

Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja Banskobystrického samosprávneho kraja na roky 2022 – 2030

BANSKOBYSTRICKÝ SAMOSPRÁVNY KRAJ

Operačný program Efektívna verejná správa

Európska únia
Európsky sociálny fond

Autorský tím:

Gestorka:
Mgr. Zuzana Lafférsová
riaditeľka odboru regionálneho rozvoja a cestovného ruchu Úradu BBSK

Hlavná koordinátorka:
Mgr. Ľuboslava Kubišová, PhD.
Oddelenie stratégií a analýz Úradu BBSK

Oddelenie stratégií a analýz Úradu BBSK:
Ing. Pavla Beráková
Mgr. Viktor Borš
Mgr. Lenka Brezinová
Tomáš Grosshappel
Ing. Viktor Hupka
Ing. Marína Linková
Mgr. Zuzana Mečiarová
Ing. Dominika Podstaveková
Mgr. Lujza Reiterová
Mgr. Andrea Rúfusová, PhD.
Ing. Peter Skubinčan, PhD.

Externá expertka:
Ing. Ľudmila Elexová, PhD.

Poďakovanie: Autorský tím ďakuje kolegom na jednotlivých útvaroch Úradu BBSK, ktorí do dokumentu prispeli svojimi odbornými vstupmi a pripomienkami.

Autori taktiež ďakujú všetkým partnerom, ktorí prispeli svojimi cennými radami a pripomienkami, a to predstaviteľom regionálnej a miestnej územnej samosprávy, socio-ekonomickým partnerom v území a ostatným.

V Banskej Bystrici
Jún 2022

Dokument bol vypracovaný v rámci projektu Inteligentný kraj, kvalitnejší život.
Tento projekt je podporený z Európskeho sociálneho fondu.

Obsah

Stručné zhrnutie

Úvod a Analytická časť

Strategická časť

Programová časť

Realizačná a finančná časť

Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja Banskobystrického samosprávneho kraja na roky 2022 – 2030

Stručné zhrnutie

BANSKOBYSTRICKÝ SAMOSPRÁVNY KRAJ

Operačný program Efektívna verejná správa

Európska únia
Európsky sociálny fond

Obsah

Zoznam najpoužívanejších skratiek 1

Analýza problémov a príležitostí Banskobystrického kraja **2**

Vízia a stratégia rozvoja Banskobystrického kraja **4**

Priorita 1: Konkurencieschopná a udržateľná ekonomika 6

Priorita 2: Zelený kraj pre budúce generácie 7

Priorita 3: Zdravá, vzdelaná a súdržná spoločnosť 7

Priorita 4: Prepojený kraj 8

Projektové zámery, ktoré napĺňajú víziu a stratégiu rozvoja Banskobystrického kraja **9**

Stručný opis kľúčových projektov VÚC BB 10

SPR okresov Lučenec, Veľký Krtíš a Poltár 20

SPR Gemer – Malohont (okresy Rimavská Sobota a Revúca) 21

SPR Stred (okresy Zvolen, Detva, Krupina) 22

SPR okresov Banská Štiavnica – Žiar nad Hronom – Žarnovica 23

SPR okresy Banská Bystrica – Brezno 24

Zoznam najpoužívanejších skratiek

BBSK	Banskobystrický samosprávny kraj
BSK	Bratislavský samosprávny kraj
CP	cieľ politiky
CPS	centrá podnikových služieb
CuRI	Catching up Regions Initiative (Iniciatíva na podporu dobiehajúcich regiónov)
EFRR	Európsky fond regionálneho rozvoja
ESF	Európsky sociálny fond
EŠIF	Európske štrukturálne a investičné fondy
IÚI	Integrovaná územná investícia
IÚS	Integrovaná územná stratégia
KKP	Kultúrny a kreatívny priemysel
KR SPR	Kooperačná rada strategicko – plánovacieho regiónu
KR UMR	Kooperačná rada územia udržateľného mestského rozvoja
KSK	Košický samosprávny kraj
MIRRI	Ministerstvo investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie Slovenskej republiky
MRK	Marginalizované rómske komunity
MSP	malé a stredné podniky
MVO	mimovládna organizácia
NCZI	Národné centrum zdravotníckych informácií
NRO	Najmenej rozvinutý okres
NSK	Nitriansky samosprávny kraj
PD	Partnerská dohoda
PHSR	Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja
POO	Plán obnovy a odolnosti
PSK	Prešovský samosprávny kraj
RABBSK	Rozvojová agentúra Banskobystrického samosprávneho kraja
RIS 3	Stratégia výskumu a inovácií pre inteligentnú špecializáciu
RIÚS	Regionálna integrovaná územná stratégia
SPR	Strategicko – plánovací región
TPS	tematická pracovná skupina
TSK	Trenčiansky samosprávny kraj
TTSK	Trnavský samosprávny kraj
UMR	Udržateľný mestský rozvoj
VVal	Veda, výskum a inovácie
ZSK	Žilinský samosprávny kraj

Analýza problémov a príležitostí Banskobystrického kraja

Banskobystrický kraj sa vyznačuje **vysokým počtom malých obcí**. To spôsobuje, že nemajú dostatočné personálne ani finančné kapacity na plnenie všetkých originálnych a prenesených kompetencií a svoj ďalší rozvoj. Dotýka sa to tiež oblastí poskytovania sociálnych služieb, ochrany životného prostredia a riešenia čoraz vypuklejších environmentálnych problémov. Riešením môže byť medziobecná spolupráca, priorizácia investícií v území a hľadanie dlhodobých udržateľných riešení. Regionálna samospráva v tomto procese zohráva dôležitú koordinačnú a metodickú rolu.

Banskobystrický kraj sa musí vyrovnať s **krízou ľudského kapitálu**. Tá je dôsledkom odchodu ľudí v produktívnom veku z kraja, nízkeho prirodzeného prírastku a vysokého podielu dlhodobo nezamestnaných ľudí. Tieto problémy sú najvypuklejšie v **najmenej rozvinutých okresoch na juhu a juhovýchode kraja**.

Hlavným dôvodom odlevu talentov (mozgov) z kraja je nízka produktivita a výkonnosť ekonomiky, ktorá **neposkytuje dostatok atraktívnych pracovných príležitostí.** Zároveň však platí, že nedostatok kvalifikovanej pracovnej sily je jednou z bariér rozvoja podnikania a investícií firiem v kraji. Vzniká tak „začarovaný kruh" s nízkou úrovňou ľudského kapitálu, nízkou technologickou náročnosťou a slabým inovačným potenciálom.

K tomu prispieva tiež nesúlad medzi ponukou vzdelávania a dopytom na trhu práce a nízka účasť dospelých na ďalšom vzdelávaní.

Odchod ľudí v produktívnom veku v kombinácii s nízkym prirodzeným prírastkom spôsobuje zrýchlenie procesu celkového starnutia populácie, čo stupňuje tlak na **poskytovanie sociálnych a zdravotných služieb a ich inovácie**. Zvyšovanie priemerného veku obyvateľstva nielen v kraji, ale v celej Európe vytvára príležitosti pre striebornú ekonomiku a vyžaduje nové prístupy aj na strane zamestnávateľov. V spojení s technologickými zmenami rastie význam celoživotného vzdelávania.

Vysoký podiel ľudí bez odborných a životných zručností, ktoré sú žiadané na trhu práce, je výzvou nielen pre oblasť vzdelávania, ale aj sociálnych služieb. Neúspech v škole je často dôsledkom sociálneho vylúčenia alebo iného znevýhodnenia. Významný podiel sociálne vylúčených osôb tvoria marginalizované rómske komunity, ktoré uviazli v kruhu generačnej chudoby. Vhodne nastavené a komplexné opatrenia zamerané na výchovu a vzdelávanie, bývanie a prácu si vyžadujú **integrovaný prístup a zapojenie rôznych inštitúcií**. Úspešné začlenenie znevýhodnených skupín do spoločenského aj pracovného života je dôležitým predpokladom k vyššej prosperite najmä v menej rozvinutých oblastiach kraja.

Hospodárstvo v Banskobystrickom kraji je nerovnomerne rozvinuté, **závislé najmä od energeticky náročného priemyslu a odvetví s vysokou intenzitou skleníkových plynov**. V súvislosti s klimatickými cieľmi na nadnárodnej a národnej úrovni je preto najväčšou výzvou v tejto oblasti diverzifikácia hospodárstva smerom k zelenému hospodárstvu a rozvoju služieb, čo si vyžaduje zlepšiť podmienky na prechod k obehovej ekonomike, prepájať výskum s praxou, podporovať investície do inovačných technológií a v neposlednom rade prispôsobiť sa tejto výzve aj v oblasti vzdelávania.

Najväčší nevyužitý potenciál na znižovanie emisií skleníkových plynov v kraji predstavuje sektor budov, či už verejných, alebo domácností. V oblasti dopravy je problémom najmä nárast osobnej automobilovej dopravy, ktorá je zdrojom emisií skleníkových plynov, znečistenia ovzdušia a hluku; príčinou rozširovania zastavaných plôch v dôsledku budovania parkovísk a pod.

Významným problémom v kraji je zhoršená kvalita ovzdušia najmä v dôsledku znečistenia z lokálnych kúrenísk, menej z dopravy a priemyslu.

Odolnosť kraja na nepriaznivé prejavy zmeny klímy je nedostatočná. Medzi najzraniteľnejšie sektory patrí poľnohospodárstvo a lesné hospodárstvo, ktoré zároveň predstavujú potenciál vidieckych oblastí a najmenej rozvinutých regiónov na udržateľný hospodársky rozvoj. Hlavnou výzvou súčasného poľnohospodárstva a lesného hospodárstva je zvýšiť ich odolnosť proti nepriaznivým prejavom zmeny klímy a zabezpečiť udržateľné využívanie pôdy a produkciu prostredníctvom modernizácie a ekologizácie.

Extrémne prejavy počasia ako horúčavy, prívalové dažde a pod. majú negatívny dosah na ľudské zdravie, ale aj bezpečnosť obyvateľstva a jeho majetok (povodne, zosuvy pôdy a pod.), spôsobujú zvýšené ekonomické náklady, až ekonomické straty.

Nedostatočne sa využívajú priaznivé podmienky na rozvoj poľnohospodárstva a udržateľného cestovného ruchu vo vidieckych oblastiach a najmenej rozvinutých regiónoch. Rozvoj cestovného ruchu v kraji je priamo spojený s úrovňou ponuky (vrátane nízkej inovatívnosti ponuky pre návštevníkov), so zlou dopravnou dostupnosťou väčšiny destinácií aj atraktivít a s potrebami prehlbovania spolupráce aktérov a destinačného manažmentu. Podiel poľnohospodárstva na odvetvovej štruktúre ekonomiky sa znižuje, aj napriek vysokému podielu poľnohospodárskej pôdy a príležitosti, ktorú pre udržateľný rozvoj vidieckych oblastí vytvára (vrátane možností začlenenia znevýhodnených skupín prostredníctvom sociálnej ekonomiky v niektorých najmä najmenej rozvinutých regiónoch).

Vysoký podiel domácností bez zásobovania pitnou vodou z verejného vodovodu a bez pripojenia na verejnú kanalizáciu s čistiarňou odpadových vôd stále trápi vybrané okresy kraja. Okrem toho si existujúca infraštruktúra vyžaduje rekonštrukcie. Povrchové vody dlhodobo nedosahujú dobrý stav, pričom medzi hlavné príčiny okrem znečistenia patria aj rozsiahle hydromorfologické zmeny (regulácie tokov, bariéry na tokoch a pod.). V kraji máme mnoho environmentálnych záťaží, ktoré ohrozujú zdravie obyvateľstva a predstavujú zdroj kontaminácie pôdy a vody.

Na dosahovanie environmentálnych cieľov v kraji chýba: integrovaný prístup manažmentu krajiny, pozemkové úpravy, územnoplánovacia dokumentácia na lokálnej úrovni, dáta a kapacity v oblasti udržateľného plánovania a implementácie potrebných opatrení. Spolu s nedostatočnou technickou a dopravnou infraštruktúrou predstavujú tieto nedostatky prekážky pre udržateľný regionálny rozvoj a prispievajú k zvyšovaniu regionálnych rozdielov.

Výzvou pre samosprávy v BBSK je transformácia na **inteligentné (SMART) mestá a regióny**, čo je spojené nielen s digitalizáciou a elektronizáciou služieb, ale aj so zmenou v procesoch prijímania rozhodnutí a tvorbe verejných politík. Je potrebné ich realizovať na základe relevantných a dôveryhodných dát prístupných odbornej i laickej verejnosti a konceptu hodnoty za peniaze s aktívnou účasťou obyvateľov na miestnej aj regionálnej úrovni. **Vyššie zapojenie obyvateľov do správy verejných vecí** je nutné aj z hľadiska zvyšovania súdržnosti spoločnosti a obrany demokratických hodnôt. Silná občianska spoločnosť je veľkou výhodou práve v čase kríz, keď verejná správa nie je schopná efektívne a rýchlo reagovať na nové situácie, ale aj pri riešení dlhodobých problémov, ktoré si vyžadujú špecifický lokálny prístup.

Vízia a stratégia rozvoja Banskobystrického kraja

Vízia a hlavný cieľ rozvoja Banskobystrického kraja do roku 2030 reaguje na kľúčové problémy v kraji: odlev ľudského kapitálu z kraja, nedostatočnú kvalitu a pokrytie kraja verejnými službami a veľké množstvo malých obcí v kraji, ktoré si samy nevedia poradiť s mnohými výzvami, ktorým čelia a budú čeliť.

Vízia

Kraj, kde ľudia chcú pracovať, žiť a plnohodnotne tráviť čas.

Hlavný cieľ

Vytvárať pracovné príležitosti, zlepšovať kvalitu verejných služieb a prakticky podporovať samosprávy ako kľúčových aktérov rozvoja kraja.

Priority

I. Konkurencieschopná a udržateľná ekonomika
II. Zelený kraj aj pre budúce generácie
III. Vzdelaná a súdržná spoločnosť
IV. Prepojený kraj

V strome cieľov sa štyri priority kraja ďalej vetvia na **10 strategických cieľov** a **52 špecifických cieľov**, v rámci ktorých sa definujú opatrenia a aktivity.

Strom cieľov bol vytvorený v spolupráci s partnermi v regióne v **tematických pracovných skupinách pri Rade partnerstva BBSK.** Jeho prvá verzia bola uvedená vo **Vstupnej správe** schválenej Radou partnerstva BBSK aj Zastupiteľstvom BBSK v máji 2021. Neskôr bol v roku 2021 strom cieľov dopĺňaný a upravovaný v nadväznosti na doplnené údaje v Analytickej časti, pripomienky členov Tematických pracovných skupín a členov Rady partnerstva. Čerpal aj z výstupov **tematických pracovných skupín v jednotlivých strategicko-plánovacích regiónoch**, ktoré sú dostupné online tu: **Výstupy_TPS_SPR**. Proces tvorby PHSR BBSK spolu s partnermi je podrobnejšie opísaný v časti PHSR BBSK *Úvod a analytická časť,* v kapitole *Proces tvorby PHSR BBSK s partnermi*.

BANSKOBYSTRICKÝ SAMOSPRÁVNY KRAJ

Operačný program Efektívna verejná správa

Európska únia
Európsky sociálny fond

PRIORITA 1
Konkurencieschopná a udržateľná ekonomika

SC 1.1 Zvýšiť inovačnú výkonnosť, produktivitu a pridanú hodnotu regionálnej ekonomiky

- ŠC 1.1.1 Rozšíriť kapacity a modernizovať technickú, inovačnú a výskumnú infraštruktúru v regióne
- ŠC 1.1.2 Zvýšiť kvalitu a dostupnosť ľudského kapitálu v súlade s požiadavkami trhu práce
- ŠC 1.1.3 Zlepšiť spoluprácu medzi podnikmi, vysokými školami a výskumnými organizáciami
- ŠC 1.1.4 Zvýšiť mieru digitalizácie, automatizácie a využívania dát a pokročilých technológií v podnikateľskom, verejnom i akademickom sektore
- ŠC 1.1.5 Zvýšiť výkonnosť podnikov v high-tech odvetviach, kreatívnom priemysle, poľnohospodárstve a cestovnom ruchu so zameraním na MSP

SC 1.2 Zlepšiť udržateľnosť a odolnosť regionálnej ekonomiky

- ŠC 1.2.1 Vytvoriť podmienky na prechod k obehovému hospodárstvu
- ŠC 1.2.2 Zvyšovať produkciu a odbyt regionálnych produktov a služieb v pôdohospodárstve a nadväzných odvetviach
- ŠC 1.2.3 Rozvíjať podnikanie s dôrazom na potreby vidieckych oblastí a najmenej rozvinutých regiónov

SC 1.3 Zvýšiť príjmy z cestovného ruchu a zamestnanosť prostredníctvom rozvoja udržateľného cestovného ruchu

- ŠC 1.3.1 Udržateľné využívanie kľúčového kultúrno-historického a prírodného potenciálu v ponuke cestovného ruchu
- ŠC 1.3.2 Rozvíjať udržateľné a prístupné zázemie a kvalitné služby pre pobyt návštevníka.
- ŠC 1.3.3 Zlepšiť dostupnosť destinácií, atraktivít a turistických bodov záujmu
- ŠC 1.3.4 Rozvíjať destinačný manažment a marketing na regionálnej a lokálnej úrovni

PRIORITA 2
Zelený kraj pre budúce generácie

SC 2.1 Zabezpečiť efektívnu ochranu a obnovu životného prostredia, s dôrazom na zmiernenie zmeny klímy a zvýšenie odolnosti kraja na jej nepriaznivé dôsledky

- ŠC 2.1.1 Zlepšiť kvalitu ovzdušia
- ŠC 2.1.2 Zabezpečiť efektívnu ochranu prírody, krajiny a biodiverzity
- ŠC 2.1.3 Zlepšiť stav a ochranu vôd
- ŠC 2.1.4 Podporiť regeneráciu urbanizovanej krajiny
- ŠC 2.1.5 Eliminovať dopady environmentálnych záťaží a geohazardov
- ŠC 2.1.6 Transformovať hospodárenie v lesoch bližšie k prírode a spoločnosti a zvýšiť odolnosť lesov na nepriaznivé prejavy zmeny klímy
- ŠC 2.1.7 Zvýšiť prírodnú hodnotu poľnohospodárskej pôdy
- ŠC 2.1.8 Zlepšiť všeobecné podmienky na dosiahnutie environmentálnych cieľov
- ŠC 2.1.9 Zvýšiť environmentálne povedomie obyvateľov a návštevníkov kraja, posilniť ich vzťah k prírode a zodpovedné správanie
- ŠC 2.1.10 Znížiť emisie CO_2
- ŠC 2.1.11 Zvýšiť odolnosť kraja na nepriaznivé dôsledky zmeny klímy
- ŠC 2.1.12 Realizovať preventívne opatrenia na ochranu pred mimoriadnymi udalosťami spojenými so zmenou klímy

PRIORITA 3
Zdravá, súdržná a vzdelaná spoločnosť

SC 3.1 Zvýšiť podiel obyvateľov s vyššou úrovňou dosiahnutého vzdelania a životných zručností

- ŠC 3.1.1 Umožniť všetkým deťom a žiakom, aby v maximálnej možnej miere rozvíjali svoj plný vzdelávací potenciál
- ŠC 3.1.2 Zvýšiť zapojenie žiakov a mládeže do športových a záujmových aktivít
- ŠC 3.1.3 Zvýšiť podiel detí v predškolskom veku v predprimárnom vzdelávaní a ranej starostlivosti
- ŠC 3.1.4 Zvýšiť počet osôb zapojených do ďalšieho vzdelávania (czv)

SC 3.2 Zvýšiť kvalitu a dostupnosť služieb pre aktívne začlenenie zraniteľných skupín obyvateľstva v kraji

- ŠC 3.2.1 Zvýšiť zamestnanosť dlhodobo nezamestnaných a zraniteľných skupín
- ŠC 3.2.2 Zabezpečiť kvalitné a udržateľné služby pre seniorov
- ŠC 3.2.3 Zvýšiť dostupnosť a kvalitu komplexných integrovaných sociálno-zdravotných služieb s dôrazom na individuálne potreby a aktívne začlenenie
- ŠC 3.2.4 Zabezpečiť dostupnosť kvalitnej zdravotnej starostlivosti aj pre geograficky a sociálne znevýhodnené skupiny
- ŠC 3.2.5 Zlepšiť podmienky na integráciu MRK a iných ohrozených skupín
- ŠC 3.2.6 Prierezový cieľ: Využívať pri plnení cieľov priority sociálnej inovácie

SC 3.3 Budovať aktívne, odolné a udržateľné komunity v mestách aj na vidieku

- ŠC 3.3.1 Zvýšiť kvalitu a dostupnosť verejných služieb na vidieku
- ŠC 3.3.2 Zvýšiť angažovanosť obyvateľstva v správe vecí verejných / zapojenie obyvateľstva do rozvojových aktivít na miestnej úrovni
- ŠC 3.3.3 Posilniť identitu komunít prostredníctvom zachovania kultúrneho dedičstva (obnova NKP a ostatnej kultúrnej infraštruktúry)
- ŠC 3.3.4 Vytvárať bezpečné fyzické prostredie obcí a miest
- ŠC 3.3.5 Uplatňovať princípy dobrého spravovania (good governance) a otvoreného vládnutia v miestnej aj regionálnej samospráve
- ŠC 3.3.6 Uplatňovať koncept inteligentných miest "smart cities" a "smart villages" v samospráve

PRIORITA 4
Prepojený kraj

SC 4.1 Dobudovať a obnoviť dopravnú infraštruktúru prepojenú na nadradenú cestnú a železničnú sieť

- ŠC 4.1.1 Dobudovať základnú (CORE) a súhrnnú multimodálnu sieť TEN-T a sieť prepojenú na TEN-T odolnú na zmenu klímy
- ŠC 4.1.2 Zvýšiť kvalitu, kapacitu a bezpečnosť pozemných komunikácií I., II. a III. triedy, miestnych ciest a mostov
- ŠC 4.1.3 Rekonštruovať, obnoviť a modernizovať perspektívne regionálne železničné trate s vysokým dopytom po osobnej alebo nákladnej železničnej doprave
- ŠC 4.1.4 Zvýšiť odolnosť dopravnej infraštruktúry proti zmenám klímy
- ŠC 4.1.5 Znížiť negatívne dopady cestnej premávky na pozemných komunikáciách na životné prostredie a kvalitu života obyvateľov v dotknutých územiach
- ŠC 4.1.6 Zvýšiť úroveň zabezpečenia dopravnej infraštruktúry v cestnej a železničnej doprave

SC 4.2 Podporiť rozvoj udržateľnej mobility

- ŠC 4.2.1 Vybudovať Integrovaný dopravný systém BBSK pre koordináciu všetkých zložiek verejnej dopravy s jedným organizátorom (IDS BBSK) podľa jednej vízie a jednotných pravidiel
- ŠC 4.2.2 Vybudovať multimodálny integrovaný dopravný systém BBSK s dôrazom na využitie železnice
- ŠC 4.2.3 Zlepšiť regionálnu dopravnú obslužnosť prostredníctvom udržateľnej regionálnej a cezhraničnej mobility
- ŠC 4.2.4 Znížiť negatívne environmentálne dopady mobility
- ŠC 4.2.5 Rozvíjať cyklodopravu ako plnohodnotnú zložku mestskej, prímestskej a medzimestskej mobility prostredníctvom budovania nových cyklo-ciest alebo ich začlenenia do existujúcich komunikácii

SC 4.3 Zlepšiť pokrytie širokopásmovým internetovým pripojením

- ŠC 4.3.1 Zvýšiť sociálnu a fyzickú dostupnosť kvalitného internetového pripojenia a odstrániť tzv. biele miesta

Priorita 1: Konkurencieschopná a udržateľná ekonomika

Podpora a rozvoj inovačného potenciálu kraja prepájaním výskumných inštitúcií s podnikateľským sektorom a podpornými mechanizmami pre začínajúcich podnikateľov a malé a stredné podniky je kľúčová pre udržanie talentovaných ľudí v kraji a zvýšenie odolnosti regiónu proti globálnym zmenám a externým šokom prostredia.

Naštartovanie podnikateľskej aktivity obyvateľov rozvojom podnikateľských zručností u mladých ľudí a zároveň tvorbou podmienok pre príchod zahraničných investorov zvýši ekonomickú výkonnosť regiónu.

Riešenie klimatickej krízy je príležitosťou pre rozvoj udržateľnej ekonomiky. Momentálna pripravenosť regionálneho hospodárstva na transformáciu na uhlíkovú neutralitu je nízka – ľahko podľahne akejkoľvek ďalšej zmene a prejaví sa na zhoršení socio-ekonomickej situácie. Pre ďalší prechod k uhlíkovej neutralite je nevyhnutné diverzifikovať hospodárstvo o nízkoemisné formy a znižovanie jej priestorovej heterogenity. To si vyžaduje zmeny v systéme výroby a spotreby energie, tovarov a služieb, znižovanie spotreby prírodných zdrojov, ale aj investície do výskumu, inovácií, vzdelávania a infraštruktúry.

Rozvoj udržateľného poľnohospodárstva, lesného hospodárstva, tradičných remesiel a služieb posilní životaschopnosť vidieckych oblastí a najmenej rozvinutých regiónov kraja z hľadiska pracovných príležitostí a sebestačnosti a spomalí tým klesajúci demografický trend. Príležitosťou je tiež **sociálna ekonomika, ktorá tvorí pracovné miesta** pre sociálne vylúčené a inak znevýhodnené osoby a zvyšuje ich uplatnenie na trhu práce.

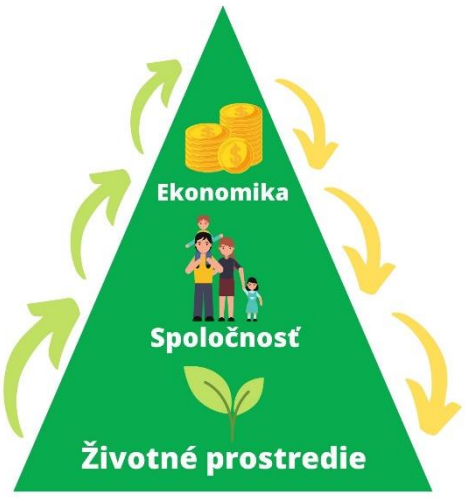
Rozvoj cestovného ruchu má na celom území Banskobystrického kraja veľmi dobrý potenciál. Pri realizácií investičných akcií je dôležité myslieť na **udržateľnosť** a riadiť sa princípom *„do not harm/výrazne nenarušiť“*. Udržateľnosť nielen z ekonomického, ale aj environmentálneho a sociálneho hľadiska môže vplývať na rast zamestnanosti v Banskobystrickom kraji. Pri rozvoji cestovného ruchu je dôležité **zachovať prírodné prostredie a kultúrne dedičstvo** ako predpoklad zdravého a plnohodnotného života. Kľúčové sú spolupráca všetkých aktérov (nielen poskytovateľov služieb, ale aj subjektov v oblasti ochrany prírody a krajiny, kultúrneho dedičstva a kultúrneho a kreatívneho priemyslu, vzdelávania, poľnohospodárstva a inej regionálnej výroby, dopravy a ďalších), systematický **rozvoj destinačného manažmentu** a realizácia projektov, ktoré prirodzene prepájajú potreby v oblasti cestovného ruchu s ostatnými odvetviami a zároveň sledujú verejný záujem a zabezpečujú lepšie podmienky na život obyvateľov v centrách rozvoja cestovného ruchu.

Úzka spolupráca škôl z firmami a flexibilné nastavovanie obsahu vyučovania v reakcii na dynamicky sa meniaci pracovný trh zabezpečí zvýšenú zamestnateľnosť absolventov škôl. Osobitnú pozornosť je potrebné venovať **zručnostiam a vzdelaniu v oblasti IKT a odboroch STEM**.[1]

Kvalitné celoživotné vzdelávanie kľúčových a prierezových zručností celej populácie zabezpečí, aby sa aj obyvatelia v produktívnom veku dokázali prispôsobiť zmeneným požiadavkám trhu práce.

[1] STEM – Science, technology, engineering, and mathematics - veda, technológie, inžinierstvo a matematika.

Priorita 2: Zelený kraj pre budúce generácie

Udržateľné využívanie životného prostredia je základom pre všetky oblasti ekonomického a sociálneho rozvoja a tiež podmienkou dosiahnutia cieľov udržateľného rozvoja podľa Agendy 2030.[2]

Investície musia byť v súlade s Európskou zelenou dohodou (Green Deal), záväzkom klimatickej neutrality do roku 2050 a ďalšími národnými programovými dokumentmi. Je potrebné realizovať len také investície, ktoré nebudú mať negatívny vplyv na životné prostredie v súlade s kritériom *„do not harm/výrazne nenarušiť".*

Environmentálne zodpovedné projekty nielenže posúvajú svet smerom k nulovým emisiám, ale majú tuež potenciál ponúknuť najlepšiu **ekonomickú návratnosť verejných výdavkov**. Realizácia opatrení potrebných na dosiahnutie environmentálnych cieľov zároveň predstavuje **potenciál na zvyšovanie zamestnanosti** – rast pracovných miest (tzv. zelené pracovné miesta) a tiež potenciál na napĺňanie cieľov sociálnych politík.

Je potrebné zamerať sa na **efektívnu ochranu všetkých zložiek životného prostredia**: zníženie znečistenia ovzdušia najmä výmenou vykurovacích zariadení a osvetovými aktivitami, dobudovanie systémov čistenia odpadových vôd a zásobovania obyvateľov pitnou vodou v prioritných oblastiach, obnovu riečnych ekosystémov a ochranu pred povodňami, obnovenie degradovaných ekosystémov/brownfieldov a zabezpečenie ochrany pôdy pred jej nevhodným využitím, rozvíjanie udržateľného poľnohospodárstva a lesného hospodárstva, vybavenie obcí infraštruktúrou v odpadovom hospodárstve vrátane nových opatrení umožňujúcich prechod na obehové hospodárstvo (kapacity na zhodnocovanie odpadov, centrá opätovného používania a pod.), prevenciu prírodných rizík, znižovanie emisií skleníkových plynov – a to najmä komplexnou obnovou budov, dekarbonizáciou energetického priemyslu (výmenou CZT, využívaním OZE), podporovanie biodiverzity vytváraním zelenej a modrej infraštruktúry, environmentálna výchova, vzdelávanie a osveta v aktuálnych environmentálnych témach.

Vytváranie odborných kapacít v oblasti životného prostredia a zvyšovanie kvality dát a ich využitie pri rozhodovaní zvýši úspešnosť realizácie opatrení na zlepšenie životného prostredia v malých obciach Banskobystrického kraja, ktoré nemajú dostatočné personálne ani finančné kapacity na plnenie všetkých originálnych a prenesených kompetencií na svoj ďalší rozvoj a realizáciu opatrení na zlepšenie životného prostredia.

Priorita 3: Zdravá, vzdelaná a súdržná spoločnosť

Kvalita poskytovaných verejných služieb v oblasti vzdelávania, zdravotníctva a sociálnej oblasti sú dôležitým atribútom vyspelej spoločnosti, ktorou sa stará o svoje zraniteľné skupiny obyvateľov – deti, seniorov, zdravotne znevýhodnených, sociálne vylúčených, chudobný a ďalších.

[2] OSN (2015). Transformujeme náš svet: Agenda 2030 pre udržateľný rozvoj. Rezolúcia prijatá na Valnom zhromaždení 25. septembra 2015.

Adresná podpora detí zo sociálne znevýhodneného prostredia vo vzdelávacom systéme a zvýšenie podielu detí v predprimárnom vzdelávaní podporia sociálnu mobilitu týchto detí tak, aby to, kde sa narodili, nepredurčilo ich osud po zvyšok života.

Rozvoj kvalitného celoživotného vzdelávania a uznávanie zručností získaných praxou zvýši aktívne začlenenie ľudí na trhu práce.

Rozvoj sociálneho podnikania je príležitosťou na zvýšenie kvality života sociálne aj zdravotne znevýhodnených skupín obyvateľov.

Inovatívny prístup v poskytovaní sociálnych služieb pre seniorov založený na spolupráci viacerých aktérov a kombinácii rôznych foriem služieb pomôže zmierniť dosahy výrazného starnutia obyvateľstva.

Opatrenia, ktoré budú **zvyšovať množstvo lekárov a sestier v zdravotníctve, špeciálne v ambulantnom sektore a opatrovateľskej službe**, riešia zvýšený nápor na zdravotnícke služby a odchod silnej generácie zdravotníckeho personálu do dôchodku.

Vyššie zapojenie obyvateľov do prípravy a zavádzania verejných politík posilňuje sociálny pilier udržateľnosti, silu občianskej spoločnosti a angažovanosť obyvateľov na rozvoji svojich komunít. Krízy, ktorými prechádzame, naplno odhaľujú limity štátnej správy a dôležitosť osobnej zodpovednosti, solidarity a aktívneho prístupu k riešeniu problémov vo svojom okolí.

Priorita 4: Prepojený kraj

Zavedenie integrovaného dopravného systému je nevyhnuté pre uspokojenie rastúcich potrieb obyvateľstva v oblasti mobility v mestách a okolitých oblastiach. Systém by mal byť prístupný aj pre znevýhodnené skupiny obyvateľstva a spĺňať kritériá na bezpečnú, environmentálne a energeticky nenáročnú a bezbariérovú dopravu so službami inteligentných dopravných systémov. Redukcia individuálnej automobilovej dopravy a jej nahrádzanie udržateľnou verejnou dopravou má pozitívny vplyv na znižovanie emisií.

Dobudovanie úsekov cestnej a železničnej infraštruktúry s regionálnym, národným, ako aj nadnárodným významom sú elementárnou podmienkou dostupnosti a bezproblémového dopravného spojenia a predpokladom na rozvoj udržateľnej mobility v kraji.

Železničná sieť by sa mala stať kostrou dopravného systému kraja, keďže sa svojou bezpečnosťou, ekologickosťou a udržateľnosťou stane dopravným modom budúcnosti. Podpora železničnej dopravy ponúka alternatívne riešenie problému kriticky prekročených návrhových kapacít na mnohých cestách v kraji, vysokých intenzít ich premávky, ako aj nárastu tranzitnej cestnej dopravy.

Rekonštrukciami a obnovou kľúčových úsekov sa zníži podiel ciest a mostov v nevyhovujúcom stave, čo prispeje k plynulosti a bezpečnosti cestnej premávky. Primárnou požiadavkou je komplexný, harmonický a rovnomerný rozvoj cestnej, železničnej a cyklistickej infraštruktúry a infraštruktúry pre mobilitu a bezpečnosť chodcov.

Kvalitné internetové pripojenie je v súčasnosti základom ekonomického a sociálneho rozvoja a stáva sa nevyhnutnosťou v dnešnom svete rýchlorastúceho prenosu dát akcelerovaného pandémiou COVID-19.

Projektové zámery, ktoré napĺňajú víziu a stratégiu rozvoja Banskobystrického kraja

Programová časť PHSR BBSK nadväzuje na strategickú časť, pričom z navrhovaných opatrení a aktivít vyberá také programy a projekty, ktoré efektívne prispejú k naplneniu vízie a stratégie pre Banskobystrický kraj do roku 2030.

Návrh aktivít, programov a projektových zámerov v území vzniká prirodzene na úrovni miest a obcí, socio-ekonomických partnerov a taktiež na úrovni VÚC.

Dvojročným aktívnym zberom projektových zámerov z územia Úrad BBSK k 11. 2. 2022 zozbieral spolu **3 714 projektových zámerov**, z ktorých **1 553 nemalo uvedenú sumu** odhadovaných nákladov. V tomto zásobníku sú zahrnuté aj kľúčové projekty BBSK. Keďže zásobník projektov je živý a neustále sa aktualizuje a upresňujú sa údaje pri jednotlivých projektoch, ako napr. stav pripravenosti, sumy atď., jeho aktuálna verzia je zverejnená online v Zozname projektových zámerov.

Priorizáciu aktivít z územia vykonali Kooperačné rady Strategicko-plánovacích regiónov (ďalej SPR), ktoré boli vytvorené v roku 2020 na podnet MIRRI SR[3] v rámci prípravy Integrovanej územnej stratégie (IÚS). V Banskobystrickom kraji sa regionálni partneri v roku 2020 dohodli na nasledujúcich SPR:

1. SPR okresov Banská Bystrica a Brezno
2. SPR okresov Lučenec, Veľký Krtíš a Poltár
3. SPR okresov Revúca a Rimavská Sobota (SPR Gemer – Malohont)
4. SPR okresov Banská Štiavnica, Žarnovica a Žiar nad Hronom
5. SPR okresov Zvolen, Detva a Krupina (SPR Stred)

Kľúčové projekty VÚC BB vo veľkej miere odrážajú výstupy iniciatívy **Dobiehajúce regióny v BBSK** (Catching-up Regions) v spolupráci s Európskou komisiou a Svetovou bankou, z ktorých viaceré sa už začali realizovať v podobe pilotných projektov.

Ďalšie kľúčové projektové zámery vznikli prirodzeným pokračovaním už overených inovačných prístupov **Rozvojovej agentúry BBSK, n. o.**, ktorá bola založená krajom v roku 2018 v nadväznosti na Programové priority pre Dobrý kraj a poskytla nielen príklady dobrej praxe, ale aj zistenia, ktoré umožnia nastavenie systémových riešení na úrovni kraja a procesov v jednotlivých prioritách.

[3] Ministerstvo investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie Slovenskej republiky (2020). Metodika tvorby programov PHRSR 2020, v čase finalizácie PHSR bola aktuálne platná verzia 1.0.4.

Stručný opis kľúčových projektov VÚC BB

Stručný opis kľúčových projektov VÚC BB dopĺňa **podrobnejší projektový zámer** v časti *PHSR BBSK 2022 – 2030 Programová časť* v *Prílohe*.

1. Rozvoj udržateľného cestovného ruchu v destináciách Banskobystrického kraja do roku 2030

Projekt je pokračovaním a rozšírením súčasných aktivít Rozvojovej agentúry BBSK a KOCR Banskobystrický kraj Turizmus v destinačnom manažmente a marketingu a ich spolupráce s oblastnými organizáciami cestovného ruchu a sieťovaním na lokálnej úrovni.

Cieľom je vytvoriť podmienky na **zvýšenie príjmov z cestovného ruchu a zamestnanosti** prostredníctvom rozvoja udržateľného cestovného ruchu.

Očakávané prínosy:

- zvýšenie ekonomického prínosu cestovného ruchu v regiónoch,
- zlepšenie stavebno-technického stavu a vybavenia kultúrnych pamiatok a kultúrnej infraštruktúry v regiónoch, intenzívnejšie využívanie národných kultúrnych pamiatok, historických lokalít a pamiatkových objektov v regiónoch,
- zlepšenie stavu nevyužívaných objektov a ich využitie na rozvoj miestnych komunít,
- zlepšenie dostupnosti regionálnych turisticky zaujímavých destinácií a zlepšenie informovanosti o nich,
- vytvorenie integrovaných a zosieťovaných produktov cestovného ruchu, konkurencieschopných na národnom i medzinárodnom trhu CR (medzinárodný trh CR – V4 priestor)

Zámer vychádza z príkladov už realizovaných aj plánovaných rozvojových zámerov a produktových línií v jednotlivých oblastiach a zacieľuje na všetky okresy Banskobystrického kraja. Predpokladá kombináciu viacerých zdrojov financovania.

Partnermi projektu sú: KOCR Banskobystrický kraj, OOCR na území BBSK, MAS na území BBSK a UMB.

Cestovný ruch v kraji by mal byť rozvíjaný s ohľadom na **udržateľné využívanie kultúrneho dedičstva, ochrany prírody a krajiny**, vzdelávania, kreatívneho priemyslu a iných komunitných a voľnočasových aktivít. Projekty by mali prispieť k tvorbe **ucelených produktov** cestovného ruchu a v budúcnosti naplniť **produktové línie kraja** a jednotlivých destinácií a prispieť k ich udržateľnosti.

Tabuľka: Prehľad oblastí spolupráce v cestovnom ruchu v Banskobystrickom kraji rozvíjaných od roku 2018

Rozvoj destinácií	Regionálne pulty a produkty	Cyklo-turistika	Strategické plánovanie	Destinačný marketing	Cestovná kancelária

Rozvojové zámery – poradenstvo, výber, medializácia, monitoring Vyhľadávanie externého financovania rozvojových potrieb Vzdelávanie personálu OOCR a členov OOCR Strategické projekty (Osrblie, Gotické kostolíky a i.) Pracovné skupiny	Fyzické pulty Virtuálne pulty– e-shop (nákup, predaj) Popularizácia regionálnej produkcie a regionálneho značenia Metodická podpora regionálneho značenia	Obnova cykloturistického značenia Budovanie cykloturistickej infraštruktúry Popularizácia cykloturistiky Cyklobusy Pracovné skupiny	Príprava a realizácia prieskumov a analýz Príprava koncepčných dokumentov Práca s dátami – GIS analýzy	Destinačný branding Marketing na domácom trhu – podpora predaja zážitkov CK Marketing na zahraničných trhoch Pracovné skupiny	Vývoj zážitkov Nákup zážitkov Predaj zážitkov (B2B a B2C) B2B marketing Pracovné skupiny
Rozvojové aktivity v Banskobystrickom kraji realizované prostredníctvom spolupráce a partnerstva RABBSK, n. o., a BBSK s oblastnými organizáciami v cestovnom ruchu				Aktivity KOCR Banskobystrický kraj Turizmus	

Udržateľné využívanie kľúčového kultúrno-historického a prírodného potenciálu v ponuke cestovného ruchu

V rámci investičných aktivít kultúrnych inštitúcií v zriaďovateľskej pôsobnosti BBSK sa prioritne plánuje:

- obnova nevyužívanej **NNKP Remeselníckeho domu a mangľovne,**
- obnova s cieľom znižovania energetickej náročnosti **Divadla J. G. Tajovského** vo Zvolene,
- aktivity nadväzné na vybudovanie **Domu knihy Litterra v Revúcej.**

Tabuľka: Tvorba ponuky v kultúrno-poznávacom cestovnom ruchu

Výber oblastí rozvojového potenciálu (viac návrh PHSR BBSK na roky 2022 až 2030)	**SPR BB - BR**		**SPR BŠ- ZC- ZH**			**SPR DT-KA-ZV**			**SPR LC-PT-VK**			**SPR RA-RS**	
okres →	BB	BR	BŠ	ZC	ZH	DT	KA	ZV	LC	PT	VK	RA	RS
Hrady/ zámky/ kaštiele													
Pohronská hradná cesta (s ucelenou ponukou produktov)	✓		✓	✓	✓			✓					
Južné hrady a kaštiele prihraničia (v štádiu mapovania alebo sieťovania)							✓		✓		✓		
Cesta Márie Széczy (v štádiu mapovania a/alebo sieťovania)									✓			✓	✓
Technické (industriálne) dedičstvo													
Coburgovská železná cesta Horehroním (v rozvoji)		✓											
Železná cesta Gemerom (v štádiu mapovania a/alebo sieťovania)												✓	✓
Cesta medi, Európska Fuggerovská cesta (v rozvoji), iné technické pamiatky a lokality spojené s históriou baníctva.	✓		✓	✓	✓								
Cesta skla (v štádiu mapovania a/alebo sieťovania)									✓	✓			
Zážitkové vlaky (s ucelenou ponukou)	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓		✓	✓
UNESCO Banská Štiavnica (s ucelenou ponukou produktov)			✓										
Kreatívne odvetvia													
Literárna cesta												✓	✓

Výber oblastí rozvojového potenciálu (viac návrh PHSR BBSK na roky 2022 až 2030)	SPR BB - BR		SPR BŠ- ZC- ZH			SPR DT-KA-ZV			SPR LC-PT-VK			SPR RA-RS	
okres →	BB	BR	BŠ	ZC	ZH	DT	KA	ZV	LC	PT	VK	RA	RS
(v štádiu mapovania a/alebo sieťovania)													
Iná destinačná ponuka založená na významných literárnych osobnostiach (A. Sládkovič, D. Skutecký a i.)	✓	✓	✓			✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓
Slnečná cesta Czontváry (v štádiu mapovania a/alebo sieťovania)									✓				
Život a dielo architekta L. E. Hudeca (s ucelenou ponukou Mesta BB)	✓		✓		✓								
Sakrálne pamiatky													
Gotická cesta a Európske kultúrne dedičstvo (Nástenné stredoveké maľby Gemera a Malohontu)												✓	✓
Pútnické trasy spojené so sakrálnym alebo iným významným dedičstvom (Barborská cesta a Svätojakubská cesta)	✓	✓	✓	✓	✓			✓					
SNP a vojenská história	✓	✓		✓	✓							✓	✓

Tabuľka: Tvorba ponuky v cestovnom ruchu zameranej na udržateľnosť významného prírodného dedičstva (najmä prírodného/ekologického cestovného ruchu):

Výber oblastí rozvojového potenciálu (viac návrh PHSR BBSK na roky 2022 až 2030)	SPR BB - BR		SPR BŠ- ZC- ZH			SPR DT-KA-ZV			SPR LC-PT-VK			SPR RA-RS	
okres →	BB	BR	BŠ	ZC	ZH	DT	KA	ZV	LC	PT	VK	RA	RS
Veľkoplošné chránené územia (NP a CHKO) a geoparky													
Národný park Nízke Tatry (vrátane aktivít spojených s Akčným plánom udržateľného rozvoja lokality Kráľová Hoľa)	✓	✓											
Národný park Muránska planina (vrátane aktivít spojených s realizáciou Stratégie rozvoja udržateľného cestovného ruchu do roku 2030)		✓										✓	✓
Národný park Veľká Fatra	✓												
CHKO Štiavnické vrchy (najmä udržateľnosť významného prírodného a kultúrneho dedičstva a koordinácia zámerov)			✓	✓	✓								
Banskobystrický geopark	✓	✓				✓							
Banskoštiavnický geopark			✓	✓	✓								
UNESCO Geopark Novohrad-Nógrad									✓				✓
Významné prírodné lokality a produkty v prírodnom CR (vrátane jaskýň a produktov pozorovania nočnej oblohy mimo VCHÚ a geoparkov)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Spoznávanie prírody spojené s pohybom na trasách	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓

Tabuľka: Rozvoj trás pre udržateľné športovo-rekreačné využívanie územia (vrátane prírodného prostredia)

Výber oblastí rozvojového potenciálu (viac návrh PHSR BBSK na roky 2022 až 2030)	SPR BB - BR		SPR BŠ- ZC- ZH			SPR DT-KA-ZV			SPR LC-PT-VK			SPR RA-RS	
okres →	BB	BR	BŠ	ZC	ZH	DT	KA	ZV	LC	PT	VK	RA	RS
Cykloturistika	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Rekreačné bežecké lyžovanie	✓	✓	✓	✓	✓	✓						✓	

Výber oblastí rozvojového potenciálu (viac návrh PHSR BBSK na roky 2022 až 2030)	SPR BB - BR		SPR BŠ- ZC- ZH			SPR DT-KA-ZV			SPR LC-PT-VK			SPR RA-RS	
okres →	BB	BR	BŠ	ZC	ZH	DT	KA	ZV	LC	PT	VK	RA	RS
Konské putovanie a konská turistika	✓	✓				✓			✓	✓		✓	✓
Vodná turistika (splavovanie v prírode) /Hron, Ipeľ, Muráň, Slaná/	✓	✓		✓	✓			✓	✓	✓	✓	✓	✓

2. DeKáč – centrum kultúry, vedy a inovácií

Tento projekt spája miestnu a regionálnu samosprávu s cieľom zrevitalizovať brownfield v širšom centre mesta Banská Bystrica a vrátiť mu pôvodnú verejno-spoločenskú funkciu. Budova bývalého Domu kultúry v majetku dvoch samospráv, mesta Banská Bystrica a BBSK, bude slúžiť potrebám občanov mesta Banská Bystrica, obyvateľov kraja aj návštevníkov mesta. Objekt sa stane moderným centrom pre umenie, kultúru, vedu a výskum. Materiálové riešenie fasád a interiéru, ako aj technologické zabezpečenie prevádzky a realizovaný ekologický koncept budovy budú reprezentovať citlivý prístup k rekonštrukcii objektov umeleckej hodnoty za súčasného reflektovania enviroprístupov 21. storočia.

Komplementárne projektové zámery partnerov:

1. Bábkové divadlo na Rázcestí: Interiérové a technické vybavenie
2. Krajská hvezdáreň a planetárium M. Hella v Žiari nad Hronom: Expozícia vedeckého parku a hvezdárne, technické vybavenie
3. Verejná knižnica Mikuláša Kováča: Interiérové vybavenie knižnice
4. Regionálne inovačné centrum BBSK

3. Regionálne inovačné centrum BBSK – nástroj regionálnej inovačnej politiky na podporu talentov, akceleráciu inovácií a udržateľný rozvoj

Opis problému:

- absencia regionálnej inovačnej politiky/stratégie,
- slabá úroveň spolupráce firiem v regióne s výskumno-vývojovými pracoviskami,
- nízka mieru inovácií v regióne,
- nedostatočné zapojenie študentov do výskumno-vývojových aktivít kraja.

Prínosy a dosahy projektu:

- Vybudovaný funkčný inovačný ekosystém v kraji, ktorý bude podporovať tvorbu pridanej hodnoty, rast a rozvoj podnikania, rozvoj a komercializáciu výsledkov R&D, lepšiu uplatniteľnosť na pracovnom trhu v zmysle inteligentnej špecializácie, rast zamestnanosti a zamestnanosti s vyššou pridanou hodnotou, vyššiu atraktivitu BBSK ako miesta pre život.
- Regionálne inovačné centrum BBSK bude miestom, kde aktéri nájdu informácie, kontakty, portfólio služieb, expertov a nástrojov k rozvoju ich zámerov.
- Vybudovaný systém podpory tvorivosti a podnikavosti ľudí, ktorý bude motivovať k štúdiu a podnikaniu v oblasti STEM (veda, technológie, konštrukčná a inžinierska činnosť, matematika), podporovať rozvoj digitálnych zručností cez nástroje ako Innolabb, mobilný Innolabb, Centrum pre kreatívne technológie. Týmto vytvorí priestor na zážitkové vzdelávanie, popularizáciu vedy a techniky, podporu pochopenia významu podnikavosti a inovácií pre budovanie a rozvoj (spoločensky, vedecky) uvedomelej a proinovatívne orientovanej generácie, zastavenie odlevu mozgov z kraja, zvýšenie atraktivity kraja a následnú tvorbu miest s vyššou pridanou hodnotou.
- Vybudovaný systém sieťovania aktérov inovačného ekosystému formou spolupráce, partnerstiev, tvorby politík v rámci vytvorenej Inovačnej platformy, ďalej formou prepájania podpory poskytovanej na národnej úrovni sprevádzajú podnikateľské subjekty v ich raste, v ich rozvoji a vytvárajú možnosti rastu a komercializácie inovácií v prepojení na samosprávy v kraji.

Spolupráca a partnermi z kraja:

Regionálne inovačné centrum BBSK bude aktívne spolupracovať najmä s týmito kľúčovými aktérmi inovačného ekosystému kraja: mesto Banská Bystrica, mesto Zvolen, Univerzita Mateja Bela, Technická univerzita Zvolen, Ústav materiálov a mechaniky strojov SAV, detašované pracovisko INOVAL, Centrum rozvoja inovácií Lučenec.

Komplementárne projektové zámery partnerov:

1. Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici: Univerzitný IKT inkubátor
2. Technická univerzita vo Zvolene: Centrum eko a geoinformatiky (CEGI)
3. Technická univerzita vo Zvolene: Pro Lignum
4. Národné lesnícke centrum: LignoTech – Living Lab pokročilých technológií Centra excelentnosti LignoSilva
5. Mesto Zvolen – Centrum voľného času Domino: Interaktívne vzdelávacie centrum a lab pre podporu celoživotného vzdelávania
6. CRI Lučenec: Futuregion centrum – excelentné priemyselné aplikácie a odborné vzdelávanie na juhu BBSK

4. Krajské envirocentrá – nástroj na podporu samospráv pri riešení environmentálnych problémov a zvyšovanie environmentálneho povedomia širokej verejnosti

Opis problému:

- **Obmedzené kapacity samospráv na výkon ochrany životného prostredia** a riešenia environmentálnych problémov, ktoré sú jej dané zákonom (čistenie odpadových vôd, nakladanie s odpadmi, adaptácia na zmenu klímy, územné plánovanie, správa a údržba zelene a pod.).
- Nízke environmentálne povedomie širokej verejnosti.

Prínosy a dosahy projektu:

- Budú vytvorené **odborné kapacity, ktoré budú samosprávam poskytovať odbornú pomoc** pri hľadaní udržateľných a dlhodobých riešení vrátane právnej pomoci, pomoci s prípravou projektových žiadostí, optimalizácie miestnych daní a poplatkov, prípravou osvetových programov pre obyvateľov a pod. Očakávaným prínosom projektu je **zníženie nákladov obcí** na prípravu projektov a zvýšená miera ich úspešnosti, **vyriešenie environmentálnych problémov**, **zníženie zaťaženie rozpočtu obcí** a zlepšenie kvality života obyvateľov.

- Svojimi aktivitami **zvýši environmentálne povedomie širokej verejnosti** a vytvorí kvalitné prostredie na **trávenie voľného času obyvateľov**. Očakávaným výsledkom je zvýšenie záujmu obyvateľov o svoje životné prostredie, jeho ochranu a zodpovedné správanie.

Vzhľadom na to, že je potrebné vytvoriť kapacity, ktoré budú flexibilne riešiť potreby samospráv v celom kraji, je v dlhodobom horizonte naplánované vytvorenie siete 5 envirocentier (jedno v každom strategicko-plánovacom regióne).

Komplementárne projektové zámery

- Návštevnícke centrá v chránených územiach BBK v gescii ŠOP SR
- Všetky projektové zámery v oblasti životného prostredia, pri príprave ktorých môžu byť využité služby komplexnej podpory poskytované envirocentrami (napr. v oblasti čistenia odpadových vôd, odpadového hospodárstva, adaptačných opatrení a pod.) a ktorých realizáciu môže táto asistencia podporiť.

5. Koordinácia Centier integrovanej sociálno-zdravotnej starostlivosti

Opis problému:

- Demografické zmeny – starnutie obyvateľstva, nižšia pôrodnosť.
- Odlev mladých ľudí za pracovnými príležitosťami do rozvinutejších regiónov a do zahraničia.
- Počet obyvateľov v BBSK v dôchodkovom veku prevyšuje 100 000, čo predstavuje jeden z najvyšších absolútnych počtov seniorov v slovenských regiónoch.
- Podiel obyvateľov starších ako 65 rokov v BBSK výrazne prevyšuje celoštátny priemer.

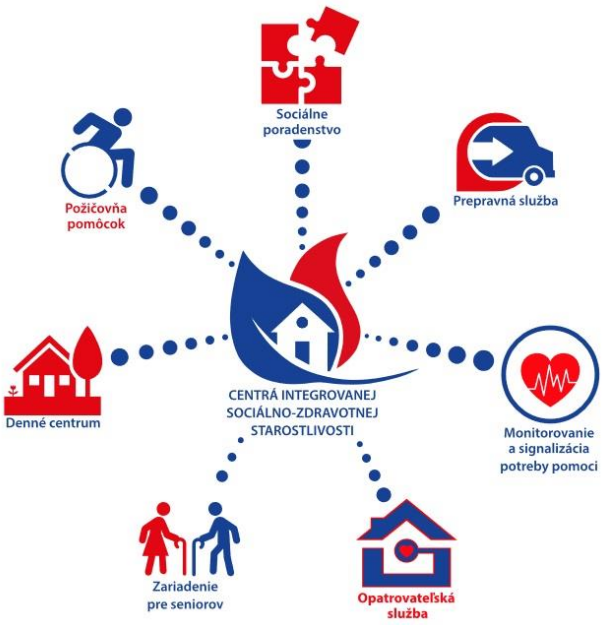
- Počet miest v zariadeniach pre seniorov v prepočte na obyvateľa nad 80 rokov veku je druhý najnižší na Slovensku.
- V BBSK je výrazný nedostatok terénnych a ambulantných sociálnych služieb, napríklad opatrovateľskú sociálnu službu v domácnosti má z 516 obcí zaregistrovanú len 145 samospráv.
- Najproblematickejšie je zabezpečenie služieb pre seniorov v odľahlých oblastiach kraja, kde sa zväčša nachádzajú malé obce s nedostatočnými kapacitami.

Situácia po realizácii projektu: zvýšenie pokrytia územia BBSK terénnymi sociálnymi službami z 28 % na 60 %

Na lokálnej, mikroregionálnej úrovni vzniknú dlhodobo udržateľné **Centrá integrovanej sociálno-zdravotnej starostlivosti** (predbežný záujem prejavilo **21 funkčných zoskupení obcí**), prostredníctvom ktorých budú v domácnostiach občanov saturované ich potreby na území niekoľkých spolupracujúcich obcí združených vo funkčných mikroregiónoch.

Tieto centrá budú na základe potreby zabezpečovať pre občanov v seniorskom veku a občanov so zdravotným postihnutím sociálne poradenstvo, opatrovateľskú službu, preventívne služby monitorovania a signalizácie potrebnej podpory pomocou IKT zdravotníckych technológií, prepravnú službu, požičiavanie pomôcok.

Budú im pomáhať pri sprostredkovaní umiestnenia do ambulantnej alebo pobytovej sociálnej služby. Zároveň budú koordinovať potreby občanov v oblasti zdravotnej starostlivosti. V prípade potreby budú osamelým seniorom a občanom so zdravotným postihnutím pomáhať pri sprostredkovaní domácej ošetrovateľskej starostlivosti, zabezpečení zdravotnej starostlivosti u ambulantných poskytovateľoch zdravotnej starostlivosti. V rámci centier sa budú realizovať aj preventívne aktivity, či už v oblasti zdravia, ale aj bezpečného života seniorov a ďalších zraniteľných skupín obyvateľstva.

Metodicko-koordinačné centrum na podporu regionálnych Centier integrovanej sociálno-zdravotnej starostlivosti na úrovni kraja:

- Pomáha mikroregiónom pri príprave žiadostí o NFP na vznik Centier integrovanej sociálno-zdravotnej starostlivosti.
- Metodicky riadi implementáciu aktivít projektu na úrovni mikroregiónov, dohliada a superviduje praktický výkon sociálnych a zdravotných služieb poskytovaných v rámci centier integrovaných služieb.
- Dohliada na implementáciu aktivít v súlade s metodikou.
- Zabezpečuje aktivity na zvyšovanie kvality poskytovaných služieb v centrách integrovaných služieb (vzdelávanie, supervízie).
- Zbiera a vyhodnocuje dáta o poskytovaní integrovaných sociálno-zdravotných služieb.
- Pomáha mikroregiónom pri príprave a realizácii investičných projektov.

6. Program prípravy lekárov z tretích krajín do ambulancií

Opis problému:

Viac ako 30 % všeobecných lekárov pre dospelých a pre deti a dorast v Banskobystrickom kraji je vo veku nad 65 rokov. Lekárov, ktorí sa rozhodnú ukončiť svoju činnosť najmä v lokalitách mimo hlavných aglomerácií, nedokáže Úrad BBSK nahradiť. V dôsledku toho vznikajú na mape kraja biele miesta, kde primárna zdravotná starostlivosť pre občanov prestáva byť geograficky a časovo dostupná.

Cieľ projektu: 50 lekárov z tretích krajín po zapojení do programu vykonáva prax v Banskobystrickom kraji

Cieľom je zabezpečiť pre občanov kraja základnú zdravotnú starostlivosť a zlepšiť dostupnosť zdravotnej starostlivosti vo všetkých lokalitách BBSK vrátane oblastí mimo hlavných aglomerácií. Realizáciou projektového zámeru sa vytvorí systém motivačných nástrojov pre absolventov medicíny z tretích krajín, ktoré im uľahčia proces prípravy tak, aby mohli na Slovensku vykonávať lekárske povolanie. Realizácia projektu vytvára predpoklady na udržanie siete primárnej zdravotnej starostlivosti v kraji, aby nedošlo k zhoršeniu prístupu k zdravotnej starostlivosti.

7. Integrovaný prístup k rozvoju vylúčených komunít v Banskobystrickom kraji

Opis problému:

- Občania rómskej národnosti tvoria 12,5 % z celkovej populácie v BBSK, ide o tretie najvyššie zastúpenie MRK v rámci všetkých krajov.
- MRK sú koncentrované najmä v menej rozvinutých oblastiach na juhu a juhovýchode regiónu, čo naznačuje, že medzi umiestnením menšinových komunít a vzorcami územného rozvoja existuje vzájomná súvislosť.
- V Banskobystrickom kraji je najvyšší počet obcí, kde Rómovia tvoria väčšinu obyvateľstva, tieto obce sú zväčša veľmi malé.
- Banskobystrický kraj čelí inej špecifickej výzve – potrebe integrovať množstvo malých a odľahlých rómskych komunít.

Ciele projektu:

1. V spolupráci s partnermi integrovať dobrú prax zo súčasne implementovaných národných projektov do jedného celku cez podporu jednotlivca a rodiny s dôrazom na dôležité životné medzníky, a to v období rodičovstva, vzdelávania a hľadania zamestnania.

2. Zlepšiť životné podmienky občanov z vylúčených komunít so zameraním na základné životné potreby (prístup k vode, kanalizácia, zvýšenie kvality bývania, degetoizácia, desegregácia) a dosiahnutie pozitívnejších postojov majoritného obyvateľstva vo všetkých oblastiach života.

Partneri projektu:

1. SOCIA – nadácia na podporu sociálnych zmien
2. Rozvojová agentúra BBSK, n. o. – partner pre oblasť sociálneho podnikania a rozvoja pracovných zručností
3. Inštitút aktívneho bývania, n. o. – partner pre plánovanie rozvoja infraštruktúry obcí

8. Integrované centrum podpory sociálnej ekonomiky

Projekt je pokračovaním a rozšírením aktivít Rozvojovej agentúry BBSK, n. o., v oblasti podpory sociálnej ekonomiky. Cieľovými skupinami sú existujúce registrované sociálne podniky, uchádzači o štatút registrovaného sociálneho podniku a samosprávy.

Opis problému: Južné okresy kraja zápasia s najvyššou nezamestnanosťou na Slovensku, pričom veľkú časť nezamestnaných tvoria dlhodobo nezamestnaní. Navyše časť nezamestnaných ani nie je evidovaná na úradoch práce. Tieto skupiny obyvateľov si ťažko hľadajú pracovné príležitosti práve v dôsledku ich sociálnych, kvalifikačných, demografických či iných znevýhodnení.

Cieľom projektu je zabezpečenie konkurencieschopnosti a udržateľnosti sociálnych podnikov v kraji s cieľom zníženia nezamestnanosti znevýhodnených a zraniteľných osôb.

Projekt bude zameraný na **poskytovanie inštitucionálnej a terénnej podpory existujúcim sociálnym podnikom**, samosprávam a záujemcom o získanie štatútu o RSP v oblastiach: projektový manažment, právne poradenstvo, poradenstvo v oblasti účtovníctva, daní, VO, aktuálnych možností financovania a iných podporných aktivít v oblasti sociálnej ekonomiky. Cieľom je tiež zvyšovanie povedomia o sociálnom podnikaní a sprostredkovanie služieb a produktov sociálnych podnikov verejnému, súkromnému a sociálnemu sektoru.

Komplementárne projektové zámery: národný projekt Inštitút sociálnej ekonomiky (realizovaný)

9. Regionálna platforma odborného vzdelávania

Projekt bude ďalšou fázou aktuálne krajom realizovaného národného projektu *Posilnenie regionálneho riadenia v oblasti odborného vzdelávania a prípravy smerom k zlepšeniu kvality, atraktivity a vyššej orientácii na trh práce v Banskobystrickom kraj*, v rámci ktorého kraj otvoril 13 regionálnych centier kariéry v BBSK v každom okresnom meste kraja, vytvoril platformu pre odborné vzdelávanie, inovuje školské vzdelávacie programy, vzdeláva učiteľov a iné.

Cieľom projektu je pokračovanie regionálnych centier kariéry v BBSK v každom okresnom meste kraja; vzdelávanie pedagogických a odborných zamestnancov; posilnená platforma pre odborné vzdelávanie; aplikovanie pilotne overených foriem vzdelávania dostupných pre všetky skupiny žiakov vrátane žiakov z málo podnetného prostredia a zo znevýhodnených skupín, ako i žiakov zo škôl s vyučovacím jazykom národnostných menšín.

Partneri: vybrané stredné odborné školy v zriaďovateľskej pôsobnosti kraja s potenciálom rozvoja a rastu. Prioritu majú školy vybrané v rámci Iniciatívy Catching-up Regions (Dobiehajúce regióny).

Komplementárne projektové zámery: investície do infraštruktúry a nákupov strojov a zariadení v krajských stredných odborných školách s cieľom modernizovať odborné vzdelávanie pre potreby trhu práce.

10. Centrá práce s mládežou v BBSK

Projekt bude ďalšou fázou aktuálne Rozvojovou agentúrou BBSK realizovaného národného projektu *Overenie modelu centier práce s mládežou v BBSK,* v rámci ktorého bolo otvorených 7 centier v okresných mestách kraja.

Hlavným cieľom projektu je posilniť komplexný prístup práce s mládežou aplikovaním výsledkov regionálnej štúdie uplatniteľnosti modelu centier práce s mládežou ako nástroja predchádzania upadnutiu do statusu NEET a rozvoja osobnosti mládeže pre plnohodnotné začlenenie sa do spoločnosti a na trh práce. Centrá pre podporu práce s mládežou ponúkajú efektívnu a kvalitnú podporu rozvoja osobnosti mládeže prostredníctvom neformálneho zážitkového vzdelávania, poskytovaním komplexných poradenských služieb (sociálne, psychologické, kariérové poradenstvo, koučing, mentoring a iné.), spoluprácou a prepájaním inštitúcií a organizácií zameraných na prácu s mládežou v regióne.

11. Otvorený kraj

Cieľom projektu je podpora strategicko-analytických kapacít samospráv v kraji, ktoré budú riadiť integrovaný rozvoj regiónu na základe analytických a dátových podkladov v súlade s princípmi otvoreného vládnutia, posilnenie existujúcich kapacít integrovaného rozvoja zahrňujúce strategicko–analytické a dátové kapacity na ÚBBSK a v regióne Banskobystrického kraja a koordinačná a metodická podpora týchto kapacít v regiónoch zo strany ÚBBSK.

Partneri: strategicko-plánovacie regióny, regionálne združenia miest a obcí a miestne samosprávy v BBSK

SPR okresov Lučenec, Veľký Krtíš a Poltár

Kooperačná rada vybrala na svojom zasadnutí 6. 12. 2021 tieto skupiny projektov ako prioritné pre SPR **okr. Lučenec, Veľký Krtíš a Poltár:**

Prioritné skupiny projektov	Počet projektov	Celková suma
Adaptácia na zmenu klímy	29	7 901 000 €
Verejné kanalizácie a vodovody /budovanie/rekonštrukcia/ + ďalšia infraštruktúra	86	74 057 480 €
Centrá vedy, výskumu a inovácie	8	47 238 000 €
Cestná infraštruktúra – cyklotrasy a iné trasy, MDI, mobilita a doprava	119	456 646 200 €
Občianska infraštruktúra	59	12 856 423 €
Znižovanie energetickej náročnosti verejných budov a verejných priestorov	109	123 917 111 €
Školská infraštruktúra a vzdelávanie	18	39 040 893 €
Sociálne služby a zariadenia	41	43 857 112 €
Zvýšenie zamestnanosti	30	123 917 111 €
Investície do odpadového hospodárstva	38	8 946 988 €
Nájomné byty	11	10 753 506 €
Kultúrne a prírodne dedičstvo – rozvoj CR, komunitný rozvoj, NKP	21	3 635 088 €
Ostatná kultúra a športová infraštruktúra	62	49 722 968 €

**sumy zahŕňajú iba projekty s rozpočtom, približne 42 % projektov nemá uvedený rozpočet*

Kľúčové projekty VÚC BB v poradí dôležitosti

Projekty VÚC – celý kraj
1. Rozvoj integrovanej mobility v BBSK
2. Centrá integrovanej sociálno-zdravotnej starostlivosti
3. Rozvoj udržateľného cestovného ruchu v destináciách Banskobystrického kraja do roku 2030
4. Opatrenia na adaptáciu zmeny klímy a budovanie a rekonštrukcia infraštruktúry /vodovody a kanalizácie

Poznámka: 1 = najdôležitejšie, 3 = najmenej dôležité, 4 = doplnenie.

Vybrané projekty v území s podporou kooperačnej rady SPR:

- Skvalitnenie podmienok pre trh práce – Priemyselný park/PP/ Juh Lučenec
- Modernizácia podmienok pre voľný čas a podporu zdravia v regióne: Výstavba regionálnej plavárne
- Zvýšenie energetickej efektívnosti verejných budov: Komplexná rekonštrukcia verejnej budovy spoločnej úradovne
- Zabezpečenie sociálnych služieb v regióne: Stredisko sociálnych služieb
- Zlepšenie obslužnosti rozvojových území priemyselných parkov a vylúčenie tranzitnej dopravy z centra mesta: Vybudovanie obchvatu Lučenec – Preložka 1/75
- Regionálne inovačné centrum s prepojením na akademickú, výskumnú a komerčnú sféru
- Envirocentrum Kráľovský Vŕšok + Envirocentrum Lučenec

- Dobudovanie a zlepšenie kultúrnej infraštruktúry v regióne
- Podpora budovania inteligentných miest: Komplexná rekonštrukcia verejného osvetlenia
- Geopark Novohrad Nógrad
- Veľkokrtíšska vínna cesta
- Vybudovanie spojovacej cesty Nové Hony /I/50-Poltár/II/595/ v dĺžke cca 10 km pre napojenie poltárskeho regiónu na navrhovanú rýchlostnú cestu R2
- Cesta skla
- Južné hrady a kaštiele pohraničia
- Literárna cesta/Literatúra
- Slnečná cesta Czontváry
- História baníctva

SPR Gemer – Malohont (okresy Rimavská Sobota a Revúca)

Kooperačná rada vybrala na svojom zasadnutí 2. 12. 2021 tieto skupiny projektov ako prioritné pre SPR Gemer – Malohont:

Označenie skupiny projektov/projekty	Počet projektov	Celková suma
Adaptácia na zmenu klímy	6	740 000 €
Budovanie/rekonštrukcia verejných vodovodov + ďalšia infraštruktúra (vodojemy a pod.)	14	2 054 346 €
Cyklotrasy, iné trasy a MDI	11	3 330 000 €
Iné služby v CR	8	5 195 000 €
Investície do odpadového hospodárstva (samosprávy)	10	1 560 000 €
Kultúrne a prírodné dedičstvo_NKP_CR	5	3 000 000 €
Kultúrne a prírodné dedičstvo_NKP_komunitný rozvoj	7	12 503 375 €
Mobilita a doprava	40	10 145 000 €
Nájomné byty	5	3 950 000 €
Nízkoemisná doprava – cyklodoprava	4	2 300 000 €
Občianska infraštruktúra	12	534 000 €
Obehové hospodárstvo	5	48 000 000 €
Ostatná kultúra – komunitný rozvoj (lokálne domy kultúry, amfiteátre a i.)	5	1 200 000 €
Otvorené nenáročné športoviská	9	2 395 000 €
Podpora spolupráce v regióne	2	-
Pozemkové úpravy	3	3 050 000 €
Sociálne služby	12	2 396 441 €
Sociálne zariadenia	15	3 325 500 €
Verejné kanalizácie a ČOV (budovanie/rekonštrukcia)	22	32 080 000 €
Znižovanie energetickej náročnosti verejných budov a	66	31 932 216 €

**sumy zahŕňajú iba projekty s rozpočtom, približne 42 % projektov nemá uvedený rozpočet*

Projekty VÚC – kľúčové projekty BBSK v poradí dôležitosti:

Projekty VÚC – celý kraj
1. Rozvoj integrovanej mobility v BBSK
2. Regionálna platforma odborného vzdelávania

Projekty VÚC – celý kraj
3. Zriadenie ambulancií a ich personálne obsadenie, výstavba moderných pavilónov v nemocniciach Žiar nad Hronom, Rimavská Sobota a Zvolen
4. Centrá integrovanej sociálno-zdravotnej starostlivosti

Vybrané projekty v území s podporou kooperačnej rady SPR:

- Envirocentrum Jelšava
- Rekonštrukcia plavárne Rimavská Sobota
- Geotermálny vrt – pre RO Kurinec a centrálny zásobník tepla
- Centrum odpadového hospodárstva Hnúšťa
- Rozvoj Huculskej magistrály
- Revúca – Vybudovanie kvalitného zázemia služieb pre rozvoj kongresového CR v regióne
- Revúca – Vybudovanie komplexného otvoreného športoviska pre aktívne trávenie voľného času obyvateľov regiónu, detí a mládeže a medzigeneračné stretávanie aj rozvoj cestovného ruchu

SPR Stred (okresy Zvolen, Detva, Krupina)

Prioritné skupiny projektov podľa výstupov kooperačnej rady z 8. 12. 2021.

Označenie skupiny projektov/projekty	Počet projektov	Celková suma
Verejné kanalizácie a ČOV (budovanie/rekonštrukcia)	42	30 210 720 €
Investície do odpadového hospodárstva (samosprávy)	23	6 295 803 €
Občianska infraštruktúra	35	18 363 783 €
Iné služby v CR	11	32 354 000 €
Sociálne zariadenia	17	13 617 500 €
Znižovanie energetickej náročnosti verejných budov a verejných priestorov	97	29 960 119 €
Cyklotrasy, iné trasy a MDI	20	6 680 000 €
Kultúrne a prírodné dedičstvo CR	3	65 000 €
Mobilita a doprava	89	52 964 473 €
Adaptácia na zmenu klímy	18	13 340 000 €
Ekologizácia vykurovania	3	53 000 000 €
Nízkoemisná doprava – cyklodoprava	9	3 576 867 €
Ostatná kultúra, komunitný rozvoj (lokálne domy kultúry, amfiteátre a i.)	12	4 579 947 €
Školská infraštruktúra	7	6 179 508 €
Zvýšenie zamestnanosti	16	31 400 000 €
Budovanie/rekonštrukcia verejných vodovodov + ďalšia infraštruktúra (vodojemy a pod.)	29	11 452 997 €
Sociálne služby	16	159 666 976 €
Obslužná infraštruktúra pri POI (parkoviská, MDI, oddychové zóny, zázemie)	4	260 000 €

Označenie skupiny projektov/projekty	Počet projektov	Celková suma
Odstraňovanie envirozáťaží a čiernych skládok	1	40 000 €
Ostatná športová infraštruktúra (plavárne, kúpaliská, štadióny a i.)	10	7 870 000 €
Kultúrne a prírodné dedičstvo – komunitný rozvoj	1	28 000 €
Kultúrne a prírodné dedičstvo_NKP_CR	7	4 795 000 €
Obehové hospodárstvo	7	72 666 000 €
Protipovodňové opatrenia	6	10 868 064 €
Infraštruktúra spojená s internetom	7	155 000 €
Kultúrne a prírodné dedičstvo_NKP_komunitný rozvoj	10	4 367 000 €
Nájomné byty	7	12 300 000 €
Nízkoemisná doprava – elektromobilita	2	260 000 €
Revitalizácia tokov	1	5 000 000 €

**sumy zahŕňajú iba projekty s rozpočtom, približne 42 % projektov nemá uvedený rozpočet*

Projekty VÚC – kľúčové projekty BBSK v poradí dôležitosti:

Projekty VÚC- celý kraj
1. Rozvoj integrovanej mobility v BBSK
2. Regionálne inovačné centrum BBSK
3. Krajské envirocentrá
4. Regionálna platforma odborného vzdelávania

SPR okresov Banská Štiavnica – Žiar nad Hronom – Žarnovica

SPR okr. Banská Štiavnica – Žiar n/Hronom a Žarnovica spracovávajú spoločný strategický dokument. Kooperačná rada SPR vybrala zo skupín projektov ako prioritné nasledujúce aktivity:

Aktivity v rámci IÚS BBSK:

1.	Podpora ostatnej infraštruktúry spojenej s kultúrnymi a prírodnými atraktivitami regiónu
2.	Podpora budovania vodovodov a kanalizácií (v obciach do/nad 2 000 EO)
3.	Rozvoj verejnej osobnej dopravy
4.	Regionálna a miestna infraštruktúra pre pohybové aktivity, voľný čas a cykloturistiku
5.	Miestne cesty
6.	Podpora prípravy odpadov na opätovné použitie a recyklácie odpadov

Začlenenie projektov do kategórií (definovaných BBSK):

Označenie skupiny projektov/projekty	
1.	Kultúrne a prírodné dedičstvo, CR

Označenie skupiny projektov/projekty	
2.	Kultúrne a prírodné dedičstvo, NKP, CR
3.	Kultúrne a prírodné dedičstvo, NKP, komunitný rozvoj
4.	Obslužná infraštruktúra POI
5.	Budovanie/rekonštrukcia verejných vodovodov + ďalšia infraštruktúra
6.	Občianska infraštruktúra
7.	Adaptácia na klimatické zmeny
8.	Ostatná športová infraštruktúra
9.	Ostatná kultúra, komunitný rozvoj
10.	Cestná infraštruktúra
11.	Cyklotrasy, iné trasy a MDI
12.	Investície do odpadového hospodárstva

SPR okresy Banská Bystrica – Brezno

V súčasnosti sú k dispozícii **iba výstupy tematických pracovných skupín**, ktoré identifikovali **kľúčové aktivity** na odstránenie slabých miest zadefinovaných v analýze SWOT.

Predpoklady na rozvoj územia všeobecne:

- kvalitné územné plánovanie, aktualizácia programov rozvoja samospráv a ich koordinácia,
- pozemkové úpravy, podpora pri vysporiadaní pozemkov na infraštruktúrne projekty,
- spolupráca v regióne medzi rôznymi sociálno-ekonomickými aktérmi.

Tematická oblasť: Ekonomický rozvoj, podnikanie, inovácie

Napojenie SPR Banská Bystrica – Brezno na strategický cieľ kraja – konkurencieschopná a udržateľná ekonomika (poskytujúca prácu pre kvalifikovaných ľudí): vzdelávanie a prax, duálne vzdelávanie (BBSK), podpora MSP, podpora infraštruktúry a služieb v CR (osobitná oblasť).

Udržateľná mobilita: podpora cyklodopravy – prepojenie SPR BB – BR, ktoré reálne bude mať vplyv na zvýšenie zamestnanosti (nové pracovné príležitosti), skvalitnenie životného prostredia (revitalizácia Hrona) a rozvoj cestovného ruchu.

Tematická oblasť: Kultúra, šport, voľný čas a mládež

Rozvoj kultúry s využitím nosného **kultúrno-historického potenciálu regiónu v prepojení na trvalo udržateľný rozvoj cestovného ruchu a komunitný rozvoj (smerom k obyvateľstvu), na rozvoj kreatívneho priemyslu v nadväznosti na vzdelávanie detí a mládeže:**

- Železná cesta Horehroním – prepojenie na cyklodopravu a rozvoj cestovného ruchu,
- Európska Fuggerovská cesta,
- Tradičná ľudová kultúra a architektúra (mangeľ v Brezne),
- Hrad Slovenská Ľupča,
- historický odkaz SNP,
- Lesnícky skanzen v Čiernom Balogu – Vydrovská dolina,
- Železničná história v prepojení na udržateľnú mobilitu.

Trvalo udržateľná športová infraštruktúra (prístupná verejnosti) pre pohybové aktivity a využitie voľného času, vo väzbe na vzdelávanie a výchovu a vo väzbe na kvalitu života obyvateľstva:

- športové zázemie s možnosťou organizovania medzinárodných športových podujatí,
- kvalita životného prostredia – voľnočasové aktivity, socializácia, zdravý životný štýl, prevencia kriminality.

Tematická oblasť: Vzdelávanie

Kľúčová aktivita 1 naviazaná na národný projekt „Posilnenie regionálneho riadenia v oblasti odborného vzdelávania a prípravy smerom k zlepšeniu kvality, atraktivity a vyššej orientácie na trh práce v BB kraji“

- Vytvorenie regionálnej platformy odborného vzdelávania s tematicky zameranými oblasťami na posilnenie spolupráce a komunikácie medzi školami s regionálnou samosprávou, príslušnými subjektmi, rodičmi, zamestnávateľmi a ďalšími potencionálnymi partnermi.

Kľúčová aktivita 2 naviazaná na kľúčový projekt 2 zadefinovaný TPS Kultúra, šport, voľný čas a mládež

- Podpora trvalo udržateľnej športovej infraštruktúry prístupnej verejnosti, podpora a rozšírenie pohybových aktivít a využitie voľného času vo väzbe na vzdelávanie a výchovu.

Tematická oblasť: Moderná samospráva

Audit originálnych a prenesených kompetencií samospráv, audit procesov a optimalizácia procesov v elektronickom prostredí (elektronické formuláre, agendové riešenia...) – národná úroveň, doplnkové projekty (na miestnej úrovni):

- pasportizácia územia a majetku,
- digitalizácia verejnej správy,
- praktické smart riešenia.

Dobudovanie telekomunikačnej infraštruktúry (optickej siete) a pokrytie bielych miest vysokorýchlostným internetom, doplnkové projekty:

- podpora digitalizácie (napojenie na registre, kybernetická bezpečnosť, open data, e-Government),
- online výučba, digitalizácia učebníc,
- praktické smart riešenia.

Vytvorenie administratívnej, plánovacej a koordinačnej jednotky pre SPR, doplnkové projekty:

- podporné miesto pre všetky obce pre vytváranie dátových systémov (energetický kurátor),
- koordinačná jednotka zabezpečujúca rozvoj územia samospráv.

Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja Banskobystrického samosprávneho kraja na roky 2022 – 2030

Úvod a analytická časť

BANSKOBYSTRICKÝ SAMOSPRÁVNY KRAJ

Operačný program Efektívna verejná správa

Európska únia
Európsky sociálny fond

Obsah

Zoznam najpoužívanejších skratiek **1**

ÚVOD **2**

1. Dôvod vzniku, proces tvorby a obsah PHSR BBSK na roky 2022 – 2030 **3**

Legislatíva, ktorá upravuje tvorbu, obsah PHSR BBSK a jeho vzťah s inými stratégiami *3*

Cieľ a obsah PHSR BBSK *4*

Východiskové strategické dokumenty pri tvorbe PHSR BBSK *7*

Proces tvorby PHSR BBSK s partnermi *14*

ANALYTICKÁ ČASŤ **21**

2. Inštitucionálno–organizačná časť **23**

Sídelná štruktúra *23*

Strategicko-plánovacie regióny a územia udržateľného mestského rozvoja *27*

Členstvo územných samospráv v združeniach, partnerstvách a zoskupeniach *28*

Decentralizovaný výkon verejnej správy a kvalita verejných politík *33*

Občianska spoločnosť *38*

3. Sociodemografické údaje **41**

Stav a pohyb obyvateľov *41*

Vekové zloženie *42*

Národnostné zloženie *43*

Vzdelanostná štruktúra *43*

4. Vzdelávanie a školstvo **45**

Regionálne školstvo *45*

Vysoké školy *58*

Celoživotné vzdelávanie *60*

Práca s mládežou *62*

5. Ekonomika a hospodárstvo **66**

Výkonnosť regionálnej ekonomiky *66*

Odvetvová a organizačná štruktúra hospodárstva *68*

Inovačný potenciál kraja *74*

Digitalizácia a využívanie dát v hospodárstve *77*

Nezamestnanosť a pracovná sila 78

6. Kultúra a cestovný ruch pre udržateľný rozvoj **84**

Kultúrne zdroje 85

Udržateľný cestovný ruch 94

7. Životná úroveň a sociálna inklúzia **109**

Príjmy, výdavky a príjmová nerovnosť 109

Sociálna a zdravotná starostlivosť 119

8. Životné prostredie **130**

Ochrana a využívanie vôd 131

Ochrana prírody, krajiny a biodiverzity 137

Využívanie a ochrana pôdy 142

Ťažba nerastných surovín 149

Zmena klímy 151

Kvalita ovzdušia 154

Obehové hospodárstvo 159

Energetika a emisie skleníkových plynov 163

Environmentálna výchova, vzdelávanie a osveta 167

9. Územno-technická analýza **169**

Technická infraštruktúra 169

Digitálna pripojiteľnosť 173

10. Bezpečnosť **179**

Kriminalita 179

11. Doprava a dopravná infraštruktúra **183**

Udržateľná mobilita 185

Cestná infraštruktúra 199

Železnice 211

Dopravná dostupnosť 215

12. Zhrnutia špecifík strategicko-plánovacích regiónov **225**

Strategicko-plánovací región okresov Banská Bystrica a Brezno 225

Strategicko-plánovací región okresov Zvolen, Detva a Krupina (Stred) 227

Strategicko-plánovací región okresov Banská Štiavnica, Žarnovica a Žiar nad Hronom 228

Strategicko-plánovací región okresov Lučenec, Veľký Krtíš a Poltár 230

Strategicko-plánovací región okresy Revúca a Rimavská Sobota (Gemer – Malohont) 232

Prílohy k analytickej časti **237**

Príloha 1: Inštitucionálne a sociodemografické údaje *237*

Príloha 2: Vzdelávanie a školstvo *243*

Príloha 3: Životné prostredie *249*

Príloha 4: Doprava a dopravná infraštruktúra *250*

Príloha 5: Ekonomika a hospodárstvo *267*

Príloha 6: Kultúra a cestovný ruch *273*

Príloha 7: Životná úroveň a sociálna inklúzia *295*

Príloha 8: Územno-technická analýza *301*

Zoznam grafov *303*

Zoznam tabuliek *307*

Zoznam máp *309*

Zoznam obrázkov *311*

Zoznam skratiek použitých v PHSR *312*

Zoznam použitej literatúry *318*

Zoznam najpoužívanejších skratiek

BBSK	Banskobystrický samosprávny kraj
BSK	Bratislavský samosprávny kraj
CP	cieľ politiky
CPS	centrá podnikových služieb
CuRI	Catching up Regions Initiative (Iniciatíva na podporu dobiehajúcich regiónov)
EFRR	Európsky fond regionálneho rozvoja
ESF	Európsky sociálny fond
EŠIF	Európske štrukturálne a investičné fondy
IÚI	Integrovaná územná investícia
IÚS	Integrovaná územná stratégia
KKP	Kultúrny a kreatívny priemysel
KR SPR	Kooperačná rada strategicko – plánovacieho regiónu
KR UMR	Kooperačná rada územia udržateľného mestského rozvoja
KSK	Košický samosprávny kraj
MIRRI	Ministerstvo investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie Slovenskej republiky
MRK	Marginalizované rómske komunity
MSP	malé a stredné podniky
MVO	mimovládna organizácia
NCZI	Národné centrum zdravotníckych informácií
NRO	Najmenej rozvinutý okres
NSK	Nitriansky samosprávny kraj
PD	Partnerská dohoda
PHSR	Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja
POO	Plán obnovy a odolnosti
PSK	Prešovský samosprávny kraj
RABBSK	Rozvojová agentúra Banskobystrického samosprávneho kraja
RIS 3	Stratégia výskumu a inovácií pre inteligentnú špecializáciu
RIÚS	Regionálna integrovaná územná stratégia
SPR	Strategicko – plánovací región
TPS	tematická pracovná skupina
TSK	Trenčiansky samosprávny kraj
TTSK	Trnavský samosprávny kraj
UMR	Udržateľný mestský rozvoj
VVal	Veda, výskum a inovácie
ZSK	Žilinský samosprávny kraj

Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja Banskobystrického samosprávneho kraja na roky 2022 – 2030

Úvod

BANSKOBYSTRICKÝ SAMOSPRÁVNY KRAJ
Operačný program Efektívna verejná správa
Európska únia
Európsky sociálny fond

1. Dôvod vzniku, proces tvorby a obsah PHSR BBSK na roky 2022 – 2030

Legislatíva, ktorá upravuje tvorbu, obsah PHSR BBSK a jeho vzťah s inými stratégiami

Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja Banskobystrického samosprávneho kraja je strednodobý rozvojový dokument, ktorý je spolu s **Územným plánom veľkého územného celku Banskobystrický kraj** kľúčovým dokumentom pre riadenie samosprávy v oblasti regionálneho rozvoja.

Obsah a ostatné náležitosti programu hospodárskeho rozvoja a sociálneho rozvoja (PHRSR)[1] vyššieho územného celku upravuje zákon č. 539/2008 Z. z o podpore regionálneho rozvoja v znení neskorších predpisov[2] (ďalej len „zákon“).

Vyšší územný celok zabezpečuje vypracovanie PHRSR vyššieho územného celku pri uplatnení partnerského prístupu. PHRSR je v zmysle zákona vypracovaný v súlade s cieľmi a prioritami ustanovenými v národnej stratégii **Vízia a stratégia rozvoja Slovenska do roku 2030 (Slovensko 2030)**[3] a podľa záväznej časti územnoplánovacej dokumentácie regiónu. Vyšší územný celok dokument pravidelne monitoruje a každoročne vyhodnocuje jeho plnenie.

PHRSR a jeho prípadné aktualizácie **schvaľuje zastupiteľstvo vyššieho územného celku**. Schválenie PHSR a príslušnej územnoplánovacej dokumentácie vyššieho územného celku je podmienkou na predloženie žiadosti vyššieho územného celku o poskytnutie dotácie zo štátneho rozpočtu a z doplnkových zdrojov.

PHRSR je v úzkom vzťahu s integrovanou územnou stratégiou, ktorá implementuje fondy EÚ. Ministerstvo investícii, regionálneho rozvoja a informatizácie Slovenskej republiky (MIRRI SR) vypracovalo *Metodiku tvorby programov PHRSR 2020*[4], ktorá prvýkrát definuje úzky vzťah medzi PHRSR a integrovanou územnou stratégiou. Integrovaná územná stratégia (IÚS) je definovaná v článku 29 Všeobecného nariadenia EÚ a je strategickým nástrojom pre integrovaný územný rozvoj podporovaný územnou implementáciou fondov EÚ – integrovanými územnými investíciami. Zákon č. 121/2022 Z. z. o príspevkoch z fondov Európskej únie a o zmene a doplnení niektorých zákonov[5] určuje, že Integrovanú územnú stratégiu schvaľuje Rada partnerstva, zabezpečuje tiež jej prípravu a koordináciu.

Integrovaná územná stratégia predstavuje podmnožinu PHRSR. Podľa *Prílohy 4* aktuálnej verzie 1.0.4. *Metodiky tvorby programov PHRSR 2020* IÚS vychádza z analytickej, strategickej a programovej časti PHRSR. Po schválení PHRSR zastupiteľstvom územne príslušnej samosprávy je následne schválená príslušná časť PHRSR (podmnožina programovej časti – aktivity, ktoré môžu byť financované z fondov EÚ; realizačná a finančná časť) Radou partnerstva, čím sa mení charakter

---

[1] Zákon definuje „program hospodárskeho rozvoja a sociálneho rozvoja“ (PHRSR), názov dokumentu BBSK je zjednodušený na „program hospodárskeho a sociálneho rozvoja“ (PHSR)
[2] https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2008/539/20210703.html
[3] *Slovensko 2030* je základným implementačným dokumentom Agendy 2030 za Slovenskú republiku a plní tiež úlohu Národnej stratégie regionálneho rozvoja.
[4] Ministerstvo investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie Slovenskej republiky (2020). Metodika tvorby programov PHRSR 2020, v čase finalizácie PHSR bola aktuálne platná verzia 1.0.4.
[5] https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2022/121/20220501

časti PHRSR na IÚS a umožňuje príslušnej Rade partnerstva využiť implementačný mechanizmus integrovaných územných investícií mimo dopytového mechanizmu implementácie fondov EÚ.

PHRSR podlieha smernici 2001/42/ES Európskeho parlamentu a Rady z 27. júna 2001 o posudzovaní účinkov určitých plánov a programov na životné prostredie (ďalej smernica SEA) a zákonu č. 24/2006 Z. z. o posudzovaní vplyvov na životné prostredie.

Cieľ a obsah PHSR BBSK

PHRSR kraja je nástroj na koncepčný a cieľavedomý rozvoj kraja. Definuje víziu a stratégiu rozvoja kraja a na ich základe tvorí plán opatrení, aktivít, ktorými dosahuje určené priority a strategické ciele a ktoré berú ohľad na demografické, ekonomické, sociálne a environmentálne špecifiká a príležitosti v kraji.

Hlavné impulzy na spracovanie dokumentu

Hlavným impulzom na spracovanie PHSR BBSK je príprava na nové programové obdobie európskych štrukturálnych a investičných fondov v rokoch 2021 až 2027 v rámci regionálnej politiky EÚ. Súvisiacim dôvodom je tiež končiaca platnosť aktuálneho PHSR BBSK (platný do roku 2023), ktorý bol schválený v decembri 2015.

Ďalšími dôvodmi boli nové zmenené spoločenské okolnosti (výzvy) ako kreovanie nových rozvojových priorít EÚ, definovanie národných priorít implementácie Agendy 2030 a potreba premietnutia návrhu Vízie a stratégie rozvoja Slovenska do roku 2030 (Slovensko 2030) – dlhodobej stratégie udržateľného rozvoja Slovenskej republiky.

Definícia územia na spracovanie PHSR

PHSR BBSK je vypracovaný pre administratívne územie Banskobystrického samosprávneho kraja s 13 okresmi (Banská Bystrica, Banská Štiavnica, Brezno, Detva, Krupina, Lučenec, Poltár, Revúca, Rimavská Sobota, Veľký Krtíš, Zvolen, Žarnovica, Žiar nad Hronom), ktoré vytvárajú 5 strategicko-plánovacích regiónov (SPR):

1. SPR okresov Banská Bystrica a Brezno
1. SPR okresov Lučenec, Veľký Krtíš a Poltár
2. SPR okresov Revúca a Rimavská Sobota (SPR Gemer – Malohont)
3. SPR okresov Banská Štiavnica, Žarnovica a Žiar nad Hronom
4. SPR okresov Zvolen, Detva a Krupina (SPR Stred)

Časti PHSR BBSK a ich obsah

Úvod vysvetľuje legislatívny rámec, ktorý upravuje metodiku tvorby PHSR BBSK a jeho vzťah s inými strategickými dokumentmi, vysvetľuje ciele a obsah dokumentu, definuje územie, ktoré dokument rieši, vymenováva východiskové strategické dokumenty pri tvorbe PHSR BBSK a podrobne opisuje proces tvorby PHSR BBSK s partnermi v kraji.

Analytická časť opisuje aktuálny stav a tam, kde je to možné, prognózuje vývoj v Banskobystrickom kraji v oblastiach:

1. Inštitucionálno-organizačná časť
2. Sociodemografické údaje
3. Vzdelávanie a školstvo
4. Ekonomika a hospodárstvo
5. Kultúra a cestovný ruch pre udržateľný rozvoj
6. Životná úroveň a sociálna inklúzia
7. Životné prostredie
8. Územno-technická analýza
9. Bezpečnosť
10. Doprava a dopravná infraštruktúra
11. Zhrnutie špecifík strategicko-plánovacích regiónov

Strategická časť na základe identifikovaných problémov a potenciálu vyplývajúcich z analytickej časti definuje víziu rozvoja Banskobystrického kraja a hlavný cieľ do roku 2030, priority, strategické a špecifické ciele, opatrenia a aktivity.

Programová časť vyberá z navrhnutých opatrení a aktivít konkrétne programy a projekty, ktoré je potrebné zrealizovať na dosiahnutie hlavného cieľa.

Realizačno-finančná časť opisuje inštitucionálne a organizačné zabezpečenie realizácie PHSR BBSK, systém pravidelného monitorovania a hodnotenia plnenia PHSR BBSK so stanovením konkrétnych merateľných ukazovateľov a možnosti finančného zabezpečenia jednotlivých opatrení a aktivít.

Akčný plán PHSR BBSK bude schvaľovaný na ročnej báze a bude obsahovať plán realizácie projektov v danom roku aj s definovaným finančným krytím.

SMART princípy a tvorba PHSR BBSK

Pri tvorbe PHSR BBSK boli uplatnené princípy SMART[1] a do dokumentu boli zakomponované požiadavky SMART udržateľného rozvoja, preto dokument:

- zastrešuje a vzájomne prepája jednotlivé oblasti rozvoja kraja,
- integruje ciele definované nadradenými a súvisiacimi strategickými dokumentmi,
- definuje víziu, ciele, princípy a kľúčové strategické opatrenia pre posilňovanie pozície kraja ako SMART a konkurencieschopného územia.

PHSR BBSK sa zároveň snaží dodržiavať atribúty SMART stratégie, ktorá má byť:

S – špecifická – šitá na mieru konkrétnej obce/mesta či regiónu
M – merateľná – definujúca jasné ciele prostredníctvom merateľných ukazovateľov
A – akceptovaná a osvojená kľúčovými subjektmi rozvoja obce/mesta či regiónu
R – realistická – reálna, teda náročná, ale dosiahnuteľná
T – trvalo udržateľná – mala by zakladať udržateľné procesy rozvoja a nesledovať len okamžité krátkodobé efekty

Z hľadiska SMART rozvoja rozlišujeme spoločné výzvy, ako sú klimatická zmena, udržateľná energetika, globálna ekonomická konkurencieschopnosť či udržateľná mobilita a špecifické výzvy a problémy, ktorým jednotlivé regióny čelia. Spoločné aj špecifické výzvy a problémy možno rozdeliť do dvoch vzájomne prepojených okruhov, ktoré rámcujú SMART rozvojové stratégie. **Prvý okruh je reprezentovaný cieľovými oblasťami,** ako sú kvalitné životné prostredie (vrátane klimatickej zmeny), zdravé komunity, udržateľná mobilita, vzdelávanie, udržateľná energetika, efektívne budovy a infraštruktúra, kvalitné služby, konkurencieschopná ekonomika a pod. **Druhý okruh je tvorený oblasťami nástrojov,** a to spravovanie, legislatíva, aktéri a participácia, inovácie, koordinácia, plánovanie, investície/rozpočet.

Prepojenie koncepčného a realizačného rozmeru je realizované v implementačnom pláne, ktorý integruje a prepája prebiehajúce i plánované nové projekty. Hlavnou črtou SMART území je dôraz na kvalitu života obyvateľov, kvalitu prostredia a spokojnosť návštevníkov, čo odráža aj **vízia rozvoja Banskobystrického kraja – kraj, kde ľudia chcú žiť, pracovať a tráviť svoj čas.**

Dosiahnutie tejto vízie v súčasnosti nie je možné bez aplikácie konceptu SMART. Tento koncept predpokladá schopnosť využiť nové technológie na riešenie existujúcich problémov. Technológie tak nie sú cieľ, ale prostriedok na vytvorenie inovatívnych riešení, ktoré vedú k úsporám, zvýšeniu efektívnosti, zvýšeniu kvality života, lepšej kvalite a dostupnosti služieb, zvýšeniu atraktivity územia a pod.

Rovnako dôležitý je ten aspekt SMART konceptu, ktorý integruje rôzne politiky a aktivity samosprávy a jej sociálno-ekonomických partnerov a inovatívne prístupy zamerané na riešenie čiastkových problémov rozvoja regiónu. Výsledkom je interaktívnejšie, citlivejšie a na problémy lepšie reagujúce spravovanie regiónu, bezpečnejšie verejné priestory a uspokojenie potrieb všetkých obyvateľov, podnikateľov a iných subjektov naprieč vekovými a sociálnymi skupinami.

Predpokladom SMART rozvoja je participácia, efektívna komunikácia, partnerstvo a spolupráca kľúčových zainteresovaných a dotknutých subjektov a skupín aktérov. Stredobodom stratégie SMART rozvoja ako základu PHRSR je spolupráca týchto subjektov rozvoja na implementácii jednotlivých opatrení a aktivít. Jadro tejto spolupráce hlavne na regionálnej úrovni tvorí triple helix reprezentovaný partnerstvom verejného sektora, akademického sektora a podnikateľského sektora.

[1]MIRRI (2020), Metodika tvorby a implementácie programov hospodárskeho rozvoja a sociálneho rozvoja regiónov, programov rozvoja obcí a skupín obcí s uplatnením princípov udržateľného smart (inteligentného, rozumného) rozvoja, Príloha 6

Východiskové strategické dokumenty pri tvorbe PHSR BBSK

Nadnárodné dokumenty

Agenda OSN pre udržateľný rozvoj 2030 (Agenda 2030)

Tento kľúčový nadnárodný strategický dokument je súhrnom globálnych záväzkov, ktorými medzinárodné spoločenstvo reaguje na najzávažnejšie výzvy súčasnosti, ako sú zmena klímy, chudoba, zvyšujúce sa ekonomické a sociálne nerovnosti alebo neudržateľnosť prevládajúcich vzorcov výroby a spotreby. Agenda udržateľného rozvoja obsahuje 17 cieľov v oblasti udržateľného rozvoja a 169 súvisiacich čiastkových cieľov, ktoré vyvažujú tri aspekty udržateľného rozvoja – ekonomický, sociálny a environmentálny. Slovenská republika sa k implementácii Agendy 2030 prihlásila v dokumente Východiská implementácie Agendy 2030 pre udržateľný rozvoj schválenom uznesením vlády č. 95/2016.

Dokumenty SR

Medzi najdôležitejšie nadradené dokumenty na národnej úrovni, ktoré určujú rámec pre všetky kľúčové a ďalšie regionálne dokumenty, sa zaraďujú:

Návrh národných priorít implementácie Agendy 2030

Koordinačným orgánom implementácie Agendy 2030 integrujúcim všetky dimenzie udržateľného rozvoja je Rada vlády SR pre Agendu 2030 pre udržateľný rozvoj[6]. Na základe celospoločenskej participatívnej diskusie o národných prioritách implementácie Agendy 2030 bol 15. mája 2018 na zasadnutí Rady predstavený a konsenzuálne schválený návrh šiestich národných priorít implementácie Agendy 2030: 1. Vzdelanie pre dôstojný život, 2. Smerovanie k znalostnej a environmentálne udržateľnej ekonomike pri demografických zmenách a meniacom sa globálnom prostredí, 3. Znižovanie chudoby a sociálna inklúzia, 4. Udržateľné sídla, regióny a krajina v kontexte zmeny klímy, 5. Právny štát, demokracia a bezpečnosť, 6. Dobré zdravie.

Vízia a stratégia rozvoja Slovenska do roku 2030 – dlhodobá stratégia udržateľného rozvoja Slovenskej republiky – Slovensko 2030 (Národná stratégia regionálneho rozvoja)

Slovensko 2030 plní funkciu **Národnej stratégie regionálneho rozvoja (NSRR)** v zmysle zákona a je základným východiskom pre regionálnu a miestnu samosprávu pri spracovaní ich PHSR. Slovensko 2030 je dlhodobá stratégia udržateľného rozvoja štátu, na ktorú nemá vplyv politický volebný cyklus. Má zlepšiť predvídateľnosť verejných politík, efektívnosť využívania verejných zdrojov a stabilitu podnikateľského prostredia. Stojí na šiestich národných prioritách implementácie Agendy 2030, ktoré sú integrované do troch rozvojových programov: 1. ochrana a rozvoj zdrojov, 2. udržateľné využívanie prírodných zdrojov, 3. rozvoj komunít.

[6] Rada koordinuje tvorbu politík a stratégií v oblasti udržateľného rozvoja a na celoštátnej, ako aj regionálnej úrovni všetky subjekty, ktoré sa na implementácii Agendy 2030 podieľajú. Posudzuje tiež aktivity a pokrok v oblasti implementácie Agendy 2030.

Východiskový návrh priorít SR pre politiku súdržnosti na programové obdobie 2021 – 2027

Jedným z najvýznamnejších dokumentov v novom programovom období (PO) 2021 – 2027 fondov EÚ je Východiskový návrh priorít SR pre politiku súdržnosti na programové obdobie 2021 – 2027. Je výsledkom procesu, na ktorom spolupracovala štátna správa so samosprávou, neziskovým a súkromným sektorom, ako aj rôznymi profesijnými združeniami. Slovensko má cieľ ďalej rozvíjať koordinovanú a harmonizovanú implementáciu fondov EÚ, ktoré sa budú vykonávať na základe tzv. všeobecného a zdieľaného riadenia viacerých európskych fondov. Pre nové programové obdobie 2021 – 2027 sa definuje päť cieľov politiky súdržnosti: 1. Inteligentnejšia Európa – inovatívna a inteligentná transformácia hospodárstva; 2. Ekologickejšia, nízkouhlíková Európa; 3. Prepojenejšia Európa – mobilita a regionálna prepojiteľnosť, informačné a komunikačné technológie (IKT); 4. Sociálnejšia Európa – vykonávanie Európskeho piliera sociálnych práv, 5. Európa bližšie k občanom – udržateľný a integrovaný rozvoj mestských, vidieckych a pobrežných oblastí prostredníctvom miestnych iniciatív.

Nevyhnutná je koordinácia integrovaných, viacsektorových a viacdimenzionálnych riešení, ktorá je predmetom **Partnerskej dohody** – strategického dokumentu vypracovaného v súlade so strategickými a koncepčnými dokumentmi na národnej úrovni vzťahujúcimi sa k jednotlivým oblastiam podpory z fondov EÚ. Je výsledkom technických rokovaní medzi bývalým Úradom podpredsedu vlády SR (od 1. júla 2020 transformovaný na MIRRI SR) pre investície a informatizáciu a EK za súčinnosti vecne príslušných rezortov a inštitúcií.

Obrázok 1: 5 cieľov Partnerskej dohody na obdobie 2021 – 2027

Stratégia hospodárskej politiky SR do roku 2030

Stratégia s výhľadom do roku 2030 je zameraná na dosiahnutie rozvoja hospodárstva SR a určuje dlhodobé priority a ciele rozvíjajúce sféru hospodárstva do roku 2030 s charakterom presahujúcim vládny cyklus. Stratégia hospodárskej politiky SR má zabezpečiť inteligentný, udržateľný a inkluzívny rast založený na podpore znalostí a inovácií, konkurencieschopného hospodárstva s efektívnym využívaním zdrojov a s nízkou mierou nezamestnanosti.

Národný investičný plán

MIRRI SR oznámilo zverejnenie návrhu strategického dokumentu „Národný investičný plán Slovenskej republiky na roky 2018 – 2030“ a správy o hodnotení strategického dokumentu s pôvodným názvom „Národný infraštruktúrny plán Slovenskej republiky na roky 2018 – 2030“. Návrh NIP na roky 2018 – 2030 je zverejnený v štádiu pilotnej verzie.

Plán obnovy a odolnosti Slovenskej republiky

Tento dokument je spoločnou reakciou krajín EÚ na silný pokles ekonomiky v dôsledku pandémie COVID-19. Reaguje na identifikované hlavné výzvy aj systémové nedostatky slovenskej ekonomiky a jeho hlavným cieľom je podporiť reformy a investície, ktoré Slovensku umožnia začať opäť dobiehať životnú úroveň priemeru EÚ. Cieľové oblasti pre reformy a investície zohľadňujú kľúčové problémy slovenskej ekonomiky a najdôležitejšie spoločenské výzvy (Zelená ekonomika, Kvalitné vzdelávanie, Veda, výskum a inovácie, Lepšie zdravie, Efektívna verejná správa a digitalizácia). Rozsiahla reformná agenda je sprevádzaná investíciami v spoločnej výške 6,575 mld. eur.

Koncepcia územného rozvoja Slovenska (skrátene KURS)

Koncepcia územného rozvoja Slovenska 2001 v znení Koncepcie územného rozvoja Slovenska 2011 – zmeny a doplnky č. 1 Koncepcie územného rozvoja Slovenska 2001 sa spracúva pre celé územie SR. Rieši priestorové usporiadanie a funkčné využívanie územia SR a ustanovuje rámec sociálnych, ekonomických, environmentálnych a kultúrnych požiadaviek štátu na územný rozvoj, starostlivosť o životné prostredie a tvorbu krajiny SR a jej regiónov.

Stratégia výskumu a inovácií pre inteligentnú špecializáciu SR 2021 – 2027 (SK RIS3 2021+)

Stratégia výskumu a inovácií pre inteligentnú špecializáciu Slovenskej republiky 2021 – 2027 určuje ciele, systém politík a opatrení v oblasti výskumu, inovácií a ľudských zdrojov, ktoré podporia stimuláciu štrukturálnej zmeny slovenskej ekonomiky smerom k rastu založenom na zvyšovaní výskumnej a inovačnej schopnosti a excelentnosti v segmentoch s najvyššou konkurenčnou schopnosťou. Je základným dokumentom, z ktorého vychádza obsahové zameranie finančných prostriedkov z fondov politiky súdržnosti Európskej únie pre obdobie 2021 – 2027 pre oblasť výskumu, vývoja a inovácií a pre oblasť zručností.

Koncepcia inteligentného priemyslu pre Slovensko a jej akčný plán

Koncepcia je reakciou na štvrtú priemyselnú revolúciu. Udáva hlavné smerovanie priemyslu Slovenska v období digitalizácie smerom k inteligentnému – SMART priemyslu.

Podpora inovatívnych riešení v slovenských mestách

Dokument opisuje kľúčové aspekty témy Smart City s dôrazom na ich implementáciu v praxi prostredníctvom podnikateľských subjektov a možností financovania.

Koncepcia mestského rozvoja SR do roku 2030

Koncepcia mestského rozvoja SR je celoštátny rámcový dokument. Poukazuje na význam, ktorý téme rozvoja miest prináleží s ohľadom na celkový rozvoj krajiny, aby sa mestá na Slovensku rozvíjali udržateľne, boli odolné proti vonkajším vplyvom a poskytovali podmienky pre kvalitný život

obyvateľov. Opisuje, k akému ideálnemu stavu majú mestá SR smerovať a akými zásadami by sa mali riadiť. Cieľom je systémovo podporiť zmenu prístupu k mestskému rozvoju.

Bytová politika SR do roku 2030

Definuje komplexné ciele štátu v oblasti bytovej politiky a nástroje na ich dosiahnutie. Dôvodom spracovania bol doterajší vývoj inštitucionálneho, ekonomického a legislatívneho prostredia, ako aj pretrvávajúce problémy na trhu s bývaním.

Strategický plán rozvoja dopravy SR do roku 2030 – Fáza II

Dokument nastavil efektívny smer rozvoja dopravného sektora, analyzoval výzvy za jednotlivé dopravné mody, ako aj problémy prechádzajúce naprieč dopravnými modmi obmedzujúce fungovanie multimodality v osobnej i nákladnej doprave. Plynule nadviazal na výstupy tzv. I. fázy prípravy dopravnej stratégie a rozvinul jej výstupy. V rámci analytickej časti boli zapracované nové dátové a informačné vstupy, na ktoré bolo v priebehu I. fázy poukázané ako na kľúčové podklady.

Národná stratégia rozvoja cyklistickej dopravy a cykloturistiky v Slovenskej republike

Základným smerovaním a víziou cyklostratégie je uznanie cyklistickej dopravy ako rovnocenného druhu dopravy a jej integrácia s ostatnými druhmi dopravy, ako aj zlepšenie vnímania cyklistov ako plnohodnotných účastníkov cestnej premávky. Súčasťou vízie je výrazné posilnenie cykloturistiky ako dôležitého segmentu cestovného ruchu s veľkým potenciálom najmä pre vidiecke oblasti a ich rozvoj.

Stratégia rovnosti, inklúzie a participácie Rómov do roku 2030

Rámcový strategický dokument na úrovni priorít definuje smerovanie verejných politík s cieľom dosiahnuť viditeľnú zmenu v oblasti rovnosti a začleňovania Rómov. Pravidelné európske aj vnútroštátne hodnotenia naďalej konštatujú, že štyri prioritné oblasti – zamestnanosť, vzdelávanie, zdravie a bývanie – sú pre naplnenie cieľov naďalej kľúčové. Osobitný dôraz sa kladie na nediskrimináciu a zintenzívnenie intervencií v boji s protirómskym rasizmom.

Národný program rozvoja vzdelávania – Kvalitné a dostupné vzdelanie pre Slovensko, NPRVV 2018 – 2027

Národný program rozvoja výchovy a vzdelávania je založený na dokumente „Učiace sa Slovensko“. Jeho cieľom je poskytnúť dlhodobú koncepciu obsahu výchovy a vzdelávania pokrývajúcu v 10-ročnom horizonte dlhodobé zámery a ciele SR v oblasti výchovy a vzdelávania od predprimárneho vzdelávania cez primárne, sekundárne až po vysokoškolské vzdelávanie, ako aj ďalšie vzdelávanie s cieľom osobného rozvoja a získania relevantných vedomostí a zručností potrebných pre úspešné uplatnenie absolventov na trhu práce. Strategickými cieľmi stratégie je zvýšenie kvality systému výchovy a vzdelávania, rozšírenie prístupu ku kvalitnému vzdelávaniu pre všetkých a modernizácia systému výchovy a vzdelávania po obsahovej stránke, ako aj v oblasti riadenia, financovania a hodnotenia.

Stratégia celoživotného vzdelávania a poradenstva na roky 2021 – 2030

Stratégia je zameraná na riešenie prioritných problémov v oblasti vzdelávania dospelých. Koncept CŽV predpokladá porozumenie potrebám inklúzie. Stratégia celoživotného vzdelávania a poradenstva (ďalej iba Stratégia CŽVaP) zdôrazňuje kritickú dôležitosť zlepšenia inkluzívnosti

školstva, tak aby sa neprodukovali ďalšie generácie dospelých, ktoré po ukončení povinnej školskej dochádzky vychádzajú s negatívnym postojom k učeniu a často aj s nedostatočnými základnými zručnosťami. Špecifickým problémom inklúzie je postavenie marginalizovaných rómskych komunít. V tejto oblasti stratégia CŽV prepája navrhované opatrenia so Stratégiou pre rovnosť, inklúziu a participáciu Rómov do roku 2030.

Kľúčové regionálne dokumenty

Medzi dva kľúčové regionálne dokumenty, ktoré sú nadradené ostatným regionálnym dokumentom, patrí ÚPN VÚC BBSK a PHSR BBSK.

Územný plán veľkého územného celku Banskobystrický kraj v znení ďalších zmien a doplnkov

Územný plán vyššieho územného celku Banskobystrický kraj (ďalej len ÚPN VÚC Banskobystrický kraj) bol schválený Vládou SR uzn. č. 394/1998 dňa 9. 6. 1998, ktorého záväzná časť bola vyhlásená nariadením Vlády Slovenskej republiky č. 263/1998 Z. z., ktorým sa vyhlasuje záväzná časť územného plánu veľkého územného celku Banskobystrický kraj. ÚPN VÚC Banskobystrický kraj – Zmeny a doplnky 2014 boli schválené Zastupiteľstvom Banskobystrického samosprávneho kraja (ZBBSK) uzn. č. 84/2014 zo dňa 5. decembra 2014, záväzná časť bola vyhlásená všeobecne záväzným nariadením č. 27/2014, ktoré nadobudlo účinnosť 16. januára 2015.

Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja Banskobystrického samosprávneho kraja na roky 2015 – 2023

Stále platný, ale v mnohých aspektoch neaktuálny dokument, ktorý je potrebné nahradiť novým. Cieľom Programu je postupné odstraňovanie disparít v jednotlivých častiach regiónu. Priority a ciele sú zosúladené s Regionálnou integrovanou územnou stratégiou (RIÚS), ktorá vznikla spoluprácou socio-ekonomických partnerov v regióne. Jeden z kľúčových cieľov stratégie BBSK na roky 2015 – 2023 znie: „Región otvorený príležitostiam, novým možnostiam a s úctou k tradíciám, človeku a prírode...“ Strategický cieľ bol definovaný ako: „Zlepšiť kvalitu života obyvateľstva prostredníctvom zvyšovania konkurencieschopnosti a výkonnosti ekonomiky kraja investovaním do kvalitných verejných služieb, inovácií a udržateľných environmentálnych riešení.“

Ďalšie regionálne dokumenty

K ďalším regionálnym dokumentom, ktoré riešia sektorové a parciálne oblasti, patria nasledujúce strategické a koncepčné dokumenty BBSK:

Stratégia nakladania s nevyužívaným a prebytočným nehnuteľným majetkom BBSK 2021 – 2030

Programový dokument a zároveň pilotný nástroj, ktorý vytyčuje ciele, smerovanie a základné metodické postupy v oblasti nakladania s nevyužívanými budovami vo vlastníctve BBSK. Efektívne využívanie nehnuteľností má významný dosah na samosprávu, je dôležitým faktorom zvyšovania hospodárnosti a súčasne má vplyv na kvalitu života obyvateľov samosprávneho kraja.

Prepájanie priemyslu a výskumu a vývoja v Banskobystrickom samosprávnom kraji (BBSK), 2021

Táto správa obsahuje súhrn poznatkov a odporúčaní pre Banskobystrický samosprávny kraj (BBSK) a vybrané rezortné ministerstvá Slovenskej republiky v oblasti podpory užšej spolupráce medzi priemyslom a verejnými výskumnými organizáciami (VO). Uvedené pozorovania sú založené na rozhovoroch so zainteresovanými stranami na regionálnej a národnej úrovni, štúdiu literatúry a analýze údajov, ktoré sa realizovali v období medzi augustom 2019 a októbrom 2020 pod vedením Riadiaceho výboru Iniciatívy pre dobiehajúce regióny (CuRI).

Stratégia tvorby zamestnanosti s vyššou pridanou hodnotou so zameraním na CENTRÁ PODNIKOVÝCH SLUŽIEB pre Banskobystrický samosprávny kraj na roky 2021 – 2027

Strategický dokument sa venuje analýze pripravenosti regiónu na rozvoj a rast odvetvia centier podnikových služieb, identifikácii nedostatkov regiónu, stanoveniu konkrétnych strategických krokov a akčného plánu na zvýšenie konkurencieschopnosti regiónu v odvetví. Dokument adresne reflektuje na potreby sektora centier podnikových služieb.

Koncepcia rozvoja a podpory zdravotníctva v Banskobystrickom samosprávnom kraji na roky 2019 – 2025

Cieľom koncepcie je zmapovanie siete poskytovateľov zdravotnej starostlivosti, demografického vývoja obyvateľstva do roku 2025 a určenie optimálneho počtu poskytovateľov zdravotnej starostlivosti podľa okresov pre optimálne zabezpečenie dostupnosti zdravotnej starostlivosti. Koncepcia si za strategické ciele vytýčila: 1. založenie ambulancií v menej rozvinutých regiónoch kraja, 2. vznik nových doliečovacích a dlhodobých lôžok, 3. vznik nových agentúr domácej ošetrovateľskej starostlivosti.

Koncepcia rozvoja sociálnych služieb v Banskobystrickom samosprávnom kraji na roky 2019 – 2025

Koncepcia identifikovala najväčšie problémy v oblasti sociálnych služieb na úrovni samosprávneho kraja. Problémy a výzvy navrhla riešiť prostredníctvom nasledujúcich strategických cieľov: 1. zabezpečiť rozvoj sociálnych služieb pre ľudí so zdravotným postihnutím a seniorov, 2. zabezpečiť rozvoj sociálnych služieb pre ľudí v nepriaznivej alebo krízovej situácii, 3. podporovať miestne samosprávy v tvorbe minimálnej siete sociálnych služieb pre seniorov, 4. zvyšovať povedomie verejnosti o sociálnych službách a ovplyvňovanie verejných politík, 5. kontinuálne zvyšovať kvalitu siete sociálnych služieb v súlade so štandardmi kvality definovanými v zákone o sociálnych službách.

Model integrovanej starostlivosti o starších vo funkčnom zoskupení obcí Južného Gemera, 2020

Táto správa predstavuje model integrovanej starostlivosti o starších, ktorý spoločne vytvorila Svetová banka a BBSK v období od októbra 2019 do októbra 2020. Cieľom modelu a jeho pilotnej fázy je v prvom rade skvalitniť a zefektívniť starostlivosť o seniorov vo vybranom území. Iniciatíva na podporu dobiehajúcich regiónov (Iniciatíva Catching-up Regions, CuRI) Svetovej banky (SB) a Európskej komisie (EK) navrhuje model pre integráciu poskytovania starostlivosti o starších v pilotnej oblasti Banskobystrického samosprávneho kraja (BBSK).

Koncepcia rozvoja školstva Banskobystrického samosprávneho kraja na roky 2021 – 2025

Víziou koncepcie je: „Rozvíjať stredoškolský systém samosprávneho kraja reagujúci na aktuálne a budúce potreby trhu práce a požiadavky učiacej sa spoločnosti s kvalifikovanou personálnou základňou, adekvátnym materiálno-technickým zabezpečením a vybavením.“ Prioritami sú 1. optimalizácia štruktúry škôl a školských zariadení, 2. kvalitná výchova a vzdelávanie, 3. rozvíjať systém celoživotného vzdelávania a poradenstva v BBSK s cieľom podporiť osobný a profesionálny život.

Regionálna stratégia výchovy a vzdelávania v stredných školách v BBSK na rok 2021

Dokument definoval nasledovné cieľové oblasti na poli odborného vzdelávania na rok 2021: 1. zmena stavu úrovne odborného vzdelávania, 2. intenzifikácia zavádzania IKT do škôl na všetkých úrovniach odbornej výchovy a prípravy, 3. rozvoj ľudských zdrojov v oblasti odborného vzdelávania, 4. integrovaný systém vzdelávania BBSK.

Stredné odborné školstvo. Súhrnná správa, 2020

Tento dokument je zhrnutím informácií a poznatkov zo správy s názvom Riešenie nesúladu medzi úrovňou odborných zručností a požiadavkami trhu práce: Správa o strednom odbornom školstve v Banskobystrickom samosprávnom kraji v Slovenskej republike. Dokument predstavuje použitú metodológiu, zistenia a odporúčania formulované v hlavnej správe, následnú diskusiu a uvádza tiež všeobecný kontext implementácie iniciatívy Catching-up Regions v Slovenskej republike (CuRI SR).

Stratégia rozvoja práce s mládežou Banskobystrického samosprávneho kraja na roky 2021 – 2025

Stratégia rozvoja práce s mládežou je otvorený strategický dokument, ktorý sa zameriava na podporu práce s mládežou v Banskobystrickom samosprávnom kraji na roky 2021 až 2025. Slúži pre samosprávy, pracovníkov s mládežou, ako aj pre rôzne MVO.

Koncepcia podpory športu Banskobystrického samosprávneho kraja na roky 2020 – 2025

Zámerom dokumentu je zvýšiť pohybovú aktivitu detí a mládeže so zacielením na žiakov základných a stredných škôl, pričom opatrenia definuje v troch oblastiach: školský šport, voľnočasový šport a výkonnostný (klubový) šport.

Kostrová sieť cyklistických komunikácií Banskobystrického samosprávneho kraja (2021)

Koncepcia rieši hlavné cyklistické komunikácie – vetvy na území celého Banskobystrického kraja, a to ako významný nástroj pre ich rozvoj a efektívnu realizáciu v dlhodobom časovom horizonte. Kostrová sieť BBSK predstavuje nadregionálnu sieť cyklotrás so vzájomnými väzbami, ktoré sú navzájom prepojené a slúžia na obsluhu celého Banskobystrického kraja. Rieši primárne oblasť cyklodopravy.

Koncepcia rozvoja cestovného ruchu Banskobystrického samosprávneho kraja na roky 2016 – 2021

Strategický dokument jasne vymedzuje víziu cestovného ruchu, identifikuje problémové okruhy a navrhuje riešenia základných a nosných otázok ďalšieho rozvoja cestovného ruchu v Banskobystrickom samosprávnom kraji na roky 2016 až 2021. Pre strategické dokumenty v ďalšom období je podstatné širšie zohľadnenie destinačných princípov na lokálnej aj regionálnej úrovni a rozmer udržateľnosti v cestovnom ruchu. Zohľadnením tohto aspektu bola na ďalšie obdobie spracovaná zatiaľ pre jednu tematickú oblasť **Koncepcia rozvoja prírodného cestovného ruchu v Banskobystrickom kraji do roku 2030**[7].

Regionálny plán udržateľnej mobility Banskobystrického samosprávneho kraja

Regionálny plán udržateľnej mobility Banskobystrického samosprávneho kraja (ďalej aj R-PUM BBSK) je strategický dokument, ktorý na základe analýz existujúceho stavu a trendov vývoja definuje budúce potreby BBSK v oblasti dopravnej infraštruktúry na obdobie 5, 10, 20 a 30 rokov. Cieľom strategického dokumentu je získanie podkladov na aktualizáciu výhľadových dopravných charakteristík, ktoré vytvoria základ pre ďalší územný rozvoj z hľadiska dopravy a navrhnú efektívny a udržateľný dopravný systém.

Stav dopravy a dopravnej infraštruktúry v Banskobystrickom kraji 2017

Dokument má za cieľ podať základnú informáciu o stave dopravy a dopravnej infraštruktúry v kraji. Vznik dokumentu bol nevyhnutný z hľadiska kompetencií, ktoré zabezpečovalo oddelenie dopravy a regionálneho rozvoja[8], či už v oblasti regionálneho rozvoja, alebo aj ako orgán územného plánovania.

Regionálne dokumenty v príprave

Vo fáze prípravy sú nasledujúce regionálne strategické dokumenty:

- Envirostratégia Banskobystrického samosprávneho kraja
- Stratégia adaptácie na nepriaznivé dôsledky zmeny klímy
- Plán dopravnej obslužnosti BBSK
- Koncepcia rozvoja kultúry a kultúrneho dedičstva BBSK

Proces tvorby PHSR BBSK s partnermi

Partnerský prístup pri tvorbe PHSR BBSK

Partnerstvo je formou spolupráce medzi sociálno-ekonomickými partnermi, ktorí zabezpečujú hospodársky, sociálny alebo územný rozvoj dotknutej obce či regiónu s ohľadom na jeho udržateľnosť. Participácia sociálno-ekonomických partnerov na tvorbe PHSR BBSK je

[7] Prijatá v roku 2021 Krajskou organizáciou cestovného ruchu Banskobystrický kraj Turizmus a Rozvojovou agentúrou BBSK, n.o.
[8] Kompetencie v oblasti rozvoja dopravy a dopravnej infraštruktúry v BBSK prešli na odbor verejnej dopravy a odbor cestnej infraštruktúry a územného plánovania.

predpokladom širokej akceptácie stratégie a nástrojom dosiahnutia konsenzu a je predpokladom aktívnej účasti sociálno-ekonomických partnerov na jej implementácii.

Sociálno-ekonomickí partneri sú subjekty (fyzické a právnické osoby), ktoré sú aktívne pri cieľavedomom rozvoji obcí, VÚC alebo v nich existujúcich strategicko-plánovacích regiónoch (skupín obcí) a majú záujem o účasť na procese rozhodovania, tvorby PHSR a jeho implementácii, teda sú pre nich partnermi verejného sektora. Zoznam socio-ekonomických partnerov obsahoval subjekty z ôsmich pracovných skupín participatívnej tvorby PHSR BBSK: Kultúra a cestovný ruch, MRK (marginalizované rómske komunity), Občianska spoločnosť, Podnikanie, výskum a vývoj, Sociálne služby a inklúzia, Strategická infraštruktúra, Vzdelávanie a Životné prostredie.

Verejnosť a dotknutá verejnosť sú subjekty (fyzické a právnické osoby), ktoré sú dotknuté procesom tvorby a implementácie PHSR. V zmysle Aarhuského dohovoru 12 a zákona č. 24/2006 Z. z. o posudzovaní vplyvov na životné prostredie vstupuje do procesu tvorby a schvaľovania PHSR aj širšie definovaná „verejnosť" a „dotknutá verejnosť", t. j. verejnosť, ktorá má záujem, alebo môže mať záujem o prípravu PHSR pred jeho schválením. Medzi dotknutú verejnosť patria fyzické osoby staršie ako 18 rokov, právnické osoby a občianske iniciatívy tvorené fyzickými osobami staršími ako 18 rokov, ktoré podpíšu spoločné stanovisko k návrhu strategického dokumentu. Dotknutá verejnosť má právo zúčastniť sa na príprave a posudzovaní vplyvov PHSR, a to až do jeho schválenia, vrátane práva podať stanovisko, zúčastniť sa na konzultáciách a verejnom prerokovaní PHSR.

V rámci štruktúry sociálno-ekonomických partnerov sme pre tvorbu a implementáciu stratégie smart rozvoja ako jadra PHRSR definovali kľúčové skupiny, ktorými sú:

- Samosprávne orgány obcí a miest
- Orgány štátnej správy – ministerstvá
- Aktéri lokálnej a regionálnej ekonomiky
- Vzdelávacie a výskumné inštitúcie, univerzity a vysoké školy, výskumné jednotky, experti, konzultanti, odborné organizácie a inštitúcie
- Mimovládne organizácie a nadácie
- Susediace a spolupracujúce územné jednotky (kraje, krajiny)

Prvé kroky pri príprave PHSR BBSK

Proces tvorby PHSR BBSK a Integrovanej územnej stratégie (IÚS) BBSK sa začal v roku 2020. Takmer celé obdobie prípravy v rokoch 2020 a 2021 bolo ovplyvnené **pandémiou COVID-19.** Regionálna aj miestne samosprávy museli sústreďovať svoje kapacity na nové úlohy súvisiace s testovaním, zabezpečením hygienických opatrení a neskôr očkovaním. Došlo k výraznému obmedzeniu osobných kontaktov a stretnutí. Komunikácia prešla do online prostredia. Tieto podmienky vyvolali potrebu nových postupov a zručností v online prostredí, ktoré síce umožnili flexibilnejšiu komunikáciu naprieč územím, ale v mnohých aspektoch tiež obmedzili participatívny proces a predĺžili niektoré etapy.

Začiatkom februára 2020 sa konala konferencia ***Banskobystrický región a nové fondy EÚ: výzvy a príležitosti pre regionálny rozvoj*** za účasti zástupcov verejného sektora, samospráv a tretieho sektora. Hlavnými témami podujatia boli **stav a rozvoj Banskobystrického regiónu očami občianskej spoločnosti a nové fondy EÚ v Banskobystrickom kraji.** V panelových diskusiách aj

pri okrúhlych stoloch boli pomenované rozvojové výzvy v Banskobystrickom kraji, odzneli informácie o zameraní fondov EÚ v novom programovom období a hľadali sa možnosti spolupráce všetkých sektorov pri riešení výziev za pomoci štrukturálnych fondov.

V nasledujúcich mesiacoch prebiehalo zisťovanie potrieb rôznych rozvojových aktérov v kraji a hľadanie možností ich zapojenia do prípravy integrovanej územnej stratégie. Dotazníkom boli oslovené **mimovládne organizácie aj profesijné organizácie v kraji**, konalo sa **stretnutie s miestnymi akčnými skupinami (MAS) a regionálnymi združeniami miest a obcí (RZMO)**. Boli pomenované možnosti aj bariéry spolupráce na rôznych úrovniach. Všetky obce kraja boli oslovené so žiadosťou o vyplnenie **formulára na zisťovanie potrieb a pripravených aktivít (projektov**), a to v niekoľkých kolách (začiatok v marci 2020). Výsledky zisťovania boli spracované do výstupu, ktorý slúži ako podklad pre identifikáciu kľúčových potrieb v kraji a pripravených projektov.

Výsledky prieskumu potrieb a navrhovaných aktivít pre nové programové obdobie boli spracované aj graficky a spolu s informáciami o novom programovom období boli **odprezentované na stretnutiach so zástupcami miestnych samospráv v území v spolupráci s RZMO priamo v regiónoch**.

Vznik nových poradných a rozhodovacích orgánov na úrovni kraja a regiónov a úprava vzťahu medzi PHSR BBSK a IÚS BBSK podľa metodiky MIRRI SR

V priebehu prípravy dokumentu PHSR/IÚS počas roka 2021 prebiehal aj proces prípravy **Programu Slovensko 2021 – 2027** pre nové programové obdobie Európskych a štrukturálnych fondov na roky 2021 – 2027, na ktorom sa BBSK aktívne zúčastňoval. Súčasťou prípravného procesu bolo tiež doplnenie **implementačného mechanizmu** a prehodnotenie metodiky prípravy **integrovaných územných stratégií**.

V júli 2020 MIRRI SR vydalo **Jednotný metodický rámec pre prípravu integrovaných územných stratégií a investícií v SR v programovom období 2021 – 2027** (ďalej len „Jednotný metodický rámec“) ako Prílohu 4 *Metodiky tvorby programov PHRSR 2020.*[9] Prvá verzia *Jednotného metodického rámca* definovala, že IÚS budú spracované ako PHRSR samosprávnych krajov. Po explicitnej otázke MIRRI SR potvrdilo, že IÚS ma byť totožné s PHRSR samosprávneho kraja, t. j. **PHRSR VÚC = IÚS VÚC**.

V neskoršej verzii *Jednotného metodického rámca* z roku 2022 sa už od tohto stotožnenia upustilo a podľa aktuálnej verzie je **IÚS definovaná ako podmnožina PHRSR**. Analytická a strategická časť PHRSR sú východiskom aj pre Integrovanú územnú stratégiu, ktorá má však v programovej časti obsahovať iba aktivity zahrnuté v Programe Slovensko 2021 – 2027.

Počas rokov 2020 a 2021 teda BBSK pripravoval PHSR BBSK ako IÚS BBSK a plne využil tieto novovzniknuté orgány štruktúry v participatívnom procese tvorby PHSR BBSK.

[9] Ministerstvo investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie Slovenskej republiky (2020). Metodika tvorby programov PHRSR 2020, v čase finalizácie PHSR bola aktuálne platná verzia 1.0.4.

Jednotný metodický rámec definoval **Radu partnerstva** ako orgán, ktorý zabezpečuje prípravu a koordináciu IÚS a schvaľuje ju. Definoval tiež pojem **strategicko-plánovacích regiónov**[10] (SPR), **Kooperačných rád** a prepojil IÚS s **územím udržateľného mestského rozvoja.**

Na základe tejto metodiky BBSK v sérii politických rokovaní so zástupcami miest a obcí, združených v Únii miest Slovenska a regionálnych združeniach miest a obcí (RZMO) dohodol a ustanovil **nové poradné a rozhodovacie orgány na úrovni kraja aj jednotlivých regiónov**.

BBSK navrhlo vytvoriť **5 strategicko-plánovacích regiónov** prepojením viacerých okresov podľa príslušnosti k RZMO, podľa kritérií historickej regionálnej spätosti a podľa počtu obyvateľov, tak aby jednotlivé SPR mali približne rovnaký počet obyvateľov. Počet SPR sa nezhoduje s počtom RZMO (8), keďže viaceré susediace RZMO pokrývajú územia s podobnými rozvojovými výzvami, a zároveň je z hľadiska kľúčových investícií vhodné zamerať sa na väčšie celky.

Strategicko-plánovacie regióny BBSK:

1. SPR okresov Banská Bystrica a Brezno
2. SPR okresov Lučenec, Veľký Krtíš a Poltár
3. SPR okresov Revúca a Rimavská Sobota (SPR Gemer – Malohont)
4. SPR okresov Banská Štiavnica, Žarnovica a Žiar nad Hronom
5. SPR okresov Zvolen, Detva a Krupina (SPR Stred)

V každom SPR vznikli podľa metodiky MIRRI SR **Kooperačné rady SPR**. Ich cieľom je prispieť k definovaniu adresných stratégií zohľadňujúcich špecifickosť jednotlivých regiónov v rámci PHSR VÚC. Kooperačné rady SPR prostredníctvom svojich zástupcov zastupujú špecifické záujmy SPR v rámci prípravy, implementácie, monitorovania a hodnotenia PHSR VÚC a osobitne pri výbere kľúčových/nosných operácií a projektových zámerov na financovanie v rámci integrovaných investícií realizovaných na území SPR. Úrad BBSK zabezpečuje pre Kooperačné rady SPR administratívnu a konzultačnú podporu, analytické podklady o stave územia a sprostredkuje komunikáciu medzi územnými pracovnými skupinami SPR a tematickými skupinami, kde sa v spoločnej diskusii stanovia strategické priority pre jednotlivé oblasti v danom území.

MIRRI SR paralelne iniciovalo vznik **území udržateľného mestského rozvoja.** Územie UMR tvorí územie jadrového mesta a obcí jeho zázemia. Predstavuje špecifický strategicko-plánovací región, v ktorom prebiehajú intenzívne interakcie a medzikomunálna spolupráca. Tvorba a implementácia spoločnej integrovanej územnej stratégie UMR má zabezpečiť efektívne využitie rozvojového potenciálu a spoločné riešenie problémov územia.

Na území Banskobystrického kraja navrhovalo vznik troch UMR: UMR Banská Bystrica a Zvolen, UMR Rimavská Sobota a UMR Lučenec. Po politických rokovaniach sa však navrhované UMR Banská Bystrica a Zvolen rozdelilo na 2 samostatné UMR.

Územia udržateľného mestského rozvoja BBSK:

1. UMR Banská Bystrica
2. UMR Lučenec
3. UMR Rimavská Sobota

[10] Strategicko-plánovacie regióny sú podľa definícií Európskej komisie a OECD čiastkové územné jednotky pre plánovanie na subregionálnej úrovni (skupiny obcí určené pre potreby regionálneho rozvoja). SPR chápeme aj ako územie v rozsahu okresu alebo skupiny okresov, ktoré sú územne blízke a majú spoločné špecifické danosti a potenciál (napr. zdroje, kultúru a históriu), záujmy, výzvy, problémy či podmienky rozvoja.

4. UMR Zvolen

Gestormi prípravy **IÚS pre UMR** sú jadrové mestá UMR. IÚS UMR môže byť spracovaná ako spoločný PHSR skupiny obcí alebo ako špecifický dokument IÚS UMR. Schvaľovanie jednotlivých operácií v rámci tematických investičných balíčkov zaradených do IÚI (integrovaných územných investícií) UMR sa realizuje v **Kooperačnej rade UMR,** ktorá posudzuje projekty zo zásobníka projektov UMR podľa obdobných kritérií ako Rada partnerstva. Kooperačná rada UMR má v rámci Rady partnerstva autonómne postavenie vo vzťahu k rozhodovaniu o aktivitách na realizáciu IÚS UMR.

Kraj podľa *Jednotného metodického rámca* vytvoril **tematické pracovné skupiny (TPS)** pri Rade partnerstva BBSK ako poradné a pracovné orgány. Boli zamerané na 8 oblastí:

- Kultúra, šport a cestovný ruch,
- Riešenie nepriaznivej sociálnej situácie v priestorovo segregovaných lokalitách,
- Občianska spoločnosť,
- Podnikanie, digitalizácia a inovácie,
- Sociálne služby,
- Strategická infraštruktúra a doprava,
- Vzdelávanie, veda a výskum,
- Životné prostredie a pôdohospodárstvo.

V novembri 2020 k nim pribudla aj **TPS Plán spravodlivej transformácie na území BBSK** pod vedením MIRRI SR, keďže BBSK bol navrhnutý ako jeden z regiónov oprávnených čerpať túto pomoc.

Pri vytváraní TPS BBSK oslovil široké spektrum strešných organizácií v príslušnej oblasti pôsobiacich na regionálnej úrovni. Spolu bolo **oslovených 137 organizácií** a členstvo v TPS zostalo otvorené. Tieto organizácie nominovali tiež členky a členov Rady partnerstva do Komory socio-ekonomických partnerov. Na spoločnú komunikáciu, zdieľanie a pripomienkovanie dokumentov v rámci TPS bol vytvorený aj virtuálny priestor v aplikácii SharePoint a pri zbieraní podnetov a pripomienok sa začali vo veľkej miere využívať online nástroje. TPS sa prvýkrát stretli v júni 2020.

Tvorba PHSR BBSK systémom zdola nahor

Celý proces tvorby PHSR a IÚS, jeho výstupy aj plánované aktivity sú zverejňované na webovej **podstránke IÚS BBSK**. Podstránka tiež obsahuje **dátové podklady** vo forme interaktívnych máp a grafov, ktoré umožňujú porovnanie stavu v jednotlivých okresoch a SPR kraja, ale aj medzi samosprávnymi krajmi navzájom. Nachádzajú sa tu tiež **socio-ekonomické profily jednotlivých okresov**, ktoré pripravili analytici oddelenia stratégií a analýz na základe aktuálnych údajov.

Treba zdôrazniť, že celý proces vytvárania nových regionálnych štruktúr a orgánov prebiehal v úzkej spolupráci so zástupcami miestnych samospráv, s ich organizáciami a tiež so zástupcami socio-ekonomických partnerov v kraji formou telekonferencií aj osobných stretnutí priamo v regiónoch. Už v septembri 2020 prebehli v územiach jednotlivých SPR diskusie za účasti obcí a ďalších partnerov o vyzbieraných podnetoch, investíciách a projektoch, ktoré by v území znamenali najväčší prínos. Ako prioritné boli pomenované potreby doplnenia a rekonštrukcie základnej infraštruktúry – cesty, vodovody, kanalizácie, opravy budov, ale aj rastúca potreba zabezpečenia starostlivosti o seniorov.

Koncom roka 2020 spracovateľský tím BBSK v spolupráci s TPS, Radou partnerstva, regionálnymi expertmi MIRRI a po konzultáciách s ministerstvami vypracoval a odoslal MIRRI **Vstupnú správu PHSR a IÚS na roky 2022 – 2030** aj s navrhovanými kľúčovými projektmi VÚC a ostatných partnerov. V prílohách Vstupnej správy boli zahrnuté všetky zozbierané projekty od subjektov v území a požiadavky kraja na národnú úroveň (najmä z hľadiska dopravnej infraštruktúry).

V nadväznosti na odoslanú Vstupnú správu sa v prvých mesiacoch roka 2021 (január – marec) konali stretnutia s jednotlivými ministerstvami k overeniu možností financovania plánovaných aktivít. Súhrnné pripomienky k Vstupnej správe odprezentovali regionálni experti MIRRI v marci 2021 a po ich zohľadnení a doplnení Vstupnej správy bola schválená Radou partnerstva BBSK a v máji aj Zastupiteľstvom BBSK.

V prvých mesiacoch 2021 Kooperačné rady SPR vytvorili svoje **regionálne Tematické pracovné skupiny (TPS SPR)**. V 5 SPR bolo vytvorených spolu 26 TPS SPR (3 až 8 v každej SPR) a zapojených asi 250 ľudí.

Vytvorenie TPS SPR umožnilo prepojenie lokálnych aktérov, čo je dobrým základom pre tvorbu integrovaných investícií na subregionálnej úrovni a tiež ďalšiu spoluprácu. Cieľom ich práce bolo dosiahnuť spoločné porozumenie rozvojových výziev a potenciálov a identifikovať aktivity nadlokálneho charakteru s potenciálom integrovať viacerých nositeľov alebo finančné zdroje.

TPS SPR sa okrem úvodných spoločných stretnutí stretli online minimálne dvakrát, niektoré trikrát, čo predstavuje spolu minimálne 52 stretnutí. Aktivity TPS SPR boli koordinované z úrovne BBSK prostredníctvom 5 koordinátoriek SPR priamo v regiónoch. Stretnutia boli facilitované prevažne členmi a členkami spracovateľského tímu BBSK. Okrem pracovných stretnutí BBSK pripravil tiež tematické workshopy pre TPS SPR, na ktorých boli predstavené výzvy a potreby kraja a pripravované riešenia v kľúčových oblastiach zo strany BBSK. Tieto workshopy viedli odborní garanti jednotlivých tematických oblastí z Úradu BBSK a RA BBSK.

Stretnutia TPS SPR sa kvôli pandemickým obmedzeniam mohli konať len online, čo veľmi komplikovalo prácu pri dosahovaní dohody na spoločnej vízii, identifikácii silných a slabých stránok a ich vyhodnotení.

Výstupy TPS SPR boli jedným z podkladov pri spracovaní analytickej aj strategickej časti PHSR a sú dostupné online tu: Výstupy_TPS_SPR

Členovia TPS sú informovaní o postupe prác a ich vklad očakávame aj pri tvorbe IÚI v regiónoch. V prvom polroku 2021 boli doplnené dátové podklady, ktoré umožňovali filtrovanie na úroveň SPR, okresov a jednotlivých obcí a miest podľa ich dostupnosti. TPS SPR tak mohli pracovať s údajmi za svoje územie.

Analytická časť PHSR bola odoslaná na pripomienkovanie Rade partnerstva a tematickým pracovným skupinám v decembri 2021.

V decembri 2021 pristúpilo MIRRI SR k revízii štatútov Rád partnerstva s cieľom dosiahnuť istú mieru štandardizácie naprieč krajmi a územiami UMR. Zároveň oznámilo zmeny v metodike prípravy Integrovaných územných stratégií. Najzásadnejšou zmenou bolo, že IÚS sa stala podmnožinou PHSR v jej strategicko-realizačnej, prípadne programovej časti. PHSR schvaľuje Zastupiteľstvo BBSK a IÚS Rada partnerstva BBSK. Keďže IÚS závisí od schválenej Partnerskej dohody medzi SR a EK, ako aj Programu Slovensko a implementačného mechanizmu, táto časť PHSR bude definitívne ukončená po schválení oboch dokumentov.

Vo februári 2022 bola zaslaná na pripomienkovanie Rade partnerstva a pracovným skupinám Strategicko-programová časť PHSR.

Po celý čas bola dopĺňaná databáza projektov (aktivít), a to najmä prostredníctvom formulára na Projektové zámery, ktorý poskytlo MIRRI v novembri 2020, a dokument bol zverejnený na webovej stránke IÚS BBSK a tiež poskytnutý prostredníctvom TPS všetkým aktérom v území.

V priebehu roka 2021 prebiehala intenzívna komunikácia o potrebách a možných riešeniach na úrovni jednotlivých SPR. Overili sme si, že stanovené priority a ciele na úrovni BBSK sú dôležité pre celé územie kraja a že jednotlivé regióny sa líšia najmä mierou intenzity identifikovaných problémov a ich nahromadením a tiež mierou využitia svojho potenciálu. Odlišnosti medzi regiónmi sú tiež v príčinách niektorých problémov, na ktoré je potrebné prihliadať pri výbere vhodných opatrení a aktivít priamo v regiónoch.

február – apríl 2020
- Konferencia
- Analýzy stratégií MAS a stretnutie s MAS
- Stretnutia s RZMO a ÚMS
- Dotazníkové prieskumy – MVO, profesijné organizácie, obce a mestá – zber priorít a potrieb

máj – jún 2020
- Zber potrieb a plánovaných aktivít z územia a SEP v spolupráci s ÚSpROS
- Vytvorenie TPS – oslovenie SEP, 1. kolo stretnutí TPS
- Vytvorenie SPR a UMR

júl – august 2020
- Komunikácia s MIRRI o návrhoch štatútov RP a Jednotného metodického rámca
- 2. kolo stretnutí TPS, vytvorenie virtuálneho priestoru na SharePointe
- Definovanie území SPR v spolupráci s RZMO a dohoda na štruktúre Rady partnerstva zo strany BBSK
- Návrh zloženia Kooperačných rád SPR

september – október 2020
- Stretnutia so samosprávami v regiónoch – predstavenie IÚS a nového programového obdobia, Rady partnerstva, diskusia o identifikovaných potrebách a prioritách
- Stretnutia TPS pri Rade partnerstva BBSK
- Ustanovujúce stretnutie Rady partnerstva BBSK, rokovanie Rady partnerstva

november – december 2020
- Stretnutia KR SPR, TPS pri Rade partnerstva, vytvorenie TPS pre Fond spravodlivej transformácie (FST)
- Schválenie priorít a cieľov IÚS Radou partnerstva
- Trilaterálne stretnutia s MIRRI a inými ministerstvami k obsahu IÚS a IÚI
- Spracovanie Vstupnej správy podľa usmernení MIRRI, schválenie Radou partnerstva a odoslanie na MIRRI

január – marec 2021
- Pripomienky k Vstupnej správe od MIRRI, rokovania s ministerstvami o plánovaných kľúčových aktivitách
- Vytvorenie TPS pri Kooperačných radách SPR, úvodné stretnutia
- Tematické workshopy pre TPS v SPR

apríl – august 2021
- Doručenie Oznámenia o strategickom dokumente „Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja Banskobystrického samosprávneho kraja na roky 2022 – 2030“ na OÚ BB v listinnej a elektronickej forme, zapracovanie pripomienok do Vstupnej správy a **schválenie Vstupnej správy Zastupiteľstvom BBSK,** Oznámenie o strategickom dokumente – zverejnenie informácií na webe a na ÚT od 12. 5. 2021 do 31. 5. 2021
- Tematické workshopy pre TPS v SPR, pokračovanie
- 1. a 2. kolo stretnutí TPS v SPR, spoločné vízie, SWOT analýzy
- Webináre MIRRI k tvorbe IÚS a IÚI, stretnutia s UMR a MIRRI
- Zasadnutia pracovnej skupiny na úrovni SR Partnerstvo pre politiku súdržnosti 2020+
- Zasadnutie Rady partnerstva 23. 6. 2021

september – október 2021
- Zasadnutie Rady partnerstva (2x)
- Regionálne stretnutia SPR – predstavenie kľúčových aktivít VÚC v území a prepojenie s lokálnymi aktivitami
- Pripomienkovanie priorít a strategických cieľov, opatrení PHSR v TPS pri RP
- Stretnutia s UMR, workshopy k jednotlivým cieľom politík Programu Slovensko (MIRRI)
- Pripomienkovanie analytickej časti dokumentu v TPS RP
- Predstavenie návrhu Programu Slovensko a implementačného mechanizmu na MIRRI, pripomienky

november – december 2021
- Získanie pripomienok k analytickej časti a ich zapracovanie do dokumentu
- Priorizácia aktivít na úrovni SPR
- Stretnutia s UMR k výmene informácií o plánovaných aktivitách v jednotlivých oblastiach
- Príprava strategicko-programovej časti
- Kľúčové informácie k zmenám v štatútoch Rady partnerstva a implementačnom mechanizme od MIRRI

január – marec 2022
- Pokračovanie stretnutí s UMR k výmene informácií o plánovaných aktivitách v jednotlivých oblastiach (vzdelávanie, sociálne služby)
- Newsletter o príprave PHSR a IÚS pre všetky samosprávy
- Stretnutia k pripravovaným projektovým zámerom
- Strategicko-programová časť odoslaná na pripomienkovanie RP a TPS
- Stretnutia s MIRRI k pripomienkovaniu implementačného mechanizmu, štatútov RP a tvorbe IÚI
- Stretnutie so zástupcami KR SPR

Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja Banskobystrického samosprávneho kraja na roky 2022 – 2030

Analytická časť

BANSKOBYSTRICKÝ SAMOSPRÁVNY KRAJ
Operačný program Efektívna verejná správa
Európska únia
Európsky sociálny fond

2. Inštitucionálno–organizačná časť

BBSK je najväčší spomedzi všetkých krajov Slovenskej republiky, pričom v porovnaní s ostatnými krajmi má jeden z najnižších počtov obyvateľov, ktorý neustále klesá. V rámci kraja sa ľudia v posledných rokoch presúvajú z miest do priľahlých obcí, dochádza k suburbanizácii a tento trend bude zrejme pokračovať. Vidiek sa vyľudňuje. Momentálne v BBSK žije o niečo viac obyvateľov v mestách ako na vidieku. Špecifikom Banskobystrického kraja je vysoký počet malých obcí, čo predstavuje výzvu pre napĺňanie ich samosprávnych kompetencií.

Jednou z možností, ako reagovať na vysokú rozdrobenosť územia, je medziobecná spolupráca. Obce v BBSK sú združené najčastejšie v mikroregiónoch, miestnych akčných skupinách a verejno-súkromných partnerstvách. V území tiež pôsobia oblastné organizácie cestovného ruchu. Podľa prieskumu medzi samosprávami je 74 % obcí súčasťou aspoň jedného z uvedených združení[11], avšak úroveň zapojenia jednotlivých samospráv do spolupráce je rôzna.

Nedostatok administratívnych kapacít na aplikovanie integrovaného riadenia rozvoja z úrovne samospráv je jednou z hlavných výziev identifikovaných na národnej úrovni. V tejto súvislosti sa na Úrade BBSK personálne rozšíril odbor regionálneho rozvoja a cestovného ruchu.

Z hľadiska občianskej spoločnosti Slovensko čelí všeobecnej nedôvere v inštitúcie a nízkej angažovanosti občanov vo verejných veciach, Banskobystrický samosprávny kraj nevynímajúc. Naznačuje to okrem iného aj volebná účasť, ktorá patrí v porovnaní s ostatnými krajmi k najnižším. Angažovanosť občanov vo verejných veciach je tiež nízka. Za príčiny problému možno považovať zanedbané partnerstvo medzi verejnou správou a občianskym sektorom a tiež absentujúce podmienky na rozvoj súdržnej a občiansky angažovanej spoločnosti.

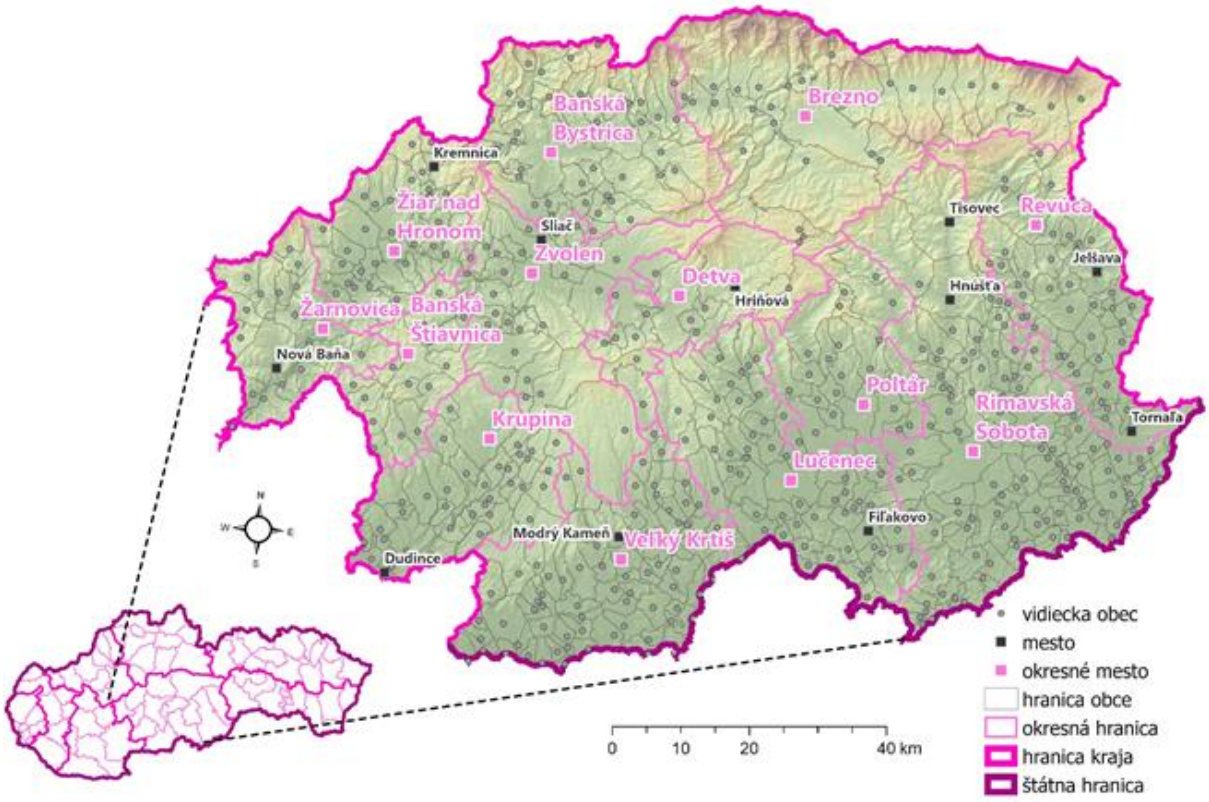
V roku 2021 bolo v Banskobystrickom kraji zaregistrovaných takmer 3-tisíc subjektov z mimovládneho a neziskového sektora, avšak približne len 30 % z celkového počtu organizácií vedených v registri je skutočne aktívnych. Analýza ÚSV ROS[12] poukázala na značnú nedôveru občanov voči mimovládnym organizáciám. Z prieskumu tiež vyplynulo, že korupciu, klientelizmus a rozkrádanie verejných zdrojov občania považujú za jedny z najzávažnejších spoločenských problémov.

Sídelná štruktúra

Banskobystrický kraj pozostáva z celkového počtu 516 katastrálnych území tvorených 515 obcami a 1 vojenským obvodom (Lešť). Obce sú zoskupené do 13 okresov.

[11] Banskobystrický samosprávny kraj (2021). Výsledky prieskumu potrieb strategicko-analytických (plánovacích) kapacít v BBSK.
[12] Ministerstvo vnútra SR/Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti (2020). Analýza socioekonomického prínosu neziskového sektora a stavu a trendov rozvoja občianskej spoločnosti.

Mapa 1: Administratívne členenie Banskobystrického kraja

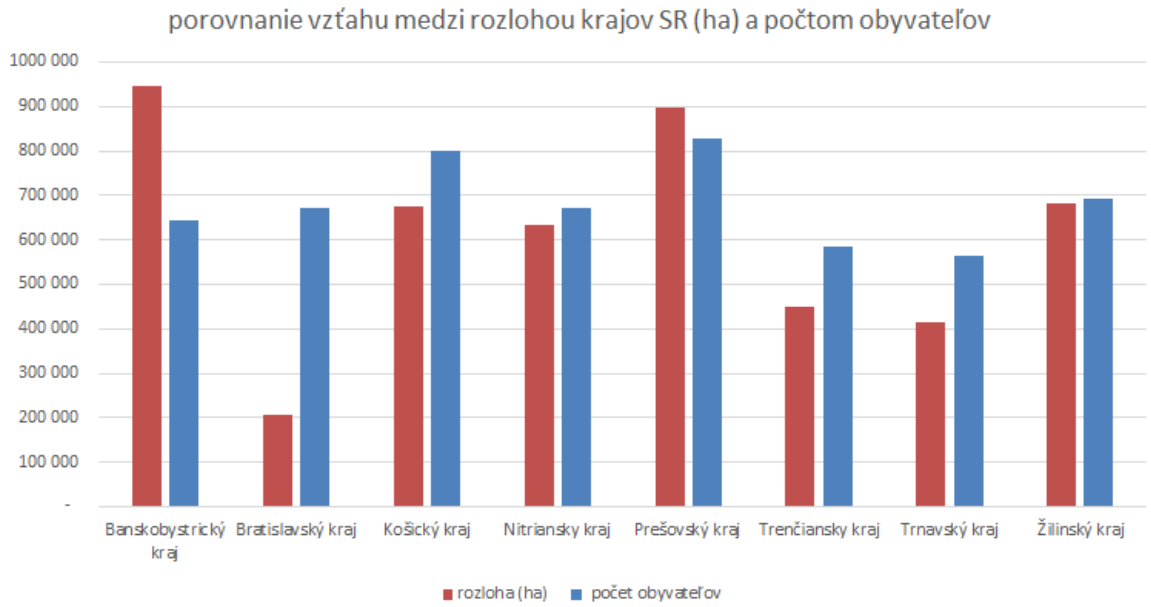

Zdroj: BBSK – vlastné spracovanie, podkladové údaje: Geodetický a kartografický ústav Bratislava (www.gku.sk)

Slovensko je rurálnou krajinou s vysokým zastúpením vidieckych sídiel, kde takmer polovica všetkých obyvateľov žije na vidieku. V roku 2020 podľa údajov Štatistického úradu SR žilo v mestách 2,91 milióna a na vidieku 2,55 milióna obyvateľov SR, pričom ľudia sa v posledných rokoch presúvajú z miest do priľahlých obcí a tento trend suburbanizácie bude pravdepodobne pokračovať. Rovnaká situácia je aj v Banskobystrickom kraji, kde v mestských sídlach k 30. 6. 2020 žilo 338 753 obyvateľov a vo vidieckych obciach žilo 305 436 trvale bývajúcich obyvateľov.

S rozlohou 9 454 km^2 Banskobystrický kraj zaberá 19,3 % celkovej rozlohy Slovenska a je tak najväčším krajom, pričom v porovnaní s ostatnými krajmi má jeden z najnižších počtov obyvateľov (644 189 trvale bývajúcich obyvateľov v roku 2020 podľa Štatistického úradu SR). Táto disproporcia sa navyše neustále zväčšuje a Banskobystrický kraj sa naďalej vyľudňuje.

Graf 1: Porovnanie krajov SR podľa rozlohy a počtu obyvateľov žijúcich v jednotlivých krajoch (rok 2020)

Zdroj: BBSK – vlastné spracovanie, údaje: Štatistický úrad SR (www.statistics.sk) a Geodetický a kartografický ústav Bratislava (www.gku.sk)

Banskobystrický kraj má v rámci Slovenska centrálnu polohu a okrem Bratislavského a Trnavského kraja susedí so všetkými ostatnými krajmi v SR. Jeho južná hranica je zároveň štátnou hranicou s Maďarskou republikou.

Územie kraja patrí do povodia riek Hron, Ipeľ a Slaná. Pre Banskobystrický kraj je charakteristická veľká rozmanitosť geomorfologickej modelácie od vysokohorských polôh na severe územia cez členitú strednú časť až po mierne zvlnené a rovinné plochy Juhoslovenskej kotliny na juhu územia.

Najvyšším vrchom Banskobystrického kraja je vrch Ďumbier (2 045 m n. m.) nachádzajúci sa v Nízkych Tatrách v okrese Brezno. Najnižšie miesto v kraji je výtok rieky Ipeľ z kraja na území obce Ipeľské Predmostie v okrese Veľký Krtíš (126 m n. m.).

Banskobystrický kraj má najviac mestských sídiel spomedzi všetkých krajov SR (24) a na jeho území je tiež druhý najväčší počet vidieckych obcí (492). Dvadsaťštyri sídiel mestského typu v Banskobystrickom kraji nie je v území rozmiestnených rovnomerne – od okresov s jediným mestom (ako Banská Bystrica, Brezno či Poltár) až po okresy s troma mestami (okresy Rimavská Sobota a Revúca). V ostatných okresoch sú po dve mestá.

Tabuľka 1: Počty sídiel a obyvateľov podľa typu osídlenia

	mesto			vidiecka obec		
SPR/okres	Počet sídel	Trvale bývajúci obyvatelia k 30.06. (2020)	% obyvateľov z celku	Počet sídel	Trvale bývajúci obyvatelia k 30.06. (2020)	% obyvateľov z celku
BB-BR	**2**	**98 714**	**57,47%**	**70**	**73 047**	**42,53%**
Banská Bystrica	1	77 902	70,39%	41	32 772	29,61%
Brezno	1	20 813	34,07%	29	40 275	65,93%
BS-ZC-ZH	**5**	**47 417**	**53,44%**	**63**	**41 307**	**46,56%**
Banská Štiavnica	1	9 963	62,13%	14	6 073	37,87%
Žarnovica	2	13 448	51,56%	16	12 635	48,44%
Žiar nad Hronom	2	24 006	51,51%	33	22 599	48,49%
DT-KA-ZV	**6**	**78 230**	**63,79%**	**71**	**44 405**	**36,21%**
Detva	2	21 865	68,61%	13	10 004	31,39%
Krupina	2	9 287	42,03%	34	12 808	57,97%
Zvolen	2	47 078	68,56%	24	21 593	31,44%
LC-PT-VK	**5**	**57 026**	**41,44%**	**145**	**80 601**	**58,56%**
Lučenec	2	38 194	52,17%	55	35 013	47,83%
Poltár	1	5 543	26,04%	21	15 746	73,96%
Veľký Krtíš	2	13 290	30,81%	69	29 843	69,19%
RA-RS	**6**	**57 367**	**46,47%**	**143**	**66 077**	**53,53%**
Revúca	3	22 248	56,41%	39	17 195	43,59%
Rimavská Sobota	3	35 119	41,81%	104	48 882	58,19%
Celkový súčet	**24**	**338 753**	**52,59%**	**492**	**305 436**	**47,41%**

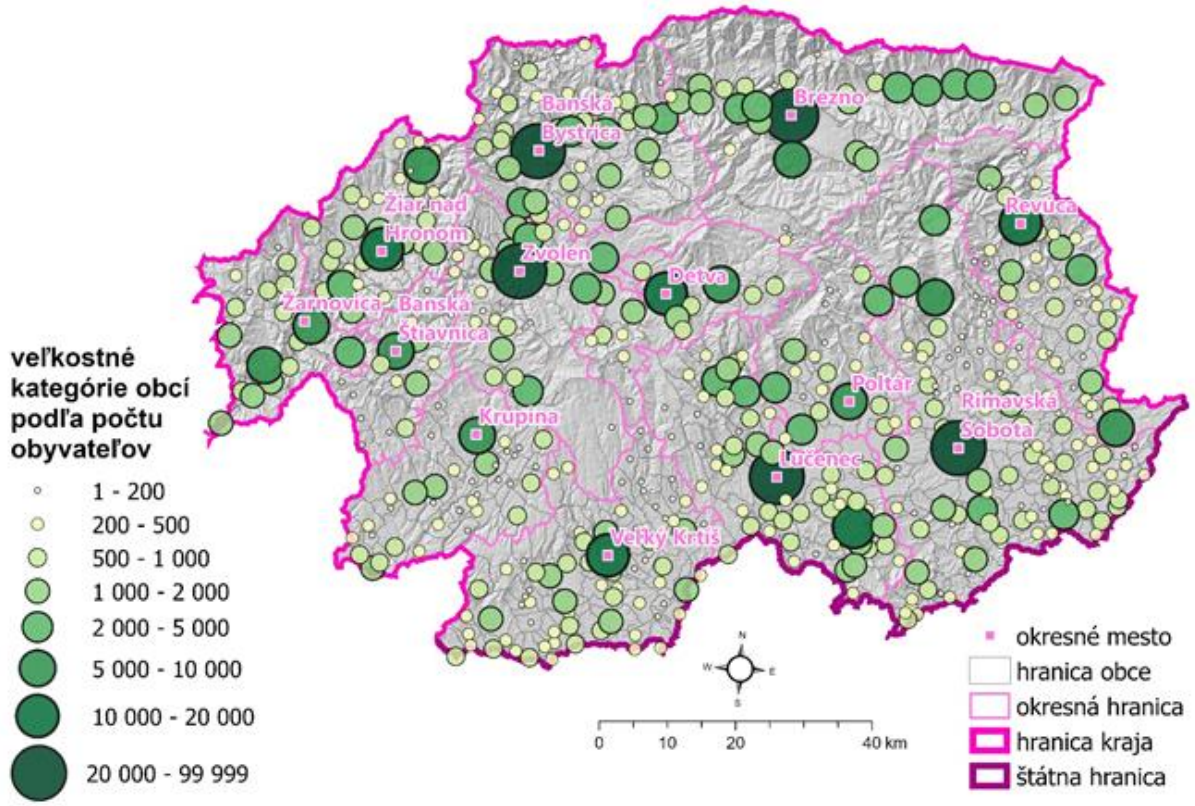
Zdroj: BBSK – vlastné spracovanie, údaje: Štatistický úrad SR

Variabilita prevládajúceho charakteru osídlenia naprieč územím Banskobystrického kraja je pomerne veľká. Okresy ako Banská Bystrica, Zvolen, Detva či Banská Štiavnica sú okresmi, kde výrazná väčšina obyvateľov žije v mestách (62 – 70 %). Nasledujú okresy, kde je distribúcia obyvateľov medzi mesto a vidiek vyrovnanejšia. To platí pre okresy Lučenec, Revúca, Žiar nad Hronom a tiež Žarnovica (56 – 51 % obyvateľov žije v mestách). Poslednou kategóriou sú okresy Krupina, Rimavská Sobota, Brezno, Veľký Krtíš a Poltár, kde prevažná časť obyvateľov žije na vidieku (57 – 74 %). Okres Rimavská Sobota je z tohto hľadiska obzvlášť zaujímavý, keďže je to jeden z dvoch okresov, na ktorých území sa nachádzajú až 3 mestá, no napriek tomu viac obyvateľov (58 %) žije na vidieku.

Za najurbánnejší spomedzi okresov môžeme podľa očakávania považovať okres Banská Bystrica, v ktorom v roku 2020 žilo viac ako 70 % obyvateľov v jedinom meste. Naopak, za najrurálnejší okres môžeme považovať okres Poltár, kde takmer 74 % obyvateľov žije na vidieku.

Len 5 miest Banskobystrického kraja (Banská Bystrica, Zvolen, Lučenec, Rimavská Sobota a Brezno) presahuje hranicu 20 000 obyvateľov. Naopak, najmenšie mestá Banskobystrického kraja (Modrý Kameň a Dudince) majú pod 2 000 obyvateľov. Na porovnanie, až 24 vidieckych obcí je v kategórii nad 2 000 obyvateľov. V prílohách uvádzame tiež prehľad veľkostných kategórií sídiel v Banskobystrickom kraji z hľadiska trvale bývajúceho obyvateľstva k 30. 6. 2020.

Mapa 2: Veľkostné kategórie sídel na území Banskobystrického kraja

Zdroj: BBSK – vlastné spracovanie, údaje: Štatistický úrad SR (www.statistics.sk) a Geodetický a kartografický ústav Bratislava (www.gku.sk)

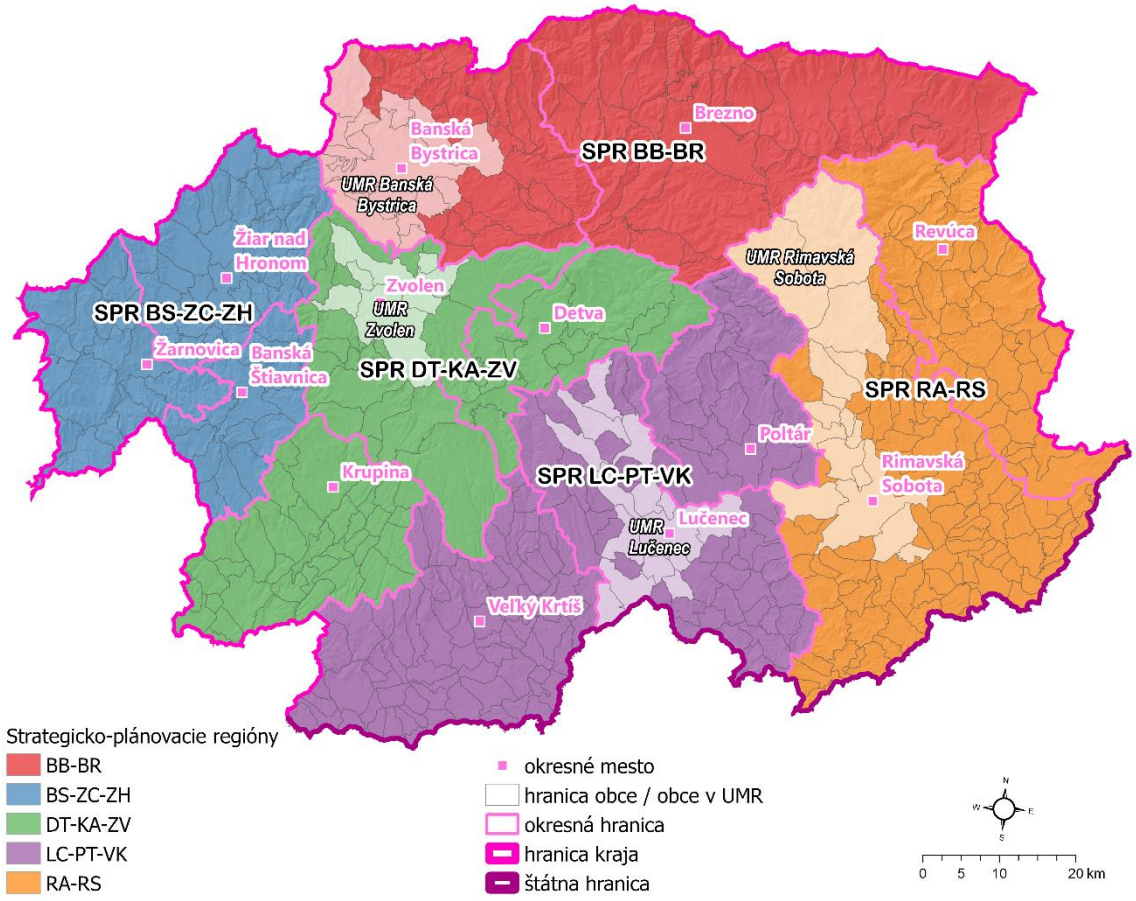
Okrem administratívneho členenia obcí do jednotlivých okresov, sú v území prítomné aj ďalšie, viac či menej prirodzené zoskupenia obcí. Obce sa do týchto štruktúr spájajú väčšinou z dôvodu spoločných záujmov, aktivít či potrieb.

Strategicko-plánovacie regióny a územia udržateľného mestského rozvoja

Strategicko-plánovacie regióny (ďalej SPR) sú v zmysle definícií Európskej komisie a OECD čiastkové územné jednotky pre plánovanie na subregionálnej úrovni, ktoré môžu byť chápané ako skupiny obcí pre potreby podpory regionálneho rozvoja. Môže ísť o územie v rozsahu okresu alebo skupiny okresov, ktoré sú územne blízke a majú spoločné špecifické danosti a potenciál (napr. zdroje, kultúru a históriu), záujmy, výzvy, problémy či podmienky rozvoja. V Banskobystrickom kraji vzniklo rozdelením okresov do prirodzených skupín celkovo 5 strategicko-plánovacích regiónov.

Druhou štruktúrou nižšej úrovne, ktorá sa na základe odporúčania a schválenia MIRRI SR sformovala v Banskobystrickom kraji, sú tzv. územia udržateľného mestského rozvoja (ďalej UMR). Ide o územie jadrového mesta a obcí, jeho zázemia, v ktorom prebiehajú intenzívne interakcie a medzikomunálna spolupráca, ktorá by mala zabezpečovať efektívnejšie využitie rozvojového potenciálu a riešenie problémov. Na území Banskobystrického kraja vznikli 4 UMR, v každom SPR jedno, okrem SPR Banská Štiavnica – Žarnovica – Žiar nad Hronom.

Mapa 3: SPR a UMR na území Banskobystrického kraja

Zdroj: BBSK – vlastné spracovanie, podkladové údaje: Geodetický a kartografický ústav Bratislava (www.gku.sk)

Členstvo územných samospráv v združeniach, partnerstvách a zoskupeniach

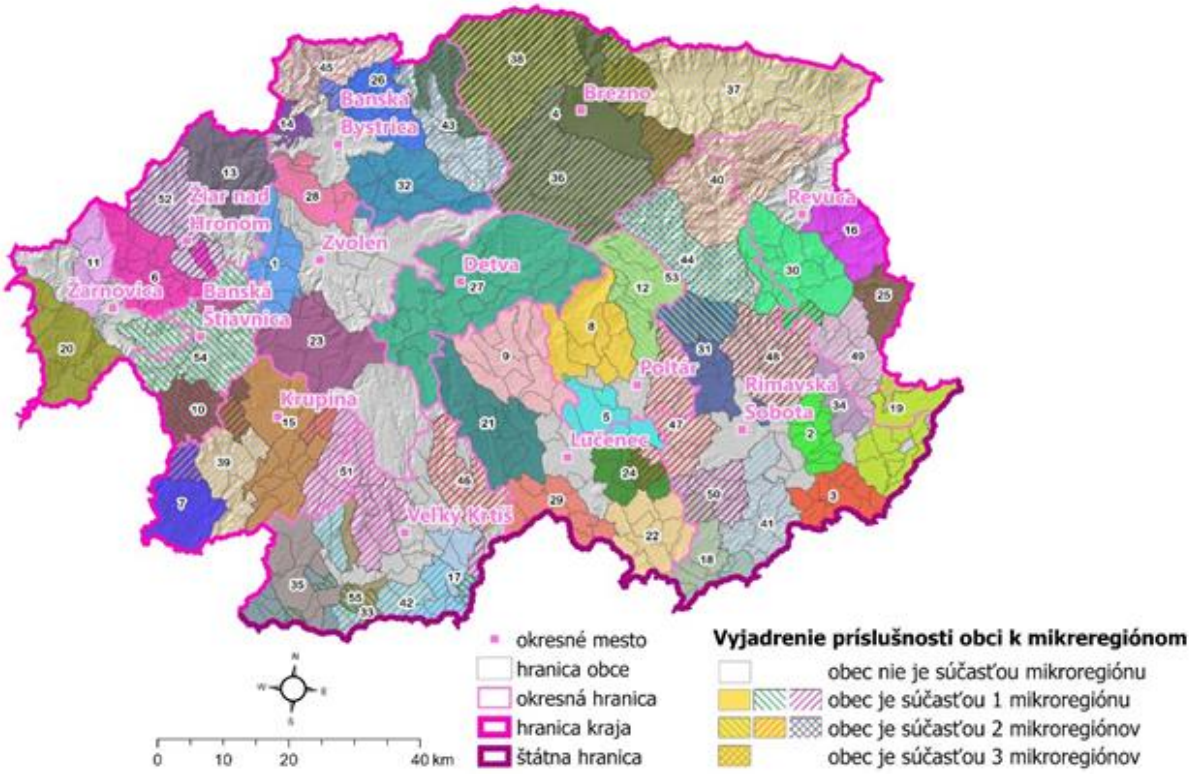
Spolupráca územných samospráv na miestnej a regionálnej úrovni na dosahovanie spoločných cieľov funguje v našich podmienkach na základe celej škály formálnych aj neformálnych vzťahov. Územné samosprávy sú členmi rôznych združení, verejno-súkromných partnerstiev a záujmových skupín, ktorých je na území kraja veľké množstvo. Úroveň zapojenia jednotlivých samospráv do spolupráce je rôzna.

Medziobecná spolupráca

Na území kraja sa nachádza 55 mikroregiónov združujúcich obce so spoločnými prírodnými, historickými či kultúrnymi znakmi[13]. Zo všetkých obcí v Banskobystrickom kraji 51 nie je súčasťou žiadneho mikroregiónu (medzi nimi je aj 8 okresných miest), 57 obcí je súčasťou dvoch mikroregiónov a 6 obcí je súčasťou troch mikroregiónov.

[13] Ide o dobrovoľné združenia viacerých miest a obcí, ktoré okrem spoločných znakov spája aj snaha dosahovať spoločné ciele vo vybraných záujmových oblastiach.

Mapa 4: Mikroregióny na území Banskobystrického kraja

1 Adela, 2 Blžská dolina, 3 Dolný Gemer, 4 Ekológ, 5 Háj, 6 Hlinické Pohronie, 7 Hontianka, 8 Hornohrad, 9 Javor, 10 Južné Sitno, 11 Kľakovská dolina, 12 Kokavsko, 13 Kremnica a okolie, 14 Kremnické vrchy – Východ, 15 Krupinská planina, 16 Magnezit, 17 Malé Zlievce, 18 Medveš, 19 Mikroregión pri Slanej, 20 Nová Baňa, 21 Novohradské podzámčie, 22 Obručná, 23 Pliešovská kotlina, 24 Pod Bučeňom, 25 Pod Mutnom, 26 Pod Panským dielom, 27 Podpoľanie, 28 Pozdola Bystrice, 29 Pri Velických jazerách, 30 Ratková a okolie, 31 Rimava a Rimavica, 32 Severné Podpoľanie, 33 Údolie Čebovského potoka, 34 Valická dolina, 35 Veľký potok – Ipeľ, 36 Čierny Hron, 37 Horehron, 38 Chopok Juh, 39 Konkordia, 40 Muránska planina, 41 Palócska vrchovina, 42 Poiplie, 43 Rentar, 44 Sinec, 45 Starohorská dolina, 46 Strehovská dolina, 47 Suchánska dolina, 48 Teplý vrch, 49 Turiec v Gemeri, 50 Údolie Gortvy, 51 Východný Hont, 52 Žiarske Podhorie, 53 Sinec-Kokavsko, 54 Sitno, 55 Spoločenstvo Poiplia

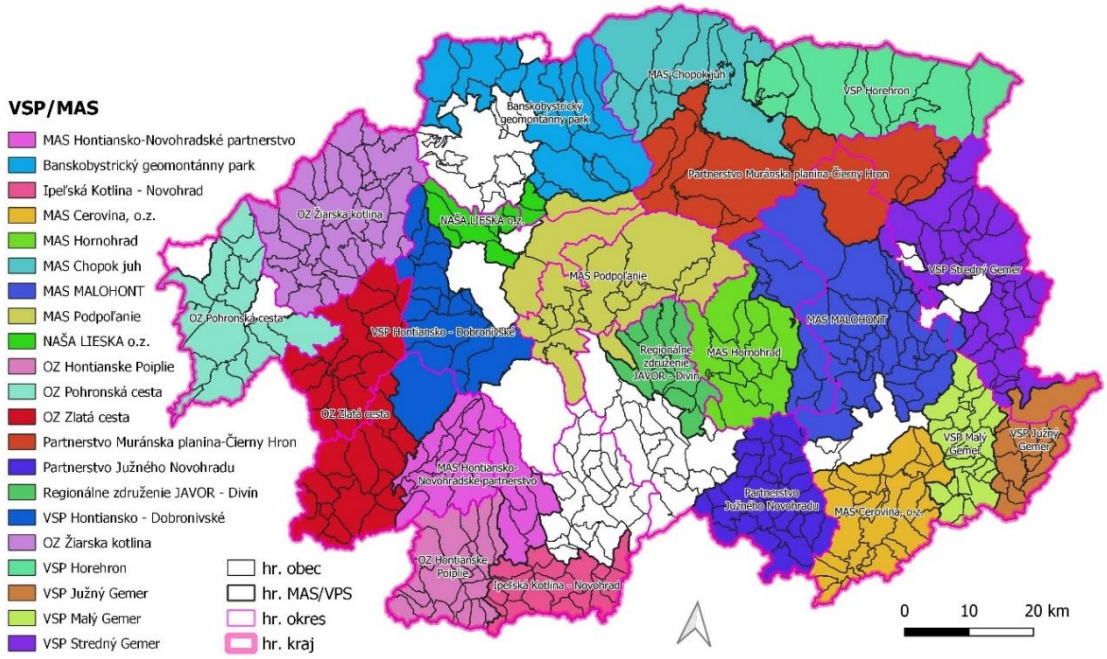
Zdroj: BBSK – vlastné spracovanie, údaje: Geodetický a kartografický ústav Bratislava (www.gku.sk) a web www.najkrajsikraj.sk

Deväť miest Banskobystrického kraja (Banská Bystrica, Hnúšťa, Kremnica, Lučenec, Nová Baňa, Poltár, Sliač, Veľký Krtíš, Zvolen) **je členom Únie miest Slovenska[14]. Do členskej základne Združenia miest a obcí Slovenska (ZMOS)[15]** Banskobystrického regiónu patrí **491 obcí.**

Na území Banskobystrického kraja realizuje svoje aktivity tiež 21 verejno-súkromných partnerstiev (ďalej VSP), z ktorých 18 má schválenú stratégiu miestneho rozvoja vedeného komunitou a udelený štatút miestnej akčnej skupiny (ďalej MAS) na obdobie 2014 – 2020[16]. Ide o 20 % partnerstiev na Slovensku so schváleným štatútom MAS. Partnerstvá so štatútom MAS v súčasnosti združujú 393 samospráv v rozsahu členskej základne od 11 (najmenšie – MAS Chopok Juh) do 43 obcí (najväčšie – MAS Malohont).

[14] Dobrovoľné záujmové združenie miest založené 29. apríla 1994 v Košiciach z iniciatívy Klubu primátorov miest Slovenskej republiky. Jej členskú základňu tvoria veľké a stredné mestá z rôznych regiónov Slovenska.
[15] Najväčšia mimovládna organizácia aktívne sa zapájajúca do reformných procesov verejnej správy. Združuje, zastupuje a reprezentuje mestá, obce a mestské časti v Slovenskej republike vo vzťahu k národným orgánom a tiež na medzinárodnej úrovni.
[16] Na obdobie 2014 – 2020 nebol výberovou komisiou pre schvaľovanie stratégií CLLD a výber MAS schválený štatút VSP OZ Pohronská cesta, Regionálnemu združeniu Javor – Divín a MAS Malý Gemer.

Mapa 5: MAS a VSP v Banskobystrickom kraji

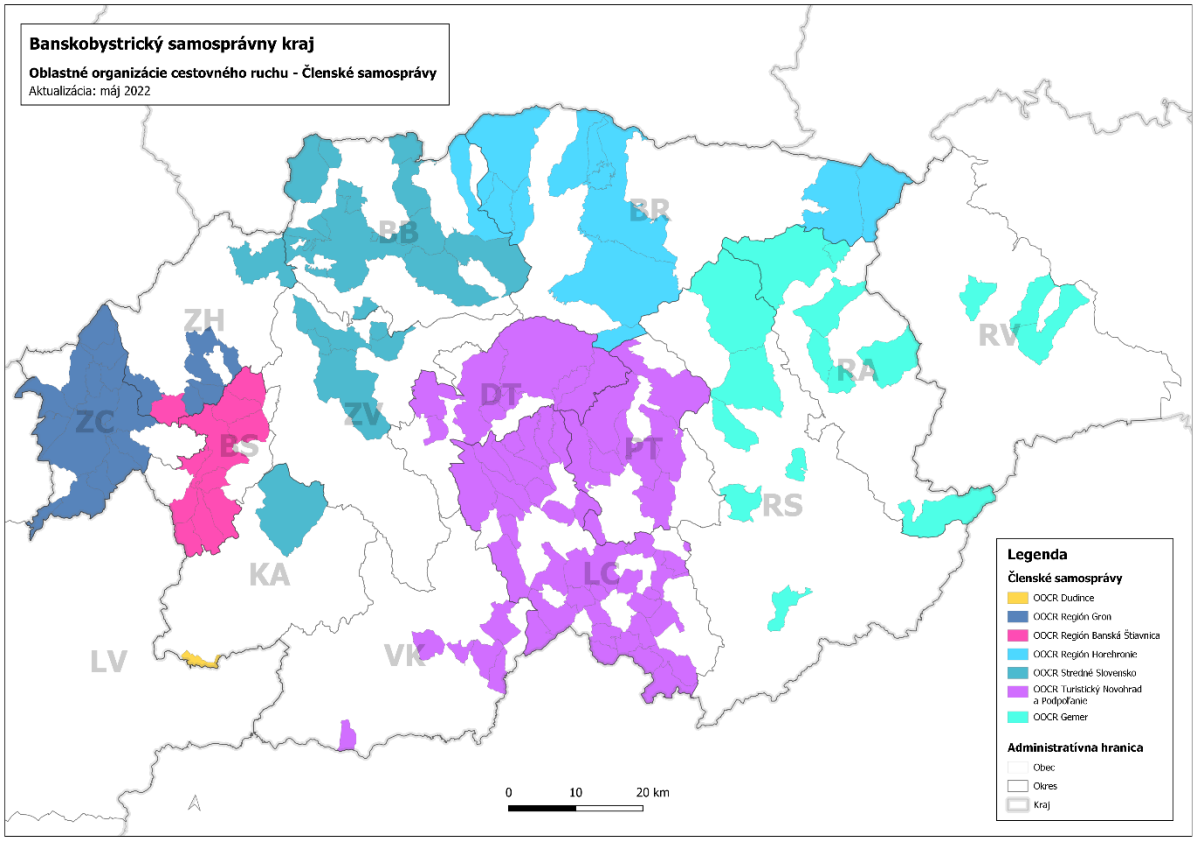
Zdroj: BBSK – vlastné spracovanie, údaje: Geodetický a kartografický ústav Bratislava (www.gku.sk) a web www.najkrajsikraj.sk

Ucelené vidiecke územie, ktoré v súčasnom období nie je pokryté týmto typom partnerstva a má potenciál na jeho vznik v ďalšom období, predstavuje veľká časť okresov Veľký Krtíš a Lučenec.

V Banskobystrickom kraji je zriadených sedem oblastných organizácií cestovného ruchu (ďalej OOCR) a Krajská organizácia cestovného ruchu Banskobystrický kraj Turizmus. Realizujú rozvojové a marketingové aktivity na princípoch destinačného manažmentu a v zmysle zákona o podpore cestovného ruchu[17]. OOCR združujú v súčasnosti 277 členských subjektov, z toho je takmer polovica – 49 % – samospráv, 35 % členskej základne tvoria podnikateľské subjekty a 16 % sú iné subjekty (občianske združenia, ktoré vykonávajú rozvojové aktivity v cestovnom ruchu, múzeá a iné).

[17] Zákon č. 91/2010 Z. z. o podpore cestovného ruchu v znení neskorších predpisov. Časová verzia predpisu účinná od 30. 3. 2022.

Mapa 6: Oblastné organizácie cestovného ruchu

Zdroj: BBSK – vlastné spracovanie, údaje: Geodetický a kartografický ústav Bratislava (www.gku.sk) a Register Organizácií cestovného ruchu Ministerstva dopravy a výstavby SR (2021).

Zakladajúcimi subjektmi Krajskej organizácie cestovného ruchu[18] sú Banskobystrický samosprávny kraj a šesť OOCR (Región Horehronie, Stredné Slovensko, Región Gron, Región Banská Štiavnica, Turistický Novohrad a Podpoľanie a Dudince). Všetky subjekty navzájom úzko spolupracujú vrátane spolupráce s OOCR Gemer, ktorá nebola zakladajúcim členom KOCR z dôvodu nezosúladenej legislatívy (konkrétne možnosti paralelného členstva OOCR v dvoch KOCR). Fixovanie OOCR, ktorej územie pôsobnosti je v dvoch krajoch na formalizované partnerstvo len v jednej KOCR, v rámci zákona o podpore cestovného ruchu, vytvára z dlhodobého hľadiska bariéry systémového rozvoja destinačného manažmentu.

BBSK ako člen združení, partnerstiev a iných foriem spolupráce

BBSK je členom združenia SK8[19], kde sa zúčastňuje na pravidelných stretnutiach. Toto fórum je určené na diskusiu o problémových agendách spoločných pre jednotlivé samosprávne kraje, ako aj na rokovania s ďalšími pre SK8 relevantnými partnermi. Výstupom takýchto rokovaní sú tlačové konferencie a tlačové výstupy, oficiálne listy smerované na politických predstaviteľov. Na tematickej úrovni funguje 9 sekcií, v ktorých sú zástupcovia krajov venujúci sa agende danej komisie (napr. dopravná sekcia, sekcia zdravotníctva, kultúrna sekcia, sekcia školstva...). Prostredníctvom týchto sekcií BBSK presadzuje snahu o komunikáciu s ministerstvami alebo legislatívnu iniciatívu. Napríklad počas roku 2020 prostredníctvom dopravnej komisie BBSK inicioval tvorbu návrhu novelizácie legislatívy o verejnej doprave, ktorá sa dostala až do štádia

[18] KOCR Banskobystrický kraj Turizmus bola zapísaná v registri Organizácií cestovného ruchu MDV SR dňa 17. 12. 2018.
[19] Dobrovoľné, záujmové, od štátu i politických strán nezávislé združenie samosprávnych krajov Slovenskej republiky.

pracovných rokovaní s ministerstvom dopravy. Sprostredkovaním zo strany SK8 sa vedeniu kraja podarilo za rok 2020 osobne stretnúť s viacerými ministrami a ministerkami, predsedom NR SR či prezidentkou SR.

Memorandá o spolupráci

V roku 2021 má Banskobystrický samosprávny kraj uzavretých sedem memoránd o medzinárodnej spolupráci:

6. Zmluva o spolupráci medzi BBSK a Francúzskom – Departement la Loire
7. Zmluva o spolupráci medzi BBSK a Ukrajinou – Záporožská oblastná štátna administratíva, Ľvovská oblastná štátna administratíva
8. Zmluva o spolupráci medzi BBSK a Ruskou federáciou – Leningradská oblasť, Chanty-Mansijský autonómny okruh Jugra
9. Zmluva o spolupráci medzi BBSK a Maďarskom – spolupráca so župou Nógrád, župou Borsod-Abaúj-Zemplén, Hevešskou župou
10. Zmluvy o spolupráci medzi BBSK a Poľskom – spolupráca s Warminsko-Mazurským vojvodstvom
11. Zmluvy o spolupráci medzi BBSK a Českom – spolupráca s Královohradeckým krajom
12. Banskobystrický kraj podpísal v roku 2019 so župou Nógrád vyhlásenie vo veci spoločného rozvoja Ipeľskej kotliny, v ktorej obaja partneri súhlasili s realizovaním opodstatnených cezhraničných projektov **INTERREG**, ktoré pozitívne ovplyvňujú rozvoj tohto regiónu.

Tabuľka 2: Memorandá o spolupráci medzi partnermi v rámci Slovenska

Číslo spisu	Názov Memorandá a partnerstvá	Rok vzniku
04017/2021	Dohoda o spolupráci BBSK a Rada základných oragnizácií odborového zväzu pracovníkov školstva a vedy na Slovensku	2018
04019/2021	Memorandum o spolupráci pri realizovaní Projektu medzi BBSK a OZ Vidiecke partnerstvo banskobystrického kraja	2018
04020/2021	Memoradum o partnerstve a spolupráci medzi BBSK a Krajská organizácia Jednoty dôchodcov na Slovensku v BB	2019
04021/2021	Memorandum o partnerstve na rozvoji cestovného ruchu na území BBSK	2019
04024/2021	Memorandum o spolupráci samosprávnych krajov na obnove poškodenej krajiny Slovenska	2019
04025/2021	Memoandum o spolupráci medzi BBSK a Rozvojová agentúra a OZ Vidiecke partnerstvo	2018
04027/2021	Memorandum o spolpráci medzi BBSK a Asociácia poskytovateľov a podporovateľov včasnej intervencie a SOCIA - nadácia na pod.soc. zmien	2019
04030/2021	Memorandum o spolupráci medzi BBSK a Slovenský zväz ľadového hokeja	2019
04792/2021	Memorandum o spolupráci a podpore podujatia EYOF Banská Bystrica 2021	2019
04834/2021	Memorandum medzi BBSK a UMB BB a Rozvojová agentúra BB	2019
05833/2021	Memorandum o spolupráci - Pršianska terasa	2020
06334/2021	Memorandum o vzájomnej spolupráci medzi BBSK a Asociácia subjektov sociálnej ekonomiky	2020
06625/2021	Memorandum o spolupráci a spoločnom postupe - Značka Európske dedičstvo	2020
06678/2021	Memorandum o spolupráci medzi BBSK a Slovenská inovačná a energetická agentúra a Rozvojová agentúra BBSK	2020
06776/2021	Memorandum o spolupráci - Príprava a realizácia projektu BB - Európske hlavné mesto kultúry 2026	2020
06847/2021	Memorandum o spolupráci medzi BBSK a Slovenský olympijský a športový výbor a Centrum voľného času JUNIOR BB	2020
06891/2021	Memorandum o spolupráci pri realizácii Projektu AMAVET	2020
06908/2021	Memorandum o podpore rozvoja inovácií v regióne Novohrad	2020
07118/2021	Memorandum o partnertve pri príprave a realizácii projektu Revúca - Mesto kultúry 2022	2021
08148/2021	Memorandum o spolupráci Slovak Business Agency	2021
08149/2021	Memorandum o spolupráci Slovenská technická unverzita v Bratislave a Rozvojová Agentúra BBSK	2021
08453/2021	Memorandum o spolupráci medzi Všeobecnou zdravotnou poisťovnou a.s. a samosprávnymi krajmi v SK 8	2021
08611/2021	Memorandum o spolupráci - Mesto Poltár	2021
08612/2021	Memorandum o spolupráci - Úrad priemyselného vlastníctva	2021
09043/2021	Memorandum o spolupráci - Štátna ochrana prírody SR	2021
09044/2021	Memorandum o spolupráci - Slovenská agentúra životného prostredia	2021
09285/2021	Memorandum o spolupráci - obec Utekáč	2021

Zdroj: BBSK, Pamiatkový úrad SR.

Decentralizovaný výkon verejnej správy a kvalita verejných politík

Výkon verejnej správy na regionálnej úrovni zabezpečuje Banskobystrický samosprávny kraj. Funkciu administratívneho a organizačného útvaru plní Úrad BBSK. Na miestnej úrovni sú to miestne samosprávy – obce a mestá prostredníctvom obecných a mestských úradov. Verejná správa na Slovensku je z hľadiska kvality výkonu v porovnaní s ostatnými krajinami EÚ považovaná za menej kvalitnú. V európskom Indexe kvality verejnej správy (2017) dosiahla podpriemerné hodnoty vo všetkých troch sledovaných oblastiach – nestrannosť, kvalita poskytovania verejných služieb a úroveň korupcie[20]. Kvalita výkonu územnej samosprávy sa na Slovensku komplexne nemeria. Existuje viacero indikátorov a ukazovateľov výkonu, ktorými možno kvalitu odmerať nepriamo.

Predpokladmi na transformáciu samospráv na inteligentné (SMART) mestá a regióny je cielené využívanie digitálnych technológií vrátane pokročilých riešení (napr. „internet vecí" – *internet of things*), elektronizácia verejných služieb, tvorba verejných politík a rozhodovanie založené na dátach, ale tiež vytváranie partnerstiev a zapájanie občanov do verejných vecí. Nevyhnutnou podmienkou je dostatok kvalitných personálnych kapacít na analyticko-strategických a plánovacích pozíciách, ktoré budú dostupné v celom území.

Hospodárenie samospráv

Celkové rozpočtové výdavky územnej samosprávy v území Banskobystrického kraja boli v roku 2020 na úrovni 728 mil. eur, čo je zhruba 10 % výdavkov všetkých samospráv na Slovensku. 72 % tvorili výdavky miest a obcí a 28 % výdavky BBSK. Obce a mestá v kraji vynaložili v prepočte na 1 obyvateľa 905 eur, čo je pod priemerom SR. Výdavky BBSK na 1 obyvateľa boli na úrovni 345 eur, čo je naopak nad priemerom samosprávnych krajov. Celkové výdavky územnej samosprávy vzrástli od roku 2015 zhruba o 25 %, pričom rast výdavkov bol rýchlejší v regionálnej samospráve.

[20] Európska komisia (2017). European Quality of Government Index 2017.

Tabuľka 3: Rozpočtové výdavky územnej samosprávy za rok 2020

Kraj	Sumárne výdavky miest a obcí za rok 2020	Výdavky miest a obcí v prepočte na obyvateľa za rok 2020	Sumárne výdavky samosprávnych krajov za rok 2020	Výdavky samosprávnych krajov v prepočte na obyvateľa za rok 2020	% podiel výdavkov miest a obcí na celkových výdavkoch samospráv	% podiel výdavkov samosprávneho kraja na celkových výdavkoch samospráv
Bratislavský kraj	605 542 637,40 €	941,60 €	226 846 118,38 €	352,74 €	73 %	27 %
Prešovský kraj	877 915 002,85 €	1 296,73 €	170 448 323,46 €	251,76 €	84 %	16 %
Košický kraj	757 573 453,46 €	944,50 €	218 793 667,88 €	272,78 €	78 %	22 %
Nitriansky kraj	633 674 504,90 €	943,66 €	211 642 972,76 €	315,18 €	75 %	25 %
Trnavský kraj	840 145 473,04 €	1 015,86 €	264 854 878,31 €	320,25 €	76 %	24 %
Banskobystrický kraj	527 219 298,08 €	904,99 €	201 027 894,08 €	345,07 €	72 %	28 %
Žilinský kraj	533 343 388,16 €	943,43 €	163 520 255,68 €	289,25 €	77 %	23 %
Trenčiansky kraj	642 523 777,38 €	929,66 €	244 598 800,94 €	353,91 €	72 %	28 %
Spolu	**5 417 937 535,27 €**	**992,34 €**	**1 701 732 911,49 €**	**311,69 €**	**76 %**	**24 %**

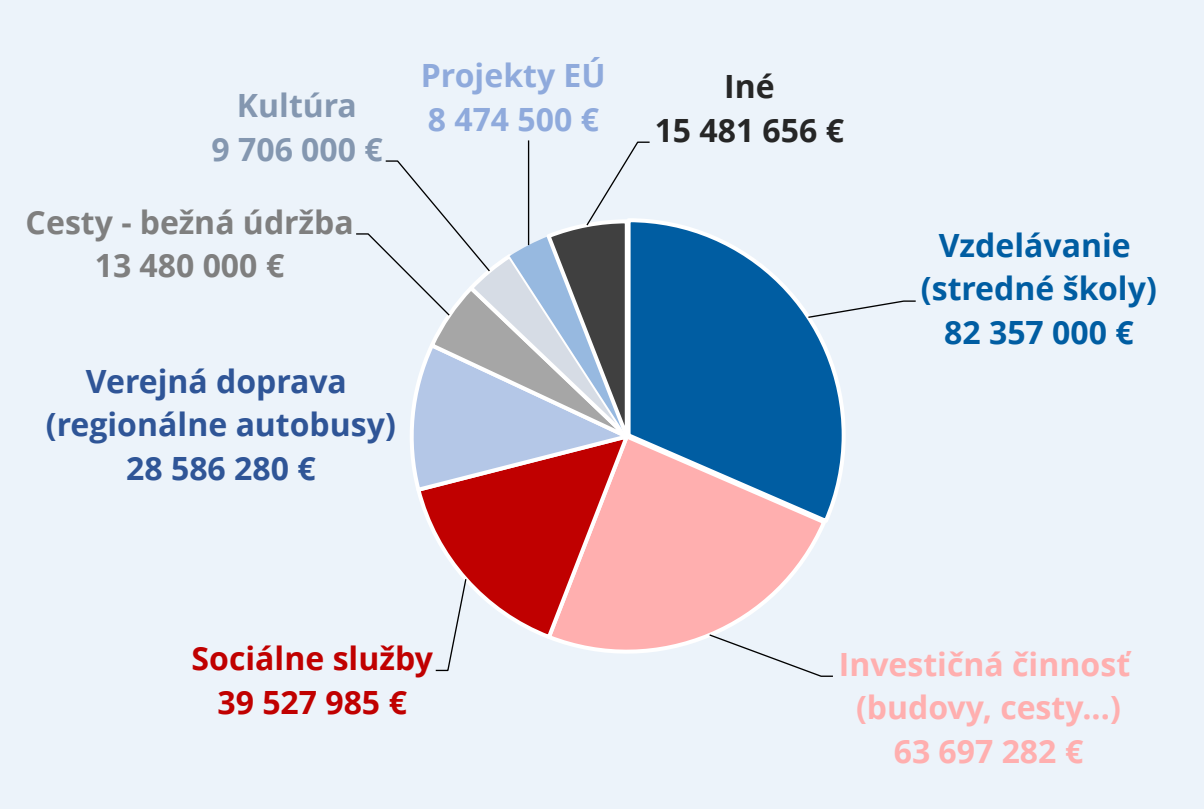
Zdroj: Vlastné spracovanie podľa https://rozpocet.sk/web/#/rozpocet/SAM/celky/3

Viac než 80 % výdavkov BBSK tvoria bežné výdavky. Najviac výdavkov kraja plynie do vzdelávania (cca 36 %), dopravy (30 %) a sociálneho zabezpečenia (20 %)[21]. Z hodnotení finančného zdravia sa BBSK v roku 2020 umiestnil s celkovou známkou 4,8 na štvrtej pozícii.[22]

[21] BBSK je zriaďovateľom 63 stredných škôl a 3 školských zariadení, 22 kultúrnych inštitúcií a 28 zariadení sociálnych služieb. Je vlastníkom 2,4 tis. km ciest II. a III. triedy a 1 032 mostov, ktorých správu a údržbu zabezpečuje Banskobystrická regionálna správa ciest. BBSK tiež zabezpečuje regionálnu autobusovú dopravu a vykonáva ďalšie kompetencie v zmysle zákona o samosprávnych krajoch a zákona o podpore regionálneho rozvoja v znení neskorších predpisov.

[22] INEKO (2020). Hospodárenie obcí, krajov a ich organizácií.

Graf 2: Rozpočet BBSK 2021

Zdroj: BBSK

Transparentnosť samospráv

Transparentnosť jednotlivých samospráv v kraji je na rôznej úrovni a má svoje nedostatky. V rebríčku Otvorenosti samospráv[23] sa BBSK v roku 2022 umiestnil na tretej priečke s celkovým hodnotením 75 % z 228 bodov (priemer 69 %) a známkou A. Hoci pozíciu si BBSK v porovnaní s rokom 2020 znížil o jednu priečku, v 9 z 11 hodnotiacich oblastí dosiahol nadpriemerné výsledky, znížil náskok TSK na 5 % (9 % rozdiel v hodnotení z roku 2020) a po prvýkrát získal známku A. Najlepšie hodnotenými oblasťami boli zariadenia sociálnych služieb, personálna politika, dopravná politika a predaj a prenájom majetku. Naopak, najhoršie hodnotenými oblasťami zostáva etika a konflikt záujmov, kde BBSK nezískal body z dôvodu neexistencie etického kódexu zamestnancov a volených predstaviteľov (na webovej stránke kraja je zverejnený zatiaľ len návrh etického kódexu) a nedostupnosti informácií o majetkových pomeroch a daňových priznaniach vedenia a volených zástupcov kraja, ďalej oblasť mediálnej politiky s nedostatočnou úrovňou objektivity a verejnoprávneho charakteru médií vydávaných alebo financovaných VÚC (Index Benefit) a kvalitou oficiálnej facebookovej stránky VÚC.

[23] Multikriteriálne hodnotenie transparentnosti 100 najväčších miest a 8 samosprávnych krajov, ktoré pripravuje Transparency International Slovensko.

Graf 3: Otvorenosť BBSK podľa hodnotenia TIS 2020

Zdroj: Transparency International Slovensko

V Banskobystrickom kraji sa v roku 2018 v rebríčku otvorenosti zo 100 hodnotených miest umiestnili najlepšie mestá Žiar n. Hronom (6. miesto) a Banská Bystrica (8. miesto). V poslednej desiatke sa umiestnili mestá Veľký Krtíš (94. miesto) a Rimavská Sobota (95. miesto). V priemere boli najlepšie hodnotenými oblasťami prístup k informáciám, rozpočet a zmluvy a územné plánovanie a stavebný úrad. Najhoršie hodnotenými oblasťami boli dotácie a granty a verejné obstarávanie.

Samostatnou témou otvorenosti je zverejňovanie otvorených údajov (open data) samosprávami. Koncepčné riadenie a efektívne využívanie dát a najmä zverejňovanie (otváranie) dát sú kľúčovými témami Národnej koncepcie informatizácie verejnej správy do roku 2020 a rovnako budú kľúčovými aj v Národnej koncepcii na nadchádzajúce obdobie. Okrem transparentnosti prispievajú otvorené údaje k vyššej informovanosti širokej verejnosti, lepšej efektívnosti verejných politík a v neposlednom rade predstavujú potenciál pre stimuláciu hospodárskeho rastu prostredníctvom kreativity a inovácií. Pripravovaný návrh zákona o údajoch by mal v budúcnosti určovať povinnosť pre samosprávy zverejňovať určitý okruh údajov (tzv. informačné minimum) vo forme otvorených údajov. Z medzinárodných porovnaní vychádza, že v oblasti otvorených údajov Slovensko zaostáva za vyspelými krajinami. Podľa indexu OECD[24] sa v roku 2019 zlepšilo v kategórii prístupnosti a podpory opakovaného použitia dát oproti roku 2017 (zatiaľ čo dostupnosť dát zostala rovnaká), čo sa prejavilo na náraste indexu z 0,40 na 0,49. Stále však zostalo pod priemernou hodnotou indexu OECD, ktorá dosiahla 0,6 v roku 2019. V hodnotení DESI 2020 Slovensko v oblasti Open Data dosiahlo len polovičné skóre v porovnaní s priemerom EÚ.[25]

Podľa dotazníkového prieskumu BBSK[26] priemerná znalosť problematiky otvorených údajov v samosprávach na stupnici od 1 – 5 je na úrovni 2,79, 31 % obcí deklarovalo žiadne alebo len nízke

[24] OECD (2019). OECD Open, Useful and Re-usable data (OURdata) Index: 2019
[25] Európska komisia (2021). Index digitálnej ekonomiky a spoločnosti (DESI) 2020 – Slovensko.
[26] Banskobystrický samosprávny kraj (2021). Výsledky prieskumu potrieb strategicko-analytických (plánovacích) kapacít v BBSK.

povedomie o problematike. 38 % obcí uviedlo, že zverejňuje otvorené údaje. V skutočnosti obce prakticky vôbec otvorené údaje nezverejňujú, čo len potvrdzuje, že znalosť problematiky je skutočne nízka.

Koncepcia dátovej politiky Úradu BBSK pomenovala niekoľko úzkych miest, ktoré v súčasnosti bránia zverejňovaniu dát BBSK vo forme otvorených údajov, a zároveň vymedzila postupy a opatrenia, ktoré je potrebné prijať. Jednou z hlavných prekážok je slabé alebo žiadne povedomie o problematike otvorených údajov, o dátových štandardoch a zásadách práce s dátami a v neposlednom rade aj nevyhovujúce digitálne zručnosti zamestnancov úradu a organizácií v zriaďovateľskej pôsobnosti (ďalej „OvZP“). Základ pre zverejňovanie otvorených údajov (open data) by mal položiť projekt „Chatbot“. Pri tomto projekte sa však počíta len s doplnkovou funkciou zverejňovania údajov. Do budúcnosti bude potrebné rozšíriť hardvérové a softvérové vybavenie (napr. nástroje na vyťažovanie a čistenie dát), rozšíriť personálne kapacity a preškoliť existujúce personálne kapacity. Bude tiež potrebné zriadiť pozíciu dátového kurátora, posilniť strategicko-analytické kapacity o pozície dátových analytikov a posilniť IT personálne kapacity úradu.

Digitalizácia a elektronizácia služieb

Napriek snahám z národnej úrovne Slovensko v oblasti poskytovania digitálnych verejných služieb patrí k najhorším v porovnaní s ostatnými krajinami EÚ. Digitálne služby využíva len 52 % občanov, pričom v tejto sledovanej oblasti došlo v porovnaní s predchádzajúcimi meraniami k zhoršeniu. Poskytované elektronické služby nedosahujú požadovanú kvalitu a zároveň občania majú obavy o bezpečnosť citlivých a osobných údajov.[27]

Banskobystrický samosprávny kraj ponúka prostredníctvom svojho webového sídla viaceré elektronické služby. Rozširovanie a skvalitňovanie poskytovaných elektronických služieb patrí v súčasnosti na úrovni samosprávneho kraja medzi dôležité rozvojové aktivity, čo potvrdzujú viaceré projekty a snahy. V uplynulom programovom období sa realizoval projekt Elektronizácie služieb VÚC BB v rámci Operačného programu Informatizácia spoločnosti (OPIS). Projekt prispel k jednoduchšiemu spracovaniu úradných úkonov a odbúraniu administratívnej náročnosti pri poskytovaní služieb, čo v konečnom dôsledku prispieva k lepšej komunikácii občana, resp. podnikateľa s vyšším územným celkom. Elektronická forma poskytovania služieb zároveň sprístupňuje konkrétne služby širšej cieľovej skupine. V súčasnosti sú v realizácii viaceré projekty a aktivity – procesný a IT audit, príprava systému hodnotenia CAF pre Úrad BBSK, prestavba webového sídla. Okrem toho prebieha modernizácia hardvérového a softvérového vybavenia zamestnancov. V roku 2021 úrad začal s nasadením komplexného informačného systému pre správu majetku (KIS).

Interná koncepcia Dátovej politiky Úradu BBSK má ambíciu zaviesť pravidlá a štandardy pre tvorbu a nakladanie s dátami vrátane zverejňovania dát vo forme otvorených údajov. V rámci Operačného programu Integrovaná infraštruktúra bol BBSK schválený projekt „Moderné technológie – ChatBot pre BBSK“, ktorého cieľom je vytvoriť riešenie na zber, vyhodnotenie a zobrazenie dát o organizáciách v zriaďovateľskej pôsobnosti (ďalej OvZP), ich činnostiach a následné využitie týchto dát pre dátovú základňu pre fungovanie chatbota na stránkach BBSK. Chatbot by mal následne dokázať pomôcť návštevníkom stránok BBSK napr. pri vyplnení rôznych žiadostí, odoslaní požiadaviek. Rovnako by mal pomôcť na stránkach nájsť hľadané dáta a informácie.

[27] Európska komisia (2021). Index digitálnej ekonomiky a spoločnosti (DESI) 2020 – Slovensko.

Kvalita a dostupnosť personálnych kapacít

Kvalita verejných služieb poskytovaných samosprávou je priamo závislá od dostupnosti a kvality personálnych kapacít. Nedostatok administratívnych kapacít na aplikovanie integrovaného riadenia rozvoja z úrovne samospráv vrátane strategického plánovania, rozhodovania založeného na dátach, otvoreného vládnutia a vytvárania medzisektorových partnerstiev je jednou z hlavných výziev identifikovaných na národnej úrovni.

Od roku 2018 Úrad BBSK prešiel výraznou zmenou v súlade s programovými prioritami a schválenými koncepciami s dosahom na úpravu organizačnej štruktúry a vytvorenie nových pracovných pozícií. 87 % zamestnancov má vysokoškolské vzdelanie. Veľká časť z novoprijatých zamestnancov bola prijatá v rámci EŠIF projektov. Cieľom bolo nastaviť organizačnú štruktúru reflektujúcu ciele BBSK na najbližšie obdobie. Bolo zriadené oddelenie stratégií a analýz, ktoré je krajskou analyticko-strategickou jednotkou.

Pripravovaný návrh zákona o údajoch povýši údaje na verejný záujem a mal by vytvoriť podmienky na vznik analytických jednotiek na úrovni samospráv, ktoré budú mať osobitné práva vo vzťahu k prístupu k údajom, na čo bude potrebné primerane reflektovať v celom území kraja, nielen na úrovni Úradu BBSK. V prieskume BBSK 82 % obcí uviedlo, že nie sú oboznámené s pripravovaným zákonom o údajoch a budúcich povinnostiach a oprávneniach, pričom nezáleží na veľkosti obce. Zároveň 68 % obcí považuje za hlavnú prekážku vo využívaní dát personálne kapacity, 25 % technické vybavenie. Len pätina obcí nevidí žiadne prekážky.

Spolupráca s Úradom splnomocnenca pre rozvoj občianskej spoločnosti v rámci Národného projektu Participácia II. by mala nastaviť základný rámec pre participatívnu tvorbu verejných politík na Úrade BBSK.

Čo sa týka kapacít v území, podľa dotazníkového prieskumu BBSK len necelých 7 % obcí nepotrebuje žiadne dodatočné personálne kapacity. 70 % obcí by využilo dodatočné kapacity na tvorbu strategických dokumentov, takmer polovica na administratívne úlohy, viac ako tretina na spracovanie dát. 42 % by preferovalo vytvoriť spoločnú strategicko-analytickú jednotku pre viac obcí, 25 % by preferovalo zamestnať ľudí priamo na úrade, 22 % mať spoločného zamestnanca s viacerými obcami. 74 % obcí je v nejakom združení, v rámci ktorého si vedia predstaviť spoluprácu, najčastejšie sa objavovali „mikroregión“, „MAS“ a „združenie obcí“.[28]

Občianska spoločnosť

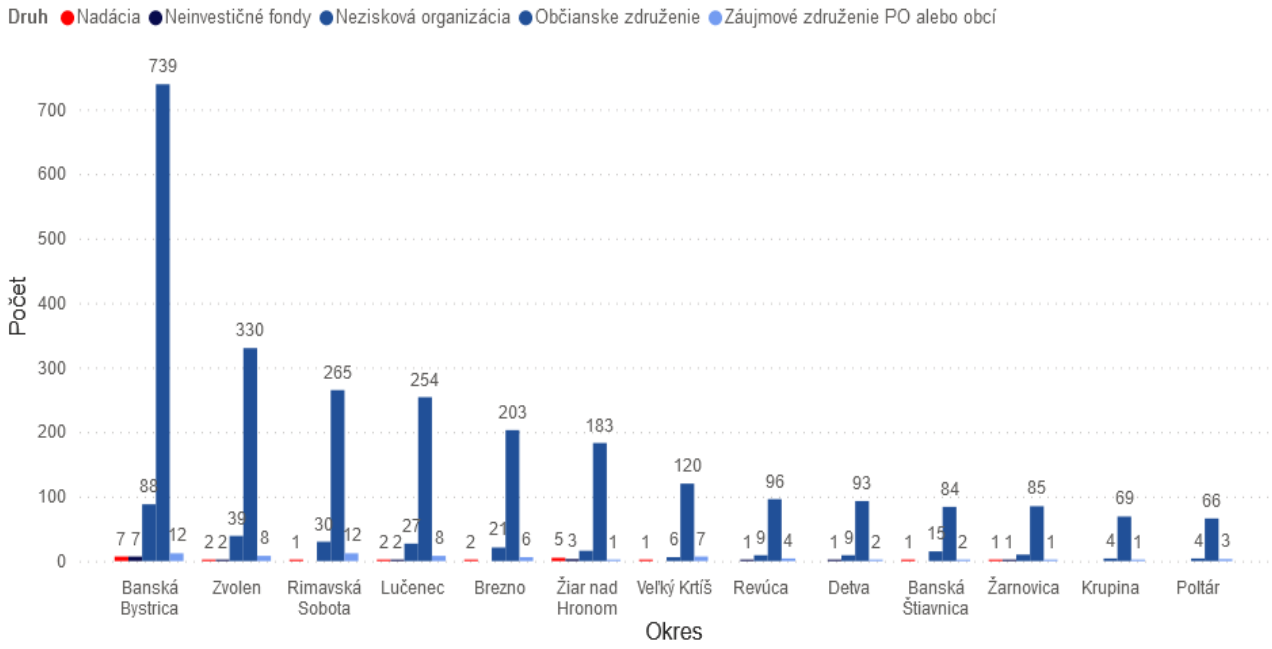
Slovensko čelí všeobecnej nedôvere v inštitúcie a nízkej angažovanosti občanov vo verejných veciach, Banskobystrický samosprávny kraj nevynímajúc. Naznačuje to okrem iného aj volebná účasť, ktorá patrí v porovnaní s ostatnými krajmi k najnižším. Občianky a občania vo veľkej miere nedôverujú štátu a jeho inštitúciám. Do diapazónu výziev pre slovenskú spoločnosť sa podobne ako vo zvyšku Európy pridáva tiež vzostup pravicového extrémizmu, ktorý odzrkadľuje, no zároveň opätovne prispieva k jej fragmentácii a polarizácii. Za príčiny problému možno považovať zanedbané partnerstvo medzi verejnou správou a občianskym sektorom a tiež absentujúce podmienky na rozvoj súdržnej a občiansky angažovanej spoločnosti.

[28] Banskobystrický samosprávny kraj (2021). Výsledky prieskumu potrieb strategicko-analytických (plánovacích) kapacít v BBSK.

Mimovládne a neziskové organizácie a ich postavenie v kraji

V roku 2021 bolo v Banskobystrickom kraji zaregistrovaných takmer 3-tisíc subjektov z mimovládneho a neziskového sektora. Občianske združenia tvorili až 86 % zo všetkých typov inštitúcií. Druhou najpočetnejšou skupinou boli neziskové organizácie. Väčšina organizácií sídli v severnej časti regiónu[29]. Samotný počet organizácií však nemá dostatočnú výpovednú hodnotu. Podľa odhadov ÚSV ROS[30] je len približne 30 % z celkového počtu organizácií vedených v registri skutočne aktívnych. Zhruba 60 % neziskových organizácií v kraji má lokálnu alebo regionálnu pôsobnosť.

Graf 4: Zastúpenie mimovládnych a neziskových organizácií v jednotlivých okresoch

Zdroj: MV SR Register mimovládnych neziskových organizácií

Analýza ÚSV ROS poukázala tiež na značnú nedôveru občanov voči mimovládnym organizáciám. Až 56 % obyvateľov Banskobystrického kraja v reprezentatívnom prieskume uviedlo, že mimovládnym organizáciám nedôveruje, čo je najvyšší podiel zo všetkých krajov.

Stav a trendy vývoja občianskej spoločnosti

Angažovanosť občanov vo verejných veciach je všeobecne nízka. Volebná účasť v Banskobystrickom kraji patrí k najnižším. S výnimkou posledných parlamentných volieb s účasťou nad 60 % sa priemerná účasť vo voľbách pohybuje na úrovni okolo 50 % oprávnených voličov. Pri voľbách do Európskeho parlamentu to bolo necelých 22 %. Z územného hľadiska býva

[29] Ministerstvo vnútra SR (2021): Register mimovládnych neziskových organizácií
[30] Ministerstvo vnútra SR/Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti (2020). Analýza socioekonomického prínosu neziskového sektora a stavu a trendov rozvoja občianskej spoločnosti

volebná účasť spravidla nižšia v južných okresoch Rimavská Sobota, Revúca, Lučenec a Veľký Krtíš s výnimkou komunálnych volieb.[31]

Občania dôverujú štátu a jeho základným inštitúciám v rôznej miere. Z reprezentatívneho ÚSV ROS[32] vyplýva, že viac než polovica občanov nedôveruje súdom, vláde a Národnej rade SR a takmer tri štvrtiny občanov nedôverujú politickým stranám. Najvyššiu dôveru občanov má armáda, miestna samospráva, EÚ či prezident/-ka.

Z prieskumu tiež vyplynulo, že korupcia, klientelizmus a rozkrádanie verejných zdrojov občania považujú za jedny z najzávažnejších spoločenských problémov. V indexe vnímania korupcie, ktorý každoročne vydáva Transparency International, sa s celkovým skóre 49 bodov zo 100 Slovensko umiestnilo v roku 2020 v rámci regiónu Európskej únie a západnej Európy až na 27. z celkových 31 priečok.[33]

V spoločnosti možno tiež vnímať značný sociálny odstup od nositeľov inakosti, najmä národnostných, etnických a sexuálnych menšín. Dištanc od politických extrémistov poklesol.

[31] Štatistický úrad SR. Voľby a referendá: volby.statistics.sk
[32] Ministerstvo vnútra SR/Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti (2020). Analýza socioekonomického prínosu neziskového sektora a stavu a trendov rozvoja občianskej spoločnosti
[33] Transparency International Slovensko (2021). Index vnímania korupcie 2020.

3. Sociodemografické údaje

Nepriaznivá demografická situácia a odlev ľudského kapitálu je spôsobený tak starnutím a nízkou pôrodnosťou, ako aj vysídľovaním. Z kraja pritom odchádzajú najmä mladí a kvalifikovaní ľudia.

V kraji sú veľké priestorové rozdiely vo vzdelanostnej štruktúre obyvateľov. Vysokoškolsky vzdelaní obyvatelia sa koncentrujú najmä na severozápade kraja a v okolí väčších miest, v juhovýchodnej časti je vysoký podiel obyvateľov bez vzdelania alebo len so základným vzdelaním. Toto územie má však priaznivejšiu vekovú štruktúru a vyššie zastúpenie mladej generácie, ktoré tvorí vo veľkej miere rómske obyvateľstvo.

Integrácia menšín, najmä marginalizovaných rómskych komunít, je osobitným problémom.

Nevyhovujúca vzdelanostná a kvalifikačná štruktúra obyvateľov bráni rastu produktivity a inovačného potenciálu firiem. To prispieva k nižšej konkurencieschopnosti regionálnej ekonomiky a vyššej nezamestnanosti.

Tieto nepriaznivé trendy môžu spôsobiť vyššie ekonomické zaťaženie produktívnej časti populácie. Už teraz je nevyhnutné počítať s potrebou zvýšenia kapacít zariadení a služieb pre seniorov, s čím budú spojené zvýšené výdavky.

Stav a pohyb obyvateľov

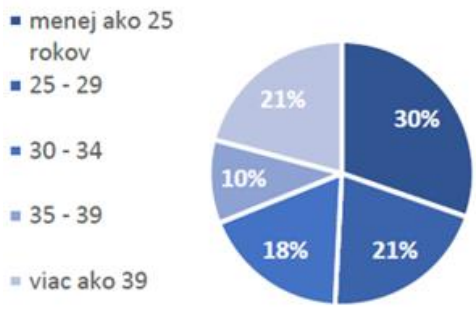
S počtom obyvateľov 645-tisíc obyvateľstvo Banskobystrického kraja tvorí približne 12 % slovenskej populácie. Zhruba 12 % obyvateľov má trvalý pobyt v krajskom meste. Hustota osídlenia kraja s počtom 68 obyvateľov na km^2 je najnižšia zo všetkých krajov.

V období od roku 2011 do roku 2019 sa počet obyvateľov kraja znížil o 2,38 %, čo je najviac spomedzi všetkých krajov. Očakáva sa, že populácia bude naďalej klesať. Úbytok obyvateľstva je spôsobený približne v rovnakej miere odsťahovaním (54 %) a prirodzeným úbytkom obyvateľov (46 %) spôsobeným najmä nízkou natalitou, čo zodpovedá celonárodnému trendu. Výskumné demografické centrum (2013) prognózuje[34], že populácia kraja klesne na 620-tisíc do roku 2035, resp. 590-tisíc do roku 2040, čo predstavuje približne 4-percentný, resp. až 8-percentný úbytok oproti súčasnému stavu. Podobný vývoj je prognózovaný pre celé územie kraja s výnimkou SPR Revúca – Rimavská Sobota, kde sa očakáva o niečo pomalší pokles.

Približne tisíc obyvateľov kraja ročne zmení trvalý pobyt, tretina z nich odchádza do Bratislavského kraja. Ide prevažne o mladých a vzdelaných ľudí. Štruktúra vysťahovaných je porovnateľná naprieč celým územím kraja. Presné štatistiky migrácie však dostupné nie sú.

[34] Prognostický ústav Slovenskej akadémie vied, INFOSTAT – Výskumné demografické centrum, Katedra humánnej geografie a demografie Prírodovedeckej fakulty Univerzity Komenského (2013). Prognóza vývoja obyvateľstva v okresoch Slovenskej republiky do roku 2035. Bratislava: FABER 2013.

Graf 5: Štruktúra obyvateľov vysťahovaných z BB kraja podľa veku

V sledovanom období mala viac než polovica vysťahovaných menej než 30 rokov. 79 % vysťahovaných malo menej než 40 rokov.

Zdroj: Štatistický úrad SR

Graf 6: Štruktúra obyvateľov vysťahovaných z BB kraja podľa dosiahnutého vzdelania

V sledovanom období malo 38 % vysťahovaných ukončené stredoškolské vzdelanie s maturitou a 37 % malo ukončené vysokoškolské vzdelanie.

Zdroj: Štatistický úrad SR

Približne 19,5 tisíca obyvateľov Banskobystrického kraja má obvyklý pobyt[35] **v inom kraji,**[36] odhaduje Inštitút finančnej politiky MF SR. Títo obyvatelia s trvalým pobytom v Banskobystrickom kraji sa zvyčajne najčastejšie zdržiavajú v Bratislavskom kraji a v ďalších krajských mestách. Hlavnými dôvodmi sú štúdium a dochádzanie za prácou. V okresoch s nízkou nezamestnanosťou a vyššou priemernou mzdou sa bežne zdržiava viac obyvateľov, ako tu má trvalý pobyt, a naopak. Z okresov Banskobystrického kraja má kladný podiel uvedených ukazovateľov, teda priťahuje obyvateľov z iných okresov, len okres Banská Bystrica.

Ďalších zhruba 17-tisíc obyvateľov kraja krátkodobo migruje za prácou do zahraničia.[37]

Vekové zloženie

Starnutie obyvateľstva v kraji sa prejaví na zvýšenej ekonomickej záťaži produktívneho obyvateľstva. Očakáva sa, že v roku 2035 bude na 100 obyvateľov v produktívnom veku pripadať 57 obyvateľov v pred- alebo poproduktívnom veku (index ekonomického zaťaženia). Podiel obyvateľov nad 64 rokov je už teraz vyšší ako priemer SR.

Podiel detí v predproduktívnom veku (14 a menej rokov) dlhodobo stagnuje na úrovni 14 %, pričom na úkor produktívneho obyvateľstva pribúdajú obyvatelia v poproduktívnom veku (65 a viac rokov), ktorých je 18 %.

Podľa prognóz budú v roku 2035 pripadať na jedno dieťa takmer dvaja seniori. Na 100 obyvateľov v predproduktívnom veku bude v roku 2035 pripadať 191 obyvateľov v poproduktívnom veku (index starnutia). Priemerný vek obyvateľov by sa mal do roku 2035 zvýšiť zo súčasných 42 na 46 rokov.

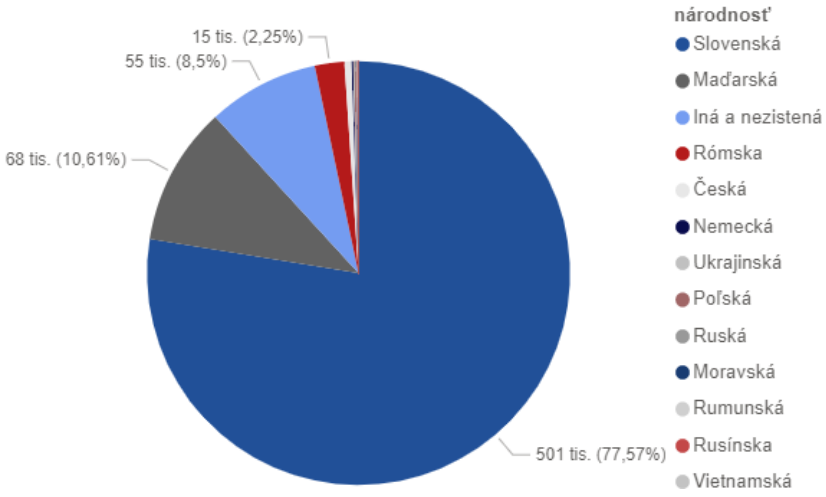
[35] Obvyklý pobyt predstavuje hypotetické centrum aktivity občana odhadnuté najmä na základe vlastníctva nehnuteľností, miesta školy detí a iné.
[36] Ministerstvo financií SR/Inštitút finančnej politiky (2019). Koľko je na Slovensku cépečkárov?
[37] Krátkodobá migrácia za prácou do zahraničia (od roku 2021), zdroj: Štatistický úrad SR. Verejná databáza DATAcube

Národnostné zloženie

77 % obyvateľov kraja sa hlási k slovenskej národnosti, necelých 11 % k maďarskej národnosti. Väčšie zastúpenie obyvateľov maďarskej národnosti žije na juhu v území SPR Revúca – Rimavská Sobota a SPR Lučenec – Veľký Krtíš – Poltár.

Podľa údajov zo sčítania obyvateľov sa k rómskej národnosti hlási 2,5 % obyvateľov. Výpočty podľa Atlasu rómskych komunít hovoria o 12,5 % – 17,5 %[38] zastúpení obyvateľov rómskej národnosti, z čoho zhruba štvrtina žije v marginalizovaných komunitách na okraji alebo mimo obce (viac informácií v časti Marginalizované rómske komunity).

Graf 7: Národnostné zloženie obyvateľov

Zdroj: Štatistický úrad SR

Vzdelanostná štruktúra

Kľúčový pre rozvoj inovatívnej ekonomiky v kraji je podiel obyvateľov s ukončeným vysokoškolským vzdelaním, ktorý však zaostáva za celoštátnym priemerom v SR. V roku 2021 malo v kraji ukončené vysokoškolské vzdelanie 15,8 % obyvateľov, 25,9 % malo úplné stredoškolské vzdelanie, 19,5 % učňovské alebo stredné odborné vzdelanie bez maturity a 19,3 % malo len základné vzdelanie[39]. Z porovnania údajov z dvoch sčítaní obyvateľov, domov a bytov z rokov 2011 a 2021 vyplýva, že sa o vyše 3 p. b. zvýšil podiel vysokoškolsky vzdelaného obyvateľstva. Napriek tomu Banskobystrický kraj spolu s Trnavským a Žilinským krajom patrí k regiónom, ktoré majú súčasne nízky podiel obyvateľstva s ukončeným vzdelaním tretieho stupňa a zároveň pomalý nárast podielu vzdelaných ľudí. V kraji pritom pôsobia štyri univerzity. Podiel populácie s terciárnym vzdelaním je pritom kľúčový pre rozvoj inovatívnej ekonomiky.

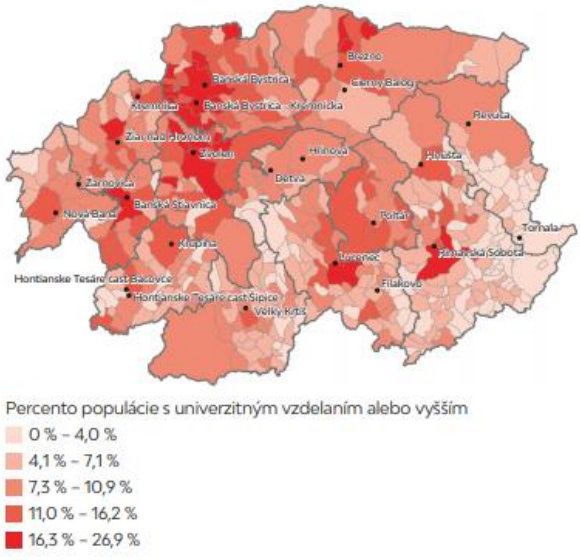
Vysoký podiel obyvateľov v produktívnom veku bez vzdelania alebo len so základným vzdelaním je bariérou pri využití existujúcich nástrojov pre nízkokvalifikovaných. Podiel obyvateľov kraja len zo základným vzdelaním medzi rokmi 2011 a 2021 narástol a patrí k najvyšším

[38] Ravasz, Á., Kovács, Ľ., Markovič, F. (2020). Atlas rómskych komunít 2019. VEDA, vydavateľstvo SAV, 2020.
[39] Údaje o vzdelanostnej štruktúre obyvateľstva sa podrobne sledujú pri sčítaní obyvateľov, domov a bytov (SODB). Uvádzame údaje zo SODB 2021 a porovnávame ich zo SODB 2011. V intercenzálnom období sú k dispozícii iba odhady a bilancie zloženia obyvateľstva Slovenska podľa najvyššieho dosiahnutého vzdelania.

v rámci SR. Koncentrovaný je najmä v jeho juhovýchodnej časti, v niektorých obciach presahuje 50 %. Nízka úroveň základných zručností pritom predstavuje jednu z kľúčových bariér pri využití existujúcich nástrojov pre nízkokvalifikovaných[40]. Tento problém súvisí aj s celkovou nízkou mierou účasti dospelých na ďalšom vzdelávaní[41].

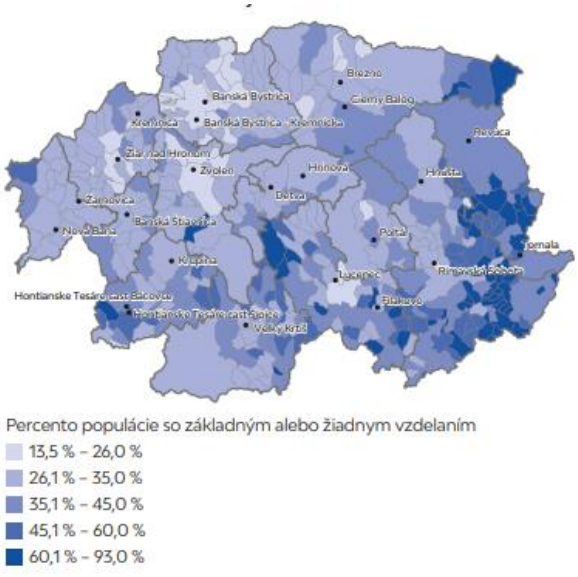
V rámci územia kraja existujú značné rozdiely. Najvyššia koncentrácia vysokoškolsky vzdelaných ľudí je prirodzene v okolí väčších miest, kde je aj najviac pracovných príležitostí. Najvyšší podiel vysokoškolsky vzdelaných je v severozápadnej časti kraja v SPR Banská Bystrica – Brezno a SPR Zvolen – Detva – Krupina. Najnižší je na juhovýchode, najmä v SPR Revúca – Rimavská Sobota.

Graf 8: Percentuálny podiel obyvateľov s vysokoškolským vzdelaním

Vysokoškolsky vzdelaní obyvatelia sa koncentrujú najmä v severozápadnej časti regiónu, v okolí väčších miest.

Graf 9: Percentuálny podiel obyvateľov bez vzdelania alebo so základným vzdelaním

Najviac obyvateľov bez vzdelania alebo len so základným vzdelaním je v juhovýchodnej časti kraja.

[40] Európska komisia/Ministerstvo investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie Slovenskej republiky SR (2021). Program Slovensko (2021 – 2027).
[41] Európska komisia/Ministerstvo investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie Slovenskej republiky SR (2021). Program Slovensko (2021 – 2027).

4. Vzdelávanie a školstvo

V oblasti vzdelávania a školstva zaostávame za priemerom krajín EÚ a OECD vo viacerých oblastiach. Máme ***nízku zaškolenosť detí v predškolskom veku****, ktorá súvisí jednak s dostupnosťou kapacít a jednak s nízkym záujmom o predškolské vzdelávanie najmä vo vylúčených komunitách. Zatiaľ čo na 1. stupni ZŠ sa zlepšujú matematické aj čitateľské zručnosti žiakov****, úroveň základných gramotností u 15-ročných žiakov je v medzinárodnom porovnaní nízka a zhoršuje sa****. Odborné stredné školy sú pre žiakov málo atraktívne** *a podľa zamestnávateľov ich absolventom chýbajú potrebné zručnosti a odbornosť.* ***Vysoké školy zápasia s úbytkom talentovaných a motivovaných študentov*** *a nelákajú dostatočný počet zahraničných študentov ani odborníkov.* ***Úspešnosť žiakov je vo veľkej miere podmienená ich sociálno-ekonomickým statusom*** *a znevýhodnení žiaci sú často vyčleňovaní do špeciálnych škôl.* ***Školy nie sú dobre pripravené na inklúziu*** *detí so špeciálnymi potrebami personálne ani vybavením. Mnohé školy a školské zariadenia si vyžadujú rekonštrukcie a opravy, ale aj nové športoviská a vybavenie. Situácia v Banskobystrickom kraji kopíruje celoslovenskú aj s výraznými subregionálnymi rozdielmi.*

Regionálne školstvo

Regionálne školstvo zabezpečuje výchovu a vzdelávanie v materských školách, základných školách, stredných školách, základných umeleckých školách, jazykových školách, školách pre deti a žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami a školských zariadeniach.

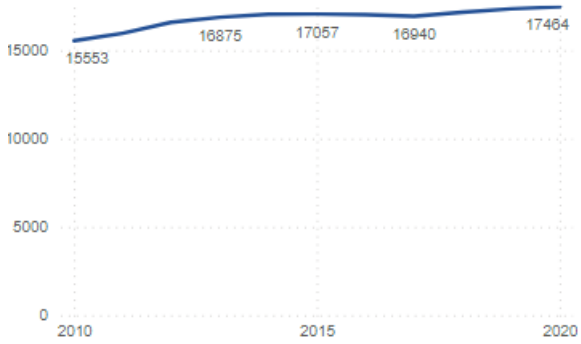
Obec pri prenesenom výkone štátnej správy zriaďuje a zrušuje základné školy podľa siete. Obec pri výkone samosprávy (originálna kompetencia) zriaďuje základné umelecké školy, materské školy, školské kluby detí, ktoré sú súčasťou základnej školy, centrá voľného času, zariadenia školského stravovania pre žiakov základných škôl a pre deti materských škôl, jazykové školy pri základných školách, strediská služieb škole, školské internáty.

Samosprávny kraj pri prenesenom výkone štátnej správy zriaďuje a zrušuje podľa siete stredné školy, určuje pre každú strednú školu vo svojej územnej pôsobnosti najvyšší počet žiakov prvého ročníka v dennej forme štúdia podľa osobitého predpisu. Samosprávny kraj pri výkone samosprávy (v originálnej kompetencii) zriaďuje a zrušuje podľa siete základné umelecké školy, jazykové školy okrem jazykových škôl pri základných školách, školské internáty, zariadenia školského stravovania, strediská služieb škole, školy v prírode, centrá voľného času s územnou pôsobnosťou samosprávneho kraja.

Materské školy

V roku 2020 sa na území Banskobystrického kraja nachádzalo 384 materských škôl, ktoré navštevovalo takmer 17,5 tisíca detí z celkového počtu viac ako 37-tisíc detí v predškolskom veku. Počet detí navštevujúcich materské školy rastie, avšak celkový počet detí v predškolskom veku dlhodobo klesá. Podľa prognóz ich bude v roku 2035 len okolo 26-tisíc, čo predstavuje pokles takmer 30 %. Údaje podľa jednotlivých SPR uvádza Príloha 2Príloha .

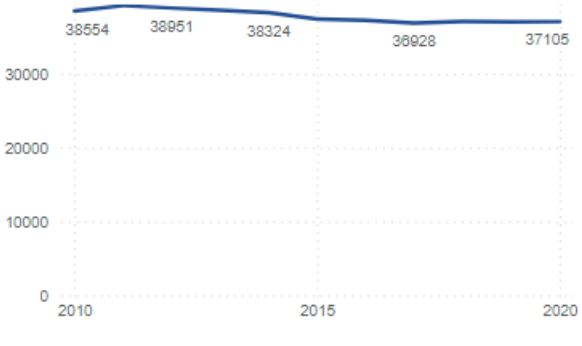
Graf 10 Vývoj počtu detí v materských školách v BB kraji

Počet detí v materských školách v BB kraji v rokoch 2010 – 2019 mierne rástol.

Zdroj: Štatistický úrad SR

Graf 11 Vývoj počtu detí v predškolskom veku (0 – 5 rokov)

Počet detí v predškolskom veku v BB kraji v rokoch 2010 – 2020 postupne klesal, v roku 2017 sa klesajúci trend stabilizoval.

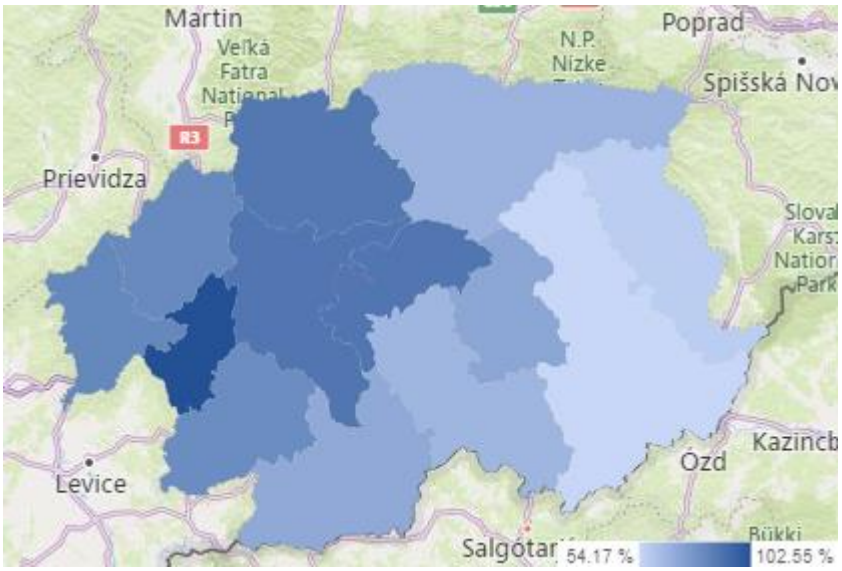
Zdroj: Štatistický úrad SR

Aj napriek postupne sa zvyšujúcemu počtu detí v materských školách je podľa údajov OECD na celom Slovensku stále **účasť detí vo veku od 3 do 5 rokov na predškolskom vzdelávaní pomerne nízka**. Podiel detí v predprimárnom, resp. primárnom vzdelávaní v roku 2018 na Slovensku bol takmer 78 %, čo ho spomedzi všetkých krajín OECD krajín radí na posledné priečky (priemer OECD bol 87 %)[42].

Situácia na Slovensku sa podľa našej analýzy nezlepšila ani v roku 2020, keď materské školy navštevovalo 77 % detí vo veku 3 až 5 rokov. Najmenej priaznivá situácia bola v tomto roku v krajoch na východe Slovenska (v Košickom a v Prešovskom kraji), ako aj v Banskobystrickom kraji. **Výrazné regionálne rozdiely** zaznamenávame nielen medzi krajmi, ale aj v rámci okresov (pozri aj Príloha).[43] V Banskobystrickom kraji bola v roku 2020 najpriaznivejšia situácia v okresoch Banská Štiavnica a Zvolen a, naopak, **najhoršie na tom boli okresy Rimavská Sobota a Revúca, kde sa takmer polovica detí vo veku 3 až 5 rokov nezúčastňuje na predprimárnom vzdelávaní.**

[42] OECD (2021). Enrolment rates in pre-primary education or primary school, children aged 3 to 5 years old.
[43] Centrum vedecko-technických informácií Slovenskej republiky. Školstvo. Štatistiky.

Mapa 7: Podiel detí v MŠ z celkovej populácie 3- až 5-ročných detí v jednotlivých okresoch kraja (2020)

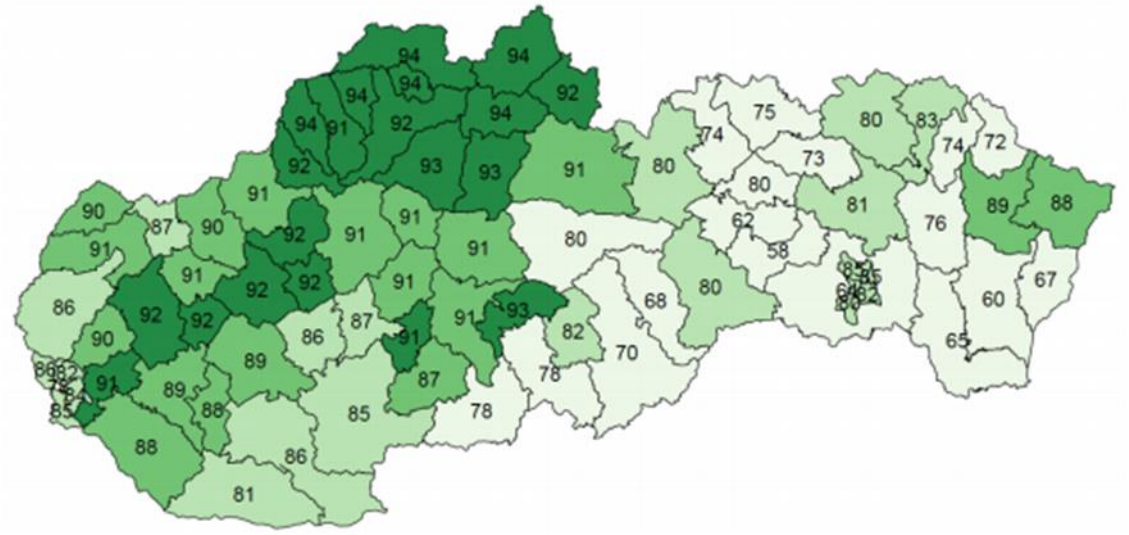

Mapa zobrazuje podiely 3- až 5-ročných v materských školách na celkovom počte obyvateľov vo veku 3 až 5 rokov v jednotlivých okresoch.

Zdroj: Vlastný výpočet na základe údajov o počte 3- až 5-ročných detí zo Štatistickej ročenky materských škôl od CVTI (2020) a údajov o počte obyvateľov vo veku 3 až 5 rokov uverejnených v databáze DATAcube od Štatistického úradu SR za rok 2020.

Najväčšie rozdiely v počte detí v materských školách a počte detí v predškolskom veku sú najmä na juhu kraja v SPR Revúca – Rimavská Sobota, SPR Lučenec – Veľký Krtíš – Poltár.

Graf 12: Podiel 5-ročných v materských školách podľa okresov (%) (2018)

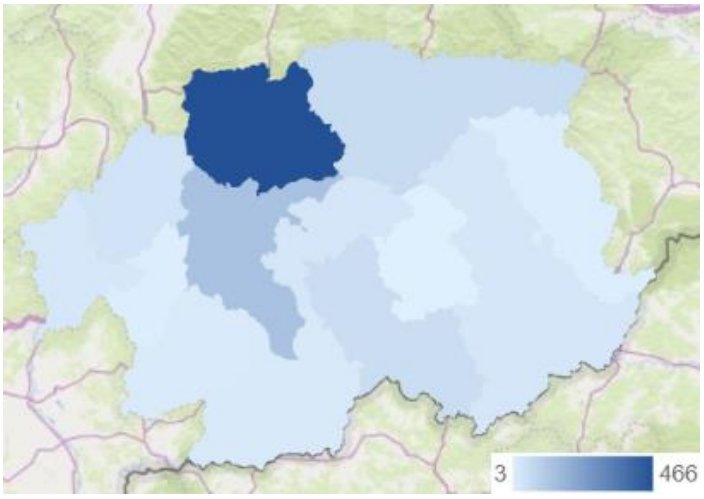

Zdroj: Inštitút vzdelávacej politiky MŠVVaŠ SR (2019), https://www.minedu.sk/data/att/15248.pdf

Nízku zaškolenosť detí v predškolskom veku potvrdzujú aj odhady Inštitútu vzdelávacej politiky (mapa vyššie), podľa ktorých je podiel 5-ročných detí navštevujúcich materské školy v niektorých okresoch kraja nižší než 80, resp. 70 %.

S nízkou zaškolenosťou detí v programoch predškolského vzdelávania súvisí aj dlhodobý **problém chýbajúcich kapacít miest v materských školách**. Podľa údajov CVTI sa počet nevybavených žiadostí o umiestnenie, ktorým nebolo vyhovené pre nedostatok miesta v kraji v školskom roku 2020/2021 oproti predchádzajúcemu školskému roku zvýšil o viac ako 30 %.

Mapa 8: Počet nevybavených žiadostí o umiestnenie v MŠ, ktorým nebolo vyhovené pre nedostatok miesta za predchádzajúci školský rok (2020)

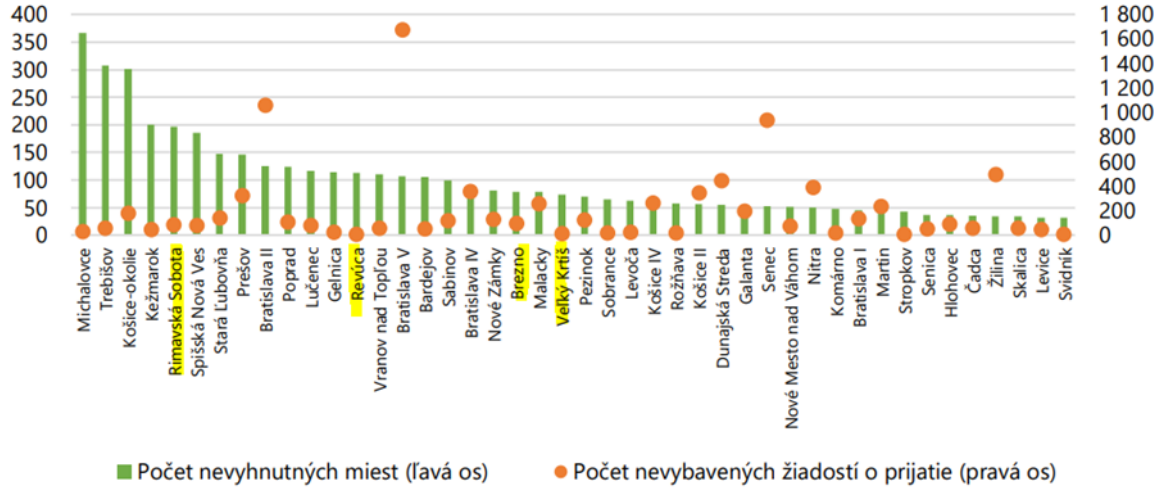

Mapa zobrazuje okresy kraja podľa počtu nevybavených žiadostí o umiestnenie v MŠ, ktorým nebolo vyhovené pre nedostatok miesta za predchádzajúci školský rok. Dlhodobo najhoršiu situáciu evidujeme v okrese Banská Bystrica.

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa údajov CVTI (2020)

Tento problém sa môže v školskom roku 2021/2022 prehĺbiť zavedením povinného predškolského vzdelávania pre deti od 5 rokov, čo zrejme zníži v niektorých okresoch dostupnosť predprimárneho vzdelávania pre mladšie deti. Inštitút vzdelávacej politiky odhaduje, že na plnú zaškolenosť 5-ročných detí bude potrebné **dobudovať najviac kapacít v okresoch Rimavská Sobota (cca 200), Revúca (cca 110), Brezno (cca 75 miest) a Veľký Krtíš (cca 70 miest).**

Graf 13: Počet miest nevyhnutných na plnú zaškolenosť 5-ročných po zohľadnení voľných kapacít a vybudovaní zazmluvnených kapacít

Zdroj: Varsik, S. (2019). „Držím ti miesto". Analýza kapacít materských škôl pre 5-ročné deti. Inštitút vzdelávacej politiky, 2019

Základné školy

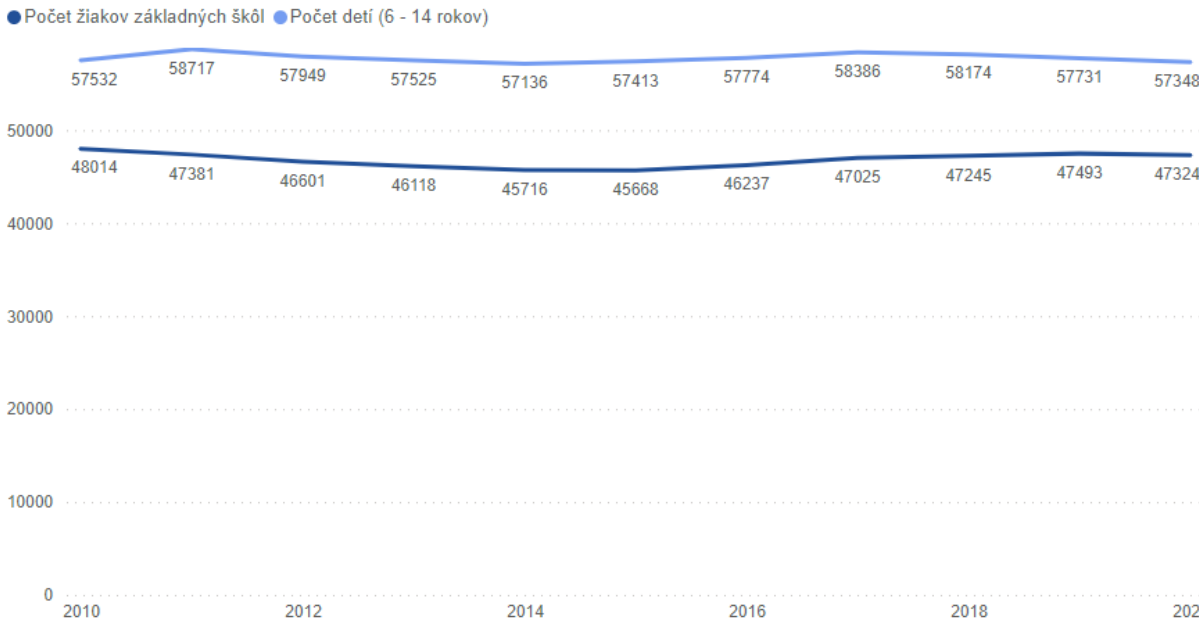
V roku 2020 sa na území Banskobystrického kraja nachádzalo 267 základných škôl, ktoré navštevovalo 47,3 tisíca detí z celkového počtu 57,3 tisíca detí vo veku 6 – 14 rokov. Rozdiel medzi počtom obyvateľov v tomto veku a počtom detí na základných školách je okrem iného spôsobený aj odkladom povinnej školskej dochádzky, vďaka čomu nastupuje množstvo detí do prvého ročníka základnej školy až ako sedemročných. Ďalšími dôvodmi je migrácia žiakov, odlev žiakov po absolvovaní piateho ročníka základných škôl na osemročné gymnáziá, ako aj odchod žiakov do 5-ročných vzdelávacích programov na stredných školách po absolvovaní ôsmeho ročníka.

Počet detí navštevujúcich základné školy od roku 2015 vzrástol, počet detí vo veku 6 – 14 rokov má počas sledovaného obdobia 2011 – 2020 pomerne vyrovnaný trend, avšak podľa prognóz vekového zloženia bude počet detí v predškolskom veku v roku 2035 len okolo 50-tisíc, čo predstavuje približne 13-percentný pokles.

Podobný vyrovnaný trend vývoja počtu detí v uvedenom veku je možné sledovať vo všetkých SPR. Výnimkou je SPR Banská Štiavnica – Žarnovica – Žiar nad Hronom, kde je už aj v posledných rokoch klesajúci trend a očakáva sa ďalší pokles.

V SPR Banská Bystrica – Brezno sa očakáva o niečo vyšší úbytok detí v tejto vekovej kategórii takmer o 20 % v porovnaní so súčasným stavom.

Graf 14: Vývoj počtu žiakov v základných školách a počtu detí a mládeže vo veku 6 – 14 rokov v BB kraji

Zdroj: Štatistický úrad SR

Úspešnosť žiakov ZŠ a inklúzia

Podľa prieskumu v rámci Programu pre medzinárodné hodnotenie žiakov (PISA) je **podiel žiakov dosahujúcich podpriemerné výsledky vyšší, než je priemer EÚ** vo všetkých testovaných oblastiach. V období od roku 2009 do roku 2018 Slovensko v testovaní PISA zaznamenalo klesajúci trend v úrovni čitateľskej aj matematickej gramotnosti, pričom jej úroveň bola v roku 2018 nižšia, ako bol priemer krajín OECD[44]. Naopak, **u žiakov a žiačok 4. ročníka ZŠ sledujeme zvyšovanie čitateľskej a matematickej úrovne.** Podľa hodnotenia TIMSS mala úroveň matematickej gramotnosti žiakov a žiačok 4. ročníka základných škôl na Slovensku v období od roku 2007 do 2019 rastúci trend[45]. Podobný rastúci trend zaznamenalo Slovensko v období medzi rokmi 2006 až 2016 aj v úrovni čitateľskej gramotnosti žiakov a žiačok 4. ročníka základných škôl podľa hodnotenia PIRLS[46]. Na základe týchto faktov sa dá konštatovať, že je potrebné venovať zvýšenú pozornosť kvalite vzdelávania na 2. stupni ZŠ.

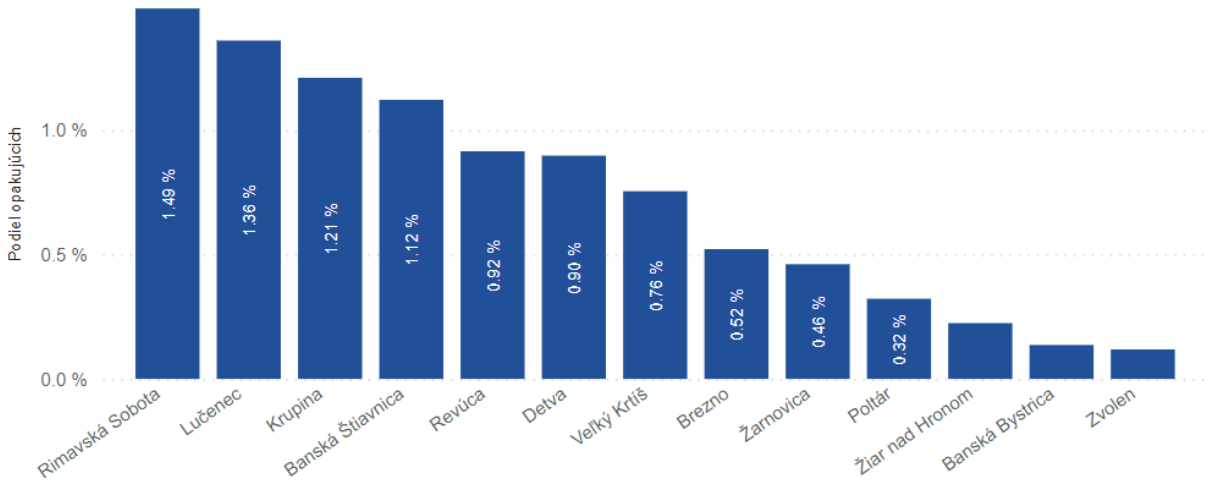
Výrazným problémom regionálneho školstva je **narastajúci počet detí s predčasne ukončenou školskou dochádzkou**. Podľa zistení projektu To dá rozum sú **vzdelávacie výsledky žiakov vo veľkej miere ovplyvnené ich sociálnou situáciou**. Z analýz Útvaru hodnoty za peniaze vidíme, že v školskom roku 2017/2018 povinnú školskú dochádzku ukončila v nižšom ako 9. ročníku až tretina detí v systéme pomoci v hmotnej núdzi. Podiel detí, ktoré opúšťajú povinné vzdelávanie bez

[44] OECD (2018). PISA 2018 Results (Volume I).: What students know and can do
[45] Mullis, I. V. S., Martin, M. O., Foy, P., Kelly, D. L., & Fishbein, B. (2020). TIMSS 2019 International Results in Mathematics and Science. Retrieved from Boston College, TIMSS & PIRLS International Study Center website
[46] Mullis, I. V. S., Martin, M. O., Foy, P., & Hooper, M. (2017). PIRLS 2016 International Results in Reading. Retrieved from Boston College, TIMSS & PIRLS International Study Center website

ukončeného základného vzdelania, je v tejto skupine mnohonásobne vyšší ako vo zvyšku populácie.

V Banskobystrickom kraji sa toto zistenie potvrdzuje aj podielmi žiakov opakujúcich ročník počas ZŠ, ktoré sú najvyššie v okresoch s vysokou nezamestnanosťou a väčším podielom marginalizovaných rómskych komunít.

Graf 15: Podiel žiakov ZŠ opakujúcich ročník podľa okresov

Zdroj: vlastné spracovanie podľa údajov Štatistického úradu SR

Graf 16: Počet žiakov, ktorí v roku 2018 ukončili školskú dochádzku v 1. – 8. ročníku a nešli na strednú školu

Kraj	1.-4. ročník	5.-8. ročník	1.-.8. ročník
Bratislavský kraj	0	75	75
Trnavský kraj	3	109	112
Trenčiansky kraj	2	27	29
Nitriansky kraj	10	139	149
Žilinský kraj	2	65	67
Banskobystrický kraj	24	294	318
Prešovský kraj	43	453	496
Košický kraj	180	562	742

Zdroj: To dá rozum, na základe CVTI (2019)

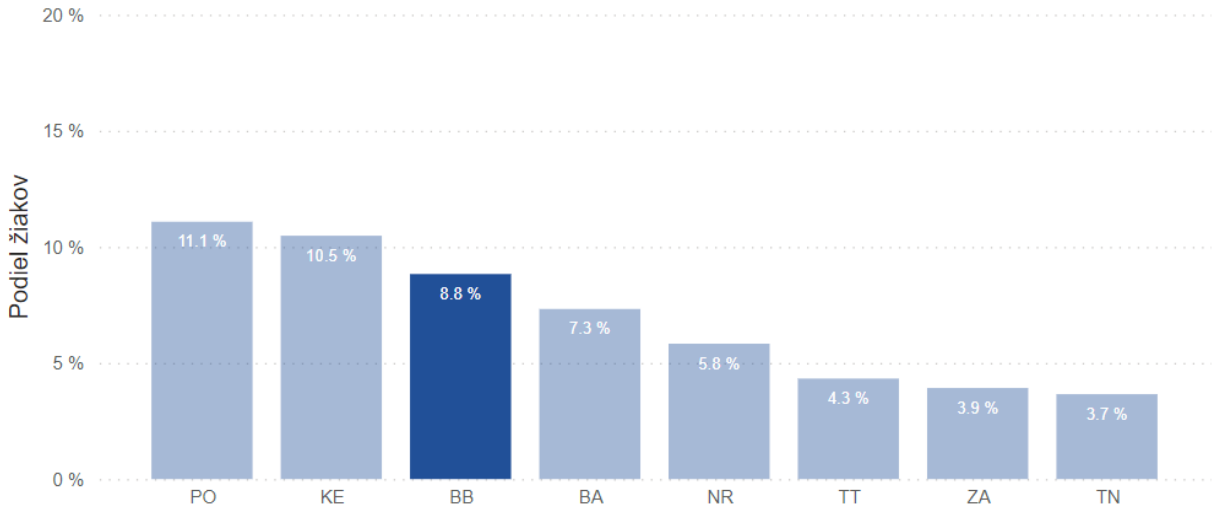
Stotožňujeme sa so závermi analýzy To dá rozum, že predčasné ukončenie školskej dochádzky má veľmi negatívny vplyv nielen na uplatnenie na trhu práce, ale celkovo na kvalitu života jednotlivcov aj komunít. Vzdelávanie ako právo a verejná služba, ktorá umožňuje viesť dôstojný a zmysluplný život všetkým ľuďom bez rozdielu, môže zohrať veľmi dôležitú úlohu aj vo vyrovnávaní regionálnych rozdielov.

Ďalším vypuklým problémom školstva na Slovensku z hľadiska inklúzie je **najvyšší podiel žiakov ZŠ v špeciálnom školstve v EÚ** – až 5,88 %, **spomedzi detí z MRK je to až 24 %.** Na základe zistení Agentúry Európskej únie pre základné práva sa až 63 % rómskych detí vzdeláva v triedach, v ktorých

všetci alebo väčšina žiakov sú Rómovia. Špecificky nízka je zaškolenosť detí zo sociálne znevýhodneného prostredia (41 %) a detí so zdravotným znevýhodnením (67 %)[47].

V podiele žiakov v špeciálnom školstve je Banskobystrický kraj na treťom mieste s hodnotou 8,8 %, čo prevyšuje priemer Slovenska. Väčšina špeciálnych škôl je určená pre deti s mentálnym postihnutím, niekoľko pre deti s fyzickým postihnutím a sú tu tiež špeciálne školy (6) pri zdravotníckych zariadeniach.

Graf 17: Podiel žiakov ZŠ v špeciálnych školách podľa krajov

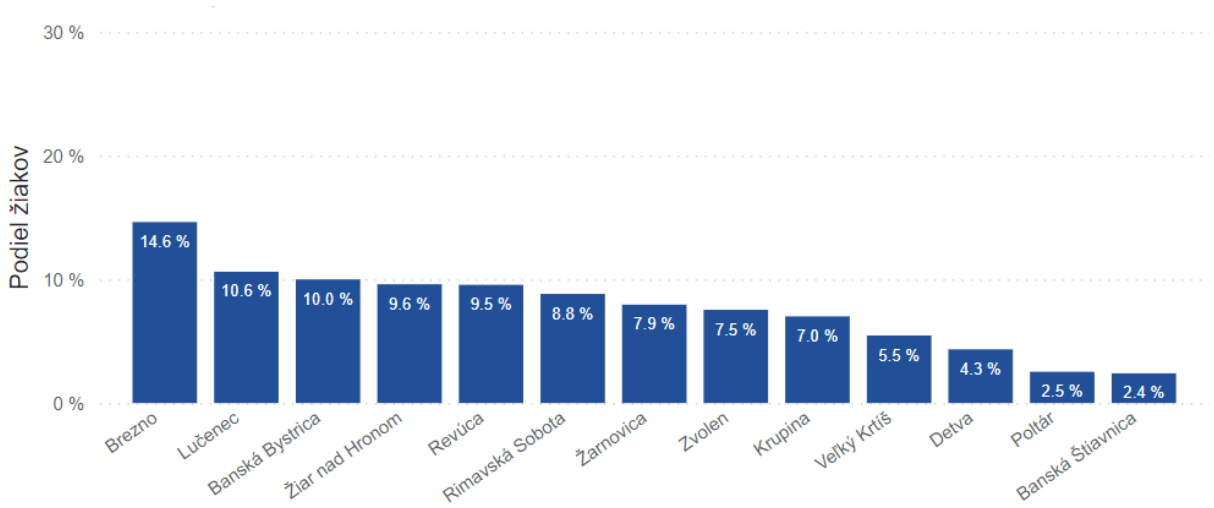

Zdroj: vlastné spracovanie podľa údajov Štatistického úradu SR

Zastúpenie žiakov ZŠ v špeciálnych školách je najvyššie v okresoch Brezno, Lučenec a Banská Bystrica. V prípade Banskej Bystrice tvorí veľkú časť podielu základná škola pri zdravotníckom zariadení – Detskej fakultnej nemocnici s poliklinikou. V okrese Brezno sú 4 školy pre žiakov s mentálnym postihnutím. Viac ako 8 % žiakov v špeciálnych školách je tiež v okresoch Žiar nad Hronom, Revúca, Rimavská Sobota. V okrese Žiar nad Hronom môže vyšší podiel žiakov v špeciálnom školstve súvisieť s umiestnením špeciálnej školy pre sluchovo postihnuté deti v Kremnici. V prípade okresov Revúca a Rimavská Sobota ide o špeciálne školy pre deti s mentálnym postihnutím.

[47] Ministerstvo financií Slovenskej republiky (2020). Revízia výdavkov na skupiny ohrozené chudobou alebo sociálnym vylúčením – Záverečná správa marec 2020

Graf 18: Podiel žiakov ZŠ v špeciálnych školách podľa okresov

Zdroj: vlastné spracovanie podľa údajov Štatistického úradu SR

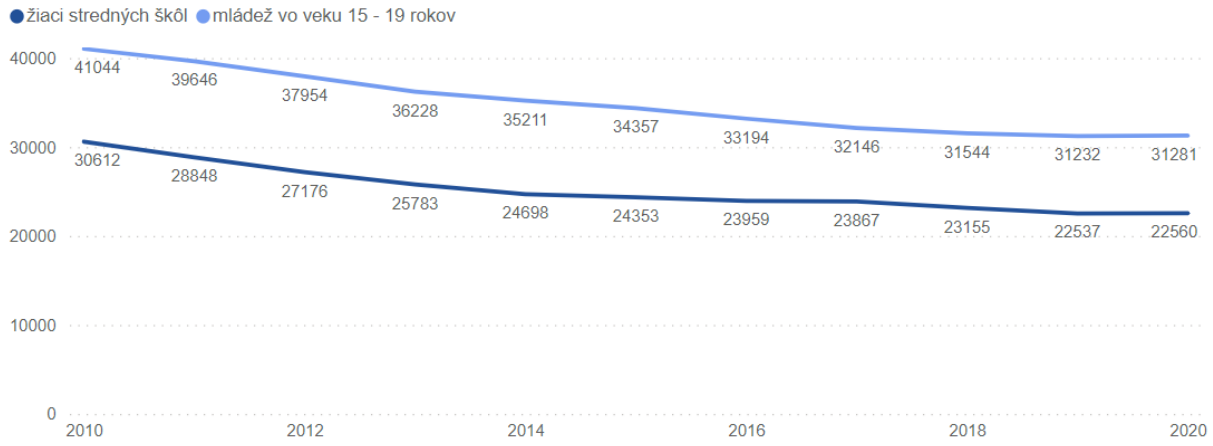
Z hľadiska **digitálnych zručností mladých pod 15 rokov** Slovensko dosiahlo v roku 2019 podpriemerné výsledky oproti priemeru EÚ. Podiel mladých ľudí pod 15 rokov so základnými alebo pokročilejšími digitálnymi zručnosťami bol v roku 2019 na Slovensku 54 %, pričom priemer EÚ 28 bol 58 %[48]. Na Slovensku sa pravidelne realizuje IT fitness test pre základné školy, ktorý sleduje úroveň digitálnych zručností žiakov vo veku 7 – 16 rokov. Žiaci z Banskobystrického kraja v ňom dosiahli v roku 2020 priemerné výsledky, úspešnosťou v teste sa kraj umiestnil na štvrtom mieste spomedzi všetkých krajov Slovenska (pozri aj Prílohu 2).[49]

Stredné školy a odborné vzdelávanie a príprava

V roku 2020 sa v Banskobystrickom kraji nachádzalo 89 stredných škôl, ktoré navštevovalo vyše 22,5 tis. žiakov. Porovnanie počtu študentov stredných škôl v jednotlivých SPR uvádzame v Prílohe 3. Počet žiakov stredných škôl sa za posledných 10 rokov znížil o 22 %, pričom väčšinu z poklesu absorbovali štátne školy v zriaďovateľskej pôsobnosti kraja. Záujem o štúdium na stredných odborných školách v kraji dlhodobo klesá, čo zodpovedá celoslovenskému trendu. Kapacita krajských škôl bola v školskom roku 2020/2021 využitá len na 65 %. **Negatívny je tiež rastúci trend odlevu žiakov zo stredných škôl bez ukončenia štúdia**. Banskobystrický kraj mal v školskom roku 2019/2020 spomedzi krajov Slovenska druhý najvyšší podiel žiakov bez ukončenia štúdia (po Košickom kraji), a to 5 %, pričom najhoršie čísla zaznamenávajú práve stredné odborné školy (takmer 20 %). Podľa prognóz CVTI SR sa do roku 2025 očakáva mierny nárast počtu žiakov a podľa demografických prognóz by sa mal počet mladých vo veku 15 – 19 rokov do roku 2035 zastabilizovať zhruba na súčasných hodnotách.

[48] EUROSTAT (2022). Individuals' level of digital skills (until 2019).
[49] Technická univerzita Košice, Národný ústav certifikovaných meraní vzdelávania, IT Asociácia Slovenska (2020). Správa o výsledkoch IT Fitness Testu 2020.

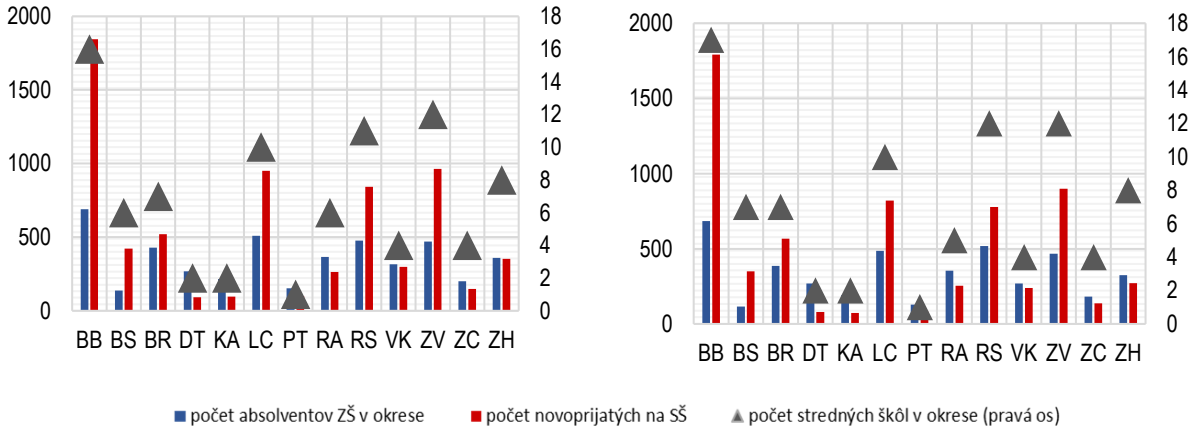
Graf 19: Vývoj počtu študentov v stredných školách (spolu stredné odborné školy, gymnáziá a konzervatóriá) a počtu mládeže vo veku 15 – 19 rokov v BB kraji

Zdroj: Štatistický úrad SR

Stredné školy sú koncentrované najmä vo väčších mestách a v ich okolí. Absolventi základných škôl vo veľkej miere migrujú na stredné školy do iných okresov. Viac ako tretina žiakov navštevuje stredné školy v SPR Banská Bystrica – Brezno, pričom väčšinu absorbuje krajské mesto. Výrazný prílev žiakov dlhodobo zaznamenávajú okresy Banská Bystrica, Banská Štiavnica, Brezno, Lučenec, Rimavská Sobota a Zvolen. Naopak, okresy Detva, Krupina, Poltár, Revúca, Veľký Krtíš a Žarnovica zaznamenávajú dlhodobý odlev žiakov do iných okresov.

Graf 20: Migrácia žiakov v rámci okresov zo základnej na strednú školu 2015 (vľavo) a 2020 (vpravo)

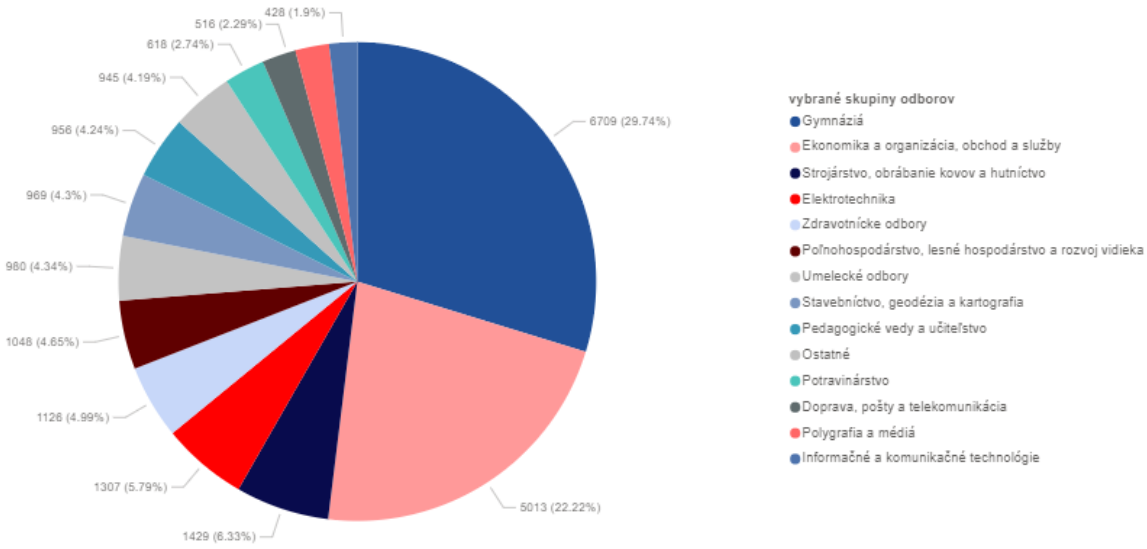

Vrátane súkromných a cirkevných škôl. Bez ôsmakov odchádzajúcich na bilingválne gymnáziá.

Zdroj: CVTI SR k 15.9.2015 a 15.9.2020

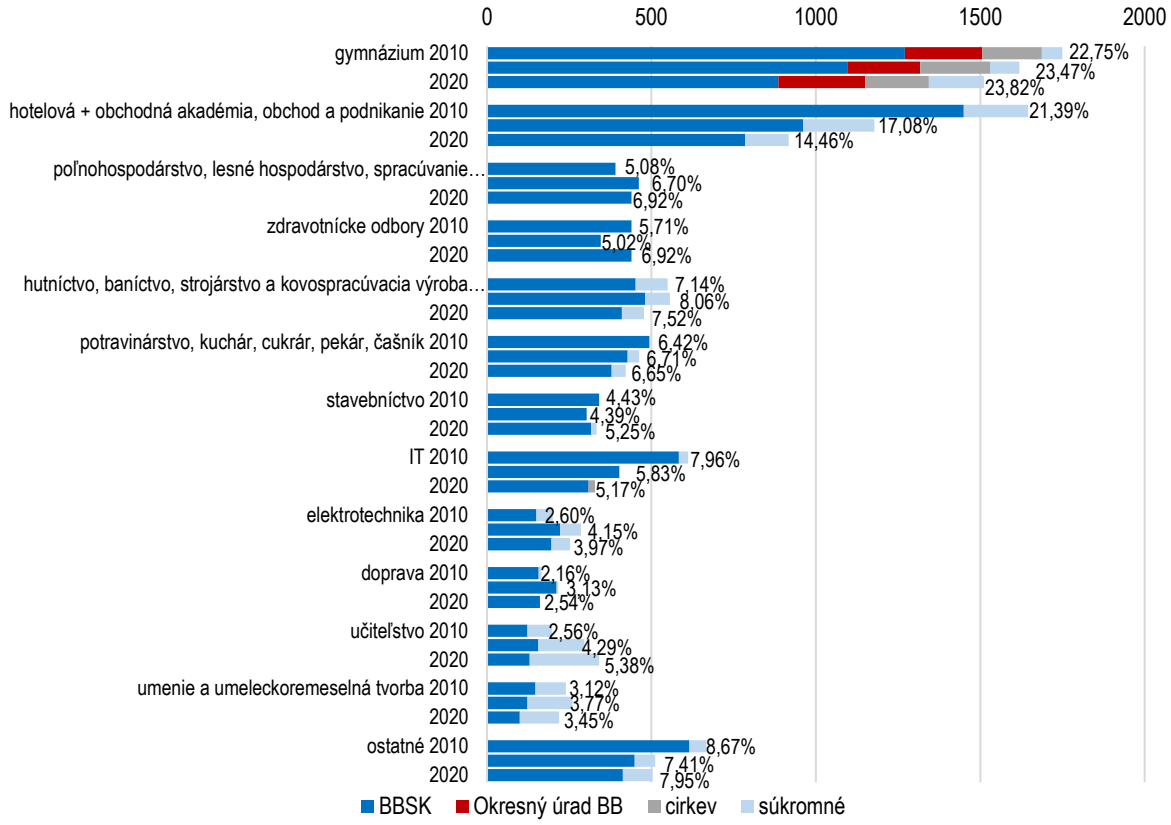
Približne 30 % žiakov navštevuje gymnáziá, 67 % stredné odborné školy a necelé 2 % konzervatóriá. Na stredných odborných školách sú najviac zastúpené odbory ekonomického zamerania (pozri aj Príloha).

Graf 21: Počet žiakov stredných škôl podľa odborov (2020)

Zdroj: Štatistický úrad SR

Graf 22: Vývoj počtu a podielu žiakov na jednotlivých odboroch (2010/2015/2020)

Zdroj: CVTI SR (2020)

Podľa analýzy CVTI mal Banskobystrický kraj v sezóne 2019/20 v porovnaní s ostatnými **krajmi tretí najvyšší počet nezamestnaných absolventov učebných odborov** (pozri aj Príloha). Stredná hodnota rizika nezamestnanosti absolventov učebných odborov (nižšie stredné odborné vzdelanie a stredné odborné vzdelanie bez maturity) na stredných školách v BB kraji dosiahla

úroveň 13,4 %, čo je tretia najvyššia hodnota v porovnaní s ostatnými krajmi. **V prípade študijných odborov (odbory v kategórii úplné stredné odborné vzdelanie ukončené maturitou) ukazovateľ rizika nezamestnanosti dosahoval úroveň 8,8 %**, čo je druhá najvyššia hodnota po Prešovskom kraji. Navyše Banskobystrický kraj patril medzi kraje, v ktorých došlo k najväčšiemu medziročnému zvýšeniu počtu nezamestnaných absolventov (o 39 absolventov).[50] Najvyššiu absolventskú nezamestnanosť zaznamenali v máji 2020 okresy Rimavská Sobota, Banská Bystrica a Lučenec, a naopak, najnižšiu okresy Detva, Banská Štiavnica a Krupina. V členení na skupiny odborov mali najvyšší počet nezamestnaných odbory v skupinách 6 a 7 – spoločenské vedy, náuky a služby a 3 – technické vedy a náuky. Konkrétne prevládali skupiny 63 a 64 (ekonomika a organizácia, obchod a služby I a II) a skupina 79 (úplné stredné vzdelanie na gymnáziu).

Aktivity v oblasti odborného vzdelávania na Úrade BBSK sú plánované vzhľadom na tieto zdokumentované skutočnosti[51]:

- nepriaznivý demografický vývoj a každoročný úbytok žiakov;
- pokles záujmu žiakov o štúdium technických odborov;
- nedostatočná spolupráca medzi základnými školami, rodičmi, výchovnými poradcami, strednými školami a zamestnávateľmi;
- absencia kariérnych poradcov, resp. personálna, morálna, časová a finančná poddimenzovanosť výchovných poradcov na základných školách;
- nedostatočne materiálno-technické vybavenie škôl;
- zánik veľkých podnikov a vznik živnostníkov a príchod zahraničných investorov.

Najväčší **záujem zamestnávateľov v Banskobystrickom samosprávnom kraji** smeruje **k potrebe vzdelávania žiakov v oblasti strojárstva a strojárskej výroby a k vzdelávaniu kvalifikovaných pracovníkov a remeselníkov vo všetkých oblastiach hospodárstva**. Takmer vo všetkých ostatných profesiách bol nedostatočný počet voľných pracovných miest a veľmi vysoký počet uchádzačov o zamestnanie. Jedine v profesii kvalifikovaní pracovníci a remeselníci (podľa SK ISCO-08) bolo zaznamenané nedostatočné množstvo disponibilnej pracovnej sily pre dané množstvo ponúkaných pracovných miest (pozri aj Príloha). **Problémom je tiež nízka odborná príprava mladých manažérov poľnohospodárskych fariem**, či už základná, alebo úplná. Zaostávame v príprave zameranej na nové prístupy, ekologizáciu poľnohospodárstva, na orientáciu na mimoprodukčné funkcie poľnohospodárstva a pod.[52]

Kvalita vzdelávania v kontexte prípravy študentiek a študentov pre uplatnenie na trhu práce neuspokojuje potreby zamestnávateľov. Analýza výsledkov kvalitatívneho prieskumu medzi firmami realizovaného expertmi Svetovej banky v rámci iniciatívy Catching-Up Regions v roku 2019[53] ukazuje, že medzi súčasnými a budúcimi potrebami zamestnávateľov a zručnosťami absolventov SOŠ je značný nesúlad. Ten spočíva najmä v nedostatku odborných zručností, ale aj zručností v oblasti komunikácie, tímovej práce a proaktívneho prístupu k riešeniu problémov. Tento problém môže byť tiež dôsledkom nedostatočnej spolupráce zamestnávateľov s inštitúciami stredného a vysokého školstva a v nízkej miere využitia duálneho vzdelávania. Len 18 škôl a 394 žiakov (3,63 %) je zapojených do duálneho vzdelávania, čo je najnižší podiel zo všetkých krajov.

[50] Herich, J. (2020). Evidovaná nezamestnanosť absolventov stredných škôl, sezóna 2019/20 (analytická štúdia). Bratislava: Centrum vedecko-technických informácií SR.
51 Banskobystrický samosprávny kraj (2020). Regionálna stratégia výchovy a vzdelávania v BBSK na rok 2021.
[52] Európska komisia (2019) Analytical factsheet for Slovakia: Nine objectives for a future Common Agricultural Policy.
[53] Medzinárodná banka pre obnovu a rozvoj/Svetová banka (2020). Stredné odborné školstvo. Súhrnná správa. Riešenie nesúladu medzi úrovňou odborných zručností a požiadavkami trhu práce: Správa o strednom odbornom školstve v Banskobystrickom samosprávnom kraji v Slovenskej republike

Najnižšia zapojenosť bola k 30. 9. 2020 v SPR Revúca – Rimavská Sobota, v SPR Lučenec – Veľký Krtíš – Poltár neboli do duálneho vzdelávania zapojené žiadne školy.

V školskom roku 2021/2022 je do SDV zapojených 803 žiakov a 19 škôl, z toho 396 žiakov na 15 školách v zriaďovateľskej pôsobnosti BBSK. Z počtu 7 654 žiakov predstavujú žiaci zapojení do SDV 4,5 %. Zlepšila sa tiež situácia **v okrese Rimavská Sobota (zapojených do SDV 62 žiakov na SOŠ TaA**, najviac zo všetkých škôl v ZP BBSK) a na **SOŠ v Revúcej je do SDV zapojených 14 žiakov**. V okrese **Veľký Krtíš je do SDV zapojených 18 žiakov v Spojenej škole v Modrom Kameni**.

Centrá odborného vzdelávania a prípravy

Škola pôsobí ako Centrum OVP, ak o tom rozhodne so súhlasom jej zriaďovateľa vecne zodpovedná stavovská organizácia alebo profesijná organizácia zamestnávateľov (ďalej len „organizácia“). Centrum OVP nie je legislatívne zadefinované ako samostatný subjekt, v ktorom sa uskutočňuje odborné vzdelávanie. Centrum OVP je označením kvality pôsobenia školy, ktorej činnosť spĺňa vopred určené kvalitatívne kritéria pre pôsobenie školy ako Centrum OVP.

V Banskobystrickom samosprávnom kraji sú zriadené nasledujúce centrá odborného vzdelávania a prípravy (ďalej len COVaP):

- **COVaP pre stavebníctvo** v Spojenej škole, Kremnička 10, Banská Bystrica,
- **COVaP pre elektrotechniku a informačne technológie** v Strednej priemyselnej škole, Jozefa Murgaša, Hurbanova 6, Banská Bystrica,
- **COVaP pre strojárstvo a automobilový priemysel** v Spojenej škole, Školská 7, Banská Bystrica,
- **COVaP pre včelárstvo a cukrárstvo a pekárstvo** v Strednej odbornej škole, Pod Bánošom 80, Banská Bystrica,
- **COVaP pre hotelierstvo a služby** v Strednej odbornej škole hotelových služieb a dopravy, Zvolenská cesta 83, Lučenec,
- **COVaP pre hotelierstvo a služby** v Strednej odbornej škole hotelových služieb a obchodu, Jabloňová 1351, Zvolen,
- **COVaP pre lesníctvo** v Strednej odbornej škole lesníckej, Akademická 16, Banská Štiavnica,
- **COVaP pre spracúvanie dreva** v Strednej odbornej škole drevárskej, Lučenecká cesta 2193/17, Zvolen,
- **COVaP pre hutníctvo, strojárstvo a elektrotechniku v hutníckom priemysle,** Súkromná stredná odborná škola hutnícka, Železiarne Podbrezová, Družby 554/64, Podbrezová.

Projekty týchto centier prispeli k modernizácii výchovno-vzdelávacieho procesu v ťažiskových odborných predmetoch a k zlepšeniu materiálno-technického vybavenia škôl. Majú veľký podiel na propagácii a podpore odborného vzdelávania a prípravy a ich činnosťou sa zintenzívnila spolupráca škôl so zamestnávateľmi v jednotlivých regiónoch.

Centrá ponúkajú vzdelávanie nielen pre svojich žiakov, ale aj rekvalifikačné kurzy pre občanov, pedagógov, majstrov a verejnosť. Ponuka vzdelávania je určená aj spoločnostiam a zamestnávateľom ako možnosť realizovať rekvalifikácie svojich zamestnancov v týchto centrách. Činnosť centier odborného vzdelávania a prípravy významne prispieva k podpore, aktivizácii a rozvoju celoživotného vzdelávania. Využitím pedagogického i materiálneho potenciálu týchto centier je zabezpečovaná príprava učiteľov odborných predmetov, príprava odborníkov pre funkciu majster výroby (na základe požiadaviek firiem), príprava inštruktorov pre iné stredné školy, ale i kvalitné praktické vyučovanie, poskytovanie odborného poradenstva alebo aj vyhľadávanie

talentovaných a nadaných žiakov.

Žiaci zo sociálne znevýhodneného prostredia na SŠ chýbajú

Žiaci zo sociálne znevýhodňujúceho prostredia smerujú častejšie do stredných škôl pre žiakov s mentálnym postihnutím. Kým na gymnáziách študuje tretina mladých ľudí z bežných rodín, z rodín z vylúčených rómskych lokalít, ktoré sú zároveň v systéme hmotnej núdze, nájdeme v tomto type škôl len jedno percento detí. V dvojročných učebných F-odboroch, v ktorých žiaci získavajú len oprávnenie na výkon pomocných prác, študuje viac než polovica Rómov. Rómski žiaci a žiačky častejšie ako nerómski stredoškolské vzdelávanie neukončia. Mnohí opúšťajú brány škôl hneď, ako naplnia povinnú školskú dochádzku. Takmer tretina z nich tak robí z presvedčenia, že vyššie vzdelanie nepotrebujú. Tento postoj môže podľa odborníkov súvisieť so stigmatizáciou rómskeho obyvateľstva a s diskrimináciou na trhu práce, kvôli ktorej mnohí rómski rodičia a žiaci rezignujú na vzdelávanie. Sú presvedčení o tom, že lepšiu prácu aj tak nezískajú. Podstatným dôvodom včasného ukončenia stredoškolského vzdelávania môže byť aj nepohoda, ktorú žiaci zo sociálne znevýhodňujúceho prostredia prežívajú v škole. Práca s nimi má predsa svoje špecifiká. Výsledky dotazníkového prieskumu To dá rozum však naznačujú, že väčšina stredných škôl sa cíti na túto úlohu pripravená. Pedagogickí a odborní zamestnanci si tiež myslia, že sú pripravení vzdelávať deti rôznych národností a etník. Pochybnosť však vyvoláva zistenie, že štvrtina opýtaných za najvhodnejšiu formu vzdelávania pre deti bez znalosti, resp. s obmedzenou znalosťou vyučovacieho jazyka považuje špeciálnu triedu v bežnej škole. Vzdelávanie v bežnej triede považovala za najvhodnejšiu formu len necelá tretina opýtaných.

Zdroj: To dá rozum, 2019

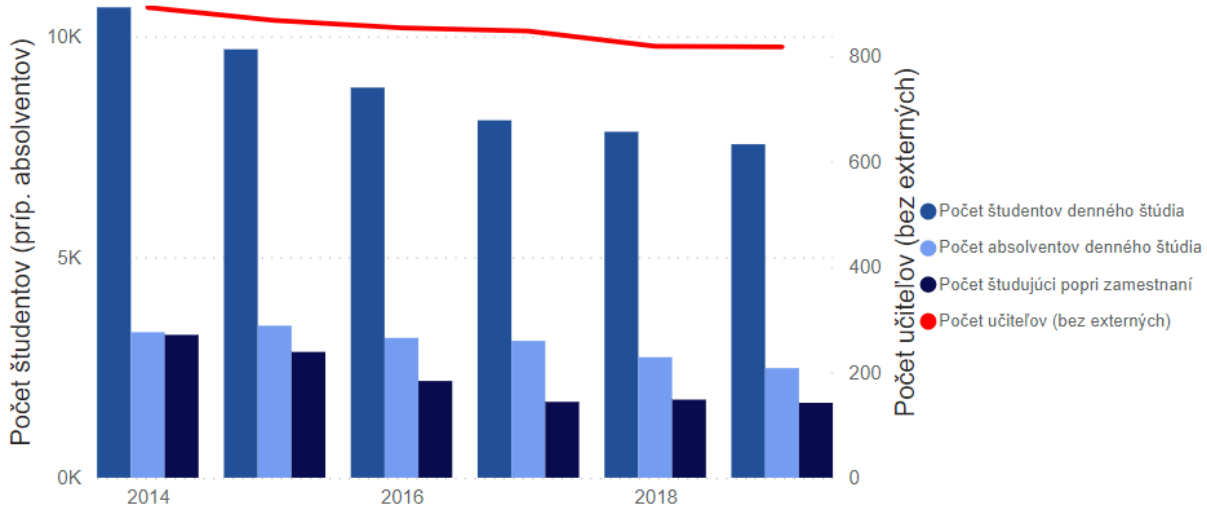
Vysoké školy

Celosvetovým trendom je zvyšovanie podielu vysokoškolsky vzdelaného obyvateľstva, čo platí aj pre Slovensko. Podľa OECD v období medzi rokmi od 2009 do 2019 vzrástol tento podiel na Slovensku o 19 percentuálnych bodov, čo je výrazne vyšší nárast, než je priemer krajín OECD (9 p. b.), avšak v podiele 25- až 34-ročných ľudí s VŠ vzdelaním je Slovensko stále v druhej polovici krajín OECD. Až 19 % študentov vysokých škôl zo Slovenska bolo v roku 2018 zapísaných na vysokú školu v zahraničí, čo je výrazne viac ako podiel zahraničných študentov na slovenských vysokých školách, ktorý predstavoval len 8 % študentov. Najpopulárnejšou krajinou pre štúdium na vysokej škole bola pre Slovákov Česká republika.[54]

Banskobystrický kraj je sídlom dvoch univerzít a dvoch vysokých škôl s umeleckým zameraním. V roku 2020 tu celkovo študovalo 7,7 tis. študentov denného štúdia. Môžeme tu vidieť podobný trend ako na celom Slovensku, počet študentov vysokých škôl v kraji dlhodobo klesá, za posledných 5 rokov sa znížil o 20 %.

[54] OECD (2020). Education at a Glance 2020. OECD Indicators

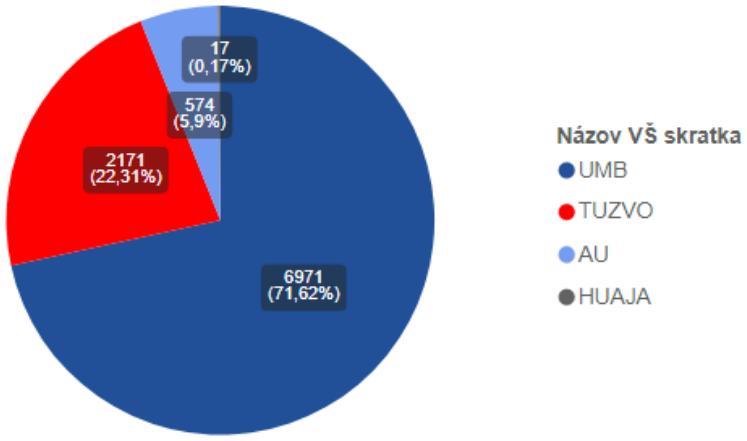
Graf 23: Vývoj základných ukazovateľov na vysokých školách v kraji

Zdroj: Štatistický úrad SR

Najviac študentov, takmer 72 %, navštevovalo v školskom roku 2020/2021 v rámci Banskobystrického kraja Univerzitu Mateja Bela v Banskej Bystrici (UMB). Počtom študentov je UMB ôsmou najnavštevovanejšou školou na Slovensku. Za ňou nasledovala Technická univerzita vo Zvolene (TUZ) (približne 22 % študentov kraja), ktorá je v počte študentov spomedzi slovenských univerzít na 17. mieste. Zároveň je to **univerzita s jedinečným zameraním** nielen na Slovensku, ale aj v širšom regióne, a to **v oblasti lesníctva a drevárstva**. Akadémia umení v Banskej Bystrici (AU) sa zaraďuje medzi školy s nižším počtom študentov na Slovensku a Hudobná a umelecká akadémia Jána Albrechta v Banskej Štiavnici (HUAJA) je počtom študentov najmenšou VŠ na Slovensku. Najpopulárnejšími fakultami v kraji v šk. roku 2019/2020 boli Ekonomická, Filozofická a Pedagogická fakulta UMB. Najviac študentov s iným štátnym občianstvom ako slovenským si vybralo Filozofickú fakultu a Fakultu politických vied a medzinárodných vzťahov UMB. Počty študentov na všetkých fakultách v kraji podľa formy štúdia, ako aj podľa občianstva uvádzame v Príloha 2 (Graf 108, 109, 110).

Graf 24: Vysoké školy v Banskobystrickom kraji podľa počtu študentov k 31. 10. 2020

Zdroj: CVTI

Na vysoké školy v kraji sa v roku 2019 hlásili hlavne študenti s trvalým bydliskom v Banskobystrickom (33,83 % prihlášok) a Žilinskom kraji (21,09 % prihlášok). Avšak z počtu prihlásených študentov na UMB a AU sa v skutočnosti zapísalo na štúdium menej ako 50 % študentov. Na TUZVO a HUAJA sa z počtu prihlásených reálne zapísali na štúdium takmer tri štvrtiny študentov (pozri aj v Príloha).

Podľa zistení projektu To dá rozum[55] je na vysokých školách na Slovensku dostatok voľných miest pre všetkých maturantov, v prípade započítania externej formy štúdia ponuka presahuje dopyt o viac než 20 %. Jedným z dôsledkov tohto stavu je, že VŠ v súťaži o študenta upustili od prijímacích skúšok, čo podľa názorov analytikov vedie k znižovaniu kvality štúdia a k vyššiemu záujmu motivovaných študentov o vysoké školy v zahraničí.

Celoživotné vzdelávanie

Oblasť celoživotného vzdelávania sa týka nadobúdania a využívania zručností počas celého života jednotlivcov, zahŕňa teda formálne aj neformálne vzdelávanie. Na Slovensku dosahujeme pomerne vysokú zaškolenosť s dostatočnými zručnosťami, avšak mladšie generácie vykazujú zhoršenie. Podiel populácie s minimálne stredoškolským vzdelávaním je na Slovensku v európskom porovnaní jeden z najvyšších. Meranie zručností dospelých ukazuje, že v kvalite osvojených zručností sú mladšie vekové kategórie priemerné a celkový priemer ťahajú práve staršie kohorty.

Rastúci význam ďalšieho vzdelávania dospelých zhrnul dokument Rady EÚ[56] takto: *„Starnúca populácia v Európe, zvýšená dĺžka života v spoločnosti a potreba zlepšovať medzigeneračnú spoluprácu,*

[55] Realizátorom projektu je MESA 10 – centrum pre ekonomické a sociálne analýzy, vzniklo v roku 1992. Profiluje sa ako think-tanková, nezávislá, mimovládna a nezisková organizácia. Cieľom projektu je prispieť k celkovej zmene verejnej politiky v oblasti školstva na všetkých úrovniach a dosiahnuť zvrátenie trendu prepadu kvality slovenského vzdelávania v medzinárodnom porovnaní. Pozri https://analyza.todarozum.sk/docs/432869001ao1a/

[56] Rada Európskej únie (2019). Závery Rady o plnení odporúčania Rady s názvom „Cesty zvyšovania úrovne zručností: nové príležitosti pre dospelých“ (2019/C 189/04), čl. 1d.

zrýchľujúce sa zmeny na trhu práce, vznikajúce formy práce a prenikanie digitálnych technológií do všetkých aspektov každodenného života majú za následok rastúci dopyt po nových zručnostiach a vyššej úrovni zručností, znalostí a kompetencií; tým sa zvyšuje naliehavosť potreby zvyšovať úroveň zručností alebo rekvalifikovať všetkých ľudí, ktorí si nedokázali osvojiť základné zručnosti alebo nezískali kvalifikáciu, ktorá im zabezpečí zamestnateľnosť a aktívne občianstvo.“

Na Slovensku **pretrváva nižšia miera účasti dospelých na ďalšom vzdelávaní a najmä nízky počet hodín venovaný vzdelávaniu, absentuje systém validácie a uznávania výsledkov predošlého vzdelávania a neexistuje dostatočné prepojenie počiatočného a pokračujúceho OVP** (odborné vzdelávanie a príprava). Rodinné povinnosti ako prekážky zapojenia sa do vzdelávania a odbornej prípravy uvádza 74 % žien v porovnaní s 23 % mužov, čo naznačuje aj rodovo podmienený prístup k vzdelávaniu dospelých. **Súčasný systém vzdelávania dospelých navyše marginalizuje nízkovzdelaných**.[57]

Slovensko má medzery aj v nadobúdaní, aj vo využívaní zručností. Meraná účasť dospelých na vzdelávaní je síce priemerná, problematickou je skôr jej štruktúra. Merané vzdelávacie aktivity dospelých vo veku nad 25 rokov na Slovensku predstavujú najmä školenia, kurzy, semináre, prednášky, workshopy a pod. (tzv. neformálne vzdelávanie).

Účasť dospelých na vzdelávaní klesá s vekom a rastie so vzdelaním. Na rozdiel od európskych krajín, v ktorých najvyššiu účasť dosahujú nezamestnaní, u nás sú to práve zamestnaní. Slovensko takisto kopíruje trend, v ktorom účasť dospelých na vzdelávaní rastie so stupňom vzdelania, čo v prípade Slovenska súvisí aj s tým, že vzdelávanie sa odohráva najmä vo firmách a zamestnanosť rastie so stupňom vzdelania.

Zdá sa, že **systém vzdelávania nedokáže dostatočne efektívne reagovať na potreby trhu práce a pokryť jeho potreby**. Pre dosiahnutie cieľa stanoveného EK by Slovensko malo zvýšiť celkovú účasť dospelých na vzdelávaní o 5 % do roku 2025. Medzi indikátory bude patriť účasť nízkovzdelaných dospelých na vzdelávaní za posledných 12 mesiacov. Cieľ pre tento indikátor je 30 % (priemer pre EÚ krajiny), posledné meranie ukazuje nulovú hodnotu pre Slovensko. Druhým indikátorom je účasť nezamestnaných dospelých na vzdelávaní za posledné 4 týždne, cieľ je stanovený na 20 %. Hodnota z roku 2020 pre Slovensko je tiež na úrovni nuly. Posledný indikátor sleduje úroveň základných digitálnych zručností pre vekovú skupinu 16 – 74, cieľ je stanovený na 70 %. Slovensko v roku 2019 dosiahlo hodnotu tohto indikátora na úrovni 54 %.

Tabuľka 4: Indikátory pre Európsky vzdelávací priestor v oblasti zručností (Európsky program zručností)

Indikátor (%)	Cieľ – priemer EÚ v roku 2025	Súčasný stav pre SK
Účasť dospelých na vzdelávaní 25 – 64	50	42
Účasť dospelých na vzdelávaní 25 – 64 – nízkovzdelaní[58]	30	0
Účasť dospelých na vzdelávaní 25 – 64 – nezamestnaní	20	0

[57] Štátny inštitút odborného vzdelávania (2021). Stratégia celoživotného vzdelávania a poradenstva na roky 2021 – 2030. Návrh odovzdaný pracovnou skupinou koordinovanou ŠIOV dňa 31. 8. 2021.
[58] S najvyšším dosiahnutým stupňom nižšieho sekundárneho vzdelania (ZŠ)

Práca s mládežou

Zákon č. 302/2001 Z. z o samospráve vyšších územných celkov určuje VÚC povinnosť starať sa o potreby svojich obyvateľov a v oblasti mládeže určuje samosprávnemu kraju koordinovať rozvoj telesnej kultúry a športu a starostlivosť o mládež.

Východiská pre prácu s mládežou sú podrobne opísané v Stratégii práce s mládežou Banskobystrického samosprávneho kraja na roky 2021 – 2025.

Mladí ľudia vo veku od 0 do 30 rokov (vrátane) tvoria tretinu (33 %) obyvateľstva Banskobystrického kraja. Najvyšší podiel mladých ľudí majú okresy Revúca a Rimavská Sobota, kde podiel ľudí do 30 rokov presahuje 37 %. Naopak, najmenší podiel mladých ľudí má okres Banská Bystrica, kde je to menej ako 30 %. Medzi najstaršie okresy z hľadiska vekového rozloženia patria okresy Žiar nad Hronom a Banská Bystrica, kde podiel obyvateľov starších ako 62 rokov predstavuje viac ako 23 %.[59]

Analytická časť Stratégie práce s mládežou sa zameriava na nezamestnanosť s dôrazom na absolventov stredných škôl v Banskobystrickom kraji, na charakteristiku NEET, kriminalitu a samotnú prácu s mládežou.

V súvislosti s nezamestnanosťou a mladými ľuďmi sa často používa pojem NEET (Not in Education, Employment, or Training). Tento pojem označuje mladých ľudí, ktorí nie sú zamestnaní, nevzdelávajú sa ani sa inak odborne nepripravujú na povolanie. **Skupina NEET je veľmi rôznorodá,** patria sem napríklad:[60]

• mladé ženy, ktoré sa skoro stali matkami,

• zdravotne znevýhodnení mladí ľudia,

• mladí ľudia, ktorí sa rozhodli ísť umeleckou (alternatívnou) cestou,

• mladí ľudia, ktorým rodinné prostredie neumožňuje sa zamestnať alebo vzdelávať (napríklad, ak sa dieťa stará o chorého rodiča),

• demotivovaní mladí ľudia, ktorí stratili nádej na možnosť zamestnať sa,

• mladí ľudia, ktorým sa nechce pracovať alebo vzdelávať,

• mladí ľudia, ktorí si dávajú oddych po škole a po čase sa majú v pláne vrátiť na trh práce.

Na Slovensku sa evidencia NEET vedie len podľa rozdelenia na západné, stredné a východné Slovensko. Počet NEET sa na Slovensku za posledných desať rokov zvýšil a tento trend sa kopíruje aj na jednotlivé oblasti Slovenska. Výnimkou je stredné Slovensko, kde počet NEET klesol z 19,1 % na 17,5 % od roku 2008. Na západnom Slovensku sa počet zvýšil zo 14,1 % na 14,9 % a na východnom Slovensku z 20,6 % na 21 %.

Sledovanie kriminality detí a mládeže sa na Slovensku realizuje v dvoch vekových skupinách: 0- až 13-ročné deti sú definované ako maloletí a 14- až 18-roční mladí ľudia sú definovaní ako mladiství.

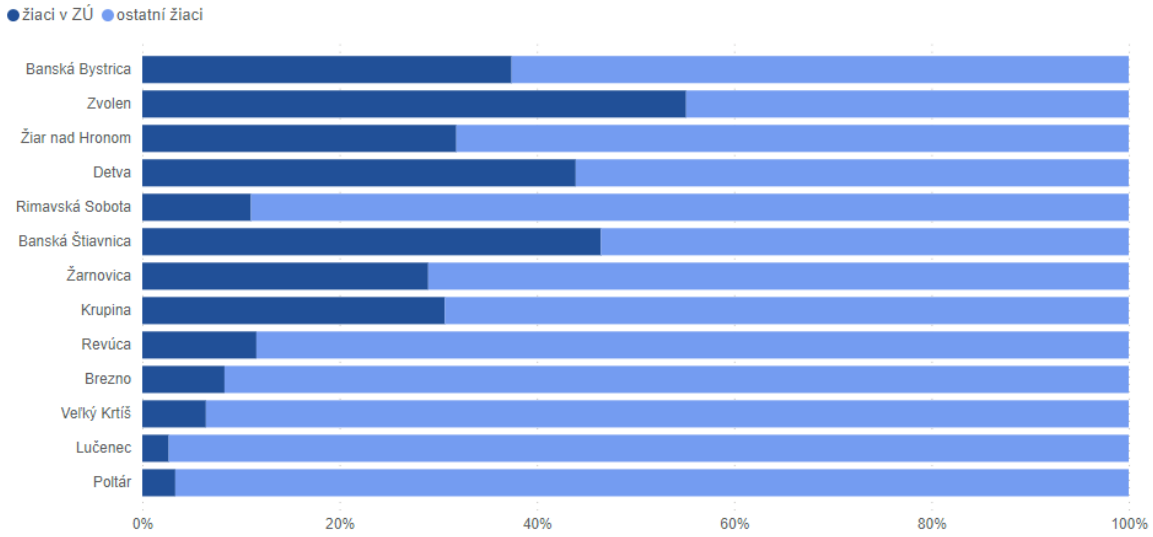
[59] Štatistický úrad SR. Verejná databáza STATdat
[60] European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions (2022). NEETs.

Banskobystrický kraj je na treťom mieste v počte trestných činov spáchaných maloletými a mladistvými, prevyšujú ho kraje z východného Slovenska.

Práci s mládežou sa okrem školských zariadení (centrá voľného času, školské strediská záujmovej činnosti) venuje veľké množstvo iných zariadení, napríklad rôzne občianske združenia, neziskové organizácie alebo komunitné centrá.

V rámci Banskobystrického kraja je v súčasnosti 56 centier voľného času a školských stredísk záujmovej činnosti, nachádzajú sa medzi nimi štátne aj súkromné. Najviac CVČ sa nachádza v okrese Banská Bystrica, a to 11. Po jednom CVČ sa nachádzajú v okresoch Banská Štiavnica a Krupina.[61]

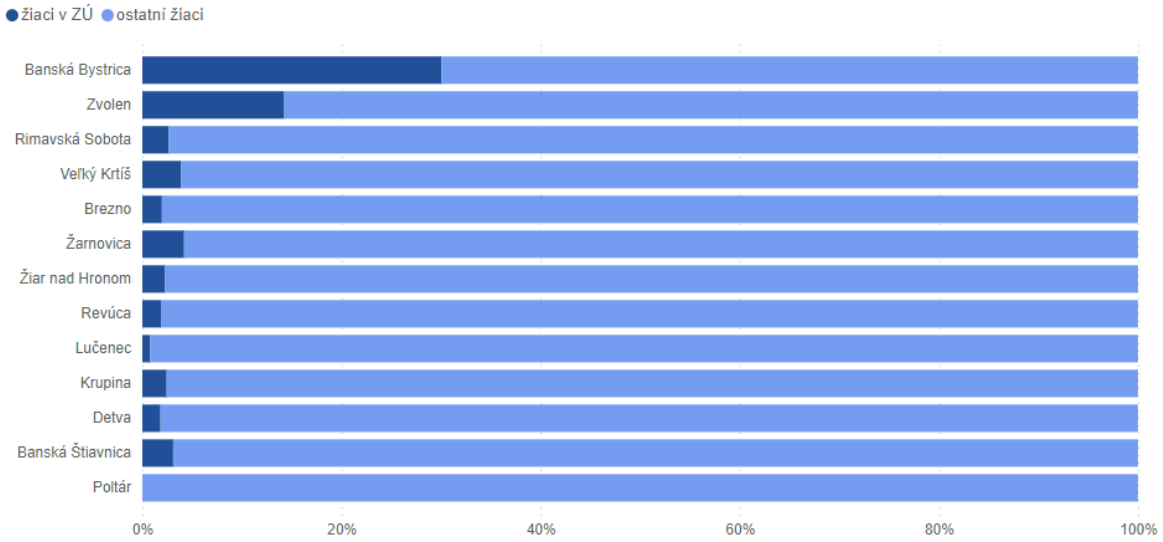
Graf 25: Podiel žiakov do 15 rokov navštevujúcich záujmové útvary CVČ podľa okresov

Ako vidíme v grafe 25, podiel žiakov do 15 rokov v ZÚ CVČ nekorešponduje s počtom CVČ. Najvyšší podiel dosahuje okres Zvolen, najnižší okres Lučenec. Zdroj: CVTI SR, 2021

[61] Banskobystrický samosprávny kraj (2021). Stratégia rozvoja práce s mládežou Banskobystrického samosprávneho kraja na roky 2021 – 2025. Počet CVČ aktualizovaný k decembru 2021

Graf 26: Podiel žiakov nad 15 rokov navštevujúcich záujmové útvary CVČ podľa okresov

Zdroj: CVTI SR, 2021

BBSK zriaďuje Centrum voľného času – JUNIOR, ktoré zabezpečuje výchovnú, vzdelávaciu, informačnú a poradenskú činnosť pre deti a mládež v Banskobystrickom kraji počas celého roka.

V rámci Banskobystrického kraja je momentálne registrovaných 7 neziskových organizácií, ktoré si ako účel uviedli doplnkové vzdelávanie detí a mládeže, z týchto 7 neziskových organizácií je 6 v likvidácii. Ďalej sa nezisková organizácia môže registrovať s účelom vzdelávania, kultúry a rozvoja telesnej kultúry. S týmto účelom sa registrovalo viac ako 250 organizácií, ale v rámci svojej práce sa nevenujú len deťom a mládeži. Registrovaných občianskych združení v Banskobystrickom kraji, ktoré si ako oblasť činnosti uviedli aktivity spojené s deťmi a mládežou, je viac ako 500.[62]

V Banskobystrickom kraji sa nachádza 41 komunitných centier. Najviac sa ich nachádza v okrese Lučenec (7), v okrese Banská Bystrica (6) a v okrese Revúca (6). V okresoch Detva, Banská Štiavnica, Brezno, Zvolen sa nachádza len po jednom komunitnom centre. Zriaďovateľom je najčastejšie obec alebo mesto, samosprávy v Banskobystrickom kraji zriaďujú 23 komunitných centier. Občianske združenia v Banskobystrickom kraji zriaďujú 12 komunitných centier, neziskové organizácie 4 komunitné centrá a cirkevné organizácie 2 komunitné centrá.

S možnosťami športovania vo svojom bydlisku (mesto alebo obec) je spokojných 54,2 % respondentov z celého kraja. Intenzívnejšie sa športu venuje mládež do 15 rokov, mládež nad 15 rokov športuje 1-, 2-krát do týždňa.

Z dotazníkového prieskumu vyplynulo, že prejavy rasizmu vníma vo svojom okolí vyše 45 % respondentov. Takmer 95 % opýtaných považuje životné prostredie za dôležité. Ochotu dobrovoľnícky pracovať v ochrane životného prostredia deklarovalo niečo vyše 70 % mladých ľudí.

Nedostatočná športová infraštruktúra, nízky podiel detí zapojených v CVČ a športových kluboch (organizovanej činnosti), nízka miera participácie mladých ľudí v žiackych radách a mládežníckych parlamentoch, nízka miera zapojenia do dobrovoľníckych aktivít (asi 1/3 mladých ľudí). Nízky podiel

[62] Banskobystrický samosprávny kraj (2021). Stratégia rozvoja práce s mládežou Banskobystrického samosprávneho kraja na roky 2021 – 2025. Počet NO a OZ aktualizovaný k decembru 2021.

mládeže s intenzívnou športovou činnosťou, nedostatočne zmysluplné trávenie voľného času mladými ľuďmi do 15 rokov, dosahy pandémie COVID-19, slabý potenciál a záujem obcí pre riešenie koncepčných otázok, zlá ekonomická situácia v mnohých rodinách (vysoká miera chudoby detí).

Prejavy rasizmu vo svojom okolí vníma až 45,3 % našich respondentov. Najviac respondentov vnímajúcich prejavy rasizmu sú z okresu Banská Štiavnica, Rimavská Sobota, Poltár a Žiar nad Hronom. Naopak najmenej je rasizmus vnímaný v okresoch Revúca, Lučenec a Veľký Krtíš.

Životné prostredie považuje za dôležité až 94,6 % opýtaných. Z týchto respondentov, ale len 56,5 % separuje odpad doma a aj v škole alebo v práci. Respondenti, ktorí neseparujú vôbec, tvoria 11,5 % zo všetkých opýtaných. Ako dobrovoľník v oblasti životného prostredia by bolo ochotných pracovať až 70,7 % opýtaných. Z tých, ktorí uviedli, že životné prostredie je dôležité, by dobrovoľnícky pracovalo len 71,9 %.

Najsilnejšie a kľúčové **silné stránky BBSK** v oblasti práce s mládežou sú:

- fungujúca spolupráca samosprávneho kraja a neziskového sektora,
- fungujúce a odborne fundované organizácie zaoberajúce sa témou inklúzie, aktívneho občianstva, neformálneho vzdelávania a iným,
- spolupráca samosprávneho kraja s Iuventou.

Najvýznamnejšie **slabé stránky** sú:

- nízka projektová podpora MVO zo strany VÚC,
- slabé prepájanie jednotlivých organizácií pracujúcich s mládežou v rámci BBSK,
- existencia 5 najmenej rozvinutých okresov v rámci BBSK,
- absencia zmysluplného trávenia voľného času mladými ľuďmi nad 15 rokov.

Za najlepšie príležitosti považujeme potenciál BBSK rozvíjať prácu s mládežou, existencia rôznych rozvojových programov pre mladých ľudí a možnosť rozšíriť tranzitný program pre mladých znevýhodnených ľudí. Ako najnebezpečnejšie ohrozenia pre BBSK v oblasti práce s mládežou sa ukázali dosahy pandémie COVID-19, slabý potenciál a záujem obcí pre riešenie koncepčných otázok a zlá ekonomická situácia v mnohých rodinách a hroziaca ekonomická kríza.

5. Ekonomika a hospodárstvo

Ekonomická výkonnosť Banskobystrického kraja patrí v porovnaní s ostatnými krajmi medzi najslabšie. V rámci kraja existujú výrazné priestorové rozdiely, ktoré poukazujú na silnejšiu ekonomickú výkonnosť severozápadnej časti regiónu a, naopak, slabú rozvinutosť okresov na juhu kraja. *Kraj sa umiestňuje vo väčšine ukazovateľov, ako sú regionálny produkt, pridaná hodnota a produktivita práce, na posledných priečkach. Nezamestnanosť patrí v porovnaní s ostatnými krajmi k najvyšším, v zaostávajúcich okresoch sa pohybuje na úrovni okolo 20 %. Veľkým problémom je vysoký podiel dlhodobo nezamestnaných uchádzačov bez kvalifikácie a len so základným vzdelaním.*

K pomerne obmedzenej konkurencieschopnosti regionálnej ekonomiky prispieva viacero faktorov. Odvetvová štruktúra ekonomiky je relatívne homogénna*, dominuje priemysel a verejná správa, menej sú zastúpené znalostne a technologicky intenzívne odvetvia (tzv. high-tech odvetvia, napr. kreatívny a kultúrny priemysel, sektor podnikových služieb, IKT sektor a iné[63]) a iné odvetvia produkujúce vysokú pridanú hodnotu. Z hľadiska organizačnej štruktúry prevládajú najmä mikropodniky a živnostníci, celková podnikateľská aktivita obyvateľov však patrí v porovnaní s ostatnými krajmi k najnižším, čo poukazuje na nízku dynamiku podnikateľského sektora. Prítomnosť zahraničného kapitálu v regióne je nízka.*

Na trhu práce existuje nesúlad medzi dopytom a ponukou*. K nesúladu prispieva okrem odlevu mozgov z kraja aj nevyhovujúca štruktúra absolventov stredných a vysokých škôl, ktorá nezodpovedá potrebám trhu, a chýbajúce zručnosti dostupnej pracovnej sily.*

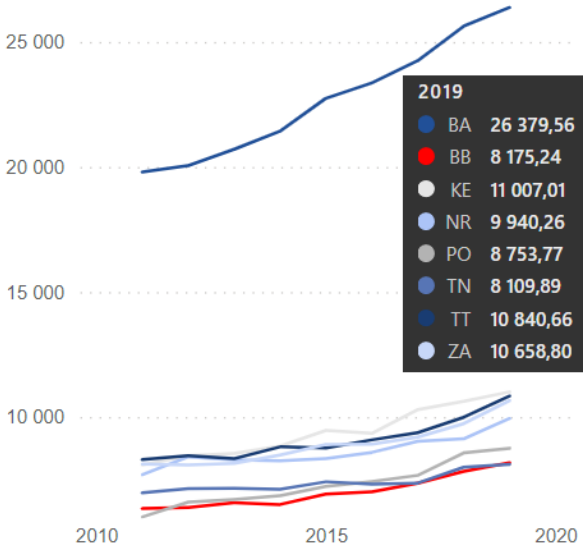
Problémom kraja je tiež nízka úroveň inovačnej výkonnosti ekonomiky*. Tá pramení najmä z dlhodobo podhodnoteného financovania vedy a výskumu s relatívne nízkou účasťou podnikateľského sektora, ďalej z nedostupnosti kvalifikovaného ľudského kapitálu, slabej prepojenosti podnikateľského sektora s výskumnými inštitúciami, ale aj z legislatívnych obmedzení v oblasti zamestnávania zahraničných pracovníkov a duševného vlastníctva.*

Výkonnosť regionálnej ekonomiky

Banskobystrický kraj patrí medzi ekonomicky najslabšie regióny Slovenska. Štyri (donedávna päť) z trinástich okresov kraja sú zaradené medzi tzv. najmenej rozvinuté okresy (NRO). Regionálne HDP je na úrovni 7,8 mld. eur, čo je najnižší podiel zo všetkých krajov (8,8 %). HDP na obyvateľa na úrovni 12,5 tisíca eur, resp. 16-tisíc eur meraných paritou kúpnej sily je druhá najnižšia hodnota za Prešovským krajom. V porovnaní s EÚ 27 dosahuje región Stredné Slovensko (NUTS2) len 57 % priemeru HDP na obyvateľa v parite kúpnej sily z priemeru.

[63] Definícia odvetví s vysokou technológiou (high-tech odvetví, resp. high-tech sektora) zahŕňa ekonomické činnosti s vysokou intenzitou výskumu a vývoja, ktoré sú vymedzené prostredníctvom SK NACE Rev.2 (Štatistickej klasifikácie ekonomických činností) nasledovne. High-tech odvetvia v spracovateľskom priemysle: 21 výroba základných farmaceutických výrobkov a farmaceutických prípravkov, 26 výroba počítačových, elektronických a optických výrobkov, 30.3 výroba lietadiel a kozmických lodí a podobných zariadení.
High-tech odvetvia v službách (znalostne intenzívne služby s vysokou technológiou), 59 výroba filmov, videozáznamov a televíznych programov, príprava a zverejňovanie zvukových nahrávok, 60 činností pre rozhlasové a televízne vysielanie, 61 telekomunikácie, 62 počítačové programovanie, poradenstvo a súvisiace služby, 63 informačné služby, 72 vedecký výskum a vývoj. Zdroj: Štatistický úrad SR (2017). Veda, technika a inovácie.

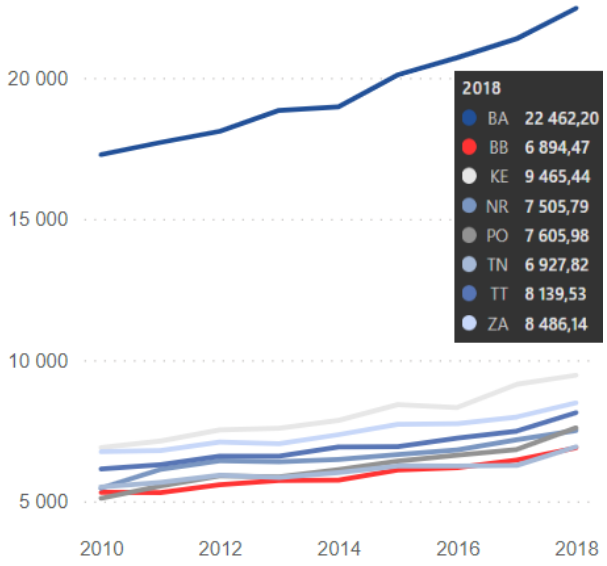
Graf 27: Regionálne HDP v krajoch v mil. eur

Kraj má dlhodobo najnižšiu úroveň regionálneho HDP spolu s Prešovským krajom.

Zdroj: Štatistický úrad SR

Graf 28: Hrubá pridaná hodnota v krajoch v mil. eur

Podobne má dlhodobo najnižší podiel hrubej pridanej hodnoty

Zdroj: Štatistický úrad SR

Hrubá pridaná hodnota[64] **je v Banskobystrickom kraji najnižšia spomedzi všetkých krajov SR.** Najvyšší podiel vyprodukovanej hrubej pridanej hodnoty pripadá na priemyselnú výrobu.

Jedným z dôvodov nízkej ekonomickej výkonnosti je **tiež nízky podiel priamych zahraničných investícií**, ktorý sa javí ako jeden z dôležitých faktorov ekonomického rastu v slovenských podmienkach, pretože firmy so zahraničným kapitálom sú na Slovensku výrazne produktívnejšie ako domáce podniky.[65] Približne 7 % podnikov má zahraničné vlastníctvo. Celkový stav priamych zahraničných investícií (PZI) v SR dosiahol v roku 2018 úroveň 52 mld. eur, z toho len necelé 2 % pripadali na Banskobystrický kraj. Viac než 80 % PZI sa koncentruje okolo rozvinutej severnej osi regiónu okresov Banská Bystrica, Zvolen, Žarnovica a Žiar nad Hronom**.** Na najmenej rozvinuté SPR Lučenec – Veľký Krtíš – Poltár a SPR Revúca – Rimavská Sobota pripadalo v roku 2018 len 9 % z celkových PZI kraja, čo len podčiarkuje veľké priestorové rozdiely.[66] Napriek vysokej otvorenosti slovenskej ekonomiky zahranično-obchodnej výmene dominujú veľké podniky. Malé a stredné podniky (MSP) sa na celkovom exporte podieľajú 28 percentami.

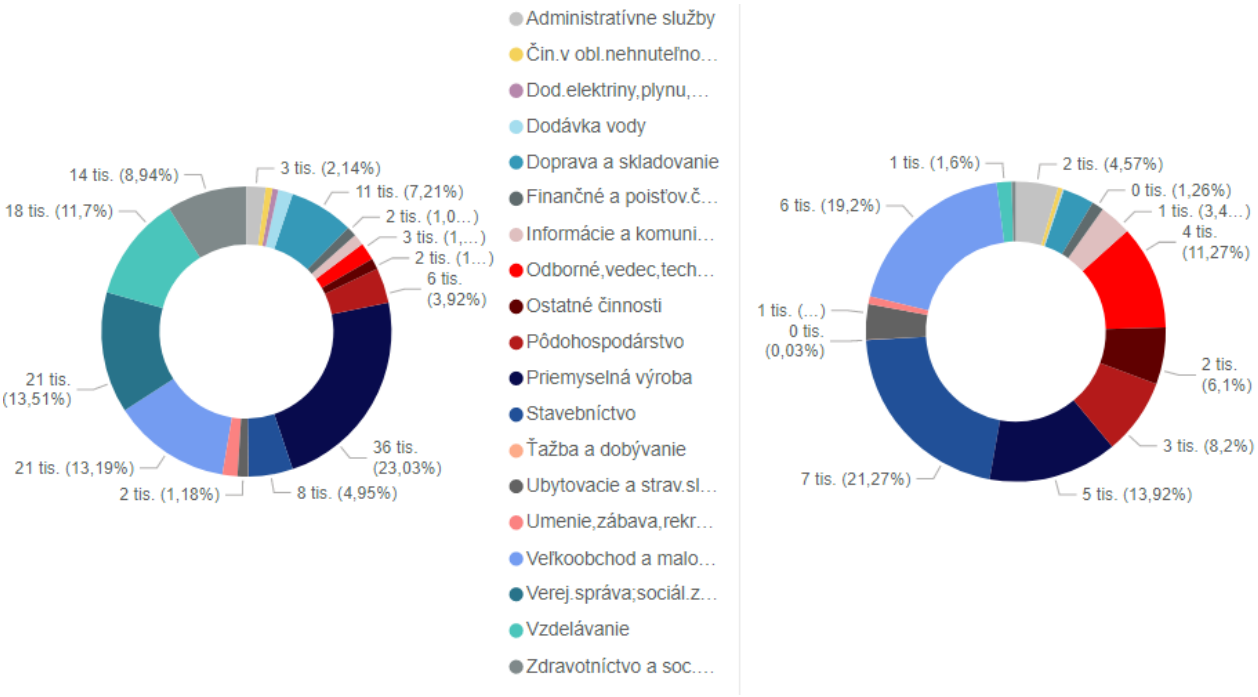
K nízkej konkurencieschopnosti prispieva aj nevyhovujúce podnikateľské prostredie na Slovensku spojené najmä s vysokou administratívnou záťažou pri začatí podnikania či vybavovaní stavebného povolenia, nízkou pružnosťou zákonníka práce, rastúcimi mzdovými nákladmi a nepredvídateľnosťou legislatívnych zmien.[67]

[64] Hrubá pridaná hodnota vyjadruje výkonnosť podniku. Je to časť produkcie, ktorú pridal podnik (resp. iná jednotka) svojou činnosťou k celkovej hodnote výstupov.
[65] OECD (2017). Slovak Republic – Trade and Investment Statistical Note
[66] Národná banka Slovenska (2018). Priame zahraničné investície.
[67] Slovak Business Agency (2021). Atlas MSP na Slovensku. Mapovanie vývoja MSP v priestore a čase. Bratislava: Slovak Business Agency, 2021.

Odvetvová a organizačná štruktúra hospodárstva

Z hľadiska zamestnanosti má v kraji najväčšie zastúpenie terciárny sektor služieb (42 % zamestnancov), nasleduje sekundárny sektor (30 % zamestnancov), čo korešponduje so sektorovým zložením hospodárstva na úrovni SR.

Graf 29: Počet zamestnancov (vľavo) a počet živnostníkov (vpravo) v Banskobystrickom kraji podľa odvetví (2019)

Zdroj: Štatistický úrad SR

Celkovo 20 % podnikov pôsobí vo veľkoobchode a maloobchode, 16 % v odborných, vedeckých a technických činnostiach, 12 % v priemysle. Na rovnaké odvetvia je naviazaná aj podnikateľská činnosť živnostníkov. Dominantnými odvetviami z hľadiska zamestnanosti s viac ako 50-percentným podielom zamestnancov **sú verejný sektor a priemyselná výroba**, čo poukazuje na **obmedzenú konkurencieschopnosť regiónu, no aj nízku dynamiku súkromného sektora.**

Primárny sektor

Poľnohospodárska pôda strednej kvality tvorí 43,1 % celej rozlohy kraja. Na poľnohospodársku výrobu sa orientuje prevažne južná časť územia. Využíva sa na pestovanie obilnín, kukurice a hrozna. Lúky a pasienky, ktoré sa nachádzajú v severnej oblasti, sú základňou pre chov dobytka a oviec. Stavy oviec v tomto kraji sú dlhodobo najpočetnejšie.

Ekologické poľnohospodárstvo zaberá na Slovensku 9,5 % poľnohospodárskej pôdy, do roku 2030 by to malo byť 13,5 %.[68] **Na Slovensku i v našom kraji majú prevahu veľké poľnohospodárske podniky,** rodinné farmy typické pre západnú Európu sú v menšine.

[68] Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky/Inštitút environmentálnej politiky (2019). Zelenšie Slovensko – Stratégia environmentálnej politiky Slovenskej republiky do roku 2030

Slovensko má 2. najvyšší podiel mladých poľnohospodárov v EÚ – 11,1 % na celkovom počte manažérov fariem (európsky priemer v roku 2016 len 5,1 %). Je to však len zdanlivo pozitívne, pretože slovenské hospodárstva sú malé – ich výmera je len 38 ha oproti 80 ha v EÚ a dovedna obhospodarujú tieto farmy roľníkov prvej generácie len necelých 23-tisíc ha.[69]

Problémom slovenského poľnohospodárstva je tiež **nízka odborná príprava mladých manažérov poľnohospodárskych fariem**, či už základná, alebo úplná. Sme hlboko pod priemerom EÚ (28 % na Slovensku oproti 43 % priemeru EÚ). Zaostávame v príprave zameranej na nové prístupy, ekologizáciu poľnohospodárstva, na orientáciu na mimoprodukčné funkcie poľnohospodárstva a pod.[70]

Región sa v celoslovenskom rámci vyznačuje aj najväčšou plochou pokrytou lesmi, ktoré tvoria takmer polovicu rozlohy kraja. V ťažbe dreva (hlavne vo svojej severnej a severovýchodnej časti) niekoľkonásobne prevyšuje hodnoty iných krajov.

Sekundárny sektor

V sekundárnom sektore dominuje priemysel s tradičnými odvetviami s dlhodobou históriou, jeho podiel však postupne klesá na úkor terciárneho sektora. Jednoznačne najväčším odvetvím priemyslu je hutníctvo, najmä oceliarstvo a spracovanie hliníka. Väčšie zastúpenie má aj drevospracujúci priemysel, potravinárstvo, strojárenský a automobilový priemysel. Ťažký priemysel je vo väčšej miere koncentrovaný v severnej časti kraja. Potravinárstvo a iné odvetvia súvisiace s poľnohospodárstvom sa, naopak, viac koncentrujú v južnej časti regiónu.

Napriek vysokému zastúpeniu priemyselného odvetvia boli **celkové tržby priemyselných podnikov** v kraji na úrovni 5 213 mil. eur, čo je **len 5,5 % z celkových tržieb priemyslu na Slovensku.** S tým súvisí aj **nízka produktivita práce na jedného zamestnanca,** ktorá bola v roku 2019 na úrovni 97-tisíc eur, čo je **druhá najnižšia hodnota** po Prešovskom kraji, a v porovnaní s celoštátnym priemerom na úrovni 182-tisíc eur ide len o polovičnú hodnotu.[71] To vypovedá o nízkej konkurencieschopnosti podnikov. Pravdepodobnými príčinami je nízky prílev zahraničného kapitálu v podobe PZI, nízky podiel inovujúcich podnikov a opäť aj niekoľkokrát spomínaný nedostatok kvalifikovaného ľudského kapitálu (pozri aj časť „Inovačný potenciál kraja“). Nevýhodou kraja je vidiecky charakter osídlenia, neexistencia väčších mestských oblastí a slabá dopravná dostupnosť najmä južnej časti kraja.

Priemysel je dominantným zamestnávateľom na celom území kraja. Najsilnejší a najvýkonnejší[72] je v severnej časti kraja, a to najmä v okresoch Žiar nad Hronom, Žarnovica a Zvolen. Na tieto okresy pripadá viac než polovica PZI kraja. Priemerné mzdy v priemyselnej výrobe sa tu pohybujú na úrovni okolo 1 400 eur[73], z 50 najväčších priemyselných podnikov z hľadiska tržieb sa v týchto okresoch nachádza 21, ďalších 11 je v okrese Banská Bystrica.[74] Silným v tejto časti regiónu je hliníkový klaster v Žiari nad Hronom, ktorý spája zahraničný kapitál, výskum a výrobcov prepojených rôznymi hodnotovými reťazcami a môže byť príkladom pre potenciálne smerovanie

[69] Európska komisia (2019) Analytical factsheet for Slovakia: Nine objectives for a future Common Agricultural Policy.
[70] Európska komisia (2019) Analytical factsheet for Slovakia: Nine objectives for a future Common Agricultural Policy.
[71] Ročná produktivita práce z tržieb za vlastné výkony a tovar je vyjadrená objemom tržieb za vlastné výkony a tovar, ktorý pripadá na jedného zamestnanca v priemysle za rok (Základné ukazovatele štatistiky priemyslu – ročne, zdroj: Štatistický úrad SR. Verejná databáza DATAcube).
[72] Štatistické ukazovatele výkonnosti priemyslu sú dostupné len v granularite na úrovni kraja, preto nie je možné spraviť detailnejšiu priestorovú analýzu výkonnosti priemyselných podnikov v území. Možno ju však odvodiť od ďalších ukazovateľov, napr. výšky PZI, výškou priemernej mesačnej mzdy a tiež z dostupných účtovných závierok podnikov.
[73] Mzdy podľa ekonomickej činnosti zistené pracoviskovou metódou, zdroj: Štatistický úrad SR. Verejná databáza DATAcube.
[74] DataSpot (2020) Index podnikateľa

priemyslu v regióne. Naproti tomu v južných okresoch Revúca, Rimavská Sobota a Lučenec, kde je zamestnanosť v priemysle tiež vysoká, sa priemerné mzdy pohybujú pod 1 000 eur, zahraničný kapitál v podobe PZI v tomto území je menej ako 8 % a sídli tu len 8 podnikov z 50 priemyselných podnikov s najvyššími tržbami.

V kontexte globálnych trendov spojených s nástupom Priemyslu 4.0 bude priemysel v kraji čeliť prechodu smerom k inteligentnej špecializácii, digitalizácii a využívaniu pokročilých technológií.

Terciárny sektor

Sektor služieb (terciárny sektor) má v kraji síce vysoké zastúpenie, no len malá časť zamestnanosti pripadá na odvetvia generujúce vysokú pridanú hodnotu na jedného zamestnanca[75]. Podľa vzoru najrozvinutejších krajín a v kontexte globálnych zmien možno očakávať, že v budúcnosti bude terciárny sektor ďalej rásť.

Prognózy o vývoji ekonomiky spolu s rastúcim významom umelej inteligencie, automatizácie a informačných technológií podčiarkujú dôležitosť podpory znalostnej ekonomiky s vyššou pridanou hodnotou v regiónoch. Odvetvia s vysokou pridanou hodnotou majú pozitívny vplyv na výkonnosť ekonomiky a rast priemerných miezd. Jednou z ambícií BBSK je preto adresne podporiť tvorbu takýchto pracovných miest, aby kvalifikovaní ľudia nemuseli odchádzať žiť mimo kraja.

V znalostne a technologicky intenzívnych odvetviach (high-tech odvetviach) je zamestnaných len 1,3 % zamestnancov. Na porovnanie, na úrovni SR je to 3,2 % a v Bratislavskom kraji až 7,5 %. Z hľadiska produkcie pridanej hodnoty je viac než polovica ľudí zamestnaná v podpriemerne produktívnej verejnej správe a veľko- a maloobchode. Naopak, v troch odvetviach s najvyššou pridanou hodnotou (činnosti v oblasti nehnuteľností, informácie a komunikácia a finančné a poisťovacie činnosti), ktoré produkujú viac než dvojnásobok pridanej hodnoty na zamestnanca, ako je priemer za všetky odvetvia (pozri aj Prílohu 6), je zamestnaných len niečo vyše 6 % osôb, prevažná väčšina v okrese Banská Bystrica a Brezno. Na porovnanie, v Bratislavskom kraji je to viac než 14 %.[76] Takéto odvetvové zloženie vplýva na celkovú ekonomickú výkonnosť kraja a sprostredkovane aj na nízku úroveň priemerných miezd.

Sektor centier podnikových služieb[77]

Centrá podnikových služieb (CPS) sú tretím najväčším priemyselným sektorom na Slovensku, ktorý zamestnáva viac ako 37-tisíc ľudí. Ide prevažne o vysokokvalifikované pracovné pozície v oblasti špecializovaného zákazníckeho servisu, financií a IT, ktoré vytvárajú vysokú pridanú hodnotu. Priemerný plat v centrách podnikových služieb je okolo 1 800 eur, čo je vysoko nad priemerom kraja. Ďalšou devízou odvetvia je jeho vysoká odolnosť proti kríze, ktorá sa preukázala počas

[75] Pridaná hodnota je najmä výsledkom výskumu a vývoja, aplikácie inovácií, digitalizácie či optimalizácie procesov. Za hlavné odvetvia s vysokou pridanou hodnotou môžeme považovať informačné a komunikačné technológie, výskum a vývoj či kreatívny priemysel. Patria sem projekty technologických centier, centier strategických služieb a projekty priemyselnej výroby technicky vyspelých výrobkov (napr. v oblasti robotiky) alebo projekty, kde okrem výrobnej jednotky sú zriadené aj výskumno–vývojové aktivity.

[76] Štatistický úrad SR (2020). Zamestnanci a mzdové prostriedky v hospodárstve SR, krajoch a okresoch v roku 2019

[77] Prax ukazuje, že centrá podnikových služieb (CPS) poskytujúce komplexné služby s vyššou pridanou hodnotou (IT, dátové analýzy a pod.) majú schopnosť podporiť ďalší rozvoj pridružených odvetví (výskum, vývoj, malé a stredné podniky) v regióne (tzv. spill-over effect). Zároveň svojím príchodom na nový trh môžu spustiť efekt klastrovania (tvz. clustering effect), teda nasledovanie ďalších podobných investorov, ktorí vytvoria silné konkurenčné prostredie v boji o dostupnú kvalifikovanú pracovnú silu. Zdroj: Banskobystrický samosprávny kraj (2021). Stratégia tvorby zamestnanosti s vyššou pridanou hodnotou so zameraním na CENTRÁ PODNIKOVÝCH SLUŽIEB, pre Banskobystrický samosprávny kraj na roky 2021 – 2027

pandémie COVID-19. Pre ľudí z banskobystrického regiónu by tak sektor mohol predstavovať alternatívu práci v Bratislave alebo zahraničí.

Ako ukázala analýza BBSK, pre zamestnávateľov v CPS je tak ako aj v iných odvetviach najväčšou aktuálnou výzvou nedostatok kvalifikovaného ľudského kapitálu. Banskobystrický kraj má potenciálne zásoby absolventov stredných a vysokých škôl najmä v ekonomických odboroch, ich zručnosti nemajú požadovanú štruktúru a kvalitu. Ďalšou významnou prekážkou príchodu investora do regiónu je nedostatok vhodných kancelárskych priestorov najvyššej kategórie. Možno však konštatovať, že túto prekážku čiastočne zmazala pandémia koronavírusu, ktorá pravdepodobne naštartovala trend v podobe vyššej flexibility miesta výkonu práce.

Slovensko pritom patrí medzi krajiny s najnižším podielom žien v IT sektore, resp. v technických odvetviach všeobecne. Údaje o zastúpení žien v odvetví sa líšia v závislosti od metodiky vykazovania. Na národnej úrovni pracuje v IT sektore zhruba 12 % žien.

Kreatívny priemysel[78]

Kreatívny priemysel možno vnímať ako súhrn odvetví, ktoré sú postavené na využívaní výsledkov duševnej tvorivej činnosti z oblasti umenia, kultúry a ďalších odvetví, napr. architektúra, dizajn, film, hudba, tvorba počítačových hier či reklám a iné. Z hľadiska ďalšieho rozvoja Banskobystrického kraja je podstatný rozvoj kreatívneho priemyslu okrem aspektu zamestnanosti aj preto, že zohráva kľúčovú úlohu v procese digitalizácie. Jeho súčasťou je tiež kultúrny priemysel a kultúrne dedičstvo, pričom generuje aj ďalšie produkty (vrátane kreatívnych odvetví v digitálnom prostredí, ako sú počítačové hry, softvér, online marketing). Zároveň prispieva k zvýšeniu životnej úrovne a osobnostnému rastu obyvateľov.

V roku 2018 bol podiel oblastí kreatívneho priemyslu na HDP[79] ekonomiky SR na úrovni 1,69 %. Viac ako 30-percentný nárast v roku 2018 v porovnaní s rokom 2013 zaznamenali všetky oblasti KKP okrem oblasti periodickej a neperiodickej tlače, reklamy a vizuálnych umení a remesiel.[80]

V Banskobystrickom kraji pôsobí v odvetviach KKP O1 – O8 približne 2,7 tis. subjektov (podnikateľských subjektov a iných organizácií), z ktorých 62 % sú živnostníci. Z odvetví KKP má najvyššie zastúpenie z hľadiska počtu subjektov reklama (34 % subjektov v odvetviach KKP), vizuálne umenie (17 %) a periodická a neperiodická tlač (16 %). Z odvetví KKP má najvyššie zastúpenie z hľadiska počtu subjektov reklama (34 % subjektov v odvetviach KKP), vizuálne umenie (17 %) a periodická a neperiodická tlač (16 %).

Keďže sú podstatou kreatívneho priemyslu podnikateľské aktivity založené na individuálnej kreativite, zručnosti a talente, jeho ďalší rozvoj v regiónoch je spojený s tzv. uvoľňovaním

[78] Uvoľňovanie potenciálu kreatívneho priemyslu v regiónoch je prioritou obsiahnutou v strategických dokumentoch na európskej aj národnej úrovni. Ide o prierezovú oblasť ekonomiky zahŕňajúcu viaceré odvetvia, s čím je spojená aj vysoká náročnosť zberu a vyhodnocovania dát na národnej, ale aj regionálnej úrovni. Pri vymedzení kreatívneho priemyslu vychádzame z dokumentov Ministerstva kultúry Slovenskej republiky a Ministerstva hospodárstva Slovenskej republiky (2014): Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky/Ministerstvo hospodárstva Slovenskej republiky (2014). Stratégia rozvoja kreatívneho priemyslu v Slovenskej republike (Návrh). ; Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky (2021). Satelitný účet kultúry a kreatívneho priemyslu SR. a jeho oblastí a zo štatistickej klasifikácie ekonomických činností pridelenej v rámci KKP na Slovensku podľa ESSnet-Culture podľa Ministerstva pôdohospodárstva: Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky/Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky (2020). Podrobná definícia odvetví kultúrneho a kreatívneho priemyslu. Integrovaný regionálny operačný program 2014 – 2020 Prioritná os 3: Mobilizácia kreatívneho potenciálu v regiónoch. .

[79] HDP v sektore KKP je v Satelitnom účte kultúry a kreatívneho priemyslu SR vyčíslený výrobnou (produkčnou) metódou ako súčet pridanej hodnoty KKP a čistých daní z produktov KKP.

[80] Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky (2021). Satelitný účet kultúry a kreatívneho priemyslu SR.

kreatívneho potenciálu, v čom Slovenská republika a osobitne Banskobystrický kraj výrazne zaostávajú v porovnaní s európskymi krajinami. Podľa najnovšej štúdie[81] predstavovali v roku 2019 hlavné činnosti kultúrneho a kreatívneho priemyslu 4,4 % HDP EÚ z hľadiska celkového obratu, jeho hospodársky prínos bol vyšší ako prínos telekomunikácií, modernej techniky, farmaceutík alebo automobilového priemyslu. Takmer všetky odvetvia KKP zaznamenali v európskom meradle v rokoch 2013 až 2019 rast. Medziročný pokles o 1,7 % zaznamenala len oblasť tlače z dôvodu náročného prechodu z tlačených na online príjmy, pričom v tomto odvetví pôsobí v Banskobystrickom kraji až 15,5 % subjektov KKP.

Z hľadiska perspektívy poukázali v uvedenej štúdii všetci významní hráči na obdobie intenzívnych inovácií, nielen v hľadaní a získavaní väčšieho počtu divákov, čitateľov, hráčov alebo návštevníkov, ale aj prudký nárast dopytu po online obsahu (až 81 % používateľov internetu v EÚ využilo v roku 2018 videá, hudbu a hry – viac ako pri nakupovaní a využívaní sociálnych sietí).

Aj keď sa kreatívny priemysel ukázal počas viacerých ekonomických poklesov ako relatívne odolný, podľa uvedenej štúdie zaznamenal počas pandémie COVID-19 celoeurópsky pokles odhadom až o 31 %.

Tabuľka 5: Počet subjektov v odvetviach KKP v Banskobystrickom kraji (2021)

Odvetvie KKP	Počet subjektov (2021)	Z toho podiel FO podnikateľov	Podiel odvetvia KKP podľa počtu subjektov
O1 Kultúrne dedičstvo	94	3,2 %	3,5 %
O2 Periodická a neperiodická tlač	418	73,7 %	15,5 %
O3 Vizuálne umenie a remeslá	462	69,5 %	17,1 %
O4 Architektúra	343	68,2 %	12,7 %
O5 Interpretačné (scénické) umenie	162	44,4 %	6,0 %
O6 Audiovizuálne médiá	220	61,8 %	8,2 %
O7 Reklama	926	61,8 %	34,3 %
O8 Umelecké vzdelávanie	74	23,0 %	2,7 %
O1 - O8 Spolu	2699	61,6 %	100,0 %
O9 Podporné služby pre oblasti KKP	n/a	n/a	n/a
Odvetvia mimo KKP (ale produkty KKP)	n/a	n/a	n/a

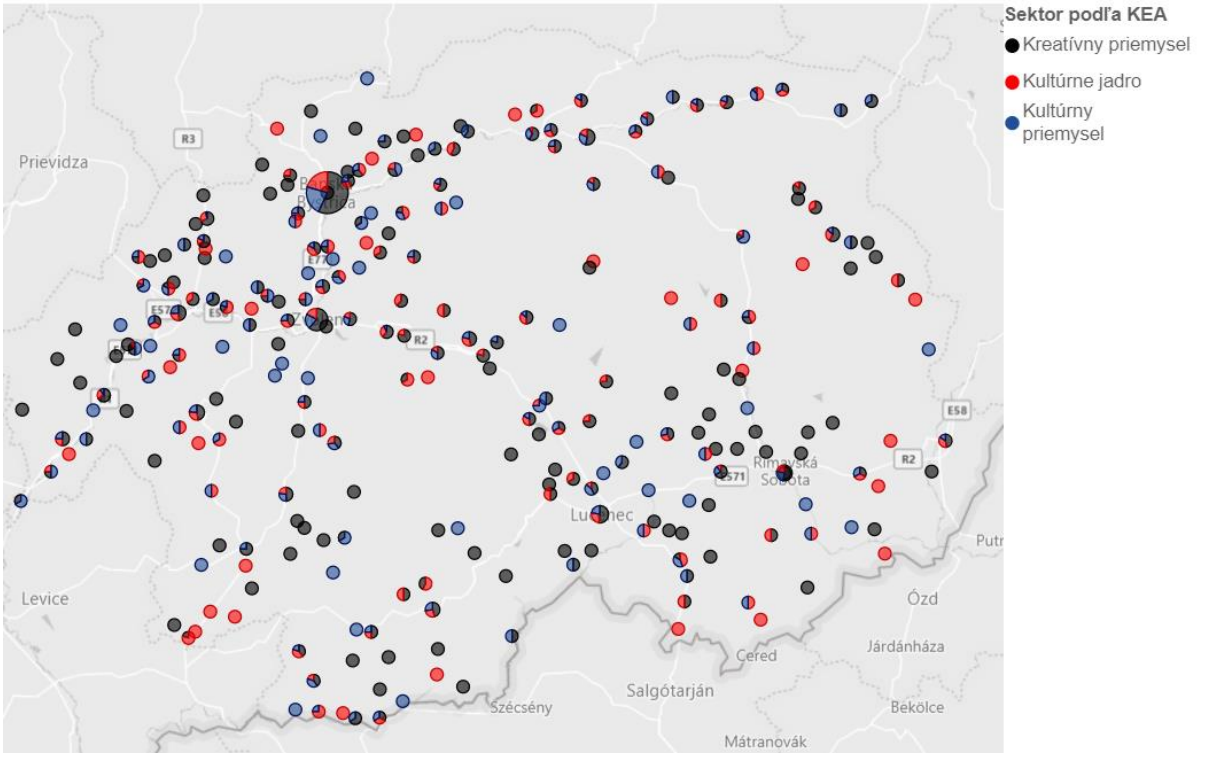
Poznámka: n/a – nedostupný údaj.

Počet subjektov v KKP bol spracovaný na základe príslušnosti podnikov k SK NACE priradenému sektoru podľa KEA. Ako uvádza Ministerstvo kultúry SR – Inštitút kultúrnej politiky vo svojej správe z roku 2021, Kultúra a kreatívny priemysel po 6 mesiacoch pandémie, odhad počtu subjektov v KKP môže byť čiastočne skreslený metodikou reportovania dát podľa rozdelenia NACE v daňových priznaniach, ktorá nemusí zachytávať všetky podniky v KKP.

Zdroj: vlastné spracovanie podľa: Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR a Ministerstvo kultúry SR (2020), Podrobná definícia odvetví kultúrneho a kreatívneho priemyslu; Ministerstvo kultúry SR (2021), Satelitný účet kultúry a kreatívneho priemyslu v SR a databázy Finstat.

[81] The European Grouping of Societies of Authors and Composers (2020). Rebuilding Europe: The cultural and creative economy before and after the COVID-19 crisis

Mapa 9: Zastúpenie KKP v Banskobystrickom kraji

Vlastné spracovanie podľa: Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR a Ministerstvo kultúry SR (2020), Podrobná definícia odvetví kultúrneho a kreatívneho priemyslu, Ministerstvo kultúry SR (2021), Satelitný účet kultúry a kreatívneho priemyslu v SR a databázy Finstat.

Kvartérny sektor

Kvartérny (znalostný) sektor hospodárstva je založený na znalostiach a zahŕňa najmä vedu a výskum. Niekedy sa tiež uvádza širšie poňatie sektora vrátane všetkých služieb založených na znalostiach a informáciách, teda vzdelávanie, odvetvie informačných a komunikačných technológií, poradenstvo a ďalšie. Kvartérny sektor je založený na vysokej vzdelanosti a vyžaduje vysokokvalifikovaných pracovníkov. Znalostný sektor je rastúci predovšetkým v najvyspelejších štátoch a je hnacím motorom inovácií v ostatných sektoroch, najmä v priemysle a službách. Znalostný sektor prináša nové trhy, vytvára nové odvetvia, produkuje inovatívne služby, produkty alebo metódy práce. Z toho dôvodu je kľúčový pre rozvoj ekonomiky a celej spoločnosti[82]. Detailnejšie sa jednotlivým zložkám sektora venujeme v nasledujúcom texte.

Organizačná štruktúra hospodárstva a podnikateľská aktivita

Podnikateľská aktivita[83] v Banskobystrickom kraji výrazne zaostáva za ostatnými krajmi. Kraj má jeden z najnižších počtov veľkých, stredných a malých podnikov i živnostníkov na obyvateľa. Miera podnikateľskej aktivity MSP v kraji na úrovni 16,9 % je výrazne pod úrovňou Slovenska, pričom zaostáva aj za väčšinou ostatných krajov. V severných okresoch kraja sa miera podnikateľskej aktivity pohybuje na úrovni 19 – 26 %, v južných okresoch je to menej ako 15 %.

Dominantný podiel v kraji majú mikropodniky do 9 zamestnancov, ktorých je z celkového počtu 22-tisíc podnikov až 97 %. Okrem toho v kraji pôsobí 36-tisíc fyzických osôb podnikateľov.

[82] Management Mania (2015). Znalostný sektor (Kvartérny sektor).
[83] Podnikateľská aktivita obyvateľov je vypočítaná ako podiel MSP (vrátane živnostníkov) na 100 ekonomicky aktívnych obyvateľov.

Veľkých podnikov (nad 250 zamestnancov) je len 52 (7,8 % z celkového počtu SR). Vyššia koncentrácia podnikateľov je v severovýchodnej časti regiónu, a to najmä v okresoch Banská Bystrica a Zvolen.[84] Najväčšími podnikmi v kraji z hľadiska tržieb a zamestnanosti sú priemyselné podniky Slovalco, a. s. (spracovanie hliníka), Continental Automotive Systems Slovakia, s. r. o. (výroba automobilových komponentov), Železiarne Podbrezová, a. s. (bezšvové oceľové rúry), Nemak Slovakia, s. r. o. (hliníkové automobilové komponenty), Kronospan, s. r. o. (drevené a drevotrieskové panely), SHP Harmanec, a. s. (papier).

Z hľadiska rodovej štruktúry podnikateľskému prostrediu jasne dominujú muži. Žien podnikateliek je v Banskobystrickom kraji necelých 30 %, čo je mierne nad celoslovenským priemerom, v porovnaní s EÚ s podielom 33 % však kraj zaostáva. Ženy podnikateľky pôsobia najmä v odvetviach služieb s nízkou kapitálovou náročnosťou a v okolí väčších miest. Miera podnikateľskej aktivity žien sa vo väčšine okresov pohybuje na úrovni do 8 %, v zaostávajúcich okresoch je to menej ako 6 %, pričom za posledných 10 rokov kontinuálne klesá.[85]

Inovačný potenciál kraja[86]

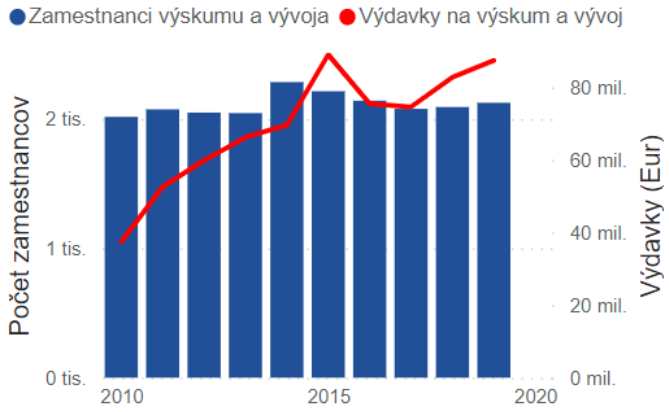
Dlhodobým problémom Slovenska je nízka úroveň inovačnej výkonnosti vo všetkých regiónoch okrem Bratislavy. Banskobystrický kraj, resp. región stredné Slovensko obsadzujú v hodnoteniach inovačnej výkonnosti a inovačného potenciálu nízke priečky (pozri aj Príloha 6).

Oblasť vedy, výskumu a inovácií je dlhodobo finančne podhodnotená. V roku 2019 Slovensko vynaložilo na výskum a vývoj 777 mil. eur (GERD)[87], čo predstavuje len 0,83 % HDP, pričom priemer EU-28 bol 2,14 %. To nás radí medzi krajiny s jedným z najnižších podielov. Cieľová hodnota stratégie Európa 2020 pre Slovensko bola pritom 1,2 % (pre EÚ 3 %). Priebeh vývoja výdavkov na VaV v sledovanom období poukazuje aj na nízku kontinuitu financovania VaV a vysokú závislosť subjektov od externých zdrojov financovania, prevažne EŠIF.

Banskobystrický kraj má druhý najnižší podiel výdavkov na VaV, približne na úrovni zhruba 5-6 % z celkových vynaložených výdavkov. Za obdobie 2010 – 2019 to bolo len 348 mil. eur, z toho v roku 2019 43 mil. eur. To predstavuje podiel na regionálnom HDP na úrovni 0,53 %. Prevažná časť výdavkov smeruje do základného a aplikovaného výskumu, len necelých 12 % výdavkov je zameraných na vývoj. Slabou stránkou je tiež veľmi nízky objem komerčných výstupov výskumu a inovácií (patenty, ochranné známky).[88]

[84] Slovak Business Agency (2021). Malé a stredné podnikanie 2020 Banskobystrický samosprávny kraj. Bratislava: Slovak Business Agency, 2021.
[85] Slovak Business Agency (2021). Atlas MSP na Slovensku. Mapovanie vývoja MSP v priestore a čase. Bratislava: Slovak Business Agency, 2021
[86] Detailná analýza inovačného ekosystému kraja so zameraním na prepájanie priemyslu a výskumu a vývoja je obsiahnutá v dokumente Svetovej banky: Medzinárodná banka pre obnovu a rozvoj/Svetová banka (2021). Prepájanie priemyslu a výskumu a vývoja v Banskobystrickom samosprávnom kraji (BBSK)
[87] Ukazovateľ GERD – Gross domestic expenditures on R&D – Hrubé domáce výdavky na výskum a vývoj
[88] Medzinárodná banka pre obnovu a rozvoj/Svetová banka (2020). Banskobystrický kraj: Kľúčová dynamika regionálneho rozvoja.

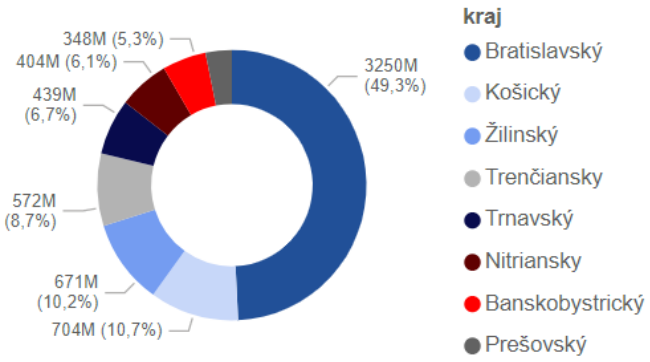
Graf 30: Vývoj počtu zamestnancov a výdavkov na výskum a vývoj v BB kraji (GERD)

Počet zamestnancov (vľavo) vo výskume a vývoji sa dlhodobo drží na stabilnej hodnote. Výdavky na výskum a vývoj (vpravo) od roku 2010 vzrástli zhruba na dvojnásobok, v porovnaní s ostatnými krajmi však patria k najnižším. Skokový jednorazový nárast v roku 2015 bol spôsobený najmä dočerpávaním eurofondov.

Zdroj: Štatistický úrad SR – Ročenka vedy a techniky 2020

Graf 31: Výdavky na výskum a vývoj v krajoch v mil. eur 2010 – 2019

Na Banskobystrický kraj pripadá len 5,3 % z celkovej sumy výdavkov na výskum a vývoj, čo je druhý najnižší podiel po Prešovskom kraji.

Zdroj: Štatistický úrad SR – Ročenka vedy a techniky 2020

Účasť súkromného sektora na výdavkoch do výskumu a vývoja je relatívne nízka, pričom práve súkromný sektor je ťahúňom inovačnej výkonnosti. 52 % výdavkov v sledovanom období pochádzalo zo zdrojov z podnikateľského prostredia, čo je v porovnaní s priemerom EÚ zhruba o 7 p. b. menej. 47 % tvorili štátne výdavky. Účasť podnikateľského prostredia je teda značne pod úrovňou cieľovej hodnoty Stratégie výskumu a inovácií pre inteligentnú špecializáciu SR (RIS3), ktorej cieľom bolo do roku 2020 zvýšiť podiel súkromných zdrojov do výskumu a vývoja v pomere minimálne 2:1 k verejným zdrojom.

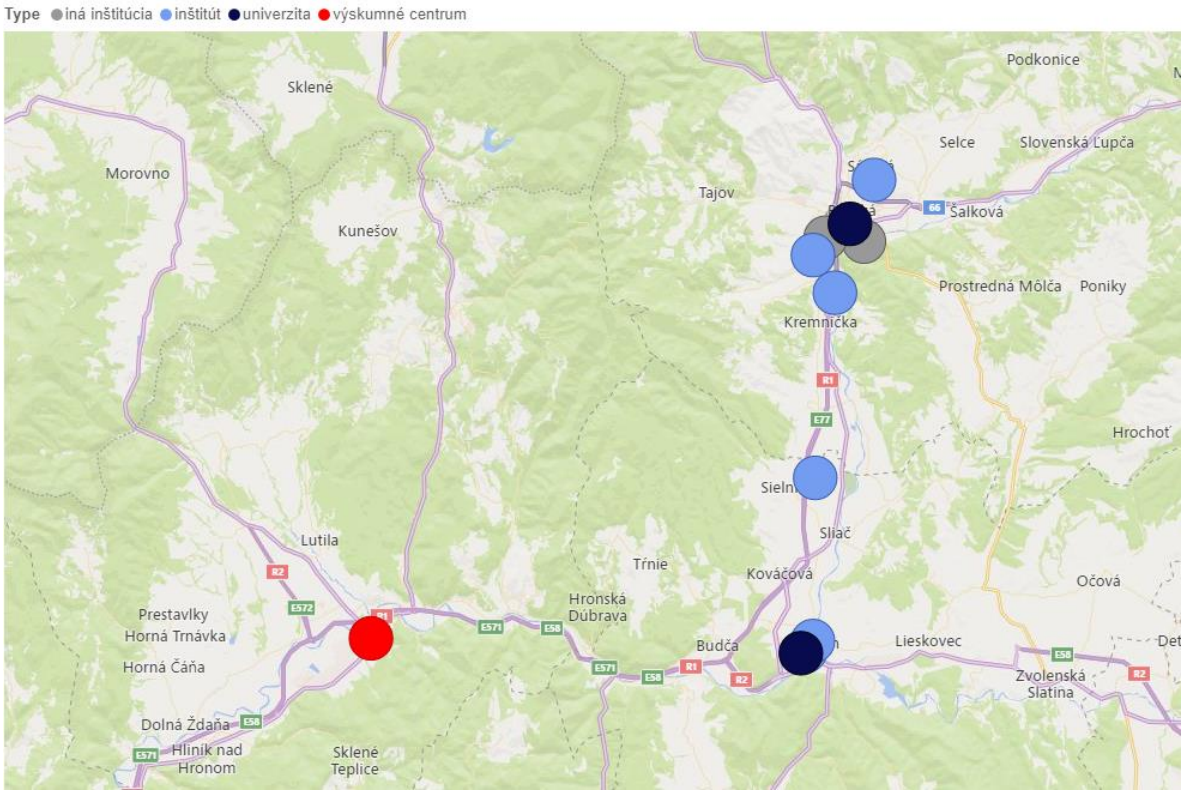
Podľa analýz[89] sa v období 2016 – 2018 zapájalo do inovačných činností len 28 % podnikov na Slovensku. V regióne stredné Slovensko to bolo 30 % podnikov. Inovujú skôr veľké podniky (cca 60 % z nich), **malé a stredné podniky inovujú podstatne menej** (25 %, resp. 40 %).

Rozvoj VaV kapacít sa v posledných rokoch spomalil. Od roku 2015 sa podiel kapitálových výdavkov na celkových výdavkoch na VaV znížil takmer z 25 % na necelých 6 % v roku 2019. Tento trend potvrdzuje aj takmer stagnujúci vývoj personálnych kapacít.

Kraj je sídlom niekoľkých verejných výskumných a vývojových inštitúcií. Všetky sídlia v severozápadnej časti regiónu – Banskej Bystrici, vo Zvolene a v Žiari nad Hronom. Ich zameranie je pomerne úzko špecializované, avšak relatívne dobre zodpovedá štruktúre kľúčových hospodárskych odvetví.

[89] Štatistický úrad SR (2020). Inovačná aktivita podnikov v Slovenskej republike 2016-2018. Analýza je dostupná len na úroveň NUTS2 – teda región stredné Slovensko (Banskobystrický + Žilinský kraj), nie samostatne pre kraj, pričom vzhľadom na výšku výdavkov na VaV a počtu zamestnancov možno predpokladať, že vyššie hodnoty ukazovateľov pripadajú na Žilinský kraj.

Mapa 10: Verejné výskumné a vývojové inštitúcie v Banskobystrickom kraji

K nízkej inovačnej výkonnosti kraja významne prispieva aj chýbajúci ľudský kapitál. Počet zamestnancov vo VaV sa za posledných 10 rokov takmer nezmenil a v prepočte na počet obyvateľov patrí v porovnaní s ostatnými krajmi k najnižším. Drží sa stabilne na úrovni 2 300 osôb, resp. 1 300 FTE[90], z toho najviac v technických vedách (cca 500 FTE) a prírodných vedách (270 FTE), čo je v porovnaní s inovačne silnejšími regiónmi veľmi málo (Bratislavský kraj 10-tis. FTE, z toho 3-tis. technické vedy a 3-tis. prírodné vedy, Košický kraj 2,7 tisíca FTE, z toho 1,2 tisíca technické vedy).

Inovačný potenciál kraja brzdí aj nízka informovanosť podnikateľov o možnostiach podpory v oblasti VaV, ktorú čiastočne spôsobuje komplikovaný systém podpory. Pre firmy, a zvlášť MSP, je preto často zložité získať relevantné informácie. Podniky tiež nemajú dostatočný prehľad o výskumných inštitúciách v regióne. To súvisí aj so **slabou prepojenosťou** podnikateľského sektora s vedecko-výskumnými inštitúciami, ktorá sa opäť týka najmä MSP. Problematickou sa javia aj **absencia národného regulačného rámca v oblasti práv duševného vlastníctva** a obmedzené možnosti využívania VaV infraštruktúry obstaranej z grantových schém na komerčné účely.[91]

Lepšie sieťovanie samotných podnikateľov a podpora medzinárodnej spolupráce môže viesť k posilneniu transferu technológií, a tým aj k posilneniu inovačnej výkonnosti. Pozitívnym príkladom fungujúcej spolupráce verejného výskumného sektora a priemyslu je Inoval, inovačné centrum SAV pre technológie spracovania hliníka a výrobkov z neho v Žiari nad Hronom. K inovačnej výkonnosti môžu vo významnej miere prispieť inovácie v drevospracujúcom priemysle, kde má kraj silnú konkurenčnú výhodu v podobe veľkých zásob drevnej suroviny a existencia

[90] FTE – full time employees – zamestnanci na plný úväzok
[91] Medzinárodná banka pre obnovu a rozvoj/Svetová banka (2020). Banskobystrický kraj: Kľúčová dynamika regionálneho rozvoja

Technickej univerzity vo Zvolene, ktorá ako jediná ponúka študijné odbory a výskum v oblasti spracovania dreva.

Banskobystrický samosprávny kraj mal ako jeden z prvých troch krajov v SR vypracovanú regionálnu inovačnú stratégiu schválenú Zastupiteľstvom BBSK v r. 2007, ktorá nebola realizovaná. Dôvodom zlyhania v implementácii inovačnej politiky bol najmä nedostatok vlastných finančných zdrojov na realizáciu stratégie.[92]

V súčasnosti kraj **v rámci iniciatívy Catching-Up Regions** realizuje aktivity zamerané najmä na prepojenie priemyslu na pracoviská výskumu a vývoja v kraji. Bola založená zóna pre študentov Innolab, kde si študenti môžu otestovať svoje nápady a využívať vybavenie centra. Taktiež bola vytvorená schéma funkčného finančného mechanizmu vo forme schémy regionálnych inovačných voucherov, ktoré budú slúžiť na stimuláciu a motiváciu výskumno-vývojových pracovísk a regionálnych firiem k vzájomnej spolupráci. Zámerom do budúcnosti je vytvorenie regionálneho inovačného centra, ktoré bude informačným kontaktným a sieťovacím bodom pre firmy v kraji, kde im na základe ich potrieb bude odporučená priama spolupráca s existujúcimi inovačnými centrami a vedeckými pracoviskami v kraji alebo mimo kraja, rozšírenie modelu Innolab aj do ďalších miest a pomoc ústredným orgánom verejnej správy pri odstraňovaní legislatívnych prekážok.[93]

Digitalizácia a využívanie dát v hospodárstve[94]

Oblasť digitalizácie a digitálnej transformácie je úzko spätá s inováciami a podobne ako inovácie patrí k slabým miestam SR aj regiónu. V európskom hodnotení Indexu digitálnej ekonomiky a spoločnosti (DESI)[95] sa Slovensko v roku 2020 umiestnilo na 22. priečke spomedzi členských krajín EÚ, čo predstavuje medziročné zhoršenie pozície o dve miesta. Za priemerom EÚ zaostáva vo všetkých piatich sledovaných oblastiach.

V dostupnosti rýchleho a ultrarýchleho širokopásmového pokrytia bolo zaznamenané zlepšenie, napriek tomu v kraji ešte stále existujú tzv. biele miesta bez pokrytia. Podľa Národného plánu širokopásmového pripojenia by mali mať do roku 2030 prístup k ultrarýchlemu pripojeniu všetky obce Slovenska. Plánované je spolufinancovanie cez fondy EÚ prostredníctvom dopytových výziev na budovanie optickej infraštruktúry pre prevádzkovateľov sietí alebo samosprávy.[96]

Ľudský kapitál patrí k najslabším oblastiam v hodnotení DESI. Viaceré analýzy[97] potvrdzujú, že vo všeobecnosti sa digitálne zručnosti Slovákov síce zlepšujú, no len pomalým tempom a nedosahujú úroveň priemeru EÚ. Aspoň základné digitálne zručnosti uvádza 54 % obyvateľov

[92] Banskobystrický samosprávny kraj (2015). Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja Banskobystrického samosprávneho kraja 2015 – 2023

[93] Európska komisia, Úrad vlády SR, Ministerstvo financií SR (2021). Plán obnovy a odolnosti Slovenska. Komponent 3 – Udržateľná doprava

[94] Len veľmi málo dát o digitalizácií, digitálnej transformácii a súvisiacich témach je dostupných v nižšej granularite ako na úrovni SR, preto v analýze vychádzame najmä z dát na národnej úrovni a závery primerane aplikujeme v kontexte ostatných súvisiacich oblastí aj na krajskú úroveň.

[95] Európska komisia (2021). The Digital Economy and Society Index (DESI); Európska komisia (2021). Index digitálnej ekonomiky a spoločnosti (DESI) 2020 – Slovensko. – Index sa meria len v granularite na úrovni SR

[96] Ministerstvo investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie Slovenskej republiky (2021). Národný plán širokopásmového pripojenia.

[97] Napr. Ministerstvo investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie Slovenskej republiky (2019). Stratégia digitálnej transformácie Slovenska 2030; Hall, R., Dráľ, P., Fridrichová, P., Hapalová, M., Lukáč, S., Miškolci, J., Vančíková, K. (2019) Analýza zistení o stave školstva na Slovensku – To dá rozum, Bratislava: MESA10, 2019; Velšic, M. (2020). Digitálna gramotnosť na Slovensku 2020. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky, 2020; Digitálna koalícia – Národná koalícia pre digitálne zručnosti a povolania (2020). Záverečná správa IT Fitness test 2020.

(priemer EÚ 58 %) a viac ako základné len 27 % Slovákov (priemer EÚ 33 %).[98] Zamestnávatelia upozorňujú na nesúlad medzi ich požiadavkami a reálnymi zručnosťami uchádzačov všetkých vekových kategórií. Problematickou oblasťou sú tiež relatívne slabé digitálne zručnosti mladých, ktoré z veľkej časti pramenia z nevyhovujúceho vzdelávacieho systému, nedostatku učiteľov informatických predmetov aj nevyhovujúce technické vybavenie a chýbajúce pripojenie. Testovanie IT Fitness, ktoré každoročne organizuje IT Asociácia Slovenska, ukazuje, že digitálne zručnosti žiakov aj učiteľov v Banskobystrickom kraji zaostávajú za ostatnými krajmi, i keď nie v takej výraznej miere. V roku 2020 bola priemerná úspešnosť 61,67 %, pričom respondenti z BB kraja dosiahli priemernú úspešnosť 55,37 %.[99] Podobné výsledky ukazuje analýza Inštitútu pre verejné otázky, podľa ktorej je index digitálnej gramotnosti obyvateľov Banskobystrického kraja na úrovni 0,52, čo je mierne pod priemerom SR (0,53).[100] Z menšej dostupnosti a slabších digitálnych zručností potom vyplýva aj podpriemerné využívanie internetových služieb domácnosťami.

Podobne sú na tom aj podniky, ktoré sa v hodnotení integrácie digitálnych technológií umiestňujú pod priemerom EÚ. Čoraz väčší počet priemyselných spoločností podniká kroky smerujúce k digitálnej transformácii, a to najmä na účely zvyšovania svojho výkonu a zefektívňovania interných procesov, vysokú alebo veľmi vysokú intenzitu digitalizácie vykazuje len 18 % podnikov (priemer EÚ 26 %). Podniky najviac zaostávajú vo využívaní sociálnych médií, cloudových služieb a Big Data. Za jednu z hlavných príčin podniky považujú nedostupnosť kvalifikovaného ľudského kapitálu, ktorý by bol schopný v podnikoch viesť digitálnu transformáciu. Podľa dát Štatistického úradu SR[101] necelých 20 % podnikov zamestnáva IKT špecialistov. IKT/IT špecialisti boli v roku 2020 zamestnaní v 76,8 % veľkých podnikov, v 35,7 % stredných a len v 9,7 % malých podnikov. Údaje z analýzy Big Data využilo v roku 2020 len 5,6 % podnikov, pričom až 67 % podnikov uviedlo ako dôvod nevyužívania Big Data analýz práve nedostatok ľudských zdrojov, zručností a vedomostí. Druhým najčastejším dôvodom, ktorý podniky uvádzali, bolo, že využívanie Big Data analýz nepatrí medzi ich priority, čo naznačuje, že ani samotní podnikatelia nemajú dostatočné povedomie o dôležitosti, prínosoch a možnostiach využívania digitálnych technológií.

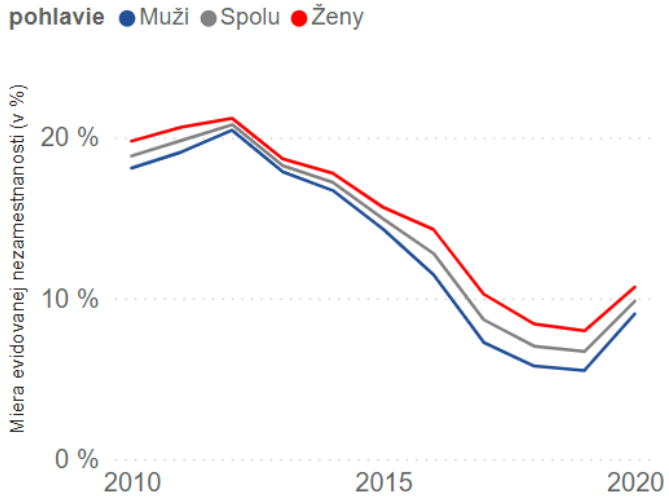
Nezamestnanosť[102] a pracovná sila

Banskobystrický kraj je jedným z troch krajov s najvyššou mierou nezamestnanosti. Nezamestnanosť v kraji v posledných rokoch dlhodobo klesala podobne ako na úrovni SR až do konca roka 2019 (SR 4,92 %, BB kraj 6,69 %). V roku 2020 začala nezamestnanosť následkom pandémie koronavírusu opäť rásť a dosiahla úroveň 9,83 %.

Výrazné priestorové rozdiely v nezamestnanosti v rámci kraja potvrdzujú silnejšiu ekonomickú výkonnosť severozápadnej časti regiónu a, naopak, slabú rozvinutosť na juhu kraja. Najvyššia nezamestnanosť je v južných okresoch, najmä Rimavská Sobota a Revúca, ktoré s mierou nezamestnanosti na úrovni 18 – 20 % obsadzujú prvé dve priečky poradia okresov SR s najvyššou nezamestnanosťou.

[98] Európska komisia (2021). The Digital Economy and Society Index (DESI)
[99] Digitálna koalícia – Národná koalícia pre digitálne zručnosti a povolania (2020). Záverečná správa IT Fitness test 2020
[100] Velšic, M. (2020). Digitálna gramotnosť na Slovensku 2020. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky, 2020
[101] Štatistický úrad SR (2020). Využívanie informačných a komunikačných technológií v podnikoch 2020.
[102] Údaje o nezamestnanosti uvádzame k 31. 12. 2020, zdroj: Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny (2022). Nezamestnanosť – mesačné štatistiky

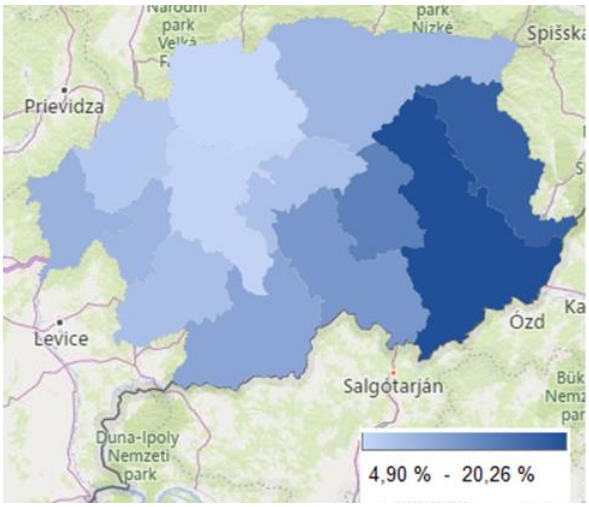
Graf 32: Vývoj nezamestnanosti v BB kraji

Miera nezamestnanosti v BB kraji kontinuálne klesala až do začiatku koronakrízy v roku 2020, keď sa vrátila na úroveň z priebehu roka 2017. Miera nezamestnanosti žien je nad úrovňou 10,7 %, čo je v porovnaní s mužmi o 1,4 p. b. viac.

Zdroj: Štatistický úrad SR

Graf 33: Miera nezamestnanosti v okresoch (2020)

Z mapy jednoznačne vidieť veľké priestorové rozdiely. Miera nezamestnanosti v južných okresoch je aj o 10 – 20 p. b. vyššia ako v severozápadnej časti kraja.

Zdroj: Štatistický úrad SR

Viac ako polovicu uchádzačov o zamestnanie (UoZ) v kraji tvoria dlhodobo nezamestnaní (v evidencii viac ako 12 mesiacov). Z hľadiska dosiahnutého vzdelania má 53 % UoZ ukončené stredoškolské vzdelanie a 35 % len základné vzdelanie. 55 % UoZ bolo bez predchádzajúceho zamestnania. Najmenej priaznivá štruktúra UoZ je v južnej časti regiónu, kde podiel dlhodobo nezamestnaných je takmer 60 % (nad 12 mesiacov). Zároveň viac než polovica UoZ má ukončené maximálne základné vzdelanie. 83 % UoZ tvoria uchádzači bez predchádzajúceho zamestnania alebo takí, ktorí pred evidenciou pracovali ako pomocní alebo nekvalifikovaní pracovníci.

Z hľadiska vekového zloženia UoZ je situácia v celom kraji približne rovnaká a je porovnateľná s priemerom SR. 12 % UoZ tvoria mladí do 25 rokov (4,2 tisíca osôb), 19 % UoZ vo veku nad 55 rokov (7-tisíc osôb). Výnimkou sú okresy Žiar nad Hronom a Žarnovica s nadpriemerným podielom UoZ nad 55 rokov na úrovni 25 %.

54 % UoZ v kraji tvoria ženy. Miera nezamestnanosti žien je na úrovni 10,7 %, čo je v porovnaní s mužmi o 9 % viac. Z územného hľadiska sú najväčšie rozdiely v miere nezamestnanosti medzi mužmi a ženami v okresoch Brezno, Žarnovica, Žiar nad Hronom a Detva. Problémom na celoštátnej úrovni je nižšia miera ekonomickej aktivity žien, predovšetkým z dôvodu nízkej miery participácie žien s malými deťmi na trhu práce, ktorej príčinou je nedostupnosť flexibilných foriem práce a nízka dostupnosť formálnej starostlivosti o deti do troch rokov. Zamestnanosť žien ešte viac klesá s počtom detí.[103]

[103] Turkovič, Z. (2021). Rodičia na trhu práce: Zosúlaďovanie pracovného a rodinného života. Bratislava: Inštitút pre výskum práce a rodiny. Bulletin. Február 2021. Vol. 2 Issue 2.

Systém vekového manažmentu a potenciál striebornej ekonomiky

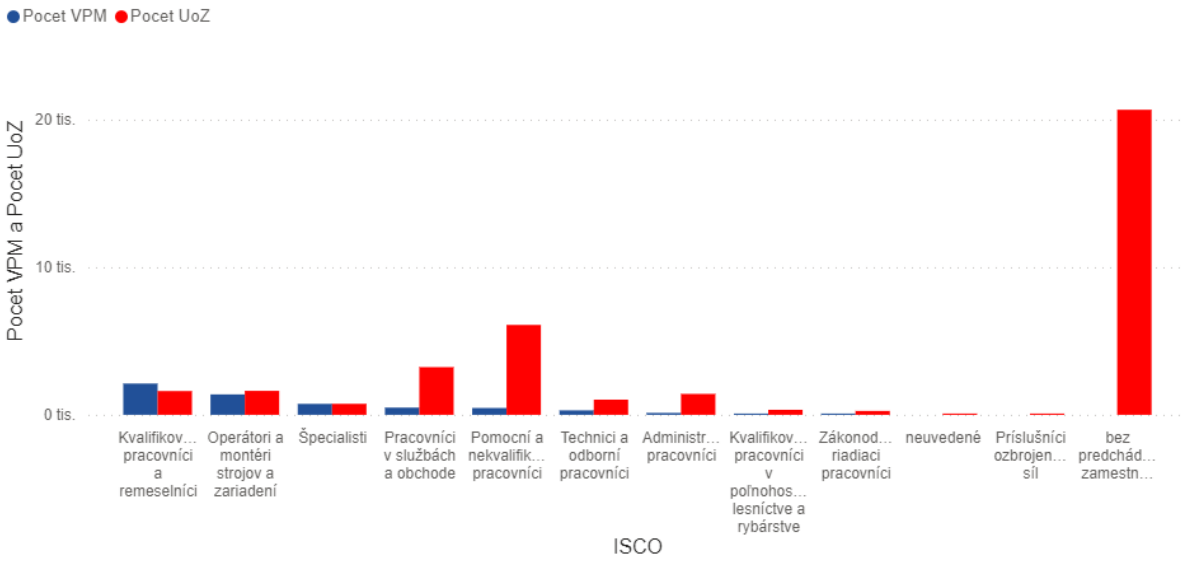
Napriek vysokej nezamestnanosti sa mnohí zamestnávatelia v kraji stretávajú s nedostatkom vhodných uchádzačov na kvalifikované a odborné pozície. V situácii, keď obyvateľstvo starne a mladí kvalifikovaní ľudia odchádzajú mimo kraja, je potrebné venovať pozornosť politikám aktívneho starnutia. Práve v oblasti **zamestnanosti osôb**[55] zaostávalo Slovensko v roku 2018 za priemerom EÚ-28 takmer o 5 %. Súviselo to najmä s nedoceňovaním významu a aplikácie **vekového manažmentu** v praxi zamestnávateľských subjektov, rovnako v minimálnej účasti starších ľudí v programoch a aktivitách **celoživotného vzdelávania**.

Systém vekového manažmentu vznikol ešte začiatkom deväťdesiatych rokov minulého storočia vo Fínsku ako odpoveď na narastajúci nedostatok pracovnej sily a rozhodnutie neriešiť situáciu jej dovozom, ale systematickou prácou so všetkými vekovými kategóriami vlastných zamestnancov s ohľadom na ich životný a rodinný cyklus (napr. na záväzky starostlivosti o deti či odkázaných členov rodiny). Vekový manažment sa však primárne zameriava na vytváranie vhodných pracovných podmienok pre zamestnávanie starších zamestnancov a pre ich čo najdlhšie zotrvávanie v pracovnom živote. Povedomie manažmentov v slovenských zamestnávateľských organizáciách o systéme vekového manažmentu ako stratégie podpory aktívneho starnutia zamestnancov je veľmi nízke, resp. mylne interpretované, a to napriek prenositeľným skúsenostiam, ktoré sú k dispozícii v okolitých krajinách. MPSVR SR síce v rámci implementácie opatrení z NPAS na roky 2014 – 2020 vydalo brožúrku, ktorá obsahuje definíciu a zásady vekového manažmentu, tieto však prevažne neboli aplikované v činnosti zamestnávateľov súkromnej či verejnej sféry. Ak bola doposiaľ dôvodom slabá motivácia zamestnávateľov pre dostatok pracovnej sily, v súčasnosti sa situácia zásadným spôsobom mení. Možno predpokladať, že pokiaľ nebudú u zamestnávateľov intenzívnejšie aplikované postupy vekového manažmentu premietnutého na celý životný a rodinný cyklus zamestnancov, potom bude Slovensku chýbať čoraz viac pracovných síl s negatívnym vplyvom na národnú ekonomiku a verejné financie.

Dopyt a ponuka na trhu práce

Medzi dopytom a ponukou na trhu práce existuje nesúlad. Z porovnania počtu voľných pracovných miest a počtu uchádzačov podľa profesie (ISCO) vyplýva, že dopyt po kvalifikovaných pracovníkoch a remeselníkoch prevyšuje počet UoZ s touto profesiou. Naopak, evidovaných na úrade práce je prebytok administratívnych pracovníkov, pracovníkov v službách a obchode, pomocných a nekvalifikovaných pracovníkov a uchádzačov bez predchádzajúceho zamestnania.

Graf 34: Porovnanie voľných pracovných miest a uchádzačov o zamestnanie v Banskobystrickom kraji podľa profesie ISCO (2020)

Zdroj: ÚPSVaR 31. 12. 2020

Analýzy trhu práce hovoria o výraznom nedostatku pracovných síl na slovenskom trhu, pričom sa očakáva, že nedostatok bude pretrvávať aj v strednodobom horizonte. Dodatočná potreba pracovných síl v Banskobystrickom kraji do roku 2025 je prognózovaná na 40-tisíc osôb.[104] Dodatočná potreba je pritom vyvolaná nesúladom medzi ponukou a dopytom na trhu práce. Uchádzačom okrem požadovanej kvalifikácie chýbajú aj niektoré kľúčové zručnosti. Očakáva sa, že až 70 % pracovných príležitostí bude vznikať na stredoškolských pozíciách, kde bude aj najväčší nedostatok pracovných síl.[105] Z dlhodobého hľadiska sa dopyt na trhu práce uberá od poľnohospodárstva, ťažby a priemyslu smerom k službám. Tento trend súvisí s rastúcou životnou úrovňou obyvateľov, je v súlade s vývojom v najvyspelejších krajinách a je urýchľovaný globalizáciou, technologickým pokrokom a inováciami.[106]

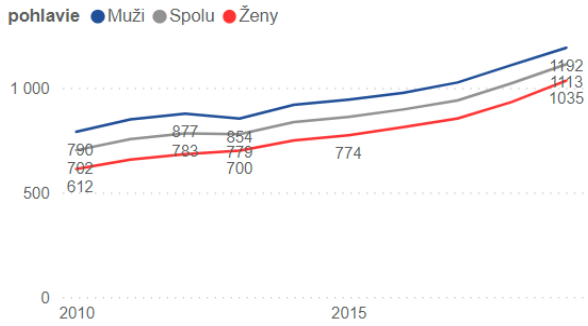
Očakáva sa, že do roku 2030 bude takmer štvrtina nových pracovných miest na Slovensku vytvorená v odvetví služieb a obchodu. Nárast by mal nastať aj na pozíciách kvalifikovaných pracovníkov a remeselníkov, technických a odborných pracovníkov a na manažérskych pozíciách. Naopak, na pozíciách operátorov a montérov strojov a zariadení sa očakáva pokles, čo možno pripísať automatizácii a robotizácii.[107] Svetové ekonomické fórum (WEF) prognózuje, že globálny trh práce sa v najbližších rokoch výrazne zmení. Pribudnú najmä pracovné pozície v IT sektore zamerané na vývojárske činnosti, automatizáciu a robotizáciu. Zároveň viaceré pozície (napr. administratívne pozície, účtovníci, pracovníci vo výrobe a pod.) budú v dôsledku automatizácie na ústupe. K podobným záverom dospeli aj slovenské prognózy.[108] V dôsledku automatizácie môže na Slovensku v budúcnosti zaniknúť viac než 60 % pracovných pozícií.

[104] Trexima, Minesterstvo práce, sociálnych vecí a rodiny (2020). Prognózy vývoja na trhu práce v SR II. Strednodobá prognóza potrieb trhu práce v horizonte 5 rokov v roku 2019.
[105] Trexima, Minesterstvo práce, sociálnych vecí a rodiny (2018). Prognózy vývoja na trhu práce v SR II. Kvantifikácia disparít na trhu práce a z nich vyplývajúce odporúčania pre trh práce v SR a jej jednotlivých regiónoch v roku 2017
[106] Trexima, Minesterstvo práce, sociálnych vecí a rodiny (2020). Prognózy vývoja na trhu práce v SR II. Komplexná analýza zamestnanosti a verifikácia prognóz v roku 2019
[107] Cedefop (2020). Skills forecast 2020: Slovakia. Cedefop skills forecast
[108] Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky (2019). Potreby trhu práce v odvetviach a zamestnaniach do roku 2025

Z hľadiska udržateľnosti hospodárskeho rastu a zvyšovania zamestnanosti je kľúčové, aby sa pracovná sila dokázala flexibilne prispôsobiť globálnym zmenám na trhu práce. Dôležitosť základných manuálnych a technických zručností („hard skills") zamestnancov sa postupne znižuje. Výrazne rastie dôležitosť mäkkých a prierezových zručností („soft skills"). Zručnosťami budúcnosti, na rozvoj ktorých je potrebné sa zamerať, sú: analytické a kritické myslenie a komplexné riešenie problémov, aktívne učenie a techniky učenia, kreativita, originalita, iniciatíva. Najdôležitejšími technickými zručnosťami, ktorých dôležitosť rastie, sú technologický dizajn a programovanie (IT a digitálne zručnosti). Podiel obyvateľov Slovenska s aspoň základnými digitálnymi zručnosťami dosahuje úroveň len 54 %.[109]S tým priamo súvisí kvalita a dostupnosť vzdelávania mládeže, ale aj celoživotného vzdelávania.[110]

Priemerná mesačná mzda v kraji dlhodobo rastie. Od roku 2010 sa zvýšila o viac než 50 %, čo kopíruje celoslovenský trend, a v roku 2019 dosiahla úroveň 1 113 eur[111]. Stále však zaostáva približne o 14 % za priemernou mzdou v SR. Tento jav možno pripísať vyššie opisovanej nízkej produktivite práce, nízkej vyprodukovanej pridanej hodnote aj slabšej konkurencieschopnosti regiónu. Najvyššie mzdy sú v odvetví informačných a komunikačných technológií, finančných a poisťovacích službách a v energetike.

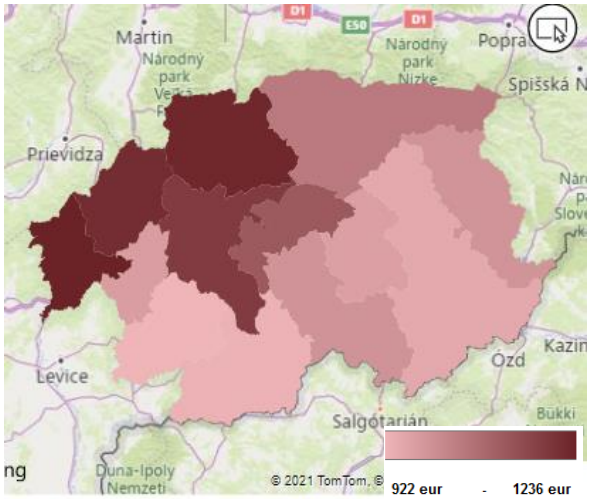
Graf 35: Vývoj priemernej mesačnej mzdy v BB kraji

Priemerná mesačná mzda v kraji kontinuálne rastie priemerným tempom 4,5 % ročne. Muži zarábajú priemerne o 14 % viac ako ženy.

Zdroj: Štatistický úrad SR

Graf 36: Priemerná mesačná mzda 2019

Z mapy vidieť priestorové rozdiely vo výške priemernej mzdy, ktorej rozloženie kopíruje celkovú ekonomickú výkonnosť regiónu. Priemerne najviac sa zarába v ekonomicky silnejšej severozápadnej časti kraja. Naopak, v najmenej rozvinutých okresoch je priemerná mzda najnižšia.

Zdroj: Štatistický úrad SR

Regionálne rozdiely v rámci kraja sú značné. Rovnako ako väčšina socio-ekonomických ukazovateľov, aj úroveň priemerných miezd poukazuje na ekonomicky silnejší severozápad a slabší juhovýchod regiónu. Nad priemerom kraja sa pohybujú mzdy len v okresoch Žarnovica, Banská

[109] Európska komisia (2021). The Digital Economy and Society Index (DESI)
[110] Banskobystrický samosprávny kraj (2021). Stratégia tvorby zamestnanosti s vyššou pridanou hodnotou so zameraním na CENTRÁ PODNIKOVÝCH SLUŽIEB, pre Banskobystrický samosprávny kraj na roky 2021 – 2027
[111] Mzdy podľa ekonomickej činnosti zistené pracoviskovou metódou, zdroj: Štatistický úrad SR. Verejná databáza DATAcube. V čase spracovania podkladov neboli dostupné údaje za rok 2020.

Bystrica, Žiar nad Hronom a Zvolen. Najmenej sa zarába v okresoch Krupina, Veľký Krtíš, Rimavská Sobota a Poltár.

Muži v BB kraji zarábajú priemerne o 14 % viac ako ženy. Najvyššia nerovnosť priemerných miezd je v okresoch Žiar nad Hronom, Žarnovica a Detva, k čomu prispieva výrazne vyššia zamestnanosť mužov v priemysle a technických odvetviach.

6. Kultúra a cestovný ruch pre udržateľný rozvoj

Kultúrne dedičstvo, kultúra a udržateľný cestovný ruch významne prispievajú k udržateľnému rozvoju a spoločným cieľom Agendy 2030. Ide o prierezové oblasti so spoločnými zdrojmi pre tvorbu hodnôt s ekonomickým, sociálnym aj environmentálnym rozmerom[112].

Výsledky kultúrnej politiky na Slovensku vo viacerých ukazovateľoch zaostávajú oproti priemeru EÚ. Nižšia ako priemer EÚ je pasívna kultúrna participácia (59,4 % na Slovensku oproti 63,7 % v EÚ), v slovenských knižniciach je registrovaných len 8,3 % populácie – oproti priemeru EÚ na úrovni 17,8 %. Až 25 % pamiatkového fondu sa nachádza v nevyhovujúcom stave[113]. Z týchto celoslovenských výsledkov sa nevymyká ani Banskobystrický kraj. Z hľadiska stavu nehnuteľných národných kultúrnych pamiatok (NNKP) je v kraji jedna štvrtina v narušenom a 5 % v dezolátnom stave. Počet aktívnych používateľov knižníc na Slovensku aj v kraji sa znižuje, v počte výpožičiek na obyvateľa sa pohybuje Banskobystrický kraj zhruba na úrovni slovenského priemeru (2,9 výpožičky). Počet návštevníkov múzeí a galérií na Slovensku aj v kraji sa do roku 2019 zvyšoval, znižuje sa však návštevnosť divadiel[114].

Oblasť cestovného ruchu v Banskobystrickom kraji zaznamenala pred začiatkom pandémie COVID-19 rýchlejší rast, ako bol celoslovenský priemer (rýchlejšie medziročné tempo rastu počtu prenocovaní). *Aj napriek tomu, že je intenzita prenocovaní v kraji v súčasnosti stále geograficky nerovnomerne rozložená (až dve tretiny prenocovaní bolo v roku 2019 zrealizovaných na území 11 obcí kraja), cestovný ruch je jedna z aktivít, ktorá môže prispieť k ekonomickému a sociálnemu rozvoju všetkých regiónov Banskobystrického kraja. Aj v zaostávajúcich regiónoch s nižším stupňom rozvoja infraštruktúry môže udržateľný cestovný ruch prispieť k zvyšovaniu kvality života, práve vďaka veľmi dobrému kultúrno-historickému a prírodnému potenciálu. Ako kľúčový rozvojový element a prostriedok riešenia regionálnych disparít bol cestovný ruch identifikovaný aj v strategických dokumentoch na medzinárodnej a národnej úrovni, okrem iného aj v rámci Vládou SR schválených akčných plánov rozvoja okresov Lučenec, Poltár, Revúca, Rimavská Sobota a aj vo všetkých tematických pracovných skupinách na úrovni strategicko-plánovacích regiónov pri príprave PHSR BBSK 2022 – 2030.*

Na vývoji kultúry a cestovného ruchu sa do značnej miery prejavili dôsledky pandémie COVID-19. Na jednej strane rozvoj týchto oblastí ovplyvňuje socio-ekonomická situácia obyvateľstva. Na druhej strane je výška výdavkov obyvateľov na kultúru, rekreáciu a ostatné služby v cestovnom ruchu, ktoré zrealizujú na Slovensku a v Banskobystrickom kraji priamo spojená s úrovňou ponuky (stavebno-technickým stavom NNKP, kvalitou služieb, ľudských zdrojov aj vybavenosťou a stupňom inovatívnosti ponuky pre návštevníkov vrátane využívania trendov v oblasti digitalizácie a iných technologických prvkov), dopravnej a informačnej dostupnosti aktív, rozvinutosti zázemia. V neposlednom rade je kľúčový rozvoj sieťovania a spolupráce aktérov v území vrátane vhodne cielených komunikačných a ostatných aktivít

[112] Aj z dôvodu prierezového charakteru týchto oblastí je pre oblasť kultúrnych zdrojov a udržateľného cestovného ruchu charakteristický na Slovensku nedostatok porovnateľných a pravidelne zbieraných dát na regionálnej, ale aj národnej úrovni (Satelitný účet kultúry a kreatívneho priemyslu SR a Satelitný účet cestovného ruchu SR sú podsystémy národných účtov).

[113] Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky/Inštitút kultúrnej politiky (2020). Revízia výdavkov na kultúru. Záverečná správa.; Ministerstvo kultúry SR a Úrad vlády SR (2020). Implementačný plán revízie výdavkov na kultúru pre roky 2021-2025.

[114] Kultúrna participácia, návštevnosť kultúrnych inštitúcií a podujatí a stav kultúrneho dedičstva boli navrhnuté pre sledovanie a analýzu ako základné ukazovatele v rámci Revízie výdavkov na kultúru a ďalej detailnejšie rozpracované v Implementačnom pláne revízie výdavkov na kultúru pre roky 2021 – 2025. Pre viaceré oblasti analýz boli práve z dôvodu absencie dát navrhnuté aj metódy zberu dát (napr. v oblasti kultúrnej participácie). Aj z uvedeného dôvodu neobsahuje analytická časť PHSR BBSK na roky 2022 – 2030 niektoré regionálne dáta, avšak v oblasti cieľov nadväzuje na smerovanie na národnej úrovni.

efektívneho marketingového manažmentu. Uvedené vytvára zároveň predpoklady zvyšovania sebestačnosti kultúrnych inštitúcií[115].

Kultúrne zdroje

Kultúrny potenciál Banskobystrického kraja je tvorený po stáročia ľuďmi, ktorí tu žili a žijú, zahŕňa v celej svojej rozmanitosti a osobitosti kultúrne hodnoty nehmotného a hmotného kultúrneho dedičstva a je neoddeliteľnou súčasťou našej kultúrnej identity.

Z nehmotného kultúrneho dedičstva, osobitne vynikajú živé kultúrne formy ako ľudové tradície a folklór (tanec, hudba, pieseň), obyčaje, zvyky, ale aj talent a fortieľ kultúrnych tvorcov. Hmotné kultúrne dedičstvo predstavujú jedinečné kultúrne pamiatky, zachované historické urbanistické štruktúry a iné staviteľské diela zakomponované v kultúrnej krajine, zbierky múzeí, galérií, fondy knižníc, chránené historické knižničné fondy, diela ľudového umenia a ľudovej umeleckej tvorby, zhmotnené diela hudby, dramatického umenia, tanca a scénografie na rozličných nosičoch.

Prostredníctvom rovnomerne rozloženej siete kultúrnych inštitúcií v pôsobnosti BBSK, ale aj iných zriaďovateľov a zakladateľov na území kraja sa vytvára veľký priestor na zachovávanie, zveľaďovanie a sprístupňovanie jedinečného kultúrneho bohatstva kraja v záujme udržateľného rozvoja kraja a zabezpečenia rozmanitosti kultúr regiónov v spoločenstve Európskej únie.

V kraji sa nachádza 350 kultúrnych inštitúcií (19 múzeí, 33 registrovaných múzejných zariadení, 4 galérie[116], 263 knižníc, 12 divadiel a 22 kultúrno-osvetových zariadení). Z týchto inštitúcií je 22 v zriaďovateľskej pôsobnosti BBSK (Príloha 6: Kultúra a cestovný ruch, Tabuľka 54). Ďalej sa v kraji nachádza 22 kín s celkovou kapacitou 75-tisíc sedadiel.[117] V kraji pôsobia aj ďalšie subjekty (vrátane nezriaďovanej kultúry) s príspevkom k rozvoju a uchovávaniu regionálnej identity a vytváraniu možností trávenia voľného času. Tie však PHSR BBSK vzhľadom na rozsah ďalej detailne neanalyzuje.

Podiel výdavkov slovenských domácností na rekreáciu a kultúru na ich celkových výdavkoch sa od roku 2010 znižuje (z podielu na úrovni 7,2 % z celkových výdavkov domácností v roku 2010 na úroveň 6,09 % v roku 2019). Tento negatívny trend sa prejavuje aj u domácností v Banskobystrickom kraji. Na druhej strane rast životnej úrovne na Slovensku, ktorý sa do roku 2019 prejavil aj rastom v odvetví cestovného ruchu,[118] vytvára príležitosti na zvyšovanie vlastných príjmov a sebestačnosti kultúrnych inštitúcií najmä prostredníctvom atraktívneho nastavenia ich ponuky pre návštevníkov.

[115] Podľa Ministerstva kultúry Slovenskej republiky/Inštitút kultúrnej politiky (2020). Revízia výdavkov na kultúru. Záverečná správa, v súčasnosti zaostávajú múzeá, galérie aj divadlá na Slovensku v podiele vlastných príjmov na celkových príjmoch za viacerými krajinami EÚ.

[116] Vrátane dvoch špecializovaných pracovísk Slovenského národného múzea a jedného vysunutého pracoviska Slovenskej národnej galérie so sídlom mimo Banskobystrického kraja.

[117] V Banskobystrickom kraji bol podľa údajov Štatistického úradu SR evidovaný rovnaký počet stálych kín ako v Bratislavskom kraji. Tieto kraje majú najvyšší počet kín v SR. Kapacita kín v Bratislavskom kraji je však podstatne vyššia (vyšší počet miest na sedenie). Na celkovej kapacite v SR sa kiná v Banskobystrickom kraji podieľajú 14 % (v poradí druhý kraj v počte miest na sedenie v kinách po Bratislavskom kraji) (spracované podľa údajov Štatistického úradu SR, Verejná databáza DATAcube).

[118] Rast počtu prenocovaní domácich aj zahraničných návštevníkov, rast pasívneho zahraničného cestovného ruchu Slovenska aj zvyšovanie podielu výdavkov domácností na služby v cestovnom ruchu (výdavky na hotely, reštaurácie a kaviarne).

Kultúrne dedičstvo

Mimoriadne bohatstvo a rozmanitosť kultúrneho dedičstva predstavuje jeden z najsilnejších prvkov kultúrneho potenciálu Slovenska[119] aj Banskobystrického kraja. Zabezpečenie jeho dlhodobej udržateľnosti je však výzvou na regionálnej aj národnej úrovni.

Takmer 17 % nehnuteľných národných kultúrnych pamiatok (NNKP) na Slovensku sa nachádza v Banskobystrickom kraji (1 831 národných kultúrnych pamiatok, 2 864 pamiatkových objektov), čím je z hľadiska ich zastúpenia v poradí druhým krajom na Slovensku. V kraji sa nachádza jedna pätina pamiatkových rezervácií v SR (6) a pamiatkových zón (16) (Príloha 6: Kultúra a cestovný ruch, Tabuľka 55, Zdroj: Pamiatkový úrad SR (2021), Evidencia národných kultúrnych pamiatok na Slovensku.

Tabuľka 56)

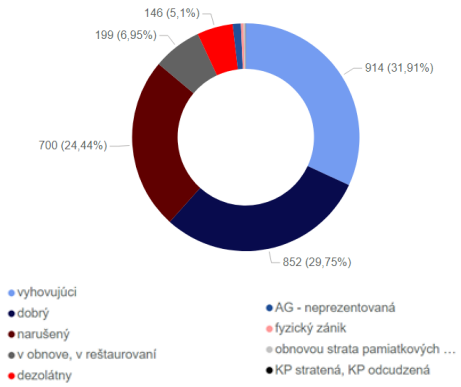
Mapa 11: Národné kultúrne pamiatky v Banskobystrickom kraji

Takmer 60 % nehnuteľných NKP kraja sa nachádza v dvoch strategicko-plánovacích regiónoch, a to Banská Štiavnica – Žarnovica – Žiar nad Hronom a v strategicko-plánovacom regióne Banská Bystrica – Brezno. V okrese Banská Štiavnica sa nachádza viac ako 10 % všetkých NNKP zo SR.

Zdroj: Pamiatkový úrad SR (2021)

Graf 37: Technický stav národných kultúrnych pamiatok v Banskobystrickom kraji

Až jedna štvrtina NNKP (pamiatkových objektov) je v narušenom stave a v prípade 5 % je ich stavebno-technický stav dezolátny. V obnove alebo v reštaurovaní je len 7 % NNKP v Banskobystrickom kraji.

Zdroj: Pamiatkový úrad SR (2021)

V zozname svetového dedičstva UNESCO[120] je v Banskobystrickom kraji zapísaný evanjelický artikulárny kostol v Hronseku (súčasť zápisu ôsmich najvzácnejších drevených kostolíkov zo 40 jedinečných drevených sakrálnych objektov na Slovensku) a Banská Štiavnica (Historické mesto Banská Štiavnica a technické pamiatky v jeho okolí)[121].

[119] Ministerstvo investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie Slovenskej republiky (2021). Vízia a stratégia rozvoja Slovenska do roku 2030 – dlhodobá stratégia udržateľného rozvoja Slovenskej republiky – Slovensko 2030.
[120] UNESCO (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization /Organizácia Spojených národov pre vzdelávanie, vedu a kultúru)
[121] Slovenské dedičstvo UNESCO (2021). Pamiatky UNESCO na Slovensku

Značku **Európske dedičstvo**, ktorá je udeľovaná od roku 2013[122], získali ako prvé na Slovenku v roku 2021 Stredoveké nástenné maľby Gemera a Malohontu. Ocenená lokalita zahŕňa 12 sublokalít (sakrálnych stavieb) v Banskobystrickom kraji a Košickom kraji, ktoré tvoria jeden celok.[123]

Z 32 prvkov zapísaných v reprezentatívnom zozname **nehmotného kultúrneho dedičstva** na Slovensku reprezentuje až sedem jedinečností kraja spojených s tradičnou ľudovou kultúrou regiónu Podpoľanie (podpolianske rozkazovačky a drevené vyrezávané kríže na Podpoľaní), regiónu Horehronie (horehronský viachlasný spev), Novohrad (kraslice z Polichna) a mesta Banská Bystrica (Radvanský jarmok) a banskými tradíciami a históriou baníctva v Banskej Štiavnici (banskoštiavnický Salamander) a Špani doline (Aušusnícke služby špaňodolinských baníkov). Viacerých regiónov, obcí a aktívnych združení v Banskobystrickom kraji sa týkajú aj ďalšie prvky zapísané v zozname (špecifické pre viac území Slovenska), ako napríklad gajdy a gajdošská kultúra na Slovensku (uchovávané v obci Malá Lehota a Veľká Lehota v okrese Žarnovica), tradičné bábkarstvo na Slovensku (spojené s pôsobením divadelnej rodiny Anderleovcov v Banskej Bystrici), črpáky (rozšírené vo viacerých regiónoch v kraji), ale aj modrotlač, sokoliarstvo, vysokohorské nosičstvo a ďalšie[124].

Múzeá a galérie

Múzeá a galérie sú kultúrne inštitúcie, ktorým bola zverená funkcia ochrany, obnovy a prezentácie rozvoja kultúrneho dedičstva prostredníctvom zbierkových predmetov s cieľom zvýšenia záujmu širokej verejnosti o toto poznanie.

V roku 2021 bolo v Banskobystrickom kraji 18 % z celkového počtu múzeí na Slovensku (17 z 93).[125] Viac ako polovica z týchto múzeí v kraji je v zriaďovateľskej pôsobnosti ústredných orgánov štátnej správy a Banskobystrického samosprávneho kraja (spolu 11 múzeí). Ostatné sú v zriaďovateľskej pôsobnosti miest, obcí a iných právnických osôb (spolu 6 múzeí). V kraji sú tiež dve špecializované múzeá Slovenského národného múzea v Bratislave. Expozície a pracoviská múzeí sú v kraji lokalizované v **41 samostatných lokalitách**, príp. objektoch. Okrem múzeí je v Banskobystrickom kraji ďalších **33 múzejných zariadení**[126] zriadených najmä obcami (Príloha 6: Kultúra a cestovný ruch, Tabuľka 57, Tabuľka 58).

[122] Európsky parlament a Rada Európskej únie (2011). Rozhodnutie Európskeho parlamentu a Rady č. 1194/2011/EÚ zo 16. novembra 2011, ktorým sa ustanovuje akcia Európskej únie na podporu značky Európske dedičstvo. Značka Európske dedičstvo je prvou iniciatívou Európskej únie špecificky zacielenou na prezentáciu európskej dimenzie vybraných lokalít a na aktívne šírenie povedomia verejnosti o ich národnom či celoeurópskom význame, čím sa odlišuje aj od Zoznamu svetového dedičstva UNESCO. Cieľom značky je podnietenie medzikultúrneho dialógu, zvýšenie hodnoty kultúrneho dedičstva, posilnenie jeho významu v ekonomike a udržateľnom rozvoji regiónov najmä prostredníctvom kultúrneho cestovného ruchu.
[123] Európska komisia (2021). Medieval wall painting in the Gemer and Malohont regions (Slovakia).
[124] Centrum pre tradičnú ľudovú kultúru (2021). Nehmotné kultúrne dedičstvo.
[125] Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky (2021). Register múzeí a galérií.
[126] Slovenské národné múzeum (2021). Evidencia múzejných zariadení na Slovensku.

Tabuľka 6: Počet múzeí v Banskobystrickom kraji a ich pracovísk (lokalít sprístupnených pre návštevníka) podľa zriaďovateľa v roku 2021.

Zriaďovateľ/zakladateľ múzea	Počet múzeí v Banskobystrickom kraji	Samostatné lokality/objekty múzeí s expozíciami v Banskobystrickom kraji
Rezorty (z toho):	**6**	**18**
MDV SR	**1**	**1**
MP SR	**2**	**3**
MO SR	**1**	**4**
MŽP SR	**1**	**7**
MK SR	**1**	**3**
BBSK	**5**	**7**
Mestá a obce	**4**	**7**
Iné	**2**	**5**
Spolu	**17**	**37**
Špecializované múzeá Slovenského národného múzea v Banskobystrickom kraji	**2**	**3**
Iné slovenské múzeá s expozíciou v Banskobystrickom kraji	**0**	**1**
Spolu	**19**	**41**

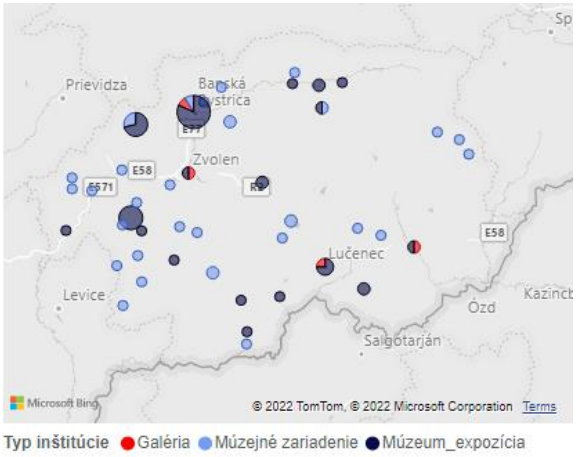
Expozície 17 múzeí so sídlom v kraji sa nachádzajú v 37 samostatných lokalitách, príp. objektoch. S objektmi špecializovaných múzeí so sídlom mimo kraja, a to Slovenského národného múzea (Múzeom bábkarských kultúr a hračiek, hrad Modrý Kameň, a Múzeom kultúry Maďarov na Slovensku) a stálou expozíciou Slovenského olympijského a športového múzea (v Kremnici) je v kraji 41 samostatných lokalít sprístupnených pre návštevníkov múzeami. V kraji sa nachádza ďalších 33 zariadení vedených v Evidencii múzejných zariadení vedenej Slovenským národným múzeom.

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa Ministerstva kultúry SR (2021), Register múzeí a galérií a webových sídiel múzeí (2021).

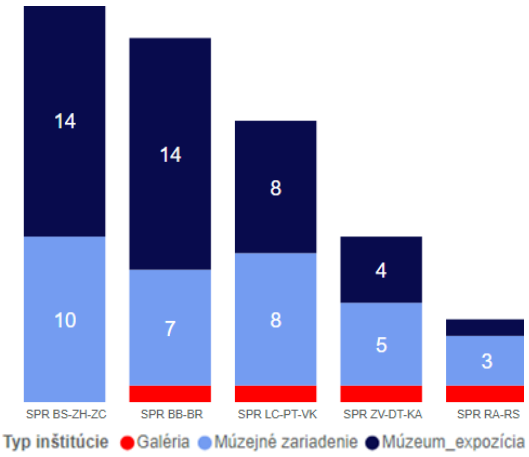
V Banskobystrickom kraji sú lokalizované 4 galérie zapísané v registri vedenom Ministerstvom kultúry SR, a to Slovenská národná galéria Zvolenský zámok, a tri galérie so sídlom v kraji (12 % z celkového počtu galérií v SR), a to Stredoslovenská galéria v zriaďovateľskej pôsobnosti BBSK, Mestská galéria Rimavská Sobota v zriaďovateľskej pôsobnosti mesta, a jedna galéria v zriaďovateľskej pôsobnosti inej právnickej osoby[127].

[127] Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky (2021). Register múzeí a galérií.

Mapa 12: Múzeá, múzejné zariadenia a galérie v Banskobystrickom kraji a ich lokalizácia.

Graf 38: Múzeá, múzejné zariadenia a galérie v strategicko-plánovacích regiónoch.

Na mape sú označené lokality v Banskobystrickom kraji, v ktorých pôsobí 19 múzeí a 4 galérie vedené v registri Ministerstva kultúry SR vrátane dvoch múzeí, ktoré nemajú sídlo v Banskobystrickom kraji (spolu 41 lokalít) a 33 múzejných zariadení (33 lokalít) vedených v Evidencii Slovenského národného múzea. Najväčšie zastúpenie týchto inštitúcií je v meste Banská Bystrica (deväť lokalít, v ktorých majú expozície štyri múzeá, je tu jedno múzejné zariadenie a jedna galéria), nasleduje Banská Štiavnica (sedem lokalít Slovenského banského múzea) a mesto Kremnica.

V SPR Banská Štiavnica – Žarnovica – Žiar nad Hronom je najviac múzejných zariadení (10) a 3 múzeá, ktoré majú expozície v 14 lokalitách. Druhým v poradí je SPR Banská Bystrica – Brezno (päť múzeí, ktoré majú expozície v 14 lokalitách a je tu 7 múzejných zariadení). Najmenšie zastúpenie múzeí je v SPR Revúca – Rimavská Sobota, kde sa nachádza Gemersko-malohontské múzeum v Rimavskej Sobote a 3 múzejné zariadenia v okrese Revúca.

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa: Ministerstvo kultúry SR (2021) Register múzeí a galérií, webových sídiel múzeí (2021) a Slovenské národné múzeum (2021), Evidencia múzejných zariadení na Slovensku.

V roku 2019 a 2020 disponovali múzeá v kraji 7,2 mil. zbierkových predmetov, galérie 15 tisícami predmetov. Na celoslovenskej návštevnosti sa v roku 2019 podieľali múzeá a galérie v Banskobystrickom kraji 15 %. Spolu mali **861-tisíc** návštevníkov, z ktorých bolo 93 % (798-tisíc) návštevníkov múzeí a 7 % (63-tisíc) návštevníkov galérií[128]. Najnavštevovanejšie múzeum je Múzeum Slovenského národného povstania v Banskej Bystrici, ktoré je zároveň múzeom s dlhodobo najvyšším počtom návštevníkov na Slovensku[129]. **Počet návštevníkov** múzeí na Slovensku sa počas 10 rokov (2010 – 2019) priemerne medziročne zvyšoval o 5,3 %, v Banskobystrickom kraji len o 0,5 %. K celoslovenskému tempu sa rast počtu návštevníkov začal približovať v roku 2017 [130] (Príloha 6: Kultúra a cestovný ruch, graf 124 – 129).

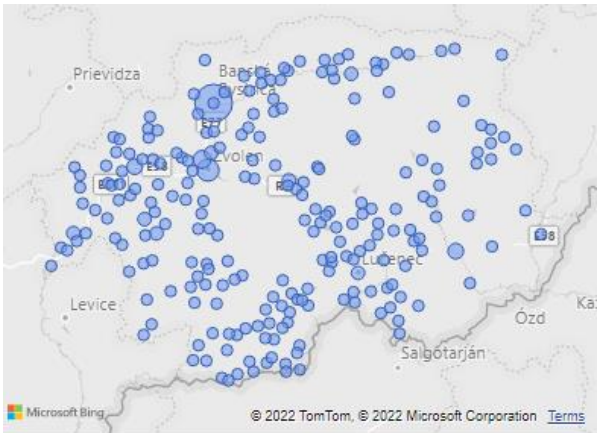
Knižnice

Tieto kultúrne inštitúcie prinášajú poznanie a záujem širokej verejnosti o rozvoj knižnično-informačných služieb v oblasti kultúry a umenia a postupne sa stávajú komunitnými miestami

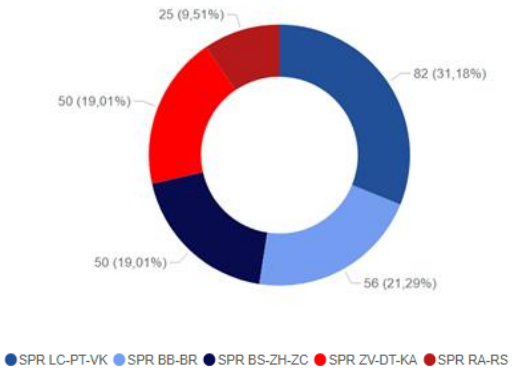
[128] Štatistický úrad SR. Verejná databáza DATAcube.
[129] EUROSTAT (2019). Culture statistics. 2019 Edition. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2019.
[130] Prepočet priemernej medziročnej zmeny podľa údajov Štatistického úradu SR, Verejná databáza DATAcube.

stretávania bez rozdielu na vek. V roku 2019 bolo v kraji podľa údajov Štatistického úradu SR 263 knižníc (17 % z celkového počtu takmer 1,7 tis. knižníc v SR)[131].

Mapa 13: Knižnice v Banskobystrickom kraji.

Graf 39: Knižnice v strategicko-plánovacích regiónoch.

Najviac knižníc (82 knižníc, 31 % z celkového počtu knižníc v kraji) sa nachádza v SPR Lučenec – Veľký Krtíš – Poltár a najmenej (25 knižníc, 10 % z celkového počtu knižníc v kraji) v SPR Revúca – Rimavská Sobota.

Zdroj: Štatistický úrad SR, Verejná databáza DATAcube.

Počet knižných jednotiek v knižniciach kraja je na úrovni 4,1 mil. V počte výpožičiek vo verejných knižniciach na 100-tisíc obyvateľov sa Slovensko pohybuje v rámci krajín EÚ až na 15. mieste (na jedného registrovaného používateľa pripadá až 35 vypožičaných kníh za rok, čo je nadpriemerné hodnotenie v rámci krajín EÚ – priemer EÚ je 21 výpožičiek)[132]. Napriek uvedenému sa vo väčšine krajov vrátane Banskobystrického kraja prejavuje pomalý pokles počtu aktívnych používateľov knižníc aj výpožičiek. V roku 2019 mali knižnice v Banskobystrickom kraji **57-tisíc aktívnych používateľov** (z toho 28 % vo veku do 15 rokov). Od roku 2015 poklesol priemerne medziročne počet aktívnych používateľov knižníc v kraji o 5 %, na Slovensku o 2 % [133]. (Príloha 6: Kultúra a cestovný ruch, graf 130)

[131] Podľa výsledkov analýz (zdroj: Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky/Inštitút kultúrnej politiky (2020). Revízia výdavkov na kultúru. Záverečná správa) má Slovensko veľa malých knižníc. V počte verejných knižníc na 100 000 obyvateľov sa nachádza na 7. mieste spomedzi krajín EÚ 27. Tento výsledok je na Slovensku spôsobený najmä veľkým počtom obecných knižníc, v ktorých pracuje priemerne 0,11 zamestnanca (často ide o knižnice na obecných úradoch s obmedzenými otváracími hodinami). Hustá sieť malých knižníc je dedičstvom postkomunistického priestoru: 8 z 10 krajín s najväčším počtom verejných knižníc sú postkomunistické krajiny. V bývalom Československu ide aj o dedičstvo zákona o verejných knižniciach obecných z roku 1919, ktorý stanovoval povinnosť zriaďovať knižnice v každej obci. Napriek tomu sa agregátne výdavky knižníc koncentrujú v knižniciach zriadených MK SR (SNK a časť vedeckých knižníc) a VÚC (regionálne knižnice, regionálne knižnice s krajskou pôsobnosťou), prípadne univerzitami (akademické knižnice).

[132] Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky/Inštitút kultúrnej politiky (2020). Revízia výdavkov na kultúru. Záverečná správa

[133] Prepočet priemernej medziročnej zmeny podľa údajov Štatistického úradu SR, Verejná databáza DATAcube.

Prístup k informačným zdrojom a službám, ktoré podporujú informovanosť, vzdelanosť a osobný rozvoj občanov prostredníctvom efektívne fungujúcich knižníc

V rámci Revízie výdavkov na kultúru realizovanej Inštitútom kultúrnej politiky a zverejnenej záverečnej správy boli identifikované tri rámcové oblasti potrieb a ciele v oblasti knižničnej politiky na Slovensku, a to:

- nadobudnúť kvalitný knižničný fond na fyzických a digitálnych médiách podľa potrieb svojich používateľov (knižničný fond a jeho akvizícia),
- zabezpečiť dostupnosť informačných zdrojov v rôznych formách pre potreby individuálneho používateľa a čitateľských skupín (výpožičky knižničného fondu),
- poskytnúť moderné knižničné služby a komunitný priestor pre stretávanie, učenie a výmenu nápadov (knižničné služby).

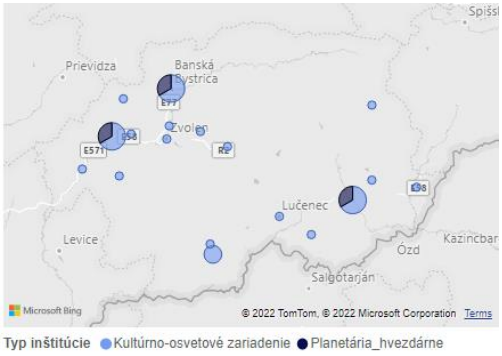
V knižniciach zriaďovateľskej pôsobnosti BBSK od začiatku roka 2020 funguje systém online zapožičiavania elektronických kníh (e-knihy) v rámci poskytovania novej knižnično-informačnej

Kultúrno-osvetové zariadenia

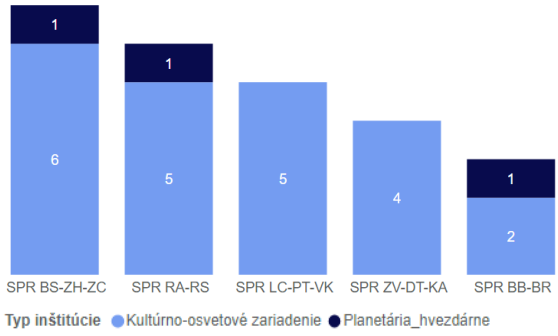
Tieto kultúrne inštitúcie prinášajú tradície a zvykoslovia prostredníctvom festivalov, prehliadok a súťaží z oblasti tradičnej ľudovej kultúry, folklorizmu, amatérskej umeleckej tvorby, ale aj prírodných vied ako pripomienku rozvoja nášho nehmotného kultúrneho dedičstva s cieľom zvýšenia záujmu širokej verejnosti o toto poznanie.

Z celkového počtu 165 **kultúrno-osvetových zariadení** na Slovensku vykonáva činnosť v Banskobystrickom kraji 22 (13 % z celkového počtu v SR) so všeobecným odborným zameraním. Z nich má 68 % (15 zariadení) pôsobnosť v území obcí. Jedno zariadenie má krajskú pôsobnosť a šesť zariadení pôsobí regionálne (všetky s výnimkou jedného sú v zriaďovateľskej pôsobnosti BBSK) (Príloha 6: Kultúra a cestovný ruch, Tabuľka 59, Tabuľka 60).

Mapa 14: Kultúrno-osvetové zariadenia v Banskobystrickom kraji

Graf 40: Kultúrno-osvetové zariadenia v regiónoch Banskobystrického kraja

Najviac kultúrno-osvetových zariadení evidovaných v Národnom osvetovom centre sa nachádza v SPR Banská Štiavnica – Žarnovica – Žiar nad Hronom a najmenej v SPR Banská Bystrica – Brezno, avšak v tomto regióne (meste Banská Bystrica) sa nachádza jediné zariadenie s krajskou pôsobnosťou (Stredoslovenské osvetové stredisko).

*V kraji pôsobí tiež kultúrno-výchovné zariadenie prírodovedného charakteru šíriace poznatky z odboru astronómie a príbuzných prírodných a technických vied – **Krajská hvezdáreň a planetárium** Maximiliána Hella v Žiari nad Hronom, ktorá má tri organizačné súčasti: Hvezdáreň a planetárium v Žiari nad Hronom, Hvezdáreň v Banskej Bystrici a Hvezdáreň v Rimavskej Sobote.*

Zdroj: vlastné spracovanie podľa: Národné osvetové centrum (2020), Kultúrno-osvetové zariadenia – Evidencia v oblasti kultúrno-osvetovej činnosti a Banskobystrický samosprávny kraj (2021), Digitálny sprievodca kultúrnymi službami BBSK.

V kraji sa nachádzajú len tri areály charakteru botanickej záhrady, a to Arborétum Borová Hora Technickej univerzity vo Zvolene, Arborétum Národného lesníckeho centra v Kosihýbli pri Banskej Štiavnici a Botanická záhrada v areáli historickej Baníckej a lesníckej akadémie v Banskej Štiavnici.

Divadlá

Divadlá prinášajú tvorbu a šírenie umeleckých diel v oblasti profesionálneho divadelného umenia (činoherného divadla, tanečného a pohybového divadla, hudobno-dramatického divadla, bábkového divadla a pod.).

V roku 2019 bolo podľa údajov Štatistického úradu SR v Slovenskej republike **109 divadiel**[134], z ktorých 12 sa nachádzalo v Banskobystrickom kraji (11 % z celkového počtu v SR), 7 z nich v meste Banská Bystrica[135]. Banskobystrický kraj je v poradí tretím krajom (za Bratislavským a Košickým krajom) v počte divadiel, divadelných súborov, stálych scén aj ich kapacity. Na prvom mieste je Bratislavský kraj, kde sa nachádza viac ako polovica zo všetkých divadiel v SR (Príloha 6: Kultúra a cestovný ruch, Tabuľka 61, Tabuľka 62).

V roku 2019 odohrali divadlá a divadelné súbory v kraji spolu 1 095 predstavení s celkovým počtom takmer **163-tisíc** návštevníkov na predstaveniach. Počet návštevníkov na predstaveniach má klesajúcu tendenciu najmä od roku 2016, pričom v roku 2019 bol až **o 23 % nižší ako v roku 2015, keď sa prejavil najmä výrazný pokles počtu návštevníkov činohry.** Pokles počtu návštevníkov zodpovedá aj poklesu počtu miest ponúkaných na predstaveniach (Príloha 6: Kultúra a cestovný ruch, Tabuľka 63).

[134] Patria sem zariadenia trvale určené na predvádzanie divadelných predstavení divadelnými súbormi. Môže to byť činohra, opera, opereta, muzikál alebo balet. Patria sem tiež zariadenia trvale určené na predvádzanie divadelných predstavení s bábkami. Predvádzanie divadelných predstavení sa koná za vstupné pred publikom. Sledujú sa len divadlá so stálymi scénami (Štatistický úrad SR, Verejná databáza DATAcube).
[135] Spravodajské jednotky /KULT 17-01 o divadelných festivaloch a prehliadkach/

Kultúra napomáhajúca rozvoju kreatívneho a ekonomického potenciálu Slovenska

Takto charakterizovaná kultúra je hlavným cieľom štátnej kultúrnej politiky Slovenska, z ktorej vychádza aj Vízia a stratégia Slovenska do roku 2030 (Slovensko 2030) a tu identifikované potreby na zabezpečenie efektívneho a udržateľného manažmentu kultúrnych zdrojov.

Prijatím Agendy 2030 medzinárodné spoločenstvo prvýkrát v histórii uznalo úlohu kultúry v udržateľnom rozvoji. Kultúra vytvára možnosti trávenia voľného času, a preto má schopnosť rozvíjať hodnoty, pracovné návyky, tvorivosť aj podnikavosť, slúži ako prevencia negatívnych sociálnych javov, kultivuje verejný priestor a v neposlednom rade prispieva k duchovnému a hospodárskemu rastu spoločnosti. Aktéri v kultúre v spolupráci s inštitúciami vo formálnom vzdelávaní, zariadeniami pre voľný čas a záujmovú činnosť detí a mládeže, ale aj ďalšími subjektmi v území môžu významne prispieť k rozvoju ľudských zdrojov v Banskobystrickom kraji, ich príprave pre život (vrátane začlenenia znevýhodnených skupín do spoločnosti).

Kultúrne inštitúcie majú veľmi dobré predpoklady rozvíjať potenciál kraja pre tvorbu ponuky v cestovnom ruchu. Vzťah kultúrneho dedičstva a kultúrnych inštitúcií a cestovného ruchu ako ekonomickej aktivity je obojstranný, pretože prepojenie na rozvoj cestovného ruchu významne prispieva k sebestačnosti kultúrnych inštitúcií, dlhodobej ekonomickej udržateľnosti objektov aj uchovávaniu kultúrneho dedičstva najmä v prípade atraktívneho a inovatívneho nastavenia ponuky pre návštevníka **v kultúrno-poznávacom (kultúrnom) cestovnom ruchu** a aktívneho zapojenia do spolupráce v území.

Detailnejšie meranie ekonomických a sociálnych rozmerov kultúry (prínos kultúry k napĺňaniu cieľov Agendy 2030) bude súčasťou spracovania Koncepcie rozvoja kultúry a kultúrneho dedičstva BBSK v nadväznosti na končiace programové dokumenty kraja v tejto oblasti a ciele formulované na národnej úrovni.

Udržateľný cestovný ruch

Návštevnosť Slovenska aj kraja sa od roku 2014 zvyšovala. V roku 2019 bolo na území Banskobystrického kraja zrealizovaných viac ako 2,1 milióna prenocovaní, čím sa kraj podieľal na návštevnosti Slovenska zhruba jednou osminou.

Spomedzi všetkých krajov má Banskobystrický kraj dlhodobo najnižšiu návštevnosť zahraničnými návštevníkmi. Len 4,5 % prenocovaní zahraničných návštevníkov Slovenska bolo v roku 2019 zrealizovaných na jeho území. Z toho vyplýva potreba tvorby atraktívnych produktov s vysokou pridanou hodnotou pre návštevníka, ale aj potreba zlepšovania iných podmienok, ktoré prispievajú k zvyšovaniu konkurencieschopnosti Banskobystrického kraja na domácom, ale aj medzinárodnom trhu cestovného ruchu (napr. rozvoj trás a doplnkovej infraštruktúry na trasách, zlepšenie dostupnosti atraktivít udržateľnými formami mobility, skvalitňovanie zázemia destinácií a iné, ktoré vyplynuli aj z výsledkov návštevníckeho prieskumu zrealizovaného v Banskobystrickom kraji).

Rýchlejšie medziročné tempo rastu počtu prenocovaní ako celoslovenský priemer od roku 2018 takmer vo všetkých okresoch Banskobystrického kraja vrátane menej rozvinutých potvrdzuje, že cestovný ruch má potenciál rozvíjať sa vo všetkých regiónoch Banskobystrického kraja.

Mimoriadna situácia vyvolaná pandémiou COVID-19 sa v rokoch 2020 a 2021 celoslovensky výrazne prejavila na poklese výkonov podnikov v cestovnom ruchu. Z dlhodobého hľadiska sa môže prejaviť aj na slabšej dostupnosti pracovnej sily v regióne (pre neochotu obyvateľov pracovať v tomto odvetví, znižovanie rozsahu a kvality poskytovaných služieb a iným štrukturálnym problémom v tomto odvetví). O to dôležitejšie je sieťovanie aktérov v rozvoji cestovného ruchu, a to nielen poskytovateľov služieb, ale aj vzdelávacích, kultúrnych a iných inštitúcií a uplatňovanie destinačného manažmentu a marketingu na regionálnej aj lokálnej úrovni prostredníctvom profesionálnych organizácií cestovného ruchu.

Analytická časť PHSR BBSK 2022 – 2030 zameraná na udržateľný cestovný ruch sa svojím obsahom sústreďuje na oblasti, ktoré umožňujú v cestovnom ruchu strategicky definovať rozhodujúce činitele, ktoré určujú konkurencieschopnosť regiónov, konkurenčnú výhodu, vnútorný rozvojový potenciál, podmienky udržateľného rastu, sebestačnosti a iné faktory. Tento rozsah spracovania vyplýva z úlohy formulovanej ešte v Aktualizácii Národnej stratégie regionálneho rozvoja na roky 2014 až 2020[136]*. Na tento dokument nadväzuje aj aktuálny hlavný strategický rámec v oblasti udržateľného rozvoja* ***Slovensko 2030, ktorý zdôrazňuje zachovanie a udržateľný rozvoj prírodného prostredia a kultúrneho dedičstva ako predpoklad na zdravý a plnohodnotný život****.*

Vývoj a súčasný stav rozvoja cestovného ruchu

Cestovný ruch zaznamenával do vypuknutia pandémie COVID–19 nielen celoslovenský, ale aj celosvetový rast[137]. Na Slovensku sa zvyšoval počet prenocovaní od roku 2014 priemerne o 10 % ročne. V roku 2019 bolo v Banskobystrickom kraji zrealizovaných 2,1 milióna prenocovaní, ktoré však boli geograficky nerovnomerne rozložené.

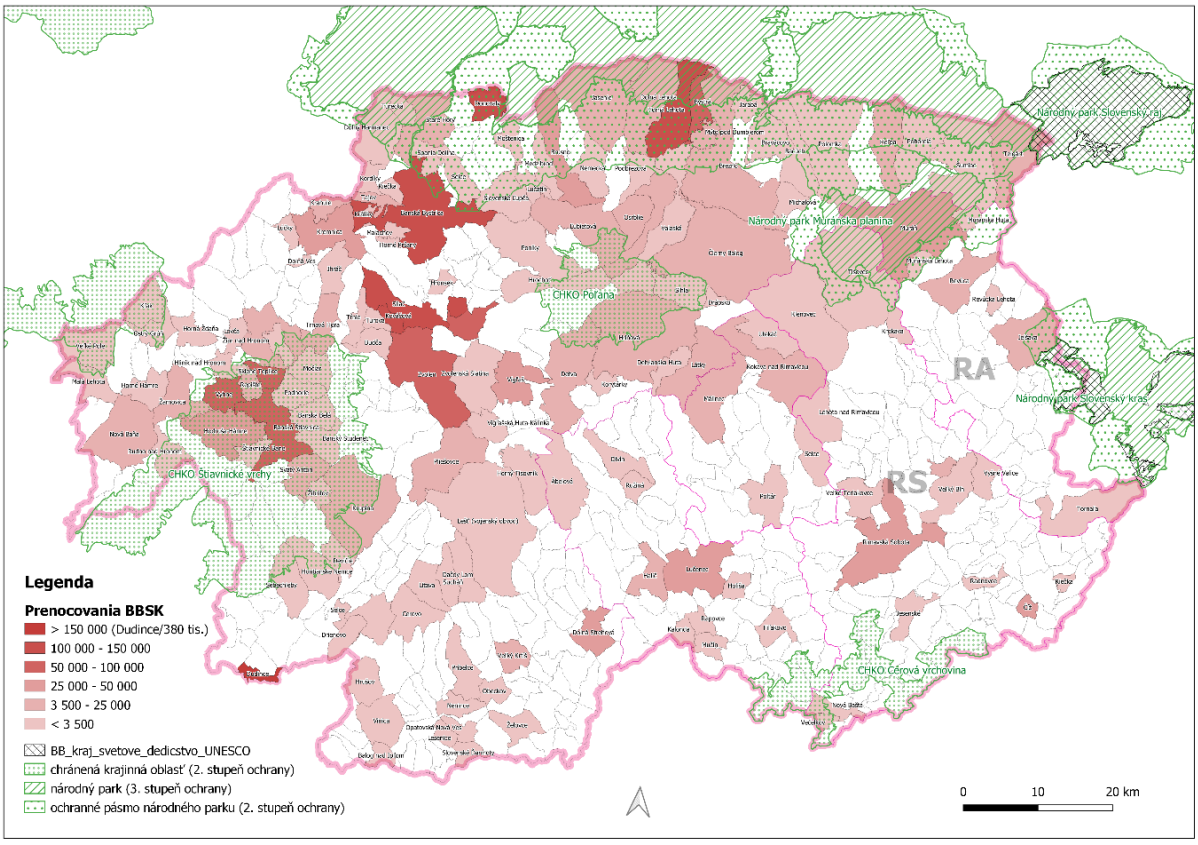
Nižší stupeň rozvoja cestovného ruchu najmä v najmenej rozvinutých okresoch kraja je daný jednak horšou socio-ekonomickou situáciou, ktorá sa prejavuje v slabšej vybavenosti územia nielen

[136] Úrad vlády Slovenskej republiky (2018). Aktualizácia národnej stratégie regionálneho rozvoja Slovenskej republiky (pôvodná aktualizácia strategického dokumentu na roky 2014 až 2020).

[137] Svetová organizácia cestovného ruchu pôsobiaca pri Organizácii spojených národov – UNWTO (2021). International Tourism Highlights 2020 Edition, uvádza, že celosvetový nárast príjmov v medzinárodnom cestovnom ruchu prevýšil v roku 2019 v porovnaní s rokom 2009 (o 54 %) rast celosvetového HDP (ten vzrástol o 44 %). Zároveň je cestovný ruch celosvetovo treťou najširšou exportnou kategóriou po obchode s pohonnými látkami a chemikáliami a s vyššími príjmami ako automobilový a potravinársky priemysel.

z hľadiska infraštruktúry, ale aj ľudských zdrojov, ale v niektorých lokalitách aj chýbajúcim prístupom k základným službám (voda, kanalizácia a pod.). Tie tvoria dôležité predpoklady rozvoja všetkých ekonomických činností. **Napriek uvedenému sa cestovný ruch postupne rozvíja vo všetkých okresoch Banskobystrického kraja.** Od roku 2017 do roku 2019 sa vo väčšine jeho okresov zvyšoval počet prenocovaní rýchlejšie ako v SR.

Mapa 15: Počet prenocovaní v Banskobystrickom kraji (2019).

Väčšina prenocovaní v Banskobystrickom kraji bola v roku 2019 zrealizovaná v 11 obciach. Išlo o obce s počtom prenocovaní vyšším ako 50-tisíc ročne, a to tri mestské destinácie (Banská Bystrica, Zvolen, Banská Štiavnica), tri horské obce (Donovaly, Bystrá a Horná Lehota) a štyri zo šiestich kúpeľných miest v kraji (Dudince, Sliač, Kováčová, Sklené Teplice). V okresoch Lučenec, Poltár, Revúca, Rimavská Sobota (najmenej rozvinuté okresy), ale aj Detva, Veľký Krtíš a Žarnovica nie je ani jedna obec, v ktorej by bolo zrealizovaných ročne viac ako 50-tisíc prenocovaní.

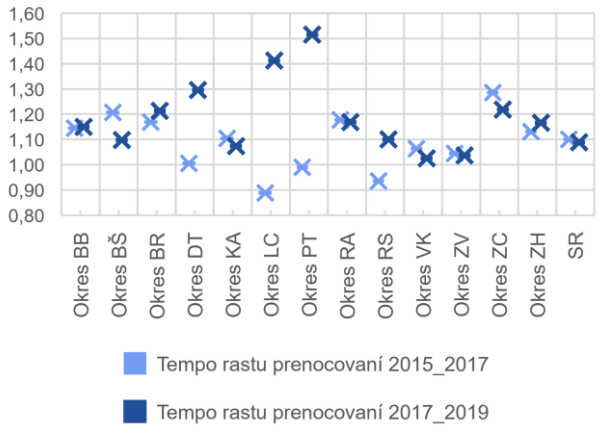
Zdroj: Vlastné spracovanie, 2020.

Najvyššia návštevnosť Banskobystrického kraja je prirodzene počas letného dovolenkového obdobia. Jedna štvrtina prenocovaní je zrealizovaná počas mesiacov júl a august. Počas zimnej sezóny má vyššiu návštevnosť (porovnateľnú s letnou turistickou sezónou) severná časť kraja, okresy Brezno a Banská Bystrica, čo je spojené so zimnými pobytmi na horách. V ostatných častiach kraja sa síce v súčasnosti prejavuje rozdiel medzi letnou turistickou sezónou a ostatnými obdobiami roka (sezónnosť) oveľa výraznejšie, z hľadiska dlhodobého rozvoja majú však vďaka ich lokalizácii v teplom a mierne teplom klimatickom pásme veľmi dobrý potenciál zvyšovať návštevnosť počas jari aj jesene aj prostredníctvom atraktívnych foriem udržateľného cestovného ruchu bez negatívnych vplyvov na životné prostredie.

K hlavným aktivitám vykonávaným návštevníkmi Banskobystrického kraja počas letnej sezóny patrí návšteva pamiatok, hradov, múzeí a iných turisticky zaujímavých miest (32 %) a pešia turistika, pobyt v prírode a návšteva atraktivít spojených so spoznávaním prírody (28 %), kúpeľné a ozdravné procedúry, príp. kúpeľný pobyt (11 %). Ďalej ide o účasť na kultúrnom programe alebo podujatiach

(8 % návštevníkov) a cykloturistiku (7 %). U zhruba 14 % návštevníkov sú dominantné iné aktivity, medzi ktoré patrí účasť na športových podujatiach, pobyt pri vode, spoznávanie miestnej gastronómie a i. Ide o aktivity návštevníkov zapojených do prieskumu zrealizovaného vo všetkých (aj menej rozvinutých) regiónoch Banskobystrického kraja počas letnej turistickej sezóny v roku 2018 (Príloha 6: Kultúra a cestovný ruch, mapa 49).

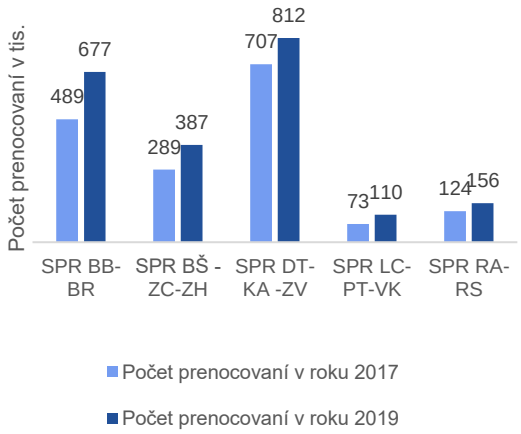
Graf 41: Medziročné tempo rastu prenocovaní v okresoch Banskobystrického kraja a v SR

Tempo rastu prenocovaní v Banskobystrickom kraji bolo v období do roku 2017 približne na úrovni slovenského priemeru (1,10), t. j. medziročne sa zvýšil počet prenocovaní priemerne o 10 %. V období rokov 2017 a 2019 sa počet prenocovaní zvyšoval medziročne v SR o 9 %, v Banskobystrickom kraji bolo tempo zvyšovania až 13 % ročne. V niektorých okresoch bolo tempo rastu podstatne rýchlejšie, napr. v okrese Lučenec (41 %), pričom v období do roku 2017 zaznamenal tento okres medziročne pokles počtu prenocovaní o 11 %. Najpomalšie medziročné tempo rastu (na úrovni len 2 %) do roku 2019 mal okres Veľký Krtíš, čo je spôsobené aj chýbajúcou infraštruktúrou pre efektívne odpadové hospodárstvo a nedostatočnými kapacitami na čistenie odpadových vôd na väčšine jeho územia a s tým súvisiacimi limitmi rozvoja služieb.

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa údajov Štatistického úradu SR, Verejná databáza DATAcube.

Graf 42: Počet prenocovaní v regiónoch Banskobystrického kraja v rokoch 2017 a 2019

Najrozvinutejšími SPR z hľadiska počtu prenocovaní sú SPR Zvolen – Detva - Krupina, v ktorom je však 47 % prenocovaní zrealizovaných v kúpeľnom meste Dudince. Ďalej je to SPR Banská Bystrica – Brezno, v ktorom generujú 61 % prenocovaní horské obce Národného parku Nízke Tatry a zhruba jednu pätinu krajské mesto Banská Bystrica. Najmenej rozvinutý je stále SPR Lučenec – Veľký Krtíš – Poltár, čo súvisí najmä s nízkou vybavenosťou územia ubytovacími zariadeniami v okrese Poltár a Veľký Krtíš. Ten sa prejavuje aj v okrese Revúca. V uvedenom poradí patria tieto tri okresy v dvoch susediacich SPR medzi okresy s najnižším rozsahom služieb (dostupnosťou ubytovacích zariadení) v Banskobystrickom kraji.

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa údajov Štatistického úradu SR, Verejná databáza DATAcube.

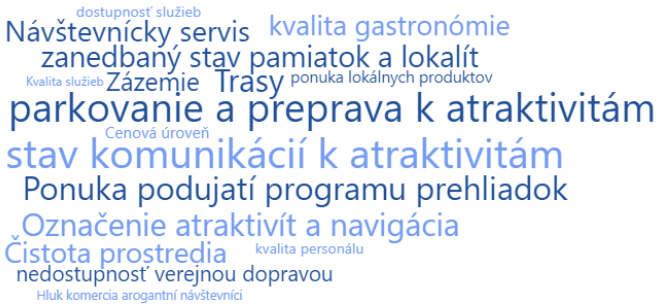
Graf 43: Najlepšie hodnotené atribúty Banskobystrického kraja

Graf 44: Rámcové oblasti, v ktorých návštevníci Banskobystrického kraja identifikovali nedostatky

Odpovede návštevníkov na otázku, „čo sa vám počas pobytu v Banskobystrickom kraji najviac páčilo" (popri celkovom pozitívnom hodnotení návštevy kraja) naznačujú z pohľadu návštevníka dôležitosť zachovania prírodných a kultúrnych hodnôt a autentickosti prostredia, a teda, že udržateľné využívanie dedičstva patrí z dlhodobého hľadiska medzi najdôležitejšie predpoklady rozvoja cestovného ruchu v kraji. Ľudské zdroje a zapojenie miestnych sú tiež podstatným atribútom konkurencieschopnosti destinácie.

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa Rozvojová agentúra BBSK, n.o. (2019). Návštevnícky prieskum, 2018.

Odpovede návštevníkov na otázku, „čo sa vám počas pobytu v Banskobystrickom kraji nepáčilo (čo vám chýbalo, čo by ste odporučili zlepšiť)", sa týkali viacerých oblastí. Popri samotnej ponuke destinácií, ktorú síce hodnotili pozitívne, ale privítali by ju širšiu najmä z hľadiska programu, atraktívnych prehliadok, viac sprístupnených pamiatok a lokalít, vystupovali do popredia negatívne hodnotená dostupnosť atraktivít prostredníctvom trás a ich dopravná dostupnosť (nekoncepčné parkovanie a preprava k atraktivitám, nedostupnosť verejnou dopravou a i.). Išlo aj o požiadavky na zlepšenie informačnej dostupnosti (návštevnícky servis, označenie atraktivít, navigačný systém a i.). Nedostupnosť služieb pociťovali návštevníci najmä v menej rozvinutých regiónoch, zatiaľ čo kvalita stravovacích služieb (gastronómie) bola negatívne hodnotená aj v rozvinutejších destináciách.

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa Rozvojová agentúra BBSK, n.o. (2019). Návštevnícky prieskum, 2018.

Udržateľný cestovný ruch nie je len o ekonomickej výkonnosti

Udržateľnému cestovnému ruchu je na medzinárodnej úrovni dlhodobo pripisovaný osobitný význam. V podmienkach Slovenska je však v súčasnosti vnímaný najmä v kontexte ekonomickej udržateľnosti. UNWTO však na základe skúseností z mnohých aj rozvojových krajín sveta už niekoľko desaťročí zdôrazňuje, že „udržateľný cestovný ruch je taký, ktorý **plne zohľadňuje svoje súčasné aj budúce hospodárske aj sociálne a environmentálne dosahy, riešenia potrieb návštevníkov, odvetví hospodárstva, životného prostredia aj domáceho obyvateľstva**."

UNWTO spolu s Rozvojovým programom OSN zdôrazňuje, že **cestovný ruch rozvíjaný udržateľným spôsobom môže priamo alebo nepriamo prispieť k napĺňaniu všetkých 17 cieľov Agendy 2030**. Okrem súladu s Agendou 2030 a z nej vychádzajúcou Víziou a stratégiou rozvoja Slovenska do roku 2030 (Slovensko 2030) sa k zabezpečeniu udržateľnosti v cestovnom ruchu nielen z ekonomického, ale aj environmentálneho a sociálneho hľadiska Slovenská republika zaväzuje v rámci viacerých medzinárodných zmluvných záväzkov, z ktorých najširším je Protokol o trvalo udržateľnom cestovnom ruchu k Rámcovému dohovoru o ochrane a trvalo udržateľnom rozvoji Karpát **(Karpatskému dohovoru)**. Jeho súčasťou je tiež udržateľné využívanie kultúrneho a prírodného dedičstva ako hlavného rozvojového potenciálu regiónov v cestovnom ruchu.

V súlade s týmto smerovaním je v Banskobystrickom kraji spracovaná Koncepcia rozvoja prírodného cestovného ruchu v Banskobystrickom kraji do roku 2030 (2021), ktorá detailne vysvetľuje nastavenie udržateľnosti v medzinárodnom prostredí. Zároveň je v príprave Koncepcia rozvoja kultúry a kultúrneho dedičstva BBSK a Koncepcia rozvoja udržateľného cestovného ruchu do roku 2030 v nadväznosti na končiace programové dokumenty kraja v týchto oblastiach.

Vnútorný rozvojový potenciál kraja

Hlavné zdroje vnútorného (endogénneho) potenciálu tvorí kultúrno-historický a prírodný potenciál. Vyplýva to tiež z motívov návštevy, hlavných vykonávaných aktivít, pozitívne hodnotených atribútov Banskobystrického kraja z pohľadu návštevníkov aj smerovania udržateľného rozvoja v medzinárodnom prostredí.

Potenciál Banskobystrického kraja je **v cestovnom ruchu** v súčasnosti využívaný v jednotlivých regiónoch v rôznej miere[138] (Príloha 6: Kultúra a cestovný ruch, Tabuľka 64).

Ponuka v kultúrno-poznávacom cestovnom ruchu sa rozvíja vo všetkých regiónoch Banskobystrického kraja (Príloha 6: Kultúra a cestovný ruch, Tabuľka 65). Rozsah destinačnej ponuky závisí od technického stavu nehnuteľných národných kultúrnych pamiatok (NNKP) a iných jedinečných atraktivít, ich vybavenia pre poskytovanie kvalitných zážitkových produktov aj zapojenia aktérov v územiach do tvorby ucelenej ponuky. Vo vyhovujúcom stavebno-technickom stave je tretina NNKP v kraji, približne jedna tretina je v narušenom alebo dezolátnom stave. Nevyhovujúca je tiež vybavenosť a nízka pripravenosť objektov, lokalít a kultúrnych inštitúcií pre poskytovanie služieb návštevníkom (vrátane nízkeho stupňa inovatívnosti a využívania smart riešení).

Viacerí aktéri v kraji na lokálnej aj regionálnej úrovni aktívne pristupujú k tvorbe konkurencieschopnej ponuky a postupne rozvíjajú kultúrne trasy alebo inú ucelenú destinačnú ponuku (Príloha 6: Kultúra a cestovný ruch, Tabuľka 66). Niektoré kultúrne trasy (objekty na týchto trasách) sú prepojené na tematickú ponuku zapísanú na Svetovom zozname UNESCO, Európske kultúrne dedičstvo alebo sú v štádiu rozvoja inej medzinárodnej spolupráce, vďaka čomu majú potenciál prispieť k vyššej konkurencieschopnosti Banskobystrického kraja aj Slovenska na medzinárodnej úrovni.

Ponuka zameraná na udržateľnosť významného prírodného dedičstva závisí od viacerých navzájom súvisiacich predpokladov, ktoré boli identifikované v Koncepcii rozvoja prírodného cestovného ruchu v Banskobystrickom kraji do roku 2030.[139]

Chránené územia tvoria takmer jednu tretinu územia Banskobystrického kraja. Zároveň sa v kraji nachádzajú viaceré chránené lokality medzinárodného významu (viac v časti 8 Životné prostredie – Ochrana prírody, krajiny a biodiverzity) a tri geoparky (Banskobystrický geopark, Banskoštiavnický geopark a Novohradský geopark – Novohrad-Nógrád geopark, ktoré ako jediné tvoria sieť geoparkov na Slovensku. Novohradský geopark je zároveň na Slovensku prvým medzinárodným

[138] Zhodnotenie rozvojového potenciálu a konkurenčných výhod regiónov Banskobystrického kraja bolo zrealizované v spolupráci s organizáciami cestovného ruchu (oblastnými a krajskou organizáciou cestovného ruchu). Prehľad bol doplnený na základe podnetov aktérov v území (členov tematických pracovných skupín pri príprave PHSR BBSK 2022-2030). Metodika bola navrhnutá pre potreby jednotného rámcového nastavenia štruktúry strategických a koncepčných dokumentov v cestovnom ruchu v kraji. Prehľad vyjadruje existenciu rozvojového potenciálu, jednotlivých typov tematických atraktivít v kraji aj stupeň využívania tohto potenciálu v rozvoji konkrétnej formy cestovného ruchu. Je východiskom pre nastavenie rozvojových aktivít a postupné napĺňanie produktových línií destinácií a kraja.

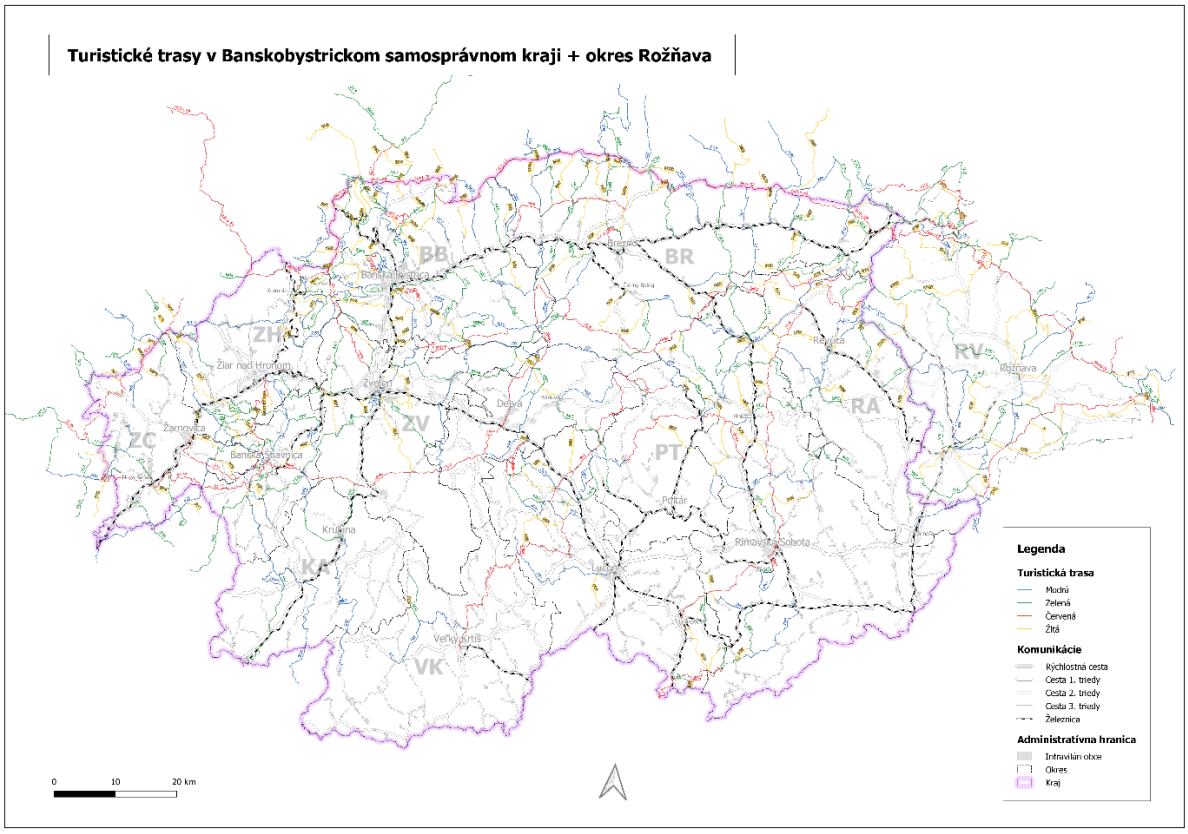
[139] Krajská organizácia cestovného ruchu Banskobystrický kraj Turizmus, Rozvojová agentúra Banskobystrického samosprávneho kraja, n.o., a Aevis, n.o. (2021). Koncepcia rozvoja prírodného cestovného ruchu v Banskobystrickom kraji do roku 2030. Koncepcia predstavuje ucelený návrh aktivít, ktoré môžu pomôcť jednotlivým aktérom rozvíjať prírodný cestovný ruch v chránených územiach Banskobystrického kraja aj v ich okolí. Chránené územia patria vzhľadom na najširšie zachovanie prírodných hodnôt medzi najatraktívnejšie oblasti kraja a viaceré z nich aj medzi územia s najvyššou návštevnosťou.

geoparkom európskej i globálnej siete geoparkov UNESCO (Príloha 6: Kultúra a cestovný ruch, Tabuľka 67).

Rozvoj ponuky v prírodnom cestovnom ruchu sa v súčasnosti zameriava na budovanie náučných chodníkov a lokalít, pilotné zážitkové programy spoznávania prírody s odborným výkladom v prírodnom prostredí vo všetkých regiónoch kraja a rozvoj menšej infraštruktúry spojenej s environmentálnym vzdelávaním v strediskách a mestách ako doplnkových služieb pre návštevníkov (Príloha 6: Kultúra a cestovný ruch, Tabuľka 68). Na vstupných bodoch do chránených území, geoparkov a UNESCO lokalít nie je ani jedno moderné návštevnícke centrum, ktoré by poskytovalo environmentálne vzdelávanie o ich prírodných a kultúrnych hodnotách. To je momentálne poskytované v nevhodných a vybavením zastaralých priestoroch a objektoch. Aj keď sú územia v kraji hodnotené návštevníkmi pozitívne, pre ich posun na úroveň konkurencieschopných území v cestovnom ruchu sú moderné návštevnícke centrá kľúčové.[140]

Pobyt v prírode a jej spoznávanie spojené s pohybom na trasách v kraji súvisí s potrebami rozširovania trás (budovania a značenia) z chránených území, v ktorých sú v súčasnosti najrozvinutejšie do okolia s cieľom širšieho prepájania regionálnych atraktivít a iných turistických bodov záujmu. Potrebné je aj zabezpečenie doplnkovej infraštruktúry na týchto trasách. Pre všetky typy trás a ich doplnkovú infraštruktúru je nevyhnutné riešiť správcovstvo a kompetencie pre údržbu priechodnosti trás (vrátane modelov doplnkového financovania) najmä preto, že sa dlhodobo prejavuje ich neudržateľnosť.

Mapa 16: Turistické trasy v Banskobystrickom kraji (2021)

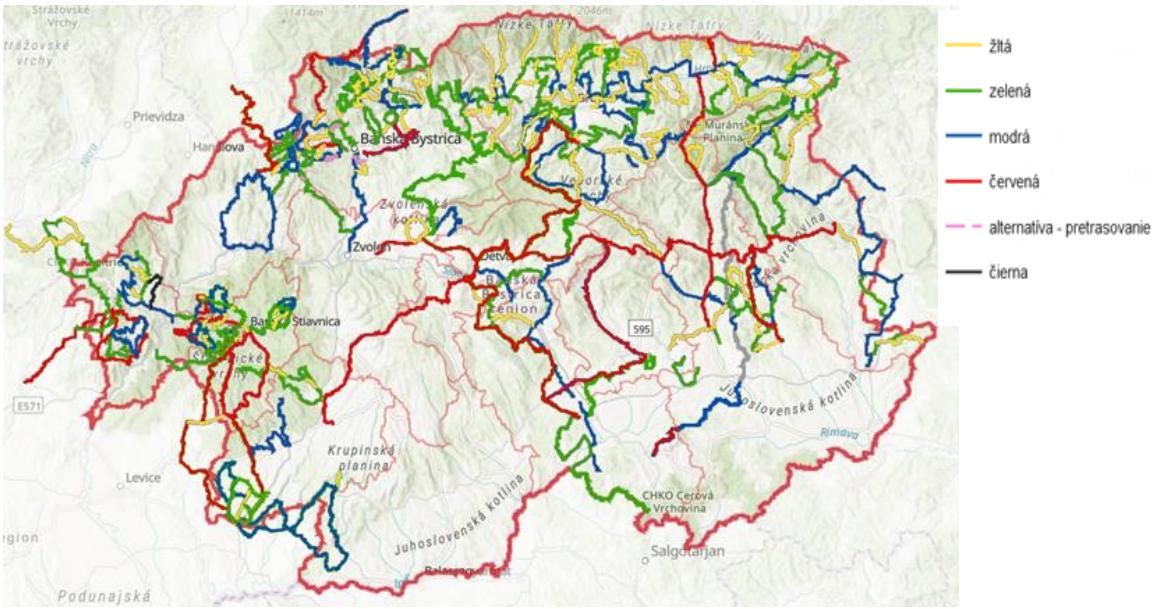
Zdroj: Vlastné spracovanie, 2021.

[140] Na Slovensku sa momentálne nenachádza žiadne moderné návštevnícke centrum, akým disponujú chránené územia v zahraničí (prvé a momentálne jediné v štádiu budovania bude v Dunajských Luhoch).

Najrozvinutejšie sú v kraji **pešie turistické trasy**. Konská turistika a **trasy pre konské putovanie** sú rozvíjané v súčasnosti najintenzívnejšie v CHKO Poľana a Národnom parku Muránska planina. Pre Banskobystrický kraj je táto aktivita osobitne významná z hľadiska rozvoja zahraničnej návštevnosti v južných a vidieckych oblastiach kraja aj prostredníctvom cezhraničných programov spolupráce (Slovensko – Maďarsko). Ako forma udržateľného cestovného ruchu prispieva k udržateľnej mobilite medzi turistickými bodmi záujmu. **Rekreačné zimné bežecké trasy** majú podmienky rozvoja v severnej časti kraja vo vyšších nadmorských výškach. Rozvoj tejto aktivity predstavuje pre Banskobystrický kraj potenciálnu konkurenčnú výhodu pri profilácii zimnej destinačnej ponuky najmä z dôvodu silného zázemia pre prácu s mládežou a rozvojom tohto športu na profesionálnej úrovni. Pri rozvoji vodných trás je nevyhnutné zohľadnenie štatútu vodných tokov ako chránených území (Príloha 6: Kultúra a cestovný ruch, Tabuľka 69).

Rozvoj cykloturistických trás súvisí s rekreačným aj športovým využívaním územia (aj s očakávaniami návštevníkov Banskobystrického kraja). Podľa pasportizácie cykloturistických trás v Banskobystrickom kraji sa na jeho území nachádza 190 cykloturistických trás v celkovej dĺžke viac než 3-tisíc km. V dĺžke cyklotrás je Banskobystrický kraj spolu so Žilinským krajom v porovnaní s ostatnými krajmi dominantný.

Mapa 17: Cykloturistické trasy v Banskobystrickom kraji (2021)

66 % cykloturistických trás v Banskobystrickom kraji má asfaltový povrch, 27 % je vedených po lesných cestách a 6 % po peších cestách. Červenou farbou sa značia výlučne cyklomagistrály – diaľkové trasy, ktoré vedú viacerými okresmi a často i krajmi. Červené cyklotrasy sú prevažne vedené po existujúcich asfaltových komunikáciách (spolu s autami) a sú podobné turistickému značeniu. Ostatné cyklotrasy (žlté, zelené, modré) vedú prevažne po lesných a poľných cestách (Príloha 7: Kultúrne zdroje a cestovný ruch, obrázok). Banská Bystrica sa považuje za mesto s vysokou potrebou rozvoja cyklistickej dopravy[141]. Za relatívne dobré prepojenie je možné považovať spojenie Banskej Bystrice so Zvolenom. Naopak, absencia cyklotrás a ďalšej cyklistickej infraštruktúry je v južných častiach kraja (SPR Revúca – Rimavská Sobota, SPR Lučenec – Veľký Krtíš – Poltár a SPR Zvolen – Detva – Krupina) s tým, že najnižšia hustota trás je v okrese Veľký Krtíš.

Zdroj: BBSK - arcgis.com

Rozvoj cykloturistiky a trend využívania elektrických bicyklov

[141] MDV SR

Popularita cykloturistiky ako aktivity návštevníkov aj jednodňových výletníkov sa zvyšuje. Prispieva k tomu aj trend využívania elektrických bicyklov. Zvyšujú sa nároky návštevníkov na pobyt v destináciách a na možnosti vykonávania cykloturistiky. Preto je potrebné:

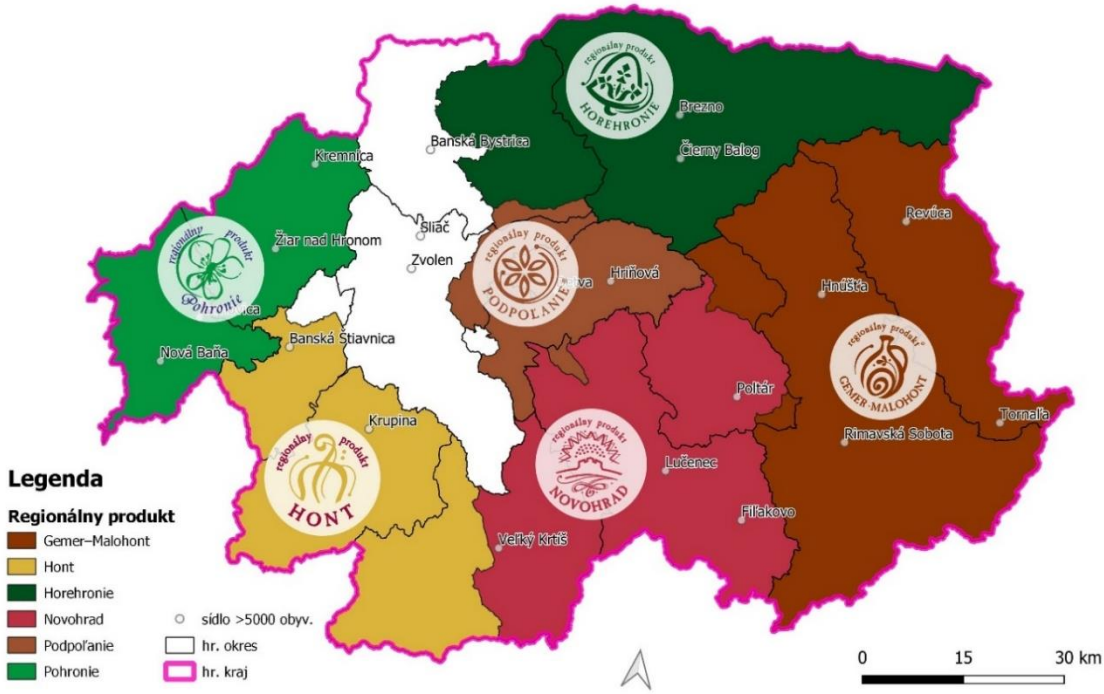
1. rozvíjať nové a existujúce cykloturistické trasy tak, aby boli dlhodobo udržateľné a mali vysokú kvalitu;
2. strategicky plánovať rozvoj cykloturistiky (budovanie nových a obnova existujúcich trás) tak, aby boli sprístupnené cyklotrasami a doplnkovou infraštruktúrou lokality a kľúčové turistické body záujmu (vytvárali sa okruhy a produkty cestovného ruchu);
3. zabezpečiť, aby pri rozvoji cykloturistických trás najmä vnútri chránených území nebol v prvom rade obmedzovaný pohyb, bezpečnosť a záujmy návštevníkov; predchádzalo sa nebezpečným stretom návštevníkov na bicykli s pešími návštevníkmi;
4. zabezpečiť, aby cykloturistické, ale aj iné trasy pre pohyb návštevníkov neprechádzali koridormi pre pohyb a migráciu zvierat a nebola ohrozená bezpečnosť návštevníkov;
5. predchádzať rizikám budúceho poškodzovania predmetov ochrany najmä v chránených územiach v prípade prehusťovania lokalít cykloturistami. Táto potreba je vyvolaná trendom využívania elektrických bicykloch, čo spôsobuje, že sa do lokalít dostáva nárazovo počas víkendov a dovoleniek veľký počet návštevníkov, pretože prostredníctvom elektrických bicyklov sú prístupnejšie aj vzdialenejšie lokality v minulosti dostupné len pre zdatnejších návštevníkov. S tým súvisia možnosti, ako napríklad:
   - ✓ prehodnotiť účel existujúcich aj plánovaných cykloturistických trás podľa využitého typu bicykla;
   - ✓ plánovať, ale aj umiestňovať doplnkovú cykloturistickú infraštruktúru na trasách (stojany a nabíjačky na elektrické bicykle a pod.) podľa vhodnosti tejto trasy pre konkrétne typy bicykla;
6. plánovať rozvoj cykloturistiky tak, aby boli cykloturistické trasy napojené na európsku sieť cyklotrás a trasy zamerané na zabezpečenie udržateľnej mobility aj v iných oblastiach ako v cestovnom ruchu.

Regionálna produkcia a výroba v ponuke regiónu má vysoký potenciál využitia v rozvoji cestovného ruchu, čo vyplýva z vidieckeho a silného poľnohospodárskeho charakteru najmä južnej časti kraja.

Banskobystrický kraj je v porovnaní s ostatnými časťami Slovenska najhustejšie pokrytý **systémami regionálneho značenia s označením „Regionálny produkt“.** Ide o šesť regionálnych značiek (Regionálny produkt Gemer-Malohont, Regionálny produkt Hont, Regionálny produkt Horehronie, Regionálny produkt Novohrad, Regionálny produkt Podpoľanie a Regionálny produkt Pohronie). Sú to systémy kvality poľnohospodárskych produktov, potravinových výrobkov, tradičných remeselných a iných spotrebných výrobkov a služieb spojených s regiónom založené na štandardoch (kritériách, ktoré musia produkty, ale aj subjekty, ktoré ich uvádzajú na trh, spĺňať). Označenie produktov regionálnou značkou garantuje pôvod produktu v regióne, vysoký podiel ručnej (remeselnej) práce, ako aj ďalšie prínosy produktu aj jeho producenta-výrobcu-poskytovateľa služby na rozvoj regiónu a uchovávanie jeho tradícií v oblasti remesiel aj poľnohospodárskej produkcie. Tieto produkty majú vysoký potenciál prezentovať región návštevníkom. Sieťujú aktérov v území a ich koordinátori tak vytvárajú veľmi dobré podmienky na tvorbu ucelenej ponuky územia, odbyt regionálnych produktov realizovaný aj návštevníkmi regiónu, a to prostredníctvom priameho predaja regionálnych produktov alebo prostredníctvom vytvárania dodávateľsko-odberateľských reťazcov. Nositeľom regionálnej značky je v súčasnosti v Banskobystrickom kraji 205 subjektov, z ktorých 55 % tvoria producenti poľnohospodárskych

produktov a potravinových výrobkov a 45 % výrobcovia remeselných, umeleckých a iných spotrebných predmetov. Súčasťou siete je tiež ďalších 12 prevádzkovateľov ubytovacích a stravovacích zariadení v Banskobystrickom kraji.

Mapa 18: Značky regionálnych produktov v BBSK v roku 2019

Silnou stránkou kraja je tiež silná tradícia včelárstva, ovocinárstva a iných tradičných produkčných činností. Banskobystrický kraj je vidieckym krajom, preto má vysoký potenciál rozvoja vidieckeho cestovného ruchu založeného na tradičných regionálnych postupoch, produktoch a výrobkoch. Najväčší potenciál špecializácie a konkurenčnej výhody v cestovnom ruchu v prepojení na regionálnu poľnohospodársku a potravinársku produkciu má jeden z najviac zaostávajúcich regiónov (SPR Lučenec – Veľký Krtíš – Poltár) (Príloha 6: Kultúra a cestovný ruch, Tabuľka 70).

Rozvoj služieb a zázemia v kontexte udržateľnosti

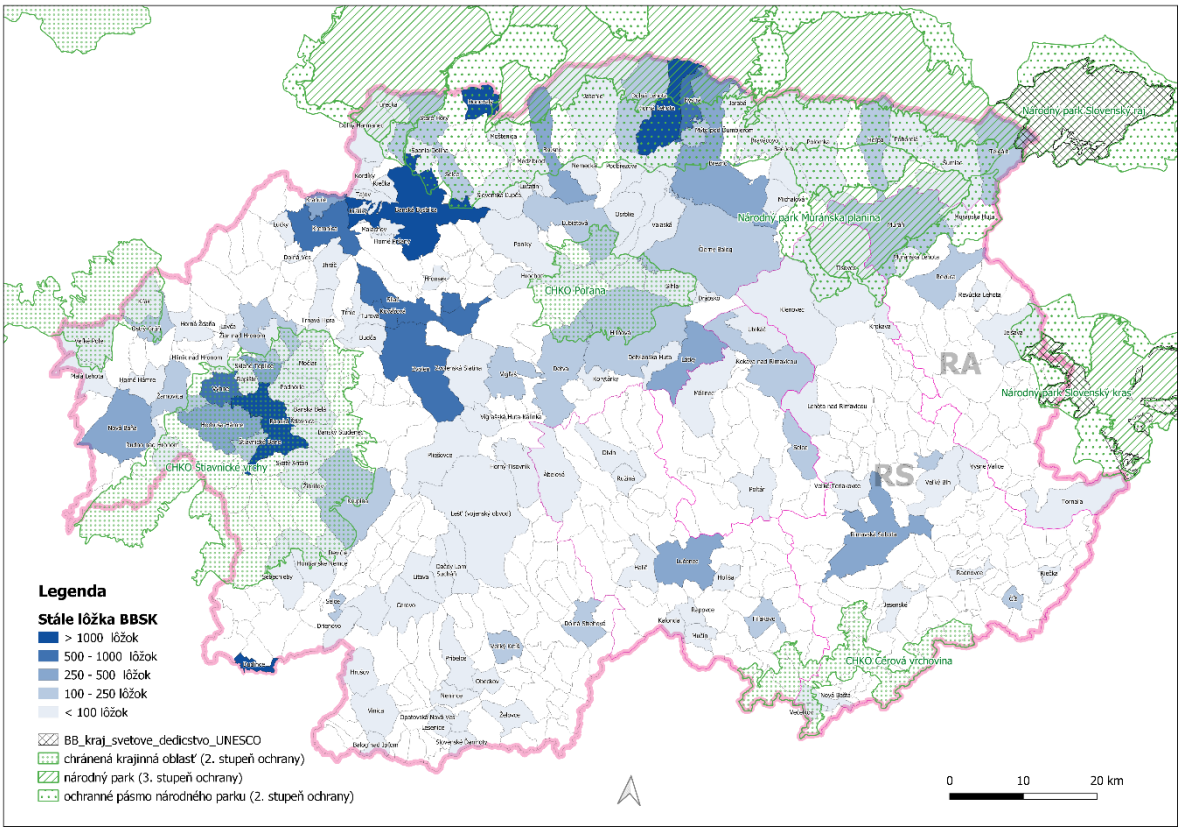
V dlhodobom horizonte sa celoslovensky zvyšoval podiel zamestnanosti v ubytovacích a stravovacích službách, ale aj v nadväznom odvetví (umenie, zábava a rekreácia) na celkovom počte zamestnaných osôb. V roku 2019 bol podiel zamestnanosti v ubytovacích a stravovacích službách na celkovej zamestnanosti v SR na úrovni 2,2 %, v Banskobystrickom kraji na úrovni 1,6 %. Umenie, zábava a rekreácia sa podieľa na odvetvovej štruktúre ekonomiky Slovenska aj Banskobystrického kraja ďalšími 1,6 %. Spolu bolo v týchto odvetviach v roku 2019 v Banskobystrickom kraji 5 137 zamestnancov. Uvedenú zamestnanosť dopĺňajú aj fyzické osoby podnikatelia, ktorí podnikajú na základe živnostenského oprávnenia. Z hľadiska príspevku k tvorbe pracovných miest a jednej z hlavných potrieb (výziev) Banskobystrického kraja, ktorou je **znižovanie regionálnych rozdielov** aj prostredníctvom rozvoja cestovného ruchu, je kľúčový udržateľný rozvoj služieb s prihliadaním na odlišné potreby území.

Dostupnosť ubytovacích služieb prirodzene geograficky korešponduje s počtom zrealizovaných prenocovaní. Ubytovacia kapacita v Banskobystrickom kraji sa v porovnaní s rokom 2014 zvýšila v roku 2019 o 17 % (na úroveň 24 515 lôžok), čo predstavuje 11 % celkovej ubytovacej kapacity

Slovenska. V prepočte na rozlohu územia **je krajom s najnižšou kapacitou ubytovacích zariadení**. To je dané chýbajúcimi ubytovacími kapacitami v južnej časti kraja – najmenej rozvinutých okresoch, ale aj v okrese Veľký Krtíš a Krupina (po odpočítaní kapacity, ktorá je koncentrovaná v kúpeľnom meste Dudince).

Zo **stravovacích služieb**, ktoré návštevníkom chýbali, išlo predovšetkým o občerstvenie priamo pri atraktivitách alebo nástupných bodoch k atraktivitám, ale aj kvalitné jedlá v ponuke zariadení (čerstvosť), a to aj v rozvinutých regiónoch, kde sa vyjadrili aj k potrebe zlepšenia prístupu personálu (ochote a jazykovej pripravenosti). **Nedostupnosť kvalitnej pracovnej sily je problémovou oblasťou** všetkých regiónov kraja[142].

Mapa 19: Počet stálych lôžok v ubytovacích zariadeniach v Banskobystrickom kraji (2019)

*Južné okresy s najmenej rozvinutou infraštruktúrou ubytovacích služieb v poradí od najnižšej vybavenosti územia sú okres Poltár (222 lôžok, len 8 ubytovacích zariadení), okres Krupina po odpočítaní kapacity ubytovacích zariadení v kúpeľnom meste Dudince (305 lôžok, 16 zariadení), Veľký Krtíš (576 lôžok, 29 zariadení), Revúca (608 lôžok, 16 zariadení), okres Lučenec (857 lôžok, 27 zariadení) a Rimavská Sobota po odpočítaní kapacity kúpeľného mesta Číž (cca 900 lôžok). Tieto okresy majú zároveň v porovnaní s ostatnými okresmi podstatne horšiu dopravnú dostupnosť pre návštevníka. Z hľadiska **rozsahu služieb v ubytovacích zariadeniach** daných ich kategóriou je 55 % stálych lôžok v kraji v zariadeniach hotelového typu (hotely a penzióny), 7 % v zariadeniach kategórie kemping a 38 % v zariadeniach ostatných kategórií (vrátane kategórie ubytovanie v súkromí a iných kategórií ubytovania turistického štandardu). Negatívnou tendenciou je klesajúca kapacita zariadení kategórie kemping v porovnaní s rokom 2014 o 13 % na úroveň len 1 800 miest v kraji v roku 2019. Ubytovanie v tejto kategórii je významným trendom z hľadiska rozvoja cestovného ruchu a predlžovania pobytu najmä zahraničných návštevníkov.*

Zdroj: Vlastné spracovanie, 2020.

Vzhľadom na socio-ekonomickú situáciu kraja je nevyhnutné, aby sa rozvoj cestovného ruchu a nastavenie kľúčových aktivít orientovali popri rozvoji cestovného ruchu aj na riešenie iných výziev

[142] K rozsahu a kvalite služieb sa v odporúčaniach na zlepšenie v kraji vyjadrilo v prieskume necelých 10 % návštevníkov.

sociálneho a ekonomického rozvoja kraja so záberom na široké spektrum aktérov (nielen cieľovú skupinu návštevníkov v cestovnom ruchu)[143].

Tabuľka 7: Aktivity s prierezovým príspevkom k riešeniu výziev kraja v environmentálnej, sociálnej a ekonomickej oblasti nad rámec rozvoja služieb v cestovnom ruchu

Segment alebo formy cestovného ruchu	Vybrané aktivity s prierezovým príspevkom k rozvoju udržateľného cestovného ruchu, ale aj iným, najmä sociálnym a environmentálnym výzvam kraja.
Kultúrno-poznávací cestovný ruch	✓ Obnova a vybavenie pamiatkových objektov, ktorým sa vytvorí zázemie pre rozvoj tematickej kultúrnej trasy alebo inovatívna a atraktívna ponuka pre návštevníka regiónu (vrátane využívania najnovších poznatkov a možností prezentácie kultúrneho dedičstva) – integrácia so zámermi v oblasti rozvoja kultúrnej identity, komunitného rozvoja, detí a mládeže a zámermi v rozvoji zázemia KKP.
Prírodný cestovný ruch	✓ Budovanie návštevníckych centier chránených území a geoparkov pre tvorbu ponuky v prírodnom cestovnom ruchu – sieťovanie so zámermi iných aktérov v širších oblastiach environmentálneho vzdelávania a výchovy a manažmentových opatrení v oblasti životného prostredia.
Vidiecky cestovný ruch a aktivity spojené s regionálnou produkciou a výrobou	✓ Tvorba zážitkových produktov a ucelených tematických trás spojených so spoznávaním lokálnej produkcie – sieťovanie s aktérmi a zámermi na zvyšovanie produkcie a odbytu regionálnych produktov (ekologickej poľnohospodárskej výroby, prírode blízke obhospodarovanie lesa a i.).
Šport a dobrodružstvo	✓ Rozvoj komplexných areálov bežeckého lyžovania, biatlonových areálov a MTB areálov (horskej cyklistiky), tak aby boli využité nielen na rozvoj cestovného ruchu, ale celoročne pre prácu s mládežou a medzigeneračné stretávanie ako nenáročné otvorené športoviská s obsahovou náplňou. ✓ Rozvoj vodnej turistiky a splavovania – integrácia so zámermi revitalizácií vodných tokov v rámci opatrení v oblasti ochrany a využívania vôd. ✓ Rozvoj cykloturistiky – integrácia so zámermi v oblasti udržateľnej mobility prostredníctvom budovania Kostrovej siete cyklistických komunikácií (napájanie cykloturistických trás na cyklodopravné trasy a diaľkové cyklotrasy a sprístupňovanie turistických bodov záujmu prostredníctvom cyklotrás). Detail potenciálu: Príloha 6: Kultúra a cestovný ruch, Tabuľka 71, Tabuľka 72
Letná rekreácia a pobyt pri vode	✓ Obnova prírodných vodných plôch a zastaralého verejného zázemia a verejnej infraštruktúry pri vodných plochách – integrácia so zámermi v oblasti ochrany a využívania vôd a manažmentových plánov prírodného a kultúrneho dedičstva. Detail potenciálu: Príloha 6: Kultúra a cestovný ruch, Tabuľka 73
Zdravotný cestovný ruch	✓ Rozvoj kúpeľného cestovného ruchu – integrácia so zámermi v oblasti zvyšovania využívania prírodných liečivých zdrojov na poskytovanie liečebno-preventívnej starostlivosti. Detail potenciálu: Príloha 6: Kultúra a cestovný ruch, Tabuľka 74, Tabuľka 75
MICE[144] podujatia národného a medzinárodného významu	✓ Rozvoj a skvalitňovanie infraštruktúry v centrách s najvyšším potenciálom pre rozvoj kultúrneho priemyslu – integrácia so zámermi v rozvoji vzdelávacieho zázemia, KKP, inovácií – s najvyšším potenciálom v krajskom meste). Detail potenciálu: Príloha 6: Kultúra a cestovný ruch, Tabuľka 76
Prierezové potreby centier rozvoja	✓ Zlepšenie obslužnosti verejnou a doplnkovou infraštruktúrou kúpeľných miest, lokalít s termálnou a minerálnou vodou, vodných plôch vhodných pre letnú rekreáciu, stredísk cestovného ruchu a iných športových, adrenalínových a rekreačných lokalít (vrátane vstupných bodov do chránených území a geoparkov) s ohľadom na zásady ochrany prírody a krajiny. ✓ Zvyšovanie atraktivity lokalít a centier prostredníctvom prírode blízkych opatrení – revitalizácia a budovanie kúpeľných parkov, záhrad, oddychových zón na trasách a pod. ✓ Zlepšenie dostupnosti destinácií a turistických bodov záujmu – Integrácia so zámermi v oblasti udržateľnej mobility (sprístupňovanie turistických bodov záujmu

[143] V nadväznosti na Ministerstvo investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie Slovenskej republiky (2021), Slovensko 2030, ide o prioritné oblasti zachovania a udržateľnosti prírodných a kultúrnych zdrojov, súdržných a udržateľných komunít, vytvárania podmienok na kvalitný život, ale aj odolnej a udržateľnej ekonomiky (zameranie kraja na udržateľné športovo-rekreačné využívanie územia) a silne inovačne založenej ekonomiky (prepájanie s KKP).

[144] Skratka MICE z anglického slova Meetings, Incentives, Conferences-Congresses, Events-Exhibitions- stretnutia, incentíva, kongresy/konferencie, podujatia.

Segment alebo formy cestovného ruchu	Vybrané aktivity s prierezovým príspevkom k rozvoju udržateľného cestovného ruchu, ale aj iným, najmä sociálnym a environmentálnym výzvam kraja.
	prostredníctvom cyklodopravných trás, najmä vetiev Kostrovej siete cyklistických komunikácií a prepojenie so zámermi v oblasti Integrovaného dopravného systému a Plánu dopravnej obslužnosti). ✓ Zabezpečenie starostlivosti o trasy v cestovnom ruchu a obnovu prírodného a kultúrneho dedičstva prostredníctvom sociálneho podnikania podľa potrieb najmä najmenej rozvinutých regiónov – integrácia so zámermi sociálneho podnikania v oblasti zeleného hospodárstva, adaptačných opatrení na zmenu klímy a inými v súvislosti so starostlivosťou o produkčné zdroje regiónu.

Zatiaľ čo v menej rozvinutých oblastiach kraja plošne chýba infraštruktúra služieb, v rozvinutejších územiach je na úrovni niektorých obcí s vysokou koncentráciou ubytovacích zariadení riziko zvyšujúceho sa tlaku na prírodné a sociálne prostredie. **Viaceré obce v kraji už nemajú z hľadiska dlhodobej udržateľnosti priestor na zvyšovanie/rozširovanie zastavanosti územia** (Príloha 6: Kultúra a cestovný ruch, Tabuľka 77).

Neprimeraná zastavanosť územia znižuje jeho atraktivitu aj obslužnosť pre návštevníkov

Nekoordinovaný rozvoj služieb je spojený s negatívnymi vplyvmi, na prírodné prostredie, ale aj na sociálny priestor domácich obyvateľov (napríklad zvyšovanie cenovej úrovne nehnuteľností a bežných tovarov a služieb). S koncentrovaným rozvojom ubytovacích kapacít, apartmánového bývania, ale aj ďalších služieb na relatívne malom území dochádza k neprimeranej a neestetickej zastavanosti územia (či už v prírodnom, inom vidieckom, alebo mestskom prostredí). Tá znižuje aj atraktivitu prostredia pre návštevníkov, zhoršuje obslužnosť územia (spôsobuje problémy v oblasti mobility – presunov návštevníkov medzi atraktivitami a v prostredí vrátane obmedzení v oblasti budovania cykloturistických, ostatných cyklistických a iných trás). **Potreby v oblasti udržateľného využívania kultúrneho a prírodného dedičstva, formovanie atraktívneho zázemia a prostredia obcí a mobilita návštevníkov medzi atraktivitami a turistickými bodmi záujmu musia byť riešené paralelne alebo ešte pred rozsiahlym rozvojom služieb zariadení cestovného ruchu.** Len tak budú splnené základné predpoklady zdravého a plnohodnotného života v zmysle vízie a stratégie Slovenska. Tento prístup a základné princípy udržateľného cestovného ruchu sú plne v súlade nielen s potrebami kraja, ale aj so strategickými dokumentmi na medzinárodnej aj národnej úrovni.

S ohľadom na dlhodobú ekonomickú udržateľnosť území je kľúčové vytváranie príležitostí pre širšie geografické zapojenie (prepájanie) viacerých obcí aj prostredníctvom integrovaných územných investícií.

Destinačný manažment a marketing

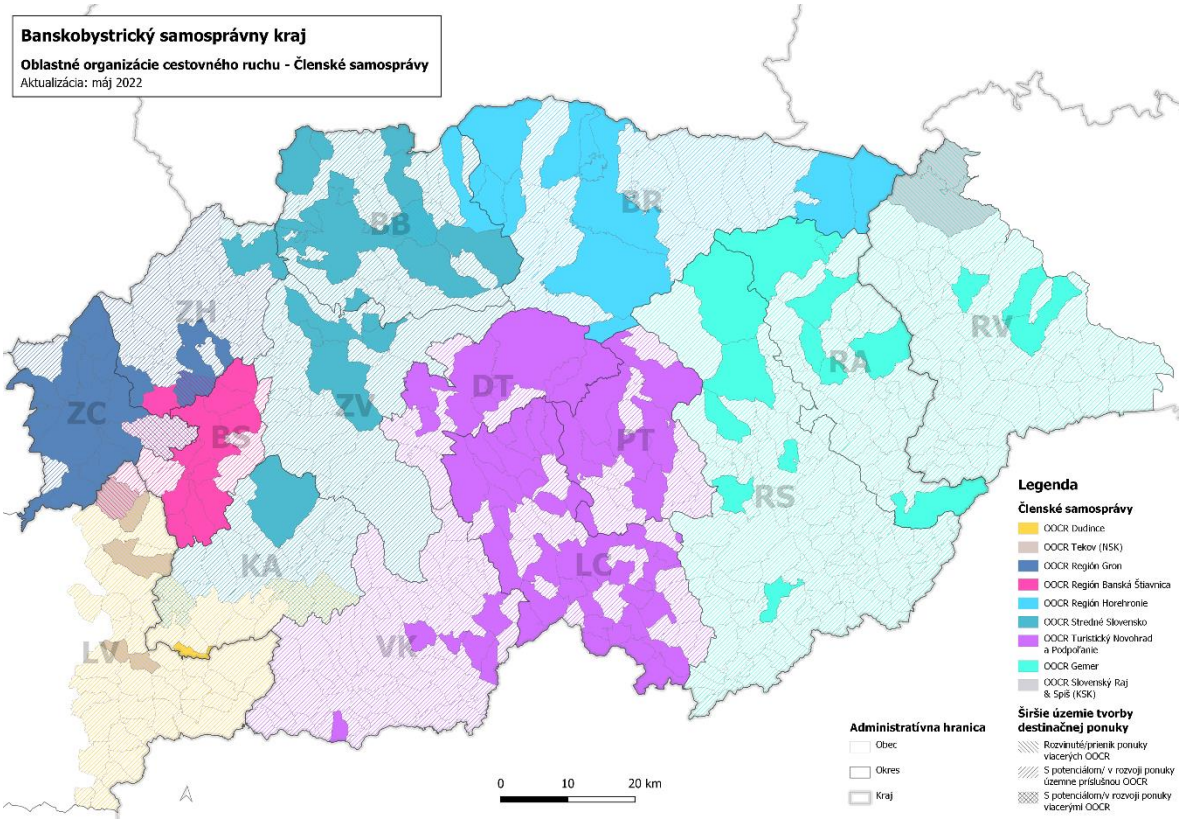
Hlavnú kostru siete organizácií destinačného manažmentu a marketingu v Banskobystrickom kraji tvorí sedem Oblastných organizácií cestovného ruchu (OOCR), Krajská organizácia CR (KOCR)

Banskobystrický kraj Turizmus[145] a Rozvojová agentúra BBSK (RABBSK, n. o.). Spolupráca a partnerstvo týchto organizácií vytvárajú základné predpoklady systematického a koordinovaného rozvoja cestovného ruchu v kraji na lokálnej aj regionálnej úrovni. Kooperačné siete dopĺňa a prehlbuje množstvo ďalších aktérov vrátane MAS a iných združení, ktoré rozvíjajú systémy regionálneho značenia, kultúrne trasy alebo zastrešujú iné tematické oblasti pre tvorbu destinačnej ponuky kraja.

Destinačný manažment a rozvojové aktivity

V spolupráci s OOCR realizuje rozvojové aktivity v cestovnom ruchu v kraji Rozvojová agentúra BBSK, n. o. V konkrétnych špecifických strategických oblastiach, ktoré vytvárajú pre rozvoj cestovného ruchu v kraji predpoklady, zohráva dôležitú úlohu aj spolupráca RABBSK, n. o., s vybranými oddeleniami BBSK (napr. krajským cyklokoordinátorom a odborom verejnej dopravy v oblasti sprístupňovania destinácií a udržateľnej mobility; oddelením územného plánovania a životného prostredia v oblasti ochrany krajiny a biodiverzity, v environmentálnom vzdelávaní a ďalších s tým súvisiacich témach; oddelením kultúry, oddelením stratégií a analýz, odborom školstva, oddelením Catching-up Regions a i.).

Mapa 20: Širšie územie pre tvorbu ponuky OOCR v Banskobystrickom kraji

[145] Založené podľa zákona č. 91/2010 Z.z. o podpore cestovného ruchu v znení neskorších predpisov.

Koordinovaný rozvoj cestovného ruchu na lokálnej aj regionálnej úrovni ***nie je spojený len s územím členských obcí OOCR****, ale aj* ***so širším územím tvorby destinačnej ponuky****. Prirodzeným zohľadnením regionálnych špecifík, historického prepojenia aj spolupráce viacerých OOCR a iných aktérov sú v Banskobystrickom kraji aj také územia (rozvinuté), ktoré prispievajú k tvorbe ponuky viacerých OOCR (destinácií). Ide o územia väčšinou na hranici dvoch OOCR (napríklad obec Slovenská Ľupča, ktorá je členským subjektom OOCR Stredné Slovensko, ale atraktivity v tejto obci dotvárajú aj ponuku susediacej OOCR Región Horehronie, pričom obe OOCR majú viaceré tematicky spoločné produkty). Ďalej je to* ***územie s potenciálom alebo v rozvoji destinačnej ponuky*** *jednou alebo viacerými OOCR (napríklad v súvislosti s logickým prepojením cykloturistickými trasami aj mimo členských obcí alebo prepájaním s atraktivitami, ktoré patria do tematických produktových línií OOCR a majú vysoký potenciál rozšíriť destinačnú ponuku). V tomto prípade nie je územie členským subjektom ani jednej OOCR buď z dôvodu, že zatiaľ nemá rozvinuté nosné atraktivity pre destinačnú ponuku, služby pre pobytový cestovný ruch, alebo ide o obce len v štádiu sieťovania a rozvoja spolupráce.* ***Aj preto je uvedený mapový podklad rámcový a otvorený ďalšiemu vývoju****. Spolupráca a sieťovanie na širšom území destinačnej ponuky (mimo členských obcí OOCR) je tiež jedným z princípov destinačného manažmentu a dôležitým predpokladom na to, aby bol vnútorný rozvojový potenciál kraja koordinovane a udržateľne rozvíjaný.*

Mapový podklad je len rámcový a informatívny, pretože územia spolupráce a tvorby ponuky sa neustále vyvíjajú.

Zdroj: Vlastné spracovanie, 2022.

Destinačný marketing

Marketingový manažment realizujú OOCR a na krajskej úrovni KOCR Banskobystrický kraj Turizmus. Výstupom rozvojových aktivít, sieťovania a marketingového manažmentu je ucelená ponuka Banskobystrického kraja, ktorú tvoria tieto organizácie cestovného ruchu. Predaj produktov je realizovaný aj prostredníctvom krajskej cestovnej kancelárie, ktorá vznikla v roku 2019 práve na základe podnetov aktérov v menej rozvinutých územiach. Zameriava sa na predaj unikátnych zážitkov v ôsmich produktových líniách kraja, ktoré sa formujú v súlade s jeho rozvojovým potenciálom. Počas letnej sezóny 2021 boli produktové línie naplnené 55 produktami s dôrazom na unikátne zážitky v udržateľnom cestovnom ruchu[146].

Tabuľka 8: Prehľad oblastí spolupráce v cestovnom ruchu v Banskobystrickom kraji

Rozvoj destinácií	Regionálne pulty a produkty	Cyklo-turistika	Strategické plánovanie	Destinačný marketing	Cestovná kancelária
Rozvojové zámery – poradenstvo, výber, medializácia, monitoring	Fyzické pulty Virtuálne pulty– eshop (nákup, predaj)	Obnova cykloturistického značenia	Príprava a realizácia prieskumov a analýz	Destinačný branding	Vývoj zážitkov
Vyhľadávanie externého financovania rozvojových potrieb	Popularizácia regionálnej produkcie a regionálneho značenia	Budovanie cykloturistickej infraštruktúry	Príprava koncepčných dokumentov	Marketing na domácom trhu – podpora predaja zážitkov CK	Nákup zážitkov
Vzdelávanie personálu OOCR a členov OOCR	Metodická podpora regionálneho značenia	Popularizácia cykloturistiky	Práca s dátami – GIS analýzy	Marketing na zahraničných trhoch	Predaj zážitkov (B2B a B2C)
Strategické projekty (Osrblie, Gotické kostolíky a i.)		Cyklobusy			B2B marketing
Pracovné skupiny		Pracovné skupiny		Pracovné skupiny	Pracovné skupiny
Rozvojové aktivity v Banskobystrickom kraji realizované prostredníctvom spolupráce a partnerstva RABBSK, n. o., a BBSK s oblastnými organizáciami v cestovnom ruchu				Aktivity KOCR Banskobystrický kraj Turizmus	

[146] Destinačná ponuka na krajskej úrovni pozostáva z 10 produktových línií (Tajomné hrady, Zážitkové vlaky, Akčná zima, Akčné leto, Stopy dejín, Konské putovanie, Živá príroda, Nočná obloha, Regionálne a Poklady zeme), pričom zohľadňuje jedinečné témy destinácií Banskobystrického kraja. Detail aktivít je dostupný na: Krajská organizácia cestovného ruchu Banskobystrický kraj Turizmus (2021), Správa o činnosti a hospodárení krajskej organizácie cestovného ruchu Banskobystrický kraj Turizmus za rok 2020.

Rozvojové aktivity a tvorba infraštruktúry cestovného ruchu sú v pôsobnosti RABBSK, n. o., (v kooperácii s OOCR v kraji). K nosným úlohám KOCR patria marketingové aktivity vrátane budovania imidžu a identity destinácie, komunikačnej podpory produktom a projektom cestovného ruchu, ako aj predaj a distribúcia konkrétnych produktov cestovného ruchu. Rozsah aktivít naznačuje nevyhnutnosť koordinovaného rozvoja cestovného ruchu posilňovaním stability organizácií cestovného ruchu – inštitucionálneho zázemia a spolupráce (vrátane ľudských zdrojov).

Zdroj: Vlastné spracovanie, 2021.

KOCR Banskobystrický kraj Turizmus a viaceré OOCR v kraji sú členmi Asociácie organizácií cestovného ruchu Slovenska (profesijnej organizácie destinačného manažmentu aktívnej v participácii na tvorbe a zlepšovaní podmienok rozvoja cestovného ruchu na území Slovenska) aj Asociácie prírodného turizmu, ktorá sa špecializuje na rozvoj prírodného cestovného ruchu.

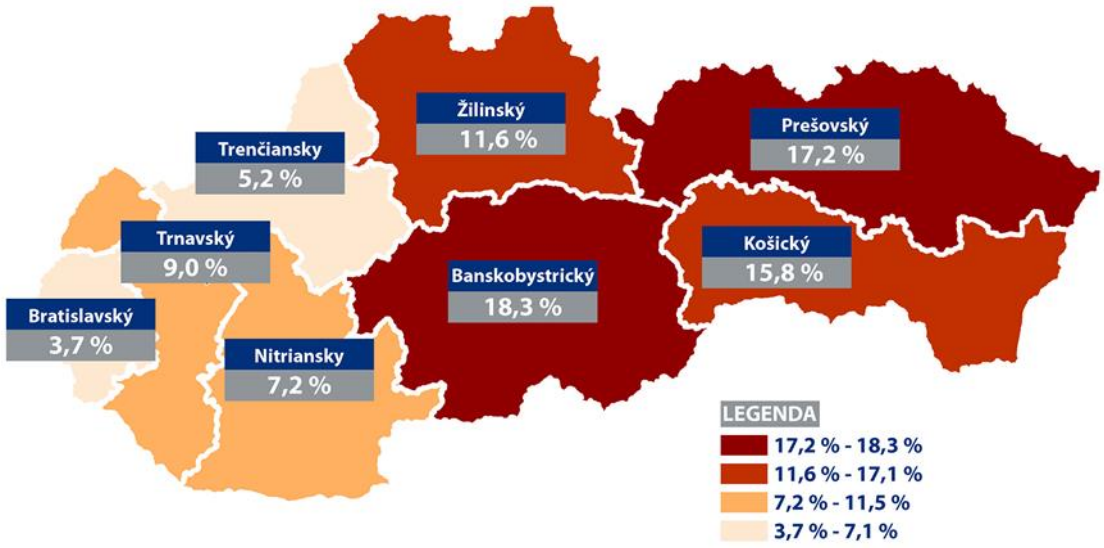
7. Životná úroveň a sociálna inklúzia

Pre spoločnosť je žiaduce, aby bola vzdelaná a súdržná. S tým súvisí sociálna inklúzia, teda začlenenie zraniteľných skupín obyvateľstva – detí, seniorov, zdravotne, sociálne znevýhodnených, ľudí bez domova a ďalších do spoločnosti. K tomu má slúžiť systém sociálnych služieb, zdravotný a vzdelávací systém. Medzi prioritné oblasti Agendy 2030 podporujúce sociálnu inklúziu patria: vzdelávanie pre dôstojný život, znižovanie chudoby, sociálna inklúzia a dobrý zdravotný stav.

Príjmy, výdavky a príjmová nerovnosť

Až 24,3 % obyvateľov Banskobystrického kraja je ohrozených chudobou alebo sociálnym vylúčením. Ide o najvyšší podiel zo všetkých krajov a je to výrazne viac ako priemer SR (14,8 % obyvateľov) aj ako priemer EÚ (21,4 % v roku 2019). Materiálnou depriváciou je ohrozená pätina obyvateľov. Tento podiel je ovplyvnený najmä vysokou príjmovou nerovnosťou a nízkou mierou pracovnej intenzity, ktoré sú v Banskobystrickom kraji najvyššie zo všetkých krajov[147] a vyplývajú z regionálnych rozdielov spojených predovšetkým s nezamestnanosťou a vysokým podielom MRK. Banskobystrický kraj je tiež najrýchlejšie starnúcim krajom na Slovensku, pričom starnutie obyvateľstva predstavuje pre Slovensko jednu z najväčších výziev 21. storočia. Osobitnú skupinu tvoria rodiny s deťmi, kde výkon intervencií riešia 3 rezorty (práce, sociálnych vecí a rodiny, školstva a zdravotníctva). Celý systém je málo koordinovaný, pričom aktívne začlenenie osôb zo znevýhodnených skupín do spoločnosti si vyžaduje špecifické formy podpory. Ide o služby individualizované a poskytované na komunitnej úrovni vrátane moderných intervenčných metód (napr. včasná intervencia pre deti s neštandardným vývinom)[148].

Graf 45: Miera rizika príjmovej chudoby

Zdroj: EU SILC 2020 – Indikátory chudoby a sociálneho vylúčenia

Pod hranicou príjmovej chudoby žilo v roku 2020 na Slovensku 11,4 % osôb (približne 615 000 obyvateľov). V roku 2020 bola najvyššia miera rizika chudoby Banskobystrickom kraji, a to 18,3 %.

Pohlavie a vek sú významné faktory vplývajúce na mieru rizika chudoby. Ženy boli ohrozené chudobou viac ako muži, najviac sa rodová disparita prejavuje v skupine nad 65 rokov.

[147] Štatistický úrad SR (2021). EU SILC 2020 – Indikátory chudoby a sociálneho vylúčenia.
[148] Ministerstvo financií Slovenskej republiky/Útvar hodnoty za peniaze (2018). Priebežná implementačná správa za 1. polrok 2018 (Zdravotníctvo, doprava, informatizácia, vzdelávanie, životné prostredie, trh práce a sociálne politiky).

Najzraniteľnejšou vekovou skupinou v súvislosti s chudobou boli osoby vo veku 0 až 17 rokov. Miera rizika chudoby pre nich bola na úrovni 17 % a vyplývala najmä z príjmovej situácie domácnosti, v ktorej dieťa žilo.

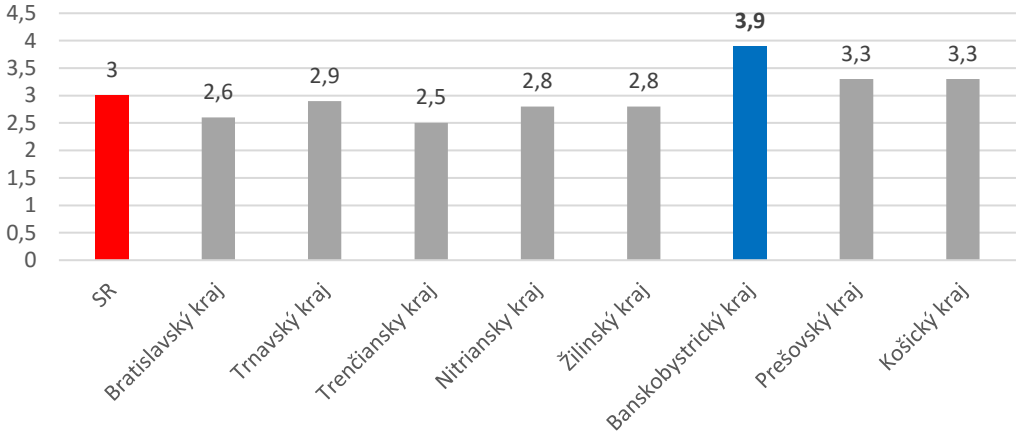
Dôležitým ukazovateľom životnej úrovne sú príjmy a výdavky domácností. Pozitívny trend je každoročný nárast čistých príjmov domácností na Slovensku. Čistý príjem domácností na 1 člena v Banskobystrickom kraji v roku 2019 bol na úrovni 499,19 eura, čo je približne na úrovni celoslovenského priemeru (495,84 eura). Čisté peňažné výdavky domácnosti na 1 člena boli na úrovni 375,73 eura, čo je tretia najnižšia hodnota po Košickom samosprávnom kraji a Prešovskom samosprávnom kraji. Priemerne 20 % výdavkov obyvatelia kraja vynakladajú na nákup potravín. Rovnaký podiel tvoria výdavky na bývanie. V porovnaní s ekonomicky najvyspelejším Bratislavským samosprávnym krajom obyvatelia Banskobystrického kraja míňajú menej na rekreáciu, hotelové a stravovacie služby.

Počet poberateľov dávky v hmotnej núdzi a príspevku na bývanie od roku 2017 kontinuálne klesá. V rámci kraja **je najväčší počet poberateľov dávok v hmotnej núdzi a príspevku na bývanie v SPR Revúca – Rimavská Sobota a SPR Lučenec – Veľký Krtíš – Poltár, nasledujú okresy Brezno, Krupina a Banská Štiavnica**.

Zabezpečenie bývania je jedným z pretrvávajúcich problémov väčšiny nízkopríjmových skupín domácností, ale aj domácností, ktoré vstupujú prvýkrát na trh s bývaním. Na Slovensku je nižší počet bytov na obyvateľov v porovnaní s priemerom EÚ. Ako výsledok privatizácie bytového fondu má SR zároveň **málo rozvinutý nájomný trh** (podľa sčítania obyvateľov a domov v roku 2011 cca 3 % bytov sú ešte v družstevnom vlastníctve, 3 % bytov sú v súkromnom vlastníctve prenajímané na trhu a iba necelé 3 % bytov sú vo verejnom nájomnom sektore). Nevyváženosť v sektore bývania vedie nielen k znižovaniu mobility pracovnej sily, ale aj k neúmernému zadlžovaniu hlavne mladých ľudí a nízkopríjmových sociálnych skupín. Otázka bývania má okrem finančnej dostupnosti aj ďalšie aspekty, ktorými sú sociálne vylúčenie a nevyhovujúce podmienky bývania v marginalizovaných rómskych komunitách.

Miera chudoby a sociálna inklúzia úzko súvisia s príjmovou nerovnosťou a nerovnakými príležitosťami. K najčastejšie používaným ukazovateľom príjmovej nerovnosti patrí koeficient nerovnosti S80/S20. **V Banskobystrickom kraji je hodnota koeficientu, a teda aj príjmová nerovnosť, najvyššia spomedzi všetkých krajov na Slovensku.**

Graf 46: Porovnanie príjmovej nerovnosti S80/S20[149]

Zdroj: EU *SILC 2020 – Indikátory chudoby a sociálneho vylúčenia*

Vo všeobecnosti je príjmová nerovnosť prirodzená a môže byť motiváciou k investíciám do ľudského kapitálu, podporovať mobilitu a stimulovať inovácie, čo súvisí s možnosťami jednotlivca dosiahnuť lepšie výsledky prostredníctvom vlastnej práce. Ak je však nerovnosť príliš veľká, a to najmä vtedy, ak je jej príčinou rastúca chudoba, môže ohroziť ekonomický rast. Jednotlivci, ktorí nemajú dostatok prostriedkov alebo motivácie potrebných na investície do zručností a vzdelania, nebudú schopní naplno využiť svoj potenciál, čo negatívne vplýva na ekonomiku a na kvalitu života.

Nerovnosť príležitostí dokážeme merať len nepriamo a zástupné (proxy) ukazovatele sa zameriavajú na mladých ľudí. Sú to riziko chudoby alebo sociálneho vylúčenia u detí (do 17 rokov) a vzťah medzi výsledkami vzdelávania mladistvých a sociálno-ekonomického postavenia ich rodičov. Vysoká korelácia medzi výsledkami v škole a sociálno-ekonomickou situáciou naznačuje zlyhávanie verejných služieb a najmä v školstve. Ako uvádzame na iných miestach, na Slovensku sú deti do 17 rokov vekovou skupinou s najväčším rizikom chudoby (17 % oproti celkovej populácii 11,4 %) a podiely žiakov opakujúcich ročník počas ZŠ sú v Banskobystrickom kraji najvyššie v okresoch s vysokou nezamestnanosťou a väčším podielom marginalizovaných rómskych komunít.

Potravinové púšte

Potravinová púšť je oblasť, v ktorej má obyvateľ obmedzený prístup k cenovo dostupným a výživným potravinám. „Ide o územie s limitovanou dostupnosťou veľkometrážnych predajní potravín, ktoré ponúkajú lacnejšie, variabilnejšie, kvalitnejšie a zdravšie potraviny.“[150] Naproti tomu oblasti s lepším prístupom do predajne potravín s výživnými čerstvými potravinami sa nazýva potravinová oáza.[151]

[149] Hodnoty tohto koeficientu predstavujú pomer objemu príjmov 20 % obyvateľov s najvyššími príjmami k objemu príjmov 20 % obyvateľov s najnižšími príjmami. Koeficient nemá obmedzenie a môže nadobúdať hodnoty viac ako 1. Čím vyššia je hodnota tohto koeficienta, tým vyššie sú celkové príjmy 20 % najbohatších osôb v spoločnosti v pomere k celkovým príjmom 20 % najchudobnejších osôb.

[150] Križan, F., Bilková, K., Danielová, K., Hasan, J., Hencelová, P., Kunc, J., Mehlfärber, R., Mitríková, J., Opravil, Š. Tolmáči, L., Tolmáči, A., Trembošová, M., Šilhan, Z., Uhrin, V. (2020). Kde nakupujeme, čo nakupujeme a prečo nakupujeme: lokality maloobchodu a spotreby a správanie spotrebiteľov, Univerzita Komenského v Bratislave vo Vydavateľstve UK, 264 s

[151] Story, M., Kaphingst, K.M.,, Robinson-O'Brien, R., Glanz, K. (2008). „Creating healthy food and eating environments: policy and environmental approaches“, Annu Rev Public Health 2008.

Po roku 1990 došlo k osamostatneniu maloobchodu, ktorý bol dovtedy koncentrovaný v strediskových obciach. Postupne došlo k dekoncentrácii maloobchodných predajní potravín. Vstupom medzinárodných maloobchodných sietí došlo opäť ku koncentrácii. Stalo sa tak výstavbou veľkometrážnych prevádzok supermarketov a hypermarketov vo väčší obciach a mestách. Spotrebitelia si veľmi rýchlo obľúbili veľkometrážne prevádzky potravín, a tak sa začali rozširovať potravinové púšte.

Podľa analytického prieskumu Združenia miest a obcí Slovenska je na území Slovenska celkovo 102 reálnych potravinových púští z kategórie malých obcí (do 500 obyvateľov).[152] Prieskum sa zaoberal dostupnosťou predajní potravín. Spolu 62 % týchto obcí spadá do veľkostnej kategórie do 250 obyvateľov. Väčšina obcí sa nachádza na východe Slovenska. Na území BB kraja je celkovo 11 potravinových púští.

Tabuľka 9: Zoznam potravinových púští v BB kraji

Obec	Okres	Počet obyvateľov 2018	Počet obyvateľov 2020	kategória
Gemerček	Rimavská Sobota	93	94	do 250
Píla	Žarnovica	132	127	do 250
Zádor	Rimavská Sobota	147	149	do 250
Vieska nad Blhom	Rimavská Sobota	172	175	do 250
Hodejovec	Rimavská Sobota	182	181	do 250
Lúčky	Žiar nad Hronom	195	188	do 250
Drňa	Rimavská Sobota	209	218	do 250
Ivanice	Rimavská Sobota	285	278	do 500
Kováčovce	Veľký Krtíš	340	326	do 500
Konrádovce	Rimavská Sobota	336	327	do 500
Cakov	Rimavská Sobota	327	344	do 500
Vlkyňa	Rimavská Sobota	400	393	do 500

Zdroj: ZMOS 2019 počet potravinových púští v BB kraji

V prieskume neboli brané do úvahy malé obce bez predajní potravín, z ktorých je veľkometrážna predajňa potravín dostupná do určenej vzdialenosti. Obyvatelia musia kvôli nákupu základných potravín aj tak cestovať. Obyvatelia žijúci v týchto obciach majú podpriemerné ročné príjmy a sú sociálno-ekonomicky znevýhodnení pri nákupe potravín. Sú to dva rozmery potravinových púští: geografický a socio-ekonomický.

Prevádzka malej predajne potravín, do ktorej príde cez deň pár zákazníkov, je ekonomicky nerentabilná. 55,3 % starostov deklarovalo, že ekonomicky nie je možné zaistiť činnosť predajne potravín. Až 64,2 % starostov obcí do 250 obyvateľov to považuje za nemožné a v prípade obcí do 500 obyvateľov je o tomto presvedčených 33 % starostov.

Rodová rovnosť

Rodová rovnosť predstavuje spravodlivé zaobchádzanie so ženami a mužmi, čo môže znamenať tak rovnaké zaobchádzanie, ako aj zaobchádzanie, ktoré síce je rozdielne, ale vytvára rovnosť príležitostí z hľadiska práv, výhod, povinností a možností. Vychádza z princípu, že všetky ľudské

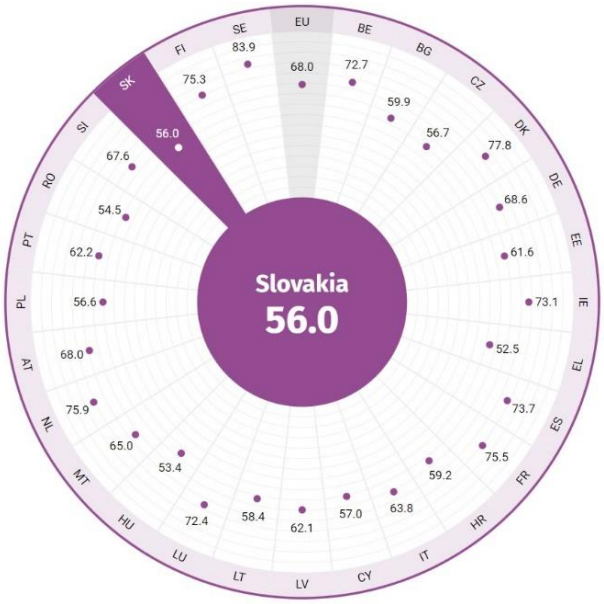
[152] Kaliňák, M. (2020). „Slovensko má viac ako sto potravinových púští. ZMOS predstavil riešenia problému“. Združenie miest a obcí Slovenska.

bytosti majú právo slobodne rozvíjať svoje schopnosti a vyberať si z možností bez obmedzení rodovými rolami.[153] Rodová rovnosť má za cieľ vyrovnávať rodové rozdiely, čo sú rozdiely medzi ženami a mužmi v miere participácie, možnostiach prístupu, právach, ako aj výsledkoch v ktorejkoľvek oblasti verejnej a súkromnej sféry; je to napr. nerovnosť medzi ženami a mužmi i v prístupe k moci, zdrojom, sociálnym výhodám, vzdelaniu, ochrane zdravia a pod.[154]

Dlhodobým spoločenským problémom aj vo vyspelých krajinách je téma vyváženosti a spravodlivejšieho delenia pracovných povinností, zodpovedností a, samozrejme, aj morálneho či finančného ocenenia žien a mužov. Európska únia venuje agende rovnosti žien a mužov veľkú pozornosť a pravidelne poukazuje na nevyhnutnosť rýchlejšieho a efektívnejšieho postupu pri jej riešení.[155]

Slovensko sa s 56 bodmi zo 100 umiestnilo na 24. priečke v EÚ v Indexe rodovej rovnosti Európskeho inštitútu pre rodovú rovnosť[156], ktorý sa skladá zo šiestich hlavných oblastí (práca, peniaze, znalosti, čas, moc a zdravie) a dvoch vedľajších oblastí (násilie a prelínajúce sa nerovnosti). Body sú priraďované od 1 pri úplnej nerovnosti po 100 pri úplnej rovnosti. Za Slovenskom sa umiestnili Rumunsko, Grécko a Maďarsko. Rodové nerovnosti sú najvýraznejšie v oblasti moci, teda zastúpenia žien na rozhodovaní v krajine (30,7 bodu) a v oblasti využívania času, teda najmä v neplatenej práci žien (46,3 bodu). Slovensko si oproti minulému roku polepšilo o 0,5 bodu, jeho skóre je však 12 bodov pod európskym priemerom (68 bodov), čo ho radí na koniec európskeho rebríčka.

Graf 47 Index rodovej rovnosti na Slovensku

Zdroj: Európsky inštitút pre rodovú rovnosť (2021)

Nerovnosť medzi ženami a mužmi sa na Slovensku prejavuje v niekoľkých vzájomne prepojených oblastiach. Jej príčiny sú rôzne – spoločenské očakávania, ktoré priamo či nepriamo obmedzujú možnosti žien a mužov, nízka znalosť vlastných práv a možností ochrany a prevencie diskriminácie,

[153] Štatistický úrad SR (2016) - Indikátor rodovej rovnosti
[154] Rovnosť žien a mužov a rovnosť príležitostí (2021). Rodová rovnosť.
[155] Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky (2021). Rodová rovnosť na pracovisku.
[156] European Institute for Gender Equality (2021). Gender Equality Index: Slovakia for the 2021 edition

ale v neposlednom rade aj nedostatočné možnosti **zosúladenia rodinného a pracovného života** a chýbajúce odmeňovanie či primerané ocenenie neplatenej práce, ktorú pre prospech ich blízkych a spoločnosti vykonávajú predovšetkým ženy.

Zamestnanosť matiek, ktoré žijú s partnerom, je len 66 %, zatiaľ čo zamestnanosť ich partnerov je 93 %. Zamestnanosť slobodných matiek je o niečo vyššia – 78 %, zatiaľ čo zamestnanosť slobodných otcov dosahuje až 82 %.[157] Ženy na Slovensku pracujú priemerne o 5 rokov menej ako muži[158], a to kvôli odchodu na materskú a rodičovskú dovolenku, čo má vplyv aj na ich kariérny rozvoj. Rodinné povinnosti sa nedelia rovnako. Na Slovensku doteraz nikdy neprekročil podiel otcov na rodičovskej dovolenke 2 %. U žien sú prestávky v kariére bežnejšie a často nepokračujú v práci na plný úväzok. Počas celého pracovného života zarábajú ženy v EÚ priemerne o 17 % menej ako muži. Pri odchode do dôchodku sú teda odkázané na nižšiu penziu. Riziko chudoby v staršom veku je u žien v porovnaní s mužmi podstatne vyššie.[159] Priemerná mzda žien na Slovensku dosahovala v roku 2019 len necelých 80 % zo mzdy mužov. U žien tvorí základná mzda väčší podiel z celkového zárobku. Zásadnejší rozdiel sa prejavil najmä vo vyplácaných prémiách alebo odmenách, ženy ich mali o 45 % nižšie ako muži. Mzdové rozdiely ovplyvňujú aj zakorenené predsudky o vhodnosti mužov a žien vykonávať určité práce (funkcie), o postupe v zamestnaní a participácii na vedúcich funkciách, o materských a rodičovských povinnostiach. Nezanedbateľný vplyv má aj celkové množstvo odpracovaných hodín a nadčasov najmä v súvislosti so starostlivosťou o závislé osoby v domácnosti, a to väčšinou bezplatne, aj na úkor práce, ktorú na ten čas žena zanechá. Miera odchýlky pri odmeňovaní mužov a žien sa značne líši aj pri jednotlivých povolaniach. Najväčší rozdiel bol vlani medzi obchodnými zástupcami (špecialistami) v oblasti predaja informačných a komunikačných technológií. Mužskí zástupcovia v tejto profesii zarábali mesačne viac ako 3 700 eur v hrubom, čo bolo o 1 794 eur viac ako ich ženské kolegyne. Ženy teda zarobili v tomto povolaní o 48 % menej ako muži. Výrazný rozdiel bol aj medzi manažérmi vo finančníctve a poisťovníctve. Muži na riadiacich postoch v tejto oblasti zarobili o 1 365 eur viac ako ženy. Manažéri v doprave, logistike a poštových službách zarobili o 1 107 eur viac ako manažérky.[160]

Nezamestnanosť žien je vo všetkých regiónoch Slovenska vyššia ako nezamestnanosť mužov. V Banskobystrickom kraji najvyššiu mieru nezamestnanosti žien podľa štatistiky Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny SR za mesiac september 2021[161] vykazovali južné okresy kraja, a to hlavne Revúca (22,05 %) a Rimavská Sobota (21,47 %). Medzi nezamestnanými bolo až 11 966 žien vo veku do 25 rokov, pričom najviac z týchto žien (2 992) pochádzalo z okresu Rimavská Sobota.

Marginalizované rómske komunity

Sociálna inklúzia občanov z vylúčených komunít je veľkou výzvou na zvýšenie kvality života minoritného, ale aj majoritného obyvateľstva v BBSK. Rómske komunity tvoria 12,5 % z celkovej populácie v BBSK, čo je tretí najvyšší podiel po Košickom samosprávnom kraji (KSK) a Prešovskom samosprávnom kraji (PSK). Zastúpenie rómskeho obyvateľstva na zvyšku Slovenska sa pohybuje od 1,4 – 3,7 %[162].

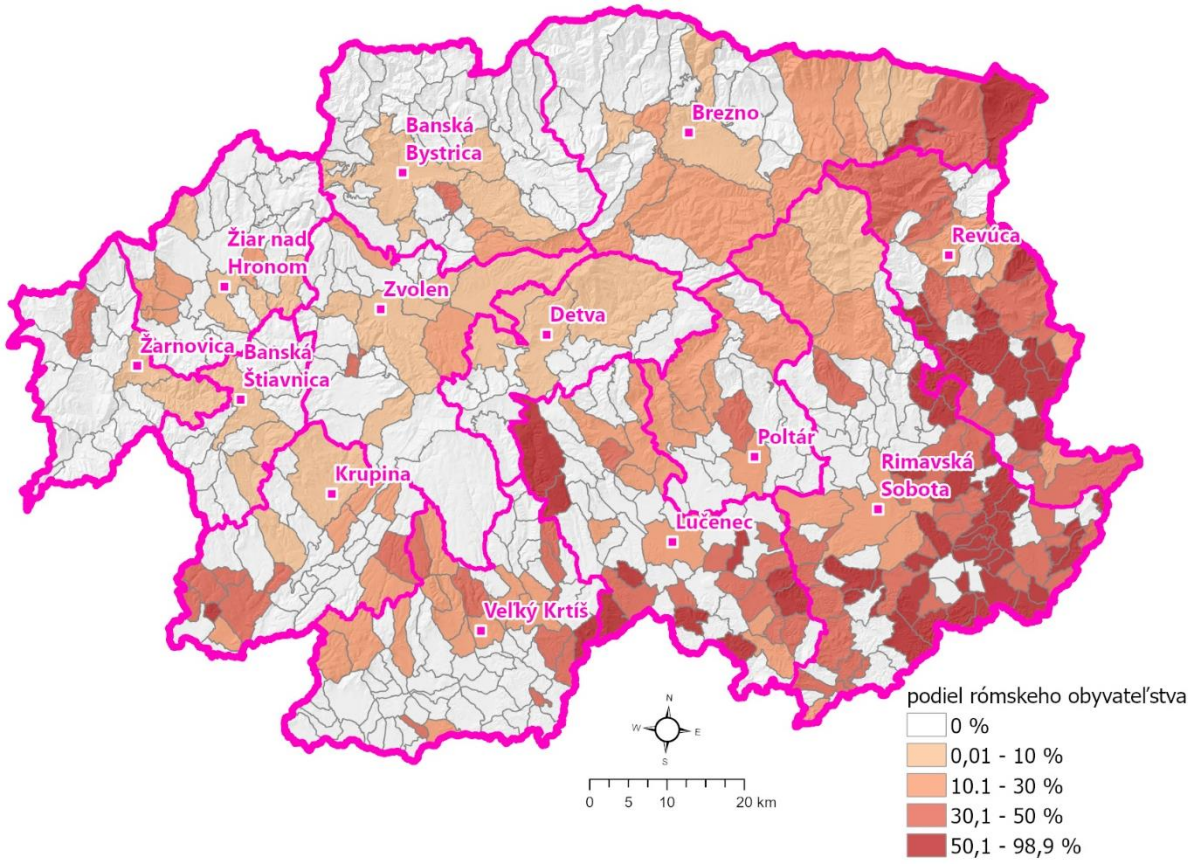
[157] European Institute for Gender Equality (2021). Gender Equality Index: Intersecting inequalities in Slovakia for the 2021 edition
[158] European Institute for Gender Equality (2021). What does your life look like as a woman from Slovakia?
[159] Rovnosť žien a mužov a rovnosť príležitostí (2021). Rodový mzdový rozdiel
[160] Štatistický úrad SR (2020). Slovenské ženy zarábajú o pätinu menej ako muži, náskok mužov sa zmenšuje, ale pomalým tempom
[161] Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny (2022). Nezamestnanosť – mesačné štatistiky.
[162] Ravasz, Á., Kovács, Ľ., Markovič, F. (2020). Atlas rómskych komunít 2019. VEDA, vydavateľstvo SAV, 2020.

Porovnanie podielu marginalizovaných rómskych komunít v krajoch

Najmenej rozvinuté regióny Slovenska, ako sú Košický, Prešovský a Banskobystrický kraj, sú zároveň aj regióny s najvyšším zastúpením MRK. Súvislosť so zastúpením MRK a prosperitou regiónu je zjavná aj na mikroregionálnej úrovni. V rámci Banskobystrického kraja je najvyššia koncentrácia MRK v okresoch, ktoré sú v zmysle zákona č. 336/2015 o podpore najmenej rozvinutých okresov a o zmene a doplnení niektorých zákonov považované za najmenej rozvinuté. Okresy s najvyšším podielom obcí zaradených v Atlase rómskych komunít sú Revúca a Rimavská Sobota (69 % a 60 %), po nich nasleduje Lučenec so 49 % obcí. V okrese Rimavská Sobota je takmer polovica obcí, v ktorých dosahuje podiel rómskeho obyvateľstva nad 50 %.[163]

Na základe dostupných dát je možné konštatovať, že MRK sú koncentrované najmä v menej rozvinutých oblastiach na juhu a juhovýchode regiónu, čo naznačuje, že medzi umiestnením menšinových komunít a vzorcami územného rozvoja existuje vzájomná súvislosť.

Mapa 21: Rozloženie rómskeho obyvateľstva v BBSK

Rómska komunita v Basnkobystrickom kraji je relatívne menej izolovaná ako rómska populácia na východnom Slovensku. To prináša tak výhody, ako aj problémy. Veľká časť rómskeho obyvateľstva na Slovensku žije prevažne v rómskych osadách, ktoré sú fyzicky izolované od častí obývaných majoritným obyvateľstvom. Tieto osady navyše často nie sú napojené na inžinierske siete a ich obyvatelia čelia značnému ekonomickému vylúčeniu (kvôli nedostupnosti pracovných príležitostí). Táto situácia ešte viac prispieva k vylúčeniu rómskej populácie, pretože pri priestorovej segregácii je stigmatizovanie menšín ľahšie než v prípade, ak ich príslušníci žijú v oblastiach, kde dochádza k

[163] Ravasz, Á., Kovács, Ľ., Markovič, F. (2020). Atlas rómskych komunít 2019. VEDA, vydavateľstvo SAV, 2020.

pravidelným interakciám rôznych skupín obyvateľstva. V Banskobystrickom kraji žije v izolovaných rómskych osadách mimo obce 9 % Rómov, 14 % rómskeho obyvateľstva žije v osadách na periférii miest a obcí. Na porovnanie, v Prešovskom samosprávnom kraji žije v izolovaných osadách 40 % rómskej komunity. To však neznamená, že integrácia je tu jednoduchšia.

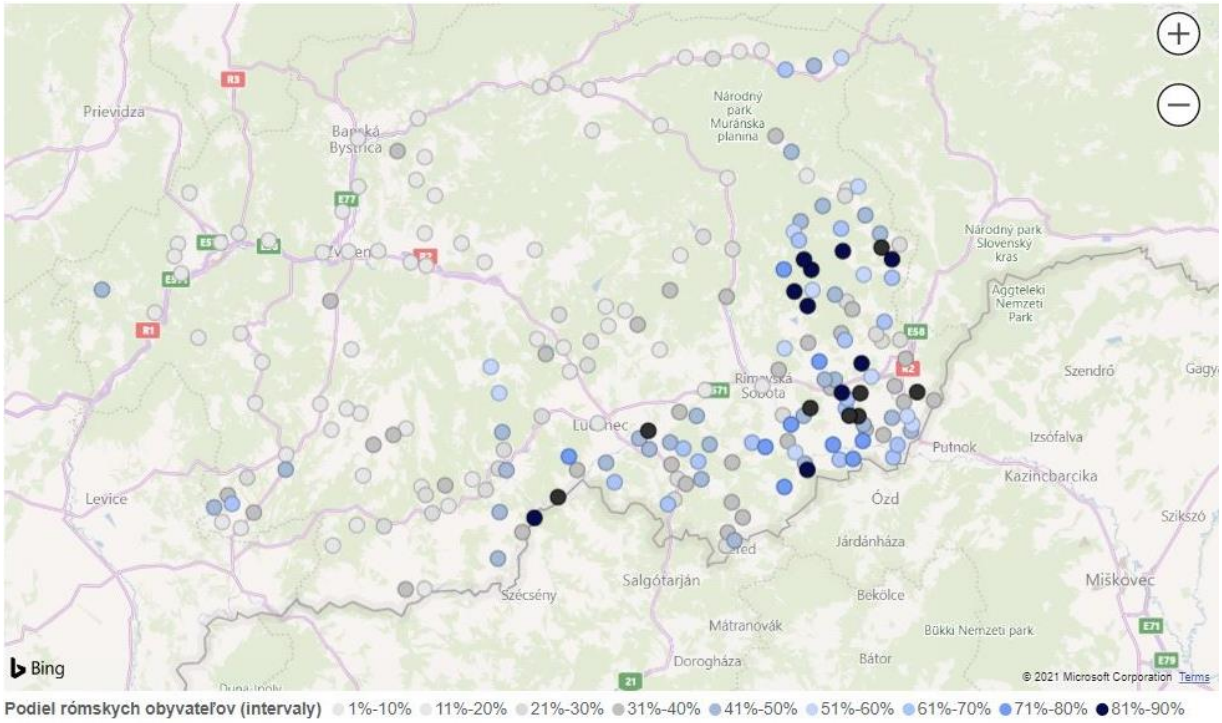
Tabuľka 10: Rozdelenie rómskeho obyvateľstva v krajoch SR podľa úrovne segregácie rómskych osád

Región	Podiel rómskeho obyvateľstva	Počet obcí s väčšinovým zastúpením Rómov	Podiel rómskych obyvateľov bývajúcich integrovane	Percentuálne zastúpenie Rómov v osadách		
				Vnútri obce / mesta	Na okraji obce / mesta	Mimo obce / mesta
Banskobystrický	12,7 %	57	24 %	53 %	14 %	9 %
Bratislavský	1,1 %	0	52 %	13 %	34 %	1 %
Košický	16,6 %	48	10 %	28 %	47 %	14 %
Nitriansky	3,5 %	3	30 %	49 %	12 %	8 %
Prešovský	15,4 %	53	12 %	18 %	49 %	21 %
Trenčiansky	1,4 %	0	45 %	24 %	1 %	1 %
Trnavský	2,8 %	1	43 %	39 %	14 %	4 %
Žilinský	1,2 %	0	46 %	26 %	20 %	8 %

Zdroj: Úrad splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity. Atlas rómskych komunít v Slovenskej republike

V skutočnosti má Banskobystrický kraj najvyšší počet obcí, kde Rómovia tvoria väčšinu obyvateľstva, no tieto obce sú zväčša veľmi malé. Zdá sa, že región by mal mať lepšiu východiskovú pozíciu na ceste k integrácii než regióny na východe Slovenska, no pravdou je, že kraj čelí inej špecifickej výzve – potrebe integrovať množstvo malých a odľahlých rómskych komunít.

Mapa 22: Podiel rómskych komunít na celkovom počte obyvateľov obcí

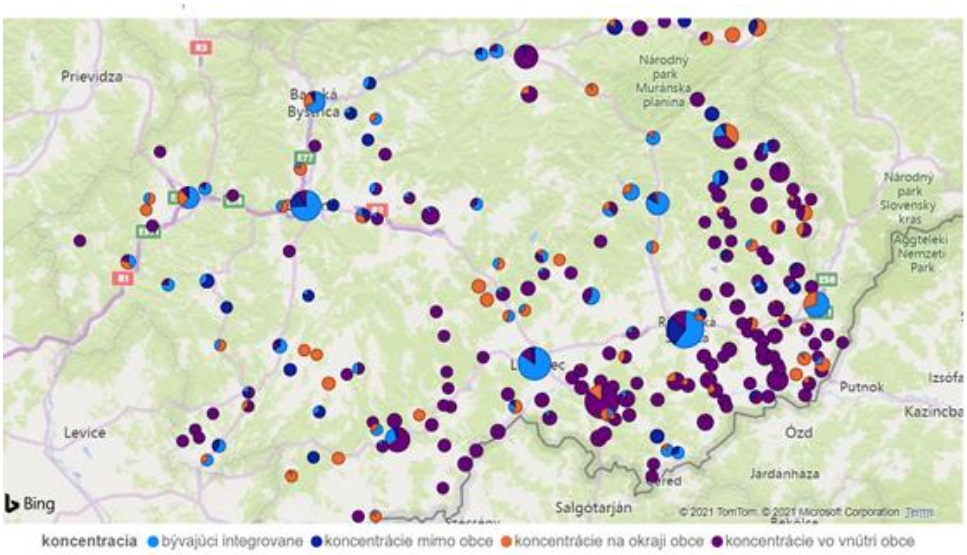

Integrácia rómskeho obyvateľstva je vnímaná aj ako ekonomická príležitosť. Vzhľadom na rýchly pokles populácie a odlev obyvateľov kraja predstavuje rozsiahlejšia integrácia a zvyšovanie vzdelania rómskeho obyvateľstva reálnu ekonomickú príležitosť najmä pre zaostávajúce časti

regiónu. Tento problém si začínajú uvedomovať viacerí predstavitelia súkromného sektora, ale aj samosprávy. Existujú už viaceré príklady, ktoré môžeme replikovať: napr. Železiarne Podbrezová, a. s., s podporou úradu práce sociálnych vecí a rodiny spustili program na zaškolenie a zamestnávanie nízkokvalifikovaných Rómov. Úspech podobných projektov by mohol priniesť nielen ekonomické výhody spojené s prípravou kvalifikovanej pracovnej sily pre konkrétne pozície, ale tiež pomôcť prekonávať kultúrne bariéry a stigmatizáciu a viesť k väčšiemu začleneniu rómskej komunity. Ukazuje sa, že Rómovia, ktorí dostali šancu a získali kvalitné zamestnanie, si osvoja veľmi rýchlo dobré pracovné návyky a stávajú sa integrovanými členmi pracovného kolektívu a aj celej komunity, v ktorej žijú. Podobné pozitívne skúsenosti už má aj BBSK, ktorý v spolupráci s mimovládnou organizáciou Človek v ohrození založil Agentúru práce, ktorá sa venuje rómskym uchádzačom o prácu.

Rómski žiaci tvoria najväčšiu časť študentov, ktorí končia školskú dochádzku predčasne, čo vedie k ďalším stratám ľudského potenciálu vyľudňujúceho sa kraja, a preto je dôležité pracovať so znevýhodnenými skupinami od raného veku a sprevádzať ich tak, aby dosiahli adekvátne vzdelanie.

Mapa 23: Zobrazenie typu sídel MRK v BBSK

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa Atlasu Rómskych komunít, 2019

Marginalizované rómske komunity sú najviac zastúpené v okresoch Veľký Krtíš, Poltár, Rimavská Sobota, Revúca, Lučenec a Brezno. Z toho všetky okrem Veľkého Krtíša a Brezna patria do skupiny najmenej rozvinutých okresov. V dôsledku poklesu populácie kraja, starnutia a odlevu občanov z kraja predstavuje integrácia a zvyšovanie odbornej kvalifikácie rómskej komunity jediné riešenie na pozdvihnutie zaostalých okresov.

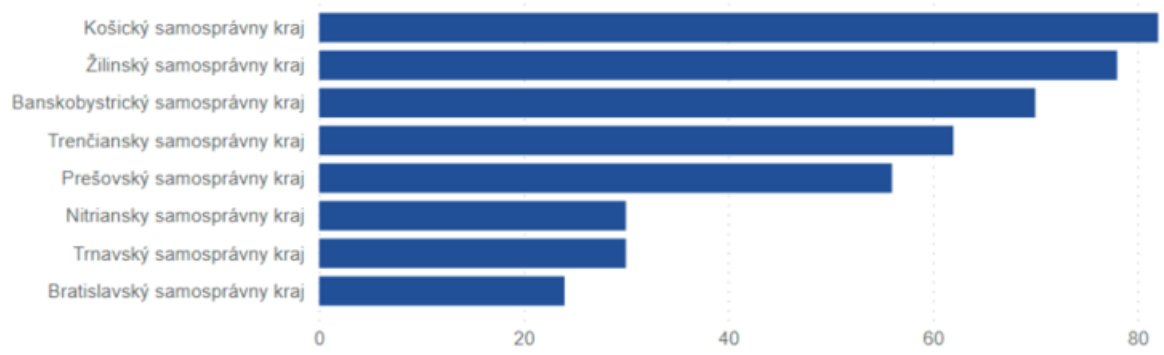
Sociálne podnikanie

Sociálne podniky ako subjekty sociálnej ekonomiky vytvárajú pracovné miesta pre znevýhodnené a zraniteľné skupiny obyvateľstva (dlhodobo nezamestnaní, sociálne a zdravotne znevýhodnení a ďalší). BBSK sa vyznačuje vysokou mierou dlhodobej nezamestnanosti (43 % uchádzačov o zamestnanie, UoZ), 56 % UoZ tvoria nekvalifikovaní alebo pomocní pracovníci a 36 % UoZ dosiahlo maximálne základné vzdelanie.

Sociálna ekonomika nie je orientovaná na dosahovanie zisku, ale na riešenie sociálnych problémov v spoločnosti a naštartovanie ekonomického rastu. Je to jeden z dôležitých nástrojov regionálneho rozvoja v regiónoch s vysokou nezamestnanosťou nízkokvalifikovaných a inak znevýhodnených osôb.[164] Sociálne podniky sa zameriavajú na poskytovanie služieb vo viacerých oblastiach, napr. zabezpečenie bývania, sociálna pomoc, ochrana životného prostredia a iné.

Na Slovensku pretrváva nízka zamestnanosť osôb v sektore sociálneho hospodárstva (2,1 % v roku 2017 oproti 6,8 % priemeru EÚ). Poradie krajov podľa počtu sociálnych podnikov neodráža ich poradie v sociálno-ekonomických charakteristikách týkajúcich sa nezamestnanosti a sociálneho vylúčenia.

Graf 48: Počet sociálnych podnikov podľa krajov

Zdroj: Vlastné spracovanie, MPSVaR, 2020

Väčšina sociálnych podnikov v SR má právnu formu spoločnosti s. r. o. (83 %). Iné formy ako družstvo, nezisková organizácia či občianske združenie má len malá časť sociálnych podnikov.

Rozvojová agentúra BBSK má oddelenie sociálnej ekonomiky, ktoré poskytuje záujemcom o sociálne podnikanie odborné poradenstvo a pomoc pri zakladaní a vedení sociálneho podniku. BBSK prevádzkuje dva sociálne podniky: Stavebný registrovaný integračný sociálny podnik Rozvojové služby BBSK, s.r.o., a Agro – drevinový ekosystém BBSK, s.r.o.

Hlavnou činnosťou Stavebného sociálneho podniku v Brezne sú menšie stavebné a údržbové práce. V súčasnosti má 43 zamestnancov, no výhľadovo je ambícia zamestnať až 100 ľudí. Pilotný projekt okrese Poltár, Agro – drevinový ekosystém BBSK, má zameranie na pestovanie cesnaku, ovocinárstvo a chov včiel. Produkcia je distribuovaná do zariadení zriadených BBSK s ambíciou rozšíriť sa aj do ďalších najmenej rozvinutých okresov. Okrem toho BBSK založil agentúru práce, ktorá pripravuje dlhodobo nezamestnaných a sociálne vylúčených uchádzačov pre trh práce. Klienti sa učia základným zručnostiam, napr. hygiene, finančnej gramotnosti a podobne. Sú pripravovaní priamo pre potreby konkrétneho zamestnávateľa. Do budúcnosti BBSK plánuje rozšíriť spoluprácu so zamestnávateľmi v kraji a rozširovať sieť krajských sociálnych podnikov.

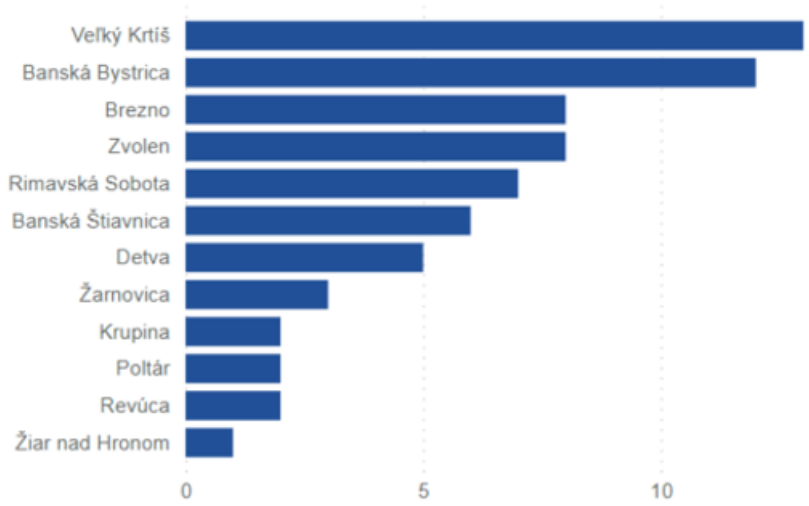
Na území Banskobystrického samosprávneho kraja je prvý všeobecný registrovaný sociálny podnik – Podnik obehového hospodárstva POH, s. r. o., registrovaný sociálny podnik. Tento

[164] Fungovanie sociálnych podnikov upravuje zákon č. 112/2018 o sociálnej ekonomike a sociálnych podnikoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov z mája 2018. Z hľadiska zamestnanosti je dôležitá podpora tzv. sociálnych podnikov pracovnej integrácie (Work Integration Social Enterprise – WISE). Hlavným cieľom takýchto sociálnych podnikov je profesionálna integrácia občanov, pre ktorých nie je jednoduché zaradiť sa na pracovný trh. Integráciu dosahujeme osobne zameranou podporou, vzdelávaním smerujúcim k zvýšeniu kvalifikácie pracovníkov alebo inými aktivitami. Takto nastavené sociálne podniky sú najrozšírenejšie v stavbárskom odvetví, tesárstve, zbere a recyklácii odpadu a údržbe verejnej zelene.

verejnoprospešný podnik na realizáciu technických riešení využíva materiály zo zhodnotených odpadov, vracia ich do obehu a realizuje opatrenia na zadržiavanie dažďovej vody na území. V oblasti ochrany životného prostredia, vzdelávania a výchovy, podpory regionálneho rozvoja a zamestnanosti uplatňuje princípy obehového hospodárstva.

Rozloženie sociálnych podnikov v kraji podľa okresov je nerovnomerné a tak ako v prípade krajov, ani tu ich rozloženie nekorešponduje úplne so sociálno-ekonomickými charakteristikami kraja. V okrese Lučenec nie je žiadny sociálny podnik.

Graf 49: Rozloženie sociálnych podnikov v okresoch Banskobystrického kraja

Zdroj: Vlastné spracovanie, MPSVaR, 2020

Zvýšenú pozornosť podpore sociálneho podnikania bude potrebné sústrediť v okresoch s vysokým podielom dlhodobo nezamestnaných a nízko kvalifikovaných osôb uchádzačov o zamestnanie (UoZ). Sú to najmä okresy **Rimavská Sobota, Revúca, Lučenec a Poltár**, ktorých hodnoty vyššie uvedených ukazovateľov presahujú priemer celého kraja. Vysoký podiel UoZ s profesiou nekvalifikovaní a pomocní pracovníci je tiež v okresoch Brezno a Veľký Krtíš. Podiel dlhodobo nezamestnaných UoZ vyšší ako 40 % je tiež v okrese Žarnovica.

Sociálna a zdravotná starostlivosť

Sociálne služby

Ciele a smerovanie regionálnej politiky v oblasti sociálnych služieb stanovuje Koncepcia rozvoja sociálnych služieb v BBSK na roky 2019 – 2025 ako základný programový dokument Banskobystrického samosprávneho kraja. Je v súlade s Národnými prioritami rozvoja sociálnych služieb 2021 – 2030[165] a obsahuje podrobnú analýzu potrieb aj služieb v sociálnej oblasti na území BBSK k roku 2018. V zmysle platnej legislatívy BBSK vedie Register poskytovateľov sociálnych služieb BBSK, v ktorom sú zapísaní všetci poskytovatelia sociálnych služieb a sociálneho poradenstva.

Koncepcia sa podrobne venuje 3 cieľovým skupinám, a to ľuďom so zdravotným postihnutím, ľuďom v nepriaznivej a krízovej sociálnej situácii a seniorom.

[165] Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky (2021). Národné priority rozvoja sociálnych služieb na roky 2021 – 2030.

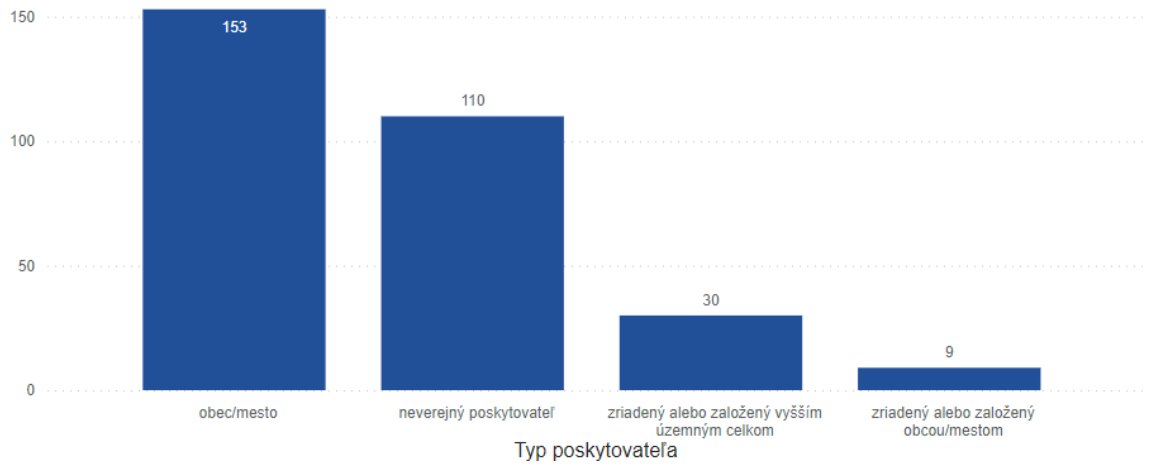
V poskytovaní sociálnych služieb týmto cieľovým skupinám uvádza koncepcia viacero problémov a výziev:

- Nedostatočné a nerovnomerné pokrytie kraja ambulantnými a terénnymi sociálnymi službami **pre občanov so zdravotným postihnutím**
- Potreba **rozvoja špecializovaných služieb pre ľudí s poruchami autistického spektra**
- Nedostatočné a nerovnomerné pokrytie kraja vybranými druhmi sociálnych služieb **krízovej intervencie**
- Zvýšená potreba **rozvoja komplexných zdravotno-sociálnych služieb**
- Absencia **služieb dlhodobej zdravotno-sociálnej,** resp. paliatívnej starostlivosti
- **Nedostatok pobytových sociálnych služieb**, a to najmä v zariadení pre seniorov, ktoré sú v kompetencii miestnej samosprávy a špecializovaných zariadení, ktoré sú v kompetencii samosprávneho kraja
    - 40,21 % kapacít zariadení pre seniorov je v zriaďovateľskej kompetencii BBSK, pričom zariadenia pre seniorov sú v originálnej kompetencii miestnej samosprávy,
    - v poradovníkoch zariadení BBSK je najviac čakateľov na umiestnenie v zariadení pre seniorov, až 855 čakateľov v roku 2018, 1 112 čakateľov v roku 2019, 1 355 čakateľov v roku 2020 a 868 čakateľov v roku 2021 (k 21. 12. 2021).
- Poskytovanie opatrovateľskej služby obcami je vo veľkej miere **závislé od finančnej podpory zo štrukturálnych fondov**
- **Nedostatočná informovanosť** relevantných partnerov a obyvateľov kraja o sociálnych službách
- **Nízka kvalita sociálnych služieb** poskytovaných v zariadeniach v zriaďovateľskej pôsobnosti BBSK

Rozdelenie sociálnych služieb

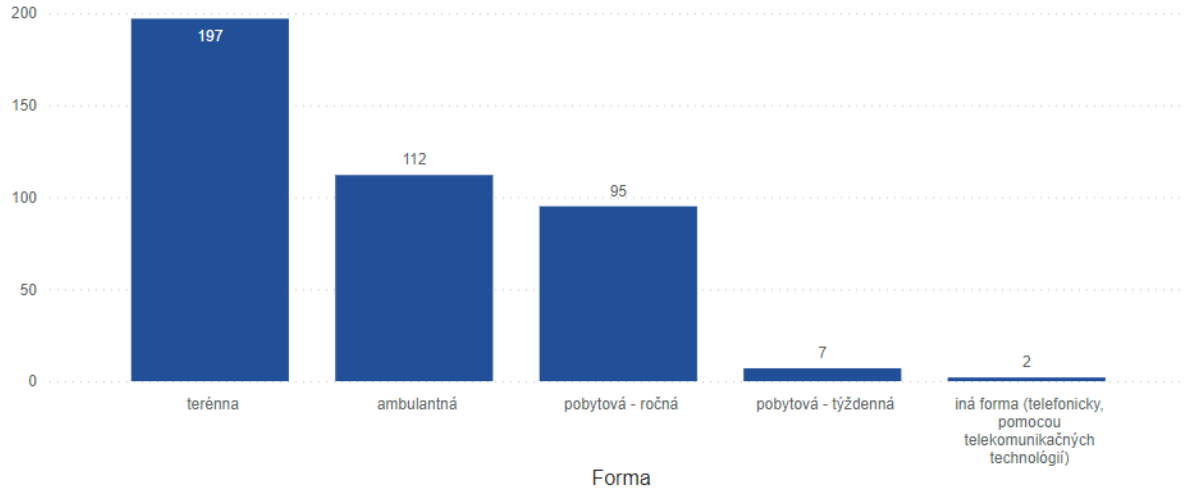
V roku 2020 je v Banskobystrickom kraji spolu 297 registrovaných poskytovateľov rôznych druhov služieb. Celkovo je v Registri BBSK 363 poskytovateľov, ale 66 je len evidovaných, lebo sú registrovaní v iných VÚC a na území BBSK poskytujú sociálne služby. Rozloženie poskytovateľov služieb podľa typu poskytovateľa znázorňuje Graf 52. Najväčšiu časť poskytovateľov tvoria obce a mestá, za nimi nasledujú neverejní poskytovatelia. Vo formách poskytovania prevažujú terénne služby, po nich nasledujú ambulantné a pobytové.

Graf 50: Rozdelenie registrovaných poskytovateľov sociálnych služieb v BBSK podľa typu poskytovateľa

Počty poskytovateľov nezahŕňajú evidovaných poskytovateľov, ktorí sú registrovaní v iných VÚC a na území BBSK poskytujú sociálne služby.
Zdroj: Register BBSK k 31. 3. 2020

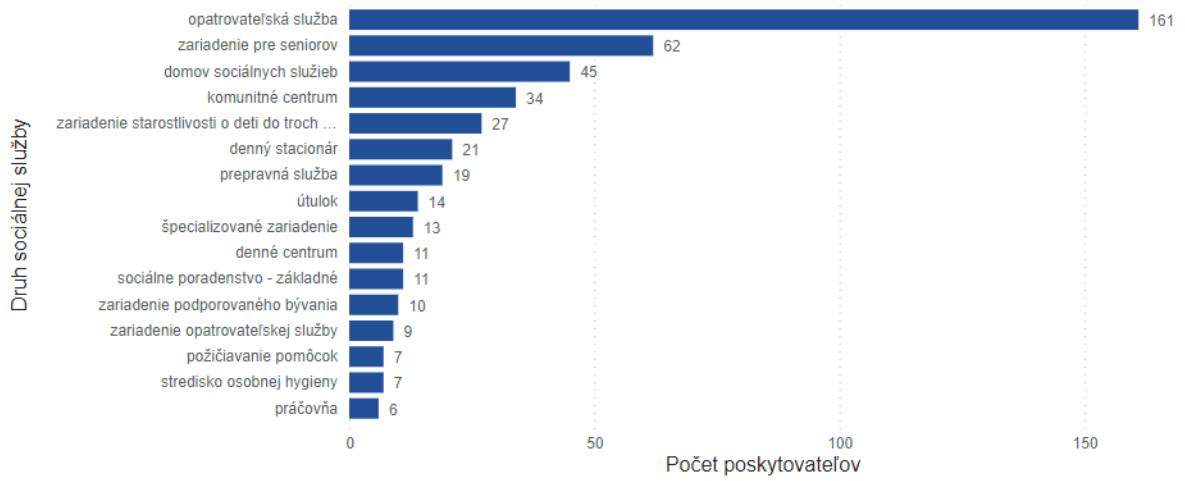
Graf 51: Rozdelenie registrovaných poskytovateľov podľa formy poskytovania sociálnych služieb v BBSK

Počty poskytovateľov nezahŕňajú evidovaných poskytovateľov, ktorí sú registrovaní v iných VÚC a na území BBSK poskytujú sociálne služby.
Zdroj: Register BBSK k 31. 3. 2020

Najviac poskytovateľov v kraji sa venuje poskytovaniu opatrovateľskej služby, nasledujú domovy sociálnych služieb spolu s komunitnými centrami a zariadeniami pre seniorov.

Graf 52: Počet registrovaných poskytovateľov podľa druhu poskytovaných sociálnych služieb

Počty poskytovateľov nezahŕňajú evidovaných poskytovateľov, ktorí sú registrovaní v iných VÚC a na území BBSK poskytujú sociálne služby.
Zdroj: Register BBSK k 31. 3. 2020

Široké spektrum služieb je poskytovaných len minimálnym počtom poskytovateľov, aj keď sociálna situácia obyvateľstva naznačuje, že sú potrebné vo väčšej miere. Služby poskytované menej ako 5 poskytovateľmi sa v grafe 54 nenachádzajú. Sú to nocľaháreň (5), služby včasnej intervencie (4), nízkoprahové denné centrum, nízkoprahová služba pre deti a rodinu a špecializované sociálne poradenstvo, ktoré sú poskytované len 3 poskytovateľmi v kraji. Úplnou výnimkou je monitorovanie a signalizácia pomoci, rehabilitačné stredisko či služba na podporu zosúlaďovania rodinného života a pracovného života. Ľuďom v kríze sú k dispozícii len dvaja poskytovatelia domova na polceste a terénnej sociálnej služby krízovej intervencie. Podporu samostatného bývania, pomoc pri osobnej starostlivosti o dieťa, sprostredkovania osobnej asistencie a tlmočnícku službu poskytuje len 1 poskytovateľ.

Dostupnosť vybraných služieb

Z dôvodu rýchleho starnutia obyvateľstva bude najväčšou výzvou v najbližších rokoch uspokojenie dopytu po sociálnych a zdravotných službách pre seniorov.

Tabuľka 11: Počet a kapacita zariadení sociálnych služieb v okresoch Banskobystrického kraja k 31. 12. 2020

Okres	Počet zariadení	Počet miest k 31. 12. 2020 spolu	Počet miest v zariadeniach pre seniorov
Okres Banská Bystrica	36	1231	445
Okres Banská Štiavnica	10	359	116
Okres Brezno	16	511	164
Okres Detva	6	371	198
Okres Krupina	10	275	136
Okres Lučenec	16	707	253
Okres Poltár	9	200	107
Okres Revúca	7	447	99
Okres Rimavská Sobota	24	864	282
Okres Veľký Krtíš	13	503	152
Okres Zvolen	12	468	197

Okres Žarnovica	8	405	126
Okres Žiar nad Hronom	10	451	188

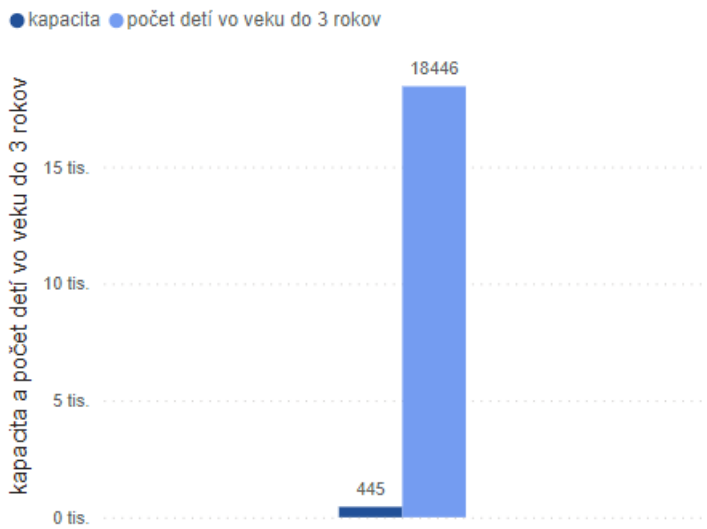
Zdroj: Register BBSK, 2021

Od roku 2016 vedie BBSK evidenciu žiadateľov o zabezpečenie sociálnej služby. Každoročne sa počet **žiadostí** menil (2016 – 1 850, 2017 – 2 290, 2018 – 1 683, 2019 – 3 074, 2020 – 2 072). V roku 2019 počet žiadostí výrazne stúpol a zároveň bolo vyhovené najnižšiemu počtu žiadateľov. Vzhľadom na možnosti zariadení BBSK dokázal ÚBBSK poskytnúť službu len menej ako tretine žiadateľov, v rokoch 2019 a 2020 dokonca klesol podiel vyhovených žiadostí na menej ako 10 %. Celkovo ku koncu roka 2020 BBSK evidoval 2 263 žiadateľov o poskytnutie sociálnej služby v zariadeniach vo vlastnej zriaďovateľskej kompetencii. Jednoznačne najviac je čakateľov na umiestnenie v zariadení pre seniorov – až 868 osôb za rok 2021. V súvislosti s počtom žiadostí však treba brať do úvahy, že žiadosti sú často podávané duplicitne a s predstihom, preto počet žiadostí nevyjadruje presnú potrebu sociálnych služieb.

Osobitnou znevýhodnenou skupinou sú **rodičia s malými deťmi**, najmä matky, ktoré sú z dôvodu starostlivosti o dieťa vylúčené z pracovného života. Dostupnosť zariadení starostlivosti o deti, ako aj variabilita služieb starostlivosti o deti je obmedzená. Účasť detí v zariadeniach starostlivosti do 3 rokov veku dieťaťa na Slovensku je 30 % (EÚ 70 %). K 31. 12. 2020 bolo na území SR zaregistrovaných 220 zariadení starostlivosti o deti do 3 rokov veku dieťaťa s kapacitou 3 787 miest, čo nezodpovedá početnosti cieľovej vekovej skupiny detí a vedie k znižovaniu zamestnanosti žien starajúcich sa o deti vo veku do 3 rokov.

Sociálna služba na podporu zosúlaďovania rodinného a pracovného života sa poskytuje rodičovi dieťaťa do troch rokov (resp. do šiestich rokov, ak je dieťaťom s nepriaznivým zdravotným stavom). Služba spočíva v zabezpečení formalizovanej starostlivosti o dieťa v čase prípravy rodiča na povolanie, prípravy na trh práce, výkonu zárobkovej činnosti alebo vykonávania aktivít spojených s jeho vstupom alebo návratom na trh práce. Táto služba sa poskytuje len v okrese Brezno (terénnou formou) a 1 poskytovateľ s kapacitou 4 miest sa nachádza v okrese Banská Bystrica. Viac využívanou sociálnou službou sú **zariadenia starostlivosti do 3 rokov veku dieťaťa (jasle)**, ktorých kapacita v kraji je rozložená tiež veľmi nerovnomerne a je hlboko pod počtom detí vo veku do 3 rokov.

Graf 53: Kapacita jaslí v pomere k počtu detí do 3 rokov veku v BBSK

Zdroj: Vlastné spracovanie, Register BBSK k 31.12.2020

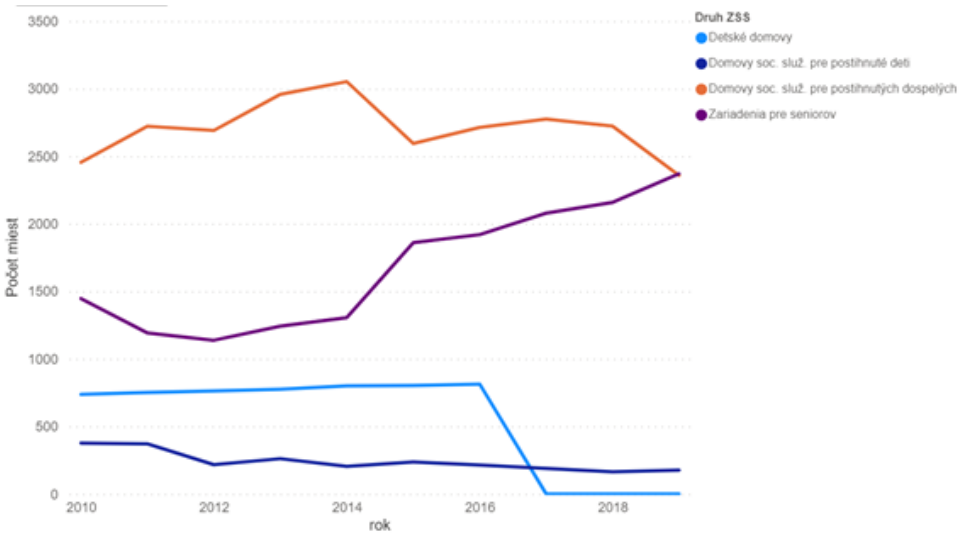
Jasle sú najviac využívané v SPR Banská Bystrica – Brezno a v okrese Zvolen. Dopyt po týchto službách úzko súvisí s možnosťami zamestnania pre rodičov detí vo veku do 3 rokov.

Graf 54: Kapacita jaslí v jednotlivých SPR Banskobystrického kraja

Zdroj: Vlastné spracovanie, Register BBSK, 2020

Graf 55: Vývoj počtu miest vo vybraných druhoch sociálnych služieb

Zdroj: Štatistický úrad SR

Vo vývoji počtu miest je viditeľný stúpajúci trend pri zariadeniach pre seniorov. Klesajúci trend je pri zariadeniach sociálnych služieb pre postihnutých dospelých. Zariadenia sociálnych služieb pre postihnuté deti si držia konštantný, mierne klesajúci počet miest. V prípade detských domovov je viditeľný trend mierneho nárastu, lenže z dôvodu premenovania na Centrá pre deti a rodiny sú hodnoty za rok 2018 nulové. Celkové trendy na krajskej úrovni sa odzrkadľujú aj v jednotlivých SPR. Najviac rastie počet miest v zariadeniach pre seniorov a v ostatných typoch zariadení sú počty konštantné alebo mierne klesajú naprieč všetkými SPR.

Prehľad sociálnych služieb podľa druhu a formy v jednotlivých SPR sa nachádza v Príloha 8.

Zdravotná starostlivosť

Samosprávny kraj vykonáva štátnu správu na úseku zdravotníctva v kraji ako prenesený výkon štátnej správy. Krajská samospráva v rámci svojej pôsobnosti vypracúva návrhy priorít regionálnej zdravotnej politiky, určuje rozsah zdravotného obvodu, schvaľuje a potvrdzuje ordinačné hodiny a doplnkové ordinačné hodiny pre zdravotnícke zariadenia ambulantného sektora, určuje rozpis zubno-lekárskej ambulantnej pohotovosti a pevnej ambulantnej pohotovosti. Na plnenie úloh v zdravotníctve kraj ustanovuje lekára samosprávneho kraja, sestru samosprávneho kraja a farmaceuta samosprávneho kraja a ďalšie funkcie v zmysle zákona.

BBSK nie je zriaďovateľom nemocníc, ale vo forme prenájmu alebo výkonu správy majetku ich riadia súkromné spoločnosti. Koncepcia rozvoja a podpory zdravotníctva v Banskobystrickom samosprávnom kraji na roky 2019 – 2025 identifikuje niekoľko najväčších výziev pri zabezpečení zdravotnej starostlivosti v Banskobystrickom kraji[166]. Jedným je vysoký vek všeobecných lekárov pre dospelých a všeobecných lekárov pre deti a dorast a zubných lekárov. Lekárov v dôchodkovom veku nie je kým nahradiť. Vzhľadom na demografickú krivku a starnutie občanov je zvýšená potreba chronických lôžok – dlhodobých doliečovacích lôžok na liečbu chronicky chorých pacientov. Ďalšou výzvou je obrovský nedostatok zdravotných sestier v ADOS (Agentúra domácej ošetrovateľskej starostlivosti).

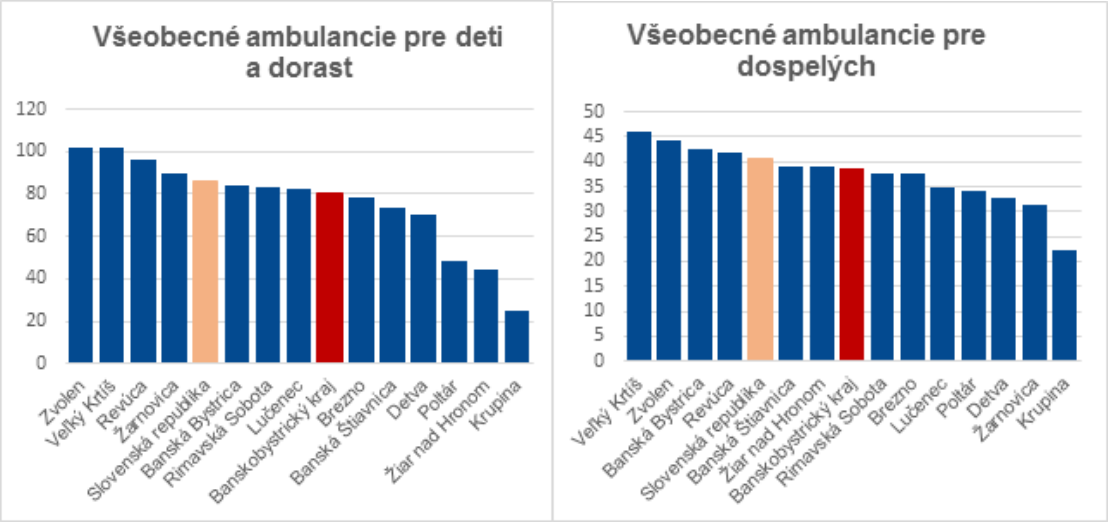
BB kraj potrebuje také opatrenia, ktoré povedú k udržateľnosti a dostupnosti základnej starostlivosti v súčasnom stave, resp. povedú k jej rozšíreniu. Koncepcia rozvoja a podpory zdravotníctva BBSK sa vo svojej analytickej časti pozerá na sieť poskytovateľov zdravotnej starostlivosti a určuje optimálny počet poskytovateľov podľa okresov a ich optimálne rozloženie v celom území okresu a kraja. Počíta s nárastom počtu občanov nad 65 rokov do roku 2035 o 33 282 a pri prognóze počtu detí do 19 rokov počíta s úbytkom detí o 15 523. Pacienti nad 65 rokov navštevujú svojho všeobecného lekára 2-krát viac ako mladší pacienti.

Ambulantná zdravotná starostlivosť v kraji

Zásadným problémom ambulantného sektora je, že v rámci všeobecnej a špecializovanej ambulantnej starostlivosti nie je na území BB kraja poskytovaná zdravotná starostlivosť v adekvátnom rozsahu. V niektorých okresoch je už teraz výrazný nedostatok všeobecných lekárov pre dospelých, všeobecných lekárov pre deti a dorast a zubných lekárov. Priemerný počet lekárskych miest vo všeobecných ambulanciách pre deti a dorast a všeobecných ambulanciách pre dospelých na 100 000 obyvateľov v Banskobystrickom kraji je pod priemerom SR a na 1 lekárske miesto taktiež pripadá nadpriemerný počet návštev pacientov. Počty lekárskych miest vo všeobecných ambulanciách pre deti a dorast na 100 000 obyvateľov (graf 58) sú v okresoch Krupina, Žiar nad Hronom a Poltár výrazne pod priemerom SR. Počet lekárskych miest vo všeobecných ambulanciách pre dospelých na 100 000 obyvateľov (graf 58) je výrazne pod priemerom v okrese Krupina.

[166] Banskobystrický samosprávny kraj (2019). Koncepcia rozvoja a podpory zdravotníctva v Banskobystrickom samosprávnom kraji na roky 2019 – 2025..

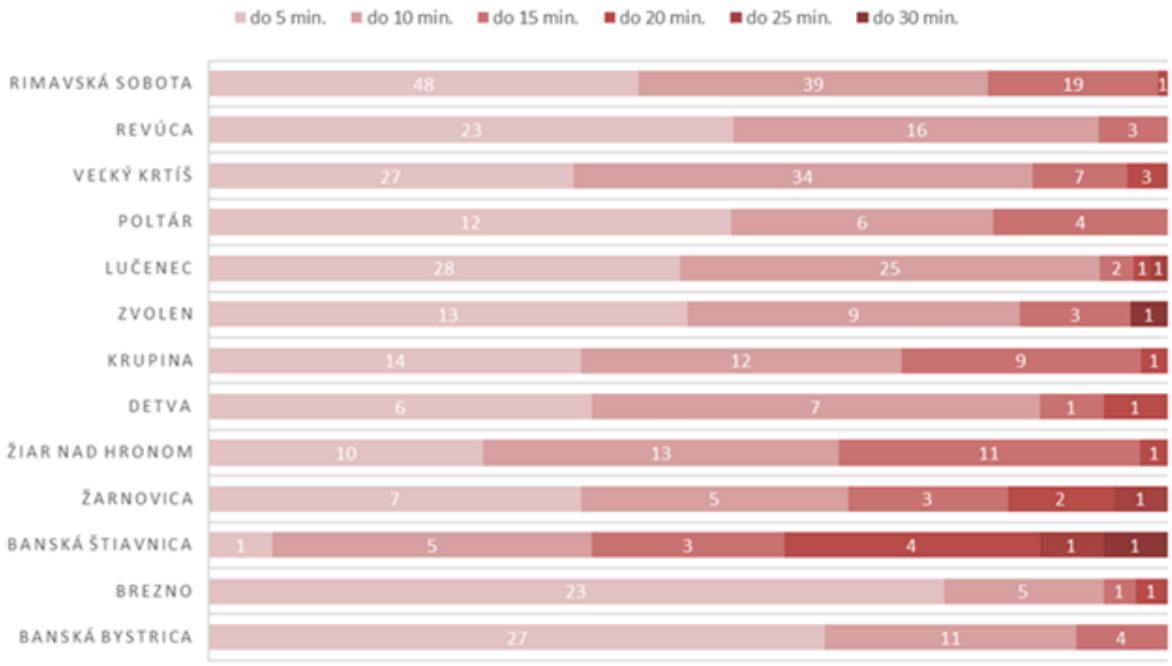
Graf 56: Počty lekárskych miest v ambulanciách na 100 000 obyvateľov podľa okresov (2019)

Zdroj: NCZI, Zdravotnícka ročenka Slovenskej republiky 2019

Priemerný počet ambulancií na 100 000 obyvateľov Banskobystrického kraja medzi rokmi 2009 a 2019 klesol pri všetkých typoch ambulancií. Najväčší pokles (o 18,6 %) bol zaznamenaný v počte stomatologických ambulancií na 100 000 obyvateľov. Dôležitým ukazovateľom je tiež dostupnosť ambulancií všeobecného lekára. Rozmiestnenie ambulancií všeobecného lekára na území Banskobystrického kraja nie je rovnomerné a vo väčšej miere kopíruje rozmiestnenie obyvateľstva, s prirodzeným vytváraním zhlukov vo väčších mestách, resp. okolo ostatných centier, kde dochádza k sústredeniu obyvateľstva. Napriek tomu existuje viacero miest, kde žije menej obyvateľov a dostupnosť všeobecného lekára je pre nich horšia. Toto sa týka väčšiny okrajových častí okresov, a to najmä v strednej a južnej časti BB kraja. Špecifickým je okres Banská Štiavnica, kde sú všetci všeobecní lekári sústredení priamo v okresnom meste a obyvatelia z ostatných obcí okresu tak musia za základnou zdravotnou starostlivosťou cestovať viac.

Graf 57: Prehľad o počte obcí v okresoch podľa ich zaradenia do jednotlivých kategórií dostupnosti k ambulanciám všeobecného lekára (jazda autom z centra obce)

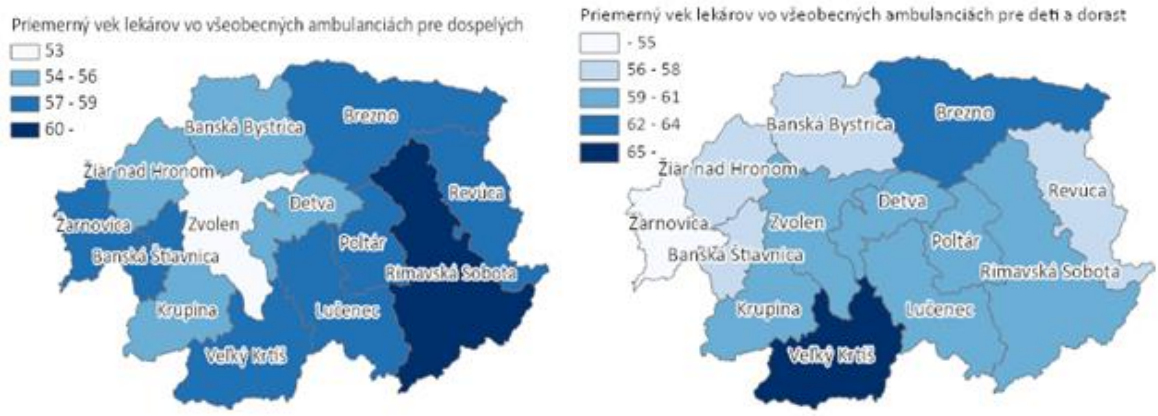
Pri podrobnejšom pohľade na územie a jednotlivé okresy sú badateľné výrazné regionálne rozdiely. Začínajúc od okresov ako Banská Bystrica, kde sú všetky obce okresu dopravne obslúžiteľné k najbližšej ambulancii do 15 minút (s nadpolovičnou väčšinou obcí v intervale do 5 minút) až po okresy Banská Štiavnica, Žiar nad Hronom, Detva, Krupina, Veľký Krtíš či Rimavská Sobota, kde je, naopak, nadpolovičná väčšina obcí v druhej časti spektra (v intervaloch nad 15 minút).

Zdroj: vlastné spracovanie údajov z eVÚC (september 2021) v ArcGIS prostredníctvom sady nástrojov Network Analyst.

Najpálčivejším problémom všeobecných ambulancií pre dospelých je vekové zloženie lekárov. Priemerný vek všeobecných lekárov na Slovensku pre dospelých bol v roku 2019 podľa NCZI 54,1 roka.[167] Priemerný vek všeobecných lekárov pre dospelých a pre deti a dorast v BB kraji je 57, resp. 59 rokov.[168] V dôchodkovom veku (65+) je už teraz takmer tretina všeobecných lekárov. V prípade, že sa situácia nezlepší a do kraja neprídu mladí lekári, za 10 rokov sa podiel lekárov v dôchodkovom veku takmer zdvojnásobí. V okresoch Brezno, Rimavská Sobota, Veľký Krtíš a Žarnovica je situácia najhoršia, podiel lekárov nad 50 rokov sa už teraz blíži k 80 %.

[167] Rajňák, M., Neumann, S. (2020). „Prakticky, všeobecne, ... stále málo“. Najvyšší kontrolný úrad Slovenskej republiky.
[168] Podľa zdroja „eVUC“: Pozn.: obmedzenie analýzy: výsledky môžu byť skreslené, pretože údaje o vekovom zložení lekárov sa vzťahujú na odborných zástupcov ambulancií. V niektorých ambulanciách pracujú aj lekári – zamestnanci, o ktorých vekovom zložení nie sú dostupné informácie, keďže poskytovatelia zdravotnej starostlivosti nemajú legislatívnu povinnosť nahlasovať tieto informácie povoľovacím orgánom.

Graf 58: Priemerný vek lekárov všeobecných ambulancií

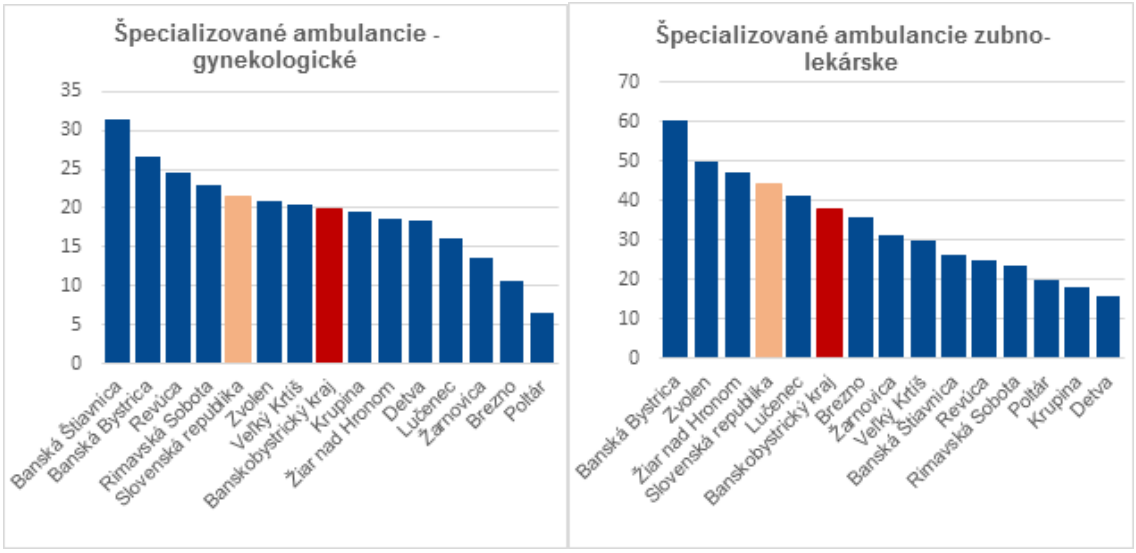

Zdroj: eVUC

Obrovský nedostatok je aj lekárov špecialistov. Lekárske špecializácie, ktoré liečia najrozšírenejšie súčasné civilizačné choroby, sú kardiológia, neurológia, interná medicína, diabetológia a pneumoftizeológia. Pre odbor kardiológie je situácia najhoršia v okresoch Veľký Krtíš a Lučenec, v ktorých nie je dostatočný počet lekárov, čo spôsobuje dlhé čakacie obdobia na vyšetrenie. Okres Banská Štiavnica nemá kardiológa, preto treba dochádzať do Žiaru nad Hronom, lenže aj tam ich nie je dostatok. Okres Krupina tiež nemá kardiológa, susedný okres Zvolen ich má dosť. Na počet kardiológov v okrese Banská Bystrica má vplyv Stredoslovenský ústav srdcovocievnych chorôb. Pre odbor neurológie je opäť nedostatok lekárov v okresoch Veľký Krtíš a Lučenec. V prípade okresu Detva musia pacienti dochádzať do okresu Zvolen, kde je ich dostatok. Pre odbor diabetológie (porúch látkovej výmeny) sú na tom najhoršie okresy Banská Štiavnica, Žiar nad Hronom a Brezno. Pre odbor pneumoftizeológie sú na tom najhoršie s dostupnosťou lekárov okresy Banská Štiavnica a Žiar nad Hronom.

V prípade počtov lekárskych miest v špecializovaných ambulanciách (gynekologické, stomatologické) na 100 000 obyvateľov sú medzi jednotlivými okresmi značné rozdiely. Pri oboch typoch ambulancií je väčšina okresov pod priemerom Slovenska. V prípade počtov lekárskych miest zubnolekárskych ambulancií na 100 000 obyvateľov okresy Detva, Krupina, Poltár nedosahujú ani polovicu celoslovenského priemeru.

Graf 59: Počty lekárskych miest v ambulanciách na 100 000 obyvateľov podľa okresov (2019)

Zdroj: NCZI, Zdravotnícka ročenka Slovenskej republiky 2019

Počty lekárskych miest sú prepočítané na 100 000 obyvateľov relevantnej skupiny populácie (ženy, celá populácia)

V odbore zubného lekárstva v rámci kraja nie je naplnená verejná minimálna sieť poskytovateľov. Viac ako 140 lekárov má nad 60 rokov. V mnohých ambulanciách však pracujú lekári – zamestnanci ambulancií, o ktorých kraj nemá prehľad, pretože poskytovateľ zdravotnej starostlivosti nemá povinnosť nahlasovať tieto informácie povoľovacím orgánom.

Podľa Koncepcie rozvoja a podpory zdravotníctva BBSK sú počty zubnolekárskych miest podľa normatívu dosiahnuté len v troch okresoch – vo Zvolene, v Lučenci a v Banskej Bystrici. V Banskobystrickom okrese je dokonca o polovicu vyšší stav oproti normatívu – je tam prebytok zubárov. Na druhej strane sú okresy Rimavská Sobota, Krupina a Veľký Krtíš, kde sa skutočný stav najviac líši od normatívu. Celkovo až v 10 okresoch v kraji nie je naplnený počet lekárskych miest podľa normatívu[169].

[169] Banskobystrický samosprávny kraj (2019). Koncepcia rozvoja a podpory zdravotníctva v Banskobystrickom samosprávnom kraji na roky 2019 – 2025.

8. Životné prostredie

Udržateľné využívanie životného prostredia je základom pre všetky ostatné oblasti ekonomického a sociálneho rozvoja. *Preto je tiež podmienkou na dosiahnutie cieľov udržateľného rozvoja podľa Agendy 2030[170]. Od kvality životného prostredia priamo závisí kvalita života obyvateľov. Najmä čistá voda, ovzdušie, úrodná pôda, ale aj dostatok zdrojov a energie sú podmienkou dobrého zdravia obyvateľstva, ale aj výkonnej ekonomiky a rozvoja spoločnosti. V súčasnosti len chrániť životné prostredie nestačí. V mnohých oblastiach je poškodené do takej miery, že je potrebná nielen jeho ochrana, ale i aktívna obnova a tvorba.*

Najväčšie existenčné hrozby pre súčasnú Európu i svet predstavujú zmena klímy a strata biodiverzity. *27 členských štátov Európskej únie sa 14. júla 2021 prijatím Európskej Zelenej dohody[171] zaviazalo, že Európa sa stane prvým klimaticky neutrálnym kontinentom na svete do roku 2050. Prvým krokom na dosiahnutie tohto cieľa je znížiť čisté emisie skleníkových plynov do roku 2030 aspoň o 55 % v porovnaní s úrovňami z roku 1990, a to prispôsobením politík v oblasti klímy, energetiky, dopravy a zdaňovania. Z hľadiska emisií je i náš kraj významne závislý od fosílnych zdrojov energie a ekonomika je málo diverzifikovaná, postavená na energeticky náročných odvetviach.*

Zmena klímy sa priamo aj nepriamo dotýka všetkých oblastí nášho života a jednou z najvážnejších hrozieb je nedostatok vody. *Slovensko už zažíva dlhodobý deficit zrážok, a to najmä v ostatných 10 rokoch. Výdatnosť prameňov klesla od roku 1981 do roku 2015 priemerne o 8 %. Koncom júla 2019 bolo suchom zasiahnutých až 90 % nášho územia[172]. Najväčšie dosayy má zmena klímy v našom kraji na sektor poľnohospodárstva a lesného hospodárstva.*

S neudržateľným využívaním prírodných zdrojov a nedostatočnou ochranou biotopov súvisí zrýchľujúca sa strata biodiverzity.[173] *Medzi hlavné príčiny patrí intenzívne poľnohospodárstvo, výstavba, ťažba, nadmerné využívanie lesov, riek a znečistenie. Naším dlhodobým problémom je zlá kvalita povrchových vôd. Príčinou pritom nie je len znečistenie, ale najmä technické úpravy korýt, regulácie, bariéry a nehospodárne využívanie vôd.*

Životné prostredie ovplyvňuje zdravie obyvateľstva *– najväčším problémom v našom kraji je zhoršená kvalita ovzdušia a negatívne dosahy zmeny klímy, ako sú extrémne horúčavy a povodne, riziká vyplývajúce z environmentálnych záťaží.*

Vízia kraja ako rozvíjajúceho sa regiónu predpokladá postupný nárast počtu obyvateľstva bývajúceho aj pracujúceho v kraji, čo prinesie okrem ekonomických a sociálnych výhod aj zvýšený tlak na životné prostredie najmä v mestách a blízkom okolí. *Chránené územia v kraji sú pod čoraz vyšším tlakom zo strany rozvoja tvrdých foriem cestovného ruchu a iných foriem využívania krajiny. Tieto zmeny prebiehajú pomaly, sú však vo väčšine prípadov nezvratné. Z hľadiska ochrany biodiverzity a zároveň rozvoja lokálnej ekonomiky je v našom kraji dôležité podporovať rozvoj udržateľných foriem hospodárenia na vidieku, ktoré podporujú zachovanie krajinnej štruktúry, remesiel a tradícií a zároveň zvyšujú produkciu lokálnych potravín a produktov.*

Čoraz viac ľudí sa snaží žiť tak, aby minimalizovali negatívny vplyv na životné prostredie, dosahovanie environmentálnych cieľov je však nedostatočné. *Dalo by sa povedať, že sa prírode*

[170] OSN (2015). Transformujeme náš svet: Agenda 2030 pre udržateľný rozvoj. Rezolúcia prijatá na Valnom zhromaždení 25. septembra 2015.
[171] Európska komisia (2019). Európska zelená dohoda
[172] Pecho, J., Turňa, M., Faško, P., Gavurník, J., Ivaňáková, G., Krčová, I. (2019). Aktuálny stav sucha na Slovensku v lete 2019. Slovenský meteorologický ústav.
[173] WWF (2020). Living Planet Report 2020 - Bending the curve of biodiversity loss.

blízky životný štýl stáva u určitej skupiny obyvateľstva i módnym trendom. Či už je to zapájanie sa verejnosti do rozhodovania a plánovania v oblasti životného prostredia, odmietanie jednorazových plastov, plytvania jedlom, uprednostňovanie lokálnych potravín z ekologického poľnohospodárstva, uprednostňovanie rastlinnej stravy, využívanie verejnej dopravy a cyklodopravy, uprednostňovanie aktivít udržateľného a prírodného cestovného ruchu a pod. Aj napriek tomu je environmentálne povedomie u obyvateľstva nedostatočné, čo sa prejavuje najmä v nízkej efektivite dosahovania environmentálnych cieľov.

Ochrana a využívanie vôd

Územie kraja patrí do 3 čiastkových povodí – Hron, Ipeľ, Slaná (povodie vodného toku Slaná zasahuje aj do územnej pôsobnosti Košického a povodie Hrona do pôsobnosti Nitrianskeho kraja). Rieka Hron prameniaca na území kraja je jeho najvýznamnejším a najdlhším tokom, ktorý odvodňuje jeho celé severozápadné územie. Rieka Ipeľ a rieka Slaná tvoria hraničný tok s Maďarskom. Odvodňujú južnú a juhovýchodnú časť územia a majú v dôsledku suchej a teplej klímy nižší priemerný (ročný) prietok ako Hron. V týchto povodiach sa celkovo nachádza 99 vodných stavieb (vrátane 4 poldrov), z toho sa na území Banskobystrického kraja nachádza 90 vodných stavieb (vrátane 4 poldrov). Vodné nádrže boli vybudované s rôznymi účelmi – riešia režim odtoku, slúžia ako zásobárne úžitkovej, niektoré pitnej vody, znižujú povodňové prietoky, umožňujú rekreáciu, využívanie hydroenergetického potenciálu. Z technických diel sú významné štiavnické jazerá (tajchy), ktoré boli zapísané v r. 1993 do Listiny svetového kultúrneho a prírodného dedičstva UNESCO.

Na území kraja sa nachádzajú chránené **vodohospodárske oblasti** alebo ich časti – Veľká Fatra, Nízke Tatry (západná a východná časť), Horné povodie Ipľa, Rimavice a Slatiny, Muránska planina a Horné povodie Hnilca. Chránené vodohospodárske oblasti v dôsledku vhodných prírodných podmienok vytvárajú priaznivé akumulácie povrchových a podzemných vôd.

Na území kraja sa nachádza aj **106 vodohospodársky významných tokov**, z toho 50 v povodí Hrona, 31 v povodí Ipľa a 25 v povodí Slanej[174].

Z prírodných zdrojov má nadregionálny význam množstvo **prírodných, minerálnych, liečivých prameňov a termálnych vôd.** V kraji je registrovaných 282 prameňov. Na území kraja sú podľa osobitných predpisov chránené kúpeľné miesta Brusno, Číž, Dudince, Kováčová, Sliač a Sklené Teplice, v ktorých sú vymedzené tzv. kúpeľné územia. Prírodné minerálne zdroje v Čeríne, Klokoči, Fiľakove, Maštinci, Santovke, Slatine a Tornali majú vyhlásené ochranné pásma, v ktorých je zakázané vykonávať všetky činnosti, ktoré by ich mohli negatívne ovplyvniť. Termálne pramene v Dolnej Strehovej, Tornali, vo Veľkej Suchej, Vyhniach, v Rapovciach, Rimavskej Sobote, Kremnici a Sielnici, ktoré sa využívajú na rekreačné účely, nemajú ochranné pásma stanovené.

Samostatnú kapitolu tvoria **banské vody**, ktoré voľne vytekajú z povrchových a hlbinných baní (z rudného obvodu Banskej Štiavnice, Kremnice, Lubeníka, Hnúšti, Veľkého Krtíša).

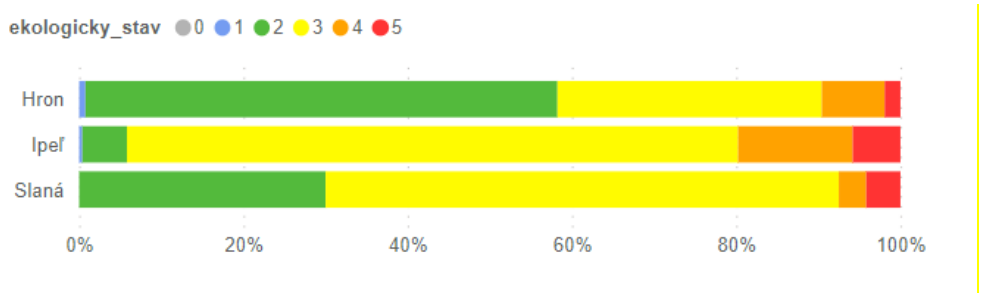
Kvalita povrchových vôd

Súčasná situácia týkajúca sa stavu povrchových vôd je alarmujúca, keďže je pravdepodobné, že nesplníme záväzok, ktorým nás zaväzuje prijatie európskej Rámcovej smernice o vode 2000/60/ES[175] – dosiahnuť aspoň dobrý stav a potenciál povrchových vôd do

[174] Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky (2022). Vodný plán Slovenska na roky 2022 - 2027.
[175] Európsky parlament a Rada Európskej únie (2000). Smernica 2000/60/ES Európskeho parlamentu a Rady z 23. októbra 2000,ktorou sa stanovuje rámec pôsobnosti pre opatrenia spoločenstva v oblasti vodného hospodárstva (Smernica o vode).

roku 2027. Podľa pripravovaného Vodného plánu Slovenska na roky 2022 – 2027[176] nespĺňa tieto podmienky 31 % vodných útvarov v povodí rieky Hron, 60 % vodných útvarov v povodí rieky Slaná a až 90 % vodných útvarov v povodí rieky Ipeľ. Hodnotenie stavu riek nezahŕňa len znečistenie, ale i to, nakoľko sme ich morfológiu zmenili rôznymi zásahmi – spevňovaním brehov, výstavbou bariér, či odvodňovaním riečnej nivy a mokradí.

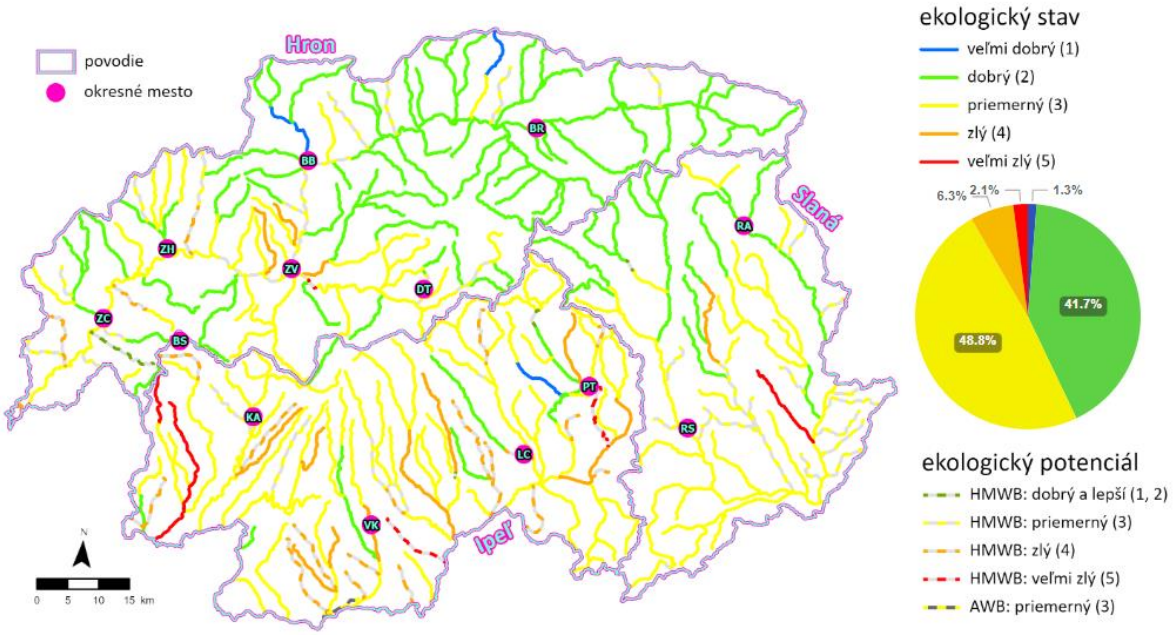
Graf 60: Ekologický stav tokov v Banskobystrickom kraji (vzhľadom na počet vodných útvarov)

Kategórie ekologického stavu vodných útvarov: 1 (veľmi dobrý), 2 (dobrý), 3 (priemerný), 4 (zlý), 5 (veľmi zlý). Najlepší ekologický stav dosahujú vodné útvary na rieke Hron (takmer 70 % vodných útvarov), naopak, najhoršia situácia je v povodí rieky Ipeľ, kde viac ako 90 % vodných útvarov nespĺňa podmienky smernice o vode.

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe dát poskytnutých VÚVH, 2021.

Mapa 24 : Ekologický stav a potenciál vodných útvarov v Banskobystrickom kraji

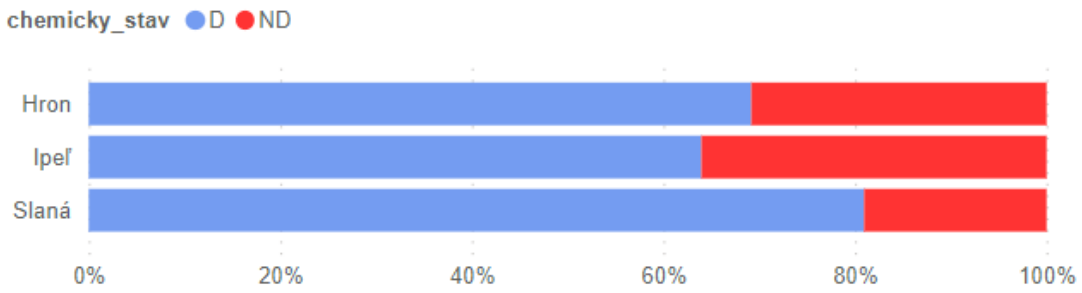
Zdroj: Vlastné spracovanie na základe dát poskytnutých VÚVH, 2021.

Chemický stav tokov sa dlhodobo zlepšuje. Najvýznamnejší vplyv na toky majú hydromorfologické zmeny – priečne stavby bez funkčných rybovodov a regulácie tokov. Najčastejšie zdroje znečistenia sú nedostatočne čistené odpadové vody z aglomerácii nad 10 000

[176] Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky (2022). Vodný plán Slovenska na roky 2022 - 2027.

obyvateľov, významné priemyselné a iné zdroje znečistenia, difúzne znečistenie z neodkanalizovaných obcí a poľnohospodárstva.[177]

Graf 61: Chemický stav tokov v Banskobystrickom kraji (vzhľadom na počet vodných útvarov).

Chemický stav: D – dostatočný, ND – nedostatočný. Chemický stav vodných útvarov je najlepší v povodí rieky Slaná, kde 81 % vodných útvarov dosahuje dostatočný chemický stav, v povodí rieky Hron je to 69 % a Ipľa 64 % vodných útvarov.

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe dát poskytnutých VÚVH (2021).

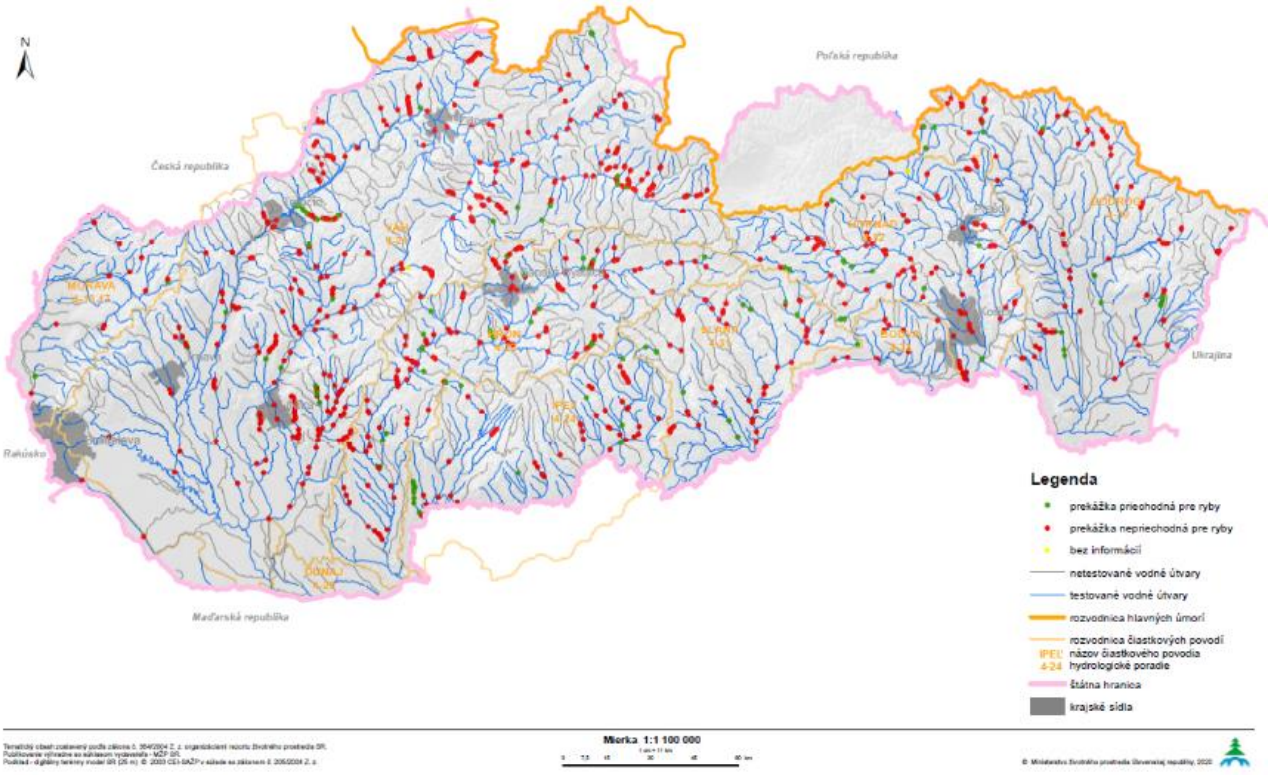
Veľké množstvo povodí stratilo v dôsledku ľudskej činnosti svoj prirodzený charakter,[178] čo sa prejavuje aj zvýšeným povodňovým rizikom. Túto situáciu zhoršuje aj zmena klímy,[179] keď v dôsledku nerovnomerného rozloženia zrážok a extrémnych prejavov počasia dochádza k výrazným kolísaniam vodných hladín tokov a povodňové riziko v mnohých oblastiach narastá. K zlepšeniu protipovodňovej ochrany je vypracovaný Plán manažmentu povodňového rizika.[180]

Biodiverzita v sladkovodných ekosystémoch

Populácie sladkovodných živočíchov klesli vo svete od roku 1970 rokov o 84 %.[181] Aj na Slovensku patria medzi najohrozenejšie druhy práve sladkovodné živočíchy – ohrozených je až 70 % druhov rýb a takmer všetky naše druhy obojživelníkov a plazov.[182] Negatívnym faktorom sú hydromorfologické zmeny korýt tokov, najmä narušenie bočnej a pozdĺžnej spojitosti, významným faktorom je tiež znečistenie (najmä chemické znečistenie v minulosti). Aj v súčasnosti dochádza k masívnym úhynom sladkovodných živočíchov pri ekologických haváriách, ako napr. v roku 2021 na rieke Hron [183]a v roku 2022 na rieke Slaná[184].

[177] Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky (2022). Vodný plán Slovenska na roky 2022 - 2027.
[178] Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky (2022). Vodný plán Slovenska na roky 2022 - 2027.
[179] Greenpeace Slovensko, Barát, A., Pecho, J. (2020). Dopady klimatickej krízy na Slovensko.
[180] Viac informácií o manažmente povodňového rizika dostupných na stránke Ministerstva životného prostredia SR (zdroj: Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky (2018). Manažment povodňových rizík).
[181] WWF, Baker, Ch. a kol. (2020). Living planet report 2020 - A deep dive into freshwater.
[182] Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky/Slovenská agentúra životného prostredia (2020). Správa o stave životného prostredia Slovenskej republiky v roku 2019.
[183] Štátna ochrana prírody Slovenskej republiky (2021). Havária s únikom digestátu do rieky Hron.
[184] Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky (2022). Organizácie envirorezortu vykonávajú záchranné práce v nižnej Slanej.

Mapa 25: Narušenie pozdĺžnej spojitosti riek a biotopov – rok 2020.

Typickým negatívnym príkladom prerušenia pozdĺžnej spojitosti riek sú bariéry na tokoch (vodné stavby), ktoré okrem iného zamedzujú migrácii rýb[185] *a menia fyzikálno-chemické vlastnosti vody.*

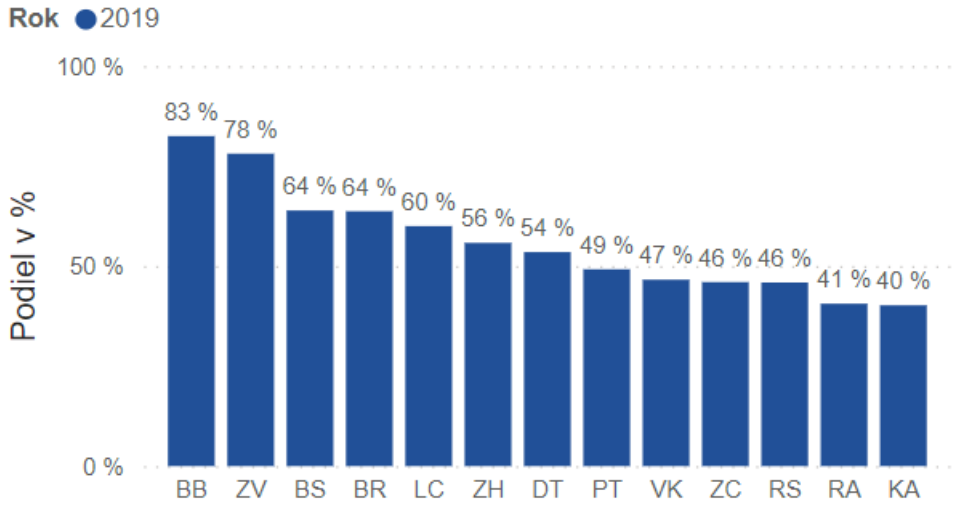
Zdroj: Vodný plán Slovenska na roky 2022 - 2027.

Čistenie odpadových vôd a napojenie na verejné kanalizácie

Medzi závažné problémy spôsobujúce zlý ekologický stav tokov patrí aj nedostatočné čistenie odpadových vôd. Na konci roku 2019 bol podiel obyvateľov Banskobystrického kraja žijúcich v domoch napojených na verejnú kanalizáciu 62 % z celkového počtu obyvateľov. V kraji je vybudovaných len 135 (2018) čistiarní odpadových vôd (ČOV). Napriek už vybudovaným verejným kanalizáciám mnoho občanov ostáva dobrovoľne nepripojených. Problémom je tiež to, že v niektorých obciach sú vybudované kanalizácie, ale chýbajú čistiarne odpadových vôd.[186]

[185] Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky (2013). Aktualizovaná národná stratégia ochrany biodiverzity do roku 2020.
[186] Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky (2019). Plán rozvoja verejných vodovodov a verejných kanalizácií pre územie Slovenskej republiky na roky 2021 – 2027.

Graf 62: Percento obyvateľov napojených na verejnú kanalizáciu s ČOV podľa okresov

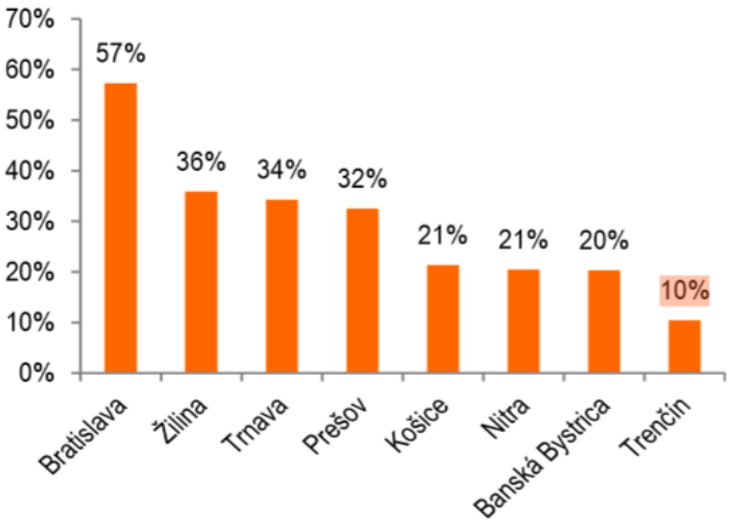
Najvyšší podiel obyvateľov napojených na verejnú kanalizáciu s ČOV je v okresoch Banská Bystrica a Zvolen; okresy Poltár, Veľký Krtíš, Žarnovica, Rimavská Sobota, Revúca a Krupina nedosahujú ani 50 % podiel. Niektoré obce majú vybudovanú kanalizáciu, ale nemajú ČOV – v takom prípade sú podiely za jednotlivé okresy nižšie v rozmedzí 1 – 5 %.[187]

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe poskytnutých dát VÚVH, 2019.

Existujúce kanalizačné systémy majú niekoľko závažných problémov. Okrem prípadu, že ČOV úplne chýba, sú to najmä technické problémy v procesoch čistenia, zastarané a energeticky náročné zariadenia ČOV nespĺňajúce súčasné normy, vysoký podiel priemyselných odpadových vôd čistených na komunálnych ČOV, prekročenie povolených koncentrácií dusíka atď. Riešenie týchto problémov a zabezpečenie zosúladenia možností existujúcich ČOV s kvalitatívnymi požiadavkami platnej legislatívy si často vyžaduje úplnú rekonštrukciu alebo výstavbu nových ČOV.[188]

[187] Banskobystrický samosprávny kraj (2021). Online dátová zostava Územno-technická oblasť vypracovaná pre účely tvorby Programu hospodárskeho a sociálneho rozvoja Banskobystrického samosprávneho kraja na roky 2022 - 2030.
[188] Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky (2020). Plán rozvoja verejných vodovodov a verejných kanalizácií pre územie Slovenskej republiky na roky 2021 - 2027.

Graf 63: Napojenie malých obcí na verejnú kanalizáciu podľa krajov (2018).

Na verejnú kanalizáciu je v našom kraji (v grafe uvedené ako „Banská Bystrica") napojených len 20 % malých obcí (pod 2 000 obyv.), čím zaostávame za ostatnými krajmi.

Zdroj: IEP, 2020[189]

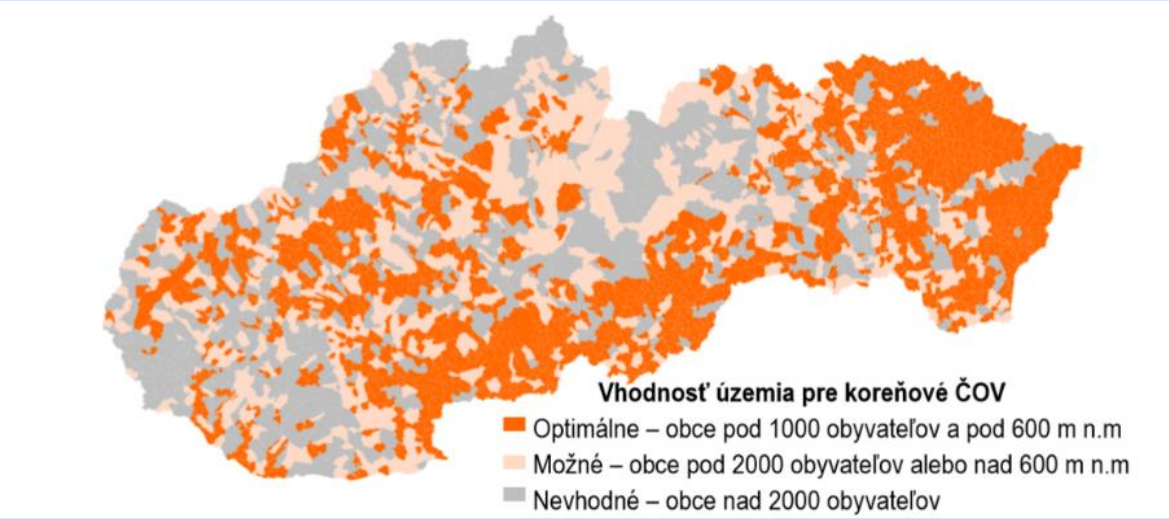
[189] Ministerstvo životného prostredia/Inštitút environmentálnej politiky (2020). Ku koreňom – Zhodnotenie alternatív čistenia odpadových vôd so zameraním na koreňové systémy.

Decentralizované systémy čistenia odpadových vôd ako potenciálne riešenie pre čistenie odpadových vôd v malých obciach.

Investičné náklady na výstavbu stokových sietí v malých obciach sú pre malý počet obyvateľov a nízku hustotu osídlenia vysoké. Domácnosti majú zriadené žumpy, ktoré však nie sú vždy vodotesné, čo predstavuje vysoké riziko kontaminácie podzemnej vody, najmä ak majú aj domácu studňu.

V malých obciach, chatových oblastiach či turistických centrách je vhodné vzhľadom na náročnosť prevádzky ČOV uvažovať o **moderných, decentralizovaných systémoch čistenia odpadových vôd**, napr. koreňových čističkách. Znečistenie odstraňujú účinne, pri vhodnej kombinácii stupňov čistenia môžu byť dokonca dosiahnuté najprísnejšie požiadavky.

Mapa 26: Vhodnosť územia pre koreňové ČOV.

Z hľadiska vhodnosti územia pre realizáciu koreňových čističiek sú optimálne podmienky v obciach pod 1 000 obyvateľov, s nadmorskou výšou do 600 m n. m, čiže najmä južné okresy; možná je realizácia aj v obciach pod 2 000 obyvateľov alebo nad 600 m n. m; nevhodné na realizáciu sú aglomerácie nad 2 000 obyvateľov.

Zdroj: Inštitút environmentálnej politiky (2020): Ku koreňom.

Pripojenie na verejné vodovody a kvalita pitnej vody

Rozpracované v Územno-technická analýza.9

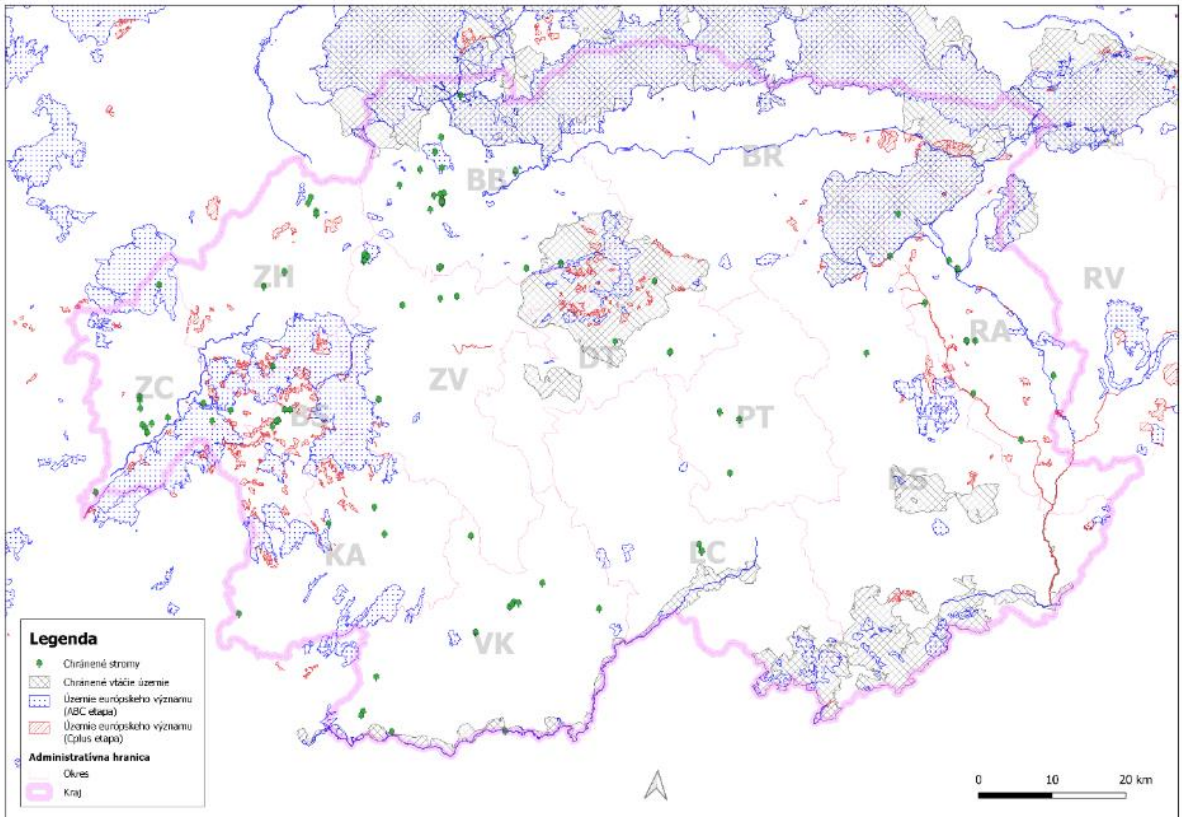
Ochrana prírody, krajiny a biodiverzity

Vytváranie systému chránených území má na Slovensku viac ako storočnú históriu. V Banskobystrickom kraji sa nachádzajú prvé vyhlásené prírodné rezervácie – Národná prírodná rezervácia Príboj a Národná prírodná rezervácia Ponická dúbrava vyhlásené v roku 1895, Prírodná rezervácia Szabóová skala v roku 1907. Neskôr v roku 1913 bol vyhlásený za prírodnú rezerváciu Badínsky prales a Dobročský prales. Postupne pribúdali aj iné typy chránených území vyhlásené v rámci národnej siete chránených území, ale aj územia sústavy Natura 2000 a tiež územia medzinárodného významu. Chránené územia sa v súčasnosti rozprestierajú na takmer jednej tretine územia kraja, pričom z hľadiska širšej ochrany a zachovania prírodných a kultúrnych hodnôt sa prekrývajú nielen navzájom, ale aj s inými typmi území, napr. s geoparkami.

Na územie kraja zasahuje päť národných parkov[190] (NP) – NP Veľká Fatra, NP Nízke Tatry (NAPANT), NP Muránska planina, NP Slovenský raj a ochranné pásmo NP Slovenský kras; štyri chránené krajinné oblasti[191] (CHKO) – CHKO Štiavnické vrchy, CHKO Poľana, CHKO Ponitrie, CHKO Cerová vrchovina. NP a CHKO (nazývané aj veľkoplošné chránené územia alebo VCHÚ) patria medzi osobitne chránené územia podľa zákona č. 543/2002 Z. z. o ochrane prírody a krajiny. Okrem deviatich veľkoplošných chránených území (VCHÚ) sa v Banskobystrickom kraji nachádza 223 maloplošných chránených území (MCHÚ) a 89 chránených stromov. 3. novembra 2021 prijala Vláda SR nariadenie, ktorým vyhlásila prírodné rezervácie Pralesy Slovenska, ktoré zahŕňa 31 lokalít pralesov aj v Banskobystrickom kraji na celkovej výmere 3 196,42 ha.

V Banskobystrickom kraji tvorí územie Európskej sústavy chránených území Natura 2000[192] osem chránených vtáčích území (CHVÚ), ktoré pokrývajú takmer 15 % rozlohy kraja a 134 území európskeho významu (ÚEV), ktoré sa rozprestierajú takmer na 13 % územia kraja. Avšak vzhľadom na európske štandardy Slovensko od svojho vstupu do EÚ nezabezpečilo potrebnú ochranu biotopov, európsky významných živočíchov a rastlín v takej miere, v akej ju vyžadujú európskej štandardy.[193]

Mapa 27: Územia sústavy Natura 2000 a chránené stromy v Banskobystrickom kraji

[190] Národné parky sú územia prevažne s ekosystémami podstatne nezmenenými ľudskou činnosťou alebo v jedinečnej a prirodzenej krajinnej štruktúre tvoriace najvýznamnejšie prírodné dedičstvo, v ktorom je ochrana prírody nadradená nad ostatné činnosti.

[191] CHKO sú vyhlásené na ochranu rozptýlených ekosystémov významných pre zachovanie biologickej rozmanitosti a ekologickej stability s charakteristickým vzhľadom krajiny alebo so špecifickými formami historického osídlenia.

[192] Európska sústava chránených území Natura 2000 je systém chránených území členských krajín EÚ, ktorý slúži na zabezpečenie ochrany druhov a biotopov európskeho významu.

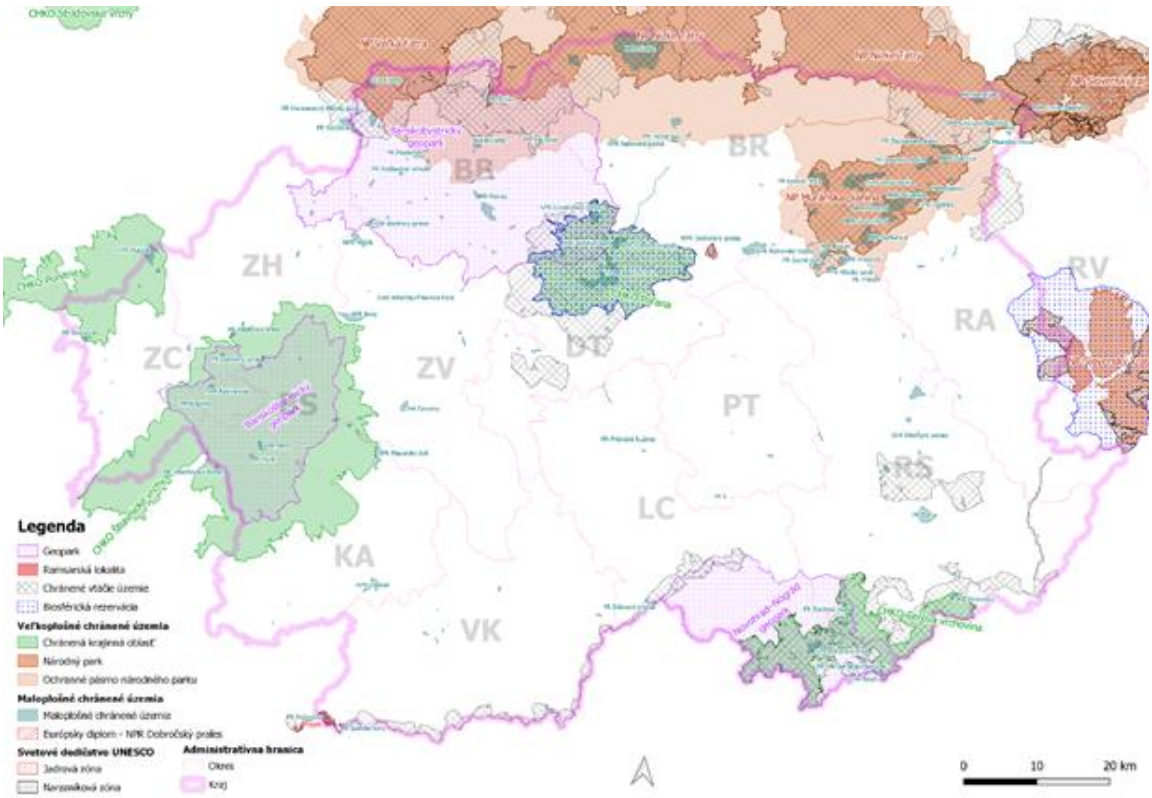
[193] Ministerstvo životného prostredia SR/Slovenská agentúra životného prostredia (2020). Správa o stave životného prostredia Slovenskej republiky v roku 2019.

Zdroj: Vlastné spracovanie, 2020.

Z území medzinárodného významu sa v kraji nachádzajú lokality svetového dedičstva UNESCO (Jaskyne Slovenského a Aggteleckého krasu na hranici kraja); dve biosférické rezervácie (Slovenský kras a Poľana); Ramsarská lokalita (Poiplie) a územie, ktoré je držiteľom Európskeho diplomu Rady Európy pre chránené územia (NPR Dobročský prales).

Z troch geoparkov je Novohradský geopark (Novohrad-Nógrád geopark) na Slovensku prvým medzinárodným geoparkom európskej i globálnej siete geoparkov UNESCO.

Mapa 28: Národná sústava chránených území, chránené vtáčie územia a územia medzinárodného významu a ich prienik s geoparkami v Banskobystrickom kraji

Zdroj: Vlastné spracovanie, 2020.

Ochrana biodiverzity

Chránené územia sú pod čoraz väčším tlakom zo strany rozvoja urbanizácie a nevhodných spôsobov využívania pôdy. Banskobystrický kraj má vysoký podiel chránených území a potenciál pre rozvoj regiónu záujmy ochrany prírody je potrebné zohľadniť vo všetkých chránených územiach.

Strata biodiverzity spolu s neschopnosťou riešiť dosahy zmeny klímy predstavujú najväčšie hrozby súčasnosti.[194] Za posledné štvrťstoročie klesol celosvetový počet stavovcov (nie počet druhov, ale celkový počet jedincov), a teda všetkých rýb, obojživelníkov, plazov a vtákov a cicavcov

[194] World economic forum (2018). Insight Report. The Global Risks Report 2018. 13th Edition. Geneva: WEF, 2018. Svetové ekonomické fórum (2018).

takmer o 70 %.[195] Správa Svetového ekonomického fóra uvádza, že za 80 % tejto straty je zodpovedné intenzívne poľnohospodárstvo.

Z hľadiska biodiverzity je špecifickým problémom nášho kraja vyľudňovanie vidieka a s tým spojená absencia hospodárenia v kultúrnej krajine, čo má za následok stratu nielen vzácnych, ale aj bežných druhov kultúrnej krajiny a tiež stratu tradičného rázu vidieckej krajiny. Absenciou obhospodarovania na lúkach a pasienkoch dochádza k ich postupnému zarastaniu drevinami a znižovaniu pestrosti druhového zloženia v prospech konkurenčne silnejších druhov, ktoré znášajú dlhšie neobhospodarovanie.

V lesných porastoch sa po roku 2014 vo veľkej miere prejavil vplyv vonkajších činiteľov (vetrová kalamita a následné rozšírenie podkôrneho hmyzu, ktoré výrazne zmenili zastúpenie smrekových lesných porastov v regióne vrátane územia národných parkov. Následne bola zaznamenaná strata biodiverzity a zníženie populácie viacerých chránených druhov vrátane hlucháňa hôrneho, ktorého populácia v kraji predstavovala jadrovú slovenskú populáciu kľúčovú aj z hľadiska Európskej komisie.

Slovensko vrátane Banskobystrického kraja má veľké rozlohy monokultúrnych polí, ktoré zhoršujú stav životného prostredia v poľnohospodárskej krajine a znižujú hodnotu poskytovaných ekosystémových služieb. Podľa satelitných snímok je priemerná veľkosť monokultúrnych polí na Slovensku 12 hektárov, čo znamená, že sú najväčšie zo všetkých krajín EÚ[196]. Hlavným dôvodom rozľahlých monokultúr bola kolektivizácia a rozorávanie medzí v Československu v období komunizmu a následne i súčasné nastavenie Spoločnej poľnohospodárskej politiky (SPP) a podpora environmentálne nevhodných spôsobov obhospodarovania pôdy. Samostatným problémom v ochrane prírody je práve nevhodné nastavenie pravidiel a kontroly poskytovaných dotácií v poľnohospodárstve, veľké bloky poľnohospodárskej pôdy, na ktorých je malá diverzita plodín a sú obhospodarované intenzívnym spôsobom s rizikom degradácie pôdy. V prípade trvalých trávnych porastov je významným problémom mulčovanie, ktoré je realizované ako náhradné opatrenie za kosenie. Pri takomto spôsobe obhospodarovania nedochádza k žiadnej primárnej produkcii a z ekologického hľadiska decimuje druhovú diverzitu lúk a ekosystémové služby. V niektorých oblastiach kraja, ako je napr. Podpoľanie alebo okolie Hriňovej, je zachovaný pôvodný charakter poľnohospodárstva, ktoré je však potrebné podporovať.

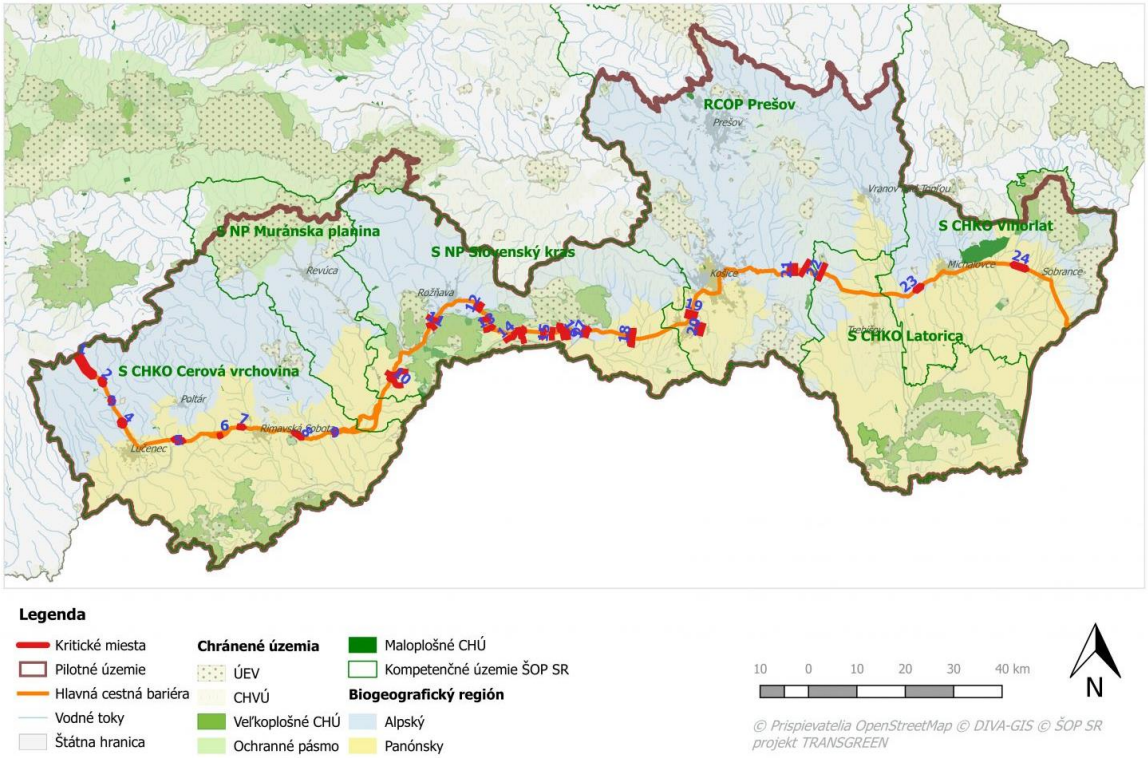
Medzi ďalšie problémy ochrany prírody patrí šírenie nepôvodných a inváznych druhov rastlín a živočíchov, ktoré vytláčajú pôvodné druhy, ale môžu pôsobiť negatívne na ľudské zdravie a spôsobovať ekonomické straty napríklad v pôdohospodárstve alebo rybnom hospodárstve.[197] Chýba koordinácia medzi jednotlivými obhospodarovateľmi územia.

So zvyšujúcou sa intenzitou dopravy je narastajúcim problémom úmrtnosť živočíchov na cestách a železniciach, ktoré pretínajú ich migračné trasy. Pri výstavbe ciest sa nedostatočne zohľadňuje potreba zachovania migračných koridorov, napr. aj výstavbou ekoduktov. Tieto opatrenia okrem zníženia počtu úhynov živočíchov na cestách umožnia znižovať aj riziko pre zdravie obyvateľstva, ktoré je ohrozené pri kolíziách so zverou. Ďalšími bariérami migrácie sú i rozširujúca sa zástavba a oplocovanie rozsiahlych poľnohospodárskych pozemkov.[198] Národná diaľničná spoločnosť sa snaží nehodám predchádzať tak, že oplotila všetky diaľnice. Z hľadiska

[195] WWF (2020). Living Planet Report 2020 - Bending the curve of biodiversity loss.
[196] Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky/Inštitút environmentálnej politiky (2020). Na poliach pusto.
[197] Problematiku inváznych druhov rieši samostatný zákon č. 150/2019 Z. z. a jeho vykonávacie predpisy, ktoré upravujú povinnosti vlastníkov, správcov, nájomcov pozemkov, ale aj obcí a organizácie ochrany prírody v danej oblasti.
[198] Štátna ochrana prírody Slovenskej republiky (2021). TRANSGREEN - Integrované plánovanie rozvoja dopravy a zelenej infraštruktúry v dunajsko-karpatskom regióne s ohľadom na potreby ľudí a prírody..

zachovania zdravia populácií druhov a biodiverzity je to však nedostatočné riešenie. Je potrebné zachovať migráciu a komunikáciu medzi populáciami, umiestniť navádzaciu zeleň k ekoduktom, čiže tzv. zeleným mostom, podchodom či viaduktom upraveným na bezpečnú migráciu.[199]

Mapa 29: Kritické miesta z hľadiska migrácie živočíchov (2020)

Najkritickejšie miesta sú na ceste I/16 zo Zvolena cez Rožňavu do Košíc, ale tiež na R1 medzi Zvolenom a Žiarom nad Hronom.
Zdroj: WWF Slovensko, výsledky projektu TRANSGREEN, 2020.

Územné systémy ekologickej stability, ktoré majú za cieľ vytvorenie krajinných sietí ekologickej stability naprieč štátom aj celou EÚ, sú síce vypracúvané a schvaľované, no ich uplatňovanie v praxi nie je dostatočné. Hoci sú niektoré územia vyznačené ako významné, stáva sa, že ich pretnú infraštruktúrne či priemyselné investície a narušia celistvosť tohto systému, a tým ho výrazne poškodzujú.

Územia v prvom a druhom stupni ochrany dnes nemajú adekvátnu ochranu pred narušovaním krajinných štruktúr, medzi ktoré patria aj také, ktoré sú potrebné na udržiavanie vody v krajine, ekologickú konektivitu a stabilitu, na prevenciu pred víchricami, odnosom pôdy a ďalšími negatívnymi dôsledkami zmeny klímy.

Na Slovensku je tretia najnižšia rovnomernosť rozloženia mestskej zelene v EÚ. Mestská zeleň má podľa Svetovej zdravotníckej organizácie (WHO) pozitívny vplyv na zdravie a pomáha mestám lepšie sa prispôsobiť nepriaznivým dôsledkom zmeny klímy. V slovenských mestách sa nachádzajú veľké koncentrované zelené plochy, ale aj oblasti s nízkym výskytom zelene.

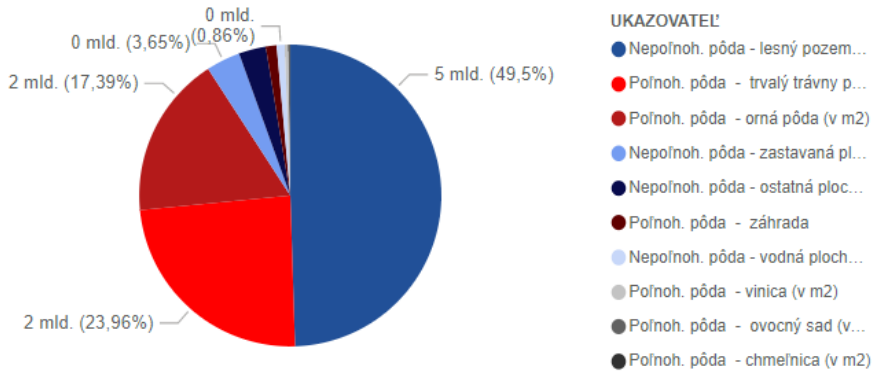
[199] Štátna ochrana prírody Slovenskej republiky (2019). Migračné cesty veľkých šeliem.

Samostatným problémom v ochrane prírody sú environmentálne škodlivé dotácie[200], resp. nevhodné nastavenie pravidiel ich uplatňovania.

Využívanie a ochrana pôdy

V Banskobystrickom kraji máme najviac poľnohospodárskej pôdy na obyvateľa (0,6135 ha) spomedzi všetkých krajov.[201]

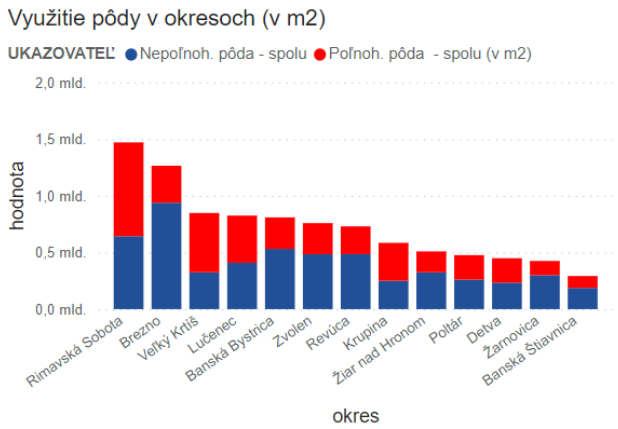
Graf 64: Využitie pôdy v Banskobystrickom kraji

Poľnohospodárska pôda tvorí 43 % celej rozlohy kraja a 57 % tvorí nepoľnohospodárska pôdy. Lesná pôda, resp. pozemky tvoria takmer 50 % rozlohy pôdy.

Zdroj: Vlastné spracovanie dát podľa Štatistického úradu SR

Graf 65: Využitie pôdy podľa okresov

Množstvo a využitie pôdy v okresoch sa líši, najviac poľnohospodárskej pôdy majú okresy Rimavská Sobota a Lučenec, najmenej Banská Štiavnica, Žarnovica a Žiar nad Hronom.

Zdroj: Vlastné spracovanie dát podľa Štatistického úradu SR.

Ochrana poľnohospodárskej pôdy

V súvislosti s využívaním pôdy čelíme z hľadiska kvality životného prostredia dvom hlavným hrozbám – degradácii poľnohospodárskej pôdy ako dôsledku nevhodného hospodárenia na poľnohospodárskych pozemkoch **a úbytku poľnohospodárskej pôdy** spôsobenom silným tlakom

[200] OECD (2005). Environmentally Harmful subsidies – challenges for reform. Paris: OECD Publishing, 2005.
[201] Úrad geodézie, kartografie a katastra SR (2020). Štatistická ročenka o pôdnom fonde v SR podľa údajov katastra nehnuteľností k 1. januáru 2020. Bratislava: Úrad geodézie, kartografie a katastra SR, 2020.

najmä zo strany urbanizácie, vytvárania nepriepustných povrchov, znečisťovania, fragmentáciou krajiny a degradáciou ako dôsledkom nesprávnych poľnohospodárskych postupov.

Najväčším problémom v poľnohospodárstve sú zlé agrotechnické postupy, ktoré majú za následok stratu biodiverzity, zníženú produktivitu, zhoršujú negatívne dosahy klimatickej zmeny, znečistenie a kontamináciu pôdy a vody, zníženú schopnosť pôdy poskytovať ekosystémové služby, a teda i ekonomické straty najmä v podobe zníženej hektárovej úrody, zvýšeného rizika zhoršenej bezpečnosti potravín. Úrodnosť pôdy najviac ohrozuje strata organickej hmoty.

Intenzívne poľnohospodárstvo negatívne ovplyvňuje biodiverzitu poľnohospodárskej krajiny. Na úrovni EÚ od roku 1980 poklesli populácie vtákov v poľnohospodárskej krajine o 55 %. Na Slovensku sme za posledných 20 rokov svedkami úbytku bežných druhov ako škovránky, lastovičky a cíbiky. Populácia jarabice poľnej – kedysi tradičného druhu našich polí, poklesla o 94 %. Dudky, v minulosti u nás bežné, sú dnes vzácnosťou, krakle už nenájdeme. Podobne alarmujúcim tempom strácame motýle a hmyz z lúk v rámci celej Európy.

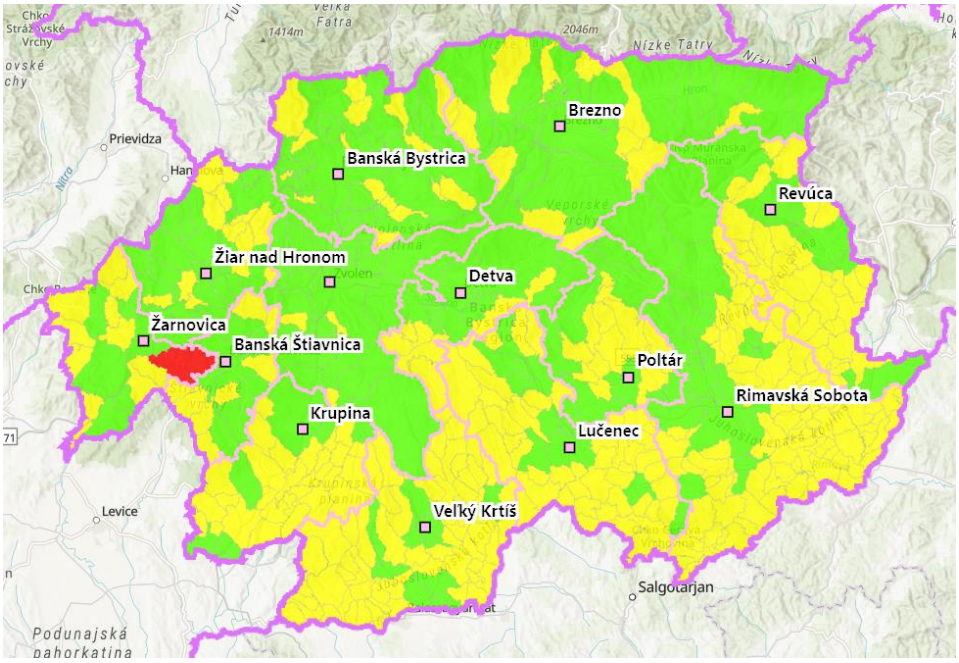
Poľnohospodárstvo je sektor, ktorý je a bude najviac ovplyvnený zmenou klímy. Vzhľadom na intenzívne využívanie poľnohospodárskej krajiny táto **stráca aj estetickú a rekreačnú funkciu.**

Na území kraja je v rámci orných pôd výrazné zastúpenie na kompakciu náchylných pôd, čo podporuje povrchový odtok a eróziu pôdy, znižuje produkčnú schopnosť pôdy. Dochádza ku nej utláčaním pôdy poľnohospodárskymi strojmi. V poľnohospodárstve nevenujeme dostatočnú pozornosť realizácii účinných protieróznych opatrení. **Jedným zo závažných procesov chemickej degradácie je acidifikácia** – okyslenie pôdy, ktorú spôsobujú vybrané hnojivá, ale aj emisie znečisťujúcich látok v ovzduší.

Podiel poľnohospodárskej a ornej pôdy na Slovensku dlhodobo klesá – v prospech lesných, nepoľnohospodárskych a nelesných pozemkov. V roku 2019 ubudlo 2 795 ha poľnohospodárskej pôdy a 1 324 ha ornej pôdy.[202] Jedným z hlavných nástrojov na ochranu pôdy na regionálnej a lokálnej úrovni je územné plánovanie, ktoré nie je s týmto účelom adekvátne využívané.

[202] Úrad geodézie, kartografie a katastra SR (2020). Štatistická ročenka o pôdnom fonde v SR podľa údajov katastra nehnuteľností k 1. januáru 2020. Bratislava: Úrad geodézie, kartografie a katastra SR, 2020

Mapa 30: Stav územno-plánovacej dokumentácie v mestách a obciach Banskobystrického kraja

V roku 2019 len 173 z 516 obcí malo vypracovaný a schválený územný plán. Mestá a obce, ktoré majú spracovanú územno-plánovaciu dokumentáciu (zelená), nemajú, ale mali by mať – nad 2 000 obyv. (červená), ostatné obce pod 2 000 obyv., ktoré nemajú územno-plánovaciu dokumentáciu (žltou).

Zdroj: vlastné spracovanie, stav k 27. 4. 2021, interaktívna verzia dostupná online.

Banskobystrický kraj má potenciál revitalizácie degradovaných ekosystémov (*brownfieldov*). Na území 13 okresných miest je identifikovaných a zmapovaných 103 degradovaných ekosystémov s celkovou rozlohou 224,06 ha.[203] Podľa pôvodného funkčného využitia územia ich môžeme rozdeliť do viacerých kategórií: územia priemyselnej výroby (29 lokalít), územia bývania a občianskej vybavenosti (44), územia poľnohospodárskej a lesohospodárskej výroby (9), územia skládok odpadu (1), územia vojenských objektov a zariadení (2), územia športu, rekreácie a cestovného ruchu (10), územia dopravnej a technickej infraštruktúry (5), územia ťažobných areálov (2), iné územia (2).[204]

[203] Podrobné informácie o degradovaných ekosystémoch v Banskobystrickom kraji nájdete v online dátovej zostave Životné prostredie – „brownfieldy“ vypracovanej pre účely tvorby Programu hospodárskeho a sociálneho rozvoja Banskobystrického samosprávneho kraja na roky 2022 – 2030 (zdroj: Banskobystrický samosprávny kraj (2021). Online dátová zostava za oblasť Životné prostredie, pôdohospodárstvo, časť Brownfieldy)

[204] Slovenská agentúra životného prostredia (2019). Inventarizácia a evidencia degradovaných ekosystémov v Banskobystrickom kraji . Banská Bystrica: Slovenská agentúra životného prostredia, 2021.

Tabuľka 12: Funkčné využitie degradovaných ekosystémov BBSK

Funkčné využitie územia	Rozloha /ha/	Počet lokalít
územia priemyselnej výroby	132,07	29
územia bývania a občianskej vybavenosti	21,85	43
územia poľnohospodárskej a lesohospodárskej výroby	20,71	9
územia ťažobných areálov	5,91	2
územia športu, rekreácie a cestovného ruchu	16,38	10
územia skládok odpadu	1,31	1
územia vojenských objektov a zariadení	19,39	2
územia dopravnej a technickej infraštruktúry	2,77	5
iné	3,85	2
Spolu	**224,24**	**103**

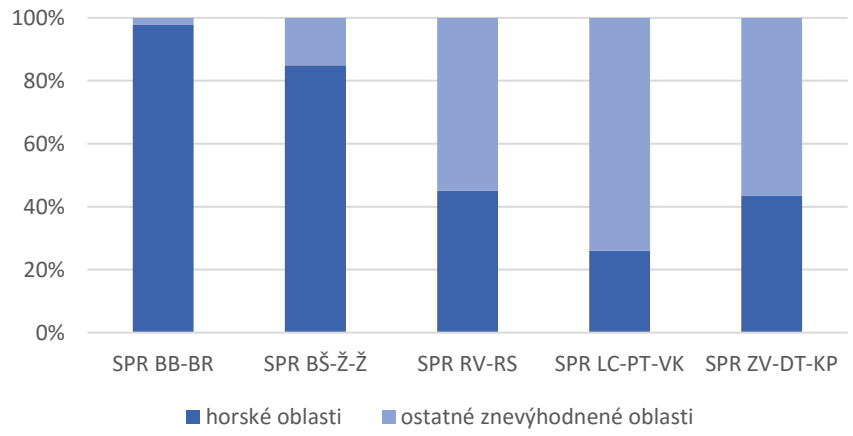
Zdroj: Inventarizácia a evidencia degradovaných ekosystémov v BBSK, SAŽP, 2019.

Využívanie pôdy v poľnohospodárstve

Na poľnohospodársku výrobu sa orientuje prevažne južná časť územia. Využíva sa na pestovanie obilnín, kukurice a aj hrozna. Lúky a pasienky, ktoré sa nachádzajú v severnej oblasti, sú základňou pre chov dobytka a oviec. Stavy oviec v tomto kraji sú dlhodobo najpočetnejšie. Podľa hektárovej úrody hospodárskych rastlín v našom kraji dominujú zemiaky (42 %), obilniny (17 %), zrniny (17 %), viacročné krmoviny (16,5 %), olejniny. Chovu hospodárskych zvierat dominuje hydina (75 %), sliepky (21 %), ovce, ošípané a hovädzí dobytok spolu len približne 4 % (počet kusov na 100 ha poľnohospodárskej pôdy).

Celý náš kraj sa nachádza v znevýhodnenej oblasti poľnohospodárskej produkcie,[205] preto by mali byť poľnohospodárske aktivity zamerané predovšetkým na mimoprodukčné funkcie poľnohospodárskej pôdy.

Graf 66: Výmera znevýhodnených oblastí poľnohospodárskej produkcie v SPR

[205] Stanovené podľa kritérií nariadenia Rady (ES) č. 1257/1999, čl. 16– 21 s prihliadnutím na prírodné, ekonomické a demografické podmienky Slovenskej republiky.

Znevýhodnené oblasti poľnohospodárskej produkcie sa v podmienkach SPR Banská Bystrica – Brezno a SPR Banská Štiavnica – Žarnovica – Žiar nad Hronom spájajú najmä s tým, že ide o horské oblasti, pričom v menej hornatých regiónoch sú to i ďalšie faktory (stanovené podľa kritérií nariadenia Rady (ES) č. 1257/1999, čl. 16 – 21 s prihliadnutím na prírodné, ekonomické a demografické podmienky Slovenskej republiky), preto by mali byť poľnohospodárske aktivity zamerané predovšetkým na mimoprodukčné funkcie poľnohospodárskej pôdy.[206]

Zdroj: Vlastné spracovanie, zdroj dát: Nariadenie vlády č. 75/2015 Z. z. Nariadenie vlády Slovenskej republiky, ktorým sa ustanovujú pravidlá poskytovania podpory v súvislosti s opatreniami programu rozvoja vidieka

Veľkosť monokultúrnych polí na Slovensku je najväčšia zo všetkých krajín EÚ (12 ha). Súčasný stav poľnohospodárskej pôdy je výsledkom intenzívneho hospodárenia, ktoré sme začali od 50. rokov 20. storočia. Negatíva takéhoto systému hospodárenia je strata biodiverzity v poľnohospodárskej krajine, zvýšená zraniteľnosť na sucho a ďalšie prejavy zmeny klímy, strata estetickej a rekreačnej hodnoty krajiny. Celkovo na Slovensku prevláda nízka diverzita pestovaných plodín s dominantnou pšenicou a kukuricou, vyšší podiel energetických plodín na úkor pestovania plodín pre výrobu potravín, čo znižuje potravinovú sebestačnosť kraja/Slovenska. Súčasné nastavenie poľnohospodárskej a dotačnej politiky nedostatočne rieši tento problém.[207]

Obrázok 2: Vizuálne porovnanie veľkosti pôdnych blokov v k. ú. Hriňová (vľavo) a k. ú. Ožďany.

V rámci kraja nájdeme ojedinele najmä v podhorských oblastiach historické krajinné štruktúry – mozaiky extenzívne využívaných orných pôd, lúk a pasienkov (napríklad v k. ú. Hriňová, vľavo), ktoré neboli priamo zasiahnuté kolektivizáciou poľnohospodárskej pôdy v druhej polovici 19. storočia. Naopak, oblasti zasiahnuté kolektivizáciou sa vyznačujú veľkými plochami obhospodarovanej pôdy (vpravo).

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe leteckých snímok Mapy CZ, 2021.

V roku 2020 výmera poľnohospodárskej pôdy v systéme ekologickej poľnohospodárskej výroby dosiahla podiel 12,07 % z celkovej rozlohy poľnohospodárskej pôdy v SR, do roku 2030 by to malo byť 13,5 %.[208]

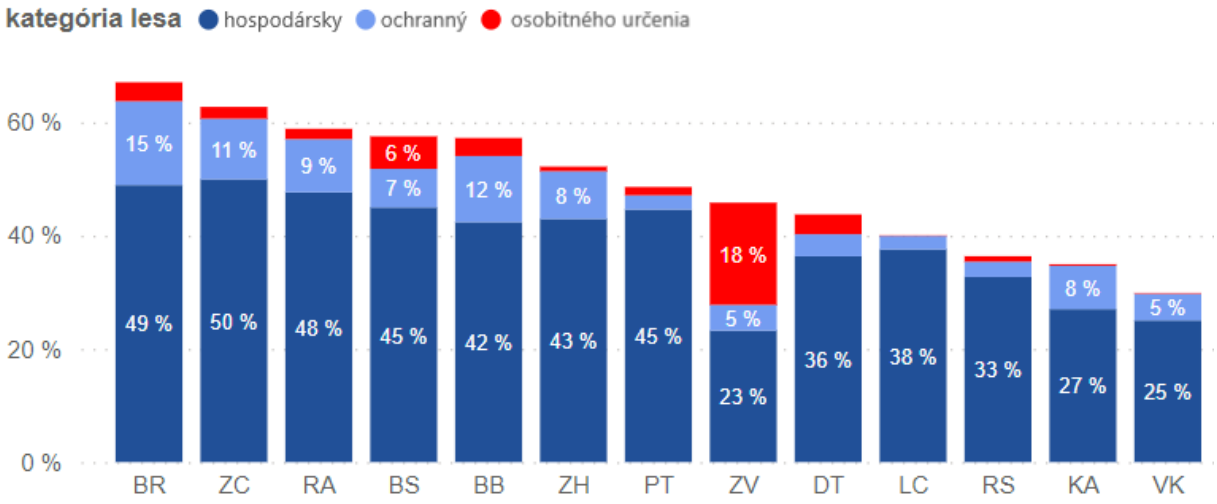
[206] Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky/Inštitút environmentálnej politiky (2020). Na poliach pusto
[207] Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky/Inštitút environmentálnej politiky (2020). Na poliach pusto.
[208] Ministerstvo životného prostredia SR/Slovenská agentúra životného prostredia (2021). Správa o stave životného prostredia v SR v roku 2020.

Využívanie pôdy v lesnom hospodárstve

Banskobystrický kraj má najviac lesnej porastovej pôdy spomedzi všetkých krajov (454 121 ha v roku 2019[209]). Výmera lesných pozemkov predstavuje 49,4 % rozlohy kraja, pričom výmera hospodárskych lesov je 38 % rozlohy kraja.[210]

Najväčšiu výmeru porastovej pôdy (63 %) obhospodarujú LESY SR, š. p., nasledujú spoločenstvenné (21 %), obecné (11 %) a ostatné (5 %). Hospodárske lesy predstavujú 79 %, ochranné lesy 15 % a lesy osobitného určenia 6 %.

Graf 67: Podiel jednotlivých kategórií lesa: hospodárske, ochranné, osobitného určenia v okresoch (2019)

Najvyšší podiel lesov vo všetkých okresoch tvoria hospodárske lesy, nasledujú ochranné lesy a lesy osobitného určenia, ktoré sú viazané najmä na ochranné pásma vodárenských zdrojov.

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe dát NLC, 2019.

Vývoj lesnatosti v kraji má stúpajúci charakter (od roku 2010 s 49,06 % lesnatosťou stúpla v roku 2019 na 49,38 %). Zásoba drevnej hmoty sa medzi rokmi 2010 až 2019 v kraji zvýšila o 3,676 mil. m^3, čo predstavuje nárast o 3,3 %. Celková ťažba predstavuje (2019) 76 % z celkového bežného prírastku (CBP) a ťažba obnovná 92 % z priemerného rubného prírastku (PRP).

Medzi rokmi 2012 až 2019 predstavovala náhodná ťažba až 50 % podiel na celkovej ťažbe (8,495 mil. m^3 17,105 mil. m3). V roku 2019 predstavovala náhodná ťažba 46 % celkovej ťažby (922 462 m^3 z celkom vyťažených 1,989 mil. m^3), pričom podiel ihličnatej drevnej hmoty bol 91 % (837 298 m^3) a listnatej 9 % (85 164 m^3). Zo škodlivých činiteľov, ktorí podmienili náhodnú ťažbu, najväčší podiel predstavovali biotickí škodcovia, hlavne podkôrny hmyz (75 %) a vietor (25 %).

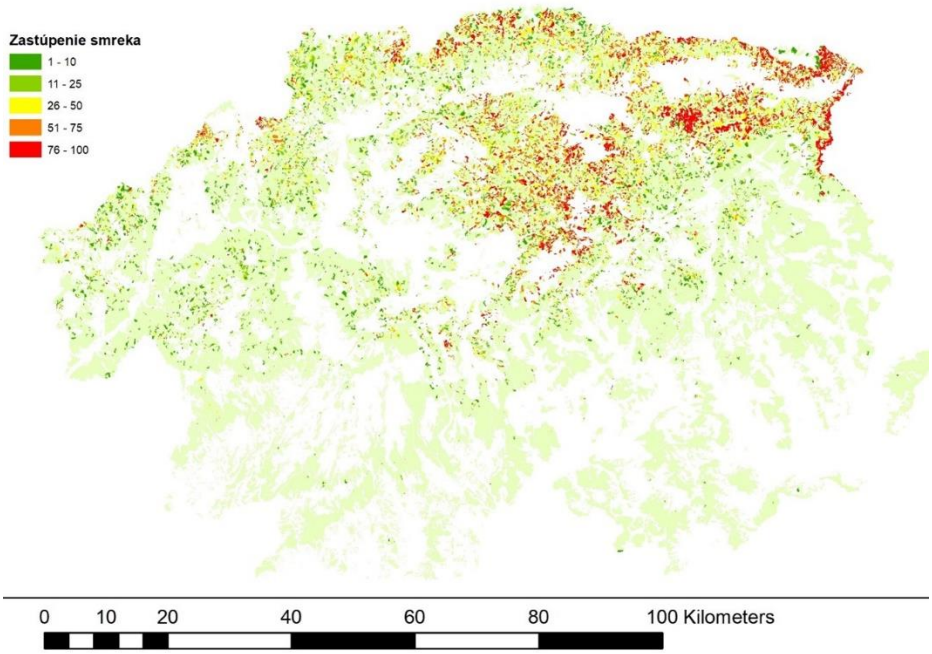
Vekové zloženie lesných porastov podľa jednotlivých vekových stupňov nie je vyrovnané (2020) – prevažuje podiel mladších porastov, malý je podiel starých porastov nad 130 rokov. **Podiel prirodzenej obnovy lesa je nízky (60 % v roku 2019, v SR bol 41,5 %).** Zvyšný podiel pripadá na umelú obnovu lesa. Pravdepodobnou príčinou je až 50 % podiel náhodných ťažieb na celkovej ťažbe.

[209] Výmera územia, využitie pôdy, zdroj: Štatistický úrad SR. Verejná databáza DATAcube.
[210] Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky/Národné lesnícke centrum (2019). Správa o lesnom hospodárstve v SR za rok 2018 – Zelená správa.

Podiel pôvodných drevín v lesných porastoch kraja stúpa. V roku 2010 pozostávali lesné porasty kraja zo 74,3 % pôvodných drevín z celkovej výmery a v roku 2020 tento podiel narástol na 83,5 %.

Najväčšou výzvou pre lesné hospodárstvo je zvýšiť odolnosť lesov na nepriaznivé prejavy zmeny klímy. Najzraniteľnejšie sú oblasti s koncentráciou nepôvodných smrečín, kde dochádza k ich rozpadu, čo zároveň predstavuje najväčšie ekonomické riziko lesného hospodárstva v kraji.

Mapa 31: Zastúpenie smrečín v lesných porastoch Banskobystrického kraja

Vážnym problémom v oblastiach s vysokou koncentráciou nepôvodných smrečín je ich rozpad – najmä v oblasti Horehronia, kde je zastúpenie nepôvodných smrečín najvyššie. Smrečiny sú náchylné na rozpad v dôsledku zmeny klímy a súvisiace faktory ako fyziologické sucho a šírenie škodcov. Ide prevažne o porasty, kde ešte začiatkom 18. storočia prevládali jedľovo-bukové lesy s občasnou prímesou smreka. Aktuálne drevinové zloženie je následkom nadmerného pestovania smreka, ktoré bolo reakciou na veľký dopyt po drevnej hmote začiatkom 19. storočia a v povojnových rokoch.

Zdroj: NLC, 2021.

Medzi systémové problémy lesného hospodárstva v kraji patria: nedostatočné investície do strojov a zariadení, ako aj inovácií, ktoré majú klesajúci trend; nedostatok koní a kočišov, ktorý sa ešte viac prejaví pri prechode na prírode blízke hospodárenie; stratový chov koní spojený s ich šľachtením na Muránskej planine; nedostatok pracovných síl v ťažbovej a pastevnej činnosti; *outsourcing* – mnoho subjektov zamestnáva ľudí zo zahraničia; nevyhovujúci kvalitatívny a kvantitatívny (prekročená optimálna hustota) stav lesných ciest – najmä približovacích; dlhodobé neinvestovanie do modernizácie a kompletizácie technológií pestovania odolného sadbového materiálu a záchrany genofondu; chýbajúca podpora štátu pre malých vlastníkov lesa a z toho vyplývajúci nezáujem o udržateľné obhospodarovanie lesa.[211]

Zavádzanie prírode blízkeho obhospodarovania lesa (PBOL) a ochrana prírodných procesov sú nedostatočné. Z celkovej výmery lesov na Slovensku (2 mil. ha) je len 5 % obhospodarovaných prírode blízkym spôsobom. V našom kraji sú to lesy v Brezne a Mestské lesy Banská Bystrica. Do

[211] Banskobystrický samosprávy kraj (2021). Envirostratégia – dokument v príprave. Závery pracovnej skupiny „Ochrana a využívanie lesov" pre tvorbu Envirostratégie BBSK.

roku 2030 by rozsah uplatnenia prírode blízkeho hospodárenia v lesoch Slovenska (vrátane porastov v prebudove) mal narásť na 100 % manažovanej výmery lesov národných parkov (cca 200-tis. ha) a najmenej 15 % výmery lesov mimo národných parkov (cca 250-tis. ha). To znamená, že rozsah uplatňovania PBHL na Slovensku by sa do roku 2030 zvýšil zo súčasných necelých 5 % na približne štvrtinu všetkých lesov Slovenska.[212]

Problémy pri zavádzaní PBOL sú vysoké stavy zveri[213], ktoré ničia malé stromčeky, dlhodobé nedostatočné financovanie lesníctva, nedostatok kvalifikovanej pracovnej sily, nedostatočné zavádzanie výsledkov výskumu do praxe (napríklad v oblasti moderných lesníckych technológií na identifikáciu zdravotného stavu porastov) a iné.[214]

Okrem zmeny klímy sú výzvou pre lesné hospodárstvo aj meniace sa nároky spoločnosti na lesy. Tradičné ciele lesného hospodárstva orientované primárne na produkciu dreva ustupujú do úzadia a ťažba dreva je verejnosťou vnímaná ako negatívny proces poškodzujúci prírodu. Rastie význam podporných, regulačných a kultúrnych ekosystémových služieb lesov. Verejnosť očakáva, že lesy nebudú plniť len hospodársku funkciu. Na druhej strane je vysoký dopyt spoločnosti po drevnej hmote ako zdroji na stavebné, konštrukčné, dizajnové či dekoračné využitie, produkty dennej spotreby (napr. papier) a zdroj energie a tepla. Ekosystémové služby lesov musia byť komplexne ocenené (momentálne je lesné hospodárstvo hodnotené len na základe produkcie dreva) a začlenené medzi ekonomické prínosy udržateľného lesného hospodárstva. Tento prístup zároveň zabezpečí objektívne hodnotenie lesného hospodárstva – rastu nákladov a pokles príjmov v súvislosti s dosahmi zmeny klímy na lesy a pôsobením abiotických a biotických škodlivých činiteľov.[215]

Nástrojom na presadzovanie princípov udržateľného hospodárenia v lesoch je certifikácia lesov. Na Slovensku sa aktuálne uplatňujú dva systémy certifikácie – FSC a PEFC. V rámci kraja je podľa FSC certifikovaných len 5 680,91 ha (žiadne plantáže). Je to najmä v dôsledku toho, že tu nemajú štátne lesy žiadny FSC certifikovaný odštepný závod. V rámci kraja sú FSC certifikované len neštátne subjekty a tie sú relatívne malé. Čo sa týka FSC spracovateľského reťazca, tak na Slovensku je k 15. 3. 2020 certifikovaných 244 rôznych subjektov (od prvotných spracovateľov dreva cez rôznych druhotných spracovateľov dreva a papiera, celej rady obchodníkov až po tlačiarne). V rámci kraja je podľa FSC spracovateľského reťazca certifikovaných 44 rôznych subjektov. Aktuálne k marcu 2021 je na Slovensku certifikovaných systémom SFCS-PEFC (program pre vzájomné uznávanie certifikácie lesov) 1,223 mil. ha. Ku koncu roka 2020 bolo v regióne stredného Slovenska týmto systémom certifikovaných 74 subjektov hospodáriacich v lesoch o celkovej výmere 328 580,31 ha.[216]

Ťažba nerastných surovín

V minulosti bol náš kraj na mnohých miestach úzko spätý s baníckou činnosťou, ktorá je však v súčasnosti na výraznom ústupe. Je to podmienené jednak vyčerpaním zásob, ich neefektívnou ťažbou vzhľadom na cenu komodít, ale i tlakom verejnosti v súvislosti so znečistením

[212] Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky/Národné lesnícke centrum (2019). Koncepcia prírode blízkeho hospodárenia v lesoch Slovenskej republiky.
[213] Národné lesnícke centrum Zvolen – Ústav lesných zdrojov a informatiky (2020). Poľovnícka štatistika – prehľad informácií v tabuľkách.
[214] Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR/Národné lesnícke centrum (2019). Koncepcia prírode blízkeho hospodárenia v lesoch Slovenskej republiky.
[215] Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka SR/Národné lesnícke centrum (2019). Koncepcia prírode blízkeho hospodárenia v lesoch Slovenskej republiky.
[216] Stanovené na základe dát získaných z certifikačného úradu SFCS-PFC, k 15. 3. 2020.

životného prostredia. V súčasnosti je z hľadiska objemu najvýznamnejšia ťažba a spracovanie magnezitu v okrese Revúca a stavebného kameňa na viacerých miestach.

Ložiská rudných nerastov sa nachádzajú v okresoch Banská Bystrica, Rimavská Sobota, Banská Štiavnica, Žarnovica, Žiar nad Hronom. Ťažba drahokovových rúd s obsahom zlata a striebra bola na Slovensku zastavená začiatkom 90. rokov vzhľadom na jej nízku efektívnosť. V súčasnosti má stúpajúci charakter ťažba stavebných surovín, zároveň je významnou oblasťou pre rozvoj malého a stredného podnikania, pretože existujúca surovinová základňa dáva predpoklady na jej využívanie na niekoľko desiatok rokov. Ťažobná aktivita je závislá od rozvoja stavebníctva (vo veľkej miere aj od budovania rýchlostných ciest). Prevažne ide o ložiská lokálneho a regionálneho významu.

Ťažba štrkopieskov v povodí riek v južných častiach kraja sa spája s rozsiahlymi zábermi poľnohospodárskej pôdy a náročnou prepravou.

V kraji máme nevyužitý potenciál získavania surovín z odpadov banskej činnosti a odkalísk. Ďalší potenciál predstavuje banský odpad bohatý na kritické suroviny, ktorý by sa mohol ďalej spracovať, čím by došlo k vytvoreniu novej hospodárskej činnosti na existujúcich alebo bývalých miestach ťažby uhlia a zároveň by došlo k zlepšovaniu životného prostredia.[217] Opusteným banským lokalitám sa venoval Program prevencie a manažmentu rizík vyplývajúcich z opustených a uzavretých ložísk ťažobného odpadu na roky 2014 – 2020.[218] Opisuje riziká jednotlivých háld a odkalísk aj s ich charakteristikou, pričom mnohé sú charakteristické relatívne vysokou koncentráciou prvkov. Riziko predstavuje hlavne pre vodu vznikom kyslých banských vôd, kde ako hlavná premenná pri ich tvorbe je pH (pH od 2 do 4) a aj uvoľňovanie toxických prvkov do vôd. V súčasnosti sa v Banskobystrickom kraji z tohto hľadiska ako problematická ukazuje lokalita Šobov pri Banskej Štiavnici. Register starých banských diel v kraji eviduje 239 šácht, 1 842 štôlní, 13 odkalísk, 1 348 pingových polí, 375 háld a 176 banských diel iného druhu.[219]

Geohazardy: Z hľadiska pravdepodobnosti výskytu potenciálne škodlivých prírodných javov a s tým spojeným rizikom sú v rámci kraja zaujímavé najmä **zosuvy**.

V kraji je prítomných celkom 1 827 zosuvných lokalít, pričom 113 je vedených ako aktívnych 834 ako potenciálnych, 882 ako stabilizovaných a 8 ako lokalít so stabilizovaným a potenciálnymi formami.[220]

V poslednom období geohazardy významne ovplyvňujú klimatické faktory, ale tiež nevhodné antropogénne zásahy. V ich dôsledku dochádza na Slovensku každoročne k aktivizácií nových svahových deformácií, predstavujúcich riziko najmä v oblastiach s existujúcou infraštruktúrou, ale tiež v oblastiach s plánovaným využitím územia pre výstavbu. Z hľadiska plošnej porušiteľnosti územia svahovými deformáciami je to v kraji 37 712 ha, čo predstavuje 3,99 % územia.[221]

Radónové riziko: Prognóza radónového rizika (eU nad 4 ppm) bola zaznamenaná v oblasti Žarnovica – Žiar nad Hronom – Kremnica, v menšej miere v oblasti Nízkych Tatier, pri Banskej

[217] Križáni, I., Andráš, P., Dirner, V., Kharbish, S. (2012). Tailing Ponds as a Potential Source of Secondary Raw Materials (Odkaliská ako potenciálny zdroj druhotných surovín). Životné prostredie, 46, 12, 5, p. 246 – 249.
[218] Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky (2013). Aktualizovaná národná stratégia ochrany biodiverzity do roku 2020.
[219] Štátny geologický ústav Dionýza Štúra (2019). Register starých banských diel.
[220] Ministerstvo životného prostredia SR (2013). Program prevencie a manažmentu zosuvných rizík (2014 – 2020).
[221] Ministerstvo životného prostredia SR (2020). Program prevencie a manažmentu zosuvných rizík (2021 – 2029).

Štiavnici, pri Rimavskej Sobote (Orávka, Radnovce, Rimavská Seč). Z hľadiska referenčných plôch bolo vysoké radónové riziko zaznamenané na 34 lokalitách v kraji.[222]

Environmentálne záťaže

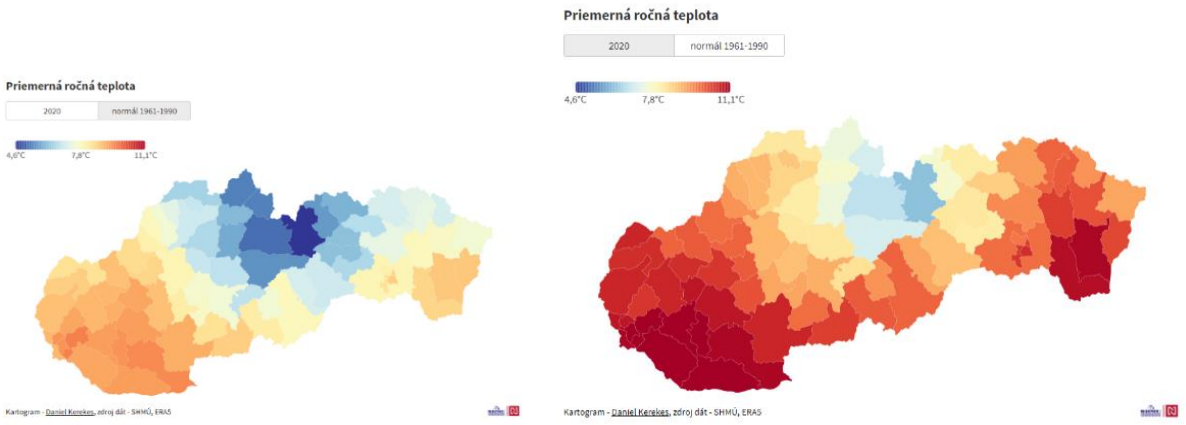
Environmentálne záťaže predstavujú riziko pre ľudské zdravie, horninové prostredie, podzemnú vodu a pôdu. Na území Banskobystrického kraja je v súčasnosti v registri environmentálnych záťaží (REZ) registrovaných **282 envirozáťaží.** V prevažnej väčšine ide o množstvo bývalých tovární, skládok, háld, kalových polí, skladov či priemyselných parkov. V kategórii REZ A (pravdepodobná záťaž) je evidovaných 129 záťaží, čo predstavuje viac ako 45 % všetkých záťaží v kraji. V REZ B (potvrdené záťaže) je to 46 záťaží s podielom vyše 16 % a v REZ C (rekultivované, sanované) záťaže to je 107 záťaží, čo predstavuje takmer 38 %.[223]

Z hľadiska stratégie sanácie environmentálnych záťaží sa tejto téme podrobne venuje štátny program sanácie environmentálnych záťaží (2016– 2021), pričom v súčasnosti je v štádiu prípravy jeho aktualizácia.

Zmena klímy

Zmena klímy má negatívne dosahy na životné prostredie, ekonomiku a zdravie obyvateľstva: extrémne počasie (extrémne horúčavy, nedostatok zrážok v letnom období), narastajúce riziko povodní, lesných požiarov, pokles ekonomickej hodnoty lesa, nárast dopytu po energii na chladenie, posun rastlinných druhov, narastajúce riziko vymieranie druhov, narastajúce riziko výskytu lesných škodcov, kalných rútení a zosuvov, pokles v zimnom cestovnom ruchu v horských regiónoch (EEA, 2017), znížená produkcia potravín a nárast cien potravín, ohrozenie zdrojov pitnej a úžitkovej vody, zvýšenú úmrtnosť.[224]

Graf 68: Porovnanie priemernej ročnej teploty v roku 2020 ku klimatickému normálu 1961 – 1990

Na celom Slovensku sa teplota za sedemdesiat rokov zvýšila priemerne o dva až dva a pol stupňa.

Zdroj: SHMÚ.

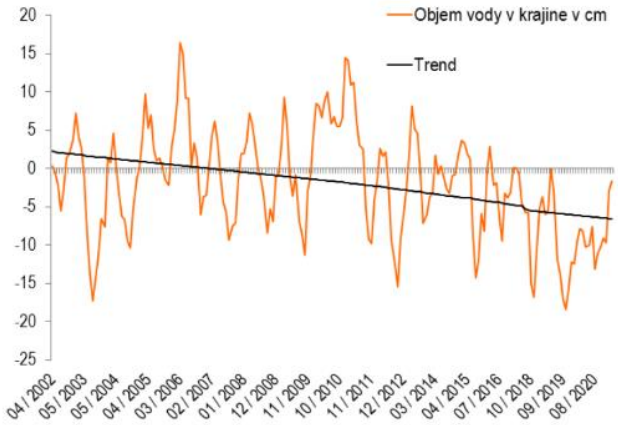
[222] Štátny geologický ústav Dionýza Štúra (2017). Mapa radónového rizika.
[223] Banskobystrický samosprávny kraj (2021). Online dátová zostava za oblasť Životné prostredie, pôdohospodárstvo - Podrobné informácie „Zoznam environmentálnych záťaží v kraji" vypracovaná pre účely Programu hospodárskeho a sociálneho rozvoja Banskobystrického samosprávneho kraja na roky 2022 – 2030.
[224] European Environment Agency (2017). Climate change poses increasingly severe risks for ecosystems, human health, and the economy in Europe.

Za obdobie rokov 1881 – 2017 boli pozorované prejavy zmeny klímy: pokles zrážok – na juhu Slovenska miestami aj viac ako 10 %; pokles relatívnej vlhkosti vzduchu – na juhu Slovenska od roku 1900 doteraz o 5 %; pokles všetkých charakteristík snehovej pokrývky do výšky 1 000 m n. m. takmer na celom území Slovenska (vo väčšej nadmorskej výške bol zaznamenaný jej nárast); vzrast potenciálneho výparu a pokles vlhkosti pôdy, vzrast intenzity slnečného žiarenia, zmeny v premenlivosti klímy – napr. striedanie extrémne vlhkých a suchých rokov.

Za posledných 15 rokov došlo k významnejšiemu rastu výskytu extrémnych denných a niekoľkodenných úhrnov zrážok, čo malo za následok **zvýšenie rizika lokálnych povodní** v rôznych oblastiach Slovenska. Na druhej strane sa oveľa častejšie ako predtým vyskytuje **lokálne alebo celoplošné sucho**, ktoré bolo zapríčinené predovšetkým dlhými periódami relatívne teplého počasia s malými úhrnmi zrážok v niektorej časti vegetačného obdobia.

Merania zo satelitov ukázali, že objem vody v krajine klesá výraznejšie, ako sa doteraz predpokladalo – medzi rokmi 2003 a 2019 sa priemerný výpar zvýšil až o 10 %. Taká zmena v globálnom hydrologickom cykle môže znamenať vysušovanie územia a vegetácie, ohroziť ekosystémy alebo zvýšiť tlak na existujúce podzemné a povrchové zdroje vody.

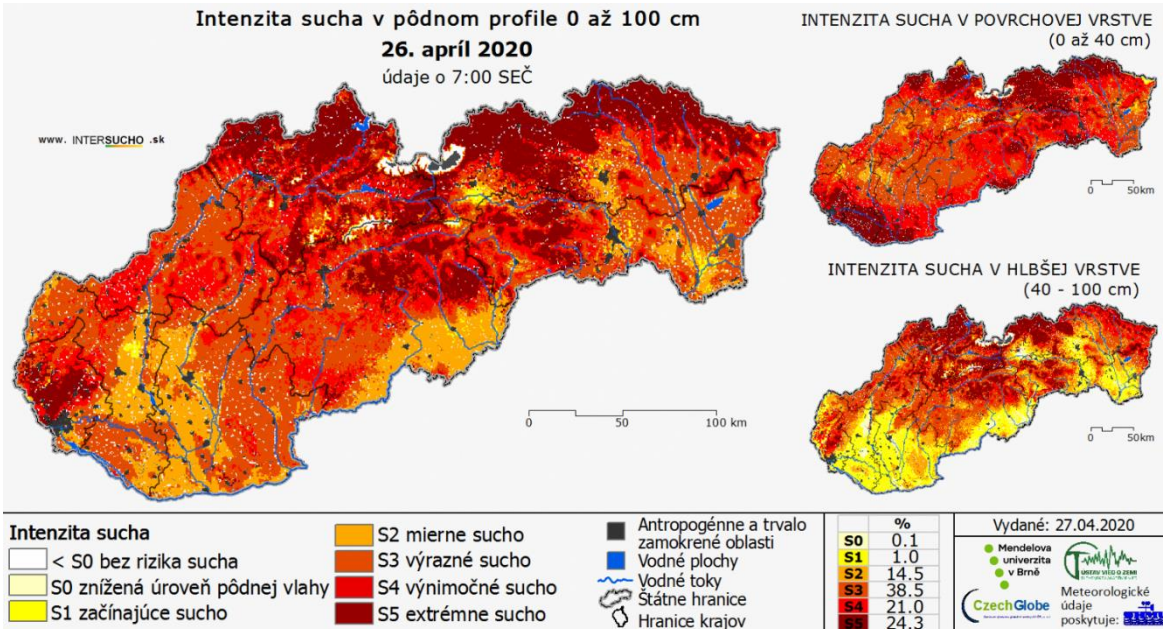
Graf 69: Kolísanie objemu vody v oblasti Slovenska na základe údajov zo satelitov

Zvýšený výpar sa týka aj oblasti Slovenska, kde sa medzi rokmi 2002 a 2020 „stratila" voda v objeme zodpovedajúcom takmer 9-centimetrovej vrstve vody. Časť z nej z krajiny odtiekla, ale väčšina sa vyparila z pôdy alebo vegetácie do atmosféry.

Zdroj: Inštitút environmentálnej politiky, na základe dát NASA, 2021.

Mapa 32: Intenzita sucha na Slovensku dňa 26. apríla 2020

Rok 2020 bol rekordne horúci, plný extrémnych klimatických javov, každé ročné obdobie vybočovalo z normálu. Na jar bolo sto dní katastrofálneho sucha, najsuchším dňom bol 26. apríl.[225]

Zdroj: SHMÚ,2020 dostupné online: https://www.intersucho.sk/sk/mapy/intenzita-sucha/26-april-2020/?mapcountry=sk.

Zmena klímy je príčinou ekonomických strát – najzraniteľnejšie odvetvia sú poľnohospodárstvo a turizmus. Podľa odhadov len v roku 2013 dosiahli na Slovensku ekonomické straty z extrémov zmeny klímy hodnotu viac ako 1,3 mld. eur. Za rok 2017 vyčíslili slovenskí poľnohospodári škody spôsobené suchom na 19,3 mil. eur. V lete roku 2019 bolo suchom zasiahnutých 90 % Slovenska, čo viedlo k situácii, že len v okrese Rimavská Sobota klesli výnosy v poľnohospodárstve približne o 30 %[226].

Podľa klimatických scenárov očakávame teplejšie počasie v zime, čoho dôsledkom bude nepravidelná snehová pokrývka až do výšky 900 m n. m. a častejší výskyt zimných povodní. Snehová pokrývka bude zrejme priemerne vyššia iba vo výške nad 1 200 m n. m. – tieto polohy však predstavujú na Slovensku menej ako 5 % rozlohy, čo nemôže podstatne ovplyvniť odtokové pomery.

Horúčavy majú za následok viac predčasných úmrtí. V rokoch 1996 – 2012 počas 10 % najteplejších dní sa úmrtnosť zvýšila o celých 10 %. Celkovo ide o vyše 2 100 predčasných úmrtí počas 157 dní s horúčavami. Ešte katastrofálnejšie to vychádza pri užšom pohľade na 5 % najteplejších dní. Vtedy sa celková úmrtnosť zvýšila až o 14 %. V roku 2015 Slovensko zažilo dosiaľ najsmrteľnejšiu horúcu periódu v dejinách. 14-dňové nepretržité horúčavy vtedy spôsobili vyše 240 predčasných úmrtí.

V roku 2050 zomrie 4-krát viac ľudí na následky horúčav. Trvanie horúčav sa predĺži minimálne o 3 dni. K roku 2100 sa smrtonosné horúčavy na Slovensku budú vyskytovať každý rok.

[225] Grečko, T., Kerekes, D. (2021). Rozpálené Slovensko 2020: klimatická kríza je už vo všetkých regiónoch. Denník N.
[226] Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky (2019). Správa o poľnohospodárstve a potravinárstve za rok 2019 - Zelená správa.

Najhorúcejšie dni budú nie výnimočne, ale, naopak, pravidelne prekračovať hranicu 40 stupňov. To všetko zosilní efekt mestského ostrova tepla (Heat Island Effect)[227].

Kvalita ovzdušia

Povrch Banskobystrického kraja je prevažne hornatý, pričom väčšina sídiel sa nachádza v kotlinách, ktoré sa vyznačujú nízkymi rýchlosťami vetra a častými teplotnými inverziami najmä v zimnom období. Dobre ventilované hrebene hôr kontrastujú so slabo ventilovanými horskými dolinami, v ktorých sa nachádza väčšina sídel, čo do veľkej miery ovplyvňuje kvalitu ovzdušia v jednotlivých regiónoch.

Monitorovacia sieť kvality ovzdušia

Monitoring kvality ovzdušia sa uskutočňuje na základe zákona č. 137/2010 o ovzduší v znení neskorších predpisov. Vykonávaním tejto činnosti bol poverený Slovenský hydrometeorologický ústav (SHMÚ). Kvalita ovzdušia na území Banskobystrického kraja je monitorovaná prostredníctvom monitorovacích staníc.

Mapa 33: Národná monitorovacia sieť kvality ovzdušia v roku 2019 na území Banskobystrického kraja

Zóna Banskobystrický kraj							Merací program									
							Kontinuálne								Manuálne	
Okres	Kód EoI	Názov stanice	Typ oblasti	Typ stanice	Zemepisná dĺžka	Zemepisná šírka	Nadmorská výška [m]	PM_{10}	$PM_{2.5}$	NO, NO_2	SO_2	O_3	CO	Benzén	Hg	As, Cd, Ni, Pb	BaP
Banská Bystrica	SK0214A	Banská Bystrica, Štefánikovo nábr.	U	T	19°09'18"	48°44'06"	346										
Banská Bystrica	SK0263A	Banská Bystrica, Zelená	U	B	19°06'55"	48°44'01"	425										
Revúca	SK0025A	Jelšava, Jesenského	U	B	20°14'26"	48°37'52"	289										
Rimavská Sobota	SK0022A	Hnúšťa, Hlavná	U	B	19°57'06"	48°35'02"	320										
Zvolen	SK0262A	Zvolen, J. Alexyho	U	B	19°09'25"	48°33'30"	321										
Žiar n/Hronom	SK0268A	Žiar n/Hronom, Jilemnického	U	B	18°50'34"	48°35'59"	296										
							Spolu	6	6	3	1	2	1	1		2	3

[227] Pecho, J. (2010). Extrémne horúčavy na vzostupe, aj na Slovensku. Slovenský hydrometeorologický ústav.

Kvalita ovzdušia bola do r. 2021 monitorovaná na 6 monitorovacích staniciach, z ktorých 2 sa nachádzajú v Banskej Bystrici, ostatné sú umiestnené v Jelšave, Hnúšti, vo Zvolene a v Žiari nad Hronom. Od r. 2021 prebieha monitorovanie kvality ovzdušia aj na monitorovacích staniciach v Žarnovici (PM_{10}, $PM_{2,5}$, NO_x a NO_2) a Lučenci (PM_{10}, $PM_{2,5}$, CO, NO_x a NO_2, benzén).

Zdroj: SHMÚ, 2021: Správa o kvalite ovzdušia v roku 2020.

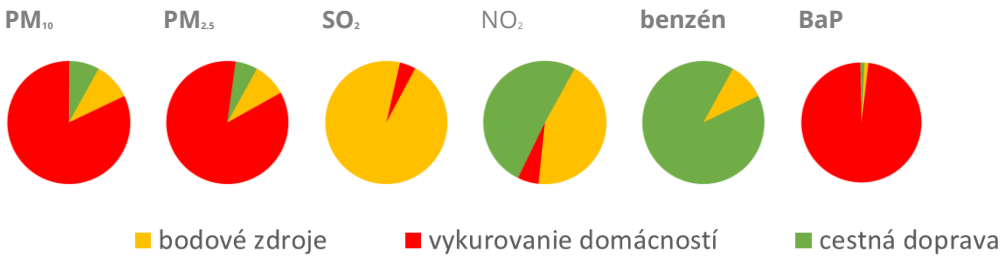
Tabuľka 13: Oblasti riadenia kvality ovzdušia (ORKO) vymedzené pre zónu Banskobystrický kraj na rok 2021 a sledované znečisťujúce látky

Vymedzená oblasť riadenia kvality ovzdušia	Znečisťujúca látka	Poznámka – AMS a rok prekročenia limitnej /cieľovej hodnoty
územie mesta Banská Bystrica	PM_{10}, BaP	PM_{10} Banská Bystrica, Štefánikovo nábr, (2018) BaP: BB Štefánikovo nábrežie (2017-2020), Zelená (2019-2020)
územie mesta Jelšava a obcí Lubeník, Chyžné, Magnezitovce, Mokrá Lúka, Revúcka Lehota	PM_{10}, $PM_{2,5}$, BaP	Jelšava: PM_{10} (2018 – 2020) $PM_{2,5}$: 2018 (23,7 µg/m³), 2019 (20,9 µg/m³)
V zóne boli určené rizikové oblasti na základe modelovania.*	PM_{10}, $PM_{2,5}$	

** Tieto oblasti sú vyznačené na mape rizikových oblastí Obr. 35 (Zdroj: Podklady pre program na zlepšenie kvality ovzdušia zóna BBSK) Mapa je online dostupná: https://ruraj-git.github.io/folium_html/*
Zdroj: SHMÚ, 2021: Správa o kvalite ovzdušia v roku 2020.

Zdroje emisií znečisťujúcich látok

Graf 70: Porovnanie emisií z rôznych zdrojov v zóne Banskobystrický kraj (bodové zdroje zahŕňajú zdroje NEIS)

Z porovnania emisií z rôznych zdrojov v zóne Banskobystrického kraja vyplýva, že zatiaľ čo na produkcii prachových častíc a BaP má najvyšší podiel vykurovanie domácností, cestná doprava je zodpovedná najmä za produkciu emisií benzénu a No2. Bodové zdroje znečistenia sa podieľajú najmä na produkcii emisií SO2 a NO2. Mapa s umiestnením zdrojov emisií je online dostupná tu: https://ruraj-git.github.io/folium_html/

Zdroj: SHMÚ, 2021: Podklady pre program na zlepšenie kvality ovzdušia zóna BBSK

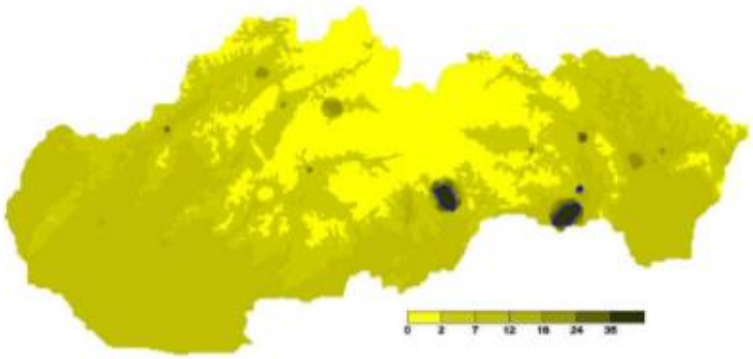
Vykurovanie domácností

Znečistenie ovzdušia tuhými časticami PM_{10} a $PM_{2,5}$ je najväčším problémom v kvalite ovzdušia nielen v Banskobystrickom kraji, ale aj na Slovensku. Podstatným zdrojom tohto znečistenia je vykurovanie domácností tuhým palivom, ktoré je okrem PM častíc aj zdrojom benzo(a)pyrénu (Graf 75). Najmä v severnej časti kraja je podiel využitia palivového dreva v porovnaní s ostatnými oblasťami najvyšší. Finančné podmienky miestnemu obyvateľstvu často neumožňujú používať na vykurovanie zemný plyn ani nákup moderných nízkoemisných vykurovacích zariadení. Medzi ďalšie faktory patrí, že v kraji sa nachádza vysoký podiel malých miest a vidieckych sídiel, kde absentuje systém centrálneho zásobovania teplom (CZT); minimálne 5 okresov kraja zápasí s energetickou chudobou; časť kraja je národnostne zmiešaná a menšinám nie je venovaná dostatočná pozornosť pri komunikácii problému v materinskom jazyku.[228]

[228] Krajčovičová J., Štefánik D., Nemček V., Beňa J., Matejovičová J. (2021). Podklady pre Program zlepšenia kvality ovzdušia – Banskobystrická zóna, 2021. Verzia 3. Bratislava: SHMÚ.

Najhoršiu kvalitu ovzdušia pravidelne zaznamenáva stanica v Jelšave v zimnom období, kde dochádza k prekračovaniu maximálneho počtu prekročení priemernej dennej hodnoty 50 $\mu g.m^{-3}$ pre PM_{10} aj niekoľkonásobnému prekračovaniu cieľovej hodnoty pre priemernú ročnú koncentráciu benzo(a)pyrénu (BaP).

Mapa 34: Počet dní s prekročením limitnej hodnoty pre 24-hodinovú koncentráciu PM_{10} v roku 2019. Modrá plocha vyznačuje územie s prekročenou limitnou hodnotou

V roku 2019 v Jelšave boli prekročené limitné hodnoty pre 24-hodinovú koncentráciu PM_{10} 61-krát. Takmer výlučný podiel má lokálne vykurovanie. Počas inverzných situácií sa v doline hromadia lokálne emisie, pričom prenos z iných oblastí počas týchto epizód je veľmi obmedzený.[229] Od roku 2018, keď sa začal merať BaP aj na staniciach v Banskej Bystrici, sú zaznamenané priemerné ročné koncentrácie BaP na oboch staniciach nad zákonom stanovenou limitnou hodnotou. Vysoký počet prekročení dennej limitnej hodnoty pre PM_{10} v Jelšave bol zaznamenaný aj v roku 2020 (44 prekročení limitnej hodnoty pre priemernú dennú koncentráciu) a tiež vysoké koncentrácie benzo(a)pyrénu (priemerná ročná koncentrácia mala hodnotu 3,0 $ng \cdot m^{-3}$)

Zdroj: SHMÚ, Správa o kvalite ovzdušia v SR 2019, 2020.

Priemyselné zdroje znečistenia

Priemyselné zdroje znečisťovania ovzdušia, ako je metalurgia neželezných kovov, sú z hľadiska príspevku k lokálnemu znečisteniu ovzdušia základnými znečisťujúcimi látkami menej významné. Ide o bodové zdroje, ktoré sú registrované v databáze NEIS[230] (Tabuľka 14) a sú zdrojmi SO_2 a NO_2. V súčasnosti sa za najrizikovejšie látky vplývajúce na ekosystémy považujú práve NO_x, SO_2, ktoré spôsobujú acidifikáciu a eutrofizáciu prostredia, zmeny druhového zloženia vegetácie, stratu citlivých druhov, znižovanie schopnosti odolávania biotickému aj abiotickému stresu či homogenizáciu vegetácie.

Bodové zdroje znečistenia možno rozdeliť na komíny, výduchy a fugitívne zdroje, (napr. úniky z netesností technologických rozvodov alebo nádrží, napr. pri čistení odpadových vôd). Avšak zdroje znečistenia z priemyselnej činnosti sú lokalizované najmä v území so zhoršenými rozptylovými podmienkami, čo znásobuje ich vplyv na kvalitu ovzdušia. V závislosti od meteorologických podmienok sa v tomto kraji môže prejaviť **aj vplyv teplární,** napr. Zvolenská teplárenská, a. s.

Tabuľka 14: Najväčší znečisťovatelia ovzdušia v sektore priemysel

Typ emisií	Znečisťovatelia

[229] Krajčovičová J., Štefánik D., Nemček V., Beňa J., Matejovičová J. (2021). Podklady pre Program zlepšenia kvality ovzdušia – Banskobystrická zóna, 2021. Verzia 3. Bratislava: SHMÚ.
[230] Národný emisný informačný systém (NEIS). AIR – NEIS.

Tuhé znečisťujúce látky (TZL)	Slovalco, a.s. Zvolenská teplárenská, a.s. SLOVMAG a.s., Lubeník Nemak Slovakia s.r.o Energy Edge ZC s.r.o.
SO_2	Slovalco, a.s. Knauf Insulation, s.r.o. Zvolenská teplárenská, a.s. KOMPALA, A.s. SLOVMAG a.s., Lubeník
NO_2	Slovenské mag. Závody, a.s. Jelšava Slovalco a.s. Zvolenská teplárenská a.s. KOMPALA a.s. Železiarne Podbrezová a.s.
CO	Slovalco a.s. Slovenské mag. Závody, a.s. Jelšava VUM a.s. SLOVMAG a.s. Lubeník Železiarne Podbrezová a.s.

Zdroj: SHMÚ, 2020, podrobné dáta dostupné: Inventarizácia emisií stredných a veľkých stacionárnych zdrojov znečisťovania ovzdušia SR.

Doprava

Lokálne je z hľadiska zhoršenia kvality ovzdušia dôležitá aj cestná doprava, ktorá je zdrojom emisií benzénu a NO_2. Výrazne zvýšené hodnoty BaP bývajú merané najmä v chladnom polroku – chladnejšie mesiace sú navyše charakteristické častejšie sa vyskytujúcimi nepriaznivými rozptylovými podmienkami. Najvyššiu intenzitu dosahuje doprava v okrese Banská Bystrica – na diaľnici R1 (denne ňou priemerne prechádza 40 011 vozidiel, 4 644 nákladných a 35 174 osobných áut) a na ceste č. 66 (34 559 vozidiel, 2 740 nákladných a 31 719 osobných áut). Významnou z hľadiska zaťaženosti komunikácií je cesta č. 50 v okrese Zvolen, Detva a Žiar nad Hronom – s úrovňou 29 988 vozidiel (19 % nákladných), 16 707 vozidiel (23 % nákladných áut) a 14 357 vozidiel (11 % nákladných áut) – a cesta č. 66 v okresoch Zvolen (14 715 vozidiel, 2 534 nákladných áut a 12 135 osobných áut) a Brezno (12 289 vozidiel, 1 659 nákladných a 10 559 osobných áut). V okrese Lučenec sú dôležitými cesty č. 585, č. 50 a č. 75, pričom najhustejšia premávka je na prvej z nich (13 815 vozidiel, 1 387 nákladných a 12 370 osobných áut). Vysoká nezamestnanosť a nízka kúpyschopnosť prináša so sebou aj zastaralý vozidlový park obyvateľstva, a tým aj vyššie znečistenie exhalátmi). Medzi ďalšie negatívne faktory patrí to, že južná spojnica BA – KE je v minimálnej miere vedená mimo sídla, kľúčový je problém mesta Zvolen; a že železničná trať je zastaralá a nie je elektrifikovaná (ZV – RV).[231]

Poľnohospodárstvo

Medzi existujúci, no ťažko monitorovateľný zdroj znečistenia ovzdušia patrí **poľnohospodárstvo**, a to najmä v súvislosti s makroštruktúrami poľnohospodárskych pozemkov, ktoré prinášajú veľké riziko veternej erózie a zdroje prašnosti. Podiel znečistenia ovzdušia prachovými časticami zvyšuje najmä absencia alejí a vetrolamov a nevhodné agrotechnické postupy (nevhodné osevné postupy a dlhé obdobie „bezplodia“, ktoré zvyšujú riziko erózie), málo rozvinuté digitálne poľnohospodárstvo, ktoré by zavádzaním moderných technológií malo smerovať k nižšej uhlíkovej stope, ale aj celkovej optimalizácii obhospodarovania. Lokálne môže negatívne na kvalitu ovzdušia pôsobiť aj intenzívny chov hospodárskych zvierat (ošípaných, hovädzieho dobytka), nevhodné používanie močoviny a digestátov z bioplynových staníc.[232]

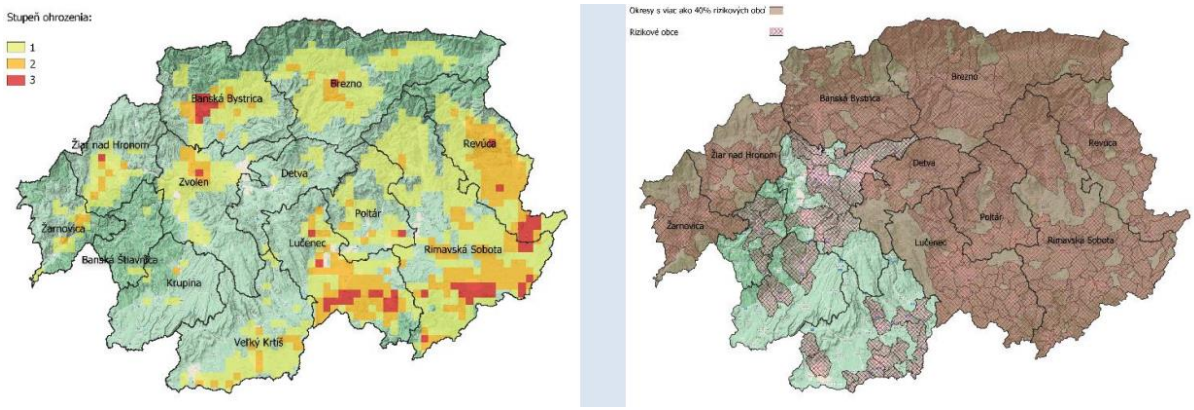
[231] Národný emisný informačný systém (NEIS). AIR – NEIS.
[232] Národný emisný informačný systém (NEIS). AIR – NEIS.

Nedostatky systému monitorovania

Systém monitorovania kvality ovzdušia nie je dostatočný z hľadiska zachytenia všetkých zdrojov znečistenia a pokrytia celého územia kraja. Monitorovacie stanice sú málopočetné, pričom majú obmedzenú priestorovú reprezentatívnosť. Na základe rozmiestnenia emisných zdrojov, orografie, klimatických charakteristík a ďalších faktorov je veľmi pravdepodobné, že zhoršená kvalita ovzdušia sa vyskytuje aj na iných miestach, kde sa monitorovacie stanice nenachádzajú. Nasvedčuje tomu aj najnovšie modelovanie, ktoré poukazuje na existenciu ďalších oblastí s porovnateľnou alebo horšou kvalitou ovzdušia, ako je v oblastiach riadenia kvality ovzdušia. Rovnako najdôležitejšie dáta – emisie z lokálneho vykurovania – neboli aktualizované od sčítania obyvateľov v r. 2011. Neexistuje žiadna systematická databáza s údajmi o tomto dôležitom zdroji emisií. Vysoká neistota je zahrnutá aj v odhadovaných emisných tokoch z dopravy, stále pretrvávajú neriešené problémy so starými priemyselnými záťažami (odkaliská, haldy a pod.) a nezachytené sú tiež zdroje z poľnohospodárstva. Od roku 2020 okrem toho platí sprísnený limit pre priemernú ročnú koncentráciu PM 2,5 a do budúcnosti možno očakávať ďalšie sprísnenia európskych noriem pre kvalitu ovzdušia, a teda aj vyšší počet identifikovaných oblastí so zhoršenou kvalitou ovzdušia.

Ohrozenie obyvateľov miest a obcí zhoršenou kvalitou ovzdušia

Mapa 35: Oblasti ohrozené zhoršenou kvalitou ovzdušia a oblasti s rizikom zhoršenej kvality ovzdušia

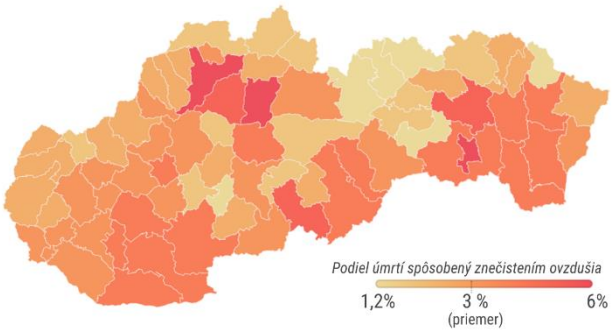
Oblasti ohrozené zhoršenou kvalitou ovzdušia (vľavo) – stupeň ohrozenia 3 je najzávažnejší (bližšie informácie nájdete v Prílohe 3 materiálu Podklady pre Program zlepšenia kvality ovzdušia zóna Banskobystrického kraja. Vpravo sú na základe mapy vľavo a ďalších kritérií popísaných v Prílohe 3 vyššie uvedeného dokumentu, vyčlenené okresy a obce s rizikom zhoršenej kvality ovzdušia. Rizikové okresy sú vyznačené tmavšou farbou, katastre rizikových obcí bledšou.
Mapa oblastí s rizikom zhoršenej kvality ovzdušia a zdrojov emisií je online dostupná tu: https://ruraj-git.github.io/folium_html/
Zdroj: SHMÚ, 2021

Dosah kvality ovzdušia na zdravie obyvateľstva

Vysoké koncentrácie látok znečisťujúcich ovzdušie majú na Slovensku významný vplyv na verejné zdravie. Slovensko má jednu z najvyšších priemerných úrovní vystavenia prachovým časticiam $PM_{2,5}$ zo všetkých členských štátov EÚ (3. miesto po Poľsku a Bulharsku). Tieto prachové častice prispievajú k výskytu astmy, kardiovaskulárnych ochorení, pľúcnych chorôb a následne k predčasným úmrtiam.[233]

[233] Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky/Inštitút environmentálnej politiky (2021). Niečo je vo vzduchu.

Graf 71: Podiel úmrtí spôsobený znečistením ovzdušia

V najviac znečistených okresoch Slovenska spôsobuje znečistenie ovzdušia až 5 % predčasných úmrtí. Aktuálne vysoké koncentrácie $PM_{2,5}$, PM_{10} (prachové častice s priemerom menším ako 2,5µm a 10 µm) a oxidu dusičitého (NO_2) sú na Slovensku príčinou asi 1 592 predčasných úmrtí ročne. To znamená, že ak by sa koncentrácie znížili na hodnotu odporúčanú Svetovou zdravotníckou organizáciou, ročne by na Slovensku predčasne umrelo približne o 1 600 ľudí menej. Hlavnou príčinou je vystavenie časticiam $PM_{2,5}$.

Zdroj: Inštitút environmentálnej politiky, 2021.

Znečistenie ovzdušia spôsobuje okrem predčasných úmrtí aj vyššiu chorobnosť, čo vedie k obmedzeniu aktivity a strateným dňom práce, ale aj k vyššiemu výskytu chronickej bronchitídy a astmy. Každoročne vzniká na Slovensku asi 431 prípadov chronickej bronchitídy dospelých v dôsledku znečistenia prachovými časticami PM10 na Slovensku a vo vekovej skupine 5 – 19 rokov sa dodatočne vyskytne 99 prípadov astmy. **Ekonomické náklady predčasných úmrtí sú odhadom 5,3 miliardy eur ročne.** Celkové náklady spojené s nadmernou úmrtnosťou a chorobnosťou spojenou s ovzduším tak predstavujú zhruba 6,9 % ročného HDP Slovenska.[234]

Kvalita ovzdušia a prenos ochorenia COVID-19

Prachové častice môžu pomôcť prenosu ochorenia **COVID-19.** Vplyvy znečistenia ovzdušia a vyšší výskyt chronických chorôb navyše zaraďuje ľudí v zasiahnutých skupinách do vyššieho rizika v súvislosti s COVID-19.[235]

Obehové hospodárstvo

Využitie potenciálu na prechod na obehové hospodárstvo[236]

V súčasnosti neustále stúpa množstvo vyprodukovaného odpadu a na skládkach odpadov strácame množstvo surovinových zdrojov – nevyužívame existujúci potenciál na prechod k obehovému hospodárstvu.[237] Príčinami tohto stavu sú:

[234] Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky/Inštitút environmentálnej politiky (2021). Niečo je vo vzduchu.
[235] Tung, N.T., Cheng, P.C., Chi, K.H., Hsiao, T.C., Jones, T., BéruBé, K., Ho, K.F., Chuang, H.C. (2021). Particulate matter and SARS-CoV-2: A possible model of COVID-19 transmission - ScienceDirect. Sci. Tot. Env., 750, Article 141532.
[236] Hlavnou myšlienkou je zachovanie hodnoty materiálov na čo možno najvyššej úrovni a čo najdlhšie. Služby a produkty sa zdieľajú, požičiavajú, opätovne využívajú, opravujú a recyklujú dovtedy, pokiaľ je to možné. Týmto spôsobom sa zvyšuje životnosť produktov a znižuje odpad. Ak nejaký výrobok dosiahne koniec svojej životnosti, materiály, z ktorých bol vyrobený, sa použijú na výrobu nových. Princípom je udržať čo najviac zdrojov v obehu. Základným princípom obehového hospodárstva je predchádzať vzniku odpadu.
[237] Plesník, J., Plesník, M. (2021). Obehové hospodárstvo v regionálnej samospráve - Regionálne centrum obehového hospodárstva. Grant journal. Vol. 10, issue 02.

- nízke povedomie o koncepte obehového hospodárstva (viac ako 60 % Slovákov nemá o ňom žiadne povedomie, resp. o ňom počuli, ale nevedia, čo znamená.[238]);
- chýbajúca prepojenosť medzi aktérmi, ktorí by sa mohli podieľať na obehovosti, chýbajúce údaje o materiálových tokoch a chýbajúca databáza pre využívanie odpadov a druhotných surovín;
- nedostatok odborníkov pre túto oblasť (konzultantov, ktorí by vedeli podniky nasmerovať v ich prvých krokoch transformácie);
- nedostatok konkrétnych nástrojov transformácie a podporných služieb pre MSP (či už individuálne, alebo skupinové krátkodobé alebo dlhodobé poradenstvo atď.);
- chýbajúce vzdelávacie programy najmä pre podnikateľskú obec (osveta, dobré príklady a benefity pre MSP vyplývajúce z odpadového hospodárstva);
- chýbajúce ekonomické a finančné nástroje, ktoré by podporovali vznik nových a podporu existujúcich obehových biznis modelov na Slovensku.[239]

Predchádzanie vzniku odpadu

Predchádzanie vzniku odpadu je základným princípom obehového hospodárstva. V roku 2019 bolo v kraji celkovo vyprodukovaných 1 090 793 ton odpadu, z čoho komunálne odpady predstavujú zhruba 22 %, zvyšok tvoria priemyselné odpady – práve tie majú vysoký potenciál pre začlenenie do obehového hospodárstva – priemyselnej symbiózy a uzatvorenia materiálových tokov.

Množstvo komunálneho odpadu (KO) vyprodukovaného v kraji neustále stúpa – za posledných 10 rokov o 39 %. Nárast množstva odpadov je vyšší, než hovoria prognózy v POH Banskobystrického kraja na roky 2016 – 2020. V roku 2010 pripadalo na jedného obyvateľa kraja 271 kg komunálneho odpadu, v roku 2019 to bolo už 381 kg, pričom množstvo zhodnoteného KO na obyvateľa nepredstavuje ani polovicu (157 kg/obyv.). Najväčšie množstvo vyprodukovaného KO je v okrese Banská Bystrica (na obyvateľa pripadlo v roku 2019 takmer 510 kg), najvyššia miera triedenia komunálneho odpadu je v okresoch Žiar nad Hronom (51,05 %), Banská Bystrica (44,61 %), Lučenec (41,04 %) a Veľký Krtíš (40,48 %).

Nakladanie s odpadom

Najväčším problémom v odpadovom hospodárstve je vysoký podiel ukladania odpadu na skládky. Komunálny odpad sa na celkovom skládkovaní podieľa 40 % mierou, zvyšok tvoria priemyselné odpady (najmä z výroby elektriny a oceliarskeho priemyslu). Takmer 59 % komunálnych odpadov skončilo v roku 2019 na skládkach, čo bol 2. najvyšší podiel spomedzi krajov na Slovensku a len 41 % z celkového množstva komunálnych odpadov bolo zhodnotených.

V kraji máme 17 skládok odpadov (dáta o ich kapacite nemáme k dispozícii), pričom 1 z nich je určená na nebezpečný odpad (Skládka PO ZSNP, a. s.-KS, Žiar nad Hronom), 2 skládky na inertný odpad (Lom-Rakytovce, Slovmag Lubeník), 14 skládok odpadov na odpad, ktorý nie je nebezpečný.

[238] Drugdová, J., Musová, Z. (2020). Nové kruhové koncepty ako konkurenčná výhoda podnikov v textilnom priemysle. In Sborník příspěvků z 12. ročníku mezinárodní vědecké konference KONKURENCE. Jihlava.
[239] Banskobystrický samosprávy kraj (2021). Envirostratégia – dokument v príprave. Závery pracovnej skupiny „Obehové hospodárstvo" pre tvorbu Envirostratégie BBSK.

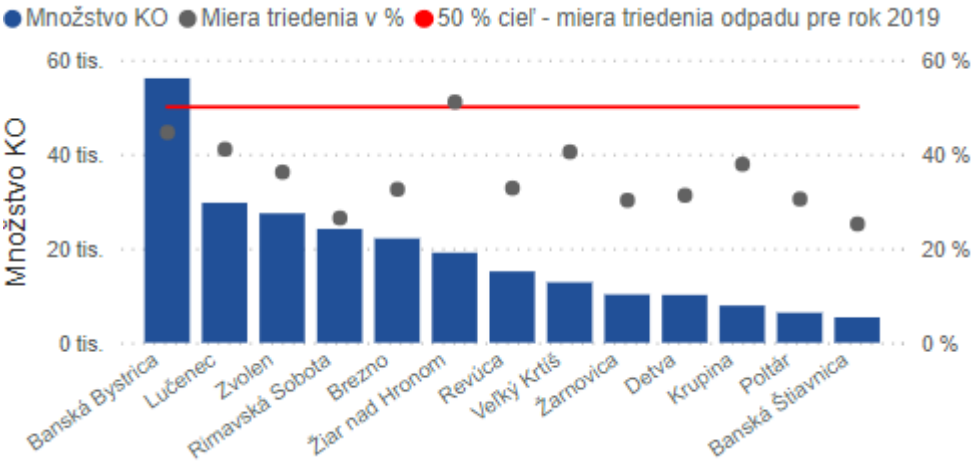
11 skládok malo predpokladaný rok ukončenia do roku 2020, 4 do roku 2025, regionálna skládka odpadov v Banskej Bystrici má predpokladaný rok ukončenia 2028, jedna skládka odpadov rok ukončenia stanovený nemá. Po roku 2030 budú fungovať 3 skládky odpadov na odpad, ktorý nie je nebezpečný, a jedna na nebezpečný odpad.

Problémom v Banskobystrickom kraji sú i nelegálne čierne skládky, ku ktorým však neexistuje oficiálna databáza. Väčšinu odpadu na nich tvorí stavebný odpad a zmesový komunálny odpad.

Od roku 2015 v kraji výrazne narástlo množstvo vytriedených zložiek komunálnych odpadov z triedeného zberu vrátane nebezpečných komunálnych odpadov. V celkovom množstve vyzbieraných nebezpečných KO nám patrí prvé miesto spomedzi krajov (2019).

Miera triedenia komunálnych odpadov na obciach postupne stúpa, napriek tomu malo v roku 2019 viac ako 44 % obcí na území kraja mieru vytriedenia komunálnych odpadov menej ako 21 % (227 obcí). V okrese Rimavská Sobota má takúto nízku mieru vytriedenia takmer 70 % obcí. Vysokú mieru triedenia komunálnych odpadov nad 61 % dosiahlo v tomto roku 14 obcí kraja, pričom až 5 z nich sa nachádza v okrese Veľký Krtíš.[240]

Graf 72: Množstvo komunálneho odpadu a miera triedenia v jednotlivých okresoch v roku 2019

Na rok 2019 bola cieľová hodnota miery triedenia komunálnych odpadov podľa POH Banskobystrického kraja na roky 2016 – 2020 50 %, tento cieľ bol naplnený len v okrese Žiar nad Hronom. Až 9 z 13 okresov, nedosahuje mieru triedenia ani 40 %, pričom najhoršie sú na tom okresy Rimavská Sobota (v roku 2019 bola dosiahnutá miera triedenia 26,45 %) a Banská Štiavnica (25,18 % v roku 2019).

Zdroj: Vlastné spracovanie na základe poskytnutých dát od MŽP SR za rok 2019.

Kapacity na zhodnocovanie odpadov v rámci Slovenska či kraja nie sú dostupné pre všetky vytriedené komodity. V Banskobystrickom kraji máme zastúpené najmä zariadenia na zhodnocovanie stavebných odpadov a biologicky rozložiteľných odpadov. Z hľadiska početnosti je najviac kapacít v okrese Banská Bystrica.[241] Na zhodnocovanie odpadu ako tuhého alternatívneho

[240] Podrobné informácie o odpadovom hospodárstve kraja a samospráv nájdete v online dátovej zostave časti „Odpadové hospodárstvo“ vypracovanej pre účely tvorby Programu hospodárskeho a sociálneho rozvoja Banskobystrického samosprávneho kraja na roky 2022 – 2030 (zdroj: Banskobystrický samosprávny kraj (2021). Online dátová zostava za oblasť Životné prostredie, pôdohospodárstvo, odpadové hospodárstvo).

[241] Podrobné informácie o odpadovom hospodárstve kraja a samospráv nájdete v online dátovej zostave časti „Odpadové hospodárstvo“ vypracovanej pre účely tvorby Programu hospodárskeho a sociálneho rozvoja Banskobystrického samosprávneho kraja na roky 2022 – 2030 (zdroj: Banskobystrický samosprávny kraj (2021). Online dátová zostava za oblasť Životné prostredie, pôdohospodárstvo, odpadové hospodárstvo).

paliva sa na Slovensku využíva kapacita cementární. **Energetické zhodnocovanie odpadov v Banskobystrickom kraji je veľmi nízke.** Z hľadiska hierarchie odpadového hospodárstva však musí byť prioritou predchádzanie vzniku odpadu, opätovné použitie a recyklácia. V oblasti energetického zhodnocovania odpadov je potrebné dôsledne zanalyzovať aktuálne kapacity existujúcich zariadení vo vzťahu k niektorým problémovým druhom odpadov.[242]

Chýbajúca osveta a infraštruktúra v odpadovom hospodárstve

Osveta na zvýšenie miery triedenia odpadu, intenzívny a efektívny zber jednotlivých zložiek komunálneho odpadu, ale aj infraštruktúra umožňujúca využitie funkčných výrobkov, ktoré by sa potenciálne stali odpadom v kraji, nie sú dostatočné. Osobitným problémom je zber biologicky rozložiteľného odpadu, pri ktorom je úroveň triedenia na nízkej úrovni, a to aj napriek vysokému potenciálu jeho zhodnotenia.

Podľa údajov Štatistického úradu SR bol v roku 2019 na území kraja realizovaný množstvový zber v 63 obciach, čo predstavuje 12 % z všetkých obcí[243] – tento systém zberu je považovaný za najefektívnejšie riešenie na zefektívnenie odpadového hospodárstva v obciach. Najčastejšie zastúpenie mal zber podľa objemu zbernej nádoby a frekvencie vývozu (34), nasledoval systém žetónov, resp. čiarových kódov (22), podstatne menší podiel mal zber podľa hmotnosti – váženie zberných nádob (4) a systém zberných vriec so špecifickým označením obce (3).

Mnoho obcí dotuje/dopláca na svoje odpadové hospodárstvo – vyzbierajú na poplatkoch za odpad výrazne menej, než sú ich reálne náklady. Problémom je to najmä v okresoch Lučenec a Revúca, kde sa to týka viac ako 80 % obcí[244].

Nástroje na podporu prechodu na obehové hospodárstva

Nástroje na podporu prechodu na obehové hospodárstvo sú využívané nedostatočne: v oblasti využívania zeleného verejného obstarávania ako nástroja podporujúceho dopyt po udržateľných produktoch[245] nedosahujú mestá a obce potrebné ciele. Údaje za celé Slovensko hovoria, že na obciach predstavujú zákazky s environmentálnou charakteristikou pod 10 % z celkovej hodnoty zákaziek, na mestách dosahujú cez 35 %. Tieto hodnoty sú veľmi vzdialené od národného cieľa – povinného uplatňovaniu zeleného verejného obstarávania pre ústredné orgány štátnej správy, samosprávne kraje a mestá, zo začiatku pre vybrané produktové skupiny s postupným rozširovaním, tak aby do roku 2030 tvorilo zelené verejné obstarávanie 70 % celkového množstva verejných obstarávaní.[246] V rámci samosprávnych krajov a inštitúcií v ich zriaďovateľskej pôsobnosti dosahuje najvyšší podiel z hľadiska hodnoty zákaziek s environmentálnou charakteristikou práve BBSK. Z hľadiska početnosti sa na celkových zákazkách BBSK a organizácií

[242] Podrobné informácie o odpadovom hospodárstve kraja a samospráv nájdete v online dátovej zostave časti „Odpadové hospodárstvo“ vypracovanej pre účely tvorby Programu hospodárskeho a sociálneho rozvoja Banskobystrického samosprávneho kraja na roky 2022 – 2030 (zdroj: Banskobystrický samosprávny kraj (2021). Online dátová zostava za oblasť Životné prostredie, pôdohospodárstvo, odpadové hospodárstvo)

[243] Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky/Inštitút environmentálnej politiky (2020). Ako pretriediť triedený zber - Analýza fungovania triedeného zberu a rozšírenej zodpovednosti výrobcov obalov a neobalových výrobkov.

[244] Podrobné informácie o odpadovom hospodárstve kraja a samospráv nájdete v online dátovej zostave časti „Odpadové hospodárstvo“ vypracovanej pre účely tvorby Programu hospodárskeho a sociálneho rozvoja Banskobystrického samosprávneho kraja na roky 2022 – 2030 (zdroj: Banskobystrický samosprávny kraj (2021). Online dátová zostava za oblasť Životné prostredie, pôdohospodárstvo, odpadové hospodárstvo)

[245] Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky/Inštitút environmentálnej politiky (2018). Zelenšie Slovensko – Stratégia environmentálnej politiky Slovenskej republiky do roku 2030.

[246] Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky/Inštitút environmentálnej politiky (2018). Zelenšie Slovensko – Stratégia environmentálnej politiky Slovenskej republiky do roku 2030.

zriadených krajom podieľali zákazky zeleného verejného obstarávania len na úrovni 4 %.[247] Z hľadiska celkovej hodnoty zákaziek však prevyšovali tie, ktoré majú environmentálnu charakteristiku – zelené verejné obstarávanie, tieto dosiahli takmer 60 %. Dôležitým nástrojom na prechod k obehovému hospodárstvu je aj **zavádzanie systémov environmentálneho manažérstva, ktoré však nie sú dostatočne využívané, pretože ide o dobrovoľné schémy**.

Slovensko **zaostáva v inováciách a investíciách do digitalizácie v porovnaní s inými krajinami EÚ.** Rovnako zaostáva v Ekoinovačnom indexe,[248] ktorý ilustruje výkonnosť inovácií v členských štátoch EÚ smerujúcich k znižovaniu tlaku na životné prostredie a k udržateľnému rozvoju. Slovensko dlhodobo zaostáva za priemerom EÚ a patrí medzi dobiehajúce krajiny (catching-up countries), v roku 2019 nám patrilo 23 miesto. 5 krajín sa umiestnilo za nami.

Mnohé dáta v oblasti odpadového/obehového hospodárstva sú považované za dôverné údaje, ich agregovanie do použiteľnej formy je časovo náročné a nie vždy možné.

Energetika a emisie skleníkových plynov

Po prijatí medzinárodného záväzku SR dosiahnuť uhlíkovú neutralitu do roku 2050[249] rastie tlak na systémový prístup k dekarbonizácii energetiky na regionálnej úrovni.

Sektor energetiky okrem toho, že predurčuje ekonomickú stabilitu regiónov, rozhodujúcou mierou prispieva ku zmene klímy, ktorej nepriaznivé dôsledky sa čoraz intenzívnejšie prejavujú aj v regiónoch Banskobystrického kraja. V oblasti výroby elektriny je Banskobystrický kraj výrazne deficitným krajom. Veľkú väčšinu elektrickej energie, ktorú spotrebuje, dováža. Na jeho území sa nenachádza žiadna z veľkých elektrární tvoriacich energetickú „kostrovú" sieť Slovenska. V širšom kontexte energetika zahŕňa okrem energetického priemyslu aj sektor budov, dopravu, výrobný priemysel, služby a poľnohospodárstvo; všetkých spotrebiteľov, distribútorov a producentov energie a palív v území.

Doterajší vývoj regionálnej a lokálnej energetiky na území Banskobystrického kraja je nekoordinovaný, absentuje udržateľné energetické plánovanie, chýbajú informácie a dáta na regionálnej a lokálnej úrovni, ktoré by umožnili koordinovanú realizáciu mitigačných opatrení. Sektor energetiky a mitigácia nie sú adekvátne rozpracované v rozvojových plánoch a koncepciách kraja. Regióny nemajú v tejto oblasti potrebné kapacity, čo im bráni využiť environmentálny, sociálny a ekonomický potenciál, ktorý udržateľná regionálna energetika predstavuje.

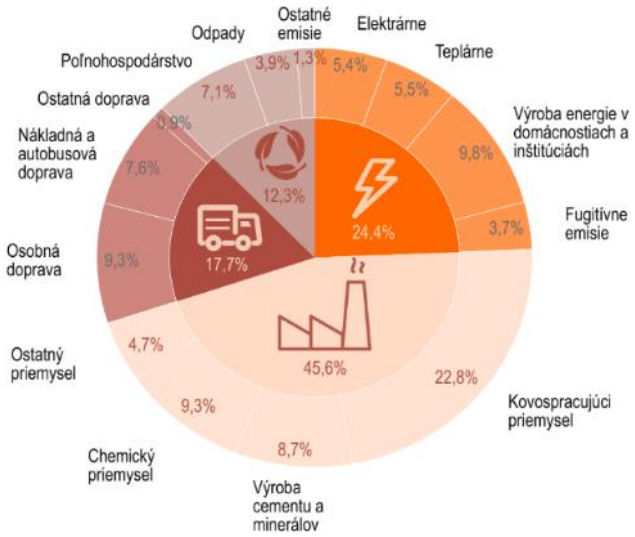
Transformačný potenciál kraja na uhlíkovú neutralitu

Napriek tomu, že Slovensko od roku 1990 znížilo objem emisií skleníkových plynov o 41 %, od roku 2014 je trend rastúci a do atmosféry ich vypúšťame čoraz viac.[250] Najviac emisií skleníkových plynov tvorí energetika, nasledujú industriálne procesy, doprava, poľnohospodárstvo a odpady. Spomedzi týchto sektorov došlo od roku 2005 k najväčšiemu poklesu produkcie emisií v sektore energetiky, kde sa emisie znížili takmer o 30 %. Je to vďaka investíciám do šetrnejších

[247] Výsledky prieskumu realizovaného Slovenskou agentúrou životného prostredia v roku 2021, poskytnuté BBSK s cieľom spracovania PHSR 2021 – 2027.
[248] Európska komisia (2021). The Eco-Innovation Scoreboard and the Eco-Innovation Index/Eco-innovation Action Plan.
[249] Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky (2020). Nízkouhlíková stratégia rozvoja SR do roku 2030, s výhľadom do roku 2050.
[250] Inštitút environmentálnej politiky pre TASR (2020). „Slovensko od roku 1990 znížilo objem emisií skleníkových plynov o 41 percent."

technológií a priebežnému inovovaniu výrobných procesov. Naopak, **emisie z dopravy v posledných rokoch rastú,** čím sa ich zastúpenie oproti ostatným sektorom zvyšuje.

Graf 73: Podiel odvetví na produkcií emisií skleníkových plynov na Slovensku

Priemysel spolu s energetikou sa na celkových emisiách skleníkových plynov podieľajú približne 70 %. V energetike sa štandardne okrem elektrární, teplární či vykurovania v domácnostiach nachádza aj výroba palív a energií v rámci priemyselných podnikov. Emisie z činnosti jedného priemyselného podniku sa tak môžu nachádzať vo viacerých kategóriách emisného inventára. Presunmi v rámci kategórií energetiky a priemyslu sa ukazuje, že skutočné emisie vyrobené priemyselnými podnikmi vrátane výroby energie sú výrazne vyššie.

Zdroj: Inštitút environmentálnej politiky (na základe dát SHMÚ).

Závislosť Slovenska a Banskobystrického kraja od jadrového paliva a fosílnych palív ako hlavných zdrojov emisií skleníkových plynov je vysoká. Spomedzi všetkých 28 členských štátov Únie skončilo Slovensko s podielom 11,5 % obnoviteľných energií na deviatom mieste odzadu. Za rok 2019 bol podiel obnoviteľných zdrojov energií na hrubej konečnej energetickej spotrebe v SR 16,9 %.

Banskobystrický kraj je závislý od externých dodávok energie, čo predstavuje únik financií z regiónu a oslabuje regionálnu ekonomiku. Produkciu elektriny v kraji zabezpečujú iba malé vodné elektrárne a teplárne v priemyselných a bytových aglomeráciách.

V Banskobystrickom kraji je 24 priemyselných zdrojov emisií, ktoré vyprodukujú viac ako 1,2 mil. CO_2 emisii za rok.[251] Hospodárstvo kraja je do veľkej miery závislé od energeticky náročného priemyslu.

Mestám chýba systém centrálneho zásobovania teplom, napr. v Banskej Bystrici je viac ako 96 % bytov v bytových domoch zásobovaných teplom zo systémov diaľkového vykurovania, ostatné byty sú vykurované jednotlivo alebo z miestnych zdrojov tepla. Dodávka tepla do mesta sa v súčasnosti takmer výlučne zásobuje energetickým využitím fosílnych palív termo-chemickou technológiou, ktorá má nepriaznivý vplyv na životné prostredie v dôsledku škodlivých emisií SO^2, NOx, COx a tuhých znečisťujúcich látok.

Ďalší transformačný potenciál kraja na klimaticky neutrálne hospodárstvo je nízky.[252] Banskobystrický kraj prešiel v posledných rokoch veľkou ekonomickou transformáciou kľúčových priemyselných výrobcov smerom ku klimatickej neutralite – v kraji fungovali veľké bane (uhoľná baňa vo Veľkom Krtíši, magnezitka v Hačave v Rimavskej Sobote a mnohé rudné bane v okolí

[251] Národný emisný informačný systém (NEIS). AIR – NEIS.
[252] PwC, Európska komisia (2021). Support to the Preparation of Territorial Just Transition Plans in Slovakia Challenges, needs and action plans of the most affected territories. PwC EU Services EESV, European Economic Interest Grouping.

regiónu Gemer), ktoré boli v posledných rokoch odstavené, ako aj priemyselné odvetvia, ktoré prešli z uhlia na výrobu elektriny.

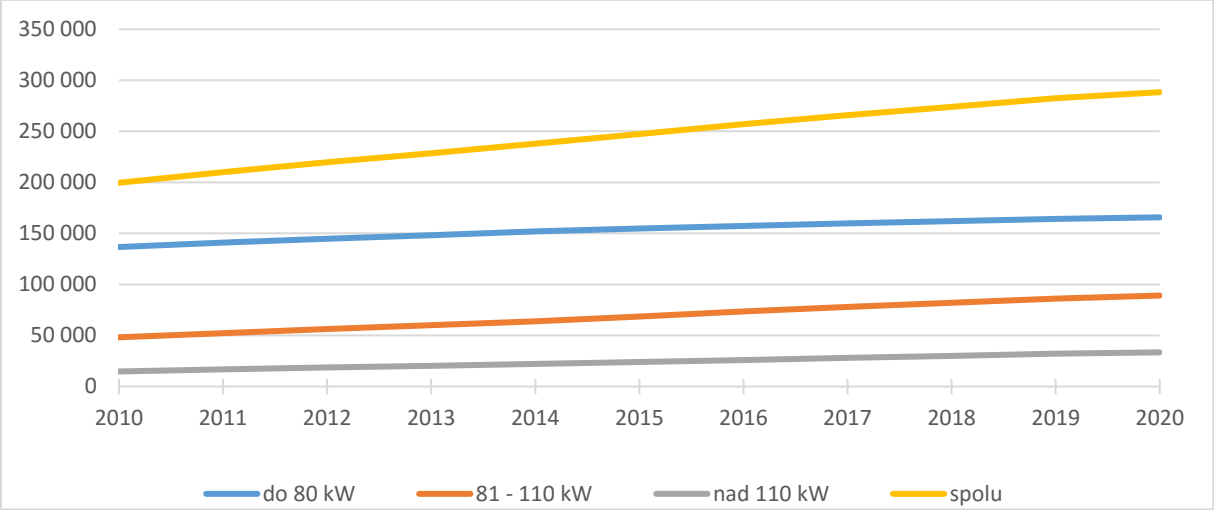
Pôvodcovia emisií v kraji v rámci ETS sú u nás v porovnaní s ostatnými regiónmi menší a ich potenciál na zníženie emisií CO_2 do roku 2030 je zanedbateľný (na základe prognóz hlavných zdrojov emisií CO_2).[253] Dôvodom je skutočnosť, že pôvodcovia emisií CO_2 už vo veľkej miere zaviedli opatrenia na dekarbonizáciu a ďalší potenciál na dekarbonizáciu je obmedzený, keďže veľký podiel zostávajúcich emisií CO_2 je vlastný typu priemyselnej výroby v regióne (výroba hliníka, výroba magnezitu).

Najväčší potenciál na úsporu energie v kraji máme v sektore budov, nasleduje doprava.[254] Približne ¾ verejných budov a polovica budov na bývanie na Slovensku sú v pôvodnom stave a potrebujú komplexnú obnovu na zvýšenie energetickej účinnosti. (podľa nízkouhlíkovej štúdie, ktorú pre Slovensko vypracovala Svetová banka). Obnova budov na Slovensku nie je štatisticky sledovaná, avšak obnova verejných a nebytových budov výrazne zaostáva za tempom obnovy bytových domov. Navyše sa obmedzuje len na základné, často len čiastkové opatrenia, absentuje kvalitné architektonické riešenie, opatrenia na kvalitu vnútorného prostredia či adaptačné opatrenia na zmenu klímy. Presné informácie o budovách v regióne nie sú k dispozícii, avšak podľa štúdií organizácie Priatelia Zeme CEPA vyplýva, že najvyššie nároky na energie majú rodinné domy (od 70 do 90 %), zvyšok predstavujú bytové, administratívne, zdravotnícke a školské budovy, pričom potenciál znížiť tieto náklady pri rodinných domoch môže byť až 70 %. Obnovou budov možno ušetriť až 65 % energie za kúrenie a 10 – 15 % za ďalšiu spotrebu (na základe skúseností z energetických auditov). Zlepšením tepelno-technických vlastností konštrukcií a až následne výmenou zdroja tepla, ideálne z obnoviteľných zdrojov energie, vieme dosiahnuť významné úspory vo výške 60 % a viac oproti pôvodnej energetickej spotrebe.

V oblasti dopravy[255] máme nevyužitý potenciál na rozširovanie kapacít verejnej dopravy, najmä železničnej, a, naopak, redukciu individuálnej dopravy, podporu využívania alternatívnych palív, biopalív, CNG, LPG, elektromobility, ako aj rozvoja nemotorovej dopravy (cyklistika).[256]

[253] PwC, Európska komisia (2021). Support to the Preparation of Territorial Just Transition Plans in Slovakia Challenges, needs and action plans of the most affected territories. PwC EU Services EESV, European Economic Interest Grouping.
[254] Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky (2020). Národný program znižovania emisií – SR.
[255] Doprava je jedným z vážnych problémov budúcnosti, nie len z pohľadu emisií, ale aj znečisťovania ovzdušia.
[256] Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky (2020). Národný program znižovania emisií – SR.

Graf 74 : Rast počtu automobilov v BBSK (kategórie M1 a N1)

Zanedbávanie rozvoja verejnej dopravy a rast jej užívateľských nákladov mal vplyv na prechod čoraz väčšej časti populácie na individuálnu automobilovú dopravu. Dlhodobý rast počtu osobných áut vo všetkých výkonových radoch v kategóriách M1 a N1 (pričom rýchlosť rastu sa stupňuje s rastúcim výkonom motora; podobný trend možno sledovať aj vo vývoji počtu vozidiel v kategórii L – motocykle, trojkolky, štvorkolky) zároveň zvyšuje politický tlak na verejnú správu investovať do ďalšej výstavby a rekonštrukcie jej technickej infraštruktúry na úkor verejnej dopravy a rozvoja integrovaných dopravných systémov. Rast počtu osobných motorových vozidiel sa automaticky premieta do spotreby palív na území BBSK, takmer výlučne fosílnych.

Zdroj: Databáza Prezídia policajného zboru SR 2021.

V kraji máme nevyužitý potenciál na využitie geotermálnej energie – nachádza sa tu 176 vrtov, z toho 32 s energetickým potenciálom 16 086,6 kW. Na území Banskobystrického kraja bol realizovaný geologický prieskum „Regionálne hydrotermálne zhodnotenie Žiarskej kotliny" z roku 2002[257], v ktorom bola Žiarska kotlina charakterizovaná ako geotermicky vysoko aktívna oblasť.

[257] Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky/Štátny geologický ústav Dionýza Štúra (2020). Hodnotenie stavu geotermálnych útvarov podzemných vôd na území Slovenskej republiky.

Banskobystrický kraj je ekonomicky a socio-demograficky najrozmanitejším regiónom Slovenska. Zatiaľ čo severná časť ťaží z dobre fungujúcej miestnej ekonomiky, južné okresy sa vo veľkej miere spoliehajú na starnúci priemysel. Navyše vnútroregionálne rozdiely v miere nezamestnanosti sú najväčšie v porovnaní so zvyškom slovenského NUT3. Okresy ako Rimavská Sobota, Revúca, Poltár, Veľký Krtíš patria medzi najchudobnejšie okresy Slovenska s mierou nezamestnanosti až 20 %. Tieto okresy sa vyznačujú nízkou úrovňou vzdelania, málo kvalifikovanou pracovnou silou, nízkymi mzdami, slabou infraštruktúrou a veľkým podielom menšín.

Na rozdiel od súčasnosti boli tieto okresy v 90. rokoch 20. storočia kľúčovým priemyselným zoskupením slovenskej výroby s populačným rastom a prakticky žiadnou nezamestnanosťou. V regióne sa nachádzali významné výrobne, ako sú kovoobrábacie Železiarne Podbrezová v Brezne, uhoľný závod Hnúšťa v Rimavskej Sobote, hutnícky klaster ZSNP v Žiari nad Hronom, sklárne v Poltári a iné. Výrobný priemysel podporovali miestne bane, napríklad uhoľná baňa vo Veľkom Krtíši, magnezitka v Hačave v Rimavskej Sobote a mnohé rudné bane v regióne Gemer. Tieto podniky priamo zamestnávali okolo 30 000 ľudí a viac v rámci dodávateľského reťazca v celom kraji. Zatvorenie spomínaných podnikov zanechalo na regiónoch nevyriešené socioekonomické dôsledky, ktoré znevýhodňujú tieto okresy v dosahovaní klimatických cieľov. Ich chudobné a nediverzifikované ekonomiky sú dodnes kriticky závislé od klesajúcej priemyselnej výroby (z ktorej časť je stále závislá od fosílnych palív).

Environmentálna výchova, vzdelávanie a osveta

Environmentálna výchova, vzdelávanie a osveta je prierezovou témou a jedným z hlavných nástrojov na dosiahnutie cieľov vo všetkých oblastiach životného prostredia. Formálnu environmentálnu výchovu a vzdelávanie (EVV) zastrešujú zariadenia školského typu a je koordinovaná MŠVVaŠ SR. Environmentálna výchova býva na školách rozložená do viacerých vyučovacích predmetov a jej koordinácia je náročná. **Len približne 50 % stredných škôl v zriaďovateľskej pôsobnosti kraja má zriadenú pozíciu koordinátora environmentálnej výchovy.** Stredné školy zriadené krajom sa v rámci environmentálnej výchovy venujú najmä odpadom a ochrane prírody a biodiverzity. Iné oblasti ako zmena klímy, obehové hospodárstvo, udržateľné hospodárenie s pôdou, sedliacka výchova alebo témy z oblasti geológie a pod. nie sú dostatočne zapracované do vyučovania.

Formálnu environmentálnu výchovu a vzdelávanie dopĺňa neformálne environmentálna výchova, vzdelávanie a osveta (EVVO). Údaje o ich poskytovateľoch nie sú na Slovensku systematicky zbierané. V rámci Banskobystrického kraja sme identifikovali takmer 60 organizácií poskytujúcich EVVO[258] – medzi nimi sú zastúpené štátne organizácie rezortu MŽP SR ako SAŽP, ŠOP SR vrátane správ jednotlivých chránených území, SHMÚ a Slovenské Banské múzeum či Národné lesnícke centrum, IUVENTA – Slovenský inštitút mládeže, ďalej múzeá s prírodovedným a kultúrno-vedným zameraním v Banskej Bystrici, Brezne, Detve, Lučenci a Rimavskej Sobote, geoparky, viaceré mimovládne organizácie a ďalšie. Ich činnosť je zameraná najmä na žiakov a študentov základných a stredných škôl a laickú verejnosť. Najmenej zastúpená cieľová skupina je podnikateľský sektor, štátna, verejná správa a marginalizované skupiny. Z hľadiska tematického zamerania sú najčastejšie komunikovanými témami biodiverzita, ochrana prírody a udržateľný rozvoj, nasleduje zmena klímy a odpady. Niektoré organizácie sa venujú špecifickým témam, ako sú opeľovače, hospodárenie v krajine, lesné ekosystémy, udržateľné lesné hospodárstvo. Najmenej

[258] Vlastný prieskum realizovaný Banskobystrickým samosprávnym krajom v roku 2021.

sa venujú témam: doprava, obehové hospodárstvo a ovzdušie. Na území kraja je len jedno stabilné pobytové vzdelávacie centrum v Zaježovej.

Potenciál environmentálnej výchovy, vzdelávania a osvety ako nástroja na efektívne dosahovanie environmentálnych cieľov je nedostatočne využitý – nereflektuje aktuálne trendy a požiadavky.

V súčasnom stave EVVO chýba infraštruktúra a koncepčné pokrytie všetkých cieľových skupín aj kľúčových tém. V Banskobystrickom kraji nie je vybudovaná funkčná sieť stredísk environmentálnej výchovy, ktorá by systematicky viedla k zlepšovaniu environmentálneho správania obyvateľov a návštevníkov kraja – chýbajú produkty EVVO zacielené na samosprávy, socio-ekonomický sektor, návštevníkov miest a čiastočne aj verejnosť; zamerané na zlepšenie manažmentu životného prostredia na lokálnej úrovni, zodpovedné správanie, participatívne plánovanie a zvýšenie zapájania verejnosti do rozhodovania o životnom prostredí.

Vzhľadom na prírodné danosti kraja máme potenciál na zvyšovanie environmentálneho povedomia aj prostredníctvom prírodného cestovného ruchu a zážitkových produktov (aj v iných formách udržateľného cestovného ruchu), ktoré zvyšujú environmentálne povedomie návštevníkov priamo v chránených územiach, geoparkoch, ale aj v súvislosti s ekologickým poľnohospodárstvom a tradičnými a prírodne blízkymi spôsobmi obhospodarovania krajiny.

Výrazným nedostatkom v oblasti EVVO sú chýbajúce dáta a systém financovania. Dáta o environmentálnej výchove nie sú zbierané jednotným spôsobom na území Slovenska v mierke krajov až okresov, nie sú verejne dostupné a využiteľné pre rozhodovacie a plánovacie procesy. Keďže zvyšovanie environmentálneho povedomia je podmienkou ochrany a zlepšovania stavu životného prostredia, je nevyhnutné, aby bol na jeho realizáciu kladený dôraz aj v oblasti financovania – formou aj systematickej podpory.

9. Územno-technická analýza

V pripojenosti obyvateľstva k verejným vodovodom sú v rámci Banskobystrického kraja veľmi veľké rozdiely. Severné okresy kraja majú spravidla vyššiu zásobovanosť vodou z verejných vodovodov (napr. okres Banská Bystrica v roku 2018 viac ako 99 %), naopak, južné regióny nižšiu až veľmi nízku (napr. Rimavská Sobota len 60 – 70 %). Čo sa týka energetickej sebestačnosti, veľkú väčšinu elektrickej energie, ktorú kraj spotrebuje, dováža.

Pevný širokopásmový prístup na internet sa dnes považuje za silnú konkurenčnú výhodu vo vyspelých krajinách, jeho pokrytie na Slovensku je však stále jedno z najnižších v EÚ. V podiele domácností s prístupom k pevnému širokopásmovému internetu je Banskobystrický kraj posledný spomedzi krajov. Viaceré obce v kraja patria k tzv. „bielym miestam" s nízkou dostupnosťou vysokorýchlostného internetu. V roku 2019 prístup na internet vôbec nemalo až 21,3 % domácností.

Technická infraštruktúra

Pripojenosť obyvateľstva k verejným vodovodom

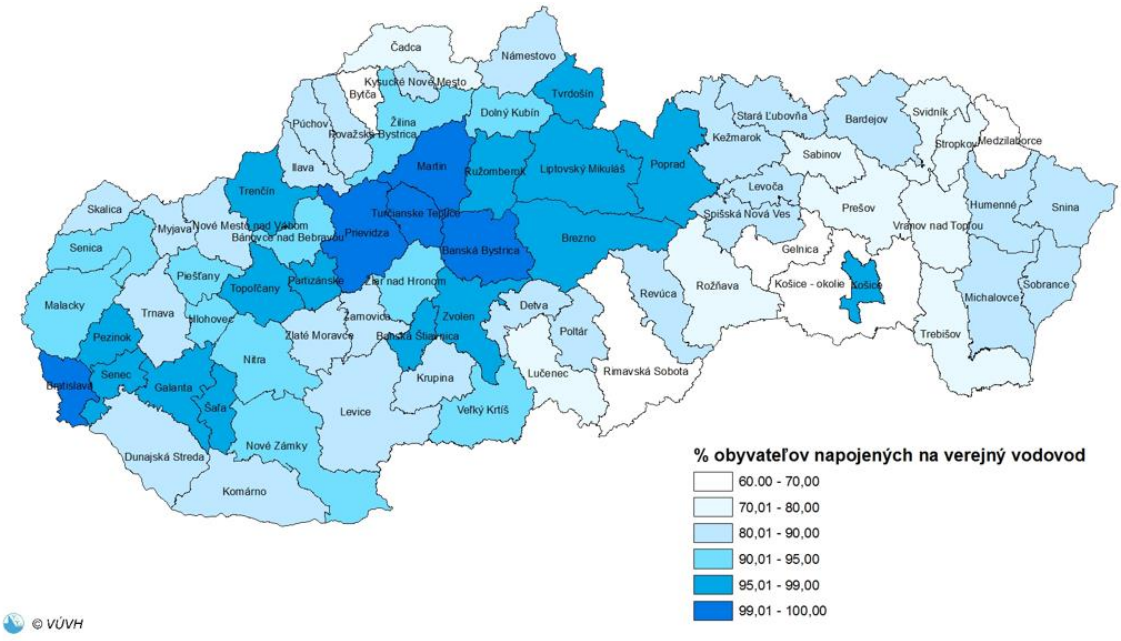
V kraji sa na zásobovanie pitnou vodou v súčasnosti využívajú podzemné aj povrchové zdroje vody. V kraji máme 4 vodné nádrže (VN), ktoré slúžia ako zásobáreň pitnej vody: VN Rozgrund – pre oblasť Banskej Štiavnice, VN Hriňová (na toku Slatina) – pre skupinový vodovod Hriňová – Lučenec – Fiľakovo, VN Klenovec (na toku Klenovská Rimava) – cez Rimavský skupinový vodovod zásobuje okres Rimavská Sobota a cez prepojenie Hrachovo – Poltár – Lučenec aj obce v týchto okresoch; VN Málinec (na toku Ipeľ) – zdroj pre Stredoslovenskú vodárenskú sústavu.[259]

Verejné vodovody (ďalej len VV) sú na území Banskobystrického kraja spravidla vo vlastníctve obce alebo jednej z dvoch vodárenských spoločností – Stredoslovenskej vodárenskej spoločnosti, a. s., (StVS) alebo Východoslovenskej vodárenskej spoločnosti, a. s. (VVS). Dominantné postavenie má StVS, ktorá spravuje väčšinu územia Banskobystrického kraja. VVS zabezpečuje zásobovanie pitnou vodou v niektorých obciach okresu Revúca.

Na zásobovanie, resp. prístup k bezpečnému zdroju pitnej vody sa dá pozrieť primárne cez dva atribúty – cez počet obcí v okrese (príp. SPR) s existujúcim, resp. rozostavaným vodovodom alebo ešte podrobnejšie priamo cez počet pripojených, resp. zásobovaných obyvateľov zo všetkých bývajúcich.

[259] Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky (2020). Plán rozvoja verejných vodovodov a verejných kanalizácií pre územie Slovenskej republiky na roky 2021 - 2027.

Mapa 36: Podiel obyvateľov zásobovaných z verejných vodovodov v roku 2018

Zdroj: Plán rozvoja verejných vodovodov pre územie Slovenskej republiky na roky 2021 až 2027, VÚVH

Z hľadiska optiky SPR sa isté regionálne rozdiely mierne stierajú, hoci významné rozdiely v smere sever – juh sú zrejmé aj z tohto „sumarizačného" hľadiska.

Tabuľka 15: Prehľad pripojenosti obyvateľstva k verejným vodovodom v jednotlivých SPR Banskobystrického kraja

SPR	Počet bývajúcich obyvateľov	Počet zásobovaných obyvateľov	Percento zásobovaných obyvateľov (priemer za SPR)
BB-BR	172 735	171 700	99,41 %
BS-ZC-ZH	89 406	82 362	92,12 %
ZV-DT_KA	123 288	113 042	91,69 %
LC-VK-PT	139 132	111 594	80,21 %
RA-RS	124 182	89 867	72,37 %
Celkový súčet	**648 743**	**568 565**	**87,67 %**

Zdroj: BBSK vlastné spracovanie, údaje: Plán rozvoja verejných vodovodov pre územie Slovenskej republiky na roky 2021 až 2027, VÚVH

Z podrobnejšieho hľadiska po samostatných okresoch vyplýva, že **najhoršia situácia je v okresoch Rimavská Sobota a Lučenec, v ktorých má menej ako 75 % obyvateľov prístup k bezpečnej a zdravotne bezchybnej vode**, čo hlavne s ohľadom na možnú budúcu klimatickú krízu sucha môže predstavovať potenciálne riziko.

Tabuľka 16: Prehľad pripojenosti obyvateľstva k verejným vodovodom v jednotlivých okresoch Banskobystrického kraja

OKRES	Počet bývajúcich obyvateľov	Počet zásobovaných obyvateľov	Percento zásobovaných obyvateľov
Banská Bystrica	110 925	110 510	99,63 %
Banská Štiavnica	16 136	15 512	96,13 %
Brezno	61 810	61 190	98,99 %
Detva	32 200	27 441	85,22 %
Krupina	22 250	19 922	89,54 %
Lučenec	73 706	53 628	72,76 %
Poltár	21 582	18 011	83,45 %
Revúca	39 869	31 932	80,09 %
Rimavská Sobota	84 313	57 935	68,71 %
Veľký Krtíš	43 844	39 955	91,14 %
Zvolen	68 838	65 679	95,41 %
Žarnovica	26 219	23 470	89,51 %
Žiar nad Hronom	47 051	43 380	92,20 %

Zdroj: BBSK vlastné spracovanie, údaje: Plán rozvoja verejných vodovodov pre územie Slovenskej republiky na roky 2021 až 2027, VÚVH

Najväčší detail nám poskytujú dáta za jednotlivé obce. Základným predpokladom na zásobovanie obcí čistou a zdravotne bezchybnou vodou je, či sa v obci alebo jej časti verejný vodovod nachádza alebo je aspoň rozostavaný. Z dostupných údajov teda môžeme vyšpecifikovať štyri základné triedy obcí – obce bez VV; obec bez VV, ktorý sa však stavia; obce s vybudovaným VV, ktorý sa ďalej rozširuje a obce s plne vybudovaným VV. **V Banskobystrickom kraji celkovo z 516 obcí, 85 obcí nemá verejný vodovod vôbec, v 19 sa stavia a v 7 rozširuje, 405 obcí verejný vodovod má v celej obci alebo aspoň jej časti.**

Údaje analogicky kopírujú tie z pripojenosti obyvateľstva na VV, pretože sa, samozrejme, vzájomne podmieňujú. Najlepšia situácia je v severných okresoch Banskobystrického kraja (SPR Banská Bystrica – Brezno napr. nemá jedinú obec bez verejného vodovodu), výrazne horšia situácia je v južných okresoch Banskobystrického kraja. **Najhoršia situácia je v SPR Revúca – Rimavská Sobota, kde z celkového počtu 149 obcí takmer jedna tretina (46) nemá verejný vodovod, len v jednej obci sa stavia a v dvoch obciach je verejný vodovod aspoň v časti obce a rozširuje sa ďalej**.

Tabuľka 17: Detailný prehľad pripojenosti obyvateľstva k verejným vodovodom v jednotlivých SPR Banskobystrického kraja

SPR	vodovod je v obci alebo jej časti	vodovod je v obci alebo jej časti a stavia sa ďalej	vodovod v obci nie je	vodovod v obci nie je, ale je rozostavaný	Celkový súčet
BB-BR	72				72
BS-ZC-ZH	56	3	7	2	68
ZV-DT-KA	68		8	1	77
LC-VK-PT	109	2	24	15	150
RA-RS	100	2	46	1	149
Celkový súčet	**405**	**7**	**85**	**19**	**516**

Zdroj: BBSK vlastné spracovanie, údaje: Plán rozvoja verejných vodovodov pre územie Slovenskej republiky na roky 2021 až 2027, VÚVH

Vývoj spotreby vody v kraji

Pri pohľade na vývoj spotreby vody v kraji za posledné obdobie (2012 – 2018, oranžovo-hnedé stĺpce) optikou SPR treba zohľadňovať niekoľko faktov. Prvým je dostupnosť (pripojenosť) obcí k verejným vodovodom (VV). Druhým faktorom je distribúcia obyvateľstva v kraji.

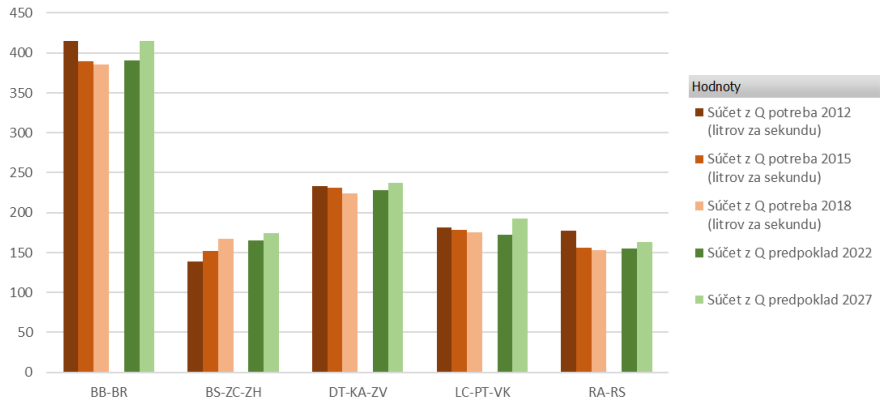
Najvyššia spotreba vody za minulé obdobie v absolútnych číslach (385-414 l/s) bola v SPR tvorenom okresmi BB – BR, kde je v rámci kraja aj jedna z najvyšších pripojeností obyvateľstva k VV a zároveň je tu najviac sústredeného obyvateľstva. **Spotreba v tomto SPR bola takmer dvojnásobná oproti ostatným SPR**.

Naopak, najnižšia spotreba vody v absolútnych číslach (138-167 l/s) bola v SPR Banská Štiavnica – Žarnovica – Žiar nad Hronom. V týchto okresoch je pomerne vysoká pripojenosť k VV, na druhej strane je v nich však sústredená len polovica obyvateľstva v porovnaní s okresmi z SPR Banská Bystrica – Brezno.

Pri pohľade na trendy (2012 – 2018) je možné konštatovať, že spotreba vody v kraji pozvoľna klesá, čo môže súvisieť aj s úbytkom obyvateľstva a postupným odstraňovaním strát vo vodovodných systémoch, resp. ich celkovou postupnou rekonštrukciou. **Špecifické z toho hľadiska je SPR Banská Štiavnica – Žarnovica – Žiar nad Hronom, v ktorom v ako jedinom spotreba za sledované obdobie, naopak, rástla**.

Odhady budúceho vývoja spotreby vody v rokoch 2022 a 2027 (v grafoch označené ako zelené stĺpce) **predikujú pozvoľný nárast v spotrebe vody v každom z piatich SPR** – v roku 2022 nižší, v roku 2027 o niečo vyšší. Okrem SPR Revúca – Rimavská Sobota by každé SPR malo v roku 2027 zaznamenať vyššiu spotrebu vody z VV, akú kedy za sledované obdobie malo.

Graf 75: Minulý vývoj spotreby vody vrátane predikcie spotreby vody v rokoch 2022 a 2027 v SPR Banskobystrického kraja v Q (litroch za sekundu)

Zdroj: BBSK vlastné spracovanie, údaje: Plán rozvoja verejných vodovodov pre územie Slovenskej republiky na roky 2021 až 2027, VÚVH

Pripojenosť obyvateľstva ku kanalizáciám a čističkám odpadových vôd

Túto tému nájdete spracovanú v časti venovanej životnému prostrediu v kapitole Ochrana a využívanie vôd [130].

Digitálna pripojiteľnosť

Budúcnosť spoločnosti a ekonomiky je spojená s digitalizáciou, čoho dôsledkom je očakávaný enormný nárast prenášaných dát a celospoločenský dopyt po dostupnej, rýchlej, spoľahlivej a vysokokapacitnej komunikačnej infraštruktúre. Celá vízia gigabitovej spoločnosti, ktorú predstavila Európska únia, stojí na platforme komunikačnej infraštruktúry založenej na sieťach s veľmi vysokou kapacitou (VHCN). Krajiny, ktoré zabezpečia takúto komunikačnú infraštruktúru, budú mať významnú ekonomickú výhodu pred ostatnými. Do roku 2025 sa odhaduje globálne enormný nárast dát. V roku 2020 bolo globálne vytvorených alebo replikovaných 64,2 ZB (zettabajtov) údajov odolávajúcich systémovým tlakom na ich pokles vyvolaných pandémiou COVID-19 v mnohých odvetviach. Revidovaný model IDC (International Data Corporation) predpovedá, že vytváranie a replikácia globálnych údajov zaznamená v prognózovanom období 2020 – 2025 zložené ročné tempo rastu (CAGR) 23 %.[260] Ako ukazuje tiež globálna pandémia COVID-19, domáce karantény obyvateľstva a s tým súvisiaca práca na diaľku demonštrovali bezprecedentné zaťaženie internetovej infraštruktúry. Toto je len jeden z dôvodov, prečo **je kritické** z hľadiska ekonomiky a chodu štátu mať vybudovanú **modernú vysokokapacitnú sieť**. Víziou Slovenska je prístup občanov, podnikateľov a verejnej správy ku komunikačnej infraštruktúre, ktorá bude schopná naplniť kvalitatívne a kapacitné požiadavky sietí tzv. gigabitovej spoločnosti. Osobitnou výzvou je riešenie rizík spojených s bezpečnosťou infraštruktúry a ich eliminácia (kybernetické riziká – riziká spojené s ochranou dát proti krádeži a zneužitiu).

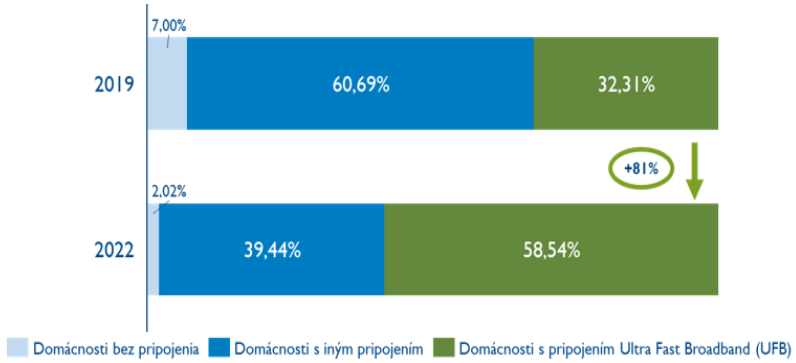
Širokopásmový prístup

Širokopásmový prístup k službám elektronických komunikácií sa považuje za jeden z najvýznamnejších nástrojov konkurencieschopnosti EÚ. Širokopásmové pripojenie sa začína označovať v krajinách západnej Európy popri prístupe k elektrine, plynu a vode ako **štvrtá verejnoprospešná služba** („the fourth utility“) a stáva sa **základným pilierom rozvoja digitalizácie, tvorby inovácií**, zavádzania nových obchodných modelov a udržateľnej spoločnosti. **Štandardné pevné širokopásmové pokrytie[261]** na Slovensku je stále jedno z najnižších v EÚ. Až **12 % domácností nemá prístup k štandardnému pevnému širokopásmovému pripojeniu oproti 3 % priemeru EÚ**[262].

Zabezpečenie **ultrarýchleho širokopásmového pripojenia** (tzv. UFB – ultra fast broadband)[263] je nevyhnutnosťou pre opätovné naštartovanie hospodárskeho rastu a riadne zabezpečenie chodu štátu v krízovom režime spôsobenom pandémiou COVID-19[264]. Stanovené ciele nie je možné dosiahnuť len prostredníctvom investícií optických sietí vzájomne si konkurujúcich komerčných subjektov, preto je potrebná intervencia štátu. Rozvoj a využívanie internetu významne súvisia s ekonomickým a sociálnym rozvojom regiónov.

[260] IDC – INTERNATIONAL DATA CORPORATION (2021). „Data Creation and Replication Will Grow at a Faster Rate than Installed Storage Capacity, According to the IDC Global DataSphere and StorageSphere Forecasts“. Needham, Mass: IDC Media Center, 2021.
[261] Štandardné **širokopásmové pripojenie NGA** – 30 Mbit/s a viac bez možnosti rozšírenia na 1 Gbit/s
[262] Ministerstvo investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie Slovenskej republiky (2021). Cieľ politiky 3 – Prepojenejšia Európa, Blok 3 – Zlepšenie digitálnej pripojiteľnosti.
[263] **Ultra-rýchle širokopásmové pripojenie UFB** – siete sú schopné poskytovať prenosovú rýchlosť nad 100 Mbit/s s možnosťou rozšírenia na 1 Gbit/s bez výmeny pasívnej časti infraštruktúry alebo pripojenie dosahuje 1 Gbit a viac
[264] Ministerstvo investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie Slovenskej republiky (2021). Národný plán širokopásmového pripojenia

Graf 76: Domácnosti a ich pokrytie internetom podľa rýchlosti prenosu

Zdroj: Národný broadbandový plán; Partnerská dohoda

Na Slovensku je nízke aktuálne pokrytie ultrarýchlym širokopásmovým pripojením na úrovni adries/domácností (32,31 %), pričom plánované je 58,54 %. Bez pripojenia na internet je 7 % domácností[265]. Veľmi kvalitným pripojením s rýchlosťou aspoň 1 Gbit/s s rovnakou kapacitou prijímania a odosielania dát a možnosťou zvýšenia rýchlosti na 10 Gbit/s je v roku 2021 pokrytá iba približne tretina slovenských domácností. Telekomunikační operátori vybudovali vo veľkých mestách takéto pripojenia paralelne. Na vidieku pokrytie skutočne rýchlym internetom úplne chýba[266]. Podľa Zoznamu obcí Slovenska, ktoré k septembru 2019 neboli pokryté internetom s rýchlosťou min 30Mbit/s[267], sa nachádzalo v BBSK 17 takýchto obcí (mapovanie pokrytia NGA sieťami).

Zavádzanie vysokokapacitných širokopásmových sietí

Dôvodom mapovania každej adresy na Slovensku je programové obdobie 2021 – 2027, ktoré oprávňuje Slovensko čerpať zdroje z eurofondov na širokopásmový internet za predpokladu existencie **Národného (tzv. broadbandového) plánu v oblasti širokopásmového pripojenia**. Plán definuje strategický prístup Slovenska pri budovaní telekomunikačných sietí s veľmi vysokou kapacitou pre účel zavádzania ultrarýchleho širokopásmového pripojenia (UFB). Pod dohľadom štátu je potrebné realizovať výstavbu pevnej telekomunikačnej infraštruktúry (na rozdiel od výstavby vysielačov telekomunikačných sietí mobilných operátorov). Z finančného hľadiska sa posúdila „investičná medzera“, ktorá bude pokrytá zo súkromných zdrojov, verejných zdrojov, z európskeho Plánu obnovy a EŠIF. V súlade s cieľmi „EÚ stratégie pre gigabitovú spoločnosť do roku 2025“ boli stanovené ciele pre **Národný plán širokopásmového pripojenia do roku 2030**:

- **pokrytie všetkých domácností pripojením o rýchlosti sťahovania dát aspoň 100 Mbit/s možnosťou rozšírenia na 1 Gbit/s,**
- **pokrytie subjektov sociálno-ekonomickej interakcie (školy, inštitúcie, úrady, dopravné uzly...) pripojením o rýchlosti aspoň 1 Gbit/s.**

Je potrebné riešiť najmä nízke pokrytie ultrarýchlym širokopásmovým pripojením škôl, inštitúcií, podnikov v miestach zlyhania komerčného telekomunikačného trhu a taktiež eliminovať riziká

[265] Údaje získané z historicky prvej verejnej konzultácie/mapovania VK2019 s dôrazom na typológiu, technológiu a poskytovanú rýchlosť až na úrovni jednotlivých adries, na ktorej sa zúčastnilo 28 operátorov na Slovensku, ktorí poskytli údaje o poskytovanom pripojení na všetkých adresách na Slovensku a svojich plánoch do roku 2022.
[266] IstroAnalytica (2021). „Slovensko stále odsúva investíciu 1,4 miliardy eur do zrýchlenia internetu pre domácnosti.“
[267] NGA (Next Generation Access) siete sú schopné poskytovať prenosovú rýchlosť nad 30 Mbit/s bez možnosti rozšírenia na 1 Gbit/s

súvisiace s nedostatočnou bezpečnosťou infraštruktúry.[268] Ciele sú tiež v súlade s víziou stanovenou Európskou komisiou v roku 2016, Digitálnou agendou Európy 2020 a sú jedným z pilierov reformného plánu pre digitálne Slovensko, ktoré MIRRI SR predstavilo v decembri 2020. Nutné je implementovať technologické riešenie, ktoré nebude do budúcnosti vyžadovať výmenu z dôvodu zvyšujúcich sa kapacitných alebo iných kvalitatívnych a technologických požiadaviek. Požiadavky a ciele najlepšie naplní podpora výstavby pasívnej infraštruktúry s plne **optickým riešením prístupových sietí**. Optické siete sú základom nielen pre pevné, ale aj pre mobilné siete nových generácií, a to predovšetkým pre rozvoj ďalšej generácie dátového mobilného pripojenia, tzv. **5G**. V prístupových sieťach dochádza preto k postupnému nahradzovaniu metalických vedení[269] optickými sieťami (FTTx).

5G siete

„Základná požiadavka na budúce siete 5G je zaistiť **prenos** neustále sa **zväčšujúcich objemov dát** s využitím **vysokých dátových rýchlostí**. Budú spĺňať nielen požiadavky na kapacitu alebo prenosovú rýchlosť, ale aj iné požiadavky, ako je napr. nízke oneskorenie. Nevyhnutným predpokladom digitálnej transformácie a budovania informačnej spoločnosti je existencia dostatočne robustnej, bezpečnej a funkčnej vysokorýchlostnej komunikačnej infraštruktúry. Prepojenie medzi jednotlivými prvkami sietí 5G bude zabezpečované **prioritne optickými trasami**. Bezdrôtové spoje budú využívané len v opodstatnených prípadoch, kde nespôsobia žiadne obmedzenia ani degradáciu vlastností siete, alebo v prípade nemožnosti realizácie výstavby optického prepojenia.“[270] Slovensko chce plniť ciele gigabitovej spoločnosti aj v oblasti neprerušovaného 5G pokrytia. MDV SR reagovalo vypracovanou stratégiou **Podpora rozvoja sietí 5G na Slovensku na roky 2020 – 2025**, v ktorej si vytýčilo do roku 2025 pokryť sieťami 5G 95 % obyvateľov všetkých krajských miest a do roku 2027 70 % obyvateľov Slovenska.

Počiatky 5G sietí na Slovensku

Mobilný operátor 4ka bol prvý, ktorý na Slovensku začal s 5G sieťou v pilotnom režime jediného vysielača. Stalo sa tak už v lete 2019. Operátor však pokrýva iba malú časť (zhruba 500 m²) Banskej Bystrice. Mobilný operátor O2 spustil ďalšiu testovaciu sieť v októbri 2020. Operátor Telekom spustil komerčnú prevádzku v decembri 2020 prístupnú pre niektoré mestské časti Bratislavy. V máji 2021 spustil operátor Orange svoju (živú) sieť, ktorá je zatiaľ dostupná časti obyvateľov jednej bratislavskej mestskej časti a Banskej Bystrice.

Index digitálnej ekonomiky a spoločnosti (DESI)

S celkovým skóre 47,5 v oblasti pripojiteľnosti na internet Slovensko obsadilo 21. miesto z 28 členských štátov EÚ. Podpriemerné ukazovatele konektivity vykazuje Slovensko najmä v pevnom širokopásmovom pokrytí a v miere využívania rýchleho širokopásmového pokrytia.

[268] Európska komisia/Ministerstvo investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie Slovenskej republiky SR (2019). Východiskový návrh priorít pre politiku súdržnosti na programové obdobie 2021 – 2027.
[269] Pôvodné metalické vedenia efektívnejšie využívajú technológie xDSL, v rozsahu od ADSL, VDSL až po nastupujúce Giga DSL (s prenosovou rýchlosťou do 1Gb/s)
[270] Ministerstvo dopravy a výstavby Slovenskej republiky (2020). Podpora rozvoja sietí 5G na Slovensku na roky 2020-2025

Tabuľka 18: Pripojiteľnosť – Slovensko a EÚ (DESI)

	Slovensko			EÚ
	DESI 2018 hodnota	DESI 2019 hodnota	DESI 2020 hodnota	DESI 2020 hodnota
1a1. Celková miera využívania pevného širokopásmového pripojenia % domácností	70 % 2017	70 % 2018	72 % 2019	78 % 2019
1a2. Miera využívania pevného širokopásmového pripojenia s rýchlosťou minimálne 100 Mbps % domácností	10 % 2017	13 % 2018	15 % 2019	26 % 2019
1b1. Rýchle širokopásmové pokrytie (NGA) % domácností	70 % 2017	73 % 2018	76 % 2019	86 % 2019
1b2. Pokrytie pevnou sieťou s veľmi vysokou kapacitou (VHCN) % domácností	41 % 2017	43 % 2018	47 % 2019	44 % 2019
1c1. Pokrytie sieťami 4G % domácností (priemer za všetkých prevádzkovateľov)	82 % 2017	87 % 2018	89 % 2019	96 % 2019
1c2. Miera využívania mobilného širokopásmového pripojenia Počet predplatiteľov na 100 osôb	84 2017	88 2018	95 2019	100 2019
1c3. Pripravenosť na zavedenie sietí 5G Pridelené frekvenčné pásmo vyjadrené v % celkového harmonizovaného spektra 5G	neuvádza sa	0 % 2019	33 % 2020	21 % 2020
1d1. Index cien širokopásmového pripojenia Skóre (0 až 100)	neuvádza sa	neuvádza sa	60 2019	64 2019

Zdroj: Eurostat

Podiel domácností s prístupom na internet

V roku 2019 **nemalo** prístup na internet[271] doma priemerne **17,6 % všetkých domácností v SR**. V BBSK nemalo **21,3 % domácností** prístup na internet, čo je najmenej zo všetkých krajov. Najviac používaným typom internetového pripojenia bolo pevné širokopásmové pripojenie (87,3 %) a mobilné širokopásmové pripojenie (54,1 %). V podiele domácností s prístupom k pevnému širokopásmovému internetu je BBSK posledný v poradí krajov (75 %), pričom má najvyšší podiel v prístupe cez mobilné úzkopásmové pripojenie (8,3 %). V roku 2019 využívalo internet viac ako 82,9 % populácie (jednotlivcov) vo veku 16 až 74 rokov.[272]

Tabuľka 19: Používané typy internetového pripojenia v domácnostiach – porovnanie SR a BBSK za rok 2019 (percentuálny podiel z počtu domácností s pripojením na internet)

Typ internetového pripojenia	Pevné, drôtové, širokopásmové pripojenie	Mobilné širokopásmové pripojenie	Štandardná telefónna prípojka alebo ISDN	Mobilné úzkopásmové pripojenie	Prístup domácností na internet
SR 2019	87,30%	54,10%	2,00%	5,60%	**82,20%**
BBSK 2019	75,00%	49,10%	2,90%	8,30%	**78,70%**

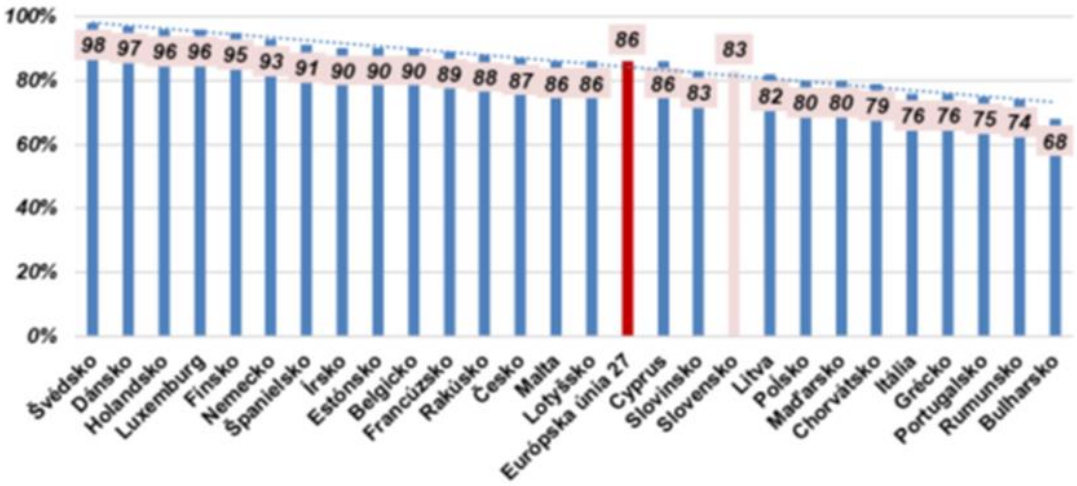
Zdroj: Zisťovanie o využívaní informačných a komunikačných technológií v domácnostiach 2019, Štatistický úrad SR

V medzinárodnom porovnaní sa vo využívaní internetu jednotlivcov SR postupne približuje s hodnotou 83,0 % k priemeru krajín EÚ (86,0 %).

[271] **Za prístup na internet** považujeme prístup cez osobný počítač (stolový, prenosný), mobilný telefón alebo smartfón, inteligentný televízor (smart TV) alebo iné mobilné zariadenia (napr. mediálna alebo herná konzola, čítačka elektronických kníh, inteligentné smart hodinky atď.).

[272] Na základe dotazníkového prieskumu Štatistického úradu SR na vzorke 4 600 náhodne vybraných domácností v apríli až máji 2019 v 8 krajoch.

Graf 77: Využitie internetu v krajinách EÚ v r. 2019 za posledné 3 mesiace (% z celkového počtu domácností)

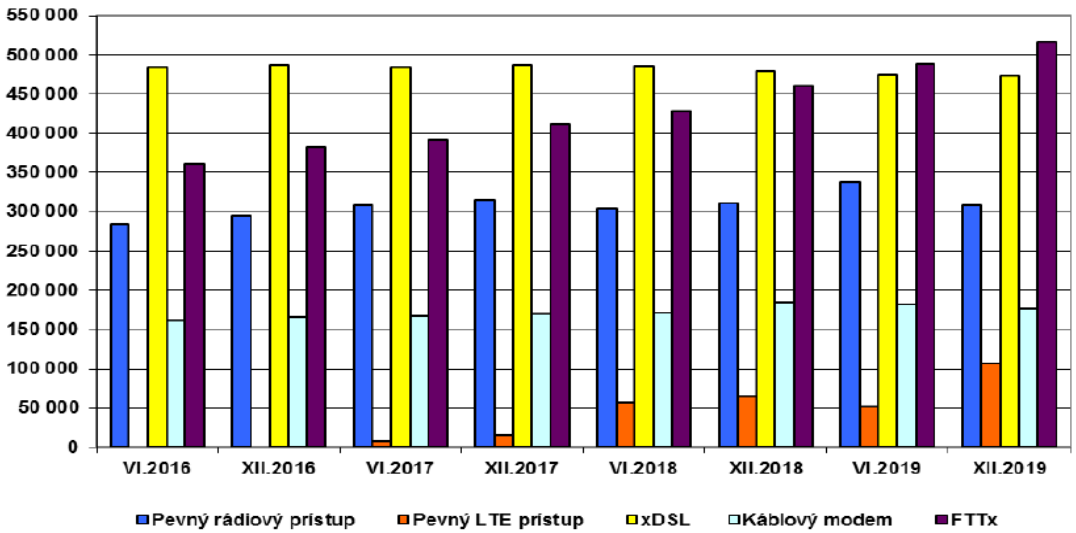

Zdroj: Eurostat

Širokopásmové pripojenia na internet

Počet širokopásmových pripojení na internet[273] v SR v pevnej sieti bol 1 596 581 k 31. 12. 2019, z toho 84 % tvorili bytové pripojenia. Počet širokopásmových pripojení na internet v mobilnej sieti bol viac ako 3,5-násobný (5 805 979). Pokým počet širokopásmových pripojení v pevnej sieti na 100 obyv. bol 29,25 %, počet pripojení v mobilnej sieti dosahoval až 106,52 %. Z hľadiska vývoja jednotlivých typov širokopásmového pripojenia **xDSL cez metalickú prístupovú sieť** zaznamenáva **mierny pokles**, pričom na **vzostupe je optický prístup FTTx**, ktorý súvisí s budovaním optických sietí.[274]

Graf 78: Počet širokopásmových pripojení na internet v pevnej sieti podľa technológií prístupu

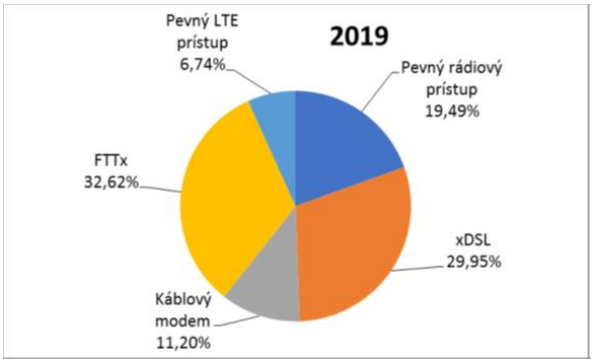

Zdroj: Vývoj a trendy v oblasti elektronických komunikácií za rok 2019, MDV SR

[273] S rýchlosťou prístupu väčšou alebo rovnou 256 kbit/s

[274] Výskumný ústav spojov, n. o. – Inštitút elektronických komunikácií (2019). Prehľad vývoja a trendov v odvetví elektronických komunikácií z hľadiska výsledkov štatistických zisťovaní MDV SR v roku 2019.

Graf 79: Percentuálne rozdelenie širokopásmových pripojení na internet podľa technológií v pevnej sieti

V roku 2019 bola najpočetnejšie zastúpená technológia optického širokopásmového prístupu FTTx s celkovým počtom 516 025 pripojení. Technológia xDSL (metalické siete) s 473 681 prístupmi sa stala druhou najpoužívanejšou technológiou. Bezdrôtový širokopásmový prístup v licencovaných a nelicencovaných pásmach využívalo 308 350 účastníkov. Nízky počet pripojení 177 133 mala technológia prístupu prostredníctvom káblového modemu, ktorá je z dôvodu dostupnosti káblovej infraštruktúry situovaná do väčších miest a obcí. Rastúcu tendenciu vykazuje technológia prístupu na internet prostredníctvom bezdrôtových sietí (pevné LTE) s celkovým počtom 106 578 pripojení.

Zdroj: Výskumný ústav spojov, n. o. – Inštitút elektronických komunikácií (2019). Prehľad vývoja a trendov v odvetví elektronických komunikácií z hľadiska výsledkov štatistických zisťovaní MDV SR v roku 2019.

10. Bezpečnosť

Kriminalita

Kriminalita vyjadrená celkovým počtom zistených trestných činov má v prostredí celého Slovenska dlhodobo klesajúcu tendenciu. Aj za **posledných 7 rokov je pokles výrazný a tento trend je badateľný aj pri pohľade na jednotlivé kraje individuálne**, hoci paradoxne práve Banskobystrický kraj je jediným krajom SR, v ktorom za posledných sedem rokov došlo okrem trvalého poklesu raz aj k miernemu medziročnému nárastu počtu zistených trestných činov (rok 2019). Tento nárast však nebol významný a v nasledujúcom roku znovu došlo k trendovému poklesu.

Zistené trestné činy

V roku 2021 bolo podľa údajov Polície SR na území Slovenskej republiky zistených celkovo 50 840 trestných činov, čo predstavuje približne 70 % stavu v roku 2015 (72 985). Na Banskobystrický kraj z tohto celkového počtu zistených trestných činov pripadalo 12,5 %. Táto pomerná hodnota je naprieč sledovaným obdobím relatívne stabilná (dlhodobý priemer za posledných sedem rokov je na úrovni 12,06 %), hoci od roku 2016 sa mierne zvyšovala (z minima 11,34 % v roku 2016 na maximum 12,87 % v roku 2020, potom nasledoval znovu pokles na 12,51 % v roku 2021).

Tabuľka 20: Absolútny počet zistených trestných činov (kriminalita celkom) po rokoch v jednotlivých krajoch a celej SR

Kraj	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Bratislavský	14 145	13 271	11 577	10 973	10 064	9 620	8 823
Košický	11 551	10 588	10 112	9 543	9 156	8 090	7 814
Nitriansky	8 255	8 025	7 882	7 380	6 793	6 371	6 020
Prešovský	8 019	7 769	7 687	7 138	7 153	6 308	6 068
Trenčiansky	6 280	6 149	5 986	5 514	5 033	4 761	4 437
Trnavský	7 405	7 760	7 283	6 396	6 173	5 431	5 457
Žilinský	8 585	8 004	7 774	7 048	6 983	6 581	5 859
Banskobystrický	8 745	7 876	7 672	7 169	**7 280**	6 966	6 362
%	*11,98%*	*11,34%*	*11,63%*	*11,72%*	*12,42%*	*12,87%*	*12,51%*
SLOVENSKÁ REPUBLIKA	**72 985**	**69 442**	**65 973**	**61 161**	**58 635**	**54 128**	**50 840**

Zdroj: BBSK vlastné spracovanie, údaje: verejne dostupné dáta z webu Polície Slovenskej republiky, 2022

V absolútnych počtoch zistených trestných činov patrí Banskobystrický kraj medzi kraje s priemerným, resp. mierne vyšším počtom trestných činov. Z dlhodobého hľadiska **najviac trestných činov celkovo býva zistených v Bratislavskom kraji, nasledovanom Košickým krajom. Na druhej strane spektra sú Trnavský, resp. Trenčiansky kraj, v ktorých v absolútnych číslach býva tradične zistených najmenej trestných činov zo všetkých krajov SR.**

Zistené trestné činy – relatívny prepočet na obyvateľov

O niečo reálnejší pohľad nám poskytuje údaj o **relatívnom počte zistených trestných činov** (v našom prípade prepočítaný na 10 000 obyvateľov), ktorý zohľadňuje nerovnomernú distribúciu obyvateľstva v jednotlivých krajoch SR. Aj na základe tohto ukazovateľa dlhodobo najviac zistených

trestných činov pripadá na Bratislavský kraj, najmenej zistených trestných činov však pripadá na Prešovský kraj a až potom Trenčiansky kraj. **Z hľadiska Banskobystrického kraja je zaujímavým zistením, že po prepočítaní na relatívne počty, sa hlavne v rokoch 2019 – 2021 o niečo zhoršilo jeho porovnanie s priemerom SR. Kým do roku 2019 vychádzali relatívne počty zistených trestných činov na 10 000 obyvateľov v Banskobystrickom kraji blízke, resp. o niečo nižšie ako priemer SR, po roku 2019 to už neplatí a Banskobystrický kraj sa posnul nad priemer Slovenskej republiky**, čo môže naznačovať mierne negatívny trend vývoja kriminality v kraji.

Tabuľka 21: Relatívny počet zistených trestných činov (kriminalita celkom) na 10 000 obyvateľov po rokoch v jednotlivých krajoch a celej SR

Kraj	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Bratislavský	226,3	209,6	180,4	168,6	152,6	143,7	122,6
Košický	145,2	132,9	126,7	119,4	114,4	100,9	99,9
Nitriansky	120,5	117,6	115,8	108,7	100,4	94,5	88,8
Prešovský	97,8	94,7	93,5	86,6	86,7	76,3	75,0
Trenčiansky	106,2	104,2	101,7	93,9	85,9	81,4	76,8
Trnavský	132,5	138,6	129,8	113,7	109,5	96,1	96,4
Žilinský	124,3	115,9	112,5	102,0	101,0	95,2	84,7
Banskobystrický	133,4	120,6	117,8	110,3	112,4	108,0	101,7
SLOVENSKÁ REPUBLIKA	134,6	128,0	121,4	112,4	107,6	99,2	93,3

Zdroj: BBSK vlastné spracovanie, údaje: verejne dostupné dáta z webu Polície Slovenskej republiky, 2022

Objasnenosť trestných činov

Ďalší zaujímavý pohľad, ktorý priamo súvisí s počtom zistených trestných činov, nám poskytuje informácia o ich objasnenosti. Objasnenosť hovorí o tom, akú časť zistených trestných činov sa podarilo objasniť, a vyjadrujeme ju ako pomer týchto dvoch hodnôt.

Okrem zrejmej možnosti porovnať na základe tohto údaju, ako sa Polícii SR darí objasňovať zistené trestné činy v jednotlivých krajoch, nám táto hodnota nepriamo poskytuje tiež informácie o schopnosti akejsi „spätnej väzby" systému – alebo inými slovami – ako úspešne a efektívne dokáže spoločnosť reagovať na výskyt kriminálnej činnosti vo svojom vnútri. Dá sa pri tom predpokladať, že vyššia objasnenosť trestných činov môže mať aj istý preventívny alebo odstrašujúci vplyv a, naopak, nižšia objasnenosť menej preventívny vplyv na vývoj kriminality v regióne.

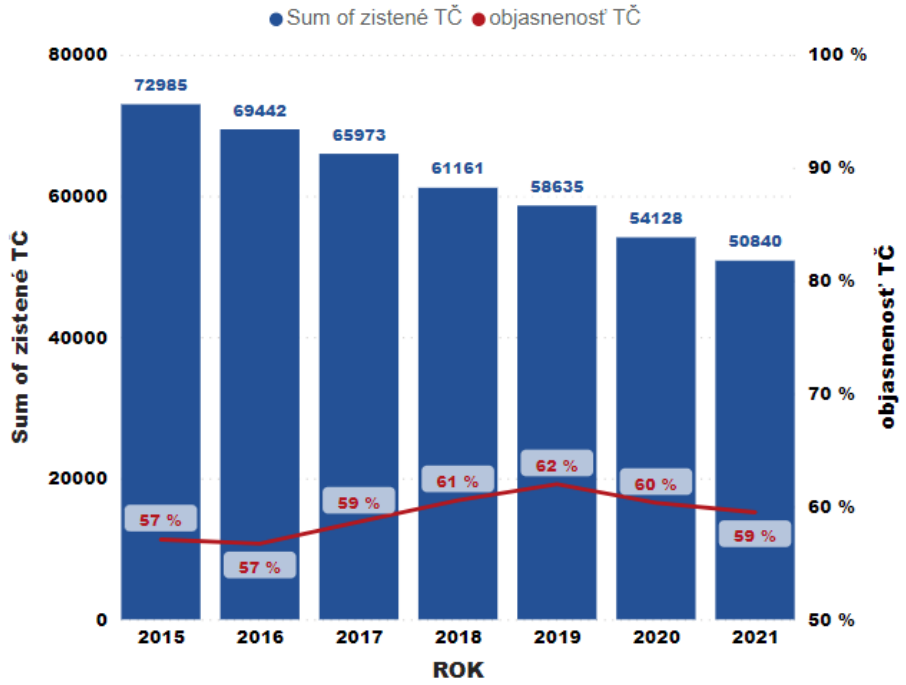
Úroveň objasnenosti všetkých zistených trestných činov na Slovensku sa pohybuje okolo 59 % a z dlhodobého hľadiska má mierne stúpajúcu tendenciu. V roku 2015 začínala objasnenosť zistených trestných činov na úrovni 57 %, postupne stúpala až na 62 % v roku 2019, keď aj dosiahla svoje maximum, potom nasledoval mierny pokles na aktuálnu hodnotu 59 % v roku 2021.

Tabuľka 22: Objasnenosť zistených trestných činov (kriminalita celkovo) po rokoch v jednotlivých krajoch a celej SR

Kraj	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Bratislavský	41%	41%	44%	47%	49%	46%	46%
Košický	60%	58%	61%	62%	63%	61%	60%
Nitriansky	58%	58%	59%	59%	60%	59%	61%
Prešovský	70%	70%	68%	68%	69%	66%	63%
Trenčiansky	59%	58%	60%	62%	64%	63%	63%
Trnavský	57%	56%	57%	60%	60%	61%	58%
Žilinský	60%	60%	62%	67%	69%	66%	65%
Banskobystrický	64%	65%	65%	66%	66%	67%	66%
SLOVENSKÁ REPUBLIKA	57%	57%	59%	61%	62%	60%	59%

Zdroj: BBSK vlastné spracovanie, údaje: verejne dostupné dáta z webu Polície Slovenskej republiky, 2022

Graf 80: Vývoj počtu zistených trestných činov a ich objasnenosti v SR (kriminalita celkom), v rokoch 2015 – 2021

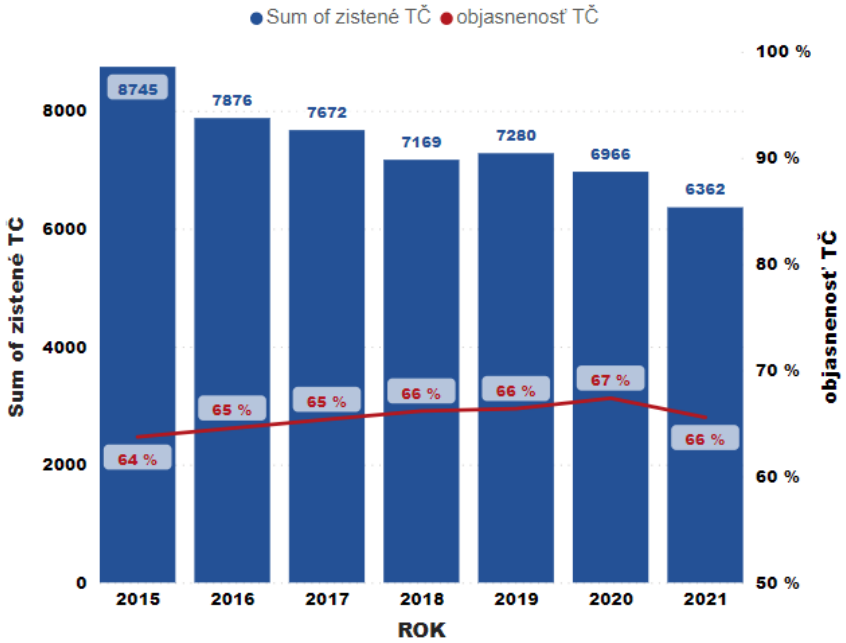

Zdroj: BBSK vlastné spracovanie, údaje: verejne dostupné dáta z webu Polície Slovenskej republiky, 2022

Medzi kraje s najnižšou mierou objasnenosti trestných činov patrí Bratislavský kraj, v ktorom je tiež dlhodobo najviac zisťovaných trestných činov, a to aj po prepočte na obyvateľov. Na druhej strane spektra **Prešovský kraj bol dlhodobo krajom s najvyššou mierou objasnenosti trestných činov, avšak v posledných rokoch ho na tejto pozícii vystriedal Žilinský kraj**.

Banskobystrický kraj patrí dlhodobo a stabilne medzi kraje s jednou z najvyšších mier objasnenosti zistených trestných činov, ktorá je výrazne nad priemerom SR. Miera objasnenosti sa postupne zvyšovala zo 64 % v roku 2015, po maximum 67 % v roku 2020 a následne klesla na 66 % v roku 2021.

Graf 81: Vývoj počtu zistených trestných činov a ich objasnenosti v Banskobystrickom kraji (kriminalita celkovo), v rokoch 2015 – 2021

Zdroj: BBSK vlastné spracovanie, údaje: verejne dostupné dáta z webu Polície Slovenskej republiky, 2022

Všetko vyššie uvedené platí pre kriminalitu celkovo, teda sumu všetkých zistených trestných činov. Pokiaľ sa pozrieme na jednotlivé druhy kriminality (ekonomickú, mravnostnú, násilnú, krádeže), resp. na konkrétne trestné činy, variabilita týchto hodnôt (priestorová aj hodnotová) výrazne narastá. Je to pomerne rozsiahla téma, ktorej detailné spracovanie presahuje účel dokumentu. Kompletné údaje sú k dispozícii spracované vo forme zostavy v rámci dátových podkladov pripravovaných pre potreby tohto dokumentu.

11. Doprava a dopravná infraštruktúra

Napriek optimálnej polohe má Banskobystrický kraj **zlú dopravnú dostupnosť** k investične a realizačne preferovaným hlavným ťahom diaľničnej a železničnej siete v SR. **Je dopravne najizolovanejším územím v SR** vzhľadom na jeho vzdialenosť od hlavných ťahov diaľničnej aj železničnej siete. **Dopravný uzol Zvolen** je z hľadiska polohy v sieti ciest a železníc SR významným dopravným uzlom Slovenska a **najdôležitejším uzlom v dopravnej sieti Banskobystrického kraja**. Banskobystrickým krajom ako jediným neprechádza žiadny úsek dopravnej siete I. hierarchickej úrovne[275] napriek tomu, že sa nachádza v optimálnej osovej polohe medzi Bratislavou a Košicami. Jediné zariadenie dopravnej infraštruktúry kraja I. hierarchickej úrovne je letisko Sliač.[276] Prekážkou pre rozvoj cestnej siete je relatívne zložité a členité geomorfologické územie Banskobystrického kraja, obzvlášť v prípade cestných ťahov vedúcich horskými prechodmi a priesmykmi. Územím kraja prechádza základná sieť TEN-T[277] a súhrnná sieť TEN-T. Cesty základnej a súhrnnej siete TEN-T na území kraja na niektorých úsekoch, predovšetkým tam, kde sú vedené po cestách I. triedy, nespĺňajú parametre TEN-T siete. Trasy základnej a súhrnnej siete TEN-T na území kraja sú uvedené v ďalšej časti dokumentu.

Nedostatočná dopravná dostupnosť spolu so zlým stavom strategickej infraštruktúry je príčinou nízkej atraktivity kraja pre investorov, čo umocňuje odlev podnikania a schopných ľudských zdrojov a má negatívny vplyv aj na rozvoj cestovného ruchu.

Zlá kvalita cestnej siete Banskobystrického kraja spôsobuje prehlbovanie regionálnych rozdielov a je jednou z prekážok regionálneho rozvoja. Zaostalá cestná infraštruktúra spolu s absenciou integrovanej verejnej dopravy je príčinou rastu individuálnej automobilovej dopravy, čo predstavuje záťaž pre cestnú infraštruktúru aj životné prostredie. Nedostatočná cestná sieť regiónu je tiež jedným z dôvodov nedostatočne využitého potenciálu strategickej pozície kraja na trase medzi Maďarskom a Poľskom[278]. Investičný dlh v cestnej infraštruktúre sa týka výstavby nových aj rekonštrukcie a modernizácie existujúcich ciest. V technickom stave cestných komunikácií je BBSK druhý najhorší spomedzi všetkých krajov. V súčasnosti sú silno preťažené návrhové kapacity polovice ciest I. triedy, kde na viacerých cestných ťahoch, a to aj cez chránené krajinné oblasti a národné parky, prudko stúpa intenzita tranzitnej nákladnej dopravy. I to prispieva k vysokej nehodovosti, pričom Banskobystrický kraj dlhodobo patrí ku krajom s vyšším počtom najzávažnejších následkov v štatistike dopravnej nehodovosti.

Železničná doprava ako kapacitne a ekologicky priaznivý druh dopravy netvorí kostru verejnej osobnej dopravy na území kraja. Potenciál tohto druhu dopravy nie je dostatočne využitý a na viacerých úsekoch sú najmä v časoch dopravných špičiek problémy s kapacitou infraštruktúry. Ďalším problémom z hľadiska vplyvu na životné prostredie je tiež nedostatočný podiel elektrifikovaných tratí na území kraja. Všeobecným problémom v oblasti železničnej dopravy je atraktivita dopravnej služby a dlhá cestovná doba, čo vedie cestujúcich k uprednostneniu

[275] Banskobystrický samosprávny kraj (2004). Územný plán veľkého územného celku Banskobystrický kraj - Zmeny a doplnky 2004

[276] Banskobystrický samosprávny kraj (2004). Územný plán veľkého územného celku Banskobystrický kraj - Zmeny a doplnky 2004 sa člení dopravná infraštruktúra podľa hierarchickej úrovne európskej siete (AGR, AGC a AGTC). Podľa ÚPN VÚC Banskobystrický kraj v znení platných zmien a doplnkov patrí letisko Sliač do I. hierarchickej úrovne (spolu s hlavnými dopravnými koridormi), čo je v rozpore s dokumentom KURS 2001, kde je letisko Sliač zaradené do II. hierarchickej úrovne.

[277] Európsky parlament a Rada Európskej únie (2013). Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 1316/2013 a 1315/2013 vrátane príloh prijatých Európskym parlamentom a Radou v decembri 2013 týkajúcich sa zmenených a doplnených delegovaných Nariadení Komisie (EÚ) 2019/254 od 9. 11. 2018 a (EÚ) 2017/849 od 7. 12. 2016. Koridory základnej (CORE) siete TEN-T.

[278] Medzinárodná banka pre obnovu a rozvoj/Svetová banka (2020). Banskobystrický kraj: Kľúčová dynamika regionálneho rozvoja

operatívnejšieho druhu dopravy. Chýbajúce železničné spojenie medzi Budapešťou a Krakovom prispieva k tomu, že na tranzit sa využíva nákladná automobilová doprava namiesto železničnej dopravy. Zrušenie osobnej dopravy na železničných tratiach do Maďarska bráni rozvoju cezhraničnej mobility.

Cyklistická doprava má výrazný potenciál pre rozvoj územia. Aby bol tento potenciál naplnený, je nutné, aby cyklistická infraštruktúra bola bezpečná, priama a celistvá, čo v súčasnosti cyklistická infraštruktúra v BBSK nespĺňa. Stav by mala koncepčne riešiť navrhovaná Kostrová sieť cyklotrás. Zatiaľ v rozličnej fáze projektovej dokumentácie navrhuje sieť 15 cyklistických vetiev a 13 uzlov s napojením na sieť ostatných krajov a Maďarskej republiky spolu s opatreniami zvyšujúcimi komfort a bezpečnosť cyklistov na trasách.

Výzvou je klesajúci podiel prepravených cestujúcich vo verejnej doprave. Jednotlivé dopravné mody (ŽD, MHD, PAD) na seba nenadväzujú, existujú súbehy vlakových a autobusových spojov, nie je integrovaná tarifa cestovných lístkov, neexistuje informačný systém pre cestujúcich s digitalizovanými online informáciami priamo z premávky, nie sú definované prestupné uzly a terminály.

Identifikované výzvy a problémy v dopravnej infraštruktúre je potrebné riešiť účinne a promptne. K optimálnym riešeniam, ktoré by dokázali zvýšiť dostupnosť kraja, patrí zavedenie Integrovaného dopravného systému a dobudovanie kľúčových cestných úsekov. Keďže kvalita cestnej siete rokmi stagnuje z dôvodu nedostatku finančných zdrojov, zintenzívnenie ich alokácie do jej obnovy a opráv zlepší postupne aj stavebno-technický stav cestnej siete Banskobystrického kraja.

Letisko Sliač

Letisko Sliač je zaradené do kategórie verejných medzinárodných letísk SR. Význam letiska Sliač je nielen nad rámec regiónu, v ktorom sa nachádza, ale aj nad rámec Slovenskej republiky, pretože vytvára možnosť priameho dopravného spojenia do celého sveta. Letisko Sliač slúži pre zmiešanú civilnú a vojenskú prevádzku. Je spôsobilé na vykonávanie pravidelnej aj nepravidelnej osobnej a nákladnej leteckej dopravy aj ostatných druhov letov. (ÚPN VÚC Banskobystrický kraj)

Letisko Sliač vzniklo ešte v polovici 30. rokov 20. storočia, jeho civilná časť sa začala intenzívnejšie rozvíjať o 10 rokov neskôr. Nepretržite fungovala až do začiatku roka 2021, keď boli civilné lety zrušené rozhodnutím štátu z dôvodu rekonštrukcie vojenského letiska Sliač. Civilná doprava by mala byť obnovená po ukončení rekonštrukcie. Zachovanie civilných letov po ukončení rekonštrukcie letiska (naplánovaného na rok 2023) je pre BBSK kľúčové. Obnovenie civilných letov po ukončení rekonštrukcie letiska bolo deklarované ministrom obrany (TASR 6. júla 2020).

„Civilné lety sú pre stredné Slovensko jedným z predpokladov úspešného cestovného ruchu. Pri spúšťaní projektu modernizácie na Sliači bolo mnoho pochybností o ich budúcnosti, no rokovania s ministrami ma uistili, že civilná doprava tu má svoju budúcnosť." (Predseda Banskobystrického samosprávneho kraja Ján Lunter)

Medzinárodná civilná letecká doprava na medzinárodnom civilnom Letisku Sliač má strategický význam nielen pre Sliač a jeho okolie, ale pre celé stredné Slovensko. Fungovanie leteckej dopravy patrí medzi kľúčové aspekty rozvoja potenciálu v cestovnom ruchu. Prioritami je zabezpečenie nepravidelnej medzinárodnej leteckej prevádzky v letnom období najmä do dovolenkových destinácií. Dôležitý je však aj jeho význam z hľadiska podnikateľského prostredia, pritiahnutia investícií a jeho popredného postavenia v dopravnej infraštruktúre regiónu. Zachovanie medzinárodného letiska s civilnou dopravou je nevyhnutné a potrebné pre najväčších partnerov v regióne, ako aj pre potenciálnych zahraničných investorov, ktorí považujú prítomnosť civilného letiska Sliač za silnú stránku regiónu. Organizácie z rôznych oblastí pôsobenia vrátane významných zamestnávateľov majú eminentný záujem, aby bola civilná letisková preprava zachovaná.

Udržateľná mobilita

Verejná doprava v Banskobystrickom kraji nevyužíva svoj potenciál, pretože jednotlivé dopravné mody nie sú prepojené a spoje na seba nenadväzujú. Analýza nadväznosti prímestskej autobusovej dopravy na železničnú dopravu potvrdila pri väčšine okresných miest s výnimkou Zvolena a Banskej Bystrice nepostačujúce kvalitné prestupové väzby, kde takmer všetky nadväznosti sú len náhodné a nie sú garantované. Príchody a odchody autobusov a vlakov nie sú navzájom previazané. Ponuka dopravných služieb v kraji je nedostatočná a nespĺňa moderné štandardy. Stará koncepcia verejnej dopravy nezodpovedá potrebe mobility obyvateľstva, čo spôsobuje trvalý pokles cestujúcich vo verejnej doprave v BBSK, keď za obdobie 2009 – 2019 došlo k **celkovému poklesu cestujúcich** v cestnej verejnej doprave v BBSK **o 26 %.**[279] Čoraz viac mobility sa vykonáva osobnými autami, čo zahlcuje a opotrebúva cestnú infraštruktúru a znečisťuje životné prostredie. Aj keby sa zlepšila výkonnosť miest v Banskobystrickom kraji, zlá

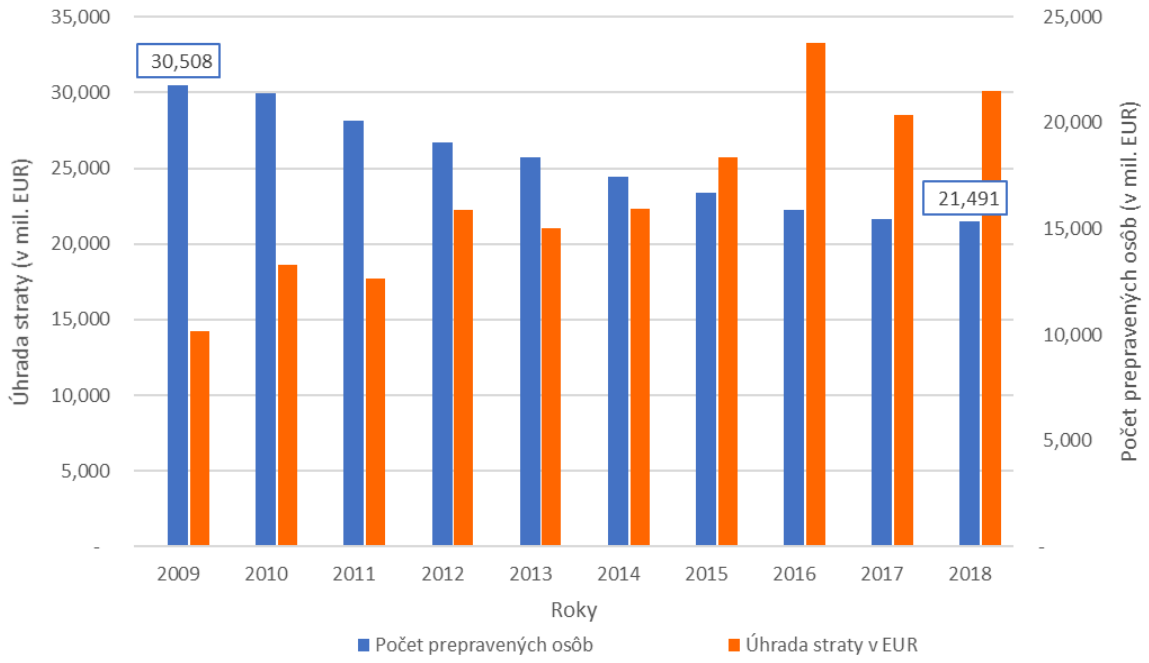
[279] Vybrané ukazovatele cestnej verejnej dopravy, zdroj: Štatistický úrad SR. Verejná databáza DATAcube.

dopravná dostupnosť by bola prekážkou rozširovania rozvojových výhod naprieč regiónom. Prístup na širšie mestské trhy a k službám, ktoré sú poskytované v mestách, je základným predpokladom zastavenia odlevu obyvateľstva a zároveň kľúčom k naštartovaniu a udržaniu ekonomickej aktivity vidieckych oblastí Banskobystrického kraja[280].

Regionálna dopravná obslužnosť

V Banskobystrickom kraji je nedostatočná dopravná obslužnosť územia kraja a nie práve optimálne fungujúca regionálna mobilita. Spolu s neprepojenosťou spojov jednotlivých modov dopravy to zapríčiňuje úbytok prepravených osôb v cestnej verejnej doprave. **Počet cestujúcich využívajúcich regionálnu verejnú autobusovú dopravu klesá, od roku 2009 do roku 2018 sa ich počet znížil o 29,6 %**. Dôsledkom toho narastá neefektivita poskytovanej dopravnej služby a s tým úhrada straty pri zaistení dopravnej obslužnosti kraja.

Graf 82: Pokles cestujúcich a úhrada straty v PAD v Banskobystrickom kraji v 2009 – 2018

Zdroj údajov: BBSK - CURI – Udržateľná mobilita – návrh efektívneho a moderného modelu pre integrovaný dopravný systém (marec 2019), vlastné spracovanie

Autobusová doprava

Väčšina autobusovej dopravy v Banskobystrickom kraji je prevádzkovaná **v záväzku verejnej služby a objednáva ju kraj v spolupráci s jednotlivými obcami**. V súčasnosti prímestskú dopravu v Banskobystrickom kraji zabezpečuje v deviatich okresoch spoločnosť SAD Zvolen a v štyroch okresoch SAD Lučenec**.** Problémom je **nedostatok dát o prímestskej autobusovej doprave**, keďže dopravcovia v súčasnosti neposkytujú aktuálne dáta o prepravných výkonoch.

[280] Medzinárodná banka pre obnovu a rozvoj/Svetová banka (2020). Banskobystrický kraj: Kľúčová dynamika regionálneho rozvoja

Okrem liniek v záväzku verejnej služby premávajú na území Banskobystrického kraja aj linky, ktoré jednotliví dopravcovia prevádzkujú na komerčné riziko. Ide iba o diaľkové a medzinárodné linky.

Železničná osobná doprava

Hoci medzi regiónmi v rámci Slovenska existujú v tomto smere značné rozdiely, všeobecne početnosť obsluhy (využívanie osobnej železničnej prepravy) v slovenských regiónoch je možné hodnotiť v porovnaní so štandardom početnosti obsluhy v západoeurópskych krajinách ako nízku a dlhodobo nedostatočne konkurencieschopnú. Faktorom prispievajúcim k **nedostatočnému využívaniu osobnej železničnej dopravy** je skutočnosť, že prevádzka železničných dopravných služieb je v správe národných orgánov[281] (Železničná spoločnosť Slovensko) a **ich koordinácia s orgánmi na regionálnej úrovni je slabá**. Nutné je železnicu previazať v prestupových uzloch s ostatnými prepravnými modmi vrátane nemotorovej dopravy. **Nedostatok koordinácie je dôvodom problémov pri integrácii železničnej osobnej dopravy s inými dopravnými modmi** a ťažkostí pri zavádzaní jednotného systému platieb a jednotného informačného systému pre cestujúcich.

Výzvy verejnej dopravy v Banskobystrickom kraji

Hlavnou výzvou pre osobnú dopravu v kraji je zvrátiť súčasný trend, keď čoraz viac mobility sa vykonáva osobnými autami a dochádza k systematickému odlevu počtu cestujúcich vo verejnej osobnej doprave. Zatiaľ čo v roku 1995 bol pomer výkonov verejnej a neverejnej osobnej dopravy na celkovom počte prepravených osôb na Slovensku takmer rovnaký, v roku 2014 už verejná doprava predstavovala len štvrtinu celkových dopravných výkonov. V rámci cestnej dopravy v SR dlhodobo rastie počet osôb prepravených individuálnou automobilovou dopravou (1 945 mil. osôb v 2018) na úkor osôb prepravených verejnou dopravou (242 mil. osôb v 2018). V roku 2018 bolo až 97 % osôb prepravených cestnou dopravou, z čoho 76 % tvorila individuálna automobilová doprava, 15 % mestská hromadná doprava a len 9 % verejná cestná doprava. Podiel železničnej dopravy na celkovom počte prepravených osôb v SR bol v roku 2018 len 3 %. Podiel cestnej verejnej dopravy z hľadiska prepravných výkonov[282] dlhodobo klesá a v roku 2018 predstavoval iba 15 % výkonu celkovej cestnej osobnej dopravy v SR.

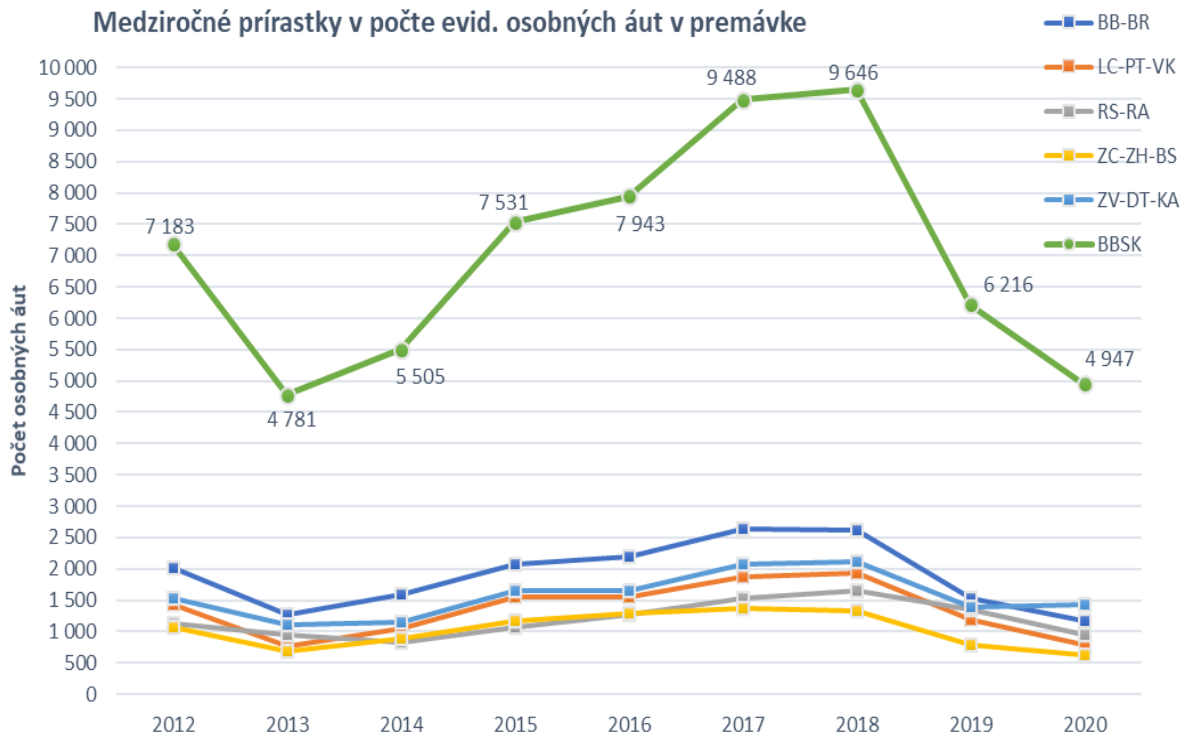
Počet osobných automobilov v SR z dlhodobého hľadiska rastie. Takmer každý druhý obyvateľ SR (2,28) vlastnil v roku 2019 osobný automobil. Podiel osobných automobilov na celkovom počte motorových vozidiel registrovaných v SR predstavoval v roku 2019 významných 80 %.[283] Neúmerný nárast dynamickej a statickej individuálnej automobilovej dopravy predstavuje záťaž pre cestnú infraštruktúru, životné prostredie a verejné priestranstvá. Nezanedbateľným negatívnym efektom na cestách zaťažených nad prípustnú hranicu sú tiež časové straty kvôli dopravným zápcham, čo má nepriamy vplyv na ekonomickú aktivitu obyvateľstva.

Celkový počet evidovaných osobných vozidiel v premávke v Banskobystrickom kraji vzrástol v roku 2020 1,32-krát v porovnaní s koncom roka 2011. V porovnaní so stavom spred 5 rokov vzrástol takmer o 20 %, čo kopíruje celoslovenskú krivku. Najviac evidovaných osobných automobilov v kraji má SPR Banská Bystrica – Brezno (tvorí 28 % z celkového počtu v kraji), z čoho stabilne tvorí

[281] Okrem neziskovej organizácie Čiernohronská železnica, n. o., ktorá prevádzkuje sezónne na rekreačné účely osobnú dopravu parnými a dieselovými vlakmi na trati č. 900 Chvatimech – Čierny Balog – Dobroč/Vydrovo (Čiernohronská železnica).
[282] Prepravné výkony zohľadňujú aj dĺžku prekonanej cesty, nielen počet cestujúcich alebo množstvo prepraveného tovaru
[283] Ministerstvo dopravy a výstavby SR/Inštitút dopravnej politiky (2021). Kým nie je neskoro - Emisie CO2 z cestnej dopravy a možnosti ich mitigácie

časť pripadajúca na okres Banská Bystrica zhruba 70 %. Druhý najväčší podiel na celkovom počte evidovaných osobných automobilov má SPR Lučenec – Veľký Krtíš – Poltár a SPR Zvolen – Detva – Krupina, každý z nich tvorí na celkovom počte zaevidovaných osobných automobilov v Banskobystrickom kraji zhruba pätinu (Pozri aj Príloha 4: Doprava a dopravná infraštruktúra: *Stav počtu evidovaných osobných vozidiel v Banskobystrickom kraji*).

Graf 83: Vývoj počtu evidovaných osobných vozidiel v Banskobystrickom kraji

Zdroj: MV SR

Tempo rastu počtu evidovaných osobných áut má klesajúci trend. V roku 2019 sa na Slovensku predalo až 101 743 osobných a 13 198 nákladných áut. Vplyvom koronakrízy a „lockdownu" v roku 2020 však automobilové závody prerušili výrobu, čo sa odrazilo na historicky vôbec najvyššom prepade predaja nových áut. Ten na Slovensku **poklesol o 25 %** v roku 2020 oproti minulému roku a **v Banskobystrickom kraji zhruba o 22 %**. Ak tempo rastu pokračovalo počas celého roka 2021 stabilne, ku koncu roka 2021 dosiahol prírastok len približne 3 000 osobných áut[284]. Na celkovom stave osobných áut v premávke sa okrem koronakrízy podpísalo aj zdraženie áut, zrušenie emisnej výnimky[285], prísnejšie ekologické kvóty[286] a tzv. „ekopokuty".

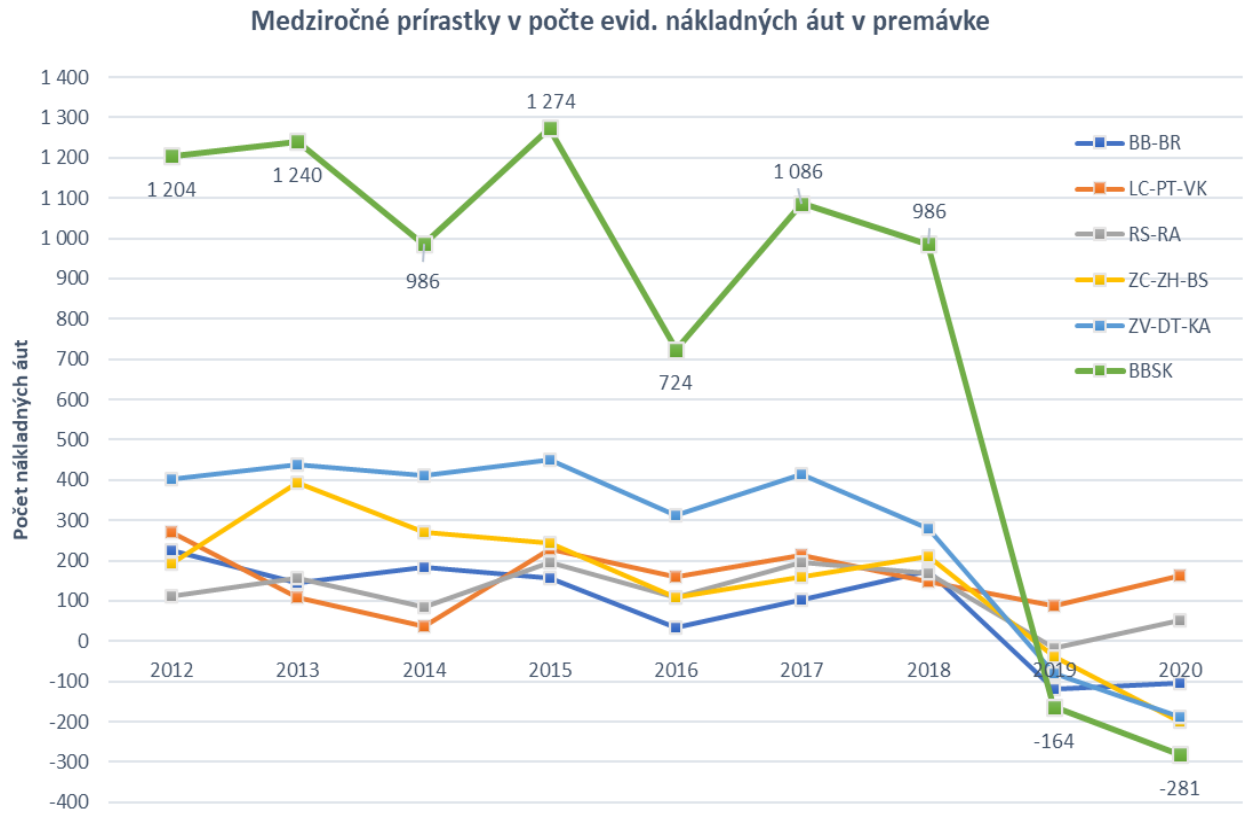
[284] Predpokladaný odhad na základe údaju 749 osobných automobilov k 31. 3. 2021.

[285] Do konca roka 2020 platilo, že priemerné emisie áut jednej značky nesmú prekročiť 95 gramov emisií CO_2/km. Mohli sa predávať aj autá nad emisný limit, no bolo ich treba vyvážiť predajom vozidiel s nízkymi emisiami. Nepočítalo sa do toho 5 % najsilnejších áut. Od 2021 automobiloví výrobcovia musia povinne do svojich emisných košov zarátať všetky predané vozidlá tak, aby priemer zostal 95 gramov/km bez vyrubenej pokuty. Za každý gram emisií nad stanovenú hranicu musí výrobca pri každom aute predanom v Európe zaplatiť 95 eur.

[286] V apríli 2019 sa Rada EÚ dohodla na prísnejších emisných limitoch pre osobné automobily a dodávky (zdroj: Rada Európskej únie (2019). "Rada prijala prísnejšie emisné normy CO2 pre osobné automobily a dodávky"). Týmito pravidlami sa zabezpečí, že od roku 2030: (1) nové automobily budú vypúšťať priemerne o 37,5 % menej emisií CO_2, (2) nové dodávky budú v porovnaní s úrovňami v roku 2021 vypúšťať priemerne o 31 % menej emisií CO_2. Od roku 2025 do roku 2029 sa

Celkový počet evidovaných nákladných vozidiel v Banskobystrickom kraji v premávke vzrástol v roku 2020 o 22 % v porovnaní s koncom roka 2011, ale iba približne o 6 % v porovnaní s rokom 2015. Celkový evidovaný stav nákladných vozidiel dosiahol v roku 2018 vrchol a odvtedy má stagnujúci, až mierne klesajúci trend (Pozri aj Príloha 4: Doprava a dopravná infraštruktúra: *Stav počtu evidovaných nákladných vozidiel v Banskobystrickom kraji*.

Graf 84: Vývoj počtu evidovaných nákladných vozidiel v Banskobystrickom kraji

Zdroj: MV SR

V decembri 2019 Rada EÚ schválila dlhodobý cieľ **dosiahnuť klimatickú neutralitu EÚ do roku 2050** v súlade s cieľmi Parížskej dohody. V decembri 2020 schválili členské štáty na Summite EÚ sprísnenie redukčných cieľov, a to zníženie čistých emisií skleníkových plynov do roku 2030 o 55 % oproti roku 1990. V otázke zmeny klímy zohráva doprava významnú úlohu. V rámci EÚ zodpovedá približne za 22 % celkových emisií skleníkových plynov a je za energetikou (55 %) druhým najväčším producentom skleníkových plynov.

bude vyžadovať, aby osobné automobily aj dodávky vypúšťali priemerne o 15 % menej emisií CO2. V júni 2019 sa prijali limity pre nákladné vozidlá a iné ťažké úžitkové vozidlá (zdroj: Rada Európskej únie (2019). "Znižovanie emisií: Rada prijala normy v oblasti emisií CO2 pre nákladné vozidlá "). Nové pravidlá budú vyžadovať, aby výrobcovia znížili emisie CO_2 z nových nákladných vozidiel (v porovnaní s úrovňami v roku 2019) priemerne o 15% od roku 2025 a 30% od roku 2030 (zdroje: Európsky parlament a Rada Európskej únie (2019). Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady, ktorým sa stanovujú emisné normy CO2 pre nové osobné vozidlá a nové ľahké úžitkové vozidlá a ktorým sa zrušujú nariadenia (ES) č. 443/2009 a (EÚ) č. 510/2011 (prepracované znenie); Európsky parlament a Rada Európskej únie (2019). Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady, ktorým sa stanovujú emisné normy CO2 pre nové ťažké úžitkové vozidlá a menia nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 595/2009 a (EÚ) 2018/956 a smernica Rady 96/53/ES).

V rámci SR bola doprava zodpovedná v roku 2018 približne za 18 % celkovej produkcie skleníkových plynov a zastávala tretiu priečku za energetikou a priemyslom. Objem emisií z priemyslu a dopravy na rozdiel od energetiky dlhodobo rastie (v porovnaní s rokom 1990 sa zdvojnásobil). **Podiel cestnej dopravy na emisiách skleníkových plynov z dopravy predstavuje takmer 95 % v SR a ich rast sa zatiaľ nedarí stabilizovať.** [287] Navyše 94 % energetických potrieb cestnej dopravy závisí od ropy a ropných produktov. **Najväčším emitentom skleníkových plynov v cestnej doprave sú osobné vozidlá, ktorých podiel na emisiách z cestnej dopravy predstavuje v EÚ 60 % a na Slovensku 55 %. Druhým najväčším emitentom je kategória ťažkých úžitkových vozidiel a autobusov s podielom 25,8 % v EÚ a podielom 32,2 % v SR.**[288] Pokým v EÚ je podiel jednotlivých vozidiel na emisiách skleníkových plynov dlhodobo stabilný a má tendenciu spomaľovania rastu, vývoj v SR nekopíruje trendy EÚ, najmä čo sa týka dynamicky rastúcich emisií z osobných áut. V EÚ je pozorovateľný brzdiaci efekt zavedenia CO_2 noriem na nové osobné vozidlá od roku 2007. **EK v rámci prelomového súboru opatrení na ochranu klímy[289] navrhla, aby nové autá od roku 2035 nemohli produkovať žiadne CO_2.** Do roku 2030 by podľa komisie malo byť v EÚ pre elektromobily k dispozícii 3,5 milióna dobíjacích staníc.[290]

Aj v nákladnej doprave prevažujú v SR z hľadiska produkcie CO_2 nepriaznivé tendencie. Rastie význam cestnej dopravy so 77 % podielom na celkovej nákladnej doprave podľa počtu prepravených ton. Cestná doprava je uprednostňovaná pred železničnou dopravou aj z hľadiska prepravných výkonov (ktoré berú do úvahy aj dĺžku cesty prepraveného tovaru), v ktorých dosiahla 80 % podiel. **Celosvetový trend rastu elektromobility bude s najväčšou pravdepodobnosťou zahŕňať nielen osobné a ľahké úžitkové vozidlá, ale aj autobusy a nákladné vozidlá.** Prognóza[291] predpokladá, že elektrické autobusy budú v roku 2040 tvoriť celosvetovo 68 % všetkých autobusov a ľahké úžitkové elektrické vozidlá 38 % vozidiel vo svojej kategórii. V nákladnej a kamiónovej doprave by sa mali vo väčšej miere okrem elektrického pohonu začať využívať vozidlá s pohonom na alternatívne palivá ako zemný plyn alebo vodík, ktoré sú vhodnejšie pre ťažkú nákladnú dopravu.[292]

Hoci podiel vozidiel s nízkymi a nulovými emisiami na Slovensku narastá, v súčasnosti je vo voz**idlovom parku stále príliš nízky. V roku 2019 bolo na Slovensku evidovaných 23-tisíc vozidiel s elektropohonom a vodíkovým pohonom, z čoho tretinový podiel pripadal na okres Bratislava. V poradí miest viedol okres Bratislava (7 800 automobilov), Košice (1 142 automobilov), Žilina (831 automobilov), Nitra (811 automobilov) a Banská Bystrica (602 automobilov). V Banskobystrickom kraji bolo spolu 1 607 vozidiel s elektropohonom a vodíkovým pohonom, z čoho viac ako polovica bola evidovaná v okresoch Banská Bystrica alebo Zvolen (pozri Graf 94).**

[287] Doprava je zdrojom emisií skleníkových plynov a znečisťujúcich látok. Napriek zlepšujúcej sa účinnosti motorov vo vozidlách v poslednom desaťročí je najmä cestná doprava významným zdrojom emisií oxidu uhličitého (CO_2), oxidov dusíka (NOx), oxidu uhoľnatého (CO), prachových častíc (PM) a medi. CO_2 má na celkovej produkcii skleníkových plynov z dopravy dominantný podiel 98,7 %.

[288] Ministerstvo dopravy a výstavby SR/Inštitút dopravnej politiky (2021). Kým nie je neskoro - Emisie CO2 z cestnej dopravy a možnosti ich mitigácie.

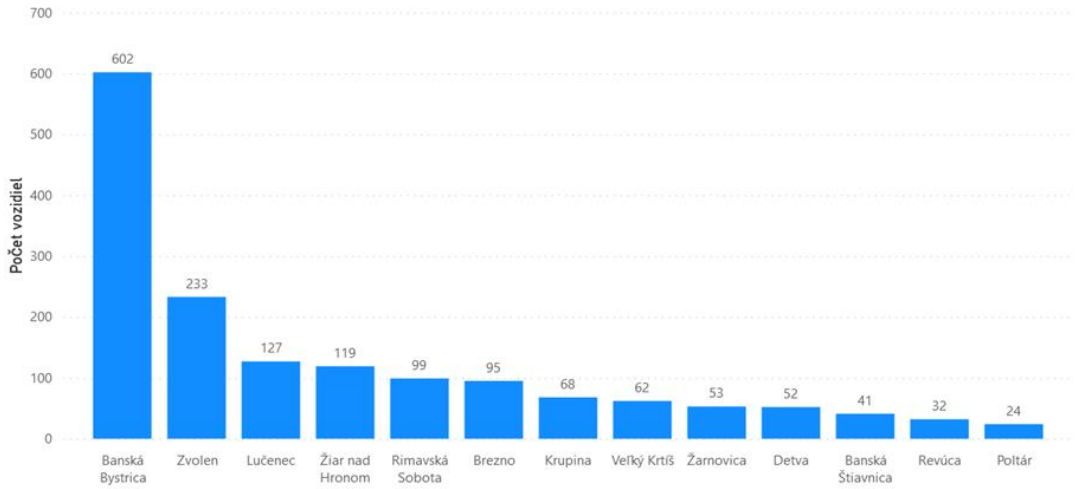
[289] Európska komisia (2021). Návrh Nariadenia Európskemu parlamentu a Rade upravujúci Nariadenie (EÚ) 2019/631 pokiaľ ide o posilňovanie výkonnostných noriem stavovujúcich emisie CO2 pre nové osobné automobily a nové ľahké úžitkové vozidlá v súlade so zvýšenými klimatickými ambíciami Únie (2021)

[290] Trend (2021). „Európska komisia navrhla, aby od roku 2035 boli nové autá v EÚ úplne bez emisií".

[291] International energy agency, OECD (2018). Global EV Outlook 2018 – Towards cross-modal electrification,

[292] Ministerstvo hospodárstva Slovenskej republiky, Centrum pre hospodárske otázky (2019). Rozvoj elektromobility a jej vplyv na spotrebu pohonných hmôt a elektrickej energie v cestnej doprave v Slovenskej republike (analýza)

Graf 85: Počet evidovaných vozidiel kat. M1 (osobné autá) a N1 (dodávky) s elektropohonom a vodíkovým pohonom v okresoch k 9. 3. 2021

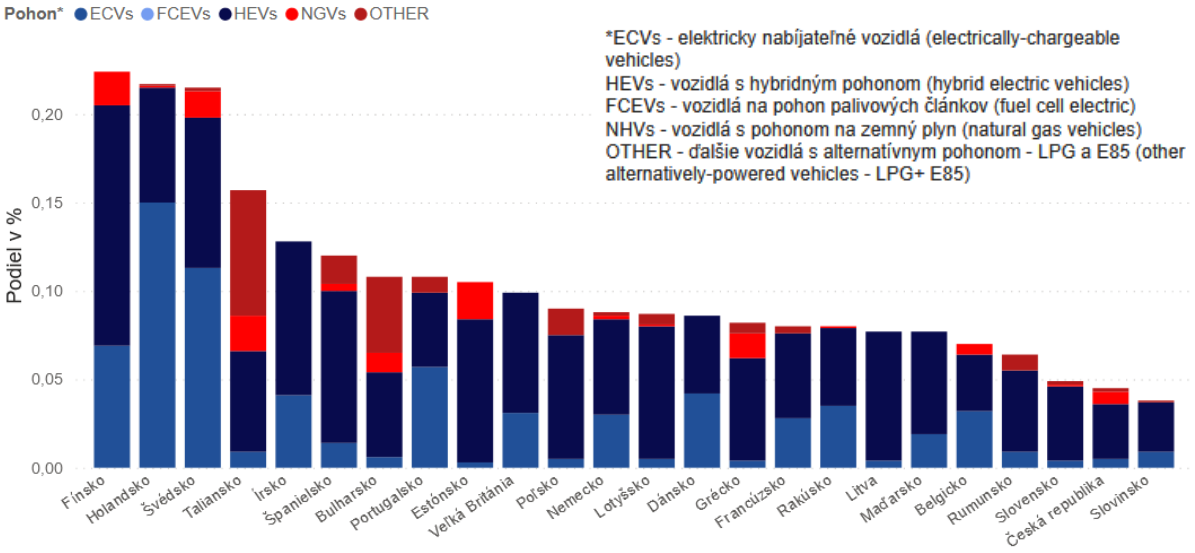

Zdroj údajov: Štatistický úrad SR

V záujme splnenia cieľov stanovených v oblasti klímy na rok 2030 a zabezpečenia jasnej cesty k mobilite s nulovými emisiami od roku 2025 Komisia pre udržateľnú a inteligentnú mobilitu pri Rade EÚ navrhla [293] revíziu noriem CO_2 pre osobné automobily a ľahké úžitkové vozidlá a ďalšie sprísnenie noriem pre emisie látok znečisťujúcich ovzdušie v prípade vozidiel so spaľovacími motormi. Zároveň je potrebná **komplexná politika na stimulovanie dopytu po vozidlách s nulovými emisiami**. Slovensko zaostáva za európskym priemerom v trhových podieloch automobilov s alternatívnym pohonom. Krajiny na čele rebríčka dosahujú podiel automobilov s alternatívnym pohonom okolo 0,2 %, krajiny na konci poradia len štvrtinu tejto hodnoty. Pokým podiel automobilov s hybridným pohonom dosiahol v roku 2019 na Slovensku 0,04 %, podiel elektricky nabíjateľných vozidiel a vozidiel na pohon zemným plynom nedosiahol ani stotinu percenta.

[293] Európska komisia (2020). Oznámenie Komisie Európskemu parlamentu, Rade, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a výboru regiónov - Stratégia pre udržateľnú a inteligentnú mobilitu – nasmerovanie európskej dopravy do budúcnosti, COM(2020) 789 final

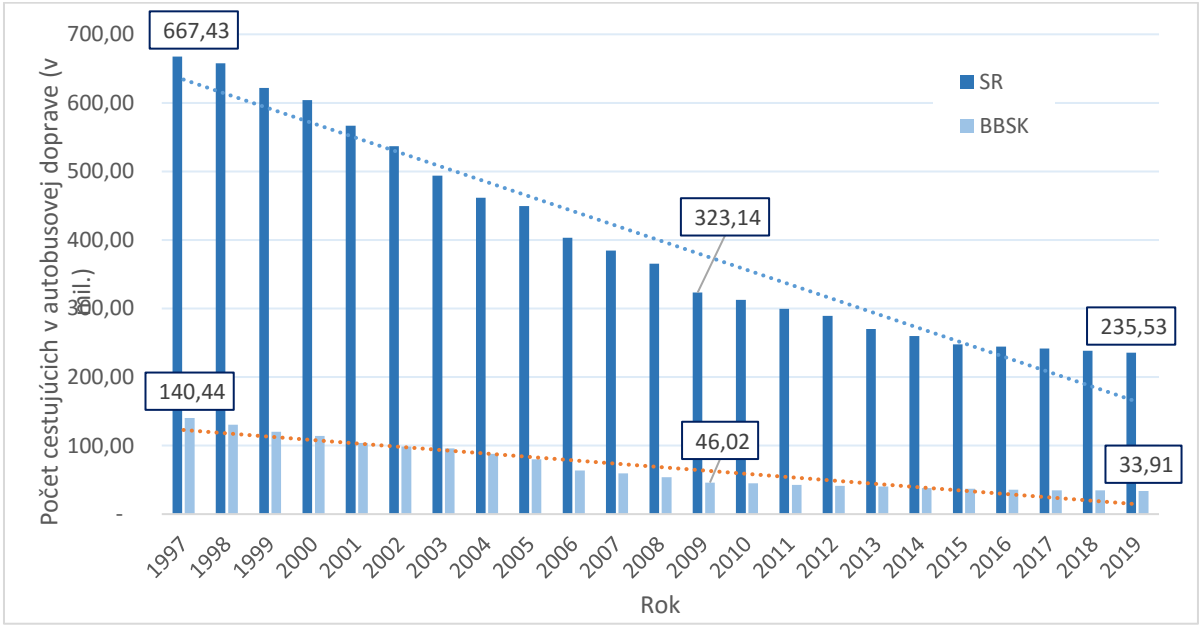
Graf 86: Trhový podiel automobilov s alternatívnym pohonom podľa krajín (2019)

Zdroj : ACEA, European Automibile Manufacturers Association)

Problémom kraja je tiež sústavný úbytok cestujúcich vo verejnej doprave, ktorý má dlhodobo klesajúci trend. Počet prepravených osôb **v cestnej verejnej doprave za obdobie rokov 2009 – 2019** klesol v kraji **o 26 %, čo je zhruba na úrovni priemeru SR.** [294] Tempo poklesu v rokoch 2009 – 2019 v porovnaní s poklesom cestujúcich v období 1997 – 2007 sa spomalil zhruba o polovicu.

Graf 87: Prepravené osoby v cestnej verejnej doprave

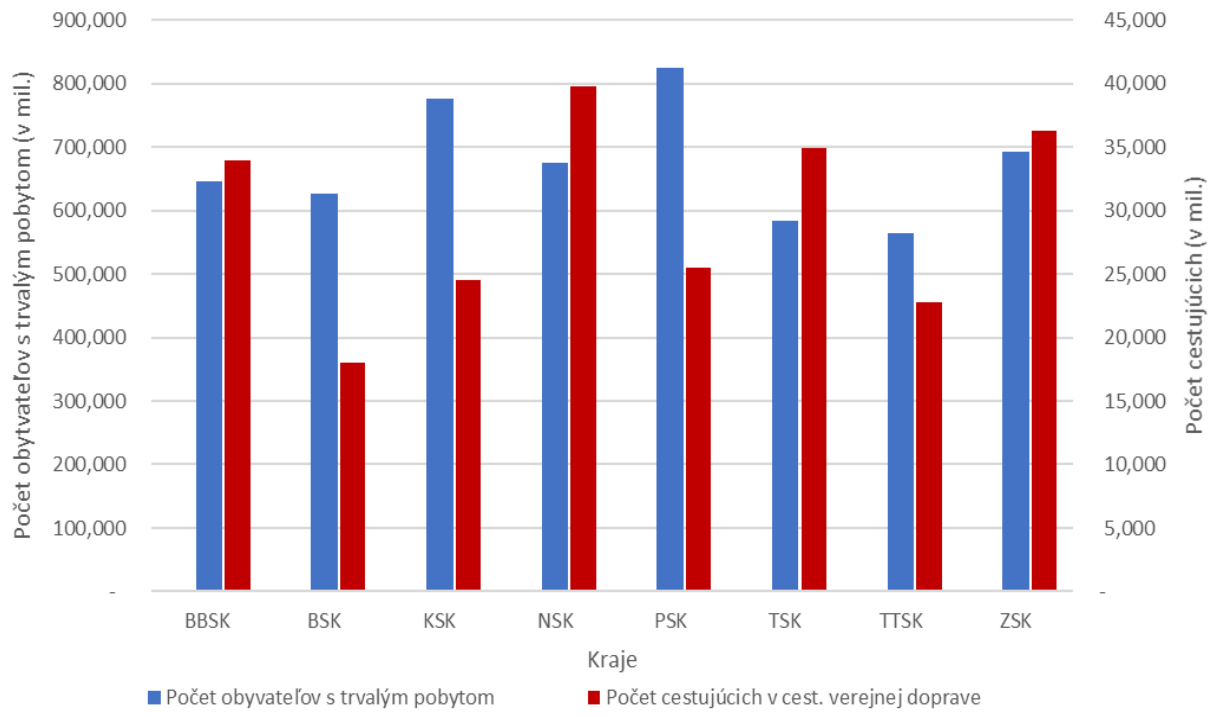

Zdroj: Štatistický úrad SR

[294] Vybrané ukazovatele cestnej verejnej dopravy, zdroj: Štatistický úrad SR. Verejná databáza DATAcube.

V hodnotení krajov podľa porovnania počtu cestujúcich v cestnej verejnej doprave[295] k stavu trvale bývajúceho obyvateľstva v roku 2019 sa najlepšie umiestnili Nitriansky a Trenčiansky kraj. Banskobystrický spolu so Žilinským krajom skončili tesne za nimi na druhom mieste. V pomere počtu cestujúcich k počtu obyvateľstva bol na poslednom mieste Bratislavský kraj. Údaje sú však podhodnotené kvôli tomu, že veľký počet obyvateľstva sa nezdržuje v mieste trvalého pobytu, ale dochádza za prácou či školou do iných krajov (najmä Bratislavského kraja), ktoré pociťujú úbytok cestujúcich v realite ešte kritickejšie.

Graf 88: Prepravené osoby v cestnej verejnej doprave v 2019 – porovnanie krajov

Zdroj: Štatistický úrad SR

[295] Do cestnej verejnej dopravy sú zahrnuté dopravné podniky, ktoré vykonávajú služby v odvetví cestnej dopravy (vnútroštátnej aj medzinárodnej), sú to dopravné podniky a živnostníci zapísaní v obchodnom a živnostenskom registri s počtom zamestnancov 20 a viac osôb bez mestskej hromadnej dopravy.

Stratégia pre udržateľnú a inteligentnú mobilitu Komisie pri Rade EÚ

sa snaží o budúce nasmerovanie európskej dopravy a Rade predstavila svoju víziu v decembri 2020. Za jednoznačne **najzávažnejšiu výzvu**, ktorá stojí pred odvetvím dopravy, určila potrebu **výrazne znížiť emisie a zvýšiť udržateľnosť mobility**. Za **kľúčový cieľ** označila zabezpečenie **odolnosti dopravného systému proti budúcim krízam**. Ekologizáciou mobility (s nulovými emisiami) má dosiahnuť pokles emisií z odvetvia dopravy **do roku 2050 až o 90 %.** Stanovuje **3 piliere** budúcich opatrení:

(1) **zvýšiť udržateľnosť všetkých druhov dopravy** – urýchliť zavádzanie vozidiel s nízkymi a nulovými emisiami a obnoviteľných a nízkouhlíkových palív vo všetkých druhoch prepravy, súčasťou je vytvorenie súhrnnej siete nabíjacej a čerpacej infraštruktúry,

(2) **sprístupniť udržateľné alternatívy** a zmeniť doterajšie modely mobility – transformáciu mobility, ktoré urýchľuje pandémia COVID-19 a uľahčujú digitálne riešenia (elektronický obchod, konferenčné hovory, telepráca, spoločná mobilita...),

(3) **zaviesť správne stimuly pre používateľov dopravy**, aby si vyberali udržateľnejšie riešenia (stanovenie cien uhlíka, zdaňovanie a spoplatňovanie infraštruktúry, lepšie informácie pre používateľov).

Integrovaný dopravný systém (IDS)

Zvýšiť počet cestujúcich vo verejnej doprave na Slovensku si kladie vláda za cieľ v rámci Reformy verejnej osobnej dopravy[296]. Vyšší počet cestujúcich vo vlakoch a autobusoch by mal znamenať menej ľudí v autách a aj nižšie emisie z cestnej automobilovej dopravy. Výzvou, ktorú je potrebné riešiť, je nízka kvalita verejnej dopravy v porovnaní so západnými štandardmi. Zanedbané autobusy a vozne vlakov, zlý stav železničných a autobusových staníc, dlhé intervaly medzi vlakovými spojeniami alebo samotná dĺžka železničného spojenia v porovnaní s jazdou autom sú len niektoré z najpálčivejších problémov. Problémom je tiež systém, ktorým funguje v súčasnosti verejná doprava na Slovensku. Systém je potrebné zladiť a koordinovať. Je potrebné zosúladiť jednotlivé mody dopravy tak, aby do seba zapadali a boli vzájomne komplementárne, nie konkurenčné. V Pláne dopravnej obslužnosti by sa mali upraviť usporiadanie a prevádzka verejnej dopravy a zaviesť jednotné požiadavky na národnej aj regionálnej úrovni. Určí sa tiež požadovaný rozsah železničnej dopravy[297] a posilnenie spojov na tratiach s najväčším potenciálom presunu cestujúcich z áut do vlakov. Atraktivitu verejnej dopravy by mali zvýšiť spoločné cestovné lístky zahŕňajúce rôzne formy dopravy aj rôznych dopravcov. Cestujúcich by mala pritiahnuť aj modernizácia infraštruktúry, zvýšenie počtu spojov a zjednotené predajné a vybavovacie systémy. Integrovaná a koordinovaná by mala byť všetka dotovaná železničná doprava, regionálna

[296] Európska komisia, Úrad vlády SR, Ministerstvo financií SR (2021). Plán obnovy a odolnosti Slovenska. Komponent 3 – Udržateľná doprava.
[297] Implementácia plánu dopravnej obsluhy by mala priniesť zvýšenie počtu vlakových spojených o 40 percent.

autobusová doprava a mestská hromadná doprava vo všetkých mestách, ktoré sa rozhodnú zapojiť do systému. Tarifnú integráciu plánuje vláda SR zabezpečiť do konca júna 2026.

Optimálnym riešením negatívnych trendov vo verejnej doprave v podmienkach Banskobystrického kraja je vybudovanie integrovaného dopravného systému. Jeho hlavnou úlohou je zjednotiť, integrovať a prepojiť jednotlivé prepravné módy vrátane nemotorovej dopravy. **Železničná doprava** by sa mala stať **ťažiskovým prepravným modom**. Cieľom IDS je **umožniť cestovať rýchlo, spoľahlivo, bezpečne a komfortne, a tým vytvoriť konkurenčnú ponuku oproti individuálnej automobilovej doprave**. To by malo viesť k menšiemu využívaniu áut, odbremeneniu cestnej siete a zníženiu negatívnych vplyvov na životné prostredie a život ľudí v mestách. Zvýšenie atraktivity verejnej dopravy by malo pritiahnuť v budúcnosti čoraz viac jej užívateľov. Integrovaný dopravný systém je nástroj na kvalitatívne zlepšenie komplexu služieb verejnej dopravy najmä v segmente označovanom ako regionálna dopravná obslužnosť a je spracovaný aj v strategickom dokumente Plán dopravnej obslužnosti BBSK. Projekt IDS v Banskobystrickom kraji je načrtnutý tiež v strategickom dokumente Regionálny plán udržateľnej mobility Banskobystrického samosprávneho kraja. Na rozbehnutí IDS spolupracuje v BBSK „Catching-up regions" so Svetovou bankou v rámci komponentu 1 - Integrovaný, inteligentný a udržateľný dopravný systém (TRANS).

„Je veľmi dôležité, aby bola mobilita prístupná a cenovo dostupná pre všetkých, aby boli lepšie prepojené vidiecke a vzdialené regióny, aby bola prístupná pre osoby so zníženou pohyblivosťou a osoby so zdravotným postihnutím, aby toto odvetvie ponúkalo dobré sociálne podmienky, príležitosti na rekvalifikáciu a aby poskytovalo atraktívne pracovné miesta."[298]

Uzly verejnej dopravy

Súhrnným problémom väčšiny uzlov verejnej dopravy a odstavovania automobilov a bicyklov v ich okolí sú značné nedostatky v kvalite verejných priestorov. Často absentuje previazanosť železnice s prímestskou autobusovou dopravou. S výnimkou Banskej Bystrice a niektorých väčších uzlov, kde autobusové a železničné stanice a ich okolie prešlo rekonštrukciou alebo aspoň čiastočnými úpravami, sú priestranstvá zastaralé (pozri aj Príloha 4: Doprava a dopravná infraštruktúra: Počet ŽST vyžadujúcich komplexnú rekonštrukciu z pohľadu výpravných budov/zastávok v rámci Banskobystrického kraja). Uzly verejnej dopravy nespĺňajú štandardy moderného atraktívneho dopravného systému. Parkovanie je riešené odstavovaním na plochách priľahlých k staničným budovám. Tieto plochy nie sú väčšinou spevnené a sú bez vyznačenia parkovacích miest. Parkovanie je neusporiadané, z čoho nie je možné určiť kapacitu parkovania. Uzly verejnej dopravy a prestupné terminály na území BBSK sú definované v strategických dokumentoch Plán dopravnej obslužnosti a Regionálny plán udržateľnej mobility.

Osobitnou problematikou je parkovanie v centrách väčších miest, kde je potrebné regulovať dochádzku do centier osobnými automobilmi. **Záchytné parkoviská P+R, B+R (Park+Ride, Bike+Ride)** by sa mali navrhovať na okrajoch veľkých miest, odkiaľ existuje možnosť prestupu na kvalitnú sieť MHD alebo pri železničných staniciach a zastávkach, odkiaľ sa cestujúci prepraví do mesta rýchlo vlakom, aby sa redukovalo zaťaženie centier miest celodenným parkovaním. V podmienkach Banskobystrického kraja to bude **najmä mesto Banská Bystrica a prípadne ďalšie mestá s MHD**. Hľadanie lokalít by malo byť realizované v koordinácii samospráv a VÚC.

[298] Európska komisia (2020). Oznámenie Komisie Európskemu parlamentu, Rade, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a výboru regiónov - Stratégia pre udržateľnú a inteligentnú mobilitu – nasmerovanie európskej dopravy do budúcnosti, COM(2020) 789 final

Parkovacia politika (spoplatnenie parkovania) a zavedenie nízkoemisných zón v mestách je účinnou formou podpory využívania verejnej dopravy. Jej účinnosť závisí predovšetkým od veľkosti miest, účinná môže byť iba vo väčších mestách s vysokou frekvenciou MHD, PAD (prímestskej autobusovej dopravy) a vlakov. Ako príklad sa uvádza riešenie v Banskej Bystrici a vo Zvolene, kde rozsah zón plateného parkovania aj cena za parkovanie sú účinným nástrojom podpory verejnej dopravy a ovplyvňovania deľby prepravnej práce[299]. Zavedenie nízkoemisných zón alebo zón bez áut je vhodné aj v turisticky exponovaných miestach, ako je napríklad Bystrianska dolina.

Cyklistická doprava a cyklomobilita

„Rozvoj cyklistickej dopravy nie je sám o sebe cieľom, ale vysoko efektívnym prostriedkom na dosiahnutie miest príjemnejších pre život.“[300] Slovensko zatiaľ v podpore a využívaní cyklistickej dopravy v porovnaní s okolitými krajinami zaostáva. Odhadovaný **podiel cyklistickej dopravy na celkovej deľbe prepravnej práce na Slovensku je približne 5 %**, v Českej republike 6 % a v Rakúsku 10 %.[301] V roku 2015 bol podiel cyklistickej dopravy na celkovej deľbe prepravnej práce v SR necelých 1,5 % a pôvodným plánom bolo do roku 2020 dosiahnuť 10 %, čím by sa Slovensko priblížilo k vyspelým európskym krajinám, spomedzi ktorých najvyššie podiely dosahuje Holandsko (27 %) a Dánsko (19 %)[302].

V súčasnosti sa na Slovensku nachádza približne 550 kilometrov „cyklodopravných“ cyklotrás, ktoré sú využívané v rámci pravidelnej dennej dochádzky obyvateľov do zamestnania či školy, a 14 500 kilometrov cykloturistických trás s rekreačnou funkciou. Najviac kilometrov cyklotrás má na svojom území Bratislava (asi 100 km). Ostatné krajské mestá zaostávajú.[303] Doprava je pri rozvoji miest mimoriadne dôležitá a nesprávne nastavenie parametrov, ako je nekontrolovateľné budovanie ciest len pre motorovú dopravu, môže byť v budúcnosti zdrojom problémov. Projekty realizácie obnovy a rozširovania ciest je potrebné podmieniť začlenením samostatnej cyklistickej komunikácie. Pre podporu cyklistickej dopravy ako ekologického a udržateľného modu dopravy je dôležité robiť aj **nízkonákladové opatrenia** v rámci upokojovania dopravy (obmedzenia rýchlosti, spomaľovacie prahy, redukcia priestoru v centrách miest pre motorovú dopravu a pod.).

Cyklodoprava a cykloturistika v Banskobystrickom kraji

Banskobystrickým krajom neprechádza žiadna z európskych cykloturistických trás. Podľa pasportizácie cykloturistických trás[304] v Banskobystrickom kraji (pozri aj Udržateľný cestovný ruch, Mapa 16: Cykloturistické trasy v Banskobystrickom kraji (2021) sa na území kraja nachádza 190

[299] **Deľba prepravnej práce** je vyjadrená ako podiel dopravných výkonov podľa jednotlivých modov dopravy (automobil, bicykel, verejná doprava, pešia chôdza).
[300] Do práce na bicykli (2019). „Trvalo udržateľný rozvoj.“
[301] Odbor komunikácie Ministerstva dopravy a výstavby (MDV SR) pre TASR (2020). „Slovensko zatiaľ v podpore cyklistickej dopravy oproti okolitým krajinám zaostáva“.
[302] Klučka, P. (2015). „Výhody pešej dopravy a cyklodopravy v meste“. Enviromagazin 3/2015-XX. ročník.
[303] Odbor komunikácie Ministerstva dopravy a výstavby (MDV SR) pre TASR (2020). „Slovensko zatiaľ v podpore cyklistickej dopravy oproti okolitým krajinám zaostáva“.
[304] **Cyklistická cestička** – samostatná nemotoristická komunikácia určená pre cyklistov, oddelená od iných druhov dopravy
Cyklistická komunikácia – nemotoristická komunikácia určená na cyklistickú premávku s vylúčením alebo oddelením akejkoľvek motorovej dopravy.
Cyklistická trasa – trasa, ktorá je vhodná na používanie cyklistami. Určuje hlavne smerové vedenie pre cyklistov. Môže byť vedená na všetkých kategóriách PK, ktoré umožňujú jazdu cyklistom vrátane poľných, lesných a iných ciest, ktoré nemusia mať spevnený povrch, ako aj na všetkých typoch CYK. Cyklotrasa nemusí byť oddelená od ostatných účastníkov cestnej premávky. Môže byť značená príslušným cyklistickým dopravným značením ako dopravný systém cyklotrás v riešenom území alebo ako systém cykloturistických trás s príslušným cykloturistickým značením. Na jednej cyklotrase môžu byť naraz použité obe značenia, t. j. použitie jedného značenia nevylučuje ani nenahrádza použitie druhého
Cykloturistická trasa – cyklistická trasa s turistickým významom značená cykloturistickým značením podľa STN 01 8028.

cyklotrás v celkovej dĺžke viac než 3-tisíc km. 66 % trás má asfaltový povrch, 27 % je vedených po lesných cestách a 6 % po peších cestách. Červenou farbou sa značia výlučne cyklomagistrály – diaľkové trasy, ktoré vedú viacerými okresmi a často i krajmi[305]. Červené cyklotrasy sú prevažne vedené po existujúcich asfaltových komunikáciách (spolu s autami) a sú podobné turistickému značeniu. Ostatné cyklotrasy (žlté, zelené, modré) vedú prevažne po lesných a poľných cestách. V dĺžke cyklotrás je Banskobystrický kraj spolu so Žilinským krajom v porovnaní s ostatnými krajmi dominantný. Banská Bystrica sa považuje za mesto s vysokým potenciálom rozvoja cyklistickej dopravy.[306] Za relatívne dobré prepojenie je možné považovať spojenie Banskej Bystrice so Zvolenom. Naopak, absencia cyklotrás a ďalšej cyklistickej infraštruktúry je v území južne od Rimavskej Soboty a okolo Veľkého Krtíša.

Hlavnými výzvami v oblasti rozvoja cyklomobility v Banskobystrickom kraji sú:

- **neexistencia manuálov na odstraňovanie bariér** v cyklistickej (a pešej) doprave,
- **nedostatočne vybudovaná cyklistická infraštruktúra**: možnosti parkovania bicyklov pri termináloch verejnej dopravy, miesta na odkladanie bicyklov v rámci sídiel zamestnávateľov, cyklostojany, dobíjacie stanice pre elektrobicykle, šatne na prezlečenie, odpočinkové miesta, údržba a obnova cykloturistického značenia na existujúcich cykloturistických trasách a pod.,
- **nedostatočne vybudované** súvisiace **služby**: požičovne e-bikov[307], bikesharing (zdieľanie bicyklov), zdieľanie kolobežiek, zdieľanie bicyklov v rámci železničnej dopravy, využívanie služobných bicyklov zamestnancami mestských úradov a pod.,
- **slabé povedomie o cyklistickej doprave ako alternatíve individuálnej automobilovej dopravy** – potrebná zmena postoja odborníkov aj laikov ku každodennému využívaniu bicykla ako prirodzeného dopravného prostriedku aj prostredníctvom propagačných a osvetových kampaní, marketingových kampaní, verejných akcií „Do práce na bicykli", „Do školy na bicykli" či „Na bicykli do obchodu" a verejných prezentácií,
- **spracovanie a aktualizácia cyklogenerelov.**

[305] Regionálny plán udržateľnej mobility BBSK (2022)
[306] Odbor komunikácie Ministerstva dopravy a výstavby (MDV SR) pre TASR (2020). „Slovensko zatiaľ v podpore cyklistickej dopravy oproti okolitým krajinám zaostáva".
[307] V súčasnosti sú zmapované na území BBSK nasledujúce požičovne e-bikov: Požičovňa Gula Bikes Slovenská Ľupča a Dolný Harmanec, TIC Banská Bystrica, požičovňa e-bikov Sásová, požičovňa ebikov Tajov, požičovňa e-bikov Zvolenská cesta – pri Nay, Ebajk-Zvolen, požičovňa e-bikov Šumiac, požičovňa ebikov Brezno, Tále, hotel Partizán, Bystrá, požičovňa e-bikov Dami sport Donovaly, požičovňa e-bikov Krupina.

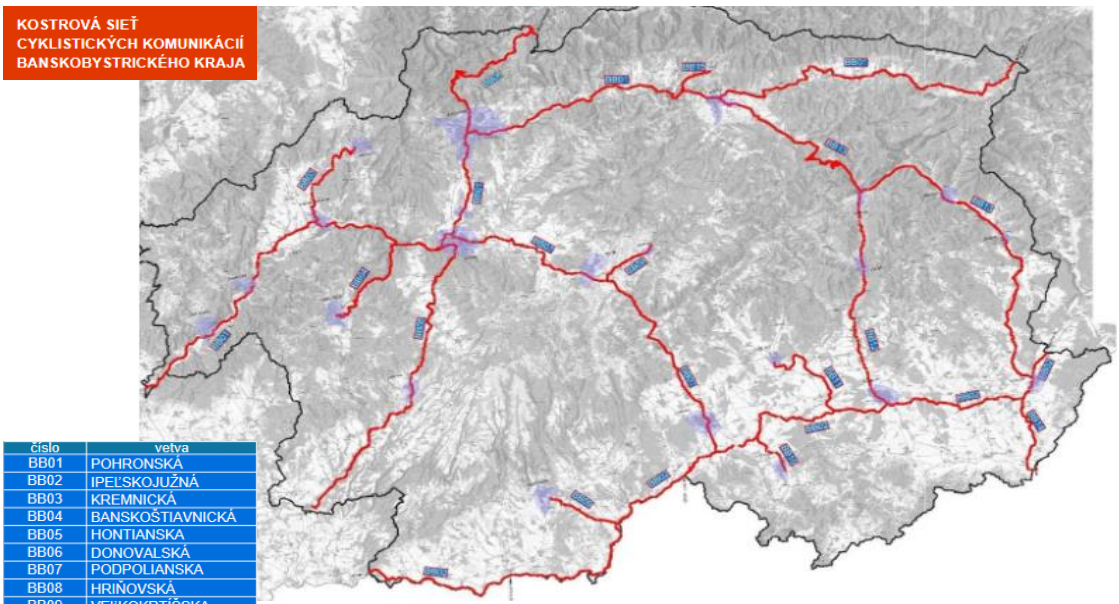
Súťaž „Do práce na bicykli“

Do práce na bicykli (DPNB) je **národná kampaň,** ktorej hlavným cieľom je podporiť rozvoj nemotorovej (najmä cyklistickej) dopravy, vyzvať samosprávy na Slovensku, aby vytvárali kvalitné podmienky pre ekologické druhy dopravy v meste, motivovať zamestnávateľov, aby budovali vo svojich sídlach vhodné podmienky pre zamestnancov, ktorí dochádzajú do práce na bicykli, a motivovať zamestnancov, aby viac používali túto formu alternatívnej dopravy pri každodennom cestovaní do práce. Vďaka súťaži „ Do práce na bicykli“ je ovzdušie na Slovensku **čistejšie ročne o viac než 297 ton oxidu uhličitého**. Práve toľko škodlivín by jej účastníci vyprodukovali, ak by počas súťažného mesiaca nešli do práce na bicykli, ale autom. Projekt „Do práce na bicykli“ sa prvýkrát uskutočnil v roku 2012 v Banskej Bystrici, o 2 roky neskôr mala súťaž už celoslovenský charakter. Pokým v roku 2015 sa do súťaže zapojilo 55 miest, v roku 2020 to bolo už 85 samospráv a počet účastníkov sa takmer strojnásobil (8 392 v r. 2020 oproti 2 870 v r. 2015). Počet odjazdených km na bicykli sa v roku 2020 priblížil k 1 miliónu.

Kostrová sieť cyklotrás – vetvy

Cyklistická doprava má výrazný potenciál rozvoja územia. Aby však bol tento potenciál naplnený, je nutné, aby cyklistická infraštruktúra spĺňala 7 základných princípov: priamosť, atraktivita, bezpečnosť, komfort, konzistentnosť, obslužnosť a dopravnú dostupnosť. Tieto princípy spĺňa Kostrová sieť cyklistických komunikácií Banskobystrického kraja (pozri aj Príloha 4: Doprava a dopravná infraštruktúra: Kostrová sieť cyklotrás Banskobystrického kraja). Je zadefinovaná ako **cyklodopravná** s vysokým dôrazom na bezpečnosť cyklistov. Hlavným cieľom kostrovej siete je poprepájať celé územie kraja bezpečnými a komfortnými cyklokomunikáciami tak, aby sa cyklista cítil bezpečne. Predpokladaná dĺžka cyklotrás v kostrovej sieti je **753 km**. V prípade realizácie aj variantných riešení predstavuje súhrnná dĺžka **1 096 km**. Celkovo je definovaných 15 vetiev. (Pozri aj Príloha 4: Doprava a dopravná infraštruktúra: Vetvy Kostrovej siete cyklotrás)

Mapa 37: Kostrová sieť cyklistických komunikácií – 15 vetiev

číslo	vetva
BB01	POHRONSKÁ
BB02	IPEĽSKOJUŽNÁ
BB03	KREMNICKÁ
BB04	BANSKOŠTIAVNICKÁ
BB05	HONTIANSKA
BB06	DONOVALSKÁ
BB07	PODPOLIANSKA
BB08	HRIŇOVSKÁ
BB09	VEĽKOKRTÍŠSKA
BB10	FIĽAKOVSKÁ
BB11	POLTÁRSKA
BB12	RIMAVSKÁ
BB13	MURÁNSKA
BB14	SLANEJ
BB15	BYSTRÁ

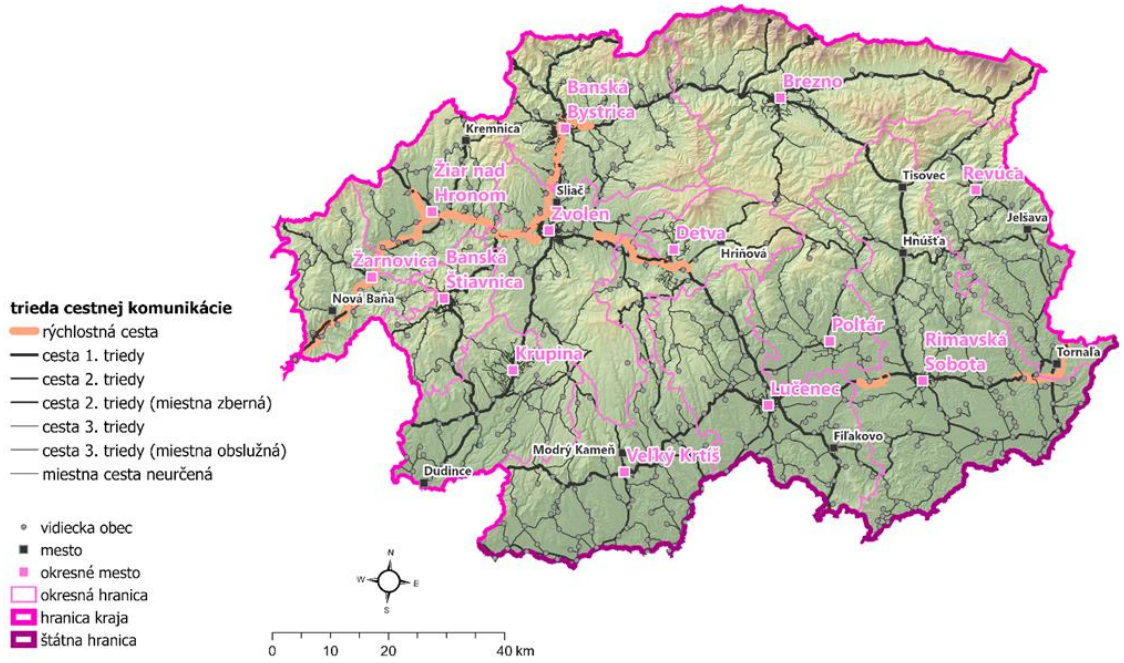
Každá vetva má svoje špecifiká a riešenia a je v inej fáze prípravy projektovej dokumentácie. Vetvy stanovujú **koridor, ktorý sa bude upresňovať v ďalších stupňoch projektových dokumentácií**. Kostrová sieť je navrhnutá tak, aby sa mohla ďalej rozvíjať aj po jej dobudovaní, a to predĺžením alebo riešením ďalších vetiev. Rieši aj vybavenosť vetiev (**odpočívadlá, smerové dopravné značenia, analyzátory dopravy, informačné strediská – BIKE POINT, odstavné zariadenia pre bicykle)** a v neposlednom rade aj doplnenie či zachovanie zelene. V rámci kostrovej siete sa odporúča realizovať **prvky pre bezpečnosť cyklistov** aj na iných komunikáciách v rámci správy BBSK: ak sa rekonštruuje cesta, zväčšiť jej krajnicu alebo zúžiť jej pruhy, realizovať ochranné alebo predradené pruhy pre cyklistov na svetelných križovatkách a pod.

V koncepcii kostrovej siete je opísaných 13 cyklistických uzlov, v ktorých sa prepájajú minimálne dve vetvy kostrovej siete. Uzly sú rozdelené na hlavné (Brezno, Banská Bystrica, Zvolen, Žiar n. Hronom, Lučenec, Rimavská Sobota, Tornaľa, Tisovec) a vedľajšie (Kriváň, Bušince, H. Breznica, Holiša, Valaská). Kostrová sieť je napojená na sieť ostatných krajov (Košický, Prešovský, Žilinský a Nitriansky kraj) a na sieť Maďarskej republiky. Na úseku rieky Ipeľ je možné doplniť most podľa potreby. Výstavba nových cyklistických komunikácií predstavuje finančné zaťaženie na údržbu, a preto je potrebné, aby BBSK v spolupráci so svojimi partnermi realizoval dohody o údržbe s dotknutými obcami a mestami alebo súkromným sektorom.

Cestná infraštruktúra

Hustota cestnej siete Banskobystrického kraja vzhľadom na rozlohu kraja patrí s dĺžkou 0,339 km/km2 k najnižším, čo, samozrejme, úzko súvisí s tým, že Banskobystrický kraj má najväčšiu rozlohu spomedzi všetkých krajov. Vzhľadom na počet obyvateľov je, naopak, hustota siete s dĺžkou 4,975 km/1 000 obyvateľov v porovnaní s ostatnými krajmi zďaleka najvyššia[308] (pozri aj Príloha 4: Doprava a dopravná infraštruktúra – Dĺžky ciest – štatistika za kraj, okresy a SPR a Dĺžky ciest – Porovnanie kraje).

Mapa 38: Cestná sieť Banskobystrického kraja

[308] Slovenská správa ciest – Cestná databanka (2021). Charakteristické údaje o cestnej sieti k 1. 1. 2020.

Zdroj: BBSK vlastné spracovanie, údaje: ©Model cestnej siete, Slovenská správa ciest, Cestná databanka 01. 01. 2021 ; Geodetický a kartografický ústav Bratislava (www.gku.sk)

Slovensko potrebuje podľa Partnerskej dohody dobudovať dopravnú infraštruktúru na európskej aj vnútroštátnej úrovni s cieľom zvýšenia konkurencieschopnosti regiónov, zlepšenia mobility obyvateľstva a tovarovej prepravy a s tým spojeným potenciálom rastu hospodárstva a zamestnanosti. Investovať do prioritných oblastí v rámci Politického cieľa 3 Partnerskej dohody sa navrhuje z viacerých dôvodov. **Pri definovaní preferencií pri investovaní** do novej cestnej infraštruktúry alebo rekonštrukcie existujúcej cestnej infraštruktúry sa postupovalo podľa osobitnej metodiky prioritizácie v **Návrhu priorít vo výstavbe cestnej infraštruktúry** (Útvar hodnoty za peniaze, MF SR (2020), Priority vo výstavbe cestnej infraštruktúry).
Ako dopravne **nevyhnutné** boli identifikované **3 skupiny priorít:**

Prvá skupina priorít: dopravná priorita

Kvalitatívne a kvantitatívne parametre dopravného systému SR nezodpovedajú súčasným a prognózovaným intenzitám dopravy a potrebám rozvoja hospodárstva. Identifikovalo sa 8 plánovaných úsekov diaľnic a ciest v dĺžke 58 km za 2 mld. eur, pri ktorých bola už dnes naplnená kapacita súčasnej cesty na viac ako 85 %. Ich príprava a dobudovanie by mali byť najvyššou prioritou. Vysokú dopravnú prioritu predstavuje aj rekonštrukcia 1 323 km ciest I. triedy v nevyhovujúcom a havarijnom stave. Pre odvrátenie ďalšej degradácie ciest I. triedy je nutné zabezpečiť adekvátne prostriedky na ich údržbu. Ďalšou prioritou je rozšírenie úseku diaľnice D1.

Druhá skupina priorít: dobudovanie TEN-T CORE

Pre splnenie záväzku voči EÚ (*Záväzky SR vyplývajúce z nariadenia EP a Rady EÚ č. 1315/2013 – dobudovanie základnej siete TEN-T do roku 2030 a súhrnnej siete TEN-T do roku 2050*) je potrebné dokončenie siete TEN-T CORE (základná sieť) do roku 2030. Podľa Partnerskej dohody nedobudované diaľnice a rýchlostné cesty zaradené do siete TEN-T, ktoré neumožňujú kvalitné a rýchle dopravné spojenie medzi regiónmi či okolitými štátmi negatívne vplývajú na rozvoj hospodárstva, životné prostredie, bezpečnosť cestnej premávky a tvoria prekážku v mobilite obyvateľstva. Dokončenie siete TEN-T CORE vrátane severojužného prepojenia má stáť 3,4 mld. eur (236 km).

Tretia skupina priorít: spoločenské priority

Ďalších 1 030 km úsekov za 11 mld. eur sa odporúča realizovať podľa ukazovateľa spoločenskej priority.

Cestná sieť v Banskobystrickom kraji

Strategický plán rozvoja dopravy SR do roku 2030 definoval niekoľko najväčších problémov v oblasti cestnej infraštruktúry na Slovensku, ktoré sú aktuálne aj v Banskobystrickom kraji[309]: prekročenie návrhových kapacít ciest I. triedy, vysoké intenzity nákladných vozidiel na cestách I.

[309] Ministerstvo dopravy, výstavby a regionálneho rozvoja Slovenskej republiky (2016). Strategický plán rozvoja dopravy SR do roku 2030 – Fáza II

triedy a vysoký pomer tranzitnej dopravy pri vybraných mestách, obťažná dostupnosť diaľnic a rýchlostných ciest z vybraných okresov (čo sa týka najmä okresov RS, PT, RA), nedostatok vlastných technických prostriedkov na údržbu ciest a ich nedostatočné financovanie a stavebno-technický stav ciest a mostov a ich nevyhovujúce parametre z hľadiska bezpečnosti a vplyvu na životné prostredie.

Na zlepšenie stavu cestnej infraštruktúry a dostupnosti kraja je potrebné dobudovať kľúčové úseky TEN-T siete a siete pripojenej na TEN-T. Chýbajú úseky R1 (20,4 km), R2 (takmer 60 km), R3 (53 km) a R7 (takmer 59 km), ktoré sú v rozličnom stave projektovej prípravy. Kvalita **ciest v kraji sa v čase prakticky nemení. Podiel ciest v nevyhovujúcom a havarijnom stave sa dlhodobo pohybuje na úrovni okolo 43 %.** Najhoršie sú na tom okresy Poltár, Veľký Krtíš a Banská Štiavnica, kde sa podiel ciest v zlom stave[310] pohybuje na úrovni nad 50 %.

Cestná sieť TEN-T

Pod Základnú (CORE) sieť TEN-T na území Banskobystrického kraja **patrí koridor Budapešť – Zvolen, ktorý bude viesť na území Slovenska pravdepodobne úsekom R3 Šahy – Zvolen[311].** Základná sieť TEN-T je vedená v Banskobystrickom kraji po I/66, R1 a I/65 a väčšinou nezodpovedá požiadavkám na parametre TEN-T, **v budúcnosti by mala ísť pravdepodobne cez kraj po rýchlostných cestách R3 – R1 – R3.** V prevádzke je v roku 2020 v parametroch TEN-T iba úsek R1 Zvolen – Žiar nad Hronom a obchvat Žiaru nad Hronom cestou R2, ktorý však zatiaľ nie je na oficiálnej trase TEN-T. **Trasy súhrnnej siete TEN-T** sú vedené po cestách R1, I/9, I/16, R2 a I/59.

Cesty I. triedy nezodpovedajú požiadavkám na parametre TEN-T. Po dokončení siete rýchlostných ciest by mali úseky súhrnnej siete TEN-T v Banskobystrickom kraji viesť po rýchlostných cestách R1 a R2. V roku 2020 sú v prevádzke v parametroch TEN-T úseky R1: Nitra – Žiar nad Hronom a Zvolen – Banská Bystrica, sever a úseky R2: Zvolenská Slatina – Kriváň, obchvat Oždian a obchvat Tornale. Pod cestnú sieť **pripojenú** na TEN-T sa zaraďuje R7.

Nedobudované úseky rýchlostných ciest patriace do TEN-T alebo s pripojením na TEN-T v Banskobystrickom kraji

V rámci základnej a súhrnnej siete TEN-T a siete prepojenej na TEN-T je v kraji **potrebné dobudovať spolu 191,635 km rýchlostných ciest**. V SPR Banská Bystrica – Brezno je to 20,40 km R1. V SPR Lučenec – Veľký Krtíš – Poltár je to takmer 60 km R7 v úseku Čaka-Lučenec a takmer 19 km úsek R2 Lovinobaňa-Ožďany. V SPR Revúca – Rimavská Sobota je potrebné dobudovať spolu 28 km R2 v úseku Lovinobaňa-Figa. V SPR Zvolen – Detva – Krupina sa plánuje dobudovať úsek 12,5 km R2 začínajúci mimoúrovňovým napojením na rýchlostnú cestu R1 pri Kováčovej a končiaci na začiatku úseku R2 Zvolen – Pstruša. Ďalším úsekom je takmer 53 km R3 Zvolen-Šahy (Pozri Tabuľka 23: Nedobudované úseky rýchlostných ciest patriacich do alebo pripojených na TEN-T po SPR

[310] Pri hodnotení kvality cestnej siete vychádzame z údajov hodnotenia stavebno-technického stavu ciest podľa z Cestnej databanky. Používame výrazy „zlý“ a „dobrý“ stav.

- „Dobrý stav“:
  - cesty v kvalite: 1 - Veľmi dobrý, 2 - Dobrý, 3 - Vyhovujúci,
  - mosty v kvalite: 1 – Bezchybný, 2 – Veľmi dobrý, 3 – Dobrý, 4 – Uspokojivý,
- „Zlý stav“:
  - cesty v kvalite: 4 – Nevyhovujúci, 5 – Havarijný stav,
  - mosty v kvalite: 5 – Zlý, 6 – Veľmi zlý, 7– Havarijný.

[311] Konkrétna trasa rýchlostnej cesty R3 v južnom úseku (Zvolen – Šahy) zatiaľ nie je stanovená. Úsek je v čase prípravy tohto dokumentu v stave prípravy – proces EIA.

Tabuľka 23: Nedobudované úseky rýchlostných ciest patriacich do alebo pripojených na TEN-T po SPR

okres	R1		R2					R3	R7		spolu km RC dobudovať
	BB - Slovenská Ľupča	Slovenská Ľupča - Korytnica	Zvolen západ - Zvolen východ	Lovinobaňa - Ožďany	Ožďany - Zacharovce	Zacharovce - Bátka	Bátka - Figa	Zvolen - Šahy	Čaka-Veľký Krtíš	Veľký Krtíš-Lučenec	
SPR BB-BR	**8,100**	**12,300**									**20,400**
Banská Bystrica	8,100	12,300									20,400
Brezno											0
SPR LC-PK-VT	**0**	**0**	**0**	**18,970**	**0**	**0**	**0**	**0**	**25,876**	**32,939**	**77,785**
Lučenec				18,970						15,915	34,885
Poltár											0
Veľký Krtíš									25,876	17,024	42,900
SPR RS-RA	**0**	**0**	**0**	**2,745**	**10,558**	**8,305**	**6,319**	**0**	**0**	**0**	**27,927**
Rimavská Sobota				2,745	10,558	8,305	6,319				27,927
Revúca											0
SPR BS-ZH-ZC	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**	**0**
Banská Štiavnica											0
Žiar nad Hronom											0
Žarnovica											0
SPR ZV-DT-KA	**0**	**0**	**12,523**	**0**	**0**	**0**	**0**	**53,000**	**0**	**0**	**65,523**
Zvolen			12,523					18,700			31,223
Detva											0
Krupina								34,300			34,300
BBSK	**8,100**	**12,300**	**12,523**	**21,715**	**10,558**	**8,305**	**6,319**	**53,000**	**25,876**	**32,939**	**191,635**

Zdroj: NDS, a.s.

Spojenie východ – západ (Bratislava – Košice)

Napriek potrebe rýchleho spojenia Bratislavy s východom Slovenska nevedie cez Banskobystrický kraj hlavná západo-východná trasa. Vedie oveľa dlhšou severnou stopou údolím Váhu, aj keď vzhľadom na nedokončenosť diaľnice D1 sa dnes využíva rýchlostná cesta R1 a cesta I/59 z Banskej Bystrice cez Donovaly do Ružomberka.

Hlavnou prioritou[312] samosprávneho kraja je pokračovanie vo výstavbe rýchlostnej komunikácie R2, ktorá je nevyhnutná aj z dôvodu podpory najmenej rozvinutých okresov (NRO), medzi ktoré sú zaradené aj okresy Lučenec a Rimavská Sobota**.** Výstavba dopravnej infraštruktúry je potrebná aj z hľadiska rozvoja podnikateľských aktivít a získania strategického investora v týchto okresoch.

Rýchlostná cesta R7 (prepojenie od Nových Zámkov na Veľký Krtíš a Lučenec) je nutná pre rozvoj územia okresov Veľký Krtíš a Lučenec. R7 zabezpečí napojenie na cestu R2, a teda spojenie západného a východného Slovenska južnou trasou, ale najmä ťažko dostupného okresu Veľký Krtíš s okresmi Lučenec a Rimavská Sobota.

[312] Banskobystrický samosprávny kraj (2022). Regionálny plán udržateľnej mobility Banskobystrického samosprávneho kraja.

Spojenie sever – juh (Poľsko – Maďarsko)

Banskobystrickým krajom je naplánovaná severojužná trasa siete TEN-T Martin – Žiar nad Hronom – Zvolen – Šahy (R3)[313], ktorej najmä južná časť má význam pre rozvoj kraja.[314] Po jej dokončení ponúkne R3 najkratšie a najrýchlejšie severojužné prepojenie Budapešti s Poľskom s napojením na R1 a R2 a s križovaním s významnou západno-východnou trasou v dopravnom uzle Zvolen. Pre budúce trasovanie siete TEN-T spájajúce R1 a D1, pre ktoré sa aktuálne vypracúvajú porovnávacie štúdie[315], existujú viaceré alternatívne riešenia:

- predĺženie trasy rýchlostnej cesty R1 o nový úsek Banská Bystrica – Ružomberok, čím by vzniklo strategické severojužné prepojenie Maďarsko – Slovensko – Poľsko,
- spojenie R3 Žiar nad Hronom – tunel Remata – Martin,
- spojenie R3 Banská Bystrica, Kostiviarska – Turček – Martin.

Cesty I. triedy a rýchlostné cesty (RC)

Banskobystrický kraj má najmenšiu sieť ciest I. triedy spomedzi všetkých krajov.[316] (Pozri aj Príloha 4: Doprava a dopravná infraštruktúra Dĺžkyciestštatistikazakraj, okresy a SPR, Dĺžky ciest – kraje). Cesty I. triedy tvoria zhruba pätinu celej cestnej siete kraja. Okres Poltár je jediným okresom, ktorý nemá žiadne cesty I. triedy. Až 38 % ciest I. triedy je v zlom technickom stave, pričom tento podiel sa v porovnaní s rokom 2015 zvýšil o 4 p. b. (pozri aj Príloha 4: Doprava a dopravná infraštruktúra: Stav ciest I., II. a III. triedy v Banskobystrickom kraji podľa SPR a Stav ciest I. triedy v SR podľa správcov).

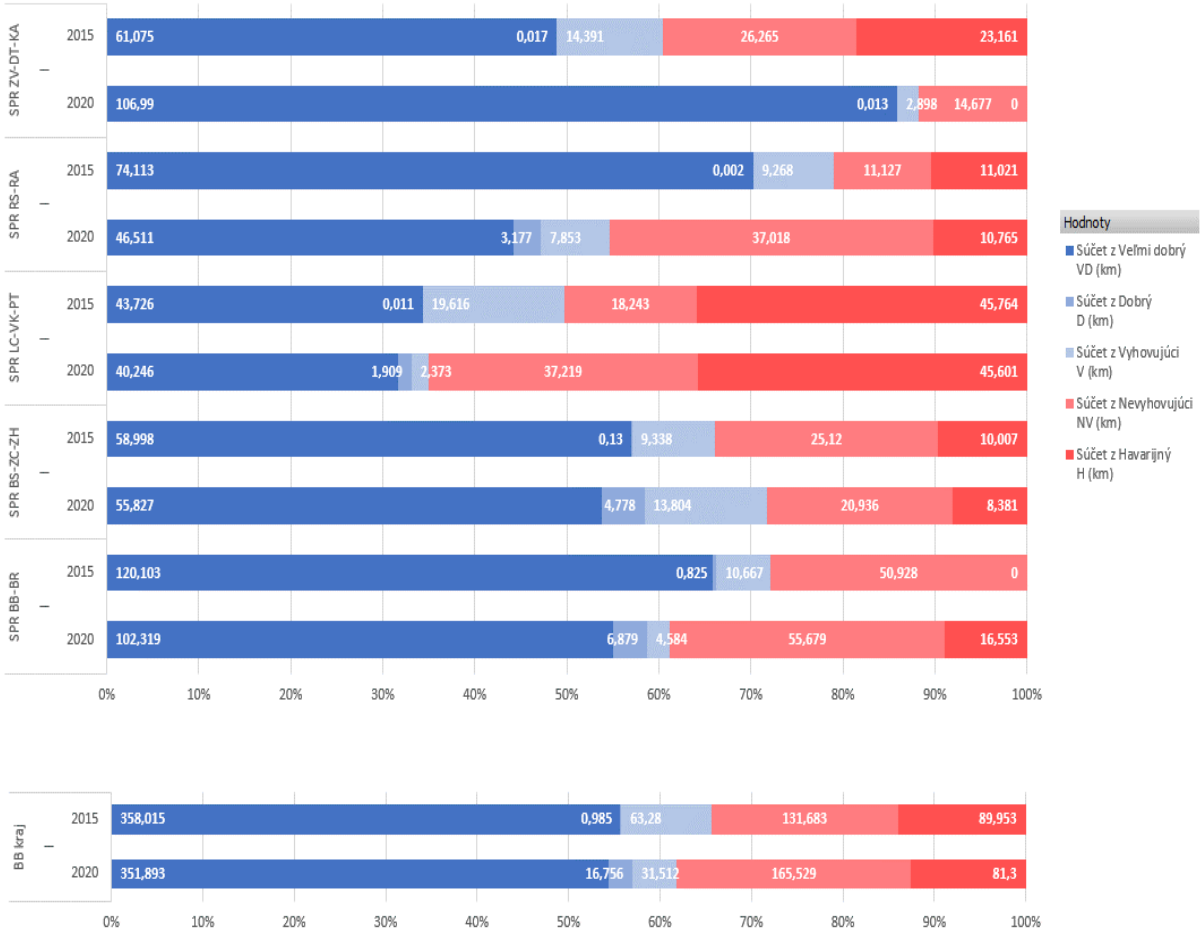
[313] Dopravný koridor Zvolen – Šahy patrí do siete TEN-T – základná sieť – ostatné. Vybudovanie úseku rýchlostnej cesty R3 v koridore Šahy – Zvolen je jedným z variantov, ktorým povedie v budúcnosti základná sieť TEN-T. Koridor Zvolen – Banská Bystrica – Ružomberok patrí do súhrnnej siete TEN-T.

[314] Územím Banskobystrického kraja vedie časť úseku R3 Šahy – Zvolen, ktorý je v stave prípravy (proces EIA) a v prípade jeho realizácie bude súčasťou základnej siete TEN-T, čo zaväzuje Slovensko naplniť štandardy TEN-T už do roku 2030.

[315] Štúdia MDV SR a ÚHP 2020 má navrhnúť optimálne riešenie priechodu rýchlostnej cesty v trase sever – juh cez Banskobystrický kraj.

[316] IVSC BB – Investičná výstavba a správa ciest Banská Bystrica – správca ciest I. triedy s v porovnaní s IVSC Bratislava, IVSC Košice a IVSC Žilina.

Graf 89 : Stav ciest I. triedy podľa SPR

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa SSC – PREHĽAD STAVU CIEST I., II. a III. triedy stav na základe prehliadok vykonávaných správcom ciest STAV CIEST K: 06/2020 a 06/2015

Trasy súhrnnej siete TEN-T vedené po cestách I. triedy I/9, I/16 a I/59 nezodpovedajú požiadavkám na parametre TEN-T. Návrhové kapacity ciest I. triedy sú v Banskobystrickom kraji (tak ako aj vo väčšine krajov) významne prekročené, silno preťažených je cca 50 % dĺžky ciest I. triedy. Nízke úrovne kvality dopravy sú identifikované na cestách I/66 medzi Banskou Bystricou a Breznom, I/66 v severo-južnom smere a I/16 v úseku Zvolen – Detva.[317]

Prudký nárast intenzity ťažkej nákladnej tranzitnej dopravy z juhu na sever je príčinou krízovej situácie na cestách I/65 cez horský priechod Kremnické Bane a Kremnicu a I/59 cez horský priechod Donovaly, ktorých kapacity sú viacnásobne prekročené. Hustá premávka na týchto cestách je príčinou vysokej nehodovosti a zhoršujúcej sa kvality života obyvateľov dotknutých obcí z dôvodu nárastu emisií a hluku. Stav začína byť alarmujúci aj preto, že preťažené úseky často vedú chránenými územiami v rámci Natura 2000. **Najvýznamnejšie cesty I. triedy** dosahujú intenzitu dopravy až 13 000 vozidiel /24 hod., pričom medzi najfrekventovanejšie úseky patrí I/16 Zvolen – Lučenec, I/59 Banská Bystrica – Ružomberok, I/65 Kremnica – Kremnické Bane, I/66 Banská Bystrica – Brezno a I/66 Zvolen – Dobrá Niva (pozri aj Príloha 4

[317] Ministerstvo dopravy, výstavby a regionálneho rozvoja Slovenskej republiky (2016). Strategický plán rozvoja dopravy SR do roku 2030 – Fáza II.

Graf 113).

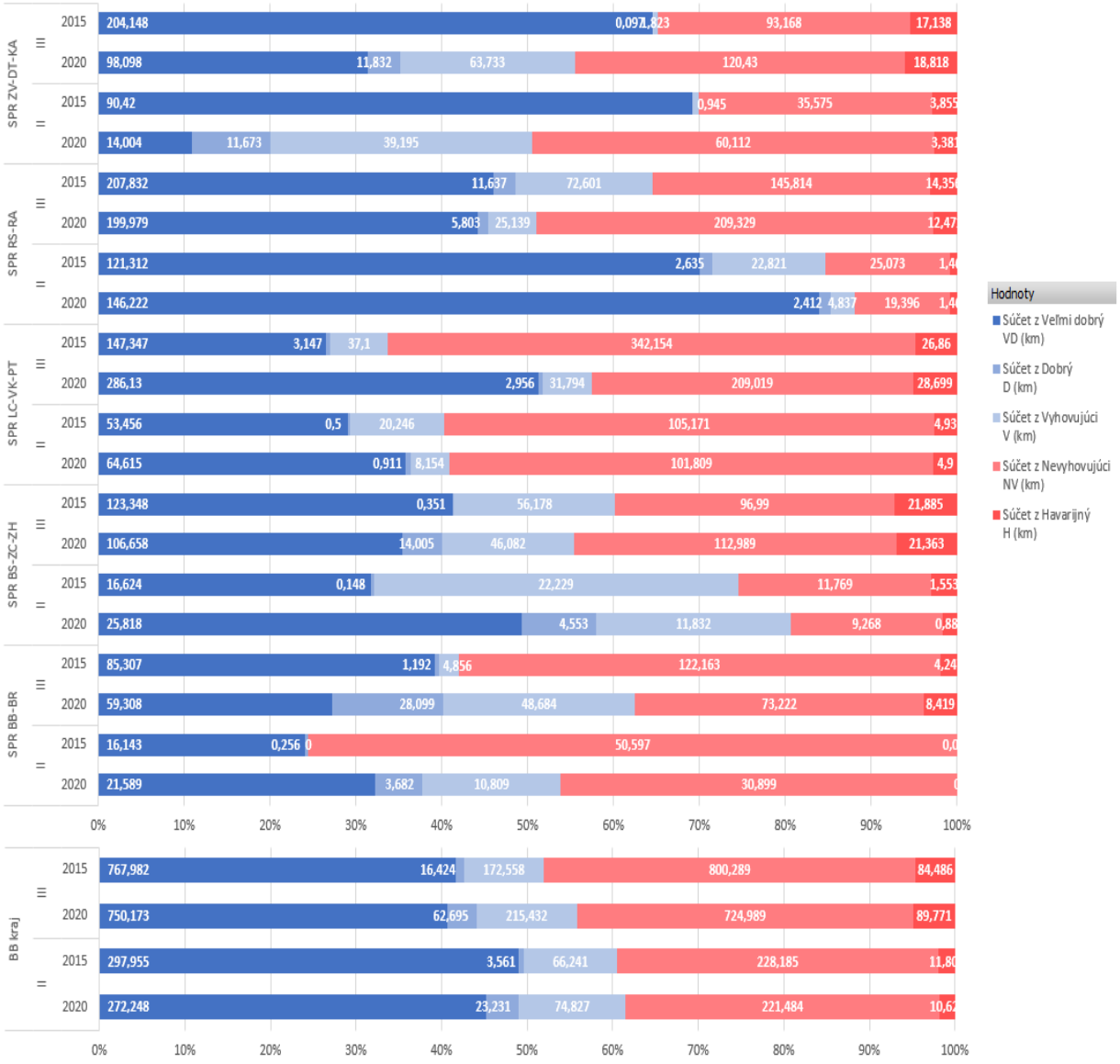
Rýchlostná cesta R1 je najvýznamnejšou a najzaťaženejšou komunikáciou na území kraja s najväčším zaťažením cez Banskú Bystricu s intenzitou vyše 35-tisíc vozidiel za 24 hodín a medzi Žiarom nad Hronom a Zvolenom s intenzitou až 28,5 tisíca vozidiel za 24 hodín.[318] R2 je ďalšou RC s intenzitou až 28,5 tisíca vozidiel za 24 hodín. Najviac zaťažený úsek je medzi Detvou a Kriváňom. ÚPN VÚC BBSK ráta popri výstavbe rýchlostných ciest R1, R2, R3 a výhľadovo aj R7 aj súbežných ciest I/66, I/69 tam, kde chýbajú alebo prechádzajú centrom miest. Navrhuje sa aj rekonštrukcia ciest I. triedy I/71 Lučenec – Fiľakovo s obchvatmi obcí, I/72 na Čertovicu aj z Brezna do Rimavskej Soboty s obchvatom Tisovca, I/51 do Hontianskych Nemiec, I/14 do Banskej Bystrice, preložka a rekonštrukcia I/75 pri Lučenci.

Cesty II. a III. triedy

Banskobystrický kraj má najväčšiu sieť ciest II a III. triedy zo všetkých krajov v SR v celkovej dĺžke viac než 2,4 tis. km[319]. Hustota cestnej siete vzhľadom na rozlohu územia je však najnižšia (Pozri aj Príloha 4: Doprava a dopravná infraštruktúra Príloha 4: Doprava a dopravná infraštruktúra Dĺžky ciest – štatistika za kraj, okresy a SPR)**. 39 % ciest II. triedy a 44 % ciest III. triedy je v nevyhovujúcom alebo havarijnom stave. V porovnaní s ostatnými krajmi je kvalita ciest II. a III. triedy druhá najhoršia po Bratislavskom kraji. V nevyhovujúcom stave je 221 km II. triedy a 725 km ciest III. triedy. V havarijnom stave je 11 km ciest II. triedy a 90 km ciest III. triedy** (pozri aj Príloha 4: Doprava a dopravná infraštruktúra Stav ciest I., II. a III. triedy v Banskobystrickom kraji podľa SPR, Stav ciest II. a III. triedy v SR podľa krajov).

[318] Dopravoprojekt, a. s., Zvolen (2019). Dopravný model Banskobystrického kraja (interné dokumenty BBSK).
[319] V roku 2020 ju tvorilo 2445,48 km podľa: Dĺžka ciest, zdroj: Štatistický úrad SR, Verejná databáza DATAcube). Majiteľom ciest II. a III. triedy je BBSK a správcom BBRSC.

Graf 90: Stav ciest II. a III. triedy v Banskobystrickom kraji podľa SPR

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa SSC – PREHĽAD STAVU CIEST I., II. a III. triedy stav na základe prehliadok vykonávaných správcom ciest STAV CIEST K: 06/2020 a 06/2015

BBSK má v cestnej a dopravnej infraštruktúre nadmerný investičný dlh, ktorý sa týka výstavby, rekonštrukcie a modernizácie existujúcich ciest, ale aj výstavby nových cestných prepojení. Potrebné sú tiež investície do budovania obchvatov a preložiek na cestnej sieti BBSK, keďže najvyššie intenzity na cestách II. a III. triedy má doprava vedená v intravilánoch miest.

Na bežné výdavky na letnú a zimnú údržbu ciest vynakladá kraj ročne zhruba 15 mil. eur. Priemerná suma údržby na 1 m^2 dosahuje 0,5 eur. Odporúčaná čiastka je 1,7 eur na m^2, čo by znamenalo na udržateľnú starostlivosť o cesty II. a III. triedy každoročne vynakladať na údržbu sumu vyše 26 mil. eur.[320] Analýza kapitálových výdavkov ukázala, že investičné akcie realizované v priebehu roka pokryjú odstránenie nevyhovujúcich stavov na vybraných cestách, efektívne však nepokrývajú predchádzanie „prirodzeného úpadku" kvalitných ciest z kvalitatívnej kategórie 1 – 3

[320] Banskobystrický samosprávny kraj (2022). Regionálny plán udržateľnej mobility Banskobystrického samosprávneho kraja.

do kvalitatívnej kategórie 4 – 5, ktorý sa pohybuje približne na úrovni 1,8 % ročne. Dĺžka zrekonštruovaných úsekov v priebehu roka je takmer rovnaká ako dĺžka úsekov, ktoré v danom roku zdegradujú do zlej kvality. Výsledkom je, že kvalita cestnej siete dlhodobo stagnuje. Riešením by mohla byť jednorazová štrukturálna oprava všetkých ciest v nevyhovujúcom alebo havarijnom stave, ktorá je však ďaleko za investičnými možnosťami kraja.

Tabuľka 24: Prehľad bežných a kapitálových výdavkov BBSK v súvislosti s novými stavbami a technickým zhodnotením cestnej siete

Kapitálové výdavky (EUR)	2017	2018	2019	2020	Ø/ 1 rok
Rozpočet (EUR)	14 294 026	26 166 030	50 943 988	41 645 448	33 262 373
Čerpanie (EUR)	7 852 807	8 402 631	17 622 609	nie je vyčíslené	11 292 682

Bežné výdavky [EUR]	2017	2018	2019	2020	Ø/ 1 rok
	12 349 730	14 732 202	14 415 549	13 398 000	13 723 870

V tabuľke je prehľad kapitálových výdavkov Banskobystrického kraja, ktoré sú rozpočtované v súvislosti s realizáciou nových stavieb a so stavbami, ktoré zabezpečujú technické zhodnotenie existujúcej cestnej siete. BBSK sa snaží kapitálové výdavky zvyšovať (údaje z roka 2020 sú k novembru). Čerpanie kapitálových výdavkov predstavuje priemerne 41 % rozpočtovaných výdavkov[321].

Mosty a ich stav

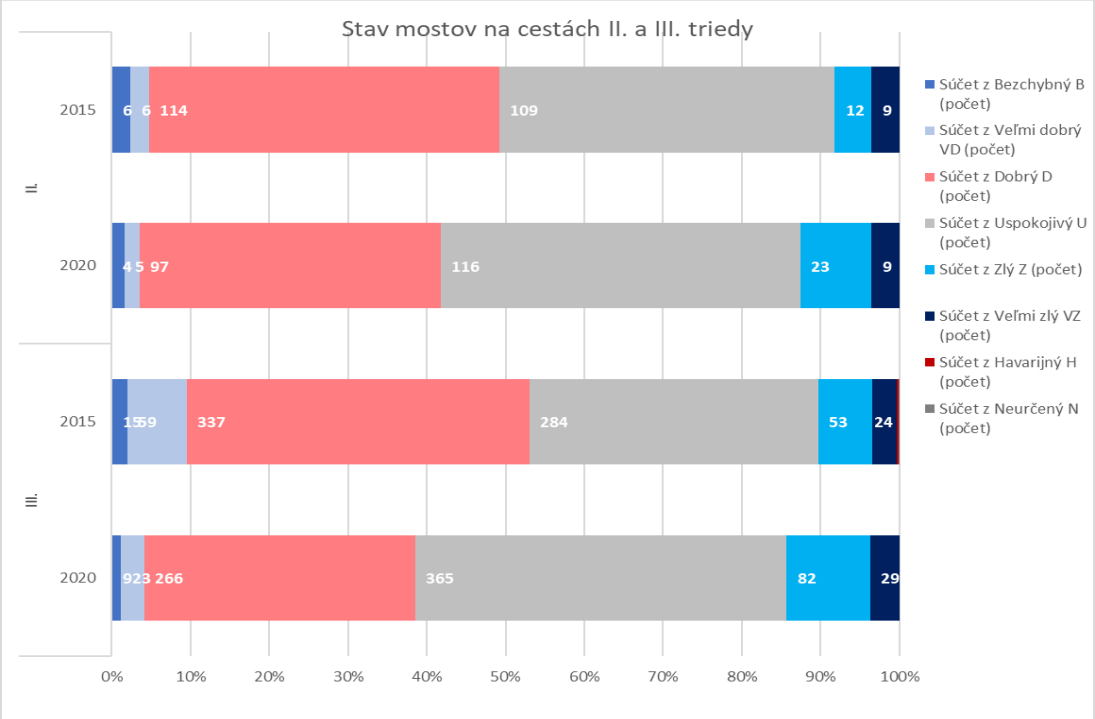
Na území Banskobystrického kraja je **1 613 mostov**, čo tvorí pätinu všetkých mostov v SR. 17 % mostov je v zlom, veľmi zlom alebo havarijnom stave, čo je o 1 p. b. menej ako celoslovenský priemer. Najhorší stav mostov je v SPR Banská Bystrica – Brezno. Na cestách II. a III. triedy **v správe kraja** je celkovo **1 029 mostov**. **V roku 2020 bolo 14 % z nich v zlom alebo veľmi zlom stavebno-technickom stave.** Podobne ako pri cestách, aj degradácia mostov sa z roka na rok zvyšuje. Príčinou je nedostatočné financovanie, a to nielen veľkých opráv a rekonštrukcií, ale tiež bežnej stavebnej i nestavebnej údržby. Kraj by potreboval viac finančných prostriedkov na údržbu a opravy mostov, ako aj zabezpečenie kapacít na výkon údržby mostov, čím by sa mohlo predísť potrebe kapitálových výdavkov na projektovú prípravu a realizáciu mostov v rekonštrukciách (pozri aj Graf 99 Stav mostov na cestách II. a III. triedy a Graf 100 Stav mostov na cestách I., II. a III. triedy podľa SPR).

Tabuľka 25: Stavebný stav mostov v správe BBSK

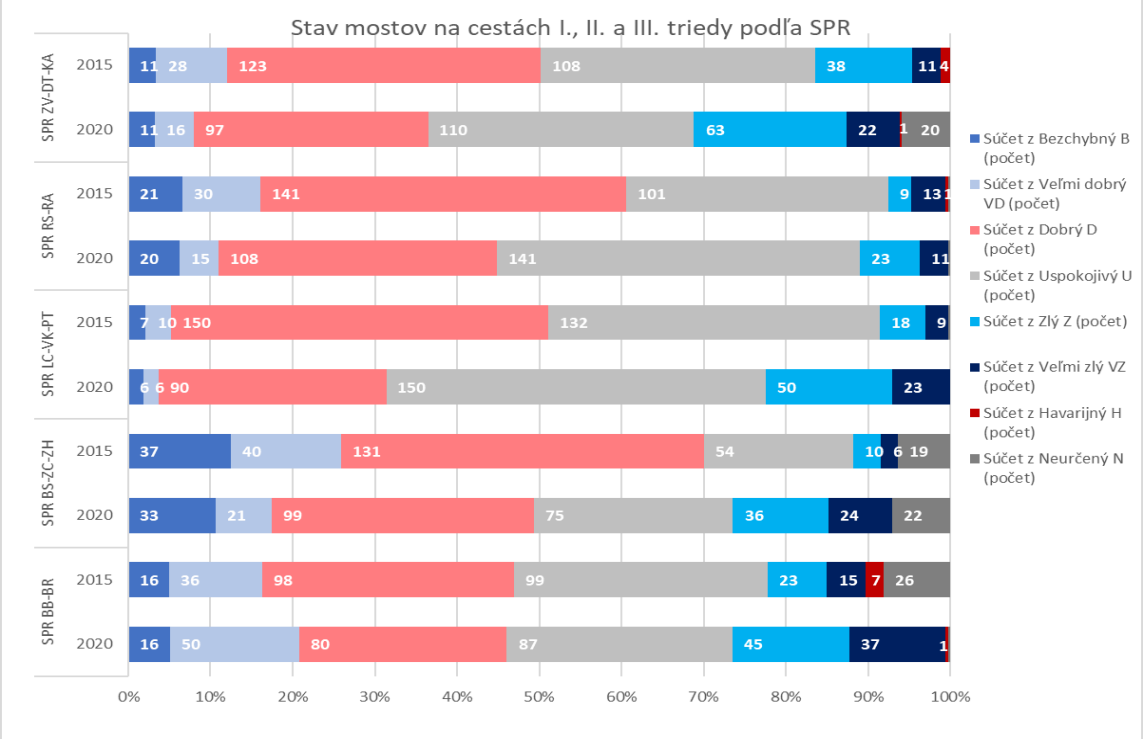
Stav k	1-bezchybný	2-veľmi dobrý	3-dobrý	4-uspokojivý	5-zlý	6-veľmi zlý	7-havarijný	Spolu
31.12.2017	21	33	434	434	72	36	0	**1030**
31.12.2018	21	30	429	438	75	35	0	**1028**
31.12.2019	19	30	433	432	80	34	0	**1028**
31.12.2020	19	22	362	486	103	37	0	**1029**

[321] Banskobystrický samosprávny kraj (2022). Regionálny plán udržateľnej mobility Banskobystrického samosprávneho kraja.

Graf 91: Stav mostov na cestách II. a III. triedy

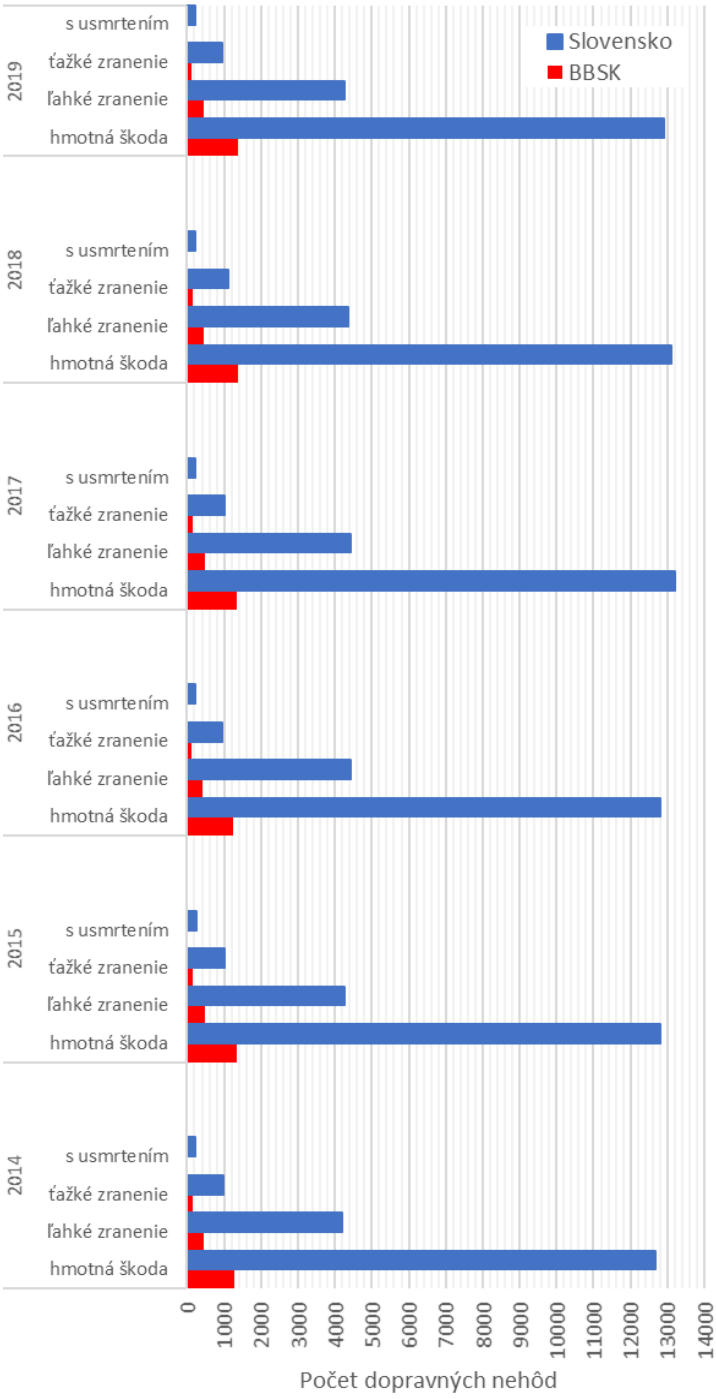

Graf 92: Stav mostov na cestách I., II. a III. triedy podľa SPR

Bezpečnosť v doprave

Graf 93: Počet dopravných nehôd podľa kategórií

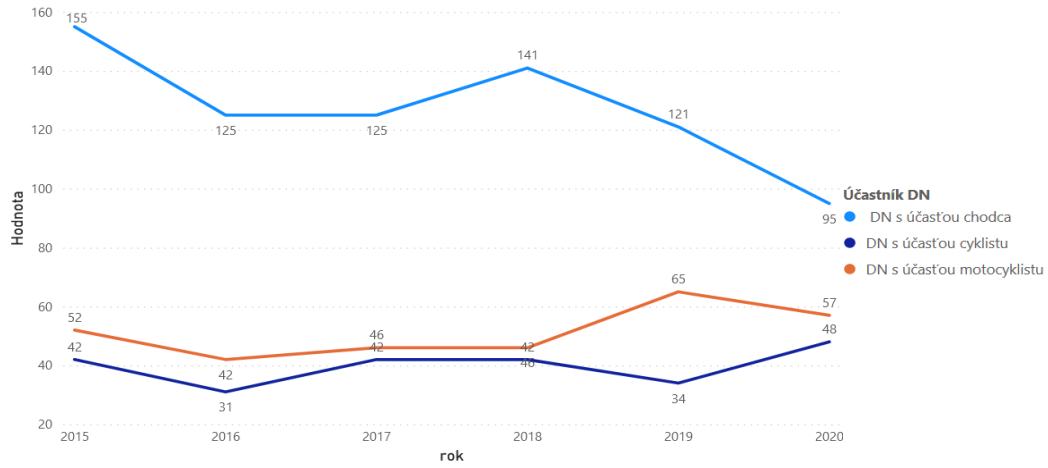

Nehodovosť na cestách má z dlhodobého hľadiska (posledných 10 rokov) klesajúci trend, a to na celoslovenskej, ako aj krajskej úrovni. V kategórii dopravných nehôd s hmotnou škodou v období 2014 – 2019 prišlo v SR k nárastu o 2 %, pokým v BBSK až o 6 %. Pokles dopravných nehôd s usmrtením na Slovensku (–6 %) sa však neprejavil aj v BBSK, kde došlo k prírastku týchto **najťažších nehôd (+5 %)**. Relatívny úbytok dopravných nehôd s ťažkým zranením (–24 %) je v BBSK zhruba o pätinu vyšší ako v celej SR (–3 %). Nehody s ľahkým zranením stúpli o 5 %, čo je viac ako priemerný nárast v SR (+1,5 %). Najviac dopravných nehôd bolo evidovaných v obciach a na miestnych a účelových cestách, dopravných nehôd s následkom na živote a zdraví bolo najviac na cestách I. triedy.

Z celkového počtu **1 467 dopravných nehôd** v BBSK v roku 2019 bolo 953 nehôd v obci a 514 mimo obce. **Počet dopravných nehôd v BBSK sa celkovo znížil v období 2014 – 2019 o 8 %** a kraj sa umiestnil v poradí na 3. najlepšom mieste v počte dopravných nehôd za TSK a TTSK. V rámci celkového počtu dopravných nehôd v BBSK na rýchlostných cestách dochádza k stagnácii nehodovosti, na cestách I. a II. triedy je možné hovoriť o ľahkom poklese nehodovosti, na cestách III. triedy zostáva rovnaký stav.

Zdroj: Štatistický úrad SR; Ministerstvo vnútra Slovenskej Republiky: Kompletná štatistika

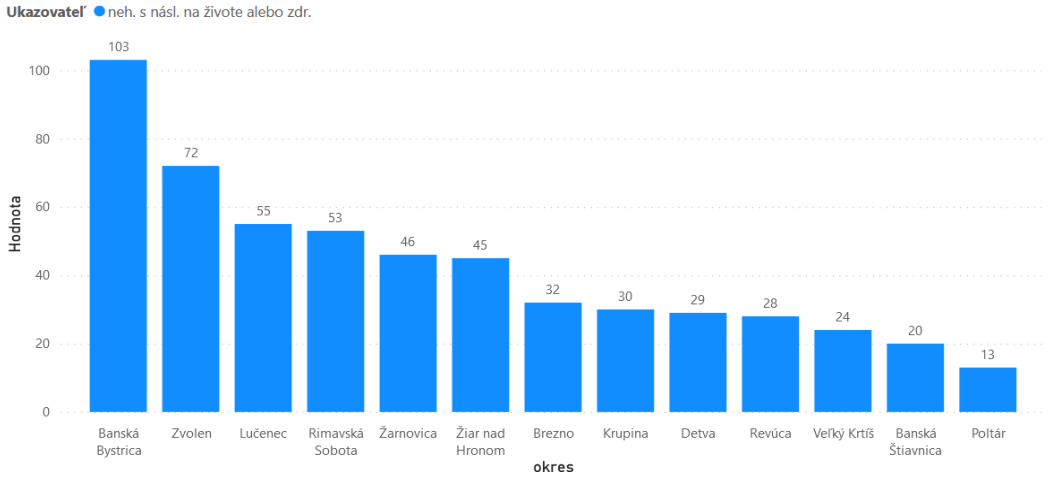
Graf 94: Dopravné nehody podľa účastníkov v BBSK v r. 2015 – 2020 (Zdroj údajov: R-PUM)

Zdroj: KDI PZ BB

V roku 2020 sa znížil počet dopravných nehôd s účasťou chodca o 39 %. Dopravné nehody s účasťou cyklistov a motocyklistov majú mierne rastúci trend. V Banskobystrickom kraji došlo v roku 2019 k **550 závažným dopravným nehodám** (s následkom na živote alebo zdraví), pričom takmer v tretine došlo v okresoch **Banská Bystrica a Zvolen.** Najmenší počet týchto nehôd bolo zaznamenaných v okrese Poltár, v ktorom ako jedinom nie je vybudovaná cesta I. triedy. Na prvom mieste v počte závažných dopravných nehôd sa s počtom 135 v roku 2019 umiestnil SPR Banská Bystrica – Brezno, v porovnaní s rokom 2014 však v SPR Banská Bystrica – Brezno počet závažných dopravných nehôd klesol o 3,57 %. Najvýraznejší pokles dopravných nehôd v období 2014 – 2019 sa zaznamenal v SPR Lučenec – Veľký Krtíš – Poltár (o 13,2 %). Hoci SPR Banská Štiavnica – Žarnovica – Žiar nad Hronom skončilo 3. v poradí v počte závažných dopravných nehôd, vykázalo najvyšší nárast závažných dopravných nehôd, a to až o 18,08 % v roku 2019 v porovnaní s rokom 2014.

Graf 95: Dopravné nehody s následkom na živote alebo zdraví v BBSK v r. 2019

Zdroj údajov : KDI PZ BB

Nehodové úseky na cestách vo vlastníctve BBSK:

- Banská Bystrica – II/578, úsek 0,000 – 0,800 km (intravilán mesta)
- Lučenec – III/585, úsek (intravilán mesta),
- Žiar n. Hronom – III/2492 (R1), úsek km 218,000 – 219,000 (1,000 km) Extravilán Jalnej;
- Rimavská Sobota – II/531, úsek km 8,400 – 9,550 (1,150 km) Mesto Rimavská Sobota

Pri modernizácii cestnej a železničnej siete je s cieľom zníženia nehodovosti potrebné aplikovať prvky zvyšujúce bezpečnosť cestnej premávky, ako sú svetelná a zvuková signalizácia, dopravné značenie, závory, kamerové systémy, oplotenie, zvodidlá a pod.

Železnice

Železničná doprava prepravila v roku 2018 na Slovensku 3 % prepravených osôb a zabezpečila 10 % prepravných výkonov v osobnej doprave. Prepravila tiež 22 % celkového objemu tovarov a jej podiel na prepravných výkonov predstavoval 19 %. **Na celkových emisiách z dopravy v SR v roku 2018 sa podieľala železničná doprava 1,2 % podielom**. Železničná doprava je environmentálne výhodným druhom dopravy, pretože veľké objemy komodít sú prepravované na veľké vzdialenosti nielen rýchlo a bezpečne, ale aj s minimálnym dosahom na životné prostredie.[322] Zníženie vplyvu železničnej dopravy na životné prostredie vyplýva hlavne z vyradenia parných rušňov a zavedenia elektrifikácie sietí železníc. Táto elektrifikácia predstavuje vyššie náklady na vybudovanie, avšak investície sa vracajú v podobe nižších prevádzkových nákladov. Alternatívou sú vlaky na batérie alebo vodíkový pohon. Železničná doprava však zaznamenáva pokles dopytu po nej. Medzi negatívne faktory železničnej dopravy patria problematická kvalita poskytovaných služieb a nedostatočná infraštruktúra, ktorá nepokrýva celé územie SR. V posledných rokoch dochádza k modernizácií železničných tratí, čo by mohlo ďalej znížiť objem vyprodukovaných emisií**.** Za rok 2020 sa v SR ušetrilo 315-tisíc ton CO_2 vďaka tomu, že cestujúci uprednostnili vlak pred automobilom.

Železničná doprava je zodpovedná len za 0,4 % emisií CO_2 z dopravy, a to aj napriek tomu, že má 8 % podiel na osobnej doprave a 19 % podiel na nákladnej doprave v celej Európe.[323] Z tohto dôvodu je **prechod od uhlíkovo náročných druhov dopravy k železniciam pravdepodobne najúčinnejším spôsobom dekarbonizácie dopravy** vo veľkej časti územia Únie a má „rozhodnú podporu" EÚ. Zámerom EÚ je zdvojnásobiť železničnú nákladnú dopravu a strojnásobiť vysokorýchlostnú železničnú dopravu do roku 2050. **Železnice majú získať kľúčovú pozíciu v rámci dopravnej ponuky budúcnosti**. Zámerom Rady EÚ je posun železničnej dopravy do čela inteligentnej a udržateľnej mobility výraznou podporou železničnej dopravy ako ekologického a efektívneho druhu dopravy. Pokrok smerom k tzv. „modálnemu prechodu"[324] si bude vyžadovať posilnenie atraktívnosti a konkurencieschopnosti železničnej dopravy prostredníctvom zlepšenia služieb a účinnej optimalizácie multimodálnych riešení medzi železničnou dopravou a inými druhmi dopravy. Celkovo si skutočný modálny prechod bude vyžadovať rast objemu železničnej dopravy, ktorý prevýši hospodársky rast.[325] V súlade s akčným

[322] Svet dopravy (2020). „Porovnanie emisií CO2 v železničnej a cestnej doprave".
[323] Emisie CO2 zo železničnej dopravy sú oveľa nižšie ako v porovnateľných situáciách v cestnej či leteckej doprave, pričom ide o jediný spôsob dopravy, pri ktorom sa emisie skleníkových plynov od roku 1990 neustále znižujú.
[324] Multimodálny prechod je prechod na mobilitu s nulovými emisiami.
[325] Rada Európskej únie (2021). Závery Rady o posunutí železničnej dopravy do čela inteligentnej a udržateľnej mobility (2021) – schválenie

plánom Stratégie udržateľnej a inteligentnej mobility[326] a s Rozhodnutím Európskeho parlamentu a Rady EÚ o Európskom roku železníc (2021)[327] sa Európska komisia zaviazala podporovať ciele a opatrenia na podporu diaľkových a cezhraničných služieb osobnej železničnej dopravy. Nadviazala na úsilie členských štátov o zrýchlenie kľúčových prepojení medzi mestami pomocou lepšie riadenej kapacity, koordinovaného zostavovania cestovných poriadkov, združovania železničných vozidiel a cielených zlepšení infraštruktúry na podporu nových vlakových služieb. Trendom je cezhraničné rozšírenie železničného trhu, ktorým sa maximalizuje využívanie železničnej infraštruktúry. Obsahom akčného plánu Stratégie udržateľnej a inteligentnej mobility je tiež opatrenie pre zavedenie inovatívnych a flexibilných cestovných lístkov, ktoré kombinujú rôzne druhy cezhraničnej dopravy.

Európsky rok železníc 2021

Železničná doprava je **bezpečná** s druhým najnižším počtom úmrtí cestujúcich na km v Európe po leteckej doprave. Je to tiež **najudržateľnejší spôsob dopravy**. Železničná doprava bude zohrávať kľúčovú úlohu v úsilí EÚ o dosiahnutie klimatickej neutrality do roku 2050. Rok 2021 je Európskym rokom železníc so škálou podujatí a iniciatív zameraných na zvýšenie podielu ľudí a tovaru prepravovaných po železnici v súlade s cieľmi Európskej zelenej dohody. Železnice sa propagujú ako udržateľný, inovačný a bezpečný druh dopravy, ktorý je schopný zaručovať základné služby aj počas neočakávaných kríz. Dokazuje to strategická úloha, ktorú železnice zohrali pri zachovaní kľúčových spojení počas pandémie COVID-19, pokiaľ ide o prepravu osôb aj základného tovaru. Ďalšie ciele na rok 2021 zahŕňajú zvýšenie povedomia o cezhraničnej európskej dimenzii železničnej dopravy a zvýšenie jej príspevku k hospodárskemu, priemyselnému a sociálnemu rozmeru EÚ.

„Železničná doprava je odpoveďou na mnohé kritické otázky v oblasti mobility, ako napríklad klimatická neutralita, energetická efektívnosť, odolnosť voči krízam a bezpečnosť. Cieľom roka železníc je podporiť toto odvetvie a povzbudiť viac turistov, podnikateľov a výrobcov, aby si vybrali vlak."[328]

Železničná sieť BBSK

Železničnú infraštruktúru Banskobystrického kraja tvorí celkovo **719 km železníc** rozdelených na **16 jednotlivých tratí** vrátane Čiernohronskej úzkorozchodnej železničnej trate slúžiacej predovšetkým na rekreačné účely. **Na 11 tratiach je prevádzkovaná osobná doprava** (pozri aj Príloha 4: Doprava a dopravná infraštruktúra Trate vedúce cez územie Banskobystrického kraja a ich charakteristika). Správcom železničných tratí na Slovensku sú Železnice Slovenskej republiky (ŽSR). Viaceré okresy kraja sa vyznačujú nerozvinutou železničnou infraštruktúrou. **Väčšina železničných tratí je neelektrifikovaných a jednokoľajných**. **Čiastočne dvojkoľajnými sú trate 150 podľa CP** (v úsekoch Zvolen – Hronská Dúbrava a Žiar nad Hronom – Žarnovica) **a 160 podľa CP** (v úsekoch Zvolen – výhybňa Slatinka, Kriváň – Lovinobaňa, výhybňa Lúka – Jesenské a výhybňa Vinohrady – výhybňa Lúčna). **Elektrifikovaná je trať 150 podľa CP** v úseku Zvolen – Kozárovce – Nové Zámky a **trať 170 podľa CP** v úseku Zvolen – Banská Bystrica. Osobná doprava

[326] Európska komisia (2020). Oznámenie Komisie Európskemu parlamentu, Rade, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a výboru regiónov – Stratégia pre udržateľnú a inteligentnú mobilitu – nasmerovanie európskej dopravy do budúcnosti, COM(2020) 789 final

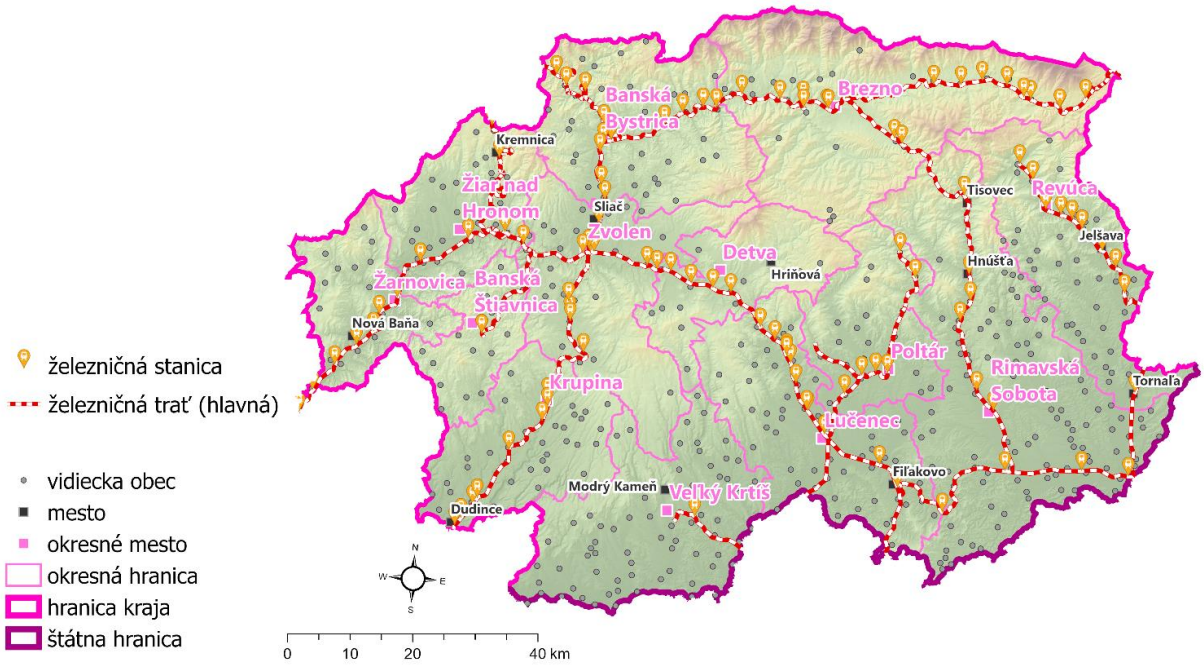
[327] Európsky parlament a Rada Európskej únie (2011). Rozhodnutie Európskeho parlamentu a Rady č. 1194/2011/EÚ zo 16. novembra 2011, ktorým sa ustanovuje akcia Európskej únie na podporu značky Európske dedičstvo

[328] Andreas Scheuer, predseda Rady Európy 07/2020-12/2020

je prevádzkovaná na **11** (v letnej sezóne 2020 na 12[329]) **tratiach**. Z hľadiska železničného napojenia Banskobystrického kraja na okolité regióny je **najdôležitejšia trasa takzvaného južného ťahu Bratislava – Košice** cez **Zvolen – Lučenec – Tornaľu a Plešivec (v CP trate 150 a 160),** ktorý je **súčasťou súhrnnej siete TEN-T**, avšak nedosahuje požadované parametre.[330] Na území BBSK je potrebné do roku 2050 modernizovať túto trať v dĺžke **202,286 km**. S výnimkou elektrifikácie v 80. a 90 rokoch 20. storočia v úseku Kozárovce – Zvolen – Nové Zámky nebola vykonaná nijaká zásadná oprava alebo modernizácia. Vo východnej časti tohto koridoru sa v súčasnosti **plánuje elektrifikácia a optimalizácia trate medzi Zvolenom a Fiľakovom**. Vo východnej časti koridoru **bola zrušená premávka osobných vlakov na tratiach smerujúcich do Maďarska** (Lučenec – Kalonda – Ipolytárnoc, Fiľakovo – Šiatorská Bukovinka – Somosköújfalu a Lenartovce – Banréve), **čo nepodporuje slovensko-maďarskú mobilitu ani rozvoj pohraničných oblastí.** Pozitívny vplyv na mobilitu v regióne Poiplie[331] by však mohol mať projektový zámer dobudovania pohraničného spojenia Šahy (katastrálne územie mesta Šahy hraničí s Banskobystrickým krajom) – Dregelypalank**,** ktorého štúdiu realizovateľnosti začala pripravovať maďarská strana.[332] **Pokým v západnej časti južného koridoru (medzi Kozárovcami a Zvolenom) možno dvojhodinový takt rýchlikov považovať za uspokojivý, štvorhodinový takt vo východnej časti (medzi Zvolenom a Plešivcom) v žiadnom prípade.[333]** Pre konkurencieschopnú diaľkovú dopravu by bolo vhodné zvyšovanie traťovej rýchlosti, minimálnou požiadavkou je uvedenie trate do normovaného stavu.[334] Ďalším dôležitým napojením je **trať č. 170 podľa CP zo Zvolena do Vrútok cez Čremošniansky tunel.** Táto jednokoľajná trať v úseku Martin – Banská Bystrica bez elektrifikácie je využívaná takmer len pre diaľkovú dopravu, keďže zastávky sú umiestnené mimo obcí, a tak je obsluha autobusmi efektívnejšia. Jej elektrifikácia nie je realizovateľná pre výšku tunelov a jej obmedzená rýchlosť vyplýva z návrhových parametrov. Úsek medzi Zvolenom a Banskou Bystricou **je elektrifikovaný, ale len jednokoľajný**, čo celkovo **nezodpovedá potrebám prepojenia dvoch hlavných centier kraja**. Premávka vlakov nezodpovedá potrebám mobility. Trať Banská Bystrica – Brezno – Červená Skala – Margecany (trať 172 a 173 podľa CP) spájajúca BBSK s KSK je jednokoľajná bez elektrifikácie. Je využívaná najmä medzi Banskou Bystricou a Breznom a má veľké rezervy v možnostiach zvyšovania premávky osobných vlakov. Z BBSK do ZSK vedie trať Zvolen – Hronská Dúbrava – Diviaky (– Vrútky), ktorá vedie cez Kremnicu (trať 171 podľa CP). Táto trať má nevhodne umiestnené zastávky vo viacerých lokalitách a neoptimálnu ponuku spojov. Navrátením zastavovania rýchlikov v Hronskej Dúbrave by sa mohla zvýšiť príťažlivosť tohto spojenia. Na trati č. 153 podľa CP Zvolen – Šahy spájajúcej BBSK s NSK bola po 16 rokoch obnovená premávka osobných vlakov, ktorá predstavuje výzvu pre opätovné nájdenie svojej klientely. Veľmi dobrý potenciál zvyšovania využitia vykazuje trať z Lučenca do Poltára, Kokavy nad Rimavicou a Utekáča.

[329] Čiernohronská železnica sa pripravuje na zdokonalenie a rekonštrukciu tratí, tak aby ju bolo možné využívať ako moderný, ekologický a kvalitný verejný dopravný prostriedok
[330] Požadované technicko-prevádzkové parametre pre sieť TEN-Tdo roku 2050 definované v Nariadení EP a Rady EÚ č. 1315/2013: min. traťová rýchlosť 100 km/h, elektrifikovanie a vybavenosť oznamovacím a zabezpečovacím zariadením ERTMS, zaťaženie nápravy min. 22,5 t, dĺžka vlaku 740 m.
[331] Poiplie (Hont, Novohrad) je región cestovného ruchu zahŕňajúci okresy Krupina, Veľký Krtíš, Lučenec, Poltár.
[332] ŽSR (2021) – interné zdroje.
[333] Banskobystrický samosprávny kraj (2022). Regionálny plán udržateľnej mobility Banskobystrického samosprávneho kraja
[334] Banskobystrický samosprávny kraj (2022). Regionálny plán udržateľnej mobility Banskobystrického samosprávneho kraja

Mapa 39: Mapa železničnej siete na území Banskobystrického kraja

Zdroj: BBSK vlastné spracovanie, údaje: Geodetický a kartografický ústav Bratislava (www.gku.sk)

ŽSR neplánuje v súčasnosti **výstavbu nových tratí, prioritou je revitalizovať, rekonštruovať či modernizovať existujúce trate.**[335](Prehľad úsekov železničných tratí vyžadujúcich opravu, rekonštrukciu alebo modernizáciu je uvedený v Príloha 4: Doprava a dopravná infraštruktúra Dĺžka železničných tratí (dráhy, mosty) vyžadujúcich opravu (uvedenie do pôvodného stavu). **Na viacerých tratiach, a to aj na území BBSK[336], je pozastavená osobná prevádzka, jej obnovenie by pomohlo zlepšiť regionálnu a cezhraničnú mobilitu**. Železničné trate do Maďarska sú už dlhé roky bez premávky vlakov osobnej dopravy. Pokiaľ nebude rozhodnuté o zavedení pravidelnej osobnej dopravy, sú úvahy o modernizácii týchto tratí bezpredmetné. Ďalej existujú v BBSK aj úvahy o celkom nových úsekoch železničných tratí s vysokou rýchlosťou, ktoré by umožnili premávku atraktívnych diaľkových medzinárodných liniek ako v západno-východnom smere (Bratislava – Banská Bystrica/Zvolen – Košice), tak aj v severojužnom smere (Krakov – Banská Bystrica – Budapešť).[337] Trasa novej vysokorýchlostnej trate Bratislava – Zvolen – Košice je vymedzená v územnom pláne kraja, bude potrebné do nej pri ďalšej aktualizácii doplniť aj zámer pre rýchlu železnicu v severojužnom smere od Žilinského kraja po hranice s Maďarskom.

Výzvy železničnej dopravy na území BBSK

Železničná doprava v BBSK netvorí kostru verejnej dopravy, hoci je na to predurčená kvôli svojej prepravnej kapacite a ekologickosti a nevyužíva tak svoj potenciál. Železničná infraštruktúra predstavuje silnú stránku BBSK a jej lepšie využitie predstavuje príležitosť a výzvu pre kraj. Viaceré okresy a lokality sa potýkajú s nespoľahlivými dopravnými službami, ako sú meškanie vlakov, riedke spoje, absencia priamych železničných spojení alebo absencia cezhraničného spojenia s Maďarskom. Problémom v oblasti železničnej dopravy je všeobecne atraktivita dopravnej služby

[335] ŽSR (2021) – interné zdroje.
[336] Úseky s pozastavenou osobnou dopravou : Plešivec – Muráň, Somosköújfalu (HU) – Fiľakovo, Breznička - Katarínska Huta, Lučenec – Veľký Krtíš (prevádzka len na maďarskom úseku)
[337] Banskobystrický samosprávny kraj (2022). Regionálny plán udržateľnej mobility Banskobystrického samosprávneho kraja

a dlhý cestovný čas[338], pre ktorý cestujúci preferujú flexibilnejší typ dopravy. Aj keď dopyt po železničnom spojení existuje, je „odradený" nedostatočnou frekvenciou spojov. Naplniť spoj idúci v intervale 120 minút cestujúcimi je relatívne ťažké (s výnimkou obdobia dopravnej špičky), čo vedie k nesprávnemu záveru, že z dôvodu nezáujmu cestujúcich možno interval ešte viac predĺžiť. Neustále predlžovanie intervalu s cieľom dosiahnuť vyššiu obsadenosť spojov je nazývané začarovaným kruhom zániku verejnej dopravy. **Aby bola železnica efektívnou alternatívou osobnej dopravy v BBSK, dopravná ponuka (frekvencia spojov) by sa nemala riadiť len existujúcim dopytom, ale aj primeraným potenciálnym dopytom odhadnutým na základe prevádzky a frekvencie**. Toto by malo cestujúcemu v každom okamihu garantovať atraktívnu kvalitu a znížené celkové cestovné časy vrátane prehľadnosti cestovných poriadkov[339]. Potrebný rozvoj a modernizácia železničnej infraštruktúry, aj čo sa týka nastavení ponuky železničnej dopravy podľa prepravných potrieb obyvateľov kraja, je detailne spracovaný v Regionálnom pláne udržateľnej mobility BBSK.

Analýza mobility cestujúcich v železničnej doprave

Celkový mesačný počet **nad 10-tisíc cestujúcich** bol zaznamenaný len v troch najväčších centrách kraja – **Banskej Bystrici, Zvolene a Lučenci**. Najvyšší podiel cestujúcich **do/zo zvyšku SR** bol zaznamenaný **v železničnej stanici Banská Bystrica**, a to na úrovni zhruba 45 %. Naopak, najvyšší podiel cestujúcich odchádzajúcich i prichádzajúcich **v rámci BBSK** mali stanice Zvolen mesto (86 – 89 %), Lučenec (80 – 81 %) a Banská Bystrica mesto. Tri štvrtiny cestujúcich v BBSK cestuje len v rámci kraja. Necelých 8 % cestujúcich cestuje do a zo Žilinského kraja, približne 8 % podiel má Bratislavský kraj. Veľká skupina cestujúcich sa presúva cez víkendy najmä diaľkovými rýchlikmi do vzdialených lokalít v rámci Slovenska, pričom smerujú jednak k turistickým cieľom, ale **významný je tiež podiel cestujúcich (najmä do Bratislavy, do Žilinského kraja a do Košíc), a to aj v tých najväčších centrách kraja**. Ide o študentov, ako aj **týždenne dochádzajúcich pracujúcich**. Tento nežiaduci trend potvrdzuje podiel 25 % cestujúcich mimo BBSK v mesačnom vyjadrení oproti čosi vyše 11 % v priebehu jedného vzorového pracovného dňa[340] (pozri aj Príloha 4: Doprava a dopravná infraštruktúra Analýza mobility cestujúcich v železničnej doprave – mobilita cestujúcich medzi krajmi a Analýza mobility cestujúcich v železničnej doprave – mobilita cestujúcich do/z vybraných staníc).

Dopravná dostupnosť

Dopravná dostupnosť je jedným z kľúčových aspektov hodnotenia kvality života a tiež výrazným faktorom potenciálneho rozvoja. Za okresy s najlepšou dostupnosťou[341] do

[338] Čas cesty spôsobený pomalosťou vlakov, dlhým čakaním na prvý vhodný spoj (spôsobenou riedkym intervalom spojov) a častým meškaním.

[339] Ministerstvo dopravy, výstavby a regionálneho rozvoja Slovenskej republiky (2016). Strategický plán rozvoja dopravy SR do roku 2030 – Fáza II.

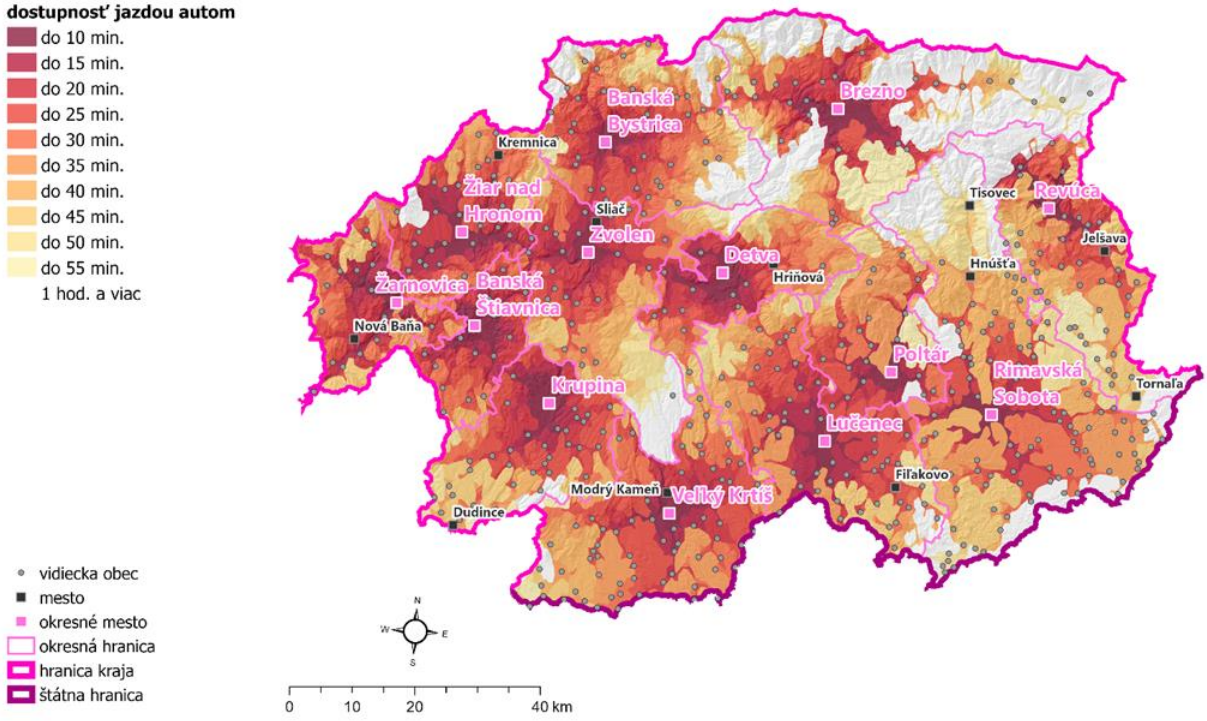
[340] Banskobystrický samosprávny kraj (2022). Regionálny plán udržateľnej mobility Banskobystrického samosprávneho kraja. Analýza mobility na základe mesačných dát poskytnutých ZSSK za mesiac marec 2019 a vzorový deň 23. 10. 2018 a 19. 3. 2019, ktoré boli výsledkom dopravného modelu Banskobystrického kraja realizovaného Dopravoprojektom, a.s., Zvolen v r. 2019.

[341] Dostupnosť je často vnímaná ako hodnota, ako dostatočná blízkosť prvku záujmu, ktorá umožňuje s ním interagovať. Je mnoho aspektov, cez ktoré sa dá na dopravnú dostupnosť nazerať – dopravná dostupnosť za prácou, vzdelaním, lekárom, úradom atď. Pri pohľade do vnútra kraja (vyššieho územného celku) sme hodnotili dopravnú dostupnosť obcí do ich okresného mesta. Okresné mesto považujeme za najvhodnejší a najrelevantnejší bod, do ktorého by sa dopravná dostupnosť mohla hodnotiť, a to aj z dôvodu, že pozícia Banskej Bystrice ako krajského mesta je extrémne necentrálna. Práve v okresných mestách sa nachádza väčšina významných aktivít obyvateľov spojených s bežným fungovaním, za ktorými musia vycestovať z miesta svojho bydliska, či už je to práca, škola, špeciálna zdravotná starostlivosť, úradné záležitosti, kultúra, alebo zábava. Rozlišovali sme dva údaje o dostupnosti: 1 – **dopravnú dostupnosť celého katastra**

okresného mesta môžeme považovať severozápadné okresy tvoriace SPR Banská Štiavnica – Žarnovica – Žiar nad Hronom, kde sa priemerný čas jazdy z centier obcí do okresného mesta pohybuje v rozmedzí 19 – 21 minút, pričom žiadna z obcí v týchto troch okresoch neprekračuje úroveň dostupnosti nad 30 min. (vrátane)**.** Tieto okresy sa vyznačujú dobrou dopravnou vybavenosťou, dôležité je však poznamenať, že ide o rozlohou najmenšie okresy. Významným faktorom najmä v okresoch Žarnovica a Žiar nad Hronom je určite prítomnosť rýchlostnej cesty, ktorá je navyše lokalizovaná vo výhodnej centrálnej polohe a plní tak funkciu centrálnej dopravnej tepny.

Naopak, najhoršie z porovnania okresov vychádzajú južné okresy, hlavne okresy Revúca a Rimavská Sobota (SPR Revúca – Rimavská Sobota), kde sú priemerné časy jazdy z centier obcí do okresného mesta na úrovni 32, resp. 34 minút. Z celkového počtu 149 obcí v týchto dvoch okresoch je 88 dopravne obslužiteľných do 30 minút a zvyšných 61 v intervale 40 – 60, pričom dve obce (Drňa a Vlkyňa) dokonca presahujú pomyselnú hranicu jednej hodiny. Obce s najhoršou dostupnosťou do okresného mesta sú logicky nachádzajúce sa na okraji okresov, ale aj popri tom je možné pozorovať isté regionálne rozdiely.

Mapa 40: Dopravnej dostupnosti obcí okresov do okresného mesta

Zdroj: BBSK vlastné spracovanie s použitím nástroja Openrouteservice; údaje: Geodetický a kartografický ústav Bratislava (www.gku.sk)

Pohľad na dostupnosť celého katastra (farebná legenda mapy) má o niečo menšiu výpovednú hodnotu, pretože viacero obcí s väčšou rozlohou katastrálneho územia je lokalizovaných v jeho okrajových častiach (bližšie k okresnému mestu), pričom zvyšok územia je tvorený prevažne poliami, lúkami, resp. lesmi, teda územím, ktoré nie je primárne využívané na život obyvateľov.

obce, t. j. informácia o tom, aká časť katastra obce je dopravne obslužiteľná, v akom časovom intervale, a 2. **dopravnú dostupnosť centra obce:** t. j. informácia o tom, v ktorom časovom pásme dopravnej dostupnosti sa nachádza centrum obce (inými slovami, v akom čase je možné sa dostať z centra obce do okresného mesta).
Pre potreby zhodnotenia dopravnej dostupnosti sme sa rozhodli sledovať **dopravnú dostupnosť jazdou autom** (v minútach)**.** Hodnotenie dopravnej dostupnosti sme realizovali v prostredí GIS a využili sme open-source nástroj Openrouteservice. Ako hraničná hodnota bola zvolená 1 hodina jazdy.

Samotné obce tak majú dostupnosť relatívne dobrú a pre zvyšok katastra, kde sa už nenachádzajú sídelné štruktúry, dostupnosť už nepredstavuje takú dôležitú hodnotu. Typickým príkladom tohto sú napr. obce okresu Brezno, kde veľká časť ich katastrálneho územia zasahuje až na vrcholové časti pohorí Nízkych Tatier, resp. Muránskej planiny. Pri prvom pohľade na mapu sa toto územie môže javiť ako veľmi zle dostupné, keď sa však pozrieme na údaje dostupnosti centier väčšiny týchto obcí, situácia (s výnimkou najvýchodnejších obcí) už nevychádza až tak zle. To je dôležité zohľadňovať pri interpretácii mapových výstupov dopravnej dostupnosti.

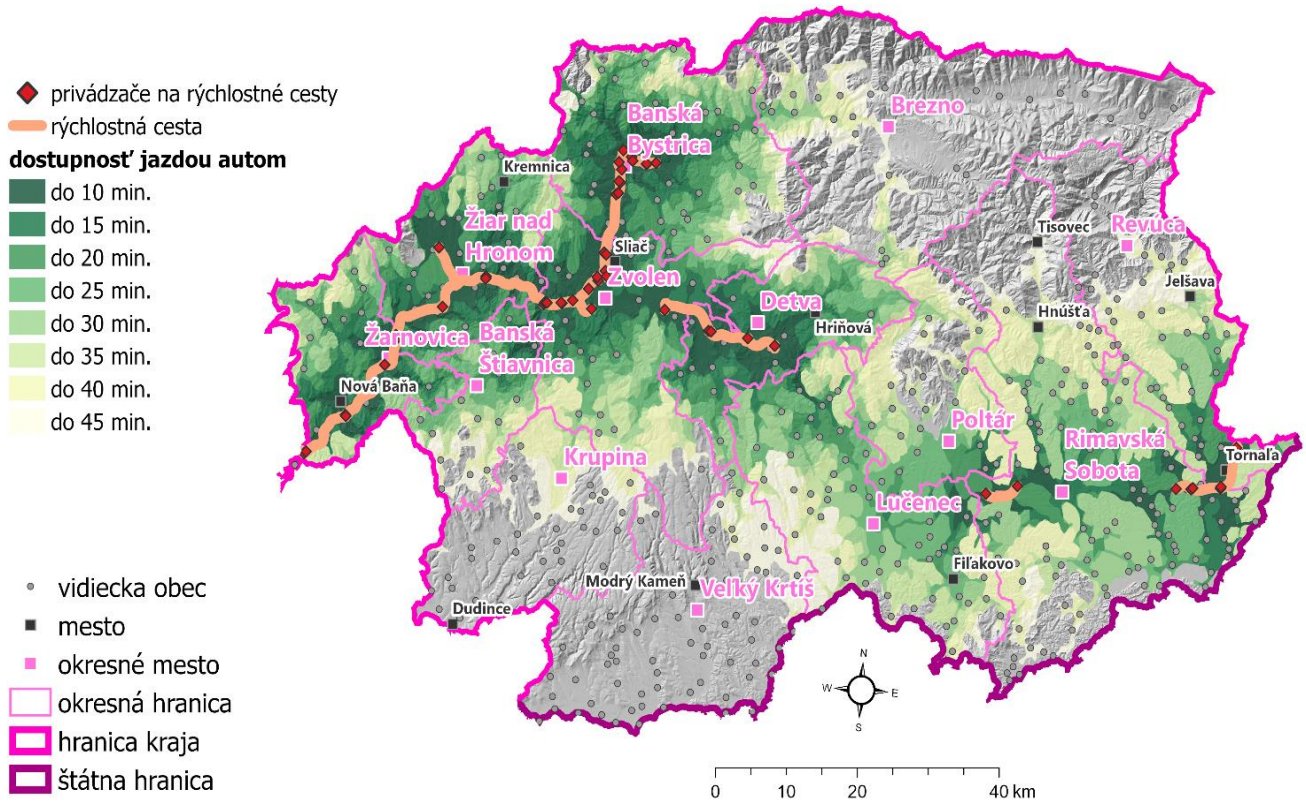
Dostupnosť obcí k najbližšej križovatke s rýchlostnou cestou

Diaľnice a rýchlostné cesty sú prirodzenými dopravnými tepnami regiónov, zabezpečujú prúdenie tovarov a služieb do územia a rovnako akcelerujú rozvoj regiónov. Výrazne tiež zrýchľujú cestovanie či dochádzanie za prácou ľuďom v mestách a obciach v ich blízkosti. Územím Banskobystrického kraja neprechádza žiadna z diaľnic diaľničnej siete Slovenskej republiky a aktuálne ním prechádza jediná súvislá rýchlostná cesta (R1) vstupujúca na územie Banskobystrického kraja pri Hronskom Beňadiku, ktorá zatiaľ končí v Banskej Bystrici. V budúcnosti by sa mali realizovať niektoré z variantov jej pokračovania severným (resp. severovýchodným) a tiež južným (juhovýchodným) smerom. Jej poloha z hľadiska celého kraja nie je výhodná ani praktická, pretože zatiaľ dopravne obsluhuje a spája len pár okresov na severozápade kraja, no v mestách a obciach v týchto okresoch plní významnú dopravnú funkciu.

Špecifickou kategóriou sú postupne budované, izolované úseky na plánovaných trasách, či už pokračovania R1, resp. ďalších plánovaných rýchlostných ciest. Tie však plnia len lokálnu funkciu, často napr. tzv. „obchvatu“ na odľahčenie a/alebo zrýchlenie dopravy v regióne, väčšinou v okolí niektorého z miest. Z regionálneho hľadiska je ich funkcia a pridaná hodnota určite významná, no treba mať na zreteli, že z hľadiska hodnotenia dostupnosti obcí k rýchlostnej ceste ide o špecifickú kategóriu, pretože tieto úseky neposkytujú priame rýchlostné prepojenie do ostatných regiónov v rámci či mimo kraja.

Dostupnosť obcí k rýchlostnej ceste bola hodnotená nástrojom Openrouteservice v prostredí GIS. Samozrejme, to, že obec sa nachádza „fyzicky“ v blízkosti rýchlostnej cesty, ešte neznamená, že sa na ňu vie aj rýchlo napojiť. Hodnotená preto bola **blízkosť privádzačov** (t. j. miest, kde je reálne možné vyjsť na rýchlostnú cestu) **reprezentovaných bodom umiestneným v mieste kríženia ciest alebo, inými slovami, kde končí konvenčná cesta a začína sa rýchlostná**.

Mapa 41: Dostupnosť obcí Banskobystrického kraja k privádzačom rýchlostných ciest

Zdroj: BBSK vlastné spracovanie s použitím nástroja Openrouteservice; údaje: ©Model cestnej siete, Slovenská správa ciest, Cestná databanka 1. 1. 2021 a Geodetický a kartografický ústav Bratislava (www.gku.sk)

V hodnotení, samozrejme, najlepšie dopadli obce z okresov, ktorými priamo prechádza R1. V SPR Banská Štiavnica – Žarnovica – Žiar nad Hronom je takmer z polovice obcí (ich centra) možné pripojiť sa k rýchlostnej ceste do 10 minút. Úplne najlepšie vychádza okres Žiar nad Hronom, kde je v kategórii do 10 minút dostupných až 60 % obcí okresu. Dobre dostupné sú tiež obce okresov Banská Bystrica, Zvolen (cca 6 5% obcí je schopných pripojiť sa k rýchlostnej ceste do 15 minút), ale aj z okresu Detva, no tu už treba dodať, že ide o pripojenie k izolovanému úseku rýchlostnej cesty.

Naopak, na druhej strane spektra sú logicky obce okresov najviac vzdialených od rýchlostnej cesty R1, resp. izolovaných úsekov trás jej plánovaných pokračovaní, resp. iných plánovaných rýchlostných ciest. Z hľadiska SPR ako celkov najhoršie vychádza SPR Lučenec – Veľká Krtíš – Poltár, kde takmer 2/3 obcí majú dostupné rýchlostné cesty zo svojich centier za 30 minút a viac, pričom až 46 obcí (z celkového počtu 150) je v kategórii nad 1 hodinu. O niečo lepšie je na tom SPR Revúca – Rimavská Sobota, kde „len“ približne 1/3 obcí má dostupné rýchlostné cesty zo svojich centier za 30 minút a viac. Tu však znovu treba pripomenúť, že ide o dostupnosť k izolovanému úseku rýchlostnej cesty na rozhraní okresov tvoriacich SPR.

Za najhoršie dostupné okresy k rýchlostnej ceste môžeme považovať obce okresu Veľký Krtíš, kde až v 46 obciach (z celkového počtu 71) je z ich centra dostupná rýchlostná cesta za 1 hodinu a viac. Veľmi podobne je na tom aj okres Krupina, kde všetky obce okresu majú zo svojho centra dostupnú rýchlostnú cestu za viac ako 30 minút. Zoznam uzatvára okres Brezno, kde 76 % obcí má zo svojho centra dostupnú rýchlostnú cestu za viac ako 30 minút a 11 z nich je v kategórii 1 hodina a viac. Podrobné údaje za jednotlivé okresy, resp. SPR, sú k dispozícii v tabuľkách v prílohe.

Dostupnosť obcí k železničnej stanici

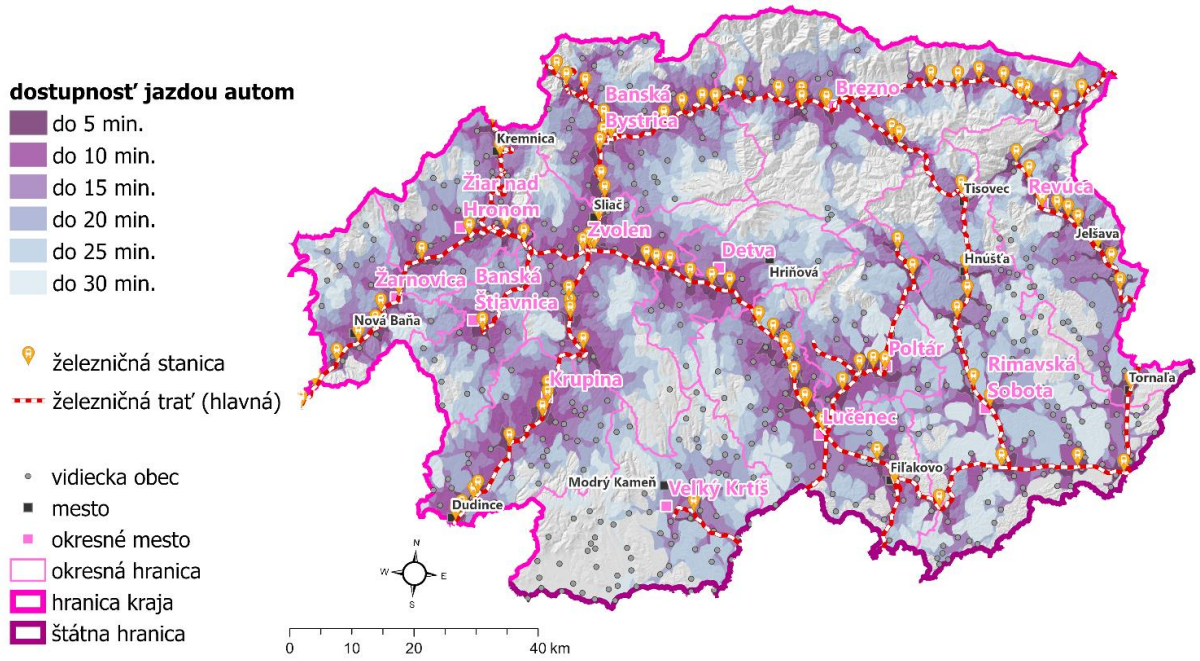
Železničná doprava má v našom regióne dlhodobú tradíciu, plynúcu ešte z obdobia Československa, ktoré malo svojho času dokonca najhustejšiu železničnú sieť na svete. Obe krajiny sa aj po rozdelení ešte stále umiestňujú medzi krajinami s najvyššou hustotou železničnej siete, hoci železničná doprava z dlhodobého horizontu na Slovensku zažívala úpadok a dá sa povedať, že nevyužíva svoj potenciál. Napriek viacerým aj objektívnym dôvodom tohto stavu ide o dôležitý spôsob dopravy, ktorého význam bude navyše s najväčšou pravdepodobnosťou v budúcnosti výrazne narastať najmä pre čoraz väčší dôraz kladený na ekologickosť a integrovanosť dopravných systémov.

Železničná doprava môže byť kľúčovou kostrovou sieťou pripravovaného integrovaného dopravného systému, ktorý v blízkej budúcnosti na svojom území plánuje zaviesť aj Banskobystrický samosprávny kraj. Z toho dôvodu je zaujímavé mať k dispozícii informáciu o tom, ako sú na tom jednotlivé obce z hľadiska ich dostupnosti k železničným staniciam.

Dostupnosť obcí k železničným staniciam bola hodnotená nástrojom Openrouteservice v prostredí GIS. Bodová vrstva železničných staníc vznikla spracovaním geopriestorových údajov zo Základnej bázy údajov pre geografický informačný systém (ZB GIS) od Úradu geodézie, kartografie a katastra SR (ÚGKK). Práve **z dôvodu budúceho, potenciálne veľkého významu železničnej dopravy v rámci pripravovaného integrovaného dopravného systému** na území Banskobystrického kraja **sme vypracovali dve analýzy dostupnosti železničných staníc z centier obcí** – a to dostupnosť **jazdou autom** a **na bicykli**. Výstup tohto základného hodnotenia v podobe dvoch máp a dvoch tabuliek, ktoré uvádzajú prehľad o tom, koľko obcí z ktorého okresu/SPR spadá do ktorej triedy dostupnosti, uvádzame nižšie.

Je nutné podotknúť, že táto analýza nezohľadňuje reálnu využiteľnosť železničnej dopravy, keďže neberie v úvahu to, či sa konkrétna trať, resp. stanica reálne využíva na osobnú prepravu, ani aktuálny grafikon, či obsadenosť, alebo skutočný záujem o vlakovú dopravu v regióne. Analýza skôr vizualizuje celkový potenciál, resp. budúcu možnú využiteľnosť na dopravné obslúženie daného územia.

Mapa 42: Dostupnosť z centra obce k najbližšej železničnej stanici – jazda autom

Zdroj: BBSK vlastné spracovanie s použitím nástroja Openrouteservice; údaje: Geodetický a kartografický ústav Bratislava (www.gku.sk)

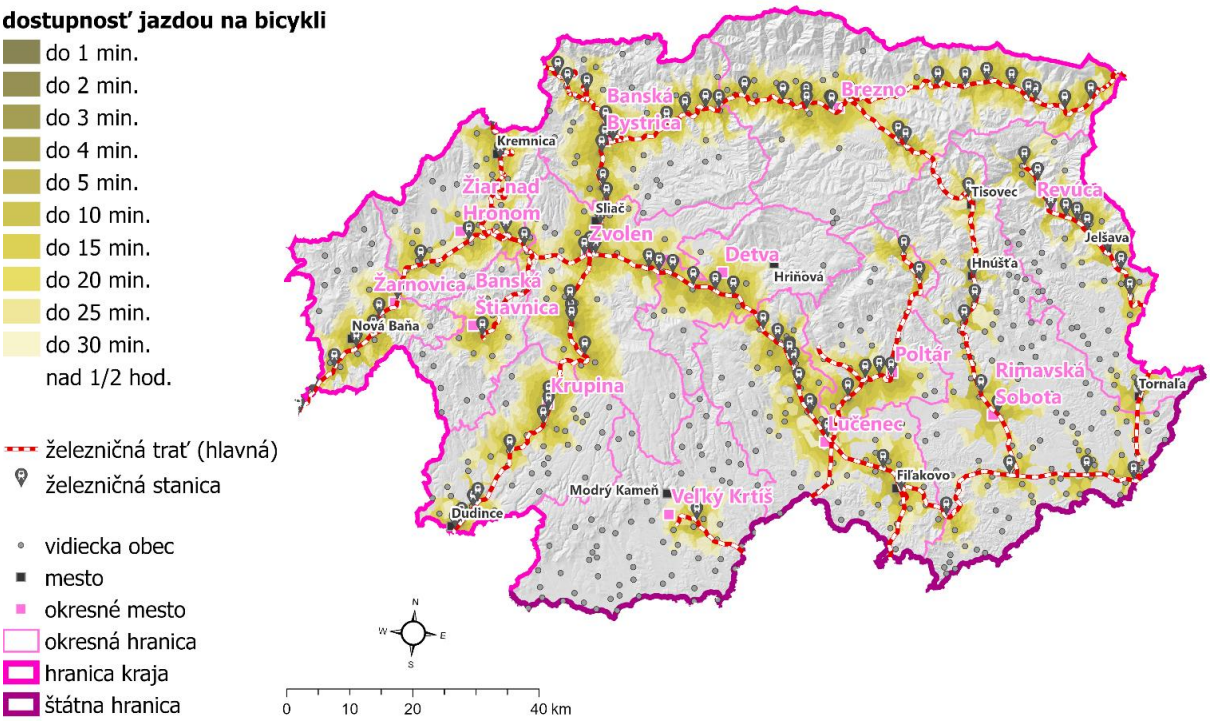
Dostupnosť železničnej stanice je logicky viazaná na „fyzickú" prítomnosť železnice samotnej, je teda zrejmé, že najlepšie z hodnotenia vyjdú obce a regióny, ktorých územím železnica priamo prechádza, príp. sa nachádzajú v jej tesnej blízkosti. Všetky obce Banskobystrického kraja sú zo svojho centra dopravne obslúžiteľné k železničnej stanici do nie viac ako 45 minút.

Z regionálneho hľadiska za najlepšie dostupné SPR môžeme považovať SPR Zvolen – Detva – Krupina, kde až z centier 87 % obcí je možné dostať sa autom k železničnej stanici do 15 minút. Taktiež celkovo dobre dostupné je SPR Banská Bystrica – Brezno, kde z 81 % centier obcí je možné dostať sa autom k železničnej stanici do 15 minút. Za najlepšie dostupné okresy je možné považovať okres Zvolen, kde až 96 % obcí je dopravne obslúžiteľných k železničnej stanici do 15 minút. Veľmi dobre vychádzajú aj okresy Poltár (95 % obcí do 15 minút) či Brezno (90 % obcí do 15 minút). Naopak, z hodnoteného aspektu za najhoršie dostupné SPR je možné považovať SPR Lučenec – Veľký Krtíš – Poltár, kde len 58 % obcí má prístup k železničnej stanici zo svojho centra do 15 minút, pričom až 6 obcí sa nachádza v najhoršej kategórii – do 45 min (vrátane). S tým úzko súvisí najhoršie dostupný okres, ktorým je Veľký Krtíš – okres zo spomínaného SPR, na ktorého území sa nachádza aj všetkých 6 obcí s dostupnosťou 45 minút. Podrobné údaje za jednotlivé okresy, resp. SPR sú k dispozícii v tabuľke nižšie.

Ak v budúcnosti v niektorých regiónoch má byť železničná doprava nosnou v rámci napr. integrovaného dopravného systému, je potrebné poznať špecificky aj dostupnosť železničných staníc jazdou na bicykli. Je predpoklad, že cestujúci, ktorí pravidelne na železničnú stanicu prichádzajú na bicykli, tak robia preto, že je to pre nich najvhodnejší spôsob, ako sa efektívne a flexibilne presunúť z miesta svojho bydliska k miestu nástupu na vlak, ktorý ich už ďalej odvezie napr. do práce, do mesta a pod. Títo ľudia do veľkej miery zrejme necestujú bicyklom z veľkej diaľky, len sa potrebujú premiestniť v rámci svojej obce, príp. prejsť z obce, kde bývajú do susediacej obce, v ktorej stojí vlak. Tomu boli prispôsobené aj časové intervaly, ktoré sme pri analýze dostupnosti jazdou na bicykli mierne upravili. Výstup tohto základného hodnotenia v podobe jednej mapy

a tabuľky, ktorá uvádza prehľad o tom, koľko obcí z ktorého okresu/SPR spadá do ktorej triedy dostupnosti, uvádzame v tabuľkách v prílohe.

Mapa 43: Dostupnosť z centra obce k najbližšej železničnej stanici – jazda na bicykli

Zdroj: BBSK vlastné spracovanie s použitím nástroja Openrouteservice; údaje: Geodetický a kartografický ústav Bratislava (www.gku.sk)

Za najlepšie dostupné SPR môžeme považovať SPR Banská Bystrica – Brezno, resp. SPR Zvolen – Detva – Krupina, pre ktoré zhodne platí že v 38 % zo všetkých obcí je potrebná maximálne 15-minútová jazda bicyklom, aby sa ich obyvatelia dostali k najbližšej železničnej stanici. Z hľadiska okresov za najlepšie dostupné je možné považovať okresy Zvolen a Brezno, pre ktoré vyššie uvedené platí pre 54 %, resp. 53 % obcí pod nich patriacich.

Naopak, za najhoršie dostupné SPR je možné považovať SPR Lučenec – Veľký Krtíš – Poltár, kde len pre 21 % obcí platí, že ich obyvatelia sú schopní dostať sa k najbližšej železničnej stanici po 15 minútach jazdy na bicykli. Bezkonkurenčne najhoršie sú na tom okresy Veľký Krtíš a Banská Štiavnica, pre ktoré vyššie uvedené platí len pre 3 %, resp. 7 % obcí. Podrobné údaje za jednotlivé okresy, resp. SPR sú k dispozícii v tabuľkách v prílohe.

Dostupnosť obcí k policajnej stanici

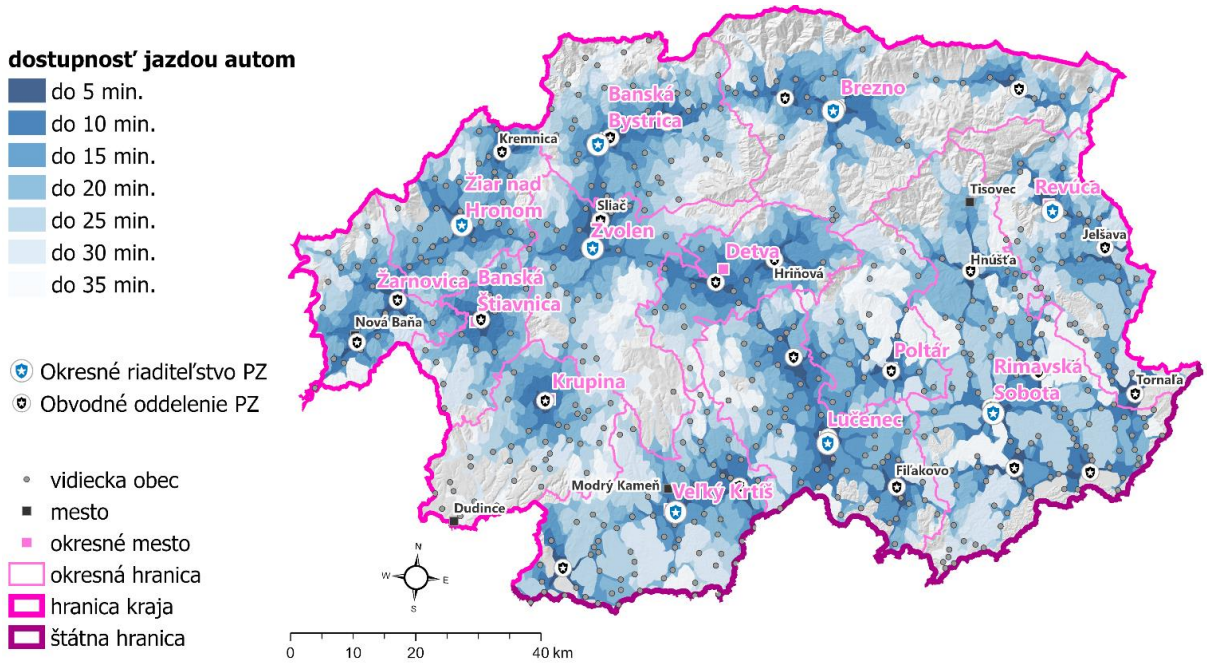
S bezpečnosťou úzko súvisí aj prítomnosť polície a jej vnímanie občanmi. Analýza dostupnosti obcí k policajnej stanici nám môže poskytnúť dva základné typy informácie. Vo všeobecnosti sa dá povedať, že čím je kratšia časová vzdialenosť k najbližšej policajnej stanici, tým viac policajných zložiek sa nachádza bližšie a tým je teoreticky dosiahnutá aj vyššia bezpečnosť, resp. minimálne kratší reakčný čas v prípade vzniku situácie. Samozrejme, ide len o orientačnú informáciu, keďže analýzy boli vytvárané pre jazdu bežným autom, bežnou rýchlosťou a bez prednostného práva jazdy.

Ďalej nám informácia o dostupnosti poskytuje informácie o tom, koľko ľudia v jednotlivých regiónoch musia cestovať, ak potrebujú vybaviť niečo, čo spadá pod agendu policajného zboru, resp. dopravy alebo dokladov.

Krajské riaditeľstvo policajného zboru v Banskej Bystrici združuje 6 okresov a im odpovedajúce okresné riaditeľstvá, ktoré sú situované v okresných mestách Banská Bystrica, Brezno, Lučenec, Rimavská Sobota, Zvolen a Žiar nad Hronom, pričom okresy pod okresmi Lučenec, Rimavská Sobota, Zvolen a Žiar nad Hronom sú združené aj susediace administratívne okresy, ktoré boli v štruktúre Policajného zboru v minulosti zlúčené, hoci na niektorých bývalých okresoch zostali vysunuté pracoviská pre niektoré správne služby.

Analýza dostupnosti bola realizovaná nástrojom Openrouteservice v prostredí GIS pre jazdu autom. Pri analýze sme brali do úvahy jednak okresné riaditeľstvá policajného zboru a ich detašované pracoviská (ktoré sa v rámci väčších miest nachádzali aj na viacerých adresách) a tiež obvodné oddelenia policajného zboru. Pre jednoduchosť ich v texte označujeme spoločne pojmom „policajné stanice“.

Mapa 44: Dostupnosť obcí Banskobystrického kraja k najbližšej policajnej stanici

Zdroj: BBSK vlastné spracovanie s použitím nástroja Openrouteservice; údaje: Geodetický a kartografický ústav Bratislava (www.gku.sk)

Z hľadiska dostupnosti policajných staníc je územie Banskobystrického kraja pokryté pomerne dobre, väčšina územia je dopravne obslúžiteľná od 13 do 20 minút (priemerná hodnota za celé územie Banskobystrického kraja je 16 minút). Okresy, kde je hodnota pod úrovňou priemeru kraja, sú okresy Krupina, kde priemerný čas jazdy z centra obce okresu na najbližšiu policajnú stanicu je 25 minút, a Banská Bystrica, kde priemerný čas jazdy z centra obce okresu na najbližšiu policajnú stanicu je 19 minút. Podrobné údaje za jednotlivé okresy, resp. SPR sú k dispozícii v tabuľkách v prílohe.

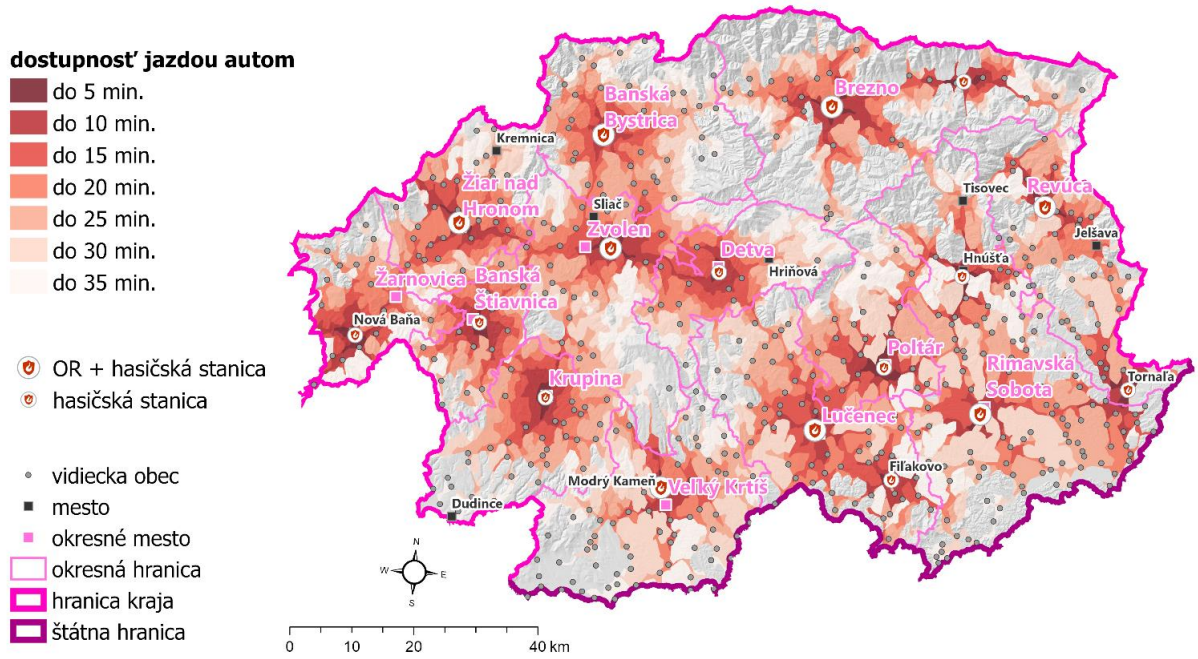
Dostupnosť obcí k hasičskej stanici

Podobne ako pri dostupnosti k policajným staniciam, aj pre hasičské stanice platí, že čím je kratšia časová vzdialenosť k najbližšej hasičskej stanici, tým viac hasičských a záchranárskych zložiek sa nachádza bližšie a tým je teoreticky dosiahnutá aj vyššia bezpečnosť a ochrana, resp. minimálne kratší reakčný čas v prípade vzniku požiaru, nehody či inej nebezpečnej situácie. Znovu ide len o orientačnú informáciu, pretože analýzy boli vytvárané pre jazdu bežným autom, bežnou rýchlosťou a bez prednostného práva jazdy.

Štruktúra hasičského a záchranného zboru je na Slovensku podobne ako pri policajnom zbore delená na jednotlivé kraje a okresy s ich riaditeľstvami, pod ktoré spadajú jednotlivé zásahové obvody. Pod Krajské riaditeľstvo hasičského a záchranného zboru v Banskej Bystrici spadá 8 okresných riaditeľstiev, pričom minimálne 1 hasičská stanica sa nachádza v každom okrese Banskobystrického kraja.

Analýza dostupnosti bola realizovaná nástrojom Openrouteservice v prostredí GIS pre jazdu autom. Pri analýze sme brali do úvahy jednak okresné riaditeľstvá hasičského a záchranného zboru, ktoré sú vždy spojené aj s prítomnosťou hasičskej stanice, a tiež samostatné hasičské stanice. Pre jednoduchosť ich v texte súhrnne označujeme pojmom „hasičské stanice".

Mapa 45: Dostupnosť obcí Banskobystrického kraja k najbližšej hasičskej stanici

Zdroj: BBSK vlastné spracovanie s použitím nástroja Openrouteservice; údaje: Geodetický a kartografický ústav Bratislava (www.gku.sk)

Z hľadiska dostupnosti obcí Banskobystrického kraja k hasičským staniciam je územie kraja pokryté pomerne rovnomerne a väčšina obcí je dostupná do 25 minút jazdy autom (konvenčná jazda bez prednostného práva) s priemerným časom za celý kraj 21 minút. Najlepšia priemerná dostupnosť v rámci jednotlivých SPR (18 minút) je v SPR Banská Štiavnica – Žarnovica – Žiar nad Hronom, čo určite súvisí aj s tým, že ide o SPR s najmenšou rozlohou. Okresy s nadpriemernou dobou jazdy (t. j. presahujúcou 21 minút) sú: Veľký Krtíš (27 minút), Krupina (24 minút) a Banská

Bystrica (23 minút). Podrobné údaje za jednotlivé okresy, resp. SPR sú k dispozícii v tabuľkách v prílohe.

12. Zhrnutia špecifík strategicko-plánovacích regiónov

V nasledujúcich častiach sú zhrnuté špecifiká strategicko-plánovacích regiónov z hľadiska výziev aj potenciálu. Sú založené nielen na štatistických údajoch, ale aj na poznatkoch o situácii v regiónoch, ktoré sme získali prostredníctvom tematických pracovných skupín pri Kooperačných radách SPR.

Strategicko-plánovací región okresov Banská Bystrica a Brezno

SPR má 72 obcí, z ktorých 2 majú štatút mesta. SPR patrí k ekonomicky najrozvinutejším regiónom kraja. Ekonomická aktivita sa koncentruje najmä v okrese Banská Bystrica, ktorý dosahuje v porovnaní s krajom nadpriemerné výsledky v nízkej miere nezamestnanosti, vysokej priemernej mzde a vysokému prílevu zahraničného kapitálu. Okres Brezno môžeme zaradiť k ekonomicky priemerne rozvinutým. Celkovo je nezamestnanosť v regióne pod priemerom kraja, navyše sú uchádzači o zamestnanie priemerne kratšie v evidencii oproti krajskému priemeru. Podiel obyvateľov v hmotnej núdzi sa pohybuje pod krajským priemerom a pozitívny vývoj vidíme aj v počte podnikov, ktorý rastie výrazne rýchlejšie, než je trend v kraji.

V regióne má silnú tradíciu kovospracujúci, drevospracujúci a strojársky priemysel. Z hľadiska ekonomickej aktivity majú v regióne silné zastúpenie aj odvetvia ako veľkoobchod a maloobchod, odborné, vedecké a technické činnosti a stavebníctvo. Existujúci ľudský, inštitucionálny, podnikateľský a inovačný potenciál regiónu však nie je dostatočne využitý.

Výhodou regiónu, ktorá prispieva k jeho ekonomickej výkonnosti je dobrá dopravná dostupnosť. Hlavnou dopravnou tepnou je cesta I/66 s medzinárodným významom, ktorá vedie centrálne oboma okresmi a prepája ich s juhozápadom kraja a s východom Slovenska. V Brezne sa križuje s cestou I/72, ktorá zabezpečuje dostupnosť k juhovýchodným okresom kraja. Banská Bystrica je napojená na rýchlostnú cestu R1, pripravovaná je výstavba jej ďalších úsekov. Problémom je preťaženie ciest I. triedy najmä tranzitnou dopravou, kde najmä na ceste I/59 vedúcej intravilánmi obcí sú niekoľkonásobne prekročené návrhové kapacity.

Dopravná dostupnosť obcí SPR Banská Bystrica – Brezno k železnici je veľmi dobrá, 80 % obcí je vzdialených do 15 minút jazdy autom k železničnej stanici. Regiónom vedie železničná trať zo Zvolena do Banskej Bystrice a Vrútok, trať spájajúca Banskú Bystricu s Breznom do Červenej Skaly a trať z Červenej Skaly do Margecian. Železnica spája aj Brezno s Rimavskou Sobotou. Na vytvorenie podmienok pre lepšiu mobilitu v Brezne a okolí je zacielený projekt revitalizácie Čierno-hronskej doliny, v ktorom by sa Čiernohronská železnica po jej modernizácii (trať z Čierneho Balogu do Chvatimechu) stala súčasťou integrovaného dopravného systému kraja s pravidelnou osobnou dopravou po celý rok. SPR Banská Bystrica – Brezno má najviac (28 % z celkového počtu) evidovaných osobných automobilov v kraji, z čoho stabilne tvorí časť pripadajúca na okres Banská Bystrica zhruba 70 %. Kapacita parkovacích miest v mestách je preto nedostatočná a chýbajú tiež parkoviská P+R a B+R v rámci dopravných terminálov.

Viac ako tretina absolventov základných škôl z celého kraja navštevuje stredné školy v SPR Banská Bystrica – Brezno, pričom väčšinu absorbuje krajské mesto. To spôsobuje, že v triedach sú vysoké počty žiakov a často absentuje podpora pre talentované deti a mládež alebo, naopak, pre deti a mládež zo sociálne slabšieho prostredia (s individuálnymi potrebami). Regiónu napriek tomu chýbajú kvalifikovaní remeselníci, strojári, sústružníci, zvárači, čašníci či kuchári. Nedostatočná je aj práca s mládežou, chýbajú možnosti na aktívne trávenie voľného času a prepojenie športových a kultúrnych aktivít so vzdelávaním.

V regióne sa nachádza Univerzita Mateja Bela ako centrum vzdelávania v oblasti spoločenských, humanitných a prírodných vied a tiež je tu detašované pracovisko Materiálovo-technologickej fakulty STU v Brezne. Najvyššia koncentrácia vysokoškolsky vzdelaných ľudí je prirodzene v okolí väčších miest, kde je aj najviac pracovných príležitostí. Napriek tomu mladí ľudia odchádzajú z regiónu. V regióne je nedostatok cenovo dostupných bytov a ponuka mestských nájomných bytov pre mladé rodiny je nízka. Problémom sú tiež nelegálne obydlia v osídleniach marginalizovaných rómskych komunít.

Problémom v SPR Banská Bystrica – Brezno je nedostatočná prepojenosť sociálneho a zdravotného úseku v sociálnych službách. V obciach je nedostatok ambulantných služieb z dôvodu starnutia všeobecných lekárov a špecialistov, vybavenie a zdravotnícka technika je zastaralá. Kapacita terénnych aj pobytových sociálnych služieb je nedostatočná a absentuje aj odľahčovacia služba na podporu rodín, ktoré sa nepretržite starajú o svojich blízkych (ŤZP, seniorov).

Z hľadiska životného prostredia patrí medzi najväčšie výzvy znižovanie emisií skleníkových plynov z priemyslu, dopravy a sektoru budov. Problémom je nedostatočné čistenie komunálnych odpadových vôd. V obciach chýba verejná kanalizácia s čistiarňou odpadových vôd – podiel obyvateľov napojených na verejnú kanalizačnú sieť s ČOV (2019) v okrese Brezno je 64 %, v okrese Banská Bystrica 83 %. Mnoho domácností v kraji nie je pripojených aj napriek existujúcej kanalizácii. Zásobovanie obyvateľstva verejným vodovodom je na veľmi dobrej úrovni, avšak je potrebná rekonštrukcia vodovodov. Vybrané toky, resp. ich časti sú v zlom ekologickom a chemickom stave. Ďalším výrazným problémom je neefektívne odpadové hospodárstvo, ani jeden z okresov nedosiahol národný cieľ 50 % mieru triedenia komunálnych odpadov na rok 2019 (okres Brezno 32,5 %, Banská Bystrica 44,6 %). Problémom v oblasti odpadov je, že obce vyzbierajú za odpad výrazne menej financií, než sú ich reálne náklady, v okrese Brezno je to 60 – 80 % obcí, ktoré doplácajú na odpadové hospodárstvo, v okrese Banská Bystrica 40 – 60 % obcí. Lokálne sú problémom čierne skládky a znečistenie tokov tuhým odpadom vo vybraných oblastiach. V SPR je 72 envirozáťaží, pre rozvojové projekty existuje potenciál revitalizácie brownfields. Najzraniteľnejšie na nepriaznivé dôsledky zmeny klímy je lesné hospodárstvo, na ktorých sa prejavujú negatívne dôsledky zmeny klímy a intenzívneho hospodárenia, dôsledkom čoho dochádza k rozpadu nepôvodných smrečín (najmä oblasť Horehronia).

Región je v poradí druhým v kraji s najvyšším počtom nehnuteľných národných kultúrnych pamiatok (28 %) aj v počte múzeí a múzejných zariadení. Viaceré jedinečné témy sú obsiahnuté v rozvíjaných tematických kultúrnych trasách (Európska Fuggerovská cesta, Coburgovská železná cesta Horehroním, Pohronská hradná cesta) a inej ucelenej destinačnej ponuke (SNP, kreatívne odvetvia a i.). Región má najširšie pokrytie chránenými územiami, pričom rozvojový potenciál predstavuje aj Banskobystrický geopark, ktorý prierezovo prepája NP Nízke Tatry, NP Veľká Fatra a CHKO Poľana, ich prírodné hodnoty a jedinečný kultúrno-historický potenciál. Región má najrozvinutejšiu sieť cykloturistických trás vrátane ucelenej destinačnej ponuky pre cykloturistiku. V rozvoji sú aj produkty konskej turistiky (najmä prostredníctvom projektu Huculská magistrála, ktorý spája historický región Horehronie s regiónom Gemer/SPR Revúca – Rimavská Sobota).

Región má spomedzi všetkých území kraja najlepšie predpoklady pre rozvoj kongresového cestovného ruchu národného a medzinárodného významu (s presahom na mestá Zvolen a Sliač v susediacom SPR). Najvyššiu potrebu a potenciál rozvoja kultúrnej infraštruktúry (vrátane kultúrneho a kreatívneho priemyslu) má mesto Banská Bystrica ako regionálne centrum a krajské mesto s dobrým vzdelávacím zázemím (vrátane umeleckého vzdelávania). Spomedzi mestských stredísk má najväčší potenciál ďalšieho rozvoja športového zázemia pre organizáciu veľkých národných a medzinárodných podujatí v nadväznosti na dlhodobú priorizáciu športu a športovej infraštruktúry, existujúce vysokoškolské zázemie aj hosťovanie pripravovaného Európskeho

festivalu mládeže (2022). Športové zázemie medzinárodných podujatí a voľnočasových aktivít detí, mládeže a ostatných skupín obyvateľov rozširujú v SPR aj ďalšie lokality v oboch okresoch. Vysoký rozvojový potenciál má biatlonový areál v obci Osrblie. V regióne sa nachádzajú najrozvinutejšie strediská letných a zimných športov aj celoročnej rekreácie v kraji, ktoré vyžadujú osobitnú pozornosť pri zabezpečení ich dlhodobej udržateľnosti (najmä v oblasti mobility návštevníkov, zvyšujúcich sa nárokov na technickú infraštruktúru a predchádzania negatívnym sociálnym a environmentálnym dosahom). SPR je v súčasnosti najrozvinutejším regiónom v kraji z hľadiska infraštruktúry zariadení a počtu prenocovaní. Destinačný manažment a marketing realizuje OOCR Stredné Slovensko a OOCR Región Horehronie.

Strategicko-plánovací región okresov Zvolen, Detva a Krupina (Stred)

Z hľadiska sídelnej štruktúry má región 77 obcí, z ktorých 6 má štatút mesta. Viac než 63 % obyvateľov regiónu žije v mestách. Ekonomická aktivita sa koncentruje v meste Zvolen. Prevláda strojársky, drevársky a potravinársky priemysel, veľkoobchod, maloobchod, doprava a skladovanie. Takmer pätina zo všetkých priamych zahraničných investícií v kraji plynie do mesta Zvolen. V menších mestách a na vidieku sa stretávame s nedostatkom pracovných príležitostí, najmä pri znevýhodnených uchádzačov o zamestnanie.

Územie má vysokú zalesnenosť a zásoby drevnej hmoty, vďaka čomu je v regióne dlhodobá tradícia v oblasti lesníctva a spracovania dreva. Výskum a vývoj v regióne je založený na environmentálnych princípoch. Národné lesnícke centrum je známe svojimi aktivitami vo výskume a vývoji lesného hospodárstva. Modernizácia mechanizmov a technológií v priemysle je však nedostatočná.

V regióne sa stretávame s nedostatočným prispôsobením vzdelávacieho systému absolventov pre potreby trhu práce. Prevláda nepriaznivá vzdelanostná štruktúra a nezáujem o odborné vzdelávanie v oblasti služieb či remesiel. Napriek tomu, že sa tu nachádza Technická univerzita vo Zvolene a región poskytuje viaceré možnosti uplatnenia, častý je silný odlev kvalifikovanej pracovnej sily z regiónu do viac prosperujúcich regiónov. V regióne je problémom pre mladých ľudí aj nedostatok finančne dostupných nájomných bytov.

Problémom regiónu je nedostatočné čistenie komunálnych odpadových vôd. V obciach chýba verejná kanalizácia s čistiarňou odpadových vôd alebo je potrebná ich rekonštrukcia. Podiel obyvateľov napojených na verejnú kanalizačnú sieť s ČOV (2019) predstavuje v okresoch Zvolen 78 %, Detva 54 % a Krupina 40 %, čo je najmenej z celého kraja. Pomerne mnoho domácností v kraji nie je pripojených aj napriek existujúcej kanalizácii. Ďalším výrazným problémom samospráv je neefektívne odpadové hospodárstvo. Ani jeden z okresov nedosiahol národný cieľ 50 % mieru triedenia komunálnych odpadov na rok 2019 – miera triedenia v okresoch (MŽP, 2019): Zvolen 36 %, Detva 31 %, Krupina 38 %. Problémom v oblasti odpadov je tiež to, že obce vyzbierajú často za odpad výrazne menej, než sú ich reálne náklady. Problémom sú lokálne i čierne skládky a znečistenie tokov tuhým odpadom. V regióne je 78 envirozáťaží, pre rozvojové projekty existuje potenciál revitalizácie brownfields. Problémom kraja je znečistenie ovzdušia, pričom najviac závažným, ale nemonitorovaným zdrojom znečistenia sú lokálne kúreniská, čo sa prejavuje najmä v údolných oblastiach v zimnom období.

Výhodou regiónu, ktorá prispieva k jeho ekonomickej výkonnosti, je veľmi dobrá dopravná dostupnosť (cestná, letecká, železničná). Okres Zvolen patrí medzi najväčšie dopravné križovatky Slovenska a je hlavným dopravným uzlom kraja. Región má priame napojenie na rýchlostnú cestu R1, okres Detva na cestu R2 a okres Krupina na cestu I/66 s nadregionálnym významom hlavného severo-južného dopravného ťahu (E77). Rozhodujúca cestná doprava je vedená v intravilánoch

miest, chýbajú obchvaty sídiel. Pokračuje sa s prípravou projektu obchvatu k novému priemyselnému parku v centre Detvy. Ďalším projektom v príprave je úsek R2 Zvolen západ – Zvolen východ (obchvat Zvolena). Účelom výstavby preložky cesty I/66 (obchvat Krupiny) je odklonenie dopravy s vysokým podielom nákladnej dopravy z centra mesta Krupina a odľahčenie obyvateľov mesta od negatívnych sprievodných javov dopravy, ako sú hluk, exhaláty, ale najmä dopravná nehodovosť. Trasa preložky cesty I/66 je vedená v trase plánovanej rýchlostnej cesty R3 spájajúcej Zvolen a Šahy. V regióne je zlý stav mostov.

Takmer 90% centier obcí je v intervale do 15 minút jazdy autom k železničnej stanici. Zvolen je taktiež významným železničným uzlom, kde sa križujú viaceré trate: hlavný južný ťah do Košíc, trať do Diviakov cez Krupinu, trať do Vrútok cez Banskú Bystricu, trať do Čaty cez Krupinu a trať do Nových Zámkov. Trať zo Zvolena do Nových Zámkov patrí medzi dôležité dopravné tepny, ktorá spája západ a juh Slovenska s Banskobystrickým krajom. Trať je elektrifikovaná. Zo Zvolena do Banskej Bystrice vedie elektrifikovaný úsek trate č. 170, ktorý je potrebné v budúcnosti zdvojkoľajniť, pretože nevyhovuje moderným požiadavkám mobility.

V regióne sa nachádzajú náleziská andezitu, bentonitu, dekoračných kameňov a tehliarskych surovín. Aktívne sa ťažia stavebné a dekoračné kamene. V regióne sa nachádza zhruba 17 % nehnuteľných národných kultúrnych pamiatok v kraji (polovica z nich v okrese Krupina). Región patrí z hľadiska šírky potenciálu medzi jeden z najrozmanitejších v kraji. Históriu hradov v severnej časti (okres ZV), ktorá je už v súčasnosti zahrnutá v destinačnej ponuke Pohronskej hradnej cesty, dopĺňajú hrady a kaštiele v južnej časti (okrese Krupina). Významné sú aj sakrálne stavby. Destinačná ponuka sa rozvíja aj v téme významných literárnych osobností (najvýznamnejšie v meste Krupina). Okres Detva má v rámci Banskobystrického kraja najviac zachovanú tradičnú ľudovú kultúru, vrátane tradičných osídlení a krajinných prvkov, čo vytvára regiónu konkurenčnú výhodu. Tento potenciál dopĺňajú jedinečné tradičné osídlenia v južnej časti okresu Krupina. Potenciál rozvoja prírodného cestovného ruchu tvorí najmä CHKO Poľana (Biosférická rezervácia Poľana zaradená do sústavy Biosferických rezervácií UNESCO).

V regióne sa nachádzajú tri zo šiestich kúpeľných podnikov v kraji, ktoré využívajú prírodné liečivé zdroje na poskytovanie liečebno-preventívnej starostlivosti (v prípade kúpeľného mesta Dudince ide zároveň aj o ťažiskový podnik v cestovnom ruchu na úrovni obce a najbližšieho okolia). Destinačný manažment a marketing rozvíjajú tri oblastné organizácie cestovného ruchu (OOCR) OOCR Dudince, OOCR Stredné Slovensko a OOCR Turistický Novohrad a Podpoľanie.

Strategicko-plánovací región okresov Banská Štiavnica, Žarnovica a Žiar nad Hronom

Z hľadiska sídelnej štruktúry má región 68 obcí, z ktorých 5 má štatút mesta. V regióne žije 89-tisíc obyvateľov, z nich viac než polovica žije v mestách. SPR patrí k ekonomicky rozvinutejším regiónom kraja. Ekonomická aktivita sa koncentruje najmä v okrese Žiar nad Hronom, ktorý dosahuje v porovnaní s krajom nadpriemerné výsledky v nízkej miere nezamestnanosti, vysokej priemernej mzde a vysokému prílevu zahraničného kapitálu.

V regióne majú silnú tradíciu baníctvo a ťažobný priemysel. V Žiari nad Hronom sa ťaží bentonit, v Žarnovici stavebné kamene a bazalt, medzi ďalšie zásoby nerastných surovín v regióne patrí čadič (Brehy), andezit (Žarnovica – Sokolec), perlit (Lehôtka pod Brehmi), bentonit a zeolit (Stará Kremnička), bentonit (Kopernica), polymetalické rudy (Hodruša Hámre). V súčasnosti sa priemysel zameriava najmä na spracovanie ľahkých kovov (predovšetkým hliníka) a pridružené výrobné činnosti. S priemyselným charakterom regiónu je spojená vysoká environmentálna záťaž

vyplývajúca z vysokej produkcie oxidu uhoľnatého (43 % produkcie kraja), oxidu siričitého (až 76 % produkcie kraja) a oxidu dusíka (30 % produkcie kraja).

Najlepšia priemerná dopravná dostupnosť do okresného mesta v rámci jednotlivých SPR (18 minút) je v SPR Banská Štiavnica – Žarnovica – Žiar nad Hronom, čo určite súvisí aj s tým, že ide o SPR s najmenšou rozlohou. Hlavný cestný ťah, rýchlostná cesta R1 prechádzajúci stredmi okresov Žiar nad Hronom a Žarnovica, zabezpečuje prepojenie s hlavným mestom Slovenska a s Banskou Bystricou. Cesta I/51 prepája okres Banská Štiavnica na juhu so Šahami a na severe sa napája na R1. Nárast osobnej aj tranzitnej dopravy sa však podpisuje na znečistení ovzdušia a zvýšenom hluku v obciach. Preťaženie cesty I/65 najmä tranzitnou dopravou vedúcej intravilánom obcí Kremnica a Kremnické Bane je dlhodobý pálčivý problém.

SPR Banská Štiavnica – Žarnovica – Žiar nad Hronom má veľmi dobrú polohu z hľadiska železničného spojenia. V Hronskej Dúbrave sa križuje trať z Nových Zámkov do Zvolena s traťou do Banskej Štiavnice a s traťou zo Zvolena do Vrútok. Región je tak veľmi dobre prepojený železničnou dopravou s juhozápadným, severným aj východným Slovenskom. Navyše aj dostupnosť obcí k železničnej stanici je veľmi dobrá, keďže 80 % obcí má prístup k železnici do 15 minút jazdy autom.

Sociálna a zdravotná starostlivosť v regióne je nedostatočná, absentuje odborný personál a zamestnanci v priamom kontakte s klientom (opatrovateľky, zdravotné sestry). Kapacita existujúcich sociálnych služieb je priestorovo nedostatočná, pričom v regióne narastá počet seniorov odkázaných na sociálnu pomoc a služby.

Problémom je nedostatočné čistenie komunálnych odpadových vôd. V obciach chýba verejná kanalizácia s čistiarňou odpadových vôd. Podiel obyvateľov napojených na verejnú kanalizačnú sieť s ČOV (2019) predstavuje v okrese Banská Štiavnica 64 %, Žiar nad Hronom 56 % a Žarnovica 46 %. Mnoho domácností v kraji nie je pripojených aj napriek existujúcej kanalizácii. Vybrané toky, resp. ich časti sú v zlom ekologickom a chemickom stave. V regióne má na stav tokov vplyv aj ťažobná činnosť a envirozáťaže. Problémom v oblasti odpadov je tiež fakt, že obce vyzbierajú za odpad výrazne menej, než sú ich reálne náklady – v okrese Banskej Štiavnice je to 20 – 40 % obcí, Žiar nad Hronom 60 – 80 %, Žarnovica 60 – 80 % obcí, ktoré doplácajú na odpadové hospodárstvo. V regióne je 65 envirozáťaží, pre rozvojové projekty existuje potenciál revitalizácie brownfields. Problémom je znečistenie ovzdušia, pričom najviac závažným, ale nemonitorovaným zdrojom znečistenia sú lokálne kúreniská, čo sa prejavuje najmä v údolných oblastiach. V regióne tiež sledujeme narastajúce riziko mimoriadnych udalostí v súvislosti so zmenou klímy (povodne, sucho, extrémne prejavy počasia, zosuvy a pod.)

V regióne je najvyšší počet nehnuteľných národných kultúrnych pamiatok (NNKP) v kraji (takmer jedna tretina, pričom v okrese BŠ sa nachádza až 10 % všetkých NNKP na Slovensku). Región má najvyšší počet múzeí a samostatných lokalít s expozíciami a múzejných zariadení. Industriálne banské dedičstvo je najvýznamnejším prvkom kultúrno-historického potenciálu pre rozvoj cestovného ruchu celého regiónu. Okrem mesta Banská Štiavnica a okolitých obcí rozširuje túto ponuku v okrese Žiar nad Hronom najmä mesto Kremnica a v okrese Žarnovica najmä Nová Baňa s výnimočnou históriou technickej pamiatky Potterovho stroja (jej inovatívne uchopenie môže významne prispieť k zvyšovaniu návštevnosti okresu aj kraja). V regióne sa nachádza Banskoštiavnický geopark, ktorý pokrýva aj veľkú časť územia CHKO Štiavnické vrchy. Regiónom prechádza pútnická trasa medzinárodného významu Svätojakubská cesta, ktorá spája významné sakrálne pamiatky. Okrem Svätojakubskej cesty územím prechádza aj Barborská cesta a Slovenská banská cesta. Destinačnú ponuku dopĺňa aj Pohronská hradná cesta. Mesto Banská Štiavnica, ktoré je spolu s technickými pamiatkami v okolí zapísané v Zozname svetového dedičstva UNESCO, má dobrý potenciál rozvoja kultúry v cestovnom ruchu vďaka rozvinutému zázemiu, kultúrnemu podhubiu a tradícii podujatí.

Z hľadiska konkurenčnej výhody regiónu je osobitne významná infraštruktúra pre rozvoj národných podujatí v biatlone a bežeckom lyžovaní v stredisku Skalka pri Kremnici. Stredisko a jeho okolie má aj vďaka jedinečným klimatickým podmienkam najvyšší rozvojový potenciál v kraji a na Slovensku pre komplexný rozvoj bežeckého lyžovania ako zimnej rekreačnej aktivity menej zaťažujúcej prostredie (aktivity návštevníkov, detí, mládeže a všetkých skupín obyvateľov). Najväčšia návštevnosť sa koncentruje počas letnej turistickej sezóny pri „tajchoch" v okolí Banskej Štiavnice, čo súvisí aj s dobrou vybavenosťou územia službami v cestovnom ruchu. Prírodné lokality a kultúrne dedičstvo v regióne vyžadujú osobitnú pozornosť pri zabezpečení ich dlhodobej udržateľnosti najmä v oblasti mobility návštevníkov, zvyšujúcich sa nárokoch na technickú infraštruktúru a predchádzania negatívnym sociálnym a environmentálnym vplyvom. Destinačný manažment a marketing v regióne rozvíjajú oblastné organizácie cestovného ruchu (OOCR) OOCR Región Banská Štiavnica, OOCR Gron a OOCR Stredné Slovensko.

Strategicko-plánovací región okresov Lučenec, Veľký Krtíš a Poltár

Z hľadiska sídelnej štruktúry má región 150 obcí, z ktorých 5 má štatút mesta. Až 87 z nich (prevažne v okrese Veľký Krtíš) sú malé obce s počtom obyvateľov menej než 500. Prevažná časť územia má agrárny charakter. Okres Poltár má tiež nadpriemerný podiel lesných pozemkov. Miera spracovania produktov poľnohospodárskej prvovýroby je nízka a drevo je z regiónu vyvážané ako surovina bez jej finalizácie v regióne.

Región patrí k najmenej rozvinutým regiónom kraja. Okresy Lučenec a Poltár sú zaradené medzi NRO, okres Veľký Krtíš bol zo zoznamu NRO vyradený ku koncu roka 2020. Miera nezamestnanosti v regióne je po SPR Revúca – Rimavská Sobota druhá najvyššia spomedzi všetkých SPR. Z vysokej nezamestnanosti vyplýva aj nižšia životná úroveň. Priemerné mzdy v okresoch SPR patria k najnižším v kraji. V regióne je problémom nízky počet pracovných príležitostí. Ponuka voľných pracovných miest nepokrýva ani 5 % z celkového počtu UoZ. Podnikateľské prostredie je v porovnaní s ostatnými regiónmi kraja slabo rozvinuté. Reakcia vzdelávacích inštitúcií na zmeny trhu práce je nízka. V SPR Lučenec – Veľký Krtíš – Poltár donedávna neboli žiadne školy zapojené do duálneho vzdelávania. Táto situácia sa zmenila až v školskom roku 2021/22, keď sa do duálneho vzdelávania zapojila Spojená škola v Modrom Kameni (okres Veľký Krtíš).

Druhým dôležitým faktorom vysokej nezamestnanosti je nepriaznivá štruktúra uchádzačov o zamestnanie. Približne 40 % UoZ má ukončené maximálne základné vzdelanie, pričom najhoršia situácia je hlavne v okrese Lučenec. Mladí ľudia a kvalifikovaná pracovná sila odchádza z regiónu, pretože ponuka pracovných pozícií je pre vysokokvalifikovaných UoZ veľmi nízka. V regióne tiež chýba podporná infraštruktúra pre rozbeh podnikania v oblasti remesiel a výroby. Ponuka voľných priestorov na podnikateľské účely je nedostatočná.

Región má vysoké zastúpenie obyvateľov maďarskej národnosti (takmer 20 %) a MRK (takmer 25 % podľa Atlasu rómskych komunít). V regióne pozorujeme nízku zaškolenosť detí zo sociálne znevýhodneného prostredia. Žiaci zo sociálne znevýhodneného prostredia často navštevujú špeciálne školy pre žiakov s mentálnym postihnutím. V dvojročných učebných F-odboroch, v ktorých žiaci získavajú len oprávnenie na výkon pomocných prác, študuje viac než polovica príslušníkov MRK. Žiaci a žiačky zo sociálne znevýhodneného prostredia neukončia stredoškolské vzdelávanie častejšie ako žiaci bez znevýhodnenia.

Región sa vyznačuje pomerne zlou dopravnou dostupnosťou. Iba jedna tretina obcí okresov Lučenec, Poltár a Veľký Krtíš má dostupné rýchlostné cesty zo svojich centier za menej ako pol hodiny a takmer jedna tretina za viac ako hodinu. Z Veľkého Krtíša vedie do Lučenca cesta I/75 križujúca sa v Lučenci s cestou I/16, ktorá zabezpečuje spojenie s Košicami a Zvolenom. Okresom Poltár nevedie žiadny úsek cesty prvej triedy. Stav cestnej infraštruktúry sa zlepší po realizácii projektov výstavby úsekov R2 (vo výstavbe sú úseky Kriváň – Mýtna a Mýtna – Lovinobaňa, v príprave úsek Lovinobaňa – Ožďany). Železničná infraštruktúra je slabo rozvinutá, chýba cezhraničné prepojenie s Maďarskom. V stave prípravy projektov je výstavba úsekov rýchlostnej cesty R7 (úseky Čaka – Veľký Krtíš a Veľký Krtíš – Lučenec).

Obce okresu Poltár majú zväčša veľmi dobrú dostupnosť k železnici na rozdiel od okresu Veľký Krtíš s najslabšou dostupnosťou spomedzi všetkých okresov. SPR Lučenec – Veľký Krtíš – Poltár vychádza pri porovnaní s ostatnými SPR najhoršie z hľadiska dostupnosti k železničnej stanici, len o niečo viac ako polovica obcí má prístup k železnici z centra do 15 minút jazdy autom a pätina do 15 minút jazdou bicyklom. Cez SPR Lučenec – Veľký Krtíš – Poltár vedie trať zo Zvolena do Košíc cez Lučenec a Fiľakovo (južný ťah) a regionálna trať Lučenec – Breznička – Poltár – Utekáč. Trať z Lučenca do Veľkého Krtíša vedúca územím Maďarska spolu s traťou z Fiľakova do Somosköújfalu boli zrušené pre osobnú dopravu, čo obyvatelia regiónu považujú za bariéru v rozvíjaní cezhraničnej mobility. Pozitívny vplyv na mobilitu v regióne Poiplie by však mohol mať projektový zámer dobudovania pohraničného spojenia Šahy (katastrálne územie mesta Šahy hraničí s Banskobystrickým krajom) – Dregelypalank, ktorého štúdiu realizovateľnosti začala pripravovať maďarská strana.

Problémom regiónu je tiež nedostatočné čistenie komunálnych odpadových vôd. V obciach chýba verejná kanalizácia s čistiarňou odpadových vôd – podiel obyvateľov napojených na verejnú kanalizačnú sieť s ČOV (2019) v okrese Lučenec 60 %, Poltár 49 %, Veľký Krtíš 47 %. Mnoho domácností nie je pripojených aj napriek existujúcej kanalizácii. Zásobovanie obyvateľstva verejným vodovodom je najnižšie v okrese Lučenec, len 73 % obyvateľstva, čo je najnižší podiel v celom kraji (okres Poltár 84 %, Veľký Krtíš 92 %). Vybrané toky, resp. ich časti sú v zlom ekologickom a chemickom stave. Ďalším výrazným problémom je neefektívne odpadové hospodárstvo, ani jeden z okresov nedosiahol národný cieľ – 50 % mieru triedenia komunálnych odpadov na rok 2019 (okres Lučenec 41 %, Poltár 30,5 %, Veľký Krtíš 40 %). Problémom v oblasti odpadov je, že obce vyzbierajú za odpad výrazne menej, než sú ich reálne náklady, v okrese Lučenec je to 80 – 100 % obcí, ktoré doplácajú na odpadové hospodárstvo, v okrese Poltár 60 – 80 %, Veľký Krtíš 60 – 80 % obcí. Lokálne sú problémom čierne skládky a znečistenie tokov tuhým odpadom. Problémom v kraji je znečistenie ovzdušia, pričom najviac závažným, ale nemonitorovaným zdrojom znečistenia sú lokálne kúreniská, čo sa prejavuje najmä v údolných oblastiach. V regióne je 45 envirozáťaží, pre rozvojové projekty existuje potenciál revitalizácie brownfields. Najzraniteľnejšie na nepriaznivé dôsledky zmeny klímy je poľnohospodárstvo, ktoré sa prejavuje zníženými výnosmi a ekonomickými stratami.

V regióne sa nachádza 10 % nehnuteľných národných kultúrnych pamiatok v kraji. Tento región bol v minulosti významný v oblasti hrnčiarstva aj sklárskej výroby, ktorá generovala zamestnanosť najmä v okrese Poltár a Lučenec. Z hľadiska cestovného ruchu je sklárska tradícia a hrnčiarstvo významným kultúrnym dedičstvo oboch okresov, s čím súvisí aj kultúrna trasa Cesta skla v štádiu mapovania a sieťovania aktérov. Región bol v minulosti centrom kultúrneho a spoločenského života (najmä okres Lučenec), ktorý pripomínajú hrady a kaštiele, z ktorých sa už časť aj postupne obnovuje. V tejto súvislosti má pri tvorbe ucelenej destinačnej ponuky potenciál rozvoj kultúrnej trasy „Južné hrady a kaštiele prihraničia“ v štádiu mapovania a sieťovania aktérov. Región má tiež jedinečný prírodný potenciál (najmä CHKO Cerová vrchovina s cezhraničným UNESCO Geoparkom Novohrad-Nógrad). Tento geopark spája SPR Lučenec – Veľký Krtíš – Poltár s SPR Revúca – Rimavská Sobota. Svojím priamym prepojením na územie Maďarska je jedným z najsilnejších prvkov pre rast

zahraničnej návštevnosti Banskobystrického kraja. Výrazne však zaostáva za maďarskou stranou geoparku najmä z hľadiska infraštruktúry, pričom najvyššou potrebou je vybudovanie moderného návštevníckeho centra.

Aj vďaka klimatickým podmienkam má región veľmi dobré podmienky na rozvoj splavovania (najmä okres Veľký Krtíš). Príležitosť na rozvoj pobytového cestovného ruchu (zvyšovanie výkonnosti v cestovnom ruchu) predstavujú minerálne pramene a vodné plochy, ktoré boli v minulosti centrami rekreácie pre celé Slovensko (najmä Ružiná a iné lokálneho významu). Disponujú však zastaralým a zanedbaným zázemím. Širšie prepájanie vodných plôch prostredníctvom cykloturistických trás a cyklistických komunikácií (integrácia rozvojových aktivít v cestovnom ruchu s aktivitami v oblasti udržateľnej mobility) môže prispieť k rozširovaniu možností trávenia voľného času aj regionálnemu rozvoju s dosahom na širšie územie. Región má v porovnaní s inými regiónmi v kraji osobitne významný potenciál pre aktivity v udržateľnom cestovnom ruchu spojené s regionálnou poľnohospodárskou a potravinárskou produkciou a v tejto oblasti aj viaceré širšie regionálne zamerané projekty, ako napríklad Včelí kRaj (okres PT), Veľkokrtíšska vínna cesta (okres Veľký Krtíš) a iné. Destinačný manažment a marketing rozvíja Oblastná organizácia cestovného ruchu Turistický Novohrad a Podpoľanie.

V regióne pôsobia aktívne občianske združenia, napr. OZ Podnikavci Novohradu, ktoré podporujú udržateľný rozvoj v regióne Novohrad.

Strategicko-plánovací región okresy Revúca a Rimavská Sobota (Gemer – Malohont)

Z hľadiska sídelnej štruktúry má región 149 obcí, z ktorých 6 má štatút mesta. 97 z nich (prevažne v okrese Rimavská Sobota) sú malé obce s počtom obyvateľov menej než 500. Prevažná časť územia má agrárny charakter. Okres Revúca má nadpriemerný podiel lesných pozemkov.

Región je najmenej rozvinutým regiónom kraja. Oba okresy sú zaradené medzi NRO. Miera nezamestnanosti je výrazne najvyššia spomedzi všetkých okresov. Z vysokej nezamestnanosti vyplýva aj nižšia životná úroveň. Priemerné mzdy v okresoch SPR patria k najnižším v kraji. Oba okresy majú najvyšší podiel poberateľov dávok v hmotnej núdzi spomedzi všetkých okresov SR a to na úrovni 11 – 13 %. Obyvatelia regiónu majú slabú finančnú gramotnosť, kvalita pracovnej sily a vzdelanostná úroveň UoZ je nízka. Možnosti na neformálne, celoživotné, rekvalifikačné či jazykové vzdelávanie sú nedostatočné. V regióne chýbajú pracoviská vysokoškolských a vedecko-výskumných pracovísk, ktoré by tu udržali vzdelaných a vysokokvalifikovaných ľudí a pomohli by šíreniu inovácií.

V okrese Revúca je významné ložisko magnezitu, ktoré patrí k najväčším na svete. Nachádzajú sa tu tiež ložiská barytu, keramických surovín, dekoračného kameňa, sadrovca, anhydritu a stavebného kameňa. Prevádzky na ťažbu a spracovanie magnezitu v okrese Revúca výrazne ovplyvňujú stav a kvalitu životného prostredia, a to najmä v meste Jelšava. V rámci okresu Rimavská Sobota je najviac narušené životné prostredie v Hnúšti.

SPR má významný potenciál pre rozvoj poľnohospodárstva – okres Rimavská Sobota disponuje najvyšším podielom poľnohospodárskej pôdy spomedzi všetkých okresov v kraji. Z celkového množstva pôdy tvorí orná pôda 29 % a trvalé trávne porasty 25 %. Okres Revúca je významný z hľadiska podielu lesnej pôdy, ktorá predstavuje až 60 % pôdy. Okresy Revúca a Rimavská Sobota patria medzi okresy s najvyššou hektárovou úrodou hospodárskych rastlín v kraji. Intenzita chovu

sliepok, ošípaných a oviec je v okrese nadpriemerná. Environmentálne povedomie v regióne je nízke, za čo môže aj chýbajúca osveta.

Pri hodnotení dopravnej dostupnosti do okresného mesta sú na tom najhoršie obce okresov Revúca a Rimavská Sobota, kde priemerný čas jazdy autom z centier obcí do okresného mesta trvá od 30 do 35 minút. Tretina obcí má dostupnosť k rýchlostnej ceste za viac ako 30 minút. Lepšie je na tom okres Rimavská Sobota, kde vedie cesta prvej triedy I72, ktorá ho spája s okresom Brezno prostredníctvom cesty I/66. Dopravnú dostupnosť okresu výrazne zlepší dokončenie výstavby plánovaných úsekov rýchlostnej cesty R2 na juhu. V okrese Revúca majú lepšiu dopravnú dostupnosť len južné obce, kde R2 obchádzajúca Tornaľu a cesta I16 zabezpečuje spojenie s Rimavskou Sobotou a na východe s KSK. S Maďarskom je prepojený región úsekom cesty I67. Cesta druhej triedy II/531, ktorá vedie severom oboch okresov a cesta II/532, ktorá sa tiahne z juhu na sever okresu Revúca, sú v zlom stavebno-technickom stave. Rozsah ich rekonštrukcie si vyžaduje vysoké náklady a aj preto by mali byť obe v blízkej budúcnosti preklasifikované na cesty I. triedy, čím prejdú pod správu SSC.

Cez SPR Revúca – Rimavská Sobota vedie juhom železničná trať spájajúca SPR so Zvolenom a Košicami (južný ťah). Na túto trať sa v Jesenskom napája trať do Brezna cez Rimavskú Sobotu. Obe trate sú jednokoľajné a neelektrifikované. Revitalizácia trate na úsekoch Jesenské – Rimavská Sobota, Rimavská Sobota – Tisovec a Brezno – Tisovec patrí medzi priority s vysokou mierou urgencie[342]. Zrušenie železničného spojenia Lenartovce – Banréve obmedzilo cezhraničnú mobilitu.

Región patrí medzi pomalšie starnúce regióny v porovnaní s inými SPR, a to najmä vďaka vyššiemu prirodzenému prírastku obyvateľstva. Táto situácia úzko súvisí aj s vysokým podielom marginalizovaných rómskych komunít. Podľa Atlasu Rómskych komunít 2019 majú rómske komunity v okresoch SPR viac než 35 % zastúpenie, pričom prevažná časť z nich žije v koncentráciách. Špecifikom regiónu je tiež vysoké zastúpenie obyvateľov maďarskej národnosti (takmer 26 %). Vyšší podiel MRK predstavuje viaceré socio-ekonomické výzvy. Obyvatelia MRK žijú často pod hranicou chudoby v nevyhovujúcich podmienkach bez dostatočnej infraštruktúry, sú sociálne vylúčení, deti sú zaraďované do špeciálnych škôl a predčasne končia školskú dochádzku. V okresoch Rimavská Sobota a Revúca sa takmer polovica detí vo veku 3 až 5 rokov nezúčastňuje na predprimárnom vzdelávaní, pričom počet nevybavených žiadostí o prijatie do MŠ je tu oproti iným regiónom nízky. Nízka vzdelanostná úroveň vedie k vysokej miere dlhodobej nezamestnanosti a sociálnym problémom.

V SPR prevládajú podľa formy terénne sociálne služby, potom ambulantné nasledované pobytovými. Väčšina poskytovateľov sociálnych služieb v SPR sú obce a mestá, potom nasledujú neverejní poskytovatelia a za nimi je vyšší územný celok. Najväčšou výzvou pre sociálne služby bude v najbližších rokoch starnutie obyvateľstva. Tak ako v iných regiónoch, aj tu vzniká potreba inovatívnych riešení v starostlivosti o seniorov, ktoré umožnia obciam a mestám pokryť rastúci dopyt po sociálnych službách a zároveň čo najdlhšie zotrvanie seniorov v domácom prostredí.

V regióne sú najväčšími poskytovateľmi zdravotnej starostlivosti Nemocnica s poliklinikou, n. o., Revúca, Svet zdravia, a. s., ktorý prevádzkuje Všeobecnú nemocnicu v Rimavskej Sobote a Gemer Clinic, n. o., Všeobecná nemocnica Hnúšťa. V okrese Rimavská Sobota je 145 poskytovateľov zdravotnej starostlivosti, čo ho zaraďuje medzi okresy s najvyšším počtom poskytovateľov (4. v poradí). V okrese Revúca je 63 poskytovateľov zdravotnej starostlivosti, čo predstavuje takmer 5

[342]MFSR, MDV SR, ÚHP (2021) – Priority vo výstavbe železničnej infraštruktúry (zverejnené na stránke https://www.mindop.sk/priority/zeleznice)

% poskytovateľov v kraji. Poskytovatelia sú koncentrovaní v okresných mestách a väčších mestách obciach. Väčšina obcí má dostupnú ambulanciu všeobecného lekára pre dospelých do 15 min. jazdou osobným automobilom, čo môžeme považovať za pozitívne. Na ústavnú zdravotnú starostlivosť nadväzuje ambulantný sektor, ktorého najväčšou výzvou pre celé SPR je vysoký priemerný vek lekárov pre dospelých, lekárov pre deti a dorast a chýbajúci stomatológovia.

Problémom je nedostatočné čistenie komunálnych odpadových vôd. Podiel obyvateľov napojených na verejnú kanalizačnú sieť s ČOV (2019) je v okrese Revúca 41 %, Rimavská Sobota 46 %. Mnoho domácností v kraji nie je pripojených aj napriek existujúcej kanalizácii. Zásobovanie obyvateľstva verejným vodovodom – v okrese Rimavská Sobota nemá verejný vodovod v 41 obcí (69 %), v okrese Revúca v 6 obciach (80 %), väčšina vodovodov je rozostavaná alebo si vyžaduje rekonštrukciu. Vybrané toky, resp. ich časti sú v zlom ekologickom a chemickom stave. Oblasť Jelšavy je monitorovaná z hľadiska kvality ovzdušia, ktorá tu je dlhodobo zlá. V roku 2019 v Jelšave boli prekročené limitné hodnoty pre 24-hodinovú koncentráciu PM10 61-krát. Významným zdrojom znečistenia sú lokálne kúreniská (pravdepodobným zdrojom je nelegálne spaľovanie odpadov a nevhodného paliva), ide najmä o prachové častice ako hlavné znečisťujúce látky. Ďalším výrazným problémom je neefektívne odpadové hospodárstvo, ani jeden z okresov nedosiahol národný cieľ – 50 % mieru triedenia komunálnych odpadov na rok 2019, v okrese Revúca bola miera triedenia 32 % (2019) a v okrese Rimavská Sobota 26 %. V porovnaní s inými SPR mal tento región v roku 2019 výrazne vyšší podiel obcí, ktorých miera vytriedenia komunálnych odpadov je veľmi nízka a nedosahuje ani 20 %. Problémom v oblasti odpadov je, že obce vyzbierajú za odpad výrazne menej, než sú ich reálne náklady. V okrese RS 60 – 80 % obcí, v okrese RV 80 – 100 % obcí dopláca na odpadové hospodárstvo. Obyvatelia týchto obcí sa nepodieľajú na nákladoch spojených s odpadom v plnej miere a obce tak dotujú odpadové hospodárstvo. Lokálne sú problémom čierne skládky a znečistenie tokov tuhým odpadom. V SPR je 50 envirozáťaží. Pre rozvojové projekty existuje potenciál revitalizácie brownfields.

V regióne je nedostatok kvalitných služieb či už v gastro sektore alebo ubytovaní. Architektúra a kultúrne dedičstvo chátra a atrakcie nie sú dostupné mimo sezóny (napr. kostolíky v rámci Gotickej cesty nie sú bežne prístupné). Cyklotrasy a turistické trasy sú ohrozené hospodárskou lesnou činnosťou. Územie má slabé pokrytie mobilným signálom a rýchlym internetom.

V regióne pôsobí viacero občianskych združení, ktoré majú široké zameranie od podpory kultúry a organizovania kultúrnych podujatí, obnovy kultúrnych pamiatok, podpory podnikania až po šport. Mimovládne organizácie predstavujú obrovský potenciál pre rozvoj celého SPR Gemer-Malohont. V SPR aktívne pôsobia miestne akčné skupiny, ktoré sa podieľajú na rozvoji regiónu prostredníctvom podpory projektov zameraných na skvalitnenie života obyvateľov, zlepšenie podmienok pre podnikanie a zhodnotenie miestneho potenciálu v cestovnom ruchu. Mesto Revúca sa stalo mestom kultúry 2022, vďaka čomu má mesto a región príležitosť zvýšiť kvalitu života, zastaviť odlev obyvateľov z regiónu, pritiahnuť návštevníkov a oživiť identitu regiónu Gemer.

Cestovný ruch sa v súčasnosti rozvíja najmä v severnej časti v Národnom parku Muránska planina a okresnom meste Rimavská Sobota, kde je tiež rozvinutejšia infraštruktúra zariadení ako na ostatnom území regiónu. Región však stále patrí medzi najmenej rozvinuté regióny z hľadiska cestovného ruchu v kraji. V štádiu mapovania a sieťovania partnerov je viacero tematických kultúrnych trás, napríklad Gotická cesta a ranogotické kostolíky (v súčasnosti v procese zápisu na zoznam Európskeho kultúrneho dedičstva), Železná cesta Gemerom a technické pamiatky baníctva, Literárna cesta a literárna história, Cesta Márie Széczy v štádiu mapovania a iné. Mesto Revúca má veľmi dobré podmienky na prepojenie na kreatívny priemysel nielen v súvislosti s rozvojom cestovného ruchu, ale aj vzdelávania a práce s mládežou (aj v nadväznosti na už

prebiehajúce aktivity ako Revúca mesto kultúry 2022). Potenciál rozvoja letnej rekreácie majú prírodné vodné plochy.

Prírodné lokality a kultúrne dedičstvo v regióne vyžaduje osobitnú pozornosť pri zabezpečení ich dlhodobej udržateľnosti najmä v oblasti mobility návštevníkov, zvyšujúcich sa nárokov na technickú infraštruktúru a predchádzania negatívnym sociálnym a environmentálnym dosahom. Pre južnú časť regiónu predstavuje najvýznamnejší rozvojový potenciál v udržateľnom cestovnom ruchu CHKO Cerova vrchovina s cezhraničným UNESCO Geoparkom Novohrad-Nógrad). Tento geopark rozvíja a prepája región s SPR Lučenec – Veľký Krtíš – Poltár aj územím Maďarska. Preto je jedným z najsilnejších prvkov pre rast zahraničnej návštevnosti Banskobystrického kraja. Výrazne však zaostáva za maďarskou stranou geoparku najmä z hľadiska infraštruktúry, pričom najvyššou potrebou je vybudovanie moderného návštevníckeho centra Správy CHKO a Geoparku pre inovatívne environmentálne vzdelávanie a rozvoj prírodného cestovného ruchu (najvhodnejší identifikovaný potenciál pre jeho vybudovanie má obec Hajnáčka). Destinačný manažment a marketing rozvíja v regióne Oblastná organizácia cestovného ruchu Gemer.

Prílohy k analytickej časti

BANSKOBYSTRICKÝ SAMOSPRÁVNY KRAJ
Operačný program Efektívna verejná správa
Európska únia
Európsky sociálny fond

Príloha 1: Inštitucionálne a sociodemografické údaje

Tabuľka 26: Prehľad administratívneho členenia Banskobystrického kraja – štruktúra okresov z hľadiska počtu združených obcí, počtu trvale bývajúcich obyvateľov k 30. 6. (2020) a rozlohy v km²

Okres	Počet obcí	Trvale bývajúci obyvatelia k 30.06. (2020)	Rozloha (2020) v km2
Banská Bystrica	42	110 674	809
Banská Štiavnica	15	16 036	292
Brezno	30	61 087	1 265
Detva	15	31 869	449
Krupina	36	22 095	585
Lučenec	57	73 207	826
Poltár	22	21 288	476
Revúca	42	39 443	730
Rimavská Sobota	107	84 001	1 471
Veľký Krtíš	71	43 133	848
Zvolen	26	68 671	759
Žarnovica	18	26 083	425
Žiar nad Hronom	35	46 605	518
Celkový súčet	**516**	**644 189**	**9 454**

Tabuľka 27: Prehľad administratívneho členenia Banskobystrického kraja – SPR, UMR – z hľadiska počtu združených obcí, počtu trvale bývajúcich obyvateľov k 30. 6.(2020) a rozlohy v km²

SPR / Okres / UMR	Počet obcí	Trvale bývajúci obyvatelia k 30.06. (2020)	Rozloha (2020) v km2
BB-BR	**72**	**171 761**	**2 075**
Banská Bystrica	**42**	**110 674**	**809**
obce okresu mimo UMR	23	15 326	472
UMR Banská Bystrica	19	95 348	338
Brezno	**30**	**61 087**	**1 265**
BS-ZC-ZH	**68**	**88 724**	**1 235**
Banská Štiavnica	**15**	**16 036**	**292**
Žarnovica	**18**	**26 083**	**425**
Žiar nad Hronom	**35**	**46 605**	**518**
DT-KA-ZV	**77**	**122 635**	**1 793**
Detva	**15**	**31 869**	**449**
Krupina	**36**	**22 095**	**585**
Zvolen	**26**	**68 671**	**759**
obce okresu mimo UMR	21	17 194	584
UMR Zvolen	5	51 477	176
LC-PT-VK	**150**	**137 627**	**2 150**
Lučenec	**57**	**73 207**	**826**
obce okresu mimo UMR	41	30 244	544
UMR Lučenec	16	42 963	281
Poltár	**22**	**21 288**	**476**
Veľký Krtíš	**71**	**43 133**	**848**
RA-RS	**149**	**123 444**	**2 201**
Revúca	**42**	**39 443**	**730**
Rimavská Sobota	**107**	**84 001**	**1 471**
obce okresu mimo UMR	95	38 184	979
UMR Rimavská Sobota	12	45 817	492
Celkový súčet	**516**	**644 189**	**9 454**

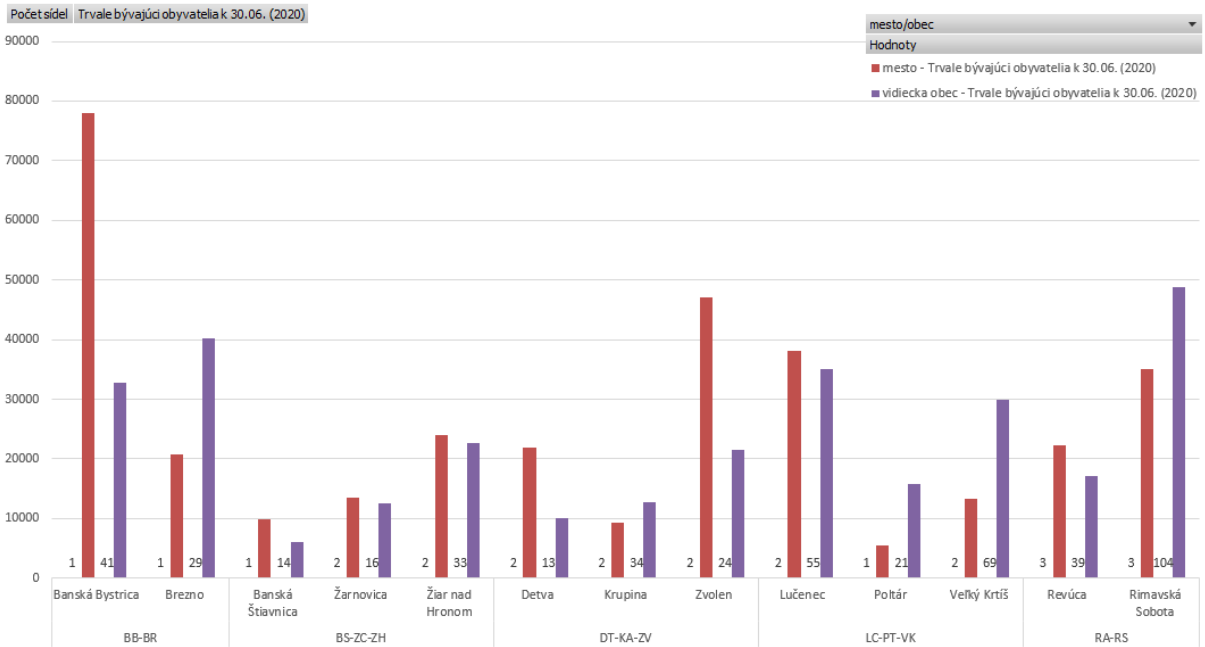
Tabuľka 28: Zoznam mikroregiónov na území BBSK vrátane počtu združených obcí, trvale bývajúcich obyvateľov k 30. 6. (2020) a rozlohy v km^2

Mikroregión	Počet obcí	Trvale bývajúci obyvatelia k 30.06. (2020)	Rozloha (2020) v km2
bez príslušnosti k mikroregiónu	*51*	*238 894*	*1 240,0*
Adela	8	3 784	106,9
Blžská dolina	8	3 908	71,6
Dolný Gemer	12	6 244	97,0
Ekológ	25	49 845	925,1
Háj	5	3 816	87,0
Hlinické Pohronie	14	10 463	178,9
Hontianka	9	4 649	135,4
Hornohrad	7	5 050	167,2
Javor	11	8 803	179,4
Južné Sitno	6	1 262	107,8
Kľakovská dolina	5	2 835	82,7
Kokavsko	6	4 837	143,0
Kremnica a okolie	12	9 322	160,4
Kremnické vrchy – Východ	4	2 658	27,7
Krupinská planina	15	11 412	229,6
Magnezit	6	6 300	109,4
Malé Zlievce	11	4 287	114,8
Medveš	10	4 910	114,0
Mikroregión pri Slanej	12	12 625	172,4
Nová Baňa	8	13 737	187,4
Novohradské podzámčie	11	4 222	189,0
Obručná	10	18 058	137,8
Pliešovská kotlina	8	6 775	181,2
Pod Bučeňom	8	4 168	78,6
Pod Mutnom	6	2 859	68,5
Pod Panským dielom	8	9 259	124,2
Podpoľanie	15	31 869	449,2
Pozdola Bystrice	7	7 770	85,6
Pri Velických jazerách	9	4 925	110,8
Ratková a okolie	16	4 864	202,4
Rimava a Rimavica	12	5 220	149,1
Severné Podpoľanie	10	6 158	167,9
Údolie Čebovského potoka	5	3 179	48,7
Valická dolina	5	1 961	51,1
Veľký potok – Ipeľ	15	7 759	186,9
Čierny Hron	7	10 891	318,6
Horehron	10	15 921	470,8
Chopok Juh	10	10 394	303,7
Konkordia	8	4 033	162,1
Muránska planina	6	8 751	293,0
Palócska vrchovina	10	7 467	152,7
Poiplie	23	9 515	234,5
Rentar	9	7 266	197,8
Sinec	3	11 068	182,1
Starohorská dolina	7	2 392	147,1
Strehovská dolina	11	4 108	119,2
Suchánska dolina	10	6 511	166,6
Teplý vrch	17	3 767	179,5
Turiec v Gemeri	12	3 977	126,4
Údolie Gortvy	7	3 650	82,4
Východný Hont	13	6 810	221,5
Žiarske Podhorie	7	24 498	157,4
Sinec-Kokavsko	10	16 251	381,0
Sitno	18	18 393	368,3
Spoločenstvo Poiplia	5	2 755	42,4

Tabuľka 29: Počet sídel (mestského a vidieckeho typu) a trvale bývajúce obyvateľstvo vrátane percentuálneho zastúpenia k 30. 6. (2020) v Banskobystrickom kraji po jednotlivých okresoch, resp. SPR

	mesto			vidiecka obec		
SPR/okres	Počet sídel	Trvale bývajúci obyvatelia k 30.06. (2020)	% obyvateľov z celku	Počet sídel	Trvale bývajúci obyvatelia k 30.06. (2020)	% obyvateľov z celku
BB-BR	**2**	**98 714**	**57,47%**	**70**	**73 047**	**42,53%**
Banská Bystrica	1	77 902	70,39%	41	32 772	29,61%
Brezno	1	20 813	34,07%	29	40 275	65,93%
BS-ZC-ZH	**5**	**47 417**	**53,44%**	**63**	**41 307**	**46,56%**
Banská Štiavnica	1	9 963	62,13%	14	6 073	37,87%
Žarnovica	2	13 448	51,56%	16	12 635	48,44%
Žiar nad Hronom	2	24 006	51,51%	33	22 599	48,49%
DT-KA-ZV	**6**	**78 230**	**63,79%**	**71**	**44 405**	**36,21%**
Detva	2	21 865	68,61%	13	10 004	31,39%
Krupina	2	9 287	42,03%	34	12 808	57,97%
Zvolen	2	47 078	68,56%	24	21 593	31,44%
LC-PT-VK	**5**	**57 026**	**41,44%**	**145**	**80 601**	**58,56%**
Lučenec	2	38 194	52,17%	55	35 013	47,83%
Poltár	1	5 543	26,04%	21	15 746	73,96%
Veľký Krtíš	2	13 290	30,81%	69	29 843	69,19%
RA-RS	**6**	**57 367**	**46,47%**	**143**	**66 077**	**53,53%**
Revúca	3	22 248	56,41%	39	17 195	43,59%
Rimavská Sobota	3	35 119	41,81%	104	48 882	58,19%
Celkový súčet	**24**	**338 753**	**52,59%**	**492**	**305 436**	**47,41%**

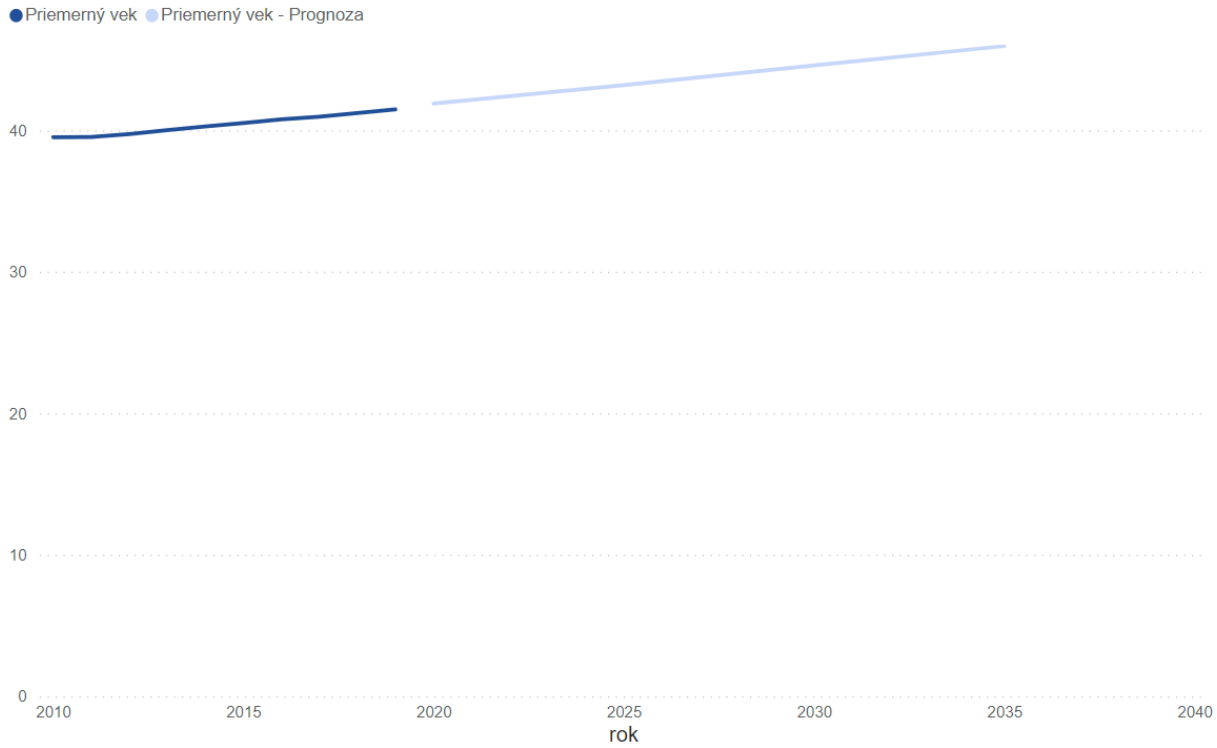
Graf 96: Porovnanie prevládajúceho osídlenia v Banskobystrickom kraji po jednotlivých okresoch, resp. SPR (stĺpce znázorňujú počet obyvateľov žijúcich v mestách, resp. na vidieku, čísla uvádzajú počet sídel)

Tabuľka 30: Veľkostné kategórie obcí podľa počtu obyvateľov (počet obyvateľov – DO) po okresoch a SPR

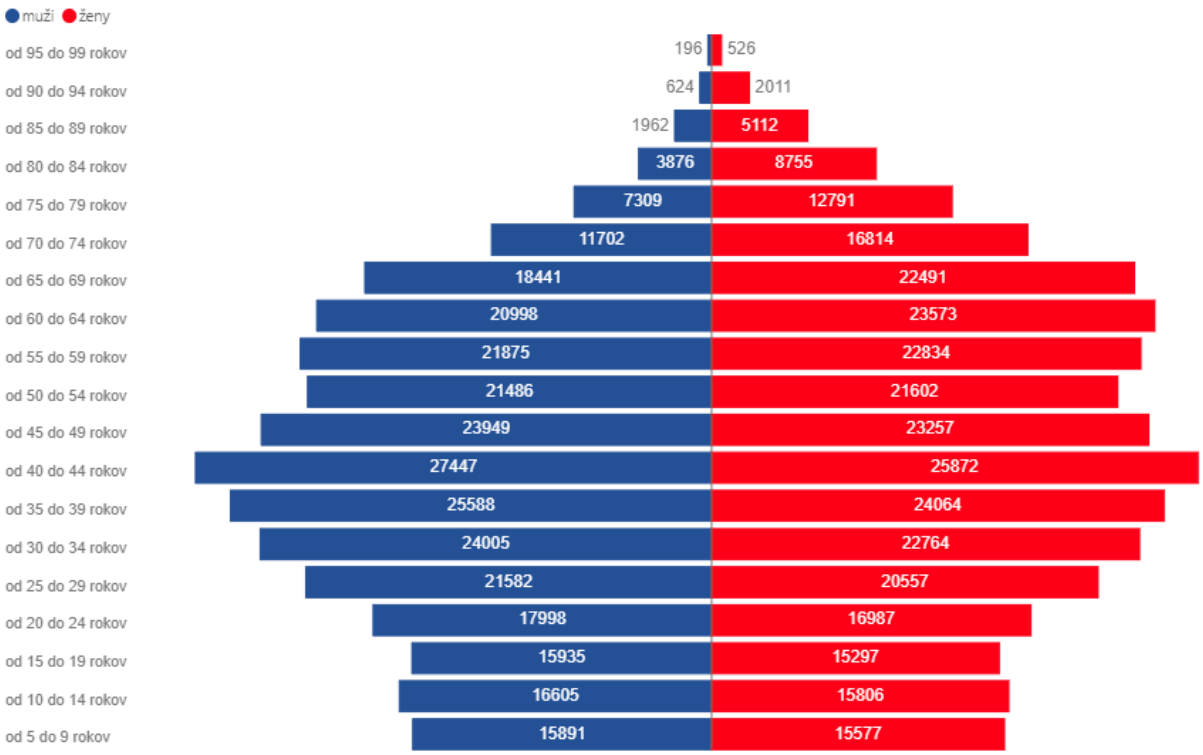
SPR/obec	200	500	1 000	2 000	5 000	10 000	20 000	99 999	Celkový súčet
BB-BR	**9**	**17**	**17**	**16**	**10**	**1**		**2**	**72**
Banská Bystrica	5	13	12	7	4			1	**42**
Brezno	4	4	5	9	6	1		1	**30**
BS-ZC-ZH	**10**	**18**	**22**	**11**	**2**	**4**	**1**		**68**
Banská Štiavnica	7	3	2	2		1			**15**
Žarnovica	2	1	8	4	1	2			**18**
Žiar nad Hronom	1	14	12	5	1	1	1		**35**
DT-KA-ZV	**21**	**19**	**17**	**12**	**4**	**2**	**1**	**1**	**77**
Detva	1	3	6	3		1	1		**15**
Krupina	16	9	6	4		1			**36**
Zvolen	4	7	5	5	4			1	**26**
LC-PT-VK	**33**	**54**	**38**	**16**	**5**	**1**	**2**	**1**	**150**
Lučenec	7	20	18	8	2		1	1	**57**
Poltár	5	7	5	1	3	1			**22**
Veľký Krtíš	21	27	15	7			1		**71**
RA-RS	**44**	**53**	**33**	**10**	**5**	**2**	**1**	**1**	**149**
Revúca	11	16	8	4	1	1	1		**42**
Rimavská Sobota	33	37	25	6	4	1		1	**107**
Celkový súčet	**117**	**161**	**127**	**65**	**26**	**10**	**5**	**5**	**516**

Graf 97: Vývoj priemerného veku obyvateľov Banskobystrického kraja od roku 2010 a jeho prognóza do roku 2035

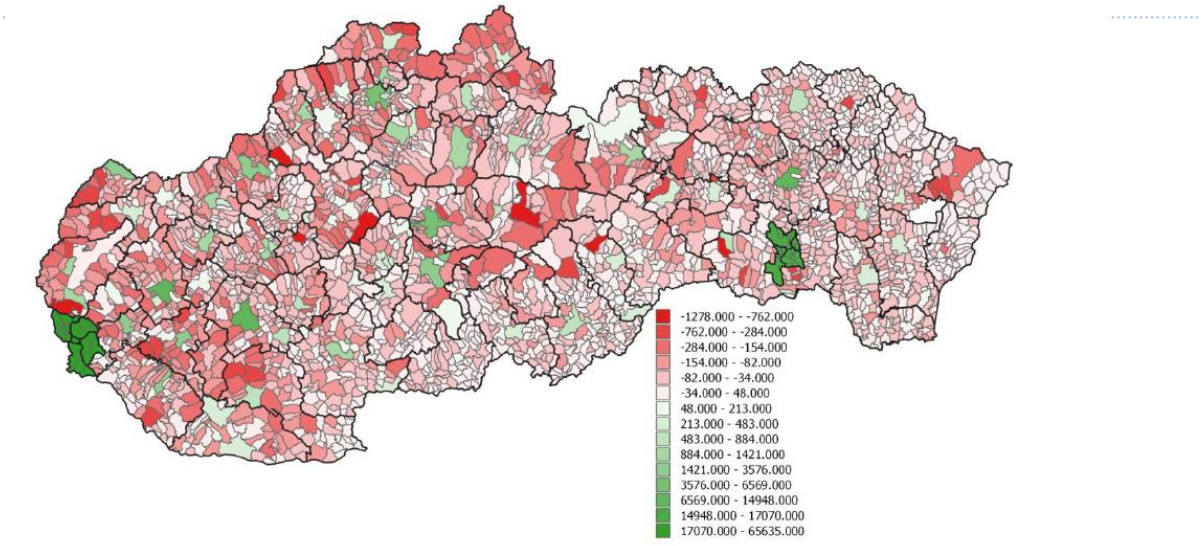
Zdroj: vlastné spracovanie na základe údajov zo Štatistického úradu SR.

Graf 98: Demografický strom – zobrazenie vekového zloženia obyvateľstva Banskobystrického kraja, rok 2020

Zdroj: vlastné spracovanie na základe údajov zo Štatistického úradu SR

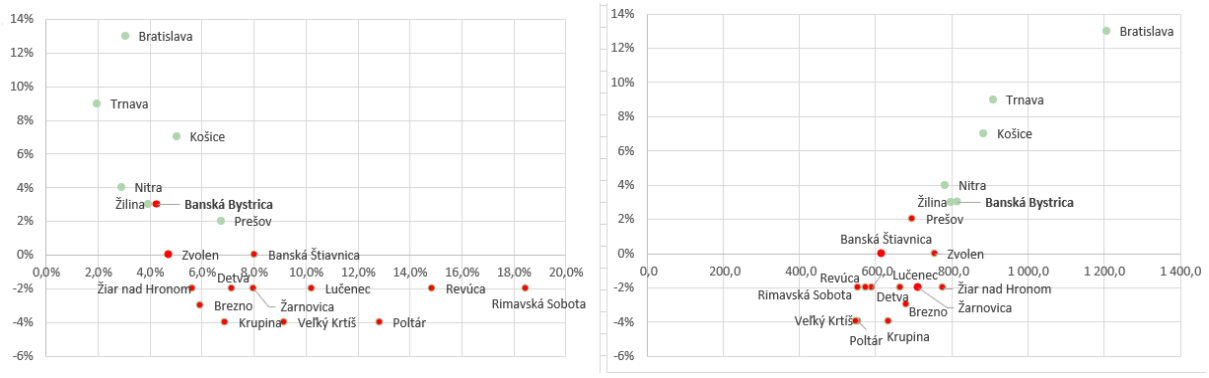
Mapa 46: Čistá zmena medzi obvyklým a trvalým pobytom v obciach

Mapa zobrazuje čistý rozdiel medzi trvalým a obvyklým pobytom obyvateľov v jednotlivých obciach. Pre červené obce platí, že obvyklý pobyt v nich má menej obyvateľov, ako je prihlásených na trvalom pobyte, t. j. ich hypotetické centrum aktivity (práca, prechodný pobyt, škola a pod.) je v inom meste alebo obci. V zelených obciach je situácia opačná. Ako z mapy vyplýva, pre BB kraj sú spádovými územiami najmä mestá Banská Bystrica a Zvolen a niektoré ďalšie menšie mestá. Najväčší odlev za BB kraj je v meste v Brezno.

Zdroj: IFP: Kolko je na Slovensku cépečkárov?

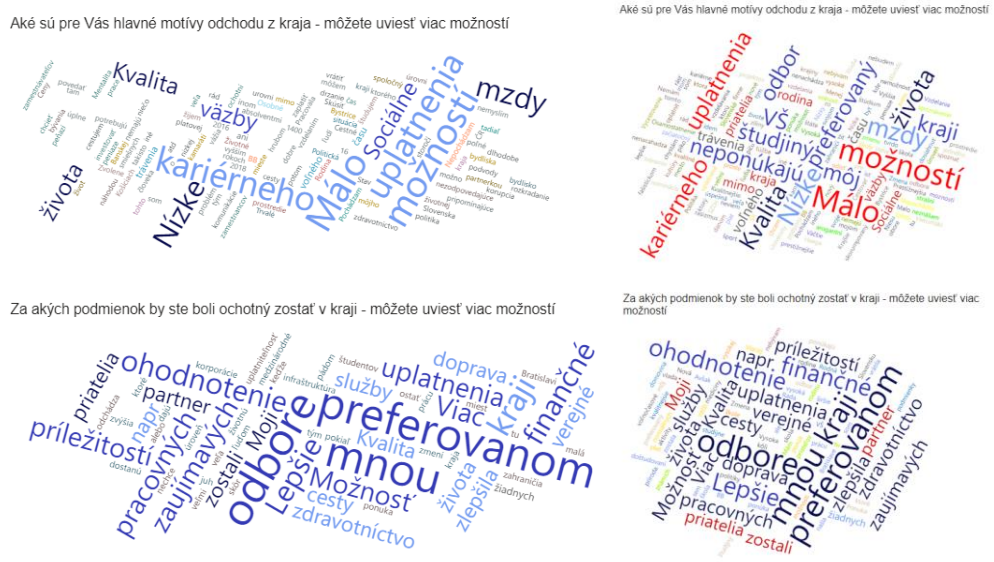
Graf 99: Vzťah medzi obvyklým pobytom (zvislá os) a nezamestnanosťou (vodorovná os vľavo) a priemernou mzdou (vodorovná os vpravo)

Oba grafy zobrazujú koreláciu medzi stavom trhu práce a obvyklým pobytom vo vybraných okresoch. V okresoch s nižšou nezamestnanosťou a vyššou priemernou mzdou je rozdiel v počte obyvateľov s obvyklým a trvalým pobytom v danom okrese kladný.

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa údajov IFP: Koľko je na Slovensku cépečkárov?

Graf 100: Motívy odchodu mladých z kraja

V rámci prípravy Stratégie tvorby zamestnanosti s pridanou hodnotou sme medzi žiakmi stredných škôl a študentmi zisťovali okrem iného aj ich plány na zotrvanie, resp. vysťahovanie z kraja a motívy odchodu. Z dotazníkového prieskumu vyplynulo, že pre vysokoškolákov sú hlavnými motívmi odchodu z regiónu (i) málo možností kariérneho uplatnenia (56 %) a (ii) nízke mzdy (46 %). Zároveň v prípade lepšieho finančného ohodnotenia a možností kariérneho uplatnenia by bolo 60 – 70 % vysokoškolákov plánujúcich odchod z regiónu ochotných v ňom zotrvať.

Podobne to vníma aj väčšina opýtaných stredoškolákov. Len 28 % stredoškolákov uviedlo, že po škole chcú zostať v Banskobystrickom regióne. Hlavným motívom odchodu z regiónu sú nízke mzdy (47 %), nasleduje kvalita života v regióne (43 %) a málo možností kariérneho uplatnenia (40 %).

Zdroj: Kvalitatívny prieskum BBSK v rámci Stratégie tvorby zamestnanosti s vyššou pridanou hodnotou

Príloha 2: Vzdelávanie a školstvo

Graf 101: Počet detí v materských školách a počet detí v predškolskom veku v SPR (2019)

Najväčšie rozdiely v počte detí v materských školách a počte detí v predškolskom veku sú najmä na juhu kraja v SPR Revúca – Rimavská Sobota, SPR Lučenec – Veľký Krtíš – Poltár.

Zdroj: Štatistický úrad SR

Graf 102: Porovnanie počtu žiakov základných škôl a počtu detí vo veku 6 – 14 rokov v SPR (2020)

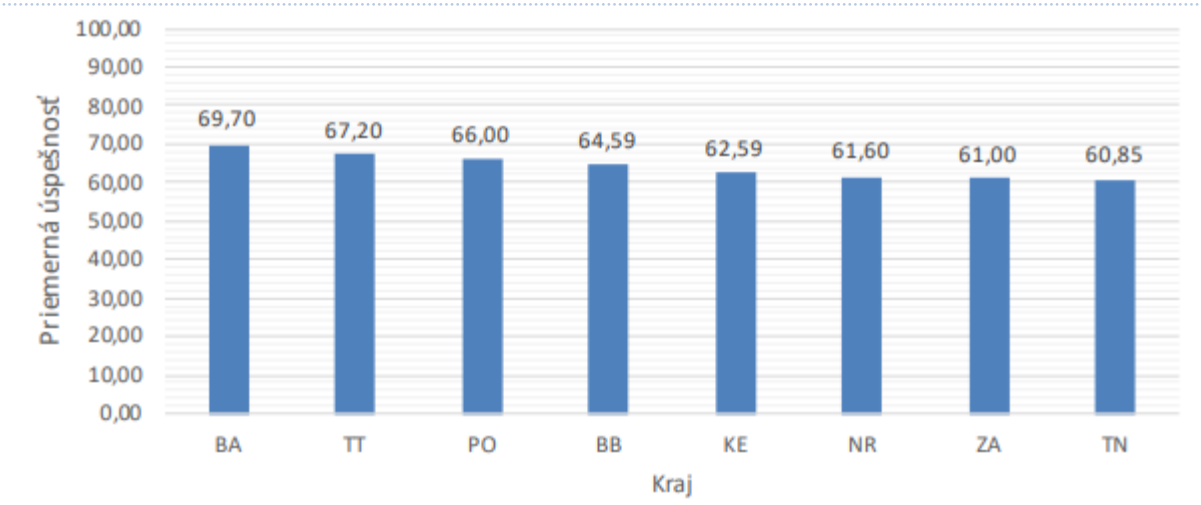

Podobný vyrovnaný trend vývoja počtu detí v uvedenom veku ako v samotnom kraji, je možné sledovať vo všetkých SPR. Výnimkou je SPR Banská Štiavnica – Žarnovica – Žiar nad Hronom, kde je už aj v posledných rokoch trend klesajúci a očakáva sa ďalší pokles.

V SPR Banská Bystrica – Brezno sa očakáva o niečo vyšší úbytok detí vo vekovej kategórii takmer o 20 % v porovnaní so súčasným stavom.

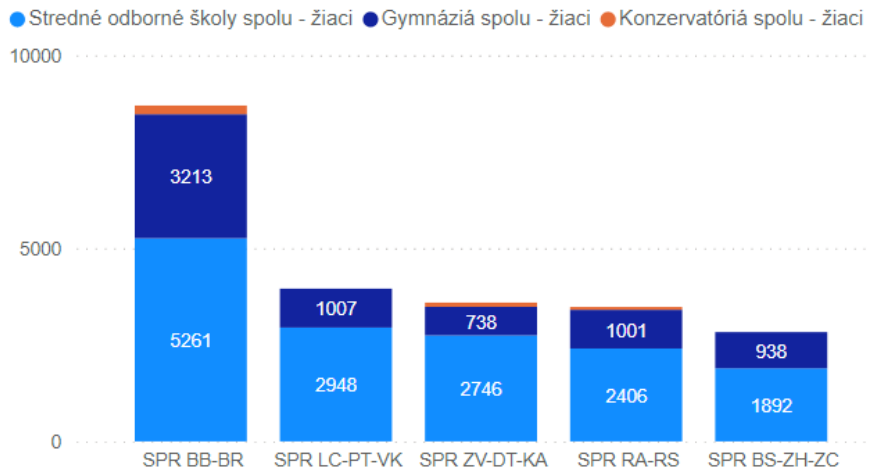
Zdroj: Štatistický úrad SR

Graf 103: Úspešnosť v IT fitness teste pre ZŠ podľa krajov (v %, rok 2020)

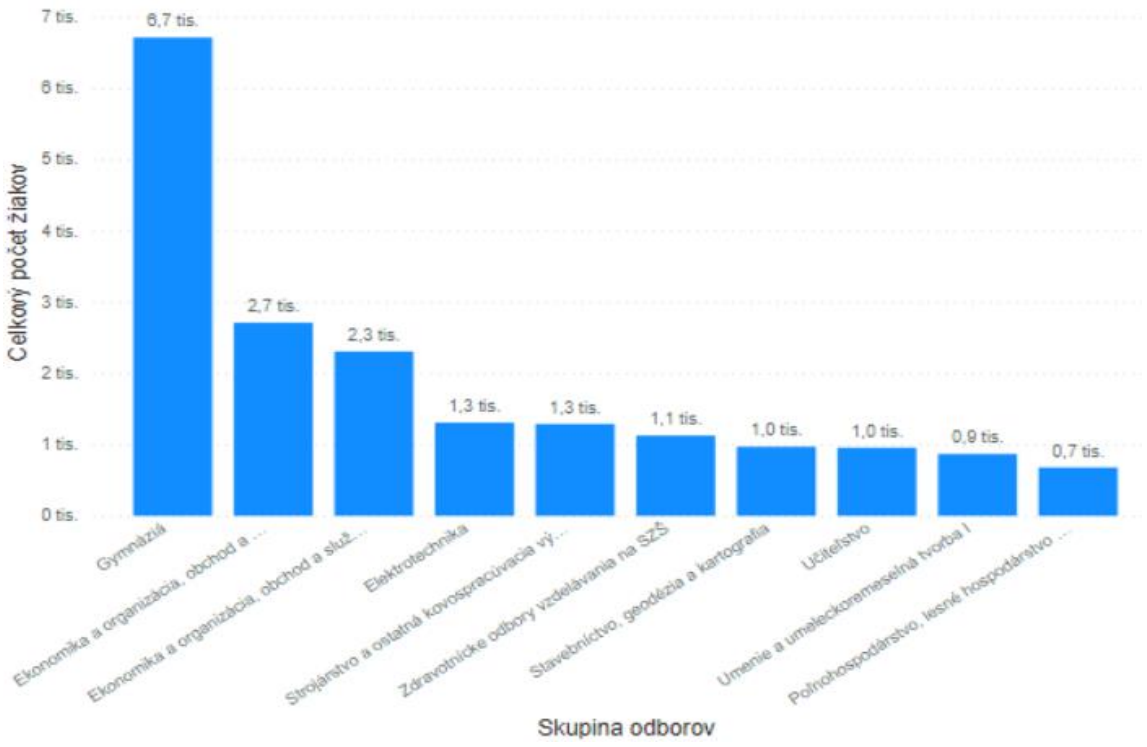
Zdroj: https://itas.sk/wp-content/uploads/2020/12/IT-Fitness-Zaverecna-Sprava-2020-%E2%80%93-A4-1.pdf

Graf 104: Porovnanie počtu študentov stredných škôl v SPR (2020)

Zdroj: Štatistický úrad SR

Graf 105: TOP 10 skupín odborov stredných škôl podľa počtu študentov (2020)

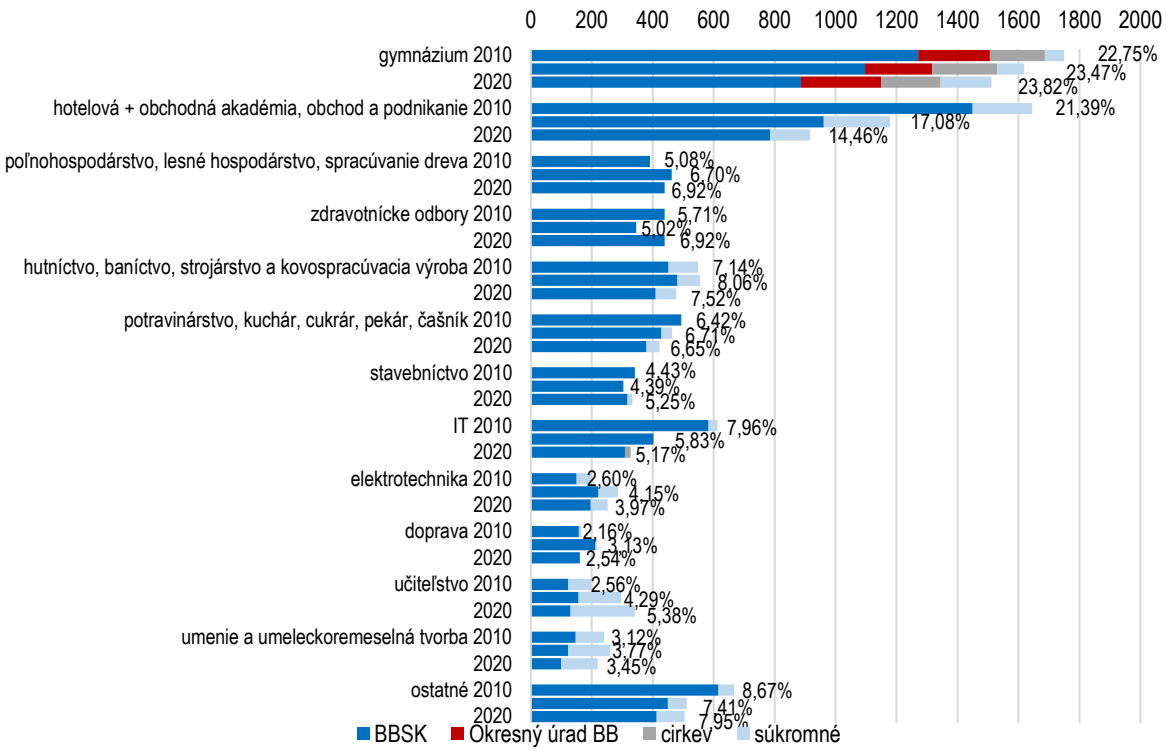
Zdroj: CVTI SR

Tabuľka 31: Počet nezamestnaných absolventov učebných odborov v sezóne 2019/2020

Mesiac/rok	Bratislavský kraj	Trnavský kraj	Trenčiansky kraj	Nitriansky kraj	Žilinský kraj	Banskobystrický kraj	Prešovský kraj	Košický kraj	SR
6/2019	9	35	31	34	88	84	174	160	615
7/2019	12	29	35	43	82	84	170	154	609
8/2019	11	37	41	41	79	88	160	163	620
9/2019	38	123	134	147	271	224	430	338	1 705
10/2019	40	114	114	118	232	222	436	336	1 612
11/2019	28	86	106	101	211	207	410	323	1 472
12/2019	27	72	91	90	186	191	393	313	1 363
1/2020	31	75	95	82	182	186	375	291	1 317
2/2020	29	65	70	86	158	194	370	296	1 268
3/2020	29	60	66	94	139	195	373	290	1 246
4/2020	39	75	92	113	168	209	409	301	1 406
5/2020	37	86	108	117	197	221	414	300	1 480
Medián	*29*	*74*	*92*	*92*	*175*	*195*	*384*	*298*	*1 340*
AB index	*0,08*	*0,30*	*0,19*	*0,20*	*0,27*	*0,01*	*0,05*	*0,11*	*0,13*

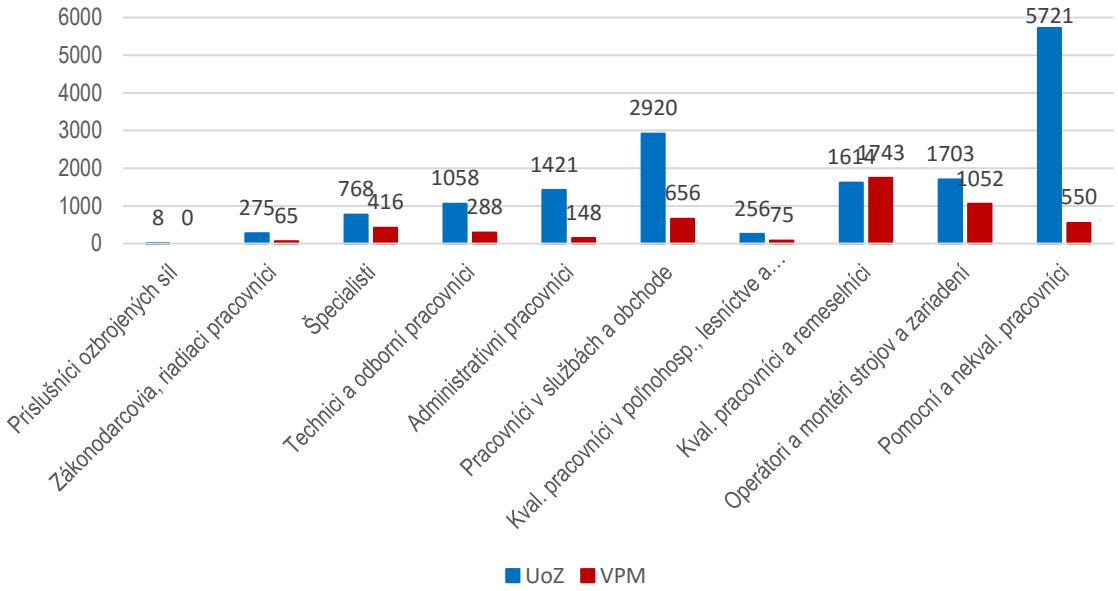
Zdroj: UPSVaR

Graf 106: Vývoj počtu a podielu žiakov na jednotlivých odboroch (2010/2015/2020)

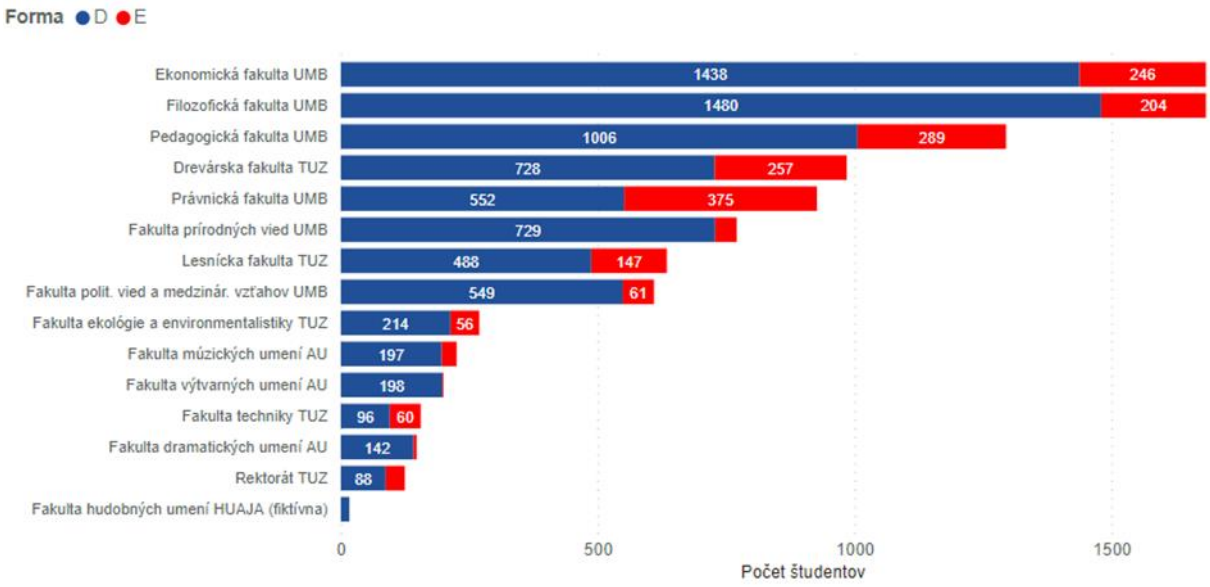
Zdroj: CVTI SR

Graf 107: Štruktúra voľných pracovných miest a uchádzačov o zamestnanie v Banskobystrickom kraji podľa profesie (2020)

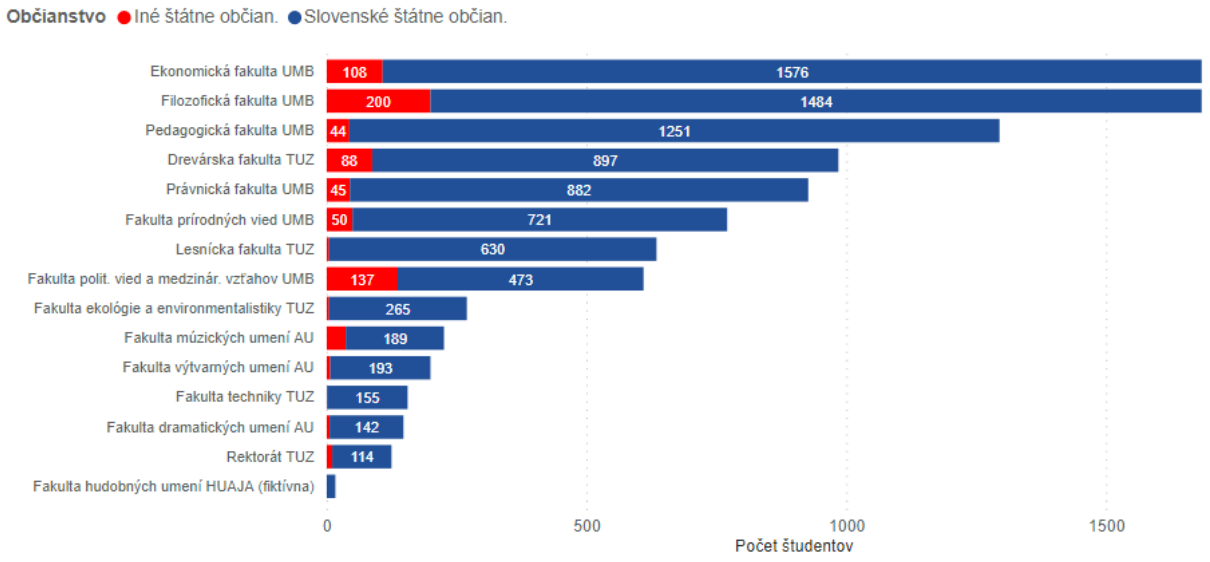

Zdroj: UPSVaR

Graf 108: Počet študentov na fakultách vysokých škôl v Banskobystrickom kraji podľa formy štúdia (E – externá, D – denná) k 31. 10. 2020

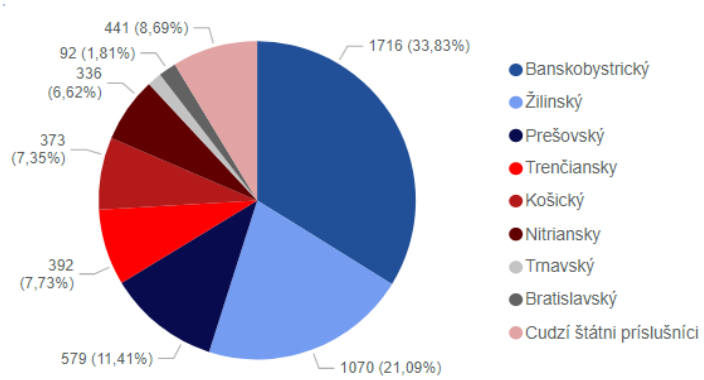

Graf 109: Počet študentov na fakultách vysokých škôl v Banskobystrickom kraji podľa štátneho občianstva študentov k 31. 10. 2020

Zdroj: CVTI SR

Graf 110: Počet prihlášok na vysokých školách sídliacich v Banskobystrickom kraji podľa krajov trvalého bydliska uchádzačov o štúdium (2019)

Zdroj: CVTI SR

Tabuľka 32: Počet prihlásených, prijatých a zapísaných študentov na VŠ (2019)

Názov školy	PRIHLÁŠKY - počet študentov	PRIJATIE - počet študentov	ZÁPIS - počet študentov	Podiel zapísaných študentov na celkovom počte prihlásených
Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici	3874	3013	1920	49,6%
Technická univerzita vo Zvolene	927	874	669	72,2%
Akadémia umení v Banskej Bystrici	271	140	118	43,5%
Hudobná a umelecká akadémia Jána Albrechta v Banskej Štiavnici	7	7	6	85,7%

Zdroj: CVTI SR

Príloha 3: Životné prostredie

Tabuľka 33: Veľkoplošné chránené územia (VCHÚ) na území Banskobystrického kraja

Názov veľkoplošného CHÚ	Výmera (v ha)	Ochranné pásmo; zóna D (v ha)	Správa
NP Nízke Tatry	72 842,00	110 162	Správa NP Nízke Tatry
NP Veľká Fatra	40 371,00	26 133,00	Správa NP Veľká Fatra
NP Muránska planina	20 317,80	21 697,96	Správa NP Muránska planina
NP Slovenský kras	34 611,08	11 741,57	Správa NP Slovenský kras
NP Slovenský raj	19 413,67	5 474,76	Správa NP Slovenský raj
CHKO Štiavnické vrchy	77 630,00	n/a	Správa CHKO Štiavnické vrchy
CHKO Poľana	20 360,48	n/a	Správa CHKO Poľana
CHKO Cerová vrchovina	16 771,00	n/a	Správa CHKO Cerová vrchovina
CHKO Ponitrie	37 665,41	n/a	Správa CHKO Ponitrie

Zdroj: MŽP SR, 2021

Tabuľka 34: Výmera jednotlivých kategórií lesa v stupňoch ochrany

Zóna/Stupeň ochrany	KL	Zastúpenie kategórie v rámci zóny/stupňa ochrany v km2	Zastúpenie kategórie v rámci zóny/stupňa ochrany v %	Všetky kategórie v rámci zóny/stupňa ochrany SPOLU v km2
Zóna A - V. stupeň ochrany		4,883	5,50	88,819
	H	9,183	10,34	88,819
	O	65,180	73,38	88,819
	U	9,589	10,80	88,819
Zóna B - IV. stupeň ochrany		0,378	2,02	18,669
	H	2,694	14,42	18,669
	O	5,345	28,62	18,669
	U	10,257	54,93	18,669
Zóna C - III. stupeň ochrany		13,660	4,11	332,555
	H	147,530	44,35	332,555
	O	159,972	48,09	332,555
	U	11,455	3,44	332,555
Zóna D - II. stupeň ochrany		32,173	2,40	1340,582
	H	1073,716	80,09	1340,582
	O	168,745	12,59	1340,582
	U	66,189	4,94	1340,582

Príloha 4: Doprava a dopravná infraštruktúra

Tabuľka 35: Dĺžky ciest – štatistika za kraj, okresy a SPR

OKRES	DIAĽNICA / D	DIAĽNICA / R	CESTY I. TRIEDY	CESTY II. TRIEDY	CESTY III. TRIEDY	SPOLU CESTY	Rozloha	Hustota cestnej siete
	[km]	[km]	[km]	[km]	[km]	[km]	[km2]	[km/1000 km2]
Banská Bystrica		17,607	67,390	26,705	138,275	249,977	809	809,44
Banská Štiavnica			33,533	16,307	71,975	121,815	292	292,30
Brezno			116,718	40,387	77,906	235,011	1 265	1 265,21
Detva		13,930	18,040	81,202	44,831	158,003	449	449,16
Krupina			57,820	23,859	138,650	220,329	585	584,90
Lučenec			82,691	39,630	218,918	341,239	826	825,55
Poltár				46,829	107,832	154,661	476	476,30
Revúca		7,850	11,850	89,156	126,701	235,557	730	730,12
Rimavská Sobota		10,329	93,473	84,524	326,973	515,299	1 471	1 471,07
Veľký Krtíš			44,197	94,101	231,421	369,719	848	848,16
Zvolen		24,023	46,579	23,368	127,473	221,443	759	759,02
Žarnovica		23,043	17,171	26,031	92,745	158,990	425	425,09
Žiar nad Hronom		30,808	50,819	10,015	136,333	227,975	518	517,66
BANSKOBYSTRICKÝ KRAJ SPOLU:	**0,000**	**127,590**	**640,281**	**602,114**	**1 840,033**	**3 210,018**	**9 453,987**	**339,54**
OKRES	DIAĽNICA / D	DIAĽNICA / R	CESTY I. TRIEDY	CESTY II. TRIEDY	CESTY III. TRIEDY	SPOLU CESTY	Rozloha	Hustota cestnej siete
	[km]	[km]	[km]	[km]	[km]	[km]	[km2]	[km/1000 km2]
SPR BB-BR	0,000	17,607	184,108	67,092	216,181	484,988	2 075	233,77
SPR LC-VK-PT	0,000	0,000	126,888	180,560	558,171	865,619	2 150	402,61
SPR RS-RA	0,000	18,179	105,323	173,680	453,674	750,856	2 201	341,11
SPR ZC-ZH-BS	0,000	53,851	101,523	52,353	301,053	508,780	1 235	411,95
SPR ZV-DT-KA	0,000	37,953	122,439	128,429	310,954	599,775	1 793	334,49
SR	**521,227**	**296,982**	**3 336,781**	**3 631,800**	**10 343,192**	**18 129,982**	**49 034,046**	**369,74**
% BBSK	**0**	**42,96%**	**19,19%**	**16,58%**	**17,79%**	**17,71%**	**19,28%**	

Spracované na základe údajov z CDB, stav k 1. 1. 2021

Tabuľka 36: Dĺžky ciest – porovnanie kraje

KRAJ	DIAĽNICA / D	DIAĽNICA / R	CESTY I. TRIEDY	CESTY II. TRIEDY	CESTY III. TRIEDY	SPOLU
	[km]	[km]	[km]	[km]	[km]	[km]
Banskobystrický kraj		127,590	640,281	602,114	1 840,033	3 210,018
Bratislavský kraj	117,543	9,435	129,783	223,663	342,834	823,258
Košický kraj	22,281	14,999	367,216	583,692	1 408,031	2 396,219
Nitriansky kraj		67,188	491,234	498,263	1 537,341	2 594,026
Prešovský kraj	106,778	4,472	631,494	516,371	1 923,173	3 182,288
Trenčiansky kraj	87,509	12,107	304,005	346,692	1 134,356	1 884,669
Trnavský kraj	67,462	42,128	267,232	530,168	1 057,793	1 964,783
Žilinský kraj	119,654	19,063	505,536	330,837	1 099,631	2 074,721
Celkový súčet	**521,227**	**296,982**	**3 336,781**	**3 631,800**	**10 343,192**	**18 129,982**

Tabuľka 37: Stav ciest I. triedy v SR podľa správcov (spracované na základe údajov z CDB)

Stav ciest	Dĺžka ciest	Veľmi dobrý VD (km)	Dobrý D (km)	Vyhovujúci V (km)	Nevyhovujúci NV (km)	Havarijný H (km)	v nevyh. alebo havarij. stave (km)	v nevyh. alebo havarij. stave (%)
IVSC BA								
2019 I.	840,41	296,10	12,47	86,218	374,07	71,55	445,63	53%
2020 I.	840,23	329,07	9,99	87,988	347,76	65,42	413,18	49%
IVSC BB								
2019 I.	646,87	329,04	17,16	31,45	162,19	107,04	269,22	42%
2020 I.	646,99	351,89	16,76	31,512	165,53	81,30	246,83	38%
IVSC KE								
2019 I.	961,63	625,56	29,22	15,842	239,11	51,90	291,01	30%
2020 I.	951,47	595,68	38,14	30,526	217,32	69,80	287,12	30%
IVSC ZA								
2019 I.	804,40	434,80	13,00	39,109	291,68	25,82	317,49	39%
2020 I.	804,42	428,91	11,17	41,456	300,11	22,77	322,89	40%
I. trieda spolu SR								
2019 I.	**3 253,31**	**1 685,50**	**71,85**	**172,62**	**1 067,05**	**256,30**	**1 323,35**	**41%**
2020 I.	**3 243,11**	**1 705,56**	**76,05**	**191,48**	**1 030,73**	**239,29**	**1 270,02**	**39%**

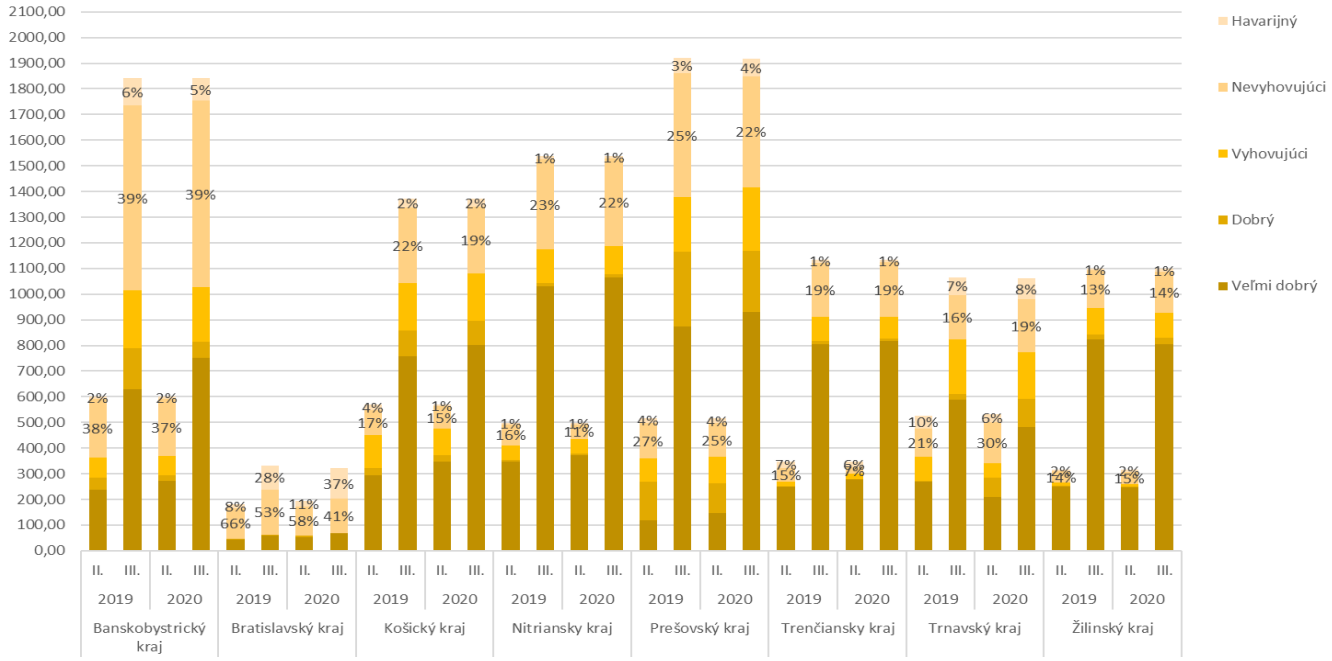
Tabuľka 38: Stav ciest I., II. a III. triedy v Banskobystrickom kraji podľa SPR (spracované na základe údajov z CDB)

Stav ciest	Dĺžka ciest	Veľmi dobrý	Dobrý	Vyhovujúci	Nevyhovujúci	Havarijný	v nevyh. alebo havarij. stave (km)	v nevyh. alebo havarij. stave (%)
SPR BB-BR								
2019	**470,94**	**140,03**	**91,72**	**82,05**	**126,26**	**30,89**	**157,15**	**33%**
I. trieda	186,01	96,14	11,61	6,47	49,65	22,15	71,79	39%
II. trieda	66,98	18,41	10,36	11,82	26,39	0,00	26,39	39%
III. Trieda	217,95	25,48	69,75	63,76	50,22	8,75	58,97	27%
2020	**470,73**	**183,22**	**38,66**	**64,08**	**159,80**	**24,97**	**184,77**	**39%**
I. trieda	186,01	102,32	6,88	4,58	55,68	16,55	72,23	39%
II. trieda	66,98	21,59	3,68	10,81	30,90	0,00	30,90	46%
III. Trieda	217,73	59,31	28,10	48,68	73,22	8,42	81,64	37%
SPR LC-VK-PT								
2019	**866,25**	**326,95**	**5,22**	**38,11**	**398,58**	**97,39**	**495,96**	**57%**
I. trieda	127,34	31,47	1,91	2,91	43,47	47,59	91,06	72%
II. trieda	180,36	62,66	0,01	7,95	104,87	4,86	109,73	61%
III. Trieda	558,55	232,83	3,30	27,25	250,23	44,94	295,18	53%
2020	**866,34**	**390,99**	**5,78**	**42,32**	**348,05**	**79,20**	**427,25**	**49%**
I. trieda	127,35	40,25	1,91	2,37	37,22	45,60	82,82	65%
II. trieda	180,39	64,62	0,91	8,15	101,81	4,90	106,71	59%
III. Trieda	558,60	286,13	2,96	31,79	209,02	28,70	237,72	43%
SPR RS-RA								
2019	**732,19**	**386,78**	**10,65**	**41,63**	**270,34**	**22,79**	**293,13**	**40%**
I. trieda	105,32	46,51	3,18	7,85	37,02	10,77	47,78	45%
II. trieda	174,21	123,01	1,56	9,02	39,16	1,47	40,63	23%
III. Trieda	452,65	217,25	5,92	24,77	194,16	10,56	204,72	45%
2020	**732,38**	**392,71**	**11,39**	**37,83**	**265,74**	**24,70**	**290,45**	**40%**
I. trieda	105,32	46,51	3,18	7,85	37,02	10,77	47,78	45%
II. trieda	174,33	146,22	2,41	4,84	19,40	1,47	20,86	12%
III. Trieda	452,72	199,98	5,80	25,14	209,33	12,47	221,80	49%
SPR ZC-ZH-BS								
2019	**457,06**	**174,48**	**9,18**	**80,42**	**161,80**	**31,19**	**192,98**	**42%**
I. trieda	103,61	59,13	0,10	13,16	21,33	9,89	31,22	30%
II. trieda	52,35	21,65	0,00	16,81	13,11	0,79	13,90	27%
III. Trieda	301,10	93,71	9,07	50,45	127,36	20,51	147,87	49%
2020	**457,18**	**188,30**	**23,34**	**71,72**	**143,19**	**30,63**	**173,82**	**38%**
I. trieda	103,73	55,83	4,78	13,80	20,94	8,38	29,32	28%
II. trieda	52,35	25,82	4,55	11,83	9,27	0,88	10,15	19%
III. Trieda	301,10	106,66	14,01	46,08	112,99	21,36	134,35	45%
SPR ZV-DT-KA								
2019	**565,84**	**170,22**	**104,60**	**92,30**	**155,25**	**43,48**	**198,72**	**35%**
I. trieda	124,58	95,79	0,36	1,06	10,72	16,65	27,37	22%
II. trieda	128,37	12,96	35,34	31,45	45,11	3,50	48,62	38%
III. Trieda	312,90	61,47	68,91	59,79	99,41	23,32	122,74	39%
2020	**565,85**	**219,09**	**23,52**	**105,83**	**195,22**	**22,20**	**217,42**	**38%**
I. trieda	124,58	106,99	0,01	2,90	14,68	0,00	14,68	12%
II. trieda	128,37	14,00	11,67	39,20	60,11	3,38	63,49	49%
III. Trieda	312,91	98,10	11,83	63,73	120,43	18,82	139,25	45%
SPOLU BBSK								
2019	**3 092,28**	**1 198,47**	**221,36**	**334,50**	**1 112,22**	**225,72**	**1 337,95**	**43,3%**
I. trieda	646,87	329,04	17,16	31,45	162,19	107,04	269,22	41,6%
II. trieda	602,27	238,70	47,27	77,05	228,65	10,61	239,26	39,7%
III. Trieda	1 843,15	630,74	156,94	226,01	721,39	108,07	829,46	45,0%
2020	**3 092,47**	**1 374,31**	**102,68**	**321,77**	**1 112,00**	**181,70**	**1 293,70**	**41,8%**
I. trieda	646,99	351,89	16,76	31,51	165,53	81,30	246,83	38,2%
II. trieda	602,42	272,25	23,23	74,83	221,48	10,63	232,11	38,5%
III. Trieda	1 843,06	750,17	62,70	215,43	724,99	89,77	814,76	44,2%

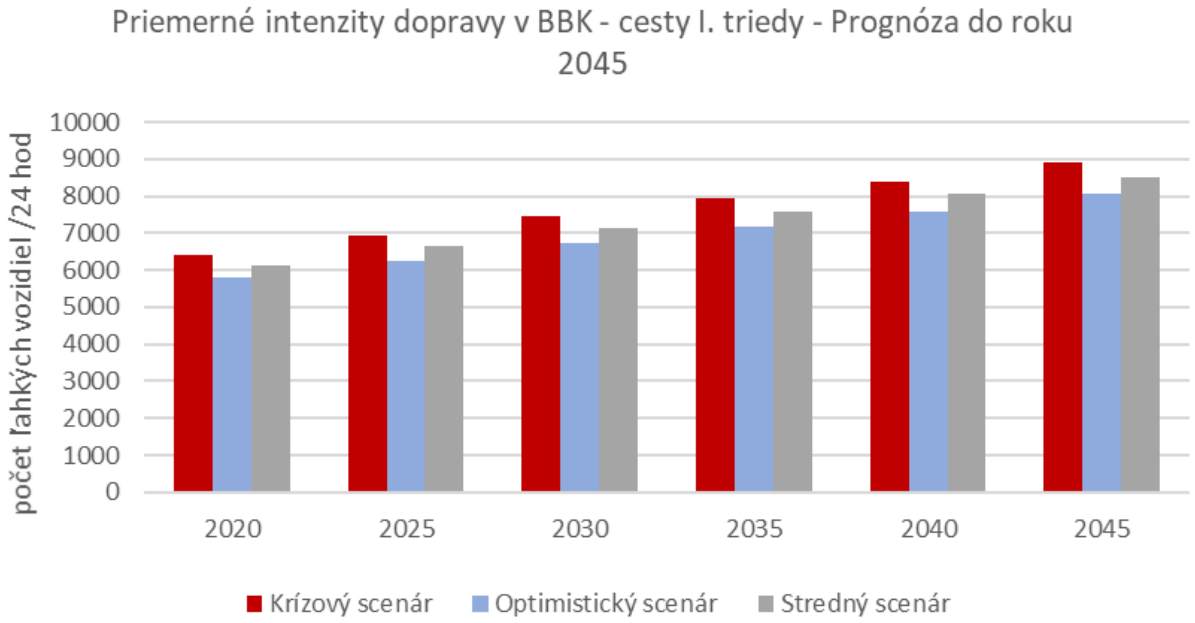
Tabuľka 39: Stav ciest II. a III. triedy v SR podľa krajov (spracované na základe údajov z CDB)

Stav ciest	Dĺžka ciest	Veľmi dobrý (km)	Dobrý (km)	Vyhovujúci (km)	Nevyhovujúci (km)	Havarijný (km)	v nevyh. alebo havarij. stave (km)	v nevyh. alebo havarij. stave (%)
Banskobystrický kraj								
2019	**2 445,41**	**869,43**	**204,21**	**303,05**	**950,04**	**118,69**	**1 068,72**	**44%**
II.	602,27	238,70	47,27	77,05	228,65	10,61	239,26	40%
III.	1 843,15	630,74	156,94	226,01	721,39	108,07	829,46	45%
2020	**2 445,48**	**1 022,42**	**85,93**	**290,26**	**946,47**	**100,40**	**1 046,87**	**43%**
II.	602,42	272,25	23,23	74,83	221,48	10,63	232,11	39%
III.	1 843,06	750,17	62,70	215,43	724,99	89,77	814,76	44%
Bratislavský kraj								
2019	**514,23**	**101,94**	**8,15**	**0,02**	**294,85**	**109,28**	**404,13**	**79%**
II.	181,92	42,58	5,08	0,00	119,34	14,93	134,26	74%
III.	332,31	59,36	3,07	0,02	175,51	94,35	269,87	81%
2020	**514,23**	**120,96**	**8,10**	**0,02**	**244,99**	**140,17**	**385,15**	**75%**
II.	193,49	53,86	5,57	0,00	113,06	21,00	134,06	69%
III.	320,74	67,09	2,53	0,02	131,93	119,17	251,09	78%
Košický kraj								
2019	**1 942,00**	**1 050,60**	**127,47**	**314,49**	**394,62**	**54,82**	**449,45**	**23%**
II.	570,01	293,60	27,06	129,71	98,34	21,31	119,65	21%
III.	1 371,99	757,00	100,41	184,78	296,29	33,52	329,80	24%
2020	**1 942,01**	**1 148,75**	**117,48**	**289,82**	**346,72**	**39,24**	**385,96**	**20%**
II.	570,06	348,24	23,02	104,99	87,32	6,50	93,81	16%
III.	1 371,95	800,51	94,46	184,83	259,40	32,75	292,15	21%
Nitriansky kraj								
2019	**2 035,66**	**1 377,83**	**16,77**	**190,46**	**433,26**	**17,34**	**450,60**	**22%**
II.	498,34	347,15	5,45	58,16	81,45	6,13	87,58	18%
III.	1 537,32	1 030,68	11,32	132,30	351,80	11,22	363,02	24%
2020	**2 035,66**	**1 437,41**	**16,35**	**167,76**	**398,64**	**15,50**	**414,14**	**20%**
II.	498,34	373,64	3,71	58,07	56,79	6,13	62,92	13%
III.	1 537,32	1 063,77	12,64	109,68	341,86	9,37	351,22	23%
Prešovský kraj								
2019	**2 438,97**	**992,56**	**440,37**	**304,07**	**622,20**	**79,76**	**701,96**	**29%**
II.	517,11	119,27	149,04	91,13	138,27	19,40	157,67	30%
III.	1 921,86	873,29	291,33	212,94	483,93	60,37	544,30	28%
2020	**2 433,52**	**1 078,29**	**353,80**	**351,43**	**561,70**	**88,30**	**650,00**	**27%**
II.	516,13	146,75	115,92	103,55	130,79	19,12	149,92	29%
III.	1 917,39	931,55	237,87	247,88	430,91	69,18	500,08	26%
Trenčiansky kraj								
2019	**1 481,94**	**1 056,66**	**12,29**	**111,24**	**264,88**	**36,87**	**301,75**	**20%**
II.	347,91	251,09	0,22	18,12	53,00	25,49	78,48	23%
III.	1 134,03	805,57	12,07	93,12	211,88	11,39	223,27	20%
2020	**1 481,51**	**1 097,66**	**9,25**	**105,84**	**237,09**	**31,68**	**268,76**	**18%**
II.	347,76	278,82	0,19	21,17	25,77	21,81	47,59	14%
III.	1 133,75	818,84	9,07	84,67	211,31	9,87	221,18	20%
Trnavský kraj								
2019	**1 593,34**	**856,97**	**26,18**	**304,66**	**284,83**	**120,70**	**405,53**	**25%**
II.	526,91	269,12	4,19	91,61	111,91	50,08	161,98	31%
III.	1 066,44	587,85	21,99	213,05	172,93	70,62	243,55	23%
2020	**1 592,31**	**692,47**	**183,11**	**238,71**	**367,62**	**110,42**	**478,03**	**30%**
II.	531,71	209,84	74,51	55,74	161,92	29,71	191,63	36%
III.	1 060,60	482,63	108,60	182,97	205,69	80,71	286,40	27%
Žilinský kraj								
2019	**1 414,37**	**1 072,52**	**22,95**	**115,50**	**190,60**	**12,80**	**203,41**	**14%**
II.	314,63	248,94	3,47	13,53	42,88	5,82	48,70	15%
III.	1 099,74	823,58	19,49	101,97	147,73	6,98	154,71	14%
2020	**1 414,35**	**1 050,00**	**29,08**	**109,44**	**204,93**	**20,91**	**225,84**	**16%**
II.	314,80	245,45	3,73	11,85	47,04	6,72	53,76	17%
III.	1 099,55	804,54	25,34	97,59	157,89	14,18	172,08	16%
SR spolu								
2019	**13 865,92**	**7 378,50**	**858,38**	**1 643,49**	**3 435,28**	**550,27**	**3 985,55**	**29%**
II.	3 559,09	1 810,44	241,77	479,30	873,82	153,75	1 027,58	29%
III.	10 306,84	5 568,07	616,62	1 164,19	2 561,46	396,52	2 957,97	29%
2020	**13 859,08**	**7 647,96**	**803,10**	**1 553,27**	**3 308,16**	**546,60**	**3 854,76**	**28%**
II.	3 574,71	1 928,84	249,88	430,20	844,18	121,62	965,79	27%
III.	10 284,36	5 719,11	553,22	1 123,07	2 463,98	424,98	2 888,97	28%

Graf 111: Stav ciest II. a III. triedy v SR podľa krajov (spracované na základe údajov z CDB)

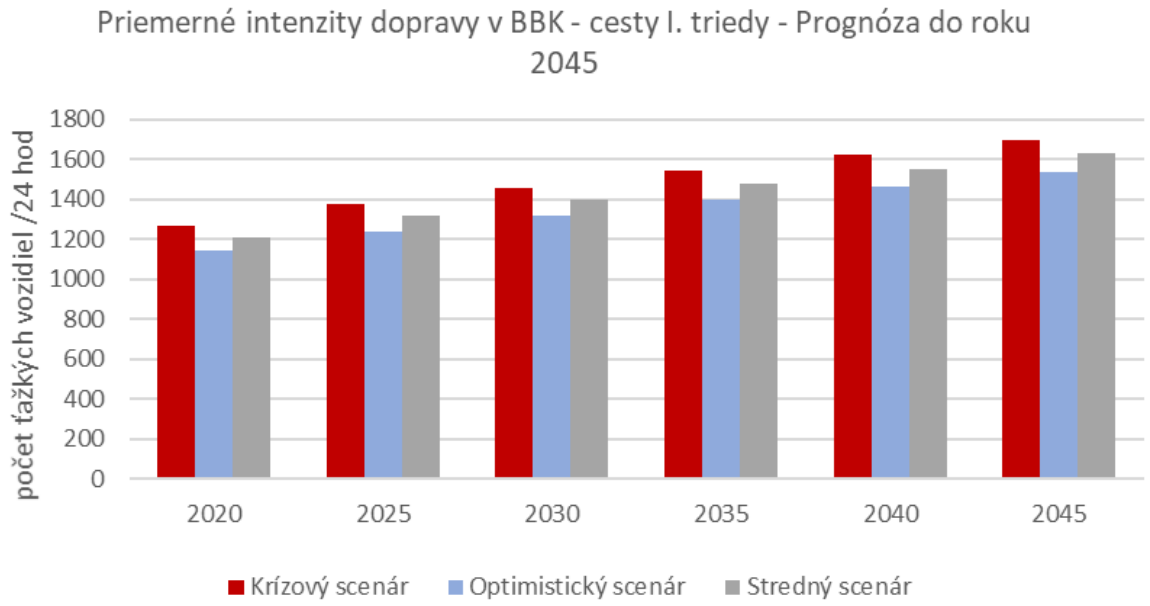

Graf 112 : Prognóza priemernej intenzity dopravy v Banskobystrickom na cestách I. triedy – Ľahké vozidlá

Zdroj údajov: R-PUM

Graf 113: Prognóza priemernej intenzity dopravy v Banskobystrickom kraji na cestách I. triedy – ťažké vozidlá

Zdroj údajov: R-PUM

Tabuľka 40: Dĺžka železničných tratí (dráhy, mosty) vyžadujúcich opravu (uvedenie do pôvodného stavu)

Potrebné opravy mostov v rámci Banskobystrického kraja
Červená Skala – Telgárt, žkm 88,018; 88,796; 91,241 – injektáže klenbových mostov;
Červená Skala – Telgárt žkm 88,422; km 90,517; km 91,208; km 91,987 – oprava nosnej konštrukcie
Tisovec-Pohronská Polhora, rekonštrukcia spodných stavieb mostov – 9 ks
Potrebné opravy tunelov v rámci Banskobystrického kraja
B. Bystrica – Dolná Štubňa tunel Čremošniansky 14 – rekonštrukcia vetrania
Horná Štubňa – Handlová tunel Štubniansky – prestavba cca 80 metrov tunelových pásov
Lučenec – Utekáč tunel Zlatno nie dobrý technický stav (hodnotenie stavebného stavu C – vyhovujúci)
Fiľakovo – Vrútky tunely Blaufus, Sohler, Hrenca I, Kečka, Veľká Skalka, Piteľová nie dobrý technický stav (hodnotenie stavebného stavu C – vyhovujúci)
Hronská Dúbrava – Banská Štiavnica tunel Banskoštiavnický nie dobrý technický stav (hodnotenie stavebného stavu C – vyhovujúci)
Potrebná komplexná rekonštrukcia žel. zvršku hlavných koľají v rámci Banskobystrického kraja
83,920 km
Potrebná komplexná rekonštrukcia žel. zvršku staničných koľají v rámci Banskobystrického kraja
5,670 km
Potrebná komplexná rekonštrukcia výhybiek v rámci Banskobystrického kraja

123 výhybkových jednotiek

Tabuľka 41: Trate vedúce cez územie Banskobystrického kraja a ich charakteristika

Č. trate podľa CP	Trasa	Dĺžka v BBSK [km]	Osobná prevádzka	Druh prevádzky	Koľajnosť	Elektrifikácia
150	(Nové Zámky - Kozárovce) - Hronská Dúbrava - Zvolen os. st.	65	ÁNO	Os, R, RR, REX, Ex	1/2	AC 25 kV / 50 Hz
153	Zvolen os. st. - Krupina - Dudince - (Šahy - Čata)	60	ÁNO	Os	1	neelektrifikovaná
154	Hronská Dúbrava - Banská Štiavnica	20	ÁNO	Os	1	neelektrifikovaná
160	Zvolen os. st. - Lučenec - Tornaľa - Gemer - (Plešivec - Košice)	136	ÁNO	Os, R	1/2	neelektrifikovaná
161	Lučenec - Kalonda št. hr. - (Ipolytarnóc HU - Nógrádszakál HU) - Bušince št. hr. - Veľký Krtíš	26	NIE (iba na maďarskom úseku)		1	neelektrifikovaná
162	Lučenec - Breznička - Poltár - Utekáč	41	ÁNO	Os	1	neelektrifikovaná
163	Breznička - Katarínska Huta	10	NIE		1	neelektrifikovaná
164	Fiľakovo - Šiatorská Bukovina - št. hr. - (Somosköújfalu)	12	NIE		1	neelektrifikovaná
165	(Plešivec - Gemerská Hôrka) - Hucín - Jelšava - Revúca - Muráň	33	NIE		1	neelektrifikovaná
170	(Vrútky - Turčianske Teplice - Čremošné) - Harmanec jaskyňa - Banská Bystrica - Zvolen os. st.	50	ÁNO	Os, R, RR, Ex	1	AC 25 kV / 50 Hz (Zvolen os. st. - Banská Bystrica) neelektrifikovaná (zvyšné úseky v BBSK) DC 3 kV (Vrútky - Martin; v ŽSK)
171	Zvolen os. st. - Hronská Dúbrava - Kremnica - Kremnické Bane - (Horná Štubňa - Diviaky)	48	ÁNO	Os	1	neelektrifikovaná
172	Banská Bystrica - Červená Skala	86	ÁNO	Os, RR	1	neelektrifikovaná
172/806	Chvatimech - Hronec	2	NIE	prevádzka zastavená v 60. rokoch	1	neelektrifikovaná
173	Červená Skala - Vernár - (Dobšinská ľadová jaskyňa - Margecany)	18	ÁNO	Os, RR	1	neelektrifikovaná
174	Brezno - Tisovec - Rimavská Sobota - Jesenské	82	ÁNO	Os	1	neelektrifikovaná
900	Chvatimech ČHŽ - Hronec - Čierny Balog - Vydrovo	14,5	ÁNO	Čiernohronská železnica	1	neelektrifikovaná

Zdroj: ŽSR

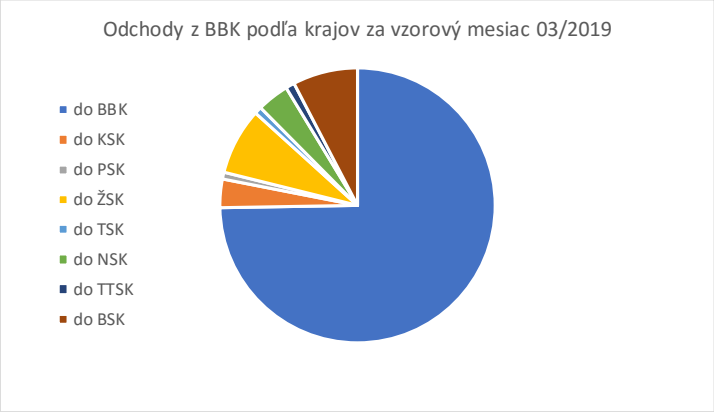
Tabuľka 42: Počet ŽST vyžadujúcich komplexnú rekonštrukciu z hľadiska výpravných budov/zastávok v rámci Banskobystrického kraja

SPR	Názov ŽST/zastávky	Druh budovy	Mesto	Okres
SPR BB-BR	Heľpa - výpravná budova	VÝPRAVNÁ BUDOVA	HEĽPA	Brezno
SPR BB-BR	Polomka - výpravná budova	VÝPRAVNÁ BUDOVA	POLOMKA	Brezno
SPR BB-BR	Medzibrod - výpravná budova	VÝPRAVNÁ BUDOVA	MEDZIBROD	Banská Bystrica
SPR BB-BR	Banská Bystrica - výpravná budova	VÝPRAVNÁ BUDOVA	BANSKÁ BYSTRICA	Banská Bystrica
SPR BB-BR	Brezno mesto	PRÍSTREŠOK	Brezno mesto	Brezno
SPR BB-BR	Beňuš	PRÍSTREŠOK	Beňuš	Brezno
SPR BB-BR	Pohorelská Maša	PRÍSTREŠOK	Pohorelská Maša	Brezno
SPR BB-BR	Vaľkovňa	PRÍSTREŠOK	Vaľkovňa	Brezno
SPR BB-BR	Zbojská	PRÍSTREŠOK	Zbojská	Brezno
SPR LC-VK-PT	Breznička - výpravná budova	VÝPRAVNÁ BUDOVA	Breznička	Poltár
SPR LC-VK-PT	Tomášovce - výpravná budova	VÝPRAVNÁ BUDOVA	Tomášovce	Lučenec
SPR LC-VK-PT	Lovinobaňa - výpravná budova	VÝPRAVNÁ BUDOVA	LOVINOBAŇA	Lučenec
SPR LC-VK-PT	Fiľakovo - nová výpravná budova	VÝPRAVNÁ BUDOVA	Fiľakovo	Lučenec
SPR LC-VK-PT	Fiľakovo - stará výpravná budova /adm.budova/	BUDOVA ADMINISTRATÍVY	Fiľakovo	Lučenec
SPR LC-VK-PT	Holiša	PRÍSTREŠOK	Holiša	Lučenec
SPR LC-VK-PT	Prša	PRÍSTREŠOK	Prša	Lučenec
SPR LC-VK-PT	Šíd	PRÍSTREŠOK	Šíd	Lučenec
SPR LC-VK-PT	České Brezovo	PRÍSTREŠOK	České Brezovo	Poltár
SPR LC-VK-PT	Slaná Lehota	PRÍSTREŠOK	Slaná Lehota	Poltár
SPR LC-VK-PT	Utekáč	PRÍSTREŠOK	Utekáč	Poltár
SPR LC-VK-PT	Veľká Ves	PRÍSTREŠOK	Veľká Ves	Poltár
SPR RA-RS	Hucín - Zastávka	BUDOVA ZASTÁVKY	HUCÍN	Revúca
SPR RA-RS	Jelšava - Výpravná budova	VÝPRAVNÁ BUDOVA	Jelšava	Revúca
SPR RA-RS	Lubeník - Výpravná budova	VÝPRAVNÁ BUDOVA	Lubeník	Revúca
SPR RA-RS	Mokrá Lúka - Zastávka	BUDOVA ZASTÁVKY	MOKRÁ LÚKA	Revúca
SPR RA-RS	Muráň - Výpravná budova + 2 b.j.	VÝPRAVNÁ BUDOVA	MURÁŇ	Revúca
SPR RA-RS	Revúca - Výpravná budova + b.j.	VÝPRAVNÁ BUDOVA	REVÚCA	Revúca
SPR RA-RS	Jelšavská Teplica - Strážny dom č.6 (zastávka)	BUDOVA ZASTÁVKY	GEMERSKÉ TEPLICE	Revúca
SPR RA-RS	Revúcka Lehota - Budova zastávky	BUDOVA ZASTÁVKY	REVÚCKA LEHOTA	Revúca
SPR RA-RS	Čerenčany	PRÍSTREŠOK	Čerenčany	Rimavská Sobota
SPR RA-RS	Gortva	PRÍSTREŠOK	Gortva	Rimavská Sobota
SPR RA-RS	Hačava skálie	PRÍSTREŠOK	Hačava skálie	Rimavská Sobota
SPR RA-RS	Hnúšťa zastávka	PRÍSTREŠOK	Hnúšťa zastávka	Rimavská Sobota
SPR RA-RS	Hodejov	PRÍSTREŠOK	Hodejov	Rimavská Sobota
SPR RA-RS	Hrachovo	PRÍSTREŠOK	Hrachovo	Rimavská Sobota
SPR RA-RS	Jesenské zastávka	PRÍSTREŠOK	Jesenské zastávka	Rimavská Sobota
SPR RA-RS	Kociha	PRÍSTREŠOK	Kociha	Rimavská Sobota
SPR RA-RS	Nižný Skálnik	PRÍSTREŠOK	Nižný Skálnik	Rimavská Sobota

SPR	Názov ŽST/zastávky	Druh budovy	Mesto	Okres
SPR RA-RS	Rimavská Píla	PRÍSTREŠOK	Rimavská Píla	Rimavská Sobota
SPR RA-RS	Rimavské Janovce	PRÍSTREŠOK	Rimavské Janovce	Rimavská Sobota
SPR RA-RS	Rimavské Janovce obec	PRÍSTREŠOK	Rimavské Janovce obec	Rimavská Sobota
SPR RA-RS	Rimavské Zalužany	PRÍSTREŠOK	Rimavské Zalužany	Rimavská Sobota
SPR RA-RS	Veľké Teriakovce	PRÍSTREŠOK	Veľké Teriakovce	Rimavská Sobota
SPR RA-RS	Tisovec závody	PRÍSTREŠOK	Tisovec závody	Rimavská Sobota
SPR BS-ZC-ZH	Bartošova Lehôtka - výpravná budova	VÝPRAVNÁ BUDOVA	BARTOŠOVA LEHÔTKA	Žiar nad Hronom
SPR BS-ZC-ZH	Hronská Dúbrava - výpravná budova	VÝPRAVNÁ BUDOVA	HRONSKÁ DÚBRAVA	Žiar nad Hronom
SPR BS-ZC-ZH	Banská Štiavnica - výpravná budova	VÝPRAVNÁ BUDOVA	BANSKÁ ŠTIAVNICA	Banská Štiavnica
SPR BS-ZC-ZH	Banská Belá - výpravná budova	VÝPRAVNÁ BUDOVA	BANSKÁ BELÁ	Banská Štiavnica
SPR BS-ZC-ZH	Kozelník - výpravná budova	VÝPRAVNÁ BUDOVA	Kozelník	Banská Štiavnica
SPR BS-ZC-ZH	Banský Studenec	PRÍSTREŠOK	Banský Studenec	Banská Štiavnica
SPR BS-ZC-ZH	Bzenica	PRÍSTREŠOK	Bzenica	Žiar nad Hronom
SPR BS-ZC-ZH	Dolné Hámre	PRÍSTREŠOK	Dolné Hámre	Žarnovica
SPR BS-ZC-ZH	Šášovské Podhradie	PRÍSTREŠOK	Šášovské Podhradie	Žiar nad Hronom
SPR BS-ZC-ZH	Žiar nad Hronom zastávka	PRÍSTREŠOK	Žiar nad Hronom zastávka	Žiar nad Hronom
SPR BS-ZC-ZH	Psiare	PRÍSTREŠOK	Psiare	Žarnovica
SPR BS-ZC-ZH	Rudno nad Hronom	PRÍSTREŠOK	Rudno nad Hronom	Žarnovica
SPR ZV-DT-KA	Bzovská Lehôtka - čakáreň pre cestujúcich	BUDOVA ZASTÁVKY	Bzovská Lehôtka	Zvolen
SPR ZV-DT-KA	Dudince - budova zastávky	BUDOVA ZASTÁVKY	DUDINCE	Krupina
SPR ZV-DT-KA	Hontianske Nemce - výpravná budova	VÝPRAVNÁ BUDOVA	HONTIANSKE NEMCE	Krupina
SPR ZV-DT-KA	Hontianske Tesáre - výpravná budova	VÝPRAVNÁ BUDOVA	HONTIANSKE TESÁRE	Krupina
SPR ZV-DT-KA	Krupina - výpravná budova	VÝPRAVNÁ BUDOVA	KRUPINA	Krupina
SPR ZV-DT-KA	Sása - Pliešovce - výpravná budova	VÝPRAVNÁ BUDOVA	Sása	Zvolen
SPR ZV-DT-KA	Zvolenská Slatina - budova zastávky	BUDOVA ZASTÁVKY	Zvolenská Slatina	Zvolen
SPR ZV-DT-KA	Vígľaš - výpravná budova	VÝPRAVNÁ BUDOVA	VÍGĽAŠ	Detva
SPR ZV-DT-KA	Stožok - výpravná budova	VÝPRAVNÁ BUDOVA	Stožok	Detva
SPR ZV-DT-KA	Pstruša - budova zastávky	BUDOVA ZASTÁVKY	VÍGĽAŠ	Detva
SPR ZV-DT-KA	Detva - budova zastávky	BUDOVA ZASTÁVKY	DETVA	Detva
SPR ZV-DT-KA	Sliač - výpravná budova	VÝPRAVNÁ BUDOVA	SLIAČ	Zvolen
SPR ZV-DT-KA	Podkriváň	PRÍSTREŠOK	Podkriváň	Detva
SPR ZV-DT-KA	Dobrá Niva zastávka	PRÍSTREŠOK	Dobrá Niva zastávka	Zvolen
SPR ZV-DT-KA	Podzámčok	PRÍSTREŠOK	Podzámčok	Zvolen
SPR ZV-DT-KA	Veľká Lúka	PRÍSTREŠOK	Veľká Lúka	Zvolen

Odchody z BBK

Cieľové územie	Počet osôb	Podiel
do BBK	**215 393**	**74,73**
mimo BBSK	**72 791**	**25,26**
do KSK	9 649	3,35
do PSK	2 295	0,8
do ŽSK	22 581	7,84
do TSK	2 445	0,85
do NSK	10 831	3,76
do TTSK	2 991	1,04
do BSK	21 999	7,63

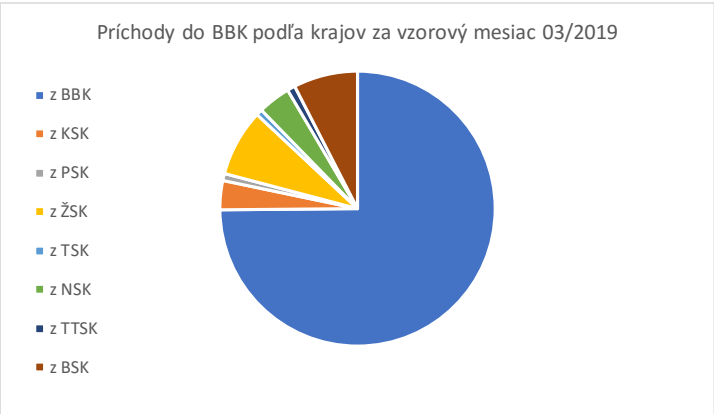

Zdroj: R-PUM

Graf 115: Príchody do Banskobystrického kraja podľa krajov za vzorový mesiac (Zdroj : R-PUM)

Príchody do BBK

Cieľové územie	Počet osôb	Podiel
z BBK	**215 393**	**74,87**
mimo BBSK	**72 279**	**25,13**
z KSK	9 837	3,42
z PSK	2 378	0,83
z ŽSK	22 633	7,87
z TSK	2 091	0,73
z NSK	10 996	3,82
z TTSK	2 662	0,93
z BSK	21 682	7,54

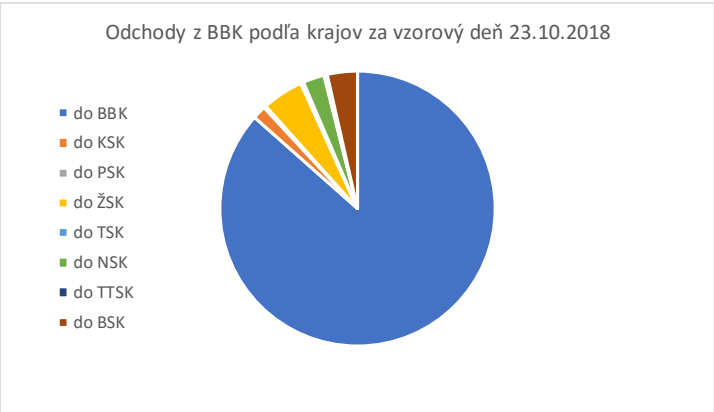

Zdroj: R-PUM

Graf 116: Odchody z Banskobystrického kraja podľa krajov za vzorový deň

Odchody z BBK

Cieľové územie	Počet osôb	Podiel
do BBK	**13 820**	**74,87**
mimo BBSK	**1 822**	**11,65**
do KSK	214	1,37
do PSK	35	0,22
do ŽSK	657	4,2
do TSK	46	0,29
do NSK	340	2,17
do TTSK	51	0,33
do BSK	479	3,06

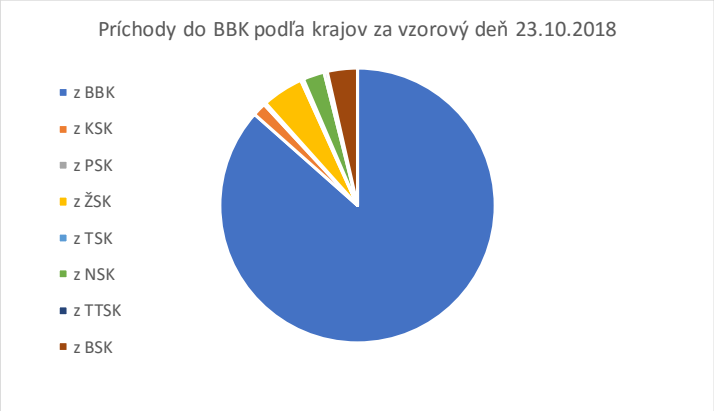

Zdroj: R-PUM

Graf 117: Príchody do Banskobystrického kraja podľa krajov za vzorový deň

Príchody do BBK

Cieľové územie	Počet osôb	Podiel
z BBK	**13 820**	**74,87**
mimo BBSK	**1 826**	**11,65**
z KSK	247	1,37
z PSK	38	0,22
z ŽSK	683	4,2
z TSK	61	0,29
z NSK	311	2,17
z TTSK	37	0,33
z BSK	449	3,06

Zdroj: R-PUM

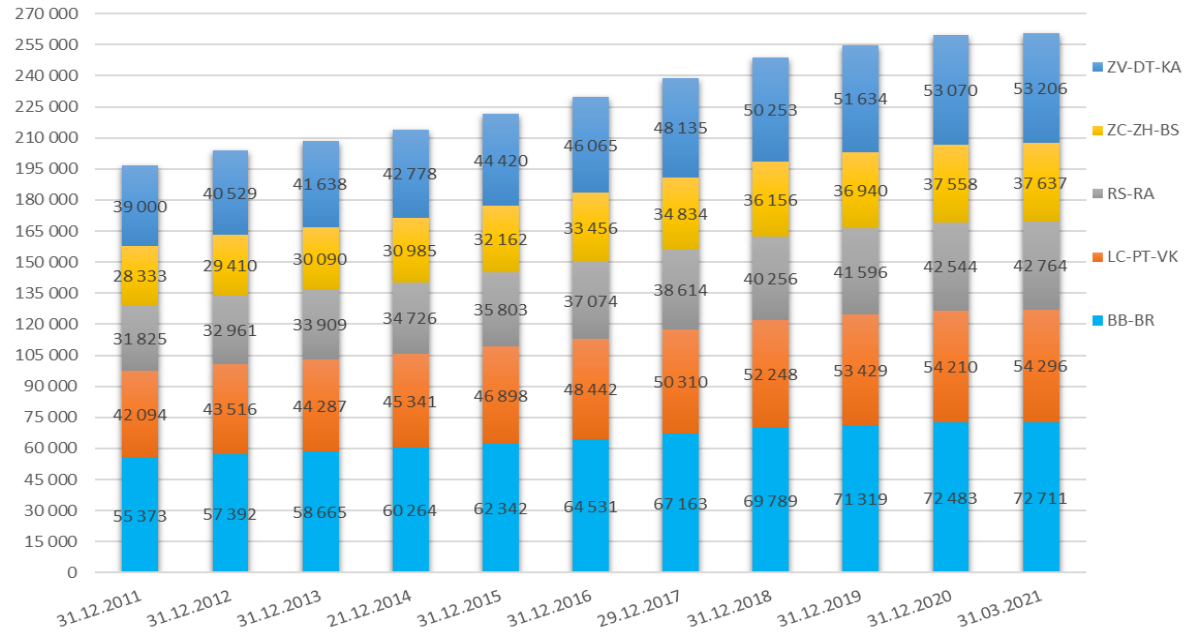
Tabuľka 43: Analýza mobility cestujúcich v železničnej doprave – mobilita cestujúcich do/z vybraných staníc – odchody z vybraných staníc za vzorový mesiac a príchody do vybraných staníc za vzorový mesiac

Odchody z BBSK - marec 2019					
Mesto / Stanica	**Všetky odchody**	**Do BBSK**		**Do zvyšku SR**	
		Cestujúci	*Podiel*	*Cestujúci*	*Podiel*
Banská Bystrica	56723	30644	54,02%	26079	45,98%
Banská Bystrica mesto	14584	12351	84,69%	2233	15,31%
Banská Bystrica spolu	**71307**	**42995**	**60,30%**	**28312**	**39,70%**
Zvolen os.st.	39241	24230	61,75%	15011	38,25%
Zvolen mesto	13618	12219	89,73%	1399	10,27%
Zvolen spolu	**52859**	**36449**	**68,96%**	**16410**	**31,04%**
Lučenec	**25717**	**20846**	**81,06%**	**4871**	**18,94%**
Vybraté stanice spolu	**149883**	**100290**	**66,91%**	**49593**	**33,09%**
Všetky stanice spolu	**288184**	**215393**	**74,74%**	**72791**	**25,26%**
Podiel vybratých staníc	**52,01%**	**46,56%**		**68,13%**	

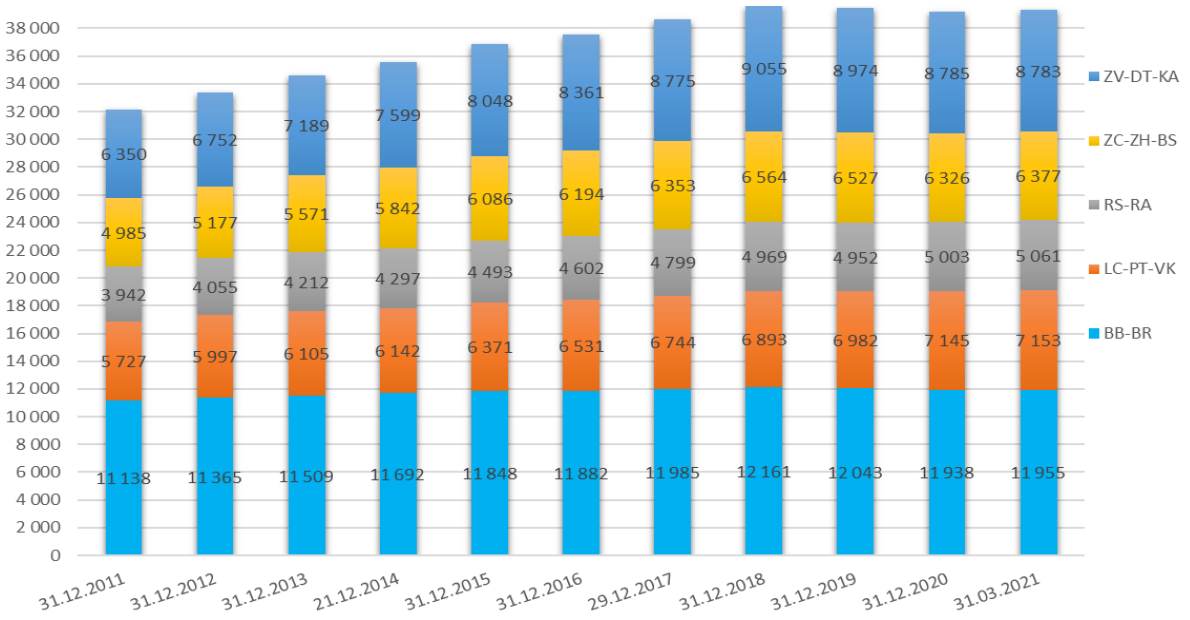
Príchody do BBSK - marec 2019					
Mesto / Stanica	**Všetky príchody**	**Z BBSK**		**Zo zvyšku SR**	
		Cestujúci	*Podiel*	*Cestujúci*	*Podiel*
Banská Bystrica	58331	32914	56,43%	25417	43,57%
Banská Bystrica mesto	7529	5709	75,83%	1820	24,17%
Banská Bystrica spolu	**65860**	**38623**	**58,64%**	**27237**	**41,36%**
Zvolen os.st.	42337	27440	64,81%	14897	35,19%
Zvolen mesto	7943	6845	86,18%	1098	13,82%
Zvolen spolu	**50280**	**34285**	**68,19%**	**15995**	**31,81%**
Lučenec	**24452**	**19585**	**80,10%**	**4867**	**19,90%**
Vybraté stanice spolu	**140592**	**92493**	**65,79%**	**48099**	**34,21%**
Všetky stanice spolu	**287672**	**215393**	**74,87%**	**72279**	**25,13%**
Podiel vybratých staníc	**48,87%**	**42,94%**		**66,55%**	

Zdroj: R-PUM

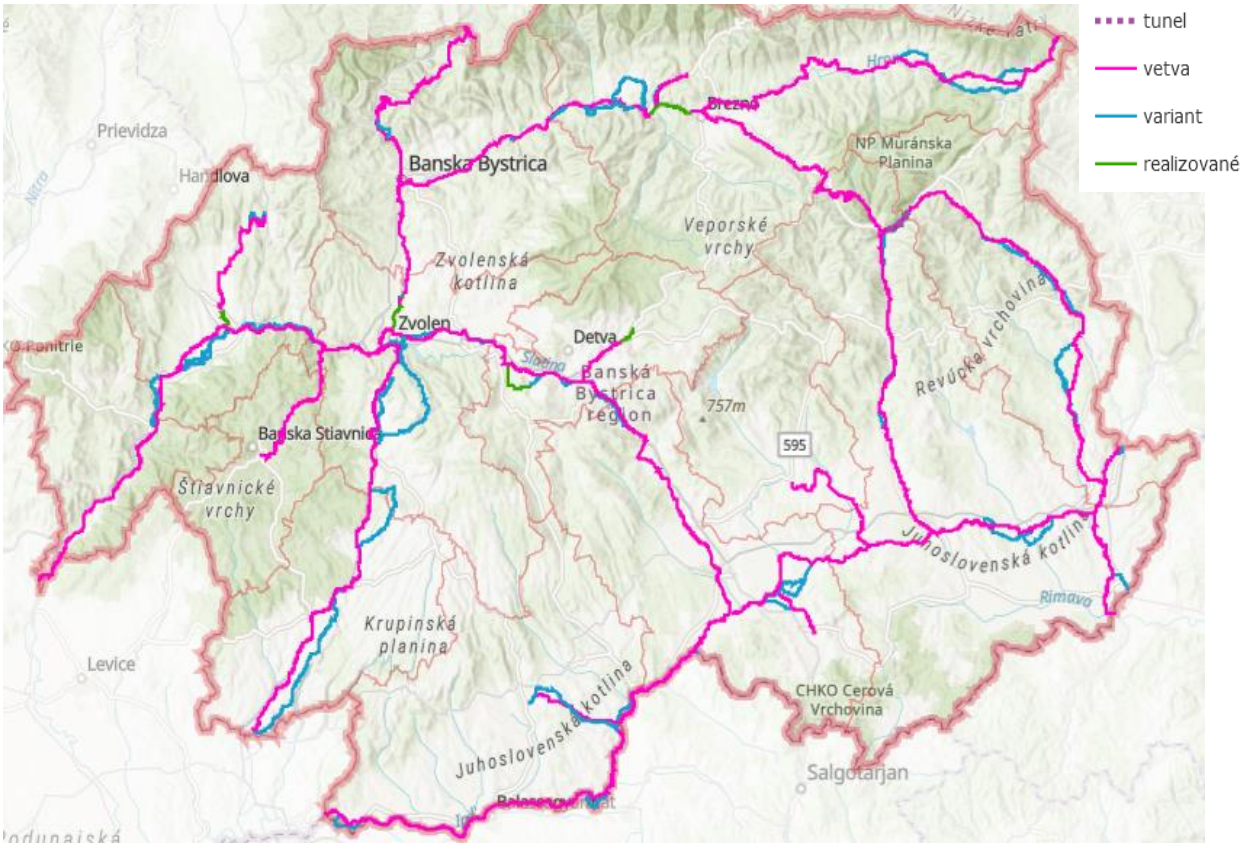
Graf 118: Stav počtu evidovaných osobných vozidiel v Banskobystrickom kraji (spracované na základe zdroja údajov z MV SR)

Graf 119: Stav počtu evidovaných nákladných vozidiel v Banskobystrickom kraji (Spracované na základe zdroja údajov z MV SR)

Mapa 47: Kostrová sieť cyklistických komunikácií Banskobystrického kraja

Zdroj: BBSK - arcgis.com

Tabuľka 44: Vetvy Kostrovej siete cyklistických komunikácií Banskobystrického kraja

ČÍSLO TRASY	VETVA	Dĺžka	Predpokladané náklady	Počet variantných vedení úsekov trasy	Dĺžka variantov	Ochranný pruh	Cyklo-cestička	Asfaltový cesta
BB01	POHRONSKÁ	196 177	48 130 690 €	30	128 546	32 640	121 903	41 634
BB02	JUŽNÁ	138 972	34 716 680 €	10	44 080	12 770	122 682	3 520
BB03	KREMNICKÁ	19 825	2 560 400 €	1	4 600	12 145	3 680	4 000
BB04	BANSKOŠTIAVNICKÁ	20 990	8 555 700 €	0	0		20 990	
BB05	HONTIANSKA	61 505	19 391 400 €	7	70 315	16 735	40 804	3 966
BB06	DONOVALSKÁ	38 221	8 951 300 €	1	3 340	0	28 160	10 061
BB07	PODPOLIANSKA	68 552	11 058 950 €	6	30 191	15 975	34 977	17 601
BB08	HRIŇOVSKÁ	9 870	1 255 800 €	0	0	0	5 390	4 480
BB09	VEĽKOKRTÍŠSKA	11 850	2 133 000 €	1	14 700	9 610	2 240	0
BB10	FIĽAKOVSKÁ	7 975	2 214 000 €	1	3 670	0	7 975	0
BB11	POLTÁRSKA	19 312	5 600 000 €	0	0	0	19 312	0
BB12	HNÚŠTIANSKA	41 378	13 639 110 €	3	8 770	0	36 448	4 930
BB13	MURÁNSKA	96 105	29 329 500 €	9	38 240	0	62 363	33 742
BB14	SLANEJ	15 810	3 994 400 €	1	3 060	0	15 810	0
SPOLU		**746 542**	**191 530 930**	**70**	**349 512**	**99 875**	**522 734**	**123 934**
Náklad na m2 cyklotrasy		**100%**	**85.52 €**			**13%**	**70%**	**17%**

Tabuľka 45: Dostupnosť okresného mesta z miest a obcí daného okresu jazdou autom

dostupnosť okresného mesta z miest a obcí daného okresu, jazdou autom
(časový interval / počet obcí)

SPR / okres	10 min.	15 min.	20 min.	25 min.	30 min.	35 min.	40 min.	45 min.	50 min.	55 min.	1 hod. a viac	Cel
BB-BR	**3**	**10**	**19**	**20**	**11**	**4**	**2**	**1**		**1**	**1**	
Banská Bystrica	1	3	12	13	9	3	1					
Brezno	2	7	7	7	2	1	1	1		1	1	
BS-ZC-ZH	**16**	**21**	**14**	**10**	**8**							
Banská Štiavnica	6		5	3	1							
Žarnovica	3	9	4	1	1							
Žiar nad Hronom	7	12	5	6	5							
DT-KA-ZV	**8**	**18**	**24**	**11**	**8**	**2**	**3**	**1**	**1**		**1**	
Detva	3	4	3	3	2							
Krupina	3	7	10	6	3	2	3	1	1			
Zvolen	2	7	11	2	3						1	
LC-PT-VK	**15**	**36**	**33**	**29**	**19**	**9**	**5**	**3**			**1**	
Lučenec	5	19	12	13	3	3		1			1	
Poltár	5	5	8		2	2						
Veľký Krtíš	5	12	13	16	14	4	5	2				
RA-RS	**10**	**14**	**16**	**28**	**23**	**20**	**19**	**7**	**4**	**3**	**5**	
Revúca	6	5	1	8	3	8	7	3		1		
Rimavská Sobota	4	9	15	20	20	12	12	4	4	2	5	
Celkový súčet	**52**	**99**	**106**	**98**	**69**	**35**	**29**	**12**	**5**	**4**	**8**	

Okres	Priemerná dostupnosť okresného mesta z miest a obcí okresu, jazdou autom
Žarnovica	17 minút
Banská Štiavnica	18 minút
Žiar nad Hronom	19 minút
Poltár	19 minút
Detva	19 minút
Lučenec	22 minút
Zvolen	22 minút
Krupina	24 minút
Veľký Krtíš	25 minút
Banská Bystrica	25 minút
Brezno	26 minút
Revúca	28 minút
Rimavská Sobota	32 minút
Priemer Banskobystrický kraj	**25 minút**

Tabuľka 46: Dostupnosť miest a obcí ku križovatke (privádzaču) rýchlostnej cesty jazdou autom

dostupnosť miest a obcí ku križovatke (privádzaču) rýchlostnej cesty jazdou autom
(časový interval / počet obcí)

SPR / okres	10 min.	15 min.	20 min.	25 min.	30 min.	35 min.	40 min.	45 min.	50 min.	55 min.	1 hod. a viac	Cel
BB-BR	**14**	**13**	**8**	**7**	**7**	**2**	**4**	**2**	**2**	**2**	**11**	
Banská Bystrica	14	13	8	4	3							
Brezno				3	4	2	4	2	2	2	11	
BS-ZC-ZH	**30**	**10**	**12**	**7**	**5**		**2**	**2**				
Banská Štiavnica	1	1	2	2	5		2	2				
Žarnovica	9	4	3	2								
Žiar nad Hronom	20	5	7	3								
DT-KA-ZV	**24**	**5**	**6**	**2**	**3**	**2**	**1**	**7**	**10**	**12**	**5**	
Detva	9	2	3	1								
Krupina						2	1	7	10	11	5	
Zvolen	15	3	3	1	3					1		
LC-PT-VK	**6**	**5**	**13**	**18**	**18**	**14**	**8**	**9**	**7**	**6**	**46**	
Lučenec	4	4	11	14	12	6	6					
Poltár	2	1	2	4	4	7		1	1			
Veľký Krtíš					2	1	2	8	6	6	46	
RA-RS	**27**	**18**	**17**	**23**	**18**	**10**	**15**	**10**	**6**	**4**	**1**	
Revúca	4	3	4	7	3	5	6	5	1	3	1	
Rimavská Sobota	23	15	13	16	15	5	9	5	5	1		
Celkový súčet	**101**	**51**	**56**	**57**	**51**	**28**	**30**	**30**	**25**	**24**	**63**	

Tabuľka 47: Dostupnosť miest a obcí k železničnej stanici jazdou autom

dostupnosť miest a obcí k železničnej stanici jazdou autom
(časový interval / počet obcí)

SPR / okres	5 min.	10 min.	15 min.	20 min.	25 min.	30 min.	35 min.	45 min.	Celkový súčet
BB-BR	**23**	**23**	**12**	**8**	**6**				**72**
Banská Bystrica	8	17	6	8	3				**42**
Brezno	15	6	6		3				**30**
BS-ZC-ZH	**20**	**19**	**15**	**10**	**3**	**1**			**68**
Banská Štiavnica	1	5	4	3	1	1			**15**
Žarnovica	7	2	4	3	2				**18**
Žiar nad Hronom	12	12	7	4					**35**
DT-KA-ZV	**21**	**27**	**19**	**7**	**2**			**1**	**77**
Detva	4	3	4	2	2				**15**
Krupina	8	11	12	5					**36**
Zvolen	9	13	3					1	**26**
LC-PT-VK	**26**	**25**	**36**	**22**	**10**	**14**	**11**	**6**	**150**
Lučenec	17	16	14	7	2	1			**57**
Poltár	7	6	8	1					**22**
Veľký Krtíš	2	3	14	14	8	13	11	6	**71**
RA-RS	**29**	**50**	**28**	**26**	**10**	**3**	**2**	**1**	**149**
Revúca	15	11	3	8	5				**42**
Rimavská Sobota	14	39	25	18	5	3	2	1	**107**
Celkový súčet	**119**	**144**	**110**	**73**	**31**	**18**	**13**	**8**	**516**

Tabuľka 48: Dostupnosť miest a obcí k železničnej stanici jazdou bicyklom

dostupnosť miest a obcí k železničnej stanici jazdou bicyklom
(časový interval / počet obcí)

SPR / okres	1 min.	2 min.	3 min.	4 min.	5 min.	10 min.	15 min.	20 min.	25 min.	30 min.	nad 30 min.	Cell
BB-BR	**2**	**6**	**5**	**2**	**2**	**7**	**3**	**14**	**8**	**6**	**17**	
Banská Bystrica	1	4	1	1		2	2	10	5	3	13	
Brezno	1	2	4	1	2	5	1	4	3	3	4	
BS-ZC-ZH	**1**	**3**	**1**	**4**	**2**	**6**	**8**	**12**	**3**	**6**	**22**	
Banská Štiavnica						1		4	1	1	8	
Žarnovica	1	1	1	1	2	2		1		1	8	
Žiar nad Hronom		2		3		3	8	7	2	4	6	
DT-KA-ZV	**3**	**1**	**4**	**3**	**1**	**6**	**11**	**8**	**11**	**10**	**19**	
Detva	1		2				3		2	1	6	
Krupina		1	2	1	1	1	3	4	6	6	11	
Zvolen	2			2		5	5	4	3	3	2	
LC-PT-VK	**2**	**7**	**2**	**2**	**2**	**7**	**10**	**14**	**11**	**11**	**82**	
Lučenec		5	1	2	1	6	7	10	6	5	14	
Poltár	2	2	1				3	1	4	2	7	
Veľký Krtíš					1	1		3	1	4	61	
RA-RS	**4**	**6**	**4**	**3**	**2**	**6**	**15**	**19**	**16**	**10**	**64**	
Revúca	3	4	2	1	1	3	2	4	2	2	18	
Rimavská Sobota	1	2	2	2	1	3	13	15	14	8	46	
Celkový súčet	**12**	**23**	**16**	**14**	**9**	**32**	**47**	**67**	**49**	**43**	**204**	

Tabuľka 49: Dostupnosť miest a obcí k policajnej stanici jazdou autom

dostupnosť miest a obcí k policajnej stanici jazdou autom
(časový interval / počet obcí)

SPR / okres	5 min.	10 min.	15 min.	20 min.	25 min.	30 min.	35 min.	40 min.	45 min.	Celkový súčet
BB-BR	**6**	**14**	**18**	**19**	**12**	**2**	**1**			**72**
Banská Bystrica	2	7	10	9	11	2	1			**42**
Brezno	4	7	8	10	1					**30**
BS-ZC-ZH	**8**	**21**	**19**	**14**	**5**	**1**				**68**
Banská Štiavnica	1	5	2	4	2	1				**15**
Žarnovica	4	4	5	3	2					**18**
Žiar nad Hronom	3	12	12	7	1					**35**
DT-KA-ZV	**6**	**11**	**12**	**25**	**9**	**5**	**3**	**5**	**1**	**77**
Detva	2	6	3	2	2					**15**
Krupina	1		4	13	5	5	3	4	1	**36**
Zvolen	3	5	5	10	2			1		**26**
LC-PT-VK	**14**	**48**	**40**	**26**	**14**	**6**	**2**			**150**
Lučenec	8	24	12	9	2	1	1			**57**
Poltár	1	5	8	4	2	1	1			**22**
Veľký Krtíš	5	19	20	13	10	4				**71**
RA-RS	**16**	**43**	**41**	**21**	**15**	**9**	**4**			**149**
Revúca	6	14	9	7	5	1				**42**
Rimavská Sobota	10	29	32	14	10	8	4			**107**
Celkový súčet	**50**	**137**	**130**	**105**	**55**	**23**	**10**	**5**	**1**	**516**

Tabuľka 50: Dostupnosť miest a obcí k hasičskej stanici jazdou autom

dostupnosť miest a obcí k hasičskej stanici jazdou autom
(časový interval / počet obcí)

SPR / okres	5 min.	10 min.	15 min.	20 min.	25 min.	30 min.	35 min.	40 min.	45 min.	50 min.	nad 50 m
BB-BR	**3**	**3**	**16**	**21**	**17**	**9**	**2**	**1**			
Banská Bystrica		1	7	13	11	7	2	1			
Brezno	3	2	9	8	6	2					
BS-ZC-ZH	**5**	**13**	**15**	**15**	**13**	**7**					
Banská Štiavnica	1	5	1	5	2	1					
Žarnovica	2	3	4	3	5	1					
Žiar nad Hronom	2	5	10	7	6	5					
DT-KA-ZV	**3**	**6**	**15**	**22**	**18**	**4**	**3**	**4**	**1**	**1**	
Detva	1	2	4	3	3	1	1				
Krupina	1	2	7	10	6	3	2	3	1	1	
Zvolen	1	2	4	9	9			1			
LC-PT-VK	**4**	**15**	**35**	**28**	**25**	**21**	**12**	**6**	**3**	**1**	
Lučenec	2	7	17	14	12	3	1	1			
Poltár	1	5	9	3	1	2	1				
Veľký Krtíš	1	3	9	11	12	16	10	5	3	1	
RA-RS	**6**	**15**	**30**	**34**	**35**	**15**	**8**	**5**			
Revúca	3	7	9	6	12	4		1			
Rimavská Sobota	3	8	21	28	23	11	8	4			
Celkový súčet	**21**	**52**	**111**	**120**	**108**	**56**	**25**	**16**	**4**	**2**	

Príloha 5: Ekonomika a hospodárstvo

Tabuľka 51: Zamestnanosť v high-tech odvetviach

SK NACE		% podiel z celkového priemerného počtu zamestnancov			% podiel žien		
		BB kraj	BA kraj	SR	BB kraj	BA kraj	SR
59	Výroba filmov	D	0,10 %	0,04 %	D	48,50 %	50,24 %
60	Čin. pre rozhlas, TV vys.	D	0,54 %	0,14 %	D	42,64 %	42,23 %
59+60	Výroba filmov a čin. Rozhlas, TV vys.	0,01 %	0,64 %	0,18 %	24,81 %	43,55 %	44,14 %
61	Telekomunikácie	0,43 %	1,38 %	0,57 %	27,84 %	33,74 %	32,31 %
62	Počítačové programovanie	0,46 %	3,45 %	1,57 %	31,08 %	25,24 %	29,32 %
63	Informačné služby	0,05 %	1,06 %	0,37 %	26,29 %	30,04 %	33,95 %
72	Vedecký výskum a vývoj	0,34 %	1,02 %	0,53 %	41,39 %	48,88 %	44,94 %
High-tech odvetvia spolu		1,29 %	7,55 %	3,21 %	32,48 %	32,22 %	33,78 %

D – dáta majú dôverný charakter

Tabuľka 52: Zamestnanosť v odvetviach podľa produkcie pridanej hodnoty v BB kraji

SK NACE	Hrubá pridaná hodnota mil eur	Počet SZČO	Počet zamestnancov	SZČO + zamestnanci spolu	Hrubá pridaná hodnota na zamestnanú osobu v eur	%SZČO podľa odvetví	%Zamestnancov podľa odvetví	% zam.osôb podľa odvetví
Činnosti v oblasti nehnuteľností (L)	534,981	167	651	818	654 011,00	0,5%	0,4%	0,4%
Informácie a komunikácia (J)	283,219	1065	2468	3533	80 163,88	3,4%	1,6%	1,9%
Finančné a poisťovacie činnosti (K)	144,787	467	1707	2174	66 599,36	1,5%	1,1%	1,2%
Odborné, vedecké a technické činnosti; administratívne služby (M-N)	700,317	4860	7265	12125	57 758,10	15,5%	4,8%	6,6%
Poľnohospodárstvo, lesníctvo a rybolov (A)	427,519	2572	5695	8267	51 713,92	8,2%	3,8%	4,5%
Stavebníctvo (F)	617,789	6363	6153	12516	49 359,94	20,3%	4,1%	6,9%
Priemyselná výroba (C)	1610,313	4390	37626	42016	38 326,19	14,0%	24,9%	23,0%
Veľkoobchod a maloobchod, oprava motor. vozidiel a motocyklov; doprava a skladovanie; ubyt. a strav. služby (G-I)	1299,927	8709	34671	43380	29 966,04	27,7%	23,0%	23,8%
Verejná správa, obrana, povin. sociál. zabezpečenie; vzdelávanie; zdravotníctvo a sociálna pomoc (O-Q)	1146,243	620	50372	50992	22 478,88	2,0%	33,4%	28,0%
Umenie, zábava a rekreácia; ostatné činnosti (R-U)	129,374	2180	4342	6522	19 836,55	6,9%	2,9%	3,6%
Celková hodnota	6894,469	31393	150950	182343	37 810,44			

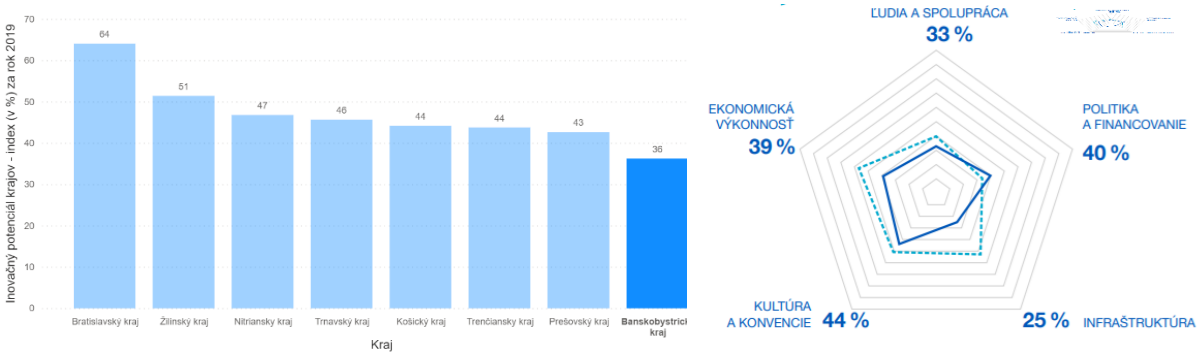
Zdroj: vlastné spracovanie podľa údajov zo Štatistický úrad SR

Tabuľka 53: Verejné výskumné a vývojové inštitúcie v Banskobystrickom kraji

Názov	Sídlo	Typ	Oblasť	Zameranie a služby
Slovenská legálna metrológia	Banská Bystrica	iná inštitúcia	všeobecné	výskum a vývoj, overovanie a kalibrácia meradiel
Úrad priemyselného vlastníctva	Banská Bystrica	iná inštitúcia	všeobecné	ochrana a správa patentov a duševného vlastníctva
Geologický ústav SAV, pracovisko Banská Bystrica	Banská Bystrica	inštitút	poľnohospodárstvo, manažment vôd, lesníctvo	základný výskum v rôzmych oblastiach geológie
Národné lesnícke centrum	Zvolen	inštitút	lesníctvo	výskum lesníctva a lesného ekosystému
TECHNICKÝ A SKÚŠOBNÝ ÚSTAV STAVEBNÝ, n. O.	Zvolen	inštitút	stavebníctvo	testovanie a certifikácia stavebných produktov
Ústav ekológie lesa SAV	Zvolen	inštitút	poľnohospodárstvo, manažment vôd, lesníctvo	výskum v oblasti ekológie a biológie drevín a iných rastlín
Výskumný ústav spojov	Banská Bystrica	inštitút	telekomunikácie	výskum, vývoj a testovanie v oblasti telekomunikácií
Výskumný ústav trávnych porastov a horského poľnohospodárstva	Banská Bystrica	inštitút	poľnohospodárstvo, manažment vôd, lesníctvo	monitorovanie pôdy, služby v oblasti poľnohospodárstav
Technická univerzita vo Zvolene	Zvolen	univerzita		Lesnícka fakulta, Drevárska fakulta, Fakulta ekológie a environmentalistiky, Fakulta techniky
Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici	Banská Bystrica	univerzita		Ekonomická fakulta UMB Fakulta politických vied a medzinárodných vzťahov UMB Fakulta prírodných vied UMB Filozofická fakulta UMB Pedagogická fakulta UMB Právnická fakulta UMB
Inoval	Žiar nad Hronom	výskumné centrum	priemysel	výskum, vývoj a služby v oblasti technológie spracovania hliníka a výrobkov z neho

Zdroj: Vlastné spracovanie

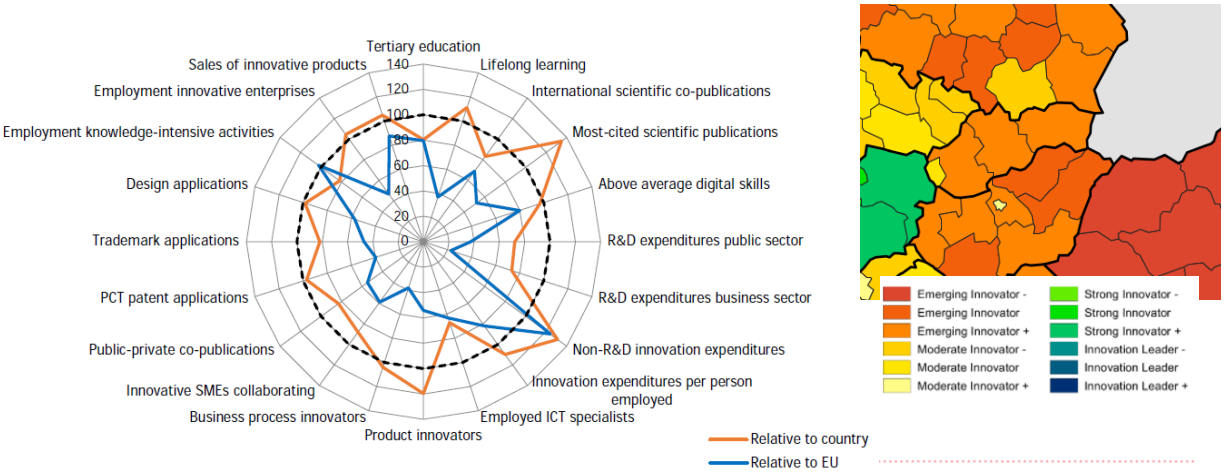
Graf 120: Index inovačného potenciálu krajov SIEA

V hodnotení inovačného potenciálu krajov, ktoré pripravila Slovenská inovačná a energetická agentúra (SIEA), sa Banskobystrický kraj zaradil na poslednú priečku. Najhoršie hodnotenou oblasťou je Infraštruktúra, najmä celkovo najslabšia dostupnosť internetového pripojenia a slabá úroveň sieťovania. Naopak, najlepšie hodnotenou oblasťou je kultúra a konvencie, a to predovšetkým adaptabilita subjektov. K problematickým oblastiam tiež patrí nerovnomerné rozloženie inovatívnych firiem v území a ich koncentrácia v Pohroní a Žiarskej doline, nižšie zastúpenie inštitúcií a firiem zameraných na výskum a vývoj a tiež nevyhovujúca štruktúra ľudského kapitálu.

Zdroj: SIEA: Inovačný potenciál krajov SR

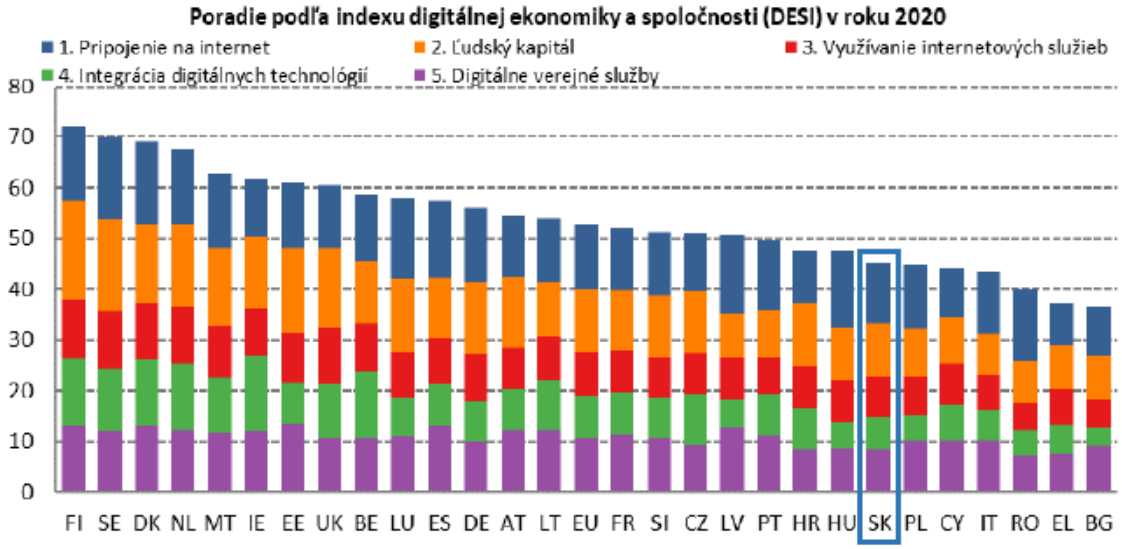
Graf 121: Hodnotenie inovačného potenciálu stredného Slovenska (Banskobystrický a Žilinský kraj)

V hodnotení inovačného potenciálu regiónov EÚ za rok 2021 bolo Stredné Slovensko ohodnotené ako mierny inovátor (Emerging Innovator +) s celkovým skóre 57,5 % európskeho priemeru, čím sa umiestnil na 195. priečke z 241 hodnotených regiónov. Inovačná výkonnosť regiónu sa v porovnaní s rokom 2014 zvýšila o 10 %. Hodnotenie ukazuje relatívne silnú stránku regiónu v oblasti inovácií netýkajúcich sa výskumu a vývoja, t. j. procesných inovácií, inovatívnych malých a stredných podnikov (MSP) a inovačnej spolupráce, čo je čiastočne možné vysvetliť začlenením MSP v medzinárodných dodávateľských reťazcoch. Vo väčšine oblastí však analýza odhalila nedostatky v porovnaní s národným aj EÚ priemerom, a to najmä v oblasti výdavkov na výskum verejného aj súkromného sektora, celoživotného vzdelávania, spolupráce inovujúcich MSP, počtu IKT špecialistov, spolupráce verejného a súkromného sektora na tvorbe odborných publikácií a ďalších.
Je nutné tiež uviesť, že vzhľadom na výšku výdavkov na výskum a vývoj podiel výskumných pracovníkov na populácii, počet patentových prihlášok a udelených patentov pravdepodobne k týmto regionálnym výsledkov pravdepodobne vo väčšej miere prispieva Žilinský kraj a skóre Banskobystrického kraja by bolo ešte nižšie.
Zdroj: Európska komisia: Hodnotenie inovačného potenciálu regiónov EU 2021 (Regional Innovation Scoreboard)

Graf 122: Index digitálnej ekonomiky

	Slovensko		EÚ
	poradie	skóre	skóre
DESI 2020	22	45,2	52,6
DESI 2019	21	42,9	49,4
DESI 2018	20	41,9	46,5

„Na základe údajov spred pandémie sa skóre Slovenska mierne zvýšilo vďaka zlepšeniu v oblastiach pripojiteľnosti, využívania internetových služieb a digitálnych verejných služieb. Väčšina ukazovateľov sa však nezlepšila dostatočne na to, aby udržala krok s priemerom EÚ.

Slovensko kleslo v poradí v oblasti ľudského kapitálu a vo využívaní internetových služieb na 20. miesto. Podiel obyvateľov s viac ako základnými digitálnymi zručnosťami je 27 %, čo je najlepšie skóre v regióne Vyšehradskej štvorky, ale stále nedosahuje priemer EÚ (33 %).

Na Slovensku sa naďalej zlepšuje rýchle a ultrarýchle širokopásmové pokrytie a znížil sa počet obyvateľov, ktorí nikdy nepoužili internet (12 %), čo je stále nad priemerom EÚ (9 %).

Internet celkovo používa 82 % obyvateľov Slovenska a elektronické bankovníctvo (66 %). Slovensko zaznamenalo značný pokrok vo videohovoroch, pričom túto službu teraz využíva až 66 % ľudí, čo v porovnaní s predchádzajúcim rokom predstavuje nárast o 15 percentuálnych bodov.

Pod priemerom EÚ ostávajú napriek zlepšeniu aj ukazovatele kvality elektronickej verejnej správy a stagnuje aj elektronický obchod.“

Zdroj: DESI – Index digitálnej ekonomiky a spoločnosti 2020

Príloha 6: Kultúra a cestovný ruch

Tabuľka 54: Kultúrne inštitúcie v zriaďovateľskej pôsobnosti BBSK

Názov kultúrnej inštitúcie	Sídlo
Múzeá a galérie	
Stredoslovenské múzeum	Banská Bystrica
Stredoslovenská galéria	Banská Bystrica
Horehronské múzeum	Brezno
Novohradské múzeum a galéria	Lučenec
Pohronské múzeum	Nová Baňa
Gemersko-malohontské múzeum	Rimavská Sobota
Knižnice	
Verejná knižnica Mikuláša Kováča	Banská Bystrica
Knižnica Jána Kollára	Kremnica
Novohradská knižnica	Lučenec
Knižnica Mateja Hrebendu	Rimavská Sobota
Hontiansko-novohradská knižnica A. H. Škultétyho	Veľký Krtíš
Krajská knižnica Ľudovíta Štúra	Zvolen
Kultúrno-osvetové zariadenia	
Stredoslovenské osvetové stredisko	Banská Bystrica
Novohradské osvetové stredisko	Lučenec
Gemersko-malohontské osvetové stredisko	Rimavská Sobota
Podpolianske osvetové stredisko	Zvolen
Pohronské osvetové stredisko	Žiar nad Hronom
Hontiansko-ipeľské osvetové stredisko	Veľký Krtíš
Krajská hvezdáreň a planetárium Maximiliána Hella v Žiari nad Hronom	Žiar nad Hronom
Divadlá	
Bábkové divadlo na Rázcestí	Banská Bystrica
Divadlo Štúdio tanca	Banská Bystrica
Divadlo Jozefa Gregora Tajovského	Zvolen

V zriaďovateľskej pôsobnosti BBSK je 22 inštitúcií.

Zdroj: Banskobystrický samosprávny kraj (2021), Digitálny sprievodca kultúrnymi službami BBSK

Tabuľka 55: Počet NNKP podľa primárneho druhového členenia v Banskobystrickom kraji

Okres	archeológia	architektúra	história	historická zeleň	ľudové staviteľstvo	technika	výtvarné umenie	Celkovo
Banská Bystrica	7	233	50	1	75	7	1	374
Banská Štiavnica	1	225	5		28	36	15	310
Brezno	2	54	31	1	39	18	4	149
Detva		7	6		9		5	27
Krupina	3	28	12	1	99		16	159
Lučenec	3	70	11	1	6	1	5	97
Poltár		21	1		1	1		24
Revúca		67	15		32	6	3	123
Rimavská Sobota	3	120	29		17	2	1	172
Veľký Krtíš	4	24	5		23	1	4	61
Zvolen	2	47	28		26		2	105
Žarnovica	3	16	13		6	6	14	58
Žiar nad Hronom		111	20		20	24	26	201
Celkovo	**28**	**1015**	**226**	**4**	**381**	**102**	**96**	**1831**

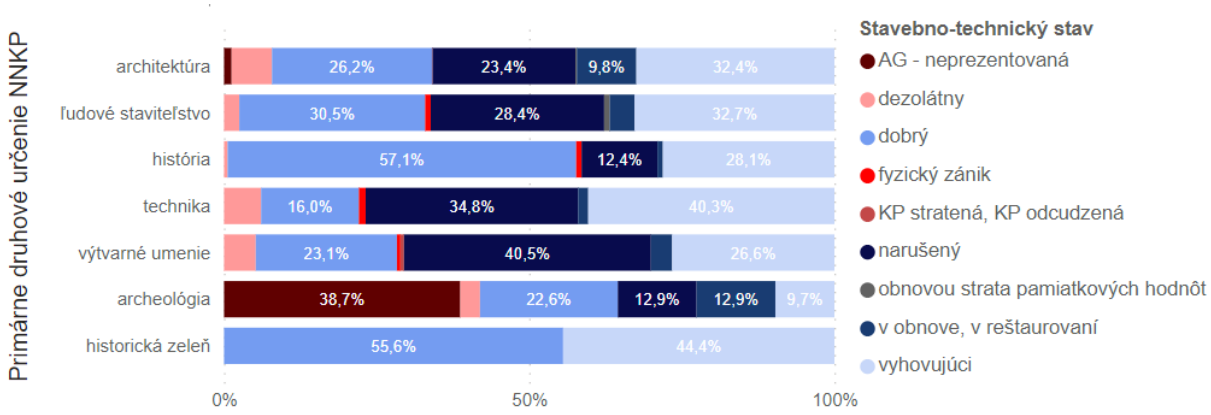
Zdroj: Pamiatkový úrad SR (2021), Evidencia národných kultúrnych pamiatok na Slovensku.

Tabuľka 56: Počet NNKP (pamiatkových objektov) podľa primárneho druhového členenia pamiatkových objektov v Banskobystrickom kraji

Okres	archeológia	architektúra	história	historická zeleň	ľudové staviteľstvo	technika	urbanizmus	výtvarné umenie	Celkovo
Banská Bystrica	17	347	86	12	84	13	5	29	**593**
Banská Štiavnica	3	288	12	4	31	46	5	27	**416**
Brezno	3	64	38	6	51	47		4	**213**
Detva		21	7		11		3	5	**47**
Krupina	4	58	15	2	105		2	41	**227**
Lučenec	3	132	13	10	10	4	7	8	**187**
Poltár		21	1	1	3	1			**27**
Revúca	4	107	23	11	34	15	2	4	**200**
Rimavská Sobota	6	155	37	10	20	14	2	1	**245**
Veľký Krtíš	6	59	7	6	30	2	3	5	**118**
Zvolen	2	73	37	7	40	2	3	3	**167**
Žarnovica	5	43	14		6	12	4	38	**122**
Žiar nad Hronom	4	166	30	7	24	30	4	37	**302**
Celkovo	**57**	**1534**	**320**	**76**	**449**	**186**	**40**	**202**	**2864**

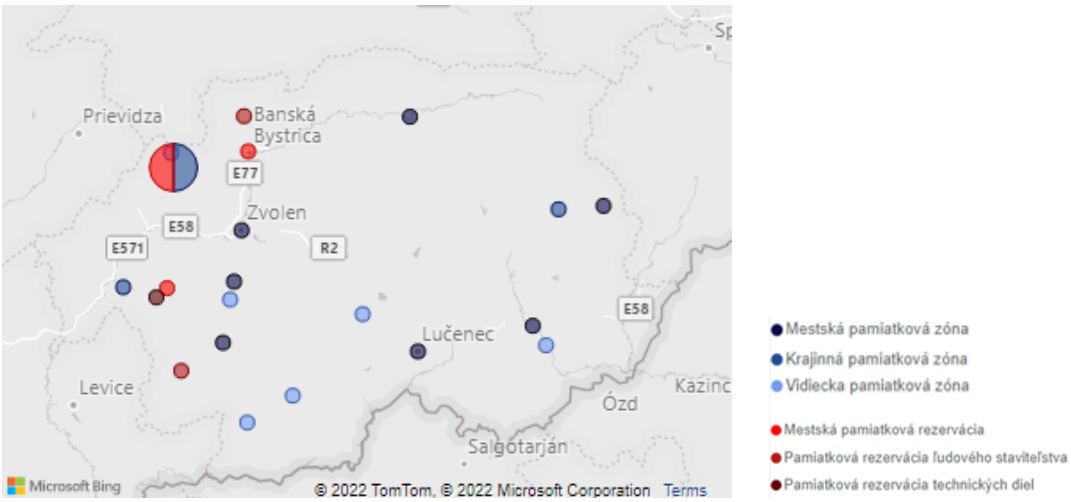
Zdroj: Pamiatkový úrad SR (2021), Evidencia národných kultúrnych pamiatok na Slovensku.

Graf 123: Stavebno-technický stav NNKP podľa druhového určenia NNKP v Banskobystrickom kraji

Zdroj: Pamiatkový úrad SR (2021), Evidencia národných kultúrnych pamiatok na Slovensku.

Mapa 48: Pamiatkové rezervácie a pamiatkové zóny v Banskobystrickom kraji

V Banskobystrickom kraji je vyhlásených šesť pamiatkových rezervácií, z ktorých sú tri mestské (PR Banská Bystrica, PR Banská Štiavnica, PR Kremnica), dve pamiatkové rezervácie ľudového staviteľstva (PR Špania Dolina, PR ľudového staviteľstva Sebechleby) a jedna pamiatková rezervácia technických diel (PR Štiavnické Bane). Z pamiatkových zón je sedem mestských, šesť vidieckych a tri krajinné.

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa Pamiatkový úrad SR (2021), Pamiatkové územia a ochranné pásma.

Tabuľka 57: Múzeá so sídlom v Banskobystrickom kraji (2021) podľa zriaďovateľa

Zriaďovateľ/Zakladateľ	Múzeum/Galéria	Sídlo
Ústredné orgány štátnej správy (rezorty)		
MDV SR (Slovenská pošta š.p.)	Poštové múzeum, Slovenská pošta š.p.	Banská Bystrica
MO SR	Múzeum Slovenského národného povstania	Banská Bystrica
MK SR	ŠVK - Literárne a hudobné múzeum	Banská Bystrica
MP SR	Lesy š. p. - Lesnícke a drevárske múzeum	Zvolen
MP SR	Múzeum vo sv. Antone	Svätý Anton
MŽP SR	Slovenské banské múzeum	Banská Štiavnica
Samosprávny kraj		
BBSK	Stredoslovenské múzeum v Banskej Bystrici	Banská Bystrica
BBSK	Gemersko-malohontské múzeum v Rimavskej Sobote	Rimavská Sobota
BBSK	Horehronské múzeum v Brezne	Brezno
BBSK	Novohradské múzeum a galéria v Lučenci	Lučenec
BBSK	Pohronské múzeum v Novej Bani	Nová Baňa
Mestá a obce		
Mesto Detva	Podpolianske múzeum	Detva
Mesto Fiľakovo	Hradné múzeum Fiľakovo	Fiľakovo
Mesto Krupina	Múzeum Andreja Sládkoviča v Krupine	Krupina
LUKUS rozpočtová organizácia, Mesto Lučenec	Mestské múzeum Lučenec	Lučenec
Iné právnické osoby		

Národná banka Slovenska	Múzeum mincí a medailí Kremnica	Kremnica
Železiarne Podbrezová a.s.	Hutnícke múzeum Železiarní Podbrezová	Podbrezová
Špecializované múzeá Slovenského národného múzea/ MKSR	SNM - Múzeum bábkarských kultúr a hračiek hrad Modrý Kameň	Modrý kameň
	SNM - Múzeum kultúry Maďarov na Slovensku	Bratislava

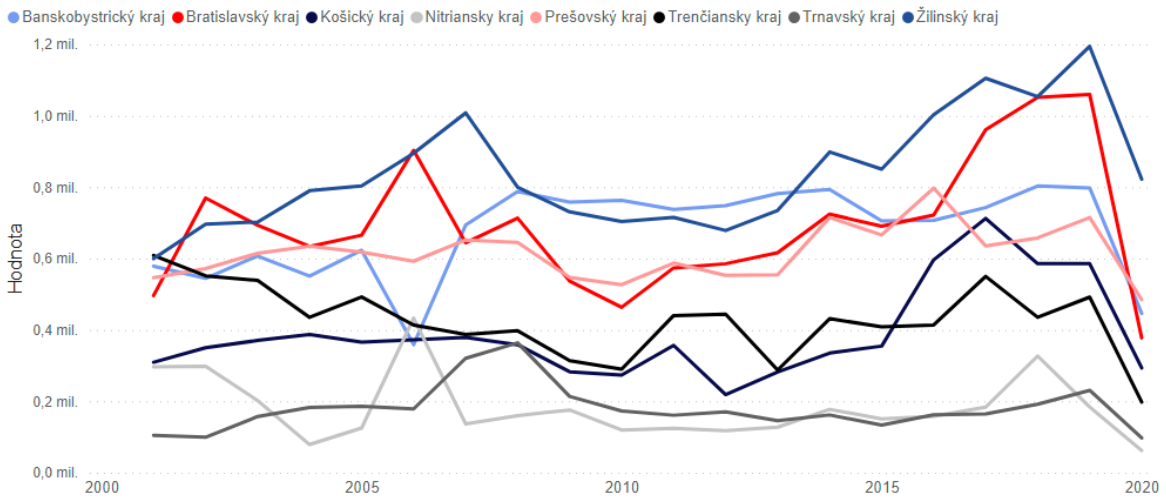
Zdroj: Vlastné spracovanie podľa Ministerstvo kultúry SR (2021), Register múzeí a galérií.

Tabuľka 58: Múzejné zariadenia v Banskobystrickom kraji (2021)

Názov múzejného zariadenia	Okres	Obec	Registračné číslo zariadenia
Izba ľudových tradícií	Banská Bystrica	Nemce	ZMP/12/2010
Pamätná izba Štefana Žáryho	Banská Bystrica	Poniky	ZMP/9/2010
Ponický dom kultúrneho dedičstva	Banská Bystrica	Poniky	ZMP/8/2010
Slovenské lyžiarske múzeum	Banská Bystrica	Podkonice	ZMP/6/2010
Slovenské múzeum máp	Banská Bystrica	Banská Bystrica	ZMP/6/2018
Izba ľudových tradícií/ Izba ľudového odievania	Banská Štiavnica	Baďan	ZMP/6/2009
Ľudové múzeum	Banská Štiavnica	Podhorie	ZMP/18/2009
Múzeum Jozefa Karola Hella	Banská Štiavnica	Štiavnické Bane	ZMP/2/2014
Pamätná izba Andreja Kmeťa	Banská Štiavnica	Prenčov	ZMP/7/2009
Čiernohronská železnica	Brezno	Čierny Balog	ZMP/52/2010
Pamätná izba Sama Chalupku	Brezno	Horná Lehota	ZMP/55/2010
Lišovská izba	Krupina	Lišov	ZMP/24/2009
Národopisné múzeum Stará Hora	Krupina	Sebechleby	ZMP/5/2010
Galéria Bloom	Lučenec	Divín	ZMP/13/2016
Múzeum histórie obce Divín (Zichyho kaštieľ)	Lučenec	Divín	ZMP/10/2016
Rodný dom B. S. Timravy	Lučenec	Polichno	ZMP/3/2010
Mestské múzeum - Izba ľudových tradícii	Poltár	Poltár	ZMP/16/2009
Pamätná izba	Poltár	Sušany	ZMP/25/2009
Mestské múzeum Jelšava	Revúca	Jelšava	ZMP/4/2010
Múzeum Prvého slovenského gymnázia	Revúca	Revúca	ZMP/57/2010
Pamätná izba Sama Tomášika a obce Chyžné	Revúca	Chyžné	ZMP/26/2010
Dom ľudového bývania	Veľký Krtíš	Sucháň	ZMP/2/2010
Dom ľudový	Veľký Krtíš	Sucháň	ZMP/1/2010
Národopisné a historické múzeum Želovce	Veľký Krtíš	Želovce	ZMP/8/2009
Dom remesiel Pliešovce	Zvolen	Pliešovce	ZMP/3/2014
Kultúrna pamiatka – Ľudový dom – Babinská chyža	Zvolen	Babiná	ZMP/22/2009
Múzeum obce a múzeum rodiny Ostrolúckych	Zvolen	Ostrá Lúka	ZMP/20/2009
Miestna múzejná expozícia	Žarnovica	Hrabičov	ZMP/19/2009
Pamätná izba	Žarnovica	Ostrý Grúň	ZMP/23/2009
Archeologická expozícia SAV (v kaštieli)	Žiar nad Hronom	Žiar nad Hronom	ZMP/48/2010
Mincovňa Kremnica – expozícia	Žiar nad Hronom	Kremnica	ZMP/44/2010
Múzeum Gýča (a Ulička slávnych nosov)	Žiar nad Hronom	Kremnica	ZMP/9/2011
Pamätná izba Andreja Kmeťa	Žiar nad Hronom	Bzenica	ZMP/14/2010

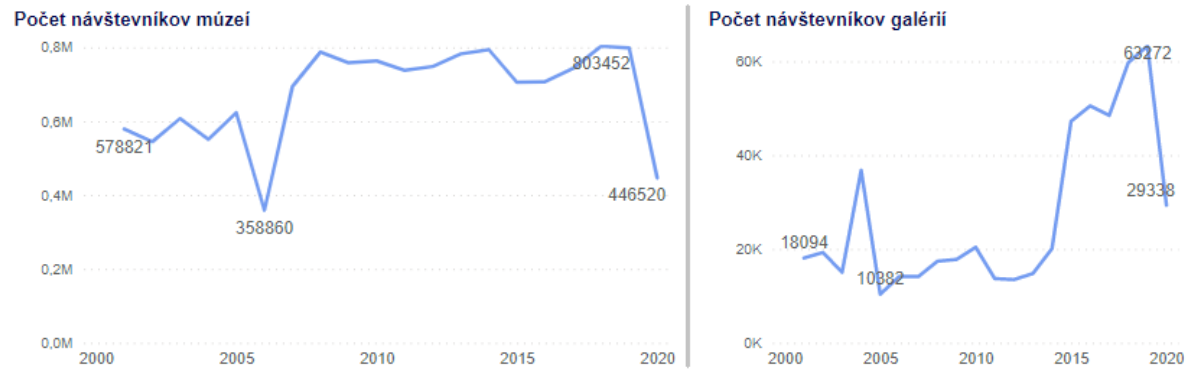
Zdroj: Slovenské národné múzeum (2021), Evidencia múzejných zariadení na Slovensku.

Graf 124: Počet návštevníkov múzeí na Slovensku podľa krajov

Zdroj: Štatistický úrad SR, Verejná databáza DATAcube.

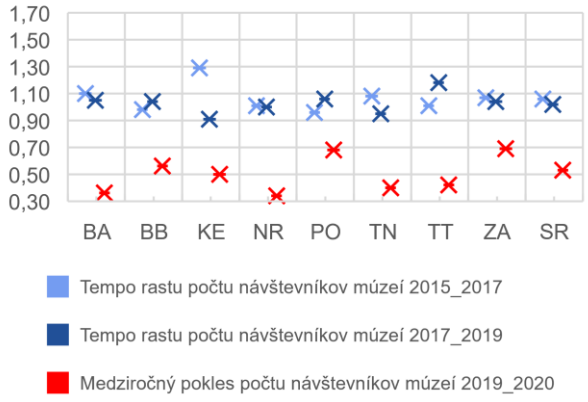
Graf 125: Počet návštevníkov múzeí a galérií v Banskobystrickom kraji

Počet návštevníkov múzeí a galérií sa v roku 2020 v dôsledku opatrení prijatých v súvislosti s pandémiou COVID-19 medziročne v porovnaní s rokom 2019 znížil v Banskobystrickom kraji o 45 % na úroveň 476-tisíc.

Zdroj: Štatistický úrad SR, Verejná databáza DATAcube.

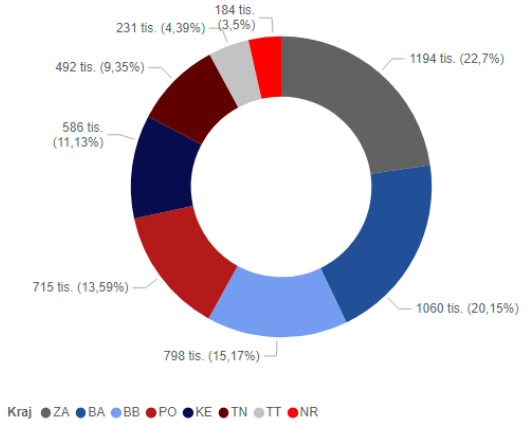
Graf 126: Medziročné tempo rastu počtu návštevníkov múzeí v SR podľa krajov

Záporné tempo rastu (medziročný pokles) počtu návštevníkov mali do roku 2017 len Banskobystrický kraj a Prešovský kraj. Oba kraje zaznamenali v období od roku 2017 do roku 2019 rast priemerne medziročne o 4 % (Banskobystrický kraj) a 6 % (Prešovský kraj). Rýchlejšie tempo rastu ako v predchádzajúcom období (od roku 2015 do roku 2017) zaznamenal aj Trnavský kraj.

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa: Štatistický úrad SR, Verejná databáza DATAcube.

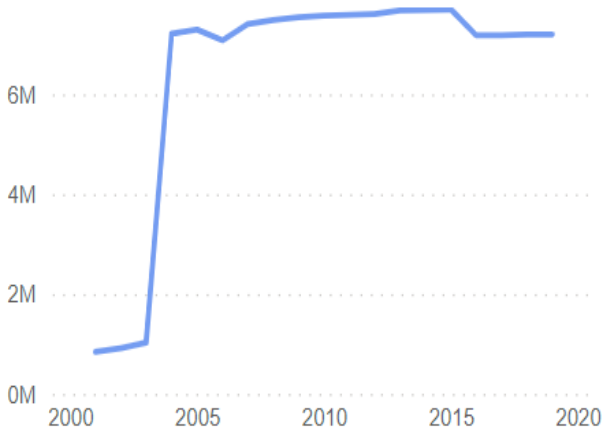
Graf 127: Podiel múzeí v krajoch SR na návštevnosti múzeí v SR (2019)

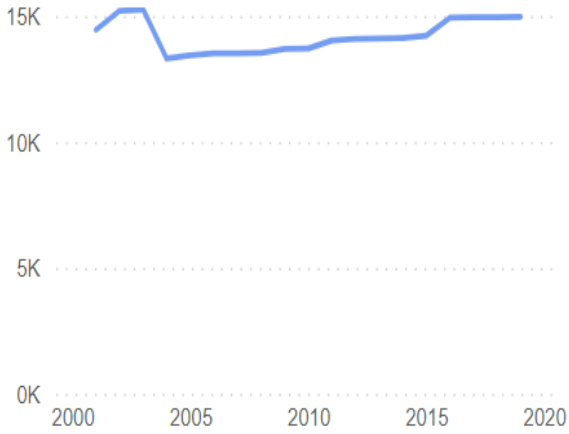
Banskobystrický kraj je po Žilinskom a Bratislavskom kraji v poradí tretím krajom v počte návštevníkov múzeí na Slovensku. V roku 2019 sa na návštevnosti múzeí v SR podieľal 15 %. Najnižší podiel na návštevnosti múzeí v SR má Nitriansky kraj (3,5 %), ktorý zaznamenal aj najvýraznejší pokles počtu návštevníkov a Trnavský kraj (4,3 %).

Zdroj: Štatistický úrad SR, Verejná databáza DATAcube.

Graf 128: Počet zbierkových predmetov múzeí v Banskobystrickom kraji

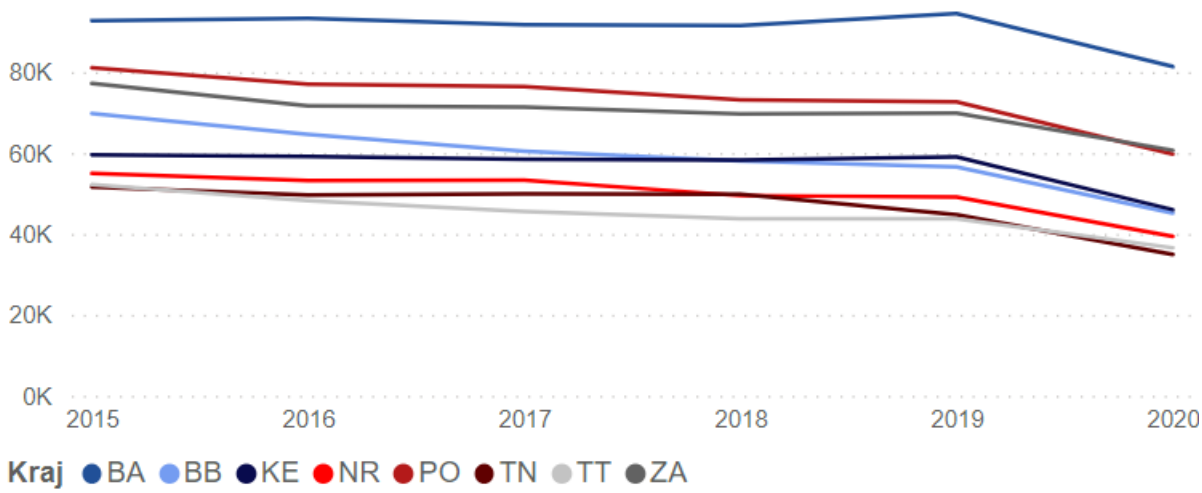

Graf 129: Počet zbierkových predmetov galérií v Banskobystrickom kraji

Zdroj: Štatistický úrad SR, Verejná databáza DATAcube.

Graf 130: Aktívni používatelia knižníc na Slovensku podľa kraja

S výnimkou Bratislavského a Košického kraja sa na Slovensku znižuje počet aktívnych používateľov knižníc. Negatívny trend využívania knižníc sa výrazne prehĺbil v roku 2020 aj v dôsledku opatrení prijatých v súvislosti s pandémiou COVID-19, keď sa medziročne, v porovnaní s rokom 2019 ***znížil*** *počet aktívnych používateľov knižníc na Slovensku o 18 %, v knižniciach Banskobystrického kraja o 20 %.*

Zdroj: Štatistický úrad SR, Verejná databáza DATAcube.

Tabuľka 59: Činnosť kultúrno-osvetových zariadení (legenda)

1	Odborno-poradenská, metodická a informačno-dokumentačná činnosť pre kultúrno-osvetové zariadenia, iné právnické osoby a fyzické osoby, ktoré vykonávajú kultúrno-osvetovú činnosť na území samosprávneho kraja
2	Vedenie evidencie v oblasti kultúrno-osvetovej činnosti na území samosprávneho kraja
3	Rozvoj kultúrnej identity a medzikultúrneho dialógu na celoslovenskej, regionálnej a miestnej úrovni
4	Rozvoj kultúrneho potenciálu obcí a regiónov Slovenskej republiky a rozvoj ich spolupráce a partnerstiev
5	Ochrana a rozvoj nehmotného kultúrneho dedičstva
6	Rozvoj záujmovej umeleckej činnosti a neprofesionálnej umeleckej tvorby
7	Dostupnosť a šírenie informácií o aktuálnom stave, výskume a vývoji v oblasti kultúry
8	Poskytuje metodické poradenstvo v oblasti kultúrno-osvetovej činnosti
9	Podporuje činnosť kolektívov a jednotlivcov v oblasti záujmovej umeleckej činnosti a neprofesionálnej umeleckej tvorby
10	Zabezpečuje postupové súťaže a prehliadky
11	Realizuje vzdelávacie, prezentačné a súťažné podujatia v oblasti kultúrno-osvetovej činnosti
12	Vyhľadáva, uchováva, ochraňuje, sprístupňuje, dokumentuje, inventarizuje a tvorivo využíva nehmotné kultúrne dedičstvo
13	Iná činnosť

Zdroj: Národné osvetové centrum (2020), Kultúrno-osvetové zariadenia – Evidencia v oblasti kultúrno-osvetovej činnosti.

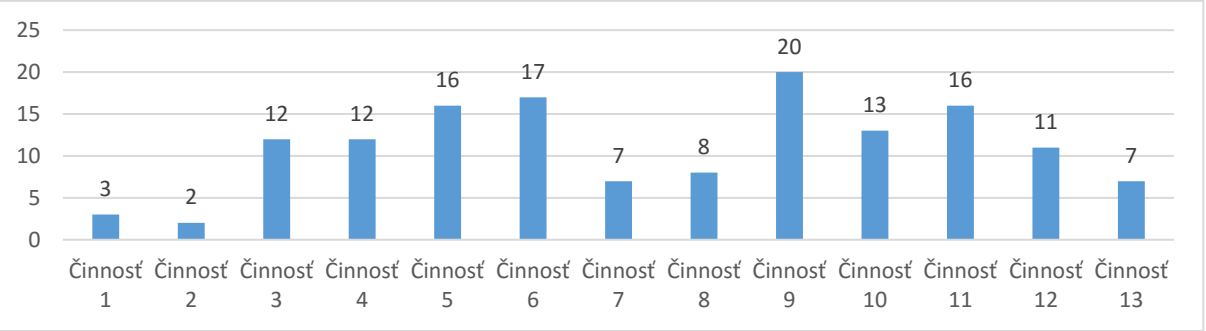
Tabuľka 60: Kultúrno-osvetové zariadenia v Banskobystrickom kraji a ich činnosť.

Činnosť kultúrno-osvetových zariadení / Zariadenie	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Okres Banská Bystrica													
Stredoslovenské osvetové stredisko	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Záhradnícke a rekreačné služby			✓	✓	✓			✓	✓	✓			
Okres Banská Štiavnica													
Mesto Banská Štiavnica			✓	✓	✓	✓			✓		✓		
Okres Detva													
Kultúrne centrum A. Sládkoviča v Detve				✓	✓	✓			✓	✓	✓	✓	
Okres Lučenec													
Novohradské osvetové stredisko (Lučenec)	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Mestské kultúrne stredisko Fiľakovo						✓			✓		✓		
Okres Revúca													
Mestské kultúrne stredisko (Revúca)					✓	✓			✓		✓		
Mestské kultúrne stredisko Tornaľa			✓			✓			✓	✓	✓		
Okres Rimavská Sobota													
Gemersko-malohontské osvetové stredisko (Rimavská Sobota)			✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Mestské kultúrne stredisko Rimavská Sobota			✓	✓	✓	✓			✓	✓	✓	✓	
Obec Veľký Blh			✓										
Okres Veľký Krtíš													
Hontiansko-ipeľské osvetové stredisko (Veľký Krtíš)			✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
MESTSKÉ KULTÚRNE A OSVETOVÉ STREDISKO (Modrý Kameň)				✓	✓	✓			✓				
Mestské kultúrne stredisko vo Veľkom Krtíši								✓	✓	✓	✓	✓	
Okres Zvolen													
Podpolianske osvetové stredisko vo Zvolene	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Obec Očová									✓				
Mestské kultúrne stredisko Sliač					✓	✓	✓		✓	✓	✓		
Okres Žarnovica													
Mesto Žarnovica					✓	✓			✓		✓	✓	
Okres Žiar nad Hronom													
Pohronské osvetové stredisko v Žiari nad Hronom a Pracovisko Banská Štiavnica			✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Kultúrne a informačné centrum mesta Kremnica			✓	✓	✓	✓			✓		✓	✓	
Mestské kultúrne centrum (Žiar nad Hronom)						✓			✓	✓			
Obec Trnavá Hora					✓								

V každom strategicko-plánovacom regióne BBSK je kultúrno-osvetové zariadenie s regionálnou pôsobnosťou (Kultúrne centrum A. Sládkoviča v Detve a päť zariadení v zriaďovateľskej pôsobnosti BBSK – Novohradské osvetové stredisko v Lučenci, Gemersko-malohontské osvetové stredisko v Rimavskej Sobote, Hontiansko-ipeľské osvetové stredisko vo Veľkom Krtíši, Podpolianske osvetové stredisko vo Zvolene a Pohronské osvetové stredisko v Žiari nad Hronom a Pracovisko Banská Štiavnica). S krajskou pôsobnosťou je jedno zariadenie so sídlom v Banskej Bystrici (Stredoslovenské osvetové stredisko v zriaďovateľskej pôsobnosti BBSK).

Zdroj: Národné osvetové centrum (2020), Kultúrno-osvetové zariadenia – Evidencia v oblasti kultúrno-osvetovej činnosti.

Graf 131: Počet kultúrno-osvetových zariadení v Banskobystrickom kraji podľa činnosti (2021)

Takmer všetky kultúrno-osvetové zariadenia (91 %) podporujú činnosť kolektívov a jednotlivcov v oblasti záujmovej umeleckej činnosti a neprofesionálnej umeleckej tvorby. Z 22 zariadení vykonávajú odborno-poradenskú, metodickú a informačno-dokumentačnú činnosť na území samosprávneho kraja tri zariadenia, evidenciu v oblasti kultúrno-osvetovej činnosti na území samosprávneho kraja vedú dve zariadenia v kraji (všetky v zriaďovateľskej pôsobnosti kraja).

Zdroj: Národné osvetové centrum (2020), Kultúrno-osvetové zariadenia – Evidencia v oblasti kultúrno-osvetovej činnosti.

Tabuľka 61: Počet divadiel a ich kapacita v Banskobystrickom kraji v roku 2019

Kapacita divadiel / Kraj	Divadlá		Divadelné súbory		Stále scény v prevádzke		Sedadlá v stálych scénach v prevádzke	
	Počet	Podiel	Počet	Podiel	Počet	Podiel	Počet	Podiel
Bratislavský kraj	63	58%	52	56%	42	41%	11 385	52%
Banskobystrický kraj	12	11%	8	9%	13	13%	2 314	11%
Košický kraj	12	11%	13	14%	17	17%	2 340	11%
Nitriansky kraj	7	6%	7	8%	12	12%	2 230	10%
Žilinský kraj	6	6%	4	4%	10	10%	1 450	7%
Prešovský kraj	5	5%	5	5%	5	5%	1 729	8%
Trnavský kraj	4	4%	4	4%	4	4%	480	2%
Trenčiansky kraj	.	0%	0	0%	0	0%	.	0%
SR spolu	109	100%	93	100%	103	100%	21 928	100%

Banskobystrický kraj má spolu s Košickým krajom druhý najvyšší počet divadiel na Slovensku (oba sa podieľajú 11 % na celkovom počte v SR, pričom na prvom mieste je Bratislavský kraj, kde sa nachádza viac ako polovica zo všetkých divadiel, divadelných súborov aj kapacity sedadiel v stálych scénach v SR). V kraji pôsobí 8 divadelných súborov (počtom súborov je v poradí na treťom mieste po Bratislavskom kraji a Košickom kraji).

Počet divadelných súborov sa v roku 2019 celoslovensky zvýšil v porovnaní s rokom 2015 o 7 % na úroveň 93 súborov, pričom v Banskobystrickom kraji sa ich počet znížil o 3 súbory a momentálne tu pôsobí 8 divadelných súborov. V roku 2019 klesol v Banskobystrickom kraji v porovnaní s rokom 2015 počet stálych scén v prevádzke (o 4 stále scény). Zvýšil sa však počet sedadiel v stálych scénach o 171 sedadiel (o 8 %), pričom podobný bol aj nárast počtu miest v SR (o 7 %).

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa: Štatistický úrad SR, Verejná databáza DATAcube.

Tabuľka 62: Divadlá v Banskobystrickom kraji

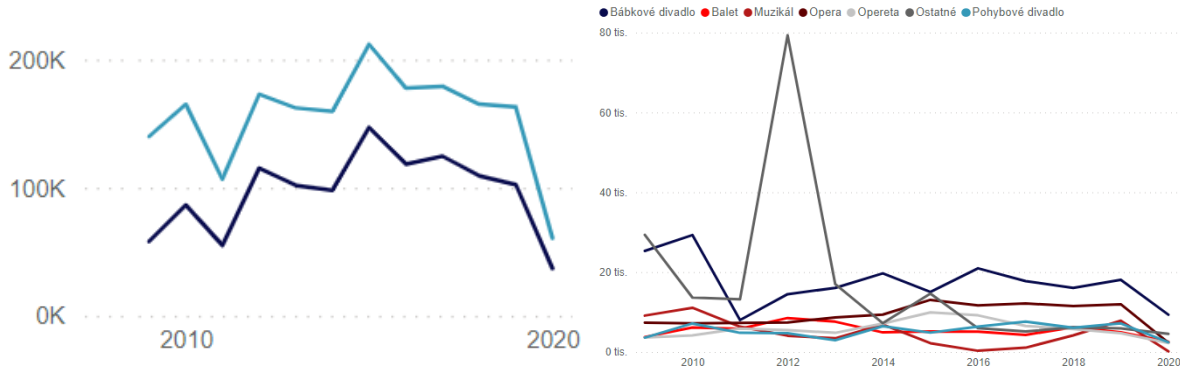
Názov divadla*	Lokalizácia
Akadémia umení v Banskej Bystrici	Banská Bystrica
Ansámbel nepravidelného divadla, n. o.	Banská Štiavnica
Divadlo J.G. Tajovského vo Zvolene	Zvolen
Divadlo Štúdio tanca	Banská Bystrica
Dlhý, široký a bystrozraký	Zvolen
Bábkové divadlo na Rázcestí	Banská Bystrica
Mesto Tisovec	Tisovec
Mestské divadlo - Divadlo z Pasáže, n. o.	Banská Bystrica
ŠTÁTNA OPERA	Banská Bystrica
OZ HRIŇOVSKÉ DIVADLO	Hriňová
Harry Teater	Banská Bystrica
DIVADLO POD BALKÓNOM	Banská Bystrica

* názov spravodajskej jednotky /KULT 17-01 o divadelných festivaloch a prehliadkach/.

Okrem divadiel v evidencii divadiel, ktorý vedie Ministerstvo kultúry SR, a ďalších spravodajských jednotiek pre organizáciu divadelných festivalov a prehliadok (spolu 12 organizácií) pôsobí v Banskobystrickom kraji odhadom ďalších okolo 20 neprofesionálnych (amatérskych) súborov, ktorých detailné zmapovanie bude predmetom Koncepcie kultúry a kultúrneho dedičstva BBSK do roku 2030.

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa: Ministerstvo kultúry SR (2021), Evidencia divadiel a hudobných inštitúcií.

Graf 132: Počet návštevníkov divadiel v Banskobystrickom kraji podľa typu predstavenia

*Návštevníci činohry tvoria okolo 60 % návštevníkov divadiel. V roku 2019 v porovnaní s rokom 2015 zaznamenala činohra v Banskobystrickom kraji najvýraznejší pokles spolu s operou, operetou a baletom. Počet návštevníkov sa zvýšil **na muzikálových predstaveniach (rast o 256 %), v pohybovom divadle (rast o 48 %) a na bábkovom divadle (rast o 20 %)**, ktoré sú ponúkané najmä v menších divadlách.*

Zdroj: Štatistický úrad SR, Verejná databáza DATAcube.

Tabuľka 63: Výkony divadiel v Banskobystrickom kraji v roku 2019 podľa typu predstavenia

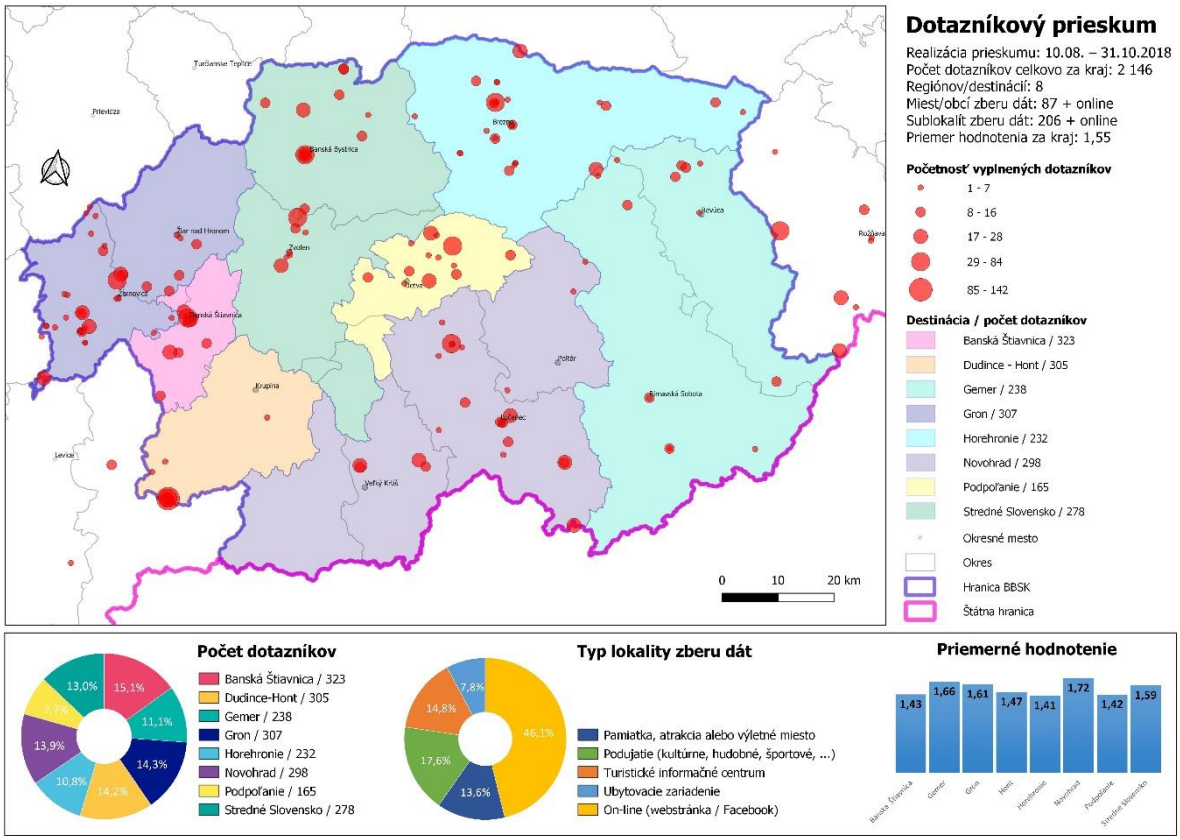
Výkony divadiel	Činohra	Opera	Opereta	Muzikál	Balet
Počet inscenácií v repertoári	**69**	**15**	**6**	**2**	**6**
zmena v porovnaní s rokom 2017 zmena v porovnaní s rokom 2015	+ 21 (rast o 44 %) + 11 (rast o 19 %)	- 1 (pokles o 6 %) + 3 (rast o 25 %)	0 - 1 (pokles o 14 %)	+ 1 (rast o 100 %) 0	+ 1 (rast o 20 %) + 1 (rast o 20 %)
Počet návštevníkov na predstaveniach	**102 269**	**11 968**	**4 708**	**7 826**	**4 949**

zmena v porovnaní s rokom 2017 zmena v porovnaní s rokom 2015	- 22 228 (pokles o 18 %) -44 701 (pokles o 30 %)	- 176 (pokles o 1 %) -1 094 (pokles o 8 %)	- 1 823 (pokles o 28 %) -5 223 (pokles o 53 %)	+ 6 756 (rast o 636 %) +5 627 (rast o 256 %)	+ 659 (rast o 15 %) -206 (pokles o 4 %)
Počet ponúknutých miest na predstaveniach	**111 268**	**15 013**	**5 202**	**8 877**	**5 514**
zmena v porovnaní s rokom 2017 zmena v porovnaní s rokom 2015	- 21 213 (pokles o 16 %) - 56 078 (pokles o 34 %)	- 538 (pokles o 3 %) - 584 (pokles o 4 %)	- 1 836 (pokles o 26 %) - 5 480 (pokles o 51 %)	+ 7 721 (rast o 667 %) +6 003 (rast o 209 %)	+ 844 (rast o 18 %) -337 (pokles o 6 %)
Počet predstavení	**494**	**49**	**18**	**27**	**18**
zmena v porovnaní s rokom 2017 zmena v porovnaní s rokom 2015	- 98 (pokles o 16 %) - 56 (pokles o 10 %)	- 4 (pokles o 7 %) + 4 (rast o 9 %)	- 5 (pokles o 22 %) -15 (pokles o 45 %)	+ 23 (rast o 773 %) + 19 (rast o 238 %)	+ 1 (rast o 6 %) -1 (pokles o 5 %)
Počet premiér	**31**	**3**	**1**	**.**	**.**
zmena v porovnaní s rokom 2017 zmena v porovnaní s rokom 2015	+ 11 (rast o 55 %) + 14 (rast o 82 %)	. 0	. 0	. .	. .

Výkony divadiel	**Pohybové divadlo**	**Bábkové divadlo**	**Ostatné**	**SPOLU**
Počet inscenácií v repertoári	**27**	**37**	**21**	**183**
zmena v porovnaní s rokom 2017 zmena v porovnaní s rokom 2015	+ 13 (rast o 93 %) +9 (rast o 50 %)	- 6 (pokles o 14 %) -10 (pokles o 21 %)	+ 4 (rast o 24 %) -15 (pokles o 42 %)	+ 33 (rast o 22 %) -2 (pokles o 1 %)
Počet návštevníkov na predstaveniach	**7 165**	**18 077**	**5 927**	**162 889**
zmena v porovnaní s rokom 2017	- 448 (pokles o 6 %)	322 (rast o 2 %)	+ 792 (rast o 15 %)	-16 146 (pokles o 9 %)
zmena v porovnaní s rokom 2015	2 316 (rast o 48 %)	3 023 (rast o 20%)	-8 687 (pokles o 59 %)	-48 945 (pokles o 23 %)
Počet ponúknutých miest na predstaveniach	**7 517**	**20 343**	**6 263**	**179 997**
zmena v porovnaní s rokom 2017 zmena v porovnaní s rokom 2015	- 3 286 (pokles o 24 %) + 37 (rast o 1 %)	-1763 (pokles o 8 %) + 1 118 (rast o 6 %)	+ 440 (rast o 6 %) - 9 010 (pokles o 59 %)	- 18 731 (pokles o 9 %) - 64 331 (pokles o 26 %)
Počet predstavení	**107**	**315**	**67**	**1 095**
zmena v porovnaní s rokom 2017 zmena v porovnaní s rokom 2015	- 11 (pokles o 9 %) 17 (rast o 19 %)	- 20 (pokles o 6 % - 97 (pokles o 24 %	+ 9 (rast o 16 %) - 46 (pokles o 41 %)	- 105 (pokles o 9 %) - 175 (pokles o 14 %)
Počet premiér	**5**	**5**	**7**	**52**
zmena v porovnaní s rokom 2017 zmena v porovnaní s rokom 2015	0 - 1 (pokles o 17 %)	- 1 (pokles o 17 %) - 1 (pokles o 17 %)	+ 2 (rast o 40 %) - 14 (pokles o 67 %)	+ 12 (rast o 3 %) - 2 (pokles o 4 %)

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa: Štatistický úrad SR, Verejná databáza DATAcube.

Mapa 49: Výberový súbor návštevníckeho prieskumu realizovaného v destináciách Banskobystrického kraja v roku 2018

Zdroj: Rozvojová agentúra BBSK, n.o. (2019), Návštevnícky prieskum, 2018.

Tabuľka 64: Stupeň využívania rozvojového potenciálu a rozsahu ponuky produktov a služieb v regiónoch Banskobystrického kraja (legenda)

Stupeň využívania potenciálu	**(1)**	**(2)**	**(3)**
Označenie Opis existencie a stupňa využívania potenciálu	✓ Existencia potenciálu Región disponuje prirodzeným vnútorným potenciálom (konkrétnymi atraktivitami, lokalitami, turistickými bodmi záujmu)	✓ Produkt vo vývoji V regióne sa rozvíja produkt a/alebo s ním súvisiaca infraštruktúra, ktoré sprístupnia potenciál pre návštevníka.	✓ Existujúca ponuka produktov V regióne sú rozvinuté (existujú) produkty, ktoré sú aktívne zaradené do ponuky regiónu (destinácie) a sú predmetom záujmu návštevníkov. Návštevnosť atraktivít, ktoré sú súčasťou potenciálu, má konkrétnu formu (podobu zážitkových alebo iných, napríklad sprevádzaných produktov a služieb) a nejde len o pasívne spoznávanie pozorovanie okolia.
Označenie Opis jedinečnosti na trhu cestovného ruchu	✓ * UNESCO Európske dedičstvo Označenie významného potenciálu z medzinárodného hľadiska.		
Označenie Opis jedinečnosti na trhu cestovného ruchu	✓ Komparatívna výhoda Región disponuje potenciálom, ktorý je odlišný (výnimočný) v porovnaní s inými regiónmi v kraji a aj na Slovensku.		
Označenie Opis jedinečnosti na trhu cestovného ruchu	✓ Konkurencieschopná ponuka Región má v porovnaní s iným v kraji podstatne rozvinutejšiu ponuku, ktorá pozostáva zo širokého spektra produktov. Ide o ucelenú ponuku viacerých tematických prepojených atraktivít a bodov záujmu v rámci konkrétnej produktovej línie destinácie (môže ísť aj o rozvoj tematickej kultúrno-poznávacej trasy, aj inej ucelenej ponuky regiónu).	✓	✓

Stupeň využívania potenciálu je daný vyhodnotením, či región konkrétnou zložkou potenciálu disponuje, je na ňom (konkrétnej atraktivite) už postavený produkt cestovného ruchu, alebo je stále v štádiu rozvoja vrátane produktových inovácií. Prehľad zložiek potenciálu a atraktivít vyjadruje aj jedinečnosť regiónov na trhu cestovného ruchu Slovenska. ***Existencia komparatívnej výhody*** *znamená jedinečný vnútorný potenciál, aký má len málo destinácií (napríklad existencia vodných plôch v teplom klimatickom pásme južnej časti kraja pre letnú rekreáciu pri vode). O komparatívnu výhodu ide aj vtedy, keď je potenciál taký jedinečný ako nikde na Slovensku (napríklad história spojená so sklárskou výrobou v Poltári). Pokiaľ sa tento jedinečný potenciál nerozvíja prostredníctvom produktov, nevytvára ponuku. Ponuka musí byť vytvorená tak, aby* ***bola konkurencieschopná*** *na trhu cestovného ruchu, to znamená, byť rozvinutá do širokého spektra kvalitných a vzájomne prepojených produktov a ponúkaná na trhu (napríklad prostredníctvom tematických trás, tematickej ponuky subdestinácií – napr. UNESCO Banská Štiavnica a pod.).*

V prípade niektorých umelých tematických atraktivít, ktoré vytvárajú podmienky na trávenie voľného času, ale ich rozvoj nezávisí od vnútorného potenciálu, nie je označený prvý stupeň rozvojového potenciálu (1). Ide napr. o tematické parky (napr. plochá dráha v Žarnovici) alebo iné doplnkové služby v zariadeniach a strediskách, ktoré tiež prispievajú k tvorbe ponuky destinácií, aj keď nie prostredníctvom využívania ich prirodzeného potenciálu.

Zdroj: Vlastné spracovanie, 2021

Tabuľka 65: Kultúrno-historický potenciál s príspevkom k tvorbe ponuky v kultúrno-poznávacom cestovnom ruchu

Nosné atraktivity a turistické body záujmu	**SPR BB-BR**	**SPR BŠ-ZC-ZH**	**SPR ZV-DT-KA**	**SPR LC-VK-PT**	**SPR RA-RS**

stupeň využívania potenciálu→	(1)	(2)	(3)	(1)	(2)	(3)	(1)	(2)	(3)	(1)	(2)	(3)	(1)	(2)	(3)
Hrady/ zámky/ kaštiele	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Technické (industriálne) dedičstvo															
Technické pamiatky baníctva, banské lokality	✓	✓	✓	✓	✓	✓*							✓	✓	✓
Technické pamiatky železničnej histórie	✓	✓	✓	✓	✓	✓							✓	✓	✓
Iné technické pamiatky spojené s výrobou	✓	✓		✓	✓	✓				✓	✓		✓	✓	✓
Historické udalosti															
SNP	✓	✓	✓	✓	✓		✓						✓	✓	✓
Židovská história	✓		✓	✓		✓	✓			✓	✓		✓		
Iné							✓			✓	✓		✓	✓	
Tradičná kultúra															
Živý folklór a živé tradície	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Podujatia národného a medzinárodného významu	✓	✓	✓				✓	✓	✓						
Ostatné podujatia vo väzbe na ponuku regiónu	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Tradičná ľudová architektúra	✓	✓		✓			✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	
Tradičné osídlenia	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓					
Tradičná výroba	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Kreatívne odvetvia															
Umelecká tvorba (okrem remeselnej)	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓*	
Architektúra (okrem tradičnej ľudovej)	✓	✓	✓	✓		✓				✓			✓	✓	
Literatúra	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓	
Iné															
Špecializované kultúrne inštitúcie (observatória/hvezdárne)	✓	✓	✓	✓	✓	✓							✓	✓	✓
Archeológia	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓			✓	✓	
Významné sakrálne pamiatky															
Významné sakrálne pamiatky medzinárodného významu	✓		✓*	✓	✓	✓				✓			✓	✓	✓*
Významné sakrálne pamiatky (zaradené pod kultúrny potenciál)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Pútnické miesta	✓			✓											

Nosné atraktivity kraja sú spojené s vysokou ekonomickou a kultúrnou úrovňou tohto územia v minulosti. Z významných atraktivít je potenciál kraja najširšie pokrytý v oblasti technického-industriálneho dedičstva; hradov, zámkov a kaštieľov a iných atraktivít spojených s pôsobením významných osobností a historickými udalosťami v kraji. Významná je tiež téma tradičnej kultúry, ľudovej architektúry, osídlení a i. dedičstva spojeného s remeselnou výrobou, pretože ich udržanie prostredníctvom zaradenia do ponuky pre návštevníka má príspevok k socio-ekonomickému rozvoju väčšiny územia kraja, ktorý je prevažne vidieckym regiónom. Napriek postupným rozvojovým aktivitám sú pre tvorbu konkurencieschopnej ponuky nevyhnutné rozsiahle investície do obnovy aktív (stavebno-technického stavu), vybavenia pre inovatívne sprostredkovanie zážitku a najmä spoluprácu aktérov, ktorý sa na ponuke podieľajú. Tie sú nevyhnutné aj (a predovšetkým) v tých témach, ktoré sú v súčasnosti rozvinuté do konkurencieschopnej ponuky na domácom trhu aj z dôvodu ich postupnej ponuky na medzinárodnom cestovnom ruchu.

Zdroj: Vlastné spracovanie, 2021

Tabuľka 66: Príklady rozvíjaných kultúrnych trás a inej tematickej destinačnej ponuky v kultúrno-poznávacom cestovnom ruchu na území Banskobystrického kraja

Nosné atraktivity	Trasy a iná destinačná ponuka	Pôsobnosť v strategicko-plánovacom regióne
Hrady/ zámky/ kaštiele	Pohronská hradná cesta (s ucelenou ponukou produktov)	BŠ-ZC-ZH (všetky okresy) ZV-DT-KA (okres ZV) BB-BR (okres BB)
	Južné hrady a kaštiele prihraničia (v štádiu mapovania alebo sieťovania)	LC-VK-PT (okres LC, VK) DT-KA-ZV (okres KA)
	Cesta Márie Széczy (v štádiu mapovania a/alebo sieťovania)	LC-VK-PT (okres LC) RA-RS (všetky okresy)
	UNESCO Banská Štiavnica	BŠ-ZC-ZH (okres BŠ)

Nosné atraktivity	Trasy a iná destinačná ponuka	Pôsobnosť v strategicko-plánovacom regióne
Technické (industriálne) dedičstvo	(s ucelenou ponukou produktov)	
	Cesta medi, Európska Fuggerovská cesta (v rozvoji)	BS-ZC-ZH (všetky okresy) BB-BR (okres BB)
	Slovenská banská cesta	BS-ZC-ZH (všetky okresy) BB-BR (okres BB) RA-RS (okres RA)
	Coburgovská železná cesta (v rozvoji)	BB-BR (okres BR)
	Železná cesta Gemerom (v štádiu mapovania a/alebo sieťovania)	RA-RS (okres RA, RS s presahom do RV/KSK)
	Cesta skla (v štádiu mapovania a/alebo sieťovania)	LC-VK-PT (okres PT, LC)
	Zážitkové vlaky (s ucelenou ponukou produktov)	Všetky regióny
Historické udalosti	Ponuka múzea SNP vrátane expozícií (s ucelenou ponukou produktov)	BB-BR (všetky okresy)
	Po stopách Andrassyovcov (v štádiu mapovania a/alebo sieťovania)	RA-RS (okres RA s presahom do RV/KSK)
Tradičná kultúra	Kultúrna trasa Podpoľaním (s ucelenou ponukou produktov)	ZV-DT-KA (okres DT)
Kreatívne odvetvia	Slnečná cesta Czontváry (v štádiu mapovania a/alebo sieťovania)	LC-VK-PT (okres LC)
	Život a dielo architekta L. E. Hudeca (s ucelenou ponukou produktov v meste Banská Bystrica)	BB-BR (okres BB) BS-ZC-ZH (okres BŠ, ZH)
	Literárna cesta (v štádiu mapovania a/alebo sieťovania)	RA-RS (okres RA)
Sakrálne pamiatky	Gotická cesta (s ucelenou ponukou produktov)	RA-RS (okres RA, RS s presahom do RV/KSK)
Pútnické trasy spojené so sakrálnym alebo iným významným dedičstvom	Svätojakubská cesta	BB-BR (okres BB) BS-ZC-ZH (všetky okresy) ZV-DT-KA (okres ZV)
	Barborská cesta	
Iné tematické trasy národného významu	Cesta hrdinov SNP	BB-BR (okres BB, BR) BS-ZC-ZH (okres ZH)

*Najširšie je rozvíjaná téma technických pamiatok baníctva a banských lokalít s ucelenou ponukou viacerých lokalít a kultúrnymi trasami v rozvoji takmer vo všetkých strategicko-plánovacích regiónoch. Medzinárodná spolupráca pre tvorbu spoločnej destinačnej ponuky sa v tejto téme rozvíja prostredníctvom **Európskej Fuggerovskej cesy** (Banská Bystrica/SR, Sterzing/Taliansko, Schwaz, Hall/ Rakúsko, Bad Hindelang, Augsburg/Nemecko) a **Coburgovskej železnej cesty**.*

*Medzi trasy významnými sakrálnymi pamiatkami patrí **Gotická cesta** (Stredoveké nástenné maľby v Gemeri a Malohonte v 12 objektoch tejto trasy v Banskobystrickom kraji a Košickom kraji získali v roku 2022 značku Európske kultúrne dedičstvo ako národná tematická lokalita). Medzinárodný význam pri tvorbe tematickej ponuky má aj **Svätojakubská cesta**, ktorá je súčasťou medzinárodnej tematickej trasy Caminos de Santiago (časti tejto trasy vo Francúzsku a Španielsku sú zapísané na Svetovom zozname UNESCO – „Routes of Santiago de Compostela: Camino Francés and Routes of Northern Spain" a „Routes of Santiago de Compostela in France").*

*Rozvinutá je ponuka spojená s technickými pamiatkami železničnej histórie až v troch strategicko-plánovacích regiónoch zaradená aj v rámci samostatnej krajskej produktovej línie **„zážitkové vlaky"**. Pilotnú ucelenú regionálnu ponuku v téme spoznávania hradov, zámkov a kaštieľov tvorí kultúrna trasa **Pohronská hradná cesta**.*

Zdroj: Vlastné spracovanie, 2021

Tabuľka 67: Základná charakteristika geoparkov na území Banskobystrického kraja

Názov geoparku	Banskobystrický geopark	Banskoštiavnický geopark	UNESCO Geopark Novohrad-Nógrad
Výmera (v ha)	20 632	20 632 (+ochranné územie 60 128)	157 800 (z toho územie SR 33 600)
Počet obcí	46	18	94 (SR 30)
Počet geotopov	46	63	76 (SR 46)

Ochrana geoparku	Národný park Nízke Tatry	CHKO Štiavnické vrchy	CHKO Cerová vrchovina (SR), NP Bükk (MR)
Prezentované tematiky:	geológia, montanistika, ekológia	geológia, montanistika, ekológia	geológia, ochrana prírody, história, ľudová kultúra
Geologická charakteristika:	jadrové pohoria, neovulkanity	neovulkanity	neovulkanity
Správa/kontakt	Banskobystrický geomontánny park	Združenie Región Sitno	Geopark Novohrad-Nógrád, z.p.o.

Geopark predstavuje územie obsahujúce jedno alebo viac miest vedeckej dôležitosti nielen z geologického aspektu, ale aj z hľadiska jeho archeologickej, ekonomickej alebo kultúrnej osobitosti európskeho významu. Je v súlade so stratégiou trvalo udržateľného rozvoja a má silnú riadiacu štruktúru, ktorá je podporovaná európskym programom financovania, ktorý prispieva k jeho ďalšiemu rozvoju. Geoparky môžu jedinečným spojením prírodných, geologických a kultúrnych hodnôt prispievať k vyššej atraktivite destinácií (regiónov) Banskobystrického kraja, pretože rozširujú ponuku pre návštevníka nielen v prírodnom, ale aj kultúrno-poznávacom cestovnom ruchu.

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa: Krajská organizácia cestovného ruchu Banskobystrický kraj Turizmus, Rozvojová agentúra Banskobystrického samosprávneho kraja, n.o. a Aevis n.o. (2021), Koncepcia rozvoja prírodného cestovného ruchu v Banskobystrickom kraji do roku 2030 a Ministerstvo životného prostredia SR/Slovenská agentúra životného prostredia (2021). Sieť geoparkov Slovenskej republiky.

Tabuľka 68: Prírodný potenciál s príspevkom k rozvoju prírodného cestovného ruchu

Kategórie nosných atraktivít a turistických bodov záujmu	**SPR BB-BR**			**SPR BS- ZC- ZH**			**SPR ZV-DT-KA**			**SPR LC-VK-PT**			**SPR RA-RS**		
stupeň využívania potenciálu→	(1)	(2)	(3)	(1)	(2)	(3)	(1)	(2)	(3)	(1)	(2)	(3)	(1)	(2)	(3)
Lokality pre rozvoj prírodného cestovného ruchu (vrátane sprevádzaných produktov)															
Geoparky	✓	✓		✓	✓		✓	✓		✓*	✓		✓*	✓	
Veľkoplošné CHÚ (NP a CHKO)	✓*	✓	✓	✓			✓*	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Významné prírodné lokality a produkty v prírodnom CR (vrátane jaskýň a produktov pozorovania nočnej oblohy mimo VCHÚ a geoparkov)	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓			✓	✓	✓
Návšteva jaskýň	✓	✓	✓										✓	✓	✓*

*Za najmenej rozvinutý potenciál spomedzi všetkých CHÚ Banskobystrického kraja má CHKO Cerová vrchovina, kde je len zanedbateľný počet prenocovaní vrátane prenocovaní v najbližšom okolí. Prejavuje sa to atiež v najkratšej dĺžke pobytu (len 1,63 prenocovania). Z hľadiska dlhodobého rozvoja má vysoký nielen prírodný, ale aj kultúrny potenciál, pretože sa nachádza na území **UNESCO** geoparku Novohrad-Nógrad. V tomto území a jeho bezprostrednom okolí je aj najmenej rozvinutá sieť peších turistických trás. Najvyššiu návštevnosť má v súčasnosti NAPANT, čo súvisí s rozvinutosťou infraštruktúry služieb aj podmienkami na vykonávanie vysokohorskej turistiky. V súčasnosti sú v rôznom rozsahu rozvíjané v prírodných lokalitách zážitkové programy spoznávania prírody a významných kultúrno-historických lokalít a objektov na trasách s odborným výkladom. Ponuka v prírodnom cestovnom ruchu chránených území ani geoparkov nebude konkurencieschopná, kým nebudú disponovať podľa vzoru národných parkov v zahraničí modernými návštevníckymi centrami pre inovatívne environmentálne vzdelávanie. **Prevádzka návštevníckych centier musí byť realizovaná výlučne správami chránených území a národnými parkami alebo geoparkami**, pretože nejde len o poskytovanie jednej z doplnkových služieb v strediskách. Aj keď musí byť toto vzdelávanie zabezpečované tak, aby zaujalo aj najmenšieho návštevníka, ide o odborné uchopenie jedinečných prírodných javov chráneného územia (geoparku) vrátane prepojenia na najnovšie poznatky a potreby/problémy územia. Príjmy zo zrealizovaných aktivít v návštevníckom centre môžu byť jedným zo zdrojov na zabezpečenie ochrany prírody. Návštevnícke centrá chránených území a geoparkov majú potenciál byť súčasťou širšej siete centier pre environmentálne vzdelávanie a manažmentové opatrenia v oblasti životného prostredia v kraji.*

Zdroj: Vlastné spracovanie, 2021

Tabuľka 69: Spoznávanie prírody spojené s pohybom na trasách

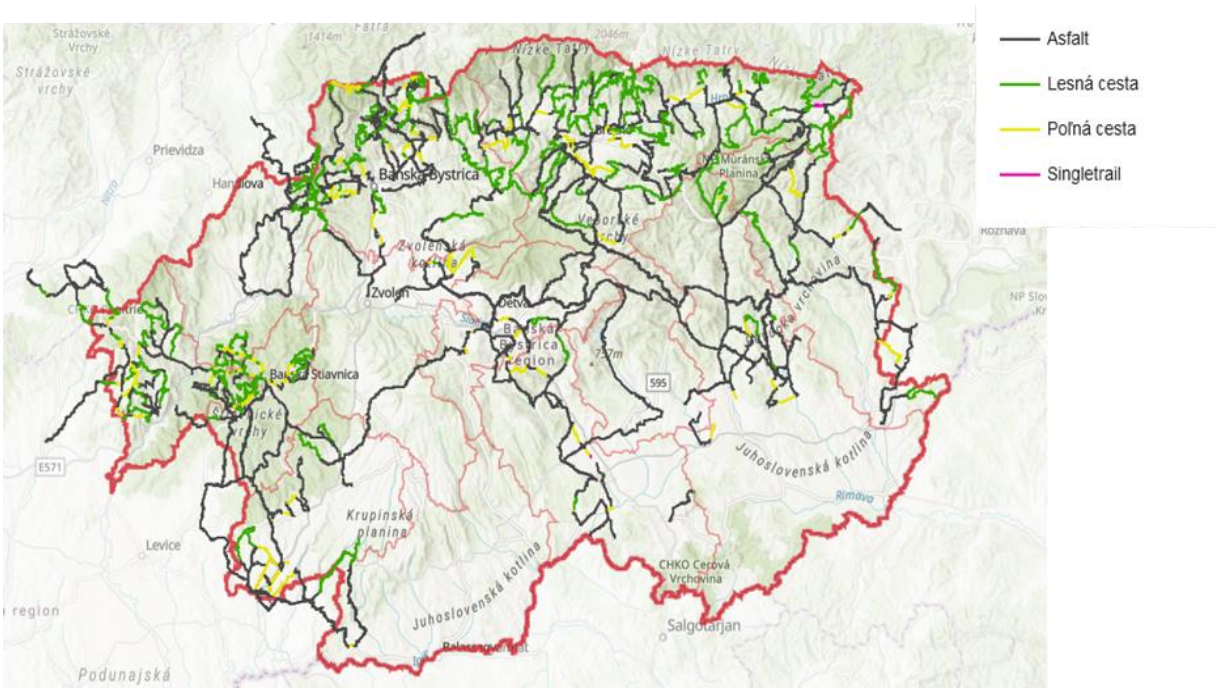
Kategórie nosných atraktivít a turistických bodov záujmu	**SPR BB-BR**			**SPR BS- ZC- ZH**			**SPR ZV-DT-KA**			**SPR LC-VK-PT**			**SPR RA-RS**		
stupeň využívania potenciálu→	(1)	(2)	(3)	(1)	(2)	(3)	(1)	(2)	(3)	(1)	(2)	(3)	(1)	(2)	(3)
Ľahšia turistika a prechádzky (vrátane oddychových/vzdelávacích zón)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓

Vysokohorská turistika	✓		✓											
Rekreačné bežecké lyžovanie	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓						✓	✓	✓
Konské putovanie a konská turistika	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓				✓	✓	✓
Cykloturistika	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓		✓	✓	
Vodná turistika	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓
názov rieky pre splavovanie	Hron			Hron			Ipeľ			Ipeľ			Muráň Slaná		

Osobitne vhodné podmienky na rozvoj bežeckého lyžovania majú ochranné pásma národných parkov a ich širšie okolie. Významné je tiež prepájanie bežeckými trasami viaceré lokality (napríklad Stredisko Skalka pri Kremnici so strediskami lokálneho významu Králiky, Kordíky) aj chránené územia, napríklad prepojenie NAPANT, Národného parku Muránska planina a Slovenského raja v regióne Horehronie (spojenie trasami obcí Telgárt, Šumiac a ďalších). ***Konská turistika*** *a trasy pre konské putovanie sú rozvíjané v súčasnosti najintenzívnejšie v rámci projektu* ***Huculská magistrála*** *(trasy a niekoľko staníc v lokalite Muránska planina – Čierny Hron; CHKO Poľana a Národný park Muránska planina). V súčasnosti je v štádiu prípravy návrh siete konských trás (a ich postupná legalizácia) aj v súvislosti s rozvojom udržateľného cestovného ruchu v Národnom parku Muránska planina. V ostatných regiónov chýba prepojenie konskými trasami aj napojenie na prihraničné územie Maďarska. Rovnako nie je na väčšine trás dostupná doplnková infraštruktúra (napr. napájadlá, stojiská a oddychové miesta).*

Zdroj: Vlastné spracovanie, 2021

Mapa 50: Povrchy cykloturistických trás (Passport 2019/2020)

Zdroj: Banskobystrický samosprávny kraj (2021). Cyklo pasport 2019/2020 BBSK.

Tabuľka 70: Aktivity spojené s regionálnou poľnohospodárskou a potravinárskou produkciou a vidieckym a inými formami udržateľného cestovného ruchu

Nosné aktivity a produkty	**SPR BB-BR**			**SPR BS-ZC-ZH**			**SPR ZV-DT-KA**			**SPR LC-VK-PT**			**SPR RA-RS**		
stupeň využívania potenciálu→	(1)	(2)	(3)	(1)	(2)	(3)	(1)	(2)	(3)	(1)	(2)	(3)	(1)	(2)	(3)
Agroturistika	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	
Vínna turistika (vínne cesty)				✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓			
Apituristika	✓	✓	✓	✓			✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	
Iná regionálna produkcia ako významná súčasť ponuky regiónu	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓

Všetky regióny kraja majú silný potenciál regionálnej produkcie. Osobitne významný (odlišný od iných regiónov) má najmä SPR Lučenec – Veľký Krtíš – Poltár s viacerými komplexnými a širšie regionálne zameranými projektami, ako napríklad Včeli kRaj (okres PT), Veľkokrtíšska vínna cesta (okres Veľký Krtíš) a iné.

Zdroj: Vlastné spracovanie, 2021

Tabuľka 71: Šport a dobrodružstvo – letné športy a mimo sezónne aktivity

Infraštruktúra, zázemie, rozvíjané služby	SPR BB-BR			SPR BŠS-ZC- ZH			SPR ZV-DT-KA			SPR LC-VK-PT			SPR RA-RS		
stupeň využívania potenciálu→	(1)	(2)	(3)	(1)	(2)	(3)	(1)	(2)	(3)	(1)	(2)	(3)	(1)	(2)	(3)
LETNÉ ŠPORTY A MIMOSEZÓNNE AKTIVITY															
Vodná turistika															
Splavovanie riek	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓
Areály vodných športov	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x
Cykloturistika															
Cykloturistika	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Cykloturistické regióny s komplexnou infraštruktúrou		✓	✓		✓	✓		✓	✓						
MTB areály a iné bike parky		✓	✓		✓	✓		✓							
Skalolezenie															
Lokality pre klasické alebo ferratové skalolezenie	✓			✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓			✓	✓	✓
Areály pre klasické a ferratové lezenie (v top lokalitách)	✓					✓	✓	✓							
Iné významné športové a adrenalínové lokality															
golf			✓		✓				✓	✓					
iné		✓	✓			✓	✓		✓	✓					

V rozvoji cykloturistiky, ale aj ďalších aktivít a služieb (skalolezenie a iné populárne športové a adrenalínové aktivity), ktoré sú rozvíjané aj v chránených územiach, je pri ich rozširovaní nevyhnutné zohľadniť nadradené verejné záujmy v oblasti ochrany prírody, rozvíjať infraštruktúru aj služby v týchto lokalitách udržateľne, aby nedochádzalo k znehodnoteniu citlivých lokalít z environmentálneho hľadiska, k nárazovému zaťaženiu trás, konfliktným a nebezpečným situáciám pri strete cykloturistov s pešími návštevníkmi a pod. To je pri prudkom tempe rozvoja cykloturistiky nevyhnutné riešiť ako súčasť strategického plánovania v rozvinutých regiónoch (severná časť kraja) aj v regiónoch, kde je infraštruktúra trás a s tým súvisiace služby len v štádiu budovania (južné okresy kraja).

V okrese Banská Štiavnica a jeho najbližšom okolí banských tajchov je pre existujúcu relatívne hustú sieť cykloturistických trás vytvorená tematická ponuka „bajkom k tajchom". Lídrom v rozvoji cykloturistiky je SPR Banská Bystrica – Brezno. V okrese Banská Bystrica a Brezno, ale aj priľahlom okrese Zvolen je vytvorená ucelená destinačná ponuka „bike, e-bike región", ktorá je kombináciou viacerých na seba nadväzných služieb partnerov v území (požičovne bicyklov, prevádzka „cyklobusov", poznávacích produktov na bicykli a i.). Významné sú aj MTB areály (areály horskej cykloturistiky) v blízkosti mesta Banská Bystrica a Zvolen aj v Mýte pod Ďumbierom, ktoré sú využívané aj ako miesta pre prácu s deťmi a mládežou, rozvoj pohybových zručností v týchto areáloch. Vzhľadom na popularitu cyklistiky majú MTB areály ***potenciál fungovať ako udržateľné otvorené športoviská vzhľadom na popularitu tohto športu*** *v blízkosti viacerých väčších miest v kraji, je však nevyhnutné obsahové nastavenie náplne týchto športovísk.*

Príležitosťou na zvyšovanie konkurencieschopnosti na trhu cestovného ruchu je integrácia zámerov v rozvoji cykloturistiky so zámermi v oblasti udržateľnej mobility prostredníctvom budovania Kostrovej siete cyklistických komunikácií.

Zdroj: Vlastné spracovanie, 2021

Tabuľka 72: Šport a dobrodružstvo – zimné športy a celoročné strediská športov

Infraštruktúra, zázemie, rozvíjané služby	SPR BB-BR			SPR BS-ZC-ZH			SPR ZV-DT-KA			SPR LC-VK-PT			SPR RA-RS		
stupeň využívania potenciálu→	(1)	(2)	(3)	(1)	(2)	(3)	(1)	(2)	(3)	(1)	(2)	(3)	(1)	(2)	(3)
Bežecké lyžovanie															
Rekreačné bežecké trasy a lokality	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓						✓	✓	✓
Areály pre bežecké lyžovanie s komplexnou infraštruktúrou	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓						✓		
Skialpinizmus a zimná turistika															
Skialpinistické lokality	✓	✓	✓												
Skialpinistické areály	✓	✓	✓												

Infraštruktúra, zázemie, rozvíjané služby	SPR BB-BR			SPR BS-ZC-ZH			SPR ZV-DT-KA			SPR LC-VK-PT			SPR RA-RS		
stupeň využívania potenciálu→	(1)	(2)	(3)	(1)	(2)	(3)	(1)	(2)	(3)	(1)	(2)	(3)	(1)	(2)	(3)
Zjazdové lyžovanie	✓		✓			✓			✓						
Strediská v nadmorskej výške nad 1000 m n. m.	Jasná - Nízke Tatry			-			-			-			-		
Strediská v nadmorskej výške do 1000 m n. m.	Donovaly Mýto pod Ďumbierom Telgárt Králiky Kordíky Šachtičky			Skalka pri Kremnici Salamandra			Látky			Kokava Línia			-		

Zdroj: Vlastné spracovanie, 2021.

Tabuľka 73: Letná rekreácia a pobyt pri vode

Infraštruktúra, zázemie, rozvíjané služby	SPR B -BR			SPR BS-ZC-ZH			SPR ZV-DT-KA			SPR LC-VK-PT			SPR RA-RS		
stupeň využívania potenciálu→	(1)	(2)	(3)	(1)	(2)	(3)	(1)	(2)	(3)	(1)	(2)	(3)	(1)	(2)	(3)
Vodné plochy	X	X	X	✓	✓	✓	X	X	X	✓			✓		
Existujúce (využívané) vodné plochy				tajchy (technické pamiatky)						Ružiná Teplý Vrch Ľuboreč			Tornaľa Kurinec		
Akvaparky a rekreačné komplexy s termálnou a minerálnou vodou	X	X	X			✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓			
Existujúce areály pre širokú verejnosť, nie len ubytovaných hostí (obec)				Vyhne Hodruša Hámre			Kováčová Dudince			Dolná Strehová					

Zastaralé zázemie a verejnú infraštruktúru (pláže, sociálne zariadenia a iné), ale vysoký potenciál a príležitosť pre rozvoj zaostávajúcich regiónov predstavujú vodné plochy v južnej časti kraja v teplom a mierne teplom klimatickom pásme (Ružiná, Teplý Vrch, Tornaľa, Kurinec), ktoré boli v minulosti centrami rekreácie pre celé Slovensko. Majú však zastaralé zázemie a verejnú infraštruktúru (pláže, sociálne zariadenia a iné), obce nedisponujú prostriedkami na ich obnovu, pričom ide o vytvorenie základných podmienok s tým súvisiaceho prirodzeného rozvoja služieb a rastu výkonnosti. Najväčšia návštevnosť sa koncentruje počas letnej turistickej sezóny pri „tajchoch" v okolí Banskej Štiavnice, čo súvisí aj s dobrou vybavenosťou územia službami v cestovnom ruchu. V tejto oblasti sa však už výrazne prejavuje presýtenie územia a potreby zabezpečenia udržateľnosti verejných služieb v obciach (odpadové hospodárstvo a udržateľná mobilita).

V kraji sú aj viaceré významné lokality pre rozvoj pobytu pri termálnych vodách.

Zdroj: Vlastné spracovanie, 2021

Tabuľka 74: Potenciál rozvoja zdravotného cestovného ruchu

Infraštruktúra, zázemie, rozvíjané služby	SPR BB-BR			SPR BS-ZC-ZH			SPR ZV-DT-KA			SPR LC-VK-PT			SPR RA-RS		
stupeň využívania potenciálu→	(1)	(2)	(3)	(1)	(2)	(3)	(1)	(2)	(3)	(1)	(2)	(3)	(1)	(2)	(3)
Wellness cestovný ruch (špecializované pobyty v liečebných kúpeľoch, ale aj v iných zariadeniach)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓
Kúpeľný cestovný ruch	✓	✓		✓	✓	✓	✓	✓	✓				✓	✓	
Slovenské liečebné kúpele (obec)	Brusno			Sklené Teplice			Dudince Sliač Kováčová						Číž		

*V Banskobystrickom kraji je **šesť kúpeľných miest**, v ktorých bolo v roku 2019 zrealizovaných 37 % prenocovaní. Vo väčšine z nich sú kúpeľné podniky, ktoré využívajú prírodné liečivé zdroje na poskytovanie liečebno-preventívnej starostlivosti (prevádzkujúce slovenské liečebné kúpele) v súčasnosti aj ťažiskovým podnikom v cestovnom ruchu na úrovni obce alebo aj širšieho okolia.*

Zdroj: Vlastné spracovanie, 2021

Tabuľka 75: Prírodné liečebné kúpele v Banskobystrickom kraji

Prírodné liečebné kúpele	Veľkostná kategória podniku (počet zamestnancov)	Počet lôžok kúpeľného podniku	Počet lôžok v kúpeľnom meste spolu	Okres	Priemerná dĺžka pobytu v kúpeľnom meste
Kúpele Brusno, a. s.	100-149	214	280	Brezno	6,1 dňa
Prírodné jódové kúpele Číž, a. s.	100-149	214	250	Rimavská Sobota	5,8 dňa
Kúpele Dudince, a. s.	250-499	740	1740	Krupina	5,8 dňa
Kúpele Kováčová, s. r. o.	25-49	40	506	Zvolen	10,0 dňa
Liečebné termálne kúpele, a. s. Sklené Teplice	50-99	271	336	Žiar nad Hronom	7,0 dňa
Kúpele Sliač a. s.	100-149	447	762	Zvolen	3,4 dňa
Spolu	-	1 926	3 873	-	5,6 dňa

*Z hľadiska konkurencieschopnosti na trhu **zdravotného cestovného ruchu** sú z kúpeľných podnikov v Banskobystrickom kraji na najvyššej úrovni Kúpele Dudince, a. s. Všetky ostatné kúpeľné podniky v kraji sú na nižšej úrovni konkurencieschopnosti (na Slovensku sú najkonkurencieschopnejšie Slovenské liečebné kúpele Piešťany, a. s., v Trnavskom kraji).*

*Napriek tomu, že sa **Kúpele Sliač**, a. s., zaraďujú počtom lôžok (447) medzi druhé najväčšie slovenské liečebné kúpele v Banskobystrickom kraji, ich konkurencieschopnosť je veľmi nízka najmä z dôvodu dlhodobo chýbajúcich investícií do obnovy vybavenia a zariadení pre poskytovanie kvalitnej liečebno-preventívnej starostlivosti. Výška prenocovaní v meste Sliač aj priemerná výška výdavkov návštevníkov na jedno prenocovanie (45 €) je spojená aj s pôsobnosťou jedného z mála wellness hotelov vyššej kapacity, kategórie aj triedy (s rozsahom služieb aj pre poskytovanie kongresových služieb pre najbližšie okolie okresov Zvolen aj Banská Bystrica). Preto je potenciál kúpeľného mesta Sliač z hľadiska zdravotného cestovného ruchu a jeho príspevku k udržateľnosti zariadení pre poskytovanie kúpeľno-liečebnej starostlivosti zatiaľ nevyužitý.*

*Kúpeľný podnik a zariadenie v meste **Kováčová** je celoslovenským špecializovaným zariadením na poskytovanie komplexnej starostlivosti pre pohybovo postihnutých pacientov a ťažiskovými podnikmi v rozvoji cestovného ruchu je rekreačný komplex s minerálnou vodou.*

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa údajov z územia a Konkurencieschopnosť kúpeľných podnikov a cieľových miest na Slovensku (2019).

Tabuľka 76: Infraštruktúra služieb, zázemie a potenciál pre rozvoj MICE[343] do roku 2030

Kategórie nosných atraktivít a turistických bodov záujmu	SPR BB-BR	SPR BS-ZC-ZH	SPR ZV-DT-KA	SPR LC-VK-PT	SPR RA-RS
Infraštruktúra pre organizáciu konferencií, vzdelávacích a iných podobných podujatí					
Obce s existujúcimi zariadeniami pre organizáciu väčších podujatí (s kapacitou 300 až 500 osôb)	Bystrá Mýto pod Ďumbierom	-	Zvolen Sliač	-	-
Obce s existujúcimi zariadeniami pre organizáciu stredne veľkých podujatí (s kapacitou 100 až 300 osôb), okrem obcí s vyššou kapacitou	Donovaly	Vyhne	Dudince	-	-
Obce s potenciálom rozvoja zariadení s ohľadom na súčasné rozvojové aktivity v kultúrnom cestovnom ruchu, ale aj možnosti zabezpečenia dlhodobej udržateľnosti zariadení (využitia).	Banská Bystrica	Banská Štiavnica (kapacita max. 300 osôb)	-	Lučenec	Revúca + Jelšava
				(spojená kapacita max. 300 osôb niekoľkých udržateľných objektov v SPR)	
Mestská kultúra medzinárodného významu344					

[343] Skratka z anglického slova Meetings, Incentives, Conferences-Congresses, Events-Exhibitions, čiže stretnutia, incentíva, kongresy/konferencie, podujatia.

[344] Zahŕňa pravidelné veľké mestské festivaly, nie podujatia regionálneho významu; zároveň ide o mestá s existujúcim kultúrnym zázemím, vďaka ktorému je možné zabezpečenie dlhodobej celoročnej udržateľnosti infraštruktúry (silné zázemie umelcov, ale aj ich objektov, ktoré je možné prepájať na program, napr. divadlá, tréningové miestnosti pre hercov a pod.). Nepatria sem mestá a obce so špecializáciou na folklórne podujatia, len väčšie mestá.

Kategórie nosných atraktivít a turistických bodov záujmu	SPR BB-BR	SPR BS-ZC-ZH	SPR ZV-DT-KA	SPR LC-VK-PT	SPR RA-RS
Mestá s najvyšším potenciálom rozvoja kultúry a kultúrneho priemyslu vychádzajúci zo vzdelávacieho zázemia, kultúrneho podhubia a požiadaviek na dlhodobú udržateľnosť.	Banská Bystrica	Banská Štiavnica	-	-	-
Strediská športov pre organizáciu veľkých podujatí medzinárodného významu	Jasná Nízke Tatry Donovaly	Skalka pri Kremnici /prepojenie na Králiky, Kordíky v SPR BB-BR/	-	-	-
Stredisková s existujúcim zázemím					
Stredisková so zázemím v rozvoji (s potenciálom rozvoja) bez rizika negatívnych environmentálnych a sociálnych dopadov	Banská Bystrica Osrblie		-	-	-

Najlepšie predpoklady pre rozvoj MICE podujatí národného a medzinárodného významu má strategicko-plánovací región Banská Bystrica – Brezno s presahom na mestá Zvolen a Sliač v susediacom strategicko-plánovacom regióne. Najvyššou súčasnou kapacitou pre poskytovanie služieb vyššieho štandardu a zároveň vybavením pre organizáciu veľkých konferencií a podujatí v súčasnosti disponujú zariadenia v meste Zvolen, Sliač a horská obec Bystrá.

*Krajské mesto Banská Bystrica malo v roku 2019 najvyššiu ubytovaciu kapacitu v kraji (1 929 lôžok). Je však tvorená prevažne malými ubytovacími zariadeniami a sezónne dostupnou kapacitou ubytovania nižšieho štandardu dostupného v zariadeniach UMB. V meste nie je ani jedno hotelové zariadenie vyššej kategórie a triedy (vyššej triedy ako ***) ani zariadenie poskytujúce služby pre organizáciu väčších konferencií, seminárov, ktoré by zodpovedalo požiadavkám krajského mesta a tu pôsobiacich aktérov (univerzity, podnikateľské subjekty, subjekty štátnej a verejnej správy a i.).*

Okrem regionálneho významu v rozvoji KKP a medzinárodných konferenčných podujatí má mesto Banská Bystrica spomedzi mestských stredísk najväčší potenciál ďalšieho rozvoja športového zázemia pre organizáciu veľkých národných a medzinárodných podujatí s ohľadom na dlhodobú priorizáciu športu a športovej infraštruktúry v meste, existujúce vysokoškolské zázemie aj hosťovanie pripravovaného Európskeho festivalu mládeže (EYOF 2022). Významná je tiež infraštruktúra pre rozvoj národných podujatí v biatlone a bežeckom lyžovaní v stredisku Skalka pri Kremnici (presah do SPR Banská Štiavnica – Žarnovica – Žiar nad Hronom). Pre organizáciu medzinárodných podujatí v tomto športe má potenciál aj stredisko/obec Osrblie (SPR Banská Bystrica – Brezno), ktoré sa nachádza medzi strediskami v okrese Brezno s dostatočne rozvinutou infraštruktúrou ubytovacích kapacít a mestom Banská Bystrica s už spomenutým zázemím pre rozvoj športu detí a mládeže (ako udržateľné otvorené športovisko). Pri koordinovanom nastavení rozvoja v spolupráci so všetkými aktérmi môže táto lokalita vytvoriť zároveň podmienky pre pobytový cestovný ruch v jednom zo vstupných bodov do chráneného územia (CHKO Poľana).

Zdroj: Vlastné spracovanie, 2021

Tabuľka 77: Intenzita prenocovaní a hustota ubytovacích kapacít v obciach s počtom prenocovaní vyšším ako 50-tisíc ročne (2019)

Obec s počtom prenocovaní vyšším ako 50-tisíc ročne	Intenzita prenocovaní			Hustota ubytovacích kapacít		
	Počet prenocovaní	Intenzita prenocovaní na km^2 zastaveného územia obce	Intenzita prenocovaní na 100 obyvateľov	Počet stálych lôžok	Hustota kapacít na 1 km^2 zastav. územia obce	Hustota kapacít na 100 obyvateľov obce
Dudince	379 831 (1)	213 388,2 (2)	27 228,0 (3)	1740	977,5 (6)	124,7
Horná Lehota	145 903 (2)	167 704,6 (6)	24 236,4 (4)	1685	1 936,8 (3)	279,9 (2)
Banská Bystrica	145 065 (3)	9 646,6 (9)	185,8 (11)	1929	128,3 (10)	2,5
Donovaly	135 803 (4)	172 997,5 (5)	53 256,1 (1)	1816	2 313,4 (2)	712,2 (1)
Sliač	133 605 (5)	8 3607,6 (10)	2 694,2 (8)	762	476,8 (8)	15,4
Kováčová	117 758 (6)	200 268,7 (4)	7 355,3 (6)	506	860,5 (7)	31,6
Vyhne	81 288 (7)	141 616,7 (7)	6 965,6 (7)	580	1 010,5 (5)	49,7
Zvolen	81 162 (8)	6 645,5 (11)	192,5 (10)	925	75,7 (11)	2,2
Banská Štiavnica	75 242 (9)	15 402,7 (8)	752,1 (9)	1073	219,7 (9)	10,7
Sklené Teplice	65 279 (10)	201 478,4 (3)	17 088,7 (5)	336	1 037,0 (4)	88,0
Bystrá	57 002 (11)	298 439,8 (1)	31 492,8 (2)	516	2 701,6 (1)	285,1 (3)

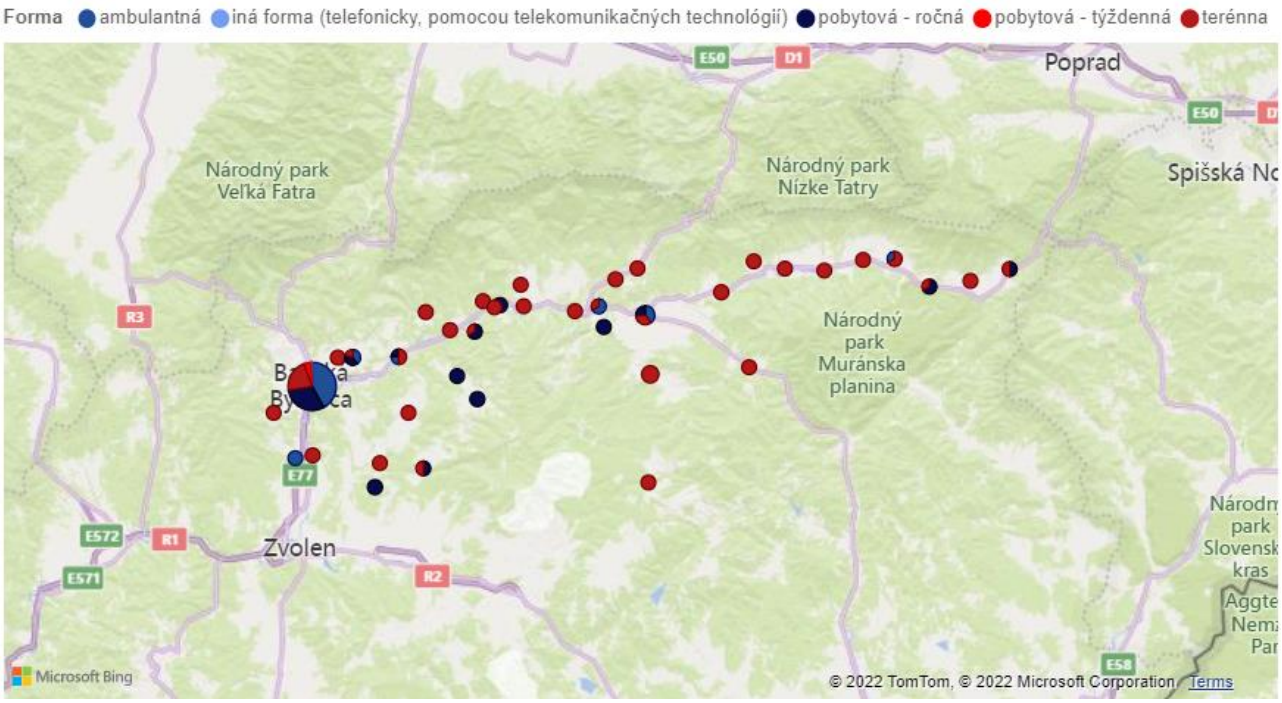
Na rozdiel od väčších miest sa vysoký počet lôžok v horských obciach NAPANT (Donovaly, Horná Lehota, Bystrá) prejavuje aj najvyššou hustotou kapacít na ich zastavanom území, ktorá sa pohybuje približne od 2 000 stálych lôžok na km^2. Takúto vysokú hustotu dosahujú v rámci Banskobystrického kraja len horské obce (15- až 22-násobne vyššia hustota kapacít na km^2 zastaveného územia obce ako v krajskom meste Banská Bystrica). Rovnako sa v uvedených horských obciach prejavuje najvyššia hustota zariadení v prepočte na 100 obyvateľov.

Potreby udržateľnosti najmä v oblasti mobility sa prejavujú aj v rozvinutejších lokalitách letnej rekreácie spojenej s pobytom pri vode a niektorých kúpeľných mestách. Okrem uvedených miest s počtom návštevníkov viac ako 50-tisíc ročne sa tieto potreby prejavujú už aj v iných, menších mestských centrách, napríklad v Kremnici alebo v blízkosti prírodných lokalít a chránených území (CHKO Štiavnické vrchy, Národný park Muránska planina, Kremnické vrchy a i.)

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa: Krajská organizácia cestovného ruchu Banskobystrický kraj Turizmus, Rozvojová agentúra Banskobystrického samosprávneho kraja, n.o. a Aevis n.o. (2021), Koncepcia rozvoja prírodného cestovného ruchu v Banskobystrickom kraji do roku 2030.

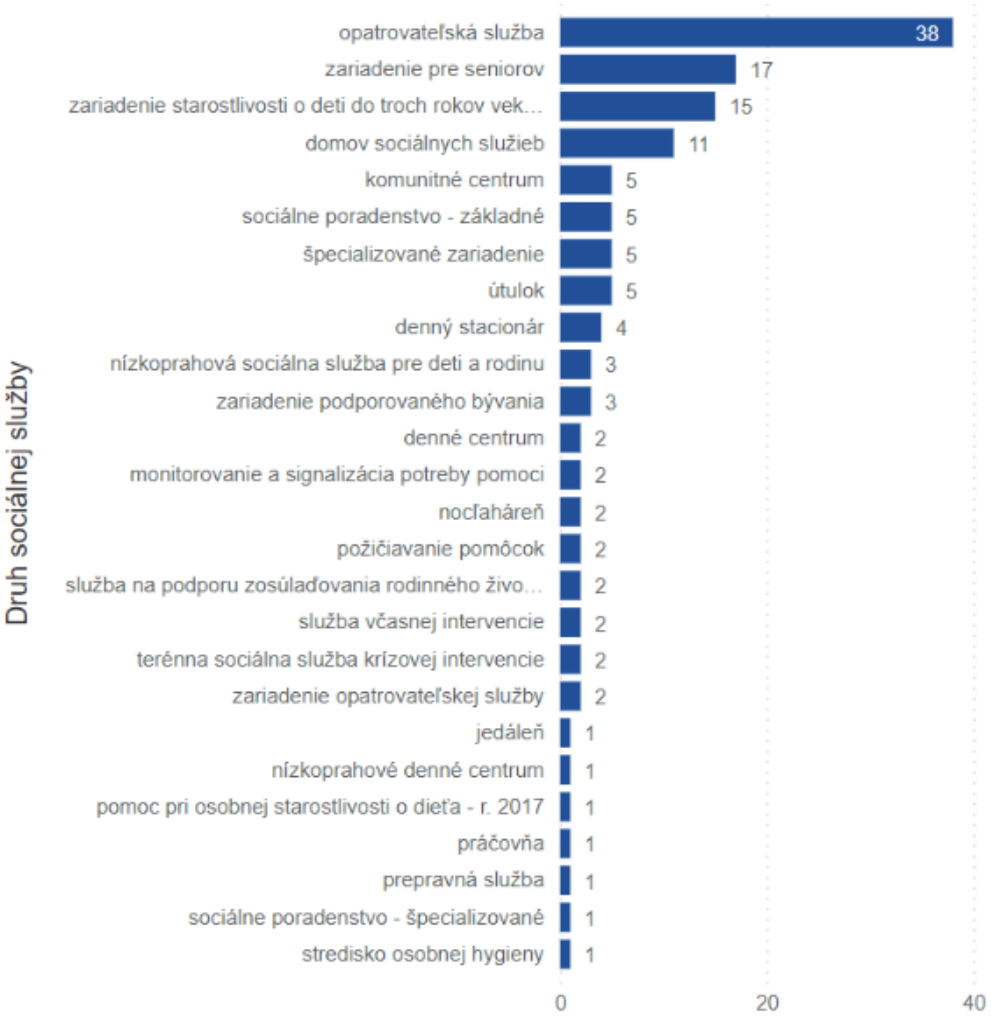
Príloha 7: Životná úroveň a sociálna inklúzia

Mapa 51: Prehľad foriem sociálnych služieb v SPR Banská Bystrica – Brezno

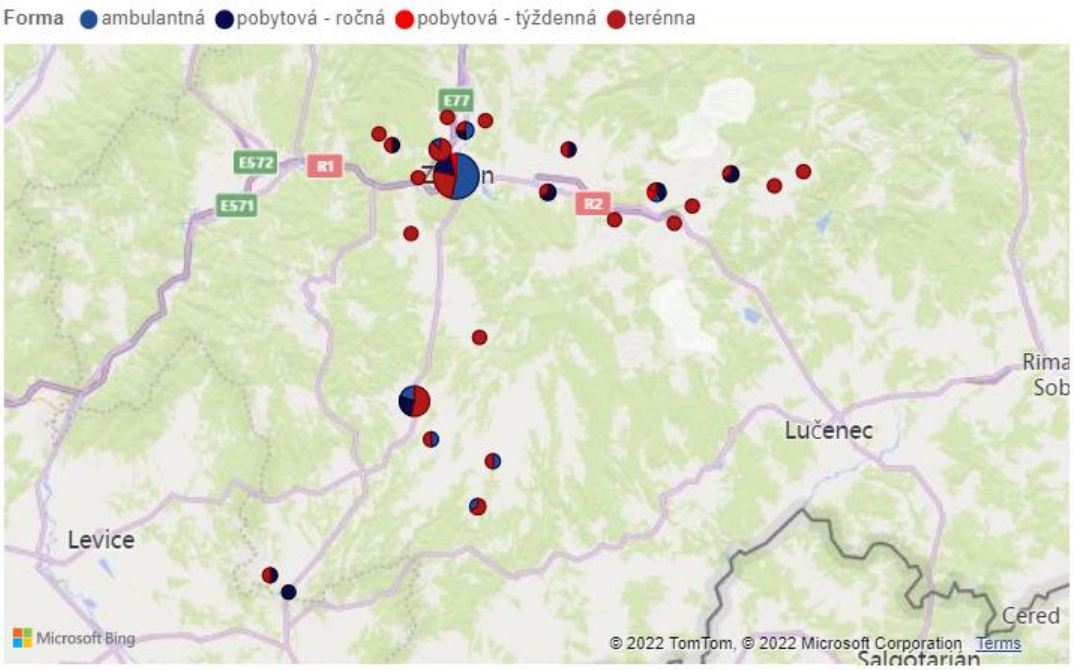
Zdroj: e-VUC, 31. 3. 2020

Graf 133: Prehľad druhov sociálnych služieb v SPR Banská Bystrica – Brezno

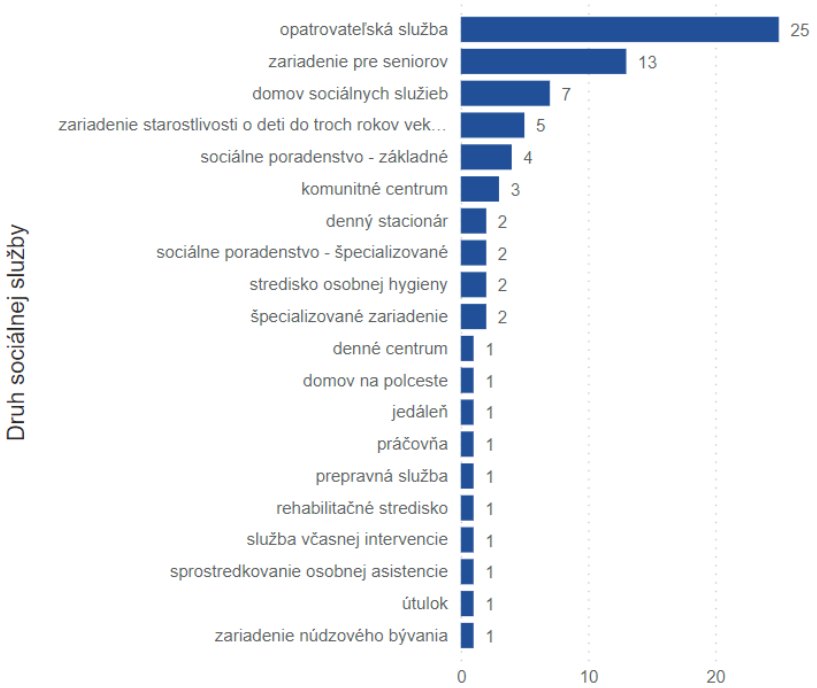
Zdroj: e-VUC, 31. 3. 2020

Mapa 52: Prehľad foriem sociálnych služieb v SPR Zvolen – Detva – Krupina

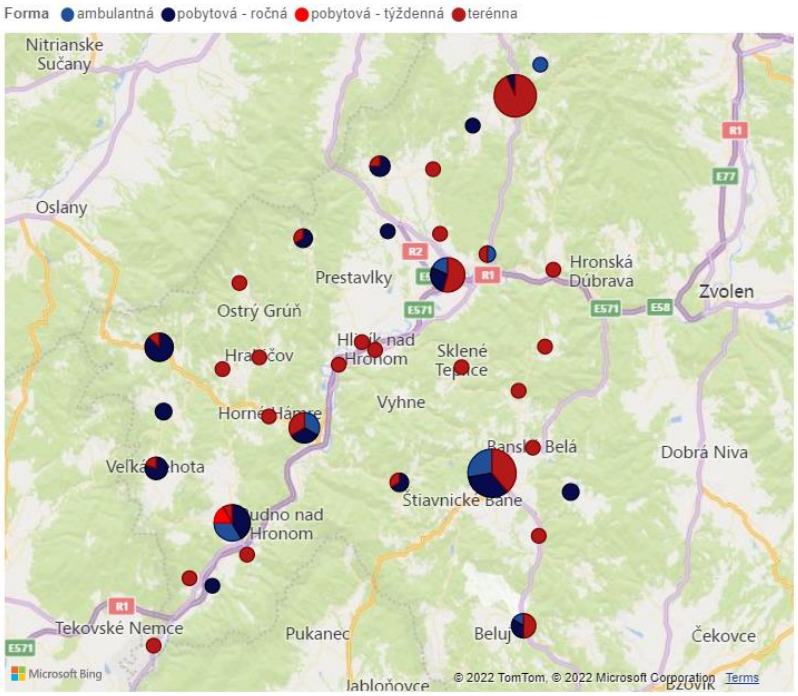
Zdroj: e-VUC, 31. 3. 2020

Graf 134: Prehľad druhov sociálnych služieb v SPR Zvolen – Detva – Krupina

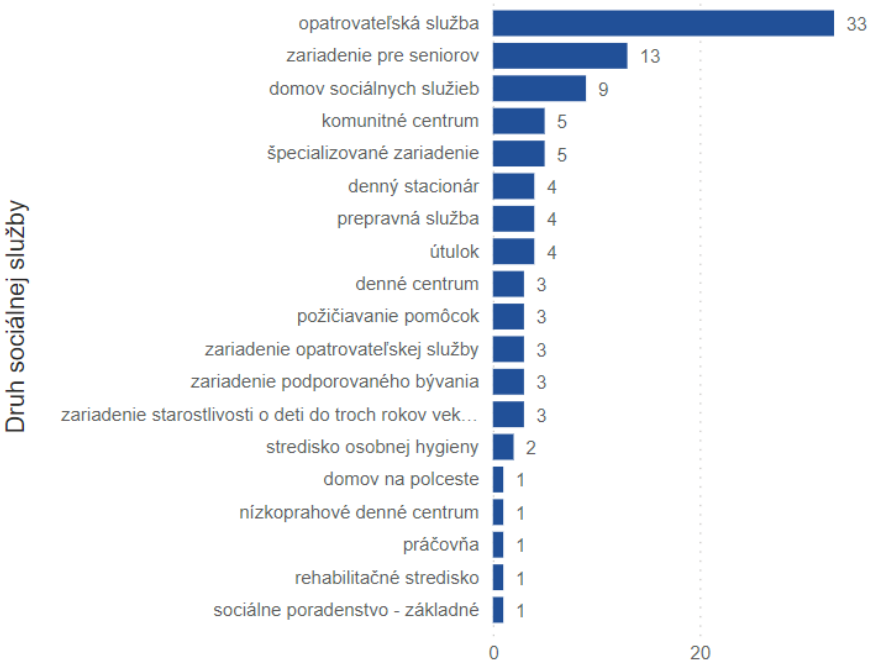
Zdroj: e-VUC, 31. 3. 2020

Mapa 53: Prehľad foriem sociálnych služieb v SPR Banská Štiavnica – Žarnovica – Žiar nad Hronom

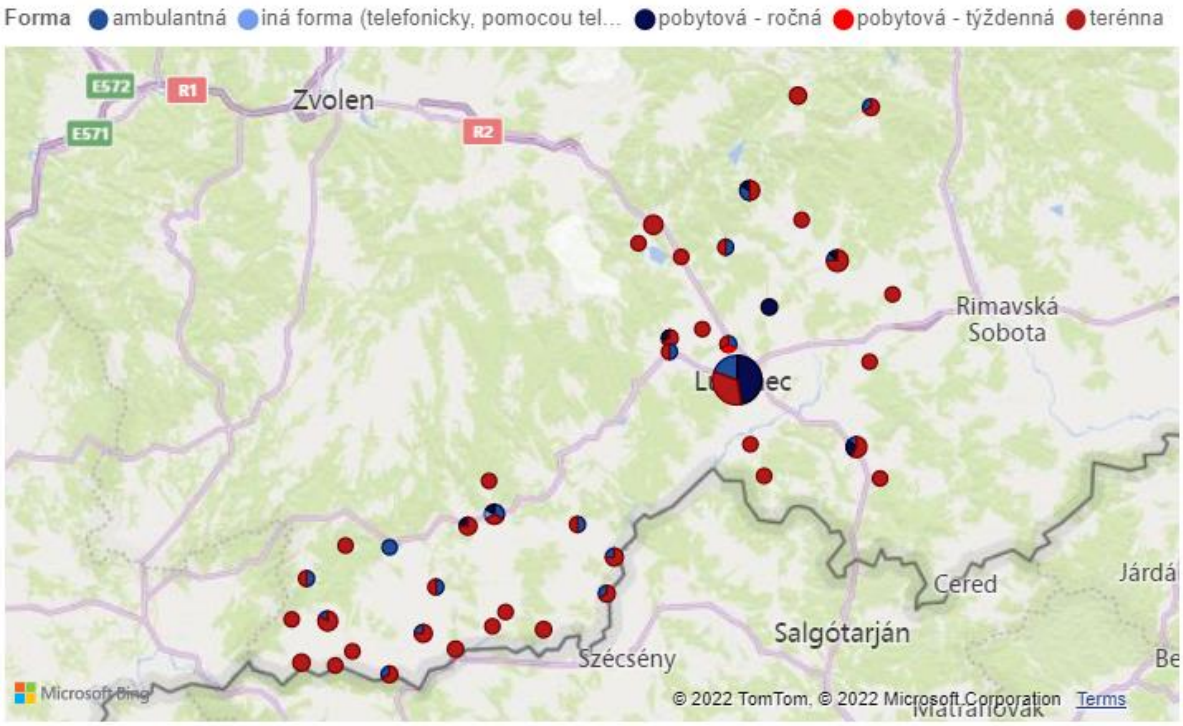
Zdroj: e-VUC, 31. 3. 2020

Graf 135: Prehľad druhov sociálnych služieb v SPR Banská Štiavnica – Žarnovica – Žiar nad Hronom

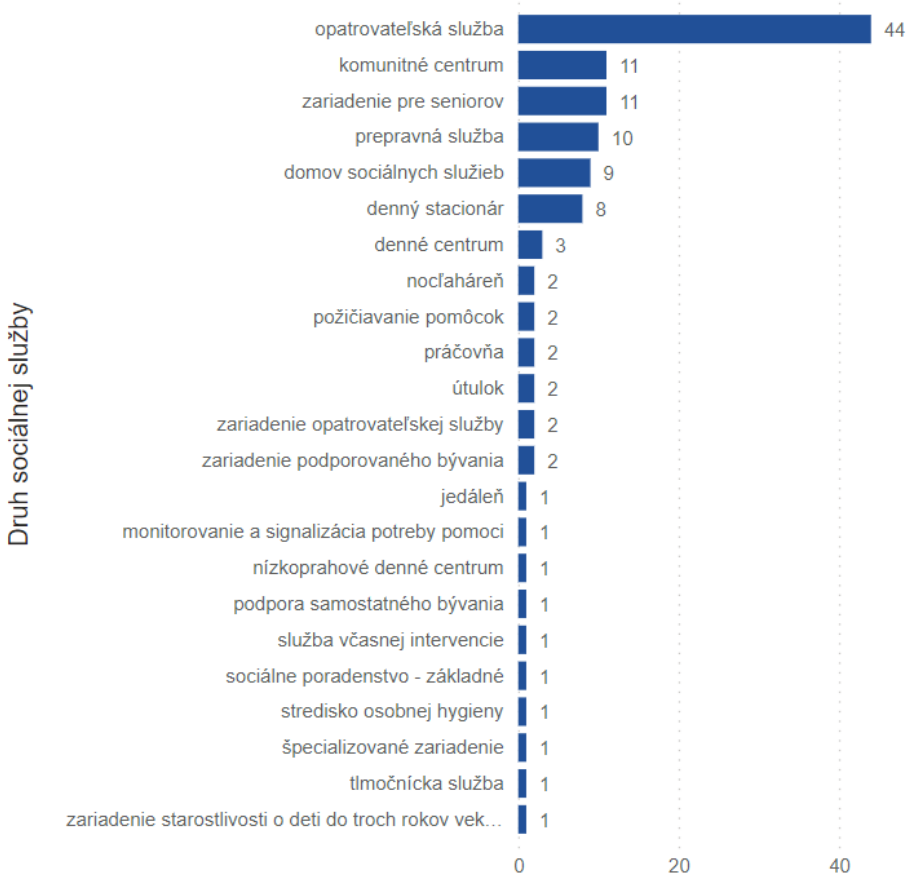
Zdroj: e-VUC, 31. 3. 2020

Mapa 54: Prehľad foriem sociálnych služieb v SPR Lučenec – Veľký Krtíš - Poltár

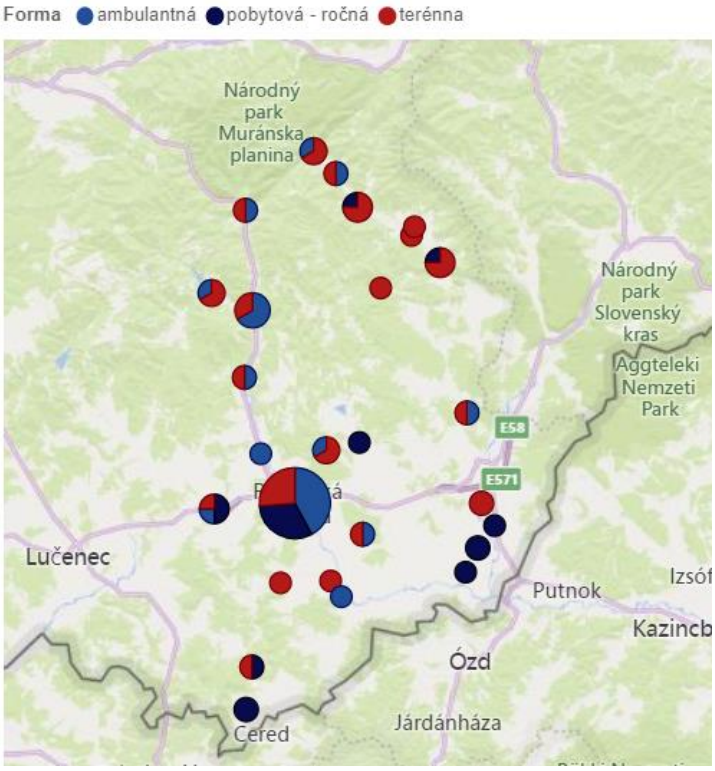
Zdroj: e-VUC, 31. 3. 2020

Graf 136: Prehľad druhov sociálnych služieb v SPR Lučenec – Veľký Krtíš - Poltár

Zdroj: e-VUC, 31. 3. 2020

Mapa 55: Prehľad foriem sociálnych služieb SPR RA – RS

Zdroj: e-VUC, 31. 3. 2020

Graf 137: Prehľad druhov sociálnych služieb SPR RA – RS

Zdroj: e-VUC, 31. 3. 2020

Príloha 8: Územno-technická analýza

Tabuľka 78: Prehľad pripojenosti obyvateľstva k verejným vodovodom v jednotlivých okresoch Banskobystrického kraja

OKRES	Počet bývajúcich obyvateľov	Počet zásobovaných obyvateľov	Percento zásobovaných obyvateľov
Banská Bystrica	110925	110510	99,63%
Banská Štiavnica	16136	15512	96,13%
Brezno	61810	61190	98,99%
Detva	32200	27441	85,22%
Krupina	22250	19922	89,54%
Lučenec	73706	53628	72,76%
Poltár	21582	18011	83,45%
Revúca	39869	31932	80,09%
Rimavská Sobota	84313	57935	68,71%
Veľký Krtíš	43844	39955	91,14%
Zvolen	68838	65679	95,41%
Žarnovica	26219	23470	89,51%
Žiar nad Hronom	47051	43380	92,20%

Tabuľka 79: Detailný prehľad pripojenosti obyvateľstva k verejným vodovodom v jednotlivých okresoch Banskobystrického kraja

OKRES	Vodovod je v obci alebo jej časti	Vodovod je v obci alebo jej časti a stavia sa ďalej	Vodovod v obci nie je	Vodovod v obci nie je ale je rozostavaný	Celkový súčet
Banská Bystrica	42				42
Banská Štiavnica	13		2		15
Brezno	30				30
Detva	13		2		15
Krupina	32		3	1	36
Lučenec	29	1	15	12	57
Poltár	17		4	1	22
Revúca	34	2	5	1	42
Rimavská Sobota	66		41		107
Veľký Krtíš	63	1	5	2	71
Zvolen	23		3		26
Žarnovica	14	1	3		18
Žiar nad Hronom	29	2	2	2	35
Celkový súčet	405	7	85	19	516

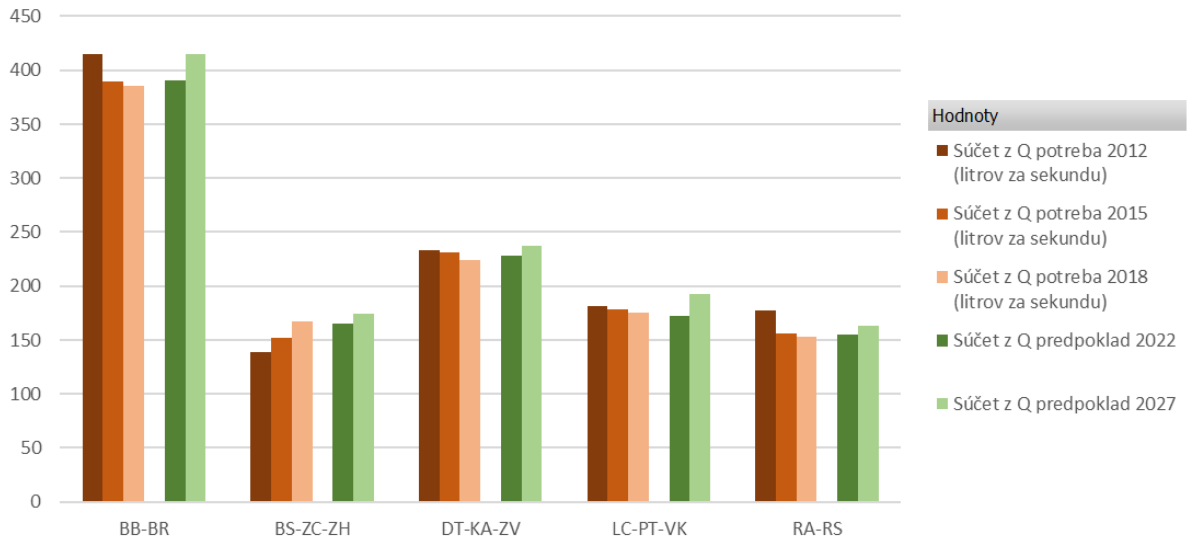
Tabuľka 80: Prehľad pripojenosti obyvateľstva k verejným vodovodom v jednotlivých SPR Banskobystrického kraja

SPR	Počet bývajúcich obyvateľov	Počet zásobovaných obyvateľov	Percento zásobovaných obyvateľov (priemer za SPR)
BB-BR	172 735	171 700	99,41%
BS-ZC-ZH	89 406	82 362	92,12%
DT-KA-ZV	123 288	113 042	91,69%
LC-PT-VK	139 132	111 594	80,21%
RA-RS	124 182	89 867	72,37%
Celkový súčet	648 743	568 565	87,67%

Tabuľka 81: Detailný prehľad pripojenosti obyvateľstva k verejným vodovodom v jednotlivých SPR Banskobystrického kraja

SPR	vodovod je v obci alebo jej časti	vodovod je v obci alebo jej časti a stavia sa ďalej	345vodovod v obci nie je	vodovod v obci nie je ale je rozostavaný	Celkový súčet
BB-BR	72				72
BS-ZC-ZH	56	3	7	2	68
DT-KA-ZV	68		8	1	77
LC-PT-VK	109	2	24	15	150
RA-RS	100	2	46	1	149
Celkový súčet	405	7	85	19	516

Graf 138: Minulý vývoj spotreby vody vrátane predikcie spotreby vody v rokoch 2022 a 2027 v SPR Banskobystrického kraja v Q (litroch za sekundu)

345

Zoznam grafov

Graf 1: Porovnanie krajov SR podľa rozlohy a počtu obyvateľov žijúcich v jednotlivých krajoch (rok 2020) 25
Graf 2: Rozpočet BBSK 2021 35
Graf 3: Otvorenosť BBSK podľa hodnotenia TIS 2020 36
Graf 4: Zastúpenie mimovládnych a neziskových organizácií v jednotlivých okresoch 39
Graf 5: Štruktúra obyvateľov vysťahovaných z BB kraja podľa veku 42
Graf 6: Štruktúra obyvateľov vysťahovaných z BB kraja podľa dosiahnutého vzdelania 42
Graf 7: Národnostné zloženie obyvateľov 43
Graf 8: Percentuálny podiel obyvateľov s vysokoškolským vzdelaním 44
Graf 9: Percentuálny podiel obyvateľov bez vzdelania alebo so základným vzdelaním 44
Graf 10: Vývoj počtu detí v materských školách v BB kraji 46
Graf 11: Vývoj počtu detí v predškolskom veku (0-5 rokov) 46
Graf 12: Podiel 5-ročných v materských školách podľa okresov (%) (2018) 47
Graf 13: Počet miest nevyhnutných na plnú zaškolenosť 5-ročných po zohľadnení voľných kapacít a vybudovaní zazmluvnených kapacít 49
Graf 14: Vývoj počtu žiakov v základných školách a počtu detí a mládeže vo veku 6 – 14 rokov v BB kraji 50
Graf 15: Podiel žiakov ZŠ opakujúcich ročník podľa okresov 51
Graf 16: Počet žiakov, ktorí v roku 2018 ukončili školskú dochádzku v 1. – 8. ročníku a nešli na strednú školu 51
Graf 17: Podiel žiakov ZŠ v špeciálnych školách podľa krajov 52
Graf 18: Podiel žiakov ZŠ v špeciálnych školách podľa okresov 53
Graf 19: Vývoj počtu študentov v stredných školách (spolu stredné odborné školy, gymnáziá a konzervatóriá) a počtu mládeže vo veku 15 – 19 rokov v BB kraji 54
Graf 20: Migrácia žiakov v rámci okresov zo základnej na strednú školu 2015 (vľavo) a 2020 (vpravo) 54
Graf 21: Počet žiakov stredných škôl podľa odborov (2020) 55
Graf 22: Vývoj počtu a podielu žiakov na jednotlivých odboroch (2010/2015/2020) 55
Graf 23: Vývoj základných ukazovateľov na vysokých školách v kraji 59
Graf 24: Vysoké školy v Banskobystrickom kraji podľa počtu študentov k 31. 10. 2020 60
Graf 25: Podiel žiakov do 15 rokov navštevujúcich záujmové útvary CVČ podľa okresov 63
Graf 26: Podiel žiakov nad 15 rokov navštevujúcich záujmové útvary CVČ podľa okresov 64
Graf 27: Regionálne HDP v krajoch v mil. eur 67
Graf 28: Hrubá pridaná hodnota v krajoch v mil. eur 67
Graf 29: Počet zamestnancov (vľavo) a počet živnostníkov (vpravo) v Banskobystrickom kraji podľa odvetví (2019) 68
Graf 30: Vývoj počtu zamestnancov a výdavkov na výskum a vývoj v BB kraji (GERD) 75
Graf 31: Výdavky na výskum a vývoj v krajoch v mil. eur 2010 – 2019 75
Graf 32: Vývoj nezamestnanosti v BB kraji 79
Graf 33: Miera nezamestnanosti v okresoch (2020) 79
Graf 34: Porovnanie voľných pracovných miest a uchádzačov o zamestnanie v Banskobystrickom kraji podľa profesie ISCO (2020) 81

Graf 35: Vývoj priemernej mesačnej mzdy v BB kraji 82
Graf 36: Priemerná mesačná mzda 2019 82
Graf 37: Technický stav národných kultúrnych pamiatok v Banskobystrickom kraji. 86
Graf 38: Múzeá, múzejné zariadenia a galérie v strategicko-plánovacích regiónoch....89
Graf 39: Knižnice v strategicko-plánovacích regiónoch. 90
Graf 40: Kultúrno-osvetové zariadenia v regiónoch Banskobystrického kraja. 92
Graf 41: Medziročné tempo rastu prenocovaní v okresoch Banskobystrického kraja a v SR 96
Graf 42: Počet prenocovaní v regiónoch Banskobystrického kraja v roku 2017 a 2019....96
Graf 43: Najlepšie hodnotené atribúty Banskobystrického kraja 96
Graf 44: Rámcové oblasti, v ktorých návštevníci Banskobystrického kraja identifikovali nedostatky 96
Graf 45: Miera rizika príjmovej chudoby 109
Graf 46: Porovnanie príjmovej nerovnosti S80/S20 111
Graf 47 Index rodovej rovnosti na Slovensku 113
Graf 48: Počet sociálnych podnikov podľa krajov 118
Graf 49: Rozloženie sociálnych podnikov v okresoch Banskobystrického kraja 119
Graf 50: Rozdelenie registrovaných poskytovateľov sociálnych služieb v BBSK podľa typu poskytovateľa 120
Graf 51: Rozdelenie registrovaných poskytovateľov podľa formy poskytovania sociálnych služieb v BBSK 121
Graf 52: Počet registrovaných poskytovateľov podľa druhu poskytovaných sociálnych služieb .. 121
Graf 53: Kapacita jaslí v pomere ku počtu detí do 3 rokov veku v BBSK.... 123
Graf 54: Kapacita jaslí v jednotlivých SPR Banskobystrického kraja 124
Graf 55: Vývoj počtu miest vo vybraných druhoch sociálnych služieb 124
Graf 56: Počty lekárskych miest v ambulanciách na 100 000 obyvateľov podľa okresov (2019) .. 126
Graf 57: Prehľad o počte obcí v okresoch podľa ich zaradenia do jednotlivých kategórií dostupnosti k ambulanciám všeobecného lekára (jazda autom z centra obce) 127
Graf 58: Priemerný vek lekárov všeobecných ambulancií 128
Graf 59: Počty lekárskych miest v ambulanciách na 100 000 obyvateľov podľa okresov (2019) .. 129
Graf 60: Ekologický stav tokov v Banskobystrickom kraji (vzhľadom na počet vodných útvarov).132
Graf 61: Chemický stav tokov v Banskobystrickom kraji (vzhľadom na počet vodných útvarov). 133
Graf 62: Percento obyvateľov napojených na verejnú kanalizáciu s ČOV podľa okresov. 135
Graf 63: Napojenie malých obcí na verejnú kanalizáciu podľa krajov (2018). 136
Graf 64: Využitie pôdy v Banskobystrickom kraji. 142
Graf 65: Využitie pôdy podľa okresov. 142
Graf 66: Výmera znevýhodnených oblastí poľnohospodárskej produkcie v SPR. 145
Graf 67: Podiel jednotlivých kategórii lesa: hospodárske, ochranné, osobitného určenia v okresoch (2019). 147
Graf 68: Porovnanie priemernej ročnej teploty v roku 2020 ku klimatickému normálu 1961 – 1990. 151
Graf 69: Kolísanie objemu vody v oblasti Slovenska na základe údajov zo satelitov. 152
Graf 70: Porovnanie emisií z rôznych zdrojov v zóne Banskobystrický kraj (bodové zdroje zahŕňajú zdroje NEIS). 155
Graf 71: Podiel úmrtí spôsobený znečistením ovzdušia. 159
Graf 72: Množstvo komunálneho odpadu a miera triedenia v jednotlivých okresoch v roku 2019 161
Graf 73: Podiel odvetví na produkcií emisií skleníkových plynov na Slovensku.... 164

Graf 74: Rast počtu automobilov v BBSK (kategórie M1 a N1) 166
Graf 75: Minulý vývoj spotreby vody vrátane predikcie spotreby vody v rokoch 2022 a 2027 v SPR Banskobystrického kraja v Q (litroch za sekundu) 172
Graf 76: Domácnosti a ich pokrytie internetom podľa rýchlosti prenosu 174
Graf 77: Využitie internetu v krajinách EÚ v r. 2019 za posledné 3 mesiace (% z celkového počtu domácností) 177
Graf 78: Počet širokopásmových pripojení na internet v pevnej sieti podľa technológií prístupu 177
Graf 79: Percentuálne rozdelenie širokopásmových pripojení na internet podľa technológií v pevnej sieti 178
Graf 80: Vývoj počtu zistených trestných činov a ich objasnenosti v SR (kriminalita celkom) v rokoch 2015 – 2021 181
Graf 81: Vývoj počtu zistených trestných činov a ich objasnenosti v Banskobystrickom kraji (kriminalita celkom) v rokoch 2015 – 2021 182
Graf 82: Pokles cestujúcich a úhrada straty v PAD v Banskobystrickom kraji v 2009 – 2018 186
Graf 83: Vývoj počtu evidovaných osobných vozidiel v Banskobystrickom kraji 188
Graf 84: Vývoj počtu evidovaných nákladných vozidiel v Banskobystrickom kraji 189
Graf 85: Počet evidovaných vozidiel kat. M1 (osobné autá) a N1 (dodávky) s elektropohonom a vodíkovým pohonom v okresoch k 9. 3. 2021 191
Graf 86: Trhový podiel automobilov s alternatívnym pohonom podľa krajín (2019) 192
Graf 87: Prepravené osoby v cestnej verejnej doprave 192
Graf 88: Prepravené osoby v cestnej verejnej doprave v 2019 – porovnanie krajov 193
Graf 89: Stav ciest I. triedy podľa SPR 204
Graf 90: Stav ciest II. a III. triedy v Banskobystrickom kraji podľa SPR 206
Graf 91: Stav mostov na cestách II. a III. triedy 208
Graf 92: Stav mostov na cestách I., II. a III. triedy podľa SPR 208
Graf 93: Počet dopravných nehôd podľa kategórií 209
Graf 94: Dopravné nehody podľa účastníkov v BBSK v r. 2015 – 2020 (zdroj údajov: R-PUM) 210
Graf 95: Dopravné nehody s následkom na živote alebo zdraví v BBSK v r. 2019 210
Graf 96: Porovnanie prevládajúceho osídlenia v Banskobystrickom kraji po jednotlivých okresoch, resp. SPR (stĺpce znázorňujú počet obyvateľov žijúcich v mestách, resp. na vidieku ; čísla uvádzajú počet sídel 239
Graf 97: Vývoj priemerného veku obyvateľov Banskobystrického kraja od roku 2010 a jeho prognóza do roku 2035. 240
Graf 98: Demografický strom – zobrazenie vekového zloženia obyvateľstva Banskobystrického kraja, rok 2020 241
Graf 99: Vzťah medzi obvyklým pobytom (zvislá os) a nezamestnanosťou (vodorovná os vľavo) a priemernou mzdou (vodorovná os vpravo) 242
Graf 100: Motívy odchodu mladých z kraja 242
Graf 101: Počet detí v materských školách a počet detí v predškolskom veku v SPR (2019) 243
Graf 102: Porovnanie počtu žiakov základných škôl a počtu detí vo veku 6 – 14 rokov v SPR (2020) 243
Graf 103: Úspešnosť v IT fitness teste pre ZŠ podľa krajov (v %, rok 2020) 244
Graf 104: Porovnanie počtu študentov stredných škôl v SPR (2020) 244
Graf 105: TOP 10 skupín odborov stredných škôl podľa počtu študentov (2020) 245
Graf 106: Vývoj počtu a podielu žiakov na jednotlivých odboroch (2010/2015/2020) 246
Graf 107: Štruktúra voľných pracovných miest a uchádzačov o zamestnanie v Banskobystrickom kraji podľa profesie (2020) 246

Graf 108: Počet študentov na fakultách vysokých škôl v Banskobystrickom kraji podľa formy štúdia (E- externá, D- denná) k 31. 10. 2020 247
Graf 109: Počet študentov na fakultách vysokých škôl v Banskobystrickom kraji podľa štátneho občianstva študentov k 31. 10. 2020 247
Graf 110: Počet prihlášok na vysokých školách sídliacich v Banskobystrickom kraji podľa krajov trvalého bydliska uchádzačov o štúdium (2019) 248
Graf 111: Stav ciest II. a III. triedy v SR podľa krajov (spracované na základe údajov z CDB) 254
Graf 112 : Prognóza priemernej intenzity dopravy v Banskobystrickom kraji na cestách I. triedy – ľahké vozidlá 254
Graf 113: Prognóza priemernej intenzity dopravy v Banskobystrickom kraji na cestách I. triedy – ťažké vozidlá 255
Graf 114: Odchody z Banskobystrického kraja podľa krajov za vzorový mesiac marec 2019 258
Graf 115: Príchody do Banskobystrického kraja podľa krajov za vzorový mesiac (Zdroj: R-PUM) 259
Graf 116: Odchody z Banskobystrického kraja podľa krajov za vzorový deň 259
Graf 117: Príchody do Banskobystrického kraja podľa krajov za vzorový deň 260
Graf 118: Stav počtu evidovaných osobných vozidiel v Banskobystrickom kraji (Spracované na základe zdroja údajov z MV SR) 261
Graf 119: Stav počtu evidovaných nákladných vozidiel v Banskobystrickom kraji (Spracované na základe zdroja údajov z MV SR) 261
Graf 120: Index inovačného potenciálu krajov SIEA 270
Graf 121: Hodnotenie inovačného potenciálu stredného Slovenska (Banskobystrický a Žilinský kraj) 271
Graf 122: Index digitálnej ekonomiky 272
Graf 123: Stavebno-technický stav NNKP podľa druhového určenia NNKP v Banskobystrickom kraji. 274
Graf 124: Počet návštevníkov múzeí na Slovensku podľa krajov. 277
Graf 125: Počet návštevníkov múzeí a galérií v Banskobystrickom kraji. 277
Graf 126: Medziročné tempo rastu počtu návštevníkov múzeí v SR podľa krajov. 278
Graf 127: Podiel múzeí v krajoch SR na návštevnosti múzeí v SR (2019). 278
Graf 128: Počet zbierkových predmetov múzeí v Banskobystrickom kraji. 278
Graf 129: Počet zbierkových predmetov galérií v Banskobystrickom kraji. 278
Graf 130: Aktívni používatelia knižníc na Slovensku podľa kraja. 279
Graf 131: Počet kultúrno-osvetových zariadení v Banskobystrickom kraji podľa činnosti (2021) 281
Graf 132: Počet návštevníkov divadiel v Banskobystrickom kraji podľa typu predstavenia. 282
Graf 133: Prehľad druhov sociálnych služieb v SPR Banská Bystrica – Brezno 296
Graf 134: Prehľad druhov sociálnych služieb v SPR Zvolen – Detva – Krupina 297
Graf 135: Prehľad druhov sociálnych služieb v SPR Banská Štiavnica – Žarnovica – Žiar nad Hronom 298
Graf 136: Prehľad druhov sociálnych služieb v SPR Lučenec – Veľký Krtíš – Poltár 299
Graf 137: Prehľad druhov sociálnych služieb SPR RA – RS 300
Graf 138: Minulý vývoj spotreby vody vrátane predikcie spotreby vody v rokoch 2022 a 2027 v SPR Banskobystrického kraja v Q (litroch za sekundu) 302

Zoznam tabuliek

Tabuľka 1: Počty sídiel a obyvateľov podľa typu osídlenia 26
Tabuľka 2: Memorandá o spolupráci medzi partnermi v rámci Slovenska 32
Tabuľka 3: Rozpočtové výdavky územnej samosprávy za rok 2020 34
Tabuľka 4: Indikátory pre Európsky vzdelávací priestor v oblasti zručností (Európsky program zručností) 61
Tabuľka 5: Počet subjektov v odvetviach KKP v Banskobystrickom kraji (2021) 72
Tabuľka 6: Počet múzeí v Banskobystrickom kraji a ich pracovísk (lokalít sprístupnených pre návštevníka) podľa zriaďovateľa v roku 2021. 88
Tabuľka 7: Aktivity s prierezovým príspevkom k riešeniu výziev kraja v environmentálnej, sociálnej a ekonomickej oblasti nad rámec rozvoja služieb v cestovnom ruchu. 104
Tabuľka 8: Prehľad oblastí spolupráce v cestovnom ruchu v Banskobystrickom kraji 107
Tabuľka 9: Zoznam potravinových púští v BB kraji 112
Tabuľka 10: Rozdelenie rómskeho obyvateľstva v krajoch SR podľa úrovne segregácie rómskych osád 116
Tabuľka 11: Počet a kapacita zariadení sociálnych služieb v okresoch Banskobystrického kraja k 31. 12. 2020 122
Tabuľka 12: Funkčné využitie degradovaných ekosystémov BBSK 145
Tabuľka 13: Oblasti riadenia kvality ovzdušia (ORKO) vymedzené pre zónu Banskobystrický kraj na rok 2021 a sledované znečisťujúce látky. 155
Tabuľka 14: Najväčší znečisťovatelia ovzdušia v sektore priemysel. 156
Tabuľka 15: Prehľad pripojenosti obyvateľstva k verejným vodovodom v jednotlivých SPR Banskobystrického kraja 170
Tabuľka 16: Prehľad pripojenosti obyvateľstva k verejným vodovodom v jednotlivých okresoch Banskobystrického kraja 171
Tabuľka 17: Detailný prehľad pripojenosti obyvateľstva k verejným vodovodom v jednotlivých SPR Banskobystrického kraja 171
Tabuľka 18: Pripojiteľnosť – Slovensko a EÚ (DESI) 176
Tabuľka 19: Používané typy internetového pripojenia v domácnostiach – porovnanie SR a BBSK za rok 2019 (percentuálny podiel z počtu domácností s pripojením na internet).... 176
Tabuľka 20: Absolútny počet zistených trestných činov (kriminalita celkovo), po rokoch, v jednotlivých krajoch a celej SR 179
Tabuľka 21: Relatívny počet zistených trestných činov (kriminalita celkovo) na 10 000 obyvateľov po rokoch v jednotlivých krajoch a celej SR 180
Tabuľka 22 : Objasnenosť zistených trestných činov (kriminalita celkovo) po rokoch v jednotlivých krajoch a celej SR 181
Tabuľka 23: Nedobudované úseky rýchlostných ciest patriacich do alebo pripojených na TEN-T po SPR 202
Tabuľka 24: Prehľad bežných a kapitálových výdavkov BBSK v súvislosti s novými stavbami a technickým zhodnotením cestnej siete 207
Tabuľka 25: Stavebný stav mostov v správe BBSK 207
Tabuľka 26: Prehľad administratívneho členenia Banskobystrického kraja – štruktúra okresov z hľadiska počtu združených obcí, počtu trvale bývajúcich obyvateľov k 30. 6. (2020) a rozlohy v km^2 237

Tabuľka 27: Prehľad administratívneho členenia Banskobystrického kraja – SPR, UMR – z hľadiska počtu združených obcí, počtu trvale bývajúcich obyvateľov k 30. 6. (2020) a rozlohy v km^2 237
Tabuľka 28: Zoznam mikroregiónov na území BBSK vrátane počtu združených obcí, trvale bývajúcich obyvateľov k 30. 6. (2020) a rozlohy v km^2 238
Tabuľka 29: Počet sídel (mestského a vidieckeho typu) a trvale bývajúce obyvateľstvo vrátane percentuálneho zastúpenia k 30. 6. (2020) v Banskobystrickom kraji po jednotlivých okresoch, resp. SPR 239
Tabuľka 30: Veľkostné kategórie obcí podľa počtu obyvateľov (počet obyvateľov – DO) po okresoch a SPR 240
Tabuľka 31: Počet nezamestnaných absolventov učebných odborov v sezóne 2019/2020 245
Tabuľka 32: Počet prihlásených, prijatých a zapísaných študentov na VŠ (2019) 248
Tabuľka 33: Veľkoplošné chránené územia (VCHÚ) na území Banskobystrického kraja 249
Tabuľka 34: Výmera jednotlivých kategórií lesa v stupňoch ochrany 249
Tabuľka 35: DÍžky ciest – štatistika za kraj, okresy a SPR 250
Tabuľka 36: DÍžky ciest – Porovnanie kraje 250
Tabuľka 37: Stav ciest I. triedy v SR podľa správcov (spracované na základe údajov z CDB) 251
Tabuľka 38: Stav ciest I., II. a III. triedy v Banskobystrickom kraji podľa SPR (spracované na základe údajov z CDB) 252
Tabuľka 39: Stav ciest II. a III. triedy v SR podľa krajov (spracované na základe údajov z CDB) 253
Tabuľka 40: DÍžka železničných tratí (dráhy, mosty) vyžadujúcich opravu (uvedenie do pôvodného stavu) 255
Tabuľka 41: Trate vedúce cez územie Banskobystrického kraja a ich charakteristika 256
Tabuľka 42: Počet ŽST vyžadujúcich komplexnú rekonštrukciu z hľadiska výpravných budov/zastávok v rámci Banskobystrického kraja 257
Tabuľka 43: Analýza mobility cestujúcich v železničnej doprave – mobilita cestujúcich do/z vybraných staníc – Odchody z vybraných staníc za vzorový mesiac a príchody do vybraných staníc za vzorový mesiac 260
Tabuľka 44: Vetvy Kostrovej siete cyklistických komunikácií Banskobystrického kraja 262
Tabuľka 45: Dostupnosť okresného mesta z miest a obcí daného okresu jazdou autom 263
Tabuľka 46: dostupnosť miest a obcí ku križovatke (privádzaču) rýchlostnej cesty jazdou autom 264
Tabuľka 47: Dostupnosť miest a obcí k železničnej stanici jazdou autom 264
Tabuľka 48: Dostupnosť miest a obcí k železničnej stanici jazdou bicyklom 265
Tabuľka 49: Dostupnosť miest a obcí k policajnej stanici jazdou autom 265
Tabuľka 50: Dostupnosť miest a obcí k hasičskej stanici jazdou autom 266
Tabuľka 51: Zamestnanosť v high-tech odvetviach 267
Tabuľka 52: Zamestnanosť v odvetviach podľa produkcie pridanej hodnoty v BB kraji 268
Tabuľka 53: Verejné výskumné a vývojové inštitúcie v Banskobystrickom kraji 269
Tabuľka 54: Kultúrne inštitúcie v zriaďovateľskej pôsobnosti BBSK. 273
Tabuľka 55: Počet NNKP podľa primárneho druhového členenia v Banskobystrickom kraji. 273
Tabuľka 56: Počet NNKP (pamiatkových objektov) podľa primárneho druhového členenia pamiatkových objektov v Banskobystrickom kraji. 274
Tabuľka 57: Múzeá so sídlom v Banskobystrickom kraji (2021) podľa zriaďovateľa. 275
Tabuľka 58: Múzejné zariadenia v Banskobystrickom kraji (2021). 276
Tabuľka 59: Činnosť kultúrno-osvetových zariadení (legenda) 279
Tabuľka 60: Kultúrno-osvetové zariadenia v Banskobystrickom kraji a ich činnosť. 280
Tabuľka 61: Počet divadiel a ich kapacita v Banskobystrickom kraji v roku 2019 281

Tabuľka 62: Divadlá v Banskobystrickom kraji 282
Tabuľka 63: Výkony divadiel v Banskobystrickom kraji v roku 2019 podľa typu predstavenia. 282
Tabuľka 64: Stupeň využívania rozvojového potenciálu a rozsahu ponuky produktov a služieb v regiónoch Banskobystrického kraja (legenda) 285
Tabuľka 65: Kultúrno-historický potenciál s príspevkom k tvorbe ponuky v kultúrno-poznávacom cestovnom ruchu 285
Tabuľka 66: Príklady rozvíjaných kultúrnych trás a inej tematickej destinačnej ponuky v kultúrno-poznávacom cestovnom ruchu na území Banskobystrického kraja 286
Tabuľka 67: Základná charakteristika geoparkov na území Banskobystrického kraja 287
Tabuľka 68: Prírodný potenciál s príspevkom k rozvoju prírodného cestovného ruchu 288
Tabuľka 69: Spoznávanie prírody spojené s pohybom na trasách 288
Tabuľka 70: Aktivity spojené s regionálnou poľnohospodárskou a potravinárskou produkciou a vidieckym a inými formami udržateľného cestovného ruchu. 289
Tabuľka 71: Šport a dobrodružstvo – letné športy a mimo sezónne aktivity 290
Tabuľka 72: Šport a dobrodružstvo – zimné športy a celoročné strediská športov 290
Tabuľka 73: Letná rekreácia a pobyt pri vode 291
Tabuľka 74: Potenciál pre rozvoj zdravotného cestovného ruchu 291
Tabuľka 75: Prírodné liečebné kúpele v Banskobystrickom kraji 292
Tabuľka 76: Infraštruktúra služieb, zázemie a potenciál pre rozvoj MICE do roku 2030 292
Tabuľka 77: Intenzita prenocovaní a hustota ubytovacích kapacít v obciach s počtom prenocovaní vyšším ako 50-tisíc ročne (2019) 293
Tabuľka 78: Prehľad pripojenosti obyvateľstva k verejným vodovodom v jednotlivých okresoch Banskobystrického kraja 301
Tabuľka 79: Detailný prehľad pripojenosti obyvateľstva k verejným vodovodom v jednotlivých okresoch Banskobystrického kraja 301
Tabuľka 80: Prehľad pripojenosti obyvateľstva k verejným vodovodom v jednotlivých SPR Banskobystrického kraja 302
Tabuľka 81: Detailný prehľad pripojenosti obyvateľstva k verejným vodovodom v jednotlivých SPR Banskobystrického kraja 302

Zoznam máp

Mapa 1: Administratívne členenie Banskobystrického kraja 24
Mapa 2: Veľkostné kategórie sídel na území Banskobystrického kraja 27
Mapa 3: SPR a UMR na území Banskobystrického kraja 28
Mapa 4: Mikroregióny na území Banskobystrického kraja 29
Mapa 5: MAS a VSP v Banskobystrickom kraji 30
Mapa 6: Oblastné organizácie cestovného ruchu 31
Mapa 7: Podiel detí v MŠ z celkovej populácie 3- až 5-ročných detí v jednotlivých okresoch kraja (2020) 47
Mapa 8: Počet nevybavených žiadostí o umiestnenie na MŠ, ktorým nebolo vyhovené pre nedostatok miesta za predchádzajúci školský rok (2020) 48
Mapa 9: Zastúpenie KKP v Banskobystrickom kraji 73
Mapa 10: Verejné výskumné a vývojové inštitúcie v Banskobystrickom kraji 76
Mapa 11: Národné kultúrne pamiatky v Banskobystrickom kraji. 86

Mapa 12: Múzeá, múzejné zariadenia a galérie v Banskobystrickom kraji a ich lokalizácia. 89
Mapa 13: Knižnice v Banskobystrickom kraji. 90
Mapa 14: Kultúrno-osvetové zariadenia v Banskobystrickom kraji 92
Mapa 15: Počet prenocovaní v Banskobystrickom kraji (2019). 95
Mapa 16: Turistické trasy v Banskobystrickom kraji (2021). 99
Mapa 17: Cykloturistické trasy v Banskobystrickom kraji (2021). 100
Mapa 18: Značky regionálnych produktov v BBSK v roku 2019 102
Mapa 19: Počet stálych lôžok v ubytovacích zariadeniach v Banskobystrickom kraji (2019). 103
Mapa 20: Širšie územie pre tvorbu ponuky OOCR v Banskobystrickom kraji 106
Mapa 21: Rozloženie rómskeho obyvateľstva v BBSK 115
Mapa 22: Podiel rómskych komunít na celkovom počte obyvateľov obcí 116
Mapa 23: Zobrazenie typu sídel MRK v BBSK 117
Mapa 24: Ekologický stav a potenciál vodných útvarov v Banskobystrickom kraji..... 132
Mapa 25: Narušenie pozdĺžnej spojitosti riek a biotopov – rok 2020..... 134
Mapa 26: Vhodnosť územia pre koreňové ČOV..... 137
Mapa 27: Územia sústavy Natura 2000 a chránené stromy v Banskobystrickom kraji. 138
Mapa 28: Národná sústava chránených území, chránené vtáčie územia a územia medzinárodného významu a ich prienik s geoparkami v Banskobystrickom kraji. 139
Mapa 29: Kritické miesta z hľadiska migrácie živočíchov (2020). 141
Mapa 30: Stav územno-plánovacej dokumentácie v mestách a obciach Banskobystrického kraja..... 144
Mapa 31: Zastúpenie smrečín v lesných porastoch Banskobystrického kraja..... 148
Mapa 32: Intenzita sucha na Slovensku dňa 26. apríla 2020. 153
Mapa 33: Národná monitorovacia sieť kvality ovzdušia v roku 2019 na území Banskobystrického kraja..... 154
Mapa 34: Počet dní s prekročením limitnej hodnoty pre 24-hodinovú koncentráciu PM_{10} v roku 2019. Modrá čiara ohraničuje územie s prekročenou limitnou hodnotou. 156
Mapa 35: Oblasti ohrozené zhoršenou kvalitou ovzdušia a oblasti s rizikom zhoršenej kvality ovzdušia..... 158
Mapa 36: Podiel obyvateľov zásobovaných z verejných vodovodov v roku 2018..... 170
Mapa 37: Kostrová sieť cyklistických komunikácií – 15 vetiev 198
Mapa 38: Cestná sieť Banskobystrického kraja 199
Mapa 39: Mapa železničnej siete na území Banskobystrického kraja..... 214
Mapa 40: Dopravnej dostupnosti obcí okresov do okresného mesta 216
Mapa 41: Dostupnosť obcí Banskobystrického kraja k privádzačom rýchlostných ciest 218
Mapa 42: Dostupnosť z centra obce k najbližšej železničnej stanici – jazda autom..... 220
Mapa 43: Dostupnosť z centra obce k najbližšej železničnej stanici – jazda na bicykli 221
Mapa 44: Dostupnosť obcí Banskobystrického kraja k najbližšej policajnej stanici 222
Mapa 45: Dostupnosť obcí Banskobystrického kraja k najbližšej hasičskej stanici 223
Mapa 46: Čistá zmena medzi obvyklým a trvalým pobytom v obciach..... 241
Mapa 47: Kostrová sieť cyklistických komunikácií Banskobystrického kraja..... 262
Mapa 48: Pamiatkové rezervácie a pamiatkové zóny v Banskobystrickom kraji 275
Mapa 49: Výberový súbor návštevníckeho prieskumu realizovaného v destináciách Banskobystrického kraja v roku 2018..... 284
Mapa 50: Povrchy cykloturistických trás (Passport 2019/2020) 289
Mapa 51: Prehľad formiem sociálnych služieb v SPR Banská Bystrica – Brezno 295
Mapa 52: Prehľad foriem sociálnych služieb v SPR Stred..... 297

Mapa 53: Prehľad foriem sociálnych služieb v SPR Banská Štiavnica – Žarnovica – Žiar nad Hronom 298
Mapa 54: Prehľad foriem sociálnych služieb v SPR Lučenec – Veľký Krtíš – Poltár 299
Mapa 55: Prehľad foriem sociálnych služieb SPR Gemer - Malohont 300

Zoznam obrázkov

Obrázok 1: 5 cieľov Partnerskej dohody na obdobie 2021 – 2027 8
Obrázok 2: Vizuálne porovnanie veľkosti pôdnych blokov v k.ú. Hriňová (vľavo) a k.ú. Ožďany.. 146

Zoznam skratiek použitých v PHSR

ACEA	European Automobile Manufacturers Association
ADOS	Agentúra domácej ošetrovateľskej starostlivosti
AK UMR	Administratívne kapacity územia udržateľného mestského rozvoja
AU	Akadémia umení v Banskej Bystrici
B+R	Bike & Ride (forma kombinovanej prepravy s nadväznosťou cyklistickej dopravy na verejnú hromadnú dopravu)
BA	Bratislava
BaP	benzo(a)pyrén
BAT	Best Available Technology (najlepšie dostupné technológie)
BAU	Business as Usual
BBSK	Banskobystrický samosprávny kraj
Bike point	informačné stredisko na cyklotrase
BS	Banská Štiavnica
BSK	Bratislavský samosprávny kraj
CAF	The Common Assesment Framework (systém hodnotenia kvality)
CAGR	Compound annual growth rate (zložené ročné tempo rastu)
CBP	celkový bežný prírastok
CDB	cestná databanka
CLLD	Community Led Local Development (Miestny rozvoj vedený komunitou)
CNG	stlačený zemný plyn
CO	oxid uhoľnatý
CO_2	oxid uhličitý
COVP	centrum odborného vzdelávania a prípravy
CP	cestovný poriadok
CPS	centrá podnikových služieb
CR	cestovný ruch
CVČ	centrum voľného času
CVTI	Centrum vedecko technických informácií
CZT	centrálne zásobovanie teplom
CŽV	Celoživotné vzdelávanie
ČOV	čistiareň odpadových vôd
D1	diaľnica D1
DE	degradované ekosystémy
DN	dopravná nehoda
DPNB	Do práce na bicykli
DSL	Digital Subscriber Line
DT	Detva
E85	bioethanol
e-bike	elektrobicykel
ECVs	elektricky nabíjateľné vozidlá
EEA	European Environmental Agency (Európska agentúra pre životné prostredie)
EFRR	Európsky fond regionálneho rozvoja
EIA	Environmental Impact Assessment (Posudzovanie vplyvov na životné prostredie)
EK	Európska komisia
EMAS	schéma Spoločenstva pre environmentálne manažérstvo a audit

EO	ekvivalentný obyvateľ
ERTMS	European Rail Traffic Management System (Európsky systém riadenia železničnej dopravy)
ESF	Európsky sociálny fond
EŠIF	Európske štrukturálne a investičné fondy
ETS/EÚ ETS	Emission Trading system (Európsky systém pre obchodovanie s emisiami)
EU SILC	European Union Statistics on Income and Living Conditions (Štatistiky EÚ o príjme a životných podmienkach)
EUROSTAT	The Statistical office of the European Communities (štatistický úrad Európskej únie)
EÚ	Európska únia
EVVO	Environmentálne vzdelávanie, výchova a osveta
EZ	environmentálna záťaž
FCEVs	vozidlá na pohon palivových článkov
FSC	Forest Stewardship Council (certifikácia lesov obhospodarovaných udržateľným spôsobom)
FTE	Full-time Ekvivalent (Ekvivalent plného pracovného úväzku)
FTTX	Fiber to the x
GIS	Geografický informačný systém
GPP	Zelené verejné obstarávanie
HDP	Hrubý domáci produkt
HEVs	Vozidlá s hybridným pohonom
HNV	High Nature Value (poľnohospodárske činnosti podporujúce a spojené s mimoriadne vysokou biodiverzitou)
HUAJA	Hudobná a umelecká akadémia Jána Albrechta v Banskej Štiavnici
CHKO	Chránená krajinná oblasť
CHÚ	chránené územie
IDC	International data corporation
IDS	Integrovaný dopravný systém
IEA	International energy agency (Medzinárodná energetická agentúra)
IEP	Inštitút environmentálnej politiky
IFP	Inštitút finančnej politiky
IIB	Integrovaný investičný balík
IKT	Informačné a komunikačné technológie
IMCHÚ	Integrovaný manažment chránených území
INTERREG	Community Initiative Concerning Border Areas
IPCC	Intergovernmental Panel on Climate Change (Medzinárodný panel pre zmenu klímy)
IT	Informačné technológie
IÚI	Integrovaná územná investícia
IÚS	Integrovaná územná stratégia
IVSC BB	Investičná výstavba a správa ciest Banská Bystrica
IVSC Bratislava	Investičná výstavba a správa ciest Bratislava
IVSC Košice	Investičná výstavba a správa ciest Košice
IVSC Žilina	Investičná výstavba a správa ciest Žilina
JMR	jednotný metodický rámec
KA	Krupina
KE	Košice
KF	Kohézny fond
KIS	Komplexný informačný systém pre správu majetku
KKP	Kultúrny a kreatívny priemysel

KO	Komunálny odpad
KOCR	Krajská organizácia cestovného ruchu
KR SPR	Kooperačná rada strategicko-plánovacieho regiónu
KR UMR	Kooperačná rada územia udržateľného mestského rozvoja
KSK	Košický samosprávny kraj
KURS	Koncepcia územného rozvoja Slovenska
LC	Lučenec
LCA	Life Cycle Assesment (Životný cyklus výrobkov)
LEADER	Liaison Entre Actions de Développement de le Économie Rurale (spájanie aktivít, ktoré podporujú hospodársky rozvoj vidieka v preklade „Linky akcií pre rozvoj vidieckej ekonomiky“)
LPG	skvapalnený zemný plyn
LTE	Long-Term Evolution
MAS	Miestna akčná skupina
MDV SR	Ministerstvo dopravy a výstavby Slovenskej republiky
MF SR	Ministerstvo financií Slovenskej republiky
MH SR	Ministerstvo hospodárstva Slovenskej republiky
MHD	Mestská hromadná doprava
MCHÚ	maloplošné chránené územie
MICE	Meetings, Incenives, Conferences-Congresses, Events-Exhibitions (forma cestovného ruchu zameraná na stretnutia, incentíva, kongresy/konferencie, podujatia)
MIRRI SR	Ministerstvo investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie Slovenskej republiky
MPRV SR	Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky
MPSVR SR	Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky
MRK	Marginalizované rómske komunity
MSP	malé a stredné podniky
MŠ	materská škola
MV SR	Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky
MVO	mimovládna organizácia
MZ SR	Ministerstvo zdravotníctva Slovenskej republiky
MŽP SR	Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky
NAPANT	Národný park Nízke Tatry
NCZI	Národné centrum zdravotníckych informácií
NDS	Národná diaľničná spoločnosť
NEET	Not in Education, Employment, or Training
NEIS	Národný emisný informačný systém
NGA siete	siete „Next generation access“
NHVs	vozidlá s pohonom na zemný plyn
NIP	Národný investičný plán
NKP	Národná kultúrna pamiatka
NLC	Národné lesnícke centrum
NNKP	Nehnuteľná národná kultúrna pamiatka
NOx	oxidy dusíka
NP	národný park
NPR	národná prírodná rezervácia
NPRVV	Národný program rozvoja výchovy a vzdelávania
NRO	najmenej rozvinutý okres
NRSR	Národná rada Slovenskej republiky
NSK	Nitriansky samosprávny kraj

NSRR	Národná stratégia regionálneho rozvoja
NSRR	Národný strategický referenčný rámec
NUTS	Spoločná nomenklatúra územných jednotiek
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development (Organizácia pre hospodársku spoluprácu a rozvoj)
okr.	okres
OCR	organizácia cestovného ruchu
OOCR	Oblastná organizácia cestovného ruchu
OPIS	Operačný program Informatizácia spoločnosti
ORKO	oblasť riadenia kvality ovzdušia
OS	občianska spoločnosť
OSN	Organizácia spojených národov
OVP	odborné vzdelávanie a príprava
OvZP	Organizácie v zriaďovateľskej pôsobnosti
OZ	občianske združenie
OZE	obnoviteľné zdroje energií
P+R	Park & Ride (forma kombinovanej prepravy s nadväznosťou individuálnej automobilovej dopravy na verejnú hromadnú dopravu)
PAD	prímestská autobusová doprava
PAYT	„Pay as You Throw (množstvový zber komunálneho odpadu)
PBHL	Prírode blízke hospodárenie v lese
PBOL	Prírode blízke obhospodarovanie lesa
PD	Partnerská dohoda
PDO	Plán dopravnej obslužnosti
PHSR	Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja
PHRSR	Program hospodárskeho rozvoja a sociálneho rozvoja
PISA	Program pre medzinárodné hodnotenie žiakov
PKS	parita kúpnej sily
PM	prachové častice
PO	programové obdobie
POI	Point of Interest (turistický bod záujmu/TBZ)
POO	Plán obnovy a odolnosti
PPP	Verejno-súkromné partnerstvo
Program SK	Program Slovensko
PRP	priemerný rubný prírastok
PRV	Program rozvoja vidieka
PSK	Prešovský samosprávny kraj
PSL	Program starostlivosti o les
PT	Poltár
PZI	priame zahraničné investície
R-PUM	Regionálny plán udržateľnej mobility
R1	rýchlostná cesta R1
R2	rýchlostná cesta R2
R3	rýchlostná cesta R3
R7	rýchlostná cesta R7
RA	Revúca
RABBSK	Rozvojová agentúra Banskobystrického samosprávneho kraja
RC	rýchlostná cesta
REZ	Register environmentálnych záťaží
RIS 3	Stratégia výskumu a inovácií pre inteligentnú špecializáciu
RIÚS	Regionálna integrovaná územná stratégia

RO	riadiaci orgán
RP BBSK	Rada partnerstva pre integrovaný územný rozvoj Banskobystrického samosprávneho kraja
RS	Rimavská Sobota
RV	Rožňava
RZMO	Regionálne združenie miest a obcí
SAD	Slovenská autobusová doprava
SAŽP	Slovenská agentúra životného prostredia
SC	strategický cieľ
SEA	Strategic Environmental Assessment – (Strategické environmentálne hodnotenie)
SFCS-PEFC	Programme for the Endorsement of Forest Certification schemes (certifikácia lesov obhospodarovaných udržateľným spôsobom)
SHMÚ	Slovenský hydrometeorologický ústav
SK	Slovensko
SK8	Združenie samosprávnych krajov SK8
SNP	Slovenské národné povstanie
SO	sprostredkovateľský orgán
SODB	Sčítanie obyvateľstva, domov a bytov
SOŠ	Stredná odborná škola
SPP	Spoločná poľnohospodárska politika
SPR	Strategicko-plánovací región
SR	Slovenská republika
SSC	Slovenská správa ciest
SŠ	stredná škola
STU	Slovenská technická univerzita
StVS	Stredoslovenská vodárenská spoločnosť a.s.
SVP, š.p.	Slovenský vodohospodársky podnik, štátny podnik
SWOT	Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats (silné stránky, slabé stránky, príležitosti, ohrozenia)
ŠC	špecifický cieľ
ŠIOV	Štátny inštitút odborného vzdelávania
ŠOP SR	Štátna ochrana prírody Slovenskej republiky
ŠÚ SR	Štatistický úrad Slovenskej republiky
TASR	Tlačová agentúra Slovenskej republiky
TEN-T CORE	TEN-T základná sieť
TEN-T	Trans-European Transport Network
TIS	Transparency International Slovensko
TPS	tematická pracovná skupina
TS RP BBSK	Technický sekretariát Rady Partnerstva Banskobystrického samosprávneho kraja
TSK	Trenčiansky samosprávny kraj
TTR	Timetable and Capacity Redesign
TTSK	Trnavský samosprávny kraj
TUKE	Technická univerzita Košice
TUZVO	Technická univerzita Zvolen
UFB	Ultra fast broadband (širokopásmové pripojenie)
ÚGKK	Úrad geodézie, kartografie a katastra Slovenskej republiky
ÚHP	Útvar hodnoty za peniaze
UMB	Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici
UMR	Udržateľný mestský rozvoj

ÚMS	Únia miest Slovenska
UNESCO	United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization (Organizácia Spojených národov pre vzdelávanie, vedu a kultúru)
UNWTO	World Tourism Organization (Svetová organizácia cestovného ruchu pôsobiacej pri Organizácii spojených národov)
UoZ	uchádzači o zamestnanie
ÚPD	územno-plánovacia dokumentácia
ÚPN	územný plán
ÚPVII	Úrad podpredsedu vlády SR pre investície a informatizáciu
ÚSV ROS	Úrad splnomocnenca pre rozvoj občianskej spoločnosti
VaV	veda a výskum
VHCN	Siete s veľmi vysokou kapacitou
VCHÚ	veľkoplošné chránené územie
VK	Veľký Krtíš
VLD	všeobecný lekár pre dospelých
VLDD	všeobecný lekár pre deti a dorast
VS	Vstupná správa
VSP	Verejno-súkromné partnerstvo
VŠ	vysoká škola
VÚC	Vyšší územný celok
VÚVH	Výskumný ústav vodného hospodárstva
VV	verejné vodovody
VVaI	veda, výskum a inovácie
VVS	Východoslovenská vodárenská spoločnosť a.s.
WEF	World Economic Forum (Svetové ekonomické fórum)
WHO	World Health Organization (Svetová zdravotnícka organizácia)
WWF	World Wide Fund for Nature (Svetový fond na ochranu prírody)
xDSL	metalický prístup, zastrešuje všetky DSL
ZB	Zettabytes (Zettabajty)
ZBBSK	zastupiteľstvo Banskobystrického samosprávneho kraja
ZC	Žarnovica
ZH	Žiar nad Hronom
ZMOS	Združenie miest a obcí Slovenska
ŽSK	Žilinský samosprávny kraj
ZSNP	Závod Slovenského národného povstania - bol podnik na výrobu a spracovanie hliníka pri Žiari nad Hronom
ZSSK	Železničná spoločnosť Slovensko, a.s.
ZŠ	základná škola
ZV	Zvolen
ŽD	železničná doprava
ŽP	životné prostredie
ŽSK	Žilinský samosprávny kraj
ŽSR	Železnice Slovenskej republiky a.s.
ŽST	železničná stanica

Zoznam použitej literatúry

1. Banskobystrický samosprávny kraj (2004). Územný plán veľkého územného celku Banskobystrický kraj - Zmeny a doplnky 2004. <http://www.uzemneplany.sk/files/ground_planes/vuc-banskobystricky-kraj/parts/uzemny-plan-vuc/zmeny-a-doplnky/documents/doprava.pdf?f=68ead28da0a6a095276991129e8fc740>
2. Banskobystrický samosprávny kraj (2015). Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja Banskobystrického samosprávneho kraja 2015 – 2023. <https://www.bbsk.sk/Portals/0/01%20Urad%20BBSK/Odd_regionalneho_rozvoja/PHSR%202015-2023/PHSR_BBSK_na_roky_2015-2023.pdf>
3. Banskobystrický samosprávny kraj (2019). Koncepcia rozvoja a podpory zdravotníctva v Banskobystrickom samosprávnom kraji na roky 2019 – 2025. <https://www.bbsk.sk/Portals/0/01%20Urad%20BBSK/Odd_zdravotnictva/%C5%BDiadosti/2019/Koncepcia%20rozvoja%20a%20podpory%20zdravotn%C3%ADctva%20v%20Banskobystrickom%20samospr%C3%A1vnom%20kraji%20na%20roky%202019%20-%202025.pdf>
4. Banskobystrický samosprávny kraj (2020). Regionálna stratégia výchovy a vzdelávania v BBSK na rok 2021. <https://www.bbsk.sk/Portals/0/01%20Urad%20BBSK/Odd_skolstva%20a%20mladeze/Reg%20_s_v%C3%BDchovy_a_vzdel%C3%A1vania_v_BBSK_na_rok_2021.pdf>
5. Banskobystrický samosprávny kraj (2021). Cyklo pasport 2019/2020 BBSK. <https://bbsk1.maps.arcgis.com/apps/View/index.html?appid=84a64db60fb3440f9564839e8415a4c6>
6. Banskobystrický samosprávny kraj (2021). Digitálny sprievodca kultúrnymi službami Banskobystrického samosprávneho kraja. <https://www.bbsk.sk/Portals/0/01%20Urad%20BBSK/Odd_kultury%20a%20cestovneho%20ruchu/DSKS-BBSK-2019.pdf>
7. Banskobystrický samosprávny kraj (2021). Iniciatíva Catching-Up Regions: Komponent 3 – Prepojenie priemyslu na pracoviská výskumu a vývoja v kraji (R&D). <https://www.bbsk.sk/%C3%9Arad/Organiza%C4%8Dn%C3%A9jednotky%C3%9AraduBBSK/OddelenieCatching-UpRegions/Komponent3.aspx>
8. Banskobystrický samosprávny kraj (2021). Online dátová zostava za oblasť životné prostredie - brownfieldy vypracovaná pre účely Programu hospodárskeho a sociálneho rozvoja Banskobystrického samosprávneho kraja na roky 2022 – 2030. <https://www.bbsk.sk/%C3%9Arad/Organiza%C4%8Dn%C3%A9jednotky%C3%9AraduBBSK/Oddeleniestrat%C3%A9gi%C3%ADanal%C3%BDz/Integrovan%C3%A1%C3%BAzemn%C3%A1strat%C3%A9giaBBSKnaroky2021-2027/D%C3%A1tov%C3%A9podklady/ZP.aspx>
9. Banskobystrický samosprávny kraj (2021). Online dátová zostava za oblasť Životné prostredie, pôdohospodárstvo - Odpadové hospodárstvo vypracovaná pre účely Programu hospodárskeho a sociálneho rozvoja Banskobystrického samosprávneho kraja na roky 2022 – 2030. <https://www.bbsk.sk/%C3%9Arad/Organiza%C4%8Dn%C3%A9jednotky%C3%9AraduBBSK/Oddeleniestrat%C3%A9gi%C3%ADanal%C3%BDz/Integrovan%C3%A1%C3%BAzemn%C3%A1strat%C3%A9giaBBSKnaroky2021-2027/D%C3%A1tov%C3%A9podklady/ZP.aspx>
10. Banskobystrický samosprávny kraj (2021). Online dátová zostava za oblasť Životné prostredie, pôdohospodárstvo – „Zoznam environmentálnych záťaží v kraji“ vypracovaná pre účely Programu hospodárskeho a sociálneho rozvoja Banskobystrického samosprávneho kraja na roky 2022 – 2030. <https://lnk.sk/odpu>

11. Banskobystrický samosprávny kraj (2021). Online dátová zostava za Územno-technickú oblasť vypracovaná pre účely Programu hospodárskeho a sociálneho rozvoja Banskobystrického samosprávneho kraja na roky 2022 – 2030. <https://www.bbsk.sk/%C3%9Arad/Organiza%C4%8Dn%C3%A9jednotky%C3%9AraduBBSK/Oddeleniestrat%C3%A9gi%C3%ADaanal%C3%BDz/Integrovan%C3%A1%C3%BAzemn%C3%A1strat%C3%A9giaBBSKnaroky2021-2027/D%C3%A1tov%C3%A9podklady/uta.aspx>
12. Banskobystrický samosprávny kraj (2021). Stratégia rozvoja práce s mládežou Banskobystrického samosprávneho kraja na roky 2021 – 2025. Počet CVČ aktualizovaný k decembru 2021. <https://www.bbsk.sk/Portals/0/01%20Urad%20BBSK/Odd_skolstva%20a%20mladeze/SPsMBBSK2021_2025.pdf>
13. Banskobystrický samosprávny kraj (2021). Stratégia rozvoja práce s mládežou Banskobystrického samosprávneho kraja na roky 2021 – 2025. Počet NO a OZ aktualizovaný k decembru 2021. <https://www.bbsk.sk/Portals/0/01%20Urad%20BBSK/Odd_skolstva%20a%20mladeze/SPsMBBSK2021_2025.pdf>
14. Banskobystrický samosprávny kraj (2021). Stratégia tvorby zamestnanosti s vyššou pridanou hodnotou so zameraním na CENTRÁ PODNIKOVÝCH SLUŽIEB, pre Banskobystrický samosprávny kraj na roky 2021 – 2027. <https://www.bbsk.sk/Portals/0/01%20Urad%20BBSK/STZaVPH.pdf>
15. Banskobystrický samosprávny kraj (2021). Výsledky prieskumu potrieb strategicko-analytických (plánovacích) kapacít v BBSK. <https://www.bbsk.sk/Portals/0/Users/106/18/618/Prieskum%20potrieb%20S-A%20kapac%C3%ADt.pdf>
16. Banskobystrický samosprávny kraj (2022). Regionálny plán udržateľnej mobility Banskobystrického samosprávneho kraja. <https://www.bbsk.sk/Strategick%C3%A9dokumenty/Region%C3%A1lnypl%C3%A1nudr%C5%BEate%C4%BEnejmobilityBanskobystrick%C3%A9hosamospr%C3%A1vnehokraja.aspx>
17. Banskobystrický samosprávy kraj (2021). Envirostratégia – dokument v príprave. Závery pracovnej skupiny „Obehové hospodárstvo“ pre tvorbu Envirostratégie BBSK.
18. Banskobystrický samosprávy kraj (2021). Envirostratégia – dokument v príprave. Závery pracovnej skupiny „Ochrana a využívanie lesov“ pre tvorbu Envirostratégie BBSK.
19. BloombergNEF (2019). Electric Vehicle Outlook Report 2019. <https://about.bnef.com/electric-vehicle-outlook/>
20. Cedefop (2020). Skills forecast 2020: Slovakia. Cedefop skills forecast. <https://www.cedefop.europa.eu/en/country-reports/slovakia-2020-skills-forecast>
21. Centrum pre tradičnú ľudovú kultúru (2021). Nehmotné kultúrne dedičstvo. <https://www.ludovakultura.sk/zoznam-nkd/>
22. Centrum vedecko-technických informácií Slovenskej republiky. Školstvo. Štatistiky. <https://www.cvtisr.sk/cvti-sr-vedecka-kniznica/informacie-o-skolstve/statistiky.html?page_id=9230>
23. DataSpot (2020). Index podnikateľa <https://www.indexpodnikatela.sk/>. dostupné k 31. 3. 2021
24. Digitálna koalícia – Národná koalícia pre digitálne zručnosti a povolania (2020). Záverečná správa IT Fitness test 2020. <https://itfitness.sk/sk/stranky/zaverecna-sprava-it-fitness-test-2020/>
25. Digitálna koalícia – Národná koalícia pre digitálne zručnosti a povolania (2021). IT Fitness Test 2021. <https://itfitness.sk/sk/>
26. Do práce na bicykli (2019). „Trvalo udržateľný rozvoj.“ <https://ocibb.sk/projekty/do-prace-na-bicykli/>. dostupné k 31. 3. 2021.

27. Dopravoprojekt, a. s., Zvolen (2019). Dopravný model Banskobystrického kraja (interné dokumenty BBSK).
28. Drugdová, J., Musová, Z. (2020). Nové kruhové koncepty ako konkurenčná výhoda podnikov v textilnom priemysle. Sborník příspěvků z 12. ročníku mezinárodní vědecké konference KONKURENCE. Jihlava : Vysoká škola polytechnická, 2020. ISBN 78-80-88064-52-7, 2020, s. 48 - 57. <https://konference.vspj.cz/download?hash=6fe9939674a4d4c064a7bfd91ff48f5ab5fbd7ad>
29. European Environment Agency (2017). Climate change poses increasingly severe risks for ecosystems, human health and the economy in Europe. <https://www.eea.europa.eu/highlights/climate-change-poses-increasingly-severe>
30. European Foundation for the Improvement of Living and Working Conditions (2022). NEETs. <www.eurofound.europa.eu>. dostupné k 9. 5. 2022.
31. European Institute for Gender Equality (2021). Gender Equality Index: Intersecting inequalities in Slovakia for the 2021 edition. <https://eige.europa.eu/gender-equality-index/2021/domain/intersecting-inequalities/SK/family/work>. dostupné k 31. 12. 2021
32. Európska komisia (2017). European Quality of Government Index 2017. <https://ec.europa.eu/regional_policy/en/information/maps/quality_of_governance>
33. Európska komisia (2019). Analytical factsheet for Slovakia: Nine objectives for a future Common Agricultural Policy. <https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/food-farming-fisheries/by_country/documents/analytical_factsheet_sk.pdf>
34. Európska komisia (2019). Európska zelená dohoda (Communication from the Commision to the European Parliament, the European Council, the Council, the European economic and social committee and the Committee of the regions "The European Green Deal"/COM(2019) 640 final).<https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal#documents>
35. Európska komisia (2020). Oznámenie Komisie Európskemu parlamentu, Rade, Európskemu hospodárskemu a sociálnemu výboru a výboru regiónov – Stratégia pre udržateľnú a inteligentnú mobilitu – nasmerovanie európskej dopravy do budúcnosti/COM(2020) 789 final. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52020DC0789>
36. Európska komisia (2021). Index digitálnej ekonomiky a spoločnosti (DESI) 2020 – Slovensko. <https://ec.europa.eu/newsroom/dae/document.cfm?doc_id=66957>
37. Európska komisia (2021). Medieval wall painting in the Gemer and Malohont regions (Slovakia). <https://culture.ec.europa.eu/cultural-heritage/initiatives-and-success-stories/european-heritage-label/european-heritage-label-sites/medieval-wall-painting-in-gemer-and-malohont-regions-slovakia>
38. Európska komisia (2021). Návrh Nariadenia Európskemu parlamentu a Rade upravujúci Nariadenie (EÚ) 2019/631 pokiaľ ide o posilňovanie výkonnostných noriem stanovujúcich emisie CO2 pre nové osobné automobily a nové ľahké úžitkové vozidlá v súlade so zvýšenými klimatickými ambíciami Únie/COM(2021) 556 final. <https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/amendment-regulation-co2-emission-standards-cars-vans-with-annexes_en.pdf>
39. Európska komisia (2021). The Digital Economy and Society Index (DESI). <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/policies/desi>. dostupné k 31. 12. 2021.
40. Európska komisia (2021). The Eco-Innovation Scoreboard and the Eco-Innovation Index/Eco-innovation Action Plan. <https://ec.europa.eu/environment/ecoap/indicators/index_en>
41. Európska komisia, Úrad vlády SR, Ministerstvo financií SR (2021). Plán obnovy a odolnosti Slovenska. Komponent 3 – Udržateľná doprava. <https://www.planobnovy.sk/site/assets/files/1061/komponent_03_udrzatelna_doprava_1.pdf>
42. Európska komisia/Ministerstvo investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie Slovenskej republiky SR (2021). Program Slovensko (2021 – 2027).

<https://www.eurofondy.gov.sk/programove-obdobie-2021-27/operacny-program-slovensko/index.html>

43. Európska komisia/Ministerstvo investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie Slovenskej republiky SR (2019). Východiskový návrh priorít pre politiku súdržnosti na programové obdobie 2021 – 2027. <https://www.eurofondy.gov.sk/wp-content/uploads/2019/11/V%C3%BDchodiskov%C3%BD-n%C3%A1vrh-prior%C3%ADt-SR-pre-PS-2021-2027-final-upraven%C3%BD-po-RV.pdf>
44. Európsky parlament a Rada Európskej únie (2000). Smernica 2000/60/ES Európskeho parlamentu a Rady z 23. októbra 2000, ktorou sa stanovuje rámec pôsobnosti pre opatrenia spoločenstva v oblasti vodného hospodárstva (Smernica o vode). <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:32000L0060&from=SK>
45. Európsky parlament a Rada Európskej únie (2011). Rozhodnutie Európskeho parlamentu a Rady č. 1194/2011/EÚ zo 16. novembra 2011, ktorým sa ustanovuje akcia Európskej únie na podporu značky Európske dedičstvo. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011D1194&from=EN>
46. Európsky parlament a Rada Európskej únie (2013). Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 1316/2013 a 1315/2013 vrátane príloh prijatých Európskym parlamentom a Radou v decembri 2013 týkajúcich sa zmenených a doplnených delegovaných Nariadení Komisie (EÚ) 2019/254 od 9. 11. 2018 a (EÚ) 2017/849 od 7. 12. 2016. Koridory základnej (CORE) siete TEN-T. <https://ec.europa.eu/transport/infrastructure/tentec/tentec-portal/site/en/maps.html>
47. Európsky parlament a Rada Európskej únie (2019). Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady, ktorým sa stanovujú emisné normy CO2 pre nové osobné vozidlá a nové ľahké úžitkové vozidlá a ktorým sa zrušujú nariadenia (ES) č. 443/2009 a (EÚ) č. 510/2011 (prepracované znenie). <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/PE-6-2019-INIT/sk/pdf>
48. Európsky parlament a Rada Európskej únie (2019). Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady, ktorým sa stanovujú emisné normy CO2 pre nové ťažké úžitkové vozidlá a menia nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 595/2009 a (EÚ) 2018/956 a smernica Rady 96/53/ES. <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/PE-60-2019-INIT/sk/pdf>
49. Európsky parlament a Rada Európskej únie (2020). Rozhodnutie Európskeho parlamentu a Rady o Európskom roku železníc (2021)/COM(2020) 78 final (Decision of the European Parliament and of the Council on a European Year of Rail (2021)). <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/PE-48-2020-INIT/en/pdf >
50. Európsky parlament a Rada Európskej únie (2021). Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2021/241 z 12.2.2021 ktorým sa zriaďuje Mechanizmus na podporu obnovy a odolnosti. <https://www.planobnovy.sk/site/assets/files/1/nariadenie.pdf>
51. EUROSTAT (2019). Culture statistics. 2019 Edition. Luxembourg: Publications Office of the European Union, 2019. <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/10177894/KS-01-19-712-EN-N.pdf/915f828b-daae-1cca-ba54-a87e90d6b68b?t=1571393532000>
52. EUROSTAT (2022). Individuals' level of digital skills (until 2019). <https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/ISOC_SK_DSKL_I/default/table
53. FinStat (2021). Databáza firmy a organizácie. <https://finstat.sk/databaza-firiem-organizacii>
54. Grečko, T., Kerekes, D. (2021). "Rozpálené Slovensko 2020: klimatická kríza je už vo všetkých regiónoch (pozrite si situáciu vo vašom okrese)". Denník N. <https://dennikn.sk/2282304/rozpalene-slovensko-2020-klimaticka-kriza-je-uz-vo-vsetkych-regionoch-pozrite-si-situaciu-vo-svojom-okrese/>. dostupné k 23. 2. 2021
55. Greenpeace Slovensko, Barát, A. Pecho, J. (2020). Dopady klimatickej krízy na Slovensko. <https://www.greenpeace.org/static/planet4-slovakia-stateless/2020/02/54e4fe6f-gp-dopady-klimat-krizy-slovensko-screen-2.pdf >

56. Hall, R., Dráľ, P., Fridrichová, P., Hapalová, M., Lukáč, S., Miškolci, J., Vančíková, K. (2019) Analýza zistení o stave školstva na Slovensku – To dá rozum, Bratislava: MESA10, 2019. <https://analyza.todarozum.sk/analyza-zisteni-o-stave-skolstva-na-slovensku.pdf>
57. Herich, J. (2020). Evidovaná nezamestnanosť absolventov stredných škôl, sezóna 2019/20 (analytická štúdia). Bratislava: Centrum vedecko-technických informácií SR. <https://www.cvtisr.sk/buxus/docs/JH/Nezamestnanost_A20_.pdf>
58. IDC – INTERNATIONAL DATA CORPORATION (2021). „Data Creation and Replication Will Grow at a Faster Rate than Installed Storage Capacity, According to the IDC Global DataSphere and StorageSphere Forecasts“. Needham, Mass: IDC Media Center, 2021. <https://www.idc.com/getdoc.jsp?containerId=prUS47560321>. dostupné k 24. 3. 2021
59. INEKO (2020). Hospodárenie obcí, krajov a ich organizácií. <http://www.hospodarenieobci.sk/organizacie>. dostupné k 31. 3. 2021
60. Inštitút environmentálnej politiky pre TASR (2020). „Slovensko od roku 1990 znížilo objem emisií skleníkových plynov o 41 percent.“. <https://www.teraz.sk/slovensko/iep-v-energetike-doslo-k-poklesu-emisi/513122-clanok.html>. dostupné k 9. 12. 2020
61. International energy agency, OECD (2018). Global EV Outlook 2018 – Towards cross-modal electrification. <https://iea.blob.core.windows.net/assets/387e4191-acab-4665-9742-073499e3fa9d/Global_EV_Outlook_2018.pdf>
62. IstroAnalytica (2021). „Slovensko stále odsúva investíciu 1,4 miliardy eur do zrýchlenia internetu pre domácnosti.“ <https://istroanalytica.sk/internet-pre-domacnosti/>. dostupné k 12. 2. 2021
63. Kaliňák, M. (2020). „Slovensko má viac ako sto potravinových púšti. ZMOS predstavil riešenia problému“. Združenie miest a obcí Slovenska. <https://www.zmos.sk/slovensko-ma-viac-ako-sto-potravinovych-pusti-zmos-predstavil-riesenia-problemu--oznam/mid/405616/.html>. dostupné k 28. 8. 2020.
64. Klučka, P. (2015). „Výhody pešej dopravy a cyklodopravy v meste“. Enviromagazin 3/2015 – XX. ročník. <https://www.enviromagazin.sk/enviro2015/03_Enviromagazin_2015.pdf>
65. Krajčovičová, J., Štefánik, D., Nemček, V., Beňa, J., Matejovičová, J. (2021). Podklady pre Program zlepšenia kvality ovzdušia – zóna Banskobystrický kraj. Verzia 3. Bratislava: SHMÚ, 2021. <https://www.shmu.sk/File/oko/studie_analyzy/ZonaBB-cele-v8a.pdf>
66. Krajská organizácia cestovného ruchu Banskobystrický kraj Turizmus (2021). Správa o činnosti a hospodárení krajskej organizácie cestovného ruchu Banskobystrický kraj Turizmus za rok 2020. <https://kocr.dobrykraj.sk/subory/dokumenty/Sprava-o-cinnosti-a-hospodareni-KOCR-BBKT-2020.pdf>
67. Krajská organizácia cestovného ruchu Banskobystrický kraj Turizmus, Rozvojová agentúra Banskobystrického samosprávneho kraja, n.o. a Aevis n.o. (2021). Koncepcia rozvoja prírodného cestovného ruchu v Banskobystrickom kraji do roku 2030. <https://rabbsk.dobrykraj.sk/subory/koncepcia/Koncepcia_PCR_BB%20KRAJ_2021.pdf>
68. Križan, F., Bilková, K., Danielová, K., Hasan, J., Hencelová, P., Kunc, J., Mehlfärber, R., Mitríková, J., Opravil, Š. Tolmáči, L., Tolmáči, A., Trembošová, M., Šilhan, Z., Uhrin, V. (2020). Kde nakupujeme, čo nakupujeme a prečo nakupujeme: lokality maloobchodu a spotreby a správanie spotrebiteľov, Univerzita Komenského v Bratislave vo Vydavateľstve UK, 264 s. <http://www.regionalnageografia.sk/publikacie/pub/MO/2020a-hencelova_et_al-farmarske_trhy.pdf>
69. Križáni, I., Andráš, P., Dirner, V., Kharbish, S. (2012). Tailing Ponds as a Potential Source of Secondary Raw Materials (Odkaliská ako potenciálny zdroj druhotných surovín). Životné prostredie, 46, 12, 5, p. 246 – 249
70. Management Mania (2015). Znalostný sektor (Kvartérny sektor). <https://managementmania.com/sk/znalostny-sektor-kvarterny-sektor>. dostupné k 31. 3. 2021

71. Medzinárodná banka pre obnovu a rozvoj/Svetová banka (2020). Stredné odborné školstvo. Súhrnná správa. Riešenie nesúladu medzi úrovňou odborných zručností a požiadavkami trhu práce: Správa o strednom odbornom školstve v Banskobystrickom samosprávnom kraji v Slovenskej republike. <https://www.bbsk.sk/Portals/0/catchingup/2021/STREDNE%20ODBORNE%20SKOLSTVO_%20Suhrnna%20sprava_SK.pdf>
72. Medzinárodná banka pre obnovu a rozvoj/Svetová banka (2020). Banskobystrický kraj: Kľúčová dynamika regionálneho rozvoja. <https://www.bbsk.sk/Portals/0/catchingup/BBSK_Klucova_dynamika_regionalneho_rozvoja_2020.pdf>
73. Medzinárodná banka pre obnovu a rozvoj/Svetová banka (2021). Prepájanie priemyslu a výskumu a vývoja v Banskobystrickom samosprávnom kraji (BBSK) <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099055001252210983/pdf/P17302903ee2a20040b0510f90f1c40586f.pdf>
74. Ministerstvo dopravy a výstavby Slovenskej republiky/Inštitút dopravnej politiky (2021). Kým nie je neskoro - Emisie CO2 z cestnej dopravy a možnosti ich mitigácie. <https://www.mindop.sk/uploads/IDP/K%C3%BDm%20nie%20je%20neskoro.pdf>
75. Ministerstvo dopravy a výstavby Slovenskej republiky (2020). Podpora rozvoja sietí 5G na Slovensku na roky 2020-2025. <https://www.mindop.sk/ministerstvo-1/elektronicke-komunikacie-8/strategicke-dokumenty/podpora-rozvoja-sieti-5g-na-slovensku-na-roky-2020-2025>
76. Ministerstvo dopravy a výstavby Slovenskej republiky (2021). Register organizácií cestovného ruchu. <https://www.mindop.sk/ministerstvo-1/cestovny-ruch-7/register-organizacii-cestovneho-ruchu>
77. Ministerstvo dopravy, výstavby a regionálneho rozvoja Slovenskej republiky (2016). Strategický plán rozvoja dopravy SR do roku 2030 – Fáza II. <https://www.mindop.sk/index/open_file.php?file=doprava/dopinfra/program/Dokumenty/fondyeu20142020/StrategickyPlan2030/Strategicky_plan_2030.pdf>
78. Ministerstvo financií Slovenskej republiky (2020). Revízia výdavkov na skupiny ohrozené chudobou alebo sociálnym vylúčením – Záverečná správa marec 2020. <https://www.minedu.sk/data/att/15944.pdf>
79. Ministerstvo financií Slovenskej republiky/Útvar hodnoty za peniaze (2018). Priebežná implementačná správa za 1. polrok 2018 (Zdravotníctvo, doprava, informatizácia, vzdelávanie, životné prostredie, trh práce a sociálne politiky). <https://www.mfsr.sk/files/archiv/uhp/3370/76/Priebezna-implementacna-sprava-2018.pdf>
80. Ministerstvo financií SR/Inštitút finančnej politiky (2019). Koľko je na Slovensku cépečkárov? <https://www.mfsr.sk/files/archiv/42/2019_X_Obvyklypobyt20190404_final.pdf>
81. Ministerstvo hospodárstva Slovenskej republiky, Centrum pre hospodárske otázky (2019). Rozvoj elektromobility a jej vplyv na spotrebu pohonných hmôt a elektrickej energie v cestnej doprave v Slovenskej republike (analýza). <https://www.economy.gov.sk/uploads/files/HK7WdBUi.pdf>
82. Ministerstvo investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie Slovenskej republiky (2019). Stratégia digitálnej transformácie Slovenska 2030 – Stratégia pre transformáciu Slovenska na úspešnú digitálnu krajinu. <https://www.mirri.gov.sk/wp-content/uploads/2019/06/Strategia-digitalnej-transformacie-Slovenska-2030.pdf>
83. Ministerstvo investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie Slovenskej republiky (2020). Metodika tvorby a implementácie programov hospodárskeho rozvoja a sociálneho rozvoja pre programové obdobie po roku 2020: Príloha 4: Jednotný metodický rámec pre prípravu integrovaných územných stratégií a investícií v SR v programovom období 2021 – 2027. <https://www.mirri.gov.sk/wp-content/uploads/2020/01/Pr%C3%ADloha-4_Jednotn%C3%BD-

metodick%C3%BD-r%C3%A1mec-pre-pr%C3%ADpravu-I%C3%9AS-a%E2%80%AFI%C3%9AI-v-SR-2021-2027.docx>

84. Ministerstvo investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie Slovenskej republiky (2020). Metodika tvorby a implementácie programov hospodárskeho rozvoja a sociálneho rozvoja pre programové obdobie po roku 2020: Príloha 6: Smart udržateľný rozvoj ako cieľová kvalita rozvojových stratégií. <https://www.mirri.gov.sk/wp-content/uploads/2020/09/Priloha-6_Smart-udr%C5%BEate%C4%BEn%C3%BD-rozvoj-1.docx>
85. Ministerstvo investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie Slovenskej republiky (2021). Cieľ politiky 3 – Prepojenejšia Európa, Blok 3 – Zlepšenie digitálnej pripojiteľnosti. <https://www.mirri.gov.sk/wp-content/uploads/2020/10/NK-2_Mobilita-doprava-prepojenost-Blok3.pdf>
86. Ministerstvo investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie Slovenskej republiky (2021). Národný plán širokopásmového pripojenia. <https://www.slov-lex.sk/legislativne-procesy/SK/LP/2020/314>
87. Ministerstvo investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie Slovenskej republiky (2021). Vízia a stratégia rozvoja Slovenska do roku 2030 – dlhodobá stratégia udržateľného rozvoja Slovenskej republiky – Slovensko 2030. <https://www.mirri.gov.sk/wp-content/uploads/2021/01/Slovensko-2030.pdf>
88. Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky (2021). Evidencia divadiel a hudobných inštitúcií. <https://www.culture.gov.sk/posobnost-ministerstva/umenie-a-kreativita/umenie/evidencia/>. dostupné k 30. 10. 2021
89. Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky (2021). Register múzeí a galérií. <https://www.culture.gov.sk/posobnost-ministerstva/kulturne-dedicstvo/muzea-a-galerie/register-muzei-a-galerii/>. dostupné k 31. 3. 2021
90. Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky (2021). Satelitný účet kultúry a kreatívneho priemyslu SR. <https://www.culture.gov.sk/posobnost-ministerstva/umenie-a-kreativita/kulturny-a-kreativny-priemysel/satelitny-ucet-kultury-a-kreativneho-priemyslu-sr/>. dostupné k 31. 3. 2021
91. Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky a Úrad vlády Slovenskej republiky (2020). Implementačný plán revízie výdavkov na kultúru 2021 – 2025. <https://www.culture.gov.sk/wp-content/uploads/2020/01/implementacny-plan-kultura_2021_2025.pdf>
92. Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky a Ministerstvo hospodárstva Slovenskej republiky (2014). Stratégia rozvoja kreatívneho priemyslu v Slovenskej republike (Návrh). <https://www.culture.gov.sk/wp-content/uploads/2019/12/strategia.pdf>
93. Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky/Inštitút kultúrnej politiky (2020). Revízia výdavkov na kultúru. Záverečná správa. <https://www.culture.gov.sk/wp-content/uploads/2020/10/Revizia_vydavkov_na_kulturu_-_zaverecna_sprava_compressed.pdf>
94. Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky/Inštitút kultúrnej politiky (2021). Kultúra a kreatívny priemysel po 6 mesiacoch pandémie. <https://www.culture.gov.sk/wp-content/uploads/2020/10/Sprava-formular-KKP-zber-dat-20201120-MB-ZD.pdf>
95. Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky a Ministerstvo kultúry Slovenskej republiky (2020). Podrobná definícia odvetví kultúrneho a kreatívneho priemyslu. Integrovaný regionálny operačný program 2014 – 2020 Prioritná os 3: Mobilizácia kreatívneho potenciálu v regiónoch. <https://www.culture.gov.sk/wp-content/uploads/2019/12/Priloha_9_Definicia_KKP-1.pdf>
96. Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky (2020). Správa o poľnohospodárstve a potravinárstve v Slovenskej republike za rok 2019 – Zelená správa 2020. <https://www.mpsr.sk/download.php?fID=19647>

97. Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky/Národné lesnícke centrum (2019). Koncepcia prírode blízkeho hospodárenia v lesoch Slovenskej republiky. <https://www.mpsr.sk/resources/documents/19874.pdf>
98. Ministerstvo pôdohospodárstva a rozvoja vidieka Slovenskej republiky/Národné lesnícke centrum (2019). Správa o lesnom hospodárstve v Slovenskej republike za rok 2018 – Zelená správa 2019. <https://www.mpsr.sk/zelena-sprava-2019/123---14927/>
99. Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky (2019). Potreby trhu práce v odvetviach a zamestnaniach do roku 2025. <https://www.trendyprace.sk/sk/trendy-trhu-prace/sk-trendy/zamestnania>
100. Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky (2020). Informácia o príprave národného programu aktívneho starnutia na roky 2021 – 2030. <https://www.employment.gov.sk/files/slovensky/socialne-poistenie-dochodkovy-system/informacia-priprave-npas-ii.pdf>
101. Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky (2021). Národné priority rozvoja sociálnych služieb na roky 2021 – 2030. <https://www.employment.gov.sk/files/slovensky/rodina-socialna-pomoc/socialne-sluzby/nprss-fin.pdf>
102. Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky (2021). Rodová rovnosť na pracovisku. <https://www.employment.gov.sk/sk/ministerstvo/projekty/narodny-projekt-rodova-rovnost-pracovisku/tlacove-spravy/rodova-rovnost-pracovisku.html>
103. Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky (2021). Register mimovládnych neziskových organizácií. <https://ives.minv.sk/rmno/>
104. Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky. Kompletná štatistika. <https://www.minv.sk/?kompletna-statistika>
105. Ministerstvo vnútra SR/Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti (2020). Analýza socioekonomického prínosu neziskového sektora a stavu a trendov rozvoja občianskej spoločnosti. <https://www.minv.sk/swift_data/source/rozvoj_obcianskej_spolocnosti/vyskum_neziskoveho_sektora_a_obcianskej_spolocnosti/2020/ANALYZA_NP%20VYSKUM_17.12.2020_FINAL.pdf>
106. Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky (2013). Aktualizovaná národná stratégia ochrany biodiverzity do roku 2020. <https://www.minzp.sk/files/sekcia-ochranyprirodyakrajiny/dohovory/biodiverzita/narodna_strateg_ochr_biodiverz_2020.pdf>
107. Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky (2013). Manažment povodňových rizík. <https://www.minzp.sk/voda/ochrana-pred-povodnami/manazment-povodnovych-rizik/>. dostupné k 31. 12. 2021
108. Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky (2013). Program prevencie a manažmentu zosuvných rizík (2014 – 2020). <https://www.minzp.sk/files/sekcia-geologie-prirodnych-zdrojov/program_prevencie_zosuvnych_rizik.pdf >
109. Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky (2020). Národný program znižovania emisií – SR. <https://ec.europa.eu/environment/air/pdf/reduction_napcp/SK%20final%20NAPCP%203March20.pdf>.
110. Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky (2020). Nízkouhlíková stratégia rozvoja SR do roku 2030, s výhľadom do roku 2050. <https://www.enviroportal.sk/sk/eia/detail/nizkouhlikova-strategia-rozvoja-sr-do-roku-2030-s-vyhladom-do-roku-205>
111. Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky (2020). Plán rozvoja verejných vodovodov a verejných kanalizácií pre územie Slovenskej republiky na roky 2021 - 2027. <https://www.enviroportal.sk/sk/eia/detail/plan-rozvoja-verejnych-vodovodov-verejnych-kanalizacii-pre-uzemie-sr-n>

112. Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky (2020). Program prevencie a manažmentu zosuvných rizík (2021 – 2029). <https://www.minzp.sk/files/sekcia-geologie-prirodnych-zdrojov/program-prevencie-manazmentu-zosuvnych-rizik-2021-2029.pdf>
113. Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky (2022). Organizácie envirorezortu vykonávajú záchranné práce v Nižnej Slanej. Tlačová správa. <https://www.minzp.sk/spravy/organizacie-envirorezortu-vykonavaju-zachranne-prace-niznej-slanej.html>. dostupné k 7. 4. 2022
114. Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky (2022). Vodný plán Slovenska na roky 2022 - 2027. <https://www.minzp.sk/voda/vodny-plan-slovenska/>
115. Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky/Inštitút environmentálnej politiky (2020). „Na poliach pusto“. <https://www.minzp.sk/files/iep/2020_5_na_poliach_pusto.pdf>.
116. Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky/Inštitút environmentálnej politiky (2020). Ku koreňom – Zhodnotenie alternatív čistenia odpadových vôd so zameraním na koreňové systémy. <https://www.minzp.sk/files/iep/2020_03_ku_koren-om.pdf>
117. Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky/Inštitút environmentálnej politiky (2019). Zelenšie Slovensko – Stratégia environmentálnej politiky Slovenskej republiky do roku 2030. <https://www.minzp.sk/files/iep/publikacia_zelensie-slovensko-sj_web.pdf>
118. Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky/Inštitút environmentálnej politiky (2020). Ako pretriediť triedený zber – Analýza fungovania triedeného zberu a rozšírenej zodpovednosti výrobcov obalov a neobalových výrobkov. <https://www.minzp.sk/files/iep/ako_pretriedit_triedeny_zber.pdf>
119. Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky/Inštitút environmentálnej politiky (2021). Niečo je vo vzduchu. <https://www.minzp.sk/files/iep/2021_02_nieco_je_vo_vzduchu.pdf>
120. Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky/Slovenská agentúra životného prostredia (2020). Správa o stave životného prostredia Slovenskej republiky 2019. <https://www.enviroportal.sk/uploads/report/10661.pdf>
121. Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky/Slovenská agentúra životného prostredia (2021). Správa o stave životného prostredia Slovenskej republiky 2020. <https://www.enviroportal.sk/uploads/report/11203.pdf>
122. Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky/Štátny geologický ústav Dionýza Štúra (2020). Hodnotenie stavu geotermálnych útvarov podzemných vôd na území Slovenskej republiky. <http://www.vuvh.sk/rsv2/download/02_Dokumenty/10_Podpone_dokumenty_metodiky/Marcin_etal_2020_Hodnotenie_stavu_geotermalnych_utvarov_podzemnych_vod.pdf>
123. Ministerstvo životného prostredia SR/Slovenská agentúra životného prostredia (2021). MŽP SR – Sekcia geológie a prírodných zdrojov. SAŽP – Odbor starostlivosti o vidiecke životné prostredie. Sieť geoparkov Slovenskej republiky. <https://www.geopark.sk/>. dostupné k 30. 10. 2021
124. Mullis, I. V. S., Martin, M. O., Foy, P., & Hooper, M. (2017). PIRLS 2016 International Results in Reading. Retrieved from Boston College, TIMSS & PIRLS International Study Center website. <http://timssandpirls.bc.edu/pirls2016/international-results/pirls/performance-at-international-benchmarks/trends-at-the-international-benchmarks/> . dostupné k 31. 3. 2021
125. Mullis, I. V. S., Martin, M. O., Foy, P., Kelly, D. L., & Fishbein, B. (2020). TIMSS 2019 International Results in Mathematics and Science. Retrieved from Boston College, TIMSS & PIRLS International Study Center website. <https://timssandpirls.bc.edu/timss2019/international-results/> . dostupné k 31. 3. 2021

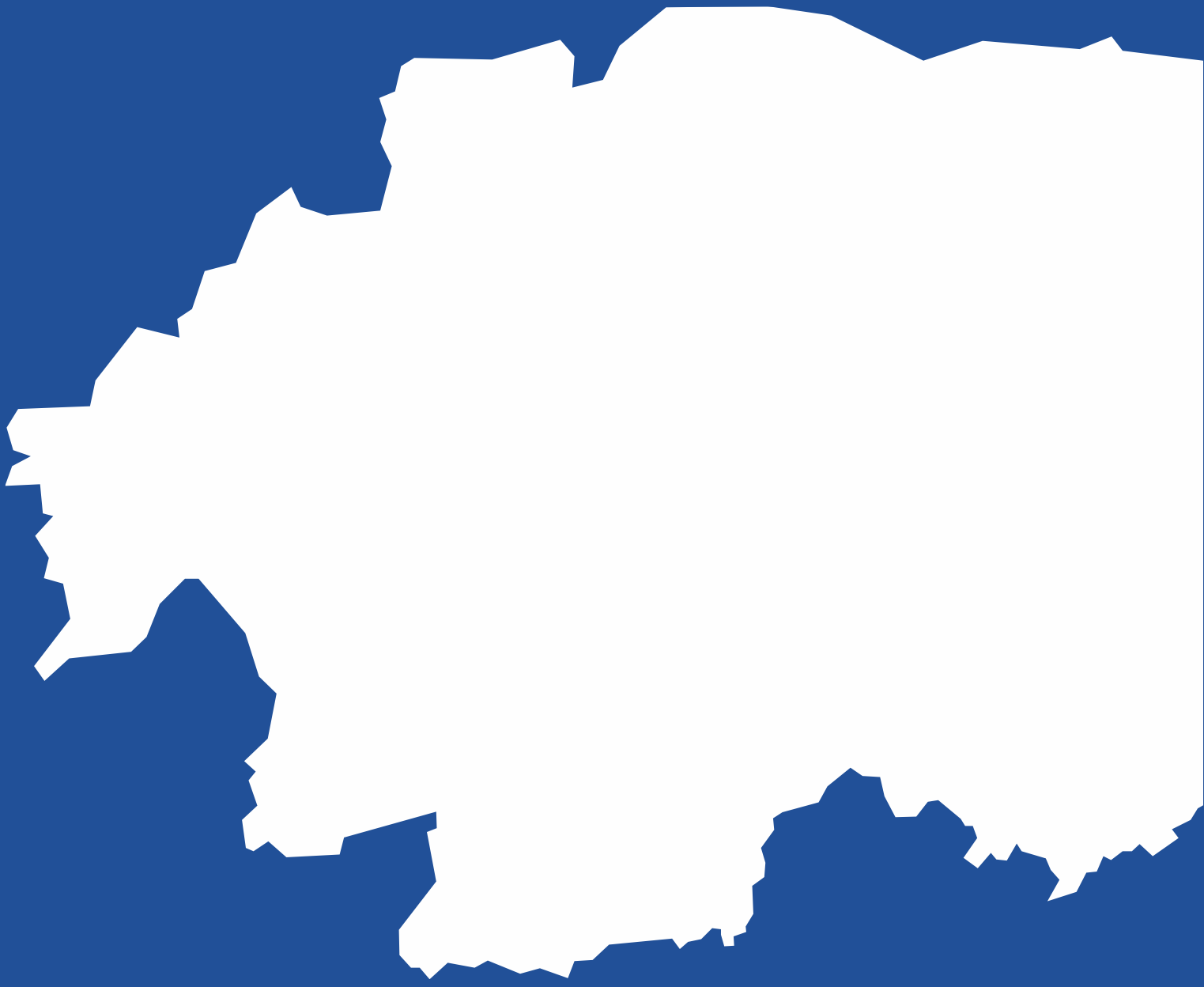
126. Národná banka Slovenska (2018). Priame zahraničné investície. <https://www.nbs.sk/sk/statisticke-udaje/statistika-platobnej-bilancie/priame-zahranicne-investicie>
127. Národné lesnícke centrum Zvolen - Ústav lesných zdrojov a informatiky (2020). Poľovnícka štatistika - prehľad informácií v tabuľkách. <https://gis.nlcsk.org/IBULH/PolovStat/PolovStat>
128. Národné osvetové centrum (2020). Kultúrno-osvetové zariadenia – Evidencia v oblasti kultúrno-osvetovej činnosti. <https://www.nocka.sk/o-nas/kulturno-osvetove-zariadenia/>
129. Národný emisný informačný systém (NEIS). AIR – NEIS. <http://www.air.sk/neis.php>. dostupné k 31. 3. 2021
130. Národný emisný informačný systém (NEIS). Inventarizácia emisií stredných a veľkých stacionárnych zdrojov znečisťovania ovzdušia SR – zostavy dát. <https://neisrep.shmu.sk/zostavy.php?tzost_id=-1>. dostupné k 31. 3. 2021
131. Odbor komunikácie Ministerstva dopravy a výstavby (MDV SR) pre TASR (2020). „Slovensko zatiaľ v podpore cyklistickej dopravy oproti okolitým krajinám zaostáva“. <https://ekonomika.pravda.sk/krajina/clanok/560847-sr-zatial-v-podpore-cyklistickej-dopravy-oproti-okolitym-krajinam-zaostava/>. dostupné k 23. 8. 2020
132. OECD (2005). Environmentally Harmful subsidies – challenges for reform. Paris: OECD Publishing, 2005. <https://www.cbd.int/financial/fiscalenviron/g-subsidyreform-inc-oecd2005.pdf>
133. OECD (2017). Slovak Republic – Trade and Investment Statistical Note. <https://www.oecd.org/investment/SLOVAK-REPUBLIC-trade-investment-statistical-country-note.pdf>
134. OECD (2018). PISA 2018 Results (Volume I).: What students know and can do. <https://www.oecd-ilibrary.org/sites/5f07c754-en/1/2/13/1/index.html?itemId=/content/publication/5f07c754-en&_csp_=6aa84fb981b29e81b35b3f982f80670e&itemIGO=oecd&itemContentType=book>
135. OECD (2019). OECD Open, Useful and Re-usable data (OURdata) Index: 2019. <https://www.oecd.org/gov/digital-government/ourdata-index-policy-paper-2020.pdf>
136. OECD (2020). Education at a Glance 2020. OECD Indicators <https://www.oecd-ilibrary.org/docserver/93fa3f80-en.pdf?expires=1625139297&id=id&accname=guest&checksum=C7A98FE054DC90B442E878161AA1E806>
137. OECD (2021). Enrolment rates in pre-primary education or primary school, children aged 3 to 5 years old. <https://stats.oecd.org/index.aspx?queryid=54761>
138. OKTE a.s. (2020). Výročná správa OKTE, a.s. za rok 2020. <https://www.okte.sk/media/joeh5zu0/vs_okte_2020.pdf?v2>
139. OSN (2015). Transformujeme náš svet: Agenda 2030 pre udržateľný rozvoj. Rezolúcia prijatá na Valnom zhromaždení 25. septembra 2015. <https://www.enviroportal.sk/dokumenty/medzinarodne-dohovory/dohovor/25>
140. Páleník V. a kol. (2014). Strieborná ekonomika – potenciál na Slovensku. Bratislava: SAV, 2014.
141. Pamiatkový úrad Slovenskej republiky (2021). Evidencia národných kultúrnych pamiatok na Slovensku. <http://www.pamiatky.sk/sk/page/pamiatkovy-fond/>
142. Pamiatkový úrad Slovenskej republiky (2021). Pamiatkové územia a ochranné pásma. <http://www.pamiatky.sk/sk/page/pam-uzemia-a-ochr-pasma>
143. Pecho, J. (2010). Extrémne horúčavy na vzostupe, aj na Slovensku. Slovenský hydrometeorologický ústav. <https://www.shmu.sk/sk/?page=2049&id=141>
144. Pecho, J., Turňa, M., Faško, P., Gavurník, J., Ivaňáková, G., Krčová, I. (2019). Aktuálny stav sucha na Slovensku v lete 2019. Slovenský hydrometeorologický ústav. <https://www.shmu.sk/sk/?page=2049&id=1007>

145. Plesník, J., Plesník, M. (2021). Obehové hospodárstvo v regionálnej samospráve – Regionálne centrum obehového hospodárstva. Grant journal. Vol. 10, issue 02. <https://www.grantjournal.com/issue/1002/PDF/1002plesnik.pdf>
146. Prognostický ústav Slovenskej akadémie vied, INFOSTAT – Výskumné demografické centrum, Katedra humánnej geografie a demografie Prírodovedeckej fakulty Univerzity Komenského (2013). Prognóza vývoja obyvateľstva v okresoch Slovenskej republiky do roku 2035. Bratislava: FABER 2013. <http://www.infostat.sk/vdc/pdf/Prognoza_okresy_SR_2035.pdf>.
147. PwC, Európska komisia (2021). Support to the Preparation of Territorial Just Transition Plans in Slovakia Challenges, needs and action plans of the most affected territories. PwC EU Services EESV, European Economic Interest Grouping.
148. Rada Európskej únie (2019). "Rada prijala prísnejšie emisné normy CO2 pre osobné automobily a dodávky". Tlačová správa. <https://www.consilium.europa.eu/sk/press/press-releases/2019/04/15/stricter-co2-emission-standards-for-cars-and-vans-signed-off-by-the-council/>. dostupné k 15. 4. 2019
149. Rada Európskej únie (2019). "Znižovanie emisií: Rada prijala normy v oblasti emisií CO2 pre nákladné vozidlá ". Tlačová správa. <https://www.consilium.europa.eu/sk/press/press-releases/2019/06/13/cutting-emissions-council-adopts-co2-standards-for-trucks/>. dostupné k 13. 6. 2019
150. Rada Európskej únie (2019). Závery Rady o plnení odporúčania Rady s názvom „Cesty zvyšovania úrovne zručností: nové príležitosti pre dospelých“ (2019/C 189/04), čl. 1d. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:52019XG0605(01)&from=EN>
151. Rada Európskej únie (2021). Závery Rady o posunutí železničnej dopravy do čela inteligentnej a udržateľnej mobility (2021) – schválenie. <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-8790-2021-INIT/sk/pdf>
152. Rajňák, M., Neumann, S. (2020). „Prakticky, všeobecne, ... stále málo“. Najvyšší kontrolný úrad Slovenskej republiky. <https://www.nku.gov.sk/documents/10157/1460168/Rezidentsk%C3%BD+program_analyza NKU.pdf>. dostupné k 31. 3. 2021
153. Ravasz, Á., Kovács, Ľ., Markovič, F. (2020). Atlas rómskych komunít 2019. VEDA, vydavateľstvo SAV, 2020. <https://imbbmi.files.wordpress.com/2021/03/atlas-romskych-komunit-2019.pdf, <https://www.minv.sk/?atlas-romskych-komunit-2019>
154. Rovnosť žien a mužov a rovnosť príležitostí (2021). Rodový mzdový rozdiel. <https://www.gender.gov.sk/aktivity/temy/rodovy-mzdovy-rozdiel/>. dostupné k 31. 03. 2021
155. Rovnosť žien a mužov a rovnosť príležitostí. (2021). Rodová rovnosť. <https://www.gender.gov.sk/aktivity/temy/zakladne-pojmy/rodova-rovnost/>. dostupné k 31. 03. 2021
156. Rozvojová agentúra BBSK, n.o. (2019). Návštevnícky prieskum, 2018 (interné dokumenty RA BBSK).
157. Rozvojová agentúra BBSK, n.o. (2019). Správa o činnosti a hospodárení Rozvojovej agentúry Banskobystrického kraja, n.o. za rok 2018 (Výročná správa za rok 2018). <https://rabbsk.dobrykraj.sk/subory/vyrocna_sprava/VS_RABBSK_2018.pdf>
158. Rozvojová agentúra BBSK, n.o. (2020). Informatívna správa o činnosti a hospodárení Rozvojovej agentúry Banskobystrického samosprávneho kraja, n. o. za rok 2019. <https://rabbsk.dobrykraj.sk/subory/vyrocna_sprava/VS_RABBSK_2019.pdf>
159. Rozvojová agentúra BBSK, n.o. (2021). Výročná správa za rok 2020. <https://rabbsk.dobrykraj.sk/subory/vyrocna_sprava/VS_RABBSK_2020.pdf>
160. SFCS-PFC (2020) Dáta získané na vyžiadanie k 15. 3. 2020 (interné dokumenty BBSK).
161. Slovak Business Agency (2021). Atlas MSP na Slovensku. Mapovanie vývoja MSP v priestore a čase. Bratislava: Slovak Business Agency, 2021. <http://www.sbagency.sk/sites/default/files/atlas-msp.pdf>

162. Slovak Business Agency (2021). Malé a stredné podnikanie 2020 Banskobystrický samosprávny kraj. Bratislava: Slovak Business Agency, 2021. <http://monitoringmsp.sk/wp-content/uploads/2021/05/Mal%C3%A9-a-stredn%C3%A9-podnikanie-2020_Banskobystrick%C3%BD-samospr%C3%A1vny-kraj.pdf>
163. Slovenská agentúra životného prostredia (2019). Inventarizácia a evidencia degradovaných ekosystémov v BBSK. Banská Bystrica: Slovenská agentúra životného prostredia, 2019. <https://www.sazp.sk/app/cmsSiteBoxAttachment.php?ID=673&cmsDataID=0>
164. Slovenská správa ciest – Cestná databanka (2021). Charakteristické údaje o cestnej sieti k 1. 1. 2020. <www.cdb.sk>
165. Slovenské dedičstvo UNESCO (2021). Pamiatky UNESCO na Slovensku. <http://www.unesco-slovakia.sk/sk/menu/pamiatky-unesco-na-slovensku>
166. Slovenské národné múzeum (2021). Evidencia múzejných zariadení na Slovensku. <https://www.snm.sk/?muzejne-zariadenia>
167. Slovenský hydrometeorologický ústav (2019). Meteorologický časopis 2019. Ročník 22 – číslo 2. Bratislava: Slovenský hydrometeorologický ústav, 2019. <https://www.shmu.sk/File/ExtraFiles/MET_CASOPIS/MC_2019-2.pdf>
168. Story, M., Kaphingst, K.M., Robinson-O'Brien, R., Glanz, K. (2008). „Creating healthy food and eating environments: policy and environmental approaches“, Annu Rev Public Health 2008. <https://www.annualreviews.org/doi/10.1146/annurev.publhealth.29.020907.090926>
169. Svet dopravy (2020). „Porovnanie emisií CO2 v železničnej a cestnej doprave“. <http://www.svetdopravy.sk/porovnanie-emisii-co2-v-zeleznicnej-a-cestnej-doprave>
170. Štatistický úrad SR (2017). Veda, technika a inovácie. <https://slovak.statistics.sk:443/wps/portal?urile=wcm:path:/obsah-sk/static-content/temy/viacstranna-statistika/veda-technologia-a-inovacie/metaudaje>
171. Štatistický úrad SR (2020). Inovačná aktivita podnikov v Slovenskej republike 2016 – 2018. <https://slovak.statistics.sk/wps/portal?urile=wcm:path:/obsah-sk-pub/publikacie/vsetkypublikacie/3f276729-26b5-40fb-a45d-152774673da8>
172. Štatistický úrad SR (2020). Slovenské ženy zarábajú o pätinu menej ako muži, náskok mužov sa zmenšuje, ale pomalým tempom. <https://slovak.statistics.sk/ExportPdf2/PdfExportSrvlt?Document=48682d65-e086-4050-b711-93dac13b6c20>
173. Štatistický úrad SR (2020). Využívanie informačných a komunikačných technológií v podnikoch 2020. <https://slovak.statistics.sk:443/wps/portal?urile=wcm:path:/obsah-sk-pub/publikacie/vsetkypublikacie/5f4dfd4d-fe07-4fc3-9c85-924065b97962>
174. Štatistický úrad SR (2020). Zamestnanci a mzdové prostriedky v hospodárstve SR, krajoch a okresoch v roku 2019. <https://slovak.statistics.sk:443/wps/portal?urile=wcm:path:/obsah-sk-pub/publikacie/vsetkypublikacie/6e06265f-3dc7-42e8-b26d-fc23dc7dd066>
175. Štatistický úrad SR (2021). EU SILC 2020 – Indikátory chudoby a sociálneho vylúčenia. <https://slovak.statistics.sk:443/wps/portal?urile=wcm:path:/obsah-sk-pub/publikacie/vybrane-publikacie/efb80b8f-cde0-484b-81e3-aeb9b641c8ce>
176. Štatistický úrad SR (2022). Indikátory rodovej rovnosti. <https://slovak.statistics.sk:443/wps/portal?urile=wcm:path:/obsah-sk/static-content/temy/zivotne-podmienky/rodovy-aspekt/o-teme>
177. Štatistický úrad SR. Verejná databáza DATAcube. <http://datacube.statistics.sk/>
178. Štatistický úrad SR. Verejná databáza STATdat. <http://statdat.statistics.sk/cognosext/cgi-bin/cognos.cgi?b_action=xts.run&m=portal/cc.xts&gohome=>
179. Štatistický úrad SR. Voľby a referendá: volby.statistics.sk <https://volby.statistics.sk/>
180. Štátna ochrana prírody Slovenskej republiky (2021). Havária s únikom digestátu do rieky Hron. <http://www.sopsr.sk/web/?cl=20803>. dostupné k 27. 7. 2021
181. Štátna ochrana prírody Slovenskej republiky (2021). Migračné cesty veľkých šeliem. <http://www.sopsr.sk/web/?cl=30126>. dostupné k 27. 7. 2021

182. Štátna ochrana prírody Slovenskej republiky (2021). TRANSGREEN – Integrované plánovanie rozvoja dopravy a zelenej infraštruktúry v dunajsko-karpatskom regióne s ohľadom na potreby ľudí a prírody. <http://www.sopsr.sk/web/?cl=11229>. dostupné k 27. 7. 2021
183. Štátny geologický ústav Dionýza Štúra (2017). Mapa radónového rizika. <https://apl.geology.sk/radio/>
184. Štátny geologický ústav Dionýza Štúra (2019). Register starých banských diel. <https://www.geology.sk/geoinfoportal/mapovy-portal/registre-geofondu/stare-banske-diela-a-banske-diela/>
185. Štátny inštitút odborného vzdelávania (2021). Stratégia celoživotného vzdelávania a poradenstva na roky 2021 – 2030. Návrh odovzdaný pracovnou skupinou koordinovanou ŠIOV dňa 31. 8. 2021. <https://siov.sk/wp-content/uploads/2021/09/na-webNavrh-Strategie-celozivotneho-vzdelavania-a-poradenstva-2021-2030-na-webkorjv_ciste.pdf>
186. Technická univerzita Košice, Národný ústav certifikovaných meraní vzdelávania, IT Asociácia Slovenska (2020). Správa o výsledkoch IT Fitness Testu 2020. <https://itas.sk/wp-content/uploads/2020/12/IT-Fitness-Zaverecna-Sprava-2020-%E2%80%93-A4-1.pdf>
187. The European Grouping of Societies of Authors and Composers (2020). Rebuilding Europe: The cultural and creative economy before and after the COVID-19 crisis. <https://www.rebuilding-europe.eu/>
188. Transparency International Slovensko (2021). Index vnímania korupcie 2020. <https://www.google.com/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=2ahUKEwjo7Oiv9cX2AhUHzYsKHbAYArkQFnoECBkQAQ&url=https%3A%2F%2Ftransparency.sk%2Fsk%2Fznacka%2Findex-vnimania-korupcie%2F&usg=AOvVaw37NLH5C_KFyCvO2S8BMBl3> dostupné k 28. 1. 2021
189. Trend (2021). „Európska komisia navrhla, aby od roku 2035 boli nové autá v EÚ úplne bez emisií“. <https://www.trend.sk/spravy/europska-komisia-navrhla-aby-roku-2035-boli-nove-auta-eu-uplne-bez-emisii> dostupné k 14. 7. 2021
190. Trexima, Minesterstvo práce, sociálnych vecí a rodiny (2018). Prognózy vývoja na trhu práce v SR II. Kvantifikácia disparít na trhu práce a z nich vyplývajúce odporúčania pre trh práce v SR a jej jednotlivých regiónoch v roku 2017. <https://www.employment.gov.sk/files/slovensky/praca-zamestnanost/podpora-zamestnanosti/kvantifikacia-disparit-trhu-prace-z-nich-vyplyvajuce-odporucania.pdf>
191. Trexima, Minesterstvo práce, sociálnych vecí a rodiny (2020). Prognózy vývoja na trhu práce v SR II. Komplexná analýza zamestnanosti a verifikácia prognóz v roku 2019. <https://www.employment.gov.sk/files/slovensky/praca-zamestnanost/podporazamestnanosti/manazerske%20zhrnutia%202020/man_zhrn_zamestnanost.pdf>
192. Trexima, Minesterstvo práce, sociálnych vecí a rodiny (2020). Prognózy vývoja na trhu práce v SR II. Strednodobá prognóza potrieb trhu práce v horizonte 5 rokov v roku 2019. <https://www.employment.gov.sk/files/slovensky/praca-zamestnanost/podporazamestnanosti/manazerske%20zhrnutia%202020/man_zhrn_strednodoba_prognoza.pdf>
193. Tung, N.T., Cheng, P.C., Chi, K.H., Hsiao, T.C., Jones, T., BéruBé, K., Ho, K.F., Chuang, H.C. (2021). Particulate matter and SARS-CoV-2: A possible model of COVID-19 transmission – ScienceDirect. Sci. Tot. Env., 750, Article 141532. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0048969720350610>
194. Turkovič, Z. (2021). Rodičia na trhu práce: Zosúlaďovanie pracovného a rodinného života. Bratislava: Inštitút pre výskum práce a rodiny. Bulletin. Február 2021. Vol. 2 Issue 2. <https://ivpr.gov.sk/wp-content/uploads/2021/03/bulletin_2_2021.pdf>
195. UNESCO (2019). Culture 2030 Indicators. <http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/publication_culture_2020_indicators_en.pdf>

196. UNWTO (2021). International Tourism Highlights 2020 Edition. <https://www.e-unwto.org/doi/pdf/10.18111/9789284422456>
197. Úrad geodézie, kartografie a katastra Slovenskej republiky (2020). Štatistická ročenka o pôdnom fonde v SR podľa údajov katastra nehnuteľností k 1. 1. 2020. Bratislava: Úrad geodézie, kartografie a katastra SR, 2020. <http://www.skgeodesy.sk/files/sk/slovensky/ugkk/kataster-nehnutelnosti/sumarne-udaje-katastra-podnom-fonde/statisticka-rocenka-2019.pdf>
198. Úrad vlády Slovenskej republiky (2018). Aktualizácia národnej stratégie regionálneho rozvoja Slovenskej republiky (pôvodná aktualizácia strategického dokumentu na roky 2014 až 2020). <https://www.vlada.gov.sk//data/files/6951_narodna_strategia_.pdf>
199. Ústredie práce, sociálnych vecí a rodiny (2022). Nezamestnanosť – mesačné štatistiky. <https://www.upsvr.gov.sk/statistiky/nezamestnanost-mesacne-statistiky.html?page_id=1254>
200. Útvar hodnoty za peniaze/Ministerstvo financií Slovenskej republiky (2020). Priority vo výstavbe cestnej infraštruktúry. <https://www.mindop.sk/uploads/PRIORITY_MATERIAL_FINAL.pdf>
201. Varsik, S. (2019). „Držím ti miesto“. Analýza kapacít materských škôl pre 5-ročné deti. Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky/Inštitút vzdelávacej politiky, 2019. <https://www.minedu.sk/data/att/15248.pdf>
202. Velšic, M. (2020). Digitálna gramotnosť na Slovensku 2020. Bratislava: Inštitút pre verejné otázky, 2020. <https://www.ivo.sk/buxus/docs//publikacie/subory/Digitalna_gramotnost_2020.pdf>
203. Výskumný ústav spojov, n. o. – Inštitút elektronických komunikácií (2019). Prehľad vývoja a trendov v odvetví elektronických komunikácií z hľadiska výsledkov štatistických zisťovaní MDV SR v roku 2019. <https://www.mindop.sk/uploads/statistika/V%C3%BDvoj%20a%20trendy%20v%20oblasti%20elektronick%C3%BDch%20komunik%C3%A1ci%C3%AD%20za%20rok%202019.pdf>
204. World economic forum (2018). Insight Report. The Global Risks Report 2018 13th Edition. Geneva: WEF, 2018. <https://www3.weforum.org/docs/WEF_GRR18_Report.pdf>
205. WWF (2020). Living Planet Report 2020 – Bending the curve of biodiversity loss. <https://www.zsl.org/sites/default/files/LPR%202020%20Full%20report.pdf>
206. WWF, Baker, Ch. et al. (2020). Living planet report 2020 – A deep dive into freshwater. <https://wwfint.awsassets.panda.org/downloads/lpr_2020__deep_dive_into_freshwater__spreads_embargo_10_09_20_1.pdf>
207. Zákon č. 91/2010 Z. z. o podpore cestovného ruchu v znení neskorších predpisov. Časová verzia predpisu účinná od 30.03.2022 <https://www.slov-lex.sk/pravne-predpisy/SK/ZZ/2010/91/>
208. Železničná spoločnosť slovensko, a. s. (2021). Dopravný prieskum na objednávku BBSK: Počet cestujúcich v železničnej doprave za mesiac 03/2019 a vzorové dni 23.10.2018 a 19.03.2019 (interné dokumenty BBSK).

Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja Banskobystrického samosprávneho kraja na roky 2022 – 2030

Strategická časť

BANSKOBYSTRICKÝ SAMOSPRÁVNY KRAJ

Operačný program Efektívna verejná správa

Európska únia
Európsky sociálny fond

Obsah

Zoznam najpoužívanejších skratiek 1

Vízia a stratégia rozvoja Banskobystrického kraja **2**

Zistenia z analýzy územia ako základ pre definovanie vízie a stratégie rozvoja 3

Vízia, hlavný cieľ a priority rozvoja Banskobystrického kraja do roku 2030 6

Strom cieľov Banskobystrického kraja do roku 2030 6

1. Konkurencieschopná a udržateľná ekonomika **8**

1.1 Zvýšiť inovačnú výkonnosť, produktivitu a pridanú hodnotu regionálnej ekonomiky 9

1.2 Zlepšiť udržateľnosť a odolnosť regionálnej ekonomiky 14

1.3 Zvýšiť príjmy z cestovného ruchu a zamestnanosť prostredníctvom rozvoja udržateľného cestovného ruchu 21

2. Zelený kraj pre budúce generácie **30**

2.1 Zabezpečiť efektívnu ochranu a obnovu všetkých zložiek životného prostredia, s dôrazom na zmiernenie zmeny klímy a zvýšenie odolnosti kraja na jej nepriaznivé prejavy 31

3. Zdravá, vzdelaná a súdržná spoločnosť **48**

3.1 Zvýšiť podiel obyvateľov s vyššou úrovňou dosiahnutého vzdelania a životných zručností 48

3.2 Zvýšiť kvalitu a dostupnosť služieb pre aktívne začlenenie zraniteľných skupín obyvateľstva v kraji 54

3.3. Budovať aktívne, odolné a udržateľné komunity v mestách aj na vidieku 63

4. Prepojený kraj **74**

4.1 Dobudovať a obnoviť dopravnú infraštruktúru prepojenú na nadradenú cestnú a železničnú sieť 74

4.2 Podporiť rozvoj udržateľnej mobility 80

4.3 Zlepšiť pokrytie širokopásmovým internetovým pripojením 87

Súlad so strategickými dokumentmi na národnej a medzinárodnej úrovni **90**

Zoznam najpoužívanejších skratiek

BBSK	Banskobystrický samosprávny kraj
BSK	Bratislavský samosprávny kraj
CP	cieľ politiky
CPS	centrá podnikových služieb
CuRI	Catching up Regions Initiative (Iniciatíva na podporu dobiehajúcich regiónov)
EFRR	Európsky fond regionálneho rozvoja
ESF	Európsky sociálny fond
EŠIF	Európske štrukturálne a investičné fondy
IÚI	Integrovaná územná investícia
IÚS	Integrovaná územná stratégia
KKP	Kultúrny a kreatívny priemysel
KR SPR	Kooperačná rada strategicko – plánovacieho regiónu
KR UMR	Kooperačná rada územia udržateľného mestského rozvoja
KSK	Košický samosprávny kraj
MIRRI	Ministerstvo investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie Slovenskej republiky
MRK	Marginalizované rómske komunity
MSP	malé a stredné podniky
MVO	mimovládna organizácia
NCZI	Národné centrum zdravotníckych informácií
NRO	Najmenej rozvinutý okres
NSK	Nitriansky samosprávny kraj
PD	Partnerská dohoda
PHSR	Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja
POO	Plán obnovy a odolnosti
PSK	Prešovský samosprávny kraj
RABBSK	Rozvojová agentúra Banskobystrického samosprávneho kraja
RIS 3	Stratégia výskumu a inovácií pre inteligentnú špecializáciu
RIÚS	Regionálna integrovaná územná stratégia
SPR	Strategicko – plánovací región
TPS	tematická pracovná skupina
TSK	Trenčiansky samosprávny kraj
TTSK	Trnavský samosprávny kraj
UMR	Udržateľný mestský rozvoj
VVaI	Veda, výskum a inovácie
ZSK	Žilinský samosprávny kraj

Vízia a stratégia rozvoja Banskobystrického kraja

Strategická časť PHSR BBSK **na základe identifikovaných problémov a potenciálu územia v analytickej časti** definuje víziu rozvoja Banskobystrického kraja a hlavný cieľ do roku 2030, priority, strategické a špecifické ciele, opatrenia a aktivity podľa logiky:

Vízia	Predstava o budúcom smerovaní kraja.
Hlavný cieľ	Pohľad na očakávaný stav v strednodobom až dlhodobom horizonte.
Priority	Kľúčové želané zmeny v kvalite života obyvateľov, ktoré majú byť dosiahnuté realizáciou stratégie.
Strategické ciele	Výsledky a výstupy merané cez indikátory a cieľové hodnoty nasmerované na dosiahnutie vízie a definovaných priorít.
Špecifické ciele	Ciele s operatívnym charakterom a krátkodobejším časovým horizontom.
Opatrenia a aktivity	Nástroje na dosiahnutie cieľov.

Strom cieľov je tvorený prioritami, strategickými a špecifickými cieľmi. Bol vytvorený v spolupráci s partnermi v regióne v **Tematických pracovných skupinách pri Rade partnerstva BBSK.** Jeho prvá verzia bol uvedená vo **Vstupnej správe** schválenej Radou partnerstva BBSK aj Zastupiteľstvom BBSK v máji 2021. Neskôr bol v roku 2021 strom cieľov dopĺňaný a upravovaný v nadväznosti na doplnené údaje v Analytickej časti, pripomienky členov Tematických pracovných skupín a členov Rady partnerstva. Čerpal aj s výstupov **Tematických pracovných skupín v jednotlivých Strategicko-plánovacích regiónoch**, ktoré sú dostupné online tu: **Výstupy_TPS_SPR**. Proces tvorby PHSR BBSK spolu s partnermi je podrobnejšie opísaný v časti PHSR BBSK *Úvod a analytická časť,* v kapitole *Proces tvorby PHSR BBSK s partnermi*.

Priority a strategické ciele prihliadajú aj na päť cieľov politiky súdržnosti *Východiskového návrhu priorít SR pre politiku súdržnosti,* keďže PHSR BBSK je v úzkom vzťahu s integrovanou územnou stratégiou, ktorá implementuje fondy EÚ. *Východiskový návrh priorít SR pre politiku súdržnosti*, týmito piatimi cieľmi politiky súdržnosti definuje, ktoré línie regionálneho rozvoja v SR budú finančne podporované z fondov EÚ. Strategické ciele PHSR BBSK však rátajú aj s využívaním zdrojov financovania zo štátneho rozpočtu, z rozpočtov samospráv a iných zdrojov. Priority a strategické ciele nadväzujú aj na ciele Agendy 2030 a iné strategické dokumenty opísané v časti PHSR BBSK *Úvod a analytická časť,* v kapitole *Východiskové strategické dokumenty pri tvorbe PHSR BBSK*.

Opatrenia a aktivity odrážajú aj výstupy iniciatívy **Dobiehajúce regióny v BBSK** (Catching-up Regions), z ktorých viaceré sa už začali realizovať v podobe pilotných projektov. **Realizácia pilotných projektov** v prebiehajúcom období v nadväznosti na **Programové priority pre Dobrý kraj** a založenie Rozvojovej agentúry BBSK, n.o. poskytla nielen príklady dobrej praxe, ale aj zistenia, ktoré umožnia nastavenie systémových riešení na úrovni kraja a procesov v jednotlivých prioritách. Zohľadnili sme tiež pripravované alebo aktualizované **strategické a koncepčné**

materiály kraja v oblastiach ako sú vzdelávanie, práca s mládežou, sociálne služby a zdravotníctvo, doprava, tvorba zamestnanosti s vyššou pridanou hodnotou, životné prostredie, cyklomobilita, prírodný cestovný ruch a iných.[1]

Pandémia Covid-19 predstavuje globálnu výzvu s priamymi negatívnymi dôsledkami aj na život v Banskobystrickom kraji. S ohľadom na dostupnosť dát poskytli výsledky analytickej časti pohľad na vývoj odvetví a sektorov v kraji do vypuknutia pandémie (do roku 2019) aj na negatívne vývojové trendy počas rokov 2020 a 2021. Vo viacerých oblastiach sociálneho a hospodárskeho rozvoja možno v súčasnosti len ťažko predvídať, aké bude mať v dlhodobom horizonte Pandémia Covid-19 dopady, vrátane štrukturálnych zmien, a to nie len na úrovni kraja, ale aj na národnej a globálnej (európskej) úrovni.

Vojna na Ukrajine, ktorá začala vo februári 2022, tiež zásadným spôsobom ovplyvnila a ovplyvní život v Banskobystrickom kraji. Prílev utečencov z Ukrajiny predstavuje pre Slovensko aj kraj výzvu, ale aj potenciál zmiernenia odlivu obyvateľov s vyššou kvalifikáciou z kraja. Vojna spôsobila napr. urýchlené hľadanie nových dodávateľov fosílnych palív s cieľom minimalizovať závislosť na Rusku, taktiež upriamila pozornosť na mitigačné opatrenia v sektore energetiky a udržateľné energetické plánovanie.

Zistenia z analýzy územia ako základ pre definovanie vízie a stratégie rozvoja

Banskobystrický kraj sa vyznačuje **vysokým počtom malých obcí**. To spôsobuje, že nemajú dostatočné personálne ani finančné kapacity na plnenie všetkých originálnych a prenesených kompetencií a svoj ďalší rozvoj. Dotýka sa to aj oblastí poskytovania sociálnych služieb, ochrany životného prostredia a riešenia čoraz vypuklejších environmentálnych problémov. Riešením môže byť medziobecná spolupráca, priorizácia investícii v území a hľadanie dlhodobých udržateľných riešení. Regionálna samospráva v tomto procese zohráva dôležitú koordinačnú a metodickú rolu.

Banskobystrický kraj sa musí vysporiadať aj s **krízou ľudského kapitálu**. Tá je dôsledkom odchodu ľudí v produktívnom veku z kraja, nízkeho prirodzeného prírastku a vysokého podielu dlhodobo nezamestnaných ľudí. Tieto problémy sú najvypuklejšie v **najmenej rozvinutých okresoch na juhu a juhovýchode kraja**.

Hlavným dôvodom odlivu talentov (mozgov) z kraja je nízka produktivita a výkonnosť ekonomiky, ktorá **neposkytuje dostatok atraktívnych pracovných príležitostí.** Zároveň však platí, že nedostatok kvalifikovanej pracovnej sily je jednou z bariér pre rozvoj podnikania a investície firiem v kraji. Vzniká tak „začarovaný kruh“ s nízkou úrovňou ľudského kapitálu, nízkou technologickou náročnosťou a slabým inovačným potenciálom.

K tomu prispieva aj nesúlad medzi ponukou vzdelávania a dopytom na trhu práce a nízka účasť dospelých na ďalšom vzdelávaní.

Odchod ľudí v produktívnom veku v kombinácii s nízkym prirodzeným prírastkom spôsobuje zrýchlenie procesu celkového starnutia populácie, čo stupňuje tlak na **poskytovanie sociálnych a zdravotných služieb a ich inovácie**. Zvyšovanie priemerného veku obyvateľstva nielen v kraji, ale

[1] https://www.bbsk.sk/Strategick%C3%A9dokumenty.aspx

v celej Európe, vytvára príležitosti pre striebornú ekonomiku a vyžaduje nové prístupy aj na strane zamestnávateľov. V spojení s technologickými zmenami rastie význam celoživotného vzdelávania.

Vysoký podiel ľudí bez odborných a životných zručností, ktoré sú žiadané na trhu práce, je výzvou nielen pre oblasť vzdelávania, ale aj sociálnych služieb. Neúspech v škole je často dôsledkom sociálneho vylúčenia alebo iného znevýhodnenia. Významný podiel sociálne vylúčených osôb tvoria marginalizované rómske komunity, ktoré uviazli v kruhu generačnej chudoby. Vhodne nastavené a komplexné opatrenia zamerané na výchovu a vzdelávanie, bývanie a prácu si vyžadujú **integrovaný prístup a zapojenie rôznych inštitúcií**. Úspešné začlenenie znevýhodnených skupín do spoločenského aj pracovného života je dôležitým predpokladom k vyššej prosperite najmä v menej rozvinutých oblastiach kraja.

Hospodárstvo v Banskobystrickom kraji je nerovnomerne rozvinuté, **závislé najmä od energeticky náročného priemyslu a odvetví s vysokou intenzitou skleníkových plynov**. V súvislosti s klimatickými cieľmi na nadnárodnej a národnej úrovni je preto najväčšou výzvou v tejto oblasti diverzifikácia hospodárstva smerom k zelenému hospodárstvu a rozvoju služieb, čo si vyžaduje zlepšiť podmienky na prechod k obehovej ekonomike, prepájať výskum s praxou, podporovať investície do inovačných technológii, a v neposlednom rade sa prispôsobiť tejto výzve aj v oblasti vzdelávania.

Najväčší nevyužitý potenciál na znižovanie emisií skleníkových plynov v kraji predstavuje sektor budov, či už verejných, alebo domácností. V oblasti dopravy je problémom najmä nárast osobnej automobilovej dopravy, ktorá je zdrojom emisii skleníkových plynov, znečistenia ovzdušia a hluku; príčinou rozširovania zastavaných plôch v dôsledku budovania parkovísk a pod. **Významným problémom v kraji je zhoršená kvalita ovzdušia**, najmä v dôsledku znečistenia z lokálnych kúrenísk, menej z dopravy a priemyslu.

Odolnosť kraja na nepriaznivé prejavy zmeny klímy je nedostatočná. Medzi najzraniteľnejšie sektory patrí poľnohospodárstvo a lesné hospodárstvo, ktoré zároveň predstavujú potenciál vidieckych oblastí a najmenej rozvinutých regiónov na udržateľný hospodársky rozvoj. Hlavnou výzvou súčasného poľnohospodárstva a lesného hospodárstva je zvýšiť ich odolnosť na nepriaznivé prejavy zmeny klímy a zabezpečiť udržateľné využívanie pôdy a produkciu prostredníctvom modernizácie a ekologizácie.

Extrémne prejavy počasia ako horúčavy, prívalové dažde a pod. majú negatívny dopad na ľudské zdravie, ale aj bezpečnosť obyvateľstva a jeho majetok (povodne, zosuvy pôdy a pod.), spôsobujú zvýšené ekonomické náklady, až ekonomické straty.

Nedostatočne sa využívajú priaznivé podmienky pre rozvoj poľnohospodárstva a udržateľného cestovného ruchu vo vidieckych oblastiach a najmenej rozvinutých regiónoch. Rozvoj cestovného ruchu v kraji je priamo spojený s úrovňou ponuky (vrátane nízkej inovatívnosti ponuky pre návštevníkov), zlou dopravnou dostupnosťou väčšiny destinácií aj atraktivít a potrebami prehlbovania spolupráce aktérov a destinačného manažmentu. Podiel poľnohospodárstva na odvetvovej štruktúre ekonomiky sa znižuje, aj napriek vysokému podielu poľnohospodárskej pôdy a príležitosti, ktorú pre udržateľný rozvoj vidieckych oblastí vytvára (vrátane možností začlenenia znevýhodnených skupín prostredníctvom sociálnej ekonomiky v niektorých, najmä najmenej rozvinutých regiónoch).

Vysoký podiel domácností bez zásobovania pitnou vodou z verejného vodovodu a bez pripojenia na verejnú kanalizáciu s čistiarňou odpadových vôd stále trápi vybrané okresy kraja. Okrem toho si existujúca infraštruktúra vyžaduje rekonštrukcie. Povrchové vody dlhodobo

nedosahujú dobrý stav, pričom medzi hlavné príčiny okrem znečistenia patria aj rozsiahle hydromorfologické zmeny (regulácie tokov, bariéry na tokoch a pod. V kraji máme mnoho environmentálnych záťaží, ktoré ohrozujú zdravie obyvateľstva a predstavujú zdroj kontaminácie pôdy a vody.

Na dosahovanie environmentálnych cieľov v kraji chýba: integrovaný prístup manažmentu krajiny, pozemkové úpravy, územnoplánovacia dokumentácia na lokálnej úrovni, dáta a kapacity v oblasti udržateľného plánovania a implementácie potrebných opatrení. Spolu s nedostatočnou technickou a dopravnou infraštruktúrou predstavujú tieto nedostatky prekážky pre udržateľný regionálny rozvoj a prispievajú k zvyšovaniu regionálnych rozdielov.

Výzvou pre samosprávy v BBSK je transformácia na **inteligentné (SMART) mestá a regióny**, čo je spojené nielen s digitalizáciou a elektronizáciou služieb, ale aj zmenou v procesoch prijímania rozhodnutí a tvorbe verejných politík. Je potrebné ich realizovať na základe relevantných a dôveryhodných dát prístupných odbornej i laickej verejnosti a implementovať koncept hodnoty za peniaze za aktívnej účasti obyvateľov na miestnej aj regionálnej úrovni. **Vyššie zapojenie obyvateľov do správy vecí verejných** je nutné aj z pohľadu zvyšovania súdržnosti spoločnosti a obrany demokratických hodnôt. Silná občianska spoločnosť je veľkou výhodou práve v čase kríz, keď verejná správa nie je schopná efektívne a rýchlo reagovať na nové situácie, ale aj pri riešení dlhodobých problémov, ktoré si vyžadujú špecifický lokálny prístup.

Vízia, hlavný cieľ a priority rozvoja Banskobystrického kraja do roku 2030

Vízia a hlavný cieľ rozvoja Banskobystrického kraja do roku 2030 reaguje na kľúčové problémy v kraji: odliv ľudského kapitálu z kraja, nedostatočná kvalita a pokrytie kraja verejnými službami a veľké množstvo malých obcí v kraji, ktoré si samé nevedia poradiť z mnohými výzvami, ktorým čelia a budú čeliť.

Vízia

Kraj, kde ľudia chcú pracovať, žiť a plnohodnotne tráviť čas.

Hlavný cieľ

Vytvárať pracovné príležitosti, zlepšovať kvalitu verejných služieb a prakticky podporovať samosprávy ako kľúčových aktérov rozvoja kraja.

Priority

I. Konkurencieschopná a udržateľná ekonomika
II. Zelený kraj aj pre budúce generácie
III. Vzdelaná a súdržná spoločnosť
IV. Prepojený kraj

Strom cieľov Banskobystrického kraja do roku 2030

V strome cieľov sa štyri priority kraja ďalej vetvia na **strategické ciele**. Pri každom z **10 strategických cieľov** sú definované:

- **Hlavný problém**, na ktorý reaguje strategický cieľ;
- **Výzvy**, ktoré opisujú súčasný stav, ktorý vyžaduje zmenu, sú súčasťou hlavného problému;
- **Príčiny** výziev a hlavného problému, často na nich reagujú špecifické ciele;
- **Opis cieľového stavu** želaného v roku 2030 cez indikátory a cieľové hodnoty.

Špecifické ciele tvoria ďalšiu vrstvu v strome cieľov. Pri každom z 52 krajských špecifických cieľov, sú definované:

- **Špecifické výzvy**, na ktoré reaguje špecifický cieľ, tieto sú často uvedené ako príčiny pod Strategickým cieľom;
- **Opatrenia a aktivity** na zabezpečenie realizácie cieľov, ktoré pochádzajú z výstupov pracovných skupín a koncepčných dokumentov. Zahŕňajú aktivity všetkých aktérov rozvoja v kraji – regionálnu a miestnu samosprávu, štátne orgány a inštitúcie, verejné inštitúcie, podnikateľov a firmy a občiansky sektor.
- Špecificky sú uvedené **opatrenia a aktivity** z dvoch najdôležitejších dokumentov, ktoré poskytujú možnosti financovania z fondov EÚ na základe Politiky súdržnosti EÚ:
    1. **Plán obnovy a odolnosti (2021 – 2026) (POO)**
    2. **návrh Programu Slovensko na programové obdobie 2021 – 2027 (PSK)** v delení podľa 5 politických cieľov[2]

[2] MIRRI SR - Program Slovensko (2022)

BANSKOBYSTRICKÝ SAMOSPRÁVNY KRAJ

Operačný program Efektívna verejná správa

Európska únia
Európsky sociálny fond

PRIORITA 1
Konkurencieschopná a udržateľná ekonomika

SC 1.1 Zvýšiť inovačnú výkonnosť, produktivitu a pridanú hodnotu regionálnej ekonomiky

- ŠC 1.1.1 Rozšíriť kapacity a modernizovať technickú, inovačnú a výskumnú infraštruktúru v regióne
- ŠC 1.1.2 Zvýšiť kvalitu a dostupnosť ľudského kapitálu v súlade s požiadavkami trhu práce
- ŠC 1.1.3 Zlepšiť spoluprácu medzi podnikmi, vysokými školami a výskumnými organizáciami
- ŠC 1.1.4 Zvýšiť mieru digitalizácie, automatizácie a využívania dát a pokročilých technológií v podnikateľskom, verejnom i akademickom sektore
- ŠC 1.1.5 Zvýšiť výkonnosť podnikov v high-tech odvetviach, kreatívnom priemysle, poľnohospodárstve a cestovnom ruchu so zameraním na MSP

SC 1.2 Zlepšiť udržateľnosť a odolnosť regionálnej ekonomiky

- ŠC 1.2.1 Vytvoriť podmienky na prechod k obehovému hospodárstvu
- ŠC 1.2.2 Zvyšovať produkciu a odbyt regionálnych produktov a služieb v pôdohospodárstve a nadväzných odvetviach
- ŠC 1.2.3 Rozvíjať podnikanie s dôrazom na potreby vidieckych oblastí a najmenej rozvinutých regiónov

SC 1.3 Zvýšiť príjmy z cestovného ruchu a zamestnanosť prostredníctvom rozvoja udržateľného cestovného ruchu

- ŠC 1.3.1 Udržateľné využívanie kľúčového kultúrno-historického a prírodného potenciálu v ponuke cestovného ruchu
- ŠC 1.3.2 Rozvíjať udržateľné a prístupné zázemie a kvalitné služby pre pobyt návštevníka.
- ŠC 1.3.3 Zlepšiť dostupnosť destinácií, atraktivít a turistických bodov záujmu
- ŠC 1.3.4 Rozvíjať destinačný manažment a marketing na regionálnej a lokálnej úrovni

PRIORITA 2
Zelený kraj pre budúce generácie

SC 2.1 Zabezpečiť efektívnu ochranu a obnovu životného prostredia, s dôrazom na zmiernenie zmeny klímy a zvýšenie odolnosti kraja na jej nepriaznivé dôsledky

- ŠC 2.1.1 Zlepšiť kvalitu ovzdušia
- ŠC 2.1.2 Zabezpečiť efektívnu ochranu prírody, krajiny a biodiverzity
- ŠC 2.1.3 Zlepšiť stav a ochranu vôd
- ŠC 2.1.4 Podporiť regeneráciu urbanizovanej krajiny
- ŠC 2.1.5 Eliminovať dopady environmentálnych záťaží a geohazardov
- ŠC 2.1.6 Transformovať hospodárenie v lesoch bližšie k prírode a spoločnosti a zvýšiť odolnosť lesov na nepriaznivé prejavy zmeny klímy
- ŠC 2.1.7 Zvýšiť prírodnú hodnotu poľnohospodárskej pôdy
- ŠC 2.1.8 Zlepšiť všeobecné podmienky na dosiahnutie environmentálnych cieľov
- ŠC 2.1.9 Zvýšiť environmentálne povedomie obyvateľov a návštevníkov kraja, posilniť ich vzťah k prírode a zodpovedné správanie
- ŠC 2.1.10 Znížiť emisie CO_2
- ŠC 2.1.11 Zvýšiť odolnosť kraja na nepriaznivé dôsledky zmeny klímy
- ŠC 2.1.12 Realizovať preventívne opatrenia na ochranu pred mimoriadnymi udalosťami spojenými so zmenou klímy

PRIORITA 3
Zdravá, súdržná a vzdelaná spoločnosť

SC 3.1 Zvýšiť podiel obyvateľov s vyššou úrovňou dosiahnutého vzdelania a životných zručností

- ŠC 3.1.1 Umožniť všetkým deťom a žiakom, aby v maximálnej možnej miere rozvíjali svoj plný vzdelávací potenciál
- ŠC 3.1.2 Zvýšiť zapojenie žiakov a mládeže do športových a záujmových aktivít
- ŠC 3.1.3 Zvýšiť podiel detí v predškolskom veku v predprimárnom vzdelávaní a ranej starostlivosti
- ŠC 3.1.4 Zvýšiť počet osôb zapojených do ďalšieho vzdelávania (czv)

SC 3.2 Zvýšiť kvalitu a dostupnosť služieb pre aktívne začlenenie zraniteľných skupín obyvateľstva v kraji

- ŠC 3.2.1 Zvýšiť zamestnanosť dlhodobo nezamestnaných a zraniteľných skupín
- ŠC 3.2.2 Zabezpečiť kvalitné a udržateľné služby pre seniorov
- ŠC 3.2.3 Zvýšiť dostupnosť a kvalitu komplexných integrovaných sociálno-zdravotných služieb s dôrazom na individuálne potreby a aktívne začlenenie
- ŠC 3.2.4 Zabezpečiť dostupnosť kvalitnej zdravotnej starostlivosti aj pre geograficky a sociálne znevýhodnené skupiny
- ŠC 3.2.5 Zlepšiť podmienky na integráciu MRK a iných ohrozených skupín
- ŠC 3.2.6 Prierezový cieľ: Využívať pri plnení cieľov priority sociálnej inovácie

SC 3.3 Budovať aktívne, odolné a udržateľné komunity v mestách aj na vidieku

- ŠC 3.3.1 Zvýšiť kvalitu a dostupnosť verejných služieb na vidieku
- ŠC 3.3.2 Zvýšiť angažovanosť obyvateľstva v správe vecí verejných / zapojenie obyvateľstva do rozvojových aktivít na miestnej úrovni
- ŠC 3.3.3 Posilniť identitu komunít prostredníctvom zachovania kultúrneho dedičstva (obnova NKP a ostatnej kultúrnej infraštruktúry)
- ŠC 3.3.4 Vytvárať bezpečné fyzické prostredie obcí a miest
- ŠC 3.3.5 Uplatňovať princípy dobrého spravovania (good governance) a otvoreného vládnutia v miestnej aj regionálnej samospráve
- ŠC 3.3.6 Uplatňovať koncept inteligentných miest "smart cities" a "smart villages" v samospráve

PRIORITA 4
Prepojený kraj

SC 4.1 Dobudovať a obnoviť dopravnú infraštruktúru prepojenú na nadradenú cestnú a železničnú sieť

- ŠC 4.1.1 Dobudovať základnú (CORE) a súhrnnú multimodálnu sieť TEN-T a sieť prepojenú na TEN-T odolnú na zmenu klímy
- ŠC 4.1.2 Zvýšiť kvalitu, kapacitu a bezpečnosť pozemných komunikácií I., II. a III. triedy, miestnych ciest a mostov
- ŠC 4.1.3 Rekonštruovať, obnoviť a modernizovať perspektívne regionálne železničné trate s vysokým dopytom po osobnej alebo nákladnej železničnej doprave
- ŠC 4.1.4 Zvýšiť odolnosť dopravnej infraštruktúry proti zmenám klímy
- ŠC 4.1.5 Znížiť negatívne dopady cestnej premávky na pozemných komunikáciách na životné prostredie a kvalitu života obyvateľov v dotknutých územiach
- ŠC 4.1.6 Zvýšiť úroveň zabezpečenia dopravnej infraštruktúry v cestnej a železničnej doprave

SC 4.2 Podporiť rozvoj udržateľnej mobility

- ŠC 4.2.1 Vybudovať Integrovaný dopravný systém BBSK pre koordináciu všetkých zložiek verejnej dopravy s jedným organizátorom (IDS BBSK) podľa jednej vízie a jednotných pravidiel
- ŠC 4.2.2 Vybudovať multimodálny integrovaný dopravný systém BBSK s dôrazom na využitie železnice
- ŠC 4.2.3 Zlepšiť regionálnu dopravnú obslužnosť prostredníctvom udržateľnej regionálnej a cezhraničnej mobility
- ŠC 4.2.4 Znížiť negatívne environmentálne dopady mobility
- ŠC 4.2.5 Rozvíjať cyklodopravu ako plnohodnotnú zložku mestskej, prímestskej a medzimestskej mobility prostredníctvom budovania nových cyklo-ciest alebo ich začlenenia do existujúcich komunikácii

SC 4.3 Zlepšiť pokrytie širokopásmovým internetovým pripojením

- ŠC 4.3.1 Zvýšiť sociálnu a fyzickú dostupnosť kvalitného internetového pripojenia a odstrániť tzv. biele miesta

1. Konkurencieschopná a udržateľná ekonomika

Podpora a rozvoj inovačného potenciálu kraja *prepájaním výskumných inštitúcií s podnikateľským sektorom a podpornými mechanizmami pre začínajúcich podnikateľov a malé a stredné podniky je kľúčová pre udržanie talentovaných ľudí v kraji a zvýšenie odolnosti regiónu voči globálnym zmenám a externým šokom prostredia.*

Naštartovanie podnikateľskej aktivity obyvateľov *rozvojom podnikateľských zručností u mladých ľudí a zároveň tvorbou podmienok pre príchod zahraničných investorov zvýši ekonomickú výkonnosť regiónu.*

Riešenie klimatickej krízy je príležitosťou pre rozvoj udržateľnej ekonomiky*. Momentálna pripravenosť regionálneho hospodárstva na transformáciu na uhlíkovú neutralitu je nízka - ľahko podľahne akejkoľvek ďalšej zmene a prejaví sa na zhoršení socio-ekonomickej situácie. Pre ďalší prechod k uhlíkovej neutralite je nevyhnutné diverzifikovať hospodárstvo o nízko-emisné formy a znižovanie jej priestorovej heterogenity. To si vyžaduje zmeny v systéme výroby a spotreby energie, tovarov a služieb, znižovaniu spotreby prírodných zdrojov, ale aj investície výskumu, inovácii, vzdelávania a infraštruktúry.*

Rozvoj udržateľného poľnohospodárstva, lesného hospodárstva, tradičných remesiel a služieb *posilní životaschopnosť vidieckych oblastí a najmenej rozvinutých regiónov kraja z hľadiska pracovných príležitostí a sebestačnosti a spomalí tým klesajúci demografický trend. Príležitosťou je aj* ***sociálna ekonomika, ktorá tvorí pracovné miesta*** *pre sociálne vylúčené a inak znevýhodnené osoby a zvyšuje ich uplatnenie na trhu práce.*

Rozvoj cestovného ruchu *má na celom území Banskobystrického kraja veľmi dobrý potenciál. Pri realizácií investičných akcií je dôležité myslieť na* ***udržateľnosť*** *a riadiť sa princípom „do not harm/výrazne nenarušiť". Udržateľnosť nie len z ekonomického ale aj environmentálneho a sociálneho hľadiska môže vplývať na rast zamestnanosti v Banskobystrickom kraji. Pri rozvoji cestovného ruchu je dôležité* ***zachovať prírodné prostredie a kultúrne dedičstvo*** *ako predpoklad pre zdravý a plnohodnotný život. Kľúčová je spolupráca všetkých aktérov (nielen poskytovateľov služieb, ale aj subjektov v oblasti ochrany prírody a krajiny, kultúrneho dedičstva a kultúrneho a kreatívneho priemyslu, vzdelávania, poľnohospodárstva a inej regionálnej výroby, dopravy a ďalších) a systematický* ***rozvoj destinačného manažmentu*** *a realizácia projektov, ktoré prirodzene prepájajú potreby v oblasti cestovného ruchu s ostatnými odvetviami, a zároveň sledujú verejný záujem a zabezpečujú lepšie podmienky pre život obyvateľov v centrách rozvoja cestovného ruchu.*

Úzka spolupráca škôl z firmami a flexibilné nastavovanie obsahu vyučovania v reakcii na dynamicky sa meniaci pracovný trh *zabezpečí zvýšenú zamestnateľnosť absolventov škôl. Osobitnú pozornosť je potrebné venovať* ***zručnostiam a vzdelaniu v oblasti IKT a odboroch STEM****.*[3]

Kvalitné celoživotné vzdelávanie *kľúčových a prierezových zručností celej populácie zabezpečí, aby sa aj obyvatelia v produktívnom veku dokázali prispôsobiť zmeneným požiadavkám trhu práce.*

[3] STEM – Science, technology, engineering, and mathematics - veda, technológie, inžinierstvo a matematika.

1.1 Zvýšiť inovačnú výkonnosť, produktivitu a pridanú hodnotu regionálnej ekonomiky

Hlavné problémy: nedostatok ľudského kapitálu s potrebnými zručnosťami a vedomosťami spojený s odlivom „mozgov", nízka inovačná výkonnosť ekonomiky.

Výzvy:

- výrazné priestorové rozdiely v rámci regiónu;
- nízka ekonomická výkonnosť kraja;
- nízka prítomnosť zahraničného kapitálu v regióne;
- vysoká nezamestnanosť.

Príčiny:

- relatívne homogénna odvetvová štruktúra s nízkym zastúpením vysokoproduktívnych a znalostne intenzívnych (high-tech) odvetví;
- nesúlad medzi dopytom a ponukou na trhu práce vyplývajúci z nedostatku ľudského kapitálu s potrebnými zručnosťami a vedomosťami pre trh práce, čo z pohľadu firiem predstavuje hlavnú prekážku ich rastu;
- dlhodobo podhodnotené financovanie vedy a výskumu, chýbajúci ľudský kapitál vo vede a výskume;
- nízka úroveň inovačnej výkonnosti ekonomiky s nízkou účasťou podnikateľského sektora, nízka miera digitalizácia a nedostatočne rozvinuté údajové hospodárstvo;
- nevyhovujúce digitálne zručnosti obyvateľov;
- slabá prepojenosť podnikateľského sektora s výskumnými inštitúciami;
- vysoká miera nezamestnanosti absolventov stredných odborných škôl;
- nízka dynamika podnikateľského sektora a nízka podnikateľská aktivita obyvateľov.

Cieľový stav v roku 2030

- Zamestnanosť v high-tech odvetviach v kraji sa zvýši z 1,3 % na 2,1 %, zároveň sa zvýši podiel žien zamestnaných v high-tech odvetviach z 32 % na 40 %. Zvýši sa počet výskumníkov na úroveň min. 1850 výskumníkov na 1 mil. obyvateľov. Miera podnikateľskej aktivity obyvateľov kraja sa zvýši zo 16,9 % na 22 %.

- Celkový podiel výdavkov na výskum a vývoj sa zvýši zo súčasných 49,5 mil. eur (0,63 % regionálneho HDP) na 147 mil. eur, čo bude predstavovať približne 1,3 % z regionálneho HDP. Zároveň sa podiel výdavkov podnikov zvýši na tri pätiny z celkových výdavkov na výskum a vývoj v kraji. Počet podaných patentových skúšok dosiahne úhrnnú hodnotu 200 za sledované obdobie, čo bude predstavovať v priemere 67 %-tný nárast patentových prihlášok ročne oproti súčasnému stavu.

- Hrubá pridaná hodnota v regióne sa zvýši zo 7,3 mld. eur na 10,1 mld. eur (35 % z prognózovanej hrubej pridanej hodnoty BA kraja). Regionálne HDP na obyvateľa merané partiou kúpnej sily sa zvýši zo 14,6 tis. na 22 tis. eur.

- Ponuka študijných (a učebných) odborov na školách v súlade s potrebami trhu práce a potrebami zamestnávateľov sa zvýši o približne 3 - 5 % do roku 2030. Nezamestnanosť absolventov študijných a učebných odborov sa zníži na 7 – 8 %.

- Počet žiakov stredných odborných škôl zapojených v duálnom vzdelávaní sa zvýši o 100 ročne. Počet zamestnávateľov zapojených do duálneho vzdelávania sa zvýši o 2 – 3 firmy ročne s cieľom dosiahnuť 60 firiem v roku 2030. Rozšíri sa sieť zamestnávateľov poskytujúcich možnosti stáží a praxe v rôznych priemyselných odvetviach a službách.

- Rozšíri sa ponuka vzdelávania v rámci Centier odborného vzdelávania a prípravy (COVaP) a zvýši sa počet účastníkov ďalšieho vzdelávania v COVaP.

1.1.1 Rozšíriť kapacity a modernizovať technickú, inovačnú a výskumnú infraštruktúru v regióne

Výzvy a problémové oblasti: Dlhodobo podhodnotené financovanie vedy a výskumu, nízka úroveň inovačnej výkonnosti ekonomiky s nízkou účasťou verejného aj podnikateľského sektora.

Opatrenia PHSR: budovanie otvoreného, efektívneho a udržateľného inovačného ekosystému, modernizácia vybavenia existujúcej výskumno-vývojovej infraštruktúry, rozšírenie kapacít existujúcej výskumno-vývojovej a inovačnej infraštruktúry, podpora zavádzania pokročilých technológií vrátane oblasti zelených inovácii, podporovanie inovatívnych foriem partnerstiev a financovania.

Aktivity: Vybudovanie regionálneho inovačného centra, tvorba a implementácia regionálnej inovačnej politiky, budovanie inovačných labov, centier excelentnosti národného a európskeho významu, inkubátorov, centier a iných foriem zoskupení; budovanie a modernizácia kancelárskych a administratívnych priestorov, budovanie kancelárskych priestorov najvyššieho („Áčkového“) štandardu[4], projekty zamerané na prebudovanie a modernizáciu nevyužívaných hnedých parkov, účasť BBSK v klastroch, PPP partnerstvách a inovatívnych formách financovania (nadácie, fondy), poskytovanie inovačných voucherov, modernizácia dotačných schém BBSK.

Predpoklady na naplnenie cieľa zo strany štátu: zmena legislatívy (daňový a stavebný zákon) s cieľom byrokratického a daňového odľaženia investorov pri výstavbe kancelárskych, multifunkčných a co-workingových priestorov, umožniť obciam oslobodenie od dane pre investičné projekty s pozitívnym dopadom na hospodárstvo, znížiť lehoty stavebných konaní, zmena legislatívy s cieľom lepšej ochrany duševného vlastníctva, delegovanie/presun schémy inovačných poukážok pre firmy z národnej úrovne na regionálnu úroveň, zásadné zjednodušenie procesov verejného obstarávania,

Prepojenia na možnosti financovania z európskych zdrojov/aktivity a opatrenia Programu SK a Plánu obnovy

[4] Kategória A – najvyšší štandard, patria sem budovy ktoré sú lokalizované v centre alebo v blízkom okolí s dobrým dopravným napojením a prístupom. Väčšinou ide o novostavby s vysokým technickým vybavením. Zdroj: Mrvová M., Ing. PhD., Zúbková M., Doc. PhD. 2012: KOMERČNÉ NEHNUTEĽNOSTI - POTREBA, PONUKA, SPRÁVA, In Nehnuteľnosti a Bývanie ISSN 1336-944X 01/2012 s.38-46

Opatrenia a aktivity PSK (PO1): budovanie centier vedy a výskumu, Centrá vedy a výskumu, podpora rozvoja a modernizácia výskumnej infraštruktúry národného významu

Opatrenia a aktivity POO: Komponent 9: Výskum a inovácie pre digitalizáciu ekonomiky

1.1.2 Zvýšiť kvalitu a dostupnosť ľudského kapitálu v súlade s požiadavkami trhu práce

Výzvy a problémové oblasti: nedostatočná kvalita vzdelávania pre potreby spoločnosti a trhu práce, chýbajúce kvalitné zladenie študijných a učebných odborov s trhom práce, nedostatočná spolupráca a koordinácia medzi zamestnávateľmi a školami, nízka spoluúčasť zamestnávateľov, firiem a iných subjektov reprezentujúcich potreby trhu práce a spoločnosti na tvorbe a realizácii školských vzdelávacích programov, nízka zapojenosť stredných škôl do duálneho vzdelávania, nízky záujem žiakov o štúdium na SOŠ, nízka účasť dospelých na ďalšom vzdelávaní;

K naplneniu cieľa budú realizované opatrenia a aktivity na rôznych úrovniach: Realizácia opatrení ***Koncepcie rozvoja školstva Banskobystrického samosprávneho kraja na roky 2021-2025 (2021)***, napr. optimalizácia štruktúry škôl a školských zariadení, reštrukturalizácia siete odborov, aktualizácia súčasnej ponuky odborov na školách v ZP BBSK, podporovanie rozvojových zámerov škôl pri zavádzaní inovovaných, nových a experimentálne overovaných učebných a študijných odborov; podpora schopnosti stredných odborných a vysokých škôl reagovať na potreby trhu práce; posilňovanie spolupráce, koordinácie a komunikácie medzi zamestnávateľmi a školami, podpora inovácií na školách.

Aktivity: Formálny model na zber údajov, analýzu a kontinuálny proces učenia, zavedenie systému manažérstva kvality na SOŠ.

Prepojenia na možnosti financovania z európskych zdrojov/aktivity a opatrenia Programu SK a Plánu obnovy

Opatrenia a aktivity PSK PO1, RSO1.4 Rozvoj zručností pre inteligentnú špecializáciu, priemyselnú transformáciu a podnikanie, Opatrenie 1.4.1 Zručnosti pre posilnenie konkurencieschopnosti a hospodárskeho rastu a budovanie kapacít pre RIS3

Podpora tvorby a/alebo inovácie a zavádzanie profesijne orientovaných študijných programov podľa potrieb praxe, poskytovanie motivačných štipendií, podpora tvorby a zavádzania krátkych (non-degree) kurzov a programov terciárneho vzdelávania podľa potrieb praxe; podpora tvorby a poskytovania menších a malých (profesijných) kvalifikácií a mikrokvalifikácií; podpora realizácie praktického vyučovania žiakov (napr. duálne vzdelávanie, praktické vyučovanie na pracovisku zamestnávateľa); rozvoj existujúcich centier odborného vzdelávania a prípravy, podpora vzniku a rozvoja pilotných centier excelentnosti odborného vzdelávania, podpora vzniku a rozvoja nadpodnikových vzdelávacích centier; podpora tvorby a/alebo inovácia a zavádzanie študijných a učebných odborov odborného vzdelávania a prípravy podľa potrieb praxe (napr. tvorba/rozvoj ponuky vzdelávania, zavádzanie inovatívnych metód vzdelávania, podpora kvalitnej infraštruktúry a vybavenia pre praktickú výuku, resp. modernizácia infraštruktúry, zapájanie expertov z praxe do vzdelávania, praktické vzdelávanie, propagácia, spolupráca s podnikmi a i.) so zameraním na dobiehajúce regióny.

Opatrenie 1.4.2 Digitálne zručnosti prispôsobené doménam RIS3 a potrebám priemyselnej a zelenej transformácie

Príklady aktivít: Podpora aktivít, programov a pilotných projektov vzdelávania v oblasti zelenej transformácie, v prepojení na požiadavky digitálnej transformácie vrátane podpory rozvoja zručností a využívanie tzv. dôveryhodných inteligentných technológií v súkromnom a verejnom sektore, podpora vzdelávacích iniciatív, aktivít a programov (vrátane pilotných aktivít) vychádzajúcej z iniciatívy Európskej komisie Digital Skills and Jobs Coalition; podpora aktivít, programov a pilotných projektov súvisiacich s programovaním (napr. EU Code week), e-Inklúziou, využívaním pokročilých IKT riešení, rozvojom a podporou pokročilých e-Learning služieb, rozvojom e-Zručností pre potreby 21. storočia, kybernetickou bezpečnosťou a bezpečnosťou mladých na internete, podpora aktivít a programov (vrátane pilotných projektov a schém) vedúcich k zvýšeniu podielu žien v IKT odboroch a digitálnom svete, s cieľom vyhovieť potrebám priemyselnej transformácie v súkromnom ako aj verejnom sektore; podpora a zapojenie sa do európskych projektov spoločného významu (multi-country projects) (vrátane pilotných projektov a schém) v oblasti vzdelávania potrebných pre naplnenie vyššie uvedených cieľov.

Vyššie uvedené aktivity majú za cieľ, prostredníctvom rozvoja špecifických zručností pre potreby priemyselnej a digitálnej transformácie, zabezpečiť využívanie prínosov digitalizácie pre občanov, podniky, výskumné organizácie a orgány verejnej správy, a to najmä:

Opatrenia a aktivity POO: Komponent 6 - Dostupnosť, rozvoj a kvalita inkluzívneho vzdelávania na všetkých stupňoch: debarierizácia väčších škôl a školských zariadení (nad 250 žiakov).

Komponent 7 - Vzdelávanie pre 21 storočie: zlepšenie digitálnej infraštruktúry v školách.

Cieľ 1.1.2 úzko súvisí s cieľom 3.1.

1.1.3 Zlepšiť spoluprácu medzi podnikmi, vysokými školami a výskumnými organizáciami

Výzvy a problémové oblasti: Slabá prepojenosť podnikateľského sektora s výskumnými inštitúciami, nízka účasť podnikateľského sektora na výskume a vývoji.

Opatrenia PHSR: Budovanie a podpora inovačných a odvetvových klastrov a iných inovatívnych foriem zoskupení spájajúcich výskum a podnikanie, podpora spolupráce podnikateľského sektora s vedecko-technickými parkami a centrami excelentnosti etablovanými pri univerzitách, SAV a výskumných organizáciách kraja.

Aktivity: vybudovanie regionálneho inovačného centra, vybudovanie a podpora klastrov, organizácia sieťovacích podujatí, systematická podpora prepojenia vedecko-výskumných inštitúcií s firmami v regióne, podpora technologického transferu, podpora rozvoja VVaI ekosystému prostredníctvom posilnenia koordinačnej a podpornej roly regiónov, najmä v kontexte budovania partnerstiev a sieťovania zainteresovaných subjektov v oblasti VVaI, poskytovania poradenstva, regionálnych nástrojov podpory a inkubačných služieb, budovania a rozvoja kreatívnych dielní, či monitorovania a vyhodnocovania aktivít a potrieb zainteresovaných subjektov v oblasti VVaI.

Prepojenia na možnosti financovania z európskych zdrojov/aktivity a opatrenia Programu SK a Plánu obnovy

Opatrenia a aktivity PSK (CP 1): podpora medzisektorovej výskumno-vývojovej spolupráce, opatrenia na komercializáciu výskumno-vývojových aktivít, pri vývoji, testovaní a uvádzaní produktov na trh, zakladanie nových a podpora činnosti a rozvoja existujúcich klastrových organizácií a platforiem podporujúcich konkurencieschopnosť.

Opatrenia a aktivity POO: Projekty zamerané na podporu a rozvoj medzinárodnej spolupráce.

1.1.4 Zvýšiť mieru digitalizácie, automatizácie a využívania dát a pokročilých technológií a inovatívnych prístupov v podnikateľskom, verejnom i akademickom sektore

Výzvy a problémové oblasti: nízka miera využívania dát podnikmi, nízka miera zavádzania inovácií a digitalizácie, nedostatočné internetové pokrytie územia, slabé digitálne zručnosti obyvateľov,

Opatrenia PHSR: Zvyšovať povedomie o dôležitosti, prínosoch a možnostiach využívania pokročilých technológií (dátové hospodárstvo, IoT, umelá inteligencia a blockchain a ďalšie), vytvárať podmienky pre údajové hospodárstvo, budovanie digitálnych inovačných hubov, dátových centier, odstránenie tzv. „bielych miest" bez vysokorýchlostného a širokopásmového pripojenia a budovanie 5G sietí, modernizácia, digitalizácia a automatizácia výrobných procesov, zavádzanie inovácií vo výrobe a službách vrátane „zelených" inovácií, zavádzanie pokročilých technológií,

Aktivity: dobudovanie vysokorýchlostného a širokopásmového pripojenia v obciach, budovanie 5G sietí, vzdelávacie aktivity zamerané na rozvoj digitálnych zručností, organizovanie vzdelávacích aktivít a prednášok o využívaní dát a pokročilých technológií, vzdelávacie aktivity a tvorba metodických materiálov a manuálov pre prácu s dátami, automatizácia výrobných procesov v podnikoch, zavádzanie zelených riešení, digitalizácia vo verejnom, podnikateľskom aj akademickom sektore, využívanie Big Data, zavádzanie IoT technológií, zvyšovanie povedomia o prínose a potrebe využívania dát a pokročilých technológií.

Prepojenia na možnosti financovania z európskych zdrojov/aktivity a opatrenia Programu SK a Plánu obnovy

Opatrenia a aktivity podľa PSK (CP 1): Zavádzanie inovatívnej výroby a inovatívnych služieb, zavádzanie inovatívnych a inteligentne riadených technológií a riešení v zmysle koncepcie inteligentného priemyslu 4.0 do podnikateľského prostredia; realizáciu výskumno-vývojových a inovačných aktivít v podnikoch so špecifickým zameraním na vývoj a testovanie prototypov a zavedenie dosiahnutej inovácie do produkčného procesu, vrátane ochrany práv duševného vlastníctva; podporu fungovania nových podnikateľských modelov vrátane zdieľanej ekonomiky, online platforiem a využitia inovatívnych technológií v priemysle a službách, vytvorenie dotačného programu, finančnej podpory vzdelávacích programov a analýzy potrieb (vrátane podpory pilotných projektov) najmä pre spoločnosti, ale aj ostatných príjemcov podpory, na podporu organizovania a realizácie vzdelávania zamestnancov, školiaceho personálu, vrátane aktívnej podpory udržania a rozvoja špecialistov v relevantnom sektore, zameraného na zvyšovanie pokročilých digitálnych zručností, ako aj ďalej špecifických a expertných (IT) zručností; podpora aktivít a programov (vrátane pilotných projektov a schém) vedúcich k zvýšeniu podielu žien v IKT odboroch a digitálnom svete, podpora aktivít, programov a pilotných projektov vzdelávania v oblasti zelenej transformácie, v prepojení na požiadavky digitálnej transformácie vrátane podpory rozvoja zručností na budovanie a využívanie tzv. dôveryhodných inteligentných technológií v súkromnom a verejnom sektore; podpora aktivít, programov a pilotných projektov súvisiacich

s programovaním a využívaním IKT riešení, rozvojom zručností pre potreby 21. storočia, kybernetickou bezpečnosťou a bezpečnosťou mladých na internete.

Opatrenia a aktivity POO: Komponent 17 – Digitálne Slovensko (Štát v mobile, kybernetická bezpečnosť, rýchly internet pre každého, digitálna ekonomika)

1.1.5 Zvýšiť výkonnosť podnikov v high-tech sektore, kreatívnom priemysle, cestovnom ruchu a poľnohospodárstve, so zameraním na MSP

Výzvy a problémové oblasti: nízka podnikateľská aktivita obyvateľov, nevyhovujúca odvetvová štruktúra MSP zameraná najmä v odvetviach s nižšou pridanou hodnotou, nízka inovačná výkonnosť MSP a nízka účasť na VaV aktivitách, fragmentácia podporných služieb pre podnikateľov.

Opatrenia PHSR: Podporné mechanizmy pre start-upy, MSP a sociálne podniky pri zavádzaní inovácií, podpora podnikavosti a tvorivosti.

Aktivity: vzdelávacie aktivity a organizácia odborných prednášok a diskusií pre podnikateľov a študentov, budovanie kreatívnych hubov, co-workingových priestorov, poskytovanie podporných služieb v rámci RIC pre začínajúcich podnikateľov a sprevádzanie začínajúcich podnikateľov (odborné poradenstvo, pomoc pri zakladaní podniku, finančná podpora v podobe voucherov), prepájanie začínajúcich podnikateľov, organizovanie prezentačných a sieťovacích podujatí.

Predpoklady na naplnenie cieľa zo strany štátu: zvyšovanie kvality podnikateľského prostredia (v zmysle odporúčaní medzinárodných analýz a indikátorov), cielená podpora MSP a začínajúcich podnikateľov, odstraňovanie byrokratických bariér pre podnikateľov, vytvorenie schémy na podporu a zvýšenie výkonnosti podnikov v high-tech sektore.

Prepojenia na možnosti financovania z európskych zdrojov/aktivity a opatrenia Programu SK a Plánu obnovy

Opatrenia a aktivity PSK (CP 1): podpora riadenia, testovania a zavádzania inovácií (vrátane produktových a procesných) podporujúcich zvyšovanie konkurencieschopnosti MSP, ako aj prechod na zelené a digitálne hospodárstvo; zlepšenie prístupu MSP k špecializovanému poradenstvu, programom na zvyšovanie povedomia a zručností, inkubačným, akceleračným a coworkingovým programom; podpora začínajúcich podnikov, so zameraním na rozvoj inovatívnych startupov; podpora rodinného podnikania a alternatívnych foriem podnikania (zdieľaná ekonomika, strieborná ekonomika a.i.) podpora aktivít nadväzujúcich na Iniciatívy Catching-up Regions, ktoré sú zamerané na podporu MSP (napr. inovačné vouchre alebo podpora MSP v oblasti cestovného ruchu), ako aj na výsledky pilotnej podpory v predchádzajúcom programovom období, podpora účasti na prezentačných podujatiach, zakladanie nových a podpora činnosti a rozvoja existujúcich klastrových organizácií a platforiem podporujúcich konkurencieschopnosť.

1.2 Zlepšiť udržateľnosť a odolnosť regionálnej ekonomiky

Hlavné problémy: málo diverzifikované a vysoko energeticky závislé regionálne hospodárstvo, ktoré predstavuje riziko z hľadiska dosiahnutia uhlíkovej neutrality a udržateľnosti; dominantný, dlhodobo neudržateľný lineárny model ekonomiky (spojený s vysokou spotrebou zdrojov); nerovnosť vzťahov medzi prvovýrobou (najmä poľnohospodárstvom, lesným hospodárstvom),

druhovýrobou (potravinárstvom, drevospracujúcim priemyslom) a obchodom na regionálnej (aj národnej) úrovni; ekonomické straty v poľnohospodárstve a lesnom hospodárstve v dôsledku vysokej zraniteľnosti na negatívne dopady zmeny klímy.

Výzvy:

- prejsť na obehové hospodárstvo;
- prejsť na zodpovedné udržateľné poľnohospodárstvo a lesníctvo, ktoré zvýši odolnosť lesnej a poľnohospodárskej pôdy na nepriaznivé dôsledky zmeny klímy a zaistí dlhodobú životaschopnosť vidieckych oblastí a najmenej rozvinutých regiónov;
- zabezpečiť prístup obyvateľov kraja k zdravým a kvalitným regionálnym potravinám a produktom poľnohospodárstva;
- stabilizovať vidiecke sídla z hľadiska pracovných príležitostí a sebestačnosti v oblasti poľnohospodárstva, lesníctva, tradičných remesiel a služieb (s príspevkom k znižovaniu migrácie obyvateľstva do mestského prostredia).

Príčiny:

- hospodárstvo v Banskobystrickom kraji je v súčasnosti závislé od priemyslu (najmä chemického a metalurgického) a ďalších odvetví s vysokou produkciou skleníkových plynov (čo predstavuje riziko z hľadiska transformácie na uhlíkovo neutrálne Slovensko5);
- vo vybraných častiach regiónu čelia domácnosti riziku energetickej chudoby;
- nedostatočná prevencia vzniku odpadov;
- veľké množstvo vytvoreného komunálneho odpadu na obyvateľa a vysoká miera skládkovania;
- nedostatočné podmienky na prechod na obehové hospodárstvo (neznalosť materiálových tokov, nedostatočné kapacity na zhodnotenie odpadov a pod.);
- intenzívne poľnohospodárstvo a lesné hospodárstvo;
- vysoký podiel pestovania plodín na energetické účely a krmivá pre zvieratá, nie na potraviny.
- nerovnosť vzťahov medzi prvovýrobou, spracovaním a obchodom na regionálnej úrovni, produkčná výkonnosť spracovateľského priemyslu výrazne zaostáva za poľnohospodárskou prvovýrobou6 a lesným hospodárstvom;
- nedostatočne využitý potenciál vidieckych oblastí a najmenej rozvinutých regiónov s priaznivými podmienkami pre rozvoj poľnohospodárstva (vyplývajúci okrem iného aj z nedostatku pracovnej sily a i.).

Cieľový stav v roku 2030

- Diverzifikácia regionálnej ekonomiky prispeje k národnému cieľu v oblasti zníženia emisii skleníkových plynov do roku 2030 – aspoň o 55 % v porovnaní s úrovňami z roku 1990. Nevyhnutným krokom pre jeho dosiahnutie bude transformácia súčasného lineárneho hospodárstva2 na konkurencieschopné obehové hospodárstvo efektívne využívajúce zdroje. Do roku 2030 sa zlepšia podmienky prechod k obehovému hospodárstvu – realizované budú opatrenia týkajúce sa celého životného cyklu výrobku od navrhovania, získavania zdrojov, výroby a spotreby, až po nakladanie s odpadom a trh s druhotnými surovinami. V tomto smere budú rozvíjané výskum a inovácie, ktoré umožnia vznik nových ekonomických príležitostí. V oblasti odpadového hospodárstva musí byť aj

[5] Nízkouhlíková stratégia rozvoja SR do roku 2030, s výhľadom do roku 2050.
[6] Strategický plán SPP 2023-2027.

naďalej kladený dôraz na predchádzanie vzniku odpadu. Do roku 2030 sa zvýši miera prípravy na opätovné použitie a recyklácie komunálneho odpadu na 60 % a do roku 2035 sa zníži miera jeho skládkovania na menej ako 25 %. Za týmto účelom bude posilnená technická infraštruktúra v oblasti odpadového hospodárstva na úrovni samospráv, s dôrazom na nakladanie s biologicky rozložiteľnými odpadom. Zvýši sa podpora zelených inovácií, vedy a výskumu v tejto oblasti aj v súvislosti s napĺňaním strategického cieľa 1.1.

- Zvýši sa podiel poľnohospodárstva, lesníctva a rybolovu na odvetvovej štruktúre ekonomiky kraja nad úroveň 3,7 % (podiel na zamestnanosti v kraji v roku 2020).
- Zvýši sa životaschopnosť vidieckych oblastí, ktorá bude založená na zodpovednom a udržateľnom poľnohospodárstve a lesnom hospodárstve, ktoré bude okrem priaznivých socio-ekonomických dopadov, prínosom pri zvyšovaní odolnosti kraja na nepriaznivé prejavy zmeny klímy, pri sekvestrácii uhlíka, a pri zvyšovaní biodiverzity (zabezpečí sa tak plnenie mimoprodukčných funkcií). Zvýši sa podiel ekologickej poľnohospodárskej výroby[7], zvýši sa podiel prírode blízkeho obhospodarovania lesov. Dôsledkom prechodu na udržateľné hospodárstvo bude, že sa nebudú prehlbovať ekonomické straty v dôsledku nepriaznivých prejavov zmeny klímy.
- Zlepší sa vertikálna a horizontálna spolupráca medzi prvovýrobou – spracovaním – obchodom na regionálnej úrovni (vrátane spolupráce zameranej na zvýšenie odbytu regionálnych produktov v kraji). Zvýši sa podiel prvovýroby spracovanej v regióne. Posilnenie spolupráce bude mať pozitívny vplyv na rozvoj zamestnanosti (vrátane sociálne vylúčených a inak znevýhodnených osôb).
- Aj vzhľadom na potenciálny možný výskyt krízových situácii v budúcnosti sa strategicky zvýši produkcia domácich zdrojov a zvýši sa potravinová sebestačnosť (zvýši sa produkcia potravín, pestovanie ovocia, zeleniny). Zvýši sa podiel prvovýroby (pestovanie plodín) na výrobu potravín a naďalej sa bude rozvíjať chov hospodárskych zvierat, ktorých životné podmienky sa budú zlepšovať. Vzhľadom na prírodné obmedzenia a environmentálne ciele bude preferovaný extenzívny chov a zameranie na mimoprodukčné funkcie.
- Rozvoj pôdohospodárstva sa bude realizovať v súlade so Strategickým plánom Spoločnej poľnohospodárskej politiky 2021 – 2027 (v príprave).

Prepojenia na možnosti financovania z európskych zdrojov/aktivity a opatrenia Programu SK

Opatrenia a aktivity PSK (CP 1): Špecifický cieľ: RSO2.6 – Podpora prechodu na obehové hospodárstvo efektívne využívanie zdrojov

1.2.1 Vytvoriť podmienky pre prechod k obehovému hospodárstvu

Výzvy a problémové oblasti:

- závislosť hospodárstva v Banskobystrickom kraji v súčasnosti od priemyslu (najmä chemického a metalurgického) a ďalších odvetví s vysokou intenzitou skleníkových plynov (riziko z hľadiska transformácie na uhlíkovo neutrálne Slovensko[8]);
- nedostatočná prevencia vzniku odpadov.

[7] ambíciou je, aby sa podiel pôdy s ekologickou poľnohospodárskou výrobou priblížil cieľu na národnej úrovni 16 % (Slovensko 2030).
[8] Nízkouhlíková stratégia rozvoja SR do roku 2030, s výhľadom do roku 2050.

- veľké množstvo vytvoreného komunálneho odpadu na obyvateľa a vysoká miera skládkovania;
- nedostatočné podmienky na prechod na obehové hospodárstvo (neznalosť materiálových tokov, nedostatočné kapacity na zhodnotenie odpadov a pod.).

Opatrenia PHSR:

- optimalizácia odpadového hospodárenia,
- vytváranie podmienok na prechod na obehové hospodárstvo.

Aktivity PHSR:

- aktivity na predchádzanie vzniku odpadov;
- vybavenie na triedenie a evidenciu odpadu, zavádzanie množstového zberu, a pod. vrátane tvorby a realizácie programov prevencie vzniku odpadov, a osvety v oblasti prevencie vzniku potravinového odpadu a udržateľnej spotreby;
- zosieťovanie a zefektívnenie systému zberu vytriedeného biologicky rozložiteľného komunálneho odpadu z oblasti komunálnych odpadov, odpadov z poľnohospodárstva, lesného hospodárstva a zo spracovania dreva, s cieľom ich využitia ako suroviny pre výrobu finálnych produktov;
- zavádzanie systému zdieľania, recyklácie a opätovného používania – napríklad centrá opätovného používania RE-USE v mestách a obciach;
- vývoj a realizácia inovácií so zameraním na predĺženie životného cyklu produktov a ekodizajn (v nadväznosti na P1 1.1.1);
- podpora prípravy odpadov na ich opätovné využitie ako zdroja (napr. vytvoriť mapu materiálových tokov) a identifikovať ich potenciál na efektívne zhodnotenie (v nadväznosti na cieľ 1.1.1);
- vytváranie (regionálne) uzavretých cyklov na zhodnotenie miestnych surovín (z hutníckeho priemyslu, poľnohospodárstva, potravinárstva, lesného hospodárstva, drevospracujúceho priemyslu, a iných) vrátane efektívneho využitia vedľajších produktov výroby;
- výstavba/realizácia recyklačných kapacít pre tie komodity, kde recyklačné kapacity chýbajú alebo sú nedostatočné;
- aktívne využívať zelené verejné obstarávanie pri obstarávaní tovarov, služieb a stavebných prác;
- informačné kampane, výchovné a osvetové aktivity rozširujúcich environmentálne povedomie obyvateľstva o zameranie sa na výchovu a vzdelávanie všetkých vekových kategórií v oblasti obehového hospodárstva a udržateľnej spotreby a výroby, najmä v rámci environmentálnej výchovy na školách (v súvislosti s P2 2.1.9); podpora aktívnej participácie v rôznych environmentálnych projektoch.

Prepojenia na možnosti financovania z európskych zdrojov/aktivity a opatrenia Programu SK a Plánu obnovy

Opatrenia a aktivity PSK: Podpora vybraných aktivít v oblasti predchádzania vzniku odpadov. Podpora zberu a dobudovania, intenzifikácie a rozšírenia systémov triedeného zberu komunálnych odpadov; podpora prípravy odpadov na opätovné použitie, recyklácie odpadov vrátane anaeróbneho a aeróbneho spracovania biologicky rozložiteľných odpadov, podpora zvyšovania environmentálneho povedomia a informovanosti spotrebiteľa a širokej verejnosti o obehovom hospodárstve a podpora koncepčných činností v oblasti obehového hospodárstva, podpora

elektronického zberu dát v oblasti odpadového hospodárstva. Podpora obalových technológií znižujúcich produkciu obalov (a následne odpadov z obalov), ako aj obalových technológií využívajúcich obaly s recyklovanou zložkou, recyklovateľné, biodegradovateľné alebo opätovne použiteľné obaly. Podporované bude aj predchádzanie vzniku odpadov vo vybraných sektoroch hospodárstva, ktoré budú vymedzené na základe priorít Cestovnej mapy pre obehové hospodárstvo v SR[9]. V súlade s Programom predchádzania vzniku odpadu SR je ďalšou oblasťou podpory predchádzanie vzniku biologicky rozložiteľných komunálnych odpadov prostredníctvom kompostovania. Taktiež budú podporené projekty zamerané na opätovné použitie výrobkov, napríklad opravy výrobkov a ich upcycling, budovanie centier opätovného používania výrobkov, vytváranie platforiem na opätovné použitie výrobkov, zavádzanie a správa lokálnych zálohových systémov a systémov opätovného plnenia. Budovanie zberných dvorov, zefektívňovanie systémov triedeného zberu odpadov, ako aj rozširovanie systémov triedeného zberu o ďalšie zložky, napr. kuchynské odpady, drobný stavebný odpad, jedlé oleje a tuky, nebezpečné odpady z domácností, atď. Aktivity budú podporované v súlade s princípom rozšírenej zodpovednosti výrobcov. Podporené bude zavádzanie množstvového zberu (PAYT) ako nástroja na zníženie množstva produkovaného zmesového komunálneho odpadu. Výstavba nových zariadení alebo rekonštrukcia existujúcich zariadení na prípravu odpadov na opätovné použitie; výstavba nových zariadení alebo rekonštrukcia existujúcich zariadení na recykláciu odpadov vrátane anaeróbneho a aeróbneho spracovania biologicky rozložiteľných odpadov. Podporované aktivity musia byť v súlade s Programom odpadového hospodárstva SR. V rámci tohto opatrenia sa predpokladá podpora aj pre marginalizované rómske komunity. Informovanie verejnosti, spotrebiteľov a dotknutých subjektov o nutnosti a výhodnosti predchádzania vzniku odpadov, o životnom cykle produktov; Propagácia dobrovoľných nástrojov environmentálnej politiky, najmä systémov environmentálneho manažérstva, vrátane EMAS, ako aj propagácia zeleného verejného obstarávania, produktov a služieb s právom používať environmentálnu značku. Informačné programy pre samosprávy, zamerané najmä na záväznosť novej hierarchie odpadového hospodárstva a uplatňovanie dobrovoľných nástrojov environmentálnej politiky. Zvyšovanie environmentálneho povedomia a informovanosti v súvislosti s materiálmi, ktoré budú vyrobené z odpadov, najmä z odpadov z obalov (smernica Európskeho parlamentu a Rady 94/62/ES). Informačné kampane, výchovné a osvetové aktivity a podporné programy, ktorých cieľom bude meniť zaužívané spôsoby správania sa spotrebiteľov v oblasti predchádzania vzniku odpadov, opätovného použitia výrobkov. Informačné kampane, výchovné a osvetové aktivity a podporné programy rozširujúce environmentálne povedomie obyvateľstva v oblasti triedeného zberu, zvyšovania miery recyklácie a iných spôsobov zhodnocovania odpadov. Podpora koncepčných činností v oblasti odpadového a obehového hospodárstva (vrátane analýz, štúdií a pod.). Rozšírenie informačného systému o ďalšie integrácie a vytvorenie nových modulov s reflektovaním na aktuálny vývoj legislatívy.

Aby mohli byť podporené projekty v rámci odpadového hospodárstva, bude potrebné zabezpečiť ich súlad s dokumentom „Program odpadového hospodárstva Slovenskej republiky na roky 2021 – 2025“.

1.2.2 Zvyšovať produkciu a odbyt regionálnych produktov a služieb v pôdohospodárstve a nadväzných odvetviach

Výzvy a problémové oblasti:

- intenzívne poľnohospodárstvo a lesné hospodárstvo;

[9] v štádiu prípravy (december 2021)

- vysoký podiel pestovania plodín na energetické účely a krmivá pre zvieratá, nie na potraviny.
- nerovnosť vzťahov medzi prvovýrobou, spracovaním a obchodom na regionálnej úrovni (produkčná výkonnosť spracovateľského priemyslu výrazne zaostáva za poľnohospodárskou prvovýrobou[10] a lesným hospodárstvom);
- nedostatočne využitý potenciál vidieckych oblastí a najmenej rozvinutých regiónov s priaznivými podmienkami pre rozvoj poľnohospodárstva (vyplývajúci okrem iného aj z nedostatku pracovnej sily a i.).

Opatrenia PHSR:

- využívanie environmentálne vhodných postupov, technológií a techniky v poľnohospodárstve a lesnom hospodárstve;
- podpora spracovania a využitia domácich produktov s vysokou pridanou hodnotou z poľnohospodárstva a lesného hospodárstva a na regionálnom trhu (zvyšovanie pridanej hodnoty regionálneho produktu).

Aktivity PHSR:

- podpora ekologickej poľnohospodárskej výroby, prírode blízke obhospodarovanie lesa, agrolesníctvo, vrátane demonštračno-výskumných projektov (v nadväznosti na cieľ 1.2.3);
- podpora pre zamestnávanie mladých poľnohospodárov a podnikateľskú činnosť vo vidieckych oblastiach;
- obstaranie inovatívnych a environmentálne priateľských technológií v lesnom hospodárstve.
- podpora využívania technológii zlepšujúcich stav poľnohospodárskej pôdy (vrátane digitalizácie poľnohospodárstva);
- podpora živočíšnej a špeciálnej rastlinnej prvovýroby (ovocie, zelenina, vinárstvo, včelárstvo, vinohradníctvo, extenzívny chov hovädzieho dobytka, ovčiarstvo, chov kôz a iné);
- podpora spracovania a finalizácie produktov poľnohospodárskej prvovýroby;
- vytváranie zázemia pre umiestňovanie poľnohospodárskych a potravinárskych produktov na trh založené na horizontálnej a vertikálnej spolupráci na lokálnej úrovni (zázemie pre spoločné využívanie služieb ako sú baličky, etiketovačky produktov vo vidieckych oblastiach) – nadväznosť na cieľ 1.1.5;
- rozvoj odbytových kanálov poľnohospodárskych a potravinárskych produktov založených na priamom predaji spotrebiteľovi, na miestnej forme predaja z dvora a skrátených miestnych odbytových reťazcoch (vertikálna spolupráca prvovýrobcov, spracovateľov aj poskytovateľov služieb) – nadväznosť na cieľ 1.1.5.;
- iné aktivity súvisiace s pozitívnym dopadom na zvýšenie produkcie, spracovania a odbytu regionálnej produkcie a kvalitu vidieckeho života.

[10] Strategický plán SPP 2023-2027.

1.2.3 Rozvíjať podnikanie s dôrazom na potreby vidieckych oblastí a najmenej rozvinutých regiónov

Výzvy a problémové oblasti: nedostatočne využitý potenciál vidieckych oblastí a najmenej rozvinutých regiónov s priaznivými podmienkami napr. pre rozvoj poľnohospodárstva (vyplývajúci okrem iného aj z nedostatku pracovnej sily a i.).

Opatrenia PHSR:

- rozvoj sociálnej ekonomiky s dôrazom na zamestnanosť sociálne vylúčených a inak znevýhodnených osôb za účelom tvorby pracovných príležitostí a zvyšovania uplatnenia na trhu práce (podľa potrieb vidieckych a menej rozvinutých oblastí);
- zvyšovanie sebestačnosti vidieckych oblastí.

Aktivity PHSR:

- rozvoj sociálneho podnikania (najmä v oblasti zeleného hospodárstva, projektov sociálneho podnikania zameraných na obnovu prírodného a kultúrneho dedičstva, adaptačné opatrenia na zmenu klímy a iné spojené so starostlivosťou o produkčné zdroje regiónu a i.);
- rozvoj spolupráce subjektov sociálnej a trhovej ekonomiky na miestnej a regionálnej úrovni;
- realizácia inovatívnych projektov spolupráce medzi malými hospodárskymi subjektmi pri organizácii spoločných pracovných procesov a spoločnom využívaní zdrojov (vrátane sociálnych inovácií);
- integrácia lokálnych produktov a služieb do spotrebiteľského reťazca prostredníctvom systémov kvality (vrátane systémov regionálneho značenia "Regionálny produkt") a iných foriem vertikálnej spolupráce v regionálnej ekonomike;
- podpora rozvoja podnikateľských aktivít, infraštruktúry a služieb na vidieku prostredníctvom programu LEADER.

Financovanie rozvoja poľnohospodárstva a lesníctva (programu LEADER a iných aktivít) bude realizované najmä prostredníctvom Programu rozvoja vidieka v súlade s cieľmi SPP. Adaptačné opatrenia vo voľnej krajine (na lesnej a poľnohospodárskej pôde) financované aj v rámci POO – Komponent 5. Adaptácia na zmenu klímy.

LEADER: Priorita 1: Zvyšovanie produktivity poľnohospodárskych a spracovateľských podnikov; Priorita 2: Tvorba pridanej hodnoty, pracovných príležitostí a príjmov s cieľom rozvoja vidieckej ekonomiky; Priorita 4: Ochrana životného prostredia a zmierňovanie klimatických zmien - zameraná na podporu investícií do zlepšenia životaschopnosti lesov, ktoré prispejú k zvyšovaniu environmentálnych funkcií lesa prostredníctvom spoločenského potenciálu lesov. S cieľom ochrany životného prostredia a zmierňovania klimatických zmien je zameranie na umelú obnovu a výchovu ochranných lesov a lesov osobitného určenia, budovanie a obnova občianskej a poznávacej infraštruktúry v lesných ekosystémoch a zlepšenie hniezdnych príležitostí vtákov v lese a iných prvkov zvyšujúcich biodiverzitu lesných ekosystémov.

1.3 Zvýšiť príjmy z cestovného ruchu a zamestnanosť prostredníctvom rozvoja udržateľného cestovného ruchu

Hlavný problém: nedostatočne využitý potenciál kraja pre rozvoj udržateľného cestovného ruchu[11].

Výzvy:

- v súčasnosti geograficky nerovnomerne rozvinutý cestovný ruch v kraji, jeho regiónoch (destináciách) a potreba znižovania regionálnych rozdielov;
- udržateľné využívanie zdrojov pre zabezpečenie sociálneho a ekonomického rozvoja regiónov12 (v súčasnosti nevyužitý potenciál prírodného a kultúrneho dedičstva a kultúry v cestovnom ruchu);
- potreba zabezpečenia obslužnosti územia pre návštevníkov aj domácich obyvateľov bez neprimeraného zvyšovania jeho zastavanosti na úkor kapacít technickej infraštruktúry obcí, estetiky územia a ekosystémových služieb;
- dôsledky pandémie COVID-19 na odvetvie v najbližšom období;
- potreba posilňovania spolupráce a sieťovania pri tvorbe ucelenej a konkurencieschopnej destinačnej ponuky a jej umiestňovaní na trhu cestovného ruchu.

Príčiny:

- zlý stavebno-technický stav a nevyhovujúca vybavenosť jedinečných objektov a lokalít kultúrno-historického potenciálu a kultúrnych inštitúcií pre poskytovanie služieb návštevníkom;
- chýbajúca kľúčová infraštruktúra pre tvorbu atraktívnej ponuky v prírodnom cestovnom ruchu chránených území a geoparkov v kraji;
- nedostatočne rozvinutá infraštruktúra trás pre pohyb návštevníka medzi atraktivitami a inými turistickými bodmi záujmu (peších letných a zimných trás, vodných a konských trás, cykloturistických trás);
- zanedbané/chýbajúce zázemie a verejná infraštruktúra pri turistických bodoch záujmu a v centrách rozvoja (vrátane zvyšujúcich sa nárokov na využívanie vôd, odpadové hospodárstvo a iné regulačné ekosystémové služby a podporné ekosystémové funkcie);
- nedostatočne rozvinutá infraštruktúra služieb v cestovnom ruchu najmä v najmenej rozvinutých okresoch, ktorá vyplýva z horšej socio-ekonomickej situácie, nižšej pripravenosti;
- zvyšujúce sa požiadavky návštevníkov na kvalitu poskytovaných služieb, nedostatok kvalifikovanej pracovnej sily a nízke zapojenie domácich obyvateľov do poskytovania služieb vrátane zážitkových produktov;
- nerozvinutý návštevnícky servis na väčšine územia kraja (s výnimkou najnavštevovanejších lokalít) spojený s chýbajúcimi zdrojmi pre zabezpečenie prevádzky informačných centier (modelmi udržateľnosti);

[11] V zmysle vymedzenia a prístupu Svetovej organizácie cestovného ruchu je udržateľný cestovný ruch taký, ktorý plne zohľadňuje svoje súčasné aj budúce hospodárske, sociálne a environmentálne dopady, riešenia potrieb návštevníkov, odvetví hospodárstva, životného prostredia aj domáceho obyvateľstva

[12] Udržateľné využívanie prírodných a kultúrnych zdrojov v cestovnom ruchu je v medzinárodnom prostredí dlhodobo identifikované ako hlavná výzva v oblasti zachovania zdrojov aj sociálneho a ekonomického rozvoja regiónov. Udržateľné využívanie predpokladá rovnováhu ekonomického a sociálneho rastu pri zabezpečení verejných záujmov ochrany a zachovania prírodných a kultúrnych zdrojov.

- zlá dopravná dostupnosť destinácií, atraktivít a turistických bodov záujmu pre návštevníkov (vrátane nedostupnosti prostriedkami verejnej dopravy a diaľkovými cyklistickými komunikáciami);
- nízka úroveň spolupráce aktérov v cestovnom ruchu a nadväzných oblastiach (kultúra, kultúrny a kreatívny priemysel, vzdelávanie, ochrana prírody a krajiny, doprava a i.);
- nízke povedomie o udržateľnom rozvoji cestovného ruchu a potrebe koordinácie aktivít a spolupráce pri riešení rozvojových aktivít aj tvorbe ucelenej a konkurencieschopnej destinačnej ponuky a jej umiestňovaní na trhu cestovného ruchu (destinačnom manažmente a marketingu);
- mimoriadna situácia vyvolaná pandémiou COVID-19, ktorá sa v roku 2020 a 2021 celoslovensky výrazne prejavila na poklese výkonov podnikov v cestovnom ruchu. Z dlhodobého hľadiska sa môže prejaviť aj na slabšej dostupnosti pracovnej sily v regióne (neochote obyvateľov pracovať v tomto odvetví, znižovaniu rozsahu a kvality poskytovaných služieb a iných štrukturálnych problémoch v tomto odvetví).

Cieľový stav v roku 2030

- Počet prenocovaní v kraji dosiahne najneskôr v roku 2025 úroveň roku 2019 (2,1 mil.[13]) a v ďalšom období priemerné medziročné tempo rastu 10 % až po úroveň 3,4 mil. návštevníkov v roku 2030. Zároveň sa predpokladá geograficky rovnomernejšie rozdelenie intenzity prenocovaní v kraji a jeho regiónoch a rýchlejšie tempo rastu počtu prenocovaní v oblastiach, ktoré sú v súčasnosti menej rozvinuté, ale majú vysoký rozvojový potenciál.
- V regiónoch a destináciách s rozvinutým cestovným ruchom (v súčasnosti) sa očakáva, najmä v súvislosti so zvyšovaním kvality služieb, zvyšovanie výdavkov návštevníkov. Podiel výdavkov na rekreáciu a kultúru na celkových výdavkoch domácností dosiahne najneskôr v roku 2025 úroveň roku 2019 (6,09 %) a následne sa očakáva, že bude do roku 2030 rásť[14].
- Počet návštevníkov múzeí a galérií dosiahne najneskôr v roku 2025 úroveň roku 2019 (860 tis.[15]) a v ďalšom období priemerné medziročné tempo rastu 6 % na úroveň minimálne 1,2 mil. návštevníkov v roku 2030.
- Rozvoj cestovného ruchu by mal byť priamo spojený/vyvolaný zlepšovaním stavebno-technického stavu nehnuteľných národných kultúrnych pamiatok (NNKP)[16], obnovou a zlepšovaním vybavenia existujúcich múzeí, múzejných zariadení a ich expozícií, vznikom nových moderných typov múzeí, sprístupnením objektov/lokalít kultúrneho a prírodného dedičstva pre návštevníkov. Rozšíri sa ponuka zážitkových programov poskytovaných miestnym obyvateľstvom. Rozvinutie zázemia vytvorí lepšie podmienky pre začatie (rozvinutie) podnikania a preto sa predpokladá aj rast zamestnanosti a zvyšovanie príjmov obcí.

[13] Počet prenocovaní sa v roku 2020 v dôsledku opatrení prijatých v súvislosti s pandémiou COVID-19 medziročne, v porovnaní s rokom 2019, znížil v Banskobystrickom kraji o 38 % na úroveň 1,3 mil.

[14] V súčasnosti nie je možné predvídať dopady vyvolané pandémiou COVID-19 na príjmy a životnú úroveň obyvateľov Slovenska v najbližšom období. Preto ciele vychádzajú z predpokladu, že najneskôr v roku 2024 dosiahnu úroveň pred pandémiou v roku 2019 (priemerné tržby návštevníka na prenocovanie v stálych cenách a podiel výdavkov na rekreáciu a kultúru na celkových výdavkoch domácností). A v ďalšom období (2025 – 2030) dosiahnu oba ukazovatele pozitívny rast s určením cieľovej hodnoty v aktualizácii PHSR.

[15] Počet návštevníkov múzeí a galérií sa v roku 2020 v dôsledku opatrení prijatých v súvislosti s pandémiou COVID-19 medziročne, v porovnaní s rokom 2019, znížil v Banskobystrickom kraji o 45 % na úroveň 476 tis.

[16] Očakáva sa zvýšenie počtu objektov NNKP v dobrom, vyhovujúcom stave alebo v obnove. Až jedna štvrtina NNKP v kraji (pamiatkových objektov) je v narušenom stave a v prípade 5 % je ich stavebno-technický stav dezolátny. V obnove alebo v reštaurovaní je len 7 % NNKP v kraji.

1.3.1 Udržateľne využívať kľúčový kultúrno-historický a prírodný potenciál v ponuke cestovného ruchu

Výzvy a problémové oblasti:

- udržateľné využitie prirodzeného vnútorného rozvojového potenciálu kraja v tvorbe atraktívnej ponuky pre návštevníka najmä v kultúrno-poznávacom cestovnom ruchu, prírodnom (ekologickom) cestovnom ruchu a iných udržateľných formách spojených napríklad s poľnohospodárskym potenciálom, potravinárskou výrobou, tradičnou remeselnou výrobou a industriálnym dedičstvom kraja;
- zlý stavebno-technický stav a nevyhovujúca vybavenosť jedinečných objektov a lokalít kultúrno-historického potenciálu (vrátane NNKP) a kultúrnych inštitúcií pre poskytovanie služieb návštevníkom, vrátane nízkeho stupňa inovatívnosti a využívania technologických prvkov a iných Smart riešení;
- chýbajúca kľúčová infraštruktúra pre tvorbu atraktívnej ponuky v prírodnom cestovnom ruchu chránených území a geoparkov v kraji;
- nízke povedomie miestneho obyvateľstva a aktérov v rozvoji cestovného ruchu o význame udržateľných aktivít v prírodnom prostredí a chránených územiach a ich potenciáli vytvorenia konkurenčnej výhody regiónu.

Opatrenia PHSR:

Tvorba ponuky v kultúrno-poznávacom cestovnom ruchu. V rámci tohto opatrenia by mali mať najvyššiu prioritu objekty, ktoré rozvíjajú nosné produktové témy regiónov a kraja (históriu a kultúru, ktorá tematicky spája viaceré objekty a/alebo lokality na širšom území); vytvoria inovatívnu a atraktívnu ponuku pre návštevníka, vrátane využívania najnovších poznatkov a možností prezentácie kultúrneho dedičstva (vrátane využitia SMART riešení a moderných technológií); aktívne prispejú k rozvoju spolupráce a zázemia pri tvorbe **produktu širšieho regiónu** v konkrétnej téme alebo témach, napríklad rozvoju tematických kultúrnych trás medzinárodného významu[17], nadregionálneho významu a regionálneho významu[18]; okrem rozvoja cestovného ruchu vytvárajú priestor aj pre rozvoj kultúrnej identity a uchovávanie kultúrneho dedičstva (prispievajú súbežne k cieľu 3.3 v oblasti kultúry) a/alebo rozvoju kultúrneho a kreatívneho priemyslu.

Tvorba ponuky v cestovnom ruchu zameranej na udržateľnosť významného prírodného dedičstva (najmä prírodného/ekologického cestovného ruchu).

Aktivity PHSR:

- obnova a vybavenie národných kultúrnych pamiatok; ostatných pamiatkovo chránených objektov, historických objektov, múzeí, galérií a iných historicky významných lokalít pre účely rozvoja kultúrno-poznávacieho cestovného ruchu (vrátane vybavenia pre prezentáciu

[17] Napríklad trasy (objekty) zapísané na Svetovom zozname kultúrneho dedičstva UNESCO, Európske kultúrne dedičstvo, kultúrne trasy Rady Európy a i.

[18] Aktívnym príspevkom k rozvoju spolupráce a zázemia pri tvorbe produktu je napríklad vytvorenie priestoru pre koordinačné centrum tematickej trasy; zázemia pre organizované podujatia, workshopy alebo iné akcie pre prezentáciu aj iných aktérov z regiónu ako je podporený subjekt, informačného centra v regióne, kde to chýba alebo iného „priestoru“ pre spoluprácu v území.

pomocou moderných technologických prvkov a rozvoja moderných typov múzeí – múzeá v prírode, in situ múzeá, tematické múzea);
- revitalizácia historických parkov, záhrad, pietnych miest a iných lokalít kultúrneho a prírodného dedičstva priamo využiteľných v produkte cestovného ruchu;
- budovanie moderných návštevníckych centier s vybavením pre inovatívne environmentálne vzdelávanie atraktívne pre širokú skupinu návštevníkov na vstupných bodoch do chránených území, geoparkov a UNESCO lokalít; rozvoj udržateľnej infraštruktúry (najmä MDI) pre tvorbu zážitkových foriem spoznávania prírody (napr. náučných zariadení v prírode – náučných chodníkov, náučných lokalít); udržateľné sprístupňovanie významných lokalít prírodného dedičstva pre návštevníka (vrátane prírodných prameňov);
- tvorba zážitkových programov spoznávania významných kultúrno-historických lokalít, objektov a kultúrneho dedičstva s aktívnym zapojením návštevníka (vrátane remesiel a iných tradícií) a iných produktov v kultúrno-poznávacom cestovnom ruchu (tematické prehliadky a i.) s dôrazom na rozvoj tematických kultúrnych trás regionálneho, nadregionálneho a medzinárodného významu;
- tvorba zážitkových programov spoznávania prírody s odborným výkladom/sprievodcom (produktov v prírodnom/ekologickom cestovnom ruchu) a zážitkových produktov spojených so spoznávaním lokálnej produkcie;
- popularizácia uchovávania kultúrneho dedičstva (v nadväznosti na cieľ 3.3.3) a produktov prírodného/ekologického cestovného ruchu a iných udržateľných foriem cestovného ruchu v prírodnom prostredí (v nadväznosti na cieľ 2.1.9) prostredníctvom podujatí a pravidelne organizovaných akcií pre verejnosť a ďalších komunikačných aktivít.

Prepojenia na možnosti financovania z európskych zdrojov/aktivity a opatrenia Programu SK a Plánu obnovy

Opatrenia a aktivity PSK (CP 5): Obnova národných kultúrnych pamiatok, kultúrnych pamiatok, pamiatkových objektov, existujúcich kultúrnych inštitúcií a zariadení, expozícií a zbierok, ostatnej kultúrnej infraštruktúry, vrátane sakrálnych objektov; zvýšenie interaktivity a digitalizácia expozícií kultúrnych a prírodných aktív cestovného ruchu (prezentácia pomocou technologických prvkov); rozvoj kultúry mestských a vidieckych oblastí cez moderné typy múzeí – múzeá v prírode, in situ múzeá, tematické múzea (napr. múzeum obetí komunizmu); podpora aktivít vychádzajúcich z iniciatívy Catching-up Regions, ktoré sú zamerané na rozvoj udržateľného cestovného ruchu (podpora národného dedičstva a ekoturizmu); príprava projektovej dokumentácie.

Opatrenia a aktivity PSK (CP 2) a opatrenia a aktivity POO (Komponent 5 Adaptácia na zmenu klímy): vybrané územia a aktivity v nadväznosti na súlad s cieľmi a aktivitami priority 2. Zelený kraj).

1.3.2 Rozvíjať udržateľné a prístupné zázemie a kvalitné služby pre pobyt návštevníka

Výzvy a problémové oblasti:

- nerozvinutá infraštruktúra trás pre pohyb návštevníka medzi atraktivitami a inými turistickými bodmi záujmu (peších letných a zimných trás, vodných, konských, cykloturistických trás);

- zanedbané/chýbajúce zázemie a verejná infraštruktúra pri turistických bodoch záujmu a v centrách rozvoja19 (vrátane zvyšujúcich sa nárokov na využívanie vôd, odpadové hospodárstvo a iné regulačné ekosystémové služby a podporné ekosystémové funkcie); neprimerané zvyšovanie zastavanosti na úkor technickej infraštruktúry, obslužnosti a estetiky územia;
- nízke povedomie o udržateľnom rozvoji zázemia a služieb, vrátane zásady „výrazne nenarušiť", princípov a opatrení v oblasti obnovy a zvyšovania odolnosti;
- nedostatočne rozvinutá infraštruktúra služieb v cestovnom ruchu najmä v najmenej rozvinutých okresoch20, ktorá vyplýva z horšej socio-ekonomickej situácie, chýbajúceho kapitálu aj nižšej pripravenosti v porovnaní s rozvinutými územiami kraja;
- nedostatok kvalifikovanej pracovnej sily a nízke zapojenie domácich obyvateľov do poskytovania služieb vrátane zážitkových produktov;
- absencia udržateľného zázemia (infraštruktúry) s prierezovým využitím v rozvoji cestovného ruchu, pri práci s mládežou, v rozvoj kultúry, kultúrneho a kreatívneho priemyslu, vzdelávania, komunitnom rozvoji a pri podpore medzigeneračného stretávania;
- chýbajúce modely ekonomickej udržateľnosti zázemia, trás a doplnkovej infraštruktúry na trasách.

Opatrenia PHSR:

- rozvoj trás pre udržateľné športovo-rekreačné využívanie územia (vrátane prírodného prostredia),
- rozvoj atraktívneho a prístupného zázemia pre všetky skupiny návštevníkov v centrách rozvoja,
- udržateľné zvyšovanie rozsahu a kvality poskytovaných služieb (vrátane využitia potenciálu kultúry v cestovnom ruchu).

Aktivity:

- budovanie a obnova trás pre vykonávanie pešej letnej a zimnej turistiky, konskej turistiky, vodnej turistiky (splavovania), bežeckého lyžovania; cykloturistických trás21 (ktoré sprístupňujú atraktivity a iné turistické body záujmu, vytvárajú tematické okruhy, rozvíjajú tematické trasy založené na kultúrno-historickom a prírodnom potenciáli22) a rozvoj doplnkovej infraštruktúry na týchto trasách23 (MDI); návrh/pilotné zavedenie modelov ekonomickej udržateľnosti trás v prírode (správy a starostlivosti) a doplnkovej infraštruktúry na trasách;
- rozvoj komplexných areálov bežeckého lyžovania, biatlonových areálov24 a areálov horskej (MTB) cykloturistiky pre širokú verejnosť a voľno-časové aktivity detí a mládeže;
- skvalitnenie obslužnosti verejnou a doplnkovou infraštruktúrou centier rozvoja (kúpeľných miest, lokalít s termálnou a minerálnou vodou, vodných plôch vhodných pre letnú rekreáciu, stredísk cestovného ruchu a iných športových, adrenalínových a rekreačných lokalít); zvyšovanie atraktivity centier rozvoja prostredníctvom prírode blízkych opatrení (v

[19] vrátane centier s potenciálom rozvoja (napríklad prírodné vodné plochy v južnej časti kraja a pod.).
[20] najmä okres Rimavská Sobota a Lučenec (s výnimkou okresných miest), okres Revúca, okres Poltár a okres Veľký Krtíš.
[21] vrátane zosúlaďovania zámerov v rozvoji cykloturistiky so zámermi rozvoja diaľkovej cyklistickej dopravy, kostrovej siete cyklotrás na území Banskobystrického kraja a ostatnými aktivitami v rozvoji udržateľnej mobility (strategický cieľ 4.2).
[22] s prioritou a dôrazom na rozvoj tematických trás regionálneho a nadregionálneho významu.
[23] v súlade so zásadami ochrany prírody a krajiny.
[24] v lokalitách s vhodnými snehovými podmienkami a existujúcim zázemím.

nadväznosti na cieľ 2.1.2, 2.1.4) – napr. revitalizácia a budovanie kúpeľných parkov, záhrad, oddychových zón na trasách a pod.;
- vytváranie zázemia pre organizáciu medzinárodných kultúrnych a športových podujatí v regiónoch s rozvinutým potenciálom v oblasti kultúry, vzdelávania, tradície športu;
- vytváranie zázemia pre rozvoj a prepájanie kultúrneho a kreatívneho priemyslu (rezidenčných centier, hubov, laboratórií, dielní a pod.) v nadväznosti na identifikovaný potenciál miest v oblasti stredného odborného a vysokého školstva a rozvoj cestovného ruchu;
- udržateľné zvyšovanie rozsahu služieb v cestovnom ruchu (ubytovacích, stravovacích, doplnkových)25 vrátane obnovy NNKP a iných pamiatkových objektov pre účely poskytovania služieb v cestovnom ruchu;
- zavedenie systému pravidelného hodnotenia kvality služieb v cestovnom ruchu v kraji, realizácia aktivít spojených so zvyšovaním kvality služieb v cestovnom ruchu (vzdelávacie aktivity a pod.); zaangažovanie odborného školstva do zvyšovania rozsahu a kvality služieb v cestovnom ruchu - podpora cvičných firiem a iných projektov, ktoré sieťujú partnerov (v nadväznosti na ŠC 1.1.2); podpora zvyšovania kvalifikácie miestnych obyvateľov pre zabezpečenie menej náročných zážitkových/sprevádzaných programov v cestovnom ruchu (vrátane znevýhodnených skupín obyvateľov).

Prepojenia na možnosti financovania z európskych zdrojov/aktivity a opatrenia Programu SK a Plánu obnovy

Opatrenia a aktivity PSK (CP 5): rekonštrukcia a výstavba športovej infraštruktúry a rekreačných cyklotrás (oddychové miesta, cyklistické stojany, značenie, nabíjacie stanice a pod.) slúžiacej pre širokú verejnosť a voľno-časové aktivity detí a mládeže; revitalizácia regionálnej športovej infraštruktúry a rekreačných cyklotrás s cieľom aktívneho komunitného trávenia voľného času vrátane tvorby architektonických štúdií; prepojenie regionálnych aktív cestovného ruchu na existujúce alebo pripravované cykloturistické trasy; sprístupnenie aktív cykloturistickými a inými trasami, ktoré umožňujú udržateľné športovo-rekreačné využívanie územia a rozvoj tematických kultúrnych trás regionálneho a nadregionálneho významu vrátane ich značenia a výstavby doplnkovej infraštruktúry na trasách v turisticky významných lokalitách; podpora aktivít vychádzajúcich z iniciatívy Catching-up regions, ktoré sú zamerané na rozvoj turistickej infraštruktúry (napr. výstavba cyklistickej infraštruktúry); príprava projektovej dokumentácie.

Obnova a budovanie infraštruktúry v okolí národných kultúrnych pamiatok, kultúrnych pamiatok a ostatnej kultúrnej infraštruktúry, zázemia pre udržateľný rozvoj prírodných lokalít, kúpeľníctva a trávenia voľného času; rekonštrukcia, budovanie a rozvoj lokalít pre stretávanie a rozvoj lokálnych komunít vrátane MRK a národnostných menšín; modernizácia technickej infraštruktúry kultúrnych zariadení v zriaďovanej a nezriaďovanej kultúre.

Opatrenia a aktivity PSK (CP 2) a opatrenia a aktivity POO (Komponent 5 Adaptácia na zmenu klímy): vybrané územia a aktivity v nadväznosti na súlad s cieľmi a aktivitami priority 2. Zelený kraj).

1.3.3 Zlepšiť dostupnosť destinácií, atraktivít a turistických bodov záujmu

Výzvy a problémové oblasti:

[25] vrátane obnovy NNKP a iných pamiatkových objektov pre účely poskytovania služieb v cestovnom ruchu.

- zlá dopravná dostupnosť destinácií (najmä regiónov v južnej časti kraja),
- nedostupnosť atraktivít a turistických bodov záujmu pre návštevníkov prostriedkami verejnej dopravy a diaľkovými cyklistickými komunikáciami a s tým spojené zvyšujúce sa nároky na budovanie parkovísk a obslužnej infraštruktúry aj v osobitne citlivých lokalitách26, nedostatočná kapacita parkovísk pri kľúčových turistických bodoch záujmu a záchytných parkovísk;
- zlá informačná dostupnosť atraktivít a iných turistických bodov záujmu;
- nerozvinutý návštevnícky servis na väčšine územia kraja (s výnimkou najnavštevovanejších lokalít) spojený s chýbajúcimi zdrojmi pre zabezpečenie prevádzky informačných centier (modelmi udržateľnosti).

Opatrenia PHSR:

- podpora udržateľnej mobility návštevníkov (integrácia s aktivitami v cieli 4.2);
- zlepšenie informačnej dostupnosti atraktivít a turistických bodov záujmu.

Aktivity PHSR:

- napojenie destinácií na existujúcu sieť autobusovej a vlakovej dopravy pri zohľadnení potrieb návštevníkov (vybavenia dopravných prostriedkov a pod.);
- zlepšenie stavu verejnej infraštruktúry pri/ vedúcej k turistickým bodom záujmu (chodníky, parkoviská a i.);
- realizácia nepravidelnej prepravy návštevníkov medzi turistickými bodmi záujmu („skibusy“, „cyklobusy“ a i.) a komplexných projektov, ktoré riešia udržateľnú mobilitu návštevníkov v turisticky exponovaných lokalitách a strediskách (vrátane ich prepojenie na integrovaný dopravný systém BBSK a ďalšie opatrenia súvisiace so zvyšovaním významu verejnej osobnej dopravy – cieľ 4.2).
- rozvoj informačného a návštevníckeho servisu - moderných informačných centier z hľadiska dispozičného riešenia, vnútorného a vonkajšieho vybavenia, technológií a špecializácie z hľadiska napojenia na jednotlivé typy trás - cykloturistické, turistické, napojenia na existujúce kultúrne inštitúcie a tematické kultúrno-poznávacie trasy, predaj lokálnych produktov a pod.; podpora udržateľnej siete informačných bodov pre poskytovanie základného návštevníckeho servisu menej náročnou formou (napríklad v ubytovacích zariadeniach, uzloch verejnej dopravy a pod.);
- budovanie informačného a navigačného systému a jeho zosúlaďovanie s turistickým a informačným systémom, značením a mobiliárom na tematických trasách (vrátane využitia inovatívnych riešení).

Prepojenia na možnosti financovania z európskych zdrojov/aktivity a opatrenia Programu SK a Plánu obnovy

Opatrenia a aktivity PSK (CP 5): zlepšenie kvality a dostupnosti informácií pre návštevníkov v kultúrnom a prírodnom cestovnom ruchu a jeho propagácia, najmä prostredníctvom podpory inovatívnych riešení; obnova a budovanie infraštruktúry v okolí národných kultúrnych pamiatok, kultúrnych pamiatok a ostatnej kultúrnej infraštruktúry, zázemia pre udržateľný rozvoj prírodných lokalít, kúpeľníctva a trávenia voľného času (napr. parkoviská, technické zázemie, hygienické

[26] rastúce zaťaženie lokalít osobnými automobilmi negatívne vplýva na životné prostredie, obmedzuje priestor pre život domácich obyvateľov, spôsobuje problémy v oblasti bezpečnosti a vo viacerých prípadoch sa prejavuje aj v nerovnomernom rozmiestnení dopytu návštevníkov.

zariadenia, mobiliár, zázemie pre návštevnícky servis, napojenie na cykloturistické trasy a iné trasy a s tým súvisiaca doplnková infraštruktúra, informačný a navigačný systém).

Opatrenia a aktivity PSK (CP 2) a opatrenia a aktivity POO (Komponent 5 Adaptácia na zmenu klímy): vybrané územia a aktivity v nadväznosti na súlad s cieľmi a aktivitami priority 2. Zelený kraj).

1.3.4 Rozvíjať destinačný manažment a marketing na regionálnej a lokálnej úrovni

Výzvy a problémové oblasti:

- nízka úroveň spolupráce aktérov v cestovnom ruchu a nadväzných oblastiach (kultúra, kultúrny a kreatívny priemysel, vzdelávanie, ochrana prírody a krajiny, doprava a i.);
- nízke povedomie o udržateľnom rozvoji a potrebe spolupráce aktérov pri riešení rozvojových potrieb a pri tvorbe ucelenej a konkurencieschopnej destinačnej ponuky a jej umiestňovaní na trhu cestovného ruchu;
- nedostatok dát pre strategické plánovanie a riadenie (vrátane dát pre uplatňovanie manažmentu návštevníka).

Opatrenia PHSR:

- systematický rozvoj destinačného manažmentu a posilňovanie spolupráce,
- uplatňovanie profesionálneho destinačného marketingu a tvorba produktov destinácií v nosných produktových líniách kraja.

Aktivity PHSR:

- prehlbovanie existujúcich a rozvoj nových strategických partnerstiev v destinačnom manažmente a rozvojových aktivitách na regionálnej a lokálnej úrovni; zavádzanie/uplatňovanie inovatívnych modelov spolupráce a financovanie pri realizácii rozvojových potrieb destinácií;
- zavádzanie strategického plánovania za účelom rozvoja environmentálne, ekonomicky a sociálne udržateľných destinácií v kraji (vrátane manažmentu návštevníka); monitoring a evaluácie dát potrebných na strategické a operatívne rozhodovanie v cestovnom ruchu a regionálnom rozvoji (vrátane big data);
- zvyšovanie znalostí odbornej a laickej verejnosti o význame rozvoja udržateľného cestovného ruchu aj prostredníctvom princípov destinačného manažmentu;
- zavedenie a uplatňovanie marketingového plánovania (vrátane zberu a vyhodnocovania dát s využitím SMART riešení);
- rozvoj značiek destinácií v Banskobystrickom kraji a strešnej identity kraja „Za horami za dolami“,
- realizácia tradičných foriem destinačného marketingu; uplatňovanie moderných digitálnych foriem destinačného marketingu;
- realizácia produktového marketingu destinácií; tvorba produktov v nosných produktových líniách kraja a ich predaj;
- zlepšovanie návštevníckeho servisu v destináciách kraja.

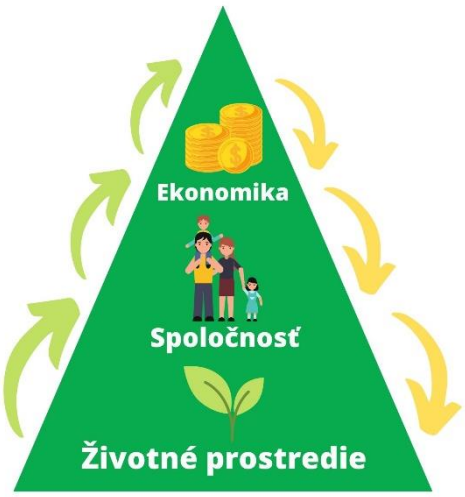
Prepojenia na možnosti financovania z európskych zdrojov/aktivity a opatrenia Programu SK a Plánu obnovy

Opatrenia a aktivity PSK (CP 5): Tvorba politík na základe dát a hodnotenia dopadov miestnych a regionálnych politík, resp. hodnotenia kvality poskytovania a dostupnosti verejných služieb, implementáciu prístupov k tvorbe politík na základe princípov otvoreného vládnutia na miestnej a regionálnej úrovni a tam, kde je to potrebné v spolupráci s centrálnou úrovňou, začleňovanie princípov politík trvalo udržateľného rozvoja z centrálnej na regionálnu a miestnu úroveň.

Zlepšenie kvality a dostupnosti informácií pre návštevníkov v kultúrnom a prírodnom cestovnom ruchu a jeho propagácia, najmä prostredníctvom podpory inovatívnych riešení; podpora aktivít vychádzajúcich z iniciatívy Catching-up Regions, ktoré sú zamerané na rozvoj udržateľného cestovného ruchu (podpora národného dedičstva a ekoturizmu); príprava projektovej dokumentácie.

Opatrenia a aktivity PSK (CP 2) a opatrenia a aktivity POO (Komponent 5 Adaptácia na zmenu klímy): vybrané aktivity a územia v nadväznosti na súlad s cieľmi a aktivitami priority 2. Zelený kraj).

2. Zelený kraj pre budúce generácie

Udržateľné využívanie životného prostredia je základom pre všetky oblasti ekonomického a sociálneho rozvoja a tiež podmienkou dosiahnutia cieľov udržateľného rozvoja podľa Agendy 2030.[27]

***Investície musia byť v súlade s Európskou zelenou dohodou (Green Deal)**, záväzkom klimatickej neutrality do roku 2050 a ďalšími národnými programovými dokumentmi. Je potrebné realizovať len také investície, ktoré nebudú mať negatívny vplyv na životné prostredie, v súlade s kritériom „do not harm/výrazne nenarušiť.*

*Environmentálne zodpovedné projekty nielenže posúvajú svet smerom k nulovým emisiám, ale majú aj potenciál ponúknuť najlepšiu **ekonomickú návratnosť verejných výdavkov**. Realizácia opatrení potrebných na dosiahnutie environmentálnych cieľov zároveň predstavuje **potenciál pre zvyšovanie zamestnanosti** – rast pracovných miest (tzv. zelené pracovné miesta), a tiež potenciál pre napĺňanie cieľov sociálnych politík.*

*Je potrebné zamerať sa na **efektívnu ochranu všetkých zložiek životného prostredia**: zníženie znečistenia ovzdušia najmä výmenou vykurovacích zariadení a osvetovými aktivitami, dobudovanie systémov čistenia odpadových vôd a zásobovania obyvateľov pitnou vodou v prioritných oblastiach, obnovu riečnych ekosystémov a ochranu pred povodňami, obnovenie degradovaných ekosystémov/brownfieldov a zabezpečenie ochrany pôdy pred jej nevhodným využitím, rozvíjanie udržateľného poľnohospodárstva a lesného hospodárstva, vybavenie obcí infraštruktúrou v odpadovom hospodárstve, vrátane nových opatrení umožňujúcich prechod na obehové hospodárstvo (kapacity na zhodnocovanie odpadov, centrá opätovného používania a pod.), prevenciu prírodných rizík, znižovanie emisií skleníkových plynov - a to najmä komplexnou obnovou budov, dekarbonizáciou energetického priemyslu (výmenou CZT, využívaním OZE), podporovanie biodiverzity vytváraním zelenej a modrej infraštruktúry, environmentálna výchova, vzdelávanie a osveta v aktuálnych environmentálnych témach.*

***Vytváranie odborných kapacít v oblasti životného prostredia a zvyšovanie kvality dát a ich využitie pri rozhodovaní** zvýši úspešnosť realizácie opatrení na zlepšenie životného prostredia v malých obciach Banskobystrického kraja, ktoré nemajú dostatočné personálne ani finančné kapacity na plnenie všetkých originálnych a prenesených kompetencií na svoj ďalší rozvoj a realizáciu opatrení na zlepšenie životného prostredia.*

[27] OSN (2015). Transformujeme náš svet: Agenda 2030 pre udržateľný rozvoj. Rezolúcia prijatá na Valnom zhromaždení 25. septembra 2015.

2.1 Zabezpečiť efektívnu ochranu a obnovu všetkých zložiek životného prostredia, s dôrazom na zmiernenie zmeny klímy a zvýšenie odolnosti kraja na jej nepriaznivé prejavy

Hlavné problémy: neudržateľné využívanie prírodných surovín, zmena klímy a strata biodiverzity.

Výzvy:

- udržateľne využívať prírodné zdroje a zabezpečiť ich dostatočnú ochranu,
- zlepšiť stav životného prostredia,
- spomaliť zmenu klímy a zvýšiť odolnosť kraja na jej nepriaznivé prejavy,
- prejsť na zelené hospodárstvo a rozvíjať regionálnu ekonomiku v súlade s klimatickými cieľmi a s cieľmi v oblasti ochrany prírody a biodiverzity,
- meniace sa požiadavky spoločnosti na životné prostredie a jeho ochranu

Príčiny:

- nedostatočná ochrana prírodných zdrojov vyplývajúca z nedodržiavania zákonov;
- nedostatočná implementácia potrebných opatrení vzhľadom na dosahovanie environmentálnych cieľov v minulosti;
- chýbajúci integrovaný prístup manažmentu krajiny;
- absencia udržateľného územného plánovania na lokálnej úrovni;
- chýbajúce pozemkové úpravy, ktoré znemožňujú dosahovanie environmentálnych cieľov;
- tlak na chránené územia a pôdny fond zo strany rozvoja urbanizácie a konflikty záujmov;
- zlý stav potok a riek;
- nedostatočné čistenie komunálnych odpadových vôd a nedostatočná sieť verejných kanalizačných systémov, problémy s financovaním budovania verejných kanalizácií najmä v malých sídlach;
- nedostatočné zásobovanie obyvateľstva pitnou vodou;
- ohrozenie a kontaminácia podzemných vôd významnými antropogénnymi vplyvmi (environmentálne záťaže, poľnohospodárstvo, priemysel, domácnosti a pod.);
- šírenie nepôvodných a inváznych druhov;
- vysoká úmrtnosť zvierat na cestách a železniciach (chýbajúce migračné koridory);
- degradácia ekosystémov a fragmentácia krajiny
- dopravná infraštruktúra zraniteľná voči zmene klímy;
- veľké monokultúrne bloky poľnohospodárskej pôdy;
- degradácia pôdy v dôsledku zlých agrotechnických postupov;
- kontaminácia pôdy z rôznych zdrojov znečistenia;
- nevhodne nastavený systém podpory pre obhospodarovateľov poľnohospodárskej pôdy z hľadiska dosahovania environmentálnych cieľov;
- nízka odolnosť poľnohospodárstva na nepriaznivé prejavy zmeny klímy (lokálne);
- nevhodná veková druhová štruktúra hospodárskych lesov (lokálne) a vysoká zraniteľnosť lesov na nepriaznivé prejavy zmeny klímy (lokálne);
- 282 envirozáťaží;
- geohazardy;
- zhoršovanie zdravotného stavu obyvateľstva a zvýšená úmrtnosť v dôsledku zmeny klímy

- negatívne prejavy zmeny klímy (zvýšené riziko povodní, sucho a nedostatok vody) a s tým súvisiace ekonomické straty, ohrozenie života, potravinovej bezpečnosti a riziko nárastu cien potravín;
- nízka odolnosť kraja na zmenu klímy - nedostatočná realizácia adaptačných opatrení, vrátane nedostatočného zohľadnenia zmeny klímy v strategickom plánovaní a rozvojových projektoch;
- zhoršená kvalita ovzdušia v dôsledku znečistenia z lokálnych kúrenísk, priemyslu a dopravy;
- stav líniovej izolačnej zelene v intravilánoch rozdielny v rôznych miest – v závislosti od kvality starostlivosti o verejnú zeleň;
- nízke povedomie obyvateľstva a relevantných subjektov o problémoch ovzdušia;
- predčasné úmrtia a znížená kvalita života obyvateľstva v dôsledku znečisteného ovzdušia;
- chýbajúci jeden prístupový bod k údajom o stave životného prostredia, nedostatok dát v oblasti monitoringu stavu životného prostredia za vybrané oblasti (napr. ovzdušie);
- nedostatočné všeobecné povedomie o obehovej ekonomike a nedostatočné zapojenie aktérov;
- chýbajúca platforma na prechod na obehovú ekonomiku na regionálnej úrovni;
- neustály nárast množstva vyprodukovaného odpadu;
- nízka miera triedenia komunálnych odpadov;
- vysoká miera skládkovania odpadov;
- nedostatočné recyklačné kapacity pre niektoré druhy vytriedených odpadov;
- vysoká závislosť kraja od externých dodávok energie a vysoká závislosť na fosílnych palivách;
- málo diverzifikovaný a vysoko energeticky náročný priemysel;
- veľa starých budov (verejné budovy, bytové domy, rodinné domy) s vysokou energetickou náročnosťou;
- nízky podiel využívania OZE (ale nedostatočná znalosť o kapacitách využívania OZE na regionálnej a lokálnej úrovni), zlé skúsenosti s využívaním OZE v minulosti, kedy bola získavaná energia na úkor životného prostredia (malé vodné elektrárne, biomasa);
- intenzívny rast využívania individuálnej automobilovej dopravy, klesajúci trend využívania verejnej cestnej a železničnej dopravy a nevhodné podmienky pre rozvoj cyklodopravy a pešej mobility;
- absencia udržateľného energetického plánovania;
- riziko energetickej chudoby u vybranej časti obyvateľstva;
- nedostatočné podmienky na rozvoj environmentálnej výchovy, vzdelávania a osvety (chýbajúca finančná a inštitucionálna podpora, koncepčné uchopenie);
- slabé environmentálne zodpovedné správanie verejných inštitúcii, samospráv a obyvateľov;
- nedostatočne využitý potenciál prírodného a kultúrneho dedičstva na zvyšovanie povedomia obyvateľov a návštevníkov kraja.

Cieľový stav v roku 2030

- ***Udržateľné využívanie a ochrana vodných zdrojov*** Do roku 2030 realizujeme opatrenia potrebné na dosiahnutie dobrého stavu na vodných útvaroch, ktoré nespĺňajú požiadavku európskej Rámcovej smernice o vode dosiahnuť dobrý stav do roku 2027, aj prostredníctvom obnovy riečnych ekosystémov. Obnova riečnych ekosystémov bude zároveň využívaná ako možnosť protipovodňovej ochrany, primárne v extravilánoch miest a obcí. Do roku 2030 by mali aglomerácie v SR s viac ako 2 000 ekvivalentnými obyvateľmi dosiahnuť 100 % a aglomerácie s nižším počtom ekvivalentných obyvateľov 50 % podiel odvádzaných a čistených

komunálnych odpadových vôd – k dosiahnutiu tohto cieľa prispejeme realizáciou potrebných opatrení na základe Plánu rozvoja verejných vodovodov a verejných kanalizácii pre územie Slovenskej republiky na roky 2021 – 2027. Zvýšime podiel obyvateľov zásobovaných zdravotne nezávadnou pitnou vodou verejnými vodovodmi. Vykonáme opatrenia a zlepšenie kvality vody v domových studniach. V súvislosti so zvyšovaním adaptácie na nepriaznivé prejavy zmeny klímy bude podporované zadržiavanie vody v extraviláne, ako aj v intraviláne, uplatňované budú zelené a modré prvky v urbanizme (minimalizácia spevnených plôch, viac zelených plôch, podpora využívania nádrží na zachytávanie dažďovej vody a pod.), dôsledne bude dodržiavaný zákaz výstavby v inundačných územiach, realizácia protipovodňových opatrení bude súbežne s urbanistickými a architektonickými prvkami (za účelom vytvárať riekam priestor a priblížiť rieky ľuďom ako oddychové zóny).

- ***Účinná ochrana prírody, krajiny a biodiverzity*** V oblasti ochrany prírody, krajiny a biodiverzity bude zabezpečená účinná ochrana a zamedzíme zhoršovaniu stavu chránených druhov a biotopov - prehodnotením a vhodným dobudovaním sústavy chránených území a vypracovaním, schválením a realizáciou dokumentov starostlivosti sa vytvoria možnosti starostlivosti o všetky významné druhy a biotopy v kraji. Uplatňovať sa bude integrovaný koncept ochrany prírody. Ochrana prírody a krajiny bude zabezpečená dodržiavaním platnej legislatívy a zohľadňovaním ochrany prírody a krajiny ako verejného záujmu pri plánovaní rozvoja v kraji. Špeciálna pozornosť bude venovaná podpore biodiverzity v urbanizovanej krajine (podpora zelenej a modrej infraštruktúry), kde budú opatrenia kombinované s adaptačnými opatreniami na zmenu klímy, obnovou ekosystémov. Realizovaný bude monitoring druhov a biotopov; aktivity budú napojené na vedecko-výskumné projekty. Infraštruktúrne projekty budú plánované s ohľadom na zachovanie a spriechodnenie migračných koridorov (odstránenie migračných bariér na tokoch, ale aj zachovanie a obnova terestrických koridorov). Vytvorená bude infraštruktúra na informačné aktivity a osvetu v oblasti ochrany prírody a krajiny, primárne v chránených územiach.

- ***Udržateľné hospodárenie a ochrana poľnohospodárskej pôdy*** V oblasti využívania rôznych druhov pozemkov zabránime znižovaniu výmery poľnohospodárskej pôdy a to úbytku pôdy v dôsledku narastajúcej urbanizácie. V oblasti využívania poľnohospodárskej pôdy zabránime degradácii pôdy v dôsledku nevhodných poľnohospodárskych postupov. Naopak realizované budú šetrné poľnohospodárske postupy, obnovované krajinné prvky a to najmä s ohľadom na adaptáciu na nepriaznivé prejavy zmeny klímy a podporu biodiverzity. Ambíciou je zníženie priemernej veľkosti monokultúrnych pôdnych blokov a rozvíjanie potenciálu kraja na extenzívnu pastvu a mimoprodukčné funkcie poľnohospodárskej pôdy. Ekologická poľnohospodárska výroba v kraji by sa mala približovať národnému cieľu zaberať minimálne 13,5 % poľnohospodárskej pôdy.

- ***Zlepšenie kvality, kvantity a odolnosti lesov.*** V roku 2030 bude lesné hospodárstvo dôsledne zameria na uplatnenie konceptu funkčne integrovaného lesného hospodárstva a jeho realizáciu cez diferencované obhospodarovanie lesov podľa integrovaných funkcií. Na územiach s aktívnym manažmentom bude uprednostňované prírode bližšie obhospodarovanie lesov, na územiach s najvyšším stupňom ochrany bude uplatňovaný bezzásahový manažment. Celková hodnota ekosystémových služieb lesov nebude klesať. Zvýši sa odolnosť hospodárskych lesov na nepriaznivé prejavy zmeny klímy, najmä v kritických oblastiach, kde dochádza k rozpadu smrečín, budú realizované adaptačné opatrenia. Na zmiernenie dopadov klimatických zmien budú realizované mitigačné opatrenia v lesoch napr. vodozádržné opatrenia. Podporené budú opatrenia na zvýšenie biodiverzity. Udržateľné lesné hospodárstvo a poľnohospodárstvo budú rozvíjané ako kľúčové odvetvia pre udržanie

životaschopnosti vidieckej krajiny a najmenej rozvinutých oblastí (pozri Priorita 1, Strategický cieľ 1.2).

- ***Udržateľné využívanie horninového prostredia a eliminácia envirozáťaží*** Pri plánovaní rozvojových projektov budú zohľadnené riziká vyplývajúce z geohazardov. Eliminované budú dopady najrizikovejších envirozáťaží (z národnej úrovne). Využitý bude potenciál odpadov z háld a odkalísk ako suroviny (uplatňovanie princípu obehovej ekonomiky). Pri využívaní nerastných surovín musia byť použité BAT techniky, ktoré minimalizujú negatívne dopady na životné prostredie.

- ***Bližšie k uhlíkovej neutralite*** Do roku 2030 sa znížia emisie skleníkových plynov zo sektorov ETS aj mimo ETS. Dôraz sa bude klásť na diverzifikáciu ekonomiky, najmä rozvojom obehového hospodárstva a služieb. K najväčším úsporám emisii dôjde v sektore budov. V oblasti dopravy budú podporené nízkoemisné dopravné riešenia, najmä podpora verejnej osobnej dopravy, železničnej dopravy a cyklistickej dopravy, vytvárané budú podmienky pre skvalitnenie pešej mobility. Dôraz bude kladený na prirodzenú fixáciu uhlíka ekosystémami a preto bude zabezpečená ich ochrana a tiež obnova v súlade so strategickou oblasťou ochrany prírody a krajiny. Vytvorené budú kapacity na plánovanie v oblasti udržateľnej energetiky na zabezpečenie regionálneho príspevku k prechodu Slovenska na uhlíkovú neutralitu do roku 2050 v súlade s Integrovaným národným energetickým a klimatickým plánom na roky 2021 - 2030. Zvýši sa podiel obnoviteľných zdrojov energie na výrobe, spotrebe energií a v doprave, avšak s ohľadom na lokálne kapacity s podmienkou vylúčiť negatívne vplyvy na životné prostredie (poučenie z minulosti z prípadov poškodenia riečnych ekosystémov výstavbou malých vodných elektrární a neadekvátneho využívania biomasy).

- ***Kraj odolný na zmenu klímy*** Zlepší sa pripravenosť kraja čeliť nepriaznivým dôsledkom zmeny klímy a zlepší sa informovanosť o tejto problematike. Lepšie plánovanie a hospodárenie v zastavanej, poľnohospodárskej a lesnej krajine povedie k efektívnejšiemu hospodáreniu s vodou a obnove vodného režimu krajiny. Adaptačné opatrenia budú integrálnou súčasťou každého územného plánovania. Vodné zdroje budú využívané efektívne, vrátane zrážkovej vody a opätovného využitia vody. Zadržiavaním vody v krajine sa zmiernia dôsledky sucha a nedostatku vody. Zabezpečená bude ochrana života a zdravia ľudí, ich majetku, životného prostredia, kultúrneho dedičstva a hospodárskych činností pred povodňami, suchom a nedostatkom vody s využitím všetkých dostupných opatrení a prostriedkov - zvýši sa využitie zelených opatrení a revitalizácie tokov, ktoré budú spolu s nevyhnutnou technickou infraštruktúrou integrálnou súčasťou systému ochrany pred povodňami. Škodám spôsobených povodňami presa bude predchádzať predovšetkým zmierňovaním príčin ich vzniku (hospodárenie v krajine s ohľadom na zadržiavanie vody) a tiež dodržiavaním územných plánov vytvorených na základe povodňových máp; vyhlasovanie a rešpektovanie inundačných území bude integrálnu súčasťou územného plánovania na všetkých úrovniach.

- ***Lepšia kvalita ovzdušia*** Zníži sa znečistenie ovzdušia a to najmä z lokálnych kúrenísk (domácností), priemyslu a dopravy. Realizácia opatrení bude prebiehať v úzkej súvislosti s cieľmi v oblasti znižovania energetickej náročnosti, znižovania využívania individuálnej automobilovej dopravy, podpory rozvoja verejnej dopravy, cyklodopravy a pešej mobility a s tým súvisiacimi aktivitami. Kvalita ovzdušia v roku 2030 sa zlepší a nebude mať výrazne negatívny vplyv na ľudské zdravie a životné prostredie. Zlepší sa kvantita a kvalita monitoringu kvality ovzdušia. Zlepší sa informovanosť obyvateľstva o problematike kvality ovzdušia a budú realizované podporné riešenia na lokálne zlepšenie kvality ovzdušia, ako napr. zelená infraštruktúra, pešie zóny a pod.

- ***Smerom k obehovému hospodárstvu*** Zlepšia sa podmienky na prechod k obehovému hospodárstvu. Vzhľadom na ekonomický potenciál rozvoja tejto oblasti je oblasť obehového hospodárstva a jej rozvoj rozpracovaná v rámci priority 1 Konkurencie schopná a udržateľná ekonomika, v rámci strategického cieľa 1.2.1 Vytvoriť podmienky pre prechod k obehovému hospodárstvu (pozri P1 1.2.1).

- ***Environmentálna výchova, vzdelávanie a osveta pre všetkých*** Do roku 2030 budú vytvorené komplexné podmienky pre realizáciu environmentálneho vzdelávania, výchovy a osvety za účelom zvyšovania environmentálneho povedomia obyvateľstva, zamestnancov verejnej a štátnej správy a socio-ekonomických aktérov. Realizované aktivity budú zároveň posilňovať ich environmentálne zodpovedné správanie. Vzdelávanie a osveta budú riešiť aktuálne témy životného prostredia, najmä zmenu klímy a jej dopady na poľnohospodárstvo, lesné hospodárstvo a zdravie obyvateľstva, stratu biodiverzity, odpadové hospodárstvo a pod. Na zvyšovanie environmentálneho povedomia obyvateľov bude využívaný aj potenciál prírodného a kultúrneho dedičstva (v súvislosti s rozvojom udržateľného cestovné ruchu a prírodného cestovného ruchu – pozri P1 1.3).

- ***Lepšie rozhodovanie o životnom prostredí*** Na dosiahnutie environmentálnych cieľov budú vytvorené strategické a koncepčné dokumenty, vrátane územno-plánovacej dokumentácie, podporené odborné kapacity, realizované komplexné pozemkové úpravy, využité nástroje na výkup pozemkov, odstránené environmentálne záťaže v súlade s pravidlom "znečisťovateľ platí", vedecko-výskumné a demonštračné projekty, ktoré sú podmienkou pre efektívnu implementáciu opatrení na dosiahnutie environmentálnych cieľov. Bude dodržiavaná platná legislatíva v oblasti životného prostredia a ochrana prírodných zdrojov bude zohľadňovaná pri plánovaní územného rozvoja kraja. Za účelom zabezpečenia plnenia environmentálnych cieľov budú realizované na národnej úrovni reformné opatrenia (podľa Plánu obnovy a odolnosti).

2.1.1 Zlepšiť kvalitu ovzdušia

Výzvy a problémové oblasti:

- zhoršená kvalita ovzdušia v dôsledku znečistenia z lokálnych kúrenísk, priemyslu a dopravy;
- predčasné úmrtia a znížená kvalita života obyvateľstva v dôsledku znečisteného ovzdušia;
- nedostatok dát v oblasti monitoringu stavu životného prostredia (kvality ovzdušia);
- zlý stav líniovej izolačnej zelene v extra a intravilánoch obcí a miest;
- energetická chudoba;
- intenzívny rast využívania individuálnej automobilovej dopravy, klesajúci trend využívania verejnej cestnej a železničnej dopravy, nedostatočná infraštruktúra pre cyklodopravu a pešiu mobilitu;
- nízke povedomie obyvateľstva a relevantných subjektov o problémoch kvality ovzdušia.

Opatrenia PHSR:

- zlepšiť systém monitorovania kvality ovzdušia a monitorovania vplyvu znečistenia ovzdušia na ekosystémy a ľudské zdravie;
- zlepšiť informovanosť verejnosti a relevantných subjektov o problémoch kvality ovzdušia;
- eliminovať problém veľkých, stredných a malých stacionárnych zdrojov znečistenia;

- znížiť znečistenie ovzdušia z degradovaných plošných/fugitívnych zdrojov;
- znížiť znečistenie z lokálnych kúrenísk;
- rozvíjať cyklodopravu a podmienky pre pešiu mobilitu;
- opatrenia zamerané na zníženie podielu individuálnej automobilovej dopravy a na rozvoj nízkoemisnej verejnej dopravy;
- opatrenia na zlepšenie kvality ovzdušia je potrebné realizovať aj v súčinnosti s opatreniami na znižovanie energetickej náročnosti budov a priemyslu (pozri špecifický cieľ 2.1.10 Znížiť emisie skleníkových plynov) a tiež s opatreniami v oblasti dopravy (pozri P4)

Aktivity PHSR:

- monitorovacie zariadenia kvality ovzdušia;
- vedecko-výskumné štúdie zamerané na kvalitu ovzdušia a demonštračno-výskumné projekty;
- výmena starých techník novými (BAT vs. BAU);
- výmena kotlov, využívania OZE v domácnostiach;
- budovanie kostrovej siete cyklotrás
- aktivity zamerané na podporu verejnej dopravy, cyklodopravy a pešej mobility;
- izolačná zeleň, zelená a modrá infraštruktúra;
- osvetové a informačné programy.

Prepojenia na možnosti financovania z európskych zdrojov/aktivity a opatrenia Programu SK a Plánu obnovy

Opatrenia a aktivity PSK: technické, technologické a ekonomické opatrenia na zníženie emisií znečisťujúcich látok do ovzdušia z veľkých a stredných stacionárnych zdrojov; zníženie emisií látok znečisťujúcich ovzdušie prostredníctvom náhrady kotlov na tuhé fosílne palivá v domácnostiach za kotly na zemný plyn vrátane informačných aktivít zameraných na zlepšenie kvality ovzdušia; zlepšovanie systému monitorovania kvality ovzdušia na národnej, lokálnej/ regionálnej úrovni, monitorovania vplyvu znečistenia ovzdušia na ekosystémy, riadenia kvality ovzdušia, vrátane vybudovania nového informačného systému o emisiách.

2.1.2 Zabezpečiť efektívnu ochranu prírody, krajiny a biodiverzity

Výzvy a problémové oblasti:

- nedostatočná ochrana prírodných zdrojov vyplývajúca z nedodržiavania zákona;
- nedostatočná implementácia potrebných opatrení vzhľadom na dosahovanie environmentálnych cieľov v minulosti;
- chýbajúci integrovaný prístup manažmentu krajiny;
- absencia udržateľného územného plánovania na lokálnej úrovni;
- chýbajúce pozemkové úpravy, ktoré znemožňujú dosahovanie environmentálnych cieľov;
- tlak na chránené územia a pôdny fond zo strany rozvoja urbanizácie a konflikty záujmov;
- šírenie nepôvodných a inváznych druhov;
- úhyn zvierat na cestách a železniciach v dôsledku chýbajúcich migračných objektov a nezohľadňovanie migračných koridorov pri povoľovaní investičných zámerov;
- nevyužitý potenciál vidieckych oblastí pre rozvoj mäkkých foriem udržateľného turizmu a prírodného cestovného ruchu, namiesto intenzívnych foriem využívania

Opatrenia PHSR:

- spracovanie dokumentácie potrebnej na efektívny manažment chránených území vrátane monitoringu a podpora realizácie programov starostlivosti;
- regulácia a likvidácia populácií inváznych druhov rastlín a živočíchov;
- podporné opatrenia nevyhnutné na nastavenie integrovaného manažmentu chránených území (IMCHÚ);
- riešiť fragmentáciu krajiny – odstrániť migračné bariéry (potrebné riešiť súbežne s opatreniami v oblasti dopravnej infraštruktúry, pozri P4), zachovať a zvyšovať konektivitu krajiny – rešpektovať regionálne a miestne systémy územnej stability (RÚSES, MÚSES)
- revitalizovať degradované ekosystémy za účelom podpory biodiverzity (napr. revitalizácia tokov);
- zvyšovať prírodnú hodnotu území mimo chránených území významných z hľadiska biodiverzity a vodného režimu – najmä podporou manažmentov, obnovy a ochrany nelesnej drevinovej vegetácie, vrátane ovocných sadov a zavádzania agrolesníckych systémov;
- budovať prvky zelenej a modrej infraštruktúry aj v mestskom prostredí;
- udržiavanie a obnova krajinných štruktúr;
- dekontaminácia znečistených území;
- eliminácia rizík vyplývajúca z envirozáťaží;
- zvyšovanie environmentálneho povedomia v oblasti ochrany prírody, krajiny a biodiverzity (aj v nadväznosti na rozvoj aktivít v oblasti prírodného cestovného ruchu, pozri P1 1.3)

Aktivity PHSR:

- dokumentácia ochrany prírody, monitoring, realizácia manažmentových opatrení;
- integrované manažmentové plány a iná podporná strategická dokumentácia pre zavádzanie IMCHÚ, hodnotenie ekosystémových služieb, uplatňovanie manažmentu návštevníka a iné pilotné projekty;
- budovanie migračných objektov;
- revitalizácia tokov;
- podpora manažmentov a nelesnej drevinovej vegetácie, vrátane ovocných sadov a agrolesníckych systémov;
- podpora zelene v mestských parkoch, verejných priestranstvách, a pod.;
- revitalizácia zanedbaných a nevyužívaných území v intravilánoch sídiel, revitalizácia brownfields (aj v súvislosti s cieľom chrániť pôdu a revitalizovať urbanizovanú krajinu, pozri tiež cieľ 2.1.4);
- obnova krajinných prvkov;
- sanácia environmentálnych záťaží (EZ) vykonávaná v súlade s princípom „znečisťovateľ platí".

Prepojenia na možnosti financovania z európskych zdrojov/aktivity a opatrenia Programu SK a Plánu obnovy

Opatrenia a aktivity PSK: vypracovanie a realizácia schválených dokumentov manažmentu osobitne chránených častí prírody a krajiny; mapovanie a monitoring biotopov a druhov a monitoring cieľov ochrany prírody a biodiverzity, podpora biologickej a krajinnej diverzity a kvality ekosystémových služieb prostredníctvom udržovania a budovania zelenej a modrej infraštruktúry a prevencie a manažmentu inváznych nepôvodných druhov; podpora budovania prvkov zelenej a modrej infraštruktúry v mestách a mestských oblastiach; zabezpečenie prieskumu, sanácie a

monitorovania environmentálnych záťaží; eliminácia fragmentácie krajiny rozrastania zastavaných plôch prostredníctvom revitalizácie zanedbaných a nevyužívaných území v intravilánoch sídiel.

Aby mohli byť podporené projekty v rámci oblasti ochrany prírody, biodiverzity a krajiny, bude potrebné zabezpečiť ich súlad s dokumentom „Prioritný akčný rámec (PAF)[28] pre sústavu Natura 2000 v Slovenskej republike podľa článku 8 smernice Rady 92/43/EHS o ochrane prirodzených biotopov a voľne žijúcich živočíchov a rastlín (smernica o biotopoch) vo viacročnom finančnom rámci na roky 2021 – 2027“.

Opatrenia a aktivity POO – Komponent 5 Adaptácia na zmenu klímy – súvisiace opatrenia s ochranou prírody a krajiny.

2.1.3 Zlepšiť stav a ochranu vôd

Výzvy a problémové oblasti:

- zlý stav potokov a riek;
- nedostatočné čistenie komunálnych odpadových vôd;
- nedostatočné zásobovanie obyvateľstva pitnou vodou;
- ohrozenie a kontaminácia kvality podzemných vôd environmentálnymi záťažami.

Opatrenia PHSR:

- zvýšiť udržateľné využívanie vodných zdrojov na lokálnej úrovni v zmysle záväzkov SR voči EÚ;
- komplexná revitalizácia tokov aj v nadväznosti na ciele v oblasti protipovodňovej ochrany a klimatické ciele;
- zlepšiť dostupnosť bezpečnej pitnej vody obyvateľstvu.

Aktivity PHSR:

- budovanie a rekonštrukcia verejných kanalizácii, vodovodov, čistiarni komunálnych odpadových vôd, vrátane decentralizovaných systémov (napr. koreňové čistiarne, primárne v oblastiach s roztrúseným vidieckym osídlením a v malých obciach, kde je vybudovanie verejnej kanalizácie ekonomicky náročné, alebo environmentálne nevhodné riešenie);
- rekonštrukcie a dobudovania potrebnej infraštruktúry na zásobovanie obyvateľstva pitnou vodou.
- optimalizácia manažmentu dažďových vôd;
- eliminácia a odstraňovanie zdrojov znečistenia;
- obnova pozdĺžnej a bočnej konektivity tokov;
- prieskum, sanácia a monitorovanie envirozáťaží v blízkosti vodných zdrojov (nadväznosť na cieľ 2.1.5);
- rekonštruovať a modernizovať existujúce vodné nádrže a priehrady s cieľom zlepšenia ich technického stavu, zvýšenia ich bezpečnosti, zachovania resp. obnovy zásobného objemu;

[28] Prioritný akčný rámec (PAF) pre sústavu Natura 2000 v SR: https://www.minzp.sk/natura2000/prioritny-akcny-ramec-financovania-natura-2000-slovenskej-republike/

nepokračovať v príprave plánovaného vodného diela Slatinka, a vodnej nádrže Ipeľ (Ďubákovo)

Prepojenia na možnosti financovania z európskych zdrojov/aktivity a opatrenia Programu SK a Plánu obnovy

Opatrenia a aktivity PSK: výstavba stokovej siete a čistiarní odpadových vôd v aglomeráciách nad 2 000 EO v zmysle záväzkov SR voči EÚ; podpora infraštruktúry v oblasti nakladania s odpadovými vodami v aglomeráciách do 2 000 EO so zameraním najmä na územia prioritné z environmentálneho hľadiska mimo dobiehajúcich regiónov; podpora infraštruktúry v oblasti nakladania s odpadovými vodami v aglomeráciách do 2 000 EO v dobiehajúcich regiónoch; výstavba verejných vodovodov v obciach nad 2000 obyvateľov; výstavba verejných vodovodných sietí v obciach do 2 000 obyvateľov za podmienky súbežnej výstavby alebo existencie infraštruktúry na nakladanie s komunálnymi odpadovými vodami mimo dobiehajúcich regiónov; zabezpečenie prístupu k pitnej vode a nakladania s komunálnymi odpadovými vodami v obciach do 2 000 EO v dobiehajúcich regiónoch; výstavba, intenzifikácia alebo modernizácia úpravní vôd; obnova verejnej stokovej siete a čistiarní odpadových vôd v aglomeráciách nad 2 000 EO; obnova verejných vodovodov v obciach nad 2000 obyvateľov; komplexné a spoľahlivé monitorovanie a hodnotenie stavu povrchových a podzemných vôd; podpora (optimalizácia) spracovania dát a informovanosti pre efektívnejšiu vodnú politiku SR; zabezpečenie kontinuity vodných tokov a ich revitalizácie za účelom podpory biodiverzity.

Aby mohli byť podporené projekty v rámci oblasti vodného hospodárstva, je potrebné zabezpečiť ich súlad s dokumentom „Plán rozvoja verejných vodovodov a verejných kanalizácií pre územie SR na roky 2021 – 2027“[29]. Z hľadiska zachovania biodiverzity, ako aj ochrany pred povodňami je potrebné pri plánovaní investícii zohľadňovať ochranu inundačných území, a to najmä rešpektovaním zákona č. 7/2020 Z. z. o ochrane pred povodňami s dôrazom na zákaz výstavby bytových a nebytových budov.

Opatrenia a aktivity POO – Komponent 5 Adaptácia na zmenu klímy.

2.1.4 Podporiť regeneráciu urbanizovanej krajiny

Výzvy a problémové oblasti:

- strata biodiverzity;
- šírenie nepôvodných a inváznych druhov;
- úbytok poľnohospodárskej pôdy na úkor výstavby;
- absencia udržateľného územného plánovania na lokálnej úrovni;
- zhoršovanie zdravotného stavu obyvateľstva a zvýšená úmrtnosť v dôsledku negatívnych prejavov zmeny klímy, na ktoré je urbanizovaná krajina zvlášť zraniteľná.

Opatrenia PHSR:

- zabrániť úbytku poľnohospodárskej pôdy využívaním/revitalizáciou *brownfieldov* na ďalšie rozvojové aktivity/investičné zámery;
- podporiť estetickú, rekreačnú a prírodnú hodnotu urbanizovaných území.

[29] Plán rozvoja VV a VK pre územie SR na roky 2021 – 2027: https://www.enviroportal.sk/sk/eia/detail/plan-rozvoja-verejnych-vodovodov-verejnych-kanalizacii-pre-uzemie-sr-n

Aktivity PHSR:

- mapovanie *brownfieldov* (nevyužívaných a zanedbaných areálov) a hodnotenie ich environmentálnych dopadov na obyvateľov;
- revitalizácia *brownfieldov* a ich opätovné využitie;
- obnova a tvorba prvkov zelenej a modrej infraštruktúry a to aj na nevyužívaných plochách, ktoré majú potenciál rozšíriť mestskú zeleň a oddychové zóny;
- odstraňovanie nepôvodných a inváznych rastlín;
- aktivity na podporu biodiverzity v mestskom prostredí.

2.1.5 Eliminovať dopady environmentálnych záťaží a geohazardov

Výzvy a problémové oblasti:

- ohrozenie a kontaminácia kvality podzemných vôd environmentálnymi záťažami;
- 282 envirozáťaží;
- geohazardy.

Opatrenia PHSR:

- monitorovať environmentálne záťaže, ich vplyv na ekosystémy a zdravie obyvateľstva;
- zohľadnenie rizika vyplývajúceho z environmentálnych záťaží a geohazardov pri územnom plánovaní;

Aktivity PHSR:

- sanácia environmentálnych záťaží (EZ) vykonávaná v súlade s princípom „znečisťovateľ platí“ (v prípade, že existuje možnosť ďalšieho využitia degradované ekosystému pristúpiť k revitalizácii a následnému využitiu, pozri tiež revitalizáciu *brownfields* v cieli 2.1.4);
- monitoring envirozáťaží a ich dopad na zdravie obyvateľstva.

Prepojenia na možnosti financovania z európskych zdrojov/aktivity a opatrenia Programu SK a Plánu obnovy

Opatrenia a aktivity PSK: Zabezpečenie prieskumu, sanácie a monitorovania environmentálnych záťaží - sanácia environmentálnych záťaží (ďalej len „EZ“), ako aj realizácia ich prieskumu a monitorovania. Sanačné práce budú realizované v súlade s princípom „znečisťovateľ platí“ (teda za podmienky, že sa v konaní podľa zákona č. 409/2011 Z. z. zistí, že pôvodca EZ zanikol alebo zomrel a nie je možné určiť povinnú osobu, v dôsledku čoho zodpovednosť za sanáciu EZ prechádza na štát) a v súlade s pravidlami pre poskytovanie štátnej pomoci subjektom zúčastňujúcim sa hospodárskej súťaže.

2.1.6 Transformovať hospodárenie v lesoch bližšie k prírode a spoločnosti a zvýšiť odolnosť lesov na nepriaznivé prejavy zmeny klímy (v súvislosti s P1 1.2.2)

Výzvy a problémové oblasti:

- Nevhodná veková druhová štruktúra hospodárskych lesov (lokálne);
- vysoká zraniteľnosť lesov na nepriaznivé prejavy zmeny klímy (lokálne);
- meniace sa požiadavky spoločnosti na lesy a lesné hospodárstvo.

Opatrenia PHSR:

- zvýšiť podiel prírode blízkeho obhospodarovania lesov (PBOL);
- zvýšiť odolnosť lesov na nepriaznivé prejavy zmeny klímy.

Aktivity PHSR:

- identifikovať vhodné územia na realizáciu PBOL, vypracovanie plánov prebudovy, realizácia prebudovy (v súlade s cieľmi P1 1.2.2 a P2 2.1.2);
- rekonštruovať a rekultivovať potrebnú lesnícku infraštruktúru prostredníctvom lesnej dopravnej siete odolnej na nepriaznivé prejavy zmeny klímy (v súlade s cieľom 1.2.2);
- aktivity zamerané na zvýšenie adaptácie na nepriaznivé dôsledky zmeny klímy (v súlade s cieľom 2.1.12)
- obstaranie inovatívnych a environmentálne priateľských technológií pre lesnícku výrobu (v súlade s cieľom 1.2.2).

Prepojenia na možnosti financovania z európskych zdrojov/aktivity a opatrenia Programu SK a Plánu obnovy

Opatrenia a aktivity POO – Komponent 5 Adaptácia na zmenu klímy.

Financovanie rozvoja poľnohospodárstva a lesníctva (programu LEADER a iných aktivít) bude realizované najmä prostredníctvom Programu rozvoja vidieka v súlade s cieľmi SPP. LEADER: Priorita 4: Ochrana životného prostredia a zmierňovanie klimatických zmien - zameraná na podporu investícií do zlepšenia životaschopnosti lesov, ktoré prispejú k zvyšovaniu environmentálnych funkcií lesa prostredníctvom spoločenského potenciálu lesov. S cieľom ochrany životného prostredia a zmierňovania klimatických zmien je zameranie na umelú obnovu a výchovu ochranných lesov a lesov osobitného určenia, budovanie a obnova občianskej a poznávacej infraštruktúry v lesných ekosystémoch a zlepšenie hniezdnych príležitostí vtákov v lese a iných prvkov zvyšujúcich biodiverzitu lesných ekosystémov.

Adaptačné opatrenia vo voľnej krajine (na lesnej a poľnohospodárskej pôde) financované aj v rámci POO – Komponent 5. Adaptácia na zmenu klímy.

2.1.7 Zvýšiť prírodnú hodnotu poľnohospodárskej pôdy (v súvislosti s P1 1.2.2)

Výzvy a problémové oblasti:

- veľké monokultúrne bloky poľnohospodárskej pôdy a rozmach pestovania energetických plodín;
- degradácia pôdy v dôsledku zlých agrotechnických postupov;
- kontaminácia pôdy z rôznych zdrojov znečistenia;
- strata biodiverzity v poľnohospodárskej krajiny;
- nízka odolnosť poľnohospodárstva na nepriaznivé prejavy zmeny klímy (lokálne);

- nevhodne nastavený systém podpory pre obhospodarovateľov poľnohospodárskej pôdy z hľadiska dosahovania environmentálnych cieľov.

Opatrenia PHSR:

- transformovať veľkoplošné systémy hospodárenia na pôde na udržateľné maloplošné systémy;
- zvyšovať podiel ekologickej poľnohospodárskej výroby a budovanie krajinotvorných prvkov, vrátane výskumno- demonštračných projektov;
- zachovávanie starých odrôd;
- rozvíjať extenzívne udržateľné poľnohospodárstvo;
- v súlade s P1, cieľmi 1.2 a 1.3 prepájať oblasť poľnohospodárskej produkcie s oblasťou obehového hospodárstva, nadväzujúcimi odvetviami a aktivitami cestovného ruchu, za účelom vytvárania pridanej hodnoty.

Aktivity PHSR:

- moderné agro-lesnícke systémy;
- tvorba a obnova krajinotvorných prvkov;
- používanie organických hnojív;
- rozvoj extenzívnej pastvy hospodárskych zvierat;
- manažment území s vysokou prírodnou hodnotou (HNV)[30].

Prepojenia na možnosti financovania z európskych zdrojov/aktivity a opatrenia Programu SK a Plánu obnovy

Opatrenia a aktivity POO – Komponent 5 Adaptácia na zmenu klímy

Financovanie rozvoja poľnohospodárstva a lesníctva (programu LEADER a iných aktivít) bude realizované najmä prostredníctvom Programu rozvoja vidieka v súlade s cieľmi SPP.

2.1.8 Zlepšiť všeobecné podmienky na dosiahnutie environmentálnych cieľov

Výzvy a problémové oblasti:

- chýbajúci integrovaný prístup manažmentu krajiny;
- chýbajúca spolupráca a komunikácia zodpovedných aktérov pri manažmente krajiny a strategickom plánovaní;
- nedostatočná implementácia potrebných opatrení vzhľadom na dosahovanie environmentálnych cieľov;
- absencia udržateľného územného plánovania na lokálnej úrovni;
- nízka vymožiteľnosť zákona.

[30] Tieto územia sú identifikované ako „poľnohospodárska mozaiková krajina s nízkou intenzitou poľnohospodárstva, vyznačujúca sa vysokou diverzitou štruktúry krajiny a zastúpením poloprírodných prvkov“ (HNV 2 - https://www.mpsr.sk/download.php?fID=18781); identifikácia a cielená systematická starostlivosť o takéto územia prispeje k udržaniu charakteristického rázu krajiny, k jej citlivému obhospodarovaniu a uchovaniu biodiverzity.

Predpoklady na naplnenie cieľa zo strany štátu:

Podporiť spracovanie projektov komplexných pozemkových úprav; finančná podpora pre budovanie odborných kapacít a vypracovanie územno-plánovacej dokumentácie miest a obcí a strategických dokumentov v oblasti manažmentu životného prostredia; finančná podpora pre vznik a použitie efektívnych nástrojov na získavanie dát a hodnotenie zmien v životnom prostredí a plnenie Agendy 2030; výkup pozemkov za účelom realizácie opatrení nevyhnutných pre ochranu prírody a zlepšenie vodného režimu krajiny. Tieto aktivity je dôležité kombinovať s aktivitami zameranými na zvyšovanie environmentálneho povedomia (v súvislosti s 2.1.9).

2.1.9 Zvýšiť environmentálne povedomie obyvateľov a návštevníkov kraja, a posilniť ich vzťah k prírode a zodpovedné správanie

Výzvy a problémové oblasti:

- nedostatočné podmienky na rozvoj environmentálnej výchovy, vzdelávania a osvety (chýbajúca finančná a inštitucionálna podpora, koncepčné uchopenie);
- slabé environmentálne zodpovedné správanie verejných inštitúcii, samospráv a obyvateľov;
- potreba zlepšiť manažment životného prostredia na úrovni samospráv, t.j. zefektívniť implementáciu environmentálne prospešných projektov.
- nedostatočne využitý potenciál prírodného a kultúrneho dedičstva na zvyšovanie povedomia obyvateľov a návštevníkov kraja.

Opatrenia PHSR:

- vytvoriť kvalitný systém (infraštruktúru) environmentálnej výchovy, vzdelávania a osvety v kraji, vrátane tvorby a realizácie programov systematického environmentálneho vzdelávania, výchovy a osvety a environmentálneho poradenstva;
- zvyšovať environmentálne povedomie obyvateľstva aj prostredníctvom kultúrneho a prírodného dedičstva a cestovného ruchu a doplnkových aktivít;

Aktivity PHSR:

- envirocentrá
- návštevnícke/environmentálne centrá zamerané na zvyšovanie environmentálneho povedomia o prírodných hodnotách primárne v chránených územiach;
- vzdelávacie programy (ich tvorba a realizácia), informačné kampane, verejné podujatia;
- programy environmentálneho poradenstva v oblasti manažmentu životného prostredia;
- aktivity zamerané na podporu dobrovoľníctva a občianskeho aktivizmu.

Prepojenia na možnosti financovania z európskych zdrojov/aktivity a opatrenia Programu SK a Plánu obnovy

Opatrenia a aktivity Programu SK: Podpora environmentálneho povedomia aj prostredníctvom environmentálnych centier - aktivity budú zamerané na podporu environmentálnych centier za účelom zvyšovania environmentálneho povedomia, osvety a informovanosti (napr. budovanie centier vo vhodných lokalitách, realizácia komunikačných kampaní, organizovanie výstav, podujatí zameraných na zlepšenie spolupráce medzi dotknutými subjektmi v oblasti ochrany prírody a krajiny, vrátane vlastníkov pozemkov v chránených územiach). Na realizáciu týchto aktivít bude slúžiť tiež podpora environmentálnych centier, aj v chránených územiach, slúžiacich pre odbornú

a laickú verejnosť; environmentálne centrá budú využívané na zvýšenie environmentálneho povedomia verejnosti taktiež v oblasti adaptácie na zmenu klímy, vodného hospodárstva, prechodu na obehové hospodárstvo s dôrazom na odpadové hospodárstvo a kvalitu ovzdušia.

2.1.10 Znižovať emisie skleníkových plynov

Výzvy a problémové oblasti:

- vysoká závislosť kraja od externých dodávok energie a vysoká závislosť na fosílnych palivách;
- málo diverzifikovaný a vysoko energeticky náročný priemysel;
- nevyužitý potenciál na znižovanie emisii v sektore budov, t.j. veľa starých budov (verejné budovy, bytové domy, rodinné domy) s vysokou energetickou náročnosťou;
- nízky podiel využívania OZE;
- neznalosť regionálnych kapacít na využívanie OZE;
- intenzívny rast využívania individuálnej automobilovej dopravy, klesajúci trend využívania verejnej cestnej a železničnej dopravy;
- absencia udržateľného energetického plánovania;
- energetická chudoba.

Opatrenia PHSR:

- zlepšovanie energetickej efektívnosti v podnikoch – dekarbonizácia priemyslu optimalizáciou využívania energie;
- znižovanie energetickej náročnosti budov a verejných priestorov, bytových a rodinných domov a zároveň podporovať využívanie bezemisných a nízkoemisných zdrojov energie a SMART technológii;
- zlepšovanie energetickej efektívnosti infraštruktúry pri zásobovaní energiou;
- systematické plánovanie udržateľnej regionálnej a lokálnej energetiky;
- investície do zvyšovania podielu OZE – bezemisnej a nízkoemisnej energie, vrátane podpory využívania geotermálnej energie (v súlade s cieľom 2.1.2);
- podpora udržateľnej multimodálnej mestskej mobility (v súlade s Prioritou 4 Prepojený kraj);
- ekologizácia dopravy, s dôrazom na podporu verejnej dopravy a cyklistiky – zlepšenie verejnej dopravy a na prechod k alternatívnym palivám vo verejnej a osobnej doprave (v súlade s cieľom 2.1.1);
- zlepšiť podmienky pre pešiu mobilitu.

Aktivity PHSR:

- zavádzanie BAT v podnikoch z hľadiska energetickej efektívnosti a zavádzanie alternatívnych pohonov;
- Komplexná obnova budov a zároveň aj podpora využívania OZE;
- Budovanie infraštruktúry na zásobovanie energiou;
- koordinačné kapacity pre udržateľné energetické plánovanie v kraji;
- inteligentné energetické systémy, siete a uskladnenie mimo transeurópskej energetickej siete (ten-e);

- SMART technológie v energetike;
- investície do nízkoemisnej a integrovanej verejnej dopravy, podpora tvorby plánov udržateľnej mobility v mestách a aglomeráciách, vybudovanie infraštruktúry pre cyklistickú dopravu, vytvorenie podmienok pre využívanie alternatívnych ekologickejších pohonov v doprave (nabíjacie stanice, stojiská pre bicykle a pod.). (v nadväznosti na ciele prioritu 4).

Prepojenia na možnosti financovania z európskych zdrojov/aktivity a opatrenia Programu SK a Plánu obnovy

Opatrenia a aktivity Programu SK: zlepšovanie energetickej efektívnosti v podnikoch; znižovanie energetickej náročnosti budov; podpora rozvoja regionálnej a lokálnej energetiky; podpora efektívneho zavádzania alternatívnych pohonov v podnikoch; podpora využívania OZE v podnikoch na báze aktívnych odberateľov elektriny, samospotrebiteľov energie z OZE a komunít vyrábajúcich energiu z OZE; podpora využívania OZE v systémoch zásobovania energiou; podpora využívania OZE v domácnostiach (inovácia projektu "Zelená domácnostiam"); podpora vyhľadávania a prieskumu zdrojov geotermálnej energie za účelom ich sprístupnenia na energetické účely; podpora inteligentných energetických systémov vrátane uskladňovania energie.

Opatrenia a aktivity POO: Komponent 1 OZE a energetická infraštruktúra; Komponent 2 Obnova budov; Komponent 4 Dekarbonizácia priemyslu.

2.1.11 Zvýšiť odolnosť kraja na nepriaznivé dôsledky zmeny klímy

Výzvy a problémové oblasti:

- zhoršovanie zdravotného stavu obyvateľstva a zvýšená úmrtnosť v dôsledku zmeny klímy;
- negatívne prejavy zmeny klímy (zvýšené riziko povodní, sucho a nedostatok vody) a s tým súvisiace ekonomické straty, ohrozenie života, potravinovej bezpečnosti a riziko nárastu cien potravín;
- nízka odolnosť kraja na zmenu klímy - nedostatočná realizácia adaptačných opatrení, vrátane nedostatočného zohľadnenia zmeny klímy v strategickom plánovaní a rozvojových projektoch;
- šírenie nepôvodných a inváznych druhov.

Opatrenia PHSR:

- obnova vodného režimu krajiny a zvýšenie retenčnej kapacity územia - prednostne prírode blízkymi opatreniami;
- vodozádržné opatrenia v lesnom hospodárstve a podpora lesohospodárskych postupov vhodných pre povodňovú ochranu;
- zlepšiť pripravenosť implementovať opatrenia pre zvýšenie odolnosti lesov na nepriaznivé dôsledky zmeny klímy prostredníctvom transferu poznatkov malým a stredným vlastníkom lesa;
- identifikácia kľúčových biotopov a ich sprísnená ochrana (pralesov, mokradí a pod.);
- podpora agrotechnických postupov vhodných pre povodňovú ochranu a revitalizácia odvodnených plôch (zhutnených plôch) v poľnohospodárskej krajine.

Aktivity PHSR:

- rešpektovanie inundačných území v procese územného plánovania

- komplexná revitalizácia tokov (odstránenie zdrojov znečistenia, obnova pozdĺžnej a bočnej konektivity) - vrátane štúdie uskutočniteľnosti a projektovej dokumentácie;
- vytváranie a revitalizácia mokradí;
- ochranu a rozšírenie funkčných záplavových oblastí, ochranu, obnovu a doplnenie brehových porastov, mokradí a lesov v záplavových oblastiach, zachovanie a obnovu remízok, živých plotov a vsakovacích pásov v poľnohospodárskej krajine, zelené strechy a steny, komunitné záhrady, vytváranie parkov s bohatou biodiverzitou, zelených plôch a koridorov, priestory na zachytávanie dažďovej vody, zatrávnené plochy na verejných priestoroch umožňujúce vsakovanie vody do pôdy a podobne;
- v lesnom hospodárstve: poldre, manažment lesných ciest, revitalizácia nevyužívaných lesných ciest, zvážnic, podpora PBOL;
- sprísnená ochrana ekosystémov dôležitých pre sekvestráciu uhlíka a vodozádržnú a pôdoochrannú funkciu.

Prepojenia na možnosti financovania z európskych zdrojov/aktivity a opatrenia Programu SK a Plánu obnovy

Opatrenia a aktivity Programu SK: Vodozádržné opatrenia na adaptáciu na zmenu klímy v sídlach a krajine a /alebo ochranu pred povodňami. Hydrogeologický prieskum zameraný na overenie možností využívania podzemnej vody v oblastiach ohrozených jej deficitom. Adaptačné opatrenia na zmenu klímy, ktorých funkciou bude zadržiavanie vody alebo ochrana pred povodňami a prípadne kombinácia oboch týchto funkcií. V sídlach budú realizované opatrenia na zachytávanie a zadržiavanie zrážkovej vody prostredníctvom zelenej infraštruktúry (vytváranie bioretenčných systémov na zadržiavanie zrážkovej vody, ako sú dažďové záhrady, zberné jazierka a pod.) alebo prvkov technického charakteru (systémy na zadržiavanie zrážkovej a/alebo vsakovanie vody – podzemné nádrže a pod.), ako aj ich kombinácie. Požiadavkou je súlad jednotlivých navrhovaných adaptačných opatrení s platnou Stratégiou adaptácie SR na zmenu klímy. Súčasťou adaptačných opatrení v krajine budú opatrenia prírodného charakteru s využitím prvkov zelenej infraštruktúry, ako napr. vytváranie a obnova prírodných vodných nádrží, inundačných území, vytváranie podmienok pre meandrovanie a bezpečné vybrežovanie (riadené záplavy) vybraných vodných tokov, vytváranie remízok. Medzi technickými opatreniami budú predmetom podpory napr. suchý polder alebo vsakovacie systémy. Opatrenia prírodného charakteru budú zvýhodňované pred technickými opatreniami. Adaptačné opatrenia budú plniť vodozádržnú funkciu, čo prispeje k zmierneniu prejavov sucha. Niektoré typy opatrení budú slúžiť na ochranu pred povodňami v krajine tým, že zvýšia vodozádržnú schopnosť povodia, spomalia povrchový odtok do vodných tokov a znížia ich prietok. Tieto opatrenia prispejú k dosiahnutiu cieľov, ktoré sú definované v plánoch manažmentu povodňového rizika v čiastkových povodiach SR. Hydrogeologický prieskum bude zameraný na overenie možností využívania podzemnej vody v oblastiach ohrozených jej deficitom.

Opatrenia a aktivity POO: Komponent 5 Adaptácia na zmenu klímy

2.1.12 Realizovať preventívne opatrenia na ochranu pred mimoriadnymi udalosťami spojenými so zmenou klímy, s dôrazom na využitie ekosystémových prístupov

Výzvy a problémové oblasti:

- zhoršovanie zdravotného stavu obyvateľstva a zvýšená úmrtnosť v dôsledku zmeny klímy;
- negatívne dôsledky zmeny klímy (zvýšené riziko povodní, sucho a nedostatok vody) a s tým súvisiace ekonomické straty, ohrozenie na živote a na majetku;
- nízka odolnosť kraja na zmenu klímy - nedostatočná realizácia adaptačných opatrení, vrátane nedostatočného zohľadnenia zmeny klímy v strategickom plánovaní a rozvojových projektoch.

Opatrenia PHSR:

- adaptačné opatrenia na extrémne prejavy počasia, akými sú najmä povodne, dlhotrvajúce obdobie sucha vedúce k nedostatku vody a požiarom, ako aj prívalové dažde, ktoré o. i. zvyšujú riziko zosuvov;
- vodozádržné opatrenia v sídelnom prostredí a voľnej krajine (v súvislosti s cieľmi 2.1.2 a 2.1.3);
- hydrogeologický prieskum zameraný na vymedzenie oblastí deficitných z hľadiska zdrojov pitnej vody, systémov na detekciu únikov pitnej vody;
- podpora adaptačného procesu pomocou tvorby strategických dokumentov na regionálnej a miestnej úrovni, zlepšenia dostupnosti údajov a zvyšovania povedomia verejnosti;
- dopravná infraštruktúra odolná voči zmene klímy (v nadväznosti na ciele Priority 4);
- podpora prevencie a manažmentu zosuvných rizík súvisiacich s nadmernou zrážkovou činnosťou.

Aktivity PHSR:

- implementácia plánov manažmentu povodňového rizika (s dôrazom na prírode blízke riešenia a kombináciu prírode blízkych a technických opatrení, v súvislosti s cieľmi 2.1.3);
- protipovodňové opatrenia viazané na vodný tok, ale aj mimo vodných tokov, zamerané na posilnenie retenčnej schopnosti povodí (v súvislosti s cieľmi 2.1.3);
- zabezpečiť sanáciu zosuvov súvisiacich so zmenou klímy;
- strategické a koncepčné dokumenty;
- osvetové a informačné aktivity;
- systémy včasného varovania.

Prepojenia na možnosti financovania z európskych zdrojov/aktivity a opatrenia Programu SK a Plánu obnovy:

Opatrenia a aktivity Programu SK: podpora prevencie a manažmentu zosuvných rizík súvisiacich s nadmernou zrážkovou činnosťou; preventívne opatrenia na ochranu pred povodňami viazané na vodný tok; vytváranie koncepčných východísk pre realizáciu adaptačných opatrení na národnej, regionálnej a miestnej úrovni; podpora prevencie a manažmentu rizík vyplývajúcich z porušovania legislatívnych predpisov v životnom prostredí; identifikácia vývoja rizík, určenie spôsobov prevencie, zavádzanie postupov a opatrení na pripravenosť a reakciu na katastrofy spôsobené zmenou klímy; posilnenie a modernizácia intervenčných kapacít a infraštruktúry na zvládanie katastrof; budovanie a modernizácia systémov včasného varovania a vyrozumievania.

Opatrenia a aktivity POO: Komponent 5 Adaptácia na zmenu klímy.

3. Zdravá, vzdelaná a súdržná spoločnosť

Kvalita poskytovaných verejných služieb v oblasti vzdelávania, zdravotníctva a sociálnej oblasti *sú dôležitým atribútom vyspelej spoločnosti, ktorou sa stará o svoje zraniteľné skupiny obyvateľov – deti, seniorov, zdravotne znevýhodnených, sociálne vylúčených, chudobný a ďalších.*

Adresná podpora detí zo sociálne znevýhodneného prostredia vo vzdelávacom systéme a zvýšenie podielu detí v predprimárnom vzdelávaní *podporia sociálnu mobilitu týchto detí tak, aby to, kde sa narodili, nepredurčilo ich osud po zvyšok života.*

Rozvoj kvalitného celoživotného vzdelávania a uznávanie zručností získaných praxou*. Zvýši aktívne začlenenie ľudí na trh práce.*

Rozvoj sociálneho podnikania *je príležitosťou pre zvýšenie kvality života sociálne aj zdravotne znevýhodnených skupín obyvateľov.*

Inovatívny prístup v poskytovaní sociálnych služieb pre seniorov založený na spolupráci viacerých aktérov a kombinácii rôznych foriem služieb *pomôže zmierniť dopady výrazného starnutia obyvateľstva.*

Opatrenia, ktoré budú ***zvyšovať množstvo lekárov a sestier v zdravotníctve, špeciálne v ambulantnom sektore a opatrovateľskej službe****, riešia zvýšený nápor na zdravotnícke služby a odchod silnej generácie zdravotníckeho personálu do dôchodku.*

Vyššie zapojenie obyvateľov do prípravy a zavádzania verejných politík *posilňuje sociálny pilier udržateľnosti, silu občianskej spoločnosti a angažovanosť obyvateľov na rozvoji svojich komunít. Krízy, ktorými prechádzame naplno odhaľujú limity štátnej správy a dôležitosť osobnej zodpovednosti, solidarity a aktívneho prístupu k riešeniu problémov vo svojom okolí.*

3.1 Zvýšiť podiel obyvateľov s vyššou úrovňou dosiahnutého vzdelania a životných zručností

Hlavný problém: vysoký podiel obyvateľstva s nízkym vzdelaním a chýbajúcimi zručnosťami na uplatnenie sa na trhu práce a v spoločnosti, nedostatočne pripravení absolventi škôl pre uplatnenie sa v živote.

Výzvy:

- vysoký a rastúci podiel obyvateľov v produktívnom veku bez vzdelania alebo len so základným vzdelaním, ktorý patrí k najvyšším v rámci SR,
- podiel obyvateľov s ukončeným vysokoškolským vzdelaním v kraji zaostáva za celoštátnym priemerom v SR,
- nižšie digitálne zručnosti mladých pod 15 rokov ako priemer EÚ aj SR,
- vysoký podiel žiakov opakujúcich ročník,
- vysoký podiel žiakov v špeciálnom školstve,
- vylúčenie časti detí a žiakov z ďalšieho stupňa vzdelávania,
- klesajúce výsledky žiakov v medzinárodných porovnaniach,
- znižujúci sa záujem žiakov o štúdium na stredných odborných školách,

- vysoká miera predčasného ukončenia štúdia v rámci stredoškolského štúdia,
- nízka miera účasti dospelých na ďalšom vzdelávaní,
- odchod mladých ľudí za atraktívnejším štúdiom do iných krajov a krajín,
- nízka miera zapojenia mladých do športových, záujmových a občianskych aktivít,
- slabšie študijné výsledky u žiakov zdravotne alebo sociálne znevýhodnených oproti bežnej populácii.

Príčiny:

- nízka zaškolenosť detí v predškolskom veku,
- nedostatočná inklúzia detí a žiakov so špecifickými potrebami v školstve,
- nízka motivácia rodičov, žiakov aj učiteľov dosiahnuť úspech v škole,
- slabá atraktívnosť školy, málo radosti v škole,
- nedostatočný počet odborníkov a asistentov v školstve,
- nedostatočné morálne aj finančné ohodnotenie zamestnancov v školstve,
- nedostatočné vzdelanie a postoje v oblasti inklúzie v školstve vzhľadom na súčasné poznanie a potreby,
- znižovanie nárokov na vysokých školách.

Vonkajšie výzvy pre vzdelávanie:

- rastúci význam ďalšieho vzdelávania z dôvodu automatizácie, zmien na trhu práce;
- starnutie obyvateľov vyžaduje vzdelávanie v nových témach, napr. z hľadiska bezpečného života (finančná, právna, počítačová gramotnosť), vzdelávanie pre osobný rozvoj;
- klimatická kríza a jej zvládnutie vyžaduje väčšie povedomie o ekonomickej hodnote ekosystémov na úrovni rozhodovacích orgánov, ale aj širokej verejnosti, čo je výzvou pre vzdelávanie v oblasti vedomostí, zručností a postojov všetkých vekových skupín;
- zrýchľujúci sa technologický pokrok, hlavne v oblasti bio- a nanotechnológií si vyžaduje zmeny v obsahu vzdelávania;
- radikalizácia zasahujúca zvlášť mladých ľudí ukazuje na potrebu vzdelávania v oblasti ľudských práv, kritického myslenia a vedeniu dialógu, ako aj posilnenie kritického myslenia a mediálnej gramotnosti vo formálnom aj celoživotnom vzdelávaní;
- dopady pandémie Covid 19.

Cieľový stav v roku 2030

- V roku 2030 dosiahne podiel 5-ročných detí v predprimárnom vzdelávaní 90 %.
- Bude uspokojených 100% žiadostí o prijatie do MŠ.
- Zníži sa podiel žiakov opakujúcich ročník aj podiel žiakov v špeciálnych školách.
- Zvýši sa podiel absolventov stredných odborných škôl a vysokých škôl na dospelej populácii kraja.
- Zvýši sa účasť dospelých na ďalšom vzdelávaní, najmä v skupine nízko kvalifikovaných osôb a nezamestnaných (aspoň na 15% dospelej populácie).
- Zníži sa podiel žiakov so zdravotným alebo sociálnym znevýhodnením, ktorí opakovali ročník alebo predčasne ukončili školskú dochádzku na priemer bežnej populácie kraja.
- Výsledky žiakov v medzinárodných aj národných testovaniach sa budú kontinuálne zlepšovať.
- Zvýši sa podiel mladých ľudí zapojených do organizovanej športovej, záujmovej a dobrovoľníckej činnosti.

3.1.1 Umožniť všetkým deťom a žiakom, aby v maximálnej možnej miere rozvíjali svoj plný vzdelávací potenciál

Výzvy a problémové oblasti: Nedostatočná inklúzia detí a žiakov so špecifickými potrebami v školstve, vysoká závislosť študijných výsledkov od sociálnoekonomického statusu žiakov a študentov, nízka motivácia rodičov, žiakov aj učiteľov dosiahnuť úspech v škole, slabá atraktívnosť školy, málo radosti v škole, nedostatočný počet odborníkov a asistentov v školstve, nedostatočné morálne aj finančné ohodnotenie zamestnancov v školstve, nedostatočné vzdelanie a postoje v oblasti inklúzie vzhľadom na súčasné poznanie a potreby.

Opatrenia PHSR: Zabezpečenie vhodného a atraktívneho prostredia v interiéri, aj v exteriéri školských budov a ich bezbariérovosť, vrátane moderného materiálno-technického vybavenia (IKT) a vyhovujúcich športovísk. Podpora profesionálneho rastu pedagogických, odborných a nepedagogických zamestnancov. Podpora kvality absolventov pedagogického štúdia. Zvýšenie atraktívnosti učiteľského povolania. Podpora zapojenia rodiny a komunity do formálneho vzdelávania. Posilnenie motivačných aktivít pre rodičov žiakov a žiačok zo sociálne vylúčeného prostredia k podpore vzdelávania vlastných detí. Zavádzanie prvkov a metód neformálneho vzdelávania do vyučovacieho procesu a podpora neformálneho vzdelávania, zabezpečenie dostatočného počtu odborných zamestnancov v multidisciplinárnych inkluzívnych tímoch, vybudovanie systému stabilnej podpornej a pomocnej siete zameranej na mentoring a supervíziu pre všetkých profesionálov pracujúcich s ľuďmi. Podpora spolupráce a prepojenosti vzdelávacích inštitúcií navzájom medzi sebou, ako aj s partnermi z rezortu sociálnych vecí a zdravia.

Súhrnná správa CuRI 2021[31] odporúča v reakcii na predčasné ukončenie štúdia z finančných dôvodov vytvorenie plánov financovania alebo rozšírenie existujúcich plánov s cieľom poskytnúť podporu študentom, ktorí to najviac potrebujú. Je potrebné koordinovať spoločné úsilie všetkých zainteresovaných strán (napríklad zriaďovateľov škôl, vedenia škôl, mimovládnych organizácií, zamestnávateľov, komunít a rodín) s cieľom vyriešiť tento závažný problém.

Prepojenia na možnosti financovania z európskych zdrojov/aktivity a opatrenia Programu SK a Plánu obnovy

Opatrenia a aktivity PSK (CP 4): rozvoj profesijných kompetencií PZ/OZ, rozvoj profesijných kompetencií vedúcich pedagogických a nepedagogických zamestnancov škôl a školských zariadení, pôsobenie špecialistov na pohybové a športové aktivity žiakov, pôsobenie pedagogických lídrov vo vzdelávacích centrách, materiálne vybavenie a technické zabezpečenie škôl a školských zariadení; budovanie/modernizácia učební vrátane vonkajších, výstavba a rekonštrukcie škôl, budovanie športovísk pri školách, vzdelávacie aktivity pre PaO zamestnancov, podpora kvality a dostupnosti poskytovanej starostlivosti v systéme poradenstva a prevencie, podpora systémov kvality počiatočného OVP a pokračujúceho OVP, podpora profesijného rozvoja PZ a OZ pôsobiacich v systéme OVP vrátane majstrov, podpora realizácie praktického vyučovania žiakov mimo RIS3 (napr. duálne vzdelávanie, praktické vyučovanie na pracovisku zamestnávateľa), rozvoj zručností a gramotností, pôsobenie digitálnych koordinátorov, podpora národného centra pre digitálne technológie vo vzdelávaní, príprava a podpora implementácie kurikulárnej reformy

[31] Súhrná správa CuRI 2021

na úrovni stredných škôl, posilnenie odolnosti vzdelávacieho systému a jeho aktérov voči krízam, rozvoj výchovnéhoporadenstva a prevencie a kariérového poradenstva;

Opatrenia a aktivity POO (komponent 6 Dostupnosť, rozvoj a kvalita inkluzívneho vzdelávania na všetkých stupňoch a komponent 7 Vzdelávanie pre 21. storočie):

- pôsobenie podporných tímov v školách a školských zariadeniach (MŠ, ZŠ, SŠ),
- podpora profesijného rozvoja PZ/OZ v oblasti inklúzie,
- podpora prístupu ohrozených skupín k vzdelávaniu; personálna aj finančná (ZŠ, MŠ),
- podpora desegregácie výchovy a vzdelávania, mentoring, doprava do škôl,
- debarierizácia škôl a školských zariadení,
- zabezpečenie bezplatnej kyvadlovej dopravy medzi školou a domovom pre žiakov a študentov (súčasť reformy č. 5), Informačná kampaň, budovanie školských knižníc a vytvorenie koordinátorov vzdelávania,
- podporné regionálne tímy (MPC) – poradenstvo, konzultácie a mentoring školám v regionálnej pôsobnosti – pomoc a podpora pri implementácií nového modelu podporných opatrení na úrovni jednotlivých škôl a ich pri zavádzaní do praxe.

3.1.2 Zvýšiť zapojenie žiakov a mládeže do športových a záujmových aktivít

Výzvy a problémové oblasti: nízky podiel detí zapojených v CVČ a športových kluboch (organizovanej činnosti), pomer NEET na Slovensku prevyšuje európsky priemer a dlhodobo sa zvyšoval, kriminalita mladých ľudí do veku 18 rokov medziročne klesá, ale Banskobystrický samosprávny kraj sa minimálne od roku 2006 drží nad priemerom Slovenskej republiky, nízka miera participácie mladých ľudí v žiackych radách a mládežníckych parlamentoch, nízka miera zapojenia do dobrovoľníckych aktivít (asi 1/3 mladých ľudí). Nízky podiel mládeže s intenzívnou športovou činnosťou, nedostatočne zmysluplné trávenie voľného času mladými ľuďmi nad 15 rokov.

Príčiny: nedostatočná športová infraštruktúra,, nerovnomerné rozloženie CVČ a školských stredísk záujmovej činnosti – najviac v okresoch BB a ZV, slabý potenciál a záujem obcí pre riešenie koncepčných otázok, zlá ekonomická situácia v mnohých rodinách (vysoká miera chudoby detí), dopady pandémie COVID-19 na možnosti trávenia voľného času.

Opatrenia PHSR: zlepšenie podmienok pre športové a záujmové aktivity v rámci školských aj mimoškolských aktivít a ich dostupnosť pre všetky skupiny žiakov, rozvoj projektov a programov zameraných na komplexný rozvoj osobnosti detí a mládeže prostredníctvom športu a záujmových činností (vrátane umeleckých činností, rozvoj talentu, kreativity a vzťahu ku kultúrnemu dedičstvu), Podpora trénerských a animátorských zručností.

Ďalšie opatrenia – Koncepcia rozvoja práce s mládežou: podpora systematickej práce s mládežou, zvýšenie atraktívnosti športových a záujmových aktivít aj ich dostupnosti,

Aktivity - Koncepcia: poskytovanie nevyužívaných budov alebo priestorov BBSK pre potreby práce s mládežou a komunitné aktivity, plnenie a aktualizácia Akčného plánu Stratégie rozvoja práce s mládežou BBSK 2021-2025; výstavba a rekonštrukcia školských športovísk, ktoré budú slúžiť deťom a žiakom počas vyučovania, ale aj mimo neho na pohybové a športové aktivity, nakoľko ide o významné voľnočasové aktivity detí a mládeže s personalizovaným rozmerom a napomáhajúce prevencii sociálno-patologických javov a radikalizmu

Rekonštrukcia a vybudovanie športovísk v rámci Banskobystrického samosprávneho kraja je súčasťou samostatnej **Koncepcie na rozvoj športu v BBSK schválenej v roku 2020.**

Rozvojová agentúra podporuje rozvoj zručností mladých ľudí cez projekty neformálneho vzdelávania ROZBEHNI SA A OSTAŇ V KRAJI (Innolabb, RA BBSK), PROJEKT JE ZMENA! (Iuventa), SHOW YOUR TALENT (SOŠ Dopravná Zvolen, CVČ Junior) a ŠKOLY ZA DEMOKRACIU (Centrum komunitného organizovania).

Nosný projekt VÚC: pokračovanie **n**árodného projektu ***Overenie modelu centier poradenstva pre mladých v BBSK*** – Cieľom projektu je overiť pilotný model prístupu k práci s mládežou pre podporu zamestnanosti a vypracovať regionálnu štúdiu uplatniteľnosti modelu multifunkčných centier pre mládež ako nástroja podpory zamestnanosti a predchádzaniu NEET.

Prepojenia na možnosti financovania z európskych zdrojov/aktivity a opatrenia Programu SK a Plánu obnovy

Opatrenia a aktivity PSK (Priorita CP 4): Podpora dostupných voľnočasových a záujmových aktivít a celodenného výchovného systému;

Aktivity podporia rozvoj neformálneho vzdelávania mladých ľudí v oblasti voľnočasových, záujmových, rovesníckych, dobrovoľníckych a komunitných aktivít ako nástroja inklúzie. Podporí sa aj odstraňovanie bariér v prístupe k týmto aktivitám obzvlášť s ohľadom na potreby žiakov so zdravotným znevýhodnením a žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia. Aktivita nadviaže na úspešné programy celodenného výchovného systému, ktoré sa realizovali v rámci viacerých uplynulých **národných projektov** a majú pozitívne výsledky a výrazný inkluzívny rozmer predovšetkým pri práci so žiakmi zo sociálne znevýhodneného či málo podnetného prostredia (vrátane prevencie predčasného ukončovania školskej dochádzky). Súčasťou aktivít je komplexné pôsobenie na žiaka vrátane prípravy na vyučovanie.

3.1.3 Zvýšiť podiel detí v predškolskom veku v predprimárnom vzdelávaní a ranej starostlivosti

Výzvy a problémové oblasti: nízka účasť detí v predprimárnom vzdelávaní, veľké rozdiely v účasti detí v predprimárnom vzdelávaní medzi okresmi a SPR.

Príčiny: V niektorých okresoch prevyšuje záujem o predškolské vzdelávanie ponuku predškolských zariadení, v iných nie je záujem o predškolské vzdelávanie.

Opatrenia PHSR: Vytvorenie funkčného systému vzdelávania a starostlivosti v rannom detstve a predškolskom veku, rekonštrukcie a výstavba nových priestorov, zvýšenie kvality prostredia v interiéri aj exteriéri, Podpora overených metodík a programov (napr. projekt Cesta von - Ómama, detské lesné kluby atď.) pre podporu zapojenia detí do predprimárneho vzdelávania. Tiež bude potrebné pripraviť viac pedagogických kapacít.

Prepojenia na možnosti financovania z európskych zdrojov/aktivity a opatrenia Programu SK a Plánu obnovy

Opatrenia a aktivity PSK: Podpora programov ranej starostlivosti pre deti v ranom veku. Aktivita sa zameria na systémovú podporu programov ranej starostlivosti pre deti v ranom veku najmä zo

sociálne znevýhodneného prostredia. Tieto programy budú zároveň zvyšovať rodičovské zručnosti a úspešnosť detí vo formálnom vzdelávaní v neskoršom veku.

Podpora účasti detí na vzdelávaní a to najmä detí od troch rokov. Aktivita sa zameria na deti zo znevýhodneného prostredia či na deti so zdravotným znevýhodnením. Súčasťou aktivít bude spolupráca s rodičmi či zabezpečenie potrieb detí (napr. hygienické balíčky, pomôcky).

Opatrenia a aktivity POO: investície do budovania kapacít MŠ, zavedenie právneho nároku od 3 rokov, podpora služieb ranej starostlivosti v MRK a prostredí generačnej chudoby, zmena financovania predprimárneho vzdelávania s účelovým viazaním finančných prostriedkov, ktorá by mala kopírovať súčasný systém normatívneho financovania základných škôl, Zabezpečenie bezplatnej autobusovej dopravy pre deti do kmeňovej materskej školy vrátane doprovodu.

3.1.4 Zvýšiť počet osôb zapojených do ďalšieho vzdelávania (čžv)

Výzvy a problémové oblasti: nízka miera účasti dospelých na ďalšom vzdelávaní, najmä medzi nízkokvalifkovanými a nezamestnanými osobami, nedostatočná ponuka ďalšieho vzdelávania, nedostatočná motivácia a predpoklady zapojiť sa do ďalšieho vzdelávania u znevýhodnených osôb.

Opatrenia PHSR: zvýšenie ponuky ďalšieho vzdelávania zameraného na zlepšenie vedomostí, návykov a kompetencií v rámci osobnej, občianskej, spoločenskej a/alebo pracovnej perspektívy pre rôzne cieľové skupiny, podpora zapojenia do ďalšieho vzdelávania, najmä zraniteľných skupín (ohrozených chudobou a sociálnym vylúčením - MRK, seniori, ženy s malými deťmi), s dôrazom na prierezové a digitálne zručnosti

Opatrenia vyplývajúce zo stratégie CŽV: spolupráca pri plnení Stratégie CŽV a poradenstva na roky 2021 – 2030, napr. pri opatrení Posilnenie personálnych a materiálno-technických kapacít infraštruktúry poskytujúcej občianske vzdelávanie a ich zriaďovateľov (VÚC, miestne samosprávy), zvyšovanie atraktivity a kvality OVP – Centrá excelentnosti OVP; osveta o ponukách ďalšieho vzdelávania.

Pripravovaná *Stratégia celoživotného vzdelávania pre roky 2021 až 2030* prinesie návrh pre schému individuálnych vzdelávacích účtov. Schválenie vládou sa predpokladá do konca roka 2021.

Prepojenia na možnosti financovania z európskych zdrojov/aktivity a opatrenia Programu SK a Plánu obnovy

Opatrenia a aktivity PSK (CP4), Špecifický cieľ SO (d) Podpora adaptácie pracovníkov, podnikov a podnikateľov na zmeny, ako aj aktívneho a zdravého starnutia a zdravého a vhodne prispôsobeného pracovného prostredia, ktoré rieši zdravotné riziká): poskytovanie finančných príspevkov záujemcom o zamestnanie (osobám na trhu práce) za účelom nadobúdania/zmeny zručností potrebných pre zotrvanie na trhu práce alebo zlepšenie situácie na trhu práce; vzdelávanie organizované zamestnávateľmi pre zamestnancov s cieľom pripraviť ich na zmenené podmienky vykonávania pracovných činností v dôsledku zmeny technologických procesov, automatizácie a robotizácie;

Špecifický cieľ SO (g) Podpora celoživotného vzdelávania, najmä flexibilných príležitostí na zvyšovanie kvalifikácie a rekvalifikáciu pre všetkých s prihliadnutím na podnikateľské a digitálne zručnosti, lepšie predvídanie zmien a nových požiadaviek na zručnosti na základe potrieb trhu práce, uľahčovanie kariérnych zmien a podpora profesijnej mobility: individuálne vzdelávacie účty,

vytvorenie uceleného systému celoživotného poradenstva, rozvoj základných zručností (ZZ), rozvoj občianskeho vzdelávania dospelých, vytvorenie komplexného systému trasovania absolventov škôl, posilnenie spolupráce so sektorovými radami vo vzťahu k anticipácii dopytu po vedomostiach a zručnostiach, tvorba a poskytovanie menších a malých (profesijných) kvalifikácií a mikrokvalifikácií mimo domén RIS3, zavedenie inštitútu majstrovskej skúšky a odbornej maturity pre oblasť vzdelávania dospelých, rozvoj nadpodnikových vzdelávacích centier, centier excelentnosti OVP a centier odborného vzdelávania a prípravy (COVP) mimo domén RIS3;

3.2 Zvýšiť kvalitu a dostupnosť služieb pre aktívne začlenenie zraniteľných skupín obyvateľstva v kraji

Hlavný problém: nízka dostupnosť a kvalita sociálnych a zdravotných služieb v BBSK a vysoký podiel detí zo sociálne znevýhodneného prostredia.

Výzvy:

- **najrýchlejšie starnutie obyvateľstva** v porovnaní s ostatnými krajmi, výrazný úbytok obyvateľstva, výrazné priestorové rozdiely v nezamestnanosti, vysoký podiel dlhodobo nezamestnaných (viac ako 50%), vysoký podiel UoZ bez kvalifikácie (max s ukončeným základným vzdelaním), až 24,3 % obyvateľov Banskobystrického kraja je ohrozených chudobou alebo sociálnym vylúčením (najviac zo všetkých krajov SR), najvyššia miera príjmovej nerovnosti v porovnaní s ostatnými krajmi;
- **nedostatok pobytových sociálnych služieb**, a to najmä v zariadení pre seniorov, ktoré sú v kompetencii miestnej samosprávy a špecializovaných zariadení, ktoré sú v kompetencii samosprávneho kraja, vysoký podiel zariadení pre seniorov v zriaďovateľskej kompetencii BBSK, neudržateľné financovanie poskytovania opatrovateľskej služby obcami;
- nedostatočné a nerovnomerné pokrytie kraja ambulantnými a terénnymi sociálnymi službami **pre občanov so zdravotným postihnutím,** nedostatočné a nerovnomerné pokrytie kraja vybranými druhmi sociálnych služieb **krízovej intervencie,** zvýšená potreba **komplexných zdravotno-sociálnych služieb,** absencia **služieb dlhodobej zdravotno-sociálnej** resp. paliatívnej starostlivosti;
- nízka dostupnosť **ambulantnej starostlivosti** v niektorých regiónoch, vysoký priemerný vek lekárov a nedostatok zdravotníckeho personálu;
- **nedostatočná informovanosť** relevantných partnerov a obyvateľov kraja o dostupných sociálnych službách; **nízka kvalita sociálnych služieb** poskytovaných v zariadeniach v zriaďovateľskej pôsobnosti BBSK, menej ako 30% uspokojených žiadateľov o zabezpečenie sociálnej služby (do roku 2018); nevyužitý potenciál sociálneho podnikania na riešenie nezamestnanosti a prekonávania regionálnych rozdielov;
- oblasti s vysokým podielom marginalizovaných rómskych komunít s nízkym potenciálom rozvoja a zlepšovania životnej úrovne bez intervencií verejného sektora;
- slabé využívanie sociálnych inovácií pri riešení sociálnych problémov.

Cieľový stav v roku 2030

Zvýši sa dostupnosť a kvalita sociálnych a zdravotných služieb a kvalita života obyvateľstva – podrobnejšie pod jednotlivými ŠC.

3.2.1 Zvýšiť zamestnanosť dlhodobo nezamestnaných a zraniteľných skupín

Výzvy: výrazné priestorové rozdiely v nezamestnanosti, vysoká nezamestnanosť v okresoch RS a RA (NRO), vysoký podiel dlhodobo nezamestnaných (viac ako 50%), vysoký podiel UoZ bez kvalifikácie (max s ukončeným základným vzdelaním), vysoký podiel nezamestnaných v zraniteľných skupinách (zdravotne znevýhodnení, nízko-kvalifikovaní, mladí, ženy s deťmi)

Cieľový stav:

- zníži sa miera nezamestnanosti dlhodobo nezamestnaných z 50% na 25%
- zníži sa podiel obyvateľov ohrozených chudobou alebo sociálnym vylúčením na priemer SR – 14,8% (v BBK až 24,3%)
- zníži sa miera chudoby pre osoby vo veku 0-17 rokov (17%)
- Zvýši sa počet zamestnaných v sociálnych podnikoch aj počet sociálnych podnikov (SR 2,1%)

Opatrenia PHSR: Podpora sociálneho podnikania, systémové zmeny v aktívnych politikách trhu práce, prepájanie a zintenzívnenie spolupráce s podnikateľským sektorom pri uplatnení nízko-kvalifikovaných osôb a osôb so znevýhodnením. Vytvorenie siete poradenských centier a vzdelávacích príležitostí pre mladých (NEET) pre nadobúdanie zručností potrebných na trhu práce. Podpora a rozvoj pracovných zručností, finančnej gramotnosti a uplatniteľnosti osôb ohrozených chudobou alebo sociálnym vylúčením na otvorenom trhu práce. Podpora aktívneho starnutia.

Prepojenia na možnosti financovania z európskych zdrojov/aktivity a opatrenia Programu SK a Plánu obnovy

Opatrenia a aktivity PSK (PO4): vykonávanie záruky pre mladých ľudí, inovácie aktívnych politík zamestnanosti pre dlhodobo nezamestnaných a znevýhodnené skupiny na trhu práce a neaktívne osoby, podpora samostatnej zárobkovej činnosti a sociálneho hospodárstva, zlepšenie prístupu k službám na podporu zosúlaďovania rodinného a pracovného života a zariadeniam starostlivosti o deti do 3 rokov.

3.2.2 Zabezpečiť kvalitné a udržateľné služby pre seniorov

Výzvy: rýchle starnutie obyvateľstva, nedostatok ambulantných a terénnych služieb pre seniorov, nedostatok pobytových sociálnych služieb, a to najmä v zariadení pre seniorov, ktoré sú v kompetencii miestnej samosprávy, vysoký podiel zariadení pre seniorov v zriaďovateľskej kompetencii BBSK, neudržateľné financovanie poskytovania opatrovateľskej služby obcami, nízka kvalita sociálnych služieb poskytovaných v zariadeniach v zriaďovateľskej pôsobnosti BBSK, migrácia obyvateľstva a vyľudnené regióny BBSK, kde sa o ľudí v seniorskom veku už rodina nie je schopná postarať.

Cieľový stav:

- zníženie počtu čakateľov o umiestnenie v zariadeniach pre seniorov o 30 %,
- zabezpečenie potrebných služieb pre seniorov na komunitnej úrovni vybudovaním siete centier integrovanej sociálno-zdravotnej starostlivosti,
- zvýšenie počtu miest v zariadeniach pre seniorov zriadených obcami o 20 %,

- zvýšenie ponuky ambulantných a terénnych služieb v kraji (odľahčovacia služba, opatrovateľská služba, služba monitorovania a potreby pomoci, prepravná služba, denné stacionáre, rehabilitačne strediská, podpora samostatného bývania),
- transformácia vybraných zariadení pre seniorov v zriaďovateľskej pôsobnosti BBSK na špecializované zariadenia.

Opatrenia PHSR: podpora zo strany BBSK obciam a neverejným poskytovateľom pri tvorbe nových kapacít sociálnych služieb pre seniorov, podpora miestnych samospráv v tvorbe minimálnej siete sociálnych služieb pre seniorov, podpora zvyšovania počtu zariadení pre seniorov a ich kapacít poskytovaných miestnou samosprávou, predchádzanie inštitucionalizácii seniorov, podpora preventívnych aktivít na zotrvanie seniorov v domácom prostredí, vytvorenie kapacít pre dlhodobú sociálno-zdravotnú starostlivosť o seniorov.

Aktivity: výstavba a rekonštrukcia objektov sociálnych služieb na komunitnej úrovni, zvýšenie kapacít terénnych, ambulantných aj pobytových služieb.

3.2.3 Zvýšiť dostupnosť a kvalitu komplexných integrovaných sociálno-zdravotných služieb s dôrazom na individuálne potreby a aktívne začlenenie

Výzvy: nízka dostupnosť a kvalita sociálnych služieb v zariadeniach v zriaďovateľskej pôsobnosti BBSK, záťaž rodín, ktoré sa starajú o odkázaných príbuzných je neprimeraná aj z dôvodu nedostatku formálnych ambulantných a terénnych služieb, nedostatočná informovanosť relevantných partnerov a obyvateľov kraja o sociálnych službách; v ponuke formálnych sociálnych služieb prevládajú pobytové služby inštitucionálneho charakteru, v pobytovej sociálnej starostlivosti prevládajú veľkokapacitné zariadenia nad menšími komunitnými zariadeniami, pomalá deinštitucionalizácia zariadení sociálnych služieb, nevyhovujúce priestorové podmienky mnohých zariadení sociálnych služieb umiestnených v energeticky nevyhovujúcich starých budovách, ktoré nespĺňajú podmienky dohovoru, ani vyžadované hygienické podmienky dané vyhláškou MZ SR.

Cieľový stav: Zvýši sa pokrytie kraja ambulantnými a terénnymi sociálnymi službami pre občanov so zdravotným postihnutím a vybranými druhmi sociálnych služieb krízovej intervencie podľa Koncepcie sociálnych služieb:

- zvýšenie kapacity ambulantných SS o 30 %,
- zvýšenie počtu hodín terénnych SS o 30 %,
- zvýšenie poskytovateľov ambulantných a terénnych SS o 30 %,
- zvýšenie kapacity služieb krízovej intervencie o 30%,
- zvýšenie dostupnosti služby včasnej intervencie na území celého BBSK,
- deinštitucionalizácia veľkokapacitných DSS: 5 zariadení,
- zvýšenie kapacity špecializovaných zariadení o 30 %.

Opatrenia PHSR: Podpora výstavby a rekonštrukcie objektov na vytvorenie vybraných druhov zariadení sociálnych služieb (Špecializované zariadenie, Zariadenie podporovaného bývania) a zariadení krízovej intervencie (bezpečné ženské domy, núdzové bývanie), podpora terénnych sociálnych služieb, služieb včasnej intervencie a služieb sociálnej rehabilitácie pre občanov so zdravotným postihnutím.

Aktivity: vytvoriť integrovaný systém zdravotnej a sociálnej starostlivosti, poskytovať inovatívne komunitné sociálne služby a komplexné služby krízovej intervencie, deinštitucionalizácia veľkokapacitných zariadení sociálnych služieb, vytvorenie systému podporných služieb pre mladých ľudí so zdravotným alebo sociálnym znevýhodnením pri prechode zo školy do zamestnania.

Opatrenia – Koncepcia: podporovať vznik nových ambulantných a terénnych sociálnych služieb v súlade s potrebami ľudí v nepriaznivej alebo krízovej sociálnej situácii, rozšíriť kapacitu špecializovaných zariadení; zvyšovať povedomie verejnosti o sociálnych službách, zvyšovať informovanosť zástupcov miestnej samosprávy, podporovať ľudsko-právny prístup pri poskytovaní sociálnych služieb, zvyšovať kvalitu personálnych zdrojov v zariadeniach sociálnych služieb; podporovať vznik nových sociálnych služieb na komunitnej úrovni v súlade s potrebami ľudí so zdravotným postihnutím, zabezpečiť dostupnosť sociálnych služieb včasnej intervencie na území celého kraja, zabezpečiť tlmočnícku službu v BBSK, podporiť rozvoj sociálnych služieb s použitím telekomunikačných technológií; aktívna participácia na vzdelávaní a príprave budúcich pracovníkov sociálnych služieb.

Aktivity – Koncepcia: nastaviť kritériá pre minimálnu sieť sociálnych služieb, monitorovať potreby ľudí so zdravotným postihnutím a ľudí s psychiatrickými problémami prostredníctvom pravidelných regionálnych stretnutí s frekvenciou 1 x ročne a následnej analýzy, vyhľadávať partnerov – neverejných poskytovateľov sociálnych služieb v regiónoch, kde služby absentujú, spolupracovať s rodičovskými a svojpomocnými združeniami pri monitorovaní potrieb ľudí so zdravotným postihnutím, vytvoriť sieť komunitných sociálnych služieb pre ľudí so zdravotným postihnutím, ktoré zabezpečia ich zotrvanie v prirodzenom prostredí prostredníctvom rozvoja služieb ako napríklad zariadenie podporovaného bývania, podpory samostatného bývania, integračného centra, špeciálneho sociálneho poradenstva, sociálnej rehabilitácie a podobne, zvyšovať prevádzkový štandard zariadení sociálnych služieb s ohľadom na klientov.

Prepojenia na možnosti financovania z európskych zdrojov/aktivity a opatrenia Programu SK a Plánu obnovy

Opatrenia a aktivity POO: Rozšírenie kapacít komunitnej sociálnej starostlivosti.

Výrazne sa navýšia najmä kapacity pobytových zariadení komunitného typu (napr. podporované bývanie). Umožní sa presun časti klientov z veľkokapacitných zariadení do menších zariadení komunitného typu. Zároveň bude časť nových kapacít určená pre nových prijímateľov.

Nové ambulantné zariadenia (napr. denný stacionár, rehabilitačné stredisko) prispejú k urýchleniu deinštucionalizácie a zároveň znížia záťaž neformálnych opatrovateľov.

Ambulantné služby verejných aj neverejných poskytovateľov budú regionálne rozmiestnené vzhľadom na súčasné pokrytie a predpokladaný budúci dopyt, ako aj pripravenosť samospráv.

Kapacity nových nízkokapacitných sociálno-zdravotných zariadení verejných aj neverejných poskytovateľov budú rozmiestnené podľa analýzy potrieb v regiónoch.

Investícia 2: Rozšírenie a obnova kapacít následnej a ošetrovateľskej starostlivosti.

Investícia 3: Rozšírenie kapacít paliatívnej starostlivosti.

3.2.4 Zabezpečiť dostupnosť kvalitnej zdravotnej starostlivosti aj pre geograficky a sociálne znevýhodnené skupiny

Výzvy: Vysoký vek lekárov ambulantného sektora (všeobecní lekári pre dospelých, všeobecní lekári pre deti a dorast, zubní lekári a gynekológovia). Nerovnomerné rozmiestnenie ambulancií všeobecných lekárov a s tým spojené dochádzanie. Nedostatočné a zastaralé materiálno-technické vybavenie ambulancií. Chýbajúci zdravotný personál, lekári, sestry a ďalší.

Cieľový stav roku 2030:

- zníži sa priemerný vek ambulantných lekárov – všeobecných lekárov pre dospelých a všeobecných lekárov pre deti a dorast na 40 rokov;
- zvýši sa počet lekárov v ambulantnom sektore: všeobecných lekárov pre dospelých, všeobecných lekárov pre deti a dorast, zubných lekárov a špecialistov, sestier a ďalšieho zdravotníckeho personálu;
- priemerný počet lekárskych miest vo všeobecných ambulanciách pre dospelých a pre deti a dorast na 100 000 obyvateľov bude na úrovni aspoň priemeru Slovenskej republiky;
- BBSK bude zakladať aspoň 2 ambulancie ročne;
- ambulancie budú mať moderné materiálno-technické vybavenie. Pri obsadzovaní ambulantných miest sa bude brať ohľad na územné rozmiestnenie ambulancií lekárov naprieč Banskobystrickým krajom s ohľadom na dostupnosť verejnou dopravou;
- zvýši sa počet doliečovacích a dlhodobých lôžok;
- zvýši sa počet sesterských miest v ADOS.

Predpoklad na naplnenie cieľa zo strany štátu: reforma ambulantného sektora

Opatrenia a aktivity nadväzujú aj na Koncepciu rozvoja a podpory zdravotníctva v Banskobystrickom samosprávnom kraji na roky 2019 – 2025.

Opatrenia PHSR: Modernizácia systému ambulantnej zdravotnej starostlivosti. Podpora lekárskych miest v ambulantnom sektore – všeobecného lekárstva a ďalších vybraných lekárskych odborov – v neatraktívnych regiónoch, kde je ich nedostatok. Získanie nových lekárov pre BB kraj. Podpora systému dlhodobej zdravotnej starostlivosti. Zabezpečenie dostatočných odborných kapacít stredného zdravotníckeho personálu, reflektujúcich požiadavky moderných zdravotníckych povolaní. Združovanie špecialistov a všeobecných lekárov na jednom mieste, s cieľom zlepšenia koordinácie a dostupnosti kvality poskytovanej starostlivosti najmä na komunitnej úrovni. Zlepšenie dostupnosti poskytovaných služieb v rámci regiónov a uľahčenie práce odborného personálu. Podpora vzdelávania sestier a ošetrovateliek aj pre príslušníkov/príslušníčky tretích krajín (napr. Ukrajina). Podpora využitia liečebných prameňov a prírodných zdrojov v kraji v prospech zlepšovania zdravia obyvateľstva. Podpora osvetových a vzdelávacích programov s témou zdravotnej prevencie pre zdravotníckych pracovníkov aj bežné obyvateľstvo a vylúčené komunity v spolupráci s RÚVZ.

Aktivity: Zvýšenie počtu ambulancií prípadne vznik nových ambulancií podľa potrieb jednotlivých regiónov v kraji. Modernizácia systému ambulantnej zdravotnej starostlivosti prostredníctvom prístrojovej a diagnostickej techniky. Vznik nových lôžok dlhodobej a doliečovacej zdravotnej starostlivosti. Vznik nových sesterských miest v ADOS (Agentúra domácej ošetrovateľskej starostlivosti). Nábor nových lekárov na lekárskych fakultách a v zahraničí. Mentorský program pre lekárov zo zahraničia, vrátane zabezpečenia pred atestačnej prípravy a atestácie lekárov v ústavných zdravotných zariadeniach.

Aktivity – Koncepcia: Vznik nových ambulancií za pomoci BBSK prostredníctvom novozaloženej n.o. s predmetom činnosti poskytovanie ambulantnej starostlivosti. Spracovanie propagačného materiálu o možnostiach získania lekárskeho alebo sesterského miesta v tlačenej aj elektronickej forme. Návštevy lekárskych fakúlt a rozhovory s ich poslucháčmi 5. a 6. ročníka. Návštevy školiacich stredísk rezidentských programov a stretnutia s rezidentmi. Vedenie rokovaní s nájomcami a správcami nemocníc vo vlastníctve kraja a s ostatnými prevádzkovateľmi ústavných zdravotných zariadení o potrebe budovania doliečovacích a dlhodobých lôžok. Ďalej vedenie rokovaní s poisťovňami o potrebe uzatvorenia zmlúv s ADOS alebo o rozšírení počtu sesterských miest v existujúcich ADOS. Nákup novej diagnostickej techniky do ambulancií v menej rozvinutých regiónoch. Uvedenie nového špecializačného štúdia v odbore „ošetrovateľská starostlivosť o dospelých" na FZ v Banskej Bystrici. Realizácia rezidentského štúdia pre sestry na FZ v Banskej Bystrici vrátane jeho rozšírenia o ďalšie špecializačné odbory.

Prepojenia na možnosti financovania z európskych zdrojov/aktivity a opatrenia Programu SK a Plánu obnovy

Opatrenia a aktivity PSK (CP 4): Podpora všeobecného lekárstva a vybraných medicínskych špecializácií v regiónoch charakterizovaných ako neatraktívne a nedostatkové. Pokračovanie v združovaní špecialistov a všeobecných lekárov na jednom mieste (v tzv. centrách), aby sa zlepšila koordinácia, dostupnosť a kvalita poskytovanej starostlivosti najmä na komunitnej úrovni. Modernizácia materiálno-technického vybavenia ambulancií všeobecného lekárstva a vybraných špecializácií s cieľom skvalitnenia poskytovanej zdravotnej starostlivosti vrátane diagnostiky a prevencie.

Zriaďovanie samostatných ambulancií v neatraktívnych mikroregiónoch. Doplnenie siete centier integrovanej zdravotnej starostlivosti na základe Optimalizácie siete nemocníc, s cieľom transformácie poskytovania zdravotnej starostlivosti na komunitnej úrovni a poskytovania dostupnej zdravotnej starostlivosti. Podpora modernizácie ambulantných priestorov poskytovateľov zdravotnej starostlivosti a do materiálno-technického vybavenia a IKT ambulancií pre uľahčenie rozbehnutia ambulancie. V dlhodobej starostlivosti bude podpora zameraná na materiálno-technické vybavenie zariadení mobilných služieb dlhodobej zdravotnej starostlivosti, najmä na inovatívne a smart zariadenia podporujúce e-health (napr. vybavenie na privolávanie pomoci, inteligentné zdvíhacie vybavenie atď.), ktoré zvýšia dostupnosť poskytovaných služieb v rámci regiónov a uľahčia prácu odborného personálu.

Opatrenia a aktivity POO – Komponent 11: Moderná a dostupná zdravotná starostlivosť. Modernizácia ústavnej a primárnej zdravotnej starostlivosti.

- Reforma 1: Optimalizácia siete nemocníc. Zlepšenie kvality a efektívnosti ústavnej zdravotnej starostlivosti. Zohľadnenie početnosti a náročnosti poskytovaných medicínskych služieb a ich optimálne geografické rozloženie. Optimálna sieť nemocníc určí sieť akútnych lôžok a vytvorí priestor pre lôžka následnej starostlivosti, ktoré odbremenia akútne nemocnice.
- Reforma 2: Reforma prípravy investičných projektov v zdravotníctve. Zefektívnenie procesu zavedením systematického plánovania na základe strategických dokumentov. Vytvorenie priorizovaného investičného plánu. Jeho dodržiavanie povedie k rýchlejšej obnove a modernizácií. Plán bude vytvorený pre nové programové obdobie, t.j. do roku 2030.
- Reforma 6: Reforma poskytovania všeobecnej starostlivosti o dospelých, deti a dorast. Podpora príchodu nových všeobecných lekárov upravením regulácií. Definovanie nedostatkových geografických oblastí a naviazanie nástrojov podpory na obsadenie lekárskych miest v týchto oblastiach. Prijatie nových koncepcií všeobecnej starostlivosti s cieľom identifikovať a redukovať existujúce administratívne zaťaženie.

- Investícia 2: Nová sieť nemocníc – výstavba, rekonštrukcie a vybavenie. Plán optimalizácie siete nemocníc bude kľúčovým podkladom pre investovanie do obnovy nemocníc. Výstavba novej nemocnice alebo rekonštrukcia súčasnej nemocnice zohľadní jej potrebu v novej sieti a nevhodnosť súčasných priestorov na rekonštrukciu (náhrada nemocníc pavilónového typu a staré pamiatkovo chránené budovy). Zatraktívnenie prostredia pre lekárskych pracovníkov a potenciálne zníženie ich odlivu do zahraničia.
- Investícia 6: Podpora otvárania nových ambulancií primárnej starostlivosti v nedostatkových oblastiach. Zriaďovanie nových ambulancií v oblastiach s identifikovaným nedostatkom. Financovanie vzniku nových ambulancií poskytovateľov VLD a vidiek formou dotácie na dorovnanie nákladov prevádzky ambulancie. Zvýšenie dostupnosti VLD a VLDD, zvýšenie atraktivity povolania pre nových lekárov a zníženie náporu na VLD/D v nedostatkových oblastiach. Predpoklad lepšieho výkonu prevencie, rozšírených kompetencií a dôslednejšej udržateľnosti.

Opatrenia a aktivity POO – Komponent 13: Dostupná a kvalitná dlhodobá sociálno-zdravotná starostlivosť.

- Reforma 1: Reforma integrácie a financovania dlhodobej sociálnej a zdravotnej starostlivosti. Vytvorenie strategického a legislatívneho rámca pre funkčné prepojenie zdravotnej a sociálnej starostlivosti. Nastavenie legislatívy za spolupráce rezortov zdravotníctva a práce, sociálnych vecí a rodiny, ktorá klientom sociálnych služieb (seniorom, zdravotne postihnutým) zabezpečí poskytovanie ošetrovateľskej zdravotnej starostlivosti hradenej zo zdravotného poistenia a v rovnakom rozsahu, kvalite a štandarde, ako ostatnej populácií. Odborná činnosť ošetrovateľskej starostlivosti získa možnosť byť poskytovaná v rôznych druhoch sociálnych služieb a v rôznych formách služieb (terénna, ambulantná, pobytová). S týmto je spojená požiadavka na zabezpečenie kontroly kvality a bezpečnosti pri poskytovaní ošetrovateľskej starostlivosti a zabezpečenie transparentného rozhodovania o rozsahu potrebnej ošetrovateľskej starostlivosti. Dôjde k úprave financovania, aby mohla byť ošetrovateľská starostlivosť v rámci dlhodobej integrovanej starostlivosti bola financovaná prostredníctvom verejného zdravotného poistenia. Výška tzv. paušálnej platby zdravotnej poisťovne sa upraví, aby viac prihliadala na reálne náklady. Zmenia sa podmienky pre uzavretie zmlúv so zdravotnými poisťovňami pre výkon ošetrovateľskej starostlivosti v zariadeniach sociálnych služieb. Tieto zmeny uľahčia zariadeniam sociálnej starostlivosti širšie využitie zodpovednej osoby za poskytovanie starostlivosti. Ďalšie úpravy sa dotknú kvalifikačných predpokladov ostatného zdravotníckeho personálu, ktorý sa podieľa na ošetrovateľskej starostlivosti, nutnosťou súhlasu lekára s indikovaním ošetrovateľskej starostlivosti sestrou, ako i nároky na materiálno-technické predpoklady na poskytovanie ošetrovateľskej starostlivosti zariadením. Vzniknú podporné tímy pacienta v rámci ústavnej starostlivosti. Pomocou vyhodnocovacieho systému tzv. red flags budú včasne identifikovať osoby vyžadujúce si konkrétne formy dostupnej dlhodobej starostlivosti. Cieľom je zabezpečiť včasnosť a kontinuitu pokračujúcej ošetrovateľskej a sociálnej starostlivosti.
- Investícia 2: Rozšírenie a obnova kapacít následnej a ošetrovateľskej starostlivosti: Cieľ je, aby nové kapacity následnej lôžkovej starostlivosti prispeli k adekvátnemu doliečeniu pacienta. Očakávania sú, že sa zníži riziko rehospitalizácie v krátkodobom horizonte a v dlhodobom horizonte prispeje k predchádzaniu vzniku potreby dlhodobej starostlivosti alebo aspoň spomalí progres odkázanosti. Ošetrovateľská a sociálna starostlivosť je pre krehkých pacientov a pacientov po ťažkých úrazoch kľúčovou pre stabilizáciu ich stavu.

Dôležité je obdobie po prepustení pacienta z nemocnice, kedy je potrebné posúdenie a intervencie pre stabilizáciu a komplexný manažment pokračujúcej dlhodobej starostlivosti. Prispeje sa k rozšíreniu a obnove siete domácej ošetrovateľskej starostlivosti. Pre určenie optimálnej siete poskytovateľov bude dôležité ich navýšenie. Obnova vybavenia prispeje k zvýšeniu kvality poskytovanej starostlivosti. Priorita je transformácia časti chronických a akútnych lôžok na lôžka následnej starostlivosti. Dôležitým predpokladom investícií sú legislatívne zmeny zákona v oblasti dlhodobej a paliatívnej starostlivosti a optimalizácia siete nemocníc.

3.2.5 Zlepšiť podmienky na integráciu MRK a iných ohrozených skupín

Výzvy a problémové oblasti: nízka účasť detí v predprimárnom vzdelávaní, vysoký podiel detí v špeciálnom školstve, vysoká miera opakovania ročníka, vysoký podiel žiakov s predčasne ukončenou školskou dochádzkou aj z finančných dôvodov; vysoký podiel detí ohrozených chudobou, vysoká nezamestnanosť rodičov týchto detí, nedostatok pracovných zručností potrebných pre trh práce, nedostatočný prístup k verejným službám (technická infraštruktúra, zdravotníctvo, školstvo, verejná doprava, občianska vybavenosť); zabezpečenie bývania je jedným z pretrvávajúcich problémov väčšiny nízkopríjmových skupín domácností, ale aj domácností, ktoré vstupujú prvýkrát na trh s bývaním. Nevyváženosť v sektore bývania vedie nielen k znižovaniu mobility pracovnej sily, ale aj k neúmernému zadlžovaniu hlavne mladých ľudí a nízkopríjmových sociálnych skupín.

Otázka bývania má okrem finančnej dostupnosti aj ďalšie aspekty, ktorými sú sociálne vylúčenie a nevyhovujúce podmienky bývania v marginalizovaných rómskych komunitách; chýbajúca infraštruktúra (vodovod, kanalizácia, bezpečné komunikácie a prístup k verejnej doprave a ostatným službám).

Cieľový stav v roku 2030

- Vyšší podiel rómskych detí (3-4 rokov) v predprimárnom vzdelávaní.
- Nižší podiel rómskych detí v špeciálnych základných školách.
- Vyššia integrácia a inklúzia rómskych a nerómskych detí v školách, eliminácia segregácie.
- Lepšie podmienky bývania (infraštruktúry v osídleniach s MRK) a zjednodušenie prístupu k bývaniu u ohrozených skupín.

Opatrenia PHSR:

- nastavenie efektívneho a finančne udržateľného systému multidisciplinárnej dlhodobo udržateľnej podpory osôb z vylúčených komunít, budovanie a rekonštrukcia komplexnej infraštruktúry - prístup k pitnej vode, vysporiadanie pozemkov, kanalizácie, bývanie, osveta;
- posilnenie odborných kapacít pre pomoc s vysporiadaním (legalizáciou) pozemkov a využívaním neupotrebeného majetku, podpora programov bývania (komunitné bývanie, zdieľané bývanie, podporované bývanie, viacgeneračné bývanie, nájomné bývanie), podpora výstavby finančne dostupného nájomného bývania a sociálneho bývania;
- podpora programov na efektívnu integráciu štátnych príslušníkov z tretích krajín;
- podpora individualizovaného poradenstva pre osoby ohrozené chudobou a sociálnym vylúčením, s cieľom posilniť kompetencie jednotlivcov riešiť životné potreby;
- sieťovanie organizácií a inštitúcií poskytujúcich služby osobám ohrozeným chudobou a sociálnym vylúčením (zvýšenie dostupnosti fór na výmenu informácií medzi verejnou

správou, súkromným sektorom a občianskym sektorom, posilnenie kapacít na koordináciu aktivít a zber dát v téme MRK);
- zvýšenie miery občianskej participácie na riešení sociálnych problémov v miestnych komunitách, podpora aktivít v oblasti prevencie sociálno-patologických javov;
- kultivovanie verejnej mienky a zlepšenie informovanosti o problematike chudoby a sociálneho vylúčenia (podpora propagačných aktivít pre príklady dobrej praxe v MRK problematike, podpora interaktívnych, zážitkových projektov o téme generačnej chudoby).

Plnenie opatrení Koncepcie rozvoja sociálnych služieb v BBSK na roky 2021 - 2025

Opatrenia – koncepcia: Zvyšovanie informovanosti verejnosti o kompetenciách regionálnej a miestnej samosprávy v oblasti sociálnych služieb a o rôznych spôsoboch riešenia nepriaznivej sociálnej situácie občanov, zvýšenie občianskej participácie na riešení sociálnych problémov v miestnych komunitách, pilotne overiť nové spôsoby podpory ľudí z MRK (zamerané na zvýšenie rodičovských kompetencií, zlepšenie sociálnych zručností detí potrebných pre inklúziu do rovesníckych skupín, zvýšenie predpokladov pre zapojenie sa do školského systému), vytvorenie platformy podporujúcej komunikáciu medzi všetkými relevantnými partnermi, ktorá vytvorí priestor na výmenu informácií a synergiu v aktivitách.

Aktivity - koncepcia: Vo vybraných lokalitách BBSK s vysokou koncentráciou MRK overiť fungovanie finančne udržateľného systému multidisciplinárnej dlhodobo udržateľnej podpory osôb z vylúčených komunít. Cieľom je v území integrovať aktivity existujúcich národných projektov implementovaných všetkými aktérmi, ktorí na území BBSK pôsobia, tak aby bola medzi ich pôsobením zabezpečená synergia, spoločná orientácia na cieľ a primeraná podpora občanov z MRK, s inováciou zameranou na podporu občanov z MRK počas celého života vo všetkých kľúčových oblastiach (materstvo, rodičovské kompetencie, vzdelávanie, zamestnávanie, zdravie, bývanie, občianskej kompetencie).

3.2.6 Prierezový cieľ pre Prioritu 3: Využívať pri plnení cieľov priority sociálne inovácie

Výzvy a problémové oblasti: výrazné sociálne problémy, meniaca sa spoločenská situácia, potreba nových prístupov z pohľadu udržateľnosti a efektívnosti; nízke využívanie sociálnych inovácií pri riešení sociálnych problémov.

Aktivity PHSR: Zavedenie osvedčených príkladov dobrej praxe na lokálnej úrovni do systému, aktívna spolupráca s nositeľmi sociálnych inovácií.

Prepojenia na možnosti financovania z európskych zdrojov/aktivity a opatrenia Programu SK a Plánu obnovy

V PSK sú v sociálnych inováciách zaradené témy ako zlepšenie prístupu k zamestnaniu, vzdelávaniu a aktívna inklúzia formou podpory rovnosti šancí, nediskriminácie a aktívnej participácie zraniteľných skupín - nové prístupy zamerané viac na prevenciu, individualizovaný prístup, poradenstvo a sprevádzanie, včasná intervencia, životné podmienky ľudí so zdrav. znevýhodnením, domáce násilie a ďalšie druhy násilia...

3.3. Budovať aktívne, odolné a udržateľné komunity v mestách aj na vidieku

Hlavný problém: obmedzené možnosti a zapojenie obyvateľov do rozvoja komunít v mestách a na vidieku.

Výzvy:

- nižšia kvalita života na vidieku,
- vyľudňovanie vidieka,
- nedostatočná technická a občianska infraštruktúra,
- málo pracovných príležitostí na vidieku,
- nízka úroveň transparentnosti samospráv – potrebné zlepšenie v oblastiach ako verejné obstarávanie, prideľovanie dotácií a grantov,
- nízka dôvera v inštitúcie,
- nárast polarizácie a extrémizmu (nárast podpory pravicového extrémizmu),
- nízka miera elektronizácie verejných služieb,
- nízka miera využívania už elektronizovaných služieb,

Príčiny:

- rozdrobenosť územia - veľké množstvo malých obcí,
- množstvo prenesených kompetencií na samosprávy,
- nedostatok ľudských a finančných kapacít na rozvojové aktivity, zlyhanie pri podpore Miestnych akčných skupín,
- nevyhovujúce digitálne zručnosti občanov aj zamestnancov verejnej správy,
- obmedzené možnosti financovania bránia (najmä malým) obciam v efektívnom strategickom plánovaní a logickom sekvencovaní investícií,
- nedostatočná previazanosť, adresnosť a koordinácia verejných politík miestnych samospráv,
- ťažko predvídateľné financovanie aktivít mimovládneho sektora,
- nedostatok kvalitných verejných priestorov na komunitný rozvoj, spoločenské a kultúrne aktivity,
- chýbajúca prevencia kriminality a inej protispoločenskej činnosti za účelom ochrany života, zdravia a majetku občanov. Potreba efektívnejších zásahov na ochranu života, zdravia majetku počas krízových situácií vzhľadom na ich zvyšujúci sa počet (COVID 19, zmeny klímy a iné hrozby veľkého rozsahu). Nedostatočná rýchla odborná podpora a pomoc obetiam trestných činov,
- vysoká miera dôvery konšpiráciám a dezinformáciám, nedostatočná úroveň kritického myslenia a mediálnej gramotnosti,
- nedostatočné zapojenie širokej verejnosti do tvorby verejných politík.
- chýbajúce analyticko-strategické a dátové kapacity obcí pri tvorbe verejných politík, ich hodnotenia a tvorbe strategicko-plánovacích dokumentov samosprávy;
- nedostatočná infraštruktúra vo sfére elektronických služieb pre vnútornú správu mestskej a obecnej samosprávy;
- neefektívne fungovanie eGovernmentu na úrovni samospráv.

Cieľový stav v roku 2030

- Zlepší sa dostupnosť základných služieb na vidieku.
- Zvýši sa koordinácia a previazanosť verejných politík na úrovni samospráv.
- Podporí sa medziobecná spolupráca a efektívnejší výkon kompetencií, administratívnych úloh a kancelárií prvého kontaktu miestnych samospráv združených vo väčších mikroregionálnych celkoch.
- Zníži sa nedôvera v mimovládne organizácie na 40 % - väčšou angažovanosťou verejnosti v správe vecí verejných a na komunitných aktivitách mimovládneho sektora – ako dôsledok zvýšenia počtu komunitných organizátorov a počtu komunít s komunitnými organizátormi.
- Úrad BBSK, v kvalitatívnom hodnotení „Otvorená samospráva" realizovanom Transparency International (100 % za oblasť znamená najlepšie skóre), si zlepší skóre v týchto oblastiach:
    - prístup k informáciám - z 84 % na aspoň 87 %
    - účasť verejnosti na rozhodovaní - z 59 % na aspoň 70 %
    - financie a verejné obstarávanie - z 68 % na aspoň 73 %
- Príprava SMART stratégie samosprávami pre identifikovanie oblastí, v ktorých vie zaviesť princípy SMART Cities a následne ich implementovať vo vybraných oblastiach - zvýšenie počtu SMART samospráv.
- Posilní sa eGovernment v kombinácii s kybernetickou bezpečnosťou a agendou Smart.
- Dôjde k zvýšeniu vedomostí a zručností pracovníkov samospráv v problematike otvorených údajov a dátových štandardov.
- Zvýši sa počet datasetov zverejnených vo forme Open Data.
- Zvýši sa kvalita a zníži sa administratívna a časová náročnosť procesov vo verejnej správe na úroveň priemeru OECD (napr. získanie stavebného povolenia a prislúchajúcich procesov o 50 %).
- Zvýši sa odbornosť pracovníkov verejnej správy.
- Zlepšia sa (materiálne a softvérové) podmienky na výkon verejnej moci v elektronickej podobe.
- Zavedú sa štandardizované postupy a vytvorenia kapacity pre participáciu verejnosti na verejnej správe.
- Zlepší sa kvalita digitálnych verejných služieb a ochrana citlivých a osobných údajov, priblíženie sa k priemeru podľa Indexu OECD (Index vládnych údajov s otvoreným použitím) v kategórii prístupnosti a podpory opakovaného použitia dát.
- Znížia sa hodnoty Indexu kriminality.
- Zvýši sa počet kamerových systémov a funkčných verejných osvetlení v obciach.

3.3.1 Zvýšiť kvalitu a dostupnosť verejných služieb na vidieku

Výzvy a problémové oblasti: Zhoršujúca sa kvalita života na vidieku. Postupne chýbajúce základné služby ako predajňa potravín a poštové služby. Potreba vytvorenia priestorov na športové a voľnočasové aktivity. Nedostatočná previazanosť, adresnosť a koordinácia verejných politík miestnych samospráv. S tým je spojené nedostačujúce vykonávanie originálnych a prenesených kompetencií miestnych samospráv. Obciam chýba prístup k novším údajom, ktoré možno použiť na lepšie pochopenie ich rozvojových výziev a umožnenie rozhodovania. Obmedzené možnosti financovania bránia (najmä malým) obciam v efektívnom strategickom plánovaní a logickom sekvencovaní investícií. Obce sú často závislé skôr od toho, či boli zverejnené nejaké výzvy na predkladanie projektov, alebo nie, než od skutočných investičných potrieb a logického poradia investícií. Obce ako také potrebujú väčšiu predvídateľnosť, aby mohli efektívne plánovať.

Opatrenia PHSR: Zabezpečenie základných služieb ako zásobovanie potravinami, dostupnosť poštových služieb a internetu. Podpora športových, kultúrnych a voľnočasových aktivít. Podpora sieťovania a koordinácie vidieckych obcí pri zabezpečovaní ich originálnych a prenesených kompetencií.

Aktivity: Prepojenie poskytovania viacerých základných služieb ako sú predaj potravín, poštové služby, predaj lístkov a voľnopredajných liekov. Budovanie nových športovísk alebo rekonštrukcia už existujúcich pre trávenie voľného času. Sieťovanie, spolupráca a koordinácia vidieckych obcí pri vykonávaní svojich originálnych a prenesených kompetencií.

Prepojenia na možnosti financovania z európskych zdrojov/aktivity a opatrenia Programu SK a Plánu obnovy

Opatrenia a aktivity PSK (CP 5): Investície do regionálnej a miestnej infraštruktúry pre pohybové aktivity, cykloturistiku. Budovanie infraštruktúry na podporu zdravého životného štýlu a aktívneho trávenia voľného času.

Rekonštrukcia a výstavba ihrísk, viacúčelových športových areálov a nenáročných športových a telovýchovných objektov. Rekonštrukcia a výstavba športovej infraštruktúry slúžiacej pre širokú verejnosť a voľno-časové aktivity detí a mládeže. Rekonštrukcia a tvorba športovo oddychových zón v obciach a mestách. Revitalizácia regionálnej športovej infraštruktúry s cieľom aktívneho komunitného trávenia voľného času vrátane tvorby architektonických štúdií. Propagácia zdravého životného štýlu obyvateľov. Monitorovanie využitia regionálnej infraštruktúry, zvlášť zo strany detí a mládeže, seniorov, športových organizácii a zdravotne postihnutých občanov vrátane hodnotenia previazanosti pohybových aktivít so znížením nákladov na zdravotnú starostlivosť, znížením kriminality, zvýšením pracovného nasadenia a zlepšením študijných výsledkov detí a mládeže.

Opatrenia v rámci podpory vidieka prostredníctvom prístupu LEADER a stratégií miestneho rozvoja a Miestnych akčných skupín v Spoločnej poľnohospodárskej politike: Priorita 3: Rozvoj obcí, spoločenského a komunitného života

3.3.2 Zvýšiť angažovanosť obyvateľstva v správe vecí verejných/zapojenie obyvateľstva do rozvojových aktivít na miestnej úrovni

Výzvy a problémové oblasti: Nedostatočné zapojenie širokej verejnosti na miestnej úrovni do tvorby verejných politík na miestnej úrovni. Potreba väčšieho využívania multi-sektorového partnerstva a komunitou vedeného miestneho rozvoja vidieka (CLLD). Ťažko predvídateľné financovanie aktivít mimovládneho sektora. Nedostatok kvalitných verejných priestorov na komunitný rozvoj, spoločenské a kultúrne aktivity.

Opatrenia PHSR: Podpora komunitou vedeného miestneho rozvoja vidieka (CLLD). Podpora občianskej spoločnosti a občianskej participácie pri tvorbe verejných politík. Tvorba a skvalitňovanie verejných priestorov a priestranstiev ako priestoru na komunitný rozvoj, spoločenské, kultúrne a vzdelávacie aktivity. Podpora komunitného organizovania v mestských,

vidieckych a vo vylúčených komunitách. Podpora vzdelávania a výchovy k hodnotám demokracie a občianskej spoločnosti.

Aktivity: Participatívna tvorba verejných politík v spolupráci s občianskou spoločnosťou na základe princípov otvoreného vládnutia. Tvorba a skvalitňovanie verejných priestorov a priestranstiev ako miest na komunitný rozvoj, spoločenské, kultúrne a vzdelávacie aktivity. Realizácia programov komunitného organizovania v mestách, na vidieku a vo vylúčených komunitách. Vzdelávacie programy a aktivity o demokracii a občianskej spoločnosti. Vytváranie podmienok pre rozvoj silných, funkčných, udržateľných komunít, ktoré sa aktívne podieľajú na rozvoji regiónov. Zmodernizovanie dotačných schém a podpora inovatívnych foriem financovania (napr. nadácie, grantové schémy) založených na verejno-súkromných partnerstvách.

Prepojenia na možnosti financovania z európskych zdrojov/aktivity a opatrenia Programu SK a Plánu obnovy

Opatrenia a aktivity PSK (CP 5): Investície zvyšujúce kvalitu verejných politík a odolnosť demokracie prostredníctvom projektov spolupráce občianskej spoločnosti a samosprávy.

Vytváranie podmienok pre rozvoj silných, funkčných, udržateľných komunít, ktoré sa aktívne podieľajú na rozvoji regiónov. Podpora aktívneho občianstva, mládežníckych organizácií, iniciatív na podporu MRK a komunitného organizovania. Rozvoj spolupráce, podpory participácie a medzisektorových partnerstiev pri tvorbe, implementácii a hodnotení verejných politík, pri strategickom plánovaní a pri príprave a realizácii projektov na regionálnej a miestnej úrovni. Zvyšovanie schopnosti regionálnej a miestnej samosprávy predchádzať ďalšej polarizácii a nárastu extrémizmu a reagovať na prejavujúce sa nebezpečné sociálno-patologické javy.

3.3.3 Posilniť identitu komunít prostredníctvom zachovania kultúrneho dedičstva

Výzvy a problémové oblasti: nevyužitý potenciál kultúrneho dedičstva, kultúrnej infraštruktúry a kreatívneho priemyslu v rozvoji ľudských zdrojov, komunitnom rozvoji a pri zvyšovaní atraktivity regiónov.

Opatrenia PHSR:

- rozvoj kreativity a zvyšovanie zapojenie obyvateľov (najmä znevýhodnených skupín) do tvorby kultúrneho programu a komunitného rozvoja;
- rozvoj lokálnej identity, ktorá prispieva ku kreovanie atraktívnych regiónov (atraktívnych miest života obyvateľov aj atraktívnych destinácií pre návštevníkov);
- systematický rozvoj manažmentu, spolupráce a ľudských zdrojov v kultúre.

Aktivity:

- vytváranie udržateľného fyzického zázemia pre rozvoj kreativity, talentu a komunitné aktivity (pri tvorbe zázemia sa prioritne orientovať na záchranu a obnovu pamiatkovo chránených objektov a ostatných historických budov vrátane nevyužívaných objektov, ktoré majú z dlhodobého hľadiska potenciál prispieť k vyššej atraktivite regiónu);
- podpora inovatívnych projektov zameraných na rozvoj talentu, kreativity vrátane záujmovo umeleckej činnosti a amatérskej tvorby (vrátane aktivít ako sú napr. súťaže, prehliadky,

festivaly a iné konkrétne formy spolupráce zamerané na zlepšovanie vzťahu miestnych ku kultúre, regiónu, riešenie dôležitých spoločenských problémov aj šírenie najnovších poznatkov);

- rozvoj udržateľnej kultúrnej infraštruktúry z environmentálneho hľadiska a krajino-tvorby (napr. obnova prírodných amfiteátrov a aktivity spojené so zvyšovaním energetickej efektívnosti objektov); zvyšovanie atraktivity centier kultúrno-spoločenského a komunitného rozvoja prostredníctvom prírode blízkych opatrení (v nadväznosti na cieľ 2.1.2, 2.1.4) (napr. revitalizácia a budovanie parkov, komunitných záhrad, oddychových zón a pod.);
- popularizácia uchovávania kultúrneho a prírodného dedičstva prostredníctvom podujatí a pravidelne organizovaných akcií pre verejnosť, vzdelávacích a iných aktivít zameraných na zvyšovanie záujmu miestnych o kultúru a históriu regiónov s cieľom budovania silnej lokálnej identity a imidžu regiónov; ochrana a uchovávanie nehmotného kultúrneho dedičstva prostredníctvom systémov regionálneho značenia „Regionálny produkt" a iného priameho zapojenia miestnych do aktivít, ktoré prispievajú k šíreniu povedomia o tradičnej remeselnej výrobe;
- vypracovanie (aktualizácia) manažmentových plánov pre lokality v kraji zapísané na Zozname svetového kultúrneho dedičstva UNESCO a realizácia ich opatrení;
- špecializácia kultúrnych inštitúcií v regióne v oblasti mapovania, výskumu, prezentácie a s tým súvisiace aktivity (vrátane vybavenia); rozvoj spolupráce s cieľom zabezpečenia udržateľnosti kultúrnych inštitúcií, ich príjmovej sebestačnosti (aj prostredníctvom zvyšovania návštevnosti);
- rozvoj ľudských zdrojov v kultúre vo všetkých oblastiach práce s komunitou; vytváranie podmienok pre prepojenie uchovávania kultúrneho dedičstva so systémom vzdelávania, prípravou pre trh práce a sociálnym podnikaním v konkrétnych odvetviach v súlade s regionálnymi špecifikami a potenciálom;
- vytvorenie systému zberu a vyhodnocovania regionálnych dát v oblasti kultúry s využitím najnovších technológií a SMART riešení; spracovanie Koncepcie rozvoja kultúry a kultúrneho dedičstva BBSK a realizácia jej opatrení.

3.3.4 Vytvárať bezpečné fyzické prostredie obcí a miest

Výzvy a problémové oblasti: Potreba prevencie kriminality a inej protispoločenskej činnosti za účelom ochrany života, zdravia a majetku občanov. Potreba efektívnejších zásahov na ochranu života, zdravia majetku počas krízových situácií vzhľadom na ich zvyšujúci sa počet (COVID 19, zmeny klímy a iné hrozby veľkého rozsahu). Nedostatočná rýchla odborná podpora a pomoc obetiam trestných činov. Nárast polarizácie v spoločnosti a extrémizmu. Vysoká miera dôvery konšpiráciám a dezinformáciám. Nedostatočná úroveň kritického myslenia a mediálnej gramotnosti.

Opatrenia PHSR: Posilnenie kapacít a aktivít v oblasti vzdelávania skupín ohrozených kriminalitou a sociálno-patologickým javmi za účelom znižovania kriminality, najmä v oblasti online bezpečnosti a posilnení mediálnej gramotnosti a kritického myslenia. Zvyšovanie schopností regionálnej a miestnej samosprávy predchádzať polarizácii a nárastu extrémizmu vrátane reakcie na prejavujúce sa nebezpečné sociálno-patologické javy. Reakcia na nové trendy a hrozby v oblasti bezpečnosti a verejného poriadku. Podpora tvorby miestnych deradikalizačných stratégií, opatrení proti násilnému extrémizmu a predchádzanie šírenia dezinformácii a v oblasti riešenia polarizácie a

konfliktov. Podpora aktivít a projektov zameraných na prevenciu kriminality a inej protispoločenskej činnosti za účelom ochrany života, zdravia a majetku občanov. Podpora opatrení na zvládanie živelných katastrof a krízových situácií.

Aktivity: Výchova a vzdelávanie personálnych kapacít, schopných vytvoriť miestne deradikalizačné stratégie. Komunitné aktivity spojené s deradikalizačnou stratégiou vedúce k riešeniu konfliktov a prevencii extrémizmu a predchádzaniu šírenia dezinformácií. Aktivity orientované na prevenciu kriminality, ochranu života, zdravia a majetku občanov (nové svetelné body verejného osvetlenia, rekonštrukcia existujúcich svetelných bodov). Podpora posilnenia kapacít pomáhajúcich profesií napr. sociálny pedagóg, psychológ. Vytvorenie komplexného prístupu k bezpečnosti v sociálne vylúčených a iných rizikových lokalitách. Podpora osvetových aktivít (mediálna gramotnosť, kritické myslenie a iné), aktivít primárnej prevencie a vzdelávacích aktivít na scitlivovanie bezpečnostných zložiek. Postupné začleňovanie prevencie kriminality do koncepcií rozvoja samospráv.

Prepojenia na možnosti financovania z európskych zdrojov/aktivity a opatrenia Programu SK a Plánu obnovy

Opatrenia a aktivity PSK (CP 5) Investície do bezpečného fyzického prostredia obcí, miest a regiónov. Budovanie infraštruktúry a realizovanie opatrení na predchádzanie problémových javov a napätiu v komunitách obcí a regiónov.

Prevencia kriminality (inštalácia nových svetelných bodov verejného osvetlenia, príp. ich rekonštrukcia v rizikových lokalitách, posilnenie pomáhajúcich profesií, adresná podpora aktivít zameraných na primárnu prevenciu, osveta a scitlivovanie bezpečnostných zložiek, ...). Zabezpečenie rýchleho prístupu k poradenstvu a pomoci pre obete trestných činov. Aktivity na podporu MRK. Terénna a dobrovoľnícka práca s rizikovými zložkami populácie. Analyticko-strategické činnosti, tvorba, implementácia, hodnotenie a monitorovanie strategických dokumentov v oblasti bezpečnosti a predchádzania vzniku, prehlbovania sociálno-patologických javov.

Opatrenia a aktivity POO – KOMPONENT 16: Boj proti korupcii a praniu špinavých peňazí, bezpečnosť a ochrana obyvateľstva

- Reforma 2: Modernizácia a budovanie odborných kapacít Policajného zboru. Zefektívnenie odhaľovania a vyšetrovania trestnej činnosti. Organizačnými zmenami sa presunú odborné kapacity na útvary špecializujúce sa na environmentálnu kriminalitu, kriminálne analýzy a získavanie forenzných dôkazov. Nové útvary vytvoria synergiu s novovznikajúcimi útvarmi finančného vyšetrovania.
- Reforma 3: Optimalizácia riadenia krízových situácií. Zefektívnenie zásahov na ochranu života, zdravia a majetku prostredníctvom optimalizácie riadenia krízových situácií vzhľadom na ich zvyšujúci sa počet (COVID 19, zmeny klímy a iné hrozby veľkého rozsahu). Zjednotia sa postupy pri riešení mimoriadnych udalostí a optimálne sa rozmiestnia záchranné sily a prostriedky tak, aby zodpovedali aktuálnym potrebám.
- Investícia 2: Modernizácia a budovanie odborných kapacít Policajného zboru. Modernizácia vybavenia útvarov polície zaoberajúcich sa environmentálnou kriminalitou, kriminálnymi analýzami a získavaním forenzných dôkazov. Cieľom je zefektívnenie odhaľovania a vyšetrovania trestnej činnosti. Vylúčenie príležitostí na korupčné správanie prostredníctvom prevádzky automatizovaných systémov namierených proti porušovaniu pravidiel cestnej premávky. Zefektívnenie procesu rozhodovania o udelení pobytu cudzincom digitalizáciou

procesov. Podpora policajných kapacít v rámci mechanizmu pomoci obetiam trestných činov s cieľom zvýšenia dôvery v políciu.

Investícia 3: Modernizácia hasičského a záchranného systému. Skvalitnenie operačného riadenia záchranných zložiek Integrovaného záchranného systému (IZS) na zefektívnenie zásahov a ochranu života, zdravia a majetku. Vybavenie IZS aktuálnymi informačnými a komunikačnými technológiami a prepojenie jednotlivých informačných systémov s cieľom zvýšenia kvality a spoľahlivosti príjmu tiesňových volaní a následnej koordinácii zložiek záchranného systému. Podpora nevyhovujúceho stavu hasičských staníc a ich vybavenia.

3.3.5 Uplatňovať princípy dobrého spravovania a otvoreného vládnutia v miestnej aj regionálnej samospráve

Výzvy a problémové oblasti: Chýbajúce analyticko-strategické a dátové kapacity obcí pri tvorbe verejných politík, ich hodnotení a tvorbe strategicko-plánovacích dokumentov samosprávy. Samosprávam chýba prístup k novším údajom, ktoré možno použiť na lepšie pochopenie ich rozvojových výziev a umožnenie rozhodovania. Nízky podiel samospráv poskytujúcich open data. Obmedzené možnosti financovania bránia (najmä malým) obciam v efektívnom strategickom plánovaní a logickom sekvencovaní investícií. Obce sú často závislé skôr od toho, či boli zverejnené nejaké výzvy na predkladanie projektov, alebo nie, než od skutočných investičných potrieb a logického poradia investícií. Obce ako také potrebujú väčšiu predvídateľnosť, aby mohli efektívne plánovať. Nedostatočné zapojenie širokej verejnosti do tvorby verejných politík. Potreba budovania silných komunít zapájajúcich sa do verejného diania a tvorby verejných politík. Nedôvera verejnosti voči mimovládnym organizáciám.

Opatrenia PHSR: Budovanie kapacít verejnej správy a občianskeho sektora v oblasti vedenia dialógu, participácie a spolupráce. Zmodernizovanie dotačných schém a podpora inovatívnych foriem financovania (napr. nadácie, grantové schémy) založených na verejno-súkromných partnerstvách. Tvorba verejných politík na základe dát a analytického hodnotenia dopadov verejných politík. Posudzovanie dostupnosti verejných služieb, úroveň zavedenia princípov otvoreného vládnutia na úrovni samosprávy do tvorby verejných politík. Rozvoj spolupráce v rámci medzisektorových partnerstiev/platforiem pri tvorbe verejných politík, pri strategickom plánovaní a pri príprave a realizácii projektov na miestnej a regionálnej úrovni. Využívanie princípov otvoreného vládnutia pri realizácii tejto spolupráce. Podpora analyticko-strategickej činnosti územnej samosprávy pri vytváraní, implementácii, hodnotení a monitorovaní strategicko-plánovacích dokumentov. Prístup k údajom a používanie geografického informačného systému (GIS) ako nástrojov na podporu rozhodovania. Malé obce, ako sú napríklad pilotné obce, by mali mať podporu v tom, aby zhromažďovali a overovali údaje formou hostingu v oficiálne uznanom systéme. Kvalitu analytickej a strategickej časti PHSR môže významne zvýšiť účasť a zapojenie obyvateľov, ktorí môžu pomôcť presnejšie identifikovať potreby a nájsť udržateľnejšie riešenia. Využívanie PHSR ako nástroja na dosiahnutie integrácie a zosúladenia; **toto však musia podporovať krajské orgány, najmä pre menšie obce**. Táto podpora pomôže aj pri zosúladení s plánmi rozvoja regiónu a národnými prioritami. Zavedenie regionálnych integrovaných územných stratégií ako základu agregácie miestnych investičných potrieb zvyšuje význam rozširovania kapacity obcí s cieľom zabezpečiť kvalitu projektov integrovanej územnej stratégie. Vytváranie prostredia pre rozvoj silných, funkčných a udržateľných komunít, ktoré sa aktívne podieľajú na rozvoji regiónov. Podpora rozvoja a projektov participatívneho plánovania v rôznych oblastiach ako je ochrana životného prostredia, cirkulárna ekonomika, sociálne služby, celoživotné

vzdelávanie, stratégia práce s mládežou alebo stratégia cestovného ruchu a ďalšie. To by sa malo realizovať v súlade s už prebiehajúcim národným projektom Podpora partnerstva a dialógu v oblasti participatívnej tvorby verejných politík (NP PARTI I) financovanom z operačného programu Efektívna verejná správa.

Aktivity: Vytvorenie platformy na regionálnej úrovni pre uplatňovanie princípov otvoreného vládnutia a pravidelnú výmenu informácií, skúseností a inšpirácie medzi verejnou správou a občianskym sektorom. Vznik a rozvoj administratívnych a analyticko-strategických kapacít na miestnej a regionálnej úrovni vrátane podpory prípvy spoločných rozvojových plánov pre malé obce. Systematické kontinuálne vzdelávanie zamestnancov v samospráve so zameraním na digitálne zručnosti a využívanie dát.

Prepojenia na možnosti financovania z európskych zdrojov/aktivity a opatrenia Programu SK a Plánu obnovy

Opatrenia a aktivity PSK (CP 5): Rozvoj administratívnych a analyticko-strategických kapacít miestnych a regionálnych orgánov vychádzajúc zo skúsenosti s podporou analytických kapacít na úrovni ústredných orgánov štátnej správy. Zvýšenia počtu, rozvoja schopností, zlepšenia technického vybavenia a personálnych kapacít územných samospráv.

Podpora analyticko-strategickej činnosti územnej samosprávy, tvorby, implementácie, hodnotenia a monitorovania plánovacích dokumentov vrátane IÚS. Budovanie a udržanie kapacít regiónov určených na implementáciu Iniciatívy Catching up Regions. Celoživotné vzdelávanie pracovníkov na všetkých úrovniach verejnej správy potrebnými zručnosťami a ich adekvátne ohodnotenie. Tvorba politík na základe dát a hodnotenia dopadov miestnych a regionálnych politík. Hodnotenie kvality poskytovania a dostupnosti verejných služieb. Implementácia prístupov k tvorbe politík na základe princípov otvoreného vládnutia na miestnej a regionálnej úrovni. Zriadenie centier zdieľaných služieb v pilotných okresoch.

Opatrenia a aktivity POO: Komponent 16 - Reforma 4/Investícia 4: Zefektívnenie, optimalizácia a posilnenie administratívnych kapacít na rôznych úrovniach verejnej správy. Zvýšenie administratívnych kapacít a koordinácie, podpora zdieľaného výkonu správy a služieb. Špecializácia a zvýšenie odbornosti a kvality rozhodovania zamestnancov miestnej štátnej správy a miestnej samosprávy.

3.3.6. Uplatňovať koncept inteligentných miest "smart cities" a "smart villages" v samospráve

Výzvy a problémové oblasti: nedostatočná infraštruktúra vo sfére elektronických služieb pre vnútornú správu mestskej a obecnej samosprávy a s tým spojených služieb občanom a podnikateľom. Nízka úroveň využívania inteligentných riešení v procesoch a rozhodovaní verejnej správy. Potreba identifikovať oblasti v životnom prostredí, doprave, odpadovom hospodárstve, energetike a ďalších oblastí na úrovni konkrétnych samospráv, v ktorých by sa dali implementovať inteligentné riešenia. Neefektívne fungovanie eGovernmentu na úrovni samospráv. Potreba riešiť úroveň kybernetickej bezpečnosti a ochranu osobných údajov.

Opatrenia PHSR: podpora kybernetickej bezpečnosti a ochrany osobných údajov, vrátane zvyšovania povedomia zamestnancov samosprávy v oblasti hybridných hrozieb. Sprístupňovanie

a využívanie otvorených údajov. Využívanie pokročilých technológií pri poskytovaní verejných služieb. Vytváranie inovatívnych partnerstiev medzi verejným a súkromných sektorom.

Aktivity: využívanie dát v rozhodovacích procesoch ("data-driven decision"). Zvyšovanie povedomia zamestnancov samosprávy v oblasti hybridných hrozieb. Vytvorenie podmienok pre efektívne fungovanie eGovernmentu. S tým spojené rozširovanie elektronických služieb pre občanov.

Prepojenia na možnosti financovania z európskych zdrojov/aktivity a opatrenia Programu SK a Plánu obnovy

Opatrenia a aktivity PSK (CP 1): Podpora budovania inteligentných miest a regiónov.

Podpora rozvoja inteligentného riadenia/správy miest a regiónov, najmä zavádzania a zvyšovania kvality a odolnosti systémov a optimalizácie procesov verejnej správy, systémov riadenia kvality, procesov integrovaného plánovania a riadenia.

Rozvoj inteligentných miest a regiónov, vrátane analytických aktivít, optimalizácie financovania rozvoja inteligentných miest a regiónov a súvisiacich procesov verejného obstarávania, tvorby a riadenia reformných politík, hodnotení dopadov politík, legislatívy a efektivity procesov.

Podpora sociálnych inovácií a zapájania občanov do verejného života a podpora nástrojov pre participáciu občanov na správe vecí verejných.

Implementácia inteligentnej regulácie v mestách a regiónoch (regulačné sandboxy).

Podpora rozvoja tvorby, spracovania, využívania a prepájania dát v rámci verejnej správy, najmä rozvoja dátových platforiem a súvisiacich nástrojov s pridanou hodnotou pre inteligentné rozhodovanie a správu.

Podpora elektronických služieb pre vnútornú správu mesta/regiónu, ako aj poskytovanie služieb občanom a podnikateľom, vrátane budovania špecifických kapacít a infraštruktúry v tejto oblasti.

Podpora vytvorenia technickej infraštruktúry pre systematický zber a sekundárne využitie štruktúrovaných a vizuálnych dát za účelom vedy, výskumu a vo všeobecnom záujme.

Podpora získavania poznatkov o aktuálnom stave dostupnosti a využívania dát v rámci verejnej správy, ich vzájomného prepájania, ako aj podpory zvyšovania povedomia o prínosoch efektívneho využívania dát.

Podpora aktivít a inovatívnych riešení pre zvyšovanie ekologickosti, odolnosti a udržateľnosti miest a regiónov, najmä inteligentného využívania zdrojov energie, energetických sietí v mestách a regiónoch.

Podpora inteligentnej mobility v rámci všetkých módov dopravy a širokého a dostupného využitia služieb inteligentnej mobility pre dopravu osôb a prepravu tovarov v mestách a regiónoch. Pilotovanie a zavádzanie inteligentných technológií pre starších a odkázaných obyvateľov a občanov so zdravotným postihnutím alebo so závažným, život ohrozujúcim ochorením.

Podpora pri budovaní otvorených riešení ekosystémov inteligentných miest a regiónov vrátane súvisiacej infraštruktúry a správy zdrojov, a inteligentného prístupu k aplikovaniu technických štandardov pre takéto riešenia.

Podpora vytvárania a rozvoja inovačných ekosystémov, platforiem a partnerstiev pre aktivity experimentovania s novými technológiami, pilotovania inovatívnych riešení, ich škálovania a replikácie či internacionalizácie, a podpory spolupráce medzi akademickým a podnikateľským sektorom, verejnou správou a občanmi, zdieľania získaných skúseností a vedomostí, vrátane vytvárania a rozvoja súvisiacej infraštruktúry, vhodného prostredia, efektívnych foriem financovania a riadenia; súčasťou podpory bude zapojenie akademickým a podnikateľským sektorom, verejnou správou a občanmi.

Podpora pre vytvorenie ekosystému pre výskum a inovácie v zdravotníctve umožňujúceho prepojenie výskumných inštitúcií, verejného sektora a priemyslu.

Podpora nastavenia a optimalizácie prostredia obcí, miest a regiónov, vrátane vymedzenia území/lokalít pre účely experimentovania s novými technológiami, pilotovania inovatívnych riešení (living labs).

Podpora aktivít zameraných na budovanie vedomostnej základne a systematizácie zdieľania skúseností a poznatkov v oblasti podpory a rozvoja inteligentných miest a regiónov.

Podpora budovania administratívnych, technických a analytických kapacít pre rozvoj inteligentných miest a regiónov a implementáciu projektov v tejto oblasti, vrátane podpory vzdelávacích aktivít a programov, a aktivít zameraných na budovanie budúcej generácie odborných kapacít v oblasti inteligentných miest a regiónov. Technická asistencia pre prípravu a realizáciu konceptov a projektov v oblasti rozvoja inteligentných miest a regiónov.

Podpora aktivít medzi-obecnej, resp. medzi-regionálnej či cez-hraničnej spolupráce v oblasti rozvoja inteligentných miest a regiónov, experimentovania s novými technológiami, pilotovania inovatívnych riešení, ich škálovania či replikácie, zdieľanie a budovanie administratívnych a technických kapacít. Podpora účasti slovenských miest a regiónov v medzinárodných sieťach, platformách, projektoch a partnerstvách. Zvýšenie úrovne digitalizácie procesov v rámci poskytovania zdravotnej starostlivosti.

Podpora rozhodovania zdravotníckych pracovníkov za pomoci pokročilých SW nástrojov.

Opatrenia a aktivity POO – KOMPONENT 17: DIGITÁLNE SLOVENSKO (Štát v mobile, kybernetická bezpečnosť, rýchly internet pre každého, digitálna ekonomika)

- Reforma 1: Budovanie eGovernment riešení prioritných životných situácií. Vytvorenie a schválenie investičného plánu prioritných životných situácií, ktoré budú rýchlo, jednoducho a na akomkoľvek zariadení dostupné pre občana a podnikateľa na jednom mieste. Balík legislatívnych zmien, ktorými vybudujeme nové digitálne služby štátu postavené na jednotnom dizajne a založených na potrebách občanov.
- Reforma č. 2: Centrálny manažment IT zdrojov. Vybudovanie a nasadenie centrálnej platformy obstarávania disponujúcej IT zdrojmi využiteľnými na skrátenie času a zníženie nákladov pri tvorbe a rozvoji informačných systémov.
- Investícia č. 1: Lepšie služby pre občanov a podnikateľov. Nasadenie eGovernment riešenia v 16 komplexných životných situáciách pre občanov a podnikateľov EÚ. Poskytnutie platformy IT nástrojov nevyhnutných pre budovanie a poskytovanie zrozumiteľných a používateľsky prívetivých digitálnych služieb.
- Investícia č. 2: Digitálna transformácia poskytovania služieb verejnej správy. Skrátenie trvania vybavenia verejných služieb optimalizáciou a automatizáciou procesov využívajúc kapacity

centrálnej platformy IT zdrojov. Dokončenie digitálnej transformácie (spustenie funkčnej digitálnej verzie) 42 informačných systémov.

4. Prepojený kraj

Zavedenie integrovaného dopravného systému *je nevyhnuté pre uspokojenie rastúcich potrieb obyvateľstva v oblasti mobility v mestách a okolitých oblastiach. Systém by mal byť prístupný aj pre znevýhodnené skupiny obyvateľstva a spĺňať kritériá na bezpečnú, environmentálne a energeticky nenáročnú a bezbariérovú dopravu so službami inteligentných dopravných systémov. Redukcia individuálnej automobilovej dopravy a jej nahrádzanie udržateľnou verejnou dopravou má pozitívny vplyv na znižovanie emisií.*

Dobudovanie úsekov cestnej a železničnej infraštruktúry s regionálnym, národným ako aj nadnárodným významom *sú elementárnou podmienkou dostupnosti a bezproblémového dopravného spojenia, a predpokladom pre rozvoj udržateľnej mobility v kraji.*

Železničná sieť by sa mala stať kostrou dopravného systému kraja*, nakoľko sa svojou bezpečnosťou, ekologickosťou a udržateľnosťou stane dopravným módom budúcnosti. Podpora železničnej dopravy ponúka alternatívne riešenie problému kriticky prekročených návrhových kapacít na mnohých cestách v kraji, vysokých intenzít ich premávky ako aj nárastu tranzitnej cestnej dopravy.*

Rekonštrukciami a obnovou kľúčových úsekov sa zníži podiel ciest a mostov v nevyhovujúcom stave*, čo prispeje k plynulosti a bezpečnosti cestnej premávky. Primárnou požiadavkou je komplexný, harmonický a rovnomerný rozvoj cestnej, železničnej a cyklistickej infraštruktúry a infraštruktúry pre mobilitu a bezpečnosť chodcov.*

Kvalitné internetové pripojenie *je v súčasnosti základom ekonomického a sociálneho rozvoja a stáva sa nevyhnutnosťou v dnešnom svete rýchlorastúceho prenosu dát akcelerovaného pandémiou COVID-19.*

4.1 Dobudovať a obnoviť dopravnú infraštruktúru prepojenú na nadradenú cestnú a železničnú sieť

Hlavné problémy: nedostatočná dopravná dostupnosť kraja, chýbajúce kvalitné a rýchle dopravné spojenie medzi regiónmi a susednými štátmi.

Výzvy:

- obťažná dostupnosť diaľnic a rýchlostných ciest z vybraných okresov,
- horšia dopravná dostupnosť do okresných a krajských miest,
- nepripravenosť dopravnej infraštruktúry na zmenu klímy,
- zvýšené zaťaženie životného prostredia emisiami skleníkových plynov z dopravy, hlukom a vibráciami a ich negatívny vplyv na život obyvateľov dotknutých obcí,
- zníženie kvality života obyvateľov v regiónoch so zlou dopravnou dostupnosťou v dôsledku horšieho prístupu k verejným službám,
- zvýšená nehodovosť na cestách,
- presun nákladnej dopravy zo železnice na cesty.

Príčiny:

- nedobudovaná základná a súhrnná sieť TEN-T a sieť prepojená na TEN-T, pomalý postup výstavby siete rýchlostných ciest;
- prekročenie návrhových kapacít ciest I. triedy;
- vysoké intenzity nákladných vozidiel na cestách I. triedy a vysoký podiel tranzitnej dopravy pri viacerých obciach a mestách a v ich intravilánoch;
- chýbajúce cestné prepojenia alebo ich zlá kvalita (cesty I., II. a III. triedy);
- zlý stavebno-technický stav ciest a mostov;
- zastaralé regionálne železničné trate nespĺňajúce požadovaný technicko-prevádzkový stav a nevyhovujúce potrebám premávky a mobility;
- zastavená osobná doprava na niektorých železničných tratiach (negatívny vplyv na regionálnu a cezhraničnú mobilitu);
- zastaralé železničné stanice a nástupištia;
- zastaralý vozidlový park v železničnej doprave;
- nízka atraktivita verejných priestranstiev dopravných uzlov bez ponuky nadväzujúcich a doplnkových verejných služieb;
- nevyhovujúce parametre cestnej infraštruktúry z pohľadu odolnosti na zmenu klímy;
- nevyhovujúce parametre cestnej infraštruktúry z pohľadu vplyvu na životné prostredie a kvalitu života obyvateľov v dotknutých územiach, chýbajúce protihlukové steny;
- úroveň zabezpečenia cestnej a železničnej infraštruktúry;
- úroveň bezpečnosti zraniteľných účastníkov cestnej premávky
- nedostatočné budovanie prvkov upokojovania dopravy

Vonkajšie výzvy pre rozvoj cestnej infraštruktúry:

- Záväzok SR - nariadenie č. 1315/2013 EÚ naplniť štandardy základnej siete TEN-T do roku 2030 a súhrnnej siete do roku 2050. Základná (core) sieť TEN-T prepája v SR Šahy, Krupinu, Zvolen, Žiar n. Hronom a Martin. V BBK je vedená po cestách I/66, R1 a I/65, ktoré väčšinou nezodpovedajú požiadavkám na parametre TEN-T. Podľa jedného z variantov by mala po dokončení viesť po cestách R3-R1-R3. Štandardy súhrnnej siete sa naplnia dobudovaním ostatných úsekov rýchlostných ciest (s výnimkou rýchlostnej cesty R7) a modernizácie železničnej infraštruktúry TEN-T.

Cieľový stav v roku 2030

- Zvýši sa časová dostupnosť obcí vybraných okresov k sieti diaľnic a rýchlostných ciest (resp. k privádzačom rýchlostných ciest).
- Zvýši sa časová dostupnosť obcí vybraných okresov k okresnému mestu.
- Vybudujú sa nové úseky rýchlostných ciest a dobudujú sa existujúce úseky vo výstavbe.
- Významne sa zníži podiel úsekov ciest s nevyhovujúcimi technickými a kapacitnými parametrami pomocou obnovy, modernizácie, zvýšenia kapacity a rozšírenia ciest.
- Znížia sa intenzity nákladných vozidiel na cestách I. triedy a dôjde k zníženiu podielu tranzitnej dopravy v intravilánoch obcí vybudovaním významného podielu naplánovaných obchvatov, preložiek a prieťahov na cestách I. triedy a II. triedy, čím sa zlepší životná úroveň obyvateľov.
- Zníži sa podiel tranzitnej dopravy na cestných komunikáciách vedúcich CHKO a na horských cestných priechodoch.

- Dobuduje sa významný podiel stredoslovenskej cestnej osi západ – východ dobudovaním R2 a výhľadovo aj R7.
- Dobuduje sa významný podiel stredoslovenskej cestnej osi sever – juh, do ktorej v BBSK patria cesty I/59, I/65 a I/66 kapacitnou cestnou komunikáciou slúžiacou aj pre tranzitnú dopravu medzi Poľskom a Maďarskom cez Ružomberok (R1) alebo cez Martin (R3).
- Zníži sa dopravná nehodovosť.
- Zvýši sa podiel vozidiel s alternatívnym pohonom na celkovom vozidlovom parku dopravcov v cestnej aj železničnej doprave.
- Klesne podiel ciest II. a III. triedy v nevyhovujúcom alebo havarijnom stave o 80%.
- Klesne podiel mostov so stavebno-technickým stavom v stupni V. (zlý), stupni VI. (veľmi zlý) a stupni VII. (havarijný) o 80%.
- Zvýši sa počet km elektrifikovaných tratí a zdvojkoľajnených tratí.
- Modernizácia úseku železničnej trate č. 160 podľa CP (Kozárovce-Zvolen-Fiľakovo-Plešivec) v dĺžke 202,286 km patriacej pod súhrnnú sieť TEN-T v súlade s požadovanými parametrami definovanými v Nariadení EÚ č. 1315/2013 do roku 2050.
- Zvýši sa podiel kompletne opravených železničných mostov na 100%.
- Zvýši sa počet opravených železničných tunelov v rámci BBK.

Prepojenia na možnosti financovania z európskych zdrojov/aktivity a opatrenia Programu SK a Plánu obnovy

Opatrenia a aktivity PSK (CP 3, PO1): Podpora inteligentnej mobility vo všetkých druhoch dopravy a rozšíreného a dostupného využívania služieb inteligentnej mobility pre osobnú a nákladnú dopravu v mestách a regiónoch.

Odstránenie kľúčových úzkych miest na cestnej infraštruktúre prostredníctvom výstavby nových úsekov diaľnic a rýchlostných ciest: výstavba nových úsekov diaľnic a rýchlostných ciest (ako priorita v základnej sieti TEN-T), predinvestičná a projektová príprava.

Odstránenie kľúčových úzkych miest na železničnej infraštruktúre prostredníctvom modernizácie a rozvoja hlavných železničných tratí a uzlov.: modernizácia, resp. obnova železničných tratí (zlepšenie vybraných technických parametrov železničnej dopravnej cesty, zvýšenie kapacity, elektrifikácia tratí, dispečing tratí) a kľúčových železničných uzlov, modernizácia a výstavba infraštruktúry pre riadenie a prípravu vozového parku železničnej osobnej dopravy na prevádzku v rámci služieb vo verejnom záujme, implementácia Európskeho systému riadenia železničnej dopravy (ERTMS) vrátane staničného a traťového zabezpečovacieho zariadenia, výstavba a modernizácia terminálov intermodálnej dopravy, obnova staničných budov, predinvestičná a projektová príprava.

Odstránenie kľúčových úzkych miest na cestnej infraštruktúre a zlepšenie regionálnej mobility prostredníctvom modernizácie a výstavby ciest 1. triedy: výstavba a modernizácia ciest I. triedy, predinvestičná a projektová príprava.

Odstránenie kľúčových úzkych miest na cestnej infraštruktúre a zlepšenie regionálnej mobility prostredníctvom modernizácie a výstavby ciest 2. triedy a 3. triedy: výstavba a modernizácia ciest II. a III. triedy, predinvestičná a projektová príprava.

Miestne cesty: výstavba a modernizácia miestnych ciest, predinvestičná a projektová príprava.

Odstránenie kľúčových úzkych miest v železničnej infraštruktúre prostredníctvom modernizácie a rozvoja železničných tratí a zvýšenie atraktivity a kvality služieb železničnej verejnej osobnej

dopravy prostredníctvom obnovy mobilných prostriedkov: modernizácia a obnova regionálnych železničných tratí (zlepšenie vybraných technických parametrov železničnej dopravnej cesty, zvýšenie kapacity, elektrifikácia tratí, dispečing tratí), obnova vozidiel železničnej verejnej osobnej dopravy, železničná telematika, zlepšenie bezpečnosti na železničných priecestiach, výstavba a modernizácia terminálov intermodálnej dopravy, rekonštrukcia staničných budov, predinvestičná a projektová príprava.

Opatrenia a aktivity POO: Kľúčová oblasť Zelená Ekonomika – Komponent 3 Udržateľná doprava

Investícia 1: Rozvoj infraštruktúry nízkouhlíkovej dopravy - Financie podporia dekarbonizáciu elektrifikáciou železničných tratí, modernizáciou železničných tratí (zvýšia ich kapacitu, bezpečnosť, spoľahlivosť a traťovú rýchlosť), prípadne výstavbou alebo modernizáciou električkových a trolejbusových tratí, a výstavbou cyklistickej infraštruktúry (nové cyklotrasy a parkovacie miesta pre bicykle na železničných zastávkach a staniciach). Uskutoční sa "Redizajn medzinárodného cestovného poriadku a prideľovania kapacity železničnej infraštruktúry" (Redesign of the European Timetabling Process - TTR). Zavedie sa nový zabezpečovací systém založený na digitálnych technológiách, ktorý umožní automatizáciu riadenia železničnej dopravy. Investície budú vychádzať z Reformy 1.

Reforma 1: Reforma prípravy investičných projektov v doprave - Vytvorí sa priorizovaný investičný plán projektov železničnej infraštruktúry podporujúci udržateľný rozvoj všetkých vyťažených železničných tratí a nie len časti základnej siete TEN-T. Investičný plán zohľadní kritériá potreby (napr. odstránenie kapacitných úzkych miest alebo nevyhovujúceho stavu), spoločensko-ekonomické dopady (vrátane dopadov na životné prostredie a dopadov zmiernenia klimatických zmien), efektivitu, potenciál na väčšiu preferenciu železničnej dopravy cestujúcimi namiesto individuálnej dopravy a finančnú uskutočniteľnosť a udržateľnosť. Plán povedie v strednodobom horizonte k rýchlejšej obnove a modernizácii tratí, tak aby mali dopravcovia v osobnej aj nákladnej doprave zlepšené podmienky. Cieľom reformy je zvýšenie efektivity procesu hlavne uprednostnením projektov s vyššou hodnotou za peniaze a zrýchlením ich projektovej prípravy. Pomer prínosov a nákladov by mal pre novopripravované projekty presiahnuť priemernú hodnotu 2,0.

Reforma 3: Reforma intermodálnej nákladnej dopravy - V súlade s Bielou knihou EÚ do roku 2030 presunúť 30% cestnej prepravy nad 300 km na železničnú, príp. vodnú a o viac ako 50% do 2050 (oproti roku 2005); Podporenie záujmu prepravcov o presun cestnej nákladnej dopravy na železnicu, resp. na intermodálnu dopravu, ako aj zabránenie ďalšiemu presunu železničnej dopravy na cestu.

4.1.1 Dobudovať základnú (CORE) a súhrnnú multimodálnu sieť TEN-T a sieť prepojenú na TEN-T odolnú na zmenu klímy

Výzvy a problémové oblasti: nedobudovaná základná a súhrnná sieť TEN-T a sieť prepojená na TEN-T, prekročenie návrhových kapacít ciest I. triedy, vysoké intenzity nákladných vozidiel na cestách I. triedy a vysoký pomer tranzitnej dopravy pri viacerých obciach a mestách a v ich intravilánoch.

Opatrenia PHSR: Dobudovanie cestnej infraštruktúry na nadradenej úrovni - rýchlostné cesty a cesty I. triedy na základe spolupráce medzi MDV SR, SSC, NDS a BBSK podporenej investíciami do novej dopravnej infraštruktúry - výstavba nových cestných prepojení, obchvatov, preložiek

a prieťahov, Dobudovanie cestnej infraštruktúry na nadradenej úrovni - cesty I. triedy na základe spolupráce medzi MDV SR, SSC, NDS a BBSK podporenej investíciami do existujúcej dopravnej infraštruktúry - modernizácia a rekonštrukcia cestných komunikácií vrátane budovania protihlukových stien.

Aktivity: Dobudovanie úsekov R1, R2, R3, R7.

4.1.2 Zvýšiť kvalitu, kapacitu a bezpečnosť pozemných komunikácií I., II. a III. triedy, miestnych ciest a mostov

Výzvy a problémové oblasti: prekročenie návrhových kapacít ciest I. triedy, vysoké intenzity nákladných vozidiel na cestách I. triedy a vysoký pomer tranzitnej dopravy pri viacerých obciach a mestách a v ich intravilánoch, chýbajúce cestné prepojenia alebo ich zlá kvalita (cesty I., II. a III. triedy), zlý stavebno-technický stav ciest a mostov.

Opatrenia PHSR: Výstavba nových cestných prepojení na cestách I., II. a III. triedy, Rekonštrukcia a modernizácia cestných komunikácií I., II. a III. triedy a miestnych ciest vrátane budovania protihlukových stien, Skapacitnenie (rozšírenie) úsekov ciest I., II. a III. triedy a miestnych ciest, Výstavba nových mostov, rekonštrukcia a modernizácia existujúcich mostov, Zvýšenie počtu pracovísk BBRSC a starostlivosť o ne.

Aktivity: Rekonštrukcia a prestavba križovatiek a priechodov, Sanácia bodových závad za účelom zaistenia bezpečnej, plynulej a efektívnej premávky na cestných komunikáciách.

4.1.3 Rekonštruovať, obnoviť a modernizovať perspektívne regionálne železničné trate s vysokým dopytom po osobnej alebo nákladnej železničnej doprave

Výzvy a problémové oblasti: zastaralé regionálne železničné trate nespĺňajúce požadovaný technicko-prevádzkový stav a nevyhovujúce potrebám premávky a mobility, zastavená osobná doprava na niektorých železničných tratiach (negatívny vplyv na regionálnu a cezhraničnú mobilitu), zastaralé železničné stanice a nástupištia, zastaralý vozidlový park v železničnej doprave, nízka atraktivita verejných priestranstiev dopravných uzlov bez ponuky nadväzujúcich a doplnkových verejných služieb.

Súvisí aj v hlavnými výzvami Komponentu 3 v POO - Nízka efektivita a zhoršenie stavu infraštruktúry pre nízkouhlíkovú dopravu.

Opatrenia PHSR: Rozvoj, rekonštrukcia a modernizácia železničných tratí vrátane mimoúrovňových križovaní s cestnou infraštruktúrou, Úpravy železničnej infraštruktúry na požiadavky premávky podľa PUM BBSK, zdvojkoľajnenie a elektrifikácia vybraných úsekov, Zvýšenie kapacity tratí, Zavedenie diaľkového riadenia dopravy na vybraných tratiach pre zvýšenie bezpečnosti, Riešenie budúceho rozvoja hlavnej železničnej infraštruktúry v BBSK, Rekonštrukcia, modernizácia a obnova budov a nástupíšť vrátane kultivácie okolia železničných staníc.

Aktivity: Obnovenie zariadení infraštruktúry na vybraných tratiach s cieľom odstránenia obmedzení traťových rýchlostí, Zmena polohy železničných zastávok, zriadenie nových zastávok alebo ich rekonštrukcia a modernizácia, Modernizácia vozidlového parku v železničnej doprave vrátane prispôsobovania vozňov potrebám návštevníkov (vybavenie pomôckami, akými sú nosiče na bicykle, lyže, bežky a i.).

4.1.4 Zvýšiť odolnosť dopravnej infraštruktúry proti zmenám klímy

Výzvy a problémové oblasti: Nevyhovujúce parametre cestnej infraštruktúry z pohľadu odolnosti na zmenu klímy.

Opatrenia PHSR: Budovanie adaptačných opatrení na zníženie dopadov zmeny klímy (retencia / zadržiavanie dažďovej vody z dopravnej infraštruktúry, použitie priesakových povrchov a ekologických materiálov a i.), rekonštrukcia zosuvov ciest a mostov.

4.1.5 Znížiť negatívne dopady cestnej premávky na pozemných komunikáciách na životné prostredie a kvalitu života obyvateľov v dotknutých územiach

Výzvy a problémové oblasti: Prekročenie návrhových kapacít ciest I. triedy, vysoké intenzity nákladných vozidiel na cestách I. triedy a vysoký pomer tranzitnej dopravy pri viacerých obciach a mestách a v ich intravilánoch, nevyhovujúce parametre cestnej infraštruktúry z pohľadu vplyvu na životné prostredie a kvalitu života obyvateľov v dotknutých územiach, chýbajúce protihlukové steny.

Opatrenia PHSR: Budovanie úsekov rýchlostných ciest, budovanie obchvatov, preložiek a prieťahov na frekventovaných ťahoch vedúcich intravilánom obcí, najmä na cestách I., II. a III. triedy vrátane budovania protihlukových stien.

Aktivity: Výsadba líniovej a izolačnej zelene popri cestách II. a III. triedy, Zabezpečenie migračných trás živočíchov a odstránenie migračných bariér budovaním ekoduktov, podjazdov a iných prvkov pre zabezpečenie konektivity v krajine.

4.1.6 Zvýšiť úroveň zabezpečenia infraštruktúry v cestnej a železničnej doprave

Výzvy a problémové oblasti: úroveň zabezpečenia cestnej a železničnej infraštruktúry, úroveň bezpečnosti zraniteľných účastníkov cestnej premávky, nedostatočné budovanie prvkov upokojovania dopravy.

Opatrenia PHSR: Vybudovanie inteligentných (SMART) križovatiek na cestách I., II. a III. triedy a miestnych cestách, osvetlených priechodov pre chodcov vrátane priechodov pre cyklistov v mestách, Rekonštrukcia a úprava pozemných komunikácií na miestach nehodových úsekov a na nehodových križovatkách.

Aktivity: Vykonávanie procesu bezpečnostného auditu/ bezpečnostných inšpekcií a bezpečnostných prehliadok s návrhmi konkrétnych opatrení, Inštalovanie bezpečnostných prvkov na cestách a železniciach smerujúcich k eliminovaniu nehodových udalostí, Výstavba chodníkov pre chodcov popri cestách vrátane ich osvetlenia, budovanie bezbariérových priechodov pre chodcov s použitím špeciálnych prvkov pre slabozrakých a nevidiacich vrátane osvetlenia a spomaľovacích ostrovčekov, Zabezpečenie železničných priecestí vzhľadom na možné kolízie s cestnou dopravou zvukovou a svetelnou signalizáciou a závorami. Inštalácia bezpečnostných prvkov, radarov, odstraňovanie úzkych miest v pešej doprave, odstraňovanie bariér pri prestupovaní, rozvoj peších zón, vylúčenie dopravy z ulíc okrem mestskej hromadnej dopravy a cyklistov

4.2 Podporiť rozvoj udržateľnej mobility

Hlavné problémy: nárast individuálnej automobilovej mobility s jej negatívnymi dopadmi (záťaž pre životné prostredie emisiami skleníkových plynov, ostatných znečisťujúcich látok a hlukom, preťaženie cestnej infraštruktúry, zahltená cestná premávka, kongescie).

Súvisí aj v hlavnými výzvami Komponentu 3 v POO - Znižovanie emisií CO2 vytvorených v doprave, Posun k neudržateľnej automobilovej doprave

Výzvy:

- železnica netvorí dopravnú kostru kraja,
- znečistenie životného prostredia (vrátane chránených krajinných oblastí) emisiami skleníkových plynov z dopravy,
- zníženie kvality života obyvateľov miest v dôsledku zhoršenej kvality ovzdušia, zvýšeného hluku a vibrácií,
- zvýšená nehodovosť na cestách v dôsledku nárastu individuálnej automobilovej dopravy a nákladnej dopravy,
- zvýšené náklady obyvateľstva a ekonomické náklady v dôsledku straty času stráveného v dopravných zápchach,
- nedostatočná kapacita parkovacích plôch v mestách,
- nízke využitie cyklistickej dopravy v kraji.

Príčiny:

- dlhodobý a systematický pokles cestujúcich v cestnej verejnej doprave;
- chýba systém integrovanej dopravy riadený jedným organizátorom zodpovedným za plánovanie, kontrolovanie a integrovanie dopravných výkonov ako aj zber a analýzu dát
- nie je zavedená digitalizácia verejnej dopravy;
- absentuje previazanosť železničnej a autobusovej dopravy;
- dopravné uzly nespĺňajú štandardy moderného dopravného systému (zastaralé autobusové stanice, zastávky, železničné stanice a nástupištia) s absenciou digitálnych informácií;
- nedostatočne vybudované multimodálne terminály osobnej dopravy;
- zastaralý vozidlový park v železničnej aj autobusovej doprave s nízkym využitím alternatívneho pohonu;
- chýbajúce záchytné parkoviská P+R a B+R;
- nedostatočne vybudovaná sieť nabíjacích staníc pre elektromobily a plug-in hybridy;
- znížená kvalita spoľahlivosti a bezpečnosti dopravných služieb (dopravné spoje na seba nenadväzujú a nie sú zabezpečené garantované prípoje, existujú súbehy autobusovej a vlakovej regionálnej dopravy, autobusové linky nie sú optimalizované, stará koncepcia cestovných poriadkov);
- nevybavenosť dopravných uzlov štandardným zázemím pre nemotorovú dopravu;
- neexistuje ponuka prestupných, časových alebo jednorazových lístkov, obmedzené distribučné kanály predaja cestovných lístkov;
- odlišná cenová tarifa dopravcov pre vlaky, autobusy a mestskú dopravu;
- chýbajúca ucelená sieť cykloinfraštruktúry vrátane doplnkovej infraštruktúry, nie sú vytvorené podmienky pre cyklistickú dopravu;
- cyklodoprava nie je vnímaná ako rovnocenná súčasť mobility;

- nedostatočný rozvoj systému zdieľaných automobilov a bicyklov.

Vonkajšie výzvy pre rozvoj udržateľnej mobility:

- Ucelená stratégia, akou chce Slovensko prispieť k zníženiu CO2 v oblasti dopravy do roku 2030 v súlade so „Stratégiou EÚ pre udržateľnú a inteligentnú mobilitu“ a k dosiahnutiu uhlíkovo neutrálnej dopravy do roku 2050 v súlade s „Európskou zelenou dohodou“ nie je známa. Cestná doprava patrí k odvetviam, ktoré významne prispievajú k produkcii CO2 a tým aj ku klimatickej kríze. Rastúci dopyt po mobilite spôsobuje, že rastie počet automobilov a vývoj emisií CO2 z cestnej dopravy prudko rastie, v rozpore s deklarovanými cieľmi a medzinárodnými záväzkami. Navyše cestná doprava je závislá na spaľovaní fosílnych palív, t. j. na neobnoviteľných zdrojov energie.

Cieľový stav v roku 2030

- Zvýši sa počet cestujúcich v BBK v cestnej verejnej doprave o 30% v roku 2030.
- Zníži sa počet novoevidovaných osobných automobilov.
- Zníži sa počet osobných automobilov v premávke.
- Zvýši sa podiel osobných automobilov s alternatívnym pohonom.
- Zvýši sa počet nabíjacích staníc pre elektromobily a plug-in hybridy.
- Zvýši sa počet terminálov a dopravných uzlov vybavených požadovanými štandardami podľa kategorizácie dopravných uzlov na 100 %.
- Do roku 2030 bude zriadený IDS BBSK a sfunkčnené všetky jeho komponenty, ktoré budú plne v prevádzke (zriadenie organizátora verejnej dopravy v BBK, dopravná integrácia koordinovaná jednotným dispečingom, jednotná tarifa, integrované dopravné uzly a terminály vlak+autobus+MHD, vlak+autobus, autobus+MHD, autobus+autobus, Park & Ride, Bike & Ride, digitalizácia verejnej dopravy, bezpečnostné prvky a bezbariérový prístup, podpora ekologickej dopravy) podľa PUM BBSK a PDO BBSK.
- Zvýši sa podiel cyklistickej dopravy a zlepší sa povedomie o cyklistickej doprave ako rovnocennej súčasti mestskej a prímestskej mobility.
- Vybuduje sa 105 km nových dopravných cyklotrás v súlade s Koncepciou kostrovej siete cyklotrás BBSK.

Prepojenia na možnosti financovania z európskych zdrojov/aktivity a opatrenia Programu SK a Plánu obnovy

Opatrenia a aktivity PSK (PO2, PO3): Podpora rozvoja SMART miest a regiónov: podpora inteligentnej mobility vo všetkých druhoch dopravy a rozšíreného a dostupného využívania služieb inteligentnej mobility pre osobnú a nákladnú dopravu v mestách a regiónoch.

Podpora verejnej dopravy: výstavba a modernizácia traťových liniek mestskej hromadnej dopravy vrátane prvkov prednosti verejnej dopravy, obnova a modernizácia mobilných prostriedkov koľajovej mestskej hromadnej dopravy (električky a trolejbusy) a vozidiel zabezpečujúcich MHD a prímestskú dopravu (autobusy na alternatívny pohon vrátane súvisiacej tankovacej a nabíjacej infraštruktúry), výstavba a modernizácia infraštruktúry verejnej osobnej dopravy (napríklad prestupné terminály a parkoviská, zavedenie opatrení na zvýhodnenie verejnej osobnej dopravy), výstavba a modernizácia technickej základne pre opravu a údržbu vozového parku MHD, poskytovanie tarifných, informačných a dispečerských systémov, predinvestičná a projektová príprava.

Podpora cyklistickej dopravy: Podpora cyklistickej a inej nemotorovej dopravy, Predinvestičná a projektová príprava, Zvyšovanie povedomia o cyklistike, kampane informujúce verejnosť o výhodách cyklistiky.

Odstránenie kľúčových úzkych miest v železničnej infraštruktúre prostredníctvom modernizácie a rozvoja hlavných železničných tratí a uzlov: modernizácia, resp. obnova železničných tratí (zlepšenie vybraných technických parametrov železničnej dopravnej cesty, zvýšenie kapacity, elektrifikácia tratí, dispečing tratí) a kľúčových železničných uzlov, modernizácia a výstavba infraštruktúry pre riadenie a prípravu vozového parku železničnej osobnej dopravy na prevádzku v rámci služieb vo verejnom záujme, implementácia Európskeho systému riadenia železničnej dopravy (ERTMS) vrátane staničného a traťového zabezpečovacieho zariadenia, výstavba a modernizácia terminálov intermodálnej dopravy, obnova staničných budov, predinvestičná a projektová príprava.

Odstránenie kľúčových úzkych miest v železničnej infraštruktúre prostredníctvom modernizácie a rozvoja železničných tratí a zvýšenie atraktivity a kvality služieb železničnej verejnej osobnej dopravy prostredníctvom obnovy mobilných prostriedkov: modernizácia a obnova regionálnych železničných tratí (zlepšenie vybraných technických parametrov železničnej dopravnej cesty, zvýšenie kapacity, elektrifikácia tratí, dispečing tratí), obnova vozidiel železničnej verejnej osobnej dopravy, železničná telematika, zlepšenie bezpečnosti na železničných priecestiach, výstavba a modernizácia terminálov intermodálnej dopravy, rekonštrukcia staničných budov, predinvestičná a projektová príprava.

Opatrenia a aktivity POO – Kľúčová oblasť Zelená Ekonomika – Komponent 3 Udržateľná doprava

Reforma 1: Reforma prípravy investičných projektov v doprave

- Nová metodika na výber projektov a budovanie cyklistickej infraštruktúry zohľadní výkonnostný atribút novej infraštruktúry a hodnotu za peniaze konkrétnych projektov, pričom primerane zohľadní aj dostupné dáta o dochádzkach obyvateľstva (prípadne dopravné modely).
- Cieľom reformy je zvýšenie efektivity procesu hlavne uprednostnením projektov s vyššou hodnotou za peniaze a zrýchlením ich projektovej prípravy. Pomer prínosov a nákladov by mal pre novopripravované projekty presiahnuť priemernú hodnotu 2,0.

Reforma 2: Reforma verejnej osobnej dopravy

- Usporiadanie a prevádzka verejnej dopravy v súlade s novými plánmi dopravnej obslužnosti. Zavedenie jednotných požiadaviek na národnej a regionálnej úrovni. Rozsah a kvalita služieb bude zodpovedať dopytu a polohe obsluhovanej oblasti.
- Materiálne a finančne zabezpečiť počiatočné výdavky do zjednotenia výberu cestovného pre služby prevádzkované vo verejnom záujme. Bude zavedený spoločný cestovný lístok na súvislú cestu viacerými dopravnými prostriedkami a dopravcami, ako aj ďalšími mobilitnými službami. Integrovaná a koordinovaná bude všetka dotovaná železničná doprava, regionálna autobusová doprava a mestská hromadná doprava (ďalej len „MHD“) vo všetkých mestách, ktoré sa rozhodnú do systému zapojiť. Ďalším krokom bude zapojiť do integrácie na dobrovoľnom systéme aj ďalšie nedotované formy dopravy a mobilitné služby.
- Zvýšenie efektivity verejnej dopravy lepším zdieľaním zodpovednosti za financovanie a lepšou koordináciou objednávania a prevádzky regionálnej autobusovej a železničnej dopravy medzi zodpovednými subjektami (MDV SR, vyššie územné celky, miestne samosprávy).

- Optimalizácia osobnej železničnej dopravy ako nosného systému verejnej dopravy na národnej a regionálnej úrovni. Optimalizácia prinesie častejšie spojenia a zvýši ich nákladovú efektívnosť. Tú pomôže naplniť aj širšie zastúpenie súkromného sektora v dotovanej železničnej doprave.
- Cieľom reformy je prijať opatrenia, ktoré zvýšia mieru používania verejnej dopravy a nemotorovej dopravy na úkor súkromných automobilov s priamym pozitívnym dopadom na emisie skleníkových plynov a kvalitu ovzdušia ako aj efektivitu v prípade využitia dopravného systému (preferencia tých druhov dopravy, ktoré vzhľadom na počet cestujúcich nespôsobia kongescie, nepriepustnosť systému a podobne). Z pohľadu efektivity dosiahnutia udržateľného stavu je nutné riešiť udržateľný spôsob dopravy najmä v mestách.

Reforma 4: Zavedenie nových politík pre dlhodobú podporu alternatívnych pohonov v sektore dopravy

- Vypracovať a schváliť nový balík opatrení pre ďalší rozvoj elektromobility v SR. V rámci nových politík sa zamerať okrem iného na nasledovné oblasti:

a) Vybudovanie národnej siete ultrarýchlonabíjacích staníc.
b) Zavedenie stabilného viacročného predvídateľného finančného mechanizmu pre podporu budovania infraštruktúry pre vozidlá na alternatívny pohon.
c) Zdanenie emisií CO2 pri autách a vyššie dane z negatívnych externalít (daňová reforma mimo rámca plánu obnovy).
d) Úprava distribučných taríf pre inteligentné využitie rôznych pásiem spotreby a ceny a efektívnejšie využitie elektromobilov pre riadenie stability distribučnej sústavy ako aj umožniť nákladovo efektívnu prevádzku nabíjacích staníc s vyšším výkonom tak, aby sa náklady na ich prevádzku odzrkadlili iba vo variabilnej zložke bez povinnosti uhrádzať stabilné fixné náklady za minimálnu rezervovanú kapacitu.

Investícia 1: Rozvoj infraštruktúry nízkouhlíkovej dopravy

Financie podporia dekarbonizáciu elektrifikáciou železničných tratí, modernizáciou železničných tratí (zvýšia ich kapacitu, bezpečnosť, spoľahlivosť a traťovú rýchlosť), prípadne výstavbou alebo modernizáciou električkových a trolejbusových tratí, a výstavbou cyklistickej infraštruktúry (nové cyklotrasy a parkovacie miesta pre bicykle na železničných zastávkach a staniciach). Uskutoční sa "Redizajn medzinárodného cestovného poriadku a prideľovania kapacity železničnej infraštruktúry" (Redesign of the European Timetabling Process - TTR). Zavedie sa nový zabezpečovací systém založený na digitálnych technológiách, ktorý umožní automatizáciu riadenia železničnej dopravy. Investície budú vychádzať z Reformy 1.

Investícia 2: Podpora ekologickej osobnej dopravy

Projekty podporia atraktivitu osobnej železničnej dopravy a nadväznej prímestskej a mestskej dopravy. V husto obývaných prímestských oblastiach a na hlavných dopravných koridoroch medzi veľkými mestami a metropolami sa zvýši ponuka spojov, do prevádzky sa zavedú nové alebo modernizované bezemisné koľajové dopravné prostriedky (elektrické, vodíkové v súlade s tzv. európskou vlajkovou loďou dobíjajme a dotankujme – Recharge and refuel.) Investície budú realizované formou účelových dotácií na nediskriminačnom princípe s využitím nástrojov analýzy dát z dopravy a simulácií cieľového stavu. Investícia podporuje Reformu 2.

Investícia 4: Podpora budovania infraštruktúry pre alternatívne pohony

Vytvorí sa finančný mechanizmus schém pomoci pre budovanie nabíjacích bodov pre elektromobily a vodíkových plniacich staníc. Systém zabezpečí vybudovanie kostrovej infraštruktúry ultrarýchlonabíjacích bodov, dostupnej nabíjacej infraštruktúry na úrovni všetkých okresov SR a podporí tak rýchlejší rozvoj osobnej a nákladnej dopravy na alternatívny pohon, ktorý povedie k modernizácii vozového parku s cieľom zníženia celkových emisií v cestnej doprave.

Iniciatíva 2.1.2. Dobíjajme a dotankujme (recharge and refuel)

Investície: Podpora rozvoja infraštruktúry pre vozidlá na alternatívny pohon.

Reformy: Zavedenie nových politík pre dlhodobú podporu alternatívnych pohonov v sektore dopravy.

4.2.1 Vybudovať Integrovaný dopravný systém BBSK pre koordináciu všetkých zložiek verejnej dopravy s jedným organizátorom (IDS BBSK) podľa jednej vízie a jednotných pravidiel

Výzvy a problémové oblasti: dlhodobý a systematický odliv cestujúcich v cestnej verejnej doprave, chýba systém integrovanej dopravy riadený jedným organizátorom zodpovedným za plánovanie, kontrolovanie a integrovanie dopravných výkonov ako aj zber a analýzu dát, nie je zavedená digitalizácia verejnej dopravy, znížená kvalita spoľahlivosti a bezpečnosti dopravných služieb (dopravné spoje na seba nenadväzujú a nie sú zabezpečené garantované prípoje, existujú súbehy autobusovej a vlakovej regionálnej dopravy, autobusové linky nie sú optimalizované, stará koncepcia cestovných poriadkov), neexistuje ponuka prestupných, časových alebo jednorazových lístkov, obmedzené distribučné kanály predaja cestovných lístkov, odlišná cenová tarifa dopravcov pre vlaky, autobusy a mestskú dopravu.

Opatrenia PHSR: Vybudovanie technického zázemia IDS BBSK s potrebnými hardwarovými (servery) a softwarovými riešeniami a systémom elektronického vybavovania cestujúcich, Zabezpečenie tarifnej integrácie a harmonizovaných kompatibilných vybavovacích systémov pre cestujúcich zahŕňajúcich: vydávanie a on-line predaj integrovaných cestovných lístkov pomocou internetového portálu a mobilnej aplikácie vybavených on-line informáciami, validáciu cestovných lístkov a kontrolu cestovných lístkov, Vybudovanie dopravných kancelárií - kontaktných zákazníckych centier IDS BBSK zabezpečujúcich predaj lístkov a predplatného v spolupráci s informačným centrom vo vybraných terminálach v spádových centrách kraja (11 okresných miest), Vytváranie odborných personálnych kapacít IDS BBSK v rámci organizácie IDS BBSK s vlastnou organizačnou štruktúrou a právnou formou (a.s.).

Prvky integrovaného dopravného systému

- **Jednotná tarifa** – cestovanie na jeden cestovný lístok v kraji predstavuje pre cestujúcich jednoduchšie odbavenie. Základná tarifa by mala byť celosieťová, plne prestupová a jednotná pre všetky druhy a segmenty verejnej dopravy. Táto tarifa musí byť povinne uznávaná všetkými dopravcami v záväzku verejnej služby (železničnými aj autobusovými dopravcami a mestskými dopravnými podnikmi). Tarifa integrovaných mestských oblastí by mala byť platná v danej aglomerácii alebo v oblastiach, ktoré spadajú do centra (centier) dochádzky.

- **Dopravná integrácia** - jednotný dispečing koordinácie verejnej dopravy, ktorý bude plánovať, integrovať a koordinovať jednotlivé dopravné módy. Železničná, prímestská autobusová a mestská doprava budú v dopravnom systéme kraja vzájomne koordinované. Prebehne optimalizácia cestovných poriadkov so zameraním na riešenie súbežných vlakových a autobusových liniek a naopak zaradením liniek alebo spojov tam, kde chýbajú.
- **Integrované dopravné uzly a terminály** - vlak+autobus+MHD, vlak+autobus, autobus+MHD, autobus+autobus, Park & Ride, Bike & Ride - vrátane vybavenia záchytnými parkoviskami a doplnkovým zázemím a pomocnou infraštruktúrou nielen pre motorovú ale aj nemotorovú dopravu (nabíjacie stanice pre elektromobily a e-biky, stojany pre bicykle, služby bike-sharing,...), ktoré budú budované v spolupráci so správcom infraštruktúry, mestami a obcami.
- **Digitalizácia verejnej dopravy** – zatraktívnenie autobusovej a železničnej dopravy pomocou digitalizácie dopravných služieb a informačného oznamovacieho systému (informačné panely a digitalizované tabule vo vozidlách, na zastávkach, on-line informácie na webovom portáli a v mobilnej aplikácii, nákup cestovného lístka cez e-shop, alebo vo vozidle s bankovou alebo dopravnou kartou, prípadne ďalšími digitálnymi technológiami).
- **Bezpečnostné prvky a bezbariérový prístup** – bezpečnostné kamery na zastávkach a staniciach, bezpečnostná ochrana dopravy (security), bezbariérové vozidlá verejnej dopravy, bezbariérové priestranstvá terminálov a staníc.
- **Podpora ekologickej dopravy -** modernizácia vozidlového parku verejnej osobnej dopravy so zameraním na **alternatívny pohon**, podpora nemotorovej (najmä **cyklistickej**) prepravy a jej rovnocenného postavenia medzi ostatnými formami mobility.

Aktivity: Zabezpečenie priebežného zberu a spracovania dát o dopravnej premávke pre informačný systém IDS BBSK s vlastným plánovaním a operatívnym riadením dopravy (po príprave IDS BBSK na zber dát v súlade so Smernicou 1926/2017), Vybudovanie jednotného dispečingu koordinácie dopravy v kraji schopného plánovať, kontrolovať a integrovať dopravné výkony prostredníctvom informačného oznamovacieho systému, digitalizácie vozového parku a digitalizácie zastávok, Riadenie, organizovanie a koordinácia systémov MHD okresných miest a dopravného systému kraja ako celku v prepojení na dopravné systémy susediacich krajov, Optimalizácia a koordinácia cestovných poriadkov po prerokovaní s verejnosťou, Vypracovanie koncepčného dokumentu s manuálom pre štandardizáciu budovania terminálov, uzlov a zastávok IDS BBSK, Marketing integrovaného dopravného systému (kampane, mapy, komunikácia, informačná linka,...), Pilotný program digitalizácie informačných panelov vybraných autobusových zastávok (51 zastávok) so zobrazením reálnych dát v čase pre zlepšenie komfortu verejnej osobnej dopravy a vytvorenie predpokladov pre optimalizáciu prímestskej autobusovej dopravy**.**

4.2.2 Vybudovať multimodálny integrovaný dopravný systém BBSK s dôrazom na využitie železnice

Výzvy a problémové oblasti: dlhodobý a systematický odliv cestujúcich v cestnej verejnej doprave, nie je zavedená digitalizácia verejnej dopravy, absentuje previazanosť železničnej a autobusovej dopravy, dopravné uzly nespĺňajú štandardy moderného dopravného systému (zastaralé autobusové stanice, zastávky, železničné stanice a nástupištia) s absenciou digitálnych informácií, nedostatočne vybudované multimodálne terminály osobnej dopravy, zastaralý vozidlový park v železničnej aj autobusovej doprave s nízkym využitím alternatívneho pohonu,

chýbajúce záchytné parkoviská P+R a B+R, nevybavenosť dopravných uzlov štandardným zázemím pre nemotorovú dopravu

Opatrenia PHSR: Vybudovanie multimodálnych terminálov, terminálov kombinovanej dopravy a prestupných uzlov dostupných prostredníctvom nemotorovej dopravy a ich vybavenie v súlade so štandardami prislúchajúcimi príslušnej kategórii v rámci IDS BBSK (Uzly A, Uzly B, Uzly C, Uzly D), Zatraktívnenie autobusovej a železničnej dopravy pomocou (1) informačného oznamovacieho systému, digitalizácie dopravných služieb a on-line informácií na elektronických informačných tabuliach na zastávkach, vo vozidlách, na webovom portáli a v mobilnej aplikácii (2) s digitálnymi označeniami a digitálnymi cestovnými poriadkami na zastávkach a staniciach, Vybudovanie bezpečných a ekologických záchytných parkovísk a parkovacích domov so zázemím pre cyklistov - P+R, B+R, K+R, Rozvoj parkovísk P+G pri lokalitách turistického významu, Kooperácia pri spracovaní dopravných modelov pre zaistenie kvalitnej, modernej a bezpečnej dopravnej infraštruktúry, Návrh riešenia alternatívnej verejnej dopravy v BBSK.

Aktivity: Zavedenie nového konceptu dopravy a zmenu taktu premávky vlakových spojov na vybraných tratiach (Trať č. 150, 153, 154, 160, 162, 164, 165, 170, 171, 172, 174, 163), zavedenie vlakového spojenia z Banskej Bystrice na letisko Sliač - prevádzkovanie pravidelnej vlakovej dopravy po úprave trati.

4.2.3 Zlepšiť regionálnu dopravnú obslužnosť prostredníctvom udržateľnej regionálnej a cezhraničnej mobility

Výzvy a problémové oblasti: absentuje previazanosť železničnej a autobusovej dopravy, znížená kvalita spoľahlivosti a bezpečnosti dopravných služieb (dopravné spoje na seba nenadväzujú a nie sú zabezpečené garantované prípoje, existujú súbehy autobusovej a vlakovej regionálnej dopravy, autobusové linky nie sú optimalizované, stará koncepcia cestovných poriadkov).

Opatrenia PHSR: Koordinácia PAD so železničnou dopravou za účelom podpory integrovaného dopravného systému železničnou dopravou, Zabezpečenie koordinácie a nadväznosti spojov MHD a PAD v súčinnosti s okresnými mestami, Navýšenie počtu spojov MHD a PAD a zvýšenie ich kapacity.

Aktivity: Optimalizácia autobusových liniek (1) s taktovým usporiadaním na hlavných a vedľajších osiach siete liniek PAD (2) v územiach s jednotlivými spojmi PAD, Zavedenie alternatívnej obsluhy PAD na územiach s nízkym dopytom po preprave.

4.2.4 Znížiť negatívne environmentálne dopady mobility

Výzvy: nevybavenosť dopravných uzlov štandardným zázemím pre nemotorovú dopravu, zastaralý vozidlový park v železničnej aj autobusovej doprave s nízkym využitím alternatívneho pohonu, -nedostatočne vybudovaná sieť nabíjacích staníc pre elektromobily a plug-in hybridy chýbajúca ucelená sieť cykloinfraštruktúry vrátane doplnkovej infraštruktúry, nedostatočný rozvoj systému zdieľaných automobilov.

Súvisí aj v hlavnými výzvami Komponentu 3 v POO : Zvyšujúce sa emisie novoregistrovaných vozidiel a pridlhá návratnosť investícií do vozidiel s alternatívnym pohonom, Nedostatok infraštruktúry pre vozidlá s alternatívnym pohonom, Finančné prekážky zavádzania alternatívnych pohonov v doprave.

Opatrenia – PHSR: obnova a modernizácia vozidlového parku dopravcov, ktorí zabezpečujú MHD a PAD, obnova vozidiel železničnej verejnej osobnej dopravy, navýšenie vozidlového parku s alternatívnym a ekologickým pohonom, dráhovej dopravy a vozňového parku železničnej dopravy s dôrazom na ekologickosť pohonu. Prispôsobenie prostriedkov verejnej dopravy potrebám návštevníkov (nosiče na bicykle, lyže, bežky a i.), Podpora systému zdieľaných automobilov, Benefity pre používateľov elektromobilov, používateľov bicyklov a elektrobicyklov, Budovanie infraštruktúry pre elektromobily a hybridné automobily a poskytovanie nadväzujúcich služieb (nabíjacie stanice).

Aktivity: Osveta, vzdelávanie a propagácia v oblasti udržateľnej mobility. Marketingové kampane na podporu nových ekologických foriem mobility.

4.2.5 Rozvíjať cyklodopravu ako plnohodnotnú zložku mestskej, prímestskej a medzimestskej mobility prostredníctvom budovania nových cyklociest alebo ich začlenenia do existujúcich komunikácii

Výzvy a problémové oblasti: nevybavenosť dopravných uzlov štandardným zázemím pre nemotorovú dopravu, chýbajúca ucelená sieť cykloinfraštruktúry vrátane doplnkovej infraštruktúry.

Opatrenia PHSR: Prepájanie mestských cyklosietí s medzimestskými tranzitnými cyklocestami a turistickými cyklotrasami, Pretrasovanie trás vedených po frekventovaných cestných komunikáciách v súlade s Kostrovou sieťou cyklotrás BBSK, Budovanie nových cyklociest alebo ich začlenenie do existujúcich komunikácii v súlade s Kostrovou sieťou cyklotrás BBSK.

Aktivity: Rozširovanie doplnkového zázemia a infraštruktúry pre nemotorovú dopravu (chránené parkoviská pre bicykle, cyklostojany, nabíjacie spoty, odpočinkové miesta, prístrešky, údržba a obnova cykloturistického značenia na existujúcich cykloturistických trasách, sharing e-kolobežiek, a pod.), Zaisťovanie dostatočnej kvality cyklistickej infraštruktúry (údržba a obnova existujúcej cyklistickej infraštruktúry, obnova povrchov, vodorovné a zvislé dopravné značenia), Podpora systému zdieľaných bicyklov a systémy automatickej požičovne bicyklov.

4.3 Zlepšiť pokrytie širokopásmovým internetovým pripojením

Hlavné problémy: nedostatočný prístup na internet, nedostatočné riadenie rizík spojených internetovou infraštruktúrou.

Výzvy:

- domácnosti nemajú dostupný kvalitný prístup na internet,
- subjekty socio-ekonomickej interakcie nemajú dostupný kvalitný prístup na internet,
- dopravné koridory majú slabé pokrytie bezdrôtovými technológiami,
- vysoké riziká spojené s nedostatočnou bezpečnosťou infraštruktúry,
- chýbajúce 5G siete.

Príčiny:

- nízka úroveň pokrytia štandardným širokopásmovým pripojením na internet,
- nízka úroveň pokrytia ultra-rýchlym širokopásmovým pripojením na internet (rýchlosť nad 100 Mbit/s s možnosťou rozšírenia na 1 Gbit/s),

- relatívne vysoký počet domácností bez pripojenia alebo s prístupom s nižšou rýchlosťou ako 30Mbit/s,
- slabé riadenie kybernetickej bezpečnosti,
- pomalé tempo budovania 5G sietí.

Vonkajšie výzvy pre rozvoj širokopásmového pripojenia:

- Národný plán v oblasti širokopásmového pripojenia a jeho plnenie cieľov do roku 2030 (Podľa Národného plánu v oblasti širokopásmového pripojenia sa pokrytie domácností internetom s rýchlosťou sťahovania dát aspoň 100 Mbit/s s možnosťou rozšírenia na 1 Gbit/s ako aj pokrytie subjektov sociálno-ekonomickej interakcie (školy, inštitúcie, úrady, dopravné uzly...) pripojením s rovnakou rýchlosťou zvýši do roku 2030 na 100%. V rovnakom časovom dôjde k eliminovaniu tzv. „bielych miest" - obcí bez prístupu na internet alebo s prístupom s nižšou rýchlosťou ako 30Mbit/s.).

Cieľový stav v roku 2030

- Pokrytie všetkých (100%) domácností pripojením o rýchlosti sťahovania dát aspoň 100 Mbit/s s možnosťou rozšírenia na 1 Gbit/s do roku 2030.
- Pokrytie všetkých subjektov (100%) sociálno-ekonomickej interakcie (školy, inštitúcie, úrady, dopravné uzly...) pripojením o rýchlosti aspoň 1 Gbit/s do roku 2030.
- Bude odstránených 95% bielych miest (bez prepojenia na internet alebo prístupom s nižšou rýchlosťou ako 30Mbit/s) do roku 2030.
- Rozširovanie 5G sietí.
- Redukcia a lepšie riadenie rizík v oblasti infraštruktúry (kybernetická bezpečnosť).

Prepojenia na možnosti financovania z európskych zdrojov/aktivity a opatrenia Programu SK a Plánu obnovy

Opatrenia a aktivity SK (CP 1): Podpora digitálnej pripojiteľnosti: rozvoj infraštruktúry – nasadenie vysokokapacitných širokopásmových sietí (min. 100 Mbps s možnosťou rozšírenia na gigabitovú rýchlosť) v miestach zlyhania trhu, na základe zmapovania súčasného pokrytia a komerčných plánov operátorov bude zabezpečené spolufinancovanie nákladov pasívnej časti infraštruktúry elektronickej komunikačnej siete; rozvoj infraštruktúry pre pokrytie obcí a verejných priestorov komunitného života vrátane zdravotníckych a vzdelávacích inštitúcií, nasadenie WiFi pokrytia a napojenia na inovatívne riešenia s vyššou pridanou hodnotou; rozvoj infraštruktúry pre pokrytie hlavných dopravných koridorov bezdrôtovými technológiami vrátane 5G sietí – budovanie pasívnej infraštruktúry elektronickej komunikačnej siete

Opatrenia a aktivity POO: Kľúčová oblasť Efektívna verejná správa a digitalizácia, Komponent 17 Digitálne Slovensko (štát v mobile, kybernetická bezpečnosť, rýchly internet pre každého, digitálna ekonomika).
Iniciatíva 2.1.4. Pripojme sa (connect)

1. Konektivita:

Investície: V oblasti konektivity (hradené z EŠIF)

Reformy: V oblasti konektivity (hradené z EŠIF), Riadenie procesu digitálnej transformácie ekonomiky a spoločnosti.

2. Kybernetická bezpečnosť:

Investície: Posilnenie preventívnych opatrení, zvýšenie rýchlosti detekcie a riešenia incidentov (ITVS), Rekonštrukcia a dobudovanie zabezpečených priestorov kritickej infraštruktúry (ITVS).

Reformy: Skvalitnenie vzdelávania a zabezpečenie spôsobilostí v oblasti kybernetickej a informačnej bezpečnosti (KIB) (ITVS), Štandardizácia technických a procesných riešení KIB (ITVS).

4.3.1 Zvýšiť dostupnosť kvalitného širokopásmového internetového pripojenia

Výzvy a problémové oblasti: nízka úroveň pokrytia štandardným širokopásmovým pripojením na internet, nízka úroveň pokrytia ultra-rýchlym širokopásmovým pripojením na internet (rýchlosť nad 100 Mbit/s s možnosťou rozšírenia na 1 Gbit/s) domácností aj subjektov socio-ekonomickej interakcie (zdravotníctvo, vzdelávanie, VaI inštitúcie, mestské oblasti, dopravné uzly, podniky digitálneho odvetvia), relatívne vysoký počet domácností bez pripojenia alebo s prístupom s nižšou rýchlosťou ako 30Mbit/s, slabé riadenie kybernetickej bezpečnosti, pomalé tempo budovania 5G siete.

Súvisí aj v hlavnými výzvami Komponentu 17 v POO : Posilnenie preventívnych opatrení, zvýšenie rýchlosti detekcie a riešenia incidentov, Rekonštrukcia a dobudovanie zabezpečených priestorov KI, Konektivita.

Opatrenia – PHSR: Zvýšenie prístupu k štandardnému internetovému pripojeniu v prípade bielych miest, Zvýšenie prístupu k ultra-rýchlemu širokopásmovému pripojeniu na úrovni adries/domácností, Zvýšenie prístupu k ultra-rýchlemu širokopásmovému pripojeniu na úrovni subjektov sociálno-ekonomickej interakcie (školstvo, zdravotníctvo, verejná správa, úrady, dopravné uzly,...), pokrytie dopravných koridorov bezdrôtovými technológiami.

Súlad so strategickými dokumentmi na národnej a medzinárodnej úrovni

Tabuľka 1:: Príspevok špecifických cieľov PHSR k cieľom NSRR Integrovaného rozvojového programu I. Ochrana a rozvoj zdrojov.

Integrovaný rozvojový cieľ NSRR IRP I. Ochrana a rozvoj zdrojov	Špecifický cieľ PHSR	
I.1 Zastaviť pokles populácie a podporiť rast podielu ekonomicky aktívneho obyvateľstva	3.2.1	Zvýšiť zamestnanosť dlhodobo nezamestnaných a zraniteľných skupín
	3.2.5	Zlepšiť podmienky na integráciu MRK a iných ohrozených skupín
	1.1.5	Zvýšiť výkonnosť podnikov v high tech odvetviach, kreatívnom priemysle, poľnohospodárstve a cestovnom ruchu so zameraním na MSP
I.2 Zlepšiť dostupnosť a kvalitu výchovy a vzdelania populácie a harmonizovať ich s očakávaným dopytom trhu práce	1.1.2	Zvýšiť kvalitu a dostupnosť ľudského kapitálu v súlade s požiadavkami trhu práce
	3.1.1	Umožniť všetkým deťom a žiakom, aby v maximálnej možnej miere rozvíjali svoj plný vzdelávací potenciál
	3.1.2	Zvýšiť zapojenie žiakov a mládeže do športových a záujmových aktivít
	3.1.3	Zvýšiť podiel detí v predškolskom veku v predprimárnom vzdelávaní a ranej starostlivosti
	3.1.4	Zvýšiť počet osôb zapojených do ďalšieho vzdelávania
I.3 Zlepšiť zdravotný stav a dĺžku aktívneho života populácie	2.1.5	Eliminovať dopady environmentálnych záťaží a geohazardov
	3.2.2	Zabezpečiť kvalitné a udržateľné služby pre seniorov.
	3.2.3	Zvýšiť dostupnosť a kvalitu komplexných integrovaných sociálno- zdravotných služieb s dôrazom na individuálne potreby a aktívne začlenenie.
	3.2.4	Zabezpečiť dostupnosť kvalitnej zdravotnej starostlivosti aj pre geograficky a sociálne znevýhodnené skupiny
I.4 Zabezpečiť plné uplatnenie princípov právneho štátu a zvyšovať bezpečnosť štátu a spoločnosti	3.3.4	Vytvárať bezpečné fyzické prostredie obcí a miest
	3.3.5	Uplatňovať princípy dobrého a otvoreného spravovania (good governance) v miestnej aj regionálnej samospráve
I.5 Zabezpečiť efektívny a udržateľný manažment prírodných zdrojov	1.3.1	Udržateľne využívať kľúčový kultúrno-historický a prírodný potenciál v ponuke cestovného ruchu.
	2.1.1	Zlepšiť kvalitu ovzdušia
	2.1.2	Zabezpečiť efektívnu ochranu prírody, krajiny a biodiverzity
	2.1.3	Zlepšiť stav a ochranu vôd
	2.1.4	Podporiť regeneráciu urbanizovanej krajiny
	2.1.6	Transformovať hospodárenie v lesoch bližšie k prírode a spoločnosti a zvýšiť odolnosť lesov na nepriaznivé prejavy zmeny klímy
	2.1.7	Zvýšiť prírodnú hodnotu poľnohospodárskej pôdy
	2.1.8	Zlepšiť všeobecné podmienky na dosiahnutie environmentálnych cieľov
	2.1.9	Zvýšiť environmentálne povedomie obyvateľov a návštevníkov kraja, posilniť ich vzťah k prírode

	2.1.11	Prierezový cieľ: Zvýšiť odolnosť kraja na nepriaznivé prejavy zmeny klímy
I.6 Zabezpečiť efektívny a udržateľný manažment kultúrnych zdrojov	1.3.1	Udržateľne využívať kľúčový kultúrno-historický a prírodný potenciál v ponuke cestovného ruchu.
	1.3.2	Rozvíjať udržateľné a prístupné zázemie a kvalitné služby pre pobyt návštevníka
	1.3.3	Zlepšiť dostupnosť atraktivít a turistických bodov záujmu
	1.3.4	Rozvíjať destinačný manažment a marketing na regionálnej a lokálnej úrovni.
	3.3.3	Posilniť identitu komunít prostredníctvom zachovania kultúrneho dedičstva (vrátane obnovy NKP a ostatnej kultúrnej infraštruktúry)

Tabuľka 2: Príspevok špecifických cieľov PHSR k cieľom NSRR Integrovaného rozvojového programu II. Udržateľné využívanie zdrojov.

Integrovaný rozvojový cieľ NSRR IRP II. Udržateľné využívanie zdrojov	Špecifický cieľ PHSR	
II.1 Podporiť rozvoj silných inovačne založených regionálnych ekonomík	1.1.1	Rozšíriť kapacity a modernizovať technickú, inovačnú a výskumnú infraštruktúru v regióne
	1.1.3	Zlepšiť spoluprácu medzi podnikmi, vysokými školami a výskumnými organizáciami
	1.1.5	Zvýšiť výkonnosť podnikov v high tech odvetviach, kreatívnom priemysle, poľnohospodárstve a cestovnom ruchu so zameraním na MSP
	1.3.1	Udržateľne využívať kľúčový kultúrno-historický a prírodný potenciál v ponuke cestovného ruchu
	1.3.2	Rozvíjať udržateľné a prístupné zázemie a kvalitné služby pre pobyt návštevníka
	2.1.12	Realizovať preventívne opatrenia na ochranu pred mimoriadnymi udalosťami spojenými so zmenou klímy
II.2 Dobudovať infraštruktúru inovačne založenej zelenej ekonomiky	1.1.4	Zvýšiť mieru digitalizácie, automatizácie a využívania dát a pokročilých technológií v podnikateľskom, verejnom i akademickom sektore
	1.2.1	Vytvoriť podmienky na prechod k obehovému hospodárstvu
	4.1.1	Dobudovať základnú (CORE) a súhrnnú multimodálnu sieť TEN-T a sieť prepojenú na TEN-T odolnú na zmenu klímy
II.3 Zlepšiť udržateľnosť a odolnosť národnej a regionálnych ekonomík	1.2.2	Zvyšovať produkciu a odbyt regionálnych produktov a služieb v pôdohospodárstve a nadväzných odvetviach
	1.2.3	Rozvíjať podnikanie s dôrazom na potreby vidieckych oblastí a najmenej rozvinutých regiónov
	1.3.1	Udržateľne využívať kľúčový kultúrno-historický a prírodný potenciál v ponuke cestovného ruchu
	1.3.2	Rozvíjať udržateľné a prístupné zázemie a kvalitné služby pre pobyt návštevníka
	4.2.4	Znížiť negatívne environmentálne dopady mobility

Tabuľka 3: Príspevok špecifických cieľov PHSR k cieľom NSRR Integrovaného rozvojového programu III. Rozvoj komunít

Integrovaný rozvojový cieľ NSRR IRP III. Rozvoj Komunít	Špecifický cieľ PHSR	
III.1. Zlepšiť dostupnosť, transparentnosť a efektívnosť verejnej správy	3.3.2	Zvýšiť angažovanosť obyvateľstva v správe vecí verejných / zapojenie obyvateľstva do rozvojových aktivít na miestnej úrovni
	3.3.6	Uplatňovať koncept inteligentných miest "smart cities" a "smart villages" v samospráve
III.2. Posilniť ekonomickú udržateľnosť komunít obcí, miest a regiónov	1.2.3	Rozvíjať podnikanie s dôrazom na potreby vidieckych oblastí a najmenej rozvinutých regiónov.
III.3. Zabezpečiť dostupnosť a udržateľnosť kvalitnej, modernej a efektívnej infraštruktúry, služieb a bývania pre zdravý a plnohodnotný život komunít	1.3.2	Rozvíjať udržateľné a prístupné zázemie a kvalitné služby pre pobyt návštevníka
	1.3.3	Zlepšiť dostupnosť atraktivít a turistických bodov záujmu
	2.1.10	Znížiť emisie CO2
	3.2.5	Zlepšiť podmienky na integráciu MRK a iných ohrozených skupín
	3.3.1	Zvýšiť kvalitu a dostupnosť verejných služieb na vidieku
	4.1.2	Zvýšiť kvalitu, kapacitu a bezpečnosť pozemných komunikácií I., II. a III. triedy, miestnych ciest a mostov
	4.1.3	Rekonštruovať, obnoviť a modernizovať sieť perspektívnych regionálnych železničných tratí s vysokým dopytom po osobnej alebo nákladnej železničnej doprave
	4.1.4	Zvýšiť odolnosť dopravnej infraštruktúry proti zmenám klímy
	4.1.5	Znížiť negatívne dopady cestnej premávky na pozemných komunikáciách na životné prostredie a kvalitu života obyvateľov v dotknutých územiach
	4.1.6	Zvýšiť úroveň zabezpečenia dopravnej infraštruktúry v cestnej a železničnej doprave
	4.2.1	Vybudovať Integrovaný dopravný systém BBSK pre koordináciu všetkých zložiek verejnej dopravy s jedným organizátorom (IDS BBSK) podľa jednej vízie a jednotných pravidiel
	4.2.2	Vybudovať multimodálny integrovaný dopravný systém BBSK s dôrazom na využitie železnice
	4.2.3	Zlepšiť regionálnu dopravnú obslužnosť prostredníctvom udržateľnej regionálnej a cehraničnej mobility
	4.2.5	Rozvíjať cyklodopravu ako plnohodnotnú zložku mestskej, prímestskej a medzimestskej mobility prostredníctvom budovania nových cyklo-ciest alebo ich začlenenia do existujúcich komunikácii
	4.3.1	Zvýšiť sociálnu a fyzickú dostupnosť kvalitného internetového pripojenia a odstrániť tzv. biele miesta

Tabuľka 4: Prepojenie cieľov PHSR BBSK 2022 – 2030 s cieľmi Agendy 2030

Priorita	Podporuje ciele udržateľného rozvoja	Prostredníctvom špecifických cieľov PHSR
1 KONKURENCIESCHOPNÁ A UDRŽATEĽNÁ EKONOMIKA	Dôstojná práca a ekonomický rast (8), Priemysel, inovácie a infraštruktúra (9)	1.1.1 Rozšíriť kapacity a modernizovať technickú, inovačnú a výskumnú infraštruktúru v regióne
		1.1.2 Zvýšiť kvalitu a dostupnosť ľudského kapitálu v súlade s požiadavkami trhu práce
		1.1.3 Zlepšiť spoluprácu medzi podnikmi, vysokými školami a výskumnými organizáciami
		1.1.4 Zvýšiť mieru digitalizácie, automatizácie a využívania dát a pokročilých technológií v podnikateľskom, verejnom i akademickom sektore.
		1.1.5 Zvýšiť výkonnosť podnikov v high tech odvetviach, kreatívnom priemysle, poľnohospodárstve a cestovnom ruchu so zameraním na MSP
		1.2.1 Vytvoriť podmienky na prechod k obehovému hospodárstvu.
		1.2.2 Zvyšovať produkciu a odbyt regionálnych produktov a služieb v pôdohospodárstve a nadväzných odvetviach.
		1.2.3 Rozvíjať podnikanie s dôrazom na potreby vidieckych oblastí a najmenej rozvinutých regiónov.
		1.3.1 Udržateľne využívať kľúčový kultúrno-historický a prírodný potenciál v ponuke cestovného ruchu.
		1.3.2 Rozvíjať udržateľné a prístupné zázemie a kvalitné služby pre pobyt návštevníka
		1.3.3 Zlepšiť dostupnosť atraktivít a turistických bodov záujmu
		1.3.4 Rozvíjať destinačný manažment a marketing na regionálnej a lokálnej úrovni.
2 ZELENÝ KRAJ PRE BUDÚCE GENERÁCIE	Čistá voda a hygiena (6), Dostupná a čistá energia (7), Zodpovedná spotreba a výroba (12), Ochrana klímy (13)	2.1.1 Zlepšiť kvalitu ovzdušia
		2.1.2 Zabezpečiť efektívnu ochranu prírody, krajiny a biodiverzity
		2.1.3 Zlepšiť stav a ochranu vôd
		2.1.4 Podporiť regeneráciu urbanizovanej krajiny
		2.1.5 Eliminovať dopady environmentálnych záťaží a geohazardov.
		2.1.6 Transformovať hospodárenie v lesoch bližšie k prírode a spoločnosti a zvýšiť odolnosť lesov na nepriaznivé prejavy zmeny klímy (v nadväznosti na cieľ P1 1.2.2)
		2.1.7 Zvýšiť prírodnú hodnotu poľnohospodárskej pôdy (v nadväznosti na cieľ P1 1.2.2)
		2.1.8 Zlepšiť všeobecné podmienky na dosiahnutie environmentálnych cieľov
		2.1.9 Zvýšiť environmentálne povedomie obyvateľov a návštevníkov kraja, posilniť ich vzťah k prírode.
		2.1.10 Znížiť emisie CO2.
		2.1.11 Prierezový cieľ: Zvýšiť odolnosť kraja na nepriaznivé prejavy zmeny klímy

Priorita	Podporuje ciele udržateľného rozvoja	Prostredníctvom špecifických cieľov PHSR
		2.1.12 Realizovať preventívne opatrenia na ochranu pred mimoriadnymi udalosťami spojenými so zmenou klímy
3 ZDRAVÁ, VZDELANÁ A SÚDRŽNÁ SPOLOČNOSŤ	Žiadna chudoba (1), Žiadny hlad (2), Kvalita zdravia a života (3), Kvalitné vzdelanie (4), Rodová rovnosť (5), Zníženie nerovností (10) Udržateľné mestá a komunity (11), Mier, spravodlivosť a silné inštitúcie (16)	3.1.1 Umožniť všetkým deťom a žiakom, aby v maximálnej možnej miere rozvíjali svoj plný vzdelávací potenciál
		3.1.2 Zvýšiť zapojenie žiakov a mládeže do športových a záujmových aktivít
		3.1.3 Zvýšiť podiel detí v predškolskom veku v predprimárnom vzdelávaní a ranej starostlivosti
		3.1.4 Zvýšiť počet osôb zapojených do ďalšieho vzdelávania (cžv).
		3.2.1 Zvýšiť zamestnanosť dlhodobo nezamestnaných a zraniteľných skupín
		3.2.2 Zabezpečiť kvalitné a udržateľné služby pre seniorov.
		3.2.3 Zvýšiť dostupnosť a kvalitu komplexných integrovaných sociálno- zdravotných služieb s dôrazom na individuálne potreby a aktívne začlenenie.
		3.2.4 Zabezpečiť dostupnosť kvalitnej zdravotnej starostlivosti aj pre geograficky a sociálne znevýhodnené skupiny
		3.2.5 Zlepšiť podmienky na integráciu MRK a iných ohrozených skupín
		3.2.6 Prierezový cieľ: Využívať pri plnení cieľov priority sociálne inovácie.
		3.3.1 Zvýšiť kvalitu a dostupnosť verejných služieb na vidieku
		3.3.2 Zvýšiť angažovanosť obyvateľstva v správe vecí verejných / zapojenie obyvateľstva do rozvojových aktivít na miestnej úrovni
		3.3.3 Posilniť identitu komunít prostredníctvom zachovania kultúrneho dedičstva (obnova NKP a ostatnej kultúrnej infraštruktúry)
		3.3.5 Uplatňovať princípy dobrého spravovania (good governance) a otvoreného vládnutia v miestnej aj regionálnej samospráve
		3.3.6 Uplatňovať koncept inteligentných miest "smart cities" a "smart villages" v samospráve
4 PREPOJENÝ KRAJ zlepšiť prepojenosť kraja naprieč krajom aj na susedné regióny	Priemysel, inovácie a infraštruktúra (9), Ochrana klímy (13), Život pod vodou (14), Život na pevnine (15), Partnerstvá za ciele (17)	4.1.1 Dobudovať základnú (CORE) a súhrnnú multimodálnu sieť TEN-T a sieť prepojenú na TEN-T odolnú na zmenu klímy .
		4.1.2 Zvýšiť kvalitu, kapacitu a bezpečnosť pozemných komunikácií I., II. a III. triedy, miestnych ciest a mostov
		4.1.3 Rekonštruovať, obnoviť a modernizovať perspektívne regionálne železničné trate s vysokým dopytom po osobnej alebo nákladnej železničnej doprave.
		4.1.4 Zvýšiť odolnosť dopravnej infraštruktúry proti zmenám klímy

Priorita	Podporuje ciele udržateľného rozvoja	Prostredníctvom špecifických cieľov PHSR
		4.1.5 Znížiť negatívne dopady cestnej premávky na pozemných komunikáciách na životné prostredie a kvalitu života obyvateľov v dotknutých územiach.
		4.1.6 Zvýšiť úroveň zabezpečenia dopravnej infraštruktúry v cestnej a železničnej doprave.
		4.2.1 Vybudovať Integrovaný dopravný systém BBSK pre koordináciu všetkých zložiek verejnej dopravy s jedným organizátorom (IDS BBSK) podľa jednej vízie a jednotných pravidiel
		4.2.2 Vybudovať multimodálny integrovaný dopravný systém BBSK s dôrazom na využitie železnice
		4.2.3 Zlepšiť regionálnu dopravnú obslužnosť prostredníctvom udržateľnej regionálnej a cezhraničnej mobility
		4.2.4 Znížiť negatívne environmentálne dopady mobility
		4.2.5 Rozvíjať cyklodopravu ako plnohodnotnú zložku mestskej, prímestskej a medzimestskej mobility prostredníctvom budovania nových cyklo-ciest alebo ich začlenenia do existujúcich komunikácii
		4.3.1 Zvýšiť sociálnu a fyzickú dostupnosť kvalitného internetového pripojenia a odstrániť tzv. biele miesta.

Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja Banskobystrického samosprávneho kraja na roky 2022 – 2030

Programová časť

BANSKOBYSTRICKÝ SAMOSPRÁVNY KRAJ

Operačný program Efektívna verejná správa

Európska únia
Európsky sociálny fond

Obsah

Zoznam najpoužívanejších skratiek 1

1. Projektové zámery, ktoré napĺňajú víziu a stratégiu rozvoja Banskobystrického kraja 2

Prehľad aktivít podľa projektových zámerov v zásobníku 2

Kľúčové projekty VÚC BB 5

Stručný opis kľúčových projektov VÚC BB 6

Vybrané projekty, opatrenia a aktivity Strategicko-plánovacích regiónov BBSK 18

SPR okresov Lučenec, Veľký Krtíš a Poltár 18

SPR Gemer – Malohont (okresy Rimavská Sobota a Revúca) 19

SPR Stred (okresy Zvolen, Detva, Krupina) 21

SPR okresov Banská Štiavnica – Žiar n/Hronom – Žarnovica 22

SPR okresy Banská Bystrica – Brezno 23

Prílohy 25

1. Rozvoj udržateľného cestovného ruchu v destináciách Banskobystrického kraja do roku 2030 25

2. DeKáč – centrum kultúry, vedy a inovácií 38

3. Regionálne inovačné centrum BBSK – nástroj regionálnej inovačnej politiky pre podporu talentov, akceleráciu inovácií a udržateľný rozvoj 49

4. Krajské envirocentrá – nástroj na podporu samospráv pri riešení environmentálnych problémov a zvyšovanie environmentálneho povedomia širokej verejnosti 58

5. Koordinácia centier integrovanej sociálno-zdravotnej starostlivosti 66

6. Program prípravy lekárov z tretích krajín do ambulancií 74

7. Integrovaný prístup k rozvoju vylúčených komunít v Banskobystrickom kraji 80

8. Integrované centrum podpory sociálnej ekonomiky 92

9. Regionálna platforma odborného vzdelávania 99

10. Centrá práce s mládežou v BBSK 104

11. Otvorený kraj 109

Zoznam najpoužívanejších skratiek

BBSK	Banskobystrický samosprávny kraj
BSK	Bratislavský samosprávny kraj
CP	cieľ politiky
CPS	centrá podnikových služieb
CuRI	Catching up Regions Initiative (Iniciatíva na podporu dobiehajúcich regiónov)
EFRR	Európsky fond regionálneho rozvoja
ESF	Európsky sociálny fond
EŠIF	Európske štrukturálne a investičné fondy
IÚI	Integrovaná územná investícia
IÚS	Integrovaná územná stratégia
KKP	Kultúrny a kreatívny priemysel
KR SPR	Kooperačná rada strategicko – plánovacieho regiónu
KR UMR	Kooperačná rada územia udržateľného mestského rozvoja
KSK	Košický samosprávny kraj
MIRRI	Ministerstvo investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie Slovenskej republiky
MRK	Marginalizované rómske komunity
MSP	malé a stredné podniky
MVO	mimovládna organizácia
NCZI	Národné centrum zdravotníckych informácií
NRO	Najmenej rozvinutý okres
NSK	Nitriansky samosprávny kraj
PD	Partnerská dohoda
PHSR	Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja
POO	Plán obnovy a odolnosti
PSK	Prešovský samosprávny kraj
RABBSK	Rozvojová agentúra Banskobystrického samosprávneho kraja
RIS 3	Stratégia výskumu a inovácií pre inteligentnú špecializáciu
RIÚS	Regionálna integrovaná územná stratégia
SPR	Strategicko – plánovací región
TPS	tematická pracovná skupina
TSK	Trenčiansky samosprávny kraj
TTSK	Trnavský samosprávny kraj
UMR	Udržateľný mestský rozvoj
VVaI	Veda, výskum a inovácie
ZSK	Žilinský samosprávy kraj

1. Projektové zámery, ktoré napĺňajú víziu a stratégiu rozvoja Banskobystrického kraja

Programová časť PHSR BBSK nadväzuje na strategickú časť, pričom z navrhovaných opatrení a aktivít vyberá také programy a projekty, ktoré efektívne prispejú k naplneniu vízie a stratégie pre Banskobystrický kraj do roku 2030.

Návrh aktivít, programov a projektových zámerov v území vzniká prirodzene na úrovni miest a obcí, socio-ekonomických partnerov a taktiež na úrovni VÚC.

Aktívny dvojročný zber projektových zámerov z územia realizovaný Úradom BBSK zachytával projektové zámery, ktoré vznikli na úrovni miest a obcí a socio-ekonomických partnerov, ale aj širšej verejnosti. Zber bol realizovaný viacerými spôsobmi. Prvou cieľovou skupinou boli **obce a mestá**, ktoré vypĺňali formulár vytvorený BBSK rozosielaný od marca 2020. Online formulár pre **ostatných aktérov** (potenciálnych nositeľov projektov) bol vypracovaný v spolupráci s Úradom splnomocnenca pre rozvoj občianskej spoločnosti (ÚSpROS). Bol zverejnený na webovej stránke BBSK a rozposlaný prostredníctvom tematických pracovných skupín pri Rade partnerstva v apríli 2020 a taktiež zverejnený na sociálnych sieťach spolu s pozvaním verejnosti zapojiť sa do návrhov projektových zámerov. Formulár projektového zámeru na zber projektov, ktoré poskytlo Ministerstva investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie SR (ďalej MIRRI SR) koncom roka je stále dostupný na webovej stránke bbsk.sk, takže **zber je realizovaný kontinuálne**.

Priorizáciu aktivít z územia vykonali kooperačné rady dtrategicko-plánovacích regiónov (ďalej SPR), ktoré boli vytvorené v roku 2020 na podnet MIRRI SR[1] v rámci prípravy Integrovanej územnej stratégie (IÚS). V Banskobystrickom kraji sa regionálni partneri v roku 2020 dohodli na nasledujúcich SPR:

1. SPR okresov Banská Bystrica a Brezno
2. SPR okresov Lučenec, Veľký Krtíš a Poltár
3. SPR okresov Revúca a Rimavská Sobota (SPR Gemer – Malohont)
4. SPR okresov Banská Štiavnica, Žarnovica a Žiar nad Hronom
5. SPR okresov Zvolen, Detva a Krupina (SPR Stred)

Kľúčové projektové zámery na úrovní VÚC tento dokument predstavuje v osobitnej kapitole a v **Prílohe** sú k dispozícii ich podrobnejšie verzie.

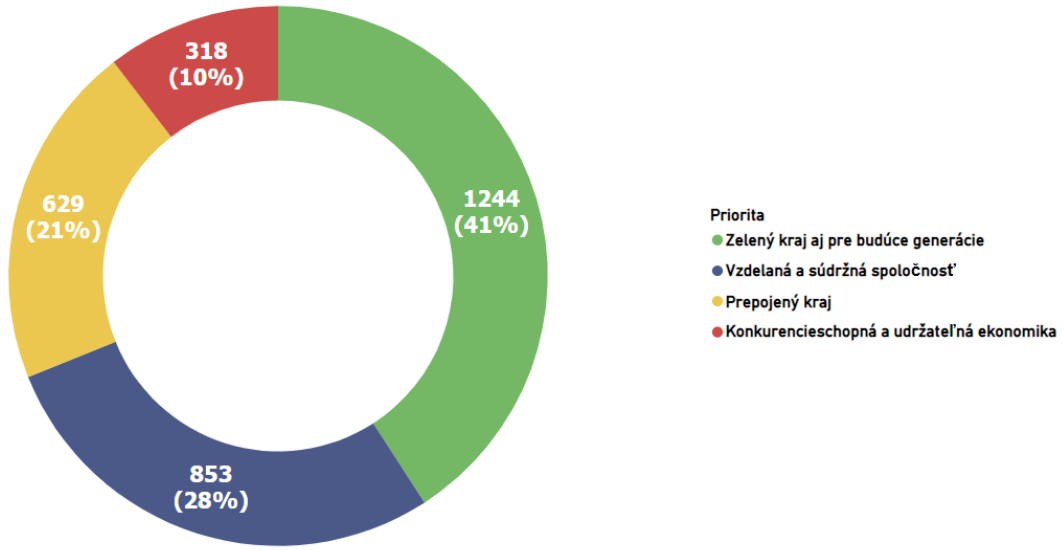
Prehľad aktivít podľa projektových zámerov v zásobníku

Dvojročným aktívnym zberom projektových zámerov z územia Úrad BBSK k 11. 2. 2022 zozbieral spolu **3 714 projektových zámerov**, z ktorých **1 553 nemalo uvedenú sumu** odhadovaných nákladov. V tomto zásobníku sú zahrnuté tiež kľúčové projekty BBSK. Keďže zásobník projektov je živý a neustále sa aktualizuje a upresňujú sa údaje pri jednotlivých projektoch, ako napr. stav pripravenosti, sumy atď., jeho aktuálna verzia je zverejnená online v Zozname projektových zámerov.

[1] Ministerstvo investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie Slovenskej republiky (2020). Metodika tvorby programov PHRSR 2020, v čase finalizácie PHSR bola aktuálne platná verzia 1.0.4.

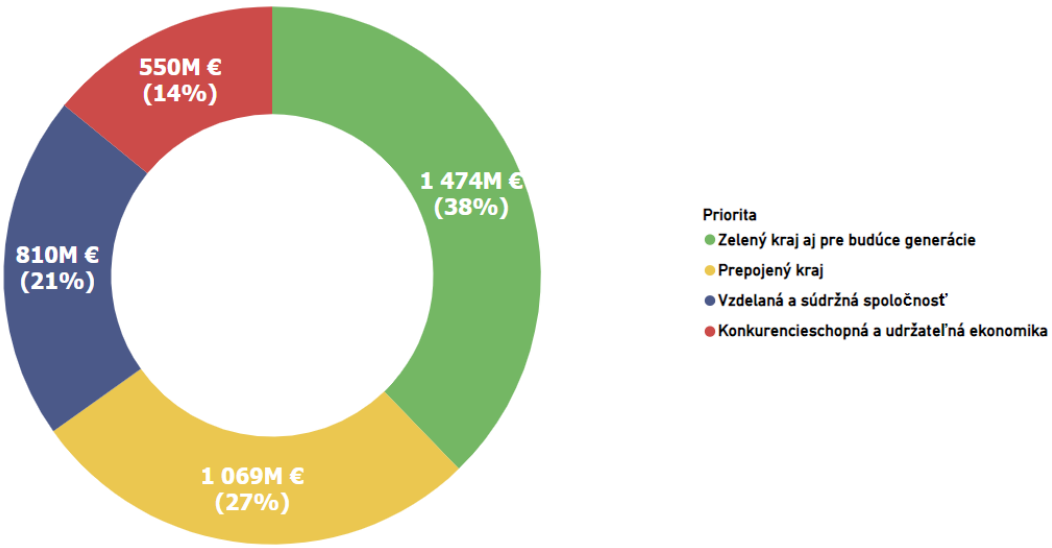
Pre lepší prehľad o plánovaných aktivitách v jednotlivých oblastiach sme projekty zaradili do skupín podľa ich zamerania. S týmito skupinami pracovali aj kooperačné rady SPR, ktoré sme požiadali o priorizovanie skupín projektov (aktivít) pre svoje SPR. Rozdelenie skupín projektov podľa priorít a strategických cieľov PHSR BBSK, na ktoré sa viažu, je znázornené v nasledujúcich grafoch. Informácia je rozdelená podľa počtu aj finančnej náročnosti projektov v zásobníku, pričom **42 %** projektov nemá uvedenú odhadovanú hodnotu projektov.

Graf 1: Rozloženie projektov za celý kraj podľa priorít PHSR (počet projektov, bez projektov VÚC BB)

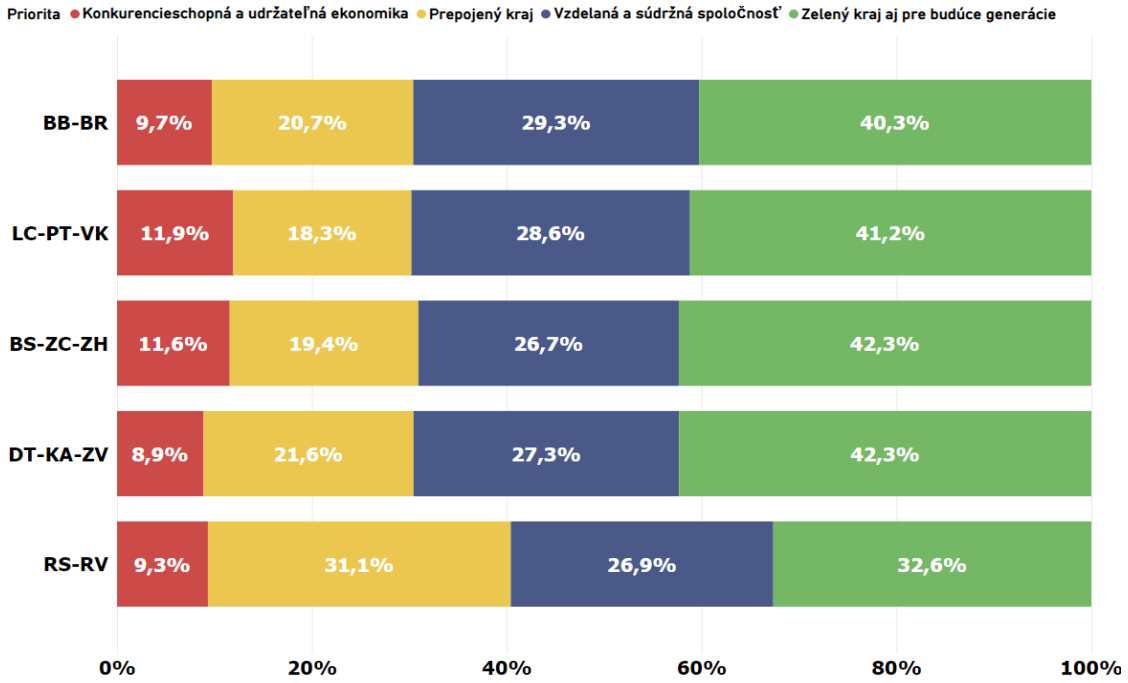
Graf znázorňuje rozloženie projektov v zásobníku podľa priorít PHSR k 11. 2. 2022. V počte projektov prevládajú projekty v priorite Zelený kraj aj pre budúce generácie zamerané na zlepšenie kvality životného prostredia.

Graf 2: Rozloženie projektov za celý kraj podľa priorít PHSR (odhadovaná hodnota tých projektov, ktoré obsahujú finančný odhad, okrem projektov VÚC BB)

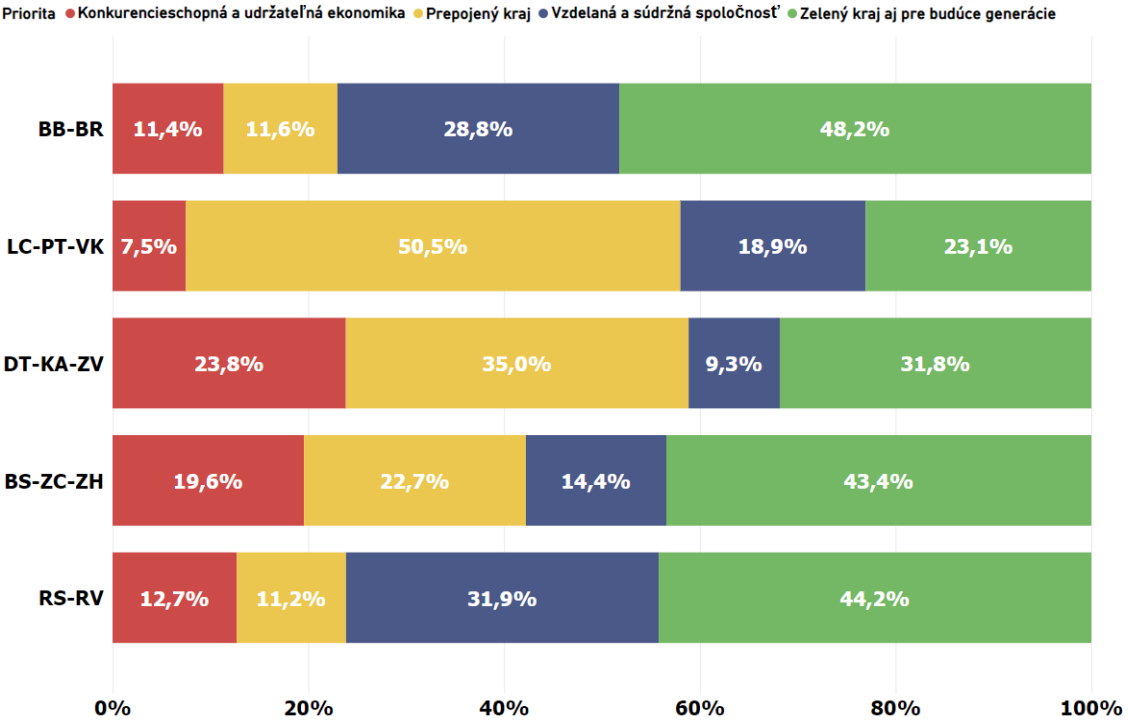
V grafe sú podiely odhadovaných súm na projekty zaradené pod jednotlivé priority k 11. 2. 2022. Až 42 % projektov v zásobníku nemalo k 11. 2. 2022 uvedenú odhadovanú sumu, preto v tomto grafe zahrnuté nie sú. Najvyšší podiel financií sa v zásobníku vzťahuje na prioritu Zelený kraj aj pre budúce generácie zamerané na zlepšenie kvality životného prostredia.

Graf 3: Rozloženie projektov podľa priorít PHSR (počet projektov) v jednotlivých SPR – zber z územia, mimo projektov VÚC BB

Graf znázorňuje rozloženie projektov v jednotlivých SPR k 11. 2. 2022. Počty projektov za jednotlivé priority sú rozložené rovnomerne.

Graf 4: Rozloženie projektov podľa priorít PHSR (odhadovaná hodnota projektov – tých, čo uviedli finančný odhad) v jednotlivých SPR – zber z územia, mimo projektov VÚC BB

Graf – odhadované finančné náklady na projekty v jednotlivých prioritách k 11. 2. 2022 sa medzi SPR líšia. V prípade SPR BB – BR treba brať do úvahy, že sú tu zahrnuté sumy kľúčových projektov, ktoré budú realizované v celom kraji.

Kľúčové projekty VÚC BB

Kľúčové projekty VÚC BB vo veľkej miere odrážajú výstupy iniciatívy **Dobiehajúce regióny v BBSK** (Catching-up Regions) v spolupráci s Európskou komisiou a Svetovou bankou, z ktorých viaceré sa už začali realizovať v podobe pilotných projektov.

Ďalšie kľúčové projektové zámery vznikli prirodzeným pokračovaním už overených inovačných prístupov **Rozvojovej agentúry BBSK, n. o.**, ktorá bola založená krajom v roku 2018 v nadväznosti na Programové priority pre Dobrý kraj a poskytla nielen príklady dobrej praxe, ale aj zistenia, ktoré umožnia nastavenie systémových riešení na úrovni kraja a procesov v jednotlivých prioritách.

Rozvojová agentúra Banskobystrického samosprávneho kraja, n. o.,

je projektová **inovačná jednotka**, ktorá implementuje Programové priority pre Dobrý kraj – inovatívne projekty, ktoré Úrad BBSK štandardne nerobí alebo nemôže robiť. Bola založená BBSK so schválením Zastupiteľstva BBSK v roku 2018.

Vďaka vhodnej právnej forme:

- podniká;
- je členom oblastných organizácií cestovného ruchu, prostredníctvom ktorých realizuje rozvojové zámery v cestovnom ruchu;
- zakladá ambulancie poskytujúce zdravotnú starostlivosť;
- poskytuje platenú službu prípravy projektových žiadostí pre obce.

Inovácia zákonných programov kraja v oblastiach nad rámec povinných aktivít v zmysle zákona:

- **Cestovný ruch** – finančný mechanizmus, ktorý prostredníctvom členského príspevku RA v OOCR podporuje tvorbu produktov a realizáciu rozvojových zámerov cestovného ruchu v území + prináša OOCR zvýšenú dotáciu od štátu
- **Sociálna ekonomika** – zakladanie sociálnych podnikov BBSK, poradenstvo ostatným v kraji pri zakladaní a udržaní sociálnych podnikov
- **Rozvoj školstva** – pilotné rozvojové programy na stredných školách, otvorenie siedmich centier práce s mládežou v okresných mestách kraja
- **Projektová podpora regiónu** – písanie projektov pre obce, uchádzanie sa o projekty, kde úrad nie je oprávneným žiadateľom v oblasti cestovného ruchu, kultúry, školstva, sociálna ekonomika
- **Inovačná podnikateľská platforma** – pomoc firmám v ich začiatkoch a pri rozširovaní aktivít v oblasti výskumu a vývoja prepojením s výskumnými centrami a vysokými školami

Tento inovatívny model od svojich začiatkov preukázal na množstve úspešných pilotných projektov svoje prínosy v socio-ekonomickom rozvoji kraja. Je založený na úzkej spolupráci s aktérmi na lokálnej a regionálnej úrovni a má veľký potenciál ďalšieho zlepšovania pri zabezpečovaní koordinácie regionálneho rozvoja.

Stručný opis kľúčových projektov VÚC BB

Stručný opis kľúčových projektov opisuje hlavný problém, ktorý riešia, cieľ, ktorý chcú dosiahnuť a komplementárne projektové zámery partnerov v regióne nadväzujúce na tento projekt. **Podrobnejší projektový zámer** sa pri každom z kľúčových projektov nachádza v **Prílohe** tohto dokumentu.

1. Rozvoj udržateľného cestovného ruchu v destináciách Banskobystrického kraja do roku 2030

Projekt je pokračovaním a rozšírením súčasných aktivít Rozvojovej agentúry BBSK a KOCR Banskobystrický kraj Turizmus v destinačnom manažmente a marketingu a ich spolupráce s oblastnými organizáciami cestovného ruchu a sieťovaním na lokálnej úrovni.

Cieľom je vytvoriť podmienky na **zvýšenie príjmov z cestovného ruchu a zamestnanosti** prostredníctvom rozvoja udržateľného cestovného ruchu.

Očakávané prínosy:

- zvýšenie ekonomického prínosu cestovného ruchu v regiónoch,
- zlepšenie stavebno-technického stavu a vybavenia kultúrnych pamiatok a kultúrnej infraštruktúry v regiónoch, intenzívnejšie využívanie národných kultúrnych pamiatok, historických lokalít a pamiatkových objektov v regiónoch,
- zlepšenie stavu nevyužívaných objektov a ich využitie pre rozvoj miestnych komunít,
- zlepšenie dostupnosti regionálnych turisticky zaujímavých destinácií a zlepšenie informovanosti o nich,
- vytvorenie integrovaných a zosieťovaných produktov cestovného ruchu, konkurencieschopných na národnom i medzinárodnom trhu CR (medzinárodný trh CR – V4 priestor).

Zámer vychádza z príkladov už realizovaných aj plánovaných rozvojových zámerov a produktových línií v jednotlivých oblastiach a zacieľuje všetky okresy Banskobystrického kraja. Predpokladá kombináciu viacerých zdrojov financovania.

Partnermi projektu sú: KOCR Banskobystrický kraj, OOCR na území BBSK, MAS na území BBSK a UMB.

Cestovný ruch v kraji by mal byť rozvíjaný s ohľadom na **udržateľné využívanie kultúrneho dedičstva, ochrany prírody a krajiny**, vzdelávania, kreatívneho priemyslu a iných komunitných a voľnočasových aktivít. Projekty by mali prispieť k tvorbe **ucelených produktov** cestovného ruchu a v budúcnosti naplniť **produktové línie kraja** a jednotlivých destinácií a prispieť k ich udržateľnosti.

Tabuľka: Prehľad oblastí spolupráce v cestovnom ruchu v Banskobystrickom kraji rozvíjaných od roku 2018

Rozvoj destinácií	Regionálne pulty a produkty	Cyklo-turistika	Strategické plánovanie	Destinačný marketing	Cestovná kancelária
Rozvojové zámery – poradenstvo, výber, medializácia, monitoring	Fyzické pulty	Obnova cykloturistického značenia	Príprava a realizácia prieskumov a analýz	Destinačný branding	Vývoj zážitkov
Vyhľadávanie externého financovania rozvojových potrieb	Virtuálne pulty– e-shop (nákup, predaj)	Budovanie cykloturistickej infraštruktúry	Príprava koncepčných dokumentov	Marketing na domácom trhu – podpora predaja zážitkov CK	Nákup zážitkov
Vzdelávanie personálu OOCR a členov OOCR	Popularizácia regionálnej produkcie a regionálneho značenia	Popularizácia cykloturistiky	Práca s dátami – GIS analýzy	Marketing na zahraničných trhoch	Predaj zážitkov (B2B a B2C)
Strategické projekty (Osrblie, Gotické kostolíky a i.)	Metodická podpora regionálneho značenia	Cyklobusy			B2B marketing
Pracovné skupiny		Pracovné skupiny		Pracovné skupiny	Pracovné skupiny
Rozvojové aktivity v Banskobystrickom kraji realizované prostredníctvom spolupráce a partnerstva RABBSK, n. o., a BBSK s oblastnými organizáciami v cestovnom ruchu				Aktivity KOCR Banskobystrický kraj Turizmus	

Udržateľné využívanie kľúčového kultúrno-historického a prírodného potenciálu v ponuke cestovného ruchu

V rámci investičných aktivít kultúrnych inštitúcií v zriaďovateľskej pôsobnosti BBSK sa prioritne plánuje:

- obnova nevyužívanej **NNKP Remeselníckeho domu a mangľovne,**
- obnova s cieľom znižovania energetickej náročnosti **Divadla J. G. Tajovského** vo Zvolene,
- aktivity nadväzné na vybudovanie **Domu knihy Litterra v Revúcej.**

Tabuľka: Tvorba ponuky v kultúrno-poznávacom cestovnom ruchu

Výber oblastí rozvojového potenciálu (viac návrh PHSR BBSK na roky 2022 až 2030)	SPR BB - BR		SPR BŠ- ZC- ZH			SPR DT-KA-ZV			SPR LC-PT-VK			SPR RA-RS	
okres →	BB	BR	BŠ	ZC	ZH	DT	KA	ZV	LC	PT	VK	RA	RS
Hrady/ zámky/ kaštiele													
Pohronská hradná cesta (s ucelenou ponukou produktov)	✓		✓	✓	✓			✓					
Južné hrady a kaštiele prihraničia (v štádiu mapovania alebo sieťovania)							✓		✓		✓		
Cesta Márie Széczy (v štádiu mapovania a/alebo sieťovania)									✓			✓	✓
Technické (industriálne) dedičstvo													
Coburgovská železná cesta Horehroním (v rozvoji)		✓											
Železná cesta Gemerom (v štádiu mapovania a/alebo sieťovania)												✓	✓
Cesta medi, Európska Fuggerovská cesta (v rozvoji), iné technické pamiatky a lokality spojené s históriou baníctva.	✓		✓	✓	✓								
Cesta skla (v štádiu mapovania a/alebo sieťovania)									✓	✓			

Výber oblastí rozvojového potenciálu (viac návrh PHSR BBSK na roky 2022 až 2030)	SPR BB - BR		SPR BŠ- ZC- ZH			SPR DT-KA-ZV			SPR LC-PT-VK			SPR RA-RS	
okres →	BB	BR	BŠ	ZC	ZH	DT	KA	ZV	LC	PT	VK	RA	RS
Zážitkové vlaky (s ucelenou ponukou)	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓		✓	✓
UNESCO Banská Štiavnica (s ucelenou ponukou produktov)			✓										
Kreatívne odvetvia													
Literárna cesta (v štádiu mapovania a/alebo sieťovania)												✓	✓
Iná destinačná ponuka založená na významných literárnych osobnostiach (A. Sládkovič, D. Skutecký a i.)	✓	✓	✓			✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓
Slnečná cesta Czontváry (v štádiu mapovania a/alebo sieťovania)									✓				
Život a dielo architekta L. E. Hudeca (s ucelenou ponukou Mesta BB)	✓		✓		✓								
Sakrálne pamiatky													
Gotická cesta a Európske kultúrne dedičstvo (Nástenné stredoveké maľby Gemera a Malohontu)												✓	✓
Pútnické trasy spojené so sakrálnym alebo iným významným dedičstvom (Barborská cesta a Svätojakubská cesta)	✓	✓	✓	✓	✓			✓					
SNP a vojenská história	✓	✓		✓	✓							✓	✓

Tabuľka: Tvorba ponuky v cestovnom ruchu zameranej na udržateľnosť významného prírodného dedičstva (najmä prírodného/ekologického cestovného ruchu)

Výber oblastí rozvojového potenciálu (viac návrh PHSR BBSK na roky 2022 až 2030)	SPR BB - BR		SPR BŠ- ZC- ZH			SPR DT-KA-ZV			SPR LC-PT-VK			SPR RA-RS	
okres →	BB	BR	BŠ	ZC	ZH	DT	KA	ZV	LC	PT	VK	RA	RS
Veľkoplošné chránené územia (NP a CHKO) a geoparky													
Národný park Nízke Tatry (vrátane aktivít spojených s Akčným plánom udržateľného rozvoja lokality Kráľová Hoľa)	✓	✓											
Národný park Muránska planina (vrátane aktivít spojených s realizáciou Stratégie rozvoja udržateľného cestovného ruchu do roku 2030)		✓										✓	✓
Národný park Veľká Fatra	✓												
CHKO Štiavnické vrchy (najmä udržateľnosť významného prírodného a kultúrneho dedičstva a koordinácia zámerov)			✓	✓	✓								
Banskobystrický geopark	✓	✓				✓							
Banskoštiavnický geopark			✓	✓	✓								
UNESCO Geopark Novohrad-Nógrád									✓				✓
Významné prírodné lokality a produkty v prírodnom CR (vrátane jaskýň a produktov pozorovania nočnej oblohy mimo VCHÚ a geoparkov)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Spoznávanie prírody spojené s pohybom na trasách	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓

Tabuľka: Rozvoj trás pre udržateľné športovo-rekreačné využívanie územia (vrátane prírodného prostredia)

Výber oblastí rozvojového potenciálu (viac návrh PHSR BBSK na roky 2022 až 2030)	SPR BB - BR		SPR BŠ- ZC- ZH			SPR DT-KA-ZV			SPR LC-PT-VK			SPR RA-RS	
okres →	BB	BR	BŠ	ZC	ZH	DT	KA	ZV	LC	PT	VK	RA	RS
Cykloturistika	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Rekreačné bežecké lyžovanie	✓	✓	✓	✓	✓	✓						✓	
Konské putovanie a konská turistika	✓	✓				✓			✓	✓		✓	✓
Vodná turistika (splavovanie v prírode) /Hron, Ipeľ, Muráň, Slaná/	✓	✓		✓	✓			✓	✓	✓	✓	✓	✓

2. DeKáč – centrum kultúry, vedy a inovácií

Tento projekt spája miestnu a regionálnu samosprávu s cieľom zrevitalizovať brownfield v širšom centre mesta Banská Bystrica a vrátiť mu pôvodnú verejno-spoločenskú funkciu. Budova bývalého Domu kultúry v majetku dvoch samospráv, mesta Banská Bystrica a BBSK, bude slúžiť pre potreby občanov mesta Banská Bystrica, obyvateľov kraja aj návštevníkov mesta. Objekt sa stane moderným centrom pre umenie, kultúru, vedu a výskum. Materiálové riešenie fasád a interiéru, ako aj technologické zabezpečenie prevádzky a realizovaný ekologický koncept budovy budú reprezentovať citlivý prístup k rekonštrukcii objektov umeleckej hodnoty za súčasného reflektovania enviroprístupov 21. storočia.

Komplementárne projektové zámery partnerov:

1. Bábkové divadlo na Rázcestí: Interiérové a technické vybavenie
2. Krajská hvezdáreň a planetárium M. Hella v Žiari nad Hronom: Expozícia vedeckého parku a hvezdárne, technické vybavenie
3. Verejná knižnica Mikuláša Kováča: Interiérové vybavenie knižnice
4. Regionálne inovačné centrum BBSK

3. Regionálne inovačné centrum BBSK – nástroj regionálnej inovačnej politiky na podporu talentov, akceleráciu inovácií a udržateľný rozvoj

Opis problému:

- absencia regionálnej inovačnej politiky/stratégie,
- slabá úroveň spolupráce firiem v regióne s výskumno-vývojovými pracoviskami,
- nízka mieru inovácií v regióne,
- nedostatočné zapojenie študentov do výskumno-vývojových aktivít kraja.

Prínosy a dosahy projektu:

- Vybudovaný funkčný inovačný ekosystém v kraji, ktorý bude podporovať tvorbu pridanej hodnoty, rast a rozvoj podnikania, rozvoj a komercializáciu výsledkov R&D, lepšiu uplatniteľnosť na pracovnom trhu v zmysle inteligentnej špecializácie, rast zamestnanosti a zamestnanosti s vyššou pridanou hodnotou, vyššiu atraktivitu BBSK ako miesta pre život.
- Regionálne inovačné centrum BBSK bude miestom, kde aktéri nájdu informácie, kontakty, portfólio služieb, expertov a nástrojov k rozvoju ich zámerov.
- Vybudovaný systém podpory tvorivosti a podnikavosti ľudí, ktorý bude motivovať k štúdiu a podnikaniu v oblasti STEM (veda, technológie, konštrukčná a inžinierska činnosť, matematika), podporovať rozvoj digitálnych zručností cez nástroje ako Innolabb, mobilný Innolabb, Centrum pre kreatívne technológie. Týmto vytvorí priestor na zážitkové vzdelávanie, popularizáciu vedy a techniky, podporu pochopenia významu podnikavosti a inovácií pre budovanie a rozvoj (spoločensky, vedecky) uvedomelej a proinovatívne orientovanej generácie, zastavenie odlevu mozgov z kraja, zvýšenie atraktivity kraja a následnú tvorbu miest s vyššou pridanou hodnotou.
- Vybudovaný systém sieťovania aktérov inovačného ekosystému formou spolupráce, partnerstiev, tvorby politík v rámci vytvorenej Inovačnej platformy, ďalej formou prepájania podpory poskytovanej na národnej úrovni sprevádzajú podnikateľské subjekty v ich raste, v ich rozvoji a vytvárajú možnosti rastu a komercializácie inovácií v prepojení na samosprávy v kraji.

Spolupráca a partnermi z kraja:

Regionálne inovačné centrum BBSK bude aktívne spolupracovať najmä s týmito kľúčovými aktérmi inovačného ekosystému kraja: mesto Banská Bystrica, mesto Zvolen, Univerzita Mateja Bela, Technická univerzita Zvolen, Ústav materiálov a mechaniky strojov SAV, detašované pracovisko INOVAL, Centrum rozvoja inovácií Lučenec.

Komplementárne projektové zámery partnerov:

1. Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici: Univerzitný IKT inkubátor
2. Technická univerzita vo Zvolene: Centrum eko a geoinformatiky (CEGI)
3. Technická univerzita vo Zvolene: Pro Lignum
4. Národné lesnícke centrum: LignoTech – Living Lab pokročilých technológií Centra excelentnosti LignoSilva
5. Mesto Zvolen – Centrum voľného času Domino: Interaktívne vzdelávacie centrum a lab pre podporu celoživotného vzdelávania
6. CRI Lučenec: Futuregion centrum – excelentné priemyselné aplikácie a odborné vzdelávanie na juhu BBSK

4. Krajské envirocentrá – nástroj na podporu samospráv pri riešení environmentálnych problémov a zvyšovanie environmentálneho povedomia širokej verejnosti

Opis problému:

- **Obmedzené kapacity samospráv na výkon ochrany životného prostredia** a riešenia environmentálnych problémov, ktoré sú jej dané zákonom (čistenie odpadových vôd, nakladanie s odpadmi, adaptácia na zmenu klímy, územné plánovanie, správa a údržba zelene a pod.).
- Nízke environmentálne povedomie širokej verejnosti.

Prínosy a dosahy projektu:

- Budú vytvorené **odborné kapacity, ktoré budú samosprávam poskytovať odbornú pomoc** pri hľadaní udržateľných a dlhodobých riešení vrátane právnej pomoci, pomoci s prípravou projektových žiadostí, optimalizácie miestnych daní a poplatkov, prípravou osvetových programov pre obyvateľov a pod. Očakávaným prínosom projektu je **zníženie nákladov obcí** na prípravu projektov a zvýšená miera ich úspešnosti, **vyriešenie environmentálnych problémov**, **zníženie zaťaženie rozpočtu obcí** a zlepšenie kvality života obyvateľov.

- Svojimi aktivitami **zvýši environmentálne povedomie širokej verejnosti** a vytvorí kvalitné prostredie na **trávenie voľného času obyvateľov**. Očakávaným výsledkom je zvýšenie záujmu obyvateľov o svoje životné prostredie, jeho ochranu a zodpovedné správanie.

Vzhľadom na to, že je potrebné vytvoriť kapacity, ktoré budú flexibilne riešiť potreby samospráv v celom kraji, je v dlhodobom horizonte naplánované vytvorenie siete 5 envirocentier (jedno v každom strategicko-plánovacom regióne).

Komplementárne projektové zámery

- Návštevnícke centrá v chránených územiach BBK v gescii ŠOP SR
- Všetky projektové zámery v oblasti životného prostredia, pri príprave ktorých môžu byť využité služby komplexnej podpory poskytované envirocentrami (napr. v oblasti čistenia odpadových vôd, odpadového hospodárstva, adaptačných opatrení a pod.) a ktorých realizáciu môže táto asistencia podporiť.

5. Koordinácia Centier integrovanej sociálno-zdravotnej starostlivosti

Opis problému:

- Demografické zmeny – starnutie obyvateľstva, nižšia pôrodnosť.
- Odlev mladých ľudí za pracovnými príležitosťami do rozvinutejších regiónov a do zahraničia.
- Počet obyvateľov v BBSK v dôchodkovom veku prevyšuje 100 000, čo predstavuje jeden z najvyšších absolútnych počtov seniorov v slovenských regiónoch.
- Podiel obyvateľov starších ako 65 rokov v BBSK výrazne prevyšuje celoštátny priemer.

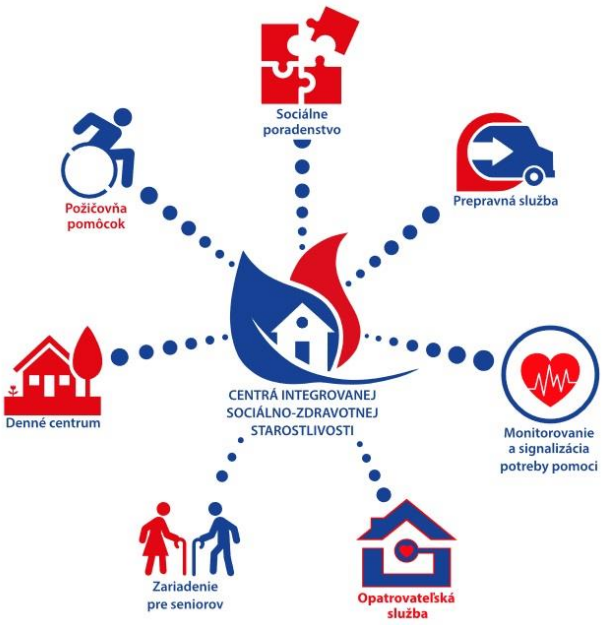
- Počet miest v zariadeniach pre seniorov v prepočte na obyvateľa nad 80 rokov veku je druhý najnižší na Slovensku.
- V BBSK je výrazný nedostatok terénnych a ambulantných sociálnych služieb, napríklad opatrovateľskú sociálnu službu v domácnosti má z 516 obcí zaregistrovanú len 145 samospráv.
- Najproblematickejšie je zabezpečenie služieb pre seniorov v odľahlých oblastiach kraja, kde sa zväčša nachádzajú malé obce s nedostatočnými kapacitami.

Situácia po realizácii projektu: zvýšenie pokrytia územia BBSK terénnymi sociálnymi službami z 28 % na 60 %

Na lokálnej, mikroregionálnej úrovni vzniknú dlhodobo udržateľné **Centrá integrovanej sociálno-zdravotnej starostlivosti** (predbežný záujem prejavilo **21 funkčných zoskupení obcí**), prostredníctvom ktorých budú v domácnostiach občanov saturované ich potreby na území niekoľkých spolupracujúcich obcí združených vo funkčných mikroregiónoch.

Tieto centrá budú na základe potreby zabezpečovať pre občanov v seniorskom veku a občanov so zdravotným postihnutím sociálne poradenstvo, opatrovateľskú službu, preventívne služby monitorovania a signalizácie potrebnej podpory pomocou IKT zdravotníckych technológií, prepravnú službu, požičiavanie pomôcok.

Budú im pomáhať pri sprostredkovaní umiestnenia do ambulantnej alebo pobytovej sociálnej služby. Zároveň budú koordinovať potreby občanov v oblasti zdravotnej starostlivosti. V prípade potreby budú osamelým seniorom a občanom so zdravotným postihnutím pomáhať pri sprostredkovaní domácej ošetrovateľskej starostlivosti, zabezpečení zdravotnej starostlivosti u ambulantných poskytovateľoch zdravotnej starostlivosti. V rámci centier sa budú realizovať aj preventívne aktivity, či už v oblasti zdravia, ale aj bezpečného života seniorov a ďalších zraniteľných skupín obyvateľstva.

- **Metodicko-koordinačné centrum na podporu regionálnych Centier integrovanej sociálno-zdravotnej starostlivosti na úrovni kraja:** Pomáha mikroregiónom pri príprave žiadostí o NFP na vznik Centier integrovanej sociálno-zdravotnej starostlivosti.

- Metodicky riadi implementáciu aktivít projektu na úrovni mikroregiónov, dohliada a superviduje praktický výkon sociálnych a zdravotných služieb poskytovaných v rámci centier integrovaných služieb.
- Dohliada na implementáciu aktivít v súlade s metodikou.
- Zabezpečuje aktivity na zvyšovanie kvality poskytovaných služieb v centrách integrovaných služieb (vzdelávanie, supervízie).
- Zbiera a vyhodnocuje dáta o poskytovaní integrovaných sociálno-zdravotných služieb.
- Pomáha mikroregiónom pri príprave a realizácii investičných projektov.

6. Program prípravy lekárov z tretích krajín do ambulancií

Opis problému:

Viac ako 30 % všeobecných lekárov pre dospelých a pre deti a dorast v Banskobystrickom kraji je vo veku nad 65 rokov. Lekárov, ktorí sa rozhodnú ukončiť svoju činnosť najmä v lokalitách mimo hlavných aglomerácií, nedokáže Úrad BBSK nahradiť. V dôsledku toho vznikajú na mape kraja biele miesta, kde primárna zdravotná starostlivosť pre občanov prestáva byť geograficky a časovo dostupná.

Cieľ projektu: 50 lekárov z tretích krajín po zapojení do programu vykonáva prax v Banskobystrickom kraji

Cieľom je zabezpečiť pre občanov kraja základnú zdravotnú starostlivosť a zlepšiť dostupnosť zdravotnej starostlivosti vo všetkých lokalitách BBSK vrátane oblastí mimo hlavných aglomerácií. Realizáciou projektového zámeru sa vytvorí systém motivačných nástrojov pre absolventov medicíny z tretích krajín, ktoré im uľahčia proces prípravy tak, aby mohli na Slovensku vykonávať lekárske povolanie. Realizácia projektu vytvára predpoklady na udržanie siete primárnej zdravotnej starostlivosti v kraji, aby nedošlo k zhoršeniu prístupu k zdravotnej starostlivosti.

7. Integrovaný prístup k rozvoju vylúčených komunít v Banskobystrickom kraji

Opis problému:

- Občania rómskej národnosti tvoria 12,5 % z celkovej populácie v BBSK, ide o tretie najvyššie zastúpenie MRK v rámci všetkých krajov.
- MRK sú koncentrované najmä v menej rozvinutých oblastiach na juhu a juhovýchode regiónu, čo naznačuje, že medzi umiestnením menšinových komunít a vzorcami územného rozvoja existuje vzájomná súvislosť.
- V Banskobystrickom kraji je najvyšší počet obcí, kde Rómovia tvoria väčšinu obyvateľstva, tieto obce sú zväčša veľmi malé.
- Banskobystrický kraj čelí inej špecifickej výzve – potrebe integrovať množstvo malých a odľahlých rómskych komunít.

Ciele projektu:

1. V spolupráci s partnermi integrovať dobrú prax zo súčasne implementovaných národných projektov do jedného celku cez podporu jednotlivca a rodiny s dôrazom na dôležité životné medzníky, a to v období rodičovstva, vzdelávania a hľadania zamestnania.

2. Zlepšiť životné podmienky občanov z vylúčených komunít so zameraním na základné životné potreby (prístup k vode, kanalizácia, zvýšenie kvality bývania, degetoizácia, desegregácia) a dosiahnutie pozitívnejších postojov majoritného obyvateľstva vo všetkých oblastiach života.

Partneri projektu:

1. SOCIA – nadácia na podporu sociálnych zmien
2. Rozvojová agentúra BBSK, n. o. – partner pre oblasť sociálneho podnikania a rozvoja pracovných zručností
3. Inštitút aktívneho bývania, n. o. – partner pre plánovanie rozvoja infraštruktúry obcí

8. Integrované centrum podpory sociálnej ekonomiky

Projekt je pokračovaním a rozšírením aktivít Rozvojovej agentúry BBSK, n. o., v oblasti podpory sociálnej ekonomiky. Cieľovými skupinami sú existujúce registrované sociálne podniky, uchádzači o štatút registrovaného sociálneho podniku a samosprávy.

Opis problému: Južné okresy kraja zápasia s najvyššou nezamestnanosťou na Slovensku, pričom veľkú časť nezamestnaných tvoria dlhodobo nezamestnaní. Navyše časť nezamestnaných ani nie je evidovaná na úradoch práce. Tieto skupiny obyvateľov si ťažko hľadajú pracovné príležitosti práve v dôsledku ich sociálnych, kvalifikačných, demografických či iných znevýhodnení.

Cieľom projektu je zabezpečenie konkurencieschopnosti a udržateľnosti sociálnych podnikov v kraji s cieľom zníženia nezamestnanosti znevýhodnených a zraniteľných osôb.

Projekt bude zameraný na **poskytovanie inštitucionálnej a terénnej podpory existujúcim sociálnym podnikom**, samosprávam a záujemcom o získanie štatútu o RSP v oblastiach: projektový manažment, právne poradenstvo, poradenstvo v oblasti účtovníctva, daní, VO, aktuálnych možností financovania a iných podporných aktivít v oblasti sociálnej ekonomiky. Cieľom je tiež zvyšovanie povedomia o sociálnom podnikaní a sprostredkovanie služieb a produktov sociálnych podnikov verejnému, súkromnému a sociálnemu sektoru.

Komplementárne projektové zámery: národný projekt Inštitút sociálnej ekonomiky (realizovaný)

9. Regionálna platforma odborného vzdelávania

Projekt bude ďalšou fázou aktuálne krajom realizovaného národného projektu *Posilnenie regionálneho riadenia v oblasti odborného vzdelávania a prípravy smerom k zlepšeniu kvality, atraktivity a vyššej orientácii na trh práce v Banskobystrickom kraji*, v rámci ktorého kraj otvoril 13 regionálnych centier kariéry v BBSK v každom okresnom meste kraja, vytvoril platformu pre odborné vzdelávanie, inovuje školské vzdelávacie programy, vzdeláva učiteľov a iné.

Cieľom projektu je pokračovanie regionálnych centier kariéry v BBSK v každom okresnom meste kraja; vzdelávanie pedagogických a odborných zamestnancov; posilnená platforma pre odborné

vzdelávanie; aplikovanie pilotne overených foriem vzdelávania dostupných pre všetky skupiny žiakov vrátane žiakov z málo podnetného prostredia a zo znevýhodnených skupín, ako i žiakov zo škôl s vyučovacím jazykom národnostných menšín.

Partneri: vybrané stredné odborné školy v zriaďovateľskej pôsobnosti kraja s potenciálom rozvoja a rastu. Prioritu majú školy vybrané v rámci Iniciatívy Catching-up Regions (Dobiehajúce regióny).

Komplementárne projektové zámery: investície do infraštruktúry a nákupov strojov a zariadení v krajských stredných odborných školách s cieľom modernizovať odborné vzdelávanie pre potreby trhu práce.

10. Centrá práce s mládežou v BBSK

Projekt bude ďalšou fázou aktuálne Rozvojovou agentúrou BBSK realizovaného národného projektu *Overenie modelu centier práce s mládežou v BBSK,* v rámci ktorého bolo otvorených 7 centier v okresných mestách kraja.

Hlavným cieľom projektu je posilniť komplexný prístup práce s mládežou aplikovaním výsledkov regionálnej štúdie uplatniteľnosti modelu centier práce s mládežou ako nástroja predchádzania upadnutiu do statusu NEET a rozvoja osobnosti mládeže pre plnohodnotné začlenenie sa do spoločnosti a na trh práce. Centrá pre podporu práce s mládežou ponúkajú efektívnu a kvalitnú podporu rozvoja osobnosti mládeže prostredníctvom neformálneho zážitkového vzdelávania, poskytovaním komplexných poradenských služieb (sociálne, psychologické, kariérové poradenstvo, koučing, mentoring a iné.), spoluprácou a prepájaním inštitúcií a organizácií zameraných na prácu s mládežou v regióne.

11. Otvorený kraj

Cieľom projektu je podpora strategicko-analytických kapacít samospráv v kraji, ktoré budú riadiť integrovaný rozvoj regiónu na základe analytických a dátových podkladov v súlade s princípmi otvoreného vládnutia, posilnenie existujúcich kapacít integrovaného rozvoja zahrňujúce strategicko–analytické a dátové kapacity na ÚBBSK a v regióne Banskobystrického kraja a koordinačná a metodická podpora týchto kapacít v regiónoch zo strany ÚBBSK.

Partneri: strategicko-plánovacie regióny, regionálne združenia miest a obcí a miestne samosprávy v BBSK

Tabuľka 1: Kľúčové projekty VÚC BB a ich prepojenie na Strategické ciele PHSR BBSK 2022 – 2030

P.č.	Názov kľúčového projektu VÚC BB	Priorita 1			Priorita 2	Priorita 3			Priorita 4	
		1.1	1.2	1.3	2.1	3.1	3.2	3.3	4.1	4.2
1	Rozvoj udržateľného cestovného ruchu v destináciách BB kraja do roku 2030			✓						
2	DeKáč – centrum kultúry, vedy a inovácií (Dom kultúry BB)	✓						✓		
3	Regionálne inovačné centrum BBSK	✓	✓			✓				

4	Krajské envirocentrá				✓			✓		
5	Koordinácia Centier integrovanej sociálno-zdravotnej starostlivosti						✓			
6	Program prípravy lekárov z tretích krajín do ambulancií						✓			
7	Integrovaný prístup k rozvoju vylúčených komunít v Banskobystrickom kraji				✓		✓	✓		
8	Integrované centrum podpory sociálnej ekonomiky		✓				✓			
9	Regionálna platforma odborného vzdelávania	✓				✓				
10	Centrá práce s mládežou v BBSK	✓				✓	✓			
11	Otvorený kraj	✓						✓		

Priority a strategické ciele PHSR BBSK 2022 – 2030 uvedené v Tabuľke 1:

Priorita 1: Konkurencieschopná a udržateľná ekonomika

1.1 Zvýšiť inovačnú výkonnosť, produktivitu a pridanú hodnotu regionálnej ekonomiky
1.2 Zlepšiť udržateľnosť a odolnosť regionálnej ekonomiky
1.3 Zvýšiť príjmy z cestovného ruchu a zamestnanosť prostredníctvom rozvoja udržateľného cestovného ruchu

Priorita 2: Zelený kraj

2.1 Zabezpečiť efektívnu ochranu a obnovu všetkých zložiek životného prostredia s dôrazom na zmiernenie zmeny klímy a zvýšenie odolnosti kraja na jej nepriaznivé prejavy

Priorita 3: Zdravá, súdržná a vzdelaná spoločnosť

3.1 Zvýšiť podiel obyvateľov s vyššou úrovňou dosiahnutého vzdelania a životných zručností

3.2 Zvýšiť kvalitu a dostupnosť služieb pre aktívne začlenenie zraniteľných skupín obyvateľstva v kraji

3.3 Budovať aktívne, odolné a udržateľné komunity v mestách aj na vidieku

Priorita 4: Prepojený kraj

4.1 Dobudovať a obnoviť dopravnú infraštruktúru prepojenú na nadradenú cestnú a železničnú sieť
4.2 Podporiť rozvoj udržateľnej mobility

Tabuľka 2: Zdroje financovania projektov

Zdroje financovania z Európskych štrukturálnych a investičných fondov (EŠIF) a Plánu obnovy						
P.č.	**Názov kľúčového projektu VÚC BB**	**EŠIF – IÚS**	**EŠIF – dopytová výzva/národný projekt**	**EŠIF – alokácia pre MRK**	**EŠIF – FST 7 vybraných okresov**	**Plán obnovy**

1	Rozvoj udržateľného cestovného ruchu v destináciách BB kraja do roku 2030	✓			✓	✓
2	DeKáč – centrum kultúry, vedy a inovácií (Dom kultúry BB)	✓				
3	Regionálne inovačné centrum BBSK	✓			✓	
4	Krajské envirocentrá	✓			?	
5	Koordinácia Centier integrovanej sociálno-zdravotnej starostlivosti	✓	✓			✓
6	Program prípravy lekárov z tretích krajín do ambulancií	✓				✓
7	Integrovaný prístup k rozvoju vylúčených komunít v Banskobystrickom kraji	✓		✓		
8	Integrované centrum podpory sociálnej ekonomiky	✓			?	
9	Regionálna platforma odborného vzdelávania	✓	?		✓	
10	Centrá práce s mládežou v BBSK		✓			
11	Otvorený kraj	✓				

Vybrané projekty, opatrenia a aktivity Strategicko-plánovacích regiónov BBSK

V každom strategicko-plánovacom regióne vznikla k**ooperačná rada** ako inštitucionálny mechanizmus pre definovanie územných cieľov prostredníctvom Integrovanej územnej stratégie (ďalej IÚS). Kooperačné rady jednotlivých SPR sa zriadili s cieľom prípravy, implementácie, monitorovania a hodnotenia IÚS na území SPR. Predstavujú dobrovoľné platformy územnej spolupráce sociálno-ekonomických partnerov v oblasti hospodárskeho, sociálneho a územného rozvoja na území konkrétneho SPR. Kooperačné rady v tejto chvíli nemajú právnu subjektivitu a nemajú úlohy prislúchajúce orgánom verejnej a štátnej správy.

Každá kooperačná rada si ustanovila rôzny počet tematických pracovných skupín (TPS). Členovia tematických pracovných skupín reprezentujú odborníkov a zástupcov v oblasti, na ktorú sa zameriava TPS, pochádzajúcich z SPR a poznajúcich situáciu v SPR. Členstvo v tematickej pracovnej skupine je dobrovoľné. V procese prípravy IÚS BBSK tematické pracovné skupiny pripravili SWOT analýzy a vízie do roku 2030 pre oblasť zamerania konkrétnej tematickej pracovnej skupiny. Diskutovali o problémoch v SPR a ich príčinách. Snažili sa identifikovať projekty, v ktorých by využili silné stránky, potenciál SPR na odstránenie slabých stránok. Brali pritom do úvahy aj príležitosti a hrozby z vonkajšieho prostredia. Snažili sa tiež identifikovať nositeľov týchto projektov. Kooperačné rady SPR boli pravidelne informované o výstupoch TPS.

Výstupy TPS boli podkladom na spracovanie analytickej aj strategickej časti PHSR BBSK a tvoria prílohu Programovej časti PHSR. Sú dostupné tu: Výstupy_TPS_SPR

V nasledujúcej časti uvádzame:

- výber aktivít (skupín projektov), na ktorých sa zhodli kooperačné rady ako na prioritných v svojom SPR;
- poradie kľúčových projektov VÚC BB podľa ich dôležitosti v jednotlivých SPR;
- konkrétne projekty, ktoré boli navrhnuté kooperačnými radami v decembri 2021 ako projekty nadlokálneho významu dôležité z hľadiska celých SPR.

SPR okresov Lučenec, Veľký Krtíš a Poltár

Kooperačná rada vybrala na svojom zasadnutí 6. 12. 2021 tieto skupiny projektov ako prioritné pre SPR **okr. Lučenec, Veľký Krtíš a Poltár:**

Prioritné skupiny projektov	Počet projektov	Celková suma
Adaptácia na zmenu klímy	29	7 901 000 €
Verejné kanalizácie a vodovody /budovanie/rekonštrukcia/+ ďalšia infraštruktúra	86	74 057 480 €
Centrá vedy, výskumu a inovácie	8	47 238 000 €
Cestná infraštruktúra- cyklotrasy a iné trasy, MDI, mobilita a doprava	119	456 646 200 €
Občianska infraštruktúra	59	12 856 423 €
Znižovanie energetickej náročnosti verejných budov a verejných priestorov	109	123 917 111 €
Školská infraštruktúra a vzdelávanie	18	39 040 893 €
Sociálne služby a zariadenia	41	43 857 112 €

Prioritné skupiny projektov	Počet projektov	Celková suma
Zvýšenie zamestnanosti	30	123 917 111 €
Investície do odpadového hospodárstva	38	8 946 988 €
Nájomné byty	11	10 753 506 €
Kultúrne a prírodne dedičstvo – rozvoj CR, komunitný rozvoj, NKP	21	3 635 088 €
Ostatná kultúra a športová infraštruktúra	62	49 722 968 €

**sumy zahŕňajú iba projekty s rozpočtom, približne 42 % projektov nemá uvedený rozpočet*

Kľúčové projekty VÚC BB v poradí dôležitosti

Projekty VÚC- celý kraj
1. Rozvoj integrovanej mobility v BBSK
2. Centrum služieb dlhodobej sociálno-zdravotnej starostlivosti o seniorov
3. Inštitucionálna a marketingová podpora rozvoja nosného endogénneho potenciálu kraja a jeho produktov v hlavných produktových líniách
4. Opatrenia na adaptáciu zmeny klímy a budovanie a rekonštrukcia infraštruktúry /vodovody a kanalizácie

Poznámka: 1 = najdôležitejšie, 3 = najmenej dôležité, 4 = doplnenie.

- **Vybrané projekty v území s podporou kooperačnej rady SPR:** Skvalitnenie podmienok pre trh práce – Priemyselný park/PP/ Juh Lučenec

- Modernizácia podmienok pre voľný čas a podporu zdravia v regióne: Výstavba regionálnej plavárne
- Zvýšenie energetickej efektívnosti verejných budov: Komplexná rekonštrukcia verejnej budovy spoločnej úradovne
- Zabezpečenie sociálnych služieb v regióne: Stredisko sociálnych služieb
- Zlepšenie obslužnosti rozvojových území priemyselných parkov a vylúčenie tranzitnej dopravy z centra mesta: Vybudovanie obchvatu Lučenec – Preložka 1/75
- Regionálne inovačné centrum s prepojením na akademickú, výskumnú a komerčnú sféru
- Envirocentrum Kráľovský Vŕšok + Envirocentrum Lučenec
- Dobudovanie a zlepšenie kultúrnej infraštruktúry v regióne
- Podpora budovania inteligentných miest: Komplexná rekonštrukcia verejného osvetlenia
- Geopark Novohrad Nógrad
- Veľkokrtíšska vínna cesta
- Vybudovanie spojovacej cesty Nové Hony /I/50-Poltár/II/595/ v dĺžke cca 10 km pre napojenie poltárskeho regiónu na navrhovanú rýchlostnú cestu R2
- Cesta skla
- Južné hrady a kaštiele pohraničia
- Literárna cesta/Literatúra
- Slnečná cesta Czontváry
- História baníctva

SPR Gemer – Malohont (okresy Rimavská Sobota a Revúca)

Kooperačná rada vybrala na svojom zasadnutí 2. 12. 2021 tieto skupiny projektov ako prioritné pre SPR Gemer – Malohont:

Označenie skupiny projektov/ projekty	Počet projektov	Celková suma
Adaptácia na zmenu klímy	6	740 000 €
Budovanie/rekonštrukcia verejných vodovodov + ďalšia infraštruktúra (vodojemy a pod.)	14	2 054 346 €
Cyklotrasy, iné trasy a MDI	11	3 330 000 €
Iné služby v CR	8	5 195 000 €
Investície do odpadového hospodárstva (samosprávy)	10	1 560 000 €
Kultúrne a prírodné dedičstvo_NKP_CR	5	3 000 000 €
Kultúrne a prírodné dedičstvo_NKP_komunitný rozvoj	7	12 503 375 €
Mobilita a doprava	40	10 145 000 €
Nájomné byty	5	3 950 000 €
Nízkoemisná doprava – cyklodoprava	4	2 300 000 €
Občianska infraštruktúra	12	534 000 €
Obehové hospodárstvo	5	48 000 000 €
Ostatná kultúra – komunitný rozvoj (lokálne domy kultúry, amfiteátre a i.)	5	1 200 000 €
Otvorené nenáročné športoviská	9	2 395 000 €
Podpora spolupráce v regióne	2	-
Pozemkové úpravy	3	3 050 000 €
Sociálne služby	12	2 396 441 €
Sociálne zariadenia	15	3 325 500 €
Verejné kanalizácie a ČOV (budovanie/rekonštrukcia)	22	32 080 000 €
Znižovanie energetickej náročnosti verejných budov a	66	31 932 216 €

**sumy zahŕňajú iba projekty s rozpočtom, približne 42 % projektov nemá uvedený rozpočet*

Projekty VÚC – kľúčové projekty BBSK v poradí dôležitosti:

Projekty VÚC – celý kraj
1. Rozvoj integrovanej mobility v BBSK
2. Posilnenie regionálneho riadenia v oblasti odborného vzdelávania a prípravy smerom k zlepšeniu kvality, atraktivity a vyššej orientácii na trh práce v Banskobystrickom kraji
3. Zriadenie 15 ambulancií a ich personálne obsadenie, výstavba moderných pavilónov v nemocniciach Žiar nad Hronom, Rimavská Sobota a Zvolen
4. Centrum služieb dlhodobej sociálno-zdravotnej starostlivosti o seniorov

Vybrané projekty v území s podporou kooperačnej rady SPR:

- Envirocentrum Jelšava
- Rekonštrukcia plavárne Rimavská Sobota
- Geotermálny vrt – pre RO Kurinec a centrálny zásobník tepla
- Centrum odpadového hospodárstva Hnúšťa
- Rozvoj Huculskej magistrály
- Revúca – Vybudovanie kvalitného zázemia služieb pre rozvoj kongresového CR v regióne
- Revúca - Vybudovanie komplexného otvoreného športoviska pre aktívne trávenie voľného času obyvateľov regiónu, detí a mládeže a medzigeneračné stretávanie aj rozvoj cestovného ruchu

SPR Stred (okresy Zvolen, Detva, Krupina)

Prioritné skupiny projektov podľa výstupov kooperačnej rady z 8. 12. 2021.

Označenie skupiny projektov/projekty	Počet projektov	Celková suma
Verejné kanalizácie a ČOV (budovanie/rekonštrukcia)	42	30 210 720 €
Investície do odpadového hospodárstva (samosprávy)	23	6 295 803 €
Občianska infraštruktúra	35	18 363 783 €
Iné služby v CR	11	32 354 000 €
Sociálne zariadenia	17	13 617 500 €
Znižovanie energetickej náročnosti verejných budov a verejných priestorov	97	29 960 119 €
Cyklotrasy, iné trasy a MDI	20	6 680 000 €
Kultúrne a prírodné dedičstvo CR	3	65 000 €
Mobilita a doprava	89	52 964 473 €
Adaptácia na zmenu klímy	18	13 340 000 €
Ekologizácia vykurovania	3	53 000 000 €
Nízkoemisná doprava – cyklodoprava	9	3 576 867 €
Ostatná kultúra, komunitný rozvoj (lokálne domy kultúry, amfiteátre a i.)	12	4 579 947 €
Školská infraštruktúra	7	6 179 508 €
Zvýšenie zamestnanosti	16	31 400 000 €
Budovanie/rekonštrukcia verejných vodovodov + ďalšia infraštruktúra (vodojemy a pod.)	29	11 452 997 €
Sociálne služby	16	159 666 976 €
Obslužná infraštruktúra pri POI (parkoviská, MDI, oddychové zóny, zázemie)	4	260 000 €
Odstraňovanie envirozáťaží a čiernych skládok	1	40 000 €
Ostatná športová infraštruktúra (plavárne, kúpaliská, štadióny a i.)	10	7 870 000 €
Kultúrne a prírodné dedičstvo_komunitný rozvoj	1	28 000 €
Kultúrne a prírodné dedičstvo_NKP_CR	7	4 795 000 €
Obehové hospodárstvo	7	72 666 000 €
Protipovodňové opatrenia	6	10 868 064 €
Infraštruktúra spojená s internetom	7	155 000 €
Kultúrne a prírodné dedičstvo_NKP_komunitný rozvoj	10	4 367 000 €
Nájomné byty	7	12 300 000 €
Nízkoemisná doprava – elektromobilita	2	260 000 €
Revitalizácia tokov	1	5 000 000 €

**sumy zahŕňajú iba projekty s rozpočtom, približne 42 % projektov nemá uvedený rozpočet*

Projekty VÚC – kľúčové projekty BBSK v poradí dôležitosti:

Projekty VÚC- celý kraj
1. Rozvoj integrovanej mobility v BBSK
2. Regionálne inovačné centrum BBSK
3. Krajské envirocentrá
4. Posilnenie regionálneho riadenia v oblasti odborného vzdelávania a prípravy smerom k zlepšeniu kvality, atraktivity a vyššej orientácii na trh práce v Banskobystrickom kraji

SPR okresov Banská Štiavnica – Žiar n/Hronom – Žarnovica

SPR okr. Banská Štiavnica – Žiar n/Hronom a Žarnovica spracovávajú spoločný strategický dokument. Kooperačná rada SPR vybrala zo skupín projektov ako prioritné nasledujúce aktivity:

Aktivity v rámci IÚS BBSK:

1.	Podpora ostatnej infraštruktúry spojenej s kultúrnymi a prírodnými atraktivitami regiónu
2.	Podpora budovania vodovodov a kanalizácií (v obciach do/nad 2 000 EO),
3.	Rozvoj verejnej osobnej dopravy
4.	Regionálna a miestna infraštruktúra pre pohybové aktivity, voľný čas a cykloturistiku
5.	Miestne cesty
6.	Podpora prípravy odpadov na opätovné použitie a recyklácie odpadov

Začlenenie projektov do kategórií (definovaných BBSK):

Označenie skupiny projektov/projekty	
1.	Kultúrne a prírodné dedičstvo, CR
2.	Kultúrne a prírodné dedičstvo, NKP, CR
3.	Kultúrne a prírodné dedičstvo, NKP, komunitný rozvoj
4.	Obslužná infraštruktúra POI
5.	Budovanie/rekonštrukcia verejných vodovodov + ďalšia infraštruktúra
6.	Občianska infraštruktúra
7.	Adaptácia na klimatické zmeny
8.	Ostatná športová infraštruktúra
9.	Ostatná kultúra, komunitný rozvoj
10.	Cestná infraštruktúra
11.	Cyklotrasy, iné trasy a MDI
12.	Investície do odpadového hospodárstva

SPR okresy Banská Bystrica – Brezno

V súčasnosti sú k dispozícii **iba výstupy tematických pracovných skupín**, ktoré identifikovali **kľúčové aktivity** na odstránenie slabých miest zadefinovaných v analýze SWOT.

Predpoklady na rozvoj územia všeobecne:

- kvalitné územné plánovanie, aktualizácia programov rozvoja samospráv a ich koordinácia,
- pozemkové úpravy, podpora pri vysporiadaní pozemkov na infraštruktúrne projekty,
- spolupráca v regióne medzi rôznymi sociálno-ekonomickými aktérmi.

Tematická oblasť: Ekonomický rozvoj, podnikanie, inovácie

Napojenie SPR Banská Bystrica – Brezno na strategický cieľ kraja – Konkurencieschopná a udržateľná ekonomika (poskytujúca prácu pre kvalifikovaných ľudí): vzdelávanie a prax, duálne vzdelávanie (BBSK), podpora MSP, podpora infraštruktúry a služieb v CR (osobitná oblasť).

Udržateľná mobilita: podpora cyklodopravy – prepojenie SPR BB – BR, ktoré reálne bude mať vplyv na zvýšenie zamestnanosti (nové pracovné príležitosti), skvalitnenie životného prostredia (revitalizácia Hrona) a rozvoj cestovného ruchu.

Tematická oblasť: Kultúra, šport, voľný čas a mládež

Rozvoj kultúry s využitím nosného kultúrno **historického potenciálu regiónu v prepojení na trvalo udržateľný rozvoj cestovného ruchu a komunitný rozvoj (smerom k obyvateľstvu), na rozvoj kreatívneho priemyslu v nadväznosti na vzdelávanie detí a mládeže:**

- Železná cesta Horehroním – prepojenie na cyklodopravu a rozvoj cestovného ruchu,
- Európska Fuggerovská cesta,
- Tradičná ľudová kultúra a architektúra (mangeľ v Brezne),
- Hrad Slovenská Ľupča,
- historický odkaz SNP,
- Lesnícky skanzen v Čiernom Balogu – Vydrovská dolina,
- Železničná história v prepojení na udržateľnú mobilitu.

Trvalo udržateľná športová infraštruktúra (prístupná verejnosti) pre pohybové aktivity a využitie voľného času vo väzbe na vzdelávanie a výchovu a vo väzbe na kvalitu života obyvateľstva:

- športové zázemie s možnosťou organizovania medzinárodných športových podujatí,
- kvalita životného prostredia – voľnočasové aktivity, socializácia, zdravý životný štýl, prevencia kriminality.

Tematická oblasť: Vzdelávanie

Kľúčová aktivita 1 naviazaná na národný projekt „Posilnenie regionálneho riadenia v oblasti odborného vzdelávania a prípravy smerom k zlepšeniu kvality, atraktivity a vyššej orientácie na trh práce v BB kraji“

- Vytvorenie regionálnej platformy odborného vzdelávania s tematicky zameranými oblasťami na posilnenie spolupráce a komunikácie medzi školami s regionálnou samosprávou, príslušnými subjektmi, rodičmi, zamestnávateľmi a ďalšími potencionálnymi partnermi.

Kľúčová aktivita 2 naviazaná na kľúčový projekt 2 zadefinovaný TPS Kultúra, šport, voľný čas a mládež

- Podpora trvalo udržateľnej športovej infraštruktúry prístupnej verejnosti, podpora a rozšírenie pohybových aktivít a využitie voľného času vo väzbe na vzdelávanie a výchovu.

Tematická oblasť: Moderná samospráva

Audit originálnych a prenesených kompetencií samospráv, audit procesov a optimalizácia procesov v elektronickom prostredí (elektronické formuláre, agendové riešenia...) – národná úroveň, doplnkové projekty (na miestnej úrovni):

- pasportizácia územia a majetku,
- digitalizácia verejnej správy,
- praktické smart riešenia.

Dobudovanie telekomunikačnej infraštruktúry (optickej siete) a pokrytie bielych miest vysokorýchlostným internetom, doplnkové projekty:

- podpora digitalizácie (napojenie na registre, kybernetická bezpečnosť, open data, e-Government),
- online výučba, digitalizácia učebníc,
- praktické smart riešenia.

Vytvorenie administratívnej, plánovacej a koordinačnej jednotky pre SPR, doplnkové projekty:

- podporné miesto pre všetky obce pre vytváranie dátových systémov (energetický kurátor),
- koordinačná jednotka zabezpečujúca rozvoj územia samospráv.

Prílohy

Prílohy obsahujú podrobné informácie o kľúčových projektoch VÚC.

1. Rozvoj udržateľného cestovného ruchu v destináciách Banskobystrického kraja do roku 2030

Identifikácia žiadateľa

Názov	Rozvojová agentúra Banskobystrického samosprávneho kraja, n. o.	**IČO**	1 744 422

Identifikácia partnera

Partner 1	KOCR Banskobystrický kraj Turizmus	**IČO**	52132072
Partner 2	Oblastné organizácie cestovného ruchu na území BBSK	**IČO**	
Partner 3	Miestne akčné skupiny pôsobiace na území BBSK	**IČO**	
Partner 4	Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici	**IČO**	30232295

Miesto realizácie projektového zámeru

Vyšší územný celok	Banskobystrický samosprávny kraj

Opis projektového zámeru

Opis východiskovej situácie

Cestovný ruch je jedna z aktivít, ktorá môže prispieť k ekonomickému a sociálnemu rozvoju všetkých regiónov Banskobystrického kraja. Tým, že je udržateľný cestovný ruch významne prepojený aj s oblasťami kultúry, prírodného dedičstva, vzdelávania, udržateľnej mobility a ďalšími, vytvára synergické efekty pri zvyšovaní kvality života aj v zaostávajúcich regiónoch s nižším stupňom rozvoja infraštruktúry.

Mimoriadna situácia vyvolaná pandémiou COVID-19 sa v rokoch 2020 a 2021 celoslovensky výrazne prejavila na poklese výkonov v cestovnom ruchu. Z dlhodobého hľadiska sa môže prejaviť aj na slabšej dostupnosti pracovnej sily v regióne (neochote obyvateľov pracovať v tomto odvetví, znižovaniu rozsahu a kvality poskytovaných služieb a iných štrukturálnych problémoch v tomto odvetví). **O to dôležitejšie je sieťovanie aktérov v rozvoji cestovného ruchu, nielen poskytovateľov služieb, ale aj vzdelávacích, kultúrnych a iných inštitúcií a uplatňovanie destinačného manažmentu a marketingu na regionálnej aj lokálnej úrovni prostredníctvom profesionálnych organizácií cestovného ruchu**. Uvedené zároveň vytvára predpoklady zvyšovania sebestačnosti kultúrnych inštitúcií.

Ako kľúčový rozvojový element a prostriedok riešenia regionálnych disparít bol udržateľný cestovný ruch identifikovaný aj v strategických dokumentoch na medzinárodnej a národnej úrovni, okrem iného aj v rámci Vládou SR schválených akčných plánov rozvoja okresov Lučenec, Poltár, Revúca, Rimavská Sobota (a aj v tematických pracovných skupinách na úrovni strategicko-plánovacích regiónov pri príprave PHSR BBSK 2022 – 2030). Detail

vnútorného rozvojového potenciálu kraja v súlade s princípmi udržateľného cestovného ruchu je v členení podľa strategicko-plánovacích regiónov (SPR) obsiahnutý v Analytickej časti PHSR BBSK na roky 2022 až 2030 (Prílohy).

Súlad zámeru s dokumentmi na medzinárodnej, národnej a regionálnej úrovni:

Projektový zámer je v súlade s cieľmi **Agendy 2030** priamo prispieva k napĺňaniu aktivít z nej vychádzajúcej Vízie a stratégie rozvoja Slovenska do roku 2030 (**Slovensko 2030**) (viď Návrh PHSR BBSK na roky 2022 – 2030). Priamo prispieva tiež k napĺňaniu ďalších **medzinárodných zmluvných záväzkov**, ku ktorým sa SR zaviazala (Protokol o trvalo udržateľnom cestovnom ruchu k Rámcovému dohovoru o ochrane a trvalo udržateľnom rozvoji Karpát – Karpatskému dohovoru a i.), **a spoluprác** (napr. v rámci členstva SR vo Svetovej organizácii cestovného ruchu pôsobiacej pri Organizácii spojených národov – UNWTO, UNESCO a i.). Tie kladú dôraz na udržateľné využívanie kultúrneho a prírodného dedičstva ako hlavného rozvojového potenciálu regiónov v cestovnom ruchu.

Súlad zámeru s návrhom Partnerskej dohody SR na roky 2021 – 2027 Programom Slovensko 2021 – 2027 (hlavnými rozvojovými výzvami a politickými reakciami cieľa politiky 5, ktorými sú):

- *„potreba zabezpečiť udržateľný turizmus prostredníctvom zlepšenia atraktivity lokalít, ich prístupnosti a kvalitnejšieho poskytovania informácií pre návštevníkov;*
- *využitie potenciálu kultúrnych pamiatok, ktoré sú v ohrozenom a dezolátnom stave;*
- *nevyužitá príležitosť kultúrneho dedičstva, kultúrnej infraštruktúry a kreatívneho priemyslu s cieľom posilniť ich turistický a edukatívny potenciál a potenciál komunitného rozvoja.“*

*Podpora kultúrneho dedičstva, komunitného rozvoja a **udržateľného cestovného ruchu** bude orientovaná na **revitalizáciu, odbornú infraštruktúru, vybavenie a rozvoj destinačného manažmentu regiónov**. Cieľom je využiť ich endogénny potenciál. Aktíva, ktoré v území existujú, je potrebné zveľaďovať a zároveň **je to dôležitý prvok pri rozvoji lokálnych ekonomík a posilňovaní konkurencieschopnosti regiónov**. Súčasťou podpory by mala byť koordinácia existujúcich aktivít v území, efektívnejšie využitie existujúcich príležitostí a udržanie konkurenčnej výhody danej destinácie. To zahŕňa rekonštrukciu národných kultúrnych pamiatok, efektívnejšie a intenzívnejšie využívanie kultúrnych pamiatok, historických a prírodných lokalít, pamiatkových objektov a nevyužívaných objektov. Dôraz bude kladený na popularizáciu tradícií a histórie, umenia a kultúry s cieľom posilniť ich edukatívny potenciál, atraktivitu regiónov a zlepšiť podmienky pre kultúru, umenie a komunitné aktivity. Cieľom je širšie sprístupňovanie kultúrneho dedičstva verejnosti a kreatívnemu priemyslu, rozvoj miestnej a regionálnej kultúry, kultúry národnostných menšín, ako aj komunitný rozvoj v území; ochrániť a rozvíjať potenciál kultúrnych, prírodných a iných aktív regiónov a využiť ho na **vyvážený rozvoj územia s pozitívnymi dosahmi na miestnu či regionálnu zamestnanosť a miestne podnikateľské prostredie**. Podporené aktivity v oblasti turizmu a komunitného rozvoja by mali okrem uvedeného viesť aj k lepšej dostupnosti a obslužnosti regionálnych turisticky zaujímavých destinácií – kultúrnych a prírodných aktív, ako aj k lepšej marketingovej prezentácii a propagácii prírodne, kultúrne a historicky zaujímavých lokalít.“*

Okrem uvedeného súvisia s rozvojom cestovného ruchu tiež vytváranie podmienok pre komunitný rozvoj a pohybové a športové aktivity. *„Cieľom je podpora medzigeneračného stretávania sa a trávenia voľného času komunít žijúcich v blízkosti športovísk vrátane seniorov či zdravotne postihnutých obyvateľov. Vedľajším efektom bude tvorba lokálnych pracovných miest najmä v sektore služieb.“*

Na národnej a medzinárodnej úrovni je dôraz kladený na udržateľný cestovný ruchu (nielen z ekonomického, ale aj sociálneho a environmentálneho hľadiska), ktorý vytvára **podmienky na rast konkurencieschopnosti regiónov a destinácií a priamo alebo aj nepriamo prispieva k rastu zamestnanosti a znižovaniu regionálnych rozdielov.**

V nadväznosti na uvedené bol rozvoj cestovného ruchu v **Návrhu PHSR BBSK na roky 2022 až 2030** zaradený pod

Prioritu 1 Konkurencieschopná a udržateľná ekonomika

→ **Strategický cieľ 1.3 Zvýšiť príjmy z cestovného ruchu a zamestnanosť prostredníctvom rozvoja udržateľného cestovného ruchu** a štyri špecifické ciele, ktoré zohľadňujú aj väzby na produktové línie kraja, udržateľné formy cestovného ruchu a zázemie:

1.3.1 Udržateľne využívať kľúčový kultúrno-historický a prírodný potenciál v ponuke cestovného ruchu,
1.3.2 Rozvíjať udržateľné a prístupné zázemie a kvalitné služby pre pobyt návštevníka,
1.3.3 Zlepšiť dostupnosť destinácií, atraktivít a turistických bodov záujmu,
1.3.4 Rozvíjať destinačný manažment a marketing na regionálnej a lokálnej úrovni.

Súčasný stav inštitucionálnej podpory rozvoja nosného vnútorného potenciálu kraja v cestovnom ruchu

Hlavnú kostru siete organizácií destinačného manažmentu a marketingu v Banskobystrickom kraji tvorí sedem OOCR, KOCR Banskobystrický kraj Turizmus a RABBSK, n. o. Spolupráca a partnerstvo týchto organizácií vytvárajú základné predpoklady systematického a koordinovaného rozvoja cestovného ruchu v kraji na lokálnej aj regionálnej úrovni. Kooperačné siete dopĺňa a prehlbuje množstvo ďalších aktérov vrátane miestnych akčných skupín a iných združení, ktoré rozvíjajú a koordinujú systémy regionálneho značenia, kultúrne trasy alebo zastrešujú iné tematické oblasti pre tvorbu ponuky destinácií Banskobystrického kraja.

Rozvojová agentúra BBSK, n. o., (ďalej RABBSK) a krajská organizácia cestovného ruchu Banskobystrický kraj Turizmus (ďalej KOCR) vznikli na podnet Zastupiteľstva BBSK v roku 2018, keď oblasť cestovného ruchu bola ustanovená ako jedna z najvyšších priorít nášho kraja (strategický dokument *Programové priority pre dobrý kraj*, 2018). V rámci programovej priority cestovný ruch bolo vytýčených niekoľko rozvojových oblastí, ako napr. zvýšiť počet členov oblastných organizácií cestovného ruchu (ďalej OOCR), zvýšiť počet návštevníkov turistických bodov záujmu v destináciách kraja, s čím súvisí aj navýšenie počtu prenocovaní, či podpora lokálnych producentov prostredníctvom umiestnenia regionálnych pultov. Všetky aktivity spoločne majú plošne vytvárať pracovné a ekonomické príležitosti súčasne vo všetkých okresoch (regiónoch) Banskobystrického samosprávneho kraja. Multiplikačný efekt tohto odvetvia sa prejavuje na miestnej zamestnanosti a príjmoch z cestovného ruchu.

V súčasnosti po viac ako 3 rokoch od začiatku fungovania RABBSK a KOCR v našom kraji vieme pomenovať silné stránky a dosiahnuté úspechy, ale tiež priestor na zlepšenie a zefektívnenie nášho úsilia v oblasti podpory cestovného ruchu.

Z **merateľných ukazovateľov**, ktoré sme si v úvode stanovili, vidíme progres v niekoľkých oblastiach. Jedným z merateľných strategických cieľov do konca roku 2022 je **zvýšiť počet prenocovaní** v Banskobystrickom kraji z 1,7 mil. (východiskový stav v roku 2018) na 2,5 mil. prenocovaní ročne, čo súčasne zvýši výber miestnej dane z ubytovania v samosprávach o 0,5 mil. eur. Za rok 2019 BBSK dosiahol 2,14 mil. Prenocovaní, čo znamená, že plán stanovený do konca roka 2022 bol v roku 2019 splnený na 55 %. Pozitívne nastavený trend v raste prenocovaní v mesiacoch január a február 2020 (+ 10 % a + 12 % v porovnaní s rovnakým obdobím roku 2019) zastavila epidemiologická situácia COVID-19, ktorá mala za následok, že za prvý polrok klesol počet prenocovaní v Banskobystrickom kraji o 46 % (RABBSK, Informatívna správa o činnosti za rok 2020).

K ďalším sledovaným cieľom patrí **nárast členskej základne oblastných organizácií cestovného ruchu** (ďalej OOCR), čo má za priamy dôsledok nárast členských príjmov OOCR. Vyššie členské pre OOCR je dôležité pre výpočet dotácie na podporu rozvoja cestovného ruchu v zmysle zákona o podpore cestovného ruchu č. 91/2010 Z. z. v znení neskorších predpisov. Ku kvalitatívnym cieľom stanoveným v priorite „cestovný ruch v BBSK“ patrí aj cieľ zintenzívniť sieťovanie a spoluprácu s OOCR.

Sieťovanie je základom fungujúceho modelu rozvoja cestovného ruchu v územiach. V BBSK sú výsledkom naplnenia tohto cieľa spoločne aktivity v podobe spoločnej koordinácie (RABBSK – KOCR a OOCR) vybraných projektových zámerov v každej destinácii v pôsobnosti OOCR.

K ďalším oblastiam aktívnej spolupráce aktérov CR v území (RABBSK – KOCR – OOCR) patria spoločné koordinačné stretnutia, tzv. destinačné dni, získavanie regionálnych produktov do ponuky regionálnych pultov (fyzické predajné miesta regionálnych výrobkov, ako aj online e-shop), získavanie produktov (zážitkov) do regionálnej cestovnej kancelárie prevádzkovanej KOCR, tvorba a budovanie obsahu využívaného na prezentáciu BBSK ako turistickej destinácie pod strešnou identitou ZA HORAMI, ZA DOLAMI – BANSKOBYSTRICKÝ KRAJ.

Destinačná ponuka na krajskej úrovni pozostáva z 10 produktových línií (Tajomné hrady, Zážitkové vlaky, Akčná zima, Akčné leto, Stopy dejín, Konské putovanie, Živá príroda, Nočná obloha, regionálne a Poklady zeme), pričom

zohľadňuje jedinečné témy destinácií Banskobystrického kraja (Správa o činnosti a hospodárení krajskej organizácie cestovného ruchu Banskobystrický kraj Turizmus za rok 2020). V rámci uvedených produktových línií aktívne napredujú najmä projekty: Pohronská hradná cesta, Cesta skla, Gotická cesta, Horehronský, banícky, zbojnícky expres a mnoho ďalších (viac na www.rabbsk.dobrykraj.sk).

Založenie KOCR a spoluprácu s OOCR oceňujú aj experti Svetovej banky v rámci iniciatívy Slovakia Catching-Up Regions. Banskobystrický kraj má tiež jednu z ôsmich krajských organizácií cestovného ruchu na Slovensku. Táto organizácia realizuje projekty, ktoré sú väčšie ako rozsah miestnych organizácií destinačného manažmentu (napríklad pritiahnutie Svetového pohára v biatlone do Banskej Bystrice alebo rozvoj regionálnej siete cyklistickej infraštruktúry). Krajská organizácia poskytuje miestnym organizáciám destinačného manažmentu technickú podporu najmä zberom údajov, geografickým informačným systémom (GIS) a školením zamestnancov organizácií cestovného ruchu pri navrhovaní nových produktov cestovného ruchu. Aj keď je ťažké odhadnúť výsledky činnosti organizácií destinačného manažmentu, zdá sa, že systém je dobre organizovaný a proaktívny (Strategický dokument International Bank for Reconstruction and Development, *Banskobystrický kraj: kľúčová dynamika regionálneho rozvoja).*

Zámer: „Rozvoj udržateľného cestovného ruchu v destináciách Banskobystrického kraja do roku 2030“ je pokračovaním a rozšírením súčasného komplexného prístupu v destinačnom manažmente a marketingu a rozvojových potrebách v kraji prostredníctvom spolupráce Rozvojovej agentúry BBSK, KOCR Banskobystrický kraj Turizmus s oblastnými organizáciami cestovného ruchu v Banskobystrickom kraji a sieťovania na lokálnej úrovni.

Zámer vychádza z príkladov už realizovaných aj plánovaných rozvojových zámerov a produktových línií v jednotlivých **oblastiach rozvojového potenciálu a zacieľuje na všetky okresy Banskobystrického kraja**.

Predpokladá kombináciu viacerých zdrojov financovania v nadväznosti na špecifické ciele, opatrenia a aktivity Návrhu PHSR BBSK na roky 2022 až 2030.

Cestovný ruch je prierezový a je osobitne závislý od rozvoja spolupráce. Úlohou kraja je spolu s partnermi vytvárať podmienky na naplnenie Strategického cieľa Návrhu PHSR BBSK na roky 2022 až 2030 (Zvýšenie príjmov z cestovného ruchu a zamestnanosti prostredníctvom rozvoja udržateľného cestovného ruchu). Je nevyhnutné, aby bol cestovný ruch rozvíjaný koncepčne a bol založený na vzájomnej komunikácii všetkých aktérov v území vrátane nadväzných/súvisiacich oblastí ochrany a udržateľného využívania kultúrneho dedičstva, ochrany prírody a krajiny, vzdelávania, kreatívneho priemyslu a iných komunitných a voľnočasových aktivít.

Len tak môžu projekty a aktivity realizované z rôznych zdrojov a schém prispieť k tvorbe ucelených produktov cestovného ruchu, pre ktoré má Banskobystrický kraj prirodzený endogénny (vnútorný) potenciál. Kľúčové sú preto projekty, ktoré „napĺňajú“ alebo vedia v budúcnosti naplniť produktové línie kraja a jednotlivých destinácií a prispieť k ich udržateľnosti. Znamená to, že nie je dôležitá individuálna akcia/aktivita (projekt realizovaný v konkrétnej lokalite, objekte a pod.), ale jej príspevok a prepojenie k väčšiemu celku, ktorým sú napríklad už existujúce alebo rozvíjané tematické trasy alebo iná ucelená destinačná ponuka, produkty v konkrétnych formách udržateľného cestovného ruchu, projekty, ktoré rozvíjajú udržateľné rekreačné zázemie kraja, riešia problémové oblasti mobility návštevníkov a i.

Ciele projektového zámeru

Cieľ	• Udržateľne využívať kľúčový kultúrno-historický a prírodný potenciál v ponuke cestovného ruchu • Rozvíjať udržateľné a prístupné zázemie a kvalitné služby pre pobyt návštevníka • Zlepšiť dostupnosť destinácií, atraktivít a turistických bodov záujmu • Rozvíjať destinačný manažment a marketing na regionálnej a lokálnej úrovni

Situácia po realizácii projektového zámeru

Zámerom je vytvoriť podmienky na zvýšenie príjmov z cestovného ruchu a zamestnanosti prostredníctvom rozvoja udržateľného cestovného ruchu. Systémovým strešným prístupom k rozvoju udržateľného cestovného ruchu prostredníctvom destinačného manažmentu a marketingu sa očakáva ďalší rozvoj a naštartovanie nových projektových zámerov v kraji a prínosy, ktoré sú očakávané aj v *Návrhu priorít Partnerskej dohody SR na roky 2021 – 2027, Agendy 2030 a Slovensko 2030:*

- zvýšenie ekonomického prínosu cestovného ruchu v regiónoch,
- zlepšenie stavebno-technického stavu a vybavenia kultúrnych pamiatok a kultúrnej infraštruktúry v regiónoch, intenzívnejšie využívanie národných kultúrnych pamiatok, historických lokalít a pamiatkových objektov v regiónoch,
- zlepšenie stavu nevyužívaných objektov a ich využitie pre rozvoj miestnych komunít,
- zlepšenie dostupnosti regionálnych turisticky zaujímavých destinácií a zlepšenie informovanosti o nich,
- vytvorenie integrovaných a zosieťovaných produktov cestovného ruchu, konkurencieschopných na národnom i medzinárodnom trhu CR (medzinárodný trh CR – V4 priestor).

Prioritou je tiež funkčný model organizácie cestovného ruchu (rozvojových aj marketingových aktivít) v Banskobystrickom kraj s pozitívnym presahom do rôznych oblastí života (ekonomika, zamestnanosť, rast životnej úrovne, zlepšovanie kvality života aj podnikateľského prostredia, udržateľné využívanie prírodného a kultúrneho dedičstva, kultúra a komunitný rozvoj a udržateľná mobilita) v regiónoch.

Spôsob realizácie projektového zámeru a opis administratívnych a technických kapacít žiadateľa a partnera (ak relevantné pre partnera)

Kapacity žiadateľa a partnerov:

Kľúčovým prvkom zámeru je zachovať a posilniť **silnú platformu odborníkov v oblasti cestovného ruchu** (v destinačnom manažmente a marketingu). Aktuálny model RA BBSK (rozvojový program cestovný ruch) počas svojho fungovania poukázal na skrytý potenciál a možnosti nášho kraja. Najväčším limitom sú však personálne kapacity, ktoré nemusia byť do roku 2030 postačujúce na množstvo aktivít, ktoré vyplývajú z prírodného a kultúrneho potenciálu Banskobystrického kraja a potreby zabezpečenia realizácie nielen kľúčových, ale i komplementárnych projektov, potrieb sieťovania a tvorby produktových línií.

Personálne kapacity alokované pre cestovný ruch v RA BBSK v spolupráci s OOCR v kraji (v súčasnosti):

- 2 projektoví manažéri pre celý kraj vrátane riadiacej úlohy
- 1 manažér cykloturistiky pre celý kraj
- 1 manažér regionálnych pultov pre celý kraj
- 15 koordinátorov spolu pre celý kraj – marketing a rozvoj (rámcovo 2 koordinátori pre OOCR)
- Koordinátor podujatí
- Manažér strategického projektu NBC Osrblie
- Koordinátor rozvojových zámerov

Ďalšie odborné a podporné kapacity:

- GIS
- Koncepčné a analytické práce

Aktuálny stav v partnerskej organizácii KOCR:

- 1 manažér marketingu pre celý kraj
- 1 manažér CK pre celý kraj

- Účtovník

Administratívne a technické kapacity žiadateľa a partnerov projektu (rámcový opis aktivít):

Rozvojová agentúra BBSK, n. o.

- Napĺňanie koncepčného a strategického smerovania destinácie vrátane podieľania sa na tvorbe koncepčných a strategických dokumentov
- Riadenie koordinátorov destinácií v siedmich oblastných organizáciách cestovného ruchu (OOCR) na území BBSK
- Koordinácia napĺňania Schémy finančnej pomoci oblastným organizáciám cestovného ruchu
- Vyhľadávanie a riadenie projektov na financovanie rozvoja destinácií
- Vývoj nových produktov destinácie a ich uvádzanie na trh
- Riadenie práce v tematických a územných pracovných skupinách v destináciách spravovaných OOCR
- Zber, spracovanie a vyhodnocovanie dát pre strategické plánovanie v CR, spracovávanie
- Komplexné zastrešenie projektového manažmentu pre projekty a strategické oblasti:
  - Regionálne pulty vrátane podpory koordinátorov regionálneho značenia v BBSK
  - Cykloturistika
  - Strategické projekty CR

KOCR Banskobystrický kraj Turizmus

- Destinačný marketing
- Budovanie imidžu destinácie a rozpoznateľnosti značky destinácie
- Marketingová komunikácia
- PR aktivity
- Podpora predaja produktov CR, správa rezervačného systému
- Podpora atraktivít CR, tak aby sa stali súčasťou stálej ponuky CR
- Vzdelávacie aktivity

Prehľad oblastí spolupráce v cestovnom ruchu v Banskobystrickom kraji rozvíjaných od roku 2018 (pozri Návrh Analytickej časti PHSR BBSK na roky 2022 až 2030):

Rozvoj destinácií	Regionálne pulty a produkty	Cyklo-turistika	Strategické plánovanie	Destinačný marketing	Cestovná kancelária
Rozvojové zámery – poradenstvo, výber, medializácia, monitoring	Fyzické pulty Virtuálne pulty– e-shop (nákup, predaj)	Obnova cykloturistického značenia	Príprava a realizácia prieskumov a analýz	Destinačný branding	Vývoj zážitkov
Vyhľadávanie externého financovania rozvojových potrieb	Popularizácia regionálnej produkcie a regionálneho značenia	Budovanie cykloturistickej infraštruktúry	Príprava koncepčných dokumentov	Marketing na domácom trhu – podpora predaja zážitkov CK	Nákup zážitkov
Vzdelávanie personálu OOCR a členov OOCR	Metodická podpora regionálneho značenia	Popularizácia cykloturistiky	Práca s dátami – - GIS analýzy	Marketing na zahraničných trhoch	Predaj zážitkov (B2B a B2C)
Strategické projekty (Osrblie, Gotické kostolíky a i.)		Cyklobusy			B2B marketing
Pracovné skupiny		Pracovné skupiny		Pracovné skupiny	Pracovné skupiny
Rozvojové aktivity v Banskobystrickom kraji realizované prostredníctvom spolupráce a partnerstva RABBSK, n. o., a BBSK s oblastnými organizáciami v cestovnom ruchu				Aktivity KOCR Banskobystrický kraj Turizmus	

Opatrenia a aktivity s príspevkom k špecifickým cieľom:

Príspevok k ŠC: rozvíjať destinačný manažment a marketing na regionálnej a lokálnej úrovni → systematický rozvoj destinačného manažmentu a posilňovanie spolupráce

Zahŕňa aktivity zamerané na:

- prehlbovanie existujúcich a rozvoj nových strategických partnerstiev v destinačnom manažmente a rozvojových aktivitách na regionálnej a lokálnej úrovni;
- zavádzanie/uplatňovanie inovatívnych modelov spolupráce pri realizácii rozvojových potrieb destinácií;
- zavádzanie strategického plánovania s cieľom rozvoja environmentálne, ekonomicky a sociálne udržateľných destinácií v kraji (vrátane manažmentu návštevníka); monitoring a evaluácie dát potrebných na strategické a operatívne rozhodovanie v cestovnom ruchu a regionálnom rozvoji (vrátane big data);
- zvyšovanie znalostí odbornej a laickej verejnosti o význame rozvoja udržateľného cestovného ruchu aj prostredníctvom princípov destinačného manažmentu.

S ohľadom na potreby prípravy a implementácie projektov a rozvojových zámerov je nevyhnutné realizovať aktivity prostredníctvom **personálnych kapacít** (expertov a destinačných koordinátorov viazaných na konkrétny región).

– **Projekt manažér (senior):** úlohou je zabezpečiť realizáciu strategického projektu/rozvojového zámeru od vízie cez všetky kroky až po naplnenie čiastkového alebo kompletného cieľa. Vypracovanie projektového plánu, jednotlivých krokov, strategických cieľov, aktivít, finančných plánov a rozpočtov. Ďalej zodpovedá za sieťovanie partnerov a stakeholderov (na všetkých úrovniach) a v neposlednom rade vypracovanie biznis plánov a modelov, prípravu produktu na predaj. Počas prípravy a realizácie zámerov je nevyhnutná aktívna kooperácia so všetkými zložkami podporného tímu a tiež destinačnými koordinátormi.

- **Destinačný koordinátor:** má v agende všetky podporné a administratívne úkony pre projekt manažéra, ako napr. organizácia stretnutí, zápisy, príprava podkladov, plnenie čiastkových cieľov, administratíva, registrácie, komunikácia s partnermi, monitoring, získavanie dát a pod.

- **Cyklokoordinátor:** zber a analýza dát, tvorba a koordinácia zámerov kostrovej siete, príprava strategických dokumentov, príprava podkladov pre projektové dokumentácie na tvorbu nových cykloturistických trás, príprava podkladov na obnovu existujúcich trás a obnovu značenia existujúcich trás, rozvoj cykloturistiky, aktívna spolupráca s cyklokomunitou v jednotlivých regiónoch. Nastavenie udržateľného systému údržby a obnovy cykloturistických trás, príprava podkladov pre marketingových koordinátorov na zlepšenie informovanosti o sieti legálnych cyklotrás.

→ uplatňovanie profesionálneho destinačného marketingu a tvorba produktov destinácií v nosných produktových líniách kraja

- uplatňovanie marketingového plánovania (vrátane zberu a vyhodnocovania dát s využitím SMART riešení);
- rozvoj značiek destinácií v Banskobystrickom kraji a strešnej identity kraja „Za horami, za dolami“,
- realizácia tradičných foriem destinačného marketingu;
- uplatňovanie moderných digitálnych foriem destinačného marketingu;
- realizácia produktového marketingu destinácií;
- tvorba produktov v nosných produktových líniách kraja a ich predaj;
- zlepšovanie návštevníckeho servisu v destináciách kraja.

Aktivity sa zameriavajú na MARKETING & SALES, pre ktorý je nevyhnutný tím odborníkov v oblasti marketingu cestovného ruchu a predaja konkrétnych produktov cestovného ruchu. Ide o proces spopularizovania a šírenia informácií o rozvojových zámeroch a vznikajúcich produktoch cestovného ruchu prostredníctvom nástrojov marketingovej komunikácie, napríklad využívanie webových stránok: zahoramizadolami.sk, regionalnepulty.sk, pohronská hradná cesta, destinačné weby všetkých partnerských OOCR, iné partnerské weby, profily na sociálnych sieťach (Facebook, Instagram, YouTube a i.) Aktivita zahŕňa tvorbu a neustálu aktualizáciu obsahu na všetkých komunikačných nástrojoch, prípravu kampaní na zvyšovanie povedomia vybraných cieľových skupín o produktovej

ponuke CR kraja, tvorba a napĺňanie marketingovej stratégie kraja a v rámci nej aj jednotlivých produktových línií a pod.

Tieto činnosti majú priamy vplyv na rast návštevnosti kraja, zvyšovanie spotreby tovarov a služieb CR, nárast tržieb a príjmov zo spotreby v cestovnom ruchu. Samostatnou oblasťou je marketingová podpora produktov v regionálnej cestovnej kancelárii, ktorej cieľom je rast predaja ponúkaných produktov (zážitkov), napĺňanie max. počtu účastníkov pre jednotlivé zážitky, komplexná starostlivosť o klientov cestovnej kancelárie, vybavovanie ich dopytov a pod.

Dôležitým projektom koordinovaným z krajskej úrovne je tiež projekt **Regionálne pulty**, ktorý si v súčasnej situácii žiada personálne posilnenie a podporu. Projekt je založený na podpore regionálnych producentov v kraji, na zvyšovaní povedomia o regionálnych značkách (ktorých je na území kraja 6) a certifikovaných produktoch, predaj regionálnych produktov na vybraných miestach (momentálne 12) v kraji, ale aj online prostredníctvom e-shopu. Personálnym posilnením projektu v podobe koordinátorov regionálnych pultov budú umožnené efektívnejšia obsluha fyzických i online pultov, lepšia vybavenosť klientov, rozširovanie sortimentu produktov, kvalitnejšia spolupráca s regionálnymi koordinátormi značiek, lepšia marketingová podpora regionálnych produktov a producentov, čím sa zvýši predaj tovaru, a tým aj príjmy pre remeselníkov.

Personálne kapacity by mali obsiahnuť široký rozsah aktivít:

- **Destinačný marketing:** odborné zastrešenie vývoja nových produktov destinácie a asistencia pri ich uvedení na trh, komunikačná podpora destinácie.
- **Koordinátori regionálnych pultov:** aktívne oslovovanie lokálnych producentov, komunikácia regionálnych značiek, sieťovanie a podpora pri uvedení na trh, vybavovanie klientov e-shopu, evidencia tovaru, objednávok, zásobovanie fyzických pultov v kraji, komunikácia a zaškolenie predajcov v miestach, kde sú umiestnené fyzické pulty.
- **Podpora predaja produktov CR:** vytypovanie a získavanie kontaktov na poskytovateľov autentických a jedinečných produktov (služieb) CR v kraji – zážitkov, tvorba portfólia zážitkov pre cestovnú kanceláriu – vytvorenie konkrétnej ponuky cestovnej kancelárie, neustále aktualizovanie obsahu ponuky CK, zazmluvnenie poskytovateľa služieb, aktívna komunikácia s nimi, uvedenie zážitkov na trh, marketingová komunikácia produktov, prijímanie a vybavovanie rezervácií a dopytov klientov, zisťovanie spokojnosti s poskytovanými službami, z dlhodobého hľadiska ambícia vytvárať komplexné balíky služieb vrátane ubytovania. Z hľadiska potrebných kapacít ide okrem manažéra aj o asistentov predaja zážitkov a asistentov starostlivosti o klientov.

Príspevok k ŠC: Udržateľne využívať kľúčový kultúrno-historický a prírodný potenciál v ponuke cestovného ruchu → tvorba ponuky v kultúrno-poznávacom cestovnom ruchu

(rozvoj kultúrnych trás a inej tematickej destinačnej ponuky založenej na udržateľnom využívaní kultúrneho a historického potenciálu regiónov):

- obnova a vybavenie národných kultúrnych pamiatok; ostatných pamiatkovo chránených objektov, historických objektov, múzeí, galérií a iných historicky významných lokalít na účely rozvoja kultúrno-poznávacieho cestovného ruchu (vrátane vybavenia pre prezentáciu pomocou moderných technologických prvkov a rozvoja moderných typov múzeí – múzeá v prírode, in situ múzeá, tematické múzea) **a rozvoj spolupráce (prepájanie) aktérov v cestovnom ruchu so subjektmi v oblasti ochrany kultúrneho dedičstva a kultúrnymi inštitúciami pri tvorbe produktov a destinačnej ponuky.**
  - V rámci investičných aktivít kultúrnych inštitúcií v zriaďovateľskej pôsobnosti BBSK sa prioritne plánuje obnova nevyužívanej NNKP Remeselníckeho domu a mangľovne (súčasť Coburgovskej železnej cesty Horehroním a destinačnej ponuky spojenej s tradičnou výrobou; **okres Brezno)**, komplexná obnova s cieľom znižovania energetickej náročnosti Divadla J.G.Tajovkého vo Zvolene (**okres Zvolen)** a aktivity nadväzné na vybudovanie Domu knihy Litera v Revúcej (súčasť literárnej cesty a prepojenia destinačnej ponuky na KKP; **okres Revúca)**.
  - Pri rozvojových zámeroch by mali mať najvyššiu prioritu objekty, ktoré rozvíjajú nosné produktové témy regiónov a kraja (históriu a kultúru, ktorá tematicky spája viaceré objekty a/alebo lokality na

širšom území); vytvoria inovatívnu a atraktívnu ponuku pre návštevníka aj využitím najnovších poznatkov a možností prezentácie kultúrneho dedičstva (vrátane SMART riešení a moderných technológií); aktívne prispejú k rozvoju spolupráce a zázemia pre tvorbu produktu širšieho regiónu v konkrétnych témach, k rozvoju tematických kultúrnych trás medzinárodného významu, nadregionálneho významu a regionálneho významu; okrem rozvoja cestovného ruchu vytvárajú priestor aj na rozvoj kultúrnej identity a uchovávanie kultúrneho dedičstva (prispievajú súbežne k cieľu 3.3 PHSR BBSK na roky 2021 až 2030 v oblasti kultúry) a/alebo rozvoju kultúrneho a kreatívneho priemyslu;

- tvorba zážitkových programov spoznávania významných kultúrno-historických lokalít, objektov a kultúrneho dedičstva s aktívnym zapojením návštevníka (vrátane remesiel a iných tradícií) a iných produktov v kultúrno-poznávacom cestovnom ruchu (tematické prehliadky a i.) s dôrazom na rozvoj tematických kultúrnych trás regionálneho, nadregionálneho a medzinárodného významu;
- popularizácia uchovávania kultúrneho dedičstva.

VÝBER ROZVOJOVÝCH OBLASTÍ V OKRESOCH BANSKOBYSTRICKÉHO KRAJA (viac/detail oblastí rozvojového potenciálu je identifikovaných v návrhu analytickej časti PHSR BBSK na roky 2022 až 2030, Príloha Kultúra a cestovný ruch):

Výber oblastí rozvojového potenciálu (viac návrh PHSR BBSK na roky 2022 až 2030)	**SPR BB - BR**		**SPR BŠ- ZC- ZH**			**SPR DT-KA-ZV**			**SPR LC-PT-VK**			**SPR RA-RS**	
okres →	BB	BR	BŠ	ZC	ZH	DT	KA	ZV	LC	PT	VK	RA	RS
Hrady/ zámky/ kaštiele													
Pohronská hradná cesta (s ucelenou ponukou produktov)	✓		✓	✓	✓			✓					
Južné hrady a kaštiele prihraničia (v štádiu mapovania alebo sieťovania)							✓		✓		✓		
Cesta Márie Széczy (v štádiu mapovania a/alebo sieťovania)									✓			✓	✓
Technické (industriálne) dedičstvo													
Coburgovská železná cesta Horehroním (v rozvoji)		✓											
Železná cesta Gemerom (v štádiu mapovania a/alebo sieťovania)												✓	✓
Cesta medi, Európska Fuggerovská cesta (v rozvoji), iné technické pamiatky a lokality spojené s históriou baníctva.	✓		✓	✓	✓								
Cesta skla (v štádiu mapovania a/alebo sieťovania)									✓	✓			
Zážitkové vlaky (s ucelenou ponukou)	✓	✓	✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓		✓	✓
UNESCO Banská Štiavnica (s ucelenou ponukou produktov)			✓										
Kreatívne odvetvia													
Literárna cesta (v štádiu mapovania a/alebo sieťovania)												✓	✓
Iná destinačná ponuka založená na významných literárnych osobnostiach (A. Sládkovič, D. Skutecký a i.)	✓	✓	✓			✓	✓	✓	✓		✓	✓	✓
Slnečná cesta Czontváry (v štádiu mapovania a/alebo sieťovania)									✓				
Život a dielo architekta L. E. Hudeca (s ucelenou ponukou Mesta BB)	✓		✓		✓								
Sakrálne pamiatky													
Gotická cesta a Európske kultúrne dedičstvo (Nástenné stredoveké maľby Gemera a Malohontu)												✓	✓

Pútnické trasy spojené so sakrálnym alebo iným významným dedičstvom (Barborská cesta a Svätojakubská cesta)	✓	✓	✓	✓	✓			✓					
SNP a vojenská história	✓	✓		✓	✓							✓	✓

Významný potenciál ďalšieho rozvoja má **vo všetkých okresoch kraja aj oblasť tradičnej kultúry**. Potenciál/rozvojovú oblasť tvorí aj živý folklór a živé tradície, tradičná ľudová architektúra, tradičné osídlenia, a to **vo všetkých destináciách kraja (najvýznamnejšie v okrese Detva)**.

→ tvorba ponuky v cestovnom ruchu zameranej na udržateľnosť významného prírodného dedičstva (najmä prírodného/ekologického cestovného ruchu):

Aktivity zamerané na podporu vytvárania strategických partnerstiev a rozvoj spolupráce (vrátane spolupráce s inštitúciami v oblasti ochrany prírody a krajiny), udržateľné sprístupňovanie dedičstva a riešenie potrieb udržateľnosti a tvorbu konkurencieschopnej ponuky (podpora pri vytváraní centier pre environmentálne vzdelávanie/návštevníckych centier a iných produktov zacielených na návštevníkov v cestovnom ruchu a popularizáciu uchovávania prírodného a kultúrneho dedičstva).

VÝBER ROZVOJOVÝCH OBLASTÍ V OKRESOCH BANSKOBYSTRICKÉHO KRAJA (detail oblastí rozvojového potenciálu je identifikovaných v návrhu analytickej časti PHSR BBSK na roky 2022 až 2030, Príloha Kultúra a cestovný ruch):

Výber oblastí rozvojového potenciálu (viac návrh PHSR BBSK na roky 2022 až 2030)	**SPR BB - BR**		**SPR BŠ- ZC- ZH**			**SPR DT-KA-ZV**			**SPR LC-PT-VK**			**SPR RA-RS**	
okres →	BB	BR	BŠ	ZC	ZH	DT	KA	ZV	LC	PT	VK	RA	RS
Veľkoplošné chránené územia (NP a CHKO) a geoparky													
Národný park Nízke Tatry (vrátane aktivít spojených s Akčným plánom udržateľného rozvoja lokality Kráľová Hoľa)	✓	✓											
Národný park Muránska planina (vrátane aktivít spojených s realizáciou Stratégie rozvoja udržateľného cestovného ruchu do roku 2030)		✓										✓	✓
Národný park Veľká Fatra	✓												
CHKO Štiavnické vrchy (najmä udržateľnosť významného prírodného a kultúrneho dedičstva a koordinácia zámerov)			✓	✓	✓								
Banskobystrický geopark	✓	✓				✓							
Banskoštiavnický geopark			✓	✓	✓								
UNESCO Geopark Novohrad-Nógrad									✓				✓
Významné prírodné lokality a produkty v prírodnom CR (vrátane jaskýň a produktov pozorovania nočnej oblohy mimo VCHÚ a geoparkov)	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Spoznávanie prírody spojené s pohybom na trasách	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓

Všetky regióny kraja majú silný potenciál regionálnej produkcie. V kraji pôsobí šesť regionálnych značiek (Regionálny produkt Gemer-Malohont, Regionálny produkt Hont, Regionálny produkt Horehronie, Regionálny produkt Novohrad, Regionálny produkt Podpoľanie a Regionálny produkt Pohronie).

Osobitne významný (odlišný od iných regiónov) má najmä SPR LC-PT-VK s viacerými komplexnými a širšie regionálne zameranými projektami, ako napríklad **Včelí kRaj** (okres PT), **Veľkokrtíšska vínna cesta** (**okres Veľký Krtíš**) a iné.

Už v súčasnosti je na tradičnú výrobu aj poľnohospodársku produkciu a potravinovú výrobu zameraná samostatná strešná produktová línia kraja **„Regionálne“,** (tvorba zážitkových produktov spojených so spoznávaním lokálnej produkcie) a **projekt „Regionálne pulty“ (všetky okresy kraja)**.

Príspevok k ŠC: Rozvíjať udržateľné a prístupné zázemie a kvalitné služby pre pobyt návštevníka → rozvoj trás pre udržateľné športovo-rekreačné využívanie územia (vrátane prírodného prostredia):

Aktivity spojené s budovaním a obnovou trás pre vykonávanie pešej letnej a zimnej turistiky, konskej turistiky, vodnej turistiky (splavovania), bežeckého lyžovania v lokalitách s vhodnými snehovými podmienkami; cykloturistických trás vrátane zosúlaďovania zámerov v rozvoji cykloturistiky so zámermi rozvoja diaľkovej cyklistickej dopravy, kostrovej siete cyklotrás na území Banskobystrického kraja a ostatnými aktivitami v rozvoji udržateľnej mobility. Ide primárne o trasy a okruhy, ktoré sprístupňujú atraktivity a iné turistické body záujmu, vytvárajú tematické okruhy, rozvíjajú tematické trasy založené na kultúrno-historickom a prírodnom potenciáli a rozvoj doplnkovej infraštruktúry na týchto trasách (MDI) v súlade so zásadami ochrany prírody a krajiny; návrh/pilotné zavedenie modelov ekonomickej udržateľnosti trás v prírode (správy a starostlivosti) a doplnkovej infraštruktúry na trasách.

Výber oblastí rozvojového potenciálu (viac návrh PHSR BBSK na roky 2022 až 2030)	**SPR BB - BR**		**SPR BŠ- ZC- ZH**			**SPR DT-KA-ZV**			**SPR LC-PT-VK**			**SPR RA-RS**	
okres →	BB	BR	BŠ	ZC	ZH	DT	KA	ZV	LC	PT	VK	RA	RS
Cykloturistika	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
Rekreačné bežecké lyžovanie	✓	✓	✓	✓	✓	✓						✓	
Konské putovanie a konská turistika	✓	✓				✓			✓	✓		✓	✓
Vodná turistika (splavovanie v prírode) /Hron, Ipeľ, Muráň, Slaná/	✓	✓		✓	✓			✓	✓	✓	✓	✓	✓

→ rozvoj atraktívneho a prístupného zázemia pre všetky skupiny návštevníkov v centrách rozvoja

- v dlhodobom horizonte: komplexné areály bežeckého lyžovania, biatlonové areály v lokalitách s vhodným zázemím a snehovými podmienkami a areály horskej (MTB) cykloturistiky a nové korčuliarske dráhy (tvorba ponuky regiónu pre návštevníkov, ale aj pre širokú verejnosť a voľnočasové aktivity detí a mládeže). Prioritu by mali mať udržateľné areály, tak aby boli využité na rozvoj cestovného ruchu, ale aj **celoročne na prácu s mládežou a medzigeneračné stretávanie ako nenáročné otvorené športoviská s obsahovou náplňou**;
- vytváranie zázemia **a rozvoj spolupráce** pre organizáciu medzinárodných kultúrnych a športových podujatí v regiónoch s rozvinutým potenciálom v oblasti kultúry, vzdelávania, tradície športu (napr. **okres BR: Národné biatlonové centrum Osrblie)**;
- vytváranie zázemia pre rozvoj a prepájanie kultúrneho a kreatívneho priemyslu (rezidenčných centier, hubov, laboratórií, dielní a pod.) v nadväznosti na identifikovaný potenciál miest v oblasti stredného odborného a vysokého školstva a rozvoj cestovného ruchu;

→ udržateľné zvyšovanie rozsahu a kvality poskytovaných služieb (vo všetkých okresoch kraja podľa potrieb destinácií)

- zavedenie systému pravidelného hodnotenia kvality služieb v cestovnom ruchu v kraji, realizácia aktivít spojených so zvyšovaním kvality služieb v cestovnom ruchu (vzdelávacie aktivity a pod.);
- zaangažovanie odborného školstva do zvyšovania rozsahu a kvality služieb v cestovnom ruchu – podpora cvičných firiem a iných projektov, ktoré sieťujú partnerov;
- podpora zvyšovania kvalifikácie miestnych obyvateľov pre zabezpečenie menej náročných zážitkových/sprevádzaných programov v cestovnom ruchu (vrátane znevýhodnených skupín obyvateľov).

Príspevok k ŠC: Zlepšiť dostupnosť destinácií, atraktivít a turistických bodov záujmu → podpora udržateľnej mobility návštevníkov (vo všetkých okresoch kraja podľa potrieb destinácií)

- rozvoj spolupráce pri prepájaní destinácií na existujúcu sieť autobusovej a vlakovej dopravy a zohľadňovaní potrieb návštevníkov (vybavenia dopravných prostriedkov a pod.);
- pri kľúčových rozvojových zámeroch mapovanie stavu verejnej infraštruktúry vedúcej k turistickým bodom záujmu (chodníky, parkoviská a i.) a prípadne koordinácia zámerov.

- Realizácia/podpora v spolupráci s partnermi nepravidelnej dopravy návštevníkov medzi turistickými bodmi záujmu („skibusy“, „cyklobusy“ a i.) a analýza pilotných komplexných projektov, ktoré riešia udržateľnú mobilitu návštevníkov **v turisticky exponovaných lokalitách a strediskách** (vrátane ich prepojenia na integrovaný dopravný systém BBSK a ďalšie opatrenia súvisiace so zvyšovaním významu verejnej osobnej dopravy).

→ zlepšenie informačnej dostupnosti atraktivít a turistických bodov záujmu (vo všetkých okresoch kraja podľa potrieb destinácií)

- rozvoj informačného a návštevníckeho servisu – moderných informačných centier z hľadiska dispozičného riešenia, vnútorného a vonkajšieho vybavenia, technológií a špecializácie z hľadiska napojenia na jednotlivé typy trás – cykloturistické, turistické, napojenia na existujúce kultúrne inštitúcie a tematické kultúrno-poznávacie trasy, predaj lokálnych produktov a pod.; podpora udržateľnej siete informačných bodov pre poskytovanie základného návštevníckeho servisu menej náročnou formou (napríklad v ubytovacích zariadeniach, uzloch verejnej dopravy a pod.);
- budovanie informačného a navigačného systému a jeho zosúlaďovanie s turistickým a informačným systémom, značením a mobiliárom na tematických trasách (vrátane využitia inovatívnych riešení).

Rozvojové oblasti vychádzajú z už zrealizovaných projektov a štruktúry produktových línií. Sú navrhnuté rámcovo s výhľadom do roku 2030 a v prípade úspešnej realizácie koncepčného prístupu k rozvoju udržateľného cestovného ruchu je predpoklad ich rozširovania v nadväznosti na rozvojový potenciál, špecifické ciele, opatrenia a aktivity identifikované v Návrhu PHSR BBSK na roky 2022 až 2030.

Súčasný stav rozpracovanosti projektového zámeru (uveďte napr. stav prípravy stavebnej dokumentácie, územného konania, stav VO a pod.)

Aktuálny stav:

- fungujúce organizácie RABBSK, KOCR Banskobystrický kraj Turizmus a OOCR (jasná stratégia sieťovania, tvorba destinačnej ponuky a napĺňanie nosných produktových línií),
- rozpracované viaceré rozvojové zámery vrátane predkladaných na financovanie v najbližšom období (úspešne zrealizované zámery ako príklady dobrej praxe).

Merateľné ukazovatele

Názov ukazovateľa
počet podaných projektov na získanie externých zdrojov financovania
objem získaných financií z úspešne podaných projektov
počet vytvorených pracovných skupín venujúcich sa rozvoju projektových zámerov v destináciách
počet vytvorených produktov cestovného ruchu
počet vygenerovaných pracovných miest v cestovnom ruchu
počet produktov (zážitkov) ročne zaradených do ponuky regionálnej cestovnej kancelárie
počet regionálnych producentov, ktorých produkty sú zaradené do predaja v projekte regionálne pulty
počet certifikovaných regionálnych produktov zaradených do predaja v projekte regionálne pulty
počet zrealizovaných PD na nové cykloturistické trasy
počet obnovených objektov

počet nových inovatívnych expozícií
Iné (ďalšie) ukazovatele na úrovni aktivít a opatrení podľa rozsahu realizácie zámeru

2. DeKáč – centrum kultúry, vedy a inovácií
Dom kultúry v Banskej Bystrici

Identifikácia žiadateľa

Názov	Banskobystrický samosprávny kraj	**IČO**	37828100

Identifikácia partnera

Partner 1

Názov	Mesto Banská Bystrica	**IČO**	00313271

Partner 2

Názov	Bábkové divadlo na Rázcestí	**IČO**	35985381

Partner 3

Názov	Krajská hvezdáreň a planetárium M. Hella v Žiari nad Hronom	**IČO**	35987405

Partner 4

Názov	Verejná knižnica Mikuláša Kováča	**IČO**	35986999

Základná identifikácia projektového zámeru

Zdôvodnenie realizácie projektového zámeru vybraným žiadateľom	Samosprávny kraj sa podieľa na tvorbe a ochrane životného prostredia, utvára podmienky na tvorbu, prezentáciu a rozvoj kultúrnych hodnôt a kultúrnych aktivít a stará sa o ochranu pamiatkového fondu, utvára podmienky na rozvoj cestovného ruchu a koordinuje tento rozvoj (Zákon č. 302/2001 Z. z.). Je zriaďovateľom inštitúcií v oblasti kultúry a cestovného ruchu. Má inštitucionálne, personálne a materiálno-technické kapacity a tiež vytvorené a etablované procesy na koordináciu a spoluprácu so subjektmi v oblasti kultúry, cestovného ruchu, hospodárstva, samosprávy, neziskového sektora, štátnej správy, a to s cieľom dosiahnutia hospodárskeho a sociálneho rozvoja územia celého kraja. Pre podporu inovácií v regióne môže byť práve iniciatíva zo strany samosprávneho kraja kľúčová, pretože vieme vytvoriť rámec nad lokálnymi aktivitami a zároveň byť spojovacím článkom s podporou zo strany štátu.
Zdôvodnenie realizácie projektového zámeru vybraným partnerom	Keďže je tento projektový zámer rozsiahly, širokospektrálny a po realizácii má plniť viacero variabilných funkcií, pre komplexnú saturáciu potrieb obyvateľov

	spádového regiónu mesta Banská Bystrica i celého kraja bola identifikovaná potreba spolupráce a jeho realizácie s viacerými partnermi. Hlavným partnerom je miestna samospráva (mesto Banská Bystrica), ktorá na seba preberie funkciu prevádzkovateľa estrádnej sály a komplementárnych funkcií (reštaurácia...). V týchto priestoroch sa vráti k organizácii variabilných kultúrnych a spoločenských podujatí (koncertov, festivalov, konferencií, sympózií, súťaží, plesov, krátkodobých výstav...) podobne ako v minulosti. Kľúčovými partnermi budú vybrané kultúrne inštitúcie v zriaďovateľskej pôsobnosti BBSK, konkrétne Verejná knižnica Mikuláša Kováča, Bábkové divadlo na Rázcestí a Krajská hvezdáreň a planetárium M. Hella v Žiari nad Hronom. Tieto organizácie už v súčasnosti úspešne plnia svoje funkcie, nové priestory im však umožnia zatraktívniť, skvalitniť a rozšíriť ponuku ponúkaných služieb, napríklad vytvoriť vhodné priestory pre systematickú prácu s deťmi a mládežou, otvoriť moderné multimediálne a coworkingové centrum či kreovať expozíciu Populárno-vedeckého centra, ktoré bude žiakom, študentom i širokej verejnosti jednoduchým a názorným spôsobom približovať rôzne prírodovedné zákonitosti a vzbudzovať tak hlbší záujem o vedu a techniku. Súčasne v centre vznikne nová expozícia hvezdárne a celoročná pozorovateľňa, ktorú v súčasnosti Banská Bystrica ako jediné krajské mesto nemá. Centrum tiež vytvorí platformu pre vedecko-výskumnú činnosť. Ďalšími partnermi projektu budú subjekty, ktoré sa budú spolupodieľať na novej funkčnej náplni a budú podporovať prevádzku revitalizovaného objektu. Konkrétne je to Rozvojová agentúra BBSK, ktorá bude napomáhať sieťovaniu a nadväzovaniu spolupráce s kľúčovými univerzitami a výskumnými centrami pôsobiacimi v regióne i ďalšie vzdelávacie inštitúcie, výskumné laboratóriá a súkromné spoločnosti, s ktorými po realizácii projektu budeme mať možnosť spolupracovať.

Miesto realizácie projektového zámeru

Vyšší územný celok	Banskobystrický samosprávny kraj

Miesto realizácie

Okres	Banská Bystrica
Obec	Banská Bystrica
Ulica	Námestie slobody
Súpisné a orientačné číslo	203/3
PSČ	974 01

Opis projektového zámeru

Opis východiskovej situácie

Zámerom projektu je integrovaným prístupom dvoch samospráv (miestnej a regionálnej) nadobudnúť a revitalizovať (opätovne začleniť do spoločenského a kultúrneho života) objekt bývalého Domu kultúry v Banskej Bystrici, ktorý bol od svojho vzniku v roku 1979 až do roku 2009 kultúrnym stánkom krajského mesta. Celková plocha objektu je 17 712 m^2. V roku 2007 bol objekt predaný so zámerom prebudovania na moderné kultúrne centrum. Zámer však nikdy naplnený nebol a od roku 2016 je objekt v dražbe a chátra. Výhodná poloha objektu v tesnej blízkosti centra mesta, pri Námestí slobody, ktoré je prirodzeným dopravným a logistickým uzlom, i autobusovej stanice ho predurčuje byť prirodzeným centrom, ktoré bude lákať obyvateľov i partnerské spoločnosti na prípravu a zapojenie sa do rôznych aktivít, prepájanie sa s inými komunitami a umožní realizáciu odborných i populárno-náučných podujatí.

Ide o stavbu s vysokými architektonickými hodnotami. Vznikla na základe urbanistickej a architektonickej súťaže a víťazného návrhu prof. Ing. arch Dr. Techn. Emanuela Hrušku, DrSc., zakladateľa a nestora urbanizmu na Slovensku, ktorý do architektonickej súťaže v roku 1961 rozpracovala skupina architektov pôsobiacich v Stavoprojekte Banská Bystrica (Ing. arch. Jozef Chrobák, spolupráca: Ing. arch. Karol Tisončík a Ing. arch. J. Pálka). Stavba bola dokončená v roku 1979, keď získala Cenu Zväzu architektov (Cena Dušana Jurkoviča). V roku 2020 bol dom kultúry zapísaný do Registra modernej architektúry na Slovensku (oddelenie architektúry Historického ústavu SAV), čím sa zapísal medzi najlepšie diela modernej architektúry 20. storočia na Slovensku. Taktiež je zapísaný v registri Do.co, mo.mo, medzinárodnej organizácie pre výskum, dokumentáciu, propagáciu a ochranu pamiatok modernej architektúry so sídlom v Holandsku. Na Pamiatkovom úrade SR je podaný podnet na jeho vyhlásenie za Národnú kultúrnu pamiatku.

Od uzatvorenia domu kultúry chýba mestu Banská Bystrica kultúrny stánok, ktorý by naplnil kultúrne a spoločenské potreby obyvateľov krajského mesta, širšieho okolia i celého kraja. Zároveň je objekt iba pre potreby miestnej samosprávy priveľký, nedokázala by využiť celý priestor pre verejné služby a zabezpečiť jeho trvalú udržateľnosť. Integráciou miestnej a regionálnej samosprávy vznikne priestor pre komplexné naplnenie kultúrno-spoločensko-vzdelávacovedných potrieb obyvateľov kraja, priestor pre inovácie, prácu s deťmi i študentmi. Bonusom realizácie projektu je oživenie dlhodobo nevyužívaného objektu (odstránenie brownfieldu) v centre Banskej Bystrice, ktorý pôsobí rušivo i na návštevníkov mesta. Týmto počinom dôjde i k turistickému zatraktívneniu Banskej Bystrice.

Pre naplnenie vyššie uvedenej vízie, priblíženia kultúry, vedy a inovácií obyvateľom a vytvorenie moderného a variabilného priestoru na ich prepájanie budú v objekte spojené viaceré kultúrne inštitúcie v zriaďovateľskej pôsobnosti BBSK. Bude to: **Verejná knižnica Mikuláša Kováča**, ktorá má v Banskej Bystrici niekoľko pobočiek. Nové priestory umožnia oveľa širšie uspokojenie potrieb obyvateľov na nepomerne vyššej kvalitatívnej úrovni. Predovšetkým budú príležitosťou poskytovať služby knižnice (kultúrno-spoločenského centra) omnoho variabilnejšie, umožnia vytvoriť priestory pre sieťovanie kreatívnych občanov a spoločností, prácu s deťmi a mládežou a v neposlednom rade sprístupnia jej služby hendikepovaným občanom.

Bábkové divadlo na Rázcestí momentálne sídli v objekte, ktorý je národnou kultúrnou pamiatkou a historické i pamiatkové hodnoty objektu a jeho okolia sú veľkým limitom na poskytovanie moderných služieb a rozvoj divadla (Krajský pamiatkový úrad Banská Bystrica nepripustil realizáciu prístavby). Presun do revitalizovaného domu kultúry, kde je niekoľko sál pôvodne projektovaných pre divadelné predstavenia, by výrazne zjednodušil a skvalitnil proces tvorby a prezentácie umeleckých hodnôt a vytvoril priestor pre realizáciu interaktívnych detských a mládežníckych predstavení, ktoré divadlo v súčasnosti vôbec nevie detskému divákovi ponúknuť.

Objekt domu kultúry tiež ponúka dostatočný priestor na naplnenie vízie **Krajskej hvezdárne a planetária M. Hella** v Žiari nad Hronom. Banská Bystrica je jediným krajským mestom, kde obyvatelia nemajú

k dispozícii celoročnú astronomickú pozorovateľňu, hvezdársku expozíciu ani žiadne priestory, kde by sa deti a mládež mohli oboznamovať s prírodnými vedami a technikou pútavou formou, no na adekvátnej odbornej úrovni. Preto je zámerom krajskej hvezdárne vybudovať v dome kultúry moderné populárno-vedecké centrum európskeho formátu s inovatívnym a zábavným prístupom odovzdávania informácií a vedomostí v oblasti astronómie, fyziky prírodných vied i moderných technológií. Súčasťou centra budú aj priestory na prednášky, sympóziá, výstavy, časové expozície a tiež priestory pre klubovú činnosť, prácu s deťmi a mládežou i prepájanie vedeckého, výskumného a akademického sektora.

Zámerom BBSK v partnerstve s mestom Banská Bystrica je rekonštrukcia objektu s dôrazom na jeho sfunkčnenie s výraznejším vplyvom na zníženie energetickej náročnosti v snahe maximálne zachovať vizuálne a materiálové riešenie využitím moderných technológií, alternatívnych zdrojov energie (solárne a fotovoltické systémy) a opatrení na zníženie dosahov zmeny klímy (zelené strechy, zadržiavanie a pomalé vsakovanie a odparovanie dažďovej vody, príp. jej akumulácia a opätovné využitie) a to všetko s rešpektovaním a zachovaním umeleckých a architektonických hodnôt objektu.

Ciele projektového zámeru

Cieľ 1	Zrealizovať adaptačné opatrenia na zmiernenie zmeny klímy
Cieľ 2	Zlepšovať kvalitu životného prostredia revitalizáciou brownfieldu a následným zvýšením atraktivity i bezpečnosti mestskej zóny

Cieľ 3	Zvyšovať dostupnosť vzdelávania pre všetky vekové kategórie a sociálne skupiny
Cieľ 4	Zachovávať kultúrne hodnoty a dedičstvo predchádzajúcich generácií obnovou a následným intenzívnym využívaním objektu
Cieľ 5	Znížiť energetickú náročnosť objektu pri zachovaní jeho architektonických a umeleckých hodnôt
Cieľ 6	Zvýšiť atraktivitu krajského mesta revitalizáciou brownfieldu
Cieľ 7	Zabezpečiť trvalú udržateľnosť objektu zvýšením atraktivity kultúrnych inštitúcií s použitím moderných technológií a inovatívnych prístupov
Cieľ 8	Zvyšovať spoluprácu a partnerstvo medzi regionálnou a miestnou samosprávou
Cieľ 9	Zvyšovať mieru prepojenia medzi regionálnymi podnikmi a pracoviskami výskumu a vývoja
Cieľ 10	Vytvorenie priestoru pre popularizáciu vedy, rozvoj digitálnych zručností a interaktívne aktivity so zameraním na oblasť STEM

Situácia po realizácii projektového zámeru

Po realizácii projektového zámeru bude zrevitalizovaný brownfield v širšom centre mesta a bude mu vrátená pôvodná verejno-spoločenská funkcia. Budova bývalého domu kultúry v majetku dvoch samospráv mesta Banská Bystrica a BBSK bude slúžiť potrebám občanov mesta Banská Bystrica, obyvateľov kraja aj návštevníkov mesta. Objektu bude vrátený jeho význam a dôstojnosť, v urbanisticky významnej lokalite Námestia slobody blízko historického jadra sa stane moderným centrom pre umenie, kultúru, vedu a výskum. Materiálové riešenie fasád a interiéru, ako aj technologické zabezpečenie prevádzky a realizovaný ekologický koncept budovy, bude reprezentovať citlivý prístup k rekonštrukcii objektov umeleckej hodnoty za súčasného reflektovania enviroprístupov 21. storočia.

Hlavnou náplňou domu kultúry bude:

- Estrádna sála (mesto Banská Bystrica)*
- Gastronómia a reštauračné služby (mesto Banská Bystrica) *
- Bábkové divadlo na rázcestí (BBSK)
- Populárno-vedecké centrum (Krajská hvezdáreň a planetárium M. Hella v Žiari nad Hronom, BBSK)
- Verejná knižnica Mikuláša Kováča (BBSK)

*Estrádna sála a gastronomická časť s reštauráciou bude predmetom samostatnej žiadosti mesta Banská Bystrica

Estrádna sála (bude predmetom samostatnej žiadosti mesta Banská Bystrica)
Zámerom mesta Banská Bystrica je obnoviť a rekonštruovať existujúcu estrádnu sálu s kapacitou 787 miest a vhodným technickým riešením zlepšiť jej akustické vlastnosti. Spolu s estrádnou sálou budú rekonštruované aj priestory, ktoré s ňou priamo súvisia, šatne, technické miestnosti a zázemie, skladové priestory v suteréne, priestranné foyer s dominantným schodiskom... Estrádna sála bude reprezentatívnym kultúrnym stánkom vysokej architektonickej hodnoty slúžiaca občanom krajského mesta, regiónu a návštevníkom. Súčasne bude flexibilným priestorom, ktorý je možné prispôsobiť pre potreby konkrétneho používateľa/projektu – prepojiť priestory estrádnej sály s komorným divadlom a foyer pre workshopy, festivaly a iné kultúrne a spoločenské aktivity.

Gastronómia a reštauračné služby (bude predmetom samostatnej žiadosti mesta Banská Bystrica)

Reštaurácia s kapacitou 232 stoličiek a kaviareň na poschodí sú neoddeliteľnou súčasťou objektu, ale najmä doplnkovou službou estrádnej sály od vzniku domu kultúry.

Zámerom mesta Banská Bystrica je jej komplexná rekonštrukcia a opätovné sprevádzkovanie.

Bábkové divadlo na Rázcestí

Divadlo je profesionálna kultúrna a umelecká ustanovizeň. Hlavným predmetom činnosti je tvoriť, pripravovať a verejne predvádzať divadelné diela, divadlo však tiež:

- utvára podmienky na vznik a verejné šírenie divadelných diel ako súhrn umeleckých, umelecko-technických a organizačno-ekonomických aktivít,
- rozvíja národnú divadelnú kultúru, ktorú prezentuje doma v zahraničí,
- vydáva a rozširuje periodické a neperiodické publikácie, propagačné materiály, pútače a bábky a usporadúva výstavy, ktoré propagujú jeho činnosť,
- vyrába scénické a kostýmové výpravy na zabezpečenie vlastnej činnosti,
- vyvíja ďalšie významné kultúrne a kultúrno-spoločenské aktivity v oblasti svojej pôsobnosti.

Zámerom BBSK je zabezpečiť nový a funkčný priestor prispievajúci k skvalitneniu tvorby poskytnutím väčšej kapacity sály pre dospelých, prípadne novej sály určenej pre tvorbu detí. V súčasnosti divadlo sídli a poskytuje svoje služby v historickej budove, národnej kultúrnej pamiatke, ktorá svojimi hodnotami bráni ďalšej modernizácií a rozvoju inštitúcie i rozšíreniu a skvalitneniu produkcie. Aktuálne kapacita sály poskytuje sedenie pre 80 osôb, navyše sa nachádza v podkroví a svojimi parametrami nespĺňa odborné štandardy. V dome kultúry by mohlo po revitalizácii BBNR využívať bývalé komorné divadlo (297 miest na sedenie) a priľahlé technické zázemie.

Spôsob realizácie projektového zámeru a opis administratívnych a technických kapacít žiadateľa a partnera (ak relevantné pre partnera)

Podmienkou realizácie projektového zámeru je nadobudnutie objektu a k nej prináležiacich pozemkov v dražbe do majetku samospráv/regionálnej samosprávy.

Spôsob realizácie projektového zámeru bude predmetom rokovaní regionálnej samosprávy (BBSK) s partnerom projektu mestskou samosprávou (mesto Banská Bystrica) a MIRRI SR v priebehu roka 2022, pretože ide o integrovaný projekt v rámci IÚS BBSK a IÚS UMR Banská Bystrica a sleduje zámery viacerých politických cieľov.

Pre úspešné nastavenie projektového zámeru a jeho realizácie bude vytvorená pracovná skupina pozostávajúca zo zástupcov BBSK, mesta Banská Bystrica, krajských inštitúcií, architektov a odborníkov v relevantných oblastiach.

BBSK má v súčasnosti vytvorené personálne kapacity na prípravu realizácie zámeru revitalizácie v spolupráci s externými odborníkmi. Na oddelení územného plánovania a životného prostredia sa revitalizácii venujú traja odborní referenti, ktorí spolupracujú s oddelením správy majetku, oddelením investičnej prípravy, výstavby a prevádzky, oddelením verejného obstarávania, oddelením kultúry, oddelením riadenia projektov a oddelením implementácie projektov. Momentálne BBSK realizuje niekoľko revitalizácií nevyužívaného majetku BBSK (budova bývalého gymnázia vo Zvolene na multifunkčný objekt, bývalý internát SOŠ v Banskej Štiavnici na zariadenie sociálnych služieb a dostupné nájomné bývanie, bývalý objekt 1. slovenského literárneho gymnázia v Revúcej na moderné literárne múzeum, nevyužívaný objekt na Lazovnej ulici v BB na sídlo sociálneho podniku, budova bývalého SOU stavebného na Komenského ulici na polyfunkčnú budovu). Pri príprave architektonickej súťaže návrhov, ako aj overovacej štúdie spolupracuje BBSK s SKA a externými subjektmi. V prípade potreby budú na BBSK doplnené nové personálne kapacity.

Mesto Banská Bystrica má odborné kapacity na oddelení investičnej výstavby a riadenia projektov a oddelení územného plánovania a architekta mesta. Má za sebou úspešné rekonštrukcie verejných budov (Robotnícky dom, materské a základné školy, ZUŠ Jána Cikkera...).

BBSK záleží na budovaní zdravej občianskej spoločnosti, a preto sa snaží v maximálnej možnej miere zapájať do procesov prípravy aj odbornú a laickú verejnosť, dáva priestor na participáciu verejnosti na rozhodovaní o veciach verejných.

Kultúrne inštitúcie v zriaďovateľskej pôsobnosti BBSK, z ktorých presťahovaním sa uvažuje v rámci zámeru, majú vytvorené svoje vlastné personálne kapacity, ktoré budú súčinné pri nastavovaní realizácie projektového zámeru, samotnej realizácii a následne zabezpečia prevádzku nimi spravovaných priestorov.

Pre činnosť populárno-vedeckého centra budú zriadené nové pracovné pozície.

Súčasný stav rozpracovanosti projektového zámeru (uveďte napr. stav prípravy stavebnej dokumentácie, územného konania, stav VO a pod.)

Mesto BB a BBSK vydalo spoločné Memorandum k cieľu nadobudnutia objektu Domu kultúry.

Prebehlo niekoľko spoločných stretnutí vedenia BBSK a mesta Banská Bystrica s poslancami KZBBK zvolenými za okres Banská Bystrica i spoločne zostaveného projektového tímu.

Pred nadobudnutím objektu do majetku, teda dražbou objektu, plánujeme:

- spracovanie projektu posúdenia rozdelenia objektu na samostatné prevádzkové celky,

- založenie spoločnej obchodnej spoločnosti BBSK a mesta Banská Bystrica s cieľom nadobudnutia objektu a pravdepodobne aj jeho následnej správy,
- prípravu zmluvy o spolupráci a ich schválenie v oboch zastupiteľstvách.

Zámerom je nadobudnúť objekt do konca roka 2022.

Následne je potrebné zabezpečiť vypracovanie technického auditu objektu (technická infraštruktúra a statika, tepelno-technické posúdenie), komplexné zameranie existujúceho stavu a cez architektonickú súťaž návrhov vybrať kvalitný architektonický návrh a projekčný tím.

Rekonštrukcia objektu bude projektovaná tak, aby objekt bolo možné prevádzkovať ako dva samostatné funkčné celky – objekt vo vlastníctve mesta a objekt vo vlastníctve BBSK.

Spracovanie projektovej dokumentácie pre celý objekt domu kultúry plánujeme v priebehu roka 2023 – 2024 a samotnú rekonštrukciu v rokoch 2025 – 2027, mesto Banská Bystrica samostatne a BBSK samostatne na základe spoločného verejného obstarávania a vo vzájomnej súčinnosti.

Počas celého projektu je dôležitá komunikácia s verejnosťou a jej zapojenie do projektu.

Aktivity a harmonogram realizácie projektového zámeru

Aktivita 1

Názov aktivity	Vypracovanie memoranda o spoločnom postupe s mestom BB
Začiatok realizácie	06/2021
Koniec realizácie	09/2021

Aktivita 2

Názov aktivity	Vypracovanie zmluvy o spolupráci
Začiatok realizácie	01/2022
Koniec realizácie	05/2022

Aktivita 3

Názov aktivity	Nadobudnutie objektu v dražbe
Začiatok realizácie	06/2022
Koniec realizácie	08/2022

Aktivita 4

Názov aktivity	Urbanisticko-architektonická súťaž návrhov
Začiatok realizácie	10/2022
Koniec realizácie	04/2023

Aktivita 5

Názov aktivity	Spracovanie projektovej dokumentácie
Začiatok realizácie	05/2023

Koniec realizácie	02/2025

Aktivita 6

Názov aktivity	Verejné obstarávanie na dodávateľa stavby
Začiatok realizácie	03/2025
Koniec realizácie	07/2025

Aktivita 7

Názov aktivity	Rekonštrukcia objektu
Začiatok realizácie	09/2025
Koniec realizácie	12/2028

Merateľné ukazovatele

Ukazovateľ 1

Názov ukazovateľa	Merná jednotka	Počiatočná hodnota	Cieľová hodnota
Počet spolupracujúcich subjektov	**počet**	0	5

Ukazovateľ 2

Názov ukazovateľa	Merná jednotka	Počiatočná hodnota	Cieľová hodnota
Počet revitalizovaných objektov	**počet**	0	1+1*

Ukazovateľ 3

Názov ukazovateľa	Merná jednotka	Počiatočná hodnota	Cieľová hodnota
Kapacita pre kultúrne podujatia	**Počet sedadiel**	645 +787*	745 + 787*

Ukazovateľ 4

Názov ukazovateľa	Merná jednotka	Počiatočná hodnota	Cieľová hodnota
Zníženie energetickej náročnosti objektu	**%**	100	70**

Ukazovateľ 5

Názov ukazovateľa	Merná jednotka	Počiatočná hodnota	Cieľová hodnota
Zníženie ročnej spotreby primárnej energie	**%**	100	70**

Ukazovateľ 6

Názov ukazovateľa	Merná jednotka	Počiatočná hodnota	Cieľová hodnota

Odhadované ročné zníženie emisií skleníkových plynov	**%**	100	70**

Ukazovateľ 7

Názov ukazovateľa	Merná jednotka	Počiatočná hodnota	Cieľová hodnota
Počet realizovaných opatrení na adaptáciu na zmiernenie nepriaznivých dôsledkov na zmenu klímy	**počet**	0	5

Ukazovateľ 8

Názov ukazovateľa	Merná jednotka	Počiatočná hodnota	Cieľová hodnota
Počet novovytvorených pracovných miest	**počet**	0	5

* hodnota platí pre komplementárny projekt mesta BB

** vzhľadom na to, že objekt je dlhodobo nevyužívaný (12 rokov), nie je možné stanoviť tento ukazovateľ konkrétnejšie

Typy výdavkov projektového zámeru

P.č.	Názov skupiny výdavkov
1	Nadobudnutie objektu
2	Osobné výdavky – mzdové náklady (na obdobie 7 rokov na 5 zamestnancov)
3	Prípravná a projektová dokumentácia
4	Rekonštrukcia objektu*
5	Externé služby (právne, developerské...)

P.č.	Názov skupiny výdavkov
1	Mesto Banská Bystrica
2	Bábkové divadlo na Rázcestí
3	Krajská hvezdáreň a planetárium M. Hella v Žiari nad Hronom
4	Verejná knižnica Mikuláša Kováča

***** Uvedená suma je pre rekonštrukciu časti mesta Banská Bystrica, ktorý by mal postaviť samostatný projektový zámer cez IÚS UMR Banská Bystrica

Komplementárne projektové zámery

P.č.	Názov komplementárneho projektového zámeru	Stav projektového zámeru (v zásobníku/pripravovaný)

1	Bábkové divadlo na Rázcestí: interiérové a technické vybavenie	V zásobníku
2	Krajská hvezdáreň a planetárium M. Hella v Žiari nad Hronom: expozícia vedeckého parku a hvezdárne, technické vybavenie	V zásobníku
3	Verejná knižnica Mikuláša Kováča: interiérové vybavenie knižnice	V zásobníku
4	Regionálne inovačné centrum BBSK	V zásobníku

3. Regionálne inovačné centrum BBSK – nástroj regionálnej inovačnej politiky pre podporu talentov, akceleráciu inovácií a udržateľný rozvoj

Identifikácia žiadateľa

Názov	Rozvojová agentúra BBSK, n. o.	**IČO**	51 744 422

Identifikácia partnerov

Rozvojový zámer bude kraj realizovať v súčinnosti so zainteresovanými aktérmi inovačného ekosystému v Banskobystrickom samosprávnom kraji. To znamená, že všetky aktivity projektového zámeru budú realizované v synergii a v participácii zástupcov vzdelávacích a výskumných inštitúcií, zástupcov priemyslu, firiem, podnikateľov, zástupcov štátnej správy, verejnej správy, samosprávy a politikov, ako aj zástupcov širokej verejnosti. Regionálne inovačné centrum BBSK bude aktívne spolupracovať najmä s týmito kľúčovými aktérmi inovačného ekosystému kraja: Mesto Banská Bystrica, Mesto Zvolen, Univerzita Mateja Bela, Technická univerzita Zvolen, Ústav materiálov a mechaniky strojov SAV, detašované pracovisko INOVAL , Centrum rozvoja inovácií Lučenec.

Miesto realizácie projektového zámeru

Vyšší územný celok	Banskobystrický samosprávny kraj

Opis projektového zámeru

Opis východiskovej situácie

Banskobystrický samosprávny kraj je v súčasnosti zapojený do iniciatívy Dobiehajúce regióny (Catching-up regions). Táto iniciatíva je určená na podporu rozvoja a zvyšovania prísunu investícií do menej rozvinutých regiónov a odstránenie prekážok využívania eurofondov. Experti z Európskej komisie a Svetovej banky pomáhajú BBSK s rozvojovými prioritami kraja. Medzi hlavné priority bola vybraná oblasť výskumu, vývoja a inovácií (Komponent 3: Prepojenie priemyslu na pracoviská výskumu a vývoja v kraji), v rámci ktorého je snaha prepájať priemysel a regionálne firmy na pracoviská výskumu a vývoja prioritne v kraji.

Vzhľadom na nevyhnutnosť odstraňovania regionálnych rozdielov je potrebné podporiť rozvoj a tvorbu inovácií prostredníctvom prepájania jednotlivých aktérov inovačného prostredia v kraji. Prepojenosť firiem, vedy a výskumu v kraji aktuálne zápasí s nedostatočnou informovanosťou o ponuke služieb zo strany pracovísk vedy a výskumu a, naopak, tieto inštitúcie nemajú informácie o dopyte po službách zo strany firiem. Prepojenosť je obmedzená aj z dôvodu existencie právnych bariér či obmedzeným prístupom k talentovaným a motivovaným študentom. Zároveň regionálne firmy nemajú dostatočné finančné kapacity na vstup do spolupráce s pracoviskami vedy, výskumu a vývoja. Dôkazom toho bol tiež vysoký záujem zo strany firiem v aktivite BBSK s názvom Inovačný voucher, ktorej úlohou bolo prepojiť regionálne firmy s vedecko-výskumnými inštitúciami a podporovať ich vzájomnú spoluprácu.

Východisková situácia pri prepájaní výskumno-inovačných pracovísk s regionálnymi firmami je teda nasledovná:

- absencia regionálnej inovačnej politiky/stratégie,
- slabá úroveň spolupráce firiem v regióne s výskumno-vývojovými pracoviskami,
- nízka miera inovácií v regióne,

- nedostatočné zapojenie študentov do výskumno-vývojových aktivít kraja (východiskovú situáciu podporuje aj záverečná správa Svetovej banky 2021), prepájanie priemyslu a výskumu a vývoja v Banskobystrickom samosprávnom kraji.

Ciele projektového zámeru – koordinácia a tvorba regionálnej inovačnej politiky	
Cieľ 1	**Vytvorenie a koordinácia Regionálnej inovačnej stratégie (RIS)**
Cieľ 2	**Vznik Regionálneho inovačného centra v BBSK (RIC)**
Cieľ 3	**Podpora podnikavosti a tvorivosti ľudí v kraji**
Cieľ 4	**Prepojenie aktérov inovačného ekosystému v kraji**
Cieľ 5	**Akcelerácia inovácií v kraji**

Situácia po realizácii projektového zámeru

Projekt je jedinečný svojou úlohou v tvorbe a rozvoji regionálnej inovačnej politiky. Systém kvalitne fungujúceho inovačného ekosystému, spolupracujúcich infraštruktúr, moderných zariadení a vyššej prepojenosti priemyslu s výskumnými inštitúciami by mal priniesť dlhodobé výsledky nielen v prepájaní a sieťovaní počas realizácie projektu, ale vďaka zlepšeniu informovanosti a vzdelanostnej úrovne tak bude možné získané poznatky a skúsenosti uplatňovať dlhodobo po ukončení realizácie aktivít.
Realizáciou projektu budú dosiahnuté nasledovné prínosy a dosahy:

- BBSK bude mať vybudovaný funkčný inovačný ekosystém v kraji, ktorý bude podporovať tvorbu pridanej hodnoty, rast a rozvoj podnikania, rozvoj a komercializáciu výsledkov R&D, lepšia uplatniteľnosť na pracovnom trhu v zmysle inteligentnej špecializácie, rast zamestnanosti a zamestnanosti s vyššou pridanou hodnotou, vyššiu atraktivitu BBSK ako miesta pre život.
- BBSK bude mať vytvorené funkčné Regionálne inovačné centrum, ktoré bude koordinátorom regionálnej inovačnej politiky, hlavným strategickým hýbateľom rozvoja kraja, miestom, kde aktéri inovačného ekosystému nájdu informácie, kontakty, portfólio služieb, expertov a nástrojov k rozvoju ich zámerov.
- BBSK bude mať vybudovaný systém podpory tvorivosti a podnikavosti ľudí, ktorý bude motivovať k štúdiu a podnikaniu v oblasti STEM (veda, technológie, konštrukčná a inžinierska činnosť, matematika), podporovať rozvoj digitálnych zručností a bude mať k dispozícii jedinečné funkčné podporné nástroje na podporu tvorivosti a podnikavosti ako Innolabb, mobilný Innolabb, Centrum pre kreatívne technológie. Týmto vytvorí priestor na zážitkové vzdelávanie, popularizáciu vedy a techniky, podporu pochopenia významu podnikavosti a inovácií pre budovanie a rozvoj (spoločensky, vedecky) uvedomelej a proinovatívne orientovanej generácie, zastavenie odlevu mozgov z kraja, zvýšenie atraktivity kraja a následnú tvorbu miest s vyššou pridanou hodnotou.
- BBSK bude mať funkčný systém podpory a sieťovania aktérov inovačného ekosystému formou spolupráce, partnerstiev, tvorby politík v rámci vytvorenej Inovačnej platformy, ďalej formou prepájania podpory poskytovanej na národnej úrovni a novovytvorenými službami RIC, ktoré vytvárajú synergický efekt v ekosystéme, sprevádzajú podnikateľské subjekty v ich raste, VVI v ich rozvoji a vytvárajú možnosti rastu a komercializácie inovácií v prepojení na samosprávy v kraji.
- •Akcelerácia inovácií v BBSK aktívne podporovaná rôznymi edukatívnymi a osvetovými aktivitami sa prejaví v zvýšení inovačnej výkonnosti, produktivity a pridanej hodnoty regionálnej ekonomiky, čo bude mať za následok zvýšenie atraktivity regiónu a podporu udržateľného spôsobu života v kraji.

Spôsob realizácie projektového zámeru a opis administratívnych a technických kapacít žiadateľa a partnera (ak relevantné pre partnera)
Projektový zámer sa bude realizovať v troch etapách: 0. etapa (1Q – 4Q/2022) – príprava Regionálneho inovačného centra 1. etapa (1Q/2023 – 4Q/2025) – rozbeh Regionálneho inovačného centra 2. etapa (1Q/2026 – 4Q/2029) – rozvoj Regionálneho inovačného centra **Opis administratívnych a technických kapacít v jednotlivých etapách projektového zámeru:** **0. etapa (1Q – 4Q/2022) – príprava Regionálneho inovačného centra** Táto etapa sa realizuje v rámci iniciatívy Catching-Up Regions v BBSK, konkrétne sú to tieto aktivity: nastavenie procesov na vytvorenie regionálnej inovačnej stratégie, definovanie a príprava spustenia činností RIC, podpora regionálnych výskumných organizácií pri uplatňovaní rámca na uvoľnenie ich výskumnej a vývojovej infraštruktúry na zlepšenie spolupráce výskumu a vývoja so súkromným sektorom. Administratívne a technické kapacity projektu sú počas tejto etapy zabezpečené zo zamestnancov Rozvojovej agentúry BBSK a zo zamestnancov Úradu BBSK, ktorí sa podieľajú na implementácii komponentu R&D iniciatívy Catching-Up Regions (ďalej „CURI“) v Banskobystrickom samosprávnom kraji. Základný interný tím pozostáva zo 7 zamestnancov, konkrétne to sú: • líder RD/riaditeľka RABBSK, • hlavná projektová manažérka iniciatívy CURI v BBSK • 4 zamestnanci – odborníci na implementáciu komponentu CURI R&D, • projektová manažérka – odborníčka na riadenie projektov. Tento základný tím je v rámci prípravy Regionálneho inovačného centra posilnený cez podporné kapacity, t. j. externí zamestnanci zazmluvnení na dohodu, konkrétne to sú 5 externí zamestnanci: • koordinátor regionálnej inovačnej stratégie, • PR špecialista, • brand manažér/špecialista na sociálne siete, • 2 špecialisti na aktivity Innolabb. **1. etapa (1Q/2023 – 4Q/2025) – rozbeh Regionálneho inovačného centra** Po vytvorení Regionálneho inovačného centra vznikne v Rozvojovej agentúre samostatný útvar tvorený internými zamestnancami. Bude to tím odborníkov s vysokou mierou spoľahlivosti, skúseností a odbornej spôsobilosti pre každú oblasť zabezpečovaných činností. Technické a administratívne kapacity projektu budú počas tejto etapy zabezpečené z interných a externých zamestnancov, ktorí budú odrážať pozície nevyhnutné na realizáciu aktivít projektového zámeru uvedené v časti 6. **2. etapa (1Q/2026 – 4Q/2029) – rozvoj Regionálneho inovačného centra** Aktivity Regionálneho inovačného centra sa budú rozvíjať postupne a systematicky, paralelne sa bude budovať a rozširovať tím zamestnancov. Technické a administratívne kapacity projektu budú počas tejto etapy zabezpečené z interných a externých zamestnancov, ktorí budú odrážať pozície nevyhnutné na realizáciu aktivít projektového zámeru uvedené v časti 6.
Súčasný stav rozpracovanosti projektového zámeru (uveďte napr. stav prípravy stavebnej dokumentácie, územného konania, stav VO a pod.)
Projektový zámer sa v súčasnosti realizuje v etape 0, t. j. príprava RIC v rámci iniciatívy Catching-up Regions v BBSK (pozri časť Spôsob realizácie projektového zámeru).

Aktivity a harmonogram realizácie projektového zámeru

Aktivita 1

Názov aktivity	**Regionálna inovačná stratégia (ďalej len RIS)**

	Podaktivity – etapa 1 (2023 – 2025): implementácia RIS BBSK 2023 – 2025 zber dát a priebežné vyhodnocovanie dopytová analýz a identifikácia aktérov pre podporu a rozvoj kreatívneho priemyslu BBSK príprava nadväzujúcej RIS BBSK na obdobie 2026 – 2029 **Podaktivity – etapa 2 (2026 – 2029):** implementácia RIS 2026 – 2029 kontinuálny zber dát a priebežné vyhodnocovanie a zhodnocovanie príprava nadväzujúcej RIS BBSK na obdobie 2030 – 2034
Začiatok realizácie	2023
Koniec realizácie	2029

Aktivita 2

Názov aktivity	**Regionálne inovačné centrum (ďalej len RIC)** **Podaktivity – etapa 1 (2023 – 2025):** vytvorenie regionálnej inovačnej jednotky pod Rozvojovou agentúrou BBSK, n. o. zabezpečenie priestorových a materiálnych kapacít zabezpečenie personálnych kapacít zabezpečenie vyškolenia odborných personálnych kapacít nastavenie a pilotné testovanie služieb RIC **Podaktivity – etapa 2 (2026 – 2029):** etablovanie RIC pod RABBSK, n. o. rozšírenie priestorových a materiálnych kapacít rozšírenie personálnych kapacít zabezpečenie systematického vzdelávania odborných personálnych kapacít kontinuálne zlepšovanie služieb a procesov inovačného ekosystému
Začiatok realizácie	2023
Koniec realizácie	2029

Aktivita 3

Názov aktivity	**Podpora tvorivosti a podnikavosti** **Podaktivity – etapa 1 (2023 – 2025):** obstaranie a prevádzka mobilného Innolabbu organizácia edukatívnych a kompetitívnych aktivít pre mladých ľudí na rozvoj tvorivosti a podporu podnikavosti organizácia aktivít zameraných na rozvoj a vzdelávanie žiakov v oblastiach STEM (Science-Technology-Engineering-Mathematics) organizácia aktivít zameraných na rozvoj digitálnych zručností príprava ideového konceptu, projektovej dokumentácie a štúdie uskutočniteľnosti p Science center BBSK **Podaktivity – etapa 2 (2026 – 2029):** prevádzka mobilného Innolabbu organizácia edukatívnych a kompetitívnych aktivít pre mladých ľudí na rozvoj tvorivosti a podporu podnikavosti

	organizácia aktivít zameraných na rozvoj a vzdelávanie žiakov v oblastiach STEM (Science-Technology-Engineering-Mathematics) organizácia aktivít zameraných na rozvoj digitálnych zručností vytvorenie a spustenie prevádzky Science center BBSK popularizácia vedy a techniky
Začiatok realizácie	2023
Koniec realizácie	2029

Aktivita 4

Názov aktivity	**Prepájanie aktérov inovačného ekosystému v kraji** **Podaktivity – etapa 1 (2023 – 2025):** organizácia networkingových aktivít pre aktérov inovačného ekosystému vytváranie priestoru pre inovačné príležitosti prepojením rôznych segmentov priemyslu podpora nastavenia materiálových tokov v kontexte zelenej a obehovej ekonomiky poskytovanie podpory startupom a začínajúcim firmám poskytovanie poradenstva a konzultácií vytvorenie coworkingových priestorov pre začínajúcich podnikateľov a startupy identifikácia vhodnej budovy na vytvorenie fyzického miesta pre podporu a rozvoj kreatívneho priemyslu spracovanie ideového konceptu, projektovej dokumentácie a štúdie uskutočniteľnos pre fyzické miesto pre kreatívny priemysel **Podaktivity – etapa 2 (2026 – 2029):** organizácia networkingových aktivít pre aktérov inovačného ekosystému vytváranie priestoru pre inovačné príležitosti prepojením rôznych segmentov priemyslu podpora nastavenia materiálových tokov v kontexte zelenej a obehovej ekonomiky poskytovanie podpory startupom a začínajúcim firmám poskytovanie poradenstva a konzultácií rozšírenie coworkingových priestorov pre začínajúcich podnikateľov a startupy vytvorenie fyzického miesta pre kreatívny priemysel a networking aktérov kreatívne priemyslu v kraji
Začiatok realizácie	2023
Koniec realizácie	2029

Aktivita 5

Názov aktivity	**Akcelerácia inovácií** **Podaktivity – etapa 1 (2023 – 2025):** vytvorenie komunikačnej stratégie RIC vytvorenie webového portálu ako aktívnej platformy na prezentácie inovačného ekosystému v kraji vytvorenie profilov RIC na sociálnych sieťach aktívna prezentácia významu a prínosu inovácií pre aktérov a pre kraj organizácia podujatí medzinárodná spolupráca s výskumnými, vzdelávacími a inovačnými kapacitami rozvoj a podpora inovačnej diplomacie rozvoj a podpora aplikovaného výskumu na podporu technologického transferu

	realizácia aktivít behaviorálnej intervencie na podporu významu udržateľného rozvo v kraji príprava modelu a pilotné otestovanie inovačného fondu za účelom poskytovania inovačných a kreatívnych voucherov pre aktérov inovačného ekosystému BBSK **Podaktivity – etapa 2 (2026 – 2029):** aktualizácia komunikačnej stratégie RIC spravovanie webového portálu ako aktívnej platformy na prezentácie inovačného ekosystému v kraji spravovanie profilov RIC na sociálnych sieťach aktívna prezentácia významu a prínosu inovácií pre aktérov a pre kraj organizácia podujatí medzinárodná spolupráca s výskumnými, vzdelávacími a inovačnými kapacitami rozvoj a podpora inovačnej diplomacie rozvoj a podpora aplikovaného výskumu na podporu technologického transferu realizácia aktivít behaviorálnej intervencie na podporu významu udržateľného rozvo v kraji manažovanie inovačného fondu s cieľom poskytovania inovačných a kreatívnych voucherov pre aktérov inovačného ekosystému na podporu inovácií a kreativity v BBSK
Začiatok realizácie	2023
Koniec realizácie	2029

Merateľné ukazovatele

Ukazovateľ 1

Názov ukazovateľa	**Merná jednotka**	**Počiatočná hodnota**	**Cieľová hodnota**
Vytvorenie Regionálnej inovačnej stratégie (RIS)	počet strategických dokumentov		2

Ukazovateľ 2

Názov ukazovateľa	**Merná jednotka**	**Počiatočná hodnota**	**Cieľová hodnota**
Vytvorenie Regionálneho inovačného centra (RIC) v BBSK	počet		1

Ukazovateľ 3

Názov ukazovateľa	**Merná jednotka**	**Počiatočná hodnota**	**Cieľová hodnota**
Počet vzdelávacích aktivít pre odborné personálne kapacity RIC	počet		21

Ukazovateľ 4

Názov ukazovateľa	**Merná jednotka**	**Počiatočná hodnota**	**Cieľová hodnota**
Počet zorganizovaných vzdelávacích aktivít na rozvoj podnikavosti a tvorivosti (STEM, digitálne zručnosti, edukatívne a kompetitívne aktivity)	počet		168

Ukazovateľ 5

Názov ukazovateľa	**Merná jednotka**	**Počiatočná hodnota**	**Cieľová hodnota**

Počet konzultačných a poradenských služieb pre aktérov inovačného ekosystému	počet		50
Ukazovateľ 6			
Názov ukazovateľa	**Merná jednotka**	**Počiatočná hodnota**	**Cieľová hodnota**
Počet aktivít poskytnutej podpory startupom a začínajúcim firmám	počet		150
Ukazovateľ 7			
Názov ukazovateľa	**Merná jednotka**	**Počiatočná hodnota**	**Cieľová hodnota**
Počet zorganizovaných networkingových aktivít pre aktérov inovačného ekosystému	počet		42
Ukazovateľ 8			
Názov ukazovateľa	**Merná jednotka**	**Počiatočná hodnota**	**Cieľová hodnota**
Počet aktívnych prezentácií významu a prínosu v oblasti inovácií	počet		84
Ukazovateľ 9			
Názov ukazovateľa	**Merná jednotka**	**Počiatočná hodnota**	**Cieľová hodnota**
Počet aktivít behaviorálnej intervencie na podporu významu udržateľného rozvoja v kraji	počet		42
Ukazovateľ 10			
Názov ukazovateľa	**Merná jednotka**	**Počiatočná hodnota**	**Cieľová hodnota**
Počet poskytnutých inovačných a kreatívnych voucherov pre aktérov inovačného ekosystému	počet		150
Ukazovateľ 11			
Názov ukazovateľa	**Merná jednotka**	**Počiatočná hodnota**	**Cieľová hodnota**
Počet medzinárodných spoluprác	počet		6

Typy výdavkov projektového zámeru

Názov skupiny výdavkov	Mzdové náklady na zamestnancov
	Vzdelávacie aktivity
	Náklady na podporu tvorivosti a podnikavosti
	Náklady na PR aktivity
	Materiálno-technické vybavenie personálnych kapacít

Komplementárne projektové zámery

P.č.	Názov komplementárneho projektového zámeru	Stav projektového zámeru (v zásobníku/pripravovaný)
1	**Univerzitný IKT inkubátor – Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici** IKT inkubátor, ktorý bude poskytovať priestorové, materiálno technické a personálne zabezpečenie pre poskytovanie služieb v nasledujúcich oblastiach: • geografické informačné systémy, • spracovanie veľkých objemov dát a HPC, • neurónové siete a počítačové videnie, • podnikové informačné systémy (ERP), • analýza štruktúrovaných aj neštruktúrovaných dát – Data science, • vývoj špecializovaných počítačových aplikácií podľa požiadaviek, • interakcia digitálnych technológií so spoločnosťou, • konzultácie v oblasti prevádzky IT infraštruktúry a poradenstvo v prípade záujmu o využitie otvoreného softvéru s cieľom zníženia nákladov na IKT. Inkubátor akceleruje štart študentov a absolventov súvisiacich odborov v ich ďalšom pracovnom alebo podnikateľskom pôsobení. Zároveň sa vytvorí priestor na rozvoj a realizáciu inovatívnych myšlienok v rámci informatizácie inštitúcií a organizácií v rámci BBSK. **Rozpočet projektu: 224 454,00 eur**	V zásobníku
2	**Centrum eko- a geoinformatiky (CEGI) – Technická univerzita vo Zvolene** V rámci projektu budú rozvíjané moderné metódy zberu a spracovania podrobných údajov o lesných ekosystémoch, lesnej a poľnohospodárskej krajine. Následne budú rozpracované pokročilé metódy simulácie rastu lesa a metódy na podporu priestorového rozhodovania. Projekt prinesie nové poznatky z uplatnenia moderných metód výučby lesníctva, ekoinformatiky a geoinformatiky založených na moderných IKT, využívaní digitálnych materiálov a interaktívnych kurzov pri objasnení postupov zberu a spracovania geografických údajov, simulácie rastu lesa, počítačových vizualizácií a virtuálnej reality. Nástroje a metodika bude sprístupnená pre praktické použitie vo forme služieb pre prax. Taktiež budú zavedené moderné formy výučby založené na IKT v oblasti lesníctva, geoinformatiky a ekoinformatiky. **Rozpočet: 4 770 000,00 eur**	V zásobníku
3	**Pro Lignum – Technická univerzita vo Zvolene** Pro Lignum má za cieľ vytvoriť regionálne centrum výskumu a vývoja s potenciálom národného významu v oblasti výskumu a využitia dreva a drevných materiálov z rozšírením do širšieho komplexu medziodborových disciplín. Inovačné centrum vytvorí priestor na efektívne prepájanie vedeckovýskumných kapacít univerzity s podnikateľským prostredím s možnosťou vytvárania medziodborových heterogénnych tímov zameraných na riešenie výskumu, vývoja a požiadaviek praxe. Centrum bude poskytovať personálne, prístrojové, priestorové a organizačné zázemie pre komplexný proces tvorby produktu od myšlienky, cez koncepciu riešenia, dizajn, experimentálny výskum a vývoj, tvorbu prototypu, testovanie až do podoby finálneho produktu pripraveného na proces implementácie do výroby a komercionalizáciu. **Rozpočet: 4 270 000,00 eur**	V zásobníku

4	**LignoTech – Living Lab pokročilých technológií Centra excelentnosti LignoSilva – Národné lesnnícke centrum** Projekt prispeje k digitalizácii sektora a jeho technologickej modernizácii, bude demonštračným príkladom prínosov z prepojenia technológií, využitia a zdieľania informácií o kvalite dreva v rámci dodávateľského reťazca. To povedie k zvýšeniu hodnotovej produkcie producenta (pri druhovaní dreva) aj spracovateľa dreva (pri piliarskom spracovaní dreva). **Rozpočet: 5 113 000,00 eur**	V zásobníku
5	**Interaktívne vzdelávacie centrum a lab na podporu celoživotného vzdelávania 0150 – mesto Zvolen – Centrum voľného času Domino** CVČ Domino bude moderná, multifunkčná, voľnočasová budova určená pre všetky vekové kategórie, v ktorej bude možné realizovať voľnočasové aktivity, spájať generácie, ponúkať nové formy služieb a moderné priestory na inovatívne aktivity. Napríklad: voľnočasové aktivity (krúžková činnosť), príležitostná činnosť (podujatia a aktivity pre verejnosť) a prázdninová činnosť CVČ, organizovanie postupových vedomostných olympiád a športových súťaží, mládežnícke centrum, klubovňa pre mládež (nahrávacie štúdio, grafické štúdio) a oddychová fun zóna. Súčasťou bude aj priestor pre laby a robotiku – vybavená miestnosť pre technické aktivity. Ubytovacia časť moderného hostelového typu pre delegátov a návštevníkov z iných miest a partnerských subjektov aj pre verejnosť. Coworkingová zóna. Outdorové hracie prvky, učiaca sa záhrada. **Rozpočet: 5 205 000,00 eur**	V zásobníku
6	**Futuregion centrum – excelentné priemyselné aplikácie a odborné vzdelávanie na juhu BBSK – CRI Lučenec** Výstupmi projektu budú: vytvorená a funkčná personálna, technická a inštitucionálna základňa pre priemyselné aplikácie s profesionálnym zdieľaným tímom odborníkov. Zabehnutý systém excelentného odborného vzdelávania vo firmách, samosprávach, inštitúciách a na základných a stredných školách v oblastiach inteligentnej špecializácii regiónu. Zvýšená absorpčná schopnosť regiónu prostredníctvom vytvorených 2 odvetvových klastrov s troma komerčnými „spin-off“ výstupmi. **Rozpočet: 6 500 000,00 eur**	V zásobníku

4. Krajské envirocentrá – nástroj na podporu samospráv pri riešení environmentálnych problémov a zvyšovanie environmentálneho povedomia širokej verejnosti

Identifikácia žiadateľa

Názov	Banskobystrický samosprávny kraj	**IČO**	37828100

Základná identifikácia projektového zámeru

Názov projektového zámeru	**Krajské envirocentrá – nástroj na podporu samospráv pri riešení environmentálnych problémov a zvyšovanie environmentálneho povedomia širokej verejnosti**
Zdôvodnenie realizácie projektového zámeru vybraným žiadateľom	*Výber žiadateľa vyplýva zo zákona č. 302/2001 Z. z. Zákon o samospráve vyšších územných celkov (zákon o samosprávnych krajoch), § 4, ods. 1, písm. g) podieľa sa na tvorbe a ochrane životného prostredia, k) utvára podmienky na rozvoj výchovy a vzdelávania, najmä v stredných školách, a na rozvoj ďalšieho vzdelávania, p) podieľa sa na riešení problémov, ktoré sa týkajú viacerých obcí na území samosprávneho kraja.*

Miesto realizácie projektového zámeru

Vyšší územný celok	Banskobystrický samosprávny kraj
Miesto realizácie 1	
Príslušné územie SPR	SPR Banská Bystrica – Brezno
Miesto realizácie 2	
Príslušné územie SPR	SPR Stred (Zvolen – Detva – Krupina)
Miesto realizácie 3	
Príslušné územie SPR	SPR Banská Štiavnica – Žiar nad Hronom – Žarnovica
Miesto realizácie 4	
Príslušné územie SPR	SPR Gemer – Malohont (Rimavská Sobova – Revúca)
Miesto realizácie 5	
Príslušné územie SPR	SPR Lučenec – Poltár – Veľký Krtíš

Opis projektového zámeru

Opis východiskovej situácie

Životné prostredie je základom pre všetky oblasti ekonomického a sociálneho rozvoja a jeho udržateľné využívanie je podmienkou dosiahnutia cieľov udržateľného rozvoja podľa Agendy 2030. V súčasnosti svet čelí mnohým globálnym environmentálnym problémom, pričom medzi najväčšie hrozby patrí zmena klímy a strata biodiverzity. Stav životného prostredia priamo aj nepriamo ovplyvňuje zdravie a kvalitu života obyvateľstva – môže byť zdrojom stresových faktorov, ako sú napríklad znečistené ovzdušie, hluk či zdraviu škodlivé chemikálie. Na zdravie pôsobí negatívne zmena klímy – prostredníctvom horúčav, povodní a šírením vektorov, ktoré prenášajú choroby a nepriamo – ohrozuje poskytovanie ekosystémových služieb, napríklad zdrojov vody, degradáciou pôdy či nedostatkom výrobných surovín.

Životné prostredie Banskobystrického kraja má niekoľko vážnych environmentálnych problémov.

- V oblasti tečúcich vôd je v kraji alarmujúca situácia, pretože je pravdepodobné, že nesplníme záväzok, ktorým nás zaväzuje prijatie európskej rámcovej smernice o vode 2000/60/ES – dosiahnuť aspoň dobrý stav a potenciál povrchových vôd do roku 2027. **Jednou z príčin zlého stavu našich tokov je aj nedostatočné čistenie odpadových vôd**. Na konci roku 2019 bol podiel obyvateľov BBK žijúcich v domoch napojených na verejnú kanalizáciu 62 % z celkového počtu obyvateľov. V kraji je vybudovaných len 135 (2018) čistiarní odpadových vôd (ČOV). Napriek už vybudovaným verejným kanalizáciám, mnoho občanov ostáva dobrovoľne nepripojených. Na verejnú kanalizáciu je v našom kraji napojených len 20 % malých obcí (pod 2 000 obyv.), čím výrazne zaostávame medzi ostatnými krajmi.
- **Banskobystrický kraj má rozsiahle chránené územie, ktoré sú však pod čoraz väčším tlakom zo strany rozvoja urbanizácie a nevhodných spôsobov využívania pôdy.** Z hľadiska biodiverzity je špecifickým problémom vyľudňovanie vidieka a s tým spojená absencia hospodárenia v kultúrnej krajine, čo má za následok stratu nielen vzácnych, ale aj bežných druhov kultúrnej krajiny a tiež stratu tradičného rázu vidieckej krajiny. Medzi ďalšie problémy v našom kraji patrí šírenie nepôvodných a inváznych druhov rastlín a živočíchov.
- **Odolnosť kraja proti nepriaznivým prejavom zmeny klímy je nedostatočná.** Medzi najzraniteľnejšie sektory patrí poľnohospodárstvo a lesné hospodárstvo, ktoré zároveň predstavujú potenciál vidieckych oblastí a najmenej rozvinutých regiónov na udržateľný hospodársky rozvoj. V lete roku 2019 bolo suchom zasiahnutých 90 % Slovenska, čo viedlo k situácii, že len v okrese Rimavská Sobota klesli výnosy v poľnohospodárstve približne o 30 %.
- **Na území Banskobystrického kraja je v súčasnosti v registri environmentálnych záťaží (REZ) registrovaných 282 envirozáťaží,** ktoré predstavujú riziko pre ľudské zdravie, horninové prostredie, podzemnú vodu a pôdu. V prevažnej väčšine ide o množstvo bývalých tovární, skládok, háld, kalových polí, skladov či priemyselných parkov.
- **V oblasti kvality ovzdušia je v BBK najväčším problémom znečistenie ovzdušia tuhými časticami PM10 a PM2,5.** Podstatným zdrojom tohto znečistenia je vykurovanie domácností tuhým palivom. Najhoršiu kvalitu ovzdušia pravidelne zaznamenáva stanica v Jelšave v zimnom období. Lokálne je z hľadiska zhoršenia kvality ovzdušia dôležitá aj cestná doprava. Táto situácia má negatívny vplyv hlavne na zdravie obyvateľov.
- **V súčasnosti v našom kraji neustále stúpa množstvo vyprodukovaného odpadu** – za posledných 10 rokov o 39 % – a na skládkach odpadov strácame množstvo surovinových zdrojov. Nevyužívame existujúci potenciál na prechod k obehovému hospodárstvu, povedomie o tomto koncepte je veľmi nízke. Najväčšie množstvo vyprodukovaného KO je v okrese Banská Bystrica (na obyvateľa pripadlo v roku 2019 takmer 510 kg), najvyššia miera triedenia komunálneho odpadu je v okrese Žiar nad Hronom (51,05 %), Banská Bystrica (44,61 %), Lučenec (41,04 %) a Veľký Krtíš (40,48 %). Miera triedenia komunálnych odpadov na obciach postupne stúpa, napriek tomu malo v roku 2019 viac ako 44 % obcí na území kraja mieru vytriedenia komunálnych odpadov menej ako 21 % (227 obcí). Mnoho obcí dopláca na svoje odpadové hospodárstvo – vyzbierajú na poplatkoch za odpad výrazne menej, než sú ich reálne náklady.

V oblasti životného prostredia sú na národnej úrovni pre každú oblasť jasne stanovené environmentálne ciele (Environmentálna stratégia Slovenska do roku 2030 – Zelenšie Slovensko, Adaptačná stratégia SR na nepriaznivé prejavy zmeny klímy a ďalšie). Ich dosahovanie je z rôznych dôvodov nedostatočné. Realizácia opatrení si vyžaduje vôľu zodpovedných aktérov, ale aj nemalé finančné prostriedky. Dosahovaniu niektorých problémov bráni aj nedostatočná legislatíva, chýbajúce pozemkové úpravy, územnoplánovacia dokumentácia, dáta a kapacity v oblasti udržateľného plánovania a v niektorých prípadoch aj stále pretrvávajúce staré paradigmy.

Špecifikom BBSK je vysoký počet malých obcí, ktoré nemajú dostatočné personálne ani finančné kapacity na plnenie všetkých originálnych a prenesených kompetencií na svoj ďalší rozvoj a realizáciu opatrení na zlepšenie životného prostredia. Mnoho samospráv má ešte stále problémy so základnou technickou infraštruktúrou, ako sú kanalizácie, čistiarne odpadových vôd, vodovody a infraštruktúra v odpadovom hospodárstve. Čelia environmentálnym problémom, ako povodne, znečistenie ovzdušia, sucho, nedostatok vody a pod., ktoré si vyžadujú komplexný prístup nielen na úrovni katastra jednej obce, ale celých povodí, resp. subregiónov; a spoluprácu viacerých zodpovedných a dotknutých aktérov. Z tohto hľadiska v regióne chýba technická pomoc pre hľadanie a vytváranie spoločných riešení. Riešenie environmentálnych problémov si vyžaduje špecifický lokálny prístup, vyššiu mieru zapájania obyvateľova celých komunít do správy vecí verejných. Na toto prepájanie aktérov samosprávy taktiež nemajú dostatok kapacít.

Väčšina investícií do manažmentu životného prostredia je realizovaná vďaka externým nenávratným zdrojom, menej vlastným zdrojom. Projektové žiadosti prinášajú pre samosprávy mnoho problémov, najmä riziko zbytočne vynaložených finančných prostriedkov na prípravu projektov v prípade, že so svojou žiadosťou neuspejú. Mnohé obce nemajú dostatočné finančné prostriedky na spolufinancovanie, čo ich odrádza od tohto rizika a o financie sa neuchádzajú vôbec. Ochrana životného prostredia je pritom kľúčovou úlohou všetkých samospráv a zároveň je to úroveň verejnej správy najbližšie k občanom. Z tohto dôvodu je nevyhnutné, aby pri spravovaní daného územia a plánovaní jeho rozvoja riešili environmentálne problémy, s ktorými sa musí dané územie vysporiadať, a začlenili environmentálne ciele do svojich plánov a zohľadňovali ochranu životného prostredia v rozhodovacích konaniach ako verejný záujem. Samosprávy majú možnosť vytvárať množstvo nástrojov (ekonomické, legislatívne, voľné), ktoré majú regulačný, stimulačný a motivačný efekt na ostatné subjekty a obyvateľov, a vytvárať tak podmienky pre dosahovanie environmentálnych cieľov. Ich využívanie však nie je optimálne vzhľadom na environmentálne ciele; pre optimalizáciu je potrebná externá pomoc.

Pri riešení environmentálnych problémov má kľúčovú úlohu environmentálne vzdelávanie a osveta. Ochraňovať a tvoriť životné prostredia je do veľkej miery vlastným rozhodnutím každého z nás; podmienkou takéhoto konania je to, že v ňom vidíme zmysel, hodnoty a dokážeme ich oceniť – máme istú úroveň environmentálneho povedomia. Tomu zvyčajne predchádza budovanie pozitívneho vzťahu človeka k prírode, ktoré má korene už v rannom detstve. V súčasnej uponáhľanej dobe sme často ochudobnení o priamy kontakt s prírodou a pozitívne zážitky v nej. Jednou z hlavných výziev v tomto smere je obnoviť prepojenie človeka s prírodou prostredníctvom komplexného environmentálnej výchovy, vzdelávania a osvety: zážitkovým poznávaním, inovatívnymi spôsobmi komunikácie, prostredníctvom dobrovoľníctva, *citizen-science* a pod. Je dôležité sa zamerať na širokú cieľovú skupinu a taktiež rôznorodosť tém, tak aby sa životné prostredie ako hodnota dostalo do našich každodenných aktivít a rozhodnutí na všetkých úrovniach spoločnosti. Zvyšovanie environmentálneho povedomia sa netýka len verejnosti. Riešenie problémov si vyžaduje zapojenie všetkých dotknutých a zodpovedných aktérov, preto je potrebné zvyšovanie environmentálneho povedomia u širokej cieľovej skupiny, a to aj zamestnancov štátnej a verejnej samosprávy a socio-ekonomických aktérov. Hlavným nástrojom na zvyšovanie environmentálneho povedomia je environmentálna výchova, vzdelávanie a osveta. Formálnu environmentálnu výchovu a vzdelávanie (EVV) zastrešujú zariadenia školského typu a je koordinovaná MŠVVaŠ SR. Formálnu environmentálnu výchovu a vzdelávanie dopĺňa neformálne environmentálna

výchova, vzdelávanie a osveta (EVVO). Údaje o ich poskytovateľoch nie sú na Slovensku systematicky zbierané. Ich činnosť je v BBK zameraná najmä na žiakov a študentov základných a stredných škôl a laickú verejnosť. Najmenej zastúpená cieľová skupina je podnikateľský sektor, štátna, verejná správa a marginalizované skupiny. Z hľadiska tematického zamerania sú najčastejšie komunikovanými témami biodiverzita, ochrana prírody a udržateľný rozvoj, nasleduje zmena klímy a odpady. Niektoré organizácie sa venujú špecifickým témam, ako sú opeľovače, hospodárenie v krajine, lesné ekosystémy, udržateľné lesné hospodárstvo. Najmenej sa venujú témam: udržateľná doprava, obehové hospodárstvo a ovzdušie.

V súčasnom stave EVVO chýba infraštruktúra a koncepčné pokrytie všetkých cieľových skupín aj kľúčových tém. V BBK nie je vybudovaná funkčná sieť stredísk environmentálnej výchovy, ktorá by systematicky viedla k zlepšovaniu environmentálneho správania obyvateľov a návštevníkov kraja – chýbajú produkty zacielené na samosprávy, socio-ekonomický sektor, návštevníkov miest a čiastočne aj verejnosť; zamerané na zlepšenie manažmentu životného prostredia na lokálnej úrovni, zodpovedné správanie, participatívne plánovanie a zvýšenie zapájania verejnosti do rozhodovania o životnom prostredí. Výrazným nedostatkom v oblasti EVVO sú chýbajúce dáta a systém financovania.

Banskobystrický samosprávny kraj vidí svoju pozíciu v zlepšovaní kvality životného prostredia vo vytvorení podmienok na komplexnú pomoc samosprávam pri riešení ich environmentálnych problémov a zvyšovanie environmentálneho povedomia. Keďže zlepšenie stavu životného prostredia si vyžaduje spoluprácu všetkých – vlády, regionálnej správy, samospráv, orgánov štátnej správy, vedecko-výskumných inštitúcií, vysokých škôl, univerzít, škôl, neziskových organizácií, komunít i jednotlivcov; nevyhnutné je sprostredkovanie informácií, odbornej pomoci, sieťovanie a spolupráca na území kraja. Na základe toho spájame dva neoddeliteľné komponenty **– zvyšovanie environmentálneho povedomia a pomoc s implementáciou opatrení do jedného projektu a pod jednu strechu do environmentálnych centier.**

Ciele projektového zámeru

Zámer	Komplexná podpora samosprávam v oblasti manažmentu životného prostredia a zvyšovanie environmentálneho povedomia s cieľom dosiahnutia environmentálnych cieľov a zlepšenia kvality života obyvateľov BBSK.
Cieľová skupina	Verejnosť, žiaci, študenti, zamestnanci štátnej a verejnej správy, socio-ekonomickí aktéri (zvyšovanie environmentálneho povedomia); samosprávy (podpora pri riešení environmentálnych problémov).
Cieľové územie	Banskobystrický samosprávny kraj
Cieľ 1	Vytvoriť sieť krajských envirocentier.
Cieľ 2	Poskytovať osvetové a informačné programy širokej laickej i odbornej verejnosti v oblastiach: adaptácia na zmenu klímy, obehové hospodárstvo, udržateľné využívanie prírodných zdrojov a biodiverzita, ako sa zapojiť do rozhodovania v oblasti životného prostredia vo svojom okolí.
Cieľ 3	Poskytovať inštitucionálnu a terénnu komplexnú podporu samosprávam pri riešení environmentálnych problémov, konkrétne identifikácia príčin problémov, identifikácia udržateľných riešení, možností financovania a pomoc s prípravou projektovej žiadosti, právne poradenstvo, poradenstvo v oblasti nastavenia dobrovoľných nástrojov (dane a poplatky, VZN, GPP a iné).

Situácia po realizácii projektového zámeru

V dlhodobom horizonte (do roku 2030) bude postupne vytvorených 5 envirocentier – jedno v každom strategicko-plánovacom regióne (SPR); a to z toho dôvodu, aby flexibilne napĺňali potreby regiónu a zároveň boli bližšie k obyvateľom a samosprávam. Envirocentrá majú ambíciu byť uznanými centrami podľa národného systému certifikácie poskytovateľov environmentálnej výchovy. Pri umiestnení envirocentier bude zohľadnená udržateľnosť projektu, dostupnosť klientom a synergie s inými projektami a aktivitami.

Hlavné činnosti envirocentier budú 2:

1. **Aktivity zamerané na zvyšovanie environmentálneho povedomia** – programy pre žiakov a študentov na aktuálne environmentálne témy (špecificky aj vzhľadom na lokálne environmentálne problémy) vrátane podpory koordinátorov environmentálnej výchovy na stredných školách v zriaďovateľskej pôsobnosti BBSK; aktivity pre širokú verejnosť v podobe workshopov, premietaní, diskusií, *citizen science*; organizácia exkurzií po príkladoch dobrej praxe pre zástupcov štátnej a verejnej správy a socio-ekonomických aktérov; poskytovanie vzdelávacích programov pre zástupcov štátnej a verejnej správy a socio-ekonomických aktérov. Pri napĺňaní tejto činnosti budú envirocentrá úzko spolupracovať so Slovenskou agentúrou životného prostredia (SAŽP).

2. **Komplexná podpora samosprávam pri riešení environmentálnych problémov** (v oblastiach: čistenie odpadových vôd a zásobovanie obyvateľstva pitnou vodou, odpadové hospodárstvo, kvalita ovzdušia, využívanie pôdy a územné plánovanie, zvyšovanie odolnosti na zmenu klímy, povodne a pod.) – podpora zahŕňa pomoc s identifikáciou príčin problému, návrh udržateľného riešenia, odporúčanie zdrojov financovania, pomoc s prípravou projektovej žiadosti a s prípravou sprievodnej dokumentácie; právne poradenstvo vo veciach životného prostredia; optimalizácia nastavenia ekonomických nástrojov (miestne dane a poplatky v oblasti životného prostredia); pomoc s komunikáciou a sieťovaním so zodpovednými aktérmi z územia.

Na základe činností majú envirocentrá toto personálne obsadenie: lektori environmentálnej výchovy, environmentálni manažéri, dátoví analytici, právnici, projektoví manažéri, vedúci pracovníci zabezpečujúci celkový chod centra.

Envirocentrum je administratívna aj výkonná organizácia. Časť zamestnancov centra pracuje v území kraja, pričom nielen reagujú na podnety od samospráv a iných klientov, ale ich aj aktívne vyhľadávajú a iniciujú. Pri všetkých aktivitách a činnostiach je volený osobný prístup ku klientovi.

Envirocentrá rozvíjajú spoluprácu na všetkých úrovniach, ktoré sú potrebné pri riešení environmentálnych problémov – ústredná štátna správa, samosprávy, podnikateľský sektor, vzdelávacie inštitúcie a verejnosť. Envirocentrá organizujú pravidelné komunikačné aktivity so zámerom šírenie príkladov dobrej praxe.

Prínosom projektu je budovanie spoločných analytických a plánovacích kapacít v environmentánej oblasti na úrovni strategicko-plánovacích regiónov a efektívne plánovanie investícii z verejných zdrojov (tento prístup umožňuje dôsledne pracovať s lokálnymi potrebami a podporovať lokálnu spoluprácu)**.** Kvalita životného prostredia úzko súvisí so socio-ekonomickými podmienkami v regióne, preto budú envirocentrá a ich agenda prepojené aj ďalším projektami, najmä v oblasti sociálneho podnikania a sociálnej starostlivosti, cestovného ruchu, vzdelávania, podpory podnikania, výskumu a inovácií. Tento aspekt bude zohľadnený aj pri ich inštitucionálnom umiestnení v rámci SPR.

Spôsob realizácie projektového zámeru a opis administratívnych a technických kapacít žiadateľa a partnera (ak relevantné pre partnera)

Prvou aktivitou projektu bude zabezpečenie priestorových a personálnych kapacít pre envirocentrá. Centrá budú vybavené technickým a materiálnym vybavením nevyhnutným pre zabezpečenie jeho činností (interiérové vybavenie, IKT technika, mobilné telefóny, kancelárske vybavenie a materiál). Súbežne so zabezpečovaním materiálneho a technického vybavenia sa začnú budovať aj personálne kapacity centier.

V rámci činností na zvyšovanie environmentálneho povedomia budú pripravované a realizované programy pre širokú laickú i odbornú verejnosť. V rámci činností komplexnej podpory samosprávam bude realizovaná poradenská činnosť v teréne a priamo v centre v rozsahu a miere podľa potrieb klienta a identifikovaného problému. Envirocentrá budú zároveň vyvíjať komunikačné a propagačné aktivity – konferencie, workshopy, semináre s cieľom šírenia informácie, výsledkov, pozitívnych príkladov a tiež sieťovanie aktérov z územia.

Celkové implementačné riadenie projektu bude mať na starosti implementačný manažér. Riadenie jednotlivých komponentov budú mať na starosti dvaja odborní garanti. S cieľom poskytnutia komplexnej podpory budú v centre environmentálni manažéri (vykonávajú aktivity aj priamo v území), dátový analytik, odborní poradcovia pre projektovú sekciu, právnici, lektori environmentálnej výchovy.

Súčasný stav rozpracovanosti projektového zámeru (uveďte napr. stav prípravy stavebnej dokumentácie, územného konania, stav VO a pod.)

Výber lokalít na umiestenie envirocentier bude predmetom ďalšieho rozhodovania. Kraj má k dispozícii niekoľko vhodných objektov v rôznom stave rozpracovanosti.

Aktivity a harmonogram realizácie projektového zámeru

Aktivita 1	
Názov aktivity	Revitalizácia budovy vrátane opatrení na zvýšenie odolnosti objektu proti zmene klímy a podporu biodiverzity
Aktivita 2	
Názov aktivity	Revitalizácia verejných priestorov prislúchajúcich k objektu s dôrazom na adaptačné opatrenia a podporu biodiverzity (zelená a modrá infraštruktúra)
Aktivita 3	
Názov aktivity	Materiálovo-technologické zariadenie envirocentier
Aktivita 4	
Názov aktivity	Vybudovanie špecializovaných učební s inovatívnymi prvkami
Aktivita 5	
Názov aktivity	Personálne obsadenie envirocentier
Aktivita 6	
Názov aktivity	Tvorba programov a materiálov pre poskytované produkty (príručky, analytické podklady na rozhodovanie a pod.)

Aktivita 7	
Názov aktivity	Poskytovanie komplexnej podpory samosprávam pri riešení environmentálnych problémov

Aktivita 8	
Názov aktivity	Realizácia programov na zvyšovanie environmentálneho povedomia

Aktivita 9	
Názov aktivity	Komunikácia činnosti a výsledkov envirocentier a zapájanie cieľových skupín pomocou komunikačných nástrojov

Merateľné ukazovatele

Názov ukazovateľa
Počet vytvorených pracovných miest
Názov ukazovateľa
Počet osôb zapojených do informačných aktivít v zriadenom envirocentre v období udržateľnosti projektu
Názov ukazovateľa
Počet osôb zapojených do programov v zriadenom envirocentre v období udržateľnosti projektu
Názov ukazovateľa
Počet zrealizovaných programov
Názov ukazovateľa
Počet zrealizovaných informačných aktivít
Názov ukazovateľa
Počet subjektov cieľovej skupiny ktorým bola poskytnutá podpora v právnej oblasti
Názov ukazovateľa
Počet subjektov cieľovej skupiny, ktorým bola poskytnutá podpora pri hľadaní aktuálnych možností financovania a príprave projektovej žiadosti.
Názov ukazovateľa
Počet subjektov cieľovej skupiny, ktorým bola poskytnutá podpora pri nastavovaní nástrojov na dosiahnutie environmentálnych cieľov
Názov ukazovateľa
Počet zorganizovaných konferencií na krajskej úrovni.
Názov ukazovateľa
Počet zverejnených produktov a služieb na webovom portáli.

Typy výdavkov projektového zámeru

P.č.	Názov skupiny výdavkov
1	Stavby (stavba/rekonštrukcia a modernizácia stavieb, vrátane realizácie názorných ukážok mitigačných a adaptačných opatrení, atď.)
2	Samostatné hnuteľné veci a súbory hnuteľných vecí (výpočtová technika, interiérové vybavenie)
3	Zásoby (materiál ako kancelársky papier, písacie potreby, pomôcky na výučbu; knihy, časopisy, odborná literatúra)
4	Ostatné služby (grafické spracovanie, tlač materiálov, informačné aktivity, a pod.)
5	Mzdové výdavky

Komplementárne projektové zámery

P.č.	Názov komplementárneho projektového zámeru	Stav projektového zámeru (v zásobníku/pripravovaný)
1	Návštevnícke centrá v chránených územiach BBK v gescii ŠOP SR	pripravovaný
2	Všetky projektové zámery v oblasti životného prostredia pri príprave ktorých môžu byť využité služby komplexnej podpory poskytované envirocentrami (napr. v oblasti čistenia odpadových vôd, odpadového hospodárstva, adaptačných opatrení a pod.) a ktorých realizáciu môže táto asistencia podporiť.	V zásobníku

5. Koordinácia centier integrovanej sociálno-zdravotnej starostlivosti

Identifikácia žiadateľa

Názov	Banskobystrický samosprávny kraj	**IČO**	37828100

Identifikácia partnera

Partnerskými organizáciami projektu budú funkčné zoskupenia obcí na mikroregionálnej úrovni, ktoré v rámci operačného programu Slovensko budú žiadateľmi o nenávratný finančný príspevok zo ŠF EU na zriadenie centier integrovanej sociálno-zdravotnej starostlivosti.

Miesto realizácie projektového zámeru

Vyšší územný celok	Banskobystrický samosprávny kraj/regióny BBSK, v ktorých budú zriadené centrá integrovanej sociálno-zdravotnej starostlivosti

Opis projektového zámeru

Opis východiskovej situácie

Od roku 2012 Slovenská republika začala proces transformácie sociálnych služieb s cieľom vytvorenia a zabezpečenia podmienok pre všetkých občanov odkázaných na pomoc spoločnosti v prirodzenom sociálnom prostredí komunity. Súčasťou tohto procesu bolo tiež prenesenie vybraných kompetencií na miestnu a regionálnu úroveň, čo malo podporiť komunitný charakter poskytovania sociálnych služieb. V Slovenskej republike v súčasnosti existuje viacúrovňový systém zabezpečenia služieb sociálnej a zdravotnej starostlivosti o občana, ktorý vzájomne nie je prepojený, neexistuje systém koordinácie jednotlivých služieb v prospech riešenia individuálnej situácie občana, ktorý potrebuje pomoc. Zdravotná starostlivosť a sociálne služby sú v Slovenskej republike dva separátne systémy. Každý z týchto systémov sa riadi vlastnou legislatívou a normami.

Napriek tomu, že prenos kompetencií bol logickým krokom z hľadiska priblíženia služieb k občanovi, veľká rozdrobenosť kompetencií medzi malé obce neumožňuje zabezpečenie komplexného systému dlhodobej starostlivosti o seniorov. Samotné prenesenie kompetencií nevytvorilo povinnosť pre obce tieto služby zabezpečiť, a tak väčšina obcí vzhľadom na nedostatočné personálne a vedomostné kapacity tieto služby poskytuje na nedostatočnej úrovni, prípadne ich neposkytuje vôbec.

Vzhľadom na demografický vývoj je nevyhnutné začať sa bezodkladne zaoberať problematikou zabezpečenia adekvátnej a dlhodobo udržateľnej starostlivosti o seniorov. Podľa projekcií Eurostatu[2] sa má veková štruktúra európskej populácie výrazne zmeniť v najbližších desaťročiach. **Slovensko bude patriť medzi krajiny s najväčším dopadom starnutia populácie na vekovú štruktúru obyvateľstva.** Kým dnes na 100 ľudí v aktívnom veku pripadá približne 20 ľudí v dôchodkovom veku, v roku 2060 by to malo byť až trikrát toľko. Tak sa Slovenská republika zaradí medzi najstaršie štáty v EÚ.

[2] https://ec.europa.eu/eurostat/data/database?node_code=proj

Predpokladá sa, že do roku 2080 budú osoby vo veku 65 alebo viac rokov predstavovať 29,1 % obyvateľov EÚ28 v porovnaní s podielom 19,4 % v roku 2017 a zároveň sa podiel osôb vo veku 65+ zvýši zo súčasných 14 % na približne 30 % už v roku 2060. Podiel obyvateľov vo veku 80 a viac rokov sa do roku 2060 zvýši na 12 % (v súčasnosti sú to len 3 %).[3] Takéto výrazné zvýšenie podielu najstaršej populácie predpokladá okrem nárokov na zdravotnú starostlivosť aj výrazne zvýšenie nárokov na poskytovanie dlhodobej starostlivosti – formálnej aj neformálnej.
Slovenská republika nie je pripravená na demografické zmeny, ktoré so sebou prináša starnutie populácie. Súčasný systém sociálnych a zdravotníckych služieb, ktoré zatiaľ nie sú integrované do jedného celku, je v praxi nefungujúci a vyžaduje si analýzu a revíziu legislatívneho rámca, kompetencií, financovania samospráv a overenie modelu spájania rozdrobenej miestnej samosprávy do funkčných celkov. Predpokladáme, že spájaním obcí sa dosiahne koordinovanejší a adresnejší systém flexibilnejších a udržateľnejších služieb, pokrývajúcich preventívne aktivity a všetky formy sociálnych služieb a služieb dlhodobej starostlivosti.
Slovenská republika sa člení na sedem samosprávnych krajov, ktoré zabezpečujú regionálnu úroveň vybraných služieb pre občanov. Banskobystrický samosprávny kraj, v ktorom bude tento model pilotne implementovaný, je krajom, ktorý patrí medzi najmenej rozvinuté kraje Slovenskej republiky. Zároveň tento kraj patrí medzi najrýchlejšie starnúce regióny v Slovenskej republike. Index starnutia v SR mal v roku 2020 hodnotu 107,34. V Banskobystrickom kraji dosiahol hodnotu 122,73. Situácia v niektorých okresoch kraja bola ešte nepriaznivejšia. Pod celoslovenským priemerom sú len okresy Rimavská Sobota a Revúca s vysokým počtom marginalizovaných rómskych komunít, kde je evidovaná vyššia pôrodnosť ako u majoritného obyvateľstva.
Demografickým špecifikom Banskobystrického samosprávneho kraja je, že má najnižšiu hustotu obyvateľstva v SR, na 1 km^2 pripadá necelých 70 obyvateľov. Prevládajúce obce s malým počtom obyvateľov a laznícky typ sídiel sú pre poskytovanie sociálnych služieb významným faktorom, ktorý je potrebné brať do úvahy pri plánovaní dlhodobej starostlivosti.

Súčasná infraštruktúra služieb dlhodobej starostlivosti v takto územne rozdrobenom systéme je nedostatočná vo všetkých oblastiach terénnych, ambulantných aj pobytových sociálnych služieb. Terénne sociálne služby poskytujú obce len na základe svojho rozhodnutia (nie je to ich povinnosť) a poskytujú ich najmä formou domácej opatrovateľskej služby, ktorá je v súčasnosti financovaná prevažne prostredníctvom dopytových projektov z európskych štrukturálnych fondov. **Z celkového počtu obcí a miest, ktorých je v Banskobystrickom samosprávnom kraji 516, má opatrovateľskú službu v domácnosti registrovanú len 148 obcí a miest**. **Prepravnú službu poskytuje len 15 samospráv, monitorovanie a signalizáciu potrebnej pomoci poskytujú len 3 samosprávy**. Ošetrovateľskú starostlivosť v domácom prostredí zabezpečuje 39 agentúr domácej ošetrovateľskej starostlivosti. Ambulantné služby pre seniorov formou denných stacionárov poskytuje 13 samospráv a formou registrovaných denných centier 11 samospráv. Nedostatok terénnych a ambulantných sociálnych služieb zvyšuje dopyt po pobytových sociálnych službách, ktoré kapacitne nestačia na zabezpečenie služieb pre všetkých žiadateľov.

Nenaplnené potreby seniorov kompenzujú príbuzní ako neformálni opatrovatelia. Takmer polovica z neformálnych opatrovateľov je v ekonomicky aktívnom veku. Ich vypadnutie z trhu práce je stratou pre nich samotných, ako aj pre celú spoločnosť. Táto skutočnosť spolu s riedkym osídlením a migráciou mladých ľudí za štúdiom a prácou do miest a zahraničia, zvyšuje riziko fenoménu osamelých seniorov a **stáva sa závažným argumentom na nastavenie systému dostupných terénnych a ambulantných sociálnych služieb vrátane zabezpečenia preventívnych a depistážnych aktivít.**

<u>Realizované pilotné projekty BBSK riešiace uvedenú situáciu</u>

a) Iniciatíva Catching-Up Regions (dobiehajúce regióny)

[3] http://www.prog.sav.sk/sites/default/files/2018-03/Vano_PP3_clanok_doplneny_c_4.pdf

Banskobystrický samosprávny kraj v spolupráci s partnermi zo Svetovej banky a Európskej komisie v rámci Iniciatívy „Catching-Up Regions“ navrhol pilotný model integrovanej sociálno-zdravotnej starostlivosti o starších ľudí v oblastiach Banskobystrického kraja, ktoré sú vzdialené od väčších mestských centier. Model je postavený na poskytovaní integrovanej starostlivosti na mikroregionálnej úrovni (nositeľom integrovanej starostlivosti je funkčný mikroregión). Model bol pilotne vytvorený pre oblasť južného Gemera, konkrétne pre partnerstvo 15 samospráv. Navrhovaný model je v úplnom súlade s platnou legislatívou Slovenskej republiky a bol navrhnutý so všeobecným cieľom zefektívniť poskytovanie integrovanej starostlivosti na Slovensku, ako aj vysoko fragmentované mechanizmy ich financovania s ohľadom na ich účelnosť a hospodárnosť. Následne na overenie modelu integrovaných sociálno-zdravotných služieb poskytovaných na mikroregionálnej úrovni bol vytvorený Národný projekt „Agentúra integrovanej starostlivosti“. Po skončení implementačnej fázy tohto projektu a overení funkčnosti modelu sa počíta s rozvojom modelu integrovanej starostlivosti aj do ďalších mikroregiónov v rámci BBSK.

b) **Projekt Centrá sociálnych služieb ako nástroj viacúrovňového partnerstva pri poskytovaní dlhodobej starostlivosti na komunitnej úrovni na Slovensku – výzva Európskej komisie v rámci Programu EÚ v oblasti zamestnanosti a sociálnej inovácie (EaSI)**

Banskobystrický samosprávny kraj v rámci tohto projektu podporil vznik ďalších troch mikroregionálnych centier integrovaných sociálno-zdravotných služieb pre seniorov v okresoch Lučenec (mikroregión Novohradské Podzámčie), Veľký Krtíš (mikroregión Veľký potok – Ipeľ) a Banská Štiavnica (mikroregión Južné Sitno). Cieľom tohto projektu je zabezpečiť pre občanov v seniorskom veku dostupné terénne sociálne služby v mieste ich bydliska a zbieraním dát a praktických skúseností s implementáciou aktivít projektu prispieť k národnej reforme vo vzťahu k poskytovaniu dlhodobej starostlivosti pre občanov SR. V rámci tohto projektu v spolupráci s MPSVR SR a MZ SR vzniká metodika fungovania Centier integrovanej sociálno-zdravotnej starostlivosti, ktorá môže slúžiť ako know-how pre vznik ďalších mikroregionálnych centier starostlivosti o odkázaných občanov.

Ciele projektového zámeru

Cieľ 1	Vytvorenie systému koordinovaných, adresných, flexibilných sociálnych služieb p seniorov a občanov so ZP s dôrazom na kvalitu
Cieľ 2	Zabezpečenie dostupnosti služieb integrovanej sociálno-zdravotnej starostlivost pre seniorov a občanov so ZP na komunitnej báze
Cieľ 3	Vytvorenie siete služieb pre občanov, ktorá bude v sebe zahŕňať preventívne aktivity a terénne sociálno-zdravotné služby
Cieľ 4	Vytvorenie finančne udržateľného systému služieb pre seniorov a občanov so zdravotným postihnutím, ktorý bude podporovať ich zotrvanie v domácom prostredí, pokiaľ to ich zdravotný stav dovolí
Cieľ 5	Overenie modelu integrovanej sociálno-zdravotnej dlhodobej starostlivosti o občanov v seniorskom veku a zdravotným postihnutím v praxi
Cieľ 6	Zvýšenie dostupnosti komunitných (terénnych a ambulantných) sociálnych služieb v regiónoch BBSK

Situácia po realizácii projektového zámeru

Na lokálnej, mikroregionálnej úrovni vzniknú dlhodobo udržateľné centrá integrovanej sociálno-zdravotnej starostlivosti (predbežný záujem zo strany mikroregiónov o spoluprácu v oblasti zabezpečenia sociálnych služieb občanom v rámci Banskobystrického samosprávneho kraja prejavilo 21 funkčných zoskupení obcí), prostredníctvom ktorých budú v domácnostiach občanov saturované ich potreby na území niekoľkých spolupracujúcich obcí, združených vo funkčných mikroregiónoch. Tieto centrá budú na základe potreby zabezpečovať pre občanov v seniorskom veku a občanov so zdravotným postihnutím sociálne poradenstvo, opatrovateľskú službu, preventívne služby monitorovania a signalizácie potrebnej podpory pomocou IKT zdravotníckych technológií, prepravnú službu, požičiavanie pomôcok. Budú im pomáhať pri sprostredkovaní umiestnenia do ambulantnej alebo pobytovej sociálnej služby. Zároveň budú koordinovať potreby občanov v oblasti zdravotnej starostlivosti. V prípade potreby budú

osamelým seniorom a občanom so zdravotným postihnutím pomáhať pri sprostredkovaní domácej ošetrovateľskej starostlivosti, zabezpečení zdravotnej starostlivosti u ambulantných poskytovateľoch zdravotnej starostlivosti.
V rámci centier sa budú realizovať aj preventívne aktivity, či už v oblasti zdravia, alebo bezpečného života seniorov a ďalších zraniteľných skupín obyvateľstva.
Vytvorením siete terénnych a ambulantných sociálnych služieb, ktoré budú prepojené so zabezpečením zdravotnej starostlivosti, sa vytvorí koordinovaný systém služieb občanovi, ktorý bude schopný bezodkladne reagovať na potreby občanov vo vzťahu k zabezpečeniu adekvátnej sociálnej a zdravotnej starostlivosti s čo najdlhším zachovaním kvality života občanov v ich prirodzenom prostredí.
Vytvorením siete dostupných terénnych a ambulantných sociálnych služieb sa zníži tlak na pobytové zariadenia pre seniorov, ktoré z kapacitných dôvodov často nedokážu okamžite riešiť situáciu občanov, ktorí potrebujú pomoc.

Spôsob realizácie projektového zámeru a opis administratívnych a technických kapacít žiadateľa a partnera (ak relevantné pre partnera)

Implementácia predkladaného projektového zámeru je kontinuálnym pokračovaním spolupráce Svetovej banky, Európskej komisie a Banskobystrického samosprávneho kraja (iniciatíva Catching-up Regions) a projektu, ktorý BBSK realizuje prostredníctvom programu EÚ v oblasti zamestnanosti a sociálnej inovácie (EaSI) pri riešení problému so zabezpečením starostlivosti o občanov v seniorskom veku.
V rámci predkladaného projektového zámeru ide o prenesenie dobrej praxe s prácou s vybranými mikroregiónmi na územie celého kraja s tým, že zo spolupráce BBSK a obcí bude vznikať benefit pre zraniteľné skupiny obyvateľstva na území kraja vo forme dostupných, adresných a včas poskytnutých sociálnych a zdravotných služieb občanom.
Projekt bude realizovaný v dvoch krokoch:
Krok 1 – na úrovni BBSK vznikne metodicko-koordinačné centrum, ktoré:

- pomáha mikroregiónom pri príprave žiadostí o NFP na vznik centier integrovanej sociálno-zdravotnej starostlivosti,
- metodicky riadi implementáciu aktivít projektu na úrovni mikroregiónov, dohliada a superviduje praktický výkon sociálnych a zdravotných služieb poskytovaných v rámci centier integrovaných služieb,
- dohliada na implementáciu aktivít v súlade s Metodikou,
- zabezpečuje participatívny proces komunitného plánovania sociálnych a zdravotných služieb pre územie mikroregiónov,
- zabezpečuje aktivity na zvyšovanie kvality poskytovaných služieb v centrách integrovaných služieb (vzdelávanie, supervízie),
- zbiera a vyhodnocuje dáta o poskytovaní integrovaných sociálno-zdravotných služieb,
- pomáha mikroregiónom pri príprave a realizácii investičných projektov.

Krok 2 – na úrovni mikroregiónov vzniknú centrá integrovaných sociálno-zdravotných služieb, ktoré:

- poskytujú terénne sociálne služby (poradenstvo, opatrovateľská služba, monitorovanie a signalizácia potrebnej pomoci, prepravná služba, poskytovanie zdravotných pomôcok) pre občanov vo všetkých združených obciach,
- sprostredkujú zabezpečenie ambulantných a pobytových sociálnych služieb,
- poskytujú poradenstvo v oblasti zdravia a v prípade potreby zabezpečia občanom služby domácej ošetrovateľskej starostlivosti, ambulantnú zdravotnú starostlivosť,
- zabezpečia občanom pomoc pri vybavení ďalších príspevkov a pomôcok (zdravotné poisťovne, ÚPSVR),
- realizujú preventívne aktivity – podpora zdravia, voľnočasové aktivity, prevencia zneužívania seniorov, vzdelávacie aktivity a pod.,
- zbierajú dáta o potrebe sociálnych a zdravotných služieb v mikroregióne.

Mikroregióny si v spolupráci s Metodicko-koordinačným centrom BBSK budú žiadať o NFP samostatne v rámci samostatnej výzvy. V tomto prípade pôjde o komplementárne projekty, ktoré sú neoddeliteľne ideovo i prakticky spojené s fungovaním Metodicko-koordinačného centra BBSK. Úrad BBSK ako žiadateľ projektu disponuje vnútornými administratívnymi kapacitami s dostatočnými skúsenosťami v oblasti sociálnych služieb, administratívnych činností súvisiacich s ich zabezpečením. Zamestnanci ÚBBSK majú skúsenosti s projektovou činnosťou v rámci celého projektového cyklu, taktiež majú skúsenosť s výkonom manažmentu investičnej výstavby a výkonu verejného obstarávania v procese implementácie projektu.
Súčasný stav rozpracovanosti projektového zámeru (uveďte napr. stav prípravy stavebnej dokumentácie, územného konania, stav VO a pod.)
Model fungovania centier integrovaných sociálno-zdravotných služieb sa začal kreovať v spolupráci s expertami svetovej banky a Európskej komisie. Následne sa s týmto modelom pracovalo v expertnej skupine v rámci projektu podporeného z programu EÚ v oblasti zamestnanosti a sociálnej inovácie (EaSI), ktorej členmi sú tiež zástupcovia MPSVR SR a MZ SR. Výsledkom tejto spolupráce je metodika fungovania centier integrovanej sociálno-zdravotnej starostlivosti. Zamestnanci BBSK realizovali participatívne stretnutia so zástupcami obcí a mikroregiónov v kraji, v rámci ktorých sa zástupcovia obcí stali partnermi kraja pri spoločnom plánovaní predkladaného projektového zámeru.

Aktivity a harmonogram realizácie projektového zámeru

Aktivita 1

Názov aktivity	**Zriadenie metodicko-koordinačného centra integrovanej sociálno-zdravotnej starostlivosti**
Začiatok realizácie	Júl 2023
Koniec realizácie	December 2027

Aktivita 2

Názov aktivity	**Pomoc mikroregiónom pri príprave žiadostí o NFP na zriadenie Centier integrovanej sociálno-zdravotnej starostlivosti a investičných projektov**
Začiatok realizácie	Júl 2023
Koniec realizácie	Júl 2026

Aktivita 3

Názov aktivity	**Participatívne komunitné plánovanie rozvoja sociálnych a zdravotných služieb území mikroregiónov**
Začiatok realizácie	September 2023
Koniec realizácie	September 2024

Aktivita 4

Názov aktivity	**Metodické riadenie centier integrovanej sociálno-zdravotnej starostlivosti**
Začiatok realizácie	August 2023
Koniec realizácie	December 2027

Aktivita 5

Názov aktivity	**Zvyšovanie kvality služieb centier prostredníctvom kontinuálneho vzdelávania a supervízie pre zamestnancov centier integrovanej sociálno-zdravotnej starostlivosti**
Začiatok realizácie	August 2023
Koniec realizácie	December 2027

Aktivita 6

Názov aktivity	**Pomoc mikroregiónom pri príprave investičných projektových zámerov na zázemie centra, ambulantných a terénnych sociálnych služieb**
Začiatok realizácie	Júl 2023
Koniec realizácie	Júl 2026

Aktivita 7

Názov aktivity	**Diseminácia aktivít projektu s cieľom šírenia dobrej praxe**
Začiatok realizácie	Júl 2023
Koniec realizácie	December 2027

Merateľné ukazovatele

Ukazovateľ 1

Názov ukazovateľa	Merná jednotka	Počiatočná hodnota	Cieľová hodnota
Počet nových poskytovateľov terénnych sociálnych služieb	**počet**	0	20

Ukazovateľ 2

Názov ukazovateľa	Merná jednotka	Počiatočná hodnota	Cieľová hodnota
Počet nových ambulantných poskytovateľov sociálnych služieb	**počet**	0	15

Ukazovateľ 3

Názov ukazovateľa	Merná jednotka	Počiatočná hodnota	Cieľová hodnota
Zvýšenie pokrytia územia BBSK terénnymi sociálnymi službami	**percento**	28 %	60 %

Typ výdavkov projektového zámeru

P.č.	Názov skupiny výdavkov
1	Mzdy, odvody
2	Personálne náklady (stravné lístky, cestovné náhrady, vzdelávanie)
3	Materiálno-technické vybavenie
4	Prevádzkové náklady
5	Iné náklady (publikácie, publicita, záverečná konferencia, informačné semináre)

Komplementárne projektové zámery

P.č.	Názov komplementárneho projektového zámeru	Stav projektového zámeru (v zásobníku/pripravovaný)
1	Centrum integrovanej sociálno-zdravotnej starostlivosti - Združenie mikroregiónu Nová Baňa	Pripravovaný
2	Centrum integrovanej sociálno-zdravotnej starostlivosti - Mikroregión Hlinické Pohronie	Pripravovaný
3	Centrum integrovanej sociálno-zdravotnej starostlivosti - Mikroregión Kremnica a okolie	Pripravovaný
4	Centrum integrovanej sociálno-zdravotnej starostlivosti - Združenie verejno-súkromného partnerstva pre rozvoj mikroregiónu Horehron	Pripravovaný
5	Centrum integrovanej sociálno-zdravotnej starostlivosti - Mikroregión Magnezit, združenie obcí	Pripravovaný
6	Centrum integrovanej sociálno-zdravotnej starostlivosti - Mikroregión Hornohrad, združenie obcí	Predložený
7	Centrum integrovanej sociálno-zdravotnej starostlivosti - Mikroregión Sinec - Kokavsko	Pripravovaný
8	Centrum integrovanej sociálno-zdravotnej starostlivosti - Hriňová a okolie	Pripravovaný
9	Centrum integrovanej sociálno-zdravotnej starostlivosti - Mikroregión Pliešovská kotlina	Pripravovaný
10	Centrum integrovanej sociálno-zdravotnej starostlivosti - Mikroregión Južné Sitno a obce z okresu Banská Štiavnica	Pripravovaný
11	Centrum integrovanej sociálno-zdravotnej starostlivosti - Združenie obcí Mikroregión Pri Slanej	Pripravovaný
12	Centrum integrovanej sociálno-zdravotnej starostlivosti - Mikroregión Veľký Potok - Ipeľ	Pripravovaný
13	Centrum integrovanej sociálno-zdravotnej starostlivosti - Mikroregión - združenie obcí Strehovskej doliny	Pripravovaný
14	Centrum integrovanej sociálno-zdravotnej starostlivosti - Mikroregión Novohradské podzámčie - združenie obcí	Pripravovaný
15	Centrum integrovanej sociálno-zdravotnej starostlivosti - Regionálne združenie Javor	Pripravovaný
16	Centrum integrovanej sociálno-zdravotnej starostlivosti - Mikroregión Medveš	Pripravovaný
17	Centrum integrovanej sociálno-zdravotnej starostlivosti - Fiľakovo a okolie	Pripravovaný
18	Centrum integrovanej sociálno-zdravotnej starostlivosti - združenie obci okolie Banskej Bystrice 1	Pripravovaný
19	Centrum integrovanej sociálno-zdravotnej starostlivosti - združenie obci okolie Banskej Bystrice 2	Pripravovaný
20	Centrum integrovanej sociálno-zdravotnej starostlivosti - združenie obci okolie Banskej Bystrice 3	Pripravovaný
21	Centrum integrovanej sociálno-zdravotnej starostlivosti - mikroregióny Palócka vrchovina, Rimava a Údolie Gortvy	Pripravovaný

Iné relevantné údaje

Predkladaný projektový zámer „Metodicko-koordinačné centrum pre podporu regionálnych centier integrovanej sociálno-zdravotnej starostlivosti“ v procese implementácie tvorí neoddeliteľnú súčasť projektov „Centier integrovanej sociálno-zdravotnej starostlivosti“, pričom ich spoločným cieľom je rozvoj terénnych sociálnych a zdravotných služieb pre občanov. Cieľom predkladaného projektového zámeru je koordinácia aktivít a metodická podpora pre centrá poskytujúce služby občanom.

6. Program prípravy lekárov z tretích krajín do ambulancií

Identifikácia žiadateľa

Názov	Banskobystrický samosprávny kraj	**IČO**	37828100

Miesto realizácie projektového zámeru

Vyšší územný celok	Banskobystrický samosprávny kraj

Opis projektového zámeru

Opis východiskovej situácie

Plán obnovy a odolnosti Slovenskej republiky konštatuje, že „**v slovenskom zdravotníctve je nedostatok všeobecných lekárov**, ktorý sa v najbližších rokoch bude prehlbovať v dôsledku ich vysokého priemerného veku, ktorý je u všeobecných lekárov pre dospelých 59 rokov a u všeobecných lekárov pre deti a dorast 60 rokov. Dopyt po primárnej ambulantnej starostlivosti zo strany občanov sa bude zvyšovať aj v dôsledku demografického vývoja, ktorý prináša výrazné starnutie populácie na Slovensku. V porovnaní s priemerom EÚ má Slovensko menej lekárov na 1 000 obyvateľov ako väčšina krajín Európskej únie, podľa dát uvedených v pláne obnovy a odolnosti má menej ambulantných lekárov len Poľsko a Grécko.“[4] Na zabezpečenie optimálnej primárnej starostlivosti na celoslovenskej úrovni chýba takmer 350 všeobecných lekárov pre dospelých a 80 všeobecných lekárov pre deti a dorast. Pri odčítaní lekárov starších ako 68 rokov tieto čísla stúpnu takmer na 780 pri všeobecných lekároch pre dospelých a 330 pri všeobecných lekároch pred deti a dorast.

Koncepcia rozvoja a podpory zdravotníctva v Banskobystrickom samosprávnom kraji na roky 2019 – 2025 definuje tieto problémy v oblasti zabezpečenia primárnej zdravotnej starostlivosti pre občanov v BBSK:

- vysoký vek všeobecných lekárov pre dospelých a všeobecných lekárov pre deti a dorast,
- nezáujem zo strany lekárov o prácu v menej atraktívnych lokalitách kraja (ide najmä o lokality mimo hlavných aglomerácií a lokality s nižším počtom obyvateľov)
- nedostatok stredného zdravotného personálu – vo vzťahu k zabezpečeniu primárnej starostlivosti absentujú sestry v agentúrach domácej ošetrovateľskej starostlivosti, ktorých je nedostatok vzhľadom na zvyšujúci sa počet pacientov ošetrovaných v domácom prostredí.[5]

Súčasný stav v Banskobystrickom samosprávnom kraji ukazuje, že viac ako 30 % všeobecných lekárov pre dospelých a pre deti a dorast je vo veku nad 65 rokov. Lekárov, ktorí sa rozhodnú ukončiť svoju činnosť najmä v lokalitách mimo hlavných aglomerácií, nedokáže Úrad BBSK v rámci svojich prenesených kompetencií v oblasti zdravotníctva nahradiť. V dôsledku toho vznikajú na mape kraja biele miesta, kde primárna zdravotná starostlivosť pre občanov prestáva byť geograficky a časovo dostupná. V roku 2020 ukončili činnosť traja ambulantní lekári pre deti a dorast, ktorých nebolo možné nahradiť. Problém s nedostatkom ambulantných lekárov pre deti a dorast je výrazný najmä v lokalitách s vysokou pôrodnosťou, ide o lokality s vysokým podielom MRK obyvateľstva v najmenej rozvinutých okresoch Banskobystrického samosprávneho kraja.

[4] Plán obnovy a odolnosti, str. 391

[5] Koncepcia rozvoja a podpory zdravotníctva v Banskobystrickom samosprávnom kraji na roky 2019 – 2025

V Pláne obnovy a odolnosti sa konštatuje, že S**lovensko má vysoký počet odvrátiteľných hospitalizácií pri ochoreniach ako astma, chronická obštrukčná choroba pľúc, diabetes a srdcové zlyhanie rovnako ako celkovo vysokú odvrátiteľnú úmrtnosť.** Srdcovo-cievne ochorenia patria aj medzi hlavné príčiny úmrtí na Slovensku. Obmedzené kapacity a kompetencie všeobecných lekárov spôsobujú, že starostlivosť je odsúvaná do siete špecialistov a znižuje dostupnosť, kvalitu a predlžuje cestu pacienta zdravotníckym systémom. Zvýšenie kapacity všeobecných lekárov má potenciál zlepšiť manažment chronických ochorení, včasnú diagnostiku aj intervenciu. Zároveň môže odbremeniť lekárov špecialistov a zlepšiť dostupnosť pre komplikované a akútne prípady. [6]

Problém nedostatku lekárov je dlhodobým problémom Slovenskej republiky, ktorý sa v dôsledku neefektívnych riešení zo strany štátu prehlbuje. Už v roku 2014 ministerstvo zdravotníctva vytvorilo rezidentský program, cieľom ktorého bolo doplniť počty chýbajúcich lekárov, znížiť ich vekový priemer, zvýšiť kvalitu a dostupnosť všeobecnej ambulantnej zdravotnej starostlivosti. Od roku 2018 si rezident ešte pred vstupom do programu musí vybrať samosprávny kraj, v ktorom bude po skončení štúdia pôsobiť. Slovenskí študenti medicíny končiaci vysoké školy na Slovensku nemajú záujem o prácu v ambulantnom sektore. Pre absolventov medicíny z tretích krajín nie je možné zapojiť sa do rezidentského programu MZ SR, pretože ten je podmienený trvalým pobytom rezidenta v Slovenskej republike.

Vysoký počet absolventov medicíny z krajín mimo EÚ, najmä z krajín bývalého Sovietskej zväzu, pracuje v zdravotníctve v krajinách Európskej únie. V tejto súvislosti je dôležité konštatovať, že krajiny susediace so Slovenskom (Poľsko, Česko, Maďarsko) majú zavedený jednoduchší systém prijatia lekárov z iných krajín, ako má Slovensko, čo v praxi spôsobuje skutočnosť, že Slovenská republika je pre migrantov z iných krajín (vrátane absolventov medicíny a stredných zdravotných škôl) len tranzitnou krajinou.

Prístup na pracovný trh v oblasti zdravotníctva je v podmienkach Slovenskej republiky pre absolventov medicíny z tretích krajín komplikovaný. Absolventi musia absolvovať niekoľko vstupných skúšok na prijatie vrátane jazykovej skúšky zo slovenského jazyka a odbornej skúšky z medicíny. Tieto skúšky sú finančne nákladné. Následne si musia nájsť zamestnanie v zdravotníckom zariadení, kde vykonávajú prípravu na atestáciu. Tento proces je zdĺhavý, príprava jedného lekára z tretej krajiny vrátane atestácie na Slovensku trvá priemerne 4 roky. Tento proces zo strany štátu alebo inej štátnej či verejnej organizácie nie je koordinovaný, v systéme neexistuje organizácia, ktorá by vytvárala motivačné nástroje pre absolventov medicíny z tretích krajín, ktoré im uľahčia vykonanie jazykových a odborných skúšok, tak aby mohli na Slovensku vykonávať lekárske povolanie.

Ciele projektového zámeru

Cieľ 1	Zabezpečiť pre občanov kraja základnú zdravotnú starostlivosť
Cieľ 2	Zvýšiť kvalitu života občanov v BBSK v oblasti zdravia zabezpečením bazálnej zdravotnej starostlivosti, včasnej diagnostiky a prevencie, ktorá sa vykonáva naj v ambulantnom sektore
Cieľ 3	Zlepšiť dostupnosť zdravotnej starostlivosti vo všetkých lokalitách BBSK vrátane oblastí mimo hlavných aglomerácií
Cieľ 4	Zabezpečením včasnej diagnostiky a prevencie znížiť počet hospitalizácií v zdravotníckych zariadeniach
Cieľ 5	Znížením vekového priemeru lekárov v ambulantnej starostlivosti optimalizovať riziko nestability personálnych zdrojov v ambulantnom sektore

[6] Plán obnovy a odolnosti, str. 389

Situácia po realizácii projektového zámeru
Realizáciou projektového zámeru sa vytvorí systém motivačných nástrojov pre absolventov medicíny z tretích krajín, ktoré im uľahčia proces prípravy, tak aby mohli na Slovensku vykonávať lekárske povolanie. Etablovanie tohto systému motivačných nástrojov má potenciál fungovať dlhodobo aj po ukončení realizácie projektu. Realizácia projektu vytvára predpoklady na udržanie siete primárnej zdravotnej starostlivosti v kraji, tak aby nedošlo k zhoršeniu prístupu k zdravotnej starostlivosti. Po realizácii projektu bude v Banskobystrickom kraji vykonávať prax 50 medikov z tretích krajín. Implementáciou projektu získa Banskobystrický samosprávny kraj praktické skúsenosti a know-how s vyhľadávaním, prípravou a etablovaním lekárov z tretích krajín v prostredí Slovenskej republiky, ktoré bude možné replikovať aj po ukončení predkladaného projektového zámeru.
Spôsob realizácie projektového zámeru a opis administratívnych a technických kapacít žiadateľa a partnera (ak relevantné pre partnera)
Projektový zámer sa bude realizovať v partnerstve Banskobystrického samosprávneho kraja s vybranými poskytovateľmi zdravotnej starostlivosti. BBSK ako žiadateľ projektu v rámci personálnych projektových kapacít a personálnych kapacít vzdelávacích inštitúcií v zriaďovateľskej pôsobnosti BBSK **vytvorí a zrealizuje komplexný program podpory pre absolventov medicíny a z tretích krajín**. Program obsahuje aktivity na vyhľadávanie záujemcov, uzatvorenie kontraktu zabezpečujúceho pôsobenie absolventa medicíny na území BBSK, ubytovanie účastníkov programu, program jazykovej a odbornej prípravy na skúšky lekárov z tretích krajín, zabezpečenie procesu atestácie v zdravotníckych zariadeniach v kraji. Žiadateľom projektu je Banskobystrický samosprávny kraj, ktorý koordinuje a metodicky riadi aktivity projektu a **zároveň dohliada na integráciu projektového zámeru prípravy lekárov z tretích krajín s investičnými projektovými zámermi, ktorých cieľom je vytvorenie zázemia (ambulancií vrátane ich materiálno-technického vybavenia) pre lekárov v menej atraktívnych lokalitách kraja.** Úrad BBSK ako žiadateľ projektu disponuje vnútornými administratívnymi kapacitami s dostatočnými skúsenosťami v oblasti zdravotníctva, administratívnych činností súvisiacich s ich zabezpečením. Zamestnanci Úradu BBSK majú skúsenosti s projektovou činnosťou v rámci celého projektového cyklu. Partnermi projektu budú zdravotnícke zariadenia, ktoré budú v rámci projektu odborne zastrešovať proces atestácie lekárov z tretích krajín. Zdravotnícke zariadenia majú s procesom atestácie skúsenosť, v rámci projektu budú na ich strane vytvorené personálne kapacity školiteľov atestačného programu.
Súčasný stav rozpracovanosti projektového zámeru (uveďte napr. stav prípravy stavebnej dokumentácie, územného konania, stav VO a pod.)
Projektový zámer vychádza z poznatkov praxe, je ideovo rozpracovaný. Ide o projektový zámer vyžadujúci si financovanie z OP ĽZ, kde nie je potrebná podporná dokumentácia.

Aktivity a harmonogram realizácie projektového zámeru

Aktivita 1

Názov aktivity	**Koordinačné centrum**
Začiatok realizácie	Júl 2023
Koniec realizácie	Október 2027

Aktivita 2

Názov aktivity	**Vyhľadávanie – nábor záujemcov o komplexný program podpory lekárov z tret krajín**
Začiatok realizácie	Júl 2023
Koniec realizácie	Júl 2024

Aktivita 3

Názov aktivity	**Prevádzka zázemia (ubytovacích kapacít) pre účastníkov programu podpory lekárov z tretích krajín**
Začiatok realizácie	Október 2023
Koniec realizácie	Júl 2024

Aktivita 4

Názov aktivity	**Vytvorenie učebných osnov a materiálov na prípravu lekárov z tretích krajín na absolvovanie jazykových a odborných skúšok**
Začiatok realizácie	Júl 2023
Koniec realizácie	December 2023

Aktivita 5

Názov aktivity	**Príprava účastníkov programu podpory lekárov z tretích krajín na absolvovanie jazykových skúšok**
Začiatok realizácie	Október 2023
Koniec realizácie	Jún 2024

Aktivita 6

Názov aktivity	**Príprava účastníkov programu podpory lekárov z tretích krajín na absolvovanie odborných skúšok**
Začiatok realizácie	Január 2024
Koniec realizácie	Jún 2024

Aktivita 7

Názov aktivity	**Rezidenčné špecializované štúdium (všeobecný lekár pre dospelých) účastníkov programu podpory lekárov z tretích krajín vo vybraných partnerských zdravotníckych zariadeniach**
Začiatok realizácie	Júl 2024
Koniec realizácie	Júl 2026

Aktivita 8

Názov aktivity	**Rezidenčné špecializované štúdium (pediater) účastníkov programu podpory lekárov z tretích krajín vo vybraných partnerských zdravotníckych zariadeniach**
Začiatok realizácie	Júl 2024
Koniec realizácie	Júl 2027

Aktivita 9

Názov aktivity	**Odborná prax v ambulanciách všeobecných lekárov pre dospelých a pediatrov**
Začiatok realizácie	Júl 2024
Koniec realizácie	Júl 2027

Aktivita 10

Názov aktivity	**Sprevádzkovanie ambulancií všeobecných lekárov pre dospelých a pediatrov v regiónoch BBSK**
Začiatok realizácie	Júl 2026
Koniec realizácie	August 2027

Merateľné ukazovatele

Ukazovateľ 1

Názov ukazovateľa	Merná jednotka	Počiatočná hodnota	Cieľová hodnota
Počet lekárov z tretích krajín zapojených do programu	**osoba**	0	50

Ukazovateľ 2

Názov ukazovateľa	Merná jednotka	Počiatočná hodnota	Cieľová hodnota
Počet úspešných absolventov jazykových a odborných skúšok	**osoba**	0	50

Ukazovateľ 3

Názov ukazovateľa	Merná jednotka	Počiatočná hodnota	Cieľová hodnota
Počet atestovaných lekárov z tretích krajín	**osoba**	0	45

Ukazovateľ 4

Názov ukazovateľa	Merná jednotka	Počiatočná hodnota	Cieľová hodnota
Počet lekárov z tretích krajín s uzatvoreným kontraktom práce v ambulantnom sektore	**osoba**	0	45

Typy výdavkov projektového zámeru

P.č.	Názov skupiny výdavkov
	Personálne náklady
	Personálne náklady – koordinačný tím
	Náklady na vzdelanie medikov
	Náklady na atestáciu a odbornú prax medikov
	Ostatné náklady (prevádzkové, materiálno-technické náklady na vybavenie zázemia koordinačného tímu, poplatky medikov za skúšky, medializácia)
	Náklady na materiálno-technické vybavenie 50 ambulancií

7. Integrovaný prístup k rozvoju vylúčených komunít v Banskobystrickom kraji

Identifikácia žiadateľa

Názov	Banskobystrický samosprávny kraj	**IČO**	37828100

Identifikácia partnera

Partnerskými organizáciami projektu budú viaceré mimovládne organizácie, ktoré budú participovať aktivitami v konkrétnych oblastiach rozvoja vybraných regiónov (ľudský potenciál, infraštruktúra).

Partner 1 – partner pre oblasť včasnej intervencie u detí vrátane rozvoja rodičovských zručností

Názov	SOCIA – nadácia na podporu sociálnych zmien	**IČO**	31816398

Partner 2 – partner pre oblasť sociálneho podnikania a rozvoja pracovných zručností

Názov	Rozvojová agentúra BBSK, n. o.	**IČO**	51744422

Partner 3 – partner pre plánovanie rozvoja infraštruktúry obcí

Názov	Inštitút aktívneho bývania, n. o.	**IČO**	53241461

Zoznam spomenutých partnerských organizácií nie je uzatvorenou množinou. Autori projektového zámeru počítajú s tým, že v rámci participatívneho prístupu k realizácii projektu budú do spolupráce vťahované aj ďalšie mimovládne organizácie, ktoré vykonávajú aktivity vo vzťahu k vylúčeným komunitám vo vybraných najmenej rozvinutých územiach kraja.

Miesto realizácie projektového zámeru

Vyšší územný celok	Banskobystrický samosprávny kraj
Miesto realizácie 1	
Okres	Banská Bystrica
Obec	Banská Bystrica
Ulica	Námestie SNP
Súpisné a orientačné číslo	23
PSČ	974 01

Miesto realizácie 2

Okres	Rimavská Sobota, Revúca, Lučenec, Veľký Krtíš
Obec	Obce s vysokým podielom MRK, zaradené v Atlase rómskych komunít nachádzajúce sa v najmenej rozvinutých lokalitách kraja

Opis projektového zámeru

Opis východiskovej situácie

1.1. Demografická situácia v Banskobystrickom samosprávnom kraji[7]

Sociálna inklúzia občanov z vylúčených komunít je veľkou výzvou na zvýšenie kvality života minoritného, ale aj majoritného obyvateľstva v Banskobystrickom samosprávnom kraji. Občania rómskej národnosti tvoria 12,5 % z celkovej populácie v BBSK, ide o tretie najvyššie zastúpenie MRK v rámci všetkých krajov.

Tabuľka 1

Porovnanie podielu rómskeho obyvateľstva v samosprávny krajoch

Samosprávny kraj	Podiel rómskeho obyvateľstva
Košický samosprávny kraj	16,6 %
Prešovský samosprávny kraj	15,4 %
Banskobystrický samosprávny kraj	12,7 %
Nitriansky samosprávny kraj	3,5 %
Trnavský samosprávny kraj	2,8 %
Trenčiansky samosprávny kraj	1,4 %
Žilinský samosprávny kraj	1,2 %
Bratislavský samosprávny kraj	1,4 %

Zdroj: Úrad splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity. Atlas rómsky komunít v Slovenskej republike

Vysoká koncentrácia MRK v regiónoch súvisí s ich celkovou nerozvinutosťou. Za najmenej rozvinuté regióny v Slovenskej republike sú považované práve tie, v ktorých je vysoká koncentrácia občanov z MRK, a to Prešovský samosprávny kraj, Banskobystrický samosprávny kraj a Košický samosprávny kraj. Korelácia je zjavná aj pri pohľade na mikroregionálnu úroveň. V rámci Banskobystrického samosprávneho kraja je najvyššia koncentrácia MRK najmä v okresoch, ktoré sú v zmysle zákona č. 336/2015 o podpore najmenej rozvinutých okresov a o zmene a doplnení niektorých zákonov považované za najmenej rozvinuté.

Tabuľka 2: Počet obcí zaradených do Atlasu rómskych komunít podľa okresov v BBSK

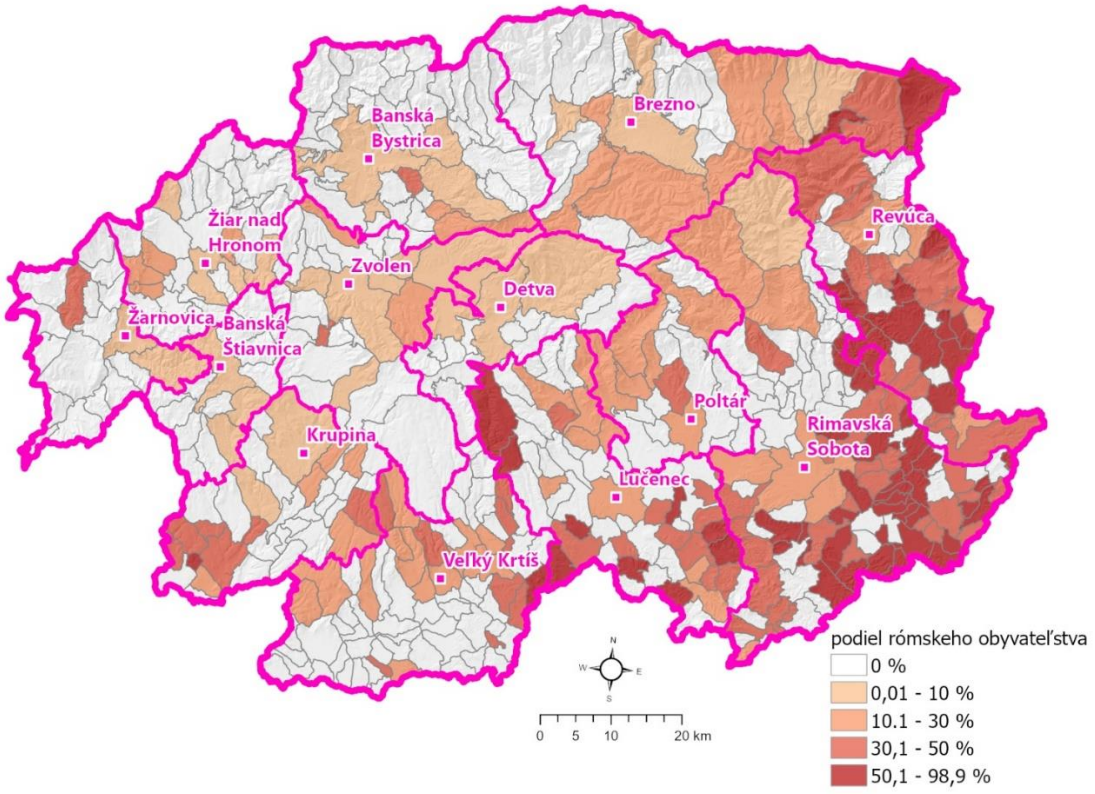
[7] International Bank for Reconstruction and Development / The World Bank: „Slovakia Catching – up Regions. Banskobystrický kraj: kľúčová dynamika regionálneho rozvoja“

Okres	Počet obyvateľov k 31.12.2020	Najmenej rozvinutý okres	Počet obcí spolu	Počet obcí zaradených v Atlase	Podiel obcí zaradených v Atlase	Počet obcí s podielom rómskeho obyvateľstva nad 50 %
Banská Bystrica	110.631	Nie	42	7	16,6 %	0
Banská Štiavnica	16.003	Nie	15	3	20 %	0
Brezno	60.905	Nie	30	12	40 %	2
Detva	31.771	Nie	15	4	26,6 %	0
Krupina	22.050	Nie	36	15	41,6 %	1
Lučenec	**73.071**	**Áno**	**57**	**28**	**49,1 %**	**8**
Poltár	21.179	Áno	22	8	36,3 %	0
Revúca	**39.349**	**Áno**	**42**	**29**	**69 %**	**12**
Rimavská Sobota	**83.953**	**Áno**	**107**	**64**	**59,8 %**	**31**
Veľký Krtíš	43.002	Nie	71	22	30,9 %	1
Zvolen	68.657	Nie	26	8	30,7 %	0
Žarnovica	26.054	Nie	18	3	16,6 %	0
Žiar nad Hronom	46.477	Nie	35	7	20 %	0

Zdroj: Úrad splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity. Atlas rómsky komunít v Slovenskej republike

Na základe dostupných dát je možné konštatovať, že MRK sú koncentrované najmä v menej rozvinutých oblastiach na juhu a juhovýchode regiónu, čo naznačuje, že medzi umiestnením menšinových komunít a vzorcami územného rozvoja existuje vzájomná súvislosť.

Mapa 1: Rozloženie rómskeho obyvateľstva v Banskobystrickom kraji

Zdroj: Úrad splnomocnenca vlády pre rómske komunity. 2019. Atlas rómskych komunít.

Rómska komunita v Banskobystrickom kraji je relatívne menej izolovaná ako rómska populácia na východnom Slovensku. To prináša tak výhody, ako aj problémy. Veľká časť rómskeho obyvateľstva na Slovensku žije prevažne v rómskych osadách, ktoré sú fyzicky izolované od častí obývaných majoritným obyvateľstvom. Tieto osady navyše často nie sú napojené na inžinierske siete a ich obyvatelia čelia značnému ekonomickému vylúčeniu (kvôli nedostupnosti pracovných príležitostí). Táto situácia ešte viac prispieva k vylúčeniu rómskej populácie, pretože pri priestorovej segregácii je stigmatizovanie menšín ľahšie než v prípade, ak ich príslušníci žijú v oblastiach, kde dochádza k pravidelným interakciám rôznych skupín obyvateľstva. Až neuveriteľne vysoká miera segregácie rómskej populácie je typickou črtou problému s inklúziou v Prešovskom kraji, kde pätina rómskych obyvateľov žije v izolovaných osadách a ďalších 40 % Rómov žije v rómskych osadách situovaných na okraji väčších miest či obcí. Situácia v BBSK je trochu iná. Tu žije v izolovaných rómskych osadách len deväť percent Rómov a 14 % rómskeho obyvateľstva žije v osadách na periférii miest a obcí. To však neznamená, že integrácia je tu jednoduchšia.

Tabuľka č. 3

Rozdelenie rómskeho obyvateľstva v krajoch SR podľa úrovne segregácie rómskych osád

Región	Podiel rómskeho obyvateľstva	Počet obcí s väčšinovým zastúpením Rómov	Podiel rómskych obyvateľov bývajúcich integrovane	Percentuálne zastúpenie Rómov v osadách		
				Vnútri obce/mesta	Na okraji obce/mesta	Mimo obce/mesta
Banskobystrický	12,7 %	57	24 %	53 %	14 %	9 %
Bratislavský	1,1 %	0	52 %	13 %	34 %	1 %

Košický	16,6 %	48	10 %	28 %	47 %	14 %
Nitriansky	3,5 %	3	30 %	49 %	12 %	8 %
Prešovský	15,4 %	53	12 %	18 %	49 %	21 %
Trenčiansky	1,4 %	0	45 %	24 %	31 %	1 %
Trnavský	2,8 %	1	43 %	39 %	14 %	4 %
Žilinský	1,2 %	0	46 %	26 %	20 %	8 %

Zdroj: Úrad splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity. Atlas rómsky komunít v Slovenskej republike

V skutočnosti má Banskobystrický kraj najvyšší počet obcí, kde Rómovia tvoria väčšinu obyvateľstva, no tieto obce sú zväčša veľmi malé. Zdá sa, že región by mal mať lepšiu východiskovú pozíciu na ceste k integrácii než regióny na východe Slovenska, no pravdou je, že BBSK čelí inej špecifickej výzve — potrebe integrovať množstvo malých a odľahlých rómskych komunít.

Tabuľka 4

Podiel rómskeho obyvateľstva v obciach zaradených v Atlase rómskych komunít podľa okresov v BBSK

Okres	Počet obcí v Atlase	Z toho počet obcí podľa podielu rómskeho obyvateľstva									
		1-10 %	11 – 20 %	21 – 30 %	31 – 40 %	41-50 %	51 – 60 %	61 – 70 %	71 – 80 %	81 – 90 %	91 – 100 %
Banská Bystrica	7	4	2	0	1	0	0	0	0	0	0
Banská Štiavnica	3	3	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Brezno	12	4	4	1	0	1	1	1	0	0	0
Detva	4	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Krupina	15	3	5	1	3	2	0	1	0	0	0
Lučenec	**28**	**0**	**4**	**5**	**5**	**5**	**2**	**4**	**1**	**0**	**2**
Poltár	8	0	5	1	2	0	0	0	0	0	0
Revúca	**29**	**0**	**2**	**6**	**3**	**6**	**3**	**4**	**0**	**4**	**1**
Rimavská Sobota	**64**	**1**	**2**	**4**	**16**	**10**	**6**	**7**	**8**	**5**	**5**
Veľký Krtíš	**22**	**1**	**6**	**6**	**4**	**4**	**0**	**0**	**0**	**1**	**0**
Zvolen	8	5	2	0	1	0	0	0	0	0	0
Žarnovica	3	2	0	0	0	1	0	0	0	0	0
Žiar nad Hronom	7	4	3	0	0	0	0	0	0	0	0

Zdroj: Úrad splnomocnenca vlády SR pre rómske komunity. Atlas rómsky komunít v Slovenskej republike

1.2. Mikroregióny Banskobystrického samosprávneho kraja s najvyšším podielom občanov z vylúčených komunít

Medzi najmenej rozvinuté okresy Banskobystrického samosprávneho kraja patria okresy na juhu a juhovýchode kraja. Ide najmä o okresy hraničiace s Maďarskou republikou – okres Lučenec, okres Rimavská Sobota a okres Revúca. Väčšina obcí a miest v najmenej rozvinutých okresoch sú združené v 24 mikroregiónoch. Rozdelenie obcí do mikroregiónov nie je úplne systematické, niektoré obce sú členmi viacerých mikroregiónov a niektoré nie sú združené ani v jednom zoskupení. Vychádzajúc z údajov v Atlase rómskych komunít v Slovenskej republike sa najviac obcí s vysokým podielom občanov z vylúčených komunít nachádza v mikroregiónoch na juhu Banskobystrického samosprávneho kraja v okresoch Rimavská Sobota, Revúca, Lučenec a Veľký Krtíš.

1.3. Národné projekty podporujúce občanov z vylúčených komunít implementované v Banskobystrickom samosprávnom kraji

V dobiehajúcom programovom období (2014 – 2020) sa na území kraja implementuje viacero národných projektov, cieľom ktorých je podpora občanov z vylúčených komunít.

1.3.1. Národný projekt Podpora a zvyšovanie kvality terénnej sociálnej práce („NP TSP II“)[8]

Implementačná agentúra MPSVR SR v súčasnosti implementuje národný projekt „**Podpora a zvyšovanie kvality terénnej sociálnej práce** („NP TSP II“). Projekt je financovaný z prostriedkov Európskeho sociálneho fondu v rámci Operačného programu Ľudské zdroje. Aktivity projektu nadväzujú na národný projekt Terénna sociálna práca v obciach realizovaný v rokoch 2012 až 2015 a Terénna sociálna práca v obciach I realizovaný v rokoch 2015 až 2019. Aktuálne implementovaný projekt sa realizuje v čase od septembra 2019 do marca 2023. Obce a MVO zapojené do tohto národného projektu získavajú koordinačnú a metodickú podporu zo strany IA MPSVR. Cieľom terénnej sociálnej je sprístupniť občanom žijúcim v rôznych sociálnych podmienkach existujúce spoločenské zdroje, umožniť im participáciu na rozhodovacích procesoch v spoločnosti a podporovať žiť kvalitnejší, dôstojný život.

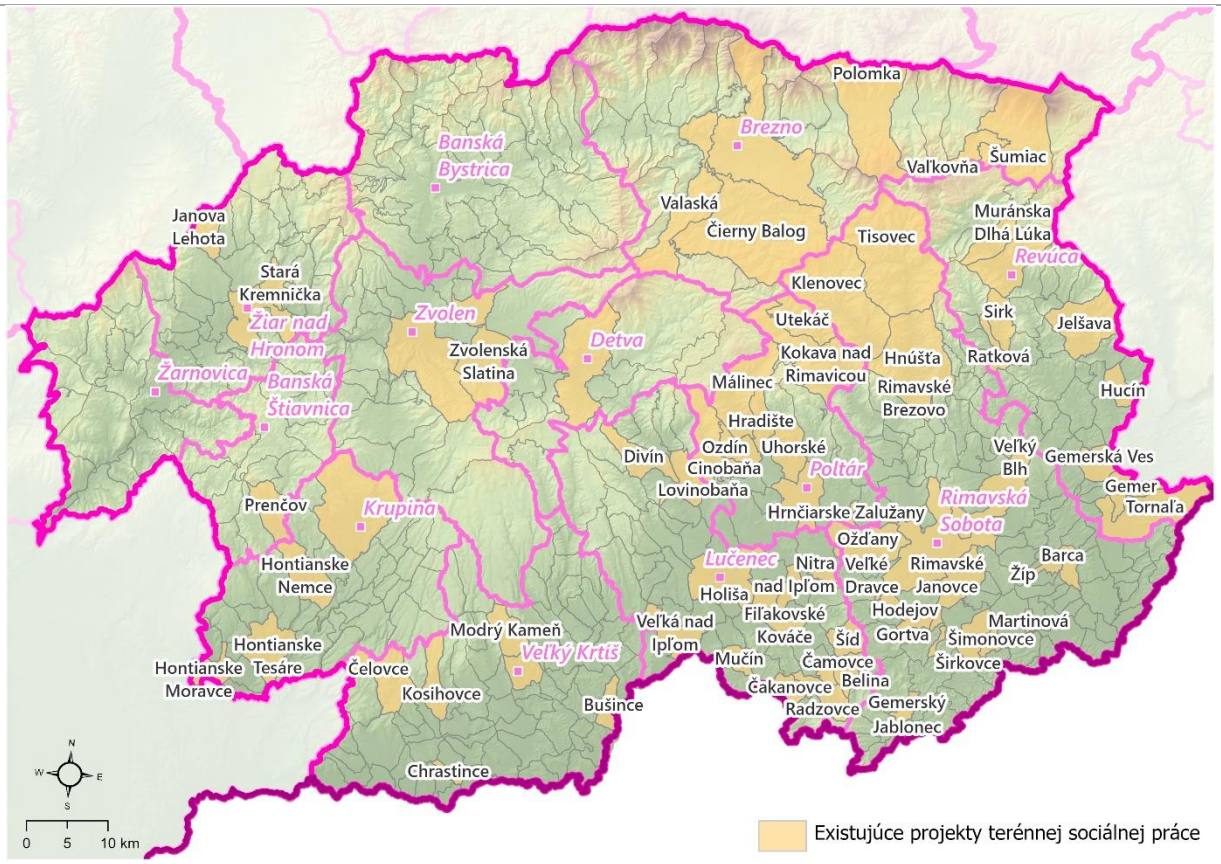
1.3.2. Národný projekt Terénna sociálna práca a terénna práca v obciach s prítomnosťou marginalizovaných rómskych komunít II[9]

Národný projekt Terénna sociálna práca a terénna práca v obciach s prítomnosťou marginalizovaných rómskych komunít II implementuje Úrad splnomocnenca vlády Slovenskej republiky pre rómske komunity (USVRK). Projekt je pokračovaním realizovaného národného projektu „Terénna sociálna práca a terénna práca v obciach s prítomnosťou marginalizovaných rómskych komunít“, ktorý bol implementovaný v rokoch 2017 až 2019. Hlavným cieľom projektu je poskytovanie kvalitných služieb klientom z marginalizovaných rómskych komunít, ktorí patria medzi najviac vylúčené skupiny alebo skupiny ohrozené sociálnym vylúčením a chudobou.

Mapa 2: Lokality BBSK, v ktorých sa implementuje terénna sociálna práca (projekty IA MPSVR a projekty Úradu vlády)

[8] https://tsp.gov.sk/o-projekte/zakladne-informacie/index.html?csrt=17020392556355254289

[9] https://www.minv.sk/?NPTSP_uvod

1.3.3. Národný projekt Budovanie odborných kapacít na komunitnej úrovni[10]

Implementačná agentúra Ministerstva práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky implementuje národný projekt Budovanie odborných kapacít na komunitnej úrovni. Projekt sa realizuje od septembra 2019 do decembra 2022. Cieľom projektu je budovanie a rozvoj odborných kapacít poskytovateľov vybraných sociálnych služieb krízovej intervencie na komunitnej úrovni s cieľom zvýšenia efektívnosti ich činnosti, poskytovať kvalitnú odbornú podporu jednotlivcom a rodinám ohrozeným chudobou a sociálnym vylúčením vedúcu k svojpomocnému riešeniu svojich sociálnych problémov, rovnako poskytovať podporu vedúcu k rozvoju celých komunít cieleným využívaním komunitných zdrojov.

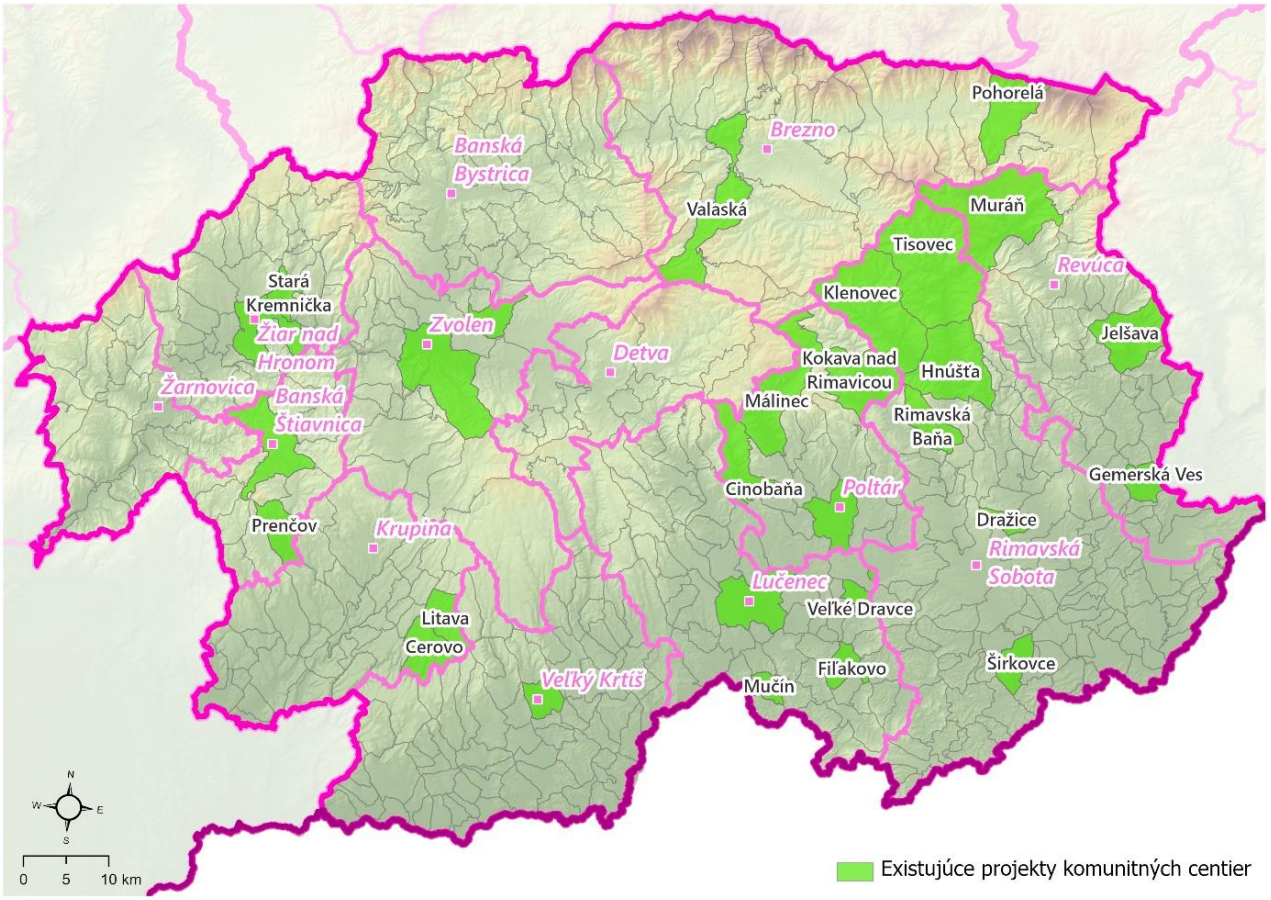
1.3.4. Národný projekt Komunitné služby v mestách a obciach s prítomnosťou marginalizovaných rómskych komunít – II. fáza[11]

Úrad splnomocnenca vlády Slovenskej republiky pre rómske komunity implementuje národný projekt Komunitné služby v mestách a obciach s prítomnosťou marginalizovaných rómskych komunít – II. fáza. Projekt je pokračovaním realizovaného národného projektu Komunitné centrá v mestách a obciach s prítomnosťou MRK – I. Fáza. Projekt sa implementuje v čase od novembra 2019 do februára 2022. Hlavným cieľom projektu je podpora rozvoja poskytovateľov sociálnych služieb krízovej intervencie, ktorí budú poskytovať dostupné, štandardizované odborné činnosti, ďalšie činnosti a aktivity realizované v oblasti podpory sociálnej inklúzie osôb v nepriaznivej sociálnej situácii s dôrazom na marginalizované rómske komunity ohrozených sociálnym vylúčením alebo s obmedzenou schopnosťou spoločensky sa začleniť a samostatne riešiť svoje problémy.

[10] https://bokku.gov.sk/o-projekte/zakladne-informacie/

[11] https://www.minv.sk/?NPKC_uvod

Mapa 3: Lokality, v ktorých implementujú národné projekty podporujúce Komunitné centrá (projekty IA MPSVR a projekty Úradu vlády)

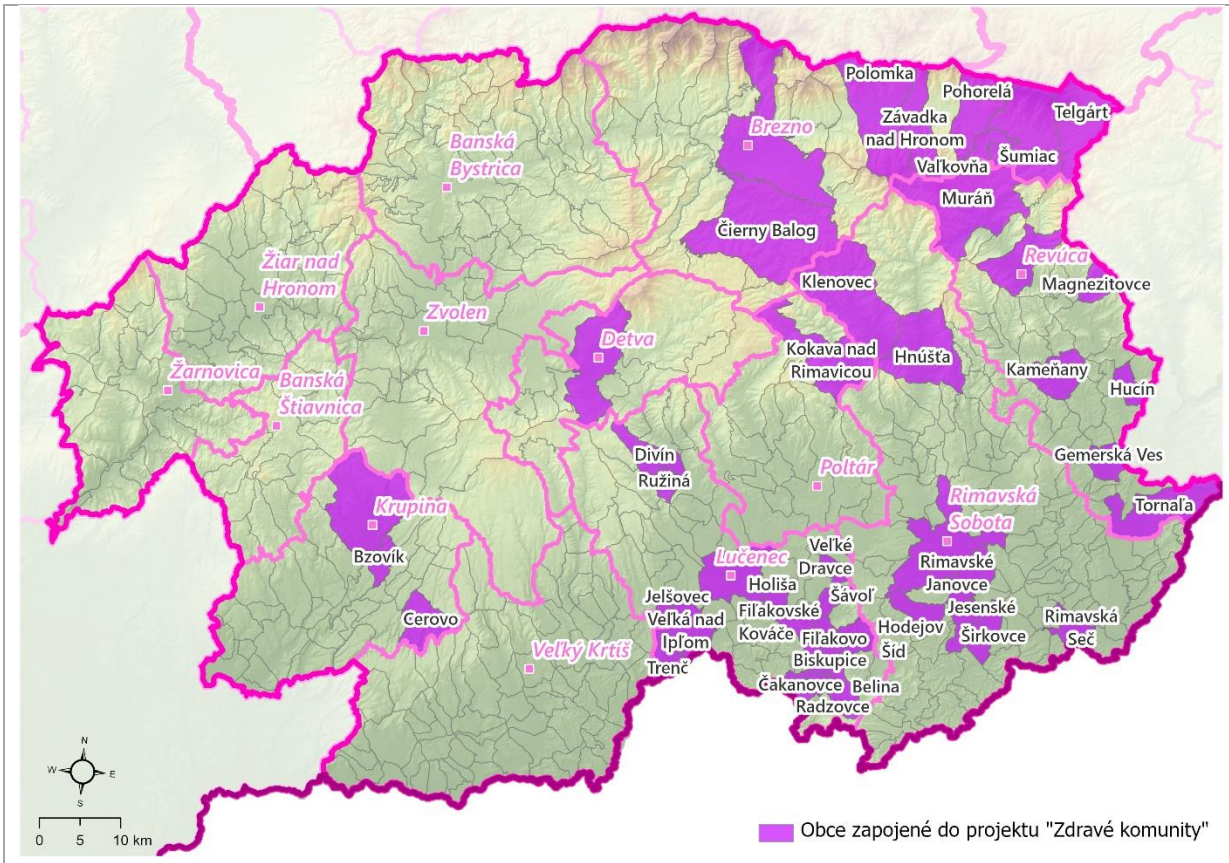

1.3.5. Zdravé komunity[12]

Organizácia Zdravé regióny je štátnou príspevkovou organizáciou Ministerstva zdravotníctva SR, ktorej poslaním je realizácia a rozvoj dočasných vyrovnávacích opatrení v oblasti zdravia. Projekt sa realizuje vďaka podpore z Európskeho sociálneho fondu v rámci Operačného programu Ľudské zdroje. Realizácia a rozvoj zdravotnej mediácie v MRK predstavuje súbor činností, ktoré sa realizujú s cieľom zlepšenia podmienok pre zdravie. Cieľmi uvedeného projektu je najmä zníženie bariér v prístupe k zdravotnej starostlivosti vrátane zvýšenia dostupnosti služieb zdravotnej starostlivosti a informovanosti obyvateľov MRK v oblasti zdravotnej starostlivosti a prevencie, zvýšenie zdravotnej gramotnosti vrátane zvýšenia miery povedomia v oblasti zdravotnej starostlivosti obyvateľov MRK a zlepšenie so zdravím súvisiaceho správania najmä zníženie rizikovosti životného štýlu.

Mapa 4: Lokality BBSK, v ktorých sa implementuje národný projekt Zdravé komunity

[12] http://www.zdravekomunity.sk/?q=sk/o-nas

Sumarizácia východiskovej situácie

Banskobystrický kraj má najvyšší počet obcí, kde Rómovia tvoria väčšinu obyvateľstva, no tieto obce sú zväčša veľmi malé. Najvyšší podiel obcí zaradených v Atlase rómskych komunít je v okresoch Revúca (69 %) a Rimavská Sobota (59,8 %), pričom v obidvoch okresoch je výrazný podiel malých obcí (s počtom obyvateľov menej ako 500). Vysoká koncentrácia MRK v regiónoch súvisí s ich celkovou nerozvinutosťou a s nedostatkom pracovných príležitostí. Práve okresy Rimavská Sobota a Revúca vedú celoslovenské štatistiky v miere evidovanej nezamestnanosti, k 30. 4. 2022 bola miera nezamestnanosti v okrese Rimavská Sobota vo výške 20,17 % a v okrese Revúca vo výške 18,21 %. V rámci kraja sa v posledných rokoch implementovalo niekoľko národných projektov (TSP, Komunitné centrá, Zdravé komunity), v rámci ktorých sa pracovalo s marginalizovanými komunitami, tieto však boli realizované len v obciach, ktoré vyvinuli iniciatívu a požiadali o účasť v národných projektoch. Pri implementácii týchto projektov nebola vytvorený synergia, čo znižovalo pozitívny dosah intervencií. Projekty neboli realizované vo všetkých obciach, kde je vzhľadom na vysoký podiel vylúčených komunít výrazná potreba rozvoja ľudského potenciálu a infraštruktúry obcí. Integráciu rómskeho obyvateľstva autori predkladaného projektového zámeru vnímajú ako ekonomická príležitosť. Vzhľadom na rýchly pokles populácie a odlev obyvateľov BBSK predstavuje rozsiahlejšia integrácia a zvyšovanie kvalifikácie rómskeho obyvateľstva reálnu ekonomickú príležitosť najmä pre zaostávajúce časti regiónu.

Ciele projektového zámeru

Cieľ 1	**Integrovanie dobrej praxe zo súčasne implementovaných národných projektov** do jedného celku
Cieľ 2	**Podpora jednotlivca a rodiny** s dôrazom na dôležité životné medzníky

Cieľ 3	**Posilnenie rodičovských kompetencií** s dôrazom na starostlivosť o dieťa do 6 rokov veku
Cieľ 4	Zvýšenie počtu detí s **ukončeným stredoškolským a VŠ** vzdelaním
Cieľ 5	Zvýšenie životnej úrovne prostredníctvom **uplatnenia sa na trhu práce**
Cieľ 6	**Scitlivovanie postojov majoritného obyvateľstva** vo všetkých neformálny a formálnych systémoch, v ktorých jednotlivec a rodina funguje
Cieľ 7	**Zlepšiť životné podmienky** občanov z vylúčených komunít so zameraním na základné životné potreby (**prístup k vode, kanalizácia, zvýšenie kvality bývania, degetoizácia, desegregácia**)
Cieľ 8	Nastaviť a overiť dlhodobo finančne udržateľný model multidisciplinárnej podpory občanov z MRK

Situácia po realizácii projektového zámeru

Cieľom projektu je v území integrovať aktivity existujúcich národných projektov implementovaných všetkými aktérmi, ktorí v regióne BBSK pôsobia, tak aby bola medzi ich pôsobením **zabezpečená synergia medzi aktivitami na rozvoj ľudského kapitálu a investičnými aktivitami, spoločná orientácia na cieľ a primeraná miera podpory občanov z MRK s inováciou zameranou na podporu občanov z MRK počas celého života vo všetkých kľúčových oblastiach (materstvo, rodičovské kompetencie, vzdelávanie, zamestnanie, zdravie, bývanie, občianske kompetencie)**.

Multidisciplinárnym prístupom zameraným na jednotlivca sa zabezpečí jeho tranzit a sprevádzanie medzi formálnymi a neformálnymi systémami, do ktorých sa človek počas života integruje (rodina – vzdelávací systém – zamestnanie – komunita).

Významnou súčasťou projektu je **pomoc malým obciam s prípravou a realizáciou projektov na rozvoj infraštruktúry**, čo po realizácii projektového zámeru prispeje k lepším životným podmienkam v obciach v najmenej rozvinutých územiach kraja – zabezpečí sa prístup k vode, kanalizácii, zvýši sa kvalita bývania, vytvoria sa podmienky na kvalitné trávenie voľného času detí a dospelých (kultúrne centrá v obciach, športoviská, oddychové zóny).

Komunitná práca, ktorá bude realizovaná počas implementácie projektu sa bude orientovať na všetkých občanov (majorita aj minorita). V rámci projektu bude podporovaný rozvoj talentov jednotlivcov a skupín rómskeho obyvateľstva. Verejná prezentácia pozitívnych príkladov a talentov prispeje k zlepšeniu medziľudských vzťahov v obciach s vysokým podielom vylúčených komunít.

Spôsob realizácie projektového zámeru a opis administratívnych a technických kapacít žiadateľa a partnera (ak relevantné pre partnera)

Projektový zámer sa bude realizovať v partnerstve Banskobystrického samosprávneho kraja s mimovládnymi organizáciami, ktoré do projektu prinášajú odbornosť a praktickú skúsenosť s riešením čiastkových cieľov predkladaného projektového zámeru. Zamestnanci projektového tímu BBSK budú fungovať na 3 úrovniach:

- Lokálna/miesta (zamestnanci podľa potrieb obce – asistent pre rozvoj rodičovských zručností, lokálny pracovník pre sociálne a komunitné aktivity, lokálny pracovník pre poskytovanie základných zdravotných intervencií). Sekundárnym cieľom zamestnania ľudí na lokálnej úrovni je vytvorenie pracovných miest pre obyvateľov vylúčených komunít (vrátane majority).

- Spádová obec – odborný tím, ktorý koordinuje zamestnancov na lokálnej úrovni, rieši odborné intervencie (sociálna práca, zdravotné intervencie, komunitná práce, finančné poradenstvo atď.). Na úrovni spádovej obce je zriadený sociálny podnik, ktorý intervenuje v oblasti zamestnanosti a zároveň realizuje investičné projekty na rozvoj obcí.
- Projektový a riadiaci tím – koordinuje a metodicky riadi aktivity projektu. Zabezpečuje vzdelávanie a supervíziu jednotlivých aktivít projektu, odbornosť intervencií, ktoré sa vykonávajú v území. Pomáha obciam s prípravou investičných projektov s odborným poradenstvom (právne, finančné a pod.). Prepája aktivity partnerov – mimovládnych organizácií, tak aby v území vznikal spoločný pozitívny dosah na rozvoj ľudského potenciálu, zvyšovanie zamestnanosti a zlepšenie životných podmienok v obciach.

BBSK bude v rámci projektu nositeľom aktivít:

- Multidisciplinárne tímy, ktoré budú vykonávať odborné a podporné aktivity na rozvoj ľudského potenciálu v obciach (zamestnanci na lokálnej, spádovej a BBSK úrovni)
- Príprava investičných projektov na rozvoj infraštruktúry
- Zabezpečenie komunitných aktivít
- Zabezpečenie koordinácie aktivít BBSK a partnerských organizácií

Rozvojová agentúra BBSK bude nositeľom aktivít:

- Sociálne podnikanie
- Rozvoj pracovných zručností

SOCIA – Nadácia na podporu sociálnych zmien bude nositeľom aktivít:

- Včasná intervencia, rozvoj rodičovských zručností
- Vzdelávanie a mentoring pre zamestnancov intervenčných tímov BBSK

Inštitút aktívneho bývania:

- Plánovanie v oblasti bývania a infraštruktúry obcí so zameraním na sociálne začlenenie a tvorbu prostredia podporujúceho spoločenský a kultúrny rozvoj lokalít

Súčasný stav rozpracovanosti projektového zámeru (uveďte napr. stav prípravy stavebnej dokumentácie, územného konania, stav VO a pod.)

Na príprave PZ sa pracuje. Bol vykonaný predbežný výber lokalít s vysokým podielom MRK v rámci najmenej rozvinutých regiónov BBSK. Realizoval sa zber potrieb z územia vrátane investičných potrieb jednotlivých obcí.

Hľadajú a oslovujú sa potencionálni partneri projektu, ktorých aktivity môžu priniesť pozitívny benefit pre najmenej rozvinuté regióny kraja.

Aktivity a harmonogram realizácie projektového zámeru

Aktivita 1 – aktivita pre okresy RS a RA môže byť realizované z Fondu pre spravodlivú transformáciu

Názov aktivity	**Príprava projektových dokumentácií v súlade so zberom potrieb z územia**
Začiatok realizácie	2023
Koniec realizácie	2025

Aktivita 2

Názov aktivity	**Koordinačno-metodické aktivity projektu**
Začiatok realizácie	2023
Koniec realizácie	2027

Aktivita 3

Názov aktivity	**Akčné plány komplexného regionálneho rozvoja lokalít s najvyšším podielom občanov z vylúčených komunít**
Začiatok realizácie	2024
Koniec realizácie	2027

Aktivita 4

Názov aktivity	**Multidisciplinárne tímy – Odborné sprevádzanie zamestnancov multidisciplinárnych tímov – vzdelávanie, mentoring**
Začiatok realizácie	2024
Koniec realizácie	2027

Aktivita 5

Názov aktivity	**Komunitné aktivity**
Začiatok realizácie	2024
Koniec realizácie	2027

Aktivita 6

Názov aktivity	**Zriadenie sociálneho podniku/sociálnych podnikov**
Začiatok realizácie	2024
Koniec realizácie	2027

Aktivita 7

Názov aktivity	**Pomoc miestnym samosprávam s prípravou investičných projektov a žiadostí o NFP**
Začiatok realizácie	2024
Koniec realizácie	2027

Aktivita 8

Názov aktivity	**Pomoc miestnym samosprávam pri realizácii investičných projektov**
Začiatok realizácie	2024
Koniec realizácie	2027

8. Integrované centrum podpory sociálnej ekonomiky

Identifikácia žiadateľa

Názov	ROZVOJOVÁ AGENTÚRA Banskobystrického samosprávneho kraja, n. o.	**IČO**	51744422

Miesto realizácie projektového zámeru

Vyšší územný celok	Banskobystrický samosprávny kraj
Miesto realizácie 1	
Okres	Banská Bystrica
Obec	Banská Bystrica

Opis projektového zámeru

Opis východiskovej situácie

Banskobystrický samosprávny kraj (ďalej len „BBSK“) sa radí medzi najmenej rozvinuté kraje v Slovenskej republike. Svedčí o tom nielen druhá najvyššia miera nezamestnanosti zo všetkých krajov a nižšie priemerné mzdy, ale aj dlhodobo klesajúce indexy rastu a percentuálne podiely kraja takmer všetkých ekonomických ukazovateľoch. Dôsledkom je zhoršujúca sa životná úroveň obyvateľov a rozširovanie oblastí trpiacich chudobou najmä na juhu a východe kraja. Vo februári 2022 bola miera nezamestnanosti na Slovensku 6,86 %, pričom v BBSK to bolo 9,30 %. Celkovo 9 z 13 okresov má vyššiu mieru nezamestnanosti ako slovenský priemer. Z 13 okresov kraja boli až štyri okresy – Lučenec, Poltár, Revúca a Rimavská Sobota – zaradené do kategórie „najmenej rozvinutých okresov“ podľa zákona 336/2015 Z. z. o podpore najmenej rozvinutých okresov. V týchto štyroch okresoch je miera nezamestnanosti vyššia ako 10 %. Riešeniu tejto situácie nenapomáhajú ani ďalšie faktory – nedostatočná dopravná infraštruktúra, vysoké percento marginalizovaných skupín vo vybraných okresoch kraja, určitá jazyková bariéra na juhu kraja, relatívne nízka mobilita pracovnej sily a pod.
V jednotlivých okresoch BBSK vznikajú skupiny obyvateľov, ktoré sú na trhu práce znevýhodnené a ťažko si hľadajú pracovné príležitosti práve v dôsledku ich sociálnych, kvalifikačných, demografických či iných znevýhodnení. Pričom ak táto situácia pretrváva dlhodobo, jednotlivé negatívne aspekty sa zhoršujú a prinášajú rôzne následky, ktoré sa odzrkadľujú na celkovej ekonomickej, sociálnej a psychickej nepohode jednotlivca. Často tieto skupiny osôb nevedia nájsť riešenie sami.

Banskobystrický samosprávny kraj s cieľom podpory zamestnanosti v regióne od roku 2018 vykonáva aktivity priame aj nepriame, primárne zacielené na znevýhodnených a zraniteľných obyvateľov. Medzi priame aktivity patrí založenie sociálnych podnikov a podpora zamestnávania znevýhodnených osôb. BBSK je zriaďovateľ 3 sociálnych podnikov, z toho 2 majú priznaný štatút registrovaného sociálneho podniku.
Rozvojové služby BBSK, s.r.o., registrovaný sociálny podnik s pracoviskom v Brezne je využívaný na menšie stavebné a údržbové práce pre zariadenia v pôsobnosti BBSK. Má za sebou niekoľko úspešných rekonštrukcií či údržbových prác. Momentálne zamestnáva 32 ľudí, výhľadovo má však ambíciu dať počet zamestnancov zvýšiť. Agro – drevinový ekosystém BBSK, s.r.o., registrovaný sociálny podnik je zameraný na pestovanie cesnaku, drevín, ovocinárstvo a chov včiel s následnou distribúciou produkcie do zariadení BBSK – jedální. Ide o pilotný projekt v okrese Poltár, ktorý má ambíciu rozšíriť sa do ďalších

menej rozvinutých okresov kraja. Momentálne podnik zamestnáva 14 zamestnancov, z toho sú siedmi dlhodobo nezamestnaní, dvaja zdravotne znevýhodnený a traja mentori. Hlavnou úlohou mentora je poskytovanie pomoci znevýhodneným pracovníkom sociálneho podniku. Do piatich rokov je cieľom dať prácu 20 až 25 ľudom.
Nemenej dôležitou súčasťou sociálnej ekonomiky je aj Agentúra práce BBSK, prostredníctvom ktorej BBSK spolupracuje s neziskovou organizáciou Človek v ohrození. Hlavnou náplňou Agentúry práce BBSK je príprava znevýhodnených registrovaných aj neregistrovaných uchádzačov na trhu práce (resp. dlhodobo nezamestnaných a sociálne vylúčených) a prepájanie týchto uchádzačov s potencionálnymi zamestnávateľmi v regióne. Zároveň sa agentúra aktívne zapája do vzdelávania zamestnávateľov a toho, ako pracovať s rôznymi typmi zamestnancov. Aktuálne eviduje v systéme 107 klientov, s ktorými aktívne pracuje podľa ich individuálnych potrieb. Pripravuje ich na zamestnávanie, oddlžuje ich pred nástupom do práce, vyhľadáva a sprostredkuje im zamestnanie a podporu im poskytuje aj po nástupe do práce. V databáze klientov, s ktorými bude agentúra aktívne pracovať, momentálne eviduje vyše 700 klientov z celého BBSK. Priamo a prostredníctvom intervencií sa Agentúre podarilo od začiatku roka 2020 zamestnať 49 klientov. Od založenia agentúry oslovila koordinátorka zamestnávania viac ako 150 zamestnávateľov v celom regióne BBSK, ale aj v iných lokalitách Slovenska.
Nepriame aktivity BBSK realizuje prostredníctvo sociálne zodpovedného verejného obstarávania, v rámci ktorého zapája do verejného obstarávania aj registrované sociálne podniky, chránené dielne a chránené pracoviská (ide napríklad o výzvu pre farmárov a poľnohospodárov, vďaka ktorej dokáže BBSK zabezpečiť dodávanie lokálnych potravín do svojich zariadení, pričom ide o vyhradenú zákazku zohľadňujúcu sociálny aspekt).
Spolu s vytváraním vlastných sociálnych podnikov sa BBSK (prostredníctvom Rozvojovej agentúry) snaží infraštruktúru sociálnej ekonomiky rozširovať aj prostredníctvom osvety v samosprávach a treťom sektore.

V sociálnej ekonomike vidí BBSK cestu ako znižovať dlhodobú nezamestnanosť prostredníctvom realizácie projektov a programov zabezpečujúcich prístup dlhodobo nezamestnaných znevýhodnených a zraniteľných na trh práce. Ako príležitosť vnímame fakt, že oblasti sociálneho podnikania nie sú limitované. Vlastnými aktivitami BBSK plánuje reagovať na globálne výzvy, akými sú napr. klimatická zmena, starnutie obyvateľstva, extrémna chudoba, a prispievať k ich riešeniu na regionálnej úrovni.

Zámerom je sociálne podniky podporiť čo najviac aj pri ekonomických činnostiach v plnení samotných kompetencií kraja. Doterajšie skúsenosti potvrdzujú, že podpora sociálnej ekonomiky má význam najmä v regiónoch akým je BBSK. Rovnako efektívnym nástrojom je aktívna práca s nezamestnanými. Dopadom týchto aktivít je nielen zvýšenie zamestnanosti dlhodobo nezamestnaných znevýhodnených a zraniteľných, ale aj zlepšenie ich pracovných zručností a pracovných návykov, zlepšenie úrovne ich bývania a kvality ich života.

Cieľom BBSK je aktivity regionálnej sociálnej ekonomiky integrovať a vzájomne prepojiť tak, aby lepšie reagovali na situáciu na trhu práce, na požiadavky zamestnávateľov a na problémy nezamestnaných osôb. Je dôležité, aby sa pri vytváraní synergie prihliadalo na regionálne podmienky a silné stránky kraja. Cieľom projektu je stavať na doterajších skúsenostiach s realizáciou sociálnej ekonomiky, využiť a rozšíriť kapacity pre realizáciu aktivít sociálnej ekonomiky. Cieľom je klastrovať sociálne podniky a dať im plnú inštitucionálnu (právnu, administratívnu, projektovú, ekonomickú) a terénnu podporu. Využiť všetky legislatívne aj ekonomické nástroje na podporu sociálnej ekonomiky. Nastaviť sociálne podnikanie tak, aby bol každý sociálny podnik sebestačný, konkurencieschopný a udržateľný.
Cieľom BBSK je podporiť činnosť sociálnych podnikov v rámci svojich úloh, činností a kompetencií (investičná činnosť, dodávateľské služby pre zariadenia a pod.). Jednou z možných činností je tiež podpora sociálneho podniku bývania, ktorý by využíval nevyužitý majetok BBSK za pomoci pracovných síl jednotlivých sociálnych podnikov s cieľom zabezpečovania spoločensky prospešného nájomného bývania. Navzájom by sa tak vytvoril komplexný podporný systém pre sociálne podniky a v konečnom

dôsledku aj pre dlhodobo nezamestnané znevýhodnené a zraniteľné osoby – bývanie, práca, administratívne, právne, projektové a ekonomické poradenstvo.

Ciele projektového zámeru

Zámer	**Zabezpečenie konkurencieschopnosti a udržateľnosti sociálnych podnikov v kraji s cieľom zníženia nezamestnanosti znevýhodnených a zraniteľných osôb.**
Cieľová skupina	Existujúce registrované sociálne podniky Uchádzači o štatút RSP Samosprávy
Cieľové územie	Banskobystrický samosprávny kraj
Cieľ 1	Vytvorenie Integrovaného centra podpory sociálnej ekonomiky.
Cieľ 2	Poskytovanie inštitucionálnej a terénnej podpory existujúcim sociálnym podnikom, samosprávam a záujemcom o získanie štatútu o RSP v oblastiach: projektový manažment, právne poradenstvo, poradenstvo v oblasti účtovníctva, daní, VO, aktuálnych možností financovania a iných podporných aktivít v oblasti sociálnej ekonomiky.
Cieľ 3	Zvyšovanie povedomia o sociálnom povedomí a sprostredkovanie služieb a produktov sociálnych podnikov verejnému, súkromnému a sociálnemu sektoru.

Situácia po realizácii projektového zámeru

Po realizácii projektového zámeru bude existovať a plnohodnotne plniť svoje úlohy Integrované centrum podpory (ďalej „ICP“) sociálnej ekonomiky. Štruktúra centra bude zodpovedať jej hlavným činnostiam:

Vedenie ICP – implementačný manažér, odborný garant, manažér ICP
Sekcia podpory ICP– IT, PR, koordinátori
Projektová sekcia
Ekonomická sekcia
Sekcia verejného obstarávania
Právna sekcia

Integrované centrum podpory sociálnej ekonomiky poskytuje poradenstvo podľa zákona 112/2018 Z.z. Vytvorené sociálne podniky na území BBSK zastrešuje, poskytuje im poradenstvo a podporu v rôznych oblastiach. Ide najmä o činnosti administratívneho, právneho, ekonomického charakteru, ale aj pomoc pri zapojení sa do sociálne zodpovedného verejného obstarávania. Centrum rozvíja spoluprácu na všetkých úrovniach národného hospodárstva – ústredná štátna správa, samospráva, podnikateľský sektor, vzdelávacie inštitúcie a pod.
Víziou je pravidelné organizovanie komunikačných aktivít so zámerom podpory sociálnej ekonomiky a zamestnávania znevýhodnených a zraniteľných osôb – konferencie, workshopy.
Integrované centrum podpory sociálnej ekonomiky je administratívna aj výkonná organizácia. Časť zamestnancov centra pracuje aj v území kraja, pričom nielen reagujú na podnety, ale ich aj aktívne vyhľadávajú a iniciujú. Pri všetkých aktivitách a činnostiach je volený osobný prístup ku klientovi.
Zriadením ICP dochádza k integrácii činností pod jednu strechu, čo umožňuje efektívnejšie plánovanie a výkon aktivít sociálnej ekonomiky a podpory zamestnávania zraniteľných a znevýhodnených osôb.
Prínosom projektu je voľba regionálnej úrovne ako vhodnej pre tento typ aktivít – je cielenejšia ako aktivity ústrednej štátnej správy, je bližšie klientom, pracuje sa s miestnymi podmienkami a kapacitami, na druhej strane ponúka širšie možnosti ako lokálna úroveň – personálne, informačné, logistické a pod.

Spôsob realizácie projektového zámeru a opis administratívnych a technických kapacít žiadateľa a partnera (ak relevantné pre partnera)

Prvou aktivitou projektu bude zabezpečenie priestorových a personálnych kapacít pre Integrované centrum podpory sociálnej ekonomiky v BBSK. Centrum bude vybavené technickým a materiálnym vybavením nevyhnutným pre zabezpečenie jeho činností (interiérové vybavenie, IKT technika, mobilné telefóny, kancelárske vybavenie a materiál). Vzhľadom na výkon aktivít v rámci regiónu bude zabezpečený nákup osobných vozidiel (počet 6 ks). Súbežne so zabezpečovaním materiálneho a technického vybavenia sa začnú budovať aj personálne kapacity tohto centra. Ako výhodu vnímame, že podobný typ aktivít (v menšom rozsahu) už Rozvojová agentúra BBSK, n. o., vykonáva, a preto základné personálne kapacity už vytvorené sú a na nich bude žiadateľ stavať. Súčasné personálne kapacity zabezpečia postupný nábor zamestnancov, ich vzdelávanie v oblasti sociálnej ekonomiky a tiež postupnú prípravu na výkon práce. Celkové implementačné riadenie projektu bude mať na starosti jeden implementačný manažér. Riadenie ICP po odbornej stránke bude mať na starosti jeden odborný garant. Prevádzkové riadenie ICP zabezpečí manažér ICP. S cieľom poskytnutia komplexnej podpory bude v centre zriadených päť sekcií, zastrešených manažérmi, v nasledovných oblastiach – sekcia podpory ICP, projektová sekcia, ekonomická sekcia, právna sekcia a sekcia verejného obstarávania. Podporné činnosti pre vedenie centra bude vykonávať jeden asistent. Aktivity priamo v území kraja budú vykonávať štyria koordinátori. Poradenskú činnosť v centre, budú spolu s manažérmi jednotlivých sekcií vykonávať aj odborní poradcovia – dvaja odborní poradcovia pre projektovú sekciu a sekciu verejného obstarávania, jeden odborný poradca pre ekonomickú a právnu sekciu. Personálnu a mzdovú agendu bude zastrešovať jeden účtovník. Osobitné pozície sú vyhradené pre dátového analytika a dvoch IT expertov.

Vzhľadom na existenciu kapacít, na ktorých chceme budovať budúce Integrované centrum podpory sociálnej ekonomiky a ich doterajšie skúsenosti, môžu byť od prvého dňa realizované aktivity centra:

- doplnkové poradenstvo v sociálnej ekonomike – podľa zákona 112/2018 Z. z.
- administratívna, právna, grantová pomoc pre sociálne podniky
- spolupráca so štátnou správou (ÚPSVaR, MPSVaR, MV – komunitné centrá, spolupráca so samosprávami),
- legislatívna strategická činnosť,
- podpora a poradenstvo nájomného bývania z nevyužívaných objektov BBSK – analýza možností, návrh riešenia, majetkové vysporiadanie, projektová príprava, realizácia v spolupráci so sociálnymi podnikmi,
- podpora podnikov sociálneho bývania z nevyužívaných objektov iných subjektov – analýza možností, návrh riešenia, právne poradenstvo, sieťovanie na potenciálnych dodávateľov, ponuka služieb sociálnych podnikov, ekonomické poradenstvo, sociálne poradenstvo,
- poskytovanie iných podporných činností.

V rámci podporných činností budú vykonávané komunikačné činnosti – organizácia konferencií, workshopov a seminárov na konkrétne témy s cieľom diseminácie informácií, výsledkov, pozitívnych príkladov rovnako s cieľom získania informácií (napríklad stretnutia so zamestnávateľmi, zväzmi a pod.). Integrované centrum podpory sociálnej ekonomiky vytvorí aj webový portál, a to s cieľom zvyšovania povedomia o sociálnom podnikaní a s cieľom sprostredkovať služby a tovary jednotlivých sociálnych podnikov v kraji verejnému aj súkromnému sektoru. Cieľom webového portálu je zabezpečiť sieťovanie registrovaných sociálnych podnikov, samospráv, verejného a súkromného sektoru s cieľom sprostredkovania ponuky a dopytu produktov a služieb.

Napriek tomu, že ICP bude mať sídlo vo Zvolene, aktivity projektu budú realizované v celom území BBSK.

Súčasný stav rozpracovanosti projektového zámeru (uveďte napr. stav prípravy stavebnej dokumentácie, územného konania, stav VO a pod.)
Nerealizujú sa investičné aktivity do stavieb – nie je potrebná projektová príprava. Projekt nevyžaduje žiadne osobitné povolenia, resp. vyjadrenia dotknutých orgánov. Projekt je postavený na personálnych kapacitách, ktoré sú v súčasnosti čiastočne vytvorené. V rámci projektu sa bude obstarávať interiérové, technické a kancelárske vybavenie, čo hodnotíme na úrovni nízka až stredná organizačná náročnosť.

Aktivity a harmonogram realizácie projektového zámeru

Aktivita 1

Názov aktivity	**Vytvorenie Integrovaného centra podpory sociálnej ekonomiky v BBSK.** **Podaktivity:** Zabezpečenie priestorových, materiálnych kapacít. Zabezpečenie personálnych kapacít. Zabezpečenie vyškolenia odborného personálnych kapacít.
Začiatok realizácie	5/2023
Koniec realizácie	9/2023

Aktivita 2

Názov aktivity	**Zabezpečenie cielenej podpory subjektom cieľovej skupiny v oblasti sociálneho podnikania.** **Podaktivity:** Poskytovanie osobnej konzultácie sociálnym podnikom, samosprávam a záujemcom o získanie štatútu RSP. Poskytovanie podpory v oblasti projektového manažmentu. Poskytovanie podpory v právnej oblasti. Poskytovanie podpory pri hľadaní aktuálnych možností financovania. Prepájanie samospráv a sociálnych podnikov s cieľom sprostredkovania možností sociálne zodpovedného verejného obstarávania. Poskytovanie odborného vzdelávania zamestnancov ICP s cieľom zvyšovania kvality ponúkaných služieb ICP.
Začiatok realizácie	9/2023
Koniec realizácie	6/2028

Aktivita 3

Názov aktivity	**Zvyšovanie povedomia o sociálnom podnikaní a sociálnych podnikoch a ich službách a produktoch.** **Podaktivity:** Organizovanie konferencií na lokálnej, regionálnej a národnej úrovni za účelom zvýšenia povedomia. Vytvorenie webového portálu ako aktívnej platformy na účely predaja a kúpy služieb a produktov RSP.

Začiatok realizácie	1/2024
Koniec realizácie	6/2028

Merateľné ukazovatele

Ukazovatele

Názov ukazovateľa	**Merná jednotka**	**Počiatočná hodnota**	**Cieľová hodnota**
Počet navštívených subjektov cieľovej skupiny ICP.	**počet**	0	600
Názov ukazovateľa	**Merná jednotka**	**Počiatočná hodnota**	**Cieľová hodnota**
Počet subjektov cieľovej skupiny ICP, ktorým bola poskytnutá podpora v oblasti projektového manažmentu.	**počet**	0	150
Názov ukazovateľa	**Merná jednotka**	**Počiatočná hodnota**	**Cieľová hodnota**
Počet subjektov cieľovej skupiny ICP, ktorým bola poskytnutá podpora v právnej oblasti.	**počet**	0	50
Názov ukazovateľa	**Merná jednotka**	**Počiatočná hodnota**	**Cieľová hodnota**
Počet subjektov cieľovej skupiny ICP, ktorým bola poskytnutá podpora pri hľadaní aktuálnych možností financovania.	**počet**	0	600
Názov ukazovateľa	**Merná jednotka**	**Počiatočná hodnota**	**Cieľová hodnota**
Počet subjektov cieľovej skupiny ICP, ktorým bola sprostredkovaná možnosť sociálne zodpovedného verejného obstarávania.	**počet**	0	600
Názov ukazovateľa	**Merná jednotka**	**Počiatočná hodnota**	**Cieľová hodnota**
Počet absolvovaných odborných vzdelávaní zamestnancov ICP.	**počet**	0	250
Názov ukazovateľa	**Merná jednotka**	**Počiatočná hodnota**	**Cieľová hodnota**
Počet zorganizovaných konferencií na krajskej úrovni.	**počet**	0	5
Názov ukazovateľa	**Merná jednotka**	**Počiatočná hodnota**	**Cieľová hodnota**
Počet zverejnených produktov a služieb na webovom portáli.	**počet**	0	150

Typy výdavkov projektového zámeru

P.č.	**Názov skupiny výdavkov**
1	mzdové výdavky
2	prevádzkové výdavky (nájom, výpočtová technika, interiérové vybavenie, osobné motorové vozidlá, kancelársky materiál a vybavenie)
3	informovanie a komunikácia (konferencie, workshopy, semináre)

4	vzdelávacie služby

Komplementárne projektové zámery

P.č.	Názov komplementárneho projektového zámeru	Stav projektového zámeru (v zásobníku/pripravovaný)
1	Národný projekt Inštitút sociálnej ekonomiky	Realizovaný

9. Regionálna platforma odborného vzdelávania

Identifikácia žiadateľa

Názov	Banskobystrický samosprávny kraj	**IČO**	37828100

Identifikácia partnera

Vybrané stredné odborné školy v zriaďovateľskej pôsobnosti kraja s potenciálom rozvoja a rastu. Prioritu majú školy vybrané v rámci Iniciatívy Catching up Regions (Dobiehajúce regióny).

Opis projektového zámeru

Opis východiskovej situácie
Aktuálne realizovaný národný projekt ako druhý pilotný projekt na Slovensku vychádza z iniciatívy Európskej komisie na podporu dobiehajúcich regiónov „Catching-up Regions Initiative“ (ďalej aj „CURI“), presnejšie prostredníctvom komponentu „Zosúladenie existujúcej ponuky stredných odborných škôl s potrebami trhu práce v BBSK (VET)“. Uvedená iniciatíva spolu s ďalšími investičnými projektmi prostredníctvom IROP na podporu materiálno-technického vybavenia a modernizácie SOŠ v regióne, napomáha Úradu BBSK a odboru školstva BBSK zlepšiť kvalitu a relevantnosť stredného odborného vzdelávania a prípravy tak, aby mohlo naplniť potreby trhu práce v BBSK a efektívne posilniť uplatniteľnosť žiakov. Zámerom prvej etapy je pripraviť región na vykonanie potrebných reforiem stredného odborného vzdelávania a prípravy. Jeho následné pokračovanie pri zosúlaďovaní ponuky vzdelávania SOŠ s požiadavkami trhu bude nadväzovať na pilotne overené formy vzdelávania, na moderné vybavenie škôl, zlepšenú dostupnosť odborného vzdelávania či na podporu prostredníctvom vzniknutých partnerstiev. Ich zameranie aktivít je teda nasledovné.

Ciele projektového zámeru	Posilňovať moderný, dostupný a flexibilný regionálny vzdelávací priestor v oblasti odborného vzdelávania a prípravy (OVP) s dôrazom na identifikované a očakávané budúce potreby regionálneho/miestneho trhu práce, podporu regionálnych firiem a celoživotného vzdelávania prostredníctvom spolupráce všetkých relevantných aktérov a fungujúcej siete SOŠ.
Cieľ 1	Pokračujúca aktualizácia vzdelávacieho systému s potrebami trhu práce a jej rozšíre do ďalších SOŠ
Cieľ 2	Nadväzujúce vzdelávanie a príprava prostredníctvom vzdelávania pedagogických a odborných zamestnancov na zlepšenie kvality vzdelávania
Cieľ 3	Zvýšiť zapojenie zamestnávateľov do tvorby a inovácie obsahu vzdelávania
Cieľ 4	Pokračovať v podpore partnerstiev medzi poskytovateľmi stredoškolského odbornéh vzdelania a zamestnávateľmi
Cieľ 5	Pokračovať v pilotne overených formách vzdelávania zameraných na moderné vyučovacie metód
Cieľ 6	Naďalej zlepšovať dostupnosť odborného vzdelávania a prípravy pre všetky skupiny žiakov vrátane žiakov z málo podnetného prostredia a znevýhodnených skupín, ako i žiakov zo škôl s vyučovacím jazykom národnostných menšín
Cieľ 7	Identifikovať a modifikovať nové existujúce zdroje/vzdelávaciu infraštruktúru tak, aby sa dala efektívne využívať

Situácia po realizácii projektového zámeru
Projekt je jedinečný svojou úlohou v tvorbe a rozvoji regionálnej platformy odborného vzdelávania. Systém kvalitne fungujúceho vzdelávacieho ekosystému, spolupracujúcich infraštruktúr, moderných zariadení a vyššej prepojenosti potrieb trhu práce so vzdelávacím procesom by mal priniesť dlhodobé výsledky nielen v prepájaní a sieťovaní počas realizácie projektu, ale vďaka zlepšeniu informovanosti a vzdelanostnej úrovne tak bude možné získané poznatky a skúsenosti uplatňovať dlhodobo po ukončení realizácie aktivít. Hlavným cieľom projektu je posilniť moderný, dostupný a flexibilný regionálny vzdelávací priestor v oblasti odborného vzdelávania a prípravy (OVP) s dôrazom na identifikované a očakávané budúce potreby regionálneho/miestneho trhu práce, podporu regionálnych firiem a celoživotného vzdelávania prostredníctvom spolupráce všetkých relevantných aktérov a fungujúcej siete SOŠ. Hlavnými prínosmi bude: posilnená funkčná platforma pre odborné vzdelávanie; prepojená infraštruktúra na potreby trhu s dôrazom na sieťovanie aktérov a ďalšie projekty v kraji; zlepšenie kvality vzdelávania cez vzdelávanie pedagogických a odborných zamestnancov; aplikovanie pilotne overených foriem vzdelávania dostupné pre všetky skupiny žiakov vrátane žiakov z málo podnetného prostredia a znevýhodnených skupín, ako i žiakov zo škôl s vyučovacím jazykom národnostných menšín. Za najdôležitejšie posilnenie sa považuje rozšírenie konceptu do ďalších SOŠ. Okrem hlavných výstupov očakávame, že projekt bude mať významný, dlhodobý prínos pre zapojené subjekty a širokú verejnosť. Zabezpečenie prevádzkovej a technickej udržateľnosti výstupov projektu po jeho zrealizovaní bude nasledovné: • BBSK má dostatočné finančné prostriedky na zabezpečenie udržateľnosti a spolufinancovania, keďže plynulé pokračovanie na už rozbehnuté aktivity v rámci projektu nebude natoľko finančne náročné; • BBSK disponuje kompetentnými zamestnancami, ktorí zabezpečia plynulý chod a podporu regionálnej platformy odborného vzdelávania. Efektívnosť a účinnosť projektu bude predovšetkým dodržaná splnením definovaných merateľných ukazovateľov a ich následnou udržateľnosťou. Projekt je efektívny z ekonomického aj sociálneho hľadiska.
Súčasný stav rozpracovanosti projektového zámeru (uveďte napr. stav prípravy stavebnej dokumentácie, územného konania, stav VO a pod.)
V aktuálnom období prebieha pilotné overovanie platformy prostredníctvom národného projektu „Posilnenie regionálneho riadenia v oblasti odborného vzdelávania a prípravy smerom k zlepšeniu kvality, atraktivity a vyššej orientácii na trh práce v Banskobystrickom kraji“ pod kódom žiadosti NFP312080BGH4.

Aktivity a harmonogram realizácie projektového zámeru

Aktivita 1	Posilnenie regionálnej platformy v oblasti odborného vzdelávania a prípravy v BBSK
Názov aktivity	Posilnenie spolupráce so zamestnávateľmi
Začiatok realizácie	január 2024
Koniec realizácie	december 2029
Aktivita 2	**Posilnenie regionálnej platformy v oblasti odborného vzdelávania a prípravy v BBSK**
Názov aktivity	Posilnenie inovácií ŠkVP
Začiatok realizácie	január 2024
Koniec realizácie	december 2029
Aktivita 3	**Posilnenie regionálnej platformy v oblasti odborného vzdelávania a prípravy v BBSK**
Názov aktivity	Posilnenie marketingu
Začiatok realizácie	január 2024

Koniec realizácie	december 2029
Aktivita 4	**Posilnenie regionálnej platformy v oblasti odborného vzdelávania a prípravy v BBSK**
Názov aktivity	Posilnenie v oblasti inklúzie
Začiatok realizácie	január 2024
Koniec realizácie	december 2029
Aktivita 5	**Posilnenie regionálnej platformy v oblasti odborného vzdelávania a prípravy v BBSK**
Názov aktivity	Vzdelávanie pedagogických zamestnancov a BBSK
Začiatok realizácie	január 2024
Koniec realizácie	december 2029
Aktivita 6	**Posilnenie regionálnych centier kariéry v BBSK**
Názov aktivity	Posilnenie personálnych kapacít
Začiatok realizácie	január 2024
Koniec realizácie	december 2029
Aktivita 7	**Posilnenie regionálnych centier kariéry v BBSK**
Názov aktivity	Vznik mobilného regionálneho centra kariéry
Začiatok realizácie	január 2024
Koniec realizácie	december 2029
Aktivita 8	**Riadenie a koordinácia projektu**
Názov aktivity	Riadenie a koordinácia projektu
Začiatok realizácie	január 2024
Koniec realizácie	december 2029

Merateľné ukazovatele

Ukazovateľ 1 — **nie je povinné v štádiu do zásobníka projektov PHSR/IÚS**

Názov ukazovateľa	Merná jednotka	Počiatočná hodnota	Cieľová hodnota
Počet novovytvorených alebo inovovaných učebných alebo študijných odborov odborného vzdelávania a prípravy vrátane odborov obsahujúcich prvky systému duálneho vzdelávania	počet	0	**15**

Ukazovateľ 2

Názov ukazovateľa	Merná jednotka	Počiatočná hodnota	Cieľová hodnota
Počet účastníkov zapojených do aktivít zameraných na podporu	počet	0	**3 000**

praktického vyučovania vrátane aktivít zameraných na podporu zavádzania prvkov systému duálneho vzdelávania			

Ukazovateľ 3

Názov ukazovateľa	Merná jednotka	Počiatočná hodnota	Cieľová hodnota
Počet účastníkov, ktorí absolvovali aktivity zamerané na podporu praktického vyučovania vrátane aktivít zameraných na zavádzanie prvkov systému duálneho vzdelávania	počet	0	**2 800**

Ukazovateľ 4

Názov ukazovateľa	Merná jednotka	Počiatočná hodnota	Cieľová hodnota
Počet všetkých absolventov novovytvorených alebo inovovaných učebných alebo študijných odborov odborného vzdelávania a prípravy vrátane odborov obsahujúcich prvky systému duálneho vzdelávania v danom školskom roku podporených z OPĽZ	počet	0	**1 300**

Ukazovateľ 5

Názov ukazovateľa	Merná jednotka	Počiatočná hodnota	Cieľová hodnota
Počet absolventov novovytvorených alebo inovovaných učebných alebo študijných odborov odborného vzdelávania a prípravy vrátane odborov obsahujúcich prvky systému duálneho vzdelávania v danom školskom roku podporených z OPĽZ, ktorí sa zamestnali 6 mesiacov po absolvovaní týchto programov	počet	0	**1 000**

Ukazovateľ 6

Názov ukazovateľa	Merná jednotka	Počiatočná hodnota	Cieľová hodnota
Počet pedagogických a odborných zamestnancov, ktorí si prostredníctvom aktivít zvýšili profesijné kompetencie	počet	0	108

Typy výdavkov projektového zámeru

Názov skupiny výdavkov
Mzdové výdavky
prevádzkové výdavky (nájom, výpočtová technika, interiérové vybavenie, osobné motorové vozidlá, kancelársky materiál a vybavenie
vzdelávacie služby
výdavky na marketing škôl
Stavby/rekonštrukcie priestorov škôl na odborné vzdelávanie
Nákup strojov, prístrojov a zariadení na odborné vzdelávanie

Komplementárne projektové zámery

P.č.	Názov komplementárneho projektového zámeru	Stav projektového zámeru (v zásobníku/pripravovaný)
1	Posilnenie regionálneho riadenia v oblasti odborného vzdelávania a prípravy smerom k zlepšeniu kvality, atraktivity a vyššej orientácii na trh práce v Banskobystrickom kraji	hotový projektový zámer
2	Overenie modelu centier práce s mládežou v BBSK	hotový projektový zámer
3	Centrá práce s mládežou	v príprave

10. Centrá práce s mládežou v BBSK

Identifikácia žiadateľa

Názov	Rozvojová agentúra BBSK, n. o.	**IČO**	51 744 422

Miesto realizácie projektového zámeru

Vyšší územný celok	Banskobystrický samosprávny kraj, 13 okresných miest kraja

Opis projektového zámeru

Opis východiskovej situácie
Aktuálne realizovaný národný projekt Overenie modelu centier práce s mládežou v BBSK je východiskovým dokumentom pre pokračujúci projekt *Regionálna platforma centier práce s mládežou v BBSK*. Cieľom východiskového projektu je overiť pilotný model prístupu k práci s mládežou pre podporu zamestnanosti a vypracovať regionálnu štúdiu uplatniteľnosti modelu centier práce s mládežou ako nástroja práce s mládežou, starostlivosti o mládež a podpory zamestnanosti mladých a predchádzaniu ich upadnutiu do statusu NEET. Výsledkom národného projektu je vypracovanie regionálnej štúdie, ktorá bude určovať ďalšie smerovanie práce s mládežou. Zámerom národného projektu je teda overiť vytvorený model podpory práce s mládežou v banskobystrickom regióne, ktorý sa realizuje v 7 centrách, pričom 3 centrá sú rozšírené o podporu sociálne, ekonomicky a zdravotne znevýhodnených mladých ľudí vrátane MRK, migrantov. Uvedený projekt následne reaguje na silné a slabé stránky modelu a aplikuje overené formy podpory. Dôležitosť potreby práce s mládežou určuje mnoho ďalších dokumentov na nadnárodnej, národnej či regionálnej úrovni. Ako jeden z najdôležitejších sa považuje Odporúčanie Rady z 30. októbra 2020 o moste k pracovným miestam – posilnení záruky pre mladých ľudí (2020/C 372/01), ale taktiež pripravovaný program Slovensko na nové programové obdobie. Príkladom modelu centier je *One-Stop-Shop Guidance Centres for young people* (Ohjaamo) z prostredia Fínska. Víziou centier práce s mládežou je inšpirovať, podporovať, rozvíjať, objavovať, ponúkať priestor a čas mladému človeku s výhľadom na jeho uplatnenie v budúcnosti, čím prispieva k zlepšeniu situácie v regiónoch. Jeho následné rozšírenie, posilnenie je definované v ďalšej časti textu.

Ciele projektového zámeru: Posilniť komplexný prístup práce s mládežou aplikovaním výsledkov regionálnej štúdie uplatniteľnosti modelu centier práce s mládežou ako nástroja predchádzania upadnutiu do statusu NEET a rozvoja osobnosti mládeže pre plnohodnotné začlenenie sa do spoločnosti a na trh práce.

Cieľom je ponúknuť efektívnu a kvalitnú podporu pre rozvoj osobnosti mládeže prostredníctvom neformálneho zážitkového vzdelávania, poskytovaním komplexných poradenských služieb (sociálne, psychologické, kariérové poradenstvo, koučing, mentoring a iné.), spoluprácou a prepájaním inštitúcií a organizácií zameraných na prácu s mládežou v regióne.

Cieľ 1	**Aplikovať výsledky regionálnej štúdie uplatniteľnosti modelu centier práce s mládežou.**
Cieľ 2	**Priebežne mapovať potreby a analyzovať prostredie cieľovej skupiny so zámerom adaptácie nástrojov práce s mládežou.**
Cieľ 3	**Rozšíriť infraštruktúru centier do ďalších regiónov s výraznou potrebou podpory mládeže s použitím pilotne overeného modelu centra práce s mládežou.**

Cieľ 4	**Zlepšovať dostupnosť neformálneho zážitkového vzdelávania a komplexných poradenských služieb cieľovej skupine pre ich uplatniteľnosť sa na trhu práce a plnohodnotné začlenenie sa do spoločnosti.**
Cieľ 5	**Pokračovať v prehlbovaní spolupráce a sieťovaní organizácií a inštitúcií v oblasti práce s mládežou.**
Cieľ 6	**Posilniť informovanosť cieľovej skupiny o možnostiach rozvoja kompetencií a uplatniteľnosti sa na trhu práce.**
Cieľ 7	**Realizovať celoživotné vzdelávanie personálnych kapacít s cieľom zvyšovania kompetencie poskytovania kvalitných služieb cieľovej skupine projektu.**
Cieľ 8	**Zabezpečiť prostredníctvom personálnych kapacít projektu vzdelávanie v oblasti rozvoja životných zručností aktérov inštitúcií a organizácií pracujúcich s cieľovou skupinou ako nástroj prevencie mládeže s cieľom predchádzania upadnutiu do statusu NEET a zvýšenia ich plnohodnotného začlenenia sa do spoločnosti a na trhu práce.**

Situácia po realizácii projektového zámeru

Projekt je jedinečný svojou úlohou v tvorbe a rozvoji regionálnej platformy centier práce s mládežou v BBSK. Systém kvalitne fungujúceho ekosystému predchádzania upadnutiu do statusu NEET a rozvoja osobnosti mládeže v spoločnosti a na trhu práce, spolupracujúcich infraštruktúr, vhodného prostredia a vyššej prepojenosti potrieb trhu práce so vzdelávacím procesom by mal priniesť dlhodobé výsledky nielen v prepájaní a sieťovaní počas realizácie projektu, ale vďaka zlepšeniu informovanosti a vzdelanostnej úrovne tak bude možné získané poznatky a skúsenosti uplatňovať dlhodobo po ukončení realizácie aktivít. Hlavným cieľom projektu je ponúkať efektívnu a kvalitnú podporu pre rozvoj osobnosti mládeže prostredníctvom neformálneho zážitkového vzdelávania, poskytovaním odborných a komplexných poradenských služieb (sociálne, psychologické, kariérové poradenstvo, koučing), spoluprácou a prepájaním kľúčových inštitúcií a organizácií v regióne.

Hlavnými prínosmi bude: posilnený koncept centier práce s mládežou s ohľadom na posilnenie informovanosti a propagácie; prepojená infraštruktúra na potreby trhu s dôrazom na sieťovanie aktérov a ďalšie projekty v kraji; zlepšenie kvality služieb cez vzdelávanie personálnych kapacít regionálneho konceptu a ďalších aktérov v oblasti práce s mládežou; aplikovanie pilotne overených foriem práce s mládežou dostupné pre skupinu NEET do 30 rokov s dôrazom na ženy, MRK, osoby so ZP, migrantov, súčasných a bývalých klientov centier pre deti a rodiny, absolventov, iné zraniteľné a znevýhodnené osoby a zároveň pre žiakov základných škôl a stredných škôl vrátane žiakov so ŠVVP, ktorí sú najviac ohrození situáciou NEET. Za najdôležitejšie posilnenie sa považuje rozšírenie konceptu do ďalších okresov a miest.

Okrem hlavných výstupov očakávame, že projekt bude mať významný, dlhodobý prínos pre zapojené subjekty a širokú verejnosť.

Zabezpečenie prevádzkovej a technickej udržateľnosti výstupov projektu po jeho zrealizovaní bude nasledovné:

- RA BBSK má dostatočné finančné prostriedky na zabezpečenie udržateľnosti a spolufinancovania, pretože plynulé pokračovanie na už rozbehnuté aktivity v rámci projektu nebude natoľko finančne náročné;
- RA BBSK disponuje kompetentnými zamestnancami, ktorí zabezpečia plynulý chod a podporu regionálneho konceptu centier práce s mládežou.

Efektívnosť a účinnosť projektu bude predovšetkým dodržaná splnením definovaných merateľných ukazovateľov a ich následnou udržateľnosťou. Projekt je efektívny z ekonomického aj sociálneho hľadiska.

Spôsob realizácie projektového zámeru a opis administratívnych a technických kapacít žiadateľa a partnera (ak relevantné pre partnera)

Splnenie stanoveného cieľa sa naplní prostredníctvom 2 hlavných aktivít, ktorých realizácia je rozvrhnutá na obdobie 6 rokov.

1. hlavná aktivita (HA1): Posilnenie regionálnej platformy centier práce s mládežou v BBSK
V rámci prvej hlavnej aktivity sú podaktivity prerozdelené podľa logického rámca na 6 častí, a to aplikovať výsledky regionálnej štúdie uplatniteľnosti modelu centier práce s mládežou, priebežne mapovať potreby a analyzovať prostredie cieľovej skupiny so zámerom adaptácie nástrojov práce s mládežou, rozšíriť infraštruktúru centier do ďalších regiónov s výraznou potrebou podpory mládeže s použitím pilotne overeného modelu centra práce s mládežou, zlepšovať dostupnosť neformálneho zážitkového vzdelávania a komplexných poradenských služieb cieľovej skupine pre ich uplatniteľnosť na trhu práce a plnohodnotné začlenenie sa do spoločnosti, pokračovať v prehlbovaní spolupráce a sieťovaní organizácií a inštitúcií v oblasti práce s mládežou, posilniť informovanosť cieľovej skupiny o možnostiach rozvoja kompetencií a uplatniteľnosti sa na trhu práce, realizovať celoživotné vzdelávanie personálnych kapacít s cieľom zvyšovania kompetencie poskytovania kvalitných služieb cieľovej skupine projektu a realizácia vzdelávania inštitúcií a organizácií pracujúcich s cieľovou skupinou v BBSK v oblasti rozvoj životných zručností mládeže. Najvýraznejšie posilnenie je sledované v udržaní centier a rozšíreniu konceptu do ďalších okresov, resp. miest v BBSK.

Cieľom podporovaných aktivít bude zabezpečiť, aby sa najohrozenejšie skupiny mladých ľudí vyhli chudobe a sociálnemu vylúčeniu, preto sa zamerajú na identifikáciu cieľových skupín formou analytickej činnosti, podporu vzniku účelových partnerstiev, informačných a poradenských činností pre mladých ľudí v ohrození, ako aj rozšírením činnosti v tejto oblasti. Podporované aktivity vychádzajú z Národného plánu posilnenia Záruky pre mladých ľudí v Slovenskej republike s výhľadom do roku 2030, opierajú sa o AP EPSP, pričom prispievajú k dosahovaniu jeho cieľa v oblasti znižovania počtu osôb ohrozených chudobou a sociálnym vylúčením.
Hlavná aktivita 1 teda nadväzuje na už fungujúci národný projekt, ktorý modifikujeme predovšetkým v posilnení regionálneho konceptu, ktorá svoje pôsobenie v 7 uvedených okresoch/miest rozšíri o ďalšie, ktoré budú tvoriť koncept centier podpory mládeže v Banskobystrickom samosprávnom kraji. Zároveň bude potrebné nastaviť prepájanie s novo zaradenými okresmi, resp. miestami v BBSK. Prvotne bude vhodné pripraviť stretnutia na výmenu skúseností, vyhodnotia sa možné synergie a centrám sa odprezentujú „best practices“.
Za jeden z najvýraznejších problémov, ktoré boli odkryté v pilotnom overení modelu, je nedostatočný priestor centier, ktorý nie je prispôsobený na individualizovaný a komplexný prístup práce s mládežou. Pri hľadaní komerčných priestorov bol problém nájsť vyhovujúce priestory, ktoré by boli aj v rámci mesta výhodne lokalizované a dispozične vyhovujúce.

Je nevyhnutné zabezpečiť špecializovanú a kvalitnú poradenskú činnosť pre cieľovú skupinu, aby neupadla do skupiny NEET. Predčasné ukončenie školskej dochádzky/znevýhodnené prostredie či iné viacnásobné znevýhodnenia predstavujú veľké riziko, že sa mladý človek dostane do situácie NEET, čím sa úmerne zvyšuje aj ohrozenie chudobou a sociálnym vylúčením. Pre zníženie tohto rizika je vhodné sa zamerať na komplexný rozvoj osobnosti spolu s individualizovaným a komplexným prístupom zabezpečujúcim sociálne, psychologické, kariérové poradenstvo či koučing vo forme, akú potvrdzuje prebiehajúci národný projekt. Neformálne vzdelávanie bude podporovať rozvoj životných a sociálnych zručností, zručností riadenia kariéry, ale aj rozvoj osobnosti a vnútornej motivácie kreatívnymi a inovačnými aktivitami s dôrazom na zelený a digitálny aspekt podpory. Implementované aktivity by mali zároveň reflektovať regionálne a lokálne špecifiká.
V oblasti posilnenia spolupráce a sieťovania predpokladáme posilnenie spolupráce s organizáciami a neziskovým sektorom, ktoré boli zistené v každom centre na základe mapovania prostredia. Ide hlavne o organizácie ako internáty, ZŠ, SŠ, neziskovky, ÚPSVaR, mestský/obecný úrad a pod. Môžeme teda tvrdiť, že aktivitou sa podporí účinnejšia medzirezortná a medzisektorová výmena skúseností a poznatkov v oblasti práce s mládežou a neformálneho vzdelávania v práci s mládežou.

Prostredníctvom podpory regionálnych partnerstiev sa vytvorí priestor aj na pokračujúce mapovanie cieľovej skupiny v nadväznosti na potreby regionálnych trhov práce vyvolané rýchlo sa meniacim trhom práce, prechodom na digitálne a zelené hospodárstvo, ako aj automatizáciou a robotizáciou. Pokračujúce mapovanie potrieb a štruktúry cieľovej skupiny, teda reflektuje nástroje pre lepšiu adaptabilitu a inklúziu. Metodické usmernenie na mapovanie NEET a práce s NEET v regiónoch určuje špecificky mapovanie na úrovni centier.

Využívanie moderných online informačných nástrojov je pre súčasných mladých ľudí bežnou praxou, pričom potrebu online komunikácie zvýraznila aj kríza spôsobená šírením ochorenia COVID-19. S cieľom sprístupniť relevantné informácie mladým ľuďom a špecifickým skupinám NEET budú naďalej posilňované moderné online informačné nástroje zamerané na aktivizáciu cieľovej skupiny vrátane mladých NEET s využitím rovesníckych prístupov a zrozumiteľnej komunikácie.

Poslednou aktivitou je vytvoriť vzdelávací koncept na podporu celoživotného vzdelávania personálnych kapacít centier hlavne v oblasti zvyšovania kompetencií práce s cieľovou skupinou. Vzdelávanie bude priorizované pre tie pracovné pozície, ktoré vzhľadom na oblasť vzdelávania primárne spolupracujú s cieľovou skupinou. Zároveň budú vzdelávacie aktivity realizované naprieč inštitúciami a organizáciami pracujúcimi s cieľovou skupinou v BBSK v oblasti rozvoj životných zručností mládeže.

2. hlavná aktivita (HA2): Riadenie a koordinácia projektu
Projekt bude okrem odborných hlavných aktivít taktiež pozostávať z kapacít, ktoré budú zabezpečovať riadenie a koordináciu projektu počas celej doby projektu.

Súčasný stav rozpracovanosti projektového zámeru (uveďte napr. stav prípravy stavebnej dokumentácie, územného konania, stav VO a pod.)
V aktuálnom období prebieha pilotné overovanie platformy prostredníctvom národného projektu „Overenie modelu centier práce s mládežou v BBSK“ pod kódom žiadosti NFP312080BMM9.

Aktivity a harmonogram realizácie projektového zámeru

Aktivita 1	*Posilnenie regionálnej platformy centier práce s mládežou v BBSK*
Názov aktivity	Prevádzkovanie centier práce s mládežou vychádzajúcich z regionálnej štúdie uplatniteľnosti modelu centier práce s mládežou
Začiatok realizácie	január 2024
Koniec realizácie	december 2029

Aktivita 2	*Posilnenie regionálnej platformy centier práce s mládežou v BBSK*
Názov aktivity	Rozšírenie infraštruktúry centier
Začiatok realizácie	január 2024
Koniec realizácie	december 2029

Aktivita 3	*Posilnenie regionálnej platformy centier práce s mládežou v BBSK*
Názov aktivity	Priebežná aktualizácia nástrojov práce s mládežou na základe mapovania aktuálnych potrieb a prostredia cieľovej skupiny
Začiatok realizácie	január 2024
Koniec realizácie	december 2029

Aktivita 4	*Posilnenie regionálnej platformy centier práce s mládežou v BBSK*
Názov aktivity	Posilnenie spoluprác a sieťovania aktérov
Začiatok realizácie	január 2024

Koniec realizácie	december 2029
Aktivita 5	*Posilnenie regionálnej platformy centier práce s mládežou v BBSK*
Názov aktivity	Posilnenie informovanosti a šírenia osvety
Začiatok realizácie	január 2024
Koniec realizácie	december 2029
Aktivita 6	*Posilnenie regionálnej platformy centier práce s mládežou v BBSK*
Názov aktivity	Vzdelávanie personálnych kapacít platformy
Začiatok realizácie	január 2024
Koniec realizácie	december 2029
Aktivita 7	*Posilnenie regionálnej platformy centier práce s mládežou v BBSK*
Názov aktivity	Realizácia vzdelávania inštitúcií a organizácií pracujúcich s cieľovou skupinou v BBSK oblasti rozvoj životných zručností mládeže
Začiatok realizácie	január 2024
Koniec realizácie	december 2029
Aktivita 8	*Posilnenie regionálnej platformy centier práce s mládežou v BBSK*
Názov aktivity	Riadenie a koordinácia projektu
Začiatok realizácie	január 2024
Koniec realizácie	december 2029

Merateľné ukazovatele

Ukazovateľ 1

Názov ukazovateľa	Merná jednotka	Počiatočná hodnota	Cieľová hodnota
Počet osôb, ktoré využili služby centier práce s mládežou	počet	0	1500

Komplementárne projektové zámery

P.č.	Názov komplementárneho projektového zámeru	Stav projektového zámeru (v zásobníku/pripravovaný)
1	Overenie modelu centier práce s mládežou v BBSK	hotový projektový zámer
2	Posilnenie regionálneho riadenia v oblasti odborného vzdelávania a prípravy smerom k zlepšeniu kvality, atraktivity a vyššej orientácii na trh práce v Banskobystrickom kraji	hotový projektový zámer
3	Regionálna platforma odborného vzdelávania	v príprave

11. Otvorený kraj

Identifikácia žiadateľa

Názov	Banskobystrický samosprávny kraj	**IČO**	37828100

Identifikácia partnera

Partner 1

Názov	Strategicko-plánovací región Banská Bystrica – Brezno

Partner 2

Názov	Strategicko-plánovací región Zvolen – Detva – Krupina

Partner 3

Názov	Strategicko-plánovací región Lučenec – Veľký Krtíš – Poltár

Partner 4

Názov	Strategicko-plánovací región Revúca – Rimavská Sobota

Partner 5

Názov	Strategicko-plánovací región Banská Štiavnica – Žarnovica – Žiar nad Hronom

Zoznam partnerov nie je uzavretý – k projektu sa môžu pripojiť aj iné samosprávy alebo zoskupenia samospráv.

Miesto realizácie projektového zámeru

Vyšší územný celok	Banskobystrický samosprávny kraj

Opis projektového zámeru

Opis východiskovej situácie

Väčšina obcí na území BBSK sú malé obce do 1 000 obyvateľov s nedostatočnými kapacitami na plánovanie rozvojových aktivít a zabezpečovanie všetkých kompetencií, ktoré má podľa zákona č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení a iných právnych predpisov miestna samospráva napĺňať. V dotazníkovom prieskume vyjadrila väčšina obcí potrebu zvýšiť strategicko-analytické a dátové kapacity a jedným z najviac uprednostňovaných riešení bolo zdieľanie takýchto kapacít, čo by umožňovalo aj zvýšenie medziobecnej spolupráce a tvorbu spoločných rozvojových plánov. Jednou z možností je tiež posilniť už existujúce strategicko-analytické kapacity v mestách a väčších obciach a rozšíriť ich pôsobnosť.

Základom kvalitnej tvorby verejných politík sú dáta. Využívanie a riadenie dát môže okrem podkladov pre tvorbu analýz priniesť aj zlepšenie a zefektívnenie komunikácie a výmeny informácií, lepšie možnosti plánovania a vyhodnocovania, lepší manažment rizík a tiež úsporu financií. Kvalitné a štruktúrované dáta otvárajú tiež nové možnosti využívania pokročilých digitálnych technológií. Zverejňovanie dát vo forme otvorených údajov (open data) podporuje transparentnosť samosprávy, lepšiu a adresnejšiu komunikáciu s obyvateľmi, zvýšenie zapojenia obyvateľov do správy verejných vecí či posilnenie dôvery občanov v samosprávu. V neposlednom rade môže prispieť k ekonomickému rastu, podpore podnikania a celospoločenského blahobytu. Koncepčné riadenie a efektívne využívanie dát a najmä zverejňovanie (otváranie) dát boli kľúčovými témami Národnej koncepcie informatizácie verejnej správy (NKIVS) do roku

2020 a rovnako sú kľúčovými aj v NKIVS 2021+. V príprave je tiež zákon o údajoch, ktorý samosprávam určí povinnosti v oblasti zverejňovania otvorených údajov a ďalšie legislatívne zmeny súvisiace s transponovaním právnych noriem EÚ do národnej legislatívy. Podľa nášho prieskumu samosprávy nemajú dostatočné personálne ani technické kapacity na pokrytie týchto úloh. Okrem toho väčšina obcí nie je dostatočne oboznámená s problematikou otvorených dát.

Vyššia miera participácie verejnosti pri tvorbe a implementácii verejných politík sa stáva nevyhnutnou požiadavkou pre modernú samosprávu. Najmä menšie samosprávy sa spoliehajú pri participácii väčšinou iba na informovanie prostredníctvom tradičných komunikačných kanálov (webová stránka, úradná tabuľa). Preto je dôležité, aby sa tieto procesy otvorili a verejnosť mohla aktívnejšie participovať na rozvoji svojich komunít. Nevyužitý rozvojový potenciál strategického plánovania a spolupráce v území vedie k neefektívnemu využívaniu zdrojov, ťažšiemu prístupu k externým zdrojom a nedostatočnej ponuke a kvalite verejných služieb.

Na Úrade BBSK už existuje strategicko-analytická a dátová jednotka, ktorá je rozšírená o koordinátorov participácie pri tvorbe verejných politík. Odbornosť a nadobudnuté skúsenosti tejto jednotky je možné využiť aj pri tvorbe a metodickom usmerňovaní činnosti novovytvorených a posilnených strategicko-analytických a dátových kapacít v území. Súčasná spolupráca medzi Úradom BBSK, mimovládnym sektorom a miestnymi samosprávami je príležitostná a zvyčajne krátkodobá.

Ciele projektového zámeru

Zámer	
Cieľová skupina	Študenti – odborov regionálny rozvoj a verejná správa – možnosť praxe, stáže pri platforme Samospráva – miestne samosprávy (obce, mestá) MVO, akademické inštitúcie
Cieľové územie	Banskobystrický samosprávny kraj
Cieľ 1	Vznik a rozvoj spolupráce medzi akademickým sektorom, mimovládnymi organizáciami a samosprávami prostredníctvom vytvorenia medzisektorovej platformy, ktorá vytvorí podmienky pre systematický a koordinovaný rozvoj otvoreného vládnutia na území BBSK a napĺňanie všetkých aktivít projektov partnerských organizácií projektového balíka.
Cieľ 2	Rozšírenie špecializovaných kapacít samospráv v BBSK, ktoré budú riadiť integrovaný rozvoj na základe analytických a dátových podkladov v súlade s princípmi otvoreného vládnutia.
Cieľ 3	Posilnenie existujúcich kapacít integrovaného rozvoja zahrňujúce strategicko-analytické a dátové kapacity na ÚBBSK a v regióne Banskobystrického kraja.
Cieľ 4	Zavedenie jednotných postupov pri príprave a vyhodnocovaní strategických dokumentov prostredníctvom koordinačnej a metodickej podpory zo strany ÚBBSK

Situácia po realizácii projektového zámeru

Vzniknutá medzisektorová platforma umožní spoluprácu medzi samosprávami, vzdelávacími inštitúciami a mimovládnymi organizáciami s cieľom koordinácie a efektívneho využívania zdrojov. Po realizácii projektového zámeru budú posilnené existujúce strategicko-analytické a dátové kapacity na ÚBBSK a v území Banskobystrického kraja. Vzniknú tiež nové strategicko-analytické a dátové jednotky samospráv na úrovni mikroregiónov, resp. iných zoskupení, ktoré prispejú k integrovanému riadeniu rozvoja na úrovni samospráv.

Podporí sa **plánovanie a rozhodovanie na základe dát** a princípov otvoreného vládnutia. Samosprávy budú schopné pripravovať stratégie, hodnotiť ich úroveň implementácie, pripravovať ich aktualizácie a zároveň akčné plány pre svoje potreby.

Strategicko-analytické a dátové jednotky v území pomôžu samosprávam vyhodnocovať integrované územné stratégie, ktoré sú základom rozvoja územia s výhľadom do roku 2030. Takisto budú využiteľné pri hodnotení a implementácii aj ďalších strategických dokumentov samospráv. Ďalej tieto nové jednotky prispejú k adresnosti využívania financií a príprave projektov, keďže na základe analytických dát a participatívneho procesu pri príprave strategicko-rozvojových dokumentov sa určia priority, ktoré bude treba riešiť v príslušnom území.

Samosprávy budú pri príprave politík nasledovať **princípy otvoreného vládnutia** na miestnej a regionálnej úrovni. Toto povedie k rozvoju lokálnej občianskej spoločnosti, vytváraniu silných udržateľných komunít a zlepšeniu medziľudských vzťahov, ktoré sa zúčastňujú na rozvoji svojej obce alebo regiónu.

Spôsob realizácie projektového zámeru a opis administratívnych a technických kapacít žiadateľa a partnera (ak relevantné pre partnera)

1. **Vytvorenie medzisektorovej platformy**, v ktorej budú spolupracovať zástupcovia akademickej sféry, samosprávy a mimovládneho sektora. Platforma zabezpečuje nasledujúce činnosti:
   - koordinácia implementácie aktivít jednotlivých projektov integrovaného balíka,
   - vypracúva, monitoruje a aktualizuje plán rozvoja otvoreného vládnutia v BBSK,
   - prispieva k tvorbe kľúčových výstupov a aktivít projektov v rámci balíka – plní úlohu obsahového a metodického garanta,
   - oponuje výstupy nosného projektu a doplnkových projektov,
   - vydáva odporúčania vo vzťahu k rozvoju otvoreného vládnutia pre nositeľov rozhodnutí na úrovni regionálnej a miestnej samospráva a na úrovni štátnej správy.

   Platforma nemá právnu subjektivitu. Riadi sa štatútom a svoju činnosť vykonáva na základe memoranda o spolupráci medzi subjektami, ktoré sú zastúpené v platforme. Subjekty a organizácie, ktoré sú súčasťou platformy a/alebo realizujú nosný alebo čiastkové projekty, prípadne sú v nich partnermi, poveria svojich zamestnancov vykonávaním konkrétnych úloh vo vzťahu k platforme.

2. **Posilnenie existujúcich strategicko-analytických a dátových kapacít Úradu BBSK a existujúcich kapacít samospráv v území.** Personálne budú rozdelené:
   - dátové kapacity (analýza a manažment dát Úradu BBSK a OvZP, metodiky a manuály pre spracovanie a riadenie dát, koordinácia analyticko-strategických jednotiek v území),
   - špecialisti na tvorbu a implementáciu strategických a rozvojových dokumentov (tvorba strategických a rozvojových dokumentov, metodická a koordinačná podpora strategicko-analytických a dátových jednotiek, monitorovanie a hodnotenie napĺňania stratégií),
   - špecialisti na participatívnu tvorbu a implementáciu verejných politík (dizajn participatívnych procesov pre rôzne veľkosti samospráv a facilitácia participatívnych procesov, koordinácia územných strategicko-analytických a dátových jednotiek).

   Vo fáze posilnenia kapacít na ÚBBSK bude zároveň prebiehať vytvorenie strategicko-analytických a dátových jednotiek vo vybratých pilotných územiach. V nich vznikne podobná štruktúra strategicko-analytických a dátových jednotiek, ako je opísaná vyššie.

V rámci medzisektorovej platformy budú prebiehať pravidelné stretnutia aj k hodnoteniu naplnenia cieľov projektu. Žiadateľ potvrdzuje, že má technické, odborné a administratívne kapacity viesť projekt, aby splnil aktivity a dosiahol stanovené ciele.

Súčasný stav rozpracovanosti projektového zámeru (uveďte napr. stav prípravy stavebnej dokumentácie, územného konania, stav VO a pod.)

V rámci projektu sa nerealizujú investičné aktivity do stavieb – nie je potrebná projektová príprava. Nerealizujú sa investičné aktivity do stavieb – nie je potrebná projektová príprava. Tým projekt nepotrebuje žiadne osobitné povolenia, resp. vyjadrenia dotknutých orgánov. Projekt je postavený hlavne na personálnych kapacitách, ktoré budú realizovať aktivity projektu. Tie sa budú rozširovať. Očakávame, že pri realizácii bude potrebné obstarať hardvérové a softvérové vybavenie.

Aktivity a harmonogram realizácie projektového zámeru

Aktivita 1

Názov aktivity	**Vytvorenie medzisektorovej platformy** Vytvorením platformy vyjadria partneri istý záväzok podieľať sa na projektoch a aktivitách. Platforma predstavuje „strechu“ aktivít a projektov integrovaného projektové balíka, aby bolo zabezpečené, že tieto aktivity a projekty budú koordinované, koncepčné a bude zabezpečená vzájomná informovanosť partnerov, prípadne otvára možnosti financovania. Spolupráca bude postavená na princípoch subsidiarity, suverenity, otvorenosti, efektívnosti a férovej súťaže. Bez ohľadu na rôznorodosť oblastí pôsobností jednotlivých partnerov je spoločným cieľom platformy zlepšiť správu vecí verejných, t. j. podporiť transparentnosť, participáciu verejnosti, zodpovednosť za vykonané rozhodnutia. Spolupráca verejného a mimovládneho sektora podporuje budovanie demokratickej spoločnosti. Platforma bude uplatňovať postupy kódexu dobrej praxe občianskej participácie v rozhodovacích procesoch, Partnerstva pre otvorené vládnutie a ďalších postupov. Subjekty a organizácie, ktoré sú súčasťou platformy a/alebo realizujú kľúčový alebo doplnkové projekty, prípadne sú v nich partnermi, poveria svojich zamestnancov vykonávaním konkrétnych úloh vo vzťahu k platforme. Priestory pre činnosť platformy zabezpečí BBSK. Keďže platforma bude skôr v pozícii dozorného a poradného orgánu, bude skôr fungovať na báze pravidelných a mimoriadnych zasadnutí a nepotrebuje stále priestory. Pre potreby fungovania medzisektorovej platformy bude potrebný jeden koordinátor. **Ciele medzisektorovej platformy** Cieľom platformy je vytvoriť podmienky na podporu systematického a koordinovaného rozvoja otvoreného vládnutia v BBSK prostredníctvom koordinačnej, metodickej a poradenskej činnosti a monitoringu aktivít projektov v rámci integrovaného balíka. **Aktivity platformy** Platforma zabezpečuje koordináciu implementácie aktivít jednotlivých projektov integrovaného balíka. Platforma vypracúva, monitoruje a aktualizuje plán rozvoja otvoreného vládnutia v BBSK. Platforma prispieva k tvorbe kľúčových výstupov a

	aktivít projektov v rámci balíka – plní úlohu obsahového a metodického garanta. Platforma oponuje výstupy kľúčového projektu a doplnkových projektov. Platforma vydáva odporúčania vo vzťahu k rozvoju otvoreného vládnutia pre nositeľov rozhodnutí na úrovni regionálnej a miestnej samosprávy a na úrovni štátnej správy. **Výstupy** - vytvorená platforma - pravidelné hodnotiace správy - vypracovaná stratégia/koncepcia otvoreného vládnutia
Začiatok realizácie	1/2023
Koniec realizácie	5/2023

Aktivita 2

Názov aktivity	**Posilnenie strategicko-analytických a dátových kapacít pre otvorené vládnutie na ÚBBSK** Cieľom aktivity je posilniť vlastné strategicko-analytické a dátové kapacity s cieľom lepšej tvorby politík založenej na dátach (v prípade BBSK alebo niektorých miestnych samospráv, ktoré už majú vybudované obdobné útvary, by išlo o pokračovanie a rozširovanie aktivít začatých v programovom období 2014 – 2020). V rámci aktivity budú posilnené 2 typy personálnych kapacít: **Dátové kapacity** **Dátoví špecialisti (odborník junior a odborník senior)** Dátoví špecialisti tvoria, zhromažďujú a spracúvajú údaje vrátane otvorených údajov. Analyzujú a spracúvajú dáta pre potreby tvorby strategických a rozvojových dokumentov a pre potreby manažmentu úradu. Tvoria reporty a vizualizácie dát s využitím BI nástrojov. Spolupracujú na príprave a zverejňovaní otvorených údajov samosprávneho kraja. Spolupracujú na tvorbe interných smerníc, manuálov a metodík práce s dátami, tvorbe dátových štandardov a podieľajú sa na riadení kvality údajov. Spolupracujú na zavádzaní dátových štandardov do praxe úradu a organizácií v zriaďovateľskej pôsobnosti. Spolupodieľajú sa na tvorbe dátového modelu. Spolupracujú s dátovými kapacitami v území (v zmysle Aktivity č. 3 a Aktivity č. 4), metodicky ich usmerňujú a poskytujú mentoring. **Špecialista na tvorbu a spracovanie geopriestorových údajov (GIS špecialista) (odborník senior)** Špecialista pre tvorbu a spracovanie geopriestorových údajov sa spolupodieľa na tvorbe a napĺňaní vízie a stratégie samosprávneho kraja v oblasti geopriestorových údajov. Tvorí, zhromažďuje, spracúva, analyzuje a vizualizuje geopriestorové údaje s využitím GIS nástrojov a aplikácií. Spolupracuje na zverejňovaní geopriestorových údajov samosprávneho kraja. **Dátový kurátor (odborník senior)** Dátový kurátor je zodpovedný za definovanie vízie, stratégie a princípov v oblasti údajov. Zodpovedá za tvorbu interných smerníc, manuálov a metodík práce s dátami. Metodicky navrhuje a usmerňuje monitoring kvality údajov a riadi kvalitu údajov vrátane otvorených údajov. Navrhuje a zodpovedá za udržiavanie centrálneho modelu údajov. Dohliada na dodržiavanie dátových štandardov v súlade s vyhláškou o štandardoch pre ITVS, zákona o údajoch, infozákona a ďalších.

	Riadi zavádzanie dátových štandardov do praxe OvZP. Pravidelne monitoruje legislatívu v oblasti údajov. Úzko spolupracuje s IT oddelením. Strategicko-analytické kapacity **Špecialisti pre tvorbu a implementáciu strategických a rozvojových (SaR) dokumentov** Poznajú legislatívne požiadavky, metodické procesy, obsahovú aj formálnu náplň strategických a rozvojových dokumentov, dobrú prax pri tvorbe a implementácii strategických a rozvojových dokumentov územia. Majú prehľad o všetkých strategických a rozvojových dokumentoch vo svojom území. Plánovanie a koordinácia procesu prípravy strategických a rozvojových dokumentov a ich tvorba na ÚBBSK. Koordinácia, metodická podpora a usmerňovanie iných (odborných) zamestnancov pri tvorbe strategických a rozvojových dokumentov v útvaroch strategicko-analytických a dátových jednotiek. Rozpracovanie návrhov stratégií do konkrétnych opatrení a projektov. Dohliadanie na včasnú implementáciu navrhovaných riešení na úrovni ÚBBSK. V spolupráci so špecialistami na participatívnu tvorbu a implementáciu verejných politík príprava integrovaných projektov (nadväzovanie na existujúce činnosti na ÚBBSK spojené s prípravou projektov centier integrovaných sociálnych a zdravotných služieb a marginalizovaných rómskych komunít a ďalšie). Monitorovanie a hodnotenie plnenia určených stratégií na ÚBBSK. Koordinácia a usmerňovanie iných (odborných) zamestnancov pri tvorbe vlastných strategických a rozvojových dokumentov. • Podľa príkladov z územia – špecialisti na strategické plánovanie (kombinácia aj zručností participátorov), špecialisti na prípravu projektov a žiadostí o nenávratný finančný príspevok a verejné obstarávanie • Zriadenie oddelenia prípravy projektov pre malé obce, ktoré si tieto služby zabezpečovali externe **Špecialisti na participatívnu tvorbu a implementáciu verejných politík** Dizajn participatívneho procesu pri tvorbe konkrétnych stratégií a preberanie skúseností dobrej praxe v oblasti uplatňovania princípov otvoreného vládnutia. Metodická pomoc od zamestnancov ÚBBSK pre ďalšie subjekty z pilotných území strategicko-analytických a dátových jednotiek (na konkrétnych prípadoch). Plánovanie a koordinácia participatívneho procesu tvorby strategických a rozvojových dokumentov na ÚBBSK. Následná facilitácia stretnutí, ktoré sú jeho súčasťou. Koordinácia aktivít a procesov súvisiacich so zapájaním verejnosti do tvorby verejných politík. Vypracovanie odporúčaní pre zapájanie partnerov a zainteresovaných strán do tvorby strategických a rozvojových stretnutí. Udržiavanie aktívnej komunikácie s ÚSV ROS a ďalšími aktérmi z území. Prenesenie skúseností a dobrej praxe z dizajnovania a vedenia participatívnych procesov so zahraničia prostredníctvom externých konzultantov. Tvorba a spolupráca na tvorbe akčného plánu OGP pre BBSK.
Začiatok realizácie	1/2023
Koniec realizácie	12/2027

Aktivita 3

Názov aktivity	**Budovanie strategicko-analytických a dátových kapacít v pilotných územiach BBSK** Cieľom aktivity je identifikovať pilotné územia, v ktorých vzniknú strategicko–analytické a dátové jednotky. Ďalej nasleduje analýza potrieb týchto území. Na základe analýzy potrieb týchto území sa nastaví vhodný model na vytvorenie útvarov strategicko-analytických a dátových jednotiek v pilotných územiach. Strategicko-analytické jednotky sa môžu v zastúpení typov personálnych kapacít líšiť vzhľadom na potreby územia, v ktorom pôsobia. Môže byť zastúpený aj odborník na písanie projektov alebo verejné obstarávanie. V každej jednotke však bude min. jeden dátový špecialista, špecialista na tvorbu strategických a rozvojových dokumentov a ich implementáciu a špecialista na participatívnu tvorbu a implementáciu verejných politík. **Výstupy:** Plán rozvoja strategicko-analytických kapacít pilotných území (obsahuje analýzu rozvojových potrieb a model/plán budovania kapacít) + návrh projektového zámeru pre žiadateľov v území
Začiatok realizácie	4/2023
Koniec realizácie	12/2027

Aktivita 4

Názov aktivity	**Metodicko-koordinačná podpora v oblasti využívania a tvorby dát, šírenie dobrej praxe a osvety pri tvorbe a využívaní otvorených údajov na miestnej úrovni a plnení legislatívnych požiadaviek v tejto oblasti** Cieľom aktivity je šíriť získanú dobrú prax z krajskej úrovne smerom do územia. Súčasťou pracovnej náplne dátových kapacít na krajskej úrovni bude tiež spolupráca so strategicko-analytickými a dátovými jednotkami v pilotných územiach. Spolupráca bude prebiehať formou koordinácie, metodickej a odbornej podpory, konzultácií a mentoringu pre jednotky v území pri tvorbe, spracovaní a riadení dát, pri tvorbe vlastných dátových politík, dátových štandardov ich zavádzaní do praxe a pri tvorbe a zverejňovaní otvorených dát v miestnej samospráve. Vznikne priama komunikačná platforma (komunikačný kanál) medzi dátovými špecialistami na krajskej úrovni a jednotkami v území. Dátoví špecialisti poskytnú svoje doterajšie nadobudnuté skúsenosti, know-how a dobrú prax vrátane vzdelávacích aktivít a materiálov pre jednotky v území. Jednotky v území môžu využiť skúsenosti a know-how špecialistov z krajskej úrovni pri tvorbe vlastných dátových politík a riadení dát vo svojom území.
Začiatok realizácie	5/2023
Koniec realizácie	12/2023

Merateľné ukazovatele

Názov ukazovateľa
Počet prijatých/zapojených špecialistov na jednotlivé oblasti (strategicko-analytické a dátové personálne kapacity).
Názov ukazovateľa
Počet vypracovaných stratégií otvoreného vládnutia (krajská stratégia).
Názov ukazovateľa

Počet nadizajnovaných a zrealizovaných participatívnych procesov k tvorbe strategických dokumentov. (PHSR, územný plán, komunitný plán sociálnych služieb).
Názov ukazovateľa
Počet vytvorených strategických dokumentov. (PHSR, územný plán, komunitný plán sociálnych služieb).
Názov ukazovateľa
Počet konzultácií/usmernení v rámci metodicko-koordinačnej podpory zo strany ÚBBSK pre strategicko-analytických a dátových jednotiek v území BB kraja.

Typy výdavkov projektového zámeru

	Názov skupiny výdavkov
	Personálne náklady
	Prevádzkové, materiálno-technické náklady
	Náklady na vzdelávanie

Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja Banskobystrického samosprávneho kraja na roky 2022 – 2030

Realizačná a finančná časť

BANSKOBYSTRICKÝ SAMOSPRÁVNY KRAJ

Operačný program Efektívna verejná správa

Európska únia
Európsky sociálny fond

Obsah

Zoznam najpoužívanejších skratiek 1

1 Zabezpečenie realizácie PHSR BBSK, monitorovanie jeho plnenia, riziká implementácie a ich prevencia 2

Inštitucionálne a organizačné zabezpečenie implementácie PHSR 2

Monitorovanie a hodnotenie plnenia PHSR BBSK a ročného Akčného plánu PHSR BBSK 4

Riziká implementácie a ich prevencia 5

2 Monitorovanie a hodnotenie PHSR BBSK 9

3 Finančné zabezpečenie jednotlivých opatrení a aktivít PHSR BBSK 17

Rozpočet regionálnej a miestnej samosprávy 17

Fondy EÚ: Program Slovensko 2021 – 2027 18

Fondy EÚ: Plán obnovy a odolnosti 22

Fondy EÚ: Program cezhraničnej spolupráce Interreg VI-A Maďarsko-Slovensko 2021 – 2027 23

Štátne dotácie: regionálne príspevky pre NRO 24

Zoznam najpoužívanejších skratiek

BBSK	Banskobystrický samosprávny kraj
BSK	Bratislavský samosprávny kraj
CP	cieľ politiky
CPS	centrá podnikových služieb
CuRI	Catching up Regions Initiative (Iniciatíva na podporu dobiehajúcich regiónov)
EFRR	Európsky fond regionálneho rozvoja
ESF	Európsky sociálny fond
EŠIF	Európske štrukturálne a investičné fondy
IÚI	Integrovaná územná investícia
IÚS	Integrovaná územná stratégia
KKP	Kultúrny a kreatívny priemysel
KR SPR	Kooperačná rada strategicko – plánovacieho regiónu
KR UMR	Kooperačná rada územia udržateľného mestského rozvoja
KSK	Košický samosprávny kraj
MIRRI	Ministerstvo investícií, regionálneho rozvoja a informatizácie Slovenskej republiky
MRK	Marginalizované rómske komunity
MSP	malé a stredné podniky
MVO	mimovládna organizácia
NCZI	Národné centrum zdravotníckych informácií
NRO	Najmenej rozvinutý okres
NSK	Nitriansky samosprávny kraj
PD	Partnerská dohoda
PHSR	Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja
POO	Plán obnovy a odolnosti
PSK	Prešovský samosprávny kraj
RABBSK	Rozvojová agentúra Banskobystrického samosprávneho kraja
RIS 3	Stratégia výskumu a inovácií pre inteligentnú špecializáciu
RIÚS	Regionálna integrovaná územná stratégia
SPR	Strategicko – plánovací región
TPS	tematická pracovná skupina
TSK	Trenčiansky samosprávny kraj
TTSK	Trnavský samosprávny kraj
UMR	Udržateľný mestský rozvoj
VVal	Veda, výskum a inovácie
ZSK	Žilinský samosprávny kraj

1 Zabezpečenie realizácie PHSR BBSK, monitorovanie jeho plnenia, riziká implementácie a ich prevencia

Inštitucionálne a organizačné zabezpečenie implementácie PHSR

Banskobystrický samosprávny kraj (BBSK) vystupuje pri implementácií PHSR ako subjekt koordinujúci regionálny rozvoj celého územia kraja v rámci tematických oblastí, ktoré sú uvedené v strategickej a programovej časti dokumentu. Za tieto úlohy je od roku 2020 zodpovedný Odbor regionálneho rozvoja a cestovného ruchu, ktorého úlohou je, okrem iného, koordinácia aktivít v súvislosti s implementáciou PHSR BBSK na roky 2022 – 2030, komunikácia a koordinácia jednotlivých relevantných aktérov a v neposlednom rade aj monitorovanie a hodnotenie pokroku v plnení priorít a strategických cieľov.

PHSR BBSK predstavuje integrovaný prístup k regionálnemu rozvoju kraja a to tým, že zastrešuje požiadavky jednotlivých aktérov rôznych systémových úrovní a predstavuje tiež podklad VÚC a ďalších relevantných aktérov pôsobiacich na území kraja pre komunikáciu so štátnymi orgánmi v rámci jednotlivých sektorových politík. PHSR BBSK zároveň vytvára rámec pre tvorbu strategických dokumentov na nižšej úrovni (pre mestá a obce na území kraja).

Na výsledky PHSR BBSK nadväzujú niektoré ďalšie strategické dokumenty ako napríklad Integrovaná územná stratégia (IÚS) kraja, ktorá predstavuje podklad pre implementáciu zdrojov EÚ na Slovensku (Program Slovensko).

Implementácia PHSR sa teda uskutočňuje prostredníctvom viacerých nástrojov ako sú najmä: Akčný plán VÚC, PHSR miest a obcí a ich akčné plány, Integrovaná územná stratégia (IÚS) VÚC a stratégie Udržateľného mestského rozvoja – UMR (UMR Banská Bystrica, Zvolen, Lučenec a Rimavská Sobota). Implementácia IÚS je naviazaná na zdroje EÚ.

Tabuľka 1: Inštitucionálne a organizačné zabezpečenie implementácie PHSR BBSK 2022 - 2030

Názov štruktúry kontroly implementácie PHSR BBSK	Úlohy a kompetencie v rámci implementácie PHSR BBSK
Zastupiteľstvo BBSK *osobitne* Komisia regionálneho rozvoja a cestovného ruchu Zastupiteľstva BBSK	• Kontroluje realizáciu a pokrok a pri plnení cieľov PHSR BBSK, pričom zohľadňuje merateľné ukazovatele PHSR BBSK a podľa potreby výsledky kvalitatívnych analýz a monitorovacích správ a predkladá Úradu BBSK pripomienky týkajúce sa pokroku v implementácii PHSR BBSK; • Berie na vedomie pravidelné každoročné monitorovacie správy o plnení PHSR BBSK a o plnení ročného akčného plánu PHSR BBSK; • V prípade potreby navrhuje aktualizáciu PHSR BBSK.
Názov koordinačnej štruktúry implementácie PHRSR	**Úlohy a kompetencie v rámci implementácie PHSR BBSK**

Úrad BBSK – Odbor regionálneho rozvoja a CR (ORRCR) **Poverení pracovníci ORRCR pre koordináciu PHSR BBSK**	• Kontrolujú súlad financovaných aktivít s kritériami PHSR BBSK; • Každoročne vypracúvajú Akčný plán PHSR BBSK na nasledujúci rok; • Vypracúvajú každoročnú monitorovaciu správu o plnení PHSR a Akčného plánu BBSK; • Aktualizujú projektový zásobník; • Pravidelne komunikujú a koordinujú realizáciu projektov s partnermi v regióne: ➢ Strategicko – plánovacími regiónmi a jednotlivými samosprávami v nich; ➢ Územiami udržateľného mestského rozvoja; ➢ Sociálno-ekonomickými partnermi; • V prípade potreby zabezpečujú aktualizáciu PHSR BBSK.
Názov výkonnej štruktúry v procese implementácie PHSR	**Úlohy a kompetencie v rámci implementácie PHSR BBSK**
Oddelenie riadenia projektov a Oddelenie implementácie projektov Úradu BBSK	• Hľadajú vhodné externé zdroje financovania projektov kraja a projektov organizácií v zriaďovateľskej pôsobnosti kraja, napr. fondy EÚ, štátne dotácie a iné granty; • Zodpovedajú za riadenie a implementáciu projektov kraja a vybraných projektov organizácií v zriaďovateľskej pôsobnosti kraja.
Názov výkonnej štruktúry v procese implementácie PHSR	**Úlohy a kompetencie v rámci implementácie PHSR BBSK**
Vedúci pracovníci príslušných útvarov Úradu BBSK organizácií založených alebo zriadených BBSK	• Zodpovedajú za realizáciu krajských projektov v príslušnej tematickej oblasti; • Dodávajú podklady pre potreby monitorovania výsledkov PHSR BBSK a akčného plánu v príslušnej tematickej oblasti; • Komunikujú a koordinujú sa s partnermi a potenciálnymi partnermi krajských projektov.
Názov výkonnej štruktúry v procese implementácie PHSR	**Úlohy a kompetencie v rámci implementácie PHSR BBSK**
SPR okresy BB-BR **SPR okresy ZV-DT-KA** **SPR okresy ZH-BS-ZC** **SPR okresy LC-VK-PT** **SPR okresy RA a RS** **UMR Banská Bystrica** **UMR Zvolen** **UMR Lučenec** **UMR Rimavská Sobota** **Samosprávy**	• Koordinujú implementáciu projektov alebo priamo implementujú projekty v území a tým napomáhajú k napĺňaniu cieľov PHSR BBSK • Spolupracujú s Úradom BBSK pri realizácii spoločných projektov BBSK a jeho založených alebo zriadených organizácií a partnerov v regióne • Pravidelne komunikujú s Úradom BBSK v prípade problémov, vnímaných nedostatkov • V prípade potreby navrhujú aktualizáciu PHSR BBSK

Monitorovanie a hodnotenie plnenia PHSR BBSK a ročného Akčného plánu PHSR BBSK

Pravidelné monitorovanie a hodnotenie progresu v napĺňaní PHSR BBSK a ročného Akčného plánu PHSR BBSK bude vykonávané Úradom BBSK v zmysle zákona o podpore regionálneho rozvoja.[1]

V monitorovacej správe, ktorá bude predkladaná raz za rok, bude **monitorovanie plnenia ročného Akčného plánu PHSR** a **ukazovateľov výstupov** – t.j. aktivít, investícií a programov (napr. nákup strojov do školy, počet stretnutí s firmami atď.). Cieľom monitorovacej správy bude aj identifikovať riziká ovplyvňujúce implementáciu programov a projektov, ktoré priamo prispievajú k dosiahnutiu cieľov PHSR BBSK a navrhnúť prípadné opatrenia na ich elimináciu. Monitorovacia správa bude predložená spravidla na Zastupiteľstvo BBSK nasledujúce po zasadnutí, kde sa schváli Záverečný účet BBSK, keďže aktivity v Akčnom pláne PHSR budú úzko naviazané na rozpočet BBSK.

Akčný plán PHSR na nasledujúci rok bude predložený spravidla na zasadnutí Zastupiteľstva BBSK, na ktorom sa bude schvaľovať rozpočet BBSK na nasledujúci rok.

Hlavné otázky monitorovacej správy:

1. Aký je priebežný dosiahnutý pokrok v realizácii aktivít, programov a projektov ročného Akčného plánu PHSR BBSK?
2. Aké sú odporúčania pre zlepšenie implementácie týchto aktivít, programov a projektov?
3. Ako boli zohľadnené odporúčania pre zlepšenie implementácie aktivít, programov a projektov z predchádzajúceho obdobia?

V hodnotiacej správe, ktorá bude predkladaná vo viacročných intervaloch – v strede a na konci programového obdobia – bude hodnotené plnenie strategických a špecifických cieľov PHSR. Pri hodnotení plnenia cieľov využívame merateľné **ukazovatele výsledku**, prípadne **dopadu**, s cieľom vyhodnotiť efekt realizovaných aktivít, ktorý bude limitovaný alebo naopak podporený nezávislými okolnosťami (výsledkom bude napr. počet žiakov v duálnom vzdelávaní a dopadom absolventská nezamestnanosť). Sledovanie vývoja na úrovni dopadov je nevyhnutné pre ďalšie plánovanie a úpravu aktivít VÚC aj iných rozvojových aktérov v kraji a podkladom pre aktualizáciu rozvojových dokumentov.

Hodnotiaca správa môže tiež dospieť k záveru, že je potrebná **aktualizácia PHSR BBSK**, pretože okolnosti sa zmenili natoľko, že niektoré nastavené ciele a merateľné ukazovatele už nie sú relevantné alebo dosiahnuteľné. Hodnotiaca správa bude tiež slúžiť na posúdenie vplyvu a dopadov nadradenej stratégie na národnej úrovni na čo konkrétne?. (nie celkom rozumiem tejto vete)

Hlavné otázky hodnotiacej správy:

1. Aké je priebežné dosiahnuté plnenie merateľných ukazovateľov strategických cieľov PHSR BBSK?
2. Aké je priebežné dosiahnuté napĺňanie špecifických cieľov PHSR BBSK?
3. Existuje na základe doterajšieho vývoja riziko nenaplnenia cieľových hodnôt merateľných ukazovateľov a nenaplnenia očakávaných výsledkov jednotlivých špecifických cieľov PHSR BBSK?

[1] § 11 Zákona č. 539/2008 Z. z. o podpore regionálneho rozvoja, časová verzia predpisu účinná od 03.07.2021 do 31.12.2022

Riziká implementácie a ich prevencia

V priebehu implementácie PHSR sa môžu vyskytnúť problémy, ktoré môžu ovplyvniť dosiahnutie priorít a definovaných cieľov a efektívnosť implementácie. Medzi ne môžu patriť okolnosti *vis major* ako napr. nepredvídateľná pandémia Covid-19 v roku 2020, alebo vojna na Ukrajine v roku 2022. Niektoré riziká však predvídateľné sú a je potrebné ich identifikovať a nastaviť postupy na zníženie pravdepodobnosti ich výskytu, prípadne na minimalizáciu ich dopadov. Riziká je potrebné identifikovať v spolupráci s partnermi a nastaviť plán ich riadenia.

Pre riadenie rizík je vhodné v prípade závažnosti a početnosti rizík vytvoriť **plán riadenia rizík** vrátane opatrení na ich elimináciu príp. zníženie ich dopadov.

V Tabuľke č. 2 sme uviedli možné riziká, ktoré sa týkajú implementácie stratégie PHSR BBSK a navrhovaných opatrení, projektov a aktivít.

Tabuľka 2: Plán riadenia predvídateľných rizík implementácie PHSR BBSK

Popis rizika	Dôvod vzniku rizika	Zodpovednosť	Navrhnutá stratégia na zníženie rizika zo strany BBSK - mitigácia
Nedostatok finančných prostriedkov na realizáciu plánovaných krajských projektov	• zdražovanie, nedostatok materiálov na výrobu produktov, stavebné práce atď. spôsobených narušením globálnych dodávateľských reťazcov; • tvorba rozpočtu BBSK bez prihliadania na priority a ciele PHSR BBSK; • zlyhanie v získavaní externých finančných zdrojov (fondy EÚ, štátne dotácie, iné granty)	Zastupiteľstvo BBSK predseda BBSK riaditeľ Úradu BBSK riaditeľ odboru financií riaditeľ odboru regionálneho rozvoja a cestovného ruchu (vedúci oddelenia riadenia projektov) štatutári organizácií založených alebo zriadených krajom	• politický tlak na štátnu úroveň na nastavenie financovania VÚC tak, aby bola zosúladená šírka ich kompetencií s príjmami • príprava a schválenie rozpočtu BBSK s prihliadnutím na priority PHSR; • aktívne hľadanie možností šetrenia finančných prostriedkov • zvýšenie príjmov BBSK cez navýšenie poplatkov • aktívne hľadanie a priorizácia využitia externých návratných a nenávratných finančných zdrojov • aktívne pripomienkovanie programovania a implementačného mechanizmu fondov EÚ s cieľom ich zjednodušenia a urýchlenia čerpania financií • kvalitný tím na oddelení riadenia projektov • kvalitný tím na odborných útvaroch Úradu BBSK
Nedostatok finančných prostriedkov na realizáciu plánovaných projektov samospráv, firiem a socio-ekonomických partnerov v regióne	• zdražovanie, nedostatok materiálov na výrobu produktov, stavebné práce atď. spôsobených narušením globálnych dodávateľských reťazcov; • tvorba rozpočtu samospráv bez prihliadania na priority a ciele PHSR BBSK; • zlyhanie v získavaní externých finančných zdrojov (fondy EÚ, štátne dotácie, iné granty)	starostovia a primátori zastupiteľstvá samospráv mestské a obecné úrady štatutári socio-ekonomických partnerov	• metodická pomoc s prípravou projektov malým obciam (odborné metodické útvary ÚBBSK) + pomoc so získavaním fondov EÚ (projektoví manažéri Rozvojovej agentúry BBSK, n.o.) • politický tlak na štátnu úroveň na nastavenie systému financovania samospráv tak, aby bola zosúladená šírka ich kompetencií a príjmov • kvalitné informovanie partnerov v území o pripravovaných a vyhlásených výzvach z externých finančných zdrojov, aby mali dostatočný čas na prípravu projektov • aktívne pripomienkovanie programovania a implementačného mechanizmu fondov EÚ s cieľom ich zjednodušenia a urýchlenia čerpania financií

Popis rizika	Dôvod vzniku rizika	Zodpovednosť	Navrhnutá stratégia na zníženie rizika zo strany BBSK - mitigácia
Nedostatočná pripravenosť projektov BBSK, najmä projektov investičného charakteru	• neskoré začatie prípravy investičných projektov a ich jednotlivých fáz, podcenenie dĺžky prípravy; • nedostatok finančných prostriedkov na obstaranie projektovej dokumentácie • problémy pri majetkovo-právnom usporiadaní • neexistujúca priorizácia projektov – pripravujú sa paralelne všetky pomalým tempom • nedostatočná kapacita ľudských zdrojov • chyby v obstaranej projektovej dokumentácii	Zastupiteľstvo BBSK predseda BBSK riaditeľ Úradu BBSK riaditeľ odboru financií riaditeľ odboru investícií a verejného obstarávania štatutári organizácií založených alebo zriadených krajom	• príprava a schválenie rozpočtu BBSK s alokáciou zdrojov na projektovú prípravu investičných akcií • niekoľkoročný investičný plán s priorizáciou investičných akcií, fokus na menší počet prioritných akcií • dostatočný počet kvalitných zamestnancov na odbore investícií a verejného obstarávania Úradu BBSK alokovaných na investičnú prípavu, nie len realizáciu
Nedostatočná pripravenosť projektov partnerov v regióne , najmä projektov investičného charakteru	• nedostatok finančných prostriedkov na obstaranie projektovej dokumentácie • nedostatok skúseností s prípravou špecifikácie na verejné obstarávanie PD alebo ďalšie procey investičnej prípravy	starostovia a primátori zastupiteľstvá samospráv mestské a obecné úrady štatutári socio-ekonomických partnerov	• metodická pomoc s prípravou PHRSR, projektových dokumentácií a samotných projektov malým obciam (zatiaľ nie sú vytvorené kapacity) a pomoc so získavaním fondov EÚ (projektoví manažéri Rozvojovej agentúry BBSK, n.o.) • aktívne pripomienkovanie implementačného mechanizmu fondov EÚ tak, aby bol predvídateľný - to starostom a primátorom dovolí investovať financie do projektovej prípravy bez toho aby podstupovali riziko.
Nedostatočný ľudský kapitál na implementáciu projektov na Úrade BBSK	• nedostatočná motivácia ľudí pracovať na ÚBBSK (finančná motivácia, pracovné prostredie...) • nedostatok kvalitných ľudí v regióne • nedostatočná publicita otvorených pozícií na ÚBBSK	Riaditeľ Úradu BBSK Oddelenie riadenia ľudských zdrojov Riadiaci pracovníci útvarov	• príprava a schválenie rozpočtu BBSK s prihliadnutím na reálnu potrebu výšky osobných výdavkov zamestnancov Úradu BBSK tak, aby bol Úrad BBSK atraktívnym regionálnym zamestnávateľom a aby bol počet zamestnancov adekvátny očakávanému výkonu ÚBBSK • dostatočná publicita pracovných pozícií a lákanie kvalitných zamestnancov na BBSK • internship program pre študentov stredných a vysokých škôl – výchova a následne zamestnanie šikovných absolventov

Popis rizika	Dôvod vzniku rizika	Zodpovednosť	Navrhnutá stratégia na zníženie rizika zo strany BBSK - mitigácia
			• kvalitné kontinuálne vzdelávanie zamestnancov v tvrdých a mäkkých zručnostiach
Nedostatočný ľudský kapitál na implementáciu projektov na úrovní obcí/miest	• nedostatočná motivácia ľudí pracovať vo verejnej správe, kandidovať na starostu, primátora • nedostatok financií hlavne malých obcí na zamestnanie ľudí	starostovia a primátori mestské a obecné úrady	• metodická pomoc s prípravou projektov malým obciam + pomoc so získavaním fondov EÚ – projektoví manažéri Rozvojovej agentúry BBSK, n.o.
Nezáujem obyvateľov (potenciálnych užívateľov)	iné priority obyvateľov nedostatočná vedomosť o dôležitosti daného projektu/aktivity v obci nedostatočná komunikácia smerom k obyvateľom	poslanci Zastupiteľstva BBSK predseda BBSK oddelenie komunikácie odbor regionálneho rozvoja a cestovného ruchu	• pravidelná komunikácia smerom k občanom a s občanmi rôznymi formami: cez médiá, sociálne siete, časopis Náš kraj • pravidelné výjazdy do regiónov (ako napr. „Náš kraj na cestách“), aktívna komunikácia a vysvetľovanie krajských poslancov občanom v ich okrese • nastavenie vhodného participatívneho procesu pri začínaní nových projektov

2 Monitorovanie a hodnotenie PHSR BBSK

V rámci monitorovania a hodnotenia napĺňania strategických a špecifických cieľov PHRSR BBSK budeme vychádzať z vopred stanovených merateľných ukazovateľov, ktoré sú predstavené v nasledujúcich tabuľkách podľa hlavných priorít PHSR BBSK. Za monitorovanie a hodnotenie PHSR BBSK zodpovedá Úrad BBSK.

Tabuľka 3: Ukazovatele pre Prioritu 1 Konkurencieschopná a udržateľná ekonomika

Ukazovatele monitorovania – ročne k 31. 12. (po zverejnení dát)

Názov ukazovateľa	Počiatočný stav	Cieľový stav (2030)	Zdroj monitorovaných dát	Územná podrobnosť monitorovania
Regionálne HDP na obyvateľa merané paritou kúpnej sily v €	14 600	22 000	ŠÚ SR	kraj
Podiel výdavkov na vedu a výskum ako % z regionálneho HDP v bežných cenách	0,63 %	1,30 %	ŠÚ SR	kraj
Počet zamestnávateľov zapojených do duálneho vzdelávania (r. 2021) v odboroch RIS 3	50	60	BBSK	kraj
Počet žiakov stredných odborných škôl zapojených v duálnom vzdelávaní v odboroch RIS 3	803	1600	BBSK, ŠIOV	kraj
Počet prenocovaní návštevníkov v ubytovacích zariadeniach	2,1 mil. (2019); 1,3 mil. (2020)	3,4 mil.	ŠÚ SR	kraj
Návštevnosť múzeí a galérií (celkový počet návštevníkov)	798,2 tis. (2019); 475,9 tis. (2020)	1,1 mil.	ŠÚ SR	kraj

Ukazovatele hodnotenia – v strede a na konci obdobia platnosti dokumentu

Názov ukazovateľa	Počiatočný stav	Cieľový stav (2030)	Zdroj monitorovaných dát	Územná podrobnosť monitorovania
Hrubá pridaná hodnota v regióne v mld. €	7,30	10,10	ŠÚ SR	Kraj
Zamestnanosť v high-tech odvetviach	1,30%	2,10 %	ŠÚ SR	kraj
Podiel žien zamestnaných v high-tech odvetviach	32 %	40 %	ŠÚ SR	kraj
Počet výskumníkov na 1 mil. obyvateľov		1850	ŠÚ SR	kraj

Názov ukazovateľa	Počiatočný stav	Cieľový stav (2030)	Zdroj monitorovaných dát	Územná podrobnosť monitorovania
Výdavky podnikov na vedu a výskum		3/5 z celkových výdavkov na VaV v kraji	ŠÚ SR	kraj
Počet podaných patentových skúšok		200 za sledované obdobie, zvýšenie o 67 % ročne oproti stavu v r. 2021	Patentový úrad (na základe memoranda o spolupráci)	kraj
Miera podnikateľskej aktivity obyvateľov kraja	16,90 %	22 %	údaje ŠÚ SR / Slovak Business Agency	kraj
Nezamestnanosť absolventov učebných odborov	13,40 %	8 %	CVTI SR	kraj
Nezamestnanosť absolventov študijných odborov (SOŠ)	8,80 %	7 %	údaje CVTI	kraj
Podiel zamestnancov v odvetví poľnohospodárstvo, lesníctvo a rybolov	6155 (2019)	stúpajúci trend	ŠÚ SR	kraj
Hrubá poľnohospodárska produkcia z hrubého obratu	92 460 (živočíšna), 104 910 (rastlinná)	stúpajúci trend	ŠÚ SR	kraj

Tabuľka 4: Ukazovatele pre Prioritu 2 Zelený kraj pre budúce generácie

Ukazovatele monitorovania – ročne k 31. 12. (po zverejnení dát)

Názov ukazovateľa	Počiatočný stav	Cieľový stav (2030)	Zdroj monitorovaných dát	Územná podrobnosť monitorovania
Emisie skleníkových plynov	39 948 333 ton CO_2 ekvivalentov	znížiť emisie skleníkových plynov v sektoroch ETS o 43 % a v sektoroch mimo ETS do roku 2030 o 20 % v porovnaní s rokom 2005	SHMÚ	SR
Emisie základných znečisťujúcich látok	5372,7 ton (2019, kraj)	klesajúci trend, podľa národných záväzkov znižovania emisií podľa smernice NEC pre SR	SHMÚ	kraj
Podiel obyvateľov napojených na verejnú kanalizačnú sieť	62,7 (2020)	stúpajúci trend (národný cieľ: 100 % pre aglomerácie nad 2000 obyv., 50 % pre aglomerácie s nižším počtom obyvateľstva)	StvS, ŠÚ SR	kraj, okres
Podiel obyvateľov zásobovaných vodou z verejných vodovodov	87,7 (2020)	stúpajúci trend (90 %)	StvS, ŠÚ SR	kraj, okres
Produkcia odpadu (kg/obyv.)	381 kg (2019)	klesajúci trend	MŽP SR, ŠÚ SR	kraj
Miera triedenia komunálneho odpadu	41 % (2019)	50 - 55 %	MŽP SR, ŠÚ SR	kraj, okres
Množstvo komunálneho odpadu zneškodňovaného skládkovaním / Miera skládkovania	59 % (2019)	45 - 50 %	MŽP SR, ŠÚ SR	kraj

Ukazovatele hodnotenia – v strede a na konci obdobia platnosti dokumentu

Názov ukazovateľa	Počiatočný stav	Cieľový stav (2030)	Zdroj monitorovaných dát	Územná podrobnosť monitorovania
Kvalita ovzdušia	Vyhodnotenie znečistenia ovzdušia podľa limitných hodnôt na ochranu ľudského zdravia (2020)	dosiahnuť dobrú kvalitu ovzdušia v ORKO, t. j. úroveň znečistenia nižšiu ako limitná pre jednotlivé ukazovatele	SHMÚ	ORKO
Podiel poľnohospodárskej pôdy s ekologickým hospodárstvom	12,07 (2020)	13,50 % (národný)	ÚKSÚP	SR
Výmera ornej pôdy	164 303 ha (2019)	stabilný stav	ÚGKK SR	kraj
Podiel výmery lesov s prírode blízkym hospodárením	NA	100 % manažovanej výmery lesov národných parkov, najmenej 15 % výmery lesov mimo národných parkov	NLC	kraj
Podiel OZE na hrubej koncovej spotrebe energií	17,35 % (2020)	19,20 %	ŠÚ SR	SR
Využívanie lesov (podiel ťažby dreva na jeho prírastku)	76 % (2019)	udržateľnosť (podiel ťažby nižší ako prírastok)	NLC	kraj

Tabuľka 5: Monitorované ukazovatele pre Prioritu 3 Zdravá, súdržná a vzdelaná spoločnosť

Ukazovatele monitorovania – ročne k 31. 12. (po zverejnení dát)

Názov ukazovateľa	Počiatočný stav	Cieľový stav (2030)	Zdroj monitorovaných dát	Územná podrobnosť monitorovania
Počet sesterských miest ADOS	29 poskytovateľov (73 sesterských miest)	aspoň 40 (100 sesterských miest)	BBSK - Oddelenie zdravotníctva MZV SR	kraj/okres
Miera rizika chudoby	18,30%	zníženie o polovicu (PD - 70 tis osôb/SR)	Eurostat	SR, okresy, kraj, SPR
počet čakateľov o umiestnenie v zariadeniach pre seniorov	868	zníženie	BBSK, e-VÚC	kraj, okres, samosprávy

Názov ukazovateľa	Počiatočný stav	Cieľový stav (2030)	Zdroj monitorovaných dát	Územná podrobnosť monitorovania
podiel vyhovených žiadostí o sociálnu službu zo strany BBSK	20,56%	zvýšenie	BBSK, e-VÚC	kraj, okres, samosprávy
sieť centier integrovanej sociálno-zdravotnej starostlivosti	1	zvýšenie	BBSK, Oddelenie sociálnych služieb	kraj, okres, samosprávy
ponuka ambulantných a terénnych služieb v kraji		zvýšenie	BBSK, e-VÚC	kraj, okres, samosprávy
počet transformovaných zariadení pre seniorov v ZP BBSK na špecializované zariadenia		zvýšenie	BBSK, Oddelenie sociálnych služieb	kraj, okres, samosprávy
kapacita ambulantných sociálnych služieb k 31. 3. 2020	1505	zvýšenie	BBSK, e-VÚC	kraj, okres, samosprávy
kapacita služieb krízovej intervencie	638	zvýšenie	BBSK, e-VÚC	kraj, okres, samosprávy
počet deinštitucionalizovaných zariadení		zvýšenie	BBSK, e-VÚC	kraj, okres, samosprávy
podiel obyvateľov s vysokoškolským vzdelaním	15,75%	18 %	ŠÚ SR	SR, okresy, kraj, SPR
ponuka vzdelávania v COVaP, r. 2021 - počet kurzov a vzdelávacích aktivít	108	zvýšenie	BBSK, Odbor školstva	kraj, okres,
počet účastníkov ďalšieho vzdelávania v COVaP, r. 2021	1126	zvýšenie	BBSK, Odbor školstva	kraj, okres,
Návštevnosť divadelných a hudobných podujatí (celkový počet návštevníkov)	162,9 tis. (2019); 60,5 tis.(2020)	200 tis.	ŠÚ SR	kraj
Počet aktívnych používateľov knižníc	56,6 tis. (2019); 45,2 tis. (2020)	60 tis.	ŠÚ SR	kraj
Počet realizovaných projektov podľa dotačných VZN – Aktivity/tábory pre deti a mládež	0		Oddelenie dotácií Úradu BBSK	Kraj
Počet realizovaných projektov podľa dotačných VZN – rozvoj a podpora zdravotníctva	0		Oddelenie dotácií Úradu BBSK	kraj
Počet realizovaných projektov podľa dotačných VZN – rozvoj sociálnych služieb pre seniorov	0		Oddelenie dotácií Úradu BBSK	kraj
Počet realizovaných projektov podľa dotačných VZN – regionálny rozvoj a CR	0		Oddelenie dotácií Úradu BBSK	kraj

Ukazovatele hodnotenia – v strede a na konci obdobia platnosti dokumentu

Názov ukazovateľa	Počiatočný stav	Cieľový stav (2030)	Zdroj monitorovaných dát	Územná podrobnosť monitorovania
Počet lekárskych miest v ambulanciách VLD a VLDD na 100 000	VLDD - Brezno 78, Banská Štiavnica 72, Detva 70, Poltár 45, Žiar nad Hronom 43, Krupina 24 VLD - Rimavská Sobota 37, Brezno 37, Lučenec 35, Poltár 34, Detva 32, Žarnovica 31, Krupina 22	dosiahnuť vo všetkých okresoch aspoň úroveň priemeru BBSK	BBSK - oddelenie zdravotníctva MZV SR	kraj
Priemerný vek ambulantných lekárov - VLD, VLDD	VLD (57 rokov) VLDD (59 rokov)	40 rokov	BBSK - oddelenie zdravotníctva MZV SR	kraj/okres
Zriadenie ambulancií BBSK	2 ambulancie	aspoň 10	BBSK - oddelenie zdravotníctva	kraj/okres
Dôvera v mimovládne organizácie - počet komunitných organizátorov a komunít vedených komunitnými organizáciami	nedôvera na úrovni 56 %	zníženie pod 50 %	prieskum BBSK, analýza USV ROS	kraj
Počet obcí zapojených do medziobecnej spolupráce	455 obcí (spoločné obecné úrady	zvýšenie počtu na aspoň 480 obcí (spoločné obecné úrady)	MV SR, BBSK (vlastný prieskum)	samosprávy
Dostupnosť základných služieb - pošta, potraviny na vidieku	potravinové púšte (počet 12)	zníženie o polovicu	BBSK (prieskum ZMOS)	kraj, okres, samosprávy
Kvalita digitálnych verejných služieb a ochrana citlivých osobných údajov (Index vládnych údajov s otvorených použitím - OECD Our Data Index)	2019 - úroveň 0,49	dosiahnutie aspoň priemeru krajín OECD	OECD	SR

Názov ukazovateľa	Počiatočný stav	Cieľový stav (2030)	Zdroj monitorovaných dát	Územná podrobnosť monitorovania
Vývoj počtu trestných činov	2019 - BB kraj 12 % (z celkového počtu v SR)	pod úroveň 10 % (z celkového počtu v SR)	MV SR, ŠU SR	SR, kraj
Účasť voličov vo voľbách - VÚC, komunálne voľby, voľby do Európskeho parlamentu	VÚC (účasť 2017 - 40,29 %); komunálne voľby (účasť 2018 - 47, 91 %); Európsky parlament (účasť 2019 - 21 %)	stabilizácia, zvýšenie	ŠÚ SR	SR, okresy, kraj, SPR
Podiel 3-5ročných detí v predprimárnom vzdelávaní podľa okresov	55-100 % (74,58 % za BBSK)	min 80 % vo všetkých okresoch	ŠÚ SR	SR, okresy, kraj, SPR
Podiel nevybavených žiadostí o prijatie do MŠ k 15. 9. 2021	0,35 - 52 % (10,84% za BBSK)	max 10 % vo všetkých okresoch	CVTI	SR, okresy, kraj, SPR
Podiel žiakov opakujúcich ročník podľa okresov	0,12-1,5 %	max 0,2 % vo všetkých okresoch	CVTI, ŠÚ SR	SR, okresy, kraj, SPR
Podiel žiakov v špeciálnych školách	8,12 %	4 %	ŠÚ SR	SR, okresy, kraj, SPR
podiel obyvateľov so základným vzdelaním	19,31 %	15 %	ŠÚ SR	SR, okresy, kraj, SPR
výsledky žiakov v medzinárodných aj národných testovaniach - PIRLS		zlepšenie oproti poslednému testovaniu	NÚCEM	SR, kraj
výsledky žiakov v medzinárodných aj národných testovaniach - PISA		zlepšenie oproti poslednému testovaniu	OECD	SR
Podiel dlhodobo nezamestnaných z počtu UoZ	50,10 %	zníženie o polovicu (PD - menej ako 30 %)	UPSVaR	SR, okresy, kraj, SPR
miera rizika chudoby pre osoby vo veku 0-17 rokov	17 %	zníženie (PD - 21 tis detí/SR)	Eurostat	kraj
podiel detí v predprimárnom vzdelávaní v okresoch s vyšším podielom MRK dostupnosť služby včasnej intervencie		zvýšenie dostupné pre aspoň 50 % detí so ZZ alebo vývinovými ťažkosťami (PD)	BBSK, e-VÚC	kraj, okres kraj, okres, samosprávy

Tabuľka 6: Monitorované ukazovatele pre Prioritu 4 Prepojený kraj

Ukazovatele monitorovania – ročne k 31. 12. (po zverejnení dát)

Názov ukazovateľa	Počiatočný stav	Cieľový stav (2030)	Zdroj monitorovaných dát	Územná podrobnosť monitorovania
Počet km ciest II. triedy v nevyhovujúcom alebo havarijnom stave	232,11 km (39 %)	46,42 km (7,7 %)	CDB	kraj
Počet km ciest III. triedy v nevyhovujúcom alebo havarijnom stave	814,76 km (44 %)	162,95 km (8,8 %)	CDB	kraj
Počet mostov na cestách v správe BBSK so stavebno-technickým stavom zlý,veľmi zlý a havarijný	140	0	CDB	kraj
Počet km vybudovaných nových dopravných cyklotrás	0	105	Krajský cyklokoordinátor	kraj
Počet cestujúcich v cestnej verejnej doprave (bez MHD)	21 800	28 340	ŠÚ SR	kraj
Prístup domácností na internet	78,70 % (2019)	Úroveň SR (98 %)	ŠÚ SR	kraj

Ukazovatele hodnotenia – v strede a na konci obdobia platnosti dokumentu

Názov ukazovateľa	Počiatočný stav	Cieľový stav (2030)	Zdroj monitorovaných dát	Územná podrobnosť monitorovania
Deľba práce medzi IAD, MHD a PAD	76:15:9		ŽSR/odbor VD	kraj
Podiel dopravných uzlov vybavených podľa štandardov definovaných v klasifikácii IDS		100 %	odbor VOD	kraj
Podiel osobných automobilov s alternatívnym pohonom			ŠÚ SR	kraj, okres
Počet nabíjacích staníc pre elektromobily a plug-in hybridy		zvýšenie	odbor VOD	kraj
Podiel vozidiel s alternatívnym pohonom na celkovom vozidlovom parku dopravcov v cestnej doprave		zvýšenie	odbor VOD, IDS BBSK	kraj

3 Finančné zabezpečenie jednotlivých opatrení a aktivít PHSR BBSK

Opatrenia a aktivity PHSR BBSK môže v kraji realizovať najmä štátna správa, regionálna a miestna samospráva, súkromný sektor a tretí sektor. Zdroje financovania tak sú podľa aktérov rozdelené medzi štátny rozpočet, rozpočet regionálnej a miestnej samosprávy, súkromné zdroje, fondy EÚ, a rôzne iné granty, finančné nástroje a i.

Štyri (donedávna päť) z trinástich okresov kraja sú zaradené medzi tzv. najmenej rozvinuté okresy (NRO), preto majú nárok aj na regionálny príspevok pre NRO, ktorý je financovaný z rozpočtovej kapitoly MIRRI SR.

Rozpočet regionálnej a miestnej samosprávy

Viaceré z projektov a aktivít navrhnutých v PHSR BBSK budú financované z rozpočtov regionálnej a miestnej samosprávy. Celkové rozpočtové výdavky územnej samosprávy v území Banskobystrického kraja boli v roku 2020 na úrovni 728 mil. eur, čo je zhruba 10 % výdavkov všetkých samospráv na Slovensku. 72 % tvorili výdavky miest a obcí a 28 % výdavky BBSK. Obce a mestá v kraji vynaložili v prepočte na 1 obyvateľa 905 eur, čo je pod priemerom SR. Výdavky BBSK na 1 obyvateľa boli na úrovni 345 eur, čo je naopak nad priemerom samosprávnych krajov. Celkové výdavky územnej samosprávy vzrástli od roku 2015 zhruba o 25 %, pričom rast výdavkov bol rýchlejší v regionálnej samospráve.

Tabuľka 7: Rozpočtové výdavky územnej samosprávy za rok 2020

Kraj	Sumárne výdavky miest a obcí za rok 2020	Výdavky miest a obcí v prepočte na obyvateľa za rok 2020	Sumárne výdavky samospr. krajov za rok 2020	Výdavky samospr. krajov v prepočte na obyvateľa za rok 2020	% podiel výdavkov miest a obcí na celkových výdavkoch samospráv	% podiel výdavkov samospr. kraja na celkových výdavkoch samospráv
Bratislavský kraj	605 542 637,40 €	941,60 €	226 846 118,38 €	352,74 €	73 %	27 %
Prešovský kraj	877 915 002,85 €	1 296,73 €	170 448 323,46 €	251,76 €	84 %	16 %
Košický kraj	757 573 453,46 €	944,50 €	218 793 667,88 €	272,78 €	78 %	22 %
Nitriansky kraj	633 674 504,90 €	943,66 €	211 642 972,76 €	315,18 €	75 %	25 %
Trnavský kraj	840 145 473,04 €	1 015,86 €	264 854 878,31 €	320,25 €	76 %	24 %
Banskobystrický kraj	527 219 298,08 €	904,99 €	201 027 894,08 €	345,07 €	72 %	28 %
Žilinský kraj	533 343 388,16 €	943,43 €	163 520 255,68 €	289,25 €	77 %	23 %
Trenčiansky kraj	642 523 777,38 €	929,66 €	244 598 800,94 €	353,91 €	72 %	28 %
spolu	**5 417 937 535,27 €**	**992,34 €**	**1 701 732 911,49 €**	**311,69 €**	**76 %**	**24 %**

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa https://rozpocet.sk/web/#/rozpocet/SAM/celky/3

Viac než 80 % výdavkov BBSK tvoria bežné výdavky. Najviac výdavkov kraja plynie do vzdelávania (cca 36 %), dopravy (30 %) a sociálneho zabezpečenia (20 %).[2]

[2] BBSK je zriaďovateľom 63 stredných škôl a 3 školských zariadení, 22 kultúrnych inštitúcií a 28 zariadení sociálnych služieb. Je vlastníkom 2,4 tis. km ciest II. a III. triedy a 1032 mostov, ktorých správu a údržbu zabezpečuje Banskobystrická regionálna

Fondy EÚ: Program Slovensko 2021 – 2027

Strategický dokument Program Slovensko 2021- 2027 spolu s Partnerskou dohodou určujú, ako bude Slovensko v najbližšej dekáde investovať 12,6 miliardy EUR z európskych zdrojov a s tým súvisiacich 3,5 miliárd EUR povinného národného spolufinancovania (súčtovo 16,3 mld. EUR).

Člení sa na nasledovné ciele politiky súdržnosti a SR bude čerpať z vyčlenenej alokácie 12,6 mld. EUR na oblasti ako:

- v rámci **cieľa 1 Konkurencieschopnejšia a inteligentnejšia Európa** na rozvoj vedy, výskumu, budovanie inteligentných miest a regiónov, digitálne riešenia pre občanov, podniky, výskumné organizácie a orgány verejnej správy, rozvoj malého a stredného podnikania, rozvoj zručností pre inteligentnú špecializáciu, priemyselnú transformáciu a podnikanie a zvyšovanie digitálnej pripojiteľnosti;
- v rámci **cieľa 2 Zelenšia, nízkouhlíková Európa** na zlepšenie energetickej efektívnosti, OZE, dostupnosť pitnej vody a dobudovanie kanalizácie, zlepšenie odpadového hospodárstva, podporu mestskej mobility vr. cyklodopravy, ochranu prírody;
- v rámci **cieľa 3 Prepojenejšia Európa** na dobudovanie diaľnic a rýchlostných ciest, modernizáciu železníc, vodnej infraštruktúry a zlepšenie regionálnej dostupnosti;
- v rámci **cieľa 4 Sociálnejšia Európa** na podporu vzdelávania, zdravotníctva, trhu práce, sociálnych služieb;
- v rámci **cieľa 5 Európa bližšie k občanom** na podporu udržateľného cestovného ruchu, regionálnej a miestnej infraštruktúry pre pohybové aktivity, zveľadenie kultúrneho dedičstva.[3]

V rámci Programu Slovensko 2021-2027 sa budú čerpať granty buď **cez systém IÚS** (Integrovaných územných stratégií), ale aj cez **dopytové výzvy,** alebo finančné granty prichádzajúce **priamo z národnej úrovne** či „**Finančné nástroje" Slovak Investment Holding (SIH),** predstavujúce vhodné kombinované záruky alebo úvery pre čerpanie eurofondov, ktoré boli využívané aj v programovom období 2014-2020.

Súčasťou Programu Slovensko je aj **Fond na spravodlivú transformáciu (FST)**, ktorý sa zameriava na tie regióny a odvetvia, ktoré sú najviac postihnuté transformáciou vzhľadom na ich závislosť od fosílnych palív vrátane uhlia, alebo priemyselných procesov s vysokou intenzitou skleníkových plynov a znečisťujúcich látok vplývajúcich na kvalitu okolitého ovzdušia. Základom pre programovanie FST je súčasný Plán spravodlivej transformácie územia SR (PST). FST podporuje adaptáciu pracovníkov na transformujúce sa potreby pracovného trhu, pomáha územiu vyrovnať sa so zánikom pracovných miest v oblasti výroby a využívania fosílnych palív, podporuje riešenia negatívnych environmentálnych dopadov transformácie v území, najmä brownfieldov, a reaguje na transformačné potreby priemyselných odvetví a výrobných procesov s najvyššou intenzitou skleníkových plynov a znečisťujúcich látok vplývajúcich na kvalitu okolitého ovzdušia. Tento fond bol v Programe Slovensko navrhnutý aj pre BBSK, výlučne pre okresy Brezno, Revúca, Rimavská Sobota, Zvolen, Žiar nad Hronom, Žarnovica a Banská Štiavnica.[4]

V súčasnosti je dokument Program Slovensko pripravovaný na schválenie vládou SR, následne bude poslaný na pripomienkovanie Európskej komisii a mal by byť schválený koncom roka 2022,

správa ciest. BBSK tiež zabezpečuje regionálnu autobusovú dopravu a vykonáva ďalšie kompetencie v zmysle Zákona o samosprávnych krajoch a Zákona o podpore regionálneho rozvoja v znení neskorších predpisov.

[3] MIRRI SR – Program Slovensko (2022) - https://www.eurofondy.gov.sk/programove-obdobie-2021-27/operacny-program-slovensko/index.html

[4] Návrh Programu Slovensko 2021-2027 (2022) - https://www.eurofondy.gov.sk/programove-obdobie-2021-27/operacny-program-slovensko/index.html

čiže prvé granty z tohto nového programového obdobia sa začnú čerpať pravdepodobne v roku 2023.

Podrobnejšie špecifické ciele a opatrenia, v rámci ktorých môžu VÚC tieto granty z Programu Slovensko čerpať prostredníctvom Integrovanej územnej stratégie (IÚS) a Integrovaných územných investícií (IÚI) schvaľovaných Radou partnerstva BBSK, sú v nasledujúcej tabuľke (jedná sa o verziu aktuálnu v máji 2022):

Tabuľka 7: Oprávnené aktivity v IÚS Programu Slovensko 2021-2027

P. č.	PO - Priorita	Špecifický cieľ	Opatrenie
1	1. Inteligentnejšia Európa	RSO1.1 Rozvoj a rozšírenie výskumných a inovačných kapacít a využívania pokročilých technológií	1.1.1 Podpora medzisektorovej spolupráce v oblasti výskumu, vývoja a inovácií a zvyšovanie výskumných a inovačných kapacít v podnikoch
2		RSO1.2 Využívanie prínosov digitalizácie pre občanov, podniky, výskumné organizácie a orgány verejnej správy	1.2.2 Podpora budovania inteligentných miest a regiónov
3		RSO1.4 Rozvoj zručností pre inteligentnú špecializáciu, priemyselnú transformáciu a podnikanie	1.4.1 Zručnosti pre posilnenie konkurencieschopnosti a hospodárskeho rastu
4	2. Ekologickejšia Európa	RSO2.1 Podpora energetickej efektívnosti a znižovania emisií skleníkových plynov	2.1.2 Znižovanie energetickej náročnosti budov
5		RSO2.2 Podpora energie z obnoviteľných zdrojov v súlade so smernicou (EÚ) 2018/2001 vrátane kritérií udržateľnosti, ktoré sú v nej stanovené	2.2.2 Podpora využívania OZE v systémoch zásobovania energiou
6		RSO2.4 Podpora adaptácie na zmenu klímy a prevencie rizika katastrof, ako aj odolnosti, a to s prihliadnutím na ekosystémové prístupy	2.4.1.B Adaptácia na zmenu klímy v obciach a mestách
7		RSO2.5 Podpora prístupu k vode a udržateľného vodného hospodárstva	2.5.1 Výstavba stokovej siete a čistiarní odpadových vôd v aglomeráciách nad 2 000 EO v zmysle záväzkov SR voči EÚ
8			2.5.2.A Podpora infraštruktúry v oblasti nakladania s odpadovými vodami v aglomeráciách do 2 000 EO so zameraním predovšetkým na prioritné oblasti z environmentálneho pohľadu mimo dobiehajúcich regiónov
9			2.5.2.B Podpora infraštruktúry v oblasti nakladania s odpadovými vodami v aglomeráciách do 2 000 EO v dobiehajúcich regiónoch
10			2.5.3 Výstavba verejných vodovodov v obciach nad 2000 obyvateľov
11			2.5.4.A Výstavba verejných vodovodných sietí v obciach do 2 000

P. č.	PO - Priorita	Špecifický cieľ	Opatrenie
			obyvateľov za podmienky súbežnej výstavby alebo existencie infraštruktúry na nakladanie s komunálnymi odpadovými vodami mimo dobiehajúcich regiónov
12			2.5.4.B Zabezpečenie prístupu k pitnej vode a nakladania s komunálnymi odpadovými vodami v obciach do 2 000 EO v dobiehajúcich regiónoch
13			2.5.6 Obnova verejnej stokovej siete a čistiarní odpadových vôd v aglomeráciách nad 2 000 EO
14			2.5.7 Obnova verejných vodovodov v obciach nad 2000 obyvateľov
15		**RSO2.6 Podpora prechodu na obehové hospodárstvo, ktoré efektívne využíva zdroje**	2.6.1 Podpora vybraných aktivít v oblasti predchádzania vzniku odpadov
16			2.6.2 Podpora zberu a dobudovania, intenzifikácie a rozšírenia systémov triedeného zberu komunálnych odpadov
17			2.6.3 Podpora prípravy odpadov na opätovné použitie, recyklácie odpadov vrátane anaeróbneho a aeróbneho spracovania biologicky rozložiteľných odpadov
18		**RSO2.7 Posilnenie ochrany a zachovania prírody, biodiverzity a zelenej infraštruktúry, a to aj v mestských oblastiach, a zníženia všetkých foriem znečistenia**	2.7.3.A Podpora biologickej a krajinnej diverzity a kvality ekosystémových služieb prostredníctvom udržovania a budovania zelenej a modrej infraštruktúry a prevencie a manažmentu inváznych nepôvodných druhov
19			2.7.3.B Podpora budovania prvkov zelenej a modrej infraštruktúry v mestách a mestských oblastiach
20		**RSO2.8 Podpora udržateľnej multimodálnej mestskej mobility ako súčasti prechodu na hospodárstvo s nulovou bilanciou uhlíka**	2.8.1 Rozvoj verejnej dopravy
21			2.8.2 Podpora cyklodopravy
			2.8.3. Udržateľná mobilita BSK
23	**3. Prepojenejšia Európa**	**RSO3.2 Rozvoj a posilňovanie udržateľnej, inteligentnej a intermodálnej vnútroštátnej, regionálnej a miestnej mobility odolnej proti zmene klímy vrátane zlepšeného prístupu k TEN-T a cezhraničnej mobility**	3.2.3 Odstránenie kľúčových úzkych miest na cestnej infraštruktúre a zlepšenie regionálnej mobility prostredníctvom modernizácie a výstavby ciest II. a III. Triedy
24			3.2.4 Miestne komunikácie
25	**4. Sociálnejšia Európa**	**RSO4.1 Zvyšovanie účinnosti a inkluzívnosti trhov práce a prístupu ku kvalitnému zamestnaniu rozvíjaním sociálnej infraštruktúry a**	N/A

P. č.	PO - Priorita	Špecifický cieľ	Opatrenie
		podporou sociálneho hospodárstva	
26		**RSO4.2 Zlepšenia rovného prístupu k inkluzívnym a kvalitným službám v oblasti vzdelávania, odbornej prípravy a celoživotného vzdelávania rozvíjaním dostupnej infraštruktúry vrátane posilňovania odolnosti pre dištančné a online vzdelávanie a odbornú prípravu**	N/A
27		**RSO4.3 Podpora sociálno-ekonomického začlenenia marginalizovaných komunít, domácností s nízkym príjmom a znevýhodnených skupín vrátane osôb s osobitnými potrebami prostredníctvom integrovaných akcií vrátane bývania a sociálnych služieb**	N/A
28		**RSO4.5 Zabezpečenia rovného prístupu k zdravotnej starostlivosti a zvýšením odolnosti systémov zdravotnej starostlivosti vrátane primárnej starostlivosti, a podpory prechodu z inštitucionálnej starostlivosti na rodinnú a komunitnú starostlivosť**	N/A
29	**5. Európa bližšie k občanom**	**RSO5.1 Podpora integrovaného a inkluzívneho sociálneho, hospodárskeho a environmentálneho rozvoja, kultúry, prírodného dedičstva, udržateľného cestovného ruchu a bezpečnosti v mestských oblastiach**	5.1.1 a 5.2.1 Investície do rozvoja administratívnych a analyticko-strategických kapacít miestnych a regionálnych samospráv a mimovládnych neziskových organizácií pôsobiacich v komunite alebo partnerov pôsobiacich v komunite, na základe skúseností s podporou analytických kapacít na úrovni ústrednej štátnej správy
30		**RSO5.2 Podpora integrovaného a inkluzívneho sociálneho, hospodárskeho a environmentálneho miestneho rozvoja, kultúry, prírodného dedičstva, udržateľného cestovného ruchu a bezpečnosti v iných ako mestských oblastiach**	5.1.2 a 5.2.2 Investície zvyšujúce kvalitu verejných politík a odolnosť demokracie prostredníctvom projektov spolupráce v komunite občianskej spoločnosti a komunity partnerov a samosprávy, prípadne intervenčné projekty v komunite občianskej spoločnosti a komunity partnerov a samosprávy na zvýšenie kvality verejných politík a odolnosť demokracie
31			5.1.3 a 5.2.3 Investície do bezpečného fyzického prostredia obcí, miest a regiónov

P. č.	PO - Priorita	Špecifický cieľ	Opatrenie
32			5.1.4 a 5.2.4 Investície do regionálnej a miestnej infraštruktúry pre pohybové aktivity, cykloturistiku
33			5.1.5 a 5.2.5 A. Investície do kultúrneho dedičstva, miestnej a regionálnej kultúry, manažmentu, služieb a infraštruktúry podporujúcich komunitný rozvoj a udržateľný cestovný ruch - vidiecke oblasti
34			5.1.5 a 5.2.5 Investície do kultúrneho dedičstva, miestnej a regionálnej kultúry, manažmentu, služieb a infraštruktúry podporujúcich komunitný rozvoj a udržateľný cestovný ruch - Podpora ostatnej infraštruktúry spojenej s kultúrnymi a prírodnými aktívami regiónov

Fondy EÚ: Plán obnovy a odolnosti

Plán obnovy a odolnosti stanovuje ucelený balík reforiem a investícií, ktoré sa budú realizovať do roku 2026 a ktoré budú podporené z Mechanizmu na podporu obnovy a odolnosti. Plán tvoria investície a reformy, ktoré budú riešiť výzvy identifikované v kontexte európskeho semestra, najmä v odporúčaniach Európskej komisie pre Slovensko. Plán zahŕňa aj opatrenia zamerané na riešenie výziev, ktorým Slovensko čelí v súvislosti so zelenou a digitálnou transformáciou.

Pre Slovensko je alokovaných približne 6 miliárd EUR v grantoch. Plán obnovy a odolnosti Slovenskej republiky je rozdelený do piatich základných oblastí:

- lepšie vzdelanie pre každého (892 mil. EUR)
- konkurencieschopné a inovatívne Slovensko (739 mil. EUR)
- zelené Slovensko (2 301 mil. EUR)
- zdravý život pre každého (1 533 mil. EUR)
- efektívny štát a digitalizácia (1 110 mil. EUR).[5]

Tabuľka 8: Rozdelenie alokácie prostriedkov z Plánu obnovy a odolnosti SR na komponenty v piatich kľúčových oblastiach verejných politik aj s príspevkom k stanoveným cieľom zelenej a digitálnej transformácie[6]

[5] Plán Obnovy, Vláda SR. (2022). Otázky a odpovede | Plán obnovy (planobnovy.sk)
[6] Plán Obnovy – Cestovná mapa k lepšiemu Slovensku (2021). kompletny-plan-obnovy.pdf (planobnovy.sk)

Číslo	NÁZOV KOMPONENTU	POO v mil. €	Digitálny príspevok	Zelený príspevok
	Zelená ekonomika	**2 301**	**170**	**2 199**
1	Obnoviteľné zdroje energie a energetická infraštruktúra	232	25	232
2	Obnova budov	741	0	735
3	Udržateľná doprava	801	145	705
4	Dekarbonizácia priemyslu	368	0	368
5	Adaptácia na zmenu klímy	159	0	159
	Vzdelávanie	**892**	**235**	**114**
6	Dostupnosť, rozvoj a kvalita inkluzívneho vzdelávania na všetkých stupňoch	210	0	39
7	Vzdelávanie pre 21. storočie	469	229	12
	Veda, výskum, inovácie	**739**	**156**	**79**
9	Efektívnejšie riadenie a posilnenie financovania vedy, výskumu a inovácií	633	156	79
10	Lákanie a udržanie talentov	106	0	0
	Zdravie	**1 533**	**43**	**311**
11	Moderná a dostupná zdravotná starostlivosť	1 163	41	295
12	Humánna, moderná a dostupná starostlivosť o duševné zdravie	105	2	3
13	Dostupná a kvalitná dlhodobá sociálno-zdravotná starostlivosť	265	0	13
	Efektívna verejná správa a digitalizácia	**1 110**	**730**	**29**
14	Zlepšenie podnikateľského prostredia	11	6	0
15	Reforma justície	255	36	18
16	Boj proti korupcii a praniu špinavých peňazí, bezpečnosť a ochrana obyvateľstva	229	73	11
17	Digitálne Slovensko (štát v mobile, kybernetická bezpečnosť, rýchly internet pre každého, digitálna ekonomika)	615	615	0
18	Zdravé, udržateľné a konkurencieschopné verejné financie	0	0	0
	Celkový súčet	**6 575**	**1 334**	**2 732**

Fondy EÚ: Program cezhraničnej spolupráce Interreg VI-A Maďarsko-Slovensko 2021 – 2027

Oprávneným regiónom pre program Interreg VI-A Maďarsko-Slovensko je celé územie BBSK, avšak práve miestne samosprávy, podnikatelia a organizácie v prihraničných oblastiach v SPR Revúca – Rimavská Sobota a SPR Lučenec – Veľký Krtíš – Poltár majú najlepšie predpoklady pre využitie programu v regionálnom rozvoji.

Nový program cezhraničnej spolupráce sa zameriava na **3 prioritné osi**, ktoré boli v prihraničných regiónoch identifikované ako vhodné na podporu z hľadiska výziev v území aj potenciálu cezhraničnej spolupráce:

Prioritná os 1 Zelenšia Európa (Cieľ politiky 2)

- Špecifické ciele:
  - podpora prechodu na obehové hospodárstvo efektívne využívajúce zdroje
    - **Rozvoj obehového hospodárstva**
    - **Vytvorenie krátkych dodávateľských reťazcov**
  - posilnenie ochrany a zachovania prírody, biodiverzity a zelenej infraštruktúry, a to aj v mestských oblastiach, a zníženie všetkých foriem znečistenia
    - **Ochrana prírodného kapitálu**
    - **Spoločné riadenie rizík (povodne, iné prírodné katastrofy)**

Prioritná os 2 Sociálnejšia a inkluzívnejšia Európa (Cieľ politiky 4)

- Špecifické ciele:

- zlepšenie účinnosti a inkluzívnosti trhov práce a prístupu ku kvalitnému zamestnaniu prostredníctvom rozvoja sociálnej infraštruktúry a podpory sociálneho hospodárstva;
  - **Zavádzanie sociálnych inovácií pre znevýhodnené a zraniteľné skupiny**
- zlepšenie rovnakého prístupu k inkluzívnym a kvalitným službám v oblasti vzdelávania, odbornej prípravy a celoživotného vzdelávania prostredníctvom rozvoja dostupnej infraštruktúry vrátane podpory odolnosti pre diaľkové a online vzdelávanie a odbornú prípravu
  - **Zlepšenie prístupu k inkluzívnemu a kvalitnému vzdelávaniu**
- zabezpečenie rovnakého prístupu k zdravotnej starostlivosti a posilnenie odolnosti zdravotníckych systémov vrátane primárnej starostlivosti a podpora prechodu z ústavnej na rodinnú a komunitnú starostlivosť;
  - **Zlepšenie rodinných a komunitných služieb zdravotnej starostlivosti**
  - **Posilnenie cezhraničnej spolupráce medzi zdravotníckymi zariadeniami**
- posilnenie úlohy kultúry a trvalo udržateľného cestovného ruchu v hospodárskom rozvoji, sociálnom začlenení a sociálnych inováciách
  - **Zachovanie miestneho dedičstva**
  - **Komplexný rozvoj turistických destinácií**

Prioritná os 3 Lepšie riadenie programu Interreg

- Špecifické ciele:
  - Posilniť efektívnu verejnú správu podporou právnej a administratívnej spolupráce a spolupráce medzi občanmi, aktérmi občianskej spoločnosti a inštitúciami, najmä s cieľom vyriešiť právne a iné prekážky v pohraničných oblastiach
    - **Odstránenie prekážok na hraniciach**
    - **Fond malých projektov**

Štátne dotácie: regionálne príspevky pre NRO

V okresoch zaradených medzi najmenej rozvinuté okresy podľa zákona č. 336/2015 Z. z. o podpore najmenej rozvinutých okresov (NRO) a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon o NRO“)., t.j. v roku 2022 v okresoch **Lučenec, Poltár, Rimavská Sobota a Revúca** štát poskytuje podporu v súlade s **plánom rozvoja daného NRO**. Plány rozvoja NRO sú založené na podrobnej analýze socioekonomickej analýze okresov a obsahujú konkrétne priority a opatrenia.

Regionálne príspevky sú určené na podporu rastu zamestnanosti a vytvorenie podmienok pre tvorbu pracovných miest prostredníctvom zvyšovania kvality a atraktivity okresu a využitím prírodného, kultúrneho a ľudského potenciálu územia, dobudovaním infraštruktúry a rozvojom podnikateľského prostredia. Povinným ukazovateľom pri hodnotení projektov z regionálneho príspevku je počet priamo podporených pracovných miest. Odporúčané ukazovatele sa týkajú ďalších oblastí podpory v podnikaní a inováciách, vzdelávaní, sociálnych službách, podpore MRK, technickej infraštruktúre, občianskej vybavenosti a cestovnom ruchu.